This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

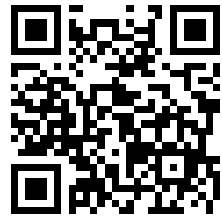

J 8037
VII. (1858)

J 8037
VII (1858)

J 8037/VII 1858

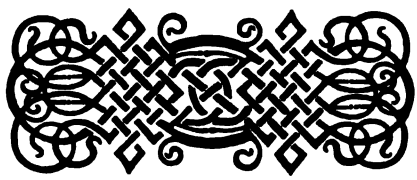

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186230278
3186230278

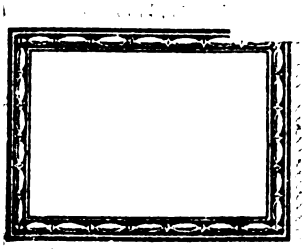

Digitized by Google

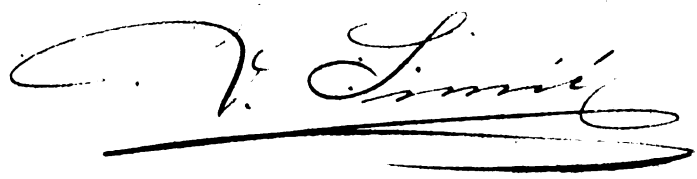

Digitized by Google

Digitized by Google

NEVEN

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTEN

LIST

IZDAVA GA

NARODNA ČITAONICA RIEČKA

UREDJUJU

D.R JOSIP VRANJICANJI-DOBRINOVIĆ

I

120562

PROF. VINKO PAGEL

VII. GOD.

NA RIECI
NAKLADA I TISKA ERKOLE REZZA
1858.

Digitized by Google

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

Digitized by Google

KAZALO.

PJESME.

A. *Umjetne.*

Nik. Boroević: Nevenu (broj) 1. — Njeg. Pr. g. Sergiji Kačanskomu. 34.
Mirko Bogović: Crna kraljica, ballada 1. — Franjo Matijević, ballada. 7.
Franjo Turić Ličanin: Igra vremena. 1. — Povjera. 8. — Srce ljudsko. 9. — Prijatelju u daljini. 11. 20. — Povratak. 12. — Koprivice. 18. 19. — Sila spomena. 21.
Gr. Medo Pucić-Skatić: Omirove Odisice pjesma II. 3—6. — Prinkipos. 37.
Akle: Poslastice. 3. 6. — Nadpisi. 3, 7. — Iz novoga Salomona. 24. — Školske pjesme. 28.
St. Lj. Lopašić: San. 4. — Proljeće 5.
Jure R. Vidovgradski: Plač nad Solinom 4.
I. P. Virovski: Slavuj i putnik 6. — U slavu vina i radost života. 6. 7. 9—14. — Djevojka i vino. 15. — Pjesnikom. 16. — Cigani. 17. — Vinskim vikačem. 17. — Slika ružina. 21. — Slovinska pjesma. 23.
Gj. Rajković: Nadpisi. 9. 15.
A. L. Ptici. 8.
Dr. Nik. Ivančević: Nadpisi 19. 28.
A. V.: Jeka. 10.
Jeka od Osieka: Katinki. 13. — Katici plemenitoj. 16. — Bilo pa nije. 17.
Pav.... Želja 14.
I. Sundečić: Stid u ljubavi 15. — Poskočica. 16. — Krasoti mile. 18.
Luka Grbanović: Ruža. 15. — Izreke 19.
V. P.: Dumka hetmana Kosinskoga od Bogdana Zaleskoga (s Poljsk.) 22.
N. P. Špun: Vjetrić. 24. — Oj ljubavi oj, od Hálka (s Češk.) 13. — Moj strah. 14. — Da to srce prorokovat znade. 38.
Stanko: Sonet i cjelov. 30.
Ivo: Nebeske perjanice. 32. 33.
Bratučedić: Čestitka bratučedu. 27.
U slavu bisk. Vač. Soića. 35.
Y: u Crkvi (s Češk.) 39.

B. *Narodne.*

Djevojka momka votala. 1.
Kletva s jabuka. 1.
Senjanin Juriša (Tom. Mandekić). 19.
Popivka. (A. B. Kozulić). 20.
Crnogorska. (Jov. Budimir). 31.
Ljuba Savelić vezira. (I. R.) 36.
Vriedna Mare. (Ign. Bartulić). 38.

PRIPOVIEDKE.

A. *Umjetne.*

Prkos-djevojka. (V. P.) 1—6.
Kako je Ciftović zabasao. (V. P.) 7. 8.
Vezirac i Tekije. Il. Okrugić. 9—15.
Bošnjaci. Ferdo Filipović. 9—14.
Ljepota djevojka. Drag. Jarnevićeva. 16—19.
Ubojstvo na Greben-gradu. M. B. 20. 24. 26.
Sebastjan Klonović. (s Poljsk. prev. Miškatović). 20—29.
Kazna nevjere. (po Francuzkom A. T.) 27—30.
Na Berezini. (Pere Athanasievió). 31. 32
Prevoznik od V. I. Hálka. (s Češk. prev. N. D. Špun). 33—35.
Prsten. Dragojla Jarnevićeva. 36—39.

B. *Narodne.*

Žaba kraljica. Skender Fabković. 3.
Iz starosl. bajoslovja. Ivan Trdina. 4. 5. 6. 10.
Divkonjic. Sk. Fabković. 12—17.
Kako Rade krasti znade. Stj. N-y. 29.

IZ POVIESTI.

Slavonske starine. Luka Ilić. 3. 4.
Bitka kod Slankamena. Ferd. Filipović. 15.
Šćepan Mali (iz Sim. Ljubićeva Dizion. biogr.) 18.
Samo, Slovjenski kralj. Slav. Perok. 18. 19.
Les peuples de l' Autriche par Hipp. Desprez. 29.
Crtice iz putopisa Jurja Hustoga. Dr. Fr. R- 31. 32.

Digitized by Google

ŽIVOTOPISI.

Milan Bubanović Dimitrev od I. I-na. 7.
Jos. Franta Šumavsky. Sl. Perok. 8.
Ljud. Ritter pl. Rittersberg. N. D. Špun. 14.
Kardinal Mezzofanti. 20.

OBRAZOVANOST.

Listi o našem jeziku. 1. 2.
Njekoliko riečij o našoj prozi. I. F. 2.
Zapisci jednoga našega lječnika. 1. 2.
Pravac naše književnosti. Perić. (Iv. Fil.) 4. 5. 6.
Školski ulomci. Gj. Rajković. XLV. 8. XLVI. 19.
Kako bi se školom podići dalo duševno i stvarno blagostanje našega naroda. Iv. Fil. 11.
Što da se još u pučkih i glavnih školah uči. Iv. Fil. 13.
Uzdisanje stvora. Mij. Stojanović. 15. 16. 17.
Kako ljubežljiva majka goji tielo i duh svomu djetetu. Dr. J. M. Špor. 21—24. 27.
Slavuj ptica u tudju jatu. M. Bastian. 13.
Početne nar. učione u Belgiji. 23.
Kako se naš ženski naraštaj odgojiva. 23.
Izvještje o stanju matice ilirske. 24.
Talijansko kasalište. 24.
O novom desetinskom novcu. J. P. 28.
O crkvenom odhranjivanju (s Talij.) Plišić. 37. 38. 39.

KNJIGOPIS.

I. M. Špora: Edipos. 2.
Ettinger: Sriemsko-Slavonsko-Hrvatske divje životinje. Dr. Praunšperger. 3.
Gr. M. Pucić-Škatić: Platunov pir. 7.
I. M. Škarić: Sv. pismo. V. P. 8. — Iv. C. 9. 10. 32. 33. 36.
J. Sundečić: Cviećе. 9.
Knjigopisi Gundulićeva Osmana i Palmotićeve krstovko. Dr. Fr. R. 12. 13.
Gj. Rajković: Jed i med. 13.
Iv. Kukuljević Sakc.: Pitanja družtva jugosl. za poviest i starine. 13. 14.
— — Putovanje po Bosni. 16.
Iv. Mažuranić: Smrt Smail-age Čengića. 14.
Jov. Iliča: Pesme. 17.
Jos. Freudenreich: Graničari i Crna kraljica. 19.
Mij. Stojanović: Slike iz domaćega života. 22.
Naši gimn. programi. 25. 26. 35.
Gj. Daničić: Srbska Sintaksa. (Fr. Miklošić). 27.
F. J. Jezbera: Kyril i Method nepsali nikdy hlaholsky, než kyrilski. Dr. Fr. R. 29. 30.
And. Stazić: Odgovor gnu. Č. 34.
Fr. Miklošić: Monumenta serbica. Dr. Fr. R. 36.
Parčić: Rječnik il.-talj. 37.
Jukić i Martić: Nar. pjesme Bosanske i Hercegovačke. 37.
Antuna Kazalića: Zlatka. M. Dubravčić. 28.
M. T. Jankovića: Srb. Car Stjepan. M. Dubravčić. 32. 33. 38.

KNJIŽEVNOST.

Rukopisi ostali od pokojnoga Mane Sladovića. 1.
Književna sramota. 15.
Dr. Fr. R. Glagoljski nadpis na ploći u crkvi Sv. Lucije kod nove Baške na otoku Krku. 16. 17
Jos. Kostić: Ilijada, Grčke narodne pjesme. 18. 21—26.
Phaedrove basne. 8. 14. 15. 36. 38.
Gj. Rajković: Njekoje Krilove basne. 20. 22.
Što prof. Mart. Hatala misli o postanku Slovj. pisma (priev.) 18.
S. Ljubić: Nješto o Pelažkom jeziku iliti Ilirskom sada Arbanaskom. 30—33.

DOPISI.

Iz Virovitice, Sk. Fabković. 1.
Iz sl. Praga, N. D. Špun. 5. 17. 35. 38.
Iz Požege, Iv. Filipović. 11.
Iz Turina, Nik. Tomaseo. 12.
Iz Rima, Dr. Fr. R. 16.
O Italiji, A. T. 29. 31—35, 38. 39.
Iz Petrograda, E. I. K. 35. 36. 37.

Šmjesice, Književne viesti, Zagonetke, Odgovori uredničtva skoro u svakom broju.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 1. *Na Rieci 3. travnja 1858.* **VII. godina.**

PROGLAS.

Radi sedamdeset i sedam uzroka ne razturismo proglasa o Nevenu u sviet, nego ga evo u prvomu broju; za to se i ne nadasmo predplatnikom do sada. S toga šaljemo Neven mnogim ne znajući, hoće li ga prigrliti. Nije nam kad mudrovati i nagovarati Vas, p. n. gospodine da predplatite, nego Vam velimo samo ovolicahno:

Evo Vam Nevena na ponudu, *jer mislimo, da je on vrstan prema Vami (i dà će bit i vrstnji) koliko ste Vi vrstan držati ga; a da tu baš pretjerane izvrstnosti ne treba, sudi Vam ono 5 f. koji su mu ciena za čitavu godinu (a polovica za pol godine); biva od prilike ne punih šest kr. na tjedan.*

Učitelji (norm. i seoski) i svi učenici dobivaju ga u pol ciene t. j. 2 f. za Neven a 1 f. za poštu itd. dakle 3 f. na godinu. –

A oni predplatnici (ali ne predbrojnici) što od lanjskog Nevena imaju pravo na III. i IV. svezak dobivat će ovaj Neven bezplatno za ova dva svezka; tako ugovorismo sa prijašnjim izvadateljem; nu sile tuj nejma nikakve.

Hvala svim onim koji povjerovaše, i bez proglasa predplativši; hvala i onim, koji kao povjerovaše predbrojivši, a hvala i ovim koji nisu nakanili ni jedno ni drugo, nego ih tobože silimo; ovo ne vredjaj nikoga, jer ~~smo svi~~ nakani pomagati sa šest kr. na tjedan naš jedinac Neven; evo meke i dokaza:

1) Neven će po svojoj trojoj namjeni zabave, pouke i znanstvenosti donositi Vam: Pjesničtvo staro, novo i narodno – pripoviedke (novelle, romane, epične i dromatične) – iz poviesti: crtice, starožitnosti, životopise, preglede suvremene i povremene – zemljopis, putopis – iz prirode (svake struke) – iz umiće i

Digitized by Google

umjetnosti, obrazovanosti i škole (ako gg. učitelji uzhtiju bit će i priloga za njih i za učione) – razlike crte, opisi, dopisi, zapisi, popisi i kojekakvi spisi i pisi – sitnice bud iz koje struke života i znanosti – pričice, poslovice, rebusi, zagonetke (do sad netiskane, narodne i umjetne) – izobreti i izumi – a u tobolcu: književne viesti i razprave, knjigopis za minulu i ovu godinu – rukopisi naši i ini slovjenski – pitanja i odgovori za knjige i rukopise.

2) Kako smo osvjedočeni da nam zabavno književto lje ne procvatè ako mu je onakovati kao do sada, za to ovim brojem razpisivamo za prvu polu godine šest nagrada (a za drugu, ako se gg. Nevenaši opoštene – to jest, što jest – ne ćemo manje) i to:

za dvie dobre novelle (ili romane) svakoj po 30 f.
za dvie pobolje „ „ „ „ „ 40 f.
za dvie najbolje „ „ „ „ „ 50 f.

i to pod ovimi pogodbani 1) da je nacrt svakako iz našega narodnoga života 2) u prozi ili u stihe 3) da tiskana poviest pokrije to najmanje naš jedan tabak, lika Nevenova 4) prednosti ne će biti nikakve, bilo ono humoristično ili ozbiljno.

Tko sabere deset predplatnika (a to može tko hoće, što kapom, što šakom) dobije svoj list badava.

Tko ne kani predplatiti na Neven, pročitaj ga svega, pa nam ga vrati što prije.

Uredničtvo.

NEVENU.

Dobro došo u naše primorje,
Oj Nevene milo cvieće naše,
Kaži de nam, što ti tamo biąše.
Da ostavì najprvo prozorje?

Ili ti je vjetar dodijao,
Il ti nestà ladjane vodice,
Il sustadè onaj nehotice,
Kojno te je njegda podizao.

Pa si došo čak do biele Rieke,
Sve pod rukom vjernih prijatelja,
A po stazi jednodušnih želja,
Ogrliti i primorske seke.

Lišće ti je povenulo bujno,
Al ti koren ne izgubì snage,
Te ćeš ovdje náci težnje blage,
Da t' ostane ime slavočujno;

Nek se čuje po našemu svietu,
Od istoka, juga i zapada,
Kako ono cvieće ne odpada,
S kog sve vile svima vienac pletu.

Nik. Borojević.

Digitized by Google

PRKOS - DJEVOJKA.

V. P.

I.

Periša Nemašić, kad se svrši rat godine 18.., ostavi konjaničtvo i sve vojničtvo baš onda, kad bi bilo kako sudiše najljepše služiti i dalje, te barem čekati da bude što više nego cigli nadporučik. Istina je i to, da je bilo po njegovu, eno ga satnika za koj dan. Ali nesreća htjednù, umro mu stric, star delija, momče neženjeno i ostavio mu sav svoj imetak: liepe dvore t. j. kakovi su po naših hervatskih krajinah obični bieli dvorovi; stara otrcana kuća - da se sruši - ali dvokatnica; konjušnicu, toreve, koševe i što je ostalih sgrada, što boljih, što gorih od bielih dvorova; liepa bašća, sa voćnjakom; cvjetnjaka nestalo već odkako umrla teta, koja stricu vodila kuću, a tomu je dobrih tridesetak godinica; zemalja oraćih dosta i predosta, a njive su više močvare, jedina šuma u njekom redu. - Periša ne zna što će; dopala ga velika bašćina, baš gospoština; ali što će on šnjom, što li će mu ona, kad nije jedno za drugo; on si siromah razbijao glavu i tu ga prvi put snadje istina: da tko što ima, težko njemu.

Bilo je 9 godina, što ga ne biaše pravo kod strica, nego svake druge il treće godine, kad bi mu dalo dopust na koj tjedan, na dan dva, da ga nadje i vidi, pa onda morao zarediti svu rodbinu, te tu dan, tu dva, prodje dopust, a na koj dan valja i u Beč, zaviriti u sviet; a zadnjih godina kad mu dalo dopust, putovaše u Njemačku i u Francuzku, prebrodi i u Engleze, ali se i što brže vrnù; ta kud je englezka narav pristala uz hrvatsku! za to i ne gledaše ljudi nego stvari. Ali sad, kad ga dogna zgoda ili nezgoda na razput, kako ostavio konjanike i oprostio se s prijatelji i s neprijatelji - bilo mu i jednih i drugih - radi njegove mirne, rekao bi hladne ćudi, smisli sve u jedno, pa hajd najprije obići baštinu.

Pitam ja sad svakog, koga pomislim baštinika, ali baštinika kao biaše Periša - ali kakov biaše naš Periša? - Periša? - Periši je moglo biti do 28 godina; vitak, ali više snizak, lice obično, brci, da kako brci ali ćosi! Ama što će vam te trice: čovjek je zdrav, mlad; ostao sirota, te stric upravljao što mu ostà iza roditelja, a to je bilo upravo, da Periša izuči škole pa onda da bude gospodin, kao i ostali plemići; kad al puhnù mu u glavu sablja, pa Bog! Vrbeci i svi zakoni i sve zakonodavstvo, na koje već biaše zamrzio s prve parnice, što ju g. učitelj prava razlagao. Koje spletke (čitah u Perišinom dnevniku) kakve ništavštine, ajde od mene ludosti ljudska; što će meni te trice i kučine vaše premudrosti; a ti ćordo ajd ovamo, o tebi je više pjesničtva i duševnog života; ajd ovamo, da se tobom ćordo hranim i oda zla branim.... i ne pokajah se, evo ima mnogo vrieme, što tako učinih; uz sablju ima više do-

Digitized by Google

bra nego uz one knjižurde zakonske, kojimi moram suditi a ne srdcem itd.

Ne znam, da li je ovo dosta, da Perišu spoznamo, ali od prilike je skoro dosta; to već svaki zna, da je Periši do srdca i duše više nego do ičega i da mišljaše sreću naći, i nadjè zbilja. Stric umro, rat se svršio, a njemu se poželjelo čega inoga i tako naš Periša ostaviv vojničtvo, kupi od novaca što mu ih posla njegov upravitelj, najprije karuce, ali ne nove i konje, ali ne skupe te svoga momka poslužnika – upravo starca, što već dvaput izslužio biaše, ali Periši za ljubav ne htjeo obući opet seljačke surine i opanaka – starca Cviju metne za kočiša, pa se vozi na svoju gospoštinu. Putovao čitava dva tjedna i to sve krajinami, gdje su gospoštine, da vidi il ovo il ono, da se čemu nauči, te da ne dodje baš kao kakva neznalica na dvorove. Zato kupi i stare karuce i ne preliepe konje; sjećaše se kakvi su puti nedohodi okol dvorova.

Periša naumjeo òdgledati, što je i kako je s gospoštinom, pa onda još jednom obići po svietu, proučiti gdjegodj dobro sve što se hoće gospodarstvu pa onda istom sjesti kod kuće i preradjivati i poizpravljivati sve kako valja i kako mu se vidne najbolje.

Tako se dokotura naš Periša jndnom pod večer u Mahovo, u svoju gospoštinu, i Bog si ga znao, sad mu se činilo sve kao drugačije i mal što ne reče sám sebi: Ta ovo li je Mahovo – tà kan da i jest, kan da i nije.

Upravljatelj znajuć gdje će doći novi gospodar, opravi nješto put k dvoru što ga s obje strane kite lipe, baš u cvietu, a po njih zuje pčele; gdje nestaju lipe nastaju kuće seljačke; što dalje u selo, to širi put, a u lice stoji dvor; okol njega voćka sáma, te se za njimi kao skrio dvor. To mu se činilo malo nespretno: ta zašto da se krijem za voćke; pa kakve voćke? da vidimo; onamo na desno je konjušnica, uzanj svinjac itd. O moj Bože, kud je bila momu stricu pamet, Bog ga pomiluj, ondje sagradio konjušnicu! Ta kako si ljudi ne znaju voljkati; i da ne reknem voljkati, ama kud je ljepota; tà tu joj ni spomena nije bilo; a u konjušnici! sad da mi je namaknuti onoga staroga Grka Hrelju ili Hrkulju da je očisti i sve što je okol nje; težka posla! ali su doista i oni Grci ludi bili; bješe im imat gospodarske novine, pa da vide, kako se redi gnoj i ostali smrad.

Tamo na lievo od prilike ista onakva zgrada kao i konjušnica, ali ne za konje, nego za službad; o ti dobri Bogo! kud si dao, da se takve pošasti graditeljske u mozgu ljudskom izlegu; ta ni mrve lika kući; prozori razštrkani po zidu, jedan viši, drugi niži oli širi, krov crepovje i slama, gdjegdje i po koja daska; ovamo Vas vi graditelji starogrčki i svi ostali novoga i staroga vieka! Pa da bi zašto, nego to moj striče tako gradio da bude tobož jeftino; ala si se osamario!

Posried tih dvaju zgrada stoji dvor; prostora dosta i previše za mene samca, al neka ga, naći će se i tome potrebe; soburine, dvoranine čitave: ali kakove! koliko ima tu posla mojem umu. Iz

Digitized by Google

dvorane stupiš upravo u vrt; al i njemu se hoće vrtlara ne obična.

Ta valjda su polja u redu il šume il barem vinogradi? Sve to naš Periša pogledao i kimao glavom kao čovjek vješt. Čemu ne razumiješ, mišljaše, tomu i šuti, bit će najbolje; pa tako i bilo; a upravljatelj pokazivao sve, i imenovao sve, kako se zove to zemlje, to šume, to itd. Tako je razgledanjem prošao čitav dan, a prebrojio bi rieči na prste što ih je Periša izrekao, tako se upravljatelj skoro zabuni za pra Boga. Ništa. Treći dan u jutro, zovne ga Periša preda se i reče mu: Grebljeviću; ja sad vidim što je i kako je s mojim dobrom; ja polazim sada opet, kamo, neka Vas nije briga; Vi ostajete i od sada moj upravljatelj, upravljajte kako najbolje znate, a račune i ostalo šaljite za menom kud Vam bude kazano. Sada s bogom!

Periša sjedne u kola pa ajd s milim Bogom, a ne zna ni sam kuda. Samo toliko je znao, da mora na nauke. I sbilja Periša ode u slavnu gospodarsku školu u H. prouči za pol godine sve što mogaše i ne mogaše pa zaredi opet pol Carstva radi nauka.

Vrativ se tako za godinu i pregledav za koj dan opet sve gospodarstvo zovnù svoga upravljatelja i tu se medju njimi govorilo ovako:

P. Dragi moj Grebljeviću, na koliko se ja razumijem u gospodarstvo, meni se čini, da našemu gospodarstvu ne ima ili pameti ili koga inoga temelja.

Grebljević stisnù oči kao zablenut, lice rumeno zažari se kao stara čutura, ustne stegnù k lievom uhu, i brci se nakostriešiše kao šćetka kojom se blato čisti s čizme, ali ne reknù ništa, a Periša time podpoden nastavi:

Čujte dobar čovječe, naše su žitnice pune; velite da ima žita do 300 vagana, 800 centa siena, 400 slame, 200 vagana krtole – za krtole mimogred ne marim jako – i što ja znam lana, konopnine, repe, kapusa i Bog zna čega sve i koliko. Tu je dakako nješto vriednosti, od prilike kako ja računam, da se ovo proda, dobismo 6000 for. Sad Vas ja pitam Grebljeviću, čemu da leži ovolika vriednost bez svake koristi i za što da se ona ne prometne u što, što bi još i od druge zriednosti bilo? Za što se to nije za mòga živoga strica prodavalo?

Gr. Prodavalo? A od čega da mi živimo i Vaša milost, gospodine!

P. Treba li sve to upravo za naš?

Gr. Eeee, što za nas, što za marvu. I tu on razpravi sve, da je sieno za marvu, i krave: a marva i krave za polja i mlieko, a ovo oboje za ljude, a ljudi za marvu, a marva opet itd.

P. Dakle tu je jedno za drugo; a drugo opet za jedno, i opet tako, pa na novo, pa još? e?

Gr. Ali za to možemo mi i Vaša milost pošteno živjeti.

P. Jest, od onoga, što ne poždrla marva, krave, konji, svinje, jarci i janjci, guske, pure i pilići, oli službad.

Digitized by Google

Gr. Ali tako je bilo od vieka, gospodine!

P. Ali ne će biti od seleka! – Čujte Grebljevića, čujte dobro. Jest, dà. – Drvce raste, da ucvate; 'cviet da uplodi, plod da se posije i opet nikne itd., samo da se umnoži. A naš posao ljudski da nije bolji, nego za sám razplod? dakle ste i vi i ja i ostali kao i marva, za sam razplod; o duhu il srdcu ni razgovora?! – Pravo vele: sav život nije nego posao il trgovina, koj nevriedi troška; a kamo da na korist pomisliš; pa da i bude koristi kakove, po što je? – Kakve li kamate nosi? – Ako je bilo tako od vieka, neće biti od seleka.

Da ti je vidjeti Grebljevića, koj što je živ, još nikad takvieh riečij ne čù. Znao je Grebljević što će to reći: to smjera na novu prokletu školu, ne bilo joj začetka!

P. Vi znate, da se sada po svietu malo drugačije gazdarluk tjera, i čuste i možete pametovat —

Gr. Dozvoljte – Vaša milost kušaj što vam se vidi, ali mene, molim Vas, nemojte sramotiti pod starost; dajte Vi meni moju mirovinu, a Vi radite, što Vas je volja. Ako li bude do tiesna, ja sam kod ruke, a u ostalom ja sàm Vaš ponizni sluga.

I to rekav, Grebljević izidje, a naš Periša ostà kao kamen; to je bilo baš kao u brk.

(Dalje).

ZAPISCI JEDNOGA NAŠEGA LJEČNIKA.

„Mili Bože moj – piše naš ljećnik – mili Bože moj kad svrnem okom i promislim što sam sad, a što biah prije deset godina. Kad učinjen i potvrdjen za ljećnika dodjoh iz Beča ili pravje iz Praga zlatnoga, s onom kožom u žepu, a na sebi nove haljine; odjenuo se kao nov čovjek a pobacio sve što bi me i malo sjetilo na učeničku dobu. — Tà, tko će se samnom?

„Biah mladji, biah i ludji; a tko nije bio lud za svoje mladosti? ako li reknemo, da smo danas tobože ljudi i to ljudi pametni, izkusni, vješti životu, a osobito vanjskomu! kukavica ne priznaje, ili nije junak priznati da je pametan i razumon. — Ja dakle dodjoh kući pun svega, čega mlad čovjek u mom tadanjem stanju pun bit može; n. p. bilo je podobro znanja, izkustva preko volje, a vještine — toj su mi svjedoci njekoji živi a i njekoji mrtvi, lahka im zemljica!“

Valjalo bi ovdje što više izvadit iz tih zapisaka kad bi kanili opisat našega ljećnika, ali nije nam za njim, nego do stvari, za to mislim napomenut samo gdjegdje koju toju crticu iz njegovog il života il izkustva; a ostalo nagadjaj, koj čitaš kakov li biaše naš liečnjo. Medj ostalim piše umah s početka ovako:

Oni spisatelji, što bi radi pisati o stvari ljećničkoj ponajviše griešе u tomu, što pišuć za narod zanesu se za sitnicami, a zaborave da narodu treba pregled, pa iz pregleda istom može narod saći i tjerati sitnice. Da

Digitized by Google

kako, ovaj pregled n. p. kakovo je ljudsko tielo, kako rade pojedina ljudska uda, koje im jakosti i slabosti, i kako se slabost može oporaviti, taj pregled opisati narodu onako, da ga uzrazumije to je stvar najteža, a ostalo sve lahko . . .

Stara je istina: ne ima staleža, od kojega bi tobožnji cehovnici il drugovi jedan o drugomu gore mislio što su lječnici. Ote pizme hvala budi Bogu nestaje svaki dan sve to više – ne znam da li radi izobraženosti bud tobožnje, bud prave, ili radi samoga zdravoga razuma – ele nje nestaje, baš ako je i sada jošte mnogi mnogomu kost u grlu.

Pravnik se drži svoga zakona: da vrana vrani očiju ne vadi, i po njem one boginje s povezanima očima, kao i djevojka svaka onoga božića maloga takodjer s povezanima očima – ali dva lječnika iskrena prijatelja, da, to bi bile dvie biele vrane. Što je starjih, ti mrze već po načelu na svakoga mladjega kao na „novotara.“ Što je mladjih, pazi samo jednoga ma kojega, taj će ti, kad ga zapitaš štokoju stvar ozbiljnu ili što misli o ovomu ili onomu starjemu lječniku – toj ti digne oči i sbriva po sobi za muhami ili zavrgne koj drugi razgovor – samo da ne mora odgovoriti na tako zvan koj škakljiv upros, najviše ako ti rekne: Ne znam toga i toga gospodina druga, ne smijem i ne mogn suditi o njegovoj sposobnosti. Lječnikom nalik su i učitelji pjevanja ili koje bud glasbe, i tu svaki drži svoj način za najbolji i najuspješnji.

A što je uzrok, da se ljećnici tako odtudjivaju i odbijaju izmedj sebe? — Uzrok je plemenit i pošten. Lječnik mora biti nada sve čovjek savjestan i pošten, pa radi ote savjestljivosti i poštenosti traže od lječničtva i od sebe više, nego li bi čovjek smjeo tražiti od mnogo jošt sakrite i tajne matere prirode.

To je jedan uzrok; a drugi je, što bi oni radi pokriti i zatajiti ovo svoje neznanje, kojemu oni niti su krivi niti ih za to smijemo okriviti. A to je najgore što čine; jer tko prizna što i koliko čega zna ili znati može taj nije neznalica nego je onaj, koj krije i ne hoće priznati toga; a krije badava, jer tu ti je koja rieč, il ludo rećena ili rerečena i prešutena kao rupica ili pukotina, kojom viri neznanstvo. Nadjè li te tko il zavrebà na tom, propao si, odć ti sva vjera i povjera.

Što lječnici sami od sebe odviše traže tomu su krivi ostali nelječnici ljudi; jer ovi od sebe t. j. od svoga tiela traže mnogo, pače malo, a od lječnika: daj pomozi! Prežderao se na kojoj bud gostbi, ne poštivajuć svojega želudca, prepio se preke mjere i volje, a za ljubav dobroj braći il samomu sebi: hajd, zovni mi vrača – i uzdiše od radosti i hvali Boga, što je stvorio lječnike i ljekare i ranare i vrače a najposlie i staru baku vračalicu – da, po gotovu kaje se za sinoćnica i vieta u sebi (al ne kaže ni komu): ne ću nikad više – do prve prilike. Eto nesreće, sutra il do koj dan je u kuma Toše il Pavla velika gostba – kuku lele, što će i kako će bit bez mene – daj razsola i stucane paprike, makar i nije stucane nego u mahunici – dok lječnik dodje. — A on mora pomoći – bilo iz oka il iz boka. — A u kuma Toše ćemo opet ako Bog da!

Brige njega, kako će ga liečiti. Kad pomislio na lječnika, tu on i ne misli nego: lječnik i liek, a liek i zdravlje – tá to je jedna i ista stvar.

Digitized by Google

A ako ne ozdravi – e njetko je kriv: il lječnik il flek il ljekar; a on nije: kako će živjeti ako se ne razbolim, pa čemu sam oboljeo, nego da me izliječe.

Brige njega za zakone prirode! oni su dakako liepi i znatni za čovjeka; da ih i više znamo, bolje po nas ali se za zakone prirode brine samo sebičarstvo. Kažite mi, tko od vas smije uztražiti, da voćka zimi procvate, prozeleni i proplodi usred sniega kad joj vrieme nije? Nitko! Ali da te stara, osiedjela, obslabljela lječnik izlieči, da ti vlasi ocrne, zubi mladi podrastu, žile ožive, krv uzavrije, da se omladiš sav, to pitaš od njega.

Starac, iznemogao leži u postelji, ne moguć ustati, trese se sav kao šiba na vodi, srče uzduh u pljućne mješiće, pozdravlja lječnika obično: Nuderte gospodine, samo još za ovi put pomogniti?

Onaj, koga su posule njeke krastice, što ih zimi nisi kadar izcieliti niti ih smiješ u hladnu dobu izcielivati, ili onaj, komu su pljuća slaba a zima zanj zlo vrieme, te jedva čeka i vazda uzdiše za toplim vremenom – i njih sto drugih ne hoće priznati, da lječnik nije gospodar vremenu i prirodnim zakonim; nego se tješe time što on još nije pogodio pravoga lieka; kao da je lječništvo vrt samocvat, a lječnik vrtlar, komu ne treba nego segnuti za ovim ili onim cvietom.

Ona tašta misao, da je liek svemog, od veće je štete zanj nego li za lječnika. I nož je liek kao što i drugi koj liek, a oba su u nevješta otrov, jer ne pomože niti nož niti liek nego ruka i glava, koja ih il vodi il propisuje. — Nauka, to jest: pravo znanje bolesti i lieka, pravo znanje svoje sposobnosti, to vodi lječnika na vještinu. Vještina bez nauke je u lječnika gola ludorija.

(Dalje).

PJESME.

NARODNA.

DJEVOJKA MOMKA VOTALA.

Vozila se šajka mala barka
puna barka mladih djevojaka;
barka im je od suhoga zlata,
jadra su im tanke vezenice
vesla su im srebrom posrebrata
a kapitan Anica djevojka.

Do pol dne im dobro vrieme bješe.
al od pol dne vjetre brodolomče;
prevrnù se šajka mala barka;
zaplivalo devet djevojaka

Digitized by Google

zaplivalo, na kraj izplivalo
ne izplivà najljepša djevojka
veće viče iz dubine mora:
›Tko bi mene mora izbavio,
›dala bi mu bielo lice moje,
›nek ga ljubi koliko mu drago.‹

Ona misli je da l' itko čuje!
al to čuo Ivane zlatare;
on se svlači do tanke košulje
stisne oči pa u more skoči,
te izplivà Anicu djevojku.

›Dušo Anko što si obećala? —
›Koga sam ti jada obećala?
›Sjedni Anko, da ti lice ljubim. —
›Ne ljubi se pokraj mora lice,
›vidjeli bi od broda mornari
›pa bi mojoj majci kazivali;
›neg mi podjmu u goru zelenu
›ljubi lice koliko ti drago.

Kad dodjoše u goru zelenu:
›Dušo Anko što sà obećala? —
›Koga sam ti jada obećala? —
›Sjedni Anko, da ti lice ljubim! —
›Ne ljubi se u gorici lice,
›ne mi podjmo u poljice ravno
›ljubi lice koliko ti drago.

Kad dodjoše u poljice ravno:
›Dušo Anko što si obećala?
›Koga sam ti jada obećala?
›Sjedni Anko, da ti lice ljubim! —
›Ne ljubi se u poljicu lice,
›neg mi podjmo bielom dvoru momu,
›ljubi lice koliko ti drago.

Kad dodjoše bielu dvoru svomu
ona brže u dvor poletjela
al je dvoru vrata zatvorila
pa se svoju majku prozivala:

Digitized by Google

›Potkajder mi torbu strunjavicu,
›umiesi mi bielu brašenicu,
›neka grli torbu strunjavicu,
›neka ljubi bielu brašenicu,
›kad ne umio mene djevojčicu.

KLETVA S JABUKA. *)

Kara majka svoga sina Jovana:
Sine Jovo živ ne bio u majke!
Odkud tebi 'te tolike jabuke?
Valjda su ti nadavale djevojke! —
Ne kuni me, moja majko ne kuni!
Nisu mi ih nadavale djevojke,
Već jedina ljubeznica kumrija,
Za kojom ti od milosti pogiboh.

CRNA KRALJICA. **)

BALLADA OD M. B.

Liepo ti je na dan ljetni,
Uživajuć blagost hlada,
Sjesti pod koj hrast stoljetni,
Blizu pusta Medved-grada;

Pa sve gore i doline
Izpred sebe pogledati,
A na grada razvaline
Kad i kad se obzirati. —

Njeko čuvstvo tužno-milo
Grud tad steže; - duh pohiti —
Misleć sada: što je bilo
A sad opet - što će biti. —

Ali eto čarolije!
Ptice pa i vjetrić laki
Baš ne dadu da se snije
Dugo sanak, makar kaki.

Jer ptičice sakrivene
Iza granja sad zapoju
Samouke, neučene,
Ipak svaka pjesmu svoju,

Dočim vjetrić iz gorice,
Pun mirisa gorskog cvieća,
Vruće čelo hladi i lice
Prihodnika tù sjedeća,

*) Ova pjesmica čini mi se nije do sada pečatana; može biti, da i ovako nije sva; ali radi osobite miline i jos osobitjeg napjeva, stavismo ju ovamo; tko je rad pjevat, nabavi si ona dva sveska, što je g. Kalauz, učitelj glasbe u Beogradu, izdao u Beču kod umjetničara Müllera; ima ih tu vrlo liepih, ali ljepših doista ne ima, i jedva je koj od naših narodnih napjeva umjetnji i znatnji od ovoga.

**) Kad pomislimo, kakvih nas ne ima! nije druga, nego izjavit, da je ova ballada: Crna kraljica starja od one glume g. Fr. što se igrala u Zagrebu. Da se dakle tko ne nadje i g. B. ne potvori književnim otimanjem ili golim pretvorivanjem — čega mu doisto obojega ne treba, kad su mu *Frankopan* i *Stjepan* za svjedoke — morasmo ove napomenut. *U.*

Digitized by Google

Koj uzhitjen sluša i gleda,
Dok se sasvim baš ne prene.
Iz polu - sna, koj mu ne da
Da odavle kući krene...

Oj liepa je, nit je treba
Ljepša od ove okolica!
Reć bi: da je komad neba
Spalog na tle, il' stolica

Hrvatskieh naših vila,
Što se rado tù sastaju,
Da o sreći roda mila
U svom kolu tú viećaju...

Dà, dà, danju jeste tako! —
Najstarii kažu ljudi —
Ali noćju? - naopako
Onom koj se tù zabludi!

Jer taj može dosta čuti,
A vidjeti puno više,
O čem mnogi ništ ne sluti,
A i knjiga ništ' ne piše;

Koj pak vidi što tù biva,
Tom u žilah krv oledi,
Stariji se sav snebiva,
Mladji kroz noć sav posiedi...

Gdjekoj pita: što to bit će?
U gradu se - Bože prosti!
Prije neg zora jošte sviće,
Znaj: kraljica crna gosti.

Često kad nij mjesečine —
Kažu - tad je vidjet moći
Razsvjetljene razvaline
Medved-grada u pol noći;

A s grada se žamor čuje,
Najprie tihi, tad sve veći,
Rekao bi: pčele zuje
Rojeći se i bližeći.

Al tù ništa nejde sporo,
Pa se zato i pretvori
Žamor taj u gromot skoro,
Kano da se grom svud ori.

Svud u gradu stoji vika,
U palači čaša zvèka,
Smieh grohotni, šum i krika,
Da ne može dospjet jeka —

Ne može da odjekuje
U mah sve té noćne glase
S kojih, kad ih ljuta čuje
Zvier u gori, prepada se.

Al kroz viku, što zavlada
Svud s te noćne halabuke,
Čut je ipak kad i kada
Ko s nesklada skladne zvuke,

Čut je blagi zvuk svirala,
Sa cilikom tamburice
Srebrozvučne, i gusala
Milo - tužni plač uz žice...

Gostba prestà, a kraljica
Žurno s pratnjom sad izšeta,
Čim ju *gavran*, kobna ptica,
Grakćuć prati i obleta.

U kraljice é crna odjeća,
A na glavi joj se kresi
Kruna divna, sva plamteća,
A drugo ju ništ ne resi.

S lieva s desna pram kraljici
Iz zemljice crne niču
Njeni njekoč podložnici,
Te jaučuć pomoć viču.

Ali zalud! góspa stupa
Žurno napred, ne mareći
Za tu viku s družbom skupa,
A uz nju grakće vran leteći...

Bog zna - pita - kamo hodi? —
Eno tamo nizbrdice
Za gradinom staza vodi
Kraljičine do *mljećnice.*

Tamo hiti, te se vode
Tu napije iz kladenca,
Zatim s družbom dalje odè
Do *kraljeva* uprav *zdenca;*

Digitized by Google

I tù opet žedju gasi,
Težku žedju duše svoje,
Vodom lice tad nakvasi,
O kom kažu: prekrasno je.

Uz té čini opet minù
Njeko vrieme kobne noći,
Dok s oblaka ne prosinù
Prva zviezda u iztoči.

Na što natrag žurno hrli
U grad noćna družba eto,
Al' čim pred dvor stiže, vrli
Baš zapoje prvi pjetó —

I u onaj hip ti nestà
Crne s pratnjom svom kraljice,
A kroz pusti grad tad s mjesta
Prhnu plaho noćne ptice.

IGRA VREMENA.

Misleć stojim prama sadašnosti,
Bistro gledim — ne mogu poznati
Što razmatram, na čem oči moje
Tako dugo bez koristi stoje,
Kad im mlaga prosti izgled krati. —

Smjerno moja priklanjam koljena,
Kad na ruci izkustva bodroga
Njeka sila životvorne moći
S moga oka skide zastor noći,
Da se prenem od snivanja svoga.

S bodrim okom, al' srcem žalostnim,
K sebi dojdoh i jade osjeti';
Kad upoznah da i trieznost duha
Nije bolja od snivanja gluha,
Sili ljudskoj kad neharnost prieti.

Sad i njegda! ah kakvi ostanci
Spominju me na prošastnost zlatu!
Sve: junačko, gizdavo i krasno,
Sloga stara, djelovanje jasno,
Eno vidim valja se po blatu!...

I ko' što sad ostanci Palmire
K sebi zovu u pustoš putnika,
Da prepozna neslogu i kori,
Koja liepost toliku obori,
I jakosti bratinske zanika:

Digitized by Google

Búde evo i mene pozori
Pokazujuć grobove djedova,
Pitajuć me: Dal' od stare časti
Proizniču takvi mladorasti,
Da se lome od slabih vjetrova?

A ja bolan — u znanoj nemoći
Mojih vaja što bi mogo reći!
Nego oči uzdignuvši gori,
Pun sklonosti opet ih oborih,
Kad ne vidjeh kraja svojoj smeći.

Iskra ona životvorne moći
Što čovjeku u grudih djeluje,
Vidim da je zaspala i tienja,
I da s ledom svoju vatru mienja,
Štono žar u grudih pogašuje.

Budućnost se na šljakah dovlači,
Žig i vriednost prošastoga vieka;
Blieda lica i spuštene glave,
Kalja sjajnost one svete slave,
Koju joj je pradjed vriedni steka'.

Na osnovah jasnih razvalina
Podižu se truhle kućarice.
Gdje je njekad smjelo u oblake
Slava stupe podizala jake,
Tupost smazà nizke pešterice.

Proizvodi iznemogle sile
Svud sretaju oko uplašeno;
Noga drkće — ne smi da polazi,
Da onoga praha ne pogazi
U kom leži gospodstvo skršeno.

Starosiede ostanke davnosti
Još žar krasi prve veličine,
Kan' da hoće uskrsnut opeta
Prve slave ta tjelesa sveta,
Iz svog praha i iz guste tmine.

Digitized by Google

Kroz gomilu zdenca zarušena
Vrije točak spasonosne nade,
I vijuga romoneć talase,
Traži puta naokolo za se,
Da nov život truhlom cvieću dade.

Bolja sviesti, ah vodi me tamo
Gdje istinu koprena ne skriva,
Gdje žrtvenik njezin se podiže,
Dim mirisa u nebo s' uzdiže,
I svetinje sjeva zraka živa. —

F. T. Ličanin.

VJESTNIK KNJIŽEVNI.

Rukopisi

ostali od pokojnoga († 1857) Mane Sladovića, svećenika senjske biskupije i učitelja na gimnazii ondješnjoj.

1. Razprava o pravopisu (u obće; meni se čini da je iz mladje dobe pokojnika).

2. O jeku: a, e, i (ovoliko je pečatano u kolu IX); o, u, r, l, nosni, ě; prilagoda, ziev, jačanje; kratkoća, duljina kolikoća jeka, naglasak; o prosodiji; suglasnici i dodatak. (Ovo je za sada najveća – što ja vidjeh – razprava o našem preglasu, ili kako pokojnik pisaše: o jeku; ima tu liepoga zrnja ali i kukolja podosta; da se on bude okanio svake filologije i držao same slovnice, doista nam uradi mnogo koristi).

3. Samostavna imena: spol, sklonovi; sing. dual, plur; nješto o syntaxi samostavnih. — Ovo je vrlo znatno, ali šteta, nije poredjeno, nego su biljege.

4. Obrazovanje samostavnih i vlastitih samostavnih imena; složena samostavna imena. — Ovoga nije mnogo, ali bi vještak mogao mnogomu se naučiti, čega dosad jošt nitko ne uštampà. — Uza to opet nješto o jeku: izmetanje slova.

5. Pridavna imena. — Nješto od onoga što je pečatano u programu senjske gimnazije. — Prvotna i (od samostavnih) izvedena pridavna; stepeni. — Tu ima liepih i znatnih bilježaka.

6. O pridavnih imenih u syntaxi (s njekimi zadaćami o tomu). Kratko, ali podosta vriedno.

7. Zaimena, oblici njihovi; syntax im; glagoli i nješto o njihovoj syntaxi. — Ovoga je prema stvari vrlo malo, ali je znatno.

8. Brojnici (s nješto syntaxe).

9. Nješto ethymologije — ali vrlo slabo.

Digitized by Google

10. Nješto iz filologije latinske i grčke, sravnjene s našim jezikom — ponješto štampano u programu lanjskom senjske gimn. Od slabe je vriednosti.

11. Nješto gradiva za štampane poviesti biskupije senjske.

12. Razprava o eposu. — Kratko i bez osobite vriednosti.

13. Opazke glede na Ranjinu. — Vrlo znamenite, ali šteta nisu gotove.

14. Rhetorička početna vježbanja (za školu).

15. Eneide Virgileve prevod do stiha 535 (u hexametru, ali nije sve izpravljeno; 2 lista s početka su vrlo krasna) i II. Ekloga Virgiljeva.

16. Dvie narodne pjesme: jedna iz grada Krka, a druga "Uskok„ iz zapadne Ugarske, a ne stoji odakle. Prva je znatnija.

17. Bilježke i sitnice, raztresene i zapisane kojekud o našem jeziku.

18. Pregled jugo — i staroslovjenskog književtva za porabu mladeži. Književtvo: dalmatinsko, hrvatsko, slavonsko, bosansko, srbsko, bugarsko, korutansko. Dodatak o staroslovjenskom. — Ovo je ponajviše iz Šafarika poizcrpljeno.

Još vele da je ostalo, ali ja ne vidjeh.

19. Molitvenik iz glagolskih crkvenih knjiga, gotov za štampu.

20. Roman njeki.

Šteta bi bila, da ovo gdje propadne; ne bi li se duša našla, da se ovo sačuva od propasti, jer bi doista moglo danas sutra pomoći komu.

LISTI O NAŠEMU JEZIKU.

Kako ga kvarimo i dokle već dotjerasmo.

I.

Nevene! liepi moj cviete! Da si mi zdravo i veselo.

Ne znam ni sám kako mi bi, kad dočuh, da se ti seliš; nješto me zažaktà okol srdca; ali ne boj mi se toga žaktanja, može biti se varam, nije bilo okol sdrca upravo, nego malo sniže, gdjeno vele lječnici da je želudac; a da ti pravo reknem, biaše blizo i poldne kad čitah onu viest. Ele bio najposlije i glad, ništa za to; nego da ti sa istinom izadjem pred tvoje ponješto uvehlo lice, evo ti kud mislim.

Odkako se znamo, bilo nam je vazda najmilije govoriti okol našega jezika; a svak dere svoju kozu, pa se mi nadala, te i ja stekoh jednu i to jest bogme kozu pretilu, kozu muzaru; ne daje baš mlieka nego golu sirotku; ali naći će se i sirotki posla i koristi; a zašto i ne bi, kad je sve čemu, a sirotka je nam sirotam.

Ota je sirotka onaj korov, ili da ljepše i uljudnje reknem, onaj korovlji cviet što već odavna niče i cvietom se razcvao po širokoj poljani knjige naše.

Sad što je to?

Slušaj. Sav sviet šara, pa šaram i je; sav cviet cifra pa cifram i ja; za to pravo reci pa uteci; ali ja lje ne utekoh, nego ti se kanim podvući medju rukopise, što ih spremaš za Neven i izbuljiti u njem svu svoju kra-

Digitized by Google

sotu u primjerih moje rešetarske naravi. — Da sbilja, od kad u nas ponestà rešetara, kao da ponestà i ovoga i onoga, čega ti ne ću da kažem. A kako da i kažem? Sve u jedared? jok more, sguri se malo pa počekaj.'

Dakle, ako me kaniš pomilovat na štampanje, a ti me štampaj bez opazke. *)

Možeš znati i pametovati kako onda prije njekoliko godina *zaglavismo*, to će reći: u glavu zapisasmo, kad se uzmogne da ćemo se latiti stare rešetarije i rešetati sve što budne za rešeto, a što kad i za sito; ali po svom zanatu tebi ostavljam sito i ono što je sitno il sjetno. A što ćemo rešetariti? Rešetariti ćemo naš jezik, to jest, upravo ne naš jezik, kojim pišu njeki naši pisci i spisatelji, koji su ili tek proučili ili još i nisu, nego će opet ne učiti prva početna pravila našega jezika, pa se bacili na pisanje kao da ih je tko uhvatio u t' posao, i kao da moraju, ama baš moraju pisati knjige.

(Dalje).

*) Da te ne znamo, što si i tko si, ne prodjè bez opazke; ali ovako - neka te. *U.*

U DRUŽTVO

za povjestnicu i starine jugoslovjenske upisaše se za utemeljitelje kod povjerenika.

Gg: Depoli Jakov, of. c. kr. poste. — Durbešić Ivan, veletržac. — Jakić Antun, veletržac. — Katkić Ign., c. k. gimn. prof. — Kurelac Frane, pisac. — Malešević Ivan, c. kr. fin. povj. — Pacel Vinko, c. k. gimnas. prof. — Sepić Anzelmo, c. kr. savj. trib. — Slamnik Ljud., c. kr. gimn. uč. — Srebrić Ante, of. c. kr. pošte. — Suppe Faustin, odvjetnik. — Trdina Ivan, c. kr. gimn. Prof.

ZAGONETKE

OD LJ. SL. BAŽANINA.

I. NARODNE.

1. Tko na materi drva sjekó?
2. Spried klupke, straga ražanj, a u sriedi badanj?
3. Naš gospodar vodu pije
   a nad njim se barjak vije,
   i još veli: baka baka
   kakva takva, oba raka.
4. Ja otjerah vola na vodu crna, a dotjerah kući biela.

II. UMJETNE.

Rebus 1.

o
v ni j
o ni ni g
u ni bili ni o t svi S se se se se se se 444li.
ni ni me
i ni d
n i

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 2. *Na Rieci 10. travnja 1858.* **VII. godina.**

Molimo Vas p. n. g. ako ne kanite primati Neven, *pošljite nam ga natrag.*

WIEN 14 4 5 F.

OMIROVE ODISEE.

PJESMA DRUGA *)

120562

Kako paka jutrenica zora
Javi svoje ružičasto lice,
Skokne s odra Odisino diete
Obuče se, britki mač pripaše,
A opanke na svietle noge,
Pa s ložnice kao bog izidje,
Te glasniem zdurima prikaže
Da zbor skupe kudravih Ahejca.
Oni ih zvahu, sabrahu se ljudi
I kako se skupom svi skupiše
Prispje u zbor s gvozdeniem kopljem
Su dva biela polag sebe hrta:
Božanstvenom takvom tad milinom
Oblila ga biaše Atina
Da u čudu puk ga gleda ići,
Zasjednuti na otčino mjesto
Kog mu starci ondar ustupiše.
Prične zborit Jegjupak im vitez

*) Prvu pjesmu vidji u knjizi: Dubrovnik cviet narodnog književstva za godinu 1849, strana 183.

Digitized by Google

Koji, dobom zgrbljen, mnoge znaše,
A mili mu s Odisiom sinak
Bješe pošo na dubokoj plavi
K Iliunu paripama slavnu,
Junak Antip, kog okrutni Kiklops
U dubokoj ubije pećini
I posljednu večeru si spravi;
Troje djece starac još imaše
Evrinuma, prosiocim drúga,
I dva koji otčinstvom se bave,
No tim nije onog pozabio
Onog jednog u žalosti starac.
Pa tu suzeć stade besjediti;
» Čujte što ću reć vam Itačani;
Nikada se naš zbor ne sakupì
Odkadara Odisije divni
Odielì se na dubokoj plavi;
Ko je dakle ovi sad sazvao?
Il od mladjih il od starjih ljudij?
Zar li prvi glas je tko začuo
Da nam kakvu vojsku sad objavi?
Il obćinsko da što drugo kaže?
Sviesno, rek bi i na čast mu bilo!
Štogod mu se vrćelo po glavi
Sve mu Zevse na prav obratio. «

Tako rečè, i čestitom rieči
Obradovan sin Odisin mili
Stat ne hćaše, hćaše govoriti
Pa sám usried tog sabora stane
A žezlo mu u rúku predade
Zdur Pisinor, mudra svjeta čovjek;
On se k starcu najprvo obrne:
» Dalko nije, skoro hoćeš poznat,
Tko je narod, starče, sakupio;
Pregolema nevolja me tješti:
Nemam glasa da se vojska bliži,
I da prvi o njoj vas izviestim;
Nit ću išta obćinskoga reći,
Neg svoj poso, što mi doma biva,
Paček i dva: slavna zgubih otca

Digitized by Google

Kojno vama njegda kraljevaše,
I kao ćaća krotke ćudi bješe,
A još druga gora mi je tuga
Koja će mi kuću svu satrti,
I razmetnut u bah sve mi blago:
Ne hteću mi mater zaprosiše
Mili sinci ovdjek najboljieh,
Oni mrze k otcu joj otići
K Ikariju da on hćer namiri,
I dade je komu bude voljan;
No svagdan mi bivaju po kući,
Užrtvuju volove i ovce,
I pretile žderaju mi koze,
Te u slavi piju mrko vino;
Otimlju mi svašta i bez straha,
Jerbo nije kod kuće čovjeka
Odisija da vragove ćera:
Ja pak sám ih razćerat ne smijem,
Nemam k temu sile ni vještine,
Da b' ih imô, bi ih ja ćerao,
Jer nesnosnu čine mi krivinu,
Nit je častno da mi dom propadne.
Ama sada srdite se sami,
Sram vas bio od susjedstva svoga,
Strah vas bio od božjega suda
Da grieh njihov na vas ne napade;
A kunem vas Olimpskijem Zevsom,
I Temisom koja ljudske zbore
Sakupiti i razagnat znade:
U pomoć mi skočite, prijani,
I jel ikad silnog kog Ahejca
Roditeljmi častni Odisie
Neuvriedjen ružno uvriedio,
Tad me tugam ostavite sama!
Tako mu se danas osvećate,
I dražite na me ove ljude.

(Dalje).

Digitized by Google

PRKOS - DJEVOJKA.

V. P.

III. (Dalje).

Osnove što se mele Periši po glavi: kako će proljetos rušiti kuću i pretvorit u dvorac, da bude sjedilo zanj dostojno; pojate i konjušnice oljepšati, i koješta dozidati ili razgraditi; kako njive umjetnim gnojom gnojiti, a obični gnoj paliti a iz njega soli i žganice svakojake vaditi; kakvo tvorulje nabaviti, da ne uztreba tolika služba, koje li za sijanje, žanjenje, vijanje naručiti, od koga li, i iz koje zemlje; kako šume stare krčiti, novu šumu zametnuti, srednji podrast bolje uzgojiti, a tom opet šumare pronaći; kako livade ponješto uzorati, kakvoga turinja posijnuti; kako močvarice sušiti, a i tko će to sušiti; kakvo ralo, je l' englezko ili hanoveransko il česko il hrvatsko? ajok! A vino, težke muke! I tako na našega Perišu navalili svi iznenadi gospodarski na jedan put - tako mu prodje zima. Ono sto vremena preostalo, ostane za lov, al kakov lov? gdje se ne ubije jednog lova ni 20 zecova, i tu se lovci jedva ogoste lovinom, nego daj ćebap i paprikaš, da se malo ukoče crieva. Ili koj časak sprovodi s plovanom Lelićem, čovjekom dobra srdca, prilične znanosti, vatrenih mislih, ali nada sve siromahom, jer sve razdavaše siromašnjim. Tu je prvi susjed od sjevera njeki Francuz, ali rodjen ovdje; nego mu otac bio Francuz, pa dakako i sin Francuz! Od otca ostalo malo, a sinčić potepao i ono malo, pa tako mu dalo službu, te se hrani njome, a francuštinom od zla brani; u toga čovjeka je znanostij podobrih al što ćeš kad je pangaloz, izkvarile ga ženske radi njegove nježne izobraženosti i razprokšile, da on Periši za družtvo nije; e je Periša čovjek ozbiljan i ne mari za ono, što naša mlada Hrvatčad scieni za najlěpšu svrhu svega životovanje ljudskog nego za pravo znanje, što ga Bog ostavio u neizmjernoj milosti čovjeku.

Na iztoku i zapadu susjeda biahu dva plemića, brata, ali živeća u svadji, a jedan po glasu gori od žljeg, dodjoše Periši kao susjedi u pohode i tu nalagao jedan na drugog našem Periši toliko, da ga sva volja minula, drugovati s takovom baukarijom.

I na jugu susjedstvo, Periša ga nije ni znao.

Nastane proljeće i tu se začne silna radnja. Silni troškovi. Grebljević nadgledava, ali svake se subote sve to većma smieši, kad dodje po novce za nadnicu.

Da je i to sve, neka bi bilo; ali skupo li se plaća svaka hlepnja za ljepotom. Ljudi kad zamjeriše kud Periša kani, pomisle na silne novce što su tuj, pa udri, što tko može, skuplji jedan od drugoga, diži cienu, što je ciene; a oni što drže u zakup mline ili što, ne plaćaj ništa, misleć da što će zakupina tako bogatu čovjeku; neka čeka, dok se mi okrpimo, pa onda će dobit, ako što ostane.

Dà, sad se pretvori koj slavni pisac u Perišin život, te bun-

Digitized by Google

caj ako može "Seljanke." — Kadkada, kakva ga volja bila, često se nasmij a često razsrdi. Upravljatelj Grebljević čini se, pristao uz sve i svakoga, samo ne uz novoga gospodara; evo barem primjera. Crčè njeko kljuse, a tu treba valje drugo, da gospodarstvo po zlu ne pojde; kud, kamo, dočuo Cigan, pa doveo konja, tè ga nudi. Grebljević kad je već pogodba bila kao učinjena zapita Cigànina da nije na konju koje bolesti. Moj cigo lupne se šakom po koljenu i rekne: "ta crkò na ovom mjestu ako liso nije zdrav i veseo." Periši se liso ipak činjaše nješto plah, te zapita, da li liso nije može biti plašljiv. "U mene je sada više od pol godine, a vazda spi sám u konjušnici il gdje bude" - izpričao se Cigan. Poslie dakako uvidjelo se, da je kljuse dobro, ali uz rudu kad stane, svi ga biesi zajašu, te ni s mjesta. I tako se moralo to liso zvierce prodati za nizcienu, a Grebljević rečè da je konja morao njetko občiniti.

Sve ovo i koješta Periši ne dodija, bud da je došao na svoju svojštiuu pun kojekakvih prenapetih mislij i zamišljaja; jok, on kao što je sav, čovjek triezan znajaše odprije, da će ga snaći sto čudesa i gorkostij. A kad čovjek prošao toliko svieta, lud je ako ne zna da je sviet šaren, pa bilo gdje. Ali da je naš Hrvat tako jako izobražen i civiliziran kao i koj drugi, to mu ponješto nadilazilo mjerilo, kojim on prije narod svoj mjeraše. "Kud ćemo doprti time? — Kud? Muči Perišo, do tvoje smrti, i dalje ne," tako bi govorio i tješio Grebljević Perišu, kao i svi ostali, koji sebe drže za glavnu osobu naroda, i misle "kad mene uznebudne nestà i svega okol mene." Tko tako govori, nije ni čovjek a nekmoli član naroda svoga.

Kad bi ovakove misli i razmatranja sletila Perišu, onda on duhom svrnù okol sebe i stegnù ga na bliže, da ne srće u koje bezposlice; i tu gle! koja radost uljeze mu u dušu kad vidnù, da ovo što biva i postaje pod njegovim okom, što niklo iz njegova duha, što oživì njegovim žarom i uznjegovà njegova liepa duša, kako se stvari sklapljaju, druže, dižu, stoje i stojat će ako ih ruka sudbine ne strovali, iza njega; svaka na čiju korist; a ta korist imaše biti po njegovojzi misli i nakani obćenita; i tako se tješivao, il se sadila mladika, il usijevalo zrno sjemena — eno tamo niz rieku jedno desetak ralij močvarne livade; s one je močvare pokojni striko svake godine dobio po koj voz šilja, na sieno ili pašu se ne smjelo ni pomisliti, a da bi se voda s močvare mogla svesti u rieku, komu bi to na um palo, ta eno sjenokoša dosta i suviše. Naš Periša uzme si za najpreči posao, osušivati otu livadu i to upravo onako, kako "gospodarski list" pisao. Dàkako da je to proizveo koj vještak, ni polovicu ne biaše skupa, koliko biaše. — Golo gospodarstvo bez prometa i obrtnosti ne vriedi danas ništa, to je istina, kojoj se je badava otimati; a tko joj se otimlje, na štetu mu je; ali Periša najboljom je voljom zanemarivao ono što se zanemarivat ne smije: izkustvo; i to izkustvo obširno; badava si ti sám, ako ti nije pomoći sa svake strane. Njegvi susjedi sve ljudi stare vjere, klimaše glavom nad njegovim gospodarstvom; da je to klimanje na zlo klimalo,

Digitized by Google

mi već možemo slutit odatle, što susjedom njegovim ne bi do toga, da i oni korače koj korak s njime ili barem za njime. I Periši se često tako činjaše, ali pomisliv, da njetko mora prednjačit, pa bio tko, to ga je oporavljivalo i davalo mu sve to više junačtva i postojanosti u toj borbi, što ju boraše sa sobom i sa prirodom i s ljudi.

Jednom se nadje u sobi, gdje bi tobože imala biti knjižnica. Tu je bilo knjiga i pisama; knjige proleti okom samo da vidi što je, a pisma uzme, porediv ih po godinah i kako treba, čitkariti. — Citnuv jedno koje se činilo kao najnovje, vidje da je njeka parnica izmedj pokojnoga strica i susjeda, što je na jugu, koga on do sad ne biaše niti jednim okom zamjerio; u to udje u njekom poslu Grebljević, i tu se on pusti u razgovor s njime radi te parnice, i medj ostalim napomene, da je svoj toj parnici kriva gospojica kći južnoga susjeda, jer je to pravi vrag od gospodarice, mužkara.

Periša se lecnù na ove rieči, al nastavi: "Jel' te, Grebljeviću! — vrag — mužkara — a gospojica — hajdmo za poslom, jer on ne će za nami.„

(Dalje).

ZAPISCI JEDNOGA NAŠEGA LJEČNIKA.

(Dalje).

Kad ti se haljina prodrla, valja na nju krpu prišiti, pa je haljina, ako ne baš nova, a ona barem donjekle dobra. Ako ti ima ljećnik gdje što izkrpiti, on ne može gdje kupit krpu kože ili nova pluća, nego on može i mora samo ono što ti se u tielu ili na njem na zlo dalo utažiti, protjerati; a toga ne može, nego opet tvojim tielom. On te dakle ne može sam sobom liečiti, nego tobom; on je vodja i kažiput, što nemoći traži put, kojim će ju odvesti. Ako li je otaj put slab ili koje kako izkvaren, on je badava. On nije silnik prirodi, nego je njezin sluga i tumač.

Tu su medje nauci i vještini; pa budući su im ove medje obim jedne te iste, odatle se vidi, da nauka i vještina moraju biti prijatelji. Prije sto godina mislilo se dakako, da je nauka i vještina tako sjedinjena kao što je duša s tielom; to jest, da su to dva bića, jednako jaka, svezano jedno s drugim onako više slučajno nego li po sili njekoj, koja su kadra što uzraditi, dok ih veže životna sila, a jedva čeka svako od njih da se prodje jedno drugoga.

Ova misao, dostojna ludost a ne znanost, prenesla se na nauku i na vještinu, te se za to držao naučni za slaba vještaka, a vještak za nevješta u nauci. — Da li je ta misao bila pravedna ili ne, predsud je bio svakako ili barem privikli ljudi tomu; a oduka je, znamo, sto muka. Za to i ne hajem, uzbijat otaj predsud, nego mi je do toga razjasnit pomjer i razluku što je medj naukom i vještinom; pa iza toga tko je nakan držati se svoje misli, prosto mu od mene, samo neka zna, da se drži predsuda a ne kakve mudrosti.

Digitized by Google

Nauka i vještina stoje izmedj sebe trojako.

Nauka može prvo i prvo biti sama za sebe; sama izmišljena i izobražena tako da joj nije spomena o vještini i izkuštvu. Tako su ju smatrali lječnici prirodoslovci, koji u čovjeku, jednomu zrncu sve prirode, vidjev kao njeko zrcalo sve prirode htjedoše u liečenju rabiti svoje sustave, pa bilo iz sustave zvjezdoznanstva ili iz zvjeroslovja. Otaj sustav, tobožnji "sustav čistoga uma„ sagradjen sam iz sebe i samotvor, koj veli da je u misli veće samoj njeka "zakonodana sila„ za prirodu, a čovjek gospodar i vladar svem stvorstvu - spojio je doista čudno nauku s vještinom. Odakle možeš ti iz tvoje misli, bez izkustva proznati zakone prirode, ne poviriv, dà što velim? ne poviriv, nije to dosta, nego ne proučiv ih?

Evo primjera i odgovora:

Prije osamdeset godina od prilike postala misao, da je bolest svaka nješto, što nije kao u savezu s ostalim živovanjem u tielu, nego samo za sebe, posebno živovanje bolestnog uda; oto bolestno udo da mora dozrijati kao jabuka na drvetu; pa kao što ova zrela padne, tako i bolesti nestane. Jabuka što prije dozre, to prije i pade, za to da valja i bolest povećati da što prije mine. Po tom pravilu i radio je sasma onaj lječnik što je ljude, kad zavladala griža u okolici liečio time, što im davao liekove za blihavicu; do skora dakako dokazà groblje, da je to krivo liečenje bilo — ali je bilo pravilno. Tu se izkušavalo pravilo ali i potvrdilo ono štono se veli: ne lipši magarče dok naraste trava. Takovi liečnici jesu upravo kao ona baka, što rekla: dok biah mlada, ne dà mi se nitko da ga liečim, a sad kad sam stara, ne dam se ja rada na liečenje.

Drugako stoji izkustvo, i to izkustvo puko, gdje nije nauke; što je izkustvo bez nauke, neka kaže ovaj ili onaj primjer. Svaki čovjek dobije u obrazu, osobito okol nosa, il na ujem njeke bubuljice, ćiriće, što se ozliede pa opet prodju. Kad se ćirić ozlijedi i dozrije, pukne a iz njeg procuri nješto gnoja. Stari naučeni rekoše da to nije gnoj nego da je crvić; mnogi ovakvi crvići ne mogu živjeti nego ako troše i žive od čovjeka t. j. od onoga od čega i čovjek živi; od štete su dakle, te ih valja iztiskivati. — Danas znamo da to nisu crvići nikakovi nego ponješto sgustjelo salo podkožno i bala te postaju od praha što se u šupljice kožne smjestio i rupicu zabušio, znoj i ono salo ne može probijati — te se za to ozliedi itd. A gdje su crvići? Doista svaki od vas, što ovo čitate, ima u koži na nosu 40 do 60 crvića; ali oti crvići nisu ćirići ili bubuljice, niti je škode kakve od njih tvomu tielu, a ni nosu, pa ti bio nos liep kao što je u sove ili kao krastavac, ili kao crvena paprika od dobrike rumenike vina, ili žut i tanak kao u Tankonosića ili čvorast i kvrgast kao star dub ili koje kakavbud.

Izkustvo nas uči dalje, ali mi ne hoćemo da pamtimo, nego onako držimo za pol istine, da sve čaranje ludo i bajanje glupo slabo pomože od bolesti: n. p. kad te glava zaboli, a bol jošt nije predosadna, a ti mahneš desnom rukom i lievom nogom ili prodjes pol sata u šumu, ali se ne obazreš, ili legneš na hrbat, pa se ne smiješ ganuti itd. Ako li protumačimo, da glavobolja ponajviše nije nego krv uzavrela od prepuna želudca, pa je da kako dobro mahati rukom i nogom a ne samo jednom nego objema i proći se na kud, i u šumu, tek da si se prošao i krv taložio ili mirno

Digitized by Google

ležeć ili koje čime, onda to dakako nije čarobija nego liek sasma po prirodi. — Istina ima svakako mnogo lieka, što pomaže, a ne znamo kako i za što, ali to jošt nije čarobija za to što ga mi ne znamo protumačit; nego je tajna, kakovih ima u prirodnih svih znanostih jošt na stotine.

Drugaki je opeta pomjer izmedj nauke i izkustva, koj je pomjer danas vladar i gospodar, na ime taj: što je jedno bez drugoga, što je i drugo bez prvoga to jest: pravo pravcato ništa. Kao što u staru dobu lječnik nije bio samo lječnik nego sve: gatalac, zviezdar, zlatar i lučbenar (lučbenika ga ne možemo nazvati danas) a nada sve varalica, te kako se vidi: sve i svašta, tako je danas sasvim protivno lječnik ponajviše samo lječnik, a zlatara je ponestalo, jer se zlato danas ne pravi nego se vadi iz zemlje; gatalaca takodjer nestalo; taj zanat tjeraju samo Ciganice i to stare, itd. Lječničtvo je danas iz *znanstvenog izkustva* naraslo; ali nije dovršeno; nego što jučer tko pronašao u ljudskomu tielu, to danas traži njih više, pa ako nije istina, a ono su u laži kratke noge; nadje li se nov liek, to se kuša, traži i bolji — i tako to ide i dotjerava se da bude savršeno.

Sada bi mnog mogao zapitati: a odakle onolike masti i pića i vode i prekapkane vodice i žganice i prašci i zrnje i sto takvih varalija? — To mora znati najbolje občinstvo, koje ne može živjeti i zdravo stati, ako se ne maže ili mazi i prokši koječime. Našemu seljaku ne treba doista ni polovica onih liekova što ih potrati za godinu naša zemlja, nego ih mi gradjani i gospoda potrošimo.

Zašto? To ćemo podobro čuti i doznati iz drugih zapisaka našega lječnika.

V. P.

LISTI O NAŠEMU JEZIKU.

Kako ga kvarimo i dokle već dotjerasmo.

I. (Dalje).

Kako vidiš moj Nevenoviću, i ja sam se uhvatio u velik posao; velik po tome, jer uzmi prvu knjigu, što ti pod ruke dodje, i ne gledi, od kud je: il iz trojedne ili četvero - petero - šestero i tako daljekerojedne ili iz obotroje kralje - kneže - vojvod - ili kojine ine krajine, štampana ma kojom razbukvom, latiničvarkom ili ćvirilicom; pa bila prvja pisana ma kojim prljavopisom, a u drugoj jerovi s debelim ili tankim salom (jer kako znaš Mrkalj Sava uštampà god 1809 knjižicu: Salo debeloga jera), svi jednaci kao i linjaci: pa je liepo otvori, gdjegodj se sama otvori (ali samo da se ona otvori, gdje je štampanoga, a gdje nije i prikudbe nije), pročitaj prva tri četir redka, pa ako ne nadješ pogrieške ili pravopisne ili slovnične ili skladbene ili kake druge, a ja ću se odreći dopisivanja; a to ti je doista ljuta pogodba ako pomisliš da sam ja čedo nasega vieka, čedo što se crnilom zadojivalo,

tananom hartijom povijalo,
na peru (ma i gvozdenom) jahalo,
a kad malo poodraslo,

Digitized by Google

na peru opet jahalo, (samo malo drugčije)
crnilom pero sitilo,
po tankoj harti vozilo
i svega biesa šaralo.

Ovaj prvi list budi samo kao uvod; a u drugom listu bit će smilja i bosilja; ali kakvoga!

Za divno mi je čudo kako mnogi naši spisatelji, koji misle da su spasitelji naroda, baš za narodni njegov jezik ne haju koliko ni za lanji snieg; nego mu pišu kao baba Mandara iz Cerovca t: j: onako da niti sami ne razumiju što pišu, ili oni tako pišu da ih narod ne razumije. Čemu dakle pišu knjige? E, čemu pišu? pišu baš za to, da ih ne bi tko uzrazumio. A to je svrha plemenita, visoka, duboka, široka, tamna, jasna, tmasta i što ti ja znam kakva; jer uzmider malo, pa računaj ovako: Uzrazumije li svatko, onda po gotovu ne trebalo ni pisati a zašto to? E opet zato. — Ako ne razumiješ ti ovoga, ne razumjeh lje ni ja; ali to stoji i ciela je istina, da kad ti tko kaže: E opet zato, tu su ti začepljena usta, pa šuti. Samo još jednu:

Prije njekoliko godina *imao sam sreću*, pravu vreću; te se upoznah s našim njekim, *nade punim* da ne reknem prepunim, baš ne mladim ali zato i ne starim *nastajućim* pjesnikom. Kao što rekoh: "srećom„ se njegdje uz tanku večericu nadjemo, te kad se moj pjesmov malo razigrao i ugrijao, počè izricati svoje *proizvode žudnog srdca*. Početak kao osobito znamenit upiljih u pamet i *glasi* ovako:

Kiša pada, trava raste,
na vrbi mi labud sjedi,
pjesnik pjeva, konja jaše,
zelen mu se barjak vije
od crvene svile,
a duh mu preko polja
leti, leti, leti....

Molim, ne mojte se smijati, ovo je ciela istina, baš ako i nije pjevština. — Jedva on prve one redke izrekao, a mi — bilo nas u trojica il četvorica — da svisnemo od smieha, i večerica tanka mal što ne podje po zlu; za to daj, namači malo vinca!

A kad on vidje, što je s njegovom pjesmom, uze nas kuditi, da smo tričari i blune, neznalice i koji ne znaju što je pjesničtvo, a kamo li pjesničtvo njegovo.

"Tà bolan čovječe, gdje ti je tu pjesničkog *uzleta* i ovo i ono; i stihovi su ti hrapavi kao turski putovi itd. Tu on digne obje ruke, prste razstrče u vis, pa iznova: "Kiša pada,„ ev' ovako kiša pada; tà lude, ne znate kako kiša pada; "pa onda prsti u vis:„ a trava raste; vidjeste li kad trava raste? dà, vidjeste ništ, i što ti ja znam.„

Mi. Ama čiko; čemu ti labud na vrbi? pa baš na vrbi? pa baš labud? Onda će on: Ta dà, labud; nego pečena guska! jel' te, ugursuzi!

Mi. Ali na vrbi?

Čiko. Dà na vrbi; da gdje?

Istom poslie doznasmo, zašto baš na vrbi. Dok naš Čiko još biaše

Digitized by Google

čedo ludo, vlasi mu kad bi ostrigli strčali kud koj, pa mu striko njegov, tko li, uzgatao, da mu je glava kao vrba; koje s toga, a koje i s toga, što je uz Čikinu kuću rasla sbilja ogromna vrba, pa s te vrbe bi mu dodavali kadkada pameti (i on veli, da ga je ona vrba naučila pameti) naš čiko si odabrao za pjesničko svoje zelenilo — vrbu.

A labuda odabrao za to, jer ga nikad donlje ne vidjeo, a ne znam da li i poslie; te čovjeku obično omili ono što mu se po mačti vrti.

"Pjesnik pjeva, konja jaše„ — taj je redak bar najbolji bio, al njemu se činjaše baš najlosi.

Mi. Ali Čiko, zašto pjeva pjesnik?

Čiko. Da što će plakati? za to se i zove pjesnik a ne plačnik.

Koj od nas. Da Čiko, tu imaš pravo; ali odkud konj tvomu pjesniku; ukradè li ga, gdje l' ga stečè?

Čiko. Nije čoče! Ta vidite da ne znate ništa. Ta ja mislim konja starogrčkoga krilatoga, košto ga prozvà tu naš Branko Pegom, Pegazom.

A kako se ti sjeti onog barjaka, što je zelen od crvene svile?

Čiko: Tà to je najveće pjesničtvo sto može biti: crveno što je zelено; ne može to svaka bluna izumjeti.

Ovaj Čiko, kako ga nazvasmo, jedna je slika i prilika naših spisatelja; a žali Bog nije jedina; vremenom u drugom listu prišnljat ću Vam i koju drugu, a može biti i drugačiju. Za sada Vam budi ovaj primjerac na ogled.

S Bogom Nevenčiću, njeguj se što možeš bolje, jer s tvoje njege oživjesmo malo i lagahno.

Tvoj

Češctar s Učke gore.

DOPIS.

U Virovitici 14 Sječnja 1858.

Jučerašnjim danom doživjesmo u mjestu našemu nevidjen a s česti samo čuven pojav, najme: veliki učiteljski sastanak iz dva školska kotara, virovitičkoga i našičkoga. Već prije mjeseca bi uređen gore naznačeni dan, Velečastnim Ivanom Grgesinom, kao okružnim školskim nadziratelјem, te ujedno razaslana njeka pitanja, visokom zem. škol. vlasti predložena, da se razjasne. Uzprkos krutoj zimi, daleku putu i š njime skopčanu trošku, sakupi se ipak liep broj tako svetskih učiteljev, ko što i gg. kateketov i mjestnih šk. ravnateljev te mogosmo u 9s. započeti posao svoj i to sa sv. službom božjom nazvavši prije duha sv. da nam bude u pomoći. Iza toga, sakupivši se u prostranoj sobi samostanskoj, upravo tomu priređenoj, otvori sjednicu rečeni g. okružni škol. nadziratelj, podugačkim, kriepkim i zrelim govorom, u kojem je potanko razlagao uzrok našega sastanka; velike oskudice u sadanjem obučavanju, dokazavši, da samo če-

Digitized by Google

stimi sastanci, dogovaranjem i uzajemnim, budi ustmenim oli pismenim saobćivanjem mislij mogu se učitelji tako svetski kao što i duhovni porazumjeti te prispjeti do samosviesti i poznavanja samih sebe, kao učitelji, državljani i pravi kršćani.

Na tri pitanja imalo se odgovoriti; nu dva su znamenitja, za to ih želim u jezgri saobćiti, nadajuć se, da budu slavnim uredničtvom Nevena primljena. *)

Prvo bi: *što činiti, da se pučke seoske škole približe i uže spoje s glavnimi*, a drugo: *što je uzrok, te je mladež školu polazivša, poslie u životu gora, opačja i grešnja od one, koje nikad u učioni ne biaše?*

O jednom i drugomu žestoko i vješto se govorilo, osobito pako o potonjem, pitanju svakako škakljivom i neobične težine; nu na radost svih budi rečeno: da je svaki o predmetih dovoljno razmišljao, i u glavnomu načelu svi biahu jedne misli.

Znatnu razliku učinismo, medju pučkimi školami s jednim učiteljem u jednoj učevnoj sobi i onimi su dva učitelja u dvije učevne sobe; čega radi ove su već svojim ustrojstvom uže skopčane s glavnimi, te se od njih svim pravom više traži, nego od prvih.

Učenici, bivši vazda pod jednim učiteljem, mogu se primati u 3. razred, a polazivši učionu su dva učitelja, mogli bi se u 4. razred primati, nu imali bi se prije izpitati iz predmetov propisanih, za 3. razred gl. škol. Sastaviti će odbor, za to u sjednici izabran, Osnovu obučavanja za pučke škole, te takov višemu mjestu podnesti, da ga prosudi, a o njemačkom jeziku učiniše se njeke opazke, svakako svrsi odgovarajuće. Napokon složilo se u načelu: da se pučke učione samo onda s glavnimi a ove s višimi spojiti mogu, kada uzbudu učitelji sami, duševno svezani; a to može biti jedino svestrano izobrazivši sami sebe, što češćem sastajanjem i savjetovanjem, i to bud školskim oli barem drugako kojim književnim listom; za sada dakle: "Nevenom„ i "Katoličkim listom;„ medjutim, jednoglasno saželjesmo, da što skorje uzkrsne školski list, te se obvezasmo takov svemožno podpomagati, koje držanjem takova, koje i dopisivanjem. **)

Drugo pitanje uze se osobito a to uprava od srdca pretresivati. Prije svega odbi se jednodušno misao: da su naime škole uzrok velikoj izopačenosti, razkalašenosti i bezbožtvu sadašnje mladeži; pri tomu ipak priznava se, da mladež, izstupivša iz škole, može do duše, biti a s česti i jest, gora i opačja, no biaše za svoga školanja, nu uzrok tomu nisu škole, već okolnosti, u kojih se slučajno mladež nahodi. Pretresivao se je ovaj predmet obširno, a složilo se po prilici u ovomu:

1. Školsko obučavanje, a stranom theoretičko odhranjivanje, ne

*) Mi jedva čekamo; dajte gg. učitelji, evo svakomu dobromu članku ima mjesta u Nevenu, i pozivljemo Vas sve: preguite se!

**) Dok to uzbude i ako se gg. učitelji postaraju, mi kanimo prilogu izdavati Nevenu: samo uzradite. *Uredn.*

Digitized by Google

može biti podnipošto uzrok zla i izopačena vladanja mladeži iz škole izstupivše, budući, da učitelj obučava po zakonu i najviših propisih, te je pod vjekovitim dogledom svojih oblastij; pa ako bi koj učitelj i zanemario struku odhranjivanja, time je samo sagriešio, neučiniv što moraše, a pokvario ga nije.

2. Ne može se naći uzrok, s kojega bi diete, ne bivše u školi ne čuvše nikad spasonosne nauke, moglo biti bolje od polazivšega i čuvšega takove.

3. Djetca, izišavša iz škole, mogu ipak biti gora, nego su bila, dok su ju pohadjala; al uzrok tomu jesu okolnosti, u kojih se slučajno nahode, te

4. Ako su kod kuće, obično budu vriedna i valjala; ako li pako dodju u tudje ruke, — ovdje se misli šegrtovanje i drugo prosto službovanje, — bivaju zanemarena, podju zlim putem, na komu rastu: opačina, zloća, blud i ostála zla.

Ova dva pitanja riešila su dva učitelja i pismeno, što će se, po njihovoj želji, zapisniku priklopiti i višemu mjestu predati.

U tako liepomu sastanku prodju nam za časak puna 4 sahata, a kad vidjesmo, da smo u svemu jedne misli, ustavši, zapjevasmo svi u jedan glas "Tebe boga hvalimo," i sjednici bude za sada kraj.

Rečeni sastanak, budući nova novina za sve nas, dakako nije baš u svemu odoljeo našim željam; za to si dadosmo rieč, prvom sličnom sgodom žrtvovati i što više vremena, te se pripraviti ne samo pismenimi radnjami, veće ujedno i pratikčnim ustmenim predavanjem iz predmeta toga.

Sve članove sjednice ote pridrža na objedu veleč: g. O. Vinko Hrgović, samostanski starešina i mjestni gl. škol ravnatelj, — na čemu mu u ime svih nas velika hvala a daj Bože, te nas častio takovom sgodom i više put!

Skender Fabković.

NJEKOLIKO RIEČIJ O NAŠOJ PROZI.

Kad se narod koj počme duhom dizati, prva mu briga da što misli i ćuti, to i pismeno očituje; ovo biva na dva načina po onomu kako očituje što ćuti i što misli: što ćuti očituje pjesmom; a što misli, prostim govorom, te se proza zove. A kako svaki više i prije ćuti nego li misli; s toga je uvjek pjesma imala prvo mjesto u knjizi svakoga naroda, a za njom tek došla proza, i višekrat se slučilo, da je pjesma mnogo napredovala, kada tek počè govor riešen. No to treba ovako razumjeti: da se na oblik i sklad (harmoniu) što su Latini numerus orationis zvali prije u pjesmi gledalo nego li u prozi; jer pjesma od pjevanja se porodivša i odtud ime imajuća morala urečen oblik imati, gdje se u prozi samo onako pisalo kako se mi-

Digitized by Google

slilo, na oblik toliko ne gledajuć — pišuć s početka samo za potrebu; — no kad se poslie vidjelo da i govor ako će ugodan da bude, mora njekakvu mjeru imati ili ritam; pazilo se da bude kakova reda, da pojedine česti jedna drugoj dolikuju, da govor ne bude duljinom dosadan, kratkoćom nerazumljiv i taman; — a tako ljudi ne mogoše misli svoje izreći jednom rieči, sdružiše njih više skupa, ter odavle postadoše izreke ili fraze, koje po duhu jezika i naroda, što ga govoraše, budu razlike, i ukrasiše jezik; jer se često u kratko izgovara, kadkad i jednom rieči inače ju namjestiv, što bi se drugčije s više riečij a tamnje reklo. I tako razlikim načinom načiniše red, što se numerus zvao ili slog; te što je koji vještje slagao zovemo ga klasikom. Proza dakle napredovaše malo po malo, dok se podigla do koje krasote: a da se do nje nikakav jezik na jedanput podigao nije, to nam i narav naša svjedoči, u koje se njekim stepenom napreduje. Tim putem, što su drugi jezici išli, valja i našemu poći; to jest i naša proza, ako ćemo da nam bude liepa i ugodna, mora imati njeku mjeru, svoje odielo što ju od drugih luči, svoje fraze, jednom rieči cieli oblik i tvar. Inače odjevajuć ju likom tudjim bude nam mljohava; jer svaki jezik ima drugu ćud. Ako nam je stalo do napredka, valja se starati da nam bude zbiljski, pravi; jer ono napredak nije, što od drugih poprimismo i posudismo, već što sami izumjesmo. A napredak u jeziku preteže svaki drugi, jer se po njemu duh naroda poznaje i koliko je duševno dozrio. Napredak mu poznaš po vanjskom licu, po bogatstvo u riečih i izrekah.

Sad da vidimo kako stojimo glede naše proze. Pišemo koješta, ali sami poznajemo da ne pišemo kako bi imali pisati uza tako liep i bogat jezik. U našoj knjizi i u narodu ima uzorov za pjesmu ali za govor ih neima, jer što je naših pisac, to su ili pjevali ili ako i jesu na prosto (prozom) pisali, pisali su za potrebu kako koji, i to svojim dialektom; za to se i ne možemo u svakoj stvari po njimi ravnati. Odkad su književnici u novju dobu upoznali potrehu da se jednim jezikom piše, biva svakojako: ima više potreb, više stvarij se piše; treba više riečij više izrek, no odkud ih uzimati? narod, kako se čini, nejma ih, treba dakle kovati na brzu ruku; te imajuć, kako se misli, svaki jednako pravo, svaki kuje po svoju; ali razumjesmo li napokon jedan drugoga? Pak se i ondje gdje netreba kuje. Ponješto se osviestismo te pomislismo: treba drugčije pisati, ali kako? Radi bi da nam se proza digne iz nizka gdje čami, da se frazeologia uredi, riečnik umnoži, gramatika i sintaksa očisti, te napravi čisti slovinski slog. Gramatika ako ne posvema, ponješto se očistila, ali kakva nam je sintaksa i frazeologia, rječnika i ne spominjuć! Koliko se tuj riečij krivo slaže, drugi im znamen nameće, izreke iz jezikov nam tudjih ili odaljenih dialektov u jezik bez potrebe uvadjaju a liepe *naše* rieči i izreke zanemaruju: kako da tobože jezik za učene ljude mora drugačiji biti nego li za narod i da se mora visoko pisati. Okanimo se te visine, kojoj, ako ikad, dosad lje ne dorastosmo. — Znamo da je naš jezik medju svimi slovjenskimi naj-

Digitized by Google

bogatji u oblicih; pokupimo li što ima u njemu blaga, bude i u riečih. No tuj se svakako još u nas misli: njekoji žele da bi se svi slovinski dialekti na Jugu glede oblika u jedno stopili (za rieči misle da smo i onako blizu) tako da bi Slovenac, Hrvat, Srbin i Bugarin jednim te istim jezikom pisali; kamo sreće da to bude! ali kada? Gledajmo prije naše popraviti, lakše nam bude za tu slogu.

Odkako se u nas jednim jezikom piše i to oniem što je i glede oblikov i najbogatji i u komu je najviše plodov umnih pisano; jezik najme koga većina naroda govori i koga su Dubrovčani rabili, zapustivši čakavski ili primorski; za njimi se povedoše i sadašnji književnici, te njega samoga uzprimiše, slabo se ogledajuć na čakavski, koji ako ne oblici zaisto je rieči bogatji od onoga prvoga, i koji bi nas s hrvatsko-slovenskim bliže priveo k Slovencem, te bi tako prečim putem onu željenu slogu postigli; jer da se gramatika i morfologia sastavi od razlikih dialektov, bio bi nam jezik šaren; što se od njekih pokusov vidjelo, te će ih malo tko priznati. Nam treba sad riečij i izrek, da se otriebi, što je tudje, te da se kovanje jednom ograniči: ima u čakavskome na pr. i u jeziku hrvatsko-slovenskomu mnogo riečij, što su njekad obćenite bile svim, ele se po malo izgubile; zašto da se to ne uzkrisi, nego samo onako kuje? Ne treba svega u književni jezik primati što je pokrajinsko, ali niti svega izpuditi, no razborito birati med iz sviuh cvietov te u obću košnicu prinašati; ali ne oblike — u njih je književni jezik i ljepši i obilatji nego drugi — već liepe rieči i izreke. Reci tko da sve to nije dosta jer se u naroda ni ne može naći dosta riečij za nauk i ugladjen (izobražen) život; ako ih nejmamo, i opet nam to ne dopuštja kovati ih bez svake analogije, dà i proti duhu jezika. Mjesto da se uvjek samo o pravopisu prepiremo, mogli bi se posavjetovati, kakav oblik valja dati kojoj rieči, što ju treba načiniti, jer će drugčije svaki po svoju, pak bude onda; koliko ljudij toliko ćudij; njeki će istu rieč ovako razumjeti a drugi onako. Naš je jezik u tih oblicih bogat i prebogat, ali svaki oblik nedolikuje svakoj rieči — nije sve jedno dodamo li za abstrakciu korenu slovke: ina, ost, ota, stvo; no će svaki od ovih oblikov u drugomu se smislu rabiti — zato bi trebalo iz analogije učiti, što svaki oblik znamenuje. Pak i one rieči, što drugčije namještene drugo znamenuju, treba prije dobro pregledati, je li u kakvome slučaju pristoje: uzmimo rieč *lice* znamenuje kadkad osobu (persona); ele ne mislim da bi se u nas po njemačkomu, der Räuber wurde in der Person des N. erkannt: moglo reći naški: lupež bude poznat u licu N. Ima više riečij, što se tako rabe, jer se pri kakovoj prilici slažu studjom rieči i izrekom. U obće trebalo bi u nas na sinonimiju, frazeologiju i morfologiju ili tvaranje rečij više paziti, ako smo radi priličnije pisati i po naravi našega jezika, te da prestaju tolike razlike i mnienja: i ako smo nakani drugim se Slovincem na Jugu približiti, valja nam i njihove rieči pregledati, da poznamo u čemu je tko vrstan; tako ne bude nikomu krivo a jezik nam bude obilat i jak. — Slovinski se jezik da liepo pregibati, to

Digitized by Google

vidimo iz staroga crkvenoga, što je dalje bio vrstan da se unj prenesu crkvene knjige, u kojih je terminologija preobilata; za što ne bi i naš? ali sve po njegovome duhu i naravi; to se sbude ako svega proučimo, govorili ga Hrvati, Srbljи, Dalmatinci, Primorci ili u kom mu drago kraju, te budi nam *sav* jezik *naš*, — što je čije ako je samo valjano budi svačije — oblici gramatični ostante isti, a rječnik da se obogati. Tako nam ne bude sila od tudjih jezikov pomoći tražiti, imat ćemo i kod kuće dosta, niti se tko onda izmuči prije nego li misao svoju izreče onako jedro, kako ju smislio: samo više štovati pučki jezik — te ne misliti, da se prostom rieči ne mogu izreći i velike misli. Ne možemo li jednom besjedom izgovoriti, što može tudjin, a mi u kratko opišmo; duljine se nije bojati, ima i u nas riečij i izgovorov, gdje da kratko rečeš, što će inojezični opisati. Nisu ni Latini ni oblikov ni riečij imali kako učitelji jim Grci; u njih je glagoljski slog (verbalis constructio) pretežnji nego s imenom (nominalis), baš kao u nas, pak im ipak jezik zovemo klasičnim i uzoritim. To opisivanjem biva često i u Franceza, ali im ugladjenosti jezika ni najmanje ne smeta.

Ja sam ovdje njekoliko obćenitih mislij napomenuo, a moglo bi se, i vriedno bi bilo o svakoj napose koješta progovoriti, no tuj treba da više njih prozbori; jer što je zgrada veća, više ruku treba i više orudja za razlike poslove — a to nam je proza, za koju bi svi radi da nam uspori.

J. F.

PRIČICA.

Bila kuća u polju kraj sela, a tor ote kuće malo podaleko od kuće; taj moraše se čuvati od vuka. Jednom ode sva čeljad od kuće, pa će se vratiti kući istom za koj dan. Ostao kod kuće sám svekar i najmladja nevjesta. Tu starac zove nevjestu pred večer, da će ona u kolibici kod tora spavati; ona se brani, ali nije kud: ta ne boj se, eno su psi, uzmi bjelac pa se njime pokrij. I tako bi. Njeko doba noći čuje starac laveš pasa, pa pomisli, što je tu je, kiša rominja, ja mu sad lje ne pomogoh ništa. Nego rano ustane i podje štapom se podpirajuć, da obidje tor, i na putu sretne nevjestu: "Na što lajaše psi, nevjesto." Ona srdita od straha i koječega: "Ta na prve zube, a ne na d...." - "Je li odnijo vuk koje?" - "Ta donijo nije doista." - "Pa uzè li jedno il dvoje" - "Ne vidjeh bisaga, da bi dvoje" - "Kukù; a kud krenu, da li ovim brdom?" - "Da šta će nebom - "Ta da nije ovim drumom?" - Ne vidjeh kola, da bi drumom." - "Idji boga ti nevjesto - dosadi starcu - ti nisi ni za što, nego da vrba iz tebe nikne pa da te sobom bije. - "A ti starac, da postaneš jarac pa da brstiš."

Digitized by Google

KNJIGOPIS.

Ove dane razdava se: **Edipos.** *Tragedia u pet čina* **Jura Matie Spora** *na Rieci, tisko i izdao Ercole Rezza. m8na. 89.* Kad jednoč redom oglasimo one knjige, što su ljetos do sada izdate, prosborit ćemo i o ovoj.

Molimo najuljudnje svu gg. spisatelje, koj knjigu bud koju i kakvu na našemu jeziku izda, neka ju nam pošlje, pa i na naš trošak bilo, jer za točan knjigopis to je jedini način, da knjigu što se može ugledamo i progledamo; a progledat ju valja već za to, da se uzmogne što o njoj prosudit, pa time ili preporučit ili — što bude.

Uredn.

ZAGONETKE

OD LJ. SL. BAŽANINA.

I. NARODNE.

5. Dvie koze
jedan vrat;
i taj vrat
prorezat.

6. Čovjek udjè, a bisasi ne mogoše.

7. Zašto je krst na zvoniku u jabuku udaren?

8. Viša, viša višalica
pod njom ti je kosmatica;
kosmatica Boga moli
da joj pade višalica.

II. UMJETNE.

123. Glavu dižem u visinu
prosto gledam u nizinu;
na mom krilu ptić žubori
pod njim putnik rad s' odmori.

456. Voda, konjić, krt i rilo —
mene bez njih ne bi bilo.

789. U čovjeka uoviljena,
postidiva, zamišljena.

Ne treba ti gonetati,
lasno ćeš me ugledati;
kud se rieči skupa slože,
stari grad se čitat može.

Rebus 2. ŠTO, to;
što, TO.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 3. *Na Rieci 17. travnja 1858.* **VII. godina.**

OMIROVE ODISEE.

PJESMA DRUGA

(Dalje).

„Volio bi da bar vi zgrabite
Sve kretno mi i nekretno blago,
Jer kad biste veće sve proždrli,
Možda biste kadgod i platili;
Tolike bi prosbe vi činio,
Svud po gradu ištuć od vas svoje,
Da napokon sve bi mi ste dali:
No 'vako mi napunjate dušu
Neizličnom tugom i nevoljom.“
Tako srdit, vas zaplačen, rečè,
I žezlo si na tle prekometne,
Te nanj cieli razžali se narod;
A svi prosci mukom zamukoše,
Niko nesmie da surovom rieči
Tilemaku štogod odgovori;
Sam Antinoj na odkaz mu reče:
„Zašto sad nas ti potvaraš ružno
Tilemače? hoj' zapalit mrlju!
Ti nekrivi te ahejske prosce,
No na dragu mater se potuži,
Koja ti je lukavštinom slavna,
Treće mine, četvrto je ljeto

Digitized by Google

Da svieh mami srce nam i dušu
I svakoga nuka, nek se nada,
I svakomu napos' obećiva
Poručuje, a sve drugo misli.
Još i ovu iznadje prievaru:
Stade tkati u svojemu dvoru
Njeko platno široko, pretanko
I tako nam stadè govoriti: »
» *Oj mladići, oj vi moji prosci!*
Pokle umre divni Odisie
Strpite se, ćerajuć mi svatbu
Dok tkanicu ovu ne izatkem
(Da zaludu lan mi nepropane)
Grobni pokrov viteza Laerta
Kad ga udes žalostna prihvati
Dugiem sanom zadriemljene smrti,
Da me koja ženska neprikara
Jer će leći u grob bez pokrovca
Ko je tolko imavao blago. «
» Tiem nam smiri plemenitu dušu,
I obdan bi ona tkala platno,
A obnoć bi pred sviećama sama
Iznova ga, kuja, razčinjala.
Za tri ljeta, tu nam igru igra,
A četvrto kad nastane ljeto,
Njeka ženska svemu tomu vješta,
Pokažè nam ružnu prievaru:
Te iznenad nadjosmo je samu
Dje rasčinja veleliepno platno,
Odtadara mora i na silu
Suproć volji dovršiti djelo.
Ovo tebi kažu danas prosci
Da sam znadeš, da svi ljudi znadu;
Pošlji mater neka se već uda
S kiem njoj bude i otcu joj mio;
No voli li još u dugo doba
Samo mamit sinove ahejske
S darovima što joj dà Atina
Zlatne ruke, preliepu pamet
I lukavstvo prije nečuveno

Digitized by Google

Ni od davnih pletenih Ahejka,
S Tir, Alkmine, s pletene Mikine
Koj nijedna takma nebiaše;
Tad je nješto ona namislila
Što joj nikak neće na čast biti,
A blago ti i bogastvo tvoje
Neprestaju uživati prosci
Dok god ona ne promieni misô
Koju su joj bozi nadahnuli.
Tiem će sebi steći velju slavu
A ma tebi oskudicu svega,
Mi pak od tud već se nekrećemo
Ni na posle, ni na što mu drugo
Doklegodjer ona se ne uda
S kiem joj bude omilio, momkom.«
— A sviesni mu Tilemak odvrati:
»Ja ne smijem, Antinoe, nikak
Suproć volji iz kuće sagnati
Ko me rodi tko li me odhrani,
Pa moj otac, ili gdje još žive
Il je umro, svedj mi težko biva
Kad bi mater sada odpustio
Da povratim Ikariju blago.
Jedno zlo mi od otca bi došlo
Drugo zlo mi od bogova prišlo
Kad bi mati sa kućnega praga
Zaklela me mrskiem Erinama,
Te da ja joj taku rieč izustim
Ljudska bi me omraza napala.
S tega, prem da duša vi se srdi,
Hajt od mene, drugdje tražte blago
Dok redice jedan drugog satre:
No je li vam sladje i milije
Meni samu proždrieti vlaštito
A vi noste; ja ću višnjem vapit
Jeda bi vas Zevse pedepsao
I na svrhu sviem u môj kući
Odredio propast bez osvete.«

(Dalje).

Digitized by Google

PRKOS - DJEVOJKA.

V. P.

III. (Dalje).

Drugi dan Periša ode na jug; zašto, pošto, čemu? Ha, tako, da vidi i to susjedstvo. Sat i pol od prilike na dobru konju pa smo tamo. —

Dvorac, kao i drugi dvorac hrvatski, ali — i to mu prvo udari u oči, sve čisto i prečisto, kako do sad nevidjeno. Kako udje u dvorište, zalaju psi, i eto dvie sluge dolete da prime konja, on sjaše, a jedan ga sluga odvede u dvorac; svigdje on vidje vraga od gospodarice, mužkaru, ali toga stvora nigdje. Starac od 60 godina, gosp. Jakša Marević, Kapetan u mirovini sjedi bolestan više nego zdrav, više mrtav nego živ, pozdravi ušavšega u sobu Perišu: "Oprostite neznani gospodine što Vas pozdravljam sjedeć; moje nesretne uspomene na Berezinu, ubio Bog onoga Napoleona! muče me opet — promienit će nam se vrieme, a otava još nije sva spravljena — a moje kćeri nije doma, ona je na polju s težaci, ali doći će — molim Vas — tko ste Vi — i što Vas vodi ovamo? „ —

Periša mu se nakloni smjereno: "Oprostite gospodine, nepozvan gost; ja sam Vaš susjed Periša Nemašić, i dosao sam, da„ —

"O, to je liepo! Znate li Vi gospodine, da si ja stari magarac već odkad dodjoste na Vašu djedovinu, razbijam glavu, koji su to svi vrazi, da Vas ne ima do nas? — Ja sam, kako znate, star; a i Kapetan, a Vi došao, i nadporučik, te sam mogao misliti, da ćete Vi prije k meni; a morate znati i to, kako valjda i znate, da su Marevići pravi Nemarevići ni za koga; a moja kći Mandica, i ona je nasadjena na nemarevićko toporište, pa veli: ako njemu nije stalo t. j. Vami moj gospodine kasnjače, do nas; a triput bogme nije ni meni. Ja ne trpim, da ima tko svoju glavu, ali moja ju kći mora imat, ja to tako hoću, tako valja; u srdcu duše, u moždjanih duha kad imaš, a ti osovi glavu i drži se toga. Pa znate, mojoj kćeri nije do muža, ima hvala Bogu od svoje majke, Bog joj pomiluj dušu, dosta materinstva; i dozvolite više nego joj treba; a gospodarit zna bolje nego i Vi i ja i onaj naš susjed, hrvatski Francuz ili francuzki-Hrvat, kako li hoćete itd. Nego znajte, ono trubilo bilo si zabilo u glavu, da ako je naučio moju Mandicu francuzki i što ti ja znam kojekakve belemistike i što ti ja znam itd; ali smo ga dobro platili; pa on mislio, da moja kći mora zanj poći. A ona, držeć se onog, što sam joj ja kazivao za one vjetrenjake, Francuze, ne mari za nikoga, a kamo li zanj.„

I tu ti je starac govorio u jedan dušak po svom običaju s Perišom, dok najposlie iznemogao, dočim mu Periša svoj život kazivaše malo kao i zadriema. U to će i poldne — i eto ti Mandice na seoskih kolicah, Periša stupi k prozoru, da vidi to čudo, kako kolica

Digitized by Google

stanu, Mande skoči s kolica kao srnce, plaho gledne okolo sebe i zapita, tko je tuj u dvorcu. Momak joj šapne nješto, a ona smjereno stupi namah u sobu i ugledav prišastnika, stane na vratih i omjeri Perišu okom mrzlim kao led; prva joj rieč bi:

"Koja Vas nevolja, k nami dotjerala, ponositi gospodine?„

"Da vam istinu kažem?„

"Istinu, neistinu, što Vas je volja.... meni —„

"Ako ćete tako, a ono Vam moram javiti, przna gospojice, da meni nije: istina neistina, što me je volja, nego — ja sam danas dobre volje, pa Vi srtala mišlju kud Vam je drago, ja se danas držim svoje dobre volje; ova dobra volja dodjè mi od vašega g. otca, s kojim sam upravo malo prije dočeo krasan razgovor.„

"Oprostite gospodine, mi čusmo već toliko o Vas, da sam ja nakanila uprav Vas prvom prilikom stavit u škripac, pa ako dobro izadje, pomirit se s Vami najprije radi pokojnoga Vašega strica; a onda zametnut borbu iz nova.„

"A zašto to?„

"Zašto, čut ćete dosta rano. —„

Starac se biaše probudio za ovoga razgovora i pobojao se, dá se ne svadi ovo dvoje prije objeda, vikne: Ta Mandice, ako ti nisi gladna, jesmo mi, nude, da štogodj založimo.

Objed se donese i Periši bude u slast kako ne biaše davno; iza objeda starác opet usne, a on ode s Mandicom, da mu ona pokaže gospodarstvo. Sve što ovaj dan on čù i vidjè, toliko ga smete, da se najprije uzradova a poslie, kad vidjè, da ga djevojka ošine, gdje može, pokaja se; jer bockanja nije nestalo ni za objeda ni poslie, dok se napokon oprostio hladno i hladnje nego li htjednù ili se smjednù.

Periša dojaše kući — ne zna ni sám kako. "Da li se ne prejedoh? za cielo se ne opih — jest vrag od djevojke — i moglo bi biti — ali što bi meni takva žena, to bi bio pakao a ne život — pa kud su moje slike — dakako takvoga stvora i ne ima na svietu kakova ga ja želim. —„

Ništa — legne moj Periša i zbilja u jutro podranio, zdrav i čil, duhom i tielom i srdcem da nemože bolje. Periši se bilo lasno oporaviti od jučer. Posle! posle! liepa li ti si stvar; al te ljudi nisu kadri cieniti, kad im je glava slabja od srdca; tko jači tà kobači, tako i tu; Periša pomisli: ne daj srdcu na volju, biti će ti na bolju. I tako ga zaokupe poslovi — a poslom lete danci kao sanci.

Jednom mu je bilo poći u šumu, i podje s Grebljevićem. Na putu sretnu gospojicu Mandicu, koja ih na kolicah mine, odzdraviv im samo onako, tekem da je odzdrav.

Periša i Grebljević glede se i naziru preko oka, da li jedan drugoga gleda, što li mu je na licu, ali Periša ne hoće spomenuti toga odzdrava jer nije rad da tko što zna, što mu znati ne treba, a Grebljević opet šuti i čini se nevješt; ali opet ga peče doznati što gospodar misli: "Čujete gospodaru, čuvajte se ove djevojke, ne radi

Digitized by Google

njene ljepote, jer mi imamo hvala Bogu i ljepših; nego se bojim, da Vam je prijateljica kao što nije nikomu.„

"A meni se ipak čini da barem Vam nije neprijateljica, jer mi onomad reče — i pohvali Vas baš tako, da —„

"E to je bilo samo da Vas pikne, a na čast joj njezino hvalisanje.„

Tako govoreć svrše posao u šumi, a na povratku prihvati opet Grebljević govoriti o Mandici i preporučati djevojke, "ali: ne mislite, da Vas ja kojom nudim, samo mislim, bolje bi bilo ako li se već ženiti mislite, da se ženite proti poslovici, radi toga, da Vam ono, što priženite bude pod okom i upravom„ — a Grebljević je upravo mislio: ženi se ti za koga te volja, samo da se oženiš, proći će te volja na ove novotarije.

Za čudo Periši ne pade prije ni na um razbirati, jeli Mandica liepa, što li je.

Mandica je djevojka zrela, Grebljević veli da joj sada ima 23 godine, a Periša u sebi misli: godine su godine, a Mande je mladja.

Grebljević veli da baš nije ni prevelika ni premalena, a Periša misli: konji se mjere pjedju a ljudi pameću.

Grebljević veli, da je djevojka zdrava i rumena, Periša misli: to vidi i sliep; ali nije tako crvena kao Grebljević, koj je od prilike čuturaste brsti u licu.

Grebljević veli da na glavi i uzrastu ne ima mahne; a Periša da su joj vlasi samo malo crnji, oči malo nježnije, usta nješto manje oštra, eto bi bilo lišce mehko taman za ljubljenje.

Grebljević veli da je malo osuha, a Periši se čini omašna. — U svemu im se pojmovi raztiču, samo u tom ne, da je vitka, gibka, sputna kao srnče — i tako se sprda jedan iz drugoga, a sudbina jarac istinu kroji.

Samo da joj nisu na gornjoj ustnici okol zakutaka naduti oni krajci: to sluti na opornost, ali i na tvrd značaj, a gdje je tvrda značaja i ponješto uma i pameti, lahko je.

(Dalje).

SLAVONSKE STARINE

IZ SBIRKE LUKA ILIĆA ORIOVČANINA.

(V. Neven 1857, I.)

Dubočac.

Selo u jedanaestoj stupničkoj satniji nuz Savu, pokazuje odrtine njekadašnjeg grada, kako to ostanci, pred kućom graničara Izakovića pokazuju. Tko i kada je ov grad sagradio, nije znati. Toliko je stalno, da je na obitelj Obrovu pod imenom *Dobochatz* spadao, te da je god. 1536 vlastitost Ladislava Deželia [1]) bio, koj ga je

1) Vidi Fejer. Pars. 2. str. 124.

Digitized by Google

po smrti Barbare kćeri Petra sina Stjepanova od Obrove dobio. Odovud se zaključiti može, da god. 1536 još u turskih rukah nije bio. Ortelio ovo mjesto *Dobachatz* piše, a okolo godine 1687 zvaše se *Dubošić*.

God. 1604 dojde Ivan Ilić, poslie kako bi kobaš zapalio u Dubočac, i ponudi se gradskom upravitelju Sefer-begu za slugu, koj ga i primi. Njekoliko dana po tomu, čim bi sve dobro po gradu razvidio, odkrije dvjem Slavoncem svoju namjeru, koji se dogovoreni dan u grad zavuku, i sakriveni do tavnog mraka ostanu. U večer je kasno po običaju Beg sa svojimi dvorjanici za večerom sjedio, dočim su sakriveni iz svog zabitnog mjesta izišli, i grad iznutra dobro zaprli. Po tom dojdu u sobu i zaištju od Age večeru. Aga se na njihovu smionost razsrdi, i poviče Ivana sa inimi dvorjanici. Ovaj dočim je već njeke dvorjanike poklao, dojde i reče Agi, da je došao, ali ne na njegovu zapoviest, nego na zahtiev poginuvšeg brata, koga je Aga u Savi dao utopiti. Uzev dakle vreću, Agu u nju svežu, i kroz prozor u Savu bace, zatim ine pokolju, i grad upale, te se takom tišinom iz njega odvuku, da jih ni isti seljani spazili nisu. [2])

Godine 1687 budu Turci odovud protjerani, a cesarsko-austrianske čete — kako je kod Kobaša (v. Neven 1857, I.) spomenuto — zauzmu grad. Posada se je god. 1716 osobitom hrabrostju odlikovala, dočim je Turke hrabro odbijavala. Poslie je grad buduć veoma oštetjen ostavit, dok ga Savski slapovi nisu podkopali i porušili. [3])

Narod pripovieda, da se je Ivan Ban u ovom gradu sa Kraljević Markom često sastajao, i savjete činio, kako bi Turke iz Bosne iztjerali. Nu da se nisu mogli složiti, što je Maruša djevojka Ivana Bana odgovarala, da se u tudje poslove ne pača, nego da se za sebe i svoje brine. To je veliku mržnju prouzrokovalo. Malo poslie dojde četa oboružanih junaka s one strane, te navali na grad, da Marušu ili živu ili mrtvu ufate. Nu nepojde jim za rukom, zato se banovom selu (pol sata od grada) osvete, popalivši ga do temelja. Stanovnici izmaknu, i ná tri se mjesta nastane, nazvavši svoje ostavito pogorjelo selo od požara "*Pogari*„ kako se još dan današnji to mjesto i zove. Ta silovna razseoba je trim selom povod dalo, i to *Banorcem* što su banovi podajnici bili, *Zbigu*, što su u biegu život spasili, i *Šumeću* što su se u šumi nastanili.

Ako je narodnoj pripoviedki vjerovati, to rado bio Ban Ivan nezakoniti sin kralja Matijaša koj je u Slavoniji banovao. [4]) Dogo-

---

2) Vidi Švear, Dio IV. str. 441.

3) Vidi Diar. Jesuit. Paroch. Veli.

4) Narodna pjesma dovela me je na tu misao, da je to Ivan Korvin biti morao, on bo je, kraljevskog roda bio s jedne strane, a s druge nije mi poznato, da bi u starja vremena koj Ban kraljevskog roda bio, izim njega jedinog.

Oj Marušo gondže u njedarcu
Što si lègla i sankom zaspala,
Što si lègla, zar se dići ne ćeš?
Da ti gledaš šajku pozlaćenu
I u šajki do trista junaka
Na kormanu Ivo Banoviću.

Digitized by Google

varati se je morao s kojim bosanskim velikašom, kom se je spomenuta Maruša — valjda kći Obrova — valja da omilila. [5]) Da ju dakle u svoju vlast dobije, poslao je svoje oružnike, koji ne mogavši u grad, banovo selo vatrom popale, uslied čega je mjesto Pogari prozvano; dočim su izmaknuvši stanovnici spomenuta tri sela jedanaeste Satnije naselili i podigli.

POSLASTICE.

Kad sunašce za gorami
i miesec se razsvjeti,
misao moja k zviezdicami
tamo gore poleti.

Za zviezdicom oko gleda,
što s mjesecom izhodi,
al to srdcu mira ne da.
jer nju zviezdu ne vodi.

Zagledam li djevojčicu:
tuj ko vjeran ljubimac
pustim mjesec i zviezdicu —
više valja poljubac.

Akle.

NADPISI.

NAKNADA.

Majka. Bogme ćerko nije liepo
Dulje toga ja ne trpim
da Ivica tuj u sjeni
tebe ljubi — baš ne trpim.

Kćerka. Dobro, majko — već ne smije
mene ljubnut, baš nikada
Ivu ću ja ljubit sama;
biti će mu to naknada.

AESTHETIKA.

Što tu huke, što tu vike:
Ta ne zna ni aesthetike,
baš na smeće da bi pala
ne bi ga ni pogledala —
A je li ga kad pomela,
il iz sobe iznijela?

— —

Akle.

Svi Junaci roda velikoga,
A Banović roda kraljevskoga.
Junaci se kojećime hvale
Koji majkom, a koji babajkom,
Koji sekom, koji vjernom bratjom,
Koji konjom a koji oružjem.
Sam se Ivo sa Marušom hvali,
Sam se hvali, sam ju ljubit kani.
Besjedi mu do trista junaka:
" Što govoriš, ne budali Bane,
Nije zate Maruša djevojka,
Maruša je roda ne znatnoga
A ti s Bane roda kraljevskoga,
Pak se uzet vi ne ćete moći. „
Dok s junaci u riječi bili,
Šajka dodje Maruši pod pendžer.
Maruša je pendžer otvorila,
A kroz pendžer Ivan uskočio,
Pa kroz pendžer družbi progovara:
" Et' vam šajka, et' vam i kormilo,
„ Pak s' vozite od grada do grada,
„ Pak s' hvalite koji čime znade,
„ A ja ću se Marušom djevojkom
„ Jer je Mare mojem srdcu draga. „

5) Komu su narodne pripoviedke i pjesme poznate, taj dobro znade, da se čini mnogih junaka pod imenom Kraljević Marka opjevaju. i to valjda za to, što je težko razna imena upamtiti. Dobro bi svakako bilo, da tko junačke narodne pjesme sa poviesti našom uzporedi, pak bi se vidlo, koliko tudje slave i junačtva ime Kraljević Marka nosi

Digitized by Google

ŽABA KRALJICA.

Narodna pripoviedka.

Bio u staro vrieme njeki kralj, te imao tri sina, sva tri već dospjela za ženitbu. Dva su se starja sa svakim nadmudrivala, e mišljahu, da jim nije u mudrosti druga, a onaj najmladji bio šutalica, te ga braća a i sám kralj, otac, proglasiše za ludu. Kad se kralj otac vidjè već na izmaku svojega živovanja, sakupi sva tri svoja sina govoreć im, da se vrgnu na tri strane prostrana mu kraljestva, tražiti si djevojku, a koj si nadje najljepšu i najmudriju, njemu da preda kraljevanje. Braća se za čas razidjoše na tri strane; najstarija dva suncu preko mora, a najmladji u obližnju kraljevsku šumicu. Al kad došao usred šume, eto preko puta skače žaba krastavača, podvikujuć kraljeva sina: "Ludo, kuda ćes?„ "Idem si tražiti ženu.„ "A zar ne bi mene uzeo?„ "A bi, ta za što ne bi; ta liepa si, da ti ljepše ne ima, a mudra si — sve bi nadmudrila, — a upravo takovu si snahu i želi babo.„ Podigne si sada junak mladu sudjenicu i metnuvši ju u vezenu torbicu, pravo ide kući. Prodje njeko vrieme, eto ti mu i braće s daleka puta; svaki vodi ljepotu djevojku; nu kad razumješe, da je najmladji brat našao i doveo žabu krastavaču, stadoše mu se rugati i sprdati: "baš si budala i za budalu stvoren!„

Kad je starac kralj mislio, da su se putnici odmorili, pozove si opet sva tri sina i svakomu dade po povjesmo lana za njihove djevojke, da ih kuša, jesu li u vreteno vješte: "Svaka da mi naprede tako dugačku nit, da uzmognem njome svoj kraljevski vrtalj tri puta opasati a još da preostane za tri dlana; ni više ni manje; koja to učini, nju sam onda vjenčao sa svojim drugom, da bude kraljica.„ — Baš u isto vrieme ošteni se i jedna kučka i izbacila troje štenadi; svakoj djevojci dade po jedno, da ga nauče svakoj mudroliji; i na dvije hodati, i dvoriti i mesa iz mesnice donašati. Koja i u tomu pokaže najveću vještinu, onu će vjenčati sa svojim junakom.

Dugo je već bilo, sve tri predu, kako su i znale i umjele; svaka uči i prevrće svojim štenetom, kao što najljepše mogaše. Kada djevojka najmladjega kraljevića vidjè, da je povjesmo opredeno, da se bolje ne može, a štene izučeno, samo da progovori; onda rekne svomu ljubezniku: "Čù li me; sad će doći vrieme za vjenčanje, ali prije me moraš izbaviti moje nevolje, zar ne vidiš, da sam prokleta žaba krastavača? Idi sa mnom, da ti velju, što ti je činiti, ako si rad imati ljepšu djevojku nego što su u tvoje braće.„

Kraljev sin uzme namah svoju žabu, a ona ga odvede u onu šumu, u kojoj se sukobiše, a kad dodjoše sred nje, onda mu žaba reče: "Evo sjedi na ovaj kamen, a sve što dodje k tebi — i zmije otrovne, i gušteri i žabe krastavače; sve će na te navaljivati, prieteći ti svakim zlim a ti sjedi kao stup, niti se trzni, niti propisni!„ —

Digitized by Google

Što je žaba rekla to je i bilo. Ludan sjedne, al eto ti zmija, hoće da grizu; eto mušice i komari, težko mu dodijavaju, hoće ga izsisati; žabe pljuju i prskaju, a moj Ludan kao da ne vidi i ne čuje. Kada vidješe sve otc potvore, da mu ne mogu dodijati, izčeznu kao sjena, a u to pukne onaj kamen, na kojem sjedjaše, a iz njega se pomoli hintov (kola, karuce) sav od suhoga zlata, sa četiri divna konja a u hintovu sjedi djevojka, pravo čudo na zemlji junačkoj. To je ona žaba krastavača. Mladi kraljević sjedne sada u hintov, djevojku si na desno metnuvši, te odoše hitro dvoru svomu.

Kad su već bili dvoru ponablizu, pomoli se kralj prozorom i ugleda zlatan hintov a u njemu sina s njekom liepom djevojkom. Hitro im je na susret sišao a sina si upitao, je li to njegova djevojka? Kada je razumio, što je i kako, onda zovnu sva tri sina i tri djevojke u zlatnu dvoranu, rekavši im: "Ja sam starac osiedjeo, dugo kraljujući — te sam željan za života izabrati si odmjenu da se ne kajem u tamnomu grobu; sine sredniji, gdje je predja tvoje djevojke a gdje joj je štene, njome izučeno?„ — Djevojka ukaže predju, al je kratka i prekratka, — ni dva puta vrtalj ne opasa, — a debela, više liku no predji nalik. Sad ukaže pseto, al ono je pseto kao i obični psi: niti dvori, niti donosi mesa iz mesnice. To isto ukaza djevojka najstarjega sina. Al sad je red na djevojku najmladjega sina; ona donese svoju predju a sám kralj ode njome opasivati vertalj. Ne samo, da je predja tanka, kao paučina, već je na vlas opasala vrtalj tri puta i preostalo za dva dlana; a štene joj je izučeno svakom čudu: i dvori, i na dvije skače i donaša meso iz mesnice! — To vidjevši kralj, pohvali djevojku, te ju namah vjenča sa najmladjim sinom i preda im sve svoje kraljevske moći i pravice, a ona dva sina sa svojimi djevojkami, proćerao iz dvora svoga, da se uče pameti, potucajuć se od nemila do nedraga!

Skender Fabković.

Sriemsko-slavonsko-hrvatske divje životinje, zvieri i ptice, sa dodatkom najlagljeg i točnog načina nadjevanja i nagaćenja istih od Josifa Etingera c. kr. šumskog nadzornika u šajkaškom batalionu. Zemun, Sopron 1857, 8na 263.

Zdravo! i tri puta zdravo Gospodine Etingeru na domorodnom jugoslavenskom polju! Vi ste si težku, škakljivu i nježnu zadaću odabrao, kad se usudiste u sasvim zanemareni znanstveni predjel Hrvatske i Slavonije put okrčiti — ali ste ga ipak prodro — i težko bi ga ikoj (barem od meni poznatih) Hrvata i Slavonaca sa boljim uspjehom prodro i proprtio bio, van vas, koji se službeno i znanstveno tim baviti znate i morate — te se i zaisto, kako je obće poznato, time gorljivo bavite. Vi ste zadaću svoju liepo izveo, te ste

Digitized by Google

životinje hrvatske i slavonske naznačio i opisao, i prvenca svoga u sistematičkom i filologičkom obziru tako dobro odgojio, kako se u našem tek preporodjenom jeziku i u napredujućem pismenstvu, mogaše.

Budući pako da su sva djela ljudska često nesavršena, a ni Vi sám, kao čovjek znanstven, valjda si laskao niste, da ćete što sasvim savršeno i bez mahne u sviet poslati — nadam se, da mi zamjeriti ne ćete, što sam se usudio o vašem djelu njekoje opazke napisati i što ja mislim o njem izraziti; uz to pako na njekoje absolutne a druge relativne pogreške u vašem djelu pozornost vašu svratiti. A tomu se nadam tim više da mi moje opazke ne ćete u zlo upisati, što je glavna namjera mojih opazaka: ako biste kanio drugi put svoju knjigu tiskati, da u novoj štampi moje opazke, koje za temeljite priznate, porabite, koliko Vam se svidi.

Sada ću je dakle redom pobilježiti. Zašto u prvom razdjelu životinja medju sisavci parceve, miševe i krtove ne napomenuste, dokučiti ne mogu.

Na strani 70. Pravo je što brojite falke u rod *Sokola*, u opisivanju pako vrsti ne uzeste rodno ime *sokol* nego *kobac*. Vi znate da u prirodoslovnom sistemu svaka stvar ima ime i prezime to jest: rodno ime i ime vrsti n. p. polag sistema moralo bi biti: *pravi sokol, prosti sokol, ševlji sokol* itd. ne pako *kobac*. Zatim vidi mi se da *Astur nisus* nije *jastrebac*, nego *kobac*.

Sove imaju kod nas silu imena n. p. sova, sovica, sovurina, sovura, sovuljaga, ušara, buljina, ćuk, ćulumak, lutavac, kukavac itd. Ovimi imeni mogle su se liepo pojedine vrsti naznačiti, pa onda ne bi bilo trebalo prevoditi robski njemačka imena n. p. Habichtseule (Strix uralensis) *sova jastrebača*.

Na strani 84, mi je za čudo što — akoprem u predgovoru kažete, da se nikakva sustava (sistema) ne držaste, valjda zato jer vam se svaki nedostatan činjaše — na čelo trećeg reda ipak metnuste *Sojke*, a medju nje Svračke. *Sojka* i *kreštelica* je sve jedno; ime Sojka je i Slavoncu poznato. Svračak je svojom naravju, uzrastom, hranom i létom vise nalik jastrebu nego vrani; jer svračak ima kljun zakučit, sjedi i po čitav sát na jednom mjestu i vreba na kukce. Svi meni poznati pticoslovci misle: da priroda *srakoperom* (slakoperom) ili svračkom (Lanius) prolazi od *grabilica* ptica k *pjevačicam*. Isto tako mi se vidi: da Kugara (Bombycilla) prolazi iz srakopera na kreštelicu, kreštelica pako i sraka patre u jedan rod; jer da sraka ima rep podugačak i šiljast, to je znak vrsti, a ne roda.

Na strani 103 načiniste iz kosa — *ledenjaka* (Alcedo) jedan rod nazvani *Kósi* — na strani 114 opet prozvaste jedan rod *drozdi* i *kosi*. To će čitatelja, koj ne zna kako se sustavno rede ptice, smetati. Ja bi rod u kog ide *Alcedo ispida* nazvao: *ribari* ili *ribići* (i Slovenci zovu gdješto ledenjeka *ribičem*), jer se najviše ribom hrani, te ga ovako franceski i engleski prirodoslovci zovu; i budući se po kosu razumieva posve druga ptica, dovoljno će biti, ako se pomenuta ptica nazove upravo samo jednom rieči *ledenjak*.

Digitized by Google

Težko ćete pravi razlog kazati zašto ste puzavce u 4^{ti} a puzavice u 5^{ti} red metnuo, dočim ih svi njemački prirodoslovci u jednu porodicu meću. Valjda je to tiskarska ili popravljačeva pogreška, kano i to, da je u vašoj knjizi *četvrti red dva puta tiskan.*

Na str. 112 zovete pticu *Oriolus gulbula*: *žutom žunom*, a imala bi se zvati *vuga*. To je istina da ju njekoji seljaci i kod nas zovu žunom, ali vješti lovci i ptičari znaju razliku medju žunom i vugom, te im je žuna *Picus*. Ja mislim da je glavna zadaća znanstvenog čovjeka, da uvede točnost u svoj kakavgod sustav; najpače pako je to potrebito u prirodoslovju, gdje svaki red i svaki rod mora imati posebno nu samo jedno ime sustavno i to odlučno i ustanovljeno, jer u jeziku prirodoslovnom sistematičkom *nejma sinonima*; usuprot puk ima za mnogu stvar deset i dvadeset imena. Ako sva prirodoslovac naznači, dobro je učinio, nu on ne smije isto ime sad za *ime roda* sad za *ime vrsti* rabiti i tako miešati. U našem jeziku ima svaka skoro životinja dva i tri imena; od ovih neka odabere prirodoslovac jedno za *red*, drugo za *rod* a treće za *vrst*, i kad tako ustanovi, neka se toga onda i točno drži. Po Vašem nazivlju moglo bi se pomisliti: da *Vuga* i *Žuna* u isti rod ili barem red idu — a *Vuga* ide medju *pjevačice*, *Žuna* pako medju *puzavice*.

S istoga razloga mi nije po volji, gdje plazicu ili mošnjarku (parus pendalina) nazvaste *Vugom*. — Valjda to za to učiniste, što ova ptica kao i vuga vješa svoje gniezdo o granu, te ju puk može biti tako i naziva; ali puk ne zna da se ptice rede po *redu*, *rodu* i *vrsti*, jer je to zadaća znanstvenosti.

Isto tako ne će biti mila nijednom hrvatskom pticoslovcu niti vaša *razredba* niti *imena kokošja*, jer u čitavoj Hrvatskoj nema lovca niti ptičara koji bi Haselhuhn drugčije nazvao nego: *Jarebica* a Rebhuhn drugčije nego: *Trčka* (? Ur.) što valjda puk od tuda uzeo jer trčka kad poleti više: trr. trr. trr. Ime pako Jarebice ima hrvatski puk jednako sa Česi i Moravci koji ovu pticu zovu: jareb (jaržeb) valjda zato jer se ova ptica rada hrani od oskoruša, kojeg drva ima pram sjeveru dosta i tamo se zove jareb (Forbus aucuparia, Vogelbeerbaum).

Ista pogreška uvela se je u rječnik Drobnićev, rado zato, jer niti je bio Drobnić niti oni koji su ga izdavali, lovci.

Jošte ću nješto dodati o jeziku. G. Etinger već po svom znanju nije jezikoslovac, i zato je hvale vriedno, što se je u poslu jezika obratio na g. M. Stojanovića našega vještoga pisca. Tim stroža treba da bude kritika prama ovomu, što nije svagdje sdušno (? Ur.) radio, i što se nije pomnjivije pobrinuo za narodna imena onih životinja i stvarij, za koje g. Etinger nije sam doznao. Tako n. p. kostolom nije *Gypatos barbatus* nego *Haliætos ossifragus*. Ostala sam naznačio kod ptica grabežljivih i sova. Str. 87. a ne znam što će reći: Vranj *)? Mjesto *ogrličasti* narednije je grivasti. Mjesto *ritska* i *plavetna* sinica **) imamo *sivica* i *plavica* itd.

*) U Vukovu rječniku stoji: kao golub grivnjaš.
**) Sjenica? *Ur.*

Digitized by Google

Napokon se je i poviše gramatikalnih pogrešaka uvuklo, kao *uše* mjesto *uši*; po *šikarjah* m. po *sikarju; prižívati* m. *preživati;* sa *crnih obručićih* m. sa *crnimi obručići* itd. itd. I sam naslov knjige bi bolje glasio, kad bi se kazalo: hrvatsko-slavonski *Zvjernjak*, to će reći kano zbirka opisane zvjeradi.

Ovom prilikom propustiti ne mogu da ne izrazim svoju misao o naših mladih i starih književnicih, prama kojim ja inače svu ljubav, čast i poštenje gojim, prama književnikom onim, koji uvidjeti ne će, da u našem starom jugoslavenskom narečju ima zadosta izraza koji, se svim pravom i u pismenstvu probitačnije upotrebiti mogu nego izrazi *srbski*, *često turski*, našem puku nepoznati, n. p. meni se ni malo ne dopada što naši literati načiniše iz insecta *Zasiek*; gdje je ipak tako u Hrvatskoj kao i Slavonii rieč *kukac* obće tako znana, da će svaki Jugoslaven koj zna šta je insect, kazati: ta to ti je kukac. Da pako zasjek insect znači, to u čitavoj Hrvatskoj i Slavonii van njekoliko literata nitko ne razumije. Zasjek se zove u Hrvatskoj živica ili mala šuma koja se po kraju zasieče te tako zabrani; takovih zasjeka ima u Hrvatskoj kraj mnogih sela. Ako vi gg. književnici stanete znanstvene latinske i grčke izraze robski prevadjati, tko će ih razumjeti? kamo li ćete dospjeti! Onda će naše ljepotice svim pravom kazati: kako bi ja čitala hrvatski, kad to ne razumijem.

Tako je rieč *dud* turska; *murva* dolazi od latinskog *Morus* te je u čitavoj Hrvatskoj i primorju većom stranom rieč pučka i obće poznata.

Isto tako još nije odlučeno jeli bolja rieč *priroda* ili *narav*.

Nu sve ovo nije ništa prama cieni i vriednosti knjige, koju osobito proporučujemo našoj mladeži, jer će ju s veseljem čitati; ako pako želi korist čitanja umnožiti, neka si nabavi životinskih slika.

Završujem ove opazke opetovanom hvalom g. Etingeru što nam je naše književstvo ovim važnim djelom obogatio.

U Zagrebu 14 Ožujka 1858.

Dr. Praunsperger.

Vrlo nam je drago što se vriedni nas starina g. Dr. P. pojavio sa svojim zrelim i zdravim sudom. Žao nam je da i mi ne možemo prosborit koju; ali kako ćemo knjige ne vidjev? Dokle ćemo trajati uz ovakovo knjigarstvo? — Eto i onomad se sbi čudo, da nam knjiga prije iz Petrograda stigla nego li iz — Nuderte Vi gg. književari otrieznite se malo; jer doista jedina je krivnja što se knjiga *dobra* slabo razpača, samo i ciglo književarsto i nitko drugi. Evo Vam prilike, porazgovorite se, eto Vam mjesta u Nevenu, ako niste kadri dopisivanjem to i sami urediti. A osobito molimo gg. spisatelje, vješte tom poslu, neka i oni koju prosbore. Kako znamo g. M. Ban biaše prije njekoliko godina u Nevenu nješto o toj stvari razjasnio — ali evo gdje smo. Ga Pr. molimo neka se potrudi što može popisati imena životinje a g. Et. i g. St. i ostala gg. pisci najbolje će učiniti, ako izrede *sva imena*, kojimi se ptica (ili što bud) zove; odatle se istom može *danas sutra* naći pravo ime.

Uredn.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

Ovdje se tiska kod *Ercole Rezza:*

Rječnik slovinsko-italianski, spisan po *O. Karlu Parčiću*, troškom Petra Abelića u Zadru. Dotiskan je do *Pa.* — Veličina mu je kao i Drob-

Digitized by Google

nićevom ili Froelichovom; tisak je liep i ugledan. U ovomu rječniku bit će mnogo novoga blaga za nas dosta, t. j. rieči čakavske što ih badava tražiš u svih dosada izašlih rječnicih; a osim toga su u njem svi izrazi pravnički i bogoslovni — bit će dakle od koristi za svakoga iz naših strana, osobito za sve Primorje, Dalmaciju i Istriu; a to tim većma, što Della-Belle ne ima ni za težke novce, a Stulli-a se plaši skoro svako i radi cienc i radi toga, što tu valja pozorno birati, jer u njem ima svačega uz ono biserje iz naših starih pisaca. — Sada bi valjalo gledati i na to, da se g. Parčić nakani i sastavi drugi diel italiansko-slovinski, da bude djelo savršeno.

Od mnogih nam dolaze pisma i pitanja, što je sa *Šulkovim rječnikom*. Mi Vam ne znamo kada će izaći zadni svezak; ali toliko nagadjamo, da se ovo silno djelo bez silnoga troška tiskati ne može. A odkud da se troškovi namire ako se obćinstvo, komu rječnika treba, ne pobrine. Koja nam je fajda od samoga vikanja i psovanja; okanimo se toga, nego hajd kupmo predplatnike. Da na g. Šulku krivnje nije to znamo odatle, jer je on djelo sgotovio već odavna; a je li tomu, što se rječnik tako sporo tiska i još tko kriv, to će nam kazat g. Šulek sám.

SITNICE.

Evo već tretja godina minù, što se i kod nas u korizmeno doba propovieda ne samo talijanskim, već takodjer narodnim hrvatskim jezikom i to s najboljim uspjehom za naše domaće pučanstvo; a za to nam dolaze svetjenici s obližnjih pokrajina i zemalja na poziv ovdašnje obćine. Istina je živa, da se je i dosele uvjeke navještala rieč božja našemu stanovništvu hrvatskim jezikom, jer većina ili ne razumije ili posve slabo talijanski; nu taj posao obavljali bi obično domaći svetjenici, poimence naši vriedni i poštovani otci Kapucini. Budući pako, da se je krug njihova djelovanja u vinogradu gospodnjem u novije doba znatno razširio, trude se bo i nastoje, da svagdje i svakom prilikom doskoče našim duševnim potrebam, s toga jim bude ne moguće i nadalje držati korizmenih propovjedij, pa je i običaj zavladao, da taj posao obavljaju strani svetjenici.

Dodje nam dakle iz Spljeta poštovani otac Franjo Smolje, redovnik Sv. Franje; iz njegovih ustij slušasmo ljetos krštjanske dužnosti, otajstva i istine svete vjere naše; na temelju ljubavi prama Bogu i iskrnjemu. Osnovà nam svoje govore i bielodano nam pred oči stavi onaj put, koj jedini vodi u blaženu budućnost vječnu. Slušala ga svedjer sila ovdašnjega svieta, a njegove riedke sposobnosti i govorničke vlastitosti zaslužuju, da ga i nadalje spominjemo i da ga nosimo u srdcu i pameti.

X.

Digitized by Google

— Tako išto čitamo u *Glasniku dalmatinskom* u dopisu sa otoka Raba:

Kad sam već udario kaživati što je sad u nas novoga ne da mi se da mukom mimoidjem korizmena pripoviedanja M. P. Otca Hiacinta Kiseljaka, Kapucina Riečkoga monastira, narešena zlatnim križem za zasluge. On nam sve naški pripovieda, ali ne prostački, kako bi mogao samo zadovoljiti neukoj svjetini, nego oniem izobraženim jezikom, kojim pišu učeni Hrvati a vi pišete Glasnik, koi je po tom samo različan od onoga kojim puk govori, što je od njega punii kroz njeke besjede, kojih u njem nema. Razlaže pak predmete riedkom učenosti i vieštinom, tako da ga rado slušaju od svake ruke čeljad. Kao pravi Isusov poslanik miluje pripoviedati kroz prilike. U tom pak taku vrlinu ukazuje da moglo bi se možda nać, ko bi se s njim natjecao, ali nikako ko bi ga nadkrilio.

— Poljaci izdavaju u Krakovu svoje književtvo upravo gorostasno, a uza to vrlo jevtino. Družtvo kani izdati u 1000 svezaka, svaki od 10 tabaka sve znatnje pisce, a svakomu je svezku ciena samo 18 kr. Doista je tò primjer u koga nam se je ugledati; jer nam mraz na lice pada kad pomislimo kako je u nas s našimi starimi pisci, koji su pisali doista više za nas no za sebe, pa kako im štujemo težak trud i svete namjere!

— 21 pr. mj. umrla je mati našega slavnoga i preuzv. g. Štrosmajera Jos. Jur., biskupa djakovačkoga. Tko zna kakva je bila ljubav i božji blagoslov onakovoga sina prema onakovoj materi, može znati, kolika mu je bol obuzela srdce. Riedke su majke za ovakove riedke sinove.

— Novine javljaju, da je štatut za madjarsku akademiju već Nj. Veličanstvom potvrdjen. A kad ćemo mi steći akademiju kao učeno družtvo? — Kad jednom bude i u nas nauke toliko, koliko ga ovakovo družtvo treba, t. j. kad se malo otmemo pravopisu i slovnici i dokažemo učenimi spisi gdje dozriesmo za to.

PRIČICE.

Bio u požežkom samostanu laik, Niemac, prozvali ga za ovo i za ono ugursuz. Jednog ga jutra gvardian opet morao izkarati uprav pošav da misi, a laik, da mu služi kod svete mise. — Kad se gvardian oblačio i na glavu metao oni ubrus da će oko vrata, molio onu molitvu: *Imponam* itd. i kad dodje do onog mjesta: *veni in meos succursus* laik skoči: Ta ja sam Vam kazo, da ja nisam ugursuz, neću da me zovete ugurzuz itd. Sad što češ, ne zna gvardian od smieha il da moli, il da se smije il da se srdi. — *Ugur* je po turski sreća, *suz* je bez, dakle ugursuz, bez sreće, bezsretnik, nesretnik.

Digitized by Google

U jednoj kući u Bosni bilo diete nješto nakazno a nješto ludo i tupe. Ne znadu ljudi, šta će s njime, i tu ih njetko naputi, da ga dadnu u fratrove. Tako kućegazda nagovori jednog Turčina, koji se je dobro pazio sa gvardianom, da bi on progovorio koju toju rieč; a gvardian zna diete i veli Turčinu, da kako će ono kakvo je itd. – Turčin misli pa onda: "Ta uzmi boga ti gvardiane, neka Vas je svakojakieh.„

Turci na putu dodju pod večer do njekog sela, nadju čobanče Vlašče gdje ovce pase; tu ga jedan zapità: "Bre Vlašče, gdje bi se ovdje u tvom selu moglo prenoćiti.„ — "Ondje, gdje je najviše gnoja. — Turci se nasmiju i podju u selo, te zavirkuj amo i tamo, zapaze zbilja kod njeke kuće mnogo gnoja, i u tu se kuću nastáne, dozovu gospodara i naruče večeru, jalovica i to pretila da im se izpeče. U jutro kad podju iz sela, naidju na isto čobanče, što ih bješe naputilo na konak, i tu će ga onaj isti Turčin bockati: "Zaklasmo ti najbolju jalovicu.„ — Neka ste, evo ih još trideset. — "Tebi ostavismo glavu.„ — Glava pred glavu. — "Ali došla kučka, pa izjela glavu.„ — Za nju je i bila. — "Pa ubismo kučku.„ — To i zaslužila. — Turčinu dogrde ovi odgovori te reče: "Ajd s vragom Vlašče.„ — "A ti s bogom Turčine.„ — Oni drugi Turci već bješe nješto dalje pojahali, pa sad ovaj za njimi dojaše, i sve maše glavom: "Ta bratjo, još ne vidjeh takva čuda„ i izpriča im sve kako i što Vlašče odgovaralo. Na to ga jedan, ulemah, ukori: "Bre komšijo, ne valja ti posao, tebe to nagrdi Vlašče; nego ti ajd vrati se; stoji u ćitapu, da se ne smije Turčin od Vlašćeta učiti dobru itd. pojaši malo i pomiri se s njime.„ Turčin se vrati i došav reče: E Vlašče, ne dogodilo se ono, što ti rekoh posljednje.„ — Ni tebi Turčine. — Vidi Turčin, da je tu opet zagrajsao, izdere se: "Idji bez traga i ti i onaj, koj me posla, da se s tobom mirim i ode ljutit.„

Odgonetke za 1. br.

1. Adam. — 2. Nategača. — 3. Pjetao. — 4. Žito u mlin, a mèlja iz mlina.

Rebus 1. Ove godine sretni bili te se svi skup na me (Neven) predbrojili.

ZAGONETKE.

Prvim – žito seljan mlati;
drugo – žedan moraš znati;
treće – da i to četvrto
svaka životica ima,
bilo ljeto, bila zima.
Sve četiri kad u cielo
izgovoriš — imaš selo
tamo blizo Daruvara.
A to cielo (kao čovjek) kara
svaku knjigu, svaki list,
sve što primi, što će čist'.

Akle.

REBUS 3.

r J a
a a
a lj a
GOvo J B
a a
a

U družtvo

za povjestnicu i starine jugoslovjenske upisaše se za utemeljitelje kod povjerenika gg.

Agnezi vlastnik na Fužinah. — Pleše Ferdo, župnik na Fužinah. — Gothardi Adolfo, odvjetnik ovdje.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 4. *Na Rieci 24. travnja 1858.* **VII. godina.**

S A N.

Snivah njekoč nepokojnom noći
Da odkrilih rudinom do Save
Tam do gore, gdje mi se sred slave
Ukažuje zora u istoči. —

Tuj se pustih iz tihana nice
Razkrilice, zrakom titrajući
Rajskom slasti boravit mnijući
Baš na krilo nježne vjerenice. —

Minù sanak evo mene budna,
Sčeznù krila, nejma vjerenice
Nejma Save nit izza nje gore:

Samo duša ostade mi trudna
Veselo mi namrgodi lice
I na oči suze se obore. —

St. Lj. Lopašić.

PLAČ NAD SOLINOM.

Kolik može oko shvatit
Sred dalmatska pusta žala,
Leži slavni Solin svalit
Od avarskog ognja i zala.

Solin slavni što se jednom
Veličanstvom jest dičio;
Sada nije neg za sobom
Ime jedva ostavio.

Vladatelji svieta, crkve
Dukljan care, Kajo sveti,
Izadjoše iz tvoje žrtve —
A sada je krš s goleti.

Flavio Klaudio uzmnožiti —
I Quintilo cari rimski:
Ovi slavni glasoviti
Bješe sini mu Solinski.

Digitized by Google

Slavni Solin kojno jednom
Ključ biaše svem Istoku;
I bogatstva sva Rimljanom
Uzdržaše u obtoku.

Sad nevidiš nego drača
U prošastoj veličini;
I umrlom daje plača
Jer sve leži u prašini.

Oko umrlo vidjet more
Kak ne osta nikom svoje; —
Sve porazi baš i gore
Pusto ostà sve i more.

Samo odtud nedaleče —
Salonika rieka sáma;
S malo vode joster teče —
Usahla je ona i nama. —

Polag rieke vodovodja —
I Dukljana stari dvori;
Okrnuta čvrsta gradja:
Ta još kruži Split grad gori.

Sve propadè Solin gradu
Ne ostà neg nebò isto:
Davnih časa, u blagu sladu
Samo sunce jasno čisto.

Ricka-Salonika 1853.

J. R. Vidovgradski.

PRKOS - DJEVOJKA.

V. P.

IV. (Dalje).

Divna ti je stvar ova naša mati što je zovemo priroda! Koliko puta ti je ona ne priroda nego prava odroda, da ne reknemo izroda. To je Periša izkusio u ono malo dobe, što se je njom borio za svoje namišljene nakane; i to izkusio više nego li se pomisliti može iz svih munjevnih, galvaničkih i odičkih živaca to životnog to neživotnog stvora. Ova mati priroda često nije ništa do maćaha nad sve maćahe. Periša uvidio za malo, da je naš život sav jedna cigla borba izmedj čovjeka i ote nevjestice, kao što ju zovu pjesnici proljeti kad su siti i zaljubljeni; njemu se činjaše po gotovu babuskara ili baburenda; jer kao što ove uvjek slave samo svoju mladu dobu *dok se ljudi radi imadjahu i ljubljahu,* tako je i ona zemlja mati razpre, tuge i motike; što žive o ljudskom znoju a lihvari svojimi dari kao najškrći lihvenjuh; i tu je najprije osjetio kakove su lûde oni štovatelji svebožtva, pantheisti, za koje on veljaše da "ne pamte isti ništa;„ jer da pamte, uvidješe da je ona nauka što uči, da smo mi ljudi, a osobito gospodari zemaljski upravo samo strašni ljudi, koji žive o promjeni latka n. pr. iz gnoja bude opet hljeb, a iz hljeba opet gnoj i tako sve vieke. Ta kud nam je zamjena i promjena i izmjena iz medj duha i prirode? Stari učitelji, što razlikovahu prirodu prirodnu i prirodu prirodjenu činili mu se po gotovu pametnji, jer barem po nješto umiesiše čuvstva u svoja pravila, pa ne bilo nego malo pjesničtva; a sad? Ni traga tomu! Sve se svelo na cigla iz-

Digitized by Google

kustva, pa sad kušaj ovo te kušaj i kušaj dok si izkušao; pjesničtva nije za dlaku, nego sadanji vele, pjesničtvo će novo nići istom onda kad spoznaju sva pravila prirode; a ima ga dosta i u istom spoznavanju. Periša misli na čast Vam ono što ja poznajem! Siroma Periša zaboravio da je pjesničtvo mačta i da mu je nitko ne brani.

Kad u proljeto priroda pukne i razpupolji se u jedan cviet, kad se duše zanihaju u ljepoti, a srdca čustvena zamirišu duhom oživnim — tuj eto ti poplavila rieka svu oziminu. Kad mjeseca svibnja sav sviet plače od radosti, on ti skoro proplače: pao mraz i oprlio usjeve te propadoše; ljeti buhači poizgrizali kupus i repu šećernu i skoro svu ljetinu, a sunce pripiče da je pozrelo sve prije nego je pošteno poraslo; svilene bube pocrkaše, jer je dudovo lišće uvehlo; na grožđje i na krumpir navalila bolest, i tako udarac za udarcem.

Takovimi misli opet jednom obuzet ode Periša na polja svoja da se malo prodje i tu na svoju srčbu sretne se sa susjedom Mandicom, koja je ravnala težake i učila ih, kako valja njeku davnu parložinu opet priredjivati da bude dobra zemlja. Kako ga ona opazi, trgne se i učini dva tri koraka i Periša vidjè da joj nije milo što on dodje, i on promisli: eto ti opet i druge maćuhe kao što je ova priroda.

Kad Periša k njojzi pristupi ona lice nabere i smjesti unj one misli tiha prezira što ih on vidje kadkada u Grebljevića kad bi ovaj imao izreći sud za ovu ili onu novu radnju.

Periša progovori dvie tri pa htjedne poći, ali pomisli: hajde da vidimo što ona misli o prirodi.

Mandica tu pristupi ždrebetu što tu pasaše i potaška po sapah.

"Ama gospojice, zar se ne bojite, da se ritne oto zvierce?„

"Ne bojim se! tu neima straha nego za Vaše gradske dame; ja sam seoska dodola znate.„

"Oprostite gospojice, tko može reći ili prozvati Vas dodolom? to su prema meni zlobne rieči.„

"Zlobne? zašto? ta vi morate tako zvati nas, što smo odgojeni po selih.„

"Nagadjate li Vi štogod iz mojih riečij?„

"Da kako — iz svake rieči; pa ne vriedjajte se, to je sasma prirodno — ta valjda je u Vas toliko junačtva te smijete tako misliti!„

"Gospojice Vi sudite krivo, barem mene — jer vjerujte ja štujem Vašu gazdarsku radinost više nego sto inih gradskih gospoja; a Vašim umom i izobraženostjom nadilazite ih stotero.„

"Kako rekoste! gazdarska izobraženost.„

"Ne — nego gazdarska radinost!„

"Ne mislim da je jako duboko to štovanje.„

"A to jeste doista. Znam ja dobro, ne možete Vi biti u isti par gazdarica i gradska prokšenica. Pa i recimo da umijete brbljati francuzki ili vragunski, s kime da govorite ovdje? Ovdje moramo s ljudi govoriti naški i to —„

Digitized by Google

"Hvala Vam što me uzvisiste toliko, samo ne znam, imam li to primiti za šalu ili za istinu.„

"Da Vam dokažem da je istina, eto upravo podjoh i htjedoh odavna pitat Vas svjeta.„ — I tu Periša izlije pred nju sve svoje gazdarske rane, i zamoli ju da dodje obaći jedared i njegove dvore i zemlje.

"A jok, moj Gospodine, to ne može biti.„

"A zašto ne?„

"E za ovo i za ono. Eno bi se Grebljević razljutio na me do zla Boga.„

"Pa zar ne vriedi moja zahvalnost što Grebljevićeva srčba?„

Mandica ne reče ništa.

"Grebljević je muklac!„ dohvati Periša przno.

"Grebljević je vješt čovjek„ odgovori sada Mandica naprasno i oštro. — "Vjerujte vi njemu više nego sebi.„

"Dakle gospojice od Vas se ja ne imam nadati savjetu.„ — Ovo Periša reče umiljatim glasom, te mu i ona tako odgovori: "Ne primajte u zlo ove rieči.„

"Da ne primam u zlo? ha dobro. Dozvolite da ih primem onako, kako valja. Valjda već i čuste sama, kako je s mojim gazdarstvom; mogu znati i pametovati, da Vas vredja sav moj način i života i gazdarstva. —„ Ove rieči navukoše liep i plah oblačić na one čiste oči.

"Doista vi mi ne činite krivo, ako tako mislite.„ — I tako se naš čovo pokecka opet s Mandicom i ode kući ljući no što biaše pošao.

Jednu utjehu ipak ponese sobom: ta valjda ona nije više onaj nemariš za mene kao što prije. — A kako i što misljaše ona? — Tko bi ti pogodio, što biva u onom tajnom i vrletnom bezdnu, što ga zovemo srdce il duša djevojačka.

V.

Veli se, da ako ti ne ima vrieme dosaditi, najbolje je raditi! Jest. Ali kad radiš, jedno te jedno, i to ti dosadi najposlije. Samo onaj posao, što je svaki dan drugi ili ti se barem drugi čini, ne dosadi; nego pamti: uvjek raditi nije ni to ljudski, nego se odmoriti. Dàkako, izbjegao bi Periša svoj toj dosadi da se oženi, i da nadje sreće ili barem zadovolja u ženitbi i u svojimi. Na svaki način on odluči, prezimovati u gradu, te tu medj ljepoticami birati; ta za takovog čovjeka hoće se i gradsko čedo, gdje je duha izobraženosti, srdca, ćudi, da bude žena ne samo njemu po volji nego i drugim.

A moj Periša kud si pomislio! to sve da ti ima žena i da se to u ženi nadje? ne će biti dobra iz toga.

Malo vrieme za tim postojalo, što Periša pomisli na ženitbu i eto ga zbilja u gradić, da ne reknemo u palanku najbližu. Hoćeš vina, duhana, soli, pravde i suda, odvjetnika, ljekarije, hamova itd. Jok odvjetnika će Periša, pošao da mu odvjetnik nabavi novaca; bieli dvori i ostala gazdarija ždere novce kao oganj.

Digitized by Google

Obaviv posao vraća se Periša kući i dostigne onoga gospodina hrvatskoga Francuza ili francuzkoga Hrvata, i tu se puste u razgovor, da im put bude kraći, što ga imaju zajedno proći.

Da, lahko se bilo sastati, ali kako se razstati, prebacio ga Francuz u sredinu francuzkog književestva, te hvali ovo kudi ono, sad rekni koju o Molieru il Racinu, a sad o Lamartinu ili Victoru Hugo, Dumasu i inih; zavitlao Perišu, a najposlie sveo govor na Mandicu. Jao si ga Periši, sad mu istom poče bljuvati i rikati o engleštini i Mandici, pa da tobože malo dublje pipne na jezičnu izobraženost Perišinu zapita čas za ovo, čas za ono djelo englezko ili francezko, al da vidiš našega Francuza, kad doznao da bi i Periša mogao to isto njega zapitati. Periša kako rekosmo, biaše po svietu, ali ne kako naši obično putuju, da dozna, koje su gostione u kom gradu najbolje, gdje zabave najljepše, kazališta ovakova ili onakova, nego je Periši bio put nauka, i novci što na putovanja potrošio, vjekovita glavnica, kojoj dà kako doda umrli stric dobar diel.

Fr. Pa zar i Vi razumite francuzki! pa i englezki!

P. Kan da i jest, kan da i nije.

Fr. Sad, molim Vas, recite mi, što vam se više ljubi, stara il nova francuština.

P. Najprije mi se ljubi naština, pa onda ostalo.

Fr. Dà, razumijem, imate pravo; ali — da Vam kažem, današnja francuština nije ni nalik na staru iz vremena Ljudevita XIV; a i Mandica tako misli.

P. Što?! zaviknù Periša, što i Mandica tako misli?

Fr. (koj ne može pomisliti čemu se Pera čudi). Kako da ne misli molim Vas? tà to je bljutavo, bludno, igravo, laskavo, poskočno, umiljatahno, silovahno, mljetavahno; a niti je tu prave bljutavosti, znate bljutavosti klasične, niti laskavitosti duševne prave — klasične, niti ičega — osjeknuo se nanj Francuz hrvatski iz dobe Ljudevita XIV — a kad je istom doznao, da je Periša, nije tomu mnogo godina, bio u Parizu na izložbi a i na onoj u Londonu, tu ti Francuz zajecao od srčbe proti današnjim Francuzom, kojih valjda što je živ ne vidjè nijednoga. Kad mu se pravedna tobože srčba utalažila, Periša ne mogao negò mu se začudio njegovoj rečitosti hrvatskoj.

Fr. Što ćete, čovjek pliva svojim viekom, kud svi drugi, tud i ja, pa da Vam pravo reknem — i tu prosvetio naš jezik nad sve, tako da Periša pomislio: tà, kud su našinci zábili na ovoga čovjeka.

Kad već biahu blizu na razputju, Francuz napomene i zaprosi, da li ima u Periše njeka knjiga od Dickensa, za koju ga zamolila Mandica odavna, a on je ne mogao do sada naći — Periša mu rekne da ima. Onda će Francuz: "Mandica me napastuje ima već čitava godina; čitala ju, pa se knjiga vratila, a njoj se prohtjelo i po drugi put čitat ju, pa je sad ne ima nigdje, izgubila se i pometnula njegdje.„ Nego veli: "ne ima knjige, u kojoj bi bilo istine srdačne, a u toj istini da je pjesničtvo dubokom mislju shvaćeno, a stoterom veselom ćudi izpleteno. Primjerila ga Šakespearu, jer je spisatelj

Digitized by Google

umjeo nazoran liep vienac splesti iz istine i stvarij svakdanjih. To su Vam od prilike njezine rieči. Tà toliko mi je tim svojim sudom uši nabušila, da sam zapamtio rieč po rieč; ali što se mene tiče ne vjerujem da tko može domašiti Racina ili Moliera.„

P. A što mislite il sudite Vi o našemu Gunduliću?

Fr. Hm. — Gundulić je prvi, to stoji; iza njega svi su skoro gola nauka i duh Gundulićev; ali ga Gjorgjić nadtekao u čuvstvu. Ali da ne zaboravim, narodne pjesme, što vele naši književnici da su cigli Plagiat, t. j. prevedene Merimèom ljepše su francuzki nego li i naški.

Periša mu sada ponudi: s Bogom; što ćeš od njega više? On cieni narodne pjesme po prevodu! a ne zna bolan, da je svak prevod večera s pregrijana ručka.

Kad se Periša malo umirio od ovog suda, pomisli: Gle, gle — tko bi rekao za Mandicu, da je ona takova? — ona je ono djelo sudila sasvim zdravo. — Pa za časak opet u sebi nastavi:

Nije druga, sutra ću joj onu knjigu poslati, ili — bolje bi bilo, da ja sám odnesem; barem da koju toju s njom progovorim. —

(Dalje).

OMIROVE ODISICE.

PJESMA DRUGA

(Dalje).

Tako mladić; a svevidni Zevse
Svrh planine pošlje mu dva orla,
Oni lete po vjetrenom dahu
Redom blizu pružajući krila
A kad nasred slavna zbora bjehu
Silniem kolom otresoše perje
Smrt na glavu svakom zaprietiše
Pa deruć se pandžom kosier i vrat
Na desnu se oba obratiše
Vrhu grada, vrhu njinieh kuća;
Te očima videć one ptice
Začudjeni svi u smutnoj duši
Razmišljahu što će s tega biti.
A upade u govor im tada
Stari vitez Mastroj Aliterso,
Koji sam je sve vršnjake svoje
Predobivô u ptičnjem poznanju

Digitized by Google

I udesnom u prorokovanju,
On, na dobro pristajuć, im reče:
‹ Čujt' i moju riešcu Itačani;
Najveć ovo proscim prikažujem
Jer im strašna nastoji nevolja,
Za dugo bo neće Odisije
Još zivjeti dalko od svoieh,
No blizu se gdje godj on nahodi
On pripravlja sviem smrt i žalost
Te i nama ne će biti dobro
Kolko nas je svjetloj na Itaci.
S tega najprie promislimo liepo
Kako da tê prosce ukrotimo
Ili oni da se sami smire
Što no bi im najkoristnje bilo.
Ja sam vještac, niesam ludi prorok,
Eto i šnjim sve se zbilo tako
Kako sam mu ja sám predkazao
Kad s Argivci krenu k Iliunu
I dosjetni Odisije š njima.
Ja mu rekoh, zla će napatit se
Izgubiti hoće svu družinu
Pa na svrhu ni od koga poznan
Nakon dvadest ljeta prit će kući;
Eto sad se tako sve dogadja. › —
A veli mu Evrimak Polibov:
‹ Idi, starče, prorokovat djeci
Kod kuće si, da ih zlo ne stigne,
A u ovom ja sam bolji prorok.
Mnoga ptica proljećuje zrakom
Ma ne nosi svaka hudu sreću.
Odisije davno jur poginù,
Makar tako i ti poginuo,
Nebi tu nam stajô proricati
Nit srditog dražit Tilemaka
Čekuć doma da te darom časti,
No sad čuj me što će s uprav zbiti
Budeš li ti pun starinskog znanja
Mladca na gniev varkom potakati,
Najpre njemu ti ćeš bit od štete

Digitized by Google

A uradit su tiem ništa nećeš;
Pak ćemo te starče još pedepsat
Kako mučno dušom ćeš podnieti
Jer će bit ti požestoka bolest;
A svjetovat ja ću Tilemaka
Da najprvo vrati mater otcu
Neka tamo pir i svatbu spravi
Neka silnu zgotovi prčiju
Kako miloj ćerci se pristoji;
Ja drugako ne znam namiriti
Da s Ahejci trudne prozbe prodju.
Mi nikoga već se ne bojimo
Ni tog samog rječitog mladića,
Ni tog starče, praznog proročanstva
Kojim si se većma omrazio.
Svi jopet će na blago napasti
Blago će se svakdan umanjati
Dok Akivce ona svatbom mami
A mi jopet svakdan čekat ćemo
Stjecajuć se za krieposti njenom
Nit će dotle, kao bi pravo bilo,
Itko s od nas k drugoj obratiti. »
A iznova Tilemak mu sviesni:
« Nit ja tebe Evrimače molim
Nit kolko vas plemenitih prosac,
Nit vas molim, nit o tome zborim,
A bog znade, znadu svi Ahejci.
Nuder sada brzu plav mi dajte
I u njojzi do dvanajest drúga
Da me na put sjemo tamo voze:
Idem k Sparti, k pjeskovitu Pilu
No bi l' mi se dalo što počuti
O dolazku predalekog otca,
Nebi l' čuo Ževseve proročtvo
Koje najveć ljudim dava slavu.
Živa li ga čujem gdje na putu
Prem da težko, još ću god ga čekat,
Čujem li ga mrtva; poginula
Tad se vraćam odmah na otčinu
Gomilu mu dižem po zakonu

Digitized by Google

I velje mu slavim zadužbine
A mater si za muža udavam.»
Tako reče, i dorekav sjedne,
Ali tada podigne se Mentor
Neporočnog pobro Odisija
Kom' on preda na odlazku kuću
Da svak starca sluša i da čuva,
Dobrom voljom on im tu pokaže:
«Mene čujte sadar Itačani.
Nikad veće nama ne kraljevô
Kralj od žezla, dobar, smiran, krotak
I pameti punom, blage ćudi,
No svedj žestok i nečastna djela
Kad već niko divnog Odisija
Ne spominje u tolikom puku,
Kog otčinskiem srcem on vladaše.

(Dalje).

SLAVONSKE STARINE

IZ SBIRKE LUKE ILIĆA ORIOVČANINA.

(V. Neven 1857, I.)

Odvorci.

Veliko selo 12 sibinjske satnije, stoji na više briegova. Na najljepšem je župna crkva, gdje je njekoč grad bio, koj je put u požežko polje otvorao, i zato *Otvorci*, od otvoranja, a sada Odvorci nazvao mjesto. Prem se sada ništa od tog grada ne vidi, to se ipak, da je njekoč glasovit i znatan biti morao iz prikladnog položaja zaključiti može.

Još god. 1822 bilo je kod crkve viditi jedan razbit kamen s nadpisom; koj je Gos. Vatroslav Brlić izpisao, i meni sobćio. Evo ga: *Bogu najvećem. Cesaru Emilu Emilianu Propretoru Panonie dolnje....* [1]) Ov spomenik kao i novci, koi se u okolici nahode, dovoljni su dokaz, da je ov grad već na vrieme rimske vlade obstajao. [2]) Drugi spomenik je samo: *god. 1140* imao, odkud se zaključiti može, da je pod kraljem Geizom još u dobrom stališu biti morao.

1) Emilio upravitelj Panonie morao je navalivše Gote u ove strane — može biti baš u ovoj okolici — predobiti, što bi se valjda i iz ovog spomenika saznati moglo, da nije oštetjen. Od vojske je za cara izvikan, te ukloniv god. 253 takmace Gala i Volusiana, ostane samovladac. Nu poslie tri mjeseca bude od istih četa ubit, drugi hoće, da je vojujući proti Valerianu u bitki pao. Nadpis glasi u izvoru ovako: D. M. IMP. ÆMI···· ÆMILIANO. PR. PR. PANNONINE.·····

2) Dobio sam osam komada bakrenih novaca od g. Brlića, koj su ovdje našasti.

Digitized by Google

Čoka pripovjeda, da se je ovdje Ban Ivan Morović (Maroth) njekoje vrieme s vojskom zaderžavao, nu ne naznačuje uzrok i godinu. Po mom mnienju, ako se je ovdje Ban Morović bavio, to se je god. 1397 sgoditi moralo, kad se Ivan Hrvoja Sigismundu iznevjeri, i sa Ostojom složi, sdruživši se u Jajcu s Turci, odkud su sa Tvrtkom šurom u požezko polje navalili, dočim su Lacković i Šimon Tornja sa drugim dielom vojske u Sriem probili, i kroz izdaju Mitrovicu uzeli. Mato Szent-Marton kraljevski upravitelj grada, izruči ga nemirnikom, bez svakog odpora i šnjimi se sdruži. Ova je izdaja gorke posljedice za sobom imala, jer su Turci šav Sriem i diel Slavonije nečovječno oplienili. Ne zna se, da li su Turci, ili nezadovoljnici gore harali. Što se tiče Tvrtka šure, i njegovih sljedbenika, takove je Ban Morović dočekao, valjda ovdje, i hrabro sa velikom štetom prieko Save pretjerao. [3])

Odvorački je grad poslie na Ujlakia spadao, i od Vuka Brankovića za kralja Vladislava 1494 pridobit. Poslie su Turci navalivši u požežko polje ovdje strašan odpor god. 1502 našli i samo si konačnim poharom grada put u Požegu otvorili. Za vrieme turske vlade valjda nije popravljan, budući o njem nikakova spomen ne biva. Dvorni viećnik Taube spominje u bečkih novinah da je ovdje golem grad biti morao, kako se je iz okolišnih šanaca zaključiti moglo, kojim se sada ni za trag ne zna.

PRAVAC NAŠE KNJIŽEVNOSTI.

Od Perića.

Od god. 1835 kojom je započeo naš književni pokret, pa sve do danas, pisano je nuz ostalo takodjer mnogo i o tom, kako da se uspješi, unapredi i osigura naš književni život. Množinu takovih mislij i predloga o domaćoj književnosti mogao bi navesti. Nu kojim plodom urodi sve to? — Počem je bilo prošlo vrieme one prve zanešenosti, u kojem je obično svaki čovjek pun liepih riečij — stojimo sada, gdje nastadè doba trieznoga djelovanja, i bez književnosti i bez obćinstva. Jest, nakon dvaestgodišnjega naprezanja i umovanja dospjeli smo do tog, da kad bi sada koj što ‘i izdavati hotjeo, k tomu se odlučiti ne može, jer mu nije podpore, ili jer neimamo nikakova obćinstva; i da i ono malo časopisa što još imamo, dotična uredničtva ili družtva većinom izdaju jedino toga radi, da pred svietom skriju golotinju našu. Jer kad bi se išlo samo na materialnu korist, davno ne bi bilo ni narodnih novina, ni gospodarskog lista, ni Nevena. To je, u kratko rečeno, plod svih dosadanjih naših mislij i predloga o književnosti našoj.

Što priznah ovu našu golotu težko mi je izašlo iz pod pera, i nesluži nam ni najmanje na diku i čast. Nu neka nitko ne misli, da je pretjerano;

3) Vidi Fesler L. 4 str. 126.

Digitized by Google

obazrimo se malo pobolje, pa ćemo priznati, da je žalibože tako. Što nam to pako dokazuje? Ništa drugo, nego da su prave nepraktične bile sve one misli, koje su do sada pisane bile o tome; dapače da je sav pravac naše književnosti prošen bio, dok nije urodio onimi posljedicami, kojimi bi uroditi imao. Ta i drugi su narodi bili u istome stadiumu duševnoga preporadjanja, u kojem smo mi sada; pa dočim su kod drugih slična naprezanja urodila žudjenim plodom, samo mi promašujemo svoj cilj. Valjda da smo mi udarili istim pravcem, da bi i kod nas bio isti plod. Mi indi mora da smo udarili krivim pravcem. Pa zaista i jesmo, jer da nismo, bili bi valjda glede književnosti u istom položaju, u kojem su i drugi narodi.

Naš dakle pravac nije valjao, niti valja; to je očevidno iz njegova ploda. Nu budući da mislim, da za nas još nije prekasno, da udarimo drugim spasonosnijim pravcem, to sam nakanio, obazriev se na primjere drugih naroda, da pokažem, kako da odsele radimo, ako želimo, da nadoknadimo, što smo našom neuputnošću zanemarili, i da nam se sada posve ne pretrgne žica našega duševnoga napredka, naše književnosti. — Hajdemo k stvari!

Svrha naših književnih radnja nije i ne može druga da bude, nego da književnošću u narodu probudimo i razvijemo sviest duševnu i ćudorednu. Ovo je glavna svrha, u njoj se sve druge slažu. Prosveta i obrazovanost su dakle svrha, a književnost je sredstvo. Da nas indi sada naša književnost k toj svrhi vodi, to je prije svega potrebno, da nam se sredstvo što više obljubi, što više razprostrani u narodu, koga smo radi njim prosvetiti i izobraziti. To je pako potrebno ne samo prosvete i obrazovanosti radi, nego i sredstva t. j. književnosti radi, jer i ona ne može cvasti niti prema svojoj svrhi biti, ako ju narod ne obljubi. Dakle najprije treba, da se probudi ljubav za književnost, da joj se pribavi občinstvo, jer bez nje ne može postignuti svrhu sama. Da smo si u ovome pomoći znali, sad bi zaista drugčije stajali! —

Ali kako da probudimo ljubav za književnost, kako da si pribavimo občinstva? Kuća se ne gradi odosgor, nego odosdol; i mi moramo dakle da počmemo gojenjem i obradjivanjem ne klasičke nego pučke književnosti. Naša stara klašička književnost posve je nesposobna, da bi nam pribaviti mogla takovo občinstvo, kojega podporom i pomoćju mogla bi se razviti i uzdržavati ciela književnost; jer je većinom zastarjela i jezikom i svojimi misli, i ni iz daleka ne pruža narodu toliko duševne hrane, da bi se njom probudjivati i razvijati mogla duševna i ćudoredna sviest. Ona je preveć uzvišena, preveć udaljena, preveć otudjena sadanjim okolnostim, sadanjim potrebam, sadanjim zahtjevom naroda i vremena. Samo pojedini izabrani, jur duševno i ćudoredno osviešćeni mogu ju shvaćati i u njoj nalaziti duševne hrane i naslade. Nu budući da ovi poedini u nas nigda neće biti tako mnogobrojni, da bi uzdržavati mogli cielu književnost, i budući da samo ovi pojedini ne mogu nigda biti a i nisu cilj književne naše radnje; to se ne smijemo mi za sada ni baviti ni gojenjem i njegovanjem klasiciteta, ako želimo da postignemo svoju sverhu. *) To moramo ostaviti kasnijoj i sretnijoj dobi, a za sada mora-

*) G. pisac ima pravo u koliko priznavamo, da još svi pisci slabo znamo narodan jezik. *Uredn.*

Digitized by Google

mo da se vrgnemo izključivo na obradjivanje pučke književnosti. Samo púk može nam dovoljno pružati potrebne materialne koristi, samo puk treba dakle da bude i cilj našega nastojanja. Jedino ako se na njem osnivala bude naša radnja, i ako u njem naša književnost razširi i ukoreni svoje vrieže, možemo se nadati, da će nam postati nerazrušivim hramom prosvete i obrazovanosti.

Dakle pučku literaturu treba da gojimo, obradjujemo i razprostiremo ako hoćemo obćinstva. Ali čim da se počme? "Na mladjim sviet ostaje," veli naša poslovica; ona nam kaže put, kojim da udarimo. Čustva odraslih ljudij, kakva su da su, već su razvijena; a imaju već i svoj pravac, kakav je da je. U njih se više ne mogu za stalno probuditi i razviti nova kakova čustva, kojim u djetinstvu ne bijaše traga, buduć da su od djetinstva gojena i hranjena većinom zavladala i cielom njihovom činjenju i mišljenju već podielila stanoviti pravac. Za nova nije više mješta, nije zemljišta; nova ne mogu nikako nuz stara da se čvrsto uvrieže i ukorene. Samo ona koja laskaju njihovoj taštini ili slavohlepju zanose i uzhite kadkada, ali većinom samo za vrieme, a nikada za stalno. Čim se promiene ote okolnosti, promiene i odreknu se i oni tih svojih novih simpatija. Samo ono, što se djetetu od djetinstva u srdce usadi, i što čovjek iz djetinstva prenese u muževnu svoju dobu, ostaje stalno, niti mu se više dade ičim izkorenuti iz srdca. U obradjivanju pučke književnosti treba dakle da započmemo pisati i prevadjati spise za mladež.

NARODNE POVIESTI

iz staroslovinskoga bajoslovja priobćuje Iv. Trdina.

1. Odkuda čovjek.

(Čuo u Mengšu).

Iz početka ne biaše ništa nego Bog i Bog spavaše i sniyaše. Vieke vjekova mu taj san trajaše. Nu sudjeno bi, da se probudi. Prenuv se iza sna oziraše se i svaki pogled mu se promieni u zviezdu. Bog se začudio i stao putovati, da razgleda, što je očima stvorio. Putuje te putuje, nu nigdje ni konca ni kraja. Putujuć dodjè i do naše zemlje, nu već se biaše umorio: pot mu se čela hvataše. Na zemlju padne kap znoja – kap se oživi, i eto ti prvoga čovjeka. Božja mu rodbina, nu stvoren ne bi za razblude, iz znoja se rodio, već početkom mu sudjeno bilo, da se muči i znoji.

2. Odkuda nam zemlja.

(Čuo u Šiški do Ljubljane).

Ništa ne biaše, nego Bog, sunce i more. Sunce pripicaše. Bog se ugrio te zaronio, da se u moru okupa. Kad se opeta podignu, osta mu za noktom zrno pieska. Zrno izpalo te ostalo na pučini,

Digitized by Google

jerbo početkom sve ondje ležaše, kamo padaše. To zrno je naša zemlja – morsko dno njezina domovina.

3. Poviest o božjem kokotu.

(Čuo u Mengšu).

Zemlja biaše pusta, nigdje ništa nego kamen. Bogu to žao bilo, poslao svoga kokota da zemlju kako znade, oplodi. Kokot sidje na pećinu te iznese jaje, čudne snage i namjene. Jaje se probije i sedam rieka se iz njega prociedi. Rieke navodniše pokrajinu i naskorom biaše sve zeleno, svagdje cvietje i voće, bez truda ljudskoga radjaše njiva pšenicom, stablo ne samo jabukom i smokvom, već i najbjelijim i najslastnijim hljebom. U tom raju življahu ljudi, bez brige, poslujuć, nu ne za potrebu, već za kratak čas i za veselje. Oko raja biahu visoke gore, da nije bilo nasilja se bojati niti biesne bure se plašiti. Nu još više. Da ljudi, inače svoji i slobodni, iz neznanja ne trpe štete, treptiaše visoko na nebu božji kokot te jim svaki dan kukurikaše, kada da ustanu, kada da jedu, kada i što da rade. Narod biaše sretan, jedini božji kokot mu vjekovječnim kukurikanjem dosadjivaše. Ljudi počeše mrmljati i Bogu se moliti, da jih nemirne životinje oslobodi, "ta i sami, kazahu, bismo pogodili, kada nam jesti, raditi i ustajati„. Bog jih usliša, kokot micaše se s neba, još jedan put jim zakukurikne: "Jao mi, čuvajte se jezera„. Ljudi se vesele, da nikad bolje; nitko jim slobode više ne kali. Po starom običaju jedu, rade i ustaju, sve najboljim redom, kako jih biaše kokot naučio. Nu malo po malo gdjekoji pomisle, da nije pristojno slobodnu narodu, kukurikanje kokotovo tako robski, poslušati, te stadoše po svoje živjeti, ne držeć se nikakova reda. Time nastanu bolesti i svakojake nevolje: željno se ozirahu ljudi opet na nebo nu zaman, božjeg peteha biaše za uvjeke nestalo. Htjedoše barem na zadnje njegove rieči paziti. Nu ne znaju jim smisla dokučiti. Jezera se bojati, biaše jih peteh opomenuo, nu zašto, jer ga u dolini nejma, tu teče mirno starim koritom onih sedam rieka, što iz jaja biahu udarile. Ljudi dakle gataju, da ima opasno jezero gdjegod onkraj gora te pošilju svaki dan na glavicu čovjeka, ne bi li štogod opazio. Nu pogibli od nikuda, čovjek zaman hodaše i ljudi se opet pomire. Oholija biaše veća i veća, iz pšeničnog klasja praviše bake metle i muškarci ljenčariše, ne htjede jim se više na drvo, da si naberu hljeba već ga podpale, da padne i da ga brez truda obrati mogu. Kad se nasitiše, to poliegaše uz rieke, ogovaraše i svakojake opakosti praviše. Njetko izbuljio oči u vodu, poklimao glavom i bleknuo: "He, braćo, čudno čudo, rado bi barem ja znati, za što je vode uprav toliko, ni više ni manje„. I to, odgovori mu drug, bila ti je mušica petehova, dosta sramotno, da mu i sada zapoviesti slušamo stražeći jezero, koga niti je bilo niti ga ikad bude. Da je po moju, bio bi čuvar danas zadnji put otišao. Što se rieka tiče, mislim, bolje bi bilo, da je više vode. Susjed na prvo prista nu opet misli, da je vode u izobilju, da pače, i previše. Njeki trbušina pridoda, da valjda oba dva pravo tvrde, bilo

Digitized by Google

bi dakle najpametnije, jaje razbiti i na zemlju svakoga uprav toliko vode napeljati, koliko uztreba, te da stražara jezerskoga zbilja ne treba. Jedva se ti glasovi raznesli, nastala vika po dolini, sve vrvi do jaja, da ga razbije, svi žale jedino to, da je čuvar već prošao i da se istom sutra dan sramotna straža ukinuti može. Narod stane okol jajeta, trbušina pobere kamen i lupne o jaje. Gromom se razbilo i toliko vode iz njega udarilo, da naskorom sav čovječji rod pogine. Raj se napuni vodom, te biaše jedno veliko jezero. Božji kokot je pravo opominjao, nu zaman, jer ga razpušteni narod ne razumje. Poplava dopiraše već do najviših gora onamo, gdje stražar stajaše, koj jedini iz ljudske propasti preostadè. Vidjev rastuću vodu stade bježati. Što mu se dalje dogodilo, kazat će sliedeće poviesti.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

U Beograda tiskan je I. sv. *Časova odmora*, što izdaje Milan Gj. Milićević, član družtva srbske slovesnosti.

— U Varšavi izdava L. Rogaljski poljačkim jezikom: *Poviest slovjenskih naroda s pogledom na duševni i književni razvitak njihov.*

— U I. sv. Ruske Besjede za ovu godinu piše A. T. Hilferding (što biaše do onomad ruski konsul u Sarajevu) *Bosna, putničke opazke*, a Kovalevski: *Putnički zapisci o slovjenskih zemljah.*

— U br. 12 *Sedmice* piše Arhim. Gerasim nješto o citatu na križu Stefana Uroša kralja što ga spominje naš g. Kukuljević u IV. Arkivu — pa za onu rieč *dadše* veli da je drugo *d* pisarska pogreška. — A može biti da nije, nego pravilan particip.

— M. Stojanović pozivlje nas na novu knjigu: *Slike iz domaćega šivota našega naroda i iz prirode* s dodatkom: *slavonske pučke sigre.* Tko se sjeća kolikom je radosti čitao u *Nevenu* u *gosp. listu* i u *Arkivu* ove doista krasne *slike* ne će se uztezati na ovu zlatu knjigu. Slušajmo kako nas vabi već i sam poziv — a kamo li ne će knjiga:

— Bielu bisernu *Zoru* u njezinoj (da nije *svojoj*? ur.) ljepoti; čarobno *Jutro* u krasoti i uzoritoj nježnosti; krepko *Podne* u snažnoj divoti; pokojnu *Večer* u dražestnoj milini; ozbiljnu *Noć* sa čarobnim njezinim mirom; žarko *Sunce* u njegovom veličanstvu; *Ljepotu* u najznamenitijoj njezinoj važnosti; sjajnoga *Mjeseca* u njegovoj čarobnosti; jasne *Zviezde* u veličajnom njihovom čaru; *Zemlju* kao važno za nas tielo u svemiru; *Pojavljenja u uzduhu* sa njihovimi mnogovrstnimi slikami; čudnovati *Život bilina* kao dokaz božje brezkrajne mudrosti, milosti, i svemogućnosti; *Kopno zemlje* raznolično sa najvažnijimi predmeti njegova površja: divotno *Jutro na obali dunavskoj*; neobhodno potrebiti *Uzduh* (*zrak*) glede na njegove vlastitosti; žarku, plamenitu, hitru *Munju i grom* u njihovoj užasnoj veličajnoj krasoti; čudnovatu *Djelateljnost prirode:*

Digitized by Google

osobitu i nježnu *Pobožnost u šumi;* važno za nas *Drvo;* značajni *Dolazak jeseni;* krasnu, liepu, uzoritu, dražestnu, čarobnu, veličanstvenu i nedosižnu, milu, dragu i sladku *Prirodu* u obće; *Vodopad;* zabitnu *Buru* sa njezinimi nebrojenimi žitelji; mile *Ptice pjevačice; Večer na kršnoj Fruškojgori*; dunavske *Talase* u njihovoj promjeni i nestalnosti.

Ako prispije dovoljan broj predbrojnika, knjiga će se što prije dati u tisak, a iznosit će oko 12 štampanih tabakah, ciena će joj pako biti 36 kr. sr.

Od moje lane izišavše knjižice *"Cvietići s polja pobožnoga razmišljanja za mladeš„* imadem još nekoliko stotina iztisaka stranom kruto vezanih, stranom broširanih. Uljudno dakle pozivljem sve školske predstojnike i sve vlasti u našoj domovini hrvatsko-slavonsko-sriemskoj, kao i sve ostale Rodoljube, da izvole i za tekuću godinu naručiti ovo djelce kao nagradu za školsku mladež. C. kr. visoko zemaljsko Zapovjedničtvo u Temišvaru dozvolilo je porabu istog djelca kao nagradu za katoličke učionice svojom naredbom od 22 Kolovoza 1857. Sec. I. Odj. 6 broj 5307, pokle je isto djelce i od strane sl. Ravnateljstva krajiških pučkih učionica u sriemsko-banatskoj Krajini, i od strane dotičnih biskupskih čast. Konsistoriuma odobreno. Ciena je ovog posljednjeg djelca, koja je bila i lane, naime: kruto vezana knjižica 30 kr., a broširana 20 kr. sr. Naručit se može po plaćenih pismih samo kod mene.

PRIČICA.

Turčin iz Bosne bio kum s našim čovjekom na medji dalmatinskoj; te jednom dodje u pohode. Tu kuma spremala ručak, a mačka sve obilazi i prigleduj, kako bi se čega domašila, a kuma dva tri put odvrati je: "Pis mujamede.„ Turčin ništa nego puši pa onda u jedan put: "Tà kumo, šta ti to govoriš mački? „ — "Tà šta bi govorila, tjeram mačku. „ — "E a šta spominješ Muhameda? Znaš li ti, da je Muhamed moj svetac? „ — "Tako se vire ne odrekla, ja mišljah sve, da je djavo. „

SMJESICE.

— Pišu da se je pronašlo kako se mogu svi svjetnjaci, što plinom svietle, na jedan put užgati, pa ih bilo na tisuće – eno ih u jedan tren zapale se sve. To je liepo – ali bi još ljepše bilo da tko obre, kako da se zapale i oni svjetnjaci što ne gore plinom nego uljem, i to ł onda, kad zaborave nalijati ulja.

— Leviatan zove se brod dosad najveći na svietu, što ga sagradilo u Engleskoj ovog ljeta; dug je 120 hvata, ima 6 jarbula i po njih jadra, obične točke po boku i još točak na vijak odzada itd. – ali Amerikanci pomislili što može Englez to još bolje i Jankee, te oni sad grade brod što ima biti za četvrt dulji. Doista kako sviet napreduje, a to ide strahovito, doživjet možemo da će se čitavi gradi seliti po moru, pa onda tko može putuj sa čitavim gradom; ali tko ne može? – Neka si pomože kako može.

— Njeka gospa, kojoj najveća radost bila u pukoj zalihosti t. j. luxus, (a koliko ih nejma takvih! Oprostite gospo! a gospojica se ovo i onako ne tiče) – dakle njeka gospa što živjeti obikla samom zalihosti, a čovjek joj ne mogao nadavati novaca, obikla i zaduživati se gdje mogaše, misleć: zadužbina je zadužbina! – Kad duga naraslo preko duše

Digitized by Google

kesine a ona kud će kamo – u manastir, te se tu sada okreće na bolji put a moli vrlo marljivo: "i odpusti nam duge naše!„

— Lj. Novice u dopisu njekom izbrojiše vrlo mudro što se hoće njihovom (a i našem narodu) u književnosti, t. j. što bi se imalo najprije pisati i to u kratko i jevtino tiskati:

1. Obične ljudske bolesti i domaći im liek.
2. Kako blago rediti i bolesti liečiti. Pčelarstvo i kako baratiti živinom.
3. Kako se rede polja – orudje – gnoj – pridjelak čemu se ima rabiti.
4. Glavno što je o voćarstvu, vinarstvu i šumarstvu.
5. Sjenokoše, trave, sjeme travlje – paša.
6. Svjeti za gospodarstvo.
7. Posli itd.

— Kako se braća Slovenci Vodnika svoga liepo spominju dokaz je ono 900 predbrojnika za Album, što se sabralo dosad.

— Na pruskom saboru u Berlinu njetko podigao tužbu poradi toga, što se brani u Poznanju slavnomu pjesniku poljačkomu Ad. Mickieviću spomenik postavit.

— Praviteljstvo knež. srbsko naredilo je da se podigne dalje telegrafska žica, i to od Kladova preko Negotina, Zajčara i Banje do Aleksinca, i od Negotina preko Radujevca do Timoka; od Timoka do Vidina, a kladovska žica imala bi preći preko Dunava u Vlašku; tako će se svezati Srbija telegrafično s Vlaškom i Bugarskom. (S. Dnev.)

— Madjari sabraše za porodicu pokojnoga svoga pjesnika Mih. Vörösmarta 100,000 f. A koliko bi se kod nas sabralo u takvom slučaju?!

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. A. u *X.* Zašto si spisatelj može pridržati pravo, da se bez dozvolje njegove ne smije prevoditi u ini jezik svoja knjiga? — To je osobito mudro; jer n. pr. G. Tkalac pisao je "Das Staatsrecht des Fürstenthums Serbien„ i potrošio mnogo muke, pa sad se nadje kakva nadriknjiga te ne zna ni jednoga ni drugoga jezika pa uzme prevoditi — pa onda izadju onakva strašila književna, kao —.

G. V. u V. Nagrade su razpisane samo za novelle i romane: molimo Vas dakle oznanite nam što ćemo s Vašim rukopisom?

G. A. u N. Molimo Vas, šaljite nam vaš rukopis, jer ga jedva čekamo, a znate koliko nam je do Vašega pera. *A molimo svu gg. spisatelje koj što ima, šalji nam — poštarina je u naš trošak.*

G. B. u Z. Što je s onim rječnikom, što ga se latilo društvo srbske slovesnosti u Beogradu? Ne znamo; nu što znamo ješt ovo: Članovi uzeše koj što t. j. član B. uzeo pisme *R.* pa će urediti sve rieči sa *R.* — Da li je ovaj način probitačan sumljamo kao i Vi — ali nješto će se ipak urediti. Da kako imat će poslie *jedan* vješt čovjek sav posao pregledati itd.

G. X. i Y. i Z. Molimo Vas za lanjski Neven obratite se onamo, a ne k nam; jer mi kao što u proglasu stoji, uzesmo na se III. i IV. svez.

G. A. u D. gg. Matičari plaćaju kao i nematičari, jer mi ne primamo od matice podpore nikakve.

G. V, u S. Ako mislite, da je ono pogreška, varate se — nemojte nas biediti onim čega Vi ne znate — muka je nauka; uzmite pa čitajte marljivo, ali učite jošt bolje.

Odgonetke za 2. br.

I. Narodne. — 5. Bisage. — 6. Ključ ili svrdao. — 7. Jabuka nas u grieh zavedè, a križ iz njeg izvedè. — 8. Kobasa i mačka.

II. Umjetne. — Dub-rov-nik. — **Rebus 2.** — Što veliko, to maleno, a što maleno, to veliko.

ZAGONETKE NARODNE.

1. O zidu visi, a u škulju misli?
2. O klinu visi, o zlu misli?
3. Konj zelenko sve polje obigra, a kopita nigdje ne pokvari?
4. Dvie šibe do neba šinuše?

REBUS 4.

Valjan

Valja no C sрв b I h.

☞ *Ako tko od gg. Nevenaša nije primio sve broje, molimo, neka nam se javi u otvorenom pismu.*

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 5. *Na Rieci 1. svibnja 1858.* **VII. godina.**

PROLJEĆE.

Minuo nas sjever jur ledeni
Već ne krije zemlju studen snieg
Gora lista, rudina zeleni
Plodna njiva i visoki brieg.
Na livadah šareni se cvieće
Evo blago nastadè proljeće.

Propjevaše drozd i kosovica
Ljubki slavulj poje vuhvajuć
Briljivo si veće gojenče ptica
Gaji, plete mladim pjevajuć:
Da i dalji klanci pjevom zveče
Evo blago nastadè proljeće.

U dubravi mladjana pastira
Čuš' je kako pokraj stada svòg
Na priprestu sviralu prebira
A čobanski zuji š gore rog
Sve prirodom oživljuje veće
Evo blago nastadè proljeće.

Dobar seljan redna njivu radi
Sunu krči, veže vinograd
Ore, kopa, vlači, sije, sadi,
Posla laća starac se i mlad,
Veselo se prometom sve kreće:
Evo blago nastadè proljeće.

Proljeće nam od prirode blago
Evo nasta u uresu svóm
I evo nam proljeće to drago
U životu nasta duševnom:
Radujmo se je l' tko, koj se neće?
Kad nam dodje razkošno proljeće.

St. Lj. Lopašić.

Digitized by Google

PRKOS - DJEVOJKA.

V. P.

VI. (Dalje).

Ova je Mandica ipak nješto neobična stvar — Da vidimo! Ček počekaj, Mandice, odsad ćemo se drugčije mjeriti.

Drugi dan Periša nosi Mandici knjigu, i putem škroji liepu osnovu kako će Mandicu uzeti na sito i reseto. Kad udje u sobu, nadje Mandicu, gdje se naslonila na lievu, a desnom kao da nješto piše; ona ne opaziv kako Periša ušao, trgnù se kao iza sna i trebalo je vremena, dok se sabrà i Periši ozdravi kao obično malo osoro, ali i plahovito.

Periši je ostalo medjutim vremena za mozganje, da li ju je zbilja zatekao ili presanetio ili ne.

Kako se oboje sjednu, ona kao malo smetena spravi onu knjigu i lati se šivati njeko platno.

P. Gospojice — eto Vam donesoh knjigu? Ona uzme knjigu i jedva je otvori, uzplamti: Tko Vam reče, da ja želih već odavna ovu knjigu.

Vaš najvjerniji štovatelj, onaj Francuz, za koga ne znam, kako može od svoje književne zanešenosti bezposličariti ovdje kod nas.

M. Ali Vi baš umijete sve to kazat kao porugljivo!

P. Bože sačuvaj! Kako da se rugam ja onom starcu, koj da ničim ne zaslužio moje štovanje, a ono bi time, što je Vaš toliki štovatelj, i to ne štovatelj u taman, nego zdravim čuvstvom.

M. Dà, dà, Vi se rugate svim nam. Mi seljačke djevojke nismo za ništa nego Vami za igračku; da se malo s nami prošalite i umom proigrate. Čovjek Vas se zbilja mora plašit.

P. Gospojice! kad sam se ja Vam porugao i čime? a što velite da se morate plašit od mojega uma ili dosjetljivosti, to Vam hvala na osudi, samo pamtite dobro, u mene je dosjetljivosti vrlo malo — jer sam ja odviše čovjek tankoćud.

M. Priznajem — ali samo onda ako Vi priznate, da je tankoćudan tko nije dosjetljiv.

P. Ali to barem priznajete, da ja nisam dosjetljiv?

M. Vi ste dosjetljiv po Vašoj izobraženosti; a ta je dosjetljivost u laglju cienu nego što je dosjetljivost prava; ali je zato i nepodnosiva.

P. Dakle u mene ne ima prave dosjetljivosti?

M. To ja ne velim — a tomu neka sude drugi, kojim pristoji oštriim duhom o tomu suditi, te i mogu; ali Vi gospodine sám rekoste tako.

P. Da, kako rekoh; ali rado bi znati što i Vi sudite. A što razumijevate kad velite dosjetljiv po izobraženosti?

M. One slabe varnice, što vrcaju iz duha prokšena, kad ih drugi

Digitized by Google

duh prokšeni izvabi; one male borbice što postaju u duhu malu prema duhu poštenu i srdcu iskrenu; ona suprotivština prosjačadi duševne ili čuvstvene proti čitavomu svietu onom, u koga ima još nješto nade i uhvanja; to Vam je domišljatost izobražena; one puste sljeparije i varalije rieči praznimi, što postaju svaki dan, te se njima psuje i ruži sve, što i tko ih ne štuje; a ne može im se protiviti i otimati, jer im ne znamo postanka i nestanka.

P. Gospojice to je okrutna izreka prema meni; ja niti sam prokšen niti štujem osobito taj način razgovaranja s takovimi dosjetkami. Istina i Bog, kakvih nas nema? pa s toga se moram smijati mnogomu stvoru, ali —

M. Da, to i jest, što ja kudim; Vam je dosta: tà kakvih nas nema? — ali da je Vas snašla takova nevolja, kakove napadaju na ove sirote ljude — o moj gospodine — nemojte se holiti oholo — golo.

P. Slušnite kumko, što i druga susjeda veli. Slušnite de sada i Vi mene. Vi znate, da sam ja život proveo po svoj našoj carevini. One mnoge zgode i nezgode, što čovjeka snadju, bio ma tko, ili snašle ma koga, kad čovjek životuje ne samo u sebi nego i u prijateljstvu; a ja u svakom čovjeku pazim najprije prijatelja; a ako nije takov, to je slabić; dobra je srdca po svietu dosta, ali malo stalna srdca — vjerujte — ele da se vratim početku; ja sam plivao i lietao vazda sa onim i svakim vremenom kakovo bilo — recimo, da se time moj njutarnji život i ne obogati, ali glavno što stekoh jest, da mogu progledati sav taj kukavni stalež i trpež i krpež i drpež što se zove život, samo kad marim i kad hoću.

M. Ali tko je rad pregledati, visoko mu valja poljetjeti.

P. Da, visoko, i to nije takova muka; neka su samo dobre oči, zdrava vida; sad recite, da zirnemo malo po otom svietu, nije li smiešno pogledati otu mravad, kako sitno gmiže i muči se — a zašto, samo da pokrije, ako li ne može sakriti, svoju slabost, da ne reknemo ništinu jedan pred drugim.

M. Ala ste vi obiestan!

P. Tko? ja? obiestan? — Pod ni pošto; a kako da i budem, kad vazda pazim, što biva s ljudmi, kako Vam prije rekoh? Ta tu nije nego vjekovita borba izmedj sebe, pa onda sa prirodom. Priroda mi se čini kao zla njeka sila, koja nas progoni bolju, bolestmi i smrtju. Ta znate i sama, kako nam ona često i potmajno ruši najljepše nade i time kao osvetjuje se nami radi griehova naših predja tobož za to, što oni ne znali zemlju težiti bolje nego što mi znamo; nego joj zadavali rane i rovali kao i mi danas, baš kao da nam je živjet od uzduha ili same trave i voća; pa i ovo da ne radimo, do mala nam ne ostà, nego korov i kupinje i trnje. Pa sad da pitamo, zašto i čemu to sve? Eno nebo nad nami, razastrlo se nad nami, ne znam ili kao okrilje ili kao tamnica; pa sad se potuži! komu? Zviezdam? — Nije druga, nego uzdahnut i tim uzdisanjem priznat božu ruku! — Sad recite, jesam li obiestan?

Digitized by Google

Periša morao sada misliti: sad Mandica mora ušutit, ili barem priznat da se dalje nemože. Ona se malo kao zadubla u misli, pa za tili čas prosbori:

Upravo to čim se branite, jest žestok dokaz Vaše obiesti. Ota Vas je obiest dovela da tražite račun od samoga Boga, pa kad Vam ga ne da, a Vi mislite da nije druga nego usdisavati i priznavati božu ruku, koje se plašite; a od obiesti ne hoćete na sebi nać krivnje. I recimo, da u Vas baš nije velike krivnje, ili barem nije takove, što bi mi opazili; ali znajte da su naše oči slabe, a lakome na dobru. Ta tko je kriv? Mi smo krivi, jer smo živi?! jest svaki onaj, koj ovu poslovicu zna. — Vam se otudjio sav sviet; zar je on tomu kriv? što posiješ to i požanješ. — Priroda Vam je dušman, zla sila; jest; a zašto? jer ste Vi u prirodu stupio, nakan prilagodit ju sebi, te tako oskvrnuste njenu prvotnu svetinju. Svrnite okom okol sebe, pol svieta je jedna puka nesreća, i to je baš ona polovica što bacila sav svoj život u prirodu, a pobacila i sve što bilo za štovanje prirode; nije čudo da se ona na osvetu sprema. — Mi ne razumijemo prirode, pa ju zato i ne štujemo. Tko je nakanio štovat ju, valja da je čovjek, sav i čitav čovjek, jak čovjek, iztrajan; a ne naš viek iz polovice struhao a iz druge polovice lien, ili jedva čvrst na koristi. — Nije mraz opalio vaša polja onaj prirodni, nego je tomu kriv mraz onaj što Vam je u srdcu. I to vam je uzrok, za što se mi seljačke naravi lahko razljutimo i laglje planemo s Vaše, i takove radnje. — Ponizmo se sgrćemo pod radnju običnu i to nam daje vriednost, koje mi ne damo ni komu i koja nas vodi na dokaz svaki dan: ne može se siliti priroda na ništa. — Ako li gdje uspijemo, savjest nam veli: uradio si kako znadjaše — i tako živimo u miru s prirodom. Da kako ne svi, ili barem ne svi na jednaku miru. — I sve to je ništa; nego kad nam tko dodje, pa tobože bolji od nas i zna više, pa namače tolike tudje ruke, a svojima rukama zapovieda: tu ne može biti ni spomena o miru. —

P. Gospojice, to su ponješto istinite ali i oštre rieči.

M. Ponješto — ne ponješto, nego sasma; Vi ih zaslužiste već odavna; i htjedoh Vam onomad, kad me savjeta pitaste, kazati što sudim o Vas, ali eto Vam sada. Mene nije briga, kako ga primate, jer znam, da Vam donj ni stalo nije, ili barem može biti nije u Vas srdca, koje hoće što razumjeti.

P. Sve, sve, razumije i više toga čega ne rekoste.

M. Neka; ali Vi ste kriv, gdje se zaletjeste medju nas kao kakov jastreb, i nebriga Vas što je i kako je sa susjedi — jok — sve na svoje i na novo; a što će kukav narod, koga ste smeo Vašimi osnovami više nego li mu možete koristiti? pa da ga i niste smutio, a ono ste ga izkvario, jer znate, kako je lahko čovjeka pokvarit, a kamo li —

Periša sad navali svojimi dokazi o napredku i zaostajanju, o inih narodih i sve one ostale umne i duboke dokaze izbrojivati; ali na posljedku moraše račun podpisati kad mu Mandica sračuni, da je

Digitized by Google

iz svega toga koristi vrlo malo; pa ako je koristi stvarne, ali je doista gubitka duševnoga i navela njekoliko strahotnih primjera. Ali tu je baš najteže dokazivanje, i tu oni stvar prekinuše, obećav si da će drugi put nastaviti.

(Dalje).

OMIROVE ODISICE.

PJESMA DRUGA

(Dalje).

Ne čudim se ja oholim proscim
Što nasilja, ludiem mozgom čine
Jer napokon svoje lice zire
Žderajuć biće Odisino
O kom misle, već se ne će vratit
No na vas se srdim puče! drùgi
Šta mučite? ni rieč ne kažete?
Vas je mlogo, a prosac je malo! » —
No prot njemu Liokrit Evnorić:
» Što Mentore, mahniti psovače,
Što to narod naćeravaš na nas?
S mložinom je trudno bit s' o ješi.
Da sám glavom Odis Itačanin
Dodje ćerat s kuće slavne prosce
Koji mu se po dvorovih goste,
Ne bi ga se žena radovala
Prem da mlogo njega oželjela
I on sam bi ljutu smrt našao
Boreći se ovdje sa mnoziem.
Niesi dakle častnu rieč rekao.
No već hajd'te; svaki na svoj posô,
A mladića na put neka spravi
Aliterso i starina Mentor
Otčini mu davni prijatelji,
Prem da mislim, voli on sjedati.
Ispitivat s Itake tekliće
Nego li se na put gdje staviti.
To rekavši brzi zbor raspusti
I svak k svojoj razidje se kući

Digitized by Google

Prosci k dvoru divnog Odisija
A Tilemak sám k obali morskoj.
Siediem morem umije si ruke
I ovako Atinu govori:
• Čuj me bože, ti kojino juče
K meni dodjè i zapovič meni
Da na plavi po crnome moru
Idem iskat za povratak otčin
Koji vanka preveć dugo stoji,
Ni to sad mi ne daju Ahejci,
Najveć grubo ponositi prosci. •
To moljaše, pridje tu Atina,
Mentoroviem obrazom i glasom
I letuštiem šibajuć ga riečma
Ovako mu stadè govoriti:
• Ne bud mljetav ni lud Tilemače
Je l' u tebi silni duh otčini,
Kak on bieše na rieč i na djelo
Nebi u bah put mu izašao,
Niesi l' paka s Penelope njegov
Tad ne ufam da ćeš izvest misô:
Slabo djeca prilikuju otcu
Množ ih gorje, riedko da tko bolji.
Ne budeš li pak ti lud ni mlohav,
Ne ostavlja l' Odisina sviest te,
Mož' se nadat da ćeš svršit djelo:
Prodj se dakle svieta i pameti
Budalastieh tieh prosioca
Koji mudri ni pravedni niesu
I ne znadu koja crna sreća
Poviše njih koja smrt nastoji,
U jedan dan da će svi poginut.
No put kojeg bieše naumio
Ne zapuštaj, ja sám otčin drug ti
Brzu nać ću plav i s tobom poći.
Hajd' ti doma, s proscima se združi
I putninu u svoj sud svu spremi:
Gžare vinom a miehove tvrde
Ponapuni múkom, ljudskom žilom;
U to ja ću glavom po narodu

Digitized by Google

Dobrovoljce drúge sakupiti,
Množ je plavij u nas na otoku
Pa koja se vidi ponajbolja
Onu ćemo on čas pripraviti
Porinuti u debelo more.
Tak Atina, Zevsinica veli;
A kad začů on božije rieči
Već ne čeka, odmah kući spješi
Uznemiren u dubokom srdcu.
U dvorovim nadje hole prosce
Djeno s koza odiraju kožu
U pridvorju peku tustu svinjad;
Tu Antinoj Tilemaka sretne
Nasmije se, za šaku ga hvata
Pa zivnuć ga ovu rieč mu reče:
»Oj rječiti, prem da slaba duha
Tilemače drugo sad ne misli
Zlo nikakvo ni djelom ni rieči
No ko i prie, jedj i pij junački.
A tebi će sve Ahejci spravit
Plav i vojsku, po izboru vozce,
Da što brže k divnom Pilu podješ
Za slavniem otčiniem glasom.«
A sviesni mu Tilemak odkaže:
»Baš prilično, Antinoe, nije
Da ja nerad s vam oholiem sjedim
I pokojno da se tu veselim.
Nieste li mi dosta, prosioci,
Razmetnuli silna, slavna blaga
Dokle jošte biah ludo diete?
Ama sada pokle već podrastoh
I na svoju prosbu slušam odvjet
I razsržba u srcu mi raste,
Pokušat ću da vi zlu kob spravim.
Il u Pilu il u našem kraju,
Ja odlazim, nit ću zalud poći
Prem na tudjoj da odlazim plavi
Kad i to mi za bolje ste našli
Da plav svoju ni svog vozca nemam.«
To izrekav Antinoa s ruke

Digitized by Google

Svoju ruku lasno on izmakne,
Dok u šali i poganoj rieči
U dvorih mu prosci pir spravljahu.
Njeko reče od mladosti hole:
»Nemoj barem da nam smrt sgotovi
Sad Tilemak i s Pilova pieska
Kakvu na nas osvetu navede
Ili s Sparte, jer je osvetljiv momak,
Ili možda da ne shtije poći
Do Epira plodovita kraja
I od tole doniet smrtni otrov
Te u čaši pogubit nas svieh!«
Drugi veli od mladosti nagle:
»A ko zna da u dubokoj plavi
Ne pogine i on dje daleko
Kako što i skitac Odisije?
Tiem bi nama trud on dvostručio,
Blago bi smo mi mu razdielili
A materi kuću ostavili
Il onome za koga se uda.«

(*Dalje*).

PRAVAC NAŠE KNJIŽEVNOSTI

Od Perića.

(Dalje).

Medju ovimi zauzimaju pako prvo mjesto školske knjige. Ovu skrb uzela je na se visoka naša vlada, i ona je u tom do sad već više učinila, nego što bi mi igda učiniti kadri bili. Providila nas je skoro svimi potrebnimi školskimi knjigami; a koje još manjkaju, i za te će se na skoro pobrinuti. Ostaje nam dakle, da se postaramo za druge shodne zabavne i poučne spise za djecu; jer vlada niti može, niti joj pripada, da se za to stara. Dà, mi moramo, da se pobrinemo za to, ako želimo da nam urodi obilnim plodom sjeme, koje je posijano. Medjutim sadanje naše pučke škole i nove školske knjige nisu ni malo uredjene i skrojene po mjerilu sadanje naše pučke prosvete i naobraženosti, nego po mjerilu inih naroda koji su upravo cielo jedno stoljeće pred nami. One imaju to dobro u sebi, da kad se za jedno desetak godina svestrano i dosljedno izvede taj novi školski sustav, naš će puk učiniti silan skok, te će i nehotice uvršćen biti medju narode, koji su malo prije tako daleko bili pred nami. Naša će mladež biti isto onako naobražena, i u njoj će isto onako biti probudjena ljubav k pro-

Digitized by Google

sveti i napredku, kao što je i u mladeži u pó Njemačke. Korist dakle i blagodat, koju nam čini naša vlada, posve je očevidna i jasna; ali s druge je strane opet isto tako očevidna i jasna i pogubnost, koja će se za nas poroditi u narodnom pogledu, ako ovako probudjenoj i osviešćenoj mladeži naša književnost ne bude dovoljno pružala duševne hrane i izvan škole i izvan školskih knjiga. Jer nije sumnje da će se ona u tom slučaju hvatati i inojezičnih knjiga, i da će se onda malo po malo posve otudjiti književnosti i jeziku, u kojem ne nadje dovoljno duševne hrane, koja će joj onda biti potrebućom? Ako li naproti imala bude dovoljno knjiga u svojem jeziku, ona će se onda naravno radije primati njih, nego li tudjih, kojiuh jezik pravit će im svakojakih potežkoća i neprilika? Ta radje će čitati svoje razumljivo, nego li tudje nerazumljivo. A što je onda opet naravnije, nego da takova mladež, u kojoj je već probudjena volja k čitanju, i koja dovoljno hrane nalazi u domaćoj književnosti, i potlam neće biti izgubljena za nju, i da će iz nje za njekoliko godina postati mnogobrojno čitajuće občinstvo, koje će našoj književnosti biti silan stup i temelj, na kojem će onda roditi moći najobilnijim plodom domaća naša prosveta i obrazovanost? Ostavimo se indi za sada svega drugoga i radimo jedino za našu mladež, jer ako to nebudemo činili, za koju godinu propast će nam i ono književnoga života, što sada još imamo! Tko će, da naški što piše i izdaje, ako nikoga ne bude, koj bi to, hotjeo da kupi i čita?

Medjutim ne će biti dosta, da se samo pišu i izdavaju takove knjige, nego da gledamo, da ih takodjer i u ruke dobavljamo mladeži. To će pako biti, ako uznastojimo, da se uz svaku pučku školu zavede knjižnica za školsku mladež, pa učitelji da onda djeci za čitanje daju takove knjižice. U Njemačkoj već su davno uz veću stranu pučkih škola zavedene ovakove knjižnice; a gdje nisu tamo se u najnovije vrieme zavode. Time je probudjena tamo u mladeži ljubav k čitanju; pa zato — i samo zato čita sada sav narod njemački, i samo zato ima narod njemački onako ogromno občinstvo, da se i najzadnjemu spisatelju izplaćuje trud njegov. Ovakove knjižnice imaju i Francezi i Englezi, pa zato i živu mnogi franceski i engleski spisatelji kao što nijedan bagataš ne bi živiti mogao u Hrvatskoj i Slavoniji. Mi toga ne imamo, pa zato (?) ne imamo ni občinstva; niti ćemo ga imati, dok ovako sav narod na čitanje neprimamimo. Važnost školskih i pučkih knjižnica uvidjeli su već mnogi narodi, samo mi Jugoslaveni ne. Česi, Poljaci i Madjari natječu se u tom hvalevriednom nastojanju; a osobito odlikuju se Magjari, jer u *Oesterreichische Schulbothe* čitamo skoro u svakom broju, kako je ovdje ili ondje zavedena školska knjižnica, ili kako je učinjena druga kakova znamenita žrtva za razvitak i napredak koje pučke škole. A to ovi narodi ne bi zaista činili, da uvidjeli nisu, da se samo ovim putem postići može mnogobrojno občinstvo, koje je neobhodno potrebno za čvrst i jedar napredak književnosti. I nam dakle ne preostaje ništa drugo, nego da i mi udarimo ovim putem, ako želimo imati iste posljedice. Ali u tome ne treba da kasnimo, nego da se energički poprimimo te nastojimo, da se što prije zavoditi počmu takove knjižnice. Ono što imamo za mladež shodna, neka se mladeži u ruke daje, a za daljne neka se skrbe naši spisatelji i naša književna družtva; neka se skrbe koristi

Digitized by Google

naroda i narodnosti, neka se skrbe i za vlastitu svoju korist. Neka u mladeži probude ljubav k domaćoj književnosti, providivši ju dovoljnom hranom; a ova mladež bit će im onda mnogobrojno obćinstvo, koje će kupovati i ostala njihova djela, i novčanom podporom dovoljno nagradjivati njihovu ljubav, njihovo požrtvovanje.

Ali još imam da spomenem jednu okolnost, koja je dopriniela k razvitku književnoga života kod Niemaca, Engleza i Franceza, i koja i kod Magjara doprinosi mnogo k tome, što se veoma krasno sada razvija njihova književnost. To je izdavanje mnogih slikovanih spisa za pučku mladež. Ta će se okolnost činiti mnogim malovažnom, ali ipak nije, ako ju uzmemo sa psihologičke strane. Slike mnogo doprinose, da si čitatelj bolje uobraziti može predmet i prizor, kojih sliku predstavlja i o kome se govori; da se tako rekuć u njeg bolje umisliti može. One podpomažu, da se predmet u nas bolje upije, da nam boljma duševnom svojinom postane. Za to su slikovane knjige i odraslim mnogo milije, nego li neslikovane. Kamo više moraju one da su djeci, kojih se duševni život još sav u zrenju razilazi, kojiuh su i uši i oči otvorene za sve, što ćutilom njihovim godi. Slikovane knjige primamljuju djecu još većma, da saznadu, što je to, što slike predstavljaju; one djecu na čitanje vabe, dapače upravo na čitanje sile, podbadajuć njihovu znaljivost. I najneznatnija pripoviedka postaje im zanimiva ako se nuz nju nalazi kakova slika. Za to treba osobito nastojati, da spisi za mladež budu primamljivi već svojim izvanjskim izgledom, da budu nakićeni slikami. Ovo nije indi tako malovažna okolnost, dapače ona je drugi najvažniji uzrok, što su u najnovije vrieme tako silan zamašaj uzele europejske literature, i što su tako silno prodrle u puk; dapače to je ponajveći uzrok, što gdjekoji njemački časopisi imaju po 30 do 40 tisuća predbrojnika, a mnogi francezki i englezki i do 100 tisuća. Treba dakle da i mi udaramo ovim putem, pa će i našem puku omiliti naše knjige, kad ga ovako isto vabile budu na čitanje.

(Dalje).

NARODNE POVIESTI

iz staroslovinskoga bajoslovja. Priobćuje Iv. Trdina.

4. Poviesti o Kurentu. *)

Potopom poginuše ljudi, samo jedan je preostao i taj biaše Kranjac. **). Kranjac bježi više i više, dok i najzadnju goru voda zalije. Siromah vidi, kako se jele i hrasti sakrili, jedina vinova loza je još suha bila. K njoj se uteče te se je čvrsto prihvati, nu ne iz

*) Povjestij o Kurentu u Kranjskoj ima mnogo, ja sam jih čuo najviše u Mengšu i u Ljubljani. U Mengšu zovu ga "svetim Korantom„ te misle, da je svetac. Po svoj prilici bio je taj Kurent starim Slovinom onakav bog, kakav n. pr. Bacchus Rimljanom, t. j. bog vina i veselja. *Pis.*

**) To je naravski, jer mi je tu poviest Kranjac pripoviedao; da bude Hrvat, kazao bi opet po svoj prilici, da se Hrvat spasio. *Pis.*

Digitized by Google

nade već iz najskrajnijeg straha; tà kako će mu pomoći, kad je tanka i slaba? Kurent to ugledao, jerbo mu biaše loza palicom, kad širim svjetom prolaziaše. Milo mu bilo, da čovjek tobože u njega pomoći traži. Istina, da biaše Kurent velik šalivdžija, nu i blage ćudi, rado je uvjek svakoga iz nevolje izbavljao. Čuvši Kranjca jadikovati, sravni lozu palicu te ju proteže sve više, dok bi iste oblake nadvisila. Za devet godina poplave nestalo i zemlja se opet osušila. Nu Kranjac se spasio, viseći na lozi i hraneći se njezinim grožđjem i vinom. Kad sve osuši, sidje opet i hvali Kurenta spasitelja. Nu Kurentu ne bilo po volji. "Loza te je izbavila," rekao bi Kranjcu, "hvali lozu i učini š njome ugovor te se zakuni za se i za svoje potomke, da ćete ju uvjek slaviti i njezino vino više ljubiti, nego li svako jelo i pitje." Drage volje se zakleo zahvalni Kranjac i za se i za potomke i dan danas još mu unuci vjeru čine, kako se pripovieda, ljubeći vino nada sve i veselo spominjući se Kurenta, starog dobrotnika.

5.

Kurent i čovjek otimaše se, tko da će zemljom vladati. Ne da ni Kurent čovjeku, ni čovjek Kurentu, jerbo biaše jak i gorostasan — ne bi ni osjetio, kad bi mu devet sadanjih ljudij po nozdrvah plesalo. "Hajde, rekne Kurent, da vidimo, tko je jači, hoću li ja ili ti zemljom zavladati. Eto ti prostranog mora, tko ga bolje preskoči imat će i zemlju i sve što je onkraj mora i to je boga mi sto puta vrednije od ove pustoši." Čovjek pristà. Kurent nadigne haljinu i pošdene se preko mora, da mu se jedva noga omočila, kad bi do kopna skočio. Stao se sad čovjeku rugati nu čovjek šuti, niti se ne srdi niti ne digne haljine, već bez napora i sasma lagano prekorači more, kao potočić te stupi na kopno, ne omočiv si niti noge. "Ja jači," reče čovjek Kurentu, "gle kako je noga u mene suha a u tebe mokra." "Prvi put si me nadjačao," odgovori Kurent, "tvoje su ravnice, tvoje je more i što preko mora, nu to nije ciela zemlja, ima je i pod nami i nad nami. Hajde dakle, da po drugi put vidimo, tko je jači". Kurent stane na pećinu, te lupne nogom o nju, da se gromom udarac razliegaše. Pećina pukne i vidi se špilja, gdje se *zmajevi* kote. Lupne sada i čovjek i zemlja se potrese i probije sve do dna, onamo, gdje teče suho zlato kano široka rieka, a zmajevi propadoše, te se u zlatnoj rieci utopiše. "I to je tvoje", reče Kurent, "nu ne priznajem te carem, dok me u tretjoj ljutoj borbi ne nadjačaš". Tamo ti je previsoka gora. Oblake je nadvisila, dopirući do nebeskog stola, gdje kokot sjedi i božje jestvine čuva, Nuder, uzmi strielicu pak odapni, kanoti-i ja, tko poviše sgodi, jači je i njegova je zemlja i sve što je pod njom i nad njom." Kurent odapne i osam dana ne biaše mu strielice natrag; tada odapè i čovjek i devet dana letjaše strielica, a kad deseti dan pala, padne proboden na njoj i nebeski kokot, što je božje jestvine čuvao. "Car si", rekne lukavi Kurent, "klanjam ti se, kao što se podaniku pristoji." Nu čovjek

Digitized by Google

biaše dobar, te se pobrati s Kurentom i otide, da se carstva nauži je. Otišao i Kurent, nu žao mu bilo, da ga čovjek osramoti; gdje ne mogaše silom odoljeti, namjerava uspjeti mudrijom. "Junak si„, rekao bi, "ja ti svjedok, čovječe! nu strah me, da si junak i u ludosti; idem, da ti donesem dar, što sam ga sám samcat izumio.„

Rekne te stisne lozu palicu i suho rujno vino bi iz nje udarilo. "Evo ti dara, nuder, gdje si?„ Nadje čovjeka u zemlji onkraj mora, gdje se slastnom poviticom nasladjuje. "Što činiš, gospodaru?„ zapita Kurent. "Smiesio sam poviticu iz pšenice bjelice i iz rumena voća, pa gle, tu ju jedem i vodu pijem.„ "Siromašni gospodaru, svietom caruješ pa vodu piješ, dajde čašu, da te počastim boljim pitjem, što sam ti pokorni sluga pripravio.„ Čovjek se prevario, pa uzeo čašu s rujnim vinom i popio. "Hvala ti, pobratime, ti si dobar, nu pitje ti ne valja.„ Kurent se namrgodio, pa opet otišao te mislio i mislio, kako da čovjeka prevari. Opet stište palicu, opet udari joj rujno vino, nu ne dao Kurent, da ostane cielo, već zlobnik mu primiešao trave čemerike, što mjesečinom niče, da se hrane njome Vile i vještice. Drugi put poište čovjeka i našao ga na dnu zemlje, gdje teče suho zlato, kano široka rieka. "Što radiš, gospodaru?„ zapita Kurent, "Vezem si zlatnu košulju pa sam se umorio i ljuto ožednuo, nu ne ima vode i na sviet je daleko, sedam godinica.„ "Ja ti na službu,„ rekne Kurent, "tu ti je čaša vina, bolja rumeno sunce ne ugleda.„ Čovjek se prevari, pak uzme te izpije. "Hvala, Kurente, ti si dobar, nu dobro je i tvoje pitje.„ Kurent hoće, da mu iz nova nalije, nu čovjek ne da, jerbo mu biaše narav još triezna i razumna. Namrgodio se Kurent te otišao, ne bi li štogod boljeg izumio. Treći put stište palicu, vino udaralo jače, nego ikad nu ne osta ni cjelo ni bez grieha. Zlobnik primakao strielicu, pa si otvorio žile i crne krvi u vino pustio. Opet poište čovjeka i nadje ga na visokoj gori za božjim stolom, gdje se pečenjem gostio, koje ne bilo zanj, već za boga istoga pečeno. "Što radiš gospodaru?„ pita Kurent u čudu i veselju, gdje vidi, da je čovjek grdno sagriešio. "Tu sjedim pa jedem pečenku nu mi se žuriti, jere se bojim Boga, da mi ne dodje pa da me ne strovali.„ — "Ne boj se, opominje Kurent, pak kako ti božje pečenje ugadja?„ — "Slastno ti je nu i težko, da jedva gutam.„ — "Ja ti na službu, rekne Kurent, eto ti vino, što ga ni na zemlji ni na nebu, već samo u mene ima.„ — Treći put se čovjek prevario ali kruto. "Hvala ti, Kurente, reče, ti si dobar, nu tvoje pitje je bolje, daj i toči dalje, ko što se vjernu poslužniku pristoji.„ Kurent točiaše i čovjeku se smutilo oko, nu smutila i pamèt da na Boga više i ne misli, već za stolom ostane. Naskorom se Bog povratio i ugledav čovjeka, gdje mu za stolom driemlje i pečenje pojede, razjadi se te ga baci silnom rukom niz goru, gdje sav pobijen i oštetjen, polu mrtav mnogo godina ležaše. Kad opet ozdravi, snaga mu propala, ne može ni preko mora ni na dno zemlje ni uz goru do nebeskog stola. Tako zavlada Kurent svietom i čovjekom, a ljudi su od onda slabi i maleni.

Digitized by Google

U Zl. Pragu.

N. D. Šp. — Liep i radostan je život, štono se u najnovije doba na polju književnosti češke objavljuje. Za kratko vrieme ugledà biel sviet znatan broj proizvoda sve mladieh pjesnika obećujuć, da i za budućnost češkim vilam pjestovatelja manjkati ne će. Prije svega napominjemo pjesan *Alfred* od Vitjezslava J. Hálka, punu pjesničkoga uzleta i krasote. Kad čovjek uzme na um, da je djelo to prvenac mladjahnoga pjesnika, mora se tim više radovati krasnim sposobnostim njegovim, koje mu liepo ime u kolu slavjanskih pjesnika pripravljaju. — Rečeni pjesnik kani na skoro izdati drugu junačku pjesan, koja će osim svoje valjanosti, za koju nam prva jamči, navlastito obćinstvo jugoslavjansko tiem više zajimati, što je ciel predmet uzet iz prošlosti našega naroda. — *Pán Višinsky* nazvana je poveća humoristička pjesan G. Pflegera. Dosad izišao je samo prvi svezak, po kojem sudeć obogati pjesnik česku književnost djelom, koje umnim i zdravim humorom diše. — Jan Neruda izdàdè sbirku manjih, pjesama pod naslovom *Hrbitovní kviti*, od kojih osobito njekoje dostatno pjesničke vriednosti imaju. — Osim toga se g. V. Lešeticky pokušao na pjesničkome polju, al mu loša sreća bješe. Pokus učini s pjesni *Hynek a Rachel?* Premako je ciel predmet ozbiljan, dà žalostan, naći ćeš ipak, gdjeno se i nehotimice nasmijati moraš, jer ti se čini, kao da pisac satiru pisati nakani. Medjutim, gdje je žita bez kukolja? — Sretnijim, ako baš i ne sretnim uspjehom napisà F. Volšovsky svoje *Kunětické melodie:* Isto valja o *Krivokladu* E. B. Keicela.

Još i almanahe spomenuti moram, štono će ovoga godišta izaći. Prednjačiti će *Máj*, početkom mjeseca svibnja. Almanah ovaj posvećen je uspomeni K. H. *Máche*, velenadarena pjesnika, koj žalibože premlad poginè kao žrtva plemenita čovjekoljubja. Najkrasnije njegovo djelo je pjesan *Máj*, odakle ime almanahu. Uz spise najvrstnijih mladih pjesnika imat će *Máj* djela iz pera zaslužnih već pisaca češke književnosti kao K. J. Erbena, R. Sabine, Gdje. Božene Němcove itd. — Drugo podobno djelo je *humoristički illustrirani Kalendar*, štono će ga uredničtvo novoga časopisa *Humoristické listy* izdati. Treći almanah izići će troškom tiskarne Katar. Jerabkove. — Toliko budi rečeno o najnovijoj češkoj belletristici; budući krat više, a uz to i nješto o životu na polju znanstvene češke književnosti.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— **J. Filipović kani za godinu 1859 izdati svoj koledar — narodnu knjigu; te za to sada već zove na predplatu ovako:**

Poziv na predplatu za Narodnu Knjigu, Koledar za god. 1859. — **Premda je moja ovogodišnja Narodna knjiga — Koledar — zakasnila bila,**

Digitized by Google

ipak ju je kupujuće občinstvo tako dobro primilo, da se je do 2000 iztisaka razprodalo. To me je ohodrilo, da sam se odvažio i za god. 1859 izdati taj svoj koledar. Nego su se mnogi srdili, što je ta knjiga lane tako jako zakasnila; a i ja uvidjam, da je to ne samo nesgoda za občinstvo, nego još veća i za izdatelja samog, jer tim baš on ponajviše kvaruje. Nu tom se ne da drugčije doskočiti, nego li gotovim novcem, dakle upravo onim, čega nije u sirote učitelja i književnika. Zato evo najuljudnije pozivljem na predplatu, i molim sve štovane prijatelje Narodne Knjige, da bi mi najdulje do 10 svibnja t. g. amo u Požegu (u Slavoniji) izvoljeli poštom u plaćenih listovih poslati predplatne novce. To je jedini način, kojim ću ju izdati moći; ako se naime dovoljno predplate sakupi. I onda ću ju izdati na svoju ruku, te ću nastojati, da u vrieme izpod tiska izadje; i mislim, da se ne će kao prošaste godine zatezati. Ciena pako knjige, kad tiskana bude, bit će kao i lane t. j. 40 kr. srb.; nu gospodi predplatnikom, koji naprvo novce pošalju, odpušta se za 30 kr. srb. — Tko dakle predplati za više iztisaka, ima na svakom iztisku, kad ga proda, 10 kr. dobitka. Što se pako nutrnje vriednosti knjige tiče, to će uredjena biti u istom duhu kao i lanjska; a neće takodjer u nijednom pogledu ni lošija biti nego li lanjska. Za dokaz toga evo samo njekoliko članaka, koji su u tu svrhu već dosad priredjeni: *Lepirice*, 40 sitnih pjesama od I. F.; *Samo*, vladar Velikomoravski od Ferde Filipovića; *Kratka povjestnica* biskupije djakovačke od J. M.; *Osvojenje Slavonije* po Turcih od Ferde Filipovića; *Slike Sevastopoljske* od I. F., konac. (VI—XII). Zatim: *Postanak svieta* od I. F.; *Ulomci u Mjesecu* od J. M.; *Uticaji mjeseca na zemlju* od I. F.; *Medved* od J. M.; *Pjevanje ptica* od I. F.; *Rat izmedju vrabca i lastavice* od I. F.; *Život pčela* od I. F.; *Savjeti zanatnikom* od I. F.; *Hrana* od I. F.; *Načela razumne kućanice* od I. F.; *Neprijatelji zuba* od I. F.; *Položaj ženskog spola u gradjanskom društvu* od I. F.; *Iskrice za pučke učitelje* od I. F.; *Cvjetnjak* od I. F.; *Književnost slavjanska* od N. H.; *Dodatak* itd. itd. — To su, kako rekoh, samo njekoji već priredjeni članci, a bit će ih još i više, jer se nadam da će me još i njekoji moji književni prijatelji podpomoći kojim člankom.

Slavno občinstvo može dakle i iz ovog suditi, čemu se nadati ima. Od njegove dobrostive podpore zavisi izdanje, i za to još jednoč preporučujem njegovoj naklonosti ovaj svoj poziv.

Mi se doista veselimo ovoj knjizi, jer je g. F. dokazao da je za taj posao, a kako veli i narod mu se zajagmio na knjigu, jer 2000 razprodati u nas jedne knjige nije šala.

Samo molimo g. F. učtivo neka gleda da malo jezik čisti, što on doista može samo ako uzhtije; a da ga čistit mora, napomenut ćemo onaj "mali cvietnjak za mlade i stare." U onom cvietnjaku (a ne cvjetnjaku) su same kratke izreke kao poslovice — a ote pisati je doista najmučnji posao — za to valja okol njih i više truda; kako su njeke slabe po duhu našega jezika evo dokaza:

Već u zakonih ovoga svieta *odredjeno je*, da *ništa zlo* dugo *trajati* ne može.

Narav je izvor svakog *nadanuća*.

Digitized by Google

Tajne čustva isto su tako pune čudesa, kao i tajne duha.

Mati se boji *svaček* za svoje novorodjenče, *i istih bogova.*

Podlost *smatra* uviek uzvišeno za svog vraga.

Ništa ne mogu mladi bez *stari*, a ništa stari bez *mladi.*

Jedino dobro *svojstvo*, *koje* ima ljubav *ostarelih* žena, jest stalnost.

Razboritost mudraca nije ništa drugo, nego li vještina *razuzdati bure srca.*

Poštenje u ovom svietu ne vriedi ništa, ako nije *značajne snage.*

Liepo je *od junaka ljubljenom biti*; al još ljepše ljubit njega.

Svaki veliki spisatelj mora da je i veliki *poznavaoc* jezika.

Riedko kad mienja sviet svoje prvo *mnenje.*

Uviek je prošlost dobro ili zlo *proračunstvo* za budućnost.

Nam se čini da su ove i njim podobne pogreške samo za to pogreške, jer su prevedene rieč po rieč. Mi ne možemo dosta trubiti: *Okan'mo se prevadjanja substantivalnoga, to nije za naš jezik, držmo se glagola, kojim smo prebogati prema svimi jezici europskimi.*

Tako nam se čine i oni članci *u pozivu* vrlo nesgodni: *Osvojenje Slavonije po Turcih — Uticaji mjeseca na zemlju — pjevanje ptica* — (mjesto: ptičje) — *Život pčela — Položaj ženskog spola u gradjanskom društvu*; za što položaj – pa *spola* — to su sve misli tudje — te od takvih pravo ima naše občinstvo kad se tuži na takve rieči kojih jedva dohvatiti može.

— Koliko u zlu jeziku ogrezosmo, dokaz nam je i onaj oštrouman sud o Nevenu u *Sedmici* i u *Narodnih Novinah*; njim je jezik u Nevenu afektacija i pohlepa za ženialnostju njekom — a koliko i Sedmica i Nar. Novine afektiraju njeki jezik koga doista ne govori narod, a kako malo hlepe za ženialnostju ma kojom kazat će nam "Rešetar s Učke gore.„

"Baš Vam hvala braćo i drugovi,
Jabuka Vam uzfaliti neće.
Ne bješe Vam nudkati me njome.„

Mi preporučamo Koledar g. Iv. Filipovića svakomu, tko je rad imati u kući ma kakov koledar — a predplatu može skupljat tko hoće. Za Primorje prima Uredničtvo Nevena dragovoljno sve prineske; u nas ima i od ovogodišnjega Koledara još nješto iztisaka.

— U Lehmanovoj tiskarni u Osieku tiska se 1. *Narodne pjesme bosanske i hercegovačke;* 2. epos Karavelićev *Sveti Ivan biskup hogriski;* 3. *Jezgre sv. pisma od fra Pavića*; 4. *Prijatelja bosanskoga III. svezak.*

(N. N.)

— Ovih dana izišla je u štamparni g. Medakovića u Novom Sadu nova knjiga: *Jed i med. Šaljivo-poučni članci, napisao ih za srbsku mladež i njene prijatelje Gjorgje Rajković,* 8, str. XVI, i 138. Knjiga je posvetjena presvietlom gospodinu episkopu vršačkom Emilianu. Stoji 30 kr. sr.

(Sedm.)

— U Zagrebu izašla je *propovied* pohvaljena po Nj. uzoritosti gosp. stožerniku i nadbiskupu našem, o presv. olt. otajstvu, koju je Janko Ev. Borovečki na 14 veljače 1858, u cèrkvi sv. Marka u Zagrebu govorio.

(N. N.)

Digitized by Google

SMJESICE.

— Eto nam upravo piše iz Praga dobar naš znanac, da je poprsje našega Gundulića iz sadre slio umjetnik Pelegrini; hvala Bogu — imati ćemo dakle i što našega za ures našem posoblju. — Sbilja, ne bi li nam znao tko kazati što je s onimi fotografskimi slikami što se imale izdavati sa slikami naših predjela i gradova itd.

— Čudno čudo iz Skadra nam kažu: 7. o. m. položio se prvi kamen za kat. crkvu; ali pogodite tko je položio taj kamen? — Abdipaša Turčin, koj na pozov našega c. kr. vicekonzula majora Borovičke i pr. biskupa Topića došao bješe da se proslavi početak crkvi. Tako je pravo, hajde Mujo, hoće on da gradi crkve djaurstvu; "tak sa časy mjenja! — „ Ali s jedne lastavice nije još svega proljeća.

— Aj Gospodo spisci naši — i Vi gospodo čitatelji, ovamo Vas našlo se košto njeki vele *sredstvo* i nevolji s književničtva, i to ev' ovako: kako znate Lamartine, francuzki pisac, *propiskavši* i *prokopsavši* sva *imavša* nadjè se čovjek u čudu kako bi odoljeo neimaštini — i to ne znam da li on da li njegvi znanci izumjeli u dobar čas lutriju, s koje bi on morao dobiti toliko, da mu se ne razprodaju na bubanj bieli dvori; ali vlada ne dopustila ote lutrije, nego sám car francuzki sjeti se (tko li) pa sada podpisuju za Lamartina po svoj carevini t. j. prosjače. Ala je to liepo kad je narod civiliziran, te pomaže rasipnika na svaki način. Mi upravo ne znamo kolik je L. razsipnik, ali da se njemu hoće valjda za koju godinicu opet nove prosjačije.

— Ove dane opet se našao nov planet; ne prodje skoro mjesec dana, da se ne nadje po koj; mnogi se tomu čude, i ne mogu pojnati, gdje naši predji toga ne obreše. Tomu je uzrok, što naši predji ne imaše tako usavršenih dalekogleda kao mi; samo uzmi tko ako imaš durbin, što ti ostao od djeda, kolik je? kad mu razvučeš dva koljena, pružio se kao kolac jedva ga držiš — a sada ga nosiš liepo u žepu. Ali što će biti još za koje stoljeće? Ne sumljamo, da će naša potomčad liepo gledati što radi kuma ova ili ona u mjesecu — kakve im krinoline i sto inih izlišnih potrebština itd.

— Thouret pronašao je, kako se ništ ne može užgati i spaliti što on namaže njekom vodom. U Londonu i Parizu kušali su njegove nespaljevine i vele, da se ukazalo sve tako probitačno da sada više sumljati ne treba o valjalosti ote obreti. Tako je namočio haljine ženske one najtanje, što se i od vatrena pogleda zapale (kako njeki vele), zavjese, siena, slame, gube (truda) — dà i komad gorećeg ugljena, pa najposlie, i komad vatre; te iza 24 sata kad se sve dosta namočilo ne gore ni haljine, ni sieno, ni slama, ni ugljen, a ni vatra. Svaka šala na pol istina.

Odgonetke za 3. br.

Cjep - pit - dlaka - cjepidlaka. — **Rebus 3.** — Dogovorena je najbolja.

ZAGONETKE

od Lj. St. Bašanina.

NARODNE.

1. Šiba biba, da nije kriva, do neba bi bila?
2. Biela bielu dozivala, daj mi bielo biela mlieka izpod tvoga biela skuta?
3. Što u gori bez mozga laje?
4. Sva kuća o klinu vjesi?

UMJETNA.

Veseo me ima hotimice
Neveseo kadkad silimice:
Sad ti sjedim na obrazu smiclo,
Sad vijugam čitavo ti tielo;
Lice mi je množice u mreži
Al me srdce nepogodna bježi.

REBUS 5. ak J ak I d i m n i k m i d

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 6. *Na Rieci 8. svibnja 1858.* **VII. godina.**

SLAVUJ I PUTNIK

I. Virovski.

Putnik.

Slavico mala
Ptico slavljena,
Da čemu pjevaš
Tu osamljena?

U tom lužčiću
Tko li te čuje
Kudano riedko
Putnik putuje.

Vriedna bi bila,
Boljega mjesta,
Do kojeg vodi
Široka cesta.

Vriedna bi bila
Kraj dvora biela,
Gdjeno se bašta
Cvietom razcvjela,

Tu bi te čule
Gospoje krasne,
Djevojke nježne
Kô zviezde jasne.

Tamo u busu
Rujnih ružica
Sladja bi bila
Tvoja pjesmica.

Slavuj.

Lužčić taj malen
Dom mi je mili,
Tu su i moji
Starci živili,

Ovdje i ja ću
Uvjek ostati
Pjesmice svoje
Tihom pjevati.

Tamo kraj dvora
Bi me sudili,
A za vremešce
Pjenje i kudili.

Pa bi morao
Onda pjevati,
Kad bi s' kom htilo
Mene slušati.

Još toga više
Bi se kom htilo:
"Ovak te onak
Bolje bi bilo."

A tamo pjesma
Tužno se javlja,
Gdje se pod zakon
Pjevanje stavlja.

Digitized by Google

PRKOS - DJEVOJKA.

V. P.

VII. *(Svršetak).*

Periša se razstao s njome dobro, ali ga je njen način pjesnički i zanešeni skoro svladao, te je osjećao nješto tamno i neznano kao da je osramoćen i svladan otišao.

Periša sad dolazio češće k njojzi ili redje, nije druga nego on mora onamo što prije. Bojat mu se ne bilo, da će Mandica njega jedva dočekati, ali ga neće doista ni protjerati.

Ali ako ona pomisli da ja idem upravo rad nje same k njojzi. — Briga mene, neka misli i to; bit će od šale, a svaka šala na polak istina. — Periša daklje kako uzmogao, odjaše da projaše pa dojaše u Mandičine dvore. — Eno nje u vrtu gdje polieva vodom njeko zelje.

P. Boža pomoć gospojice, cjelivam ruke, što cviet zalievaju rad mirisa i milosti, a zelje rad zelja da ne povehne, nego da poživi i da se veseli kako će nam u želudac.

Mandica se nasmije upravo od srdca. — Dà to Vam je Vaša dosjetljivost izobražena.

P. Gospojice, hoćemo li i danas na inat rad prkosa ili ćemo rad inata na prkos.

M. Kako Vas je volja, ja sam gotova kako baba na kar, ili kao što ova gmižad — to su nam Vaši obrtnici, Vaši bezposlenici, Vaši bećari, a mi ih ne trpimo, za to ih tarem; a i zato, jer da ih pustim da uzbujaju, moralo bi žerat jedno drugo.

Kad Mandica taj posao svršila, zovne ga, te sjednu u zahladje.

P. Eto mene gospojice, da se opravdam pred Vami, gdje mi po Vašem sudu ne bi nade pomiriti se sa prirodom, jer biah došao u prirodu bez ljubavi za nju. A kažite Vi meni gospojice: pošto dodjoh na selo ako ne dodjoh rad ljubavi za prirodom? Liepo mi bješe mirovati u gradu.

M. Što? Odkud Vam je ta ljubav za prirodom. Gle, umro Vam stric, ostavio gazdarstvo, pa sad u Vas eto silna truda, kojim se zatrudiste; došao čovjek, da obadje i obnadje kako je. Je l' te, to su silne zasluge?

P. Ali ne mogoh li ja ostavit sve na starom, pa što prije u grad za gradskim životom?

M. Samo nek dodje zima, eno i Vas u gradu — ljeti već mora čovjek od stida proživjeti na selu, i da uteče dosadi gradskoj.

P. A što bi Vi rekla, gospojice, ako sam ja nakanio i zimovati ovdje — i tu Periša upre u one divje oči svoj pogled, ona njima nikne i reče:

M. Ne ćete vi grada pregorjeti i njegovih radostij preboljivati ovdje — osim silom, a čemu da se silite? Pa bit će Vam brige i skrbi i žuči do glave.

Digitized by Google

P. Kakove brige i skrbi proričete i slutite Vi gospojice?

M. Kakove? — Ne bojte se — žetva Vam nije ni zašto —

P. Dà, pao mraz iz moga srdca pa ju opurio —

M. To nije drugačije kad čovjek kuša prirodu; a ljudi istom —

P. Što ljudi? Barem njim ugadjah i voljkah što se može.

M. Upravo to ugadjanje i voljkanje pokvarilo je narod naš u okolici do zla.

P. Čujete gospojice, Vaše mi rieči pare dušu. Tu ima nješto, što Vas proti meni potiče — moje su namjere tako čiste — molim Vas gospojice — Mandice što Vam sakrivih da me tako obiediste, da me tako silno prezirete il mrzite.

Mandica malo pomučala pa onda — ta da Vas mrzim ili prezirem — zašto? zar za to, što Vas ne htjedoh svjetovati? Što bi Vam moje svjetovanje? Šteta će Vas svjetovati.

P. Pa za to i ne marite za me ili za ono što je moje — neka bude i to!

Ovaj razgovor prava biaše popara za Perišu; to ga je malo osviestilo i zabunjen više nego li mišljaše digne se kako mogaše prekinuti razgovor i odjaše kući više smeten *ño* ikada. — Putom promišljavaše: Tà vraga, jeli to zbilja zlo, što radim — radim li ja to sve iz čiste namjere? — kud li šibaše ona s ovom ili onom rieči.

Sada je od prilike bila godina što se Periša smjestio na svom dvoru i uredio sve. Tko ne vidi ploda iza godine dana, il ga ne će da vidi, il je zbilja sliep. Periša je dakako imao prilike dosta, osvjedočiti se, da je zalutao i to daleko zalutao. Učiniv račun koža mu se naježi — skoro prokopsao sve, ili barem veći diel; ljetina nije vrgla ni troška, a gdje je dobit? — Ako za koj dan ne bude odakle pomoći, što ćemo onda? S toga je bilo često pisati i ovamo i onamo, i putovati u gradove i moljakati novaca; dà, pročulo se njegovo gospodarstvo a novāca i onako nestalo svigdje.

Tako prodje njekoliko dana. Jedan dàn pod večer dodje i njegov poslovodja iz glavnoga grada i donese mu račun o troškovih što ih imaše tražeć novaca, ali novaca kuku! ne donesè.

Poslovodja ga zapita izpričav mu sve: A ne bi li se Vi mogao uteći Vašem susjedu kojem n. p. staromu, što ima Mandicu.

Hajte za vragom Vi i Mandica, otrese se Periša nanj. Ali poslovodja pusti se u dogovor s Grebljevićem, starom lisicom, koj iznjušio bješe sve, kako je s gospodarom.

Poslovodja za koj dan opet se javi iz grada, ali eto nove zabune, starac ili Mandica pravo da reknemo poizplatila u napried sve mjenice i to naputkom ili kako da kažem poslovodje ili može biti i Grebljevića, te sad je Periša njezin dužnik. Kad ovo doznao, poviče: Sad propadoh istom, sad nije nade: oj nesrećo kud me zavuče, itd. Nije ni šala: Periša kao Periša, pa dužnik Mandičin; on ju već vidi kako mu sporugom turila pod nos one mjenice, a u njega komaj troška za koj dan da živi.

Digitized by Google

Sad što da uradi: il da izadje pred Mandicu pa da joj izpoviedi? Pa što onda? da ju kako prigne na novi rok? Ili da joj ponudi na prodaju sve što ima; to bi bio jedin put; ali to bi bilo po prvo ružno, a po drugo laž; a kako pred njom da slaže? Pa baš pred njom, pred kojom on htješe izaći kao junačina i što ti ja znam?

Ali kako stvari stoje, najbolje je, ostaviti sve — po u sviet, ma kud; prodati se mora i ovako i onako; za to zovnu: Grebljeviću! ja sam sit ovoga života seljačkoga i njegovih neprilika; nego podjite Vi gospojici Mandici i ponudite joj ako je voljna da kupi sve što jest. Uredite itd.... i naputi Grebljevića kako ima raditi, samo neka bi gledao da ga ne osramoti.

Kako Grebljević ode on zapovjedi da se sprema zanj sve što treba na dalek put. — Pa se onda razšetao po sobi kako to već obično biva.

Za koju dobu eto i Grebljevića i nosi glase ali sjetne neveselе: Ne će da kupuju, tako reče gospojica Mandica. Ona misli, da bi se Vi pokajao, pa bi bilo neprilike svakojake.

Zmijo jedna! zavapi u sebi Periša, a Grebljević mu ponudi i ovu: Gospojica Mađica čeka da joj se izplati na rok mjenica.

P. Izplatite Vi što hoćete i koliko hoćete. Ja sam sutra na putu. Uredite Vi kako bude najbolje po mene, a time i po Vas.

Tako prodje poslie podne, a do večer već znalo sve, da gospodin odlazi. Po večeri se Periša s Grebljevićem razgovarao i nalagao mu, što ima poslati za njim, u to jave, da je došao sluga s južnog susjedstva i donesao list.

Periša ga otvori, ali se ne nada dobru: sitna knjiga piše ovako:

— Upravo dočuh da se spremate sutra o podne na put. Na koliko Vas znam, može biti bi Vi otišao a ne prijavio se kod nas, pa mislim da li smo se samo onako upoznali ili bolje; pa ako bolje ne treba da odete a ne reći ni s Bogom! Jok, ne ćete, jer Vas molim da posjetite —

Mandicu.

A čemu? Pomisli Periša dočitav onaj list, pisan čvrstom, reć bi mužkom rukom, i tu navali nanj sve što mu inače bilo milo i drago i što zovemo uspomena — te izagnav Grebljevića na posao — što li će ova djevojka ovim pismom? — što će — ala sam lud — hoće da mi se naruga. — Sad da idem ili da ne idem? — a idem pa ma što bilo; ako sam i nesre — što nesrećan — ne bojim se — niti sam nesrećan....

I eno ga, Periša jaše prama jugu. Kako u dvorište udje, opazi Mandicu na prozoru, gdje ga kao izgledavala, hoće li doći, odzdravlja mu liepo i uljudno, da Periša veli ljubezno kako nikad. — Kad u sobu udje, razumije zašto mu se vidjela ljubezna — probliedjela je, smela se, oči ne znaš da li sievaju, da li plaču — što više — ona mu pruži ruku; toga dosad ne bi nikada, i progovori zbilja ljubezno:

Digitized by Google

Je li zbilja istina, da ste za putom? Što Vam je, zar se razboljeste; tà ne ima Vas punih osam dana ovamo, meni se činila čitava godina.

Periša smućen sám opazi ipak ovu promjenu njekim veseljem jer mu je trebalo utjehe doistà — siromahu.

P. Ako me ne bi ovamo, tomu je uzrok taj, jer znadoh, da po zadnjem našem razgovoru Vam ne može biti velike radosti s mojega dolazenja.

M. I tu ste krivo sudio.

P. Ali tko da ne sudi tako kada —

M. Ja doista nisam kriva, ako me ne razumjeste — odgovori Mandica ali tako tiho, da ju Periša htjednù pitati što reče, ali ona ode prozoru.

P. Ne razumjeh, to je ciela istina ali ne razumijem ni sada.

M. Je li istina, da odlučiste okaniti se svega i poći u sviet na nepovrat.

P. Jest, za cielo.

M. Dobar junak ne ostavlja družine, nego skapa s njom i to, ako može, brani svih, a on je zadnji.

P. Ali ako junačtvo ne bude od koristi, ili junak ne će boriti niti kapati —

M. Onda nije junak nego kukavica; pa bio i kukavica neka stoji, pa i kukavno. Ali vjerujte nije sile niti volje, koja može nestojšu izpričati ili ga riešiti dužnosti.

P. Ali ako vidi, da mu života nestaje?

M. Kako mu nestaje? I recimo da nestaje, a to je tada najlašnje da se povede kao junak. Ali nije tomu tako, nego je to samo slabo i nepovjerno oko, koje upravo ne hoće spoznati što je okol njega, nego mu je stalo da se gradi junakom. — Ovo ona izgovori takovom vatrom i silom, da joj skoro sape nestà; alì do mala prošaptà; Ne znate Vi, koliko to mene peče te se Vi baš ne ćete povjeriti! Daklje volite propasti! — A — bi li se Vi odrekao ponude, ako Vam kažem, da mi ne ćemo smetati Vas u novčanoj ovoj zabuni, i da bi nam bilo drago da se povjerite nam koji i tako....

Periša otvorio oči te ju zre kao divo; ali žar mu polio lice te tu sbrblja: Kako da odbijam Vašu ponudu — toga ja ne mogu odbiti — tà to Vi dobro znate.

Mandica skoči kao biesna: Tà za miloga Boga zašto ne progovoriste, tà baš ni jedne?

P. Mogoh li i smjedoh li? Čemu se od Vas mogoh nadati, ako ne rugu. — Malo prije jošte htjedoh se zakleti da bi Vi me odbila. —

M. Dà, i prije bi Vam bila odbila; jer je ružno moliti što čovjek može dobiti silom pravednom — ili kojom —

P. Dakle malo prije; a sada?

M. A sada svrših što nakanih.

P. To jest poniziste me —

M. Pa ako rečem: htjedoh Vas poniziti?

Digitized by Google

P. Dalje ne možete, niti Vam je sila; to mi je najljuća rana.

M. Pomirimo se, pružite mi ruku; nisam Vam ja tolika neprijateljica, koliku me mislite; i što učinih —

P. Je l' te to učiniste samo zato da me bacite još u grdje zlo? To bi bilo okrutno, jer okušah više gorkosti ovimi Vašimi rieči, nego je trebalo da me ponizite.

M. Varate se, ni za ovo ni za ono. — Vi znate, da istina ima kao i laž sto lica; ovo je moje lice istine.

I tu mu Mandica izpripovjedi kako je ona prvi uzrok njegvoj propasti, ali samo na njegovu korist. Jer, reče, da Vas pustih i dalje tako gospodariti, Vi se zakopaste tako u novčane trice i kučine da Vas nitko ne izbavi. — Recite malo, nije li istina, Vi dodjoste ovamo kao u snu, s namjerom najboljom misleć kad samo što pomisliste dobra i liepa, a ono će tako i biti. Ali stvari su stvari, s toga razlike od misli, jer su i tvrdje od mislij. Tko toga ne prizna, propao je. Dakako, vremenom dozre svaka voćka ali šteta i vremena. — Govorit Vam istinito, opominjat Vas i svraćat na bolje, to bi bila ludorija — i niti Vas tko imao; meni ne vjerovaste; a znate; pošto je izkustvo. — Čovjek ne živi o samom hljebu, to je istina; ali bez njega ne živi nikako; treba dakle onaj malin, u kom se žito smljelo tako liepo poštivati kao i koju drugu misao s koje se živi. — To su od prilike one misli, koje me nagoniše, da Vas još za vremena spasim. Ako Vas ne spasih, nisam ja kriva; a ako spasih, a ono se pomladiste mojim spasom. Eto nakaniste, ostaviti sve kako je, da je, neka je. Zar Vam je za to baština, ili recite stričevina? — Znam ja što kanite reći, da Vas na to nagnala najveća nezgoda. Bješe prije ne dozivat ote nezgode! Kud Vam se misli porazbluniše? djedovinu, gdje se rodiše svi Vaši predji, što se teklo već tolikimi stoleći, gdje se i sám rodiste, gdje se imalo utemeljiti Vaše pleme i nadalje, a Vi ga ostaviti onako — Je l' te to bi ta krajna nezgoda?

Periša je slušao sve to kojekako, dodijale mu rieči — ali ove zadnje baš najgore; za to reče: Gospojice, istina je Vi morate ružno misliti o meni.

M. Zašto? je li za to, što Vam više povjerujem, negoli Vi meni? Da Vas ne znam, ne progovorih Vam lje ni jedne. Mislite li Vi gospodine, da bi ja okolo Vas trošila rieči, da ne znam da ste ih vriedan?

P. Doista; ali ipak sumnjam, da Vam je to bila jedina namjera.

M. Tako bila zdrava, jedina; a ne da Vas ponizim, jer time bi se odrekla svakoga štovanja Vašega. Osjećam i to duboko, da se u Vas moraju ustati sumnje svakojake; pa da znam, da ove sumnje Vi sám ne možete uzbiti, to jest sàm bez moje obrane i pravde onda bi se pokajala za svaku rieč; ja sam pošteno mislila i skanila, a ako Vi ne znate ili ne uzhtijete cieniti moje dobre nakane, na volju Vam je; ali ja ne sakrivih ni u čemu. Evo Vam dokaza — i tu Mandica izvadi iz vadice stola, do koga sjedaše ona pisma, Periši

Digitized by Google

dobro znana i prsk! podere ih, a poderane preda Periši: to Vam dokaz; pisma izmedj nas ne treba; otac mi je ostavio na volju kako s Vami uradim. Kad uzmognete, a Vi platite.

P. Čemu je to sve?

M. Ja mislim, Vašoj sreći.

P. Recite njekoj česti moje sreće; jer do sve sreće treba jošt nješto — Mandica zadrhta sva — i pruživ mu ruku: reče ajde pomirimo se.

Periša uzklikta: Jok neću, ne ima mira izmedj nas do pira. Mandica dohvati: Neka, barem ćemo se jošt koj tjedan prznjeti i prkositi.

POSLASTICE.

Jaoh, kuku, lele, škoda,
tužan ti l' si sviete moj!
mladost, radost, ljubav, moda,
sve to nadje konac svoj:

Il se počmeš liepo smijat,
eto ti plač naknada;
il nad mojom pjesmom zijat
jer ti se ne dopada.

Sve dakako kraju kasa,
jere krajac svoj ima;
ala čuda — gle kobasa
ima liepo kraja dva!

Akle.

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

I.

U sreći se ne ponosi
A u vinu ne svadjuj,
Oboje te često vara —
Sreću cieni — vino štuj.

Ako te nesreća tjera:
Uči se joj izbjeć ti;
Ali pamti: te i vino
Svedj spametju pij.

II.

Nije vino kao voda,
Ali se ga ti ne boj;
Samo čisto moraš piti,
Golo lit u drobac svoj.

Prem se u glavu duh mu nosi
Ništa za to, to je prav:
Time istom možeš znati
Da taj vinček jeste zdrav.

(*Dalje*).

I. Virovski.

Digitized by Google

OMIROVE ODISIJE.

PJESMA DRUGA

(*Svršetak*).

A Tilemak u toliko podje
Do otčine pregoleme sobe,
Dje u hrpi zlato i mjed staše
U košima odjeća bogata
I obilno mirisavo ulje;
A sudovi sladopiva vinca
Napunjeni cieliem božjem pićem
Poredjeni stoje krajem zida,
I čekaju bi li Odis došô
Ak' i mlogieh napatio muka'.
Tu su vrata bravom utvrdjena
I složene vješto dvovratnice,
A u sobi i noći i dnevi
Stajala je ženska čuvarica
Koja na sve pomnjivo bi bdjela
Evriklija ći Pis'narov Opsa.
Nju tadara prizovne unutra
I tako joj Tilemak prikaže:
»Hajd' mi, babo, nalij' gžare vina
Kojeg čuvaš od svieh najsladjega
Za pričekat onog nesrećnika
Kad bi došô rodni Odisije
Izbjegao samrt i nesreću.
Nali ih dvanest i začepaj pomnjom;
Pa i múke samljivena žita
Uspi dvadest punieh uboraka
U miehove dobro sašivene,
I da niko o tom ne znat bude
Sve ujedno neka mi je spravno,
A ja pod noć doć ću da prenesem
Kad mi mati na pod gornji prodje
I posteljom mirno se zabavi.
Idem k Sparti i k pieskovom Pilu
Da potražim bi li što dočuo
O povratku premiloga otca.«
On to reče: Evriklija stara

Digitized by Google

Tad zavikne, i jaukajući
Letuštiem riečima mu kaže:
»Šta, miliću, na pamet ti dodje?
Šta ćeš hodit tumarit po svietu
Kada sám si, u majke jedinac?
Blagorodni umre Odisije
Dje daleko od rodnoga kraja
Kod njekakvieh nepoznatieh ljudi;
A ovi će odmah, kako podješ,
Kakvu zlu ti stupicu napeti
Da prievarom djegodj i ti paneš,
I oni si blago ti razdiele.
Stani dakle, u svom rodu sjedaj,
Nij' ti sila da na mùku ideš
Skitajuć se po nekrotnom moru.«
Odgovara Tilemak joj sviesni:
»Vjeruj babo, moja misô nije
Bez božijeg osobitog svjeta;
A ti mi se ovdje sad zakuni
Da nêš ništa miloj majci kazat
Do jedanest il dvanajest dana,
Dok se ona mene ne uzželi,
Dok ne čuje da sam dje pošao,
Da ne grdi plačom liepo lice.«
Tako reče; baba se zakune
Najgolemom s bogovima kletvom,
I odmah mu nali gžare vina,
Naspe múkom miehove sašvene
Te on podje natrag k prosiocim.
Al izmisli u to drugu misó
Ta božica modroka Atina
I pod slikom samog Tilemaka
Svud okolo cieli grad obidje
Svakog drúga riečima potakne
Da pod veče bude k brzoj ladji,
Još u slavna Tronjića brodara
Podje prosit brzu plav njegovu
Te on voljan obeća je dati.
Sunce pade, zatamne se puti
Ona odmah brzu plav porine

Digitized by Google

Prevede je sama do dno luke
I vojska se odsvud prisakupi
Kako svakog stade nagovarat.
Pak izmisli jopet drugu misô
Modrooka božica Atina,
Podje u dom divnog Odisija
I na prosce sladki sanak prospe,
U piću ih tu prevari svijeh
Te im čašu ugrabi sa ruke,
Svak se spješi da pre doma legne
A ne haje sjedjet pozadugo
Kad mu san se hvata trepavica.
Tada zovne s lieposložna dvora
Tilemaka, modroka Atina
I taku mu progovori riečcu
Mentoroviem obrazom i glasom:
« Tilemače, hrabra te družina
Vozioci čekaju da dodješ,
Hajdmo dakle da ne zakasnimo. »
Izrekavši to Palas Atina
Prodje prva a Tilemak za njom
Uputi se božice po tragu,
Kako k moru dodjoše do plavi,
A na kraju kudrava družina,
I reče im Tilemak mogući:
« Hodmo, družbo, snesimo putninu
Sgotovljena stoji mi kod kuće
A mati mi ništa još ne znade
Niti koja njena robinjica
Osim jedne, svemu vješte. »
Tako reče, prodje, i svi za njim.
Te zajedno snesoše putninu
Složiše je u plav dobrosložnu
Kak zapovje mili sin Odisin.
Tilemak se sad ukrca u brod
Pred njim Palas, i na krmu sjedne
A polag nje sjedne i Tilemak.
Vojska odmah tad odrieši čelo,
Ukrca se i na klupe sjedne
Pa tu njima modroka Atina

Digitized by Google

Sa pučine uzavrena mora
Blagu pošlje udobnu južinu,
I Tilemak vojsci preporuči
Da se late mrnarskoga posla.
Poslušaše vojska preporuku,
Uzdignuše jedrilo jelovo
Udriše ga u duboki kolač
Svezahu ga zdraviem konopcima,
A raspeše ne vita remena
Bielo jedro te ga vjetar puni.
Ruso more zaigra pod krmom
I na valih plav leteća brodi. —
Tad svezavši na nju crna vesla
Iznesoše sude pune vina
Napiše se na čast svieh bogova
Najveć na čast plave Zevsinice
I do zore cielu noć jedrahu.

Medo (Orsat) Pucić Zagorski
Dubrovčanin.

PRAVAC NAŠE KNJIŽEVNOSTI.

Od Perića.

(*Svršetak*).

Mnogi će svemu ovomu reći: "To sve može bit ne bi bilo s gorjega ali kako da se sad naša književnost svrne na taj pravac?„ I na ovo ću pokušati, da na kratko odgovorim.

Naša različita družtva jesu stupovi i zastupnici našega književnoga života, u njih se sjedinjuju sve niti i svi živci našega djelovanja. Ona bi dakle imala da povedu kolo, da zamašaj taj novi dadu; a ostali književnici bi se zaista poveli za njimi.

Često su puta već jadikovala naša družtva, da ih vrlo slabo podupire občinstvo. Ja mislim, da je občinstvo zadovoljno s djelovanjem tih družtva, da bi ih ono zaista i boljma podupiralo. Občinstvo svojim nehajstvom izjavljuje svoj dementi, a družtva to svojim jadikovanjem svietu objavljuju. Neka poprimu pravac, iz kojeg će proiztjecati očevidna korist narodu, pa će se na brzo promienuti ta nemarnost. Ta još nije nijedan narod bio gluh i sliep za svoju sreću, ne će valjda ni naš.

Uzmimo da bi dakle naša družtva hotjela poprimiti ovaj pravac, to bi ona onda kako ja mislim za sada imala činiti ovo:

Digitized by Google

I. *Matica ilirska imala bi*

a) Izdavati zabavno poučne knjige za školsku mladež. Ovakove knjige zaista bi se platile, a za njekoliko godina donosile bi i liepa dobitka, ako bi se samo vješto uredjivale. Jer ako uzmemo, da je u narodu našem samo tisuća pučkih škola (a ima ih zaista više u Dalmaciji, Hrvatskoj, Slavoniji, Krajini i drugih naših pokrajinah), te da bi ote knjige kupovala samo svaka škola, to nije sumnje da bi se izplatilo. A zar se ne bi našlo i obiteljij, koje bi kupovale za svoju djecu? Ja govorim samo o materialnoj koristi, jer moralnu dokazuje cieli ovaj članak.

b) Ako bi sile dopuštale imala bi razpisavati nagrade na izvorne spise za mladež, ili izabirati dobre iz tudjih književnostij, pa ih davati, da se prevode po vještih ljudih. Mi mal' da nismo u smeći, čim da nagradjujemo djecu na sveršetku školske godine. Taj običaj pako uvodi se po svih školah, prodje indi neće manjkati; a ako ostane ovako mrtvilo, to za koju godinu ne ćemo skoro imati nikakove knjižice za djecu. Neka se pako priupitaju samo prevoditelji Šmidtovih spisa, pa će nas oni najboljma uvjeriti kako liepo prolaze takove knjižice. A da je uz njih još liepih slika, to bi jedna takova knjižica Matici doniela deset puta više dobitka, nego li izdanje ma kojeg klasika. Da se pak takovi spisi razprostrane u puk i mladež, to bi se morala Matica staviti u savez i dogovor sa svimi ravnatelji i učitelji pučkih škola.

c) Napokon morala bi Matica da svake godine izda slikovani koledar nalik njemačkim od Webera ili Gubitza.

II. *Gospodarsko družtvo, ovo neka:*

a) Postara se najprije ili za prevod ili za izvor shodne gospodarstvene učevne knjižice za pučke škole kao redovan predmet. U tom će mu zaista na ruku ići i popečiteljstvo javne nastave i popečiteljstvo trgovine i prometa.

b) Neka gospodarski list učini posve pučkim listom, pa neka se onako uredjuje kao i "Gospodarske in rokodelske novice." Učeni naši gospodari nezadovoljuju se i onako s onim, što u njem nalaze, te se hvataju i tudjih časopisa i knjiga. Počem im indi i onak zadovoljiti ne može, neka se barem sa svim pretvori u pučki list. Kao takov koristit će većini naroda, i izplatit će se zaista njegovo izdavanje. Odkako je g. Šulek uzeo uredjivati ga, baš mu hvala i nada nam raste.

c) Neka opet izdaje koledar za puk u onom duhu kao i prije. Ne znam zašto se je i prestalo s izdavanjem toga koledara? Uzrok to znam nije bilo pomankanje prodje, ako se ne varam, obično se je razprodalo toga koledara pet do šest tisuća.

d) Neka nastoji, da se zavode gospodarske škole i pokušališta ali za puk, a ne po Bog zna kakovih visokoumnih načelih. Mi smo za takove gospodarske akademije još nezreli i preslabi. A za kog bi i bile takove akademije? — Takovog kiselog grožđja treba se okaniti; mi sad trebamo praktičnih gospodarskih škola za puk, i to takovih, koje mnogo ne stoje, koje će se same uzdržavati, jer mi smo bogci. O tom neka gospodarsko druž-

Digitized by Google

tvo snuje, o tom neka radi i djeluje, ako želi da dobije simpatije puka. Nješto se o tom radi, ali ne znamo pravo što i kako.

e) Neka nastavi godišnje izloge, kao i do sad; a da se digne gojenje marhe, neka opet uredi natjecanja, i to ne samo u Zagrebu, nego i po drugih mjestih.

III. *Družtvo za povjestnicu*

neka se svrgne na to, da u puku probudi narodni ponos i ljubav k narodnoj prošastnosti i sadašnjosti, a pouzdanje u njegovu budućnost. Zato neka najprije

a) priredi veoma jeftino izdanje Kačićevih pjesama i to po mogućnosti sa slikami, pa neka ih u što većem broju razširi po narodu.

b) Neka izda što je poboljih pjesama o Kraljeviću Marku, i to sa slikami da se takodjer što više razšire po narodu.

c) Neka izda skirku svih ostalih najboljih junačkih narodnih pjesama, osobito takovih, koje pjevaju najvažnije doba ili najvažnije ljude naše povjestnice. I to djelo trebalo bi da bude slikovano i po narodu što više razšireno.

d) Neka se pobrine, da se za mladež izradi povjestnica našeg naroda, i to u pojedinih crticah, kronologički poredanih, u kojih bi bili najvažniji dogadjaji, da tako mladež i puk dobije pojam o ukupnom životu naroda svoga. Razumije se, da bi slikovano imalo biti i ovo djelo i razšireno što više.

e) Neka se pobrine, da dobijemo životopise najslavnijih naših muževa. Nema knjige, iz koje bi pojedini za se i svoj život više crpiti mogli koristi, nego li su to dobri životopisi.

Kad nam sva ova djela priskrbilo bude naše družtvo za povjestnicu, onda može sigurno biti, da će mu narod više podpore pružati, nego što to sada čini, te da će ono onda mnogo uspješnije moći djelovati za daljne svoje namjere, nego li sada.

Eto Vam, braćo, mojih mislij, mojih predloga. Ovako mislim, da bi se našoj književnosti pribaviti moglo občinstvo, koje nam je već tako smanjkalo, da će skoro prestati morat svaka radnja, ako se na bolje ne okrene. Ja sam osvjedočen, da bi udariv ovim pravcem, za desetak godina, a i prije, imali deset puta veće občinstvo, nego li ga sada imamo. Medjutim ne ću da rečem, da je ovo jedini način, kojim bi se pomoći moglo našoj sadanjoj nevolji. Dopuštam da možebit ima još i boljeg i prečeg puta; pa za to pozivljem ovim sve naše književnike, da bi o tom izrekli i oni svoje misli, — ali ne za to, da opet samo misli ostanu, nego da vidimo, budući da nam dosadanji pravac dobar nije, koji pravac većina želi, pa da se onda svi složno i jedino njega poprimimo. A mislim, da će se onda i naša družtva poprimiti onoga pravca, koji im naznačila bude većina tomu vještih sudaca.

Digitized by Google

— Hvala Bogu, gdje se i kod nas začelo jedan put misliti o tom, kako bi se naše narodnosti spasile od propasti. Evo opet jedan vrstan poziv na *Horvatsko-Slovenske Narodne pripoviedke iz okolice Varaždinske.* Ne treba mi dokazivati kako važne su narodne pripoviedke; to znade svatko koj je ma koliko izobražen. Svi izobraženi narodi imadu već ovakove sbirke, samo u nas Slovjenaca nije se do sada nitko našao koj bi se bio latio ovoga posla. Da se dakle započne, odlučih izdati njekoliko narodnih pripovijedaka, koje sam sabrao pošljednje tri godine u okolici Varaždinskoj. Napisane su pripoviedke kao što ih pripoviedahu pojedini pripoviedaoci u Horvatsko-Slovjenskom narečju. Njekoliko ih primiše već Novice u svoje liste njekoliko ih imade u knjizi g. Miklošića: *Slavische Bibliothek* II. B., koj mi postupak odobri. Knjiga ima će 10 do 20 tabaka. Ciena joj je za predbrojnike 48 kr. sr. Sabiratelj dobit će, ako uzhtije, trinaestu knjigu za trud. U knjigotržaca bit će joj cjena više od polovice veća. Predbrojit se je moći do 1. lipnja 1858, do kojega vremena molim uljudno da mi se šalju amo u Varaždin imena p. n. g. predbrojitelja. Novaca ne tražim napred, nego šalji je svatko onda kad dobi knjigu u ruke. Evo njekoliko onih pripoviedaka koje namjeravam metnuti u ovu knjigu:

a) *Pripoviedke o Vilah: Vile jabuke obrale. Vile cvetje pojele. Vile prosu popasle. Vile livadu popasle. Vile senokošu popasle. Bendeš-Vila Mandalena. Vila v Molin-gradu. Dečck imel vilinskoga konja. Vile dečka čurale. Devojka Vila poslala. Devojku Vile k sebi zele. Vile slepcu dobavile zorjinu rosu. Vila svoju čer kraljiču dala. Deček Vile z-igranjem nadladal. Vile starcu oči iskopale. Devojka Vili hlad načinila. Vila Kraljeviću Marku jakost dala. Župnik pretiral Vile.*

b) *Pripoviedke v kterih je govor o Rojenicah* (Sojenicah, Sujenicah, Sudjenicah).

c) *Pripovietke v kterih je govor o vučjem pastiru.*

d) *Različne pripoviedke* n. p. *Torklja. Vukodlak. Podvržek. Peter Breborić. Milutin. Pepelnjak. Pepelko. Deček orijaše nadladal. Deček nadladal 3 pozoja. Mačuha i pasterka. Jezuš dečku dal zmožnost da, gda oče, vlič postane. Čudotvorna vurica. Čudotvorna torbica. Vrag služi siromaka. Skatla, daj jesti, a ti, klabük, vudri zdaj. Muš gospona naplatil. Muš naplatil šenu. Kaj nigdar ne bilo. Laš i Prilašič. Ješ i srna. Vuk Rimljan. Rat med psom Belinom i vukom. Vlica, lisica i pes. Človek, zajec, lisica i medved.*

U Varaždinu meseca aprila 1858.

Matija Valjavec,
c. kr. gymnas. učit.

— Čitamo u *Sedmici* kako se u sjednici Matice Srbske u Pešti mjeseca ožujka pretresivalo mnoga toga, što se tiče takovoga družtva kao što je Matica. Kad sravnimo našu Maticu s Peštanskom mraz nam na oči pada. Ne bi li se duša našla, koja bi se obćinstvu ili barem Matičarem smilovala i javila, imamo li se čemu boljem nadati, ili će Matica opet onako driemati kao što zadnjih godina. Kud su velike namjene, kud li zanešene misli, kud li plod Matičin? Tko je kriv da je

Digitized by Google

Matica kao obumrla, je li obćinstvo, je li družtvo matičarsko, je li tko drugi? Tko će nam tu maglu razmagliti?

— Do skora tiskat će se X. knj. Glasnika družtva srbske slovesnosti u Beogradu. A naše *Kolo* je zaspalo. Ovoj X. knjizi pridat će se S. Obradovića krajobraz okružja užičkoga, a G. I. Pančić dodat će opisu toga okružja njeke primjetbe.

(Zvan. Nov.)

SMJESICE.

Turci lovci, kao i drugi lovci, ponose se sa svojim lovom, pa kad ubije koj ma i pticu, rep mora iz špaga viriti. Jednom ubiju Turci srnu, pa se pročula ta lovina na daleko. — Bila u Bosni njeka žena, Jela; luda bjaše, pa hodakala po svoj Bosni, svigdje je primali u kuću, jer bi radila s ženami i pomagala što mogaše, prela, mela, prala itd. — Tu i ona nadje se u kući, kad lovci lovinu donesoše i sred sobe razvališe, da se svak čudi. Jela obidje njekoliko puta srnu, a Turci zaziruć: "Što ti tu obilaziš Jelo?„ — A ona jošt obidje i zavirkuj na njeko mjesto pa onda reče: — "Medjer sam mislila, da je Muhamed repat pa evo nije.

O. Grgur Čevapović, što uredio O. Petra Katančića prevod Sv. pisma, kad bi ga pitali odakle je, govorio bi: "Ja sam iz varoši u kojoj ima trinaest pekova.„ — A kad tamo, to su Bertolevci u Djakovštini, seoce od 13 kuća, pa svaka kuća svoj kruh peče.

U Fiorenci ostavio njetko u svojoj oporuci znatnu glavnicu, od koje se kamate svake godine jedan put imaju podieliti medj grbave. To neka bi i bilo; ali on odredi, da se kamate, dele po grbi, t. j. što veća grba, to grbavog više zapadne. Kažu da je medj njimi sada već podigla se razpra — rad bi grbo grbu da nadgrbi — e sada nije druga nego izobreti novo mjerilo tako zvan grbomjer, kojim će se na dlaku odmjeriti, čija je grba veća čija manja.

Dosadilo bi Vam do grda, da Vam začnemo izbrajati koliko se pisalo, je li čemu pomaže ciepiti kozice. Do sada kako parnica stoji, mi vjerujemo kao i ostali sviet, da je bolje ciepiti, nego ne ciepiti pa onda grahorastim licem po svietu hodati. — I sada od kozica u Europi umre do 500,000. Dimsdale što je ú Rusiju putovao da ciepi kozice carici Katarini kaže da je one godine u Rusiji od kozica poginulo do 2 milijuna. Sada će do skora izčeznuti sve one sumlje što su proti ciepljenju, jer se englezki a s njimi i svi ostali ljećnici zabrinuli i traže i računaju i dokazuju, da od ucieplјenih kozica doista nije štete ucieplјeniku, a korist dokazuje to, što ciepljeni kozičav lasnje preboli nego li ne ciepljeni.

Digitized by Google

Odgonetke za 4. br.

I. Narodne. 1. Ključ ili svrdao. — 2. Puška. — 3. Mjesec. — 4. Oči.

Rebus. Više valja jedan valjan no sto slabih.

ZAGONETKE

od Lj. Sl. Bašanina.

UMJETNA.

123. Tko me ima, taj uživa blago,
Živećemu svakom stvoru drago.

45. Čovjek preza, kad to huča,
A pčela odlieta;
Ono ti je voću tuča
Na meso se sleta.

45. Kada cvilim, težko konju tada,
Kad sam tiha, konjić manje strada.

678. Ja kraljujem, ali nejmam krune,
Kad zaupim, šarene pobune!
Hitronog ti bez obzira bježi,
A tko pjedav (pješav) koža mu se ježi.

56789. Mene stići ljudsko srdce gine
Te prezire vrlet i doline,
Ne bi li me ljubku prihvatilo,
Prihvatilo, te se okitilo.

Svu gonetku zapletenu
Možeš čitat u imenu.

REBUS 5.

DEdAK
DEdAK

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. S. u O. Namjera nam biaše, izdati sve broje Nevena — ali kako ne mogosmo prvoga broja po želji već početkom ove godine izdati, nije druga, nego od ove godine uhvatiti koliko je i jeste, t. j. tri četvrti; a ako Bog da, od nove godine ćemo začeti na novo.

G. S. u —. One prve pjesme nisu narodne; one druge jesu, al to je slama mlaćenica — u njih nije ni jedne nove misli ili barem rieči; prosudite sám koja bi korist bila tiskati ih; ona *najbolja* što velite ne valja radi toga, što je plagijat, sravnite je s Vukom o Strahinji banu.

G. P. u R. Nije šala, toliko pjesama, ali slaba Vam i nam korist; ne mislite da je pjesma kad se redci sriču. Nego tu valja pjevati od srdca a ne tražiti redke i poslovice, pa ih onda uzporedjati; a gdje Vam je odmor. Preporučamo Vam *Vile Ostrožinske* drugu polu, *Luku Milovanova* i *Subotića*, a *I. S. Popovića* pod ni pošto; najljepši hexametri su u *Banovom Dubrovniku III. knj.* Brujerevićeva pjesma; a za daktile eno Vam Subotića; i u narodnih pjesmah ima ih krasnih; v. I. knj. Vukovih: Petar se gradu falio.

G. K. u X. Vaši su članci o jeziku našem vrlo liepo pisani; ali čemu? Što će nam puka spekulacija — nauka, ako ne može čega dokazati ne valja. Ono, čim biedite g. F. T. nije istina ni u čemu; onako on misli — a Vi mislite po svoju; nego Vi dokažite (ali ne iz svoje glave) pa će Vam i on vjerovati.

G. B. u B. Nova škola? Dà. nova škola. Mi Vam doista nismo krivi ako Vi zaostaste u nauci; znamo mi dobro, da je prije nekoliko godinica bilo liepo i lahko napisati kajigu, to možete i danas: ali tko će tiskati a tko kupovati? Svatko, samo Vi pišite ljudski, naški. One svoje knjige tiskane nemojte ni napominjat, stvar je dobra, ali prvo tko mari u nas za takove stvari, pa s onakvim jezikom.

G. B. u —. Vi priznavate, da mi svi pisci ne umijemo pisati; a što i sebe medju nas brojite to je vrlo mudro; ali nije mudro misliti da mi koga silimo neka piše po našu, jok Gospodine, do toga nam nije; eno Vaš članak štampat će se slovo po slovo, ako odbijete pogreške slovničke; a ote možete naći uzporediv tisak sa rukopisom: pa onda pitajte i drugih.

G. H. u S. Onaj prievod Omirove Odisice nije iz stare dobe nego iz naše; to je najjasnji dokaz da vriedi što ga Vi brojite medju stare, osim toga napomenusmo, da I. pjesmu vidj u Banovom Dubrovniku. U ostalom držimo se ovoga: kada pisac stavi svoje ime pod nadpis, to se ime tu i štampa, a kad na kraj, eno ga na kraju.

G. N, u S. G. R. u Z. itd. Oprostite, nam nije kad odgovarati Vam na pojedine sitnice; strpite se bit će i toga.

G. C. u Iv. Ono novaca što Vam pretiče, evo ih u nas; ako nadjete koga da mu ono nametnete — dobro.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 7. *Na Rieci 15. svibnja 1858.* **VII. godina.**

FRANJO MATIJEVIĆ. *)

(Ballada).

M. B.

U Požegi bielom gradu sjedi
A za sofrom medj' agami paša,
Silni Husejn, pred kîm svatko bliedi,
A proplače Slavonija naša;

Slavonija tužna, koju ucvili
Tiem na novo što joj silom otè
Šeststo dieva i momaka čili',
Te u Stambul poslà ih sirote.

Paša sjedi sjetan, neveseo,
A s agami ništa ne govori,
Već kó da je dušom oboljeo,
Tavno gleda a glavu obori.

Pred njim ima puna sofra jela
Izabrana, al ga on ne gleda,
Pred njim sladki šrbet, kafa vrela,
Al se paši baš ni piti ne da.

*) Dogadjaj ovoj balladi jest istinit, budući se uprav u Požegi oko g. 1815 sbi; dokazuje pako, da je i u našem narodu bilo junaka koji se usporediti mogu sa junaci stare i slavne dobe grčke i rimske, a kamo li ne bi sa riedkimi sličnimi primjeri razmaženih naroda novije dobe! — Ali taj dogadjaj nije — kao što znamo — riedak, jer se baš u isto doba — početkom naime 17 vieka više sličnih junaka u Slavoniji radi nesnosivog zuluma turskog pojavilo, kao n. p. *Kolaković* i drúg mu *Slavetić* zatim *Luka Senčević*, *Tomo* i *Stjepan Bakić*, *Vuk Mrajović* a i slavonska junakinja *Mara Margetićeva* iz Kobaša itd. — Dobro bi bilo, kad bi vještije koje pero nego li je moje ove navedene i podobne im historičke podatke, bilo u epičnoj ili kojoj drugoj formi predstavilo našim čiteteljem. *M. B.*

Digitized by Google

Čibukdžija s lulom sad pristupi,
Nebi l' mu se barem pušit htjelo,
Ali opet strašivo odstupi,
Pošto vidjè tmasto u paše čelo.

Sad unidje po svom običaju
S prekrasnimi hadum robinjami,
Da pjevaju, kolo da igraju,
Ali ni to pašu baš ne mami.

Ne mami ga, jerbo rukom máne,
U znak za to sada da ne haje,
Na što odmah robinjah ne stane,
A s agami paša sam ostaje.

A koja je tuga i nevolja
Huseinu silnom dodijala;
Tu junaka nema od njeg bolja,
To i dušman priznaje bez jala.

Ljubimac je k tomu cara svoga,
Koj ga pazi kó oči u glavi;
Još u paše blaga dost' pustoga,
Što mu podà roblja znoj krvavi.

Što je dakle te mu život truje
Uprav danas tako iznenada?
Bolan nije, a ipak boluje,
Ima svega, ipak nješto strada.

Sviest ga valjda radi kristjanina
Grizti počè i njih hude sreće? —
Jok valaha! pravoga Turčina
Sviest sbog toga nikad grizti ne će.

Slutnja jeste — da znaš — čudnovata,
Što ga mori i davi nemilo,
Kó da mu se okol biela vrata
Nevidjeno kakvo zlo savilo.

Još svedj misli za sofrom sjedeći,
Al' napokon udrè o koljeno,
Pa da svojoj kraj učini smeći:
"Bit će„ rečè "što je god sudjeno.„

Zatim hoće veseo da ustane,
Da ga posve kobna slutnja mine,
Kad li naglo u taj hip upane
Sluga njegov, vjerni arapine.

Digitized by Google

Za njim pako u sobu provali
Silni Turčin, kog nitko ne znade,
Te s pojasa trgnuv pušku opali,
Na što paša mrtav na tla padè.

Paša padè, a sluga dopadè,
Svi se age sgroze i ukoče,
Ubojice medjutim nestadè,
Age zatim svi na noge skoče:

"Tko je?... Gdje je?... Za njim u potjeru!„
Stadè vika aga na sve strane;
Sluga kliče. "Znam ga, pasju vjeru,
To je kleti Matijević Frane. „

"A zar nam je napalo na oči,„
Viču age "te ga ne spoznasmo;
Da, da, on je, to taj čin svjedoči....
Za njim žurno! nek zna Turci da smo. „

Dok su age još u rieči bili,
U avliji svašta se dogodi;
Matijević hitro, kó na krili',
Htjedè veće sdvora da odhodi.

Al čim spasi svoga otca stara
Zarobljena, ništa ne izusti,
Već posječe stražu i vratara,
A svog otca na slobodu pusti.

Te se opet u avliju vrati,
Gdje vidjeo dva pašina sina,
I njih smakne, posve da naplati
Zulum, što ga trpi domovina.

Na to jurve Turci priskočise
Sa svih strana, kao gladni vuci,
Te na Franu juriš učiniše
Koj se brani sa sabljom u ruci.

Divno li se brani, mili Boże,
Baš kó soko kad nasrtju vrane,
Ali sili odoljet ne možè,
Smrtne njega dopadoše rane.

Te on padè mrtav kraj Turaka,
Što ih sablja njegova pokosi,
Kao uzor slavnoga junaka
Da se njime narod naš ponosi.

Digitized by Google

KAKO JE G. ĆIFTOVIĆ ZABASAO.

V. P.

I. *Dvoje mladih, što se mrže.*

— Tešo, recite mi, jesam li umjetno ogrnula ovaj rubac.

— Ne razumievam se u to.

— Ljubi li Vam se?... Glednite!

— Brige mene za te prnje.

— Ala ste uljudan!

— Ja sam iskren....

— Al to ne valja uvjek....

— Kako Vas je volja.

Ovako se dvoje razgovaralo god. 1854 o pokladah u kući g. Prodajčića, bogatoga trgovca u varošici P., i to djevojče od 18 god. odjeveno i ureseno za ples, stojeće pred velikim zrcalom i mlad oficir — od naše krajišničke regimente — što sjedjaše u kutu — do peći.

Jedva Tešа: kako Vas je volja izreče, a djevojče se okreni živo.

— Znate li Vi, gospodine Tešo, da u Vas nejma poštena srdca!... — Doista, od jedno mjesec dana ja Vas i ne znam više; izadjoste prava nadrslica — da i prostak.... Da vidimo, što će biti od Vas večeraske još?

— Duše mi, takve sam ćudi!

— Takve ćudi — prema meni!

— Dakle ja ne smijem biti ćudi svoje!

— Ali za prava Boga, presječe mu djevojče rieč, što sam Vam učinila?

Mladić slegne ramenima.

— Ali molim Vas Anko, kako Vi možete samo i misliti na ote trice i kučine?

— Meni se čini upravo kad se sprema žensko na ples, mora se brižiti takvimi tricami.

Mladić se podsmiehne gorko.

— Da sbilja.... Vi idete na ples.... smijat, plesat, veselit se a....

— Što a?

— A za koj dan, može biti sutra, eno iz Vas najnesretnje ženske.

— Pa onda! pa to je liepo.... A što Vas dovedè na ove misli?

— Ne može ni biti inače odkako je odredio moj ujak tako.

— Dozvolite mi, ja ne mogu misliti kao Vi.

— Dakle Vam je po volji ota Vaša udatba?

— Toga ne velim — ali najposlie....

— Pokajat ćete se Vi, doista — ne znate Vi, što je to star mladoženja.... sumljiv.... svojevoljan.... prazan.... kašljav....

— Doista, i Vi ste za ženitbu; ala se znate muškarci.

— Ne gledite mi zašto ja govorim, nego što. — Čuste li Anko, recimo koju iskreno: što Vas čeka s takvim starcem, koga preporučuju stari znanci — kao kakvu stvar. — Ao, to je ružno!...

Digitized by Google

— A što ćete!... ja sam sirota bez svega i svakoga, ne uzmem li onoga koj će mene, onoga lje ne mogu, koj me ne će.

— Meni Vas je baš žao.

Anka si grize ustnice; pa onda suho se osjeknè nanj:

— Hvala Vam što se toliko kao brižite za me, ali što je Vas briga za me.

— Što me je briga? — Ja Vas milujem!

Djevojče zadrhta: — Vi me milujete?

Teša niknu očima.

— Ne biah li ja vaš prijatelj — pa onda brat.... Anka se obrne hitro zrcalu i plesnù nogom pod nestrpno.

U taj par udje g. Prodajčić, čovjek od svojih 60 godina, starac sirov kao drenovina, lica dobra ali inače osoba ugledna i gospodska; Anka mu je hranjenica, pa buduć liepa, sprokšila se malo, ali je inače djevojče pametno, vodi kuću svomu hranitelju, a kuća baš nije šala, mnoga čeljad rad velike trgovine. Sin Teša dorastao — mogao bi se ženiti, Anka bila bi djevojče pristalo za njega; ali je on težak na to.

— No spremiste li se jedared djeco — Anko Ančice — prtljaš li jošt?

— Ne prtljam dragi hranko; evo Teša i ja čekamo.

— Da sbilja; čù li Ančice; danas mi došao list, da je tvoj sudjeni za putom; eno sutra ga u kući. Čovjek pristao uza te, kako mi piše moj prijatelj. Istina nije baš sasma mlad, kao kaplja, ali to mi je baš po ćudi; čovjek što je izkusio nješto svieta — a ne kao moj Teša na primjer.... nevješt; Teša je momče dobro — ali za njega je žena, kao za guske sieno; a u ženitbu i kuću razumije se kao ja u njegovu sablju.

Teša probliedio kao krpa, Anica čini se nevješta.

Prodajčić vikne na vrata: He — Miša — gdje si? — čuli?

U to dotrči sbilja Miša, momak od kuće, sav nov zaodjeven da prati svoju gospoštinu na ples.

— Miša jesi li ti priredio sobe one, što ti rekoh.

— Esam gospodne!

— Dobro, gledni da bude sve u redu; oni što ga čekamo može doći za koj čas. — Nego, kako ćemo? znaš što, ti ćeš se Miša vratiti kući, kad nas onamo odpratiš; pa onda se smiri i legni i čekaj da tko ne dodje. Ako li oni gospodin dodje, ti ga primi; ali znaš, ljudski; odvedi ga onamo u one sobe, i podvori kako valja.

Dok je Prodajčić tako redio, Anka opet stupi pred zrcalo i namještuj sad ovo sad ono ne briži se za sve to; napokon joj dosadi: A hoćemo li?

— Gle, da — Miša zovnì karuce.

Teša se dovuče njekako tajom djevojci do uha i šapne joj: Vi se igrate i titrate.

— Hajdemo, gospodine nebrate; da ne dodjemo kasno.

Digitized by Google

II. *Kako je Ankin sudjenik sbilja i došao.*

Njeke dobe iza polnoći udara njetko na vrata kuće Prodajčića: zaječala sva kuća i ulica.

Miša se probudio iz težka sna; nije šala, nabubao se u kući, kud je odveo gospodara tako da mu se trbuh i crieva ukočiše; ali što se nije malo nabubao, to se većma napio, odatle težki sni, što ga muče; on skoči što može hitrije sa postelje, ali zima je, te ogrće bieljac pa idje i dodje do vrata ali zaboravio ključ, sve od težka sna; otvori vrata, ali vrata reže otvorena, a ne ulazi nitko, samo što vjetar brije Mišu i ne osapunana. Kad al nije mu kad mrznuti, zato pruži glavu kroz vrata i ugleda stvora, gdje digao nos u vis, pa se muči da nadje broj kuće, ali hoćeš, uljenica na vratih svjetli taman da vidiš, kolika je tmina.

— Tko je, i što je — a Vi ste.

— Dà ja sam; je li ovo hotel-kuća, gostionica g. Prodajčića.... Dalje Miša ne mogao razumjeti ništa, jer došljak ušao, a vrata se zatvorila, da se kuća zatresla od bure.

— Jest; na službu, kuća g. Prodajčića, pa je oteo il ne oteo.

— Ima li soba?...

— Ima, gospodne, sve je gotovo, izvolte.

Miša ga uvede u dvorište i ode po uljenicu da svjetli gospodinu Ćiftoviću, koj se nješto začudio. Ali i Miša rad bi mu zagledao lice, te čas on digni uljenicu, čas ovamo čas onamo mahni, al ne vidjè nego da se došljo zamotao u puhlu vučetinu do nosa, a nabio na glavu lisičinu do nosa, a sa svake strane štrlji po oko zaspano. U lievoj mu ruci vališić pun prtljage, a u desnom dobar omašan štap i na njem naklobučje kožnato i pod pazuhom kišnik u kožnatoj vreći, tako kao Marko na jednu stranu šarcu tuluminu vina a na drugu težku topužinu, da mu koje ne preteže.

— Sada, gospodne, izvolte za menom.

Došljak, komu već biase dogrdilo, tražiti kuću, čekati dok se Miša skotrljao s postelje, dok otvorio, nažgao uljenicu, a sad ga vodi i ne briga ga što se gospodin tobože sudjenik muči te sam nosi svoj prtljag dok mu ovaj zaroždji:

— Ču li more! nude ti ponesi moj prtljag a ja ću svietliti. — Tada se istom Miša sjeti:

— E oprostite, a ja mišljah da ostaviste prtljag pa bi Vam ga ja donesao.

Ćiftoviću se sve nješto muti, zato on i mumne svaki čas kako je kuća preliepa za hotel — odviše ljepote — podvorbe dosta ako se sam dvoriš — vratar sanljiv kao mačka — itd.

— Da oteo, ne oteo kuća je preliepa — ali moj gazda hoće tako; gospodski, sve u redu i to gospodskomu.

U to padnu pred njeka vrata: Eto ovo su za Vas sobe.

— Huh — zima mi je — i baci od sebe — prtljažinu svu i uzdahne što može kao od težkog tereta.

Digitized by Google

— Treba li Vam što, gospodne — zapita Miša, a stojaše više vani nego u sobi, kao sjetio se na vratih.

— Ne treba ničega; samo ako bi sutra bilo kiše kad izidjem, pa da mi ne bude penjati se dvoje stube, počuvajte mi kišnik; inače ga zaboravih — posijah ih više nego li pokisoh; a da ga čovjek izgubi kad ga ne treba, neka bi i bilo; nego kad kiša lije kao iz kablja; tu....

Miša prime veliki stari kišnik i razgrnuv se njime želnje: lahku noć gospodne! i odnese se željan postelje i onoga što je na uzglavju. Jedva se povratio, segne za time, te nagne i na dva tri dobra duška — prazno, kan da nikad nije ni puno bilo. Miši se to dalo na krivo: Danas oni tamo plešu, a ja — što ću? sluga je sluga: ali neka; jednu sam iztrusio kad smo došli, drugu kad sam pošao, dvie ponesao i eto ih prazne i gluhe kao drvo. Ali nije sad vremena, nego da se legnem i malo otegnem.

— Slabo si se otegao moj Mišo, eto opet lupa njetko na vratih, tako ga ja lupao onom halkom po glavi; lupa opet, a to je gazda.

I sbilja povratili se s plesa. Miša im javi da je onaj gospodin došao što ga čekaju svaki dan.

Prodajčiću se na žao dalo, gdje dodje sudjenik Ankin kad baš njega ne bilo doma:

— Što? došao? — a tko ga primi, tko li dočeka? tko li spremi? Sada je kasno, ali moran ga pozdravit, i barem izpričat mu se radi svega toga.

Teša i Anka podju dalje, a Miša vodi gazdu da pozdravi Ćiftovića sudjenika.

— Ti li ga dakle primi?

— Ta dà gospodne!

— Pa što reče, jesu li mu sobe po ćudi?

— Da, reče, da su preliepe; kuća gostiona oteo, ne oteo je; a ja se čudim, od kud on zna, da se u nas često gosti.

— Što bolan? gostjonu? Miša je si li pijanduro pravo čuo?

— Da, gostjonu, gospodne, gostjonu.

— Vraga? — Dobro — stavi tu uljenicu, pa ajde.

Gospodin Prodajčić, znajuć Mišu pomislio kako je Miša luda i pijanica a ne zna šta je gostjona, a Prodajčić njekako i sam nezna pravo, nego čujao često, gdje ljudi onu novu njegvu kuću što je preko puta tako zovu. — Sad sam ne zna pravo, je li tu sudjenik ili kakav putnik, koj se tu s mjestio s nerazbora Mišina. Tako u misli on na prstih prišulja se do vrata i sluška, spi li ne spi li — i promišljava, je li da mu se glasi ili ne oglasi — kad al naglo otvore se vrata a pred Prodajčića kućegazdu padnu dvie čizme blatne do ušiju à vrata se opet zatvore.

G. Prodajčić prestraši se sprva, pa kad se vrata zatvorila obidje okol čizama i poizdaleka nazirao ih, kakove su kaljane, prljave, pete izkrivljene — a čizme od kože kao kore hrastove. Ne može inače on, nego pristupi i kucne dvaput tiho.

Digitized by Google

— Tko je? prijavi se sudjenik, glasom ni malo umiljatim ili zaljubljenim, nego upravo kao da će reći: bez traga otolen!

— Oprostite gospodine, evo me da Vas pozdravim.

— Ne treba — niti može biti — eto

— Gosp. Prodajčić odskoči kao da ga je tko šinuo živom vatrom po licu: za to pristupi opet:

— Gospodine, molim Vas oprostite mi, što Vas ne dočekah ja sám, nego moj sluga.

— Dobro, dobro; ništa zato; vidjet ćemo se sutra i pozdravit; jel'te, nije baš tolike sile; jel'te?

— Da — da — Vi ste valjda vrlo umoran: oprostite dakle; ja odlazim.

— Pravo činite, tako valja; jer duše mi, ja Vam ne odgovorih više u rieči.

Gosp. Prodajčić smeo se sasma; zamrčilo mu se pred očima — ne zna što će — ako je sudjenik, može ga uvriedit ako ga uznemiruje i dalje; ali ako nije sudjenik?

III. *Kako Teša gospodinu Ćiftoviću dosadi i kako bi dalje.*

Sutra dan iz jutra okolo šeste podje Miša da posluži g. Ćiftovića i udje u sobu. Al da tko vidi njegovo čudo, postelj prazna, a sudjenika nigdje; Miša poizpreokrećivao postelj, pootvorivao sve vadice, zavirivao pod postelj; da hoćeš ti onoga naći koga nije?

— Ama kud djede onu krznetinu; kad li izadje, a ja ne vidjeo? Što li će gazda reći, kako pazim na kuću....

Miša se ustraši, moglo bi odatle poteći svašta po njega, za to on ide upravo gospodaru javit što je i kako je; al prije nego udje poboja se, da nije može biti s gospodarom otišao kuda; ali: ne može, ne vidjeh — zato hajd on udje tiho i lagahno kako svaki dan u spavaću sobu gospodara; Prodajčić još spi u snu.

Miša tegne stolac i gospodar se sbilja probudi; vidi gdje Miša nješto kao plačno smjestio lice:

— Koja doba? — čemu si nabrao lice na plač?

— Onaj — gospodn — sudni sinoćnik (m. sinoćni sudjenik) ode — ode bez traga.

— Tko? kakov sinoćnik? kud ode?

— E — onaj sudjeni gospodin, što danas prije zore došao.

— Mišo, ti spiš ili sniš. Idi pijanduro, ne laži na tašte.

— Niti sam na tašte niti lažem; ali onoga gospodna ne ima.

— Može biti je u vrtu?

— Može biti; al kud mu je valiž i ostala prtljaga — sve ode jedini kišnik ostao — i to u kožnoj vreći — a može biti da je kišnik ponesao a kožnik ostavio.

Gosp. Prodajčić zapanjio se od čuda.

— Vidji božjeg čuda! — misli on u sebi —.... to ti je preko nade i sudjenja — žao mi je gdje se povjerih momu staromu znancu

Digitized by Google

u S. — Bog da prosti — nisam prepametno baš ni uradio! To jest, ako je otišao — a može bit i nije. — Ali ako jeste, a ne reći ni rieči — ni vidjev sudjenice — doista ako je otišao — takov je čovjek — pa neka je — sretan put — što da se ja srdim. —

Za koj časak okrene se Miši, koj tuj stajaše u zabuni kao Cigan u luku, te ga zapita:

— Je li Anka ustala i sišla sgore?

— Nije gospodne.

— Dobro, podji i reci joj da ju čekam.

(Dalje).

NARODNE POVIESTI

iz staroslovinskoga bajoslovja. Priobćuje Iv. Trdina.

6.

Čovjek otimaše se za zemlju s Kurentom. Kad dogovori pravde ne razpravdaše, uhvatiše se te se hrvaše po zemlji cielih sedam godina, nu ne mogaše oboriti ni Kurent čovjeka ni čovjek Kurenta. Tada razlupaše i razriše žemlju, da posta onakova, koô što je sada; gdje biahu prije sve prostrane ravnice, izduboše petom ponore i nagomilaše gore i briegove. Čim se bijuć umoriše, padoše obadva kao mrtva te ležáše sto i sto godina i na zemlju prispije silni Dobrin i poveže i čovjeka i Kurenta te zavlada svietom. Nu ona dva probudiše se i ogledav se vide konope Dobrinove te se začude, tko jim nametnuo paučine. Podignuv se raztrgnu lance kao prave paučine te pograbe Dobrina i svezav ga zlatnimi lisičinami predadoše ga ognjenomu zmaju, da plete zmajici kosu i da joj pere biele ruke. Tada reče Kurent čovjeku: "Gle, hrvajući se utrudismo i zaspasmo i došla nam je rdja, te svietom zavladala. Dadosmo ju ognjenomu zmaju, nu ako se i u napred prepirali budemo, doć će nam jači od Dobrina te pobjedi i mene i tebe i stradat ćemo, kano i ludi Dobrin. Nu okanimo se pravde, junak si ti, nu mislim, da i ja, gore i ponori su nam svjedoci, kad nam pod petami pukoše. Slušaj dakle, pa poslušaj. Imam ti vrt a u vrtu mi je kobno bilje, ruža steperica. Korienom se prihvatila zemaljskog dna, vežući strašnu zvier, živog-ognja. Zaman se zvier odteže i lanca — koriena izbavlja; nu jao nam, ako ružu stepericu iz zemlje iztergneš. Zvier živi-oganj bi iz tamnice prodrla pa popalila zemlju i sve, što je na njoj, isto more ne bi drugo bilo, nego silan bezdan, gdje se voda izsušila. Takav ti je korien u ruže steperice. Nu ne hvataj se ni vrha. Slobodno ti ga je odtrgnuti; niti ti je čvrst niti visok, nu u sebi krije čudne sile, munju i gromove. Razbili bi i tebe i zemlju i sve što je god njom i nad njom, jedina ruža steperica bi ostala, ali prošlo bi sto i sto božjih godina, dok bi okol nje nova zemlja ponarasla i opet se živo pleme zaplodilo. Takav ti je vrt u ruže steperice. Nu u nje ima ti i perja nevidjenog; često sam danju pod njim sjedio i perje bi me

Digitized by Google

razgovarale i pjesme pjevalo, sladke, kakovih niti tanko grlo Vile pjevačice nikad izustilo. Nu s perja nije ti pogibli, izčupaj ga, i drugom zorom ljepše će proniknuti. Ali do sada nisam ti ga poštetio, već sam noćju motrio, kako padalo i opet se nadizalo i lahko sam razumjevao, kako se kreću zviezde i mjesec, sve bo ti se nicaše na nebu onako, kako perje u ruže steperice. Hajde dakle, pitajmo kobno bilje pak se pomirimo. Prvo pero je tvoje, drugo moje, a treće ničije i tako dalje, dok sve perje počupamo; onaj, koj odtrgne zadnje pero, nek bude na zemlji vladar, nu ne za uvjeke, jer bi to junaku sramota bila, već samo za jednu božju uru, za sto zemaljskih godina; a kad ura prodje, neka vlada opet onaj, koga ne bude prvi put ta sreća našla, bio to ja ili ti, da se prijatelski obredimo bez pravde i opasne nesloge. Nu mučan je početak; da neposumljamo ni ja o tebi ni ti o meni, već da bude sve iz drage volje i bez lukavštine, pitajmo ružu stepericu, u koje nepravde nejma.„ Čovjek pristao na rieči Kurentove, junak junaku vjerovao. Odoše u vrt pa pitaše ružu stepericu. Trgne čovjek, trgne Kurent, a treće pero bi ostajalo. "Ja tvoj.„ "ti moj,„ "svaki svoj;„ "ja tvoj,„ ti moj,„ "svaki svoj„ tako govoriše oba junaka, kobno perje čupajuća. Nu ruži steperici ne bilo po volji, da vlada zemljom jedan samodržac; još su tri pera, prvo čovjekovo, drugo kurentovo a treće ničije, i to bi jedino na steperici preostalo. Vidješe Kurent i čovjek, da nije još nikomu sudjeno niti vladati niti se pokoriti, razstaše se u žalošti i širim svjetom skitaše, bojeći se jedan drugoga, da, ne usudiše se, ni noćju zaspati. I prošla bi božja ura, sto zemaljskih godina te se tada opet oba junaka sastanu. Po drugi put zapitaju ružu stepericu i ona bi tako odredila da se pokori Kurent i da vlada čovjek, koj je zadnje pero iztrgnuo. Poklonio mu se junak, nu čovjek ne znao vladati, već dao se premamiti i legnuo na ravnicu, da se odmori i naspi. Tako ležaše cielu božju uru, sto zemaljskih godina, a zvieri dodjoše te mu se rugaše, i u uhu kotiše mu se lisice i u gustoj kosi grabljivi jastrebi. Čovjek biaše velik ludjak, nu i silan junak; dug, kano polje, komu se do kraja ne vidi; a krupan kano gora šumovita. Nu božja ura bi prošla i Kurent došao k pospancu te ga nemilo probudio. Čovjek vidi, da je vladu prospao te da mu je po dogovoru jednu božju uru, sto zemaljskih godina služiti. Stao Kurent vladati, nu nije zaspao veće vlade se uživao i vlade se navladao. Pozvao čovjeka na objed te ga dvorio i milovao, da na skorom robstvo zaboravi. Opazio to Kurent te natočio mu čašu vina, baš iz svoga vinograda. Ludjak se prevario te izpio, nu bilo mu kiselo, da psuje: "loša pitja u loša gospodara!„ Kurent se za to ne razljutio, već natočio mu drugu čašu, stare rumenike. "Pij, pa nemoj kuditi, što je božje.„ Drugi put se čovjek prevario te izpio i ne biaše mu kiselo, već rekne: "Čudna pitja, u čudna gospodara.„ Kurent mu natočio i treću čašu, divna vina, što ga dala prva loza, prva usadjena, prve jeseni, prve stvorene godine. Treći put se čovjek prevario, nu za uvjeke. Izpivši zagrlio Kurenta te uzkliknuo: "Ala dobra pitja u dobra gospodara. Tim me vinom podva-

Digitized by Google

raj pa vladaj i glavom i dušom mojom, ne jednu božju uru, već od sele na uvjeke. „ Uzradovao se Kurent te nudio čovjeka sladkim vinom i čovjek bi pio, ne prestano zaklinjući se, da mu slobode ne treba, dok je vina u Kurenta. A Kurent mu se smijao, videći, kako su čovjeku snage vinom propale te da se nitko više ne može š njime za zemaljsku oblast otimati.

NADPISI.

Za što? za to.

"Ćerko, čedo, liepe si mi glavice!„
Maci tako govoraše majčice —
"al ti noge nisu čiste
sram te budi — tè te budi!„

"Zašt me prije ne biediste
svjetina da me ne kudi.
I kako ću? zrcalo je kratko —„
ne vidi si nogu u njem čedo sladko.

Ljećnici i žene.

Stari Bogo živi još i sada!
A kako nam ne će živjeti:
Ljećnika mu ne treba nikada!

Ali stari Bogo svietom vlada.
A kako nam ne će vladati
Kad mu žena ne dodija nikada!

Akle.

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

(*Svršetak*).

III.

Dajte život uživajte
Dok je ovdje živjet kom,
Jednom svieh nas nestane
Na nestalnom svietu tom.

Vino pijte, to Vas ide
Za života i svieta tog;
A zašt da ga ne pijemo
Kad ga dao dobri Bog.

IV.

Dobre volje ne može biti
Što ti daje ovaj sviet,
Od djetinja pa do groba
Pa živjeo stotin ljet;

Dobre volje tad si samo,
Malen čas u žitju svòm
Kad iz glave brige stjeraš
Rumenikom vinovom.

I. Virovski.

Digitized by Google

MILAN BUBANOVIĆ DIMITRIEV.

Od J. I-nina.

U ovo naše vrieme — vrieme sebičnosti, koja našoj narodnosti najvećom pogibelji prieti, dà koja i je uzrok narodnoj našoj nesreći, spisatelji su najnesretnji; za svoje spise kakvu imadu plaću? Moecenata u nas ne ima, koji bi ih podpomagali, a ovako jedva da izkuckaju, a sebičnost našega vremena ne će siroti spisatelju ni da trud štuje, a kamo da mu se dade lovora, zašto dakle da goje narodnost? Ako za ništo drugo, da na bolja vremena ostave nakon smrti svoje živu uzpomenu, da su bili pak da ih ne ima više. Jest! to im je samo usud sebičnosti velikodušno darovao. Gola dakle uzpomena i ova tek onim, koji su se s više svezaka spomenik satkali, a koji ne mogaše toliko, njih niti ne biaše. Ne! to bi bilo nepravedno! Ima ih njekoliko, koji su svome rodu dušom i tielom oddani bili, i neumorno za svoj narod radili, ali im je smrt već rano nit života presjekla. A ima li išto na svietu ovom sjajnijega oli veličanstvenijega od oddanosti i žive radnje za svoj narod? Vriedno je dakle, da se opomenemo rano umrvših; za to Vam evo životopis mladića, koga upodabljam stabalcu, što ga je trudoljubiva i pomnjiva ruka umna vrtlara navrćala, oplemenjivala, pljela, kresala, zalievala i dok još biaše nejačko uz kolčić vezala, da mu ga vjetar ne provali i ne osakati, snažila ga, timarila ga, dok mu je vremenom ponaraslo i obsipalo se već bielo-rujnim blago-vonjim cvietom, da ga biaše milina gledati, i već ga je stavio u broj plodonosnih voćaka, kad mu eno nenadan noćju dodje gost i podsieče mu ga od korjena, samo da se ne okoristi i ne obogati njime. Evo Milane! to je živa slika tvoja!

Rodio se je Milan u Križevcih 17. studenoga 1836. Otac mu je Dimitrije Bubanović, čega radi se i je na dubrovačku Dimitriev pisao, a mati Ljubica rodjena Šmidt. Odmah iza poroda biaše neprekidno boljestan sve do 17. mjeseca i to tako jako, da su mu već svi voljeli smrt, nego što se onako mučio. Poslie ozdravi, pa je do pete god. hodao i skakao po ulici pred kućom po najviše bos i gó, a kad bi si vidio otca iz pisarne ili iz posla gdje idjaše kući, otišao bi brže pa se obukao i onako ga dočekao; otac ga je za to više puta karao i tužio se pred njekim zborom gospode, u kojem biaše i g. Dr. A. P. za onda liečnik križevačke varmegjije, koj mu na njegvu tužbu kazà, da ga pusti onako skakati kad mu se godj prohtje, jer da će onako utvrdnuti. — Narodnu učionu polazio je u Križevcih, a 1845 dade ga brižni otac u tako zvano grčko sjemenište zagrebačko, odkud je polazio slušat prve gramatikalne nauke na zag. gimnaziji; dojduće godine izvadi ga iz sjemeništa te ga dade u c. k. plemeniti konvikt; tko pozna okolnosti onoga vremena, bržo će doći na misao, da su pitomci hvaljenog zavoda plamtili za sve što je narodno osobito da nauče svoj jezik; ovdje je dakle Milan prviput još kao diete podpaljen i dobi prvi osnov u narodnom jeziku, u kóm je poslie čisto pisao. God. 1853-4 polazaše Gradačko sveučilišće, kasnije da se što više u njemačkom izobrazi podje na Bečko, gdje je 1855, porodivši se kratelj, grunuo ga u bolest, s koje i 27 siečnja 1856 u Varašdinu umre. Njegva radnja biaše svestrana; pisao

Digitized by Google

je skoro u sve hrvatsko-srbske časopise a ponajviše u Svetovid i Neven; ovakova privrženost i oddanost svome rodu veoma je riedka; nijedna knjiga, nijedan časopis slovjenski mu ne prodje rukom, da si ga od novaca, što podučavanjem steče, ne kupi; češke i poljske novine neprestano je držao i do posliednjeg dana čitao; sav smjer biaše mu slavjansko književtvo, za to nas je mnogim slavnim Slavjaninom upoznao; oko svoje obratio je kad što i na prirodoslovje, na ovo kod nas jošte pusto polje a najviše bi danas sutra bio na povjestnici radio; na kojoj je i najviše nade pokazao; eno ti u Nevenu 1855 *Povjestnica biskupije Križevačke* a u IV knjizi Arkiva imadeš liepe odgovore na družtvena pitanja, a osim toga iza smrti ostavio je nekoliko prepisanih povelja i listina gradskih Varašdina i Križevaca; narodni naš muzeum ležaše mu vrlo na srdcu, te mu je svakom zgodom, kad je samo imao što, šiljao, a od svih darova najznamenitiji ono poprsje iz kamena kanonika Badovinca, i tri dukata, što ih je u krajnoj bolesti, ustmenu oporuku svojoj sestri u odsuću roditelja položio, pa svakovrstnih knjiga do 300 na broju ostavio je oporučno ili grčkom sjemeništu zag. ili narodnom muzeu ili drugom kojem školskom zavodu, kako otac za bolje pronadje, a otac je već dao varašdinskoj gimnaziji, i tako je njegovimi knjigami učinjen temelj varašdinskoj gimnazialnoj knjižnici.

SMJESICE.

Iz Beča 26 travnja piše nam dopisnik:

Znate kako jur od njekoliko godina ovdje medj nami Slovjeni drže se njeke zabave, što ih zovemo *besjede.* Ove besjede su nam pravo vrelo liepih uspomena, krasnih zabava, koje nam duh bodre, srdce jače, a um preporadjaju. Najznatnije na ovakvih besjedah jest pjevanje, jer tu čuješ pjesme iz svakog narečja. Ovako se veselimo po koj put na godinu, te baš za to što to ne biva tako često, ostaje nam uvjek ista volja za ovakovimi zabavami; za to se i sgrne naroda što se može; tako nas i ovaj put bilo do 800; Slovjenca od svakog kraja; pjevalo se 10 komada. Koliko dirnuše naše pjesmice: *Djevojčica ružu brala* i *Moja mila, gdje si sinoć bila* svakoga u srdce to zna procieniti samo onaj komu uho ne obiklo jošte na ovo sadanje previjanje glasa; jer doista sve pjesme što su narodne, a osobito naše odlikuju se prostotom i jednovitostju glasova, a to je doista najveća umjetnost. Meni se osobito omili ruska pjesma *Solovej* (Slavuj), što ju po narodnoj pjesmi nješto prekrojio Alabijev. Naše pjesme pjevaše gjica. Irena F., a rusku gjica Anka G. — Iza koncerta posjedalo družtvo za večeru uz svirku do polnoći; onda nam naš K. Stanković odigra svašta iz zbirke naših narodnih pjesama; a vještinu njegovu znate — te tu je bilo "Živio!„ dok se samo moglo vikati. Od gosta znatnjih biaše tu g. Knorik od ruske posaobine, grof Thun, brat našega ministra; Hurban i Toman itd.

Digitized by Google

Onomad predju dva Turčina na našu stran. Da kako, svjetine se nabere što više može, te jedan zapituj ovo, drugi ono; jedan bocni ovom, drugi onom rieči, nadje se i šaljivac I., te onako — iza dobra ručka — zapita Turčina: "Mujo, po što sviet?„ — "Evala, ne znam; a bi li ti kupio?„ — "E, ako nije skup, da vidimo„ — A ti idji, pa obidji, pogodit ćemo se lasno„ — Onda će onaj drugi Turčin ovoga opomenuti: "Ne daj, dok s kadijom našim ne uglavismo — e će biti desetina velika — a mito?„

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Ove dane dodje nam u ruke proglas što ga *Društro za jugoslavensku povjestnicu i starine* razposlalo, pa, i malo kasno ipak ga mećemo, da se što većma razobći i uzkoristi:

Blagorodni Gospodine! Ovomu družtvu predloži g. prof. Vinko Pacel za tiskanje po sebi sastavljeni Imenik svih do sada hrvatskim i srbskim jezikom štampanih knjiga, koje on po azbuci pisaca i sastavitelja uredi.

Uvidivši ravnateljstvo ovoga družtva da je takovo djelo za jugoslavensku književnost u obće, a za povjestnicu književnosti na póse, od prevelike važnosti, odluči u svojoj sjednici dne 19. studenoga 1857, isto djelo troškom družtva pečatati, ali zajedno i bugarske i slovenske knjige dodati.

Budući pako da se od pojedinoga čovjeka nemože zahtievati, da on, pri riedkosti naših starih knjiga i pri veoma zlo uredjenome knjigotržtvu, poznade sve knjige što su dosada u jugoslavenskih nariečjih pisane i pečatane, s toga Vas najuljudnije pozivljemo, da nas i Vi u izdanju i podpunjenju gorespomenutoga djela podpomognete, i da nam do 1. svibnja o. g. priobćite sve knjige, što ste ih Vi na našem jeziku izdali, a i sve one knjige, što su Vam kao riedke poznate, s točnim označenjem naslova knjige, imena pisca, godine i mjesta pečatnje, imena tiskareva, veličine knjige, i broja listova, pa ako je moguće da napišete i kratki sadržaj, osobito one knjige, koja Vam se vidi biti riedka.

U Zagrebu dne 10 ožujka 1858.

I. Kukuljević,
načelnik.

J. Borovečki,
tajnik.

— Sedmica javlja da je u Dra. Dane Medakovića u Novom Sadu tiskan II. sv. pesama Jovana Ilića. Mi pozdravljamo g. Ilića sa srdačnim "živio„; tu je pjesme, tu je duha i to duha našega. Koliko se puta razveselismo čitajuć one nježne i žarke misli u skladnom jeziku. Nas je živa želja za pjesmami g. Ilića — ali kad ćemo ih zagledati?

— G. C. Popović kani tiskati *Crnogorske gusle*, junačke pjesme sabrane po Crnoj Gori, Hercegovini i Primorju (dolnjem ili kako ga ondješnji narod zove *gornjem*).

(Sedm.)

— Uredničtvo *Srbskih Novina* razposlalo je III. Sv. Istorije srbskog naroda od A. Majkova, što ju ovaj učeni g. pisao ruski pa se sada prevodi i prievod kao prilog dodava *Srbskim Novinam*.

Digitized by Google

— U Osieku kod Lehmana tiskane su *Narodne pjesme bosanske* što ih skupio naš pokojni Jukić Frane i drug mu g. Martić. Kad je Jukić za života koju knjigu tiskao, to se u nas jagmilo sve za njom, nješto za to, što bi iz Bosne kao iz daleka svieta neznana a nješto i s toga što je Jukić pisao naški liepo i razumno. Osobito se radujemo *Bosanskom prijatelju* što se sada tiska.

— U Beču se spremaju "*Izvori za srbsku istoriju* II. sv. za tisak; naš Dr. Ignj. Brlić ponašćuje članke. Magazin für Literatur des Auslandes profesora Dr. Schotta u Berlinu pohvalio je tu radnju. U II. sv. osobito znamenit je za nas onaj članak, u kom se besjedi o Stjepanu Lackoviću i turskom Sultanu Bajazidu I. iz rukopisa vatikanskoga. (*Glasnik Cjelovački*).

— —

KNJIGOPIS.

Platunov pir ili razgovor o ljubavi. Ponašio i na vienčanom piru svoje sestre Ane s knezom Marinicom Gjurgjićem vlastel. dubrov. vitez. joanit. i prava dokturom poklonio *Orsat Pucić*. Trst, tiskom Austr. Lloyda 1857. 8na 49.

Kako se proču da je ovu knjigu pisao g. grof P. prozom, nastà u naših pisaca čudo: váj kakva će biti proza Pucićeva. Iza onakovih pjesama i onolike slave kojom se oresio Dubrovnik današnji sa gna. pisca, nije bilo čekat nego dobra. Pa gle! doista se ne prevarismo. G. P. nam je ovim djelcem dokazao da umije i prozom pisat i to ne prozom običnom, nego liepom dubrovačkom, izkićenom današnjim napredkom našega jezika. Šteta ove krasne knjižice što ju nagrdili onoliki tiskarski griesi: a drugo nam dira u oči što g. pisac ne razlikuje *ie* i *je* n. p. Čujte moj *sviet* mjesto *svjet* — da *siede* kon njega m. *sjede* itd. Tako isto g. pisac ne piše *hiatus j* kad iza *i* sliedi *a, o, u*; on piše sljedovito *ia, ie, ii, io, iu*. Pravda radi ovoga pridaha *j* u nas je kao riešena, jer iza g. Vuka, g. Šulek nam je liepo razjasnio kad ga je pisati a kad ne; za to, razlikujuć *ie* kao dvoglas i *ija, ije, iji, ijo, iju* kao dvie slovke valja pisati ubijen (a ne ubien), pijuckati (a ne piuckati), pijanstvo (a ne pianstvo) itd. kao što g. P. i sam piše na str. 8 *nijekati, nije* itd. na str. 10 *obje*. A nasprot ne možemo pisati on je bijo, govorijo itd. U Omirovoj Odisici čitamo *s tega* m. *s toga* i to ne smetaj nikoga, jer je to dubrovački i tako pravilno kao što je u Beogradu *svo* m. *sve* (od sav, sva); tako piše g. P. tielo *bredjo* m. *bredje*. Je li to prema jeziku književnom to mi danas za slogu neznamo, ali za to ne velimo da ne valja. Liepa hvala ga P. što je u 2. pad. višebroja kod samostavnih izastavio ono *h*. Neobično nam se čini *najneprialeljsko, napunjenje, izpraznjenje, smirenje*. Na str. 11 čitamo u *Najtrudnje*, što je doista pravilno, ako baš mnogi nam zazrli radi ovoga kratkoga lika u Nevenu; mi ne velimo da je *bogatiji* griešno, ali doista nije ni *bogaći* griešno ako uzmemo da je i naglas kakvo pravilo na koje ne smijemo zaboravit nikada. G. P. piše *uvidjoh* a i mnogi ini to pišu; mi toga u narodu ne

Digitized by Google

čusmo, a može biti da se doista tako govori; ali se nam čini nepravilno, ako uzmemo da se likom *oh* u minulom vremenu sprežu samo glagoli prve vrsti (i tu ne svi). Tako isto nam je neobično; *Zar li.* Riečca *li* u nas se ne sklada nikada uz *zar;* ali može biti da se po Dubrovačkom govori. Ove Sitnice morasmo napomenut, da tko ne obiedi g. P.

G. P. učinio bi doista rodu glas da prevede svu Odisicu; jedno za to što je on tomu sasma vješt a drugo što nam sbilja i treba, da bude i toga na našem jeziku; jer istom prispodabljanjem sa starim klasicitetom omile nam naše narodne pjesme, kad vidimo da su im struka.

Odgonetke za 5. br.

Narodne. 1. Cesta. — 2. Janje i ovca. — 3. Sjekira. — 4. Gospoda. — **Umjetna.** Smieh. **Rebus.** Ako je i dimnik kriv, al dim izravno izlazi (al je dim ravan).

ZAGONETKE

od Lj. Sl. Bašanina.

UMJETNA.

Dvie su slovke u mene;
Ako rep tko odrene
Cernogorac s' osmjehne;
Drugoj ćerca vesela
Kad joj majka spremila;
Sve je tkalcu potrebito,
Kô plasinki pomnoj vitô.

REBUS.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. Fr. R. u R. Molimo Vas liepo, oznanite nam, što je i kakov je onaj rukopis Gundulićev, što je u njem, od koje je godine, ima li može biti tuj XIV. XV. pjesma u Osmanu, te ako jesu kako začme koja?

G. I. V. Ovamo Vas! dajte što imate, to je vriedno da se tiska, jer će mnogog razveselit.

G. I. N. Vas u B, Vi ste zauzet za jedno, a mi za drugo; ako hoćete da štujemo Vaše, a Vi štujte naše. Nam nije stalo ni do čega nego do istine; mi niti smo ikad rekli niti ćemo da je naše najbolje. Istine se dokopat možemo samo pametnim i umnim dogovaranjem. Mi Vas za to liepo molimo, ako Vam je do jezika našega, kako se iz svega vidi, zamočite pero, pa liepo izredite sve što mislite da je griešno prema duhu našega jezika, pa nam pošljite; a evo Vam naša rieč da ćemo tiskati *sve* i odgovoriti potanko na sve. Što ne znamo pitat ćemo drugih. Ali jedino Vas molimo, pišite bez svake namjere koja bi mogla prokasati što jeda ili meda.

G. X. u H. Slobodno Vam je u novelli ili što već bude ime napisat ili ne napisat; tajne tu ne ima nikakve.

G. M. u D. Ne znamo koliko ni Vi, što je s Ljubićevim rječnikom naših spisatelja; *Dizionario biografico* vrlo je dobar za nas dok boljega nije. *Ščepan mali* Vàm je Zvanović i tu je podobar njegov životopis.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiena) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 8. *Na Rieci 22. svibnja 1858.* **VII. godina.**

PTICI

IZA POHVATANOG JATA ZAOSTAVŠOJ.

Prodji se truda
Ptičice luda!
Kuda ah kuda
Obletjè već!
Traži do volje
Nebo i polje;
Nu sreće bolje
Ne ćeš viek steć.

Družice tvoje
Sliedišе moje
Glase, i goje
Dobro se sad:
Dajem jim hranu
Sladku izbranu:
Vodu kladjanu
S konopjem rad.

Imaju kuću
Po njoj skakuću,
Obilujuću
Živuju slast;
Nit jih tu mute
Nevolje ljute
Niti tu ćute
Kakvu napast;

Već se vesele
S razkoši vele,
Niti što žele
Boljeg imat.
O kako lasno
Možeš se krasno,
Slavno i častno
Živuća zvat!

Nad sva družina
Nemoj da minu
Tebe jedina
Razkošja ta;
Nego ju sliedi,
A ne daj biedi
Da te uvriedi
Ma ikada.

Zima će sada
Nevoljom glada
Sniega i grada
Nemilo kiat;
Žito se veće
Grće u vreće,
Na njivah ne će
Ništa ostat.

Digitized by Google

Ne čuješ kako
Žubereć sladko
Vabče te svako
K sebi zove?
I nje sried cvića
Istog brstića
Našla je srića,
U koj plove.

Gani se gani!
Već me ne rani!
Pani ah pani!
Na brstić moj!
Hoćeš li pako
Ostati tako
Gluha jednako, —
Aj nemoj, nemoj.

Krila imadeš,
Letiš kud znadeš:
Nu da ne padeš
U gorju kob!
Kukat ćeš jadno,
Jastreba kadno
Oždrielje gadno
Bude ti grob!!

A. L.

KAKO JE G. ĆIFTOVIĆ ZABASAO.

V. P.

(*Svršetak*).

Miša ode, veseo gdje se stvar začela izgonjivati dobro ponj.

Kako Anka dodje, g. Prodajčić začne govoriti, kako čovjek više puta sprema ovako, a gospod Bog razsprema onako kako — ali ostavimo ih, neka —

Teša se biaše štono njeki vele zatelebao u Anku; ali plah od naravi uplaši se jošt većma kad osjeti da je to istina; jer zaljubljeni s početka ne vjeruju na toliku sreću a poslie koj mora vjerovat na to veću nesreću; te za to on zatvorio milost u se, i ne dao je glednuti ni Anki.

Anki može biti, i njoj nije bilo drugačije, ali nije mi kazivati e ne znam; i tako to dvoje u mjesto da si kažu što i kako je izmedj njih, življahu njeko vrieme od same misli i gologa čustva, i u čustvovanju jedno prkosilo drugom, kao što to i u običnom životu biva: Ja sam bolji od tebe, pa što ćeš mi? a samo kukavice ili mudri tako ne misle, pa ako tako ne misle tako govore, ili misle a ne govore; i tako varkamo jedan drugoga, a iz varkanja bude poslie i varanja. Sakrij što si, a pred sviet iznesi što nisi, to ti je glavno i prvo pravilo našega živovanja.

Gosp. Prodajčić sjetio se jednoga dne kako bi bilo skoro vrieme da ukući svoju hranjenicu. Ali tu ti je najveća muka za svako-

Digitized by Google

ga, koj ima ženske djece. Što ti je odgojivati diete prema brizi kad ju valja smjestiti. Tako i naš g. Prodajčić našao se kao u trnju; on čovjek pristar sad da traži, bira, podgovara, propitkiva, dogovara, nagovara, zagovara a gdjedje i prigovara a najposlie i vara; jer kako ćeš bez prevare proći. Jok ne će Prodajčić za prevarom — najbolje će biti okanit se svega toga poslovanja nego daj naruči komu — u mene je djevojče za udatbu, sad hajde momci i gospodičići. — I sbilja do mala mu odgovori onaj njegov stari prijan, da se našao dobar i zreo čovjek za djevojku, te ga pohvalio dobro, valjda računao i on na što dobitka; bez jabuke ne će proći, a sudjenoga eno za koj dan na uglede.

Kako je Teša razumjeo, gdje mu došao suparnik u snuboke tako uvidjeo da je za tili čas propala sva njegova sreća ako tako ostane, on se usta na noge neplahe i pobaci svoju plašljivost. Tu se do skora prijavilo da je on junak dokazati Anki svoju ljubav i sbilja bolje joj ju izkaza nego li se može pomisliti. E tako, kad se lien nakani.

A sreće njegove ne moš' pomisliti kad čù iz njezinih ustiju ove rieči koje mu srdce zametale i uznihale u nebesnu radost:

— Ali Tešo! Pa zašt mi prije ne rečè koju toju — koliko bi mi bio prištedio jada i nevolje i nemira i puste želje — al što ćemo sad?

— Slušaj Anko — hajdmo da nas ne nadje ćako ovdje kad se vrati od nesudjenika. Idji ti u svoju sobu, pa se smiri, a ja ću urediti ostalo.

To riečij je bilo izmedj njih kad se vratili s plesa a g. Prodajčić otišao pozdravljat sudjenika, a onaj mu odzdravio onima blatnima čizmama od hrastove kore.

Kad se Teša uvjerio, da sva kuća zaspala, on potrčao gore sudjeniku i zaletio se na vrata, hlipne na njih da se razvale.

Ćiftović usnuo u prvi san: i ako ne reknemo da je spáo kao zaklan, a ono barem spavaše kao svaki pošten čovjek koj je trudan i umoran od puta. Da kako, uzni ti da spiš trudan i umoran a ono tko nahlipne na tvoja vrata kao Teša na njegova — ja drugi! ako se ne preneš, pa ti spao pedeset puta. Za to.

— Tko je božì? upita ali kao uplašen.

— Otvorite, gospodine, otvorite — odere se Teša nanj,

— Tko ste vi?

— Otvorite da vidite!

— Da vidim — jest, da vidim — ali do sto vra.... što ćete u ovu dobu noći?

— Imam s Vami govoriti....

— Sada — u ovo nevrieme. — Okanite se trica — ta to je do vraga — već drugi put da mi nije mira —

— Hitro!

— Pa zar je tolika sila?

— Baš tolika; ako ne otvorite, razvalit ću vrata.

Digitized by Google

— Eto me — namah —

I sbilja naš putnik skočio stupke sa postelje i traži žigice; a tko bi ih našao kad ih je sila. — Da ih tražaše, ne moj mu zamjeriti, kad se čovjek prenuo onako ne dragovolnjo, a on ne bi rado dragovoljno dogovarati se kime u tmini. Najposlie otvore se vrata.

Kad Teša ugledà svoga takmaca u gaćah i spavaćoj onoj vrećici na glavi, mal što ne puče, tako mu se na smieh dalo; ali nije tu vrieme za šalu; nego uzè:

— Gospodine, ja imam sreću pozdraviti Vas.

— Sluga najpokorniji — dohvati naš Ćiftović, i zače motriti i ogledati malo plaho mladoga poručika, koj pred njim tu stojaše.

— Gospodine, vrieme je kratko i prolazi....

— Da, kratko i prolazi, baš pravo velite i žao mi je, što već dosad ne prošlo —

— Molim, dozvolite — namah ćemo svršiti. — Samo mi molim Vas, odgovorite po što dodjoste Vi ovamo?

— Po što? ja mislim da —

— Ništa tu, Vi ste došao da se ženite, jel'te?

— Tko ja? ne znam — po čemu.

— Ali tu ima posla, moj gospodine, a ne samo posla, nego može biti i nesreće; meni je omilila ona ista djevojka, što i Vam; ali ja ne dam da ju Vi uzmete za ženu!

— E, ali ja gospodine....

— O ništa, ništa; znam ja i vidim, Vi se kanite protiviti, razumijem. A znajte, nisam ja ni došao da se ovdje pravdamo. — Nego, jeste li Vi čovjek, što se veli čovjek, a ne kukavica.

— Tako mislim —

— Dobro, i ja sam — Vi znate, kako ovakove parnice pru ljudi, što su ljudi — samo recite, što volite pištolj ili sablju?

— Ako ćete da Vam pravo kažem, ne marim ni za jedno ni za drugo.

— A mi ćemo dakle žrebati, pa koga zapadne sreća. — Eno već zora puca, hajdmo u vrt.

Sve to je izašlo tako hitro, čudno iz nenada, da je Ćiftović držao to za san, što ga snije; da se uvjeri, izmanca oči i izbulji na poručika kao čovjek koj ne vjeruje što, il mu se ne će pristati na ponudu.

— Hajdmo gospodine — nije nam zatezati.

Tako namišljeni sudjenik u tjesnac sbijen, od sile povrati mu se rieč.

— Ta moj Bože — prigovori brbljavo — oprostite, ali zima je da kamen puca, a ja sam u gaćah. Molim Vas, da li bi Vi imao tu dobrotu te mi kažite što ćemo u vrtu?

— Da se bijemo.

Sudjenik se ukameni i zavapi:

— Da se bijemo?!.... ja se lje ne bijem.

— Jedan od nas ipak mora ili umrti ili okaniti se djevojke.

Digitized by Google

— E ako je tako, a mi smo na čistom. — Ova je kuća očarana i občinjena ili je što drugo, ja se ne razumijem, što tu biva — samo to Vam velim, da želim što prije izaći i okaniti se kuće i djevojke.

I tu se naš Ćiftović nakani oblačiti i spremati se na put. Ali se njećemu sjeti:

— Sbilja, gospodine — odakle Vi znate, gdje ja dodjoh ovamo se ženit.

— To vas nije briga.

Ćiftović se nakloni duboko.

— Baš i pravo, nije me briga — ali da znate, slabo ja držim do ote ženitbe, niti se kanih baš ženiti; nego moj jedan znanik uzeo me nagovarat —

— Da, znam ja to sve.

Ćiftović izbulji oči iz nova na Tešu:

— Što? Vi znate za to sve? —

Teša slegne ramenima i reče:

— Gospodine, ne gubimo vremena. Meni je do toga, da Vas ne vidi tko od kuće.

— To i ja mislim, i meni je do toga. Dozvolite mi samo koj časak. Dok dlan o dlan, eto me gotova.

Kad se tako stalež Ćiftovića razmrsio bez pogibije, on se po gotovu smetè još većma; on znajuć to dobro, začeo se obodrivati i razgovarati sebe i takmaca.

Vidite gospodine — ja sam svoj čovjek — po svojoj ćudi — kad mi za čim puhne što u glavu.... onda.... znate.... ne smeta me ništa.... pa bilo ma što. — Ali ovako — znate i sam — boriti se za što, što niti vidjeh niti što....

Teša niti ga je slušao niti razumjeo — dan već skoro osvanuo, te se on uzbojao, da ih ne sretne tko od kuće, a najpače da i sám g. Prodajčić, koj i onako rano ustaje.

— Dakako — zaintači opet Ćiftović — ova ženitba bila bi mi po volji s mnoge ruke — ali meni ne bi kazano, da imam takmaca — a to bogme mienja stvar. — Ta da što, nego da imate pravo, i to volim, dà, ja. — Kad se dvojica sastanu na takvom poslu, jedan mora odustati — ili bi moglo biti posla grdjega; tu — nije ni rieči mudrovati — ni uma trošiti — dakle ja putujem....

Teša stoji sve na vrati i prisluškuje, ide li tko — a slabo što čuje što Ćiftović umstvuje; ali mu dosadi najposlie....

— Hajdmo Gospodine, nuderte malo hitrije.

— Eto me, eto — odgovori Ćiftović, samo da zatvorim vališ i spravim ključiće.

Teša ga izprati pazljivo do kućnih vrata; tu se Ćiftović okrene i hoće da oprosti:

— Bez zamjere gospodine — s Bogom!

— Bez zamjere, sretno! —

Digitized by Google

IV. *Kako će se ta stvar svršiti.*

Za koj časak nestaje nam poviesti; a za što? Samo za to, što je prvo pripoviest kratka a drugo što ćete?

Što ćete? — Da Vam nakitim Tešu kao junaka, kako treba. A Anka — tà živ Andjeo eno Vam je — a da Vam ju opišem po svih pravilih sedamput sedmere ljepote ženske? — Ne će mi se, jer za što da Vam lažem; niti je Teša junak pjesnički niti je Anka andjeo sletjeo spol nebesa; nego je Teša inače junak čovjek, a Anka stvor ženski bez prigovora.

Nit je jedno niti drugo krivo, što im ne ima onoga silnoga poleta pjesničkog, koj bi Vas zanesao u sedmi raj duševne razblude da se mazite i prokšite u ljubeznoj tuzi i nevolji, a da sladite usta — jok, ne ćete!

A što učini g. Prodajčić sa hranjenicom svojom?

On joj izpriča u dvie rieči, kako joj sudjenika nestalo — noću došao, noću otišao, ne rekav ni dobro jutro ni s Bogom; te sada nije druga nego neka Anka za sudjenikom misli: niti te je bilo niti te će biti.

Anka je valje posumljila na Tešu — nije taj sudjenik izčezao bez Tešina znanja i privolje, bez volje. Ali Anka šuti kao niema; zna ona za što — Nego misli ovamo i onamo, kako li ga opremi: da nije ovako — nije nego — onako i tako dalje.

I to je vrlo mudro uradila.

Al eto ide Teša. Kako dodje, ne da mu Prodajčić nazvati ni dobroga jutra, nego navali ga pitati:

— Čù li Tešo, što je i kako je s našim sudjenikom — ode, što li, izčežnù — kako li — ne ima ga jednom rieči.

— A došao bješe? ali kako ode? — Ne ima ga.

— Je l' te?

— Dà; ode. Znaš li ti što može biti — što godj.

— Ako Vam smijem vjerovati, on ode; a dalje ne znam ni cmoke, niti mogu pomisliti —

— Ali ako se pročuje, što će svjetina reći, što li pomisliti? Rugat će nam se vas grad.

— Za što?

— E, za to.

— Pa neka se ruga, nam se ne može; a za njega što se uzruga — brige nas.

— Da što ćemo?

— Hm, kako bi bilo, da se iznadje kakov način....

— Al koj način? Na primjer?

— Na primjer, da Anka podje za koga drugoga?

— A za koga?

— Na primjer za mene.

— Za tebe?!

— Da, za mene.

Digitized by Google

Prodajčić ne zna, ima li vjerovati svojima ušima ili svojim očima — zablenuo se i onako radi došljaka ili bolje da rečemo odšljaka ili izčeznika, a sad —

— To je čudnovato — reče, kao u pol sna — ali ti mi prije nikad ne reče ni slovca.

— Ni slovca, da; a kako da reknem, kad Vi govoriste i vojevaste do sada uvjek proti mladeži.

Prodajčić se okrene hranjenici:

— A što veliš ti?

— Ja? — zarumeni se Anka — ja velim — da —

— Da što?

— Da nam se svjetina ne bi rugala.

G. Prodajčić se nadje sada još u većem čudu; jedno za to, što se to tako liepo čini, a drugo, što se sbilja svjetina ne bi rugala; čas misli pa u ovo smisli:

— Pa se i rugala svjetina — a Vi se uzmite — hajd podajte si ruke — što da tražimo, kad ne treba; pa da budem opet luda, pa da mi dodje opet koj sudjenik, pa opet izčezne kao i onaj — ala — baš ću se osvetiti momu prijanu —

U to udje Miša, lica kao smirena kao uznemirena i reče: Evo ga!

— Koga? Zapitaju sva tri u jedan glas.

— Ta onoga što bješe izčezao.

G. Prodajčić mal što ne sišao s pameti od tih riečij. — Teša probliedi, a Anka? — Anka gledaše Tešu.

— Što da mu rečem? — zapita Miša.

— Neka dodje ovamo.

Sva trojica čekaju sada, kao tri kamena, došljaka, koj i umah udje i prozbori:

— Nebojte se — ne kvarim Vam posla: dodjoh samo —

— Gospodine — presječe mu rieč Prodajčić — što će reći — doći onako, pa opet onako proći? — koja Vas guja ubola? Pa, ako Vas je moj prijan poslao, gdje Vam je pismeno od njega? —

Čiftović gledi kao munjen; ne zna, to jest ne smije znati on o čemu se govori, da i ne sumlja, nego veli:

— Gospodine, ne znam po čemu Vi možete tako saletjeti me?

— Po čemu? Nisam li ja u svojoj kući, ili mi poričete pravo što sam gazda tuna?

— Ah? Vi li ste kućegazda — o, dozvolite da Vam se poklonim.

Prodajčiću se zavrti u glavi, kao da mu tko svrdom po mozgu čeprka.

— Sada je dosta, gospodine odgovarajte, tko ste Vi? Što li mislite Vi gdje ste?

— Tko sam što sam, to ću Vam kazati, kad mi ovaj Vaš pangaloz preda kišnik, što ga zaboravih. — A gdje sam, tu sam, za svoje novce govori slobodno svatko —

— Tako li je? Što mislite Vi da ste u gostioni?

Digitized by Google

— Da gdje?

— O moj Bože — gostionica je preko puta.

Ćiftović se srinuo od nevolje tako i od čuda da se svi moraju smijati grohotice, a on se boji i pogledat u Tešu.

— Vi ste zabasao, i Prodajčić se rastà s njime kao i Teša s jutra.

— Bez zamjere s Bogom!

— Bez zamjere, sretno!

Tako bješe Ćiftović zabasao; ali kako ćemo izbasati mi iz ove pričice, kaja je po sebi ciela istina? Ev' ovako — istina je istina, ne možeš dalje tajiti: Anka i Teša pozakone se do mala; jesu li, nisu li i oni zabasali, ne znam.

BASNE PO PHAEDRU. *)

Prev. Jos. Kostić.

Vuk i ždrao.

Tko si ište od zlotvora platju, taj grieši dvostruko: prvo s toga, što podupire ljude nevaljale, zatim što nekaznjen prošao ne bi.

Vuk požđrè košturinu te mu bila u ždrielu zasjela. Ljuta ga bol napopadè te uzè vabiti i mamiti svakojaku zvjerad, obrekavši im jabuku čestitu, da bi ga ma kako ljute boli izbavili i košturinu mu izvukli. Tad se njegdje ždrao nakani na veliku zakletvu vuka te na brzu ruku uturi svoj dugi vrat u vukovo ždrielo, i bivši u velikoj pogibelji, izlieči vuka. Kada li sad ali zaiskà ždrao platju ugovorenu, na što će vuk: Neharniče, platju jošt zahtievaš, što si glavu svoju izbavio iz moga ždriela cielu i čitavu.

Vrebac i zec.

Budalasto je sebe ne pazili a u tom druge ljude uputjivati.

Orao se zaleti i zavije te ugrabi zeca, koji uzè težko i gorko jecati; vidjevši to vrebac podrugivaše se zecu veleć: Tà gdje ti je ta tvoja hitrina na glasu? Odkud su ti otežkale tako hitre noge? Istom to izustio al ga ukebav pograbi iznenada jastreb te ga smakne uz sve njegovo tužno i kukavno cvrčanje. Na to će zec polumrtav: Eto mi utjehe u mojoj smrti! vrebče, vrebče, ti si se malo prije podrugivao mojem zlu a sad te stiže čast u zajam, deder se sada podrugivaj! Nije ti do toga, oplakuj more svoju nevolju i nesreću.

*) Ove basne tiskane su već našim jezikom: ali mi ih tištemo sada opet za to, što ih g. J. K. prevedè onako, kako se ima prevodit sa grčkoga; po ovom primjeru prevest će nam g. J. K. i ostale, o što ga lipo molimo, te nam tako moći će služit ove basne kao prvi vriedni prievod od Phaedrovih basana. Tako vremenom možemo imati dobre prievode svih grčkih i rimskih pisaca, samo ako se gg. što su za taj posao, pobrinu. *Ur.*

Digitized by Google

Vuk i lisica, a opica (majmun) kao sudac.

Tko je jedared radi svoje nepoštene laši i prevare na glasu, tomu se ne vjeruje, ma da i puku istinu govori. — To svjedoči ova basnica.

Vuk okrivi lisicu za kradju, koja se branjaše i pred vukom opravda, veleć, da nije u nje krivnje. Tad odu do sudca i nadju ga u opici, koja pozorno prisluša parbu njihovu, što ju razlagahu. Na to opica izrekne tu odsudu: Ja sudim u toj parbi o kradji tako: Tebi vuče nije izginulo, što tražiš, a ti si lisiço vrlo lukava podmuklica, što ti se ne može u trag doći.

JOS. FRANTA ŠUMAVSKY.

Njekoje oko česko a i gdjekoje rodoljubno slovjensko prosuzi suzom jadovitom gdjeno opet spadè jedna zviezda predhodnica sa slovjenskog vidika! —

Josip Franta Šumavsky ugledà sviet dne 27 listopada 1796 u mjestu Polencu u Klatovštini. Sve brige njegovih zanatlijskih roditelja bješe uložene u to, kako da jim porod od srdca uzbude danas sutra što čestitijim. S toga polazaše već za rana Josip narodnu učionu u Polinu, ali nakon toga bude mu sa novčane oskudice roditelja zakrčen put na daljne nauke. Ele i tomu melem slučaja zalieči rane. U Polin bje namješten za kapelana njeki Kašpar Němeček. Ova poštena duša naumi njekoliçinu starjih djaka obučati u niemštini, ter jih ovako usposobiti za viša učilišta. Douša to njekako gorljiv za naukom Josip pak si i on izlanda slobodno slušanje kapelanovih predavanja. Uvidiv do mala Němeček bistar um, lahak dohvat mladog Šumavskog razžali mu se vrlo promišljujući, gdje da duševne sile toli umna mladića rdja negleda izjede. Pa navri na roditelje da ga šalju u Klatovski gimnasij a neka mu se samo pobrinu za stanarinu i odjelo, ostalo da će biti na njegovoj brizi. Tako se i sbude. Izučiv sjajnim uspjehom gimnasij, odputi se u Prag na filozofiju. A odavle odluči pristati za svojim dobročincem te se povuče u manastir Emauski. Buduć bogoslovcem slušao je znanost uzgojnu a docnije naputak u obučanju na glavnih učionah, koje polje on svesrdno obljubi. —

Ali manastirski život ne bje prema njegovoj naravi i namišljaju, rad čega se ga i okani, ter svu svoju snagu položi u učenje češkoga jezika. God. 1828 bude pozvan za odgojitelja u Selce, ali nit ovdje mu ne bje obstanka — odugo ga je njeka tajna čežnja vukla u Prag, gdje i uztraja dok ga prieka smrt ne digne — izuzam po gdjekoj izlet na njekoliko dana. — U Pragu bje izprva učiteljem na javnoj pjestovnici Hradačkoj za koje vrieme izjavi i njekoliko omanjih spisa te je sve dublje proučavao filologiju. God. 1829 izdade: *Zastarele formy českého slovesa*; u to se god. 1831 udruži s Jaroslavom Langrom i Slavomirom Tomičkom za izdavanje zabavnika *Čechoslav-a*, umah sljedećih godišta *Samo-a* i *Krok-a*. Odsele sve misli u jednu smisli odati se izključivo književtvu, pa da se u tu cielj po-

Digitized by Google

bliže upozna s umjetnosću brzotiskarskom stupi god. 1835 za njeko vrieme kano korektor u nadbiskupsku tiskarnu, gdjeno i god. 1838 na javu izadje sa životom *Jana Augusty biskupa* — Pomažući gdješto neumrlom Jungmannu u sastavljanju velikoga češkoga riečnika (gled. predgovor u Jungmanovom Slovniku) pristane za njim da svoj davni osnutak potke — da izdadè slovnik češko-njemački a docnije u dobar čas da se dadè na Slovnik sveslovjenski, Već god. 1841 lati se ljudski posla uz koj prionù dokle ga smrt snadje. Medjutim od god. 1844—46 predavaše češtinu na Josipinskoj akademiji i u čivutskoj glavnoj učioni u Josipovom. God. 1848 postade učiteljem češtine u gimnasiju starogradskom, nu i tome se odrekne god. 1850 želeći se odslje posvetit sgolja slovniku. Od god. 1848 do svrhe lipnja 1849 bješe urednikom *Posla z Budče* prvenca — časopisa učiteljskog na češkom jeziku. Izmakom god. 1851 završi *češko njemački* djeo svojeg žepnog rječnika, te sad pristane da izvedè onu omiljelu mu nakanu za kom mu je već od god. 1830 živo srdce pucalo — da se otisne na svjetlo sa slovnikom *sveslovjenskim.* *) Nakon mnogovrstna izkušanja poče ga god. 1857 troškom Bellmanovim u Pragu izdavati. Ele usud mu ne usudi do kraja doćerati djela oko koga su mu se sve misli vršile — što mu bješe trideset godišta jednako na pameti! Pored svega toga izdahnu na 22 Prosinca 1857 tvrde nade da će tobož baštinici zaputiti za njim, a djelo čitavo kad tad ugledati svjetlo!

ŠKOLSKI ULOMCI XLV.

Gj. R.

Ako i jesmo dužni zahvaliti se vladam **) na ovom, što je dojako učinjeno za škole, ipak treba priznati da su i mloge vlade dúg svoj, koj školama dugovaše, tjerale do neobične visine, prije nego su počele i najmanje što oduživati. U mjesto da su se ponjegdje vladaoci u vrieme reformacije živo zauzeli, kako da sekularizivata dobra upotriebe u korist škola i drugih čestitih zavoda, bijaše im za škole, što ne velimo — deveta briga. Sve ti je tu uticalo u fiscus; zavodili se novi bataljiuni, plaćali se njihovi oficiri bogato, gradili se teatri i letnji dvorci, a škole ostaše na cjedilu. Docnije istina nastaše bolje godine, ali se mučno tko odvažio, da za dobru stvar podnese mučne žrtve. Plata je učiteljska povišena tako da se tek izravnala s preinačenim novcem. U ono vrieme, gdje je na priliku

*) Ne mogu da na otaj alem-kamen dragi novije slovjenske knjige ne svratim sveobću pozornost navlastice onizih što su voljni prisvojit si korjenito znanje slovjenskih narječja. Ovdje bo podnizane rieči pojedinih grana, možeš izporediti, razliku razabrati, više posala u jedan sastaviti a čitavu si stvar olakotiti. Sad izlazi njemačko-slovjenski djeo; a ovaj će posliedovati slovjensko-njemački-grčki-latinski. Doslje nam stigoše 4 svezka beruća po 10 tabakah a ciena udarena svakom svezku na 30 kr. — bome sitnarija za toli znatno, ter silom težkoća spojeno djelo: *Sl. P.*

**) Hvala Bogu, kod nas se sada začelo poboljšavati mnogim učiteljem, i za koj čas bit će i drugim bolje.

Digitized by Google

Novosadski gradonačelnik sa 700 for. bio sjajno naplaćen, moglo je podnieti da sposoban učitelj 200 for. plaće u gotovu, i jedno nazime in natura poteže; sad pak, gdje je plata gradonačelnikova, kao što nedavno čitasmo u novinah, — skočila na 3750 for., griehota bi bilo ostaviti učitelja kod njegovih 300 f., ako ne ćemo da nepravdu više neg' utrojimo. Za to gdjekoje države i nisu dojako učinile ništa drugo, razme što su učiteljske plaće obrnule u srebro, dometnule nisu upravo ništa. Ponjegdje plata učiteljska može se nazvati istom lokalno i personalno popravljena. Kadšto je tek krajna nužda doniela popravku, a njegdje je popravka dopuštena za to, što se baš u taj mah našao važan muž, koj je to znao izraditi; inače obvezanosti obštine, sravniv ih s državnimi, hotimično nisu za stalno organizirate, a to samo da bi se moglo lavirati, te raditi po okolnosti (na njeki mjestih su organizirate, ali očevidno nepravo, budući je sve obštinam natovareno na grbaču, a država se metla u pozituru kao njeka milostiva gospodja, te joj se na njenoj milostinji ima zahvaliti!... U usavršivanju školarstva ne ima baš nikakve milosti ni zahvale, nego tu svaki ima svoju dužnost). Kako se danas — recimo i sebi i od sebe — staraju vlade za učitelje? Zar je to staranje, kad vlast odkida od plate svojih učitelja, kako da udovice njihove dobiju manje, nego što ima oboljela pralja iz sirotinjske hazne? Resolvira se ono što se dike radi ili sramote radi mora resolvirati, — ono, što je upravo reći već izdato, tako da dok na učitelje dodje red, a to hazna — — *prazna*.... Jo, ali toliki trubači po novinah? liberalni govornici, kojim je svaka treća rieč: što ćemo s njimi?

"Nije dosta da je govorniku
Ljubav roda samo na jeziku!„
(*Rakovac*).

Države obično i same ne znadu na čemu su stvari. One kao da priznaju ljutu nepravdu, koja se nanosi ovom preveć važnom i koristnom staležu, ne iz zle volje, no za to što ne ima troška. One se tu javljaju kao dužnik, koj ište da mu se dade roba. I najviše vlasti priznaju da se učitelji pravedno tuže ali (govore) *ne ima se odkud.* Pa opet se ima odkud dati — pjevačici 20,000 for., pretiče još novca za njekoliko novih prekobrojnih ekcelencija, ima novčanih izvora, da se sagradi mausoleum od parskog mramora, ili da..... Čudna je to stvar! Kad bi države jednom mogle reći: Pogle', mi smo dužnost našu učinile, vi nezadovoljnici, čin'te i vi vašu! Ne tražite da uzgredno što zaslužite, mi vas postavismo za javne učitelje, a ne za privatne, ne da što bud perom nadničarite advokatu!... Kad bi jednom države mogle tako kazati! Ali onda bi se dakako moralo učiniti što više, nego odrediti minimum od 100 do 200 for., — to još nekako podnosi za siromaška sela, ali se u varoši i ne uzima u račun.... Pa da i ovom prilikom rečemo što o formi, koja prati po-

**) *Smitthenner* u djelu: Ueber Cultur u. Schulwesen, str. 143, navodeći bogatije sekularizacije u preobražaju njem. države veli: "Es lag in dem Geiste der französischen Periode, dass man den Culturinteressen geringere Sorgfalt widmete.„

Digitized by Google

pravku učiteljske plaće. Ja sam do 1848 proveo duže vrieme kao aktuar kod okr. sriem. direkcije srb. škola, te s pravedne ljutine napinjalo mi se srce, kad bi god direkcija u asignaciji učiteljskoj navela rieči: "majoris beneficii statio. „ A za što *beneficium*, kao njeka milost? Zar je to milost, što se šibe u soldatiji ukidaju? milost, što se sad vojniku daje topla čorba za jelo? Zar čuvar na željeznici, poštarski kondukteur, varoški stražmeštar, i ostali bolje od učitelja plaćeni služitelji materialnog života, — zar oni plaću svoju primaju kao milost? Ali tako je, kad škola nije imala uviek toplih zastupnika u viših kruzih, učitelji pak sami nisu dopirali u te krugove a njihove duhovne i svjetovne starješine morahu se peći s nječem prečem, dok je došao red na školu; riedko se koj usudio povesti rieč o tako nizkom klientu. Tako je to bivalo na saborih i u kabinetih. Gdjekoj državnik mora da se našao u vrlo dobroj volji, kad je što uradio u korist javnog odgojivanja, jer ljudi od rata i mira, financieri i ordenaši, muzikanti i komedijaši izprieče se na put, te će se tek najposlie reći koja o školah i školnicih.

POVJERA.

Tko do vjere puno drži
Od zeca mu skok je brži;
Svud ga tjera po dvostruka
Nepoznana halabuka.
Ne zna amo, ne zna tamo,
Psi ga stižu, ne zna kamo:
Treba bježat pa i stàti,
Za povjeru glavom plati.

Fr. T. Ličanin.

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

V.

Boj se Boga, čini pravo,
Pa se nikog već ne boj,
Tako uči vjera sveta
U njoj brate ti ne dvoj.

Svladan bit ćeš jedan krati
Kratak ti je žiću rok;
Al u vinu ti ne grieši,
Misli svedj na smrtni skok.

VI.

Po travici crvić gmizi,
Nebu leti oró sur;
Kad si pijan, ne moj pitat
Koliko je u kog ur;

Ti što čitaš ove rieči,
Ne podaj se na tla ti,
Gore u glavi pamet imaj,
Nikad u nju ti ne pij.

I. Virovski.

Digitized by Google

SMJESICE.

(Bližnji i iskrnji). Djevojče, zimus izprošeno polazilo na izpit duhovnom pastiru više puta; ali tupo je tupo, svećenik se izmučio, dok ju naučio barem što je najpotrebnje iz sv. vjere i najposlie posumljao da se tu može pomoći, a kamo li da se može čemu od suludjice naučiti; pa gle, raztumačiv joj nauk o ljubavi prema izkrnjemu i zapitav je za ovo i ono, zapita i to, da li su Turci naši *bližnji?* "Kako da nisu „ odgovori djevojče. — "A po čemu da jesu?„ "Eno ih tik medjaša našeg.„

— Presvj. gosp. Vitezić biskup krčki potverdjivao je minuli tjedan ovdje kod nas u sbornoj crkvi mjesto našega g. biskupa vjerne u sv. vjeri; za četir ih se dana potvrdilo 2870 duša. Prvog dana poduči visoki ovaj pastir one, što se imali potvrdit u sv. vjeri kriepkim, dušu dirajućim hrvatskim govorom, što je ovaj Sv. Sakramenat, kako je postao, kako je duši spas i kakvim ga srdcem valja primiti iz posvećenih ruku.

— Iz Like 25 travnja. U Osieku, na putu što vodi iz Otočca u Gospić posvećen je župni hram sv. Josipa. Naroda navalila množina. Preš. g. opat Šarkotić čitao je božju službu, a pukovnik naš g. Ivan Pöck, koj je Lici pravi otac, poljepšao otu svetkovinu sa ostalom gg. častnici i sa bandom. G. našega pukovnika ide slava, da je on toli crkve, toli župne stanove, koliko je mogao sa svim preobrazio.

— Kum naš Toša onomad pošao, da obidje kuma Jovu. Ali kuma Jove nije kod kuće nego otišao u vinograd da pretoči još jedan put vino, prije nego se vrieme ne prebaci. Kad stigao Toša do pivnice, a vinska para udara mu u nos da svisne od žedje i želje. "Pomoz Bog te naspori kume Jovo„ — "Bog pomogao, kume Toša!„ — "Što je i kako je — kako si mi još„ itd. Dva se kuma razpitaše za junačko zdravlje; najposlie vidi kum Jova, da je kum Toša kao žedan; ali njemu je kapljica vina što i kaplja svoje krvi, za to se zabrine da nezakasni — "eto kako su kratki danci, kao pedalj ugarci, za to daj da što prije svršimo — oprosti kume Toša, ja bi te ponudio vinom, ali vidiš i sám, nije mi kad, baš pretačem„ — "A, i ne treba — nisam ni žedan, jer sam se upravo slane ribe najeo.„ —

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— B. Šulkova rječnika razdava se VII. sv. (t. j. 61 do 70 tab.); počimlje sa *Naturglaube*, svršava sa *Salutation*. Ovo je doista najljepši odgovor na naš upros onomadnji da što je s otim rječnikom; nu ne mislimo, da je ovo pravciti odgovor nego se je to tako slučilo; sada smo radi znati kad će VIII. sv. i ostali? G. Župan, koj je toga mnogo već opravio u sviet zaslužit će doista već jedinim ovim djelom

Digitized by Google

da mu se zahvalimo od srdca; a to ćemo mu dvostruko učinit ako uspješi još i ono što preostaje.

— Jedva je g. prof. Hatala svoga *Hrabra crnorizca* doštampao, eto se već javlja i drugi za njim g. F. J. Jezbera, koj dokazuje da nije ni Ćiril ni Metod pisao glagolski nego upravo ćirilski. Okol toga posla prihvatile se vješte glave: Šafarik, Miklošić, Hanuš (god. 1857 ovaj g. dokazivao, a i još se toga drži, da je Ćiril pisao glagolski), i eto sada Jezbera.

— IV. sv. rječnika sveslovjenskoga pokoj. Frante Šumavskoga, što ga sada vodi i izdavat će dalje pokojnikov rodjak *Rank* razdava se; ovaj IV. sv. svršava sa *blattähnlich*. Ovaj rječnik nije radnja kritična, ali moći će služit kad se svrši, svakomu, koj ne ima rječnika narječja ruskog, bugarskog, crkveno slovjenskog, našeg, češkog i poljskog. Kako se vidi on je ovim redom protumačio rieči njemačke; ovaj red ne valja, jedno za to što bi imalo stajati s početka staroslovjensko, a drugo crkvenoslovjensko mogao je kako uz staru slovjenštinu prislonit, a treća je pogreška najveća, što on kao i mnogi još sada naši ne hoće, baš silom ne hoće priznati, da je razlike izmedj staroslovjenskoga i crkovnoga.

— Veliki poljački rječnik M. S. B. Lindea, što je bio osnov češkomu rječniku Jungmanovom, tiska se rukovodstvom A. Bjelovskoga u Osolinskom zavodu u Lavovu; minule godine napredova do III. knjige *M—O*. Linde poče ga prvi put sam izdavati 1807 u Varšavi i doče ga sa šestom i zadnjom knjigom 1814 god.

— Rusko-japonski slovar, sastavljen Osipom Goškijevićem. Petrograd 1858. G. Goškijević biaše dragoman (tumač) uz ruskog poslanika Putjatina u Japonu, a prije toga jur 10 godina kod ruske misije u Pekingu. Kod rječnika mu pomagaše Japonac Taziban Koosai, koj se pokrstiv Vladimir Osipov Jamatov nazva. Jamatov reći će po japanskom jeziku Japanac, a po kitajski veli se Japan *jaet pun* t. j. izvor sunca, iztok, kao što i jeste Japan Kitaju na iztoku.

— U Zagrebu u Hartmana i Župana tiskana je *Pametarka* našega marljivoga Lj. Vukotinovića; to su čl. za gospodarstvo, trgovački i obrtnički.

KNJIGOPIS.

Sveto pismo staroga i novoga uvita iz latinskoga s obzirom na matične knjige izbistreno i iztumačeno po Ivanu Matiju Skarić, sv. bogoslovja naučitelju, itd. Beč iz c. kr. dvorne i obštene tiskarnice 4 snopića, 8na svaki po 5 tabaka.

Ako je ikoja knjiga, što se od pamtivieka pisala, vriedna da se uredi za čitanje što se može bolje; to je doista sv. pismo. To su nam do sada posvjedočili svi viekovi i za to se trudilo okol prievoda toliko, koliko se lje ne trudilo okol ni jedne druge knjige. Znamo svi, hvala Bogu, koliko bez njegove sv. rieči vriedimo, te se zato ljudsko srdce srdi nad svakom riečcom, kojom bi se izopačio smisao božjeg slova.

Ali, kako je težko prevoditi, zna svatko, koj se latio ikada toga; a koliko je to teže s ovakovom svetinjom, kaže nam povjestnica u strašnih

Digitized by Google

primjerih, kad uzmemo gledati koliko je zla proizticalo iz zla prievoda ili zle tumake.

Iz ovoga nemojte izvoditi, da mi g. Skarića kanimo koriti radi tumačenja; jer niti se u to razumijemo, niti je to naš posao; nam je sám prievod pred očima.

Mnoga i premnoga družtva rade i dan danas još o tomu, da se sv. pismo razobći što većma, te se prevodi sv. pismo na sve jezike i na sva narječja. Sv. pismo g. Skarića čini nam se ne može biti, nego za njeka sela Dalmacije, ali ne za svu Dalmaciju. I doslje još ne smijemo ukoriti g. Skarića radi prievoda. Ali u proglasu svom g. nam Sk. obećivao sv. pismo za sve nas (a ne samo za njeke krajine dalmatinske), te kao što imenik i kaže, prijavila se liepa kita našinaca i nenašinaca, svi veseli da jednom već uzčatamo sv. pismo našim jezikom. Kako se prevarismo, evo dokaza.

G. Skarić trudio se prievodom kakvih 30 godina; šteta tolikoga truda prema onom što čekasmo i čemu se veselismo. Koliko mi znamo iz dopisa što nam stižu od mnogih naših prijatelja svećenika i inih pismenih ljudij najbolje bi bilo, da g. Sk. ne tiska ništa dalje dok mu tko ne izpravi, tko taj posao razumije; jer ovako doista napredovati ne može.

G. Skarić zna o našem jeziku dan danas od prilike toliko, koliko znavaše i prije 30 godina, ako odbijemo ono dobitka što ga steče mučeć se prievodom. G. je Skarić doista strašan primjer svim spisateljem koji ne napreduju u pravom poznavanju jezika; imamo ih dosta takovih; ali moramo im se zahvalit, jer ili pišu riedko ili ne pišu ništa više.

Tako n. p. g. Skarić nije mogao naučiti ni čuti, da *bohemskoga* jezika sada na svietu ne ima, nego je ono jezik *češki*, što bi g. Sk. doista u svakoj našoj seoskoj školi čuti mogao; razlika je izmedj imena zemlje i naroda mu; jer i Dalmacija je zemlja, ali dalmatinskoga jezika ne ima, osim u glavi koja ne zna ethnografije.

Osim onoga što je u našem *katoličkom listu* rečeno, moramo napomenut još i ova: G. Sk. piše *dali* i *da li* jednako; *nemoše* *ne pouzdati*, jedan put *ne* složen s glagolom, a drugi put nije, toliko mogasmo opazit da *ne* s glag. *moći* slaže a inače s nijednim glagolom; *koim* m. kojim; ako pridaha *j* ne priznaje, onda bi se imalo pisat *kou* m. koju. *Je*, *bi*, *da*, *su* itd. to u g. Skarića nisu rieči, jer ih nikad ne piše, nego sastavljene uz drugu rieč kao mi što sastavljamo pojedina pismena u rieči. Ona nesretna slovka *pri* m. *pre* smeta na sto mješta, da se ne može razumjeti; kao i to, što piše ikavski, (ipak *vence* m. vince).

Bez začeti, *bez reći* itd. *za poći*, *za reći* itd. *mučnost* (m. muka), *razprostranost*, *u srid* (m. usrid) *letuću* (m. leteću; prema *letuštu* u starjih piscih je pravilno, ali prema današnjemu jeziku nije); *simenujuće* zelje (simenovati nije glagol prehodan); *stvorenje* (m. stvar); da ga *težači* (m. teži, kako se sbilja po Dalmaciji i govori; jer težačiti znači biti težak, činiti posao težački itd.

Za čudo je onaj kratki 2 pad. višebroja u I. sv. 35 i inih str. ali samo od rieči sin. "i biaše rodio *sinov.*„ *Umrao* (kao od umrati, m. umro od umrti).

Radi smo znati, za što g. Sk. piše *tkoi* m. tko. itd. itd. itd.

Digitized by Google

Kao što Vas mrzi čitat, a ono i nas mrzi kudit; jedino to velimo, da je ovakov prievod Sv. pisma u našem jeziku književna nagrda; a buduć ova knjiga ima biti najveća od svih dojakošnjih, dosliedno je daklje to nagrda najveća.

Doista ima u ova 4 snopića mnogo liepoga biserja, ali je tako sakriveno da se ne vidi.

G. Sk. će nam i mora nam oprostit što mi tako govorimo kako i što mislimo; — dotični glavari morali bi nastojati okol toga, da se ovo gorostasno djelo izpravi.

Najposlie nam je napomenut i onu sliku, što je uz prva 4 snopića; ota je slika kamenopis; ali Bog da prosti kakov je prievod g. Sk. *jargonom* pisan takov je kamenopis g. Katzlera, vranopis i vranomaz, živi dokaz, kako doista Urbinjanin nije slikao.

Odgonetke za 6. br.

Umjetna. 123, Mir — 45, os, — 678, lav — 56789 slava — Miroslava.

Rebus. Dva dedaka, obadva jednaka.

ZAGONETKE.

NARODNE.

1. Što kroz zid ognja traži?
2. Devet baba po ledu se plaza?
3. Naš garonja navrh kuće grize, a ogrizine mu dolje padaju.
4. Bielo je, sir nije; repato je, miš nije; sol liže, sol nije.
5. Crno maleno, ime mu je: joj!

Lj. Sl. Bašanin.

UMJETNA.

Selo ima punih dvanaest slova
Gdje se skovà šalna pjesma ova;
A ona je od četir besjede,
Što ovako jedna drugu sliede:
U prvoj se živad rada gosti.
Drugieh ima svaka stvar zadosti,
Koja s mnogo čestica sastoji.
Tretja pako svedj za "zato„ stoji.
A četvrtih naš krajišni gazda
Mnogo goji drage volje vazda. —

A. L.

REBUS.

od Lj. Sl. Bašanina.

Misli $\frac{M}{U}$ no Ocean $\frac{S}{S\ S}N$

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. Fr. T. u G. Po dobi onoga članka možete i sám sudit kako nam je žao, da ga ne možemo svega tiskat.

GG. F., M., i S. Obećasmo, i bit će; ali neka se gg. učitelji malo potrude i neka pišu što je za učiteljstvo.

G. A. L. u Kal. Šaljite; vriedi; ovakove stvari su nam mile.

G. B. Fr. u V. Piši pobre, kao što obeća.

G. M. Gr. u B. Vaš nam članak došao malo kasno, što mogosmo i trebasmo, uzesmo.

G. Gj. R. u N. Čitanke za g. gimn. II. knjiga nije još tiskana; nego I. knj. II. sv. Što je preteklo u nas je od l. N.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 9. *Na Rieci 29. svibnja 1858.* **VII. godina.**

SRDCE LJUDSKO.

Ah od kud bi njekoliko
Sad sabrao riečij sladki',
Da iz srdca radi srdca,
Pojeć svijem vienac kratki;
Gdje li raste za njeg cviećе,
Komu vjetrić list ne klati,
Nego vječno pramaljeće,
Uvicke ga većna zlati.

Da protražim sve predjele,
Širokoga ovog svieta,
I mirisne perivoje,
Ja ne najdoh za njeg' cvieta;
Ako ne bi u prsima,
Gdje cviet rajske ljubve cvati,
Komu niti mraz nit' zima,
Sjajnog zlata žar ne klati. —

Ta tko puti dojče milo,
Da k materi ruke spruža,
Tko li nuka djevojčicu,
Inostranog sliedit muža;
Tko li vuče preko svieta,
Srodnim dušam dava muku,
Na kojoj jim ljubav sveta,
Veže srdca — s rukom ruku.

Ako nije stvarca ona,
Koju srdcem svieta naziva,
U kojoj nam blagost ina,
I zemaljski raj počiva;
U kojoj su sjedinjene,
Naše biede, naše slasti,
I bratinski ogrljene,
Sve ovoga žitka strasti. —

Ovo samo kaži meni:
Koliko ti ono vriedi?
Kad te preko vode — gora —
Uspomena nježna sliedi! —
Kad pomisliš uzdišući:
Sjećaš li se na me mila?
Ter te tako tugujući,
Težke bolce stegne sila;

A srdca se glas pojavi,
Te zašapće: Miran budi,
Ta tvoja je samo slika,
Koja žive joj u grudi'. —
Blagi mir se odmah rodi,
Kod nježnoga toga glasa,
I mirnom se nogom stupa,
Posred straha i užasa.

Kada metneš desnu ruku,
Prijatelju više srdca,
I osjetiš kako s bilom
Svojim tebe vruće trca,
A on s dušom u očijuh
Pogleda te pun ljubavi,
Je l' istina da tad čuvstvo,
Svoj najljepši blagdan slavi. —

Digitized by Google

Koliko je vriedno slave,
Mislim da je dosta reći,
Kada mu se ni u grobu,
Ne će divna kriepost sleći.
Vidjet ćeš ju kako leti,
Iznad groba u nebesa,
Odkud ju je angjeo nami,
Za utjehu dolje snesa',

Što ljubavi bojna sveza,
Na ovome skopča svietu,
I što stoji postojano,
U izkusih i pokretu
To umire, pa opeta
Iz praha se k žitku diže,
Dok ga vječni otac mili,
Ne dozove k sebi bliže. —

Fr. T. Ličanin.

VEZIRAC I TEKIJE.

(*Iz poviesti naše*).

Ilija Okrugić Sriemac.

I.

Znate li gdje je srbski Rim? *Karlovce* sriemske mislim, ovu ne toli veleliepnu, koliko umiljatu varoš, poznatu od rimskih vremena imenom *Aciminoum* poslie nasrtanjem divljih naroda porušen, pak opet poslie od *hrvatskog bana Ivana Herichrata sina Karla* iz svog razora podignut, od koga i novo ime svoje zadobi. Dà, Karlovci sriemski su Vam to, jer u njih stoluje vrhovni pastir iztočnoga stada; dà, Karlovci sriemski su Vam to, na podnožju kraja Fruške gore romantički ogrljeni s desna brzim oholim Dunavom, a s lieva s onim talasećim i vijugajućim se brdinami na kojih glasovito Karlovačko vince rodi, i gdje se onako veselo berba slavi, kao što ju moj pokojni suučenik vrli Branko Radičević živo opjevà. — Dva Vam u njih ima glavna sokaka, dolnja i gornja strana varoša; dolnji, koj tamo drlje po ponositom i krasnom *Banstolu* — od bana tako nazvanom, na putu k Zemunu; gornji, koj putem od tepsije ravnijim gore k Varadinu gradu vodi. Po ovom putu prama Varadinu pol sata hoda od Karlovaca vidi se brežuljak, koj se *Vezirac* zove; od njega opet mali četvrt nadalje, dolaziš uprav kraj druma k crkvici, imenom *Tekije* i poznatoj hodočastjem nebrojnog svieta na svetkovinu B. D. *Marie od sniega.*

U vrieme pripoviedke naše na njenom mjestu stojaše crkvica daščara, u hladu onog istog stoljetnog drvetja, što ju i dan danas s jedne strane grle, te tako sat od grada u samoći svojoj nalikovaše pravom pustinjačkom stanu. U njoj službu božju Ježoviti gradski obavljaše, no je tako mnogo svjetine kao danas ne pohadjaše. Desno pod njom ne daleko u dolini ima česma, što biser vodom izvira, i razgalja dušu i tielo.

Svaki u poviestnici iole uputan zna za Karlovački mir učinjen medj *Austrijom*, *Turskom*, *Mljetčani i Poljaci* god. 1699. 29 Siečnja. Prem ako su pogodbe mira za Tursku čestne bile, ipak vreme-

Digitized by Google

nom Turci svojom oholom, objesnom i za onda na kavgu vrlo sklonom naravi, nastojahu porušiti ih, te opet tražiše kakve takve izlike za zavojštit proti Austriji. Austrija je te njihove nakane pozornim okom pratila, te većom stranom na oprezu bila.

Kad poslie mira 17 godina proteklo, te se pisalo ljeto 1716 u kojem Turci proti Austriji ponajžeštje bućiti počeše, jedno poslie podne jahao je čila dorata drumom Varadinskim amo crkvici gore rečenoj njeki čovjek u podpunoj dobi mladosti svoje, koga puno i zdravo obličje i tjelo, k tomu oči žarke kao mladića zdrava, srčana izražavahu, vojničko častnička oprava za ono što biše t. j. za častnika izdavaše.

Bio je njeki svetac Marinski, te je baš poslie svršene poldnevne večeraje službe sviet iz crkvice one kući se vratjao, koga on putem ponosno vojnički pozdravljaše. I bez namjere svoje do crkvice jašiti, kao u njeke misli zadubljen dojezdi do iste, koju još otvorenu spaziv, ne znam kakvim donde još neobičnim nagonom odluči s dorata snići, te ovu dasčaru dosad nevidjenu pohoditi. Veže dorata o jedno drvo, te tihim na prstih korakom — neobično vojničkom ponašanju — stupi u crkvicu. — Pred žrtvenikom, urešenim slikom B. D. Marije goraše svjetiona, te čarobno razsvietljavala tminu, koja se zalazkom sunca znatno ukaza ove daščare s omalimi prozori, a tim većma pobudjivalo pobožne ćuti uz tišinu ovog širomaškog bežjeg stana.

Stupiv u nutra odmah mu oči padu na bitje njeko pred žrtvenikom klečeće. Odjeća kazivaše mu da je to ženska. U ruho tamno odjevena, vlasi u dva pletka na način vienca oko glave ovijenim, sklopljenima rukama, očima pak čvrsto u sliku B. D. Marije uprtima klečaše, dočim joj počešće uzdasi grudi nadimahu tako, da ih je častnik na vratih dobro ćuti mogao. Dugo on izpod vrata stajao na sve zaboraviv, do ove pobožne ženske; ona mu je sad jedini predmet duševne zabave bila, te tako svojimi uzdasi koji su i njegovo prodirali srdce ona za mala toliko čudo u njemu probudi, da odluči čekati dok svrši molitvu, da joj lice vidi te upozna taj toli pobožni ženski stvor s tom skrušenom dušom. — Ali ona za dugo se ne presta moliti i uzdisati, čega radi i on žalosti ganut, da ju u tom ne pobuni, odluči iz crkvice tiho izići, te želji srdca svoga kroz nizki prozor spram žrtveniku iz vanka odoljeti. — Ovdje nju istom u svoj svojoj bitnosti smatrati mogaše. Vidi djevojku zrelije dobe u 21 od prilike godini, lica na toliko puna koliko u srednju ruku suhonjava, nu blieda, kao da je iz sniega izrezano; očiju propali te ujedno vatreno i umilno i tužno sjevajućih tako, da bi svakog u isti čas i uzhititi i raztužiti mogle jedinim pogledom; ustiju malenih polurujnih s onim malim ljubkim osmjehom, koj tim što se je jedva opaziti mogao, tim čarobnije djelovaše; sa poširja pako gladka biela čela padaše joj dvie vitice duge crne kose za uši zametnute a odtud u rudih talasih na visoki vrat, kao što ga slavni *Perugino* svojim Madonam davaše, na uzvišena snježna njedra. Sve ove crte lica njezinog po nutarnjih čustvih neobično se kao mienjale: sad bi joj

Digitized by Google

oči žarko sievnule, sad opet kao u tuzi osjevak se taj izgubi, dočim se u suzah stakliše a čelo gladko u bore se sbora, ustnice pak čvrsto stišnuše; sad opet sve to izčeznu i ona u naravskoj svojoj čarobnosti sinu, kao zrakom nade pokriepljena a utjehom molitve utješena.

Sve ovo je častnik izvana kao zapanjen motrio. Koje večernjom tišinom sutona, koje samoćom crkvice, u kojoj nije ni žive duše do sama ta pobožna ženska, štono pako čarom lica, uz bliedo kandilo svjetla njemu se ukazivaše, očaran, mišljaše da njeko izredno bitje, angjela il božicu pred sobom gleda. A kad joj jednoć oči u suzah zablisnuše, na toliko ganut, da zaboravi da je vojnik, a osjeti da je čovjek, te da srdce ne samo za vojevanje nego i za nješto drugoga stvoreno imade. Ćut sažalosti i ganut na toliko se uznese, da i nehotice, glasno *Ah!* iz dna srdca dahnù, nu na to i odmah opazi, da se je i djevojka plašljivo trgla, što i njega na toliko pobuni, da je koje s ukora srdca svog, što ju je, u molitvi smeo i izplašio, koje s dosada s neobičajna ćustva gonjen i ne znajući što čini, brzo svomu dori se povratio, ovog odvezao te tiho na njega skočio a oštrom ga ostrugom bocnuv, vilovito put Varadina odletio.

Kakove su ga misli putem zabavljale, moći ćeš lasno pogoditi. Tko je ta ne znana i čarobna djevojka? Čija je, kakvog li roda? Gdje prebiva, koja joj li kuća? Za što je toli pobožna, što li onoliko uzdiše, s uzdasi suze roni? Kakovi joj težki kamen na srdcu, kojem olakšicu u molitvi traži? Bi li joj se kojim drugim načinom pomoći moglo i kojim? Ova pitanja prekrižavala su mu dušu i srdce u toliko zanimljivo, da bi bio skoro s dorom natrag okrenuo, da se nije iz mislij svojih prenuv pred gradski vrati opazio; ali da ne pobudi sumnju kakovu u svjetini što se iz crkvice vraćala, te ju je opet kod grada stigao oštrije doru još podbode, te ujezdi kroz gradska vrata. Put njegovom stanu vodio je kraj one kavane *carskom orlu* iz koje se uz zveket čaša iz više glasnih grla poznata narodna orila pjesma:

Pije vino Dojčin Petar Varadinski ban.
Ej popio tri sta dukat sve za jedan dan,
Još k otomu vrana konja, zlatan buzdovan.
Karao ga kralj Matijaš zemlje gospodar:
"Bog t' ubio Dojčin Petre Varadinski ban:
„Zašto popi tri sta dukat sve za jedan dan?
„Još k otomu vrana konja, zlatan buzdovan?„
Al besjedi Dojčin Petar Varadinski ban:
"Ne karaj me kralj Matijaš zemlje gospodar,
„Da ti piješ rujno vince koje pijem ja,
„Da ti ljubiš krčmaricu koju ljubim ja,
„Popio bi zlatnu krunu koju nosiš sad,
„Popio bi ravnu Peštu i sav Budim grad.„

Bilo je to družtvo, njegova braća i prijani koje i njega čekalo, no radi svojih sadanjih muka, što su ga toli silno do dna srdca uzdrmale, prinuždeu bi prvi put u svom životu rieč vjere zadate prekršiti, te

Digitized by Google

za to kao munja kraj kavane proleti, na nju ni oka ne baciv. Družtvo ga je do duše opazilo i ni najmanje dvojilo nije, da li će doći, samo dok svog dorata namiri, jer je uviek medj bratjom kao stvoren, srčan i stalan drug cienjen i kao takvi znan bio. Ali naš častnik odjezdi u gornji grad u sobicu svoju, i ne mako se isto veče iz nje ni kud, odmah ju za sobom zabravi.

Soba njegova gore u drugom katu s poveća dva prozora na Dunav bijaše posve vojnički prosto uredjena. Jedan stol i stolica s nekoliko knjiga za čitanje i pisanje, jedna postelja i jedan mehkoslon za odmor, i družtveno sielo, bijaše sve što ju izpunjavaše. Umoran kao da je čitav dan kopao, baci se na divan.

Sunce davno već zašlo, a noćca svojim tavnim plaštom prekrila sviet. Zviezde titraše na neizmjernom svodu modrom. Svieće nije užeći htio, jer mu je mrak duši i srdcu sad ugadjao; mrak bo pokrivaše mu dušu i srdce s neznanja glede one djevojke, a duša u njegovom stanju sličnu bježi od svietlosti, da većma pri svjetlu svoje jade ne ugleda. Tišina i pustoš sobe njegove sad mu prvi put užasna i nesnosna postade, kojom kano preplašen prvi put u životu svom tako težko iz srdca uzdahnuvši reče: "*Ah kako je težko biti čovjeku sámu!*„ Ni čast, ni dostojanstvo, ni ugodni život, ni ljubav i uglednost kod svojih drugova sad mu nikakove utjehe dati ne mogoše; — sve se u ništa razidje; — samo djevojka ona koju sad već ljubljaše, i ljubeći u srdcu sažalivaše, jedina želja i utjeha njegova bijaše. Za to odluči njoj, bilo kako mu drago težko, u trag ući, te pobliže se s njom poznati. U borbi pako mislij ni sebi se dosta načuditi ne mogaše svrhu te nagle promjene, naime: kako to može biti, da on, od maloće budući pravo vojnički odhranjen, te samo za junačkom slavom težeći, ne kao mnogi drugova njegovih što se prije za svašto drugo nego l' za svoju sablju hvataju — da on rekoh, koji je sve ljubavne zamke i verige od kojih čitaše i od drugova svojih slušaše — izsmiehavao, sad toli silovno čudnim njekim načinom u takove se zamke zaplete. Stidio se do duše malo sám sebe, al ljubav što je jača od mača i smrti i kod njega održa mejdan junački. — Ljubio je daklem, ljubio je sa svim srdcem i dušom djevojku onu, kano u uzoru, ne znavajući pravo koga ljubi i ne izviestan, da l' će ta čudna djevojka ljubav s njime dieliti htjeti.

U toj svojoj borbi, borbi ljubavi, nade i sumnje najde ga zamala dočim na divanu prilegao biše san, ovi umiritelj i utješitelj uzkolebanih i borećih srdaca. On zaspa. —

Na tornju gornjo-gradskom dvanajsti ponoćni sat udaraše uz viku stražećih po bedemi vojnika. Mjesec na manjak iduć baš iz iztoka kao izšetà.

(Dalje).

Digitized by Google

BOŠNJACI.

(Iz naše povieśti).

FERDO FILIPOVIĆ.

I.

Na koncu zime 1831 bijaše sve živo u Gradačcu-gradu, kao što možda nije bilo odkako su ga Turci osvojili. Čaršija vrvila je od ljudij i konja, a kroz kapije sve se je tiskala siromašna raja, tjerana od kavaza i noseća šerbet, janjce i ostala potrebita za različita jestiva. Sve se je oto pripravljalo za sofru Useina kapetana, komu su danas silni gosti došli u pohode. On jih hotjeo počastiti, a to je istina: Useinova sofra uviek je, valjala i na daleko se glasala, pa on hoće i sada da se ne osramoti. Osim toga vukla je siromašna raja takodjer sieno i zob, jer i za konje pobrinuo Usein, da mu gosti u ničem ne prigovore. Kao i svagda tako je i sada morala ugnjetena raja sve što se od nje zahtievalo, donesti, pa ona sve to s mirenim srdcem davala, samo kad im Turci ne dirali u svetinje, poštivali obiteljsku čast, i ne narušivali im domaći mir; jer onda ti postane ona iz krotkog janjeta mrki vuče, sjeti se sretnih i nesretnih vremena svojih pradjedova, djedova i otaca, koja su ustmeno tja do njih doprla, sjeti se slobodnom od Boga stvorenom, i odluči kao takova živjeti i umrieti, pobjegne u brdine, gdje joj je puška i nož hrana i obrana.

Takova je ugnjetena bosanska raja od svojih odpadnika, koji iznevjerivši častni krst i svoju jednorodnu braću, postaše klete poturice bez svake vjere i narodnosti. U njih niti je duha niti ponosa ikakvoga naroda a najmanje svoga. Oni ga preziraju; ali ne trpe niti pravoga Turčina, već su kao jedno družtvo, kojim načelo ugnjetavati ne samo stvarno, već i dušu svoje jednorodne braće, od kuda i poslovica: gorji je jedan poturica, nego sto Turaka. Pohlepni za neodvisnom samovlašću, nezadovoljni su sa svimi carskimi uredbami i fermani, rade sve po svojoj volji, i uviek su pripravni svoju samovolju oružjem braniti, nu dodju li najmanje u stisku postanu strašivice, i napokon žrtva svoje nerazboritosti.

Takov je i Usein kapetan gradačački a i sve bosanske poturice. Došavši u Gradačac pobunio cielu okolicu svojim nečovječtvom i okrutnostju, što u mnogih pobudilo čustvo slobodnoga života, i osvetu najsvetijega prava čovječanskoga, i za kratko vrieme povrvi sva okolica od hajduka, koji su naravno svu svoju srdžbu na Turke prosipali. Nu oto Useina ništa nije smetalo da svoje okrutničtvo nastavi već, što više, on ga još i podvostruči. On je obitelji, iz kojih je hajduka bilo progonjivao i izkorenjivao. To je dakako kosnulo srdce i blagu ćud Bošnjakom i kao uvjek dušom i tielom privrženi svojoj djeci, odluče mnogi domu se svomu povratiti i turskoj se samovolji podvrći, samo da im ukućani radi njih progonstva ne trpe. Tada po-

Digitized by Google

stala je ona pjesma što se i dan danas kod mnogih bosanskih poturica čuje:

Dok bijaše Ušo kapitane,
Dok bijaše dobro nam bijaše;
Svako dobro postavio Ušo:
Sve izsjeko po Bosni hajduke itd.

Usein premda poturica ipak je bio vrlo za turstvo dobar. On im je tolika prava podjeljivao, da se je svaki i najprostiji Turčin za plemića smatrati mogao. Osim toga znao si je on njihovu privrženost, koju je tim načinom zadobio, još većma utvrditi, popravivši mnoge i velike zadužbine, osobito u Gradačacu gdje je jednu krasnu džamiu, na veliku radost Turaka podigao, a to dakako sve trudom i troškom siromašne raje.

Usein se gradio korenit Turčin kojemu su pradjedi možebiti već pod Osmanom vojevali, a pod Mehmedom I. u Europu, i tako se vremenom u Bosnu preselili i nastanili, i ne misleć, da su mu se otci njegovi častnim krstom krstili, i da mu koljenovići njegovi kao priprosta raja u Posavini životare. Odielo nosio je kao što su može biti njekad Turci nosivali za prvih turskih careva, i mrzio na noviju sadanju nošnju. Za oto mu ne bijaše po ćudi carski ferman, koj zapoviedao, da se u nizamu više ne smije nositi tursko odielo, već da mjesto turbana metnu fesove, a mjesto mamedija i ostalog odiela, da uzmu uzko francezko, koje su takodjer svi častnici u carstvu poprimiti morali. To je njemu mučno i pomisliti bilo, a kamo još izvršiti, i za oto se on odluči dušom i tielom tomu oprieti, te pozove svu svoju jednodušnu braću da se s njimi dogovori što će i kako će, koji mu na današnji dan evo i dodjoše.

Svi se bijahu već pokupili samo još ne bijaše njegovog svaka Mustaj-bega kapetana drbentskoga. Na njega su jedinoga čekali, za koje su vrieme čibukdžije pune ruke posla imali, da svojim gospodarom na vlas ugode. Razgovarajuć se prodje podost dugo vremena, i već htjedoše razgovor povesti o uzroku sastanka; kad al pročů se stropot konjskih kopita u dvoru, i za čas stupi u odaju, u kojoj su svi skupljeni bili, željno izčekivani Mustaj-beg.

"Salam alečim!„ reče uljezav, i ne odzdraviv im pozdrava, spusti se na rakna (ćilime), po svoj sobi razastrta. "Lahko je vama sjedjeti uz pune lule, i ravne šiše šerbeta,„ reče za tiem "nu tako mi dina! da ste bili sa mnom drugačije bi se sada ogledali. — Kletih hajduka„ nastavi malo pomučav "jedva jim pobjegoh izpod jatagana, a sedam mi najboljih kavaza padè. Valah Useine, ako ti taj smet bolje ne iztriebiš nego se od tebe glasa, ne ćeš me više vidjeti u Gradačacu.„

"Tiho, tiho, Mustaju ne žesti se!„ tješio ga Usein "to ti se više ne će dogoditi, turskom ti se vjerom kunem; no drugi put ćemo o tomu bjesediti, sada nejmamo kada; znati ćeš valjda čemu se skupismo, pa treba da radimo, jer kratko je i skupo vrieme, a mnogo poslovati.„

Digitized by Google

Potom uze jedan iz medju njih carski ferman što su ga ne davno dobili i pročita ga.

"Eto braćo! čuli ste novi ferman„ reče Usein gnievno kada je već pročitan bio "što mislite o njem?„ pa motreći pozorno svoje goste: "ja mu se vala pokoriti ne ću, ma mi sutra glava na gradačačkoj kapiji vjesila.„

"Ni ja„ odgovori Mahmud kapetan tuzlanski "ti nam fermani već dojadiše; svi ti sbore o njekakovom olakšanju raje i bog zna što o čemu sve, pa nam žele još sada kao za nagradu i njekakovo uzko odielo nametnuti.„

"Valaha! liepe nagrade„ dometnu Mustaj-beg "učini slugu gospodarom, pa još za nagradu da odbacimo odielo kojim su se i naši pradjedi ponosili.„

"To niti je bilo niti će biti„ dodà Krupa-kapetan "tà naš padiša u istinu hoće da nas izkorjeni; uviek šalje nove fermane, koji se ne mogu izpuniti. Radi slične tričarije koliko je begova i baša Avduraman pogubio, pa mu opet nije pošlo za rukom; valaha! ne će ni sada.„

A Usein da gnjevna srdca svojih drugova još bolje razžesti, pa smjerajući na svoju cilj, prihvati vatreno: "Pa tko je tomu kriv, već travnički vezir! koji god dodje, gorji je od prijašnjega; svaki je ulaguš osmanlijski; njim za volju sve čine; pa takovi je i sadanji. Nu, takomi proroka! još ne lizah peta osmanlijskih pa ne ću ni sada, već ću bacit taj prokleti ferman na smetljište kamo sam i dosadanje bacao, te ću raditi što je meni volja, i nosit ću se kako je meni volja.„

"Pravo Useine!„ odvrati mu Ali-Vidaić "i ja sam do sada tako radio, pa ću i od sada; ta ota osmanlija misli u istinu da su oni gospodari Bosne. Ma gdje su se oni pokazali kao gospodari? oni su samo imenom, a mi djelom. Pa još niti otim se ne dovolje dok ju posve ne izgube.„

(Dalje).

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

VII.

Sve je skupo što je dobro,
Kakov godjer bio tvor,
No mnozi to ne razrieše
Kao ni gordički čvor;

A neka im te pameti,
Što je dobro cienit znam,
I za vino koje 'e bolje
Rado veći novac dam.

VIII.

Liepo ti je u jeseni
Kad Miholjski dodje dan,
Staro i mlado sve što može
U vinograd bježi van;

Po hrvatskih tada gorah
Medno groždje idu brat —
Uvjek šteta što Miholje
Nij' u ljetu bar trikrat.

I. Virovski.

Digitized by Google

NADPISI

Od Gj. Rajkovića.

Napis na ludnici.

Mudra varoš siromašne
Sabila je ovdje lude:
Za bogate triput veći
Morao bi stan da bude!

Pianisti
g. Konst. Stankoviću
(kad je davao koncert u dvorani ....skoj).

Ka'no Orfej njegda
U Tempe poljani,
Ti živad pitomiš
U ovoj dvorani.

Nadgrobnica.

Muž tu leži koj badava
Ništ' činio nije;
Muka mu je što sad ovo
Badava se štije.

Staro koljeno.

Čak se hvališ šukundjedom —
Hvalisavče, stoj!
Bi l' mi pravo znao kazat
Tko je babo tvoj?...

———

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Podunavka piše: Poziv na knjigu: Šestodnev sv. Vasilje, koju vrli, riedkom elegancijom u stilu i jeziku pišući g. Arhim. Gavril u Zemunskoj pečatnji štampati dade, dobrog nadje odziva kod našeg čitajućeg svieta, kao što to takova važna knjiga i zaslužuje.

— Od Daničićeve gradje za sintaksu štampano je već 30 tabaka, a ciela će knjiga imati okol 40 tabaka. Ovo će djelo učiniti epohu u našoj literaturi, a još će većma autoritet pisca u jezikoslovnom smotrenju utemeljiti.

— Isti dopisnik Pod. piše dalje: kad već o književnih stvarih rieč provodim, mislim da će biti uputno, nadu izreći, da se skorim u Srbiji i ona zabrana ukine, koja je nad Vukovim pravopisom izrečena. — Sirota pravopise, slavni te jerovi nadjerili — a tko jači, taj kobači.

———

KNJIGOPIS.

Cvieće ili pokušenja u narodno-liričkoj pievanii od J. Sundečića prof. Zadar, br. Battara, 1858, 8na 47; polovica ćirilicom a polovica latinicom.

Za nas ne ima veće radosti nego kad možemo reći: hvala Bogu, eto knjige, koje nam ne treba kudit; takova je knjiga *Sundečićevo Cvieće* (a ne *cviće* kao što tiskarski grieh u prvoj riečci kaže). Lirika je u nas kao malo zadriemala: nije ni šala, pjevat kad ne znaš za što? Ali tomu je kriva nestašica liričnog duha; može biti da i tu ne imamo pravo, ali pjesmice neštampane su nam dokaz; nije nam baš ni žao za lirikom, ta pjesama u nas dosta i više nego li trebamo prema onom čega bi nam trebalo, a nije.

Digitized by Google

Osim pravog liričkog duha, koga doista u Sundečićevih pjesmah ima u izobilju najviše nas razveselio jezik; znamo, kako jedra rieč ili dosjetka ili misao, ili čustvo često čitavu pjesmu digne i javi nam da tu nije obično pjesmarenje; za to i vriedi ovo *Cvieće*, i jezik i misli i zdrav duh, i čisto srdce — to jest čime se odlikuju i preporučaju S. pjesme; za to i izgledamo *Glasnik dalmatinski* svaki put željnom voljom i često nas razveseli g. S. jer je malo koj broj bez S. pjesama.

Što g. Sundečiću preporučamo jest ovo: neka izpravi glede pravopisa onu razliku što je izmedj *ie* i *je*; *njedra* (a ne *niedra*) *djevojka* (a ne *dievojka*); *njega* (a ne *niega*) itd. Gdjegdje nije *odmora* n. p. u onoj krasnoj pjesmici:

Došetala — moma
Do zelene — bašte;
U njoj nala — zila
Lierak cvieće — bielo
Lierku besje — dila itd.

Gdjegdje je manje jedna slovka, kao u I. pj. Neg *ikoi* drugi cviet, m. *ikoji* drugi cviet. U XV. pj. Preciedjeno mlieko *strui* (m. *struji*). U III. pj. *Goila* dieva *Bosiok* m. *Gojila* dieva *Bosiljak*. Ovdje je g. Sundečić izmienio 5 p. s. 1.; jer je 1. p. bosilak, a odatle 5. p. bosioče; ili bosiljak, bosiljče. Tako i u naslovu knjige ne bi trebalo: p o k u š e n j a, nego pokusi u narodno-liričkoj pjevaniji; a da još metne pisme *h* gdje valja n. p. *sahne* m. *sane* itd.

Evo ih nješto na ugled i ogled:

XV.

Djevočica Smilje brala,
Smilje beruć govorila:
"Liepo li si Smilje cvieće,
Pa kud liepo tud i srećno;
Jer se lako ne otrunjaš
S tvoga držka tanušnoga!„
— Njojzi Smilje odgovara: —
""Ej djevojko moja diko!
Ti si ljepša i srećnija,
Taka mlada ka Naranča:
Veselje ti čelo gladi;
Po licu ti Ruže cvatu;
U očim ti zviezde trepte;
Sunce zlati meke kose;
Ljubica t' se s usna smieši;
Kroz grlašce t' Golub guče;
Po grudim ti i po vratu
Preciedjeno mlieko struji;
Jela ti se stasu klanja;
Prsa t' breče od ljubavi;
Srce pliva po slastima;
A dušica djevojačka
Nit ti vene, nit ti sane,
Dok na oku držiš mlada
Da ti s' u nju ne zakopa
Ljuta guja otrovnica:
Te ne svije gniezdo svoje,
I izgrize cvieće tvoje.„„

X.

Djevojčica tankom nogom
Neven-cvieće ugazila;
Neven-cvieće ugaženo,
Prostenjalo, proplakalo,
Djevojčici besjedilo:
"Pazi dievo drobno cvieće,
Ne gazi ga, ne tlači ga;
Znaš da ti se vienac hoće:
Pa cvijeće kad izgaziš,
Odašta l' ćeš vienac sviti
Krasnoj glavi djevojačkoj?

XIX.

"Jargovane odpale ti grane! —
""A jer tako ljepušna djevojko„„
i. t. d.

Digitized by Google

Jedni, što traže pogreške i u negriehu, kore g. S. što nije ova sbirčica različnija, nego sám gol cviet; ne zabudite gospodo, kako se ova knjižica zove!

U XIV. p. ima rieč *boja* i *bojadisati*. Ako uzmemo da su to rieči turske, a u našem jeziku za to ima ne jedna nego više riečij, za čudo je kako se je ne okanismo; tako naš narod zove *šar mast (pomast, mazati)* čim se što maže, i po tome razlikuje crnilo, žutilo, crvenilo itd. Za lice se zove *brst* (2. p. brsti), za ostalu kožu po ljudskom tielu *put* (pùti); za vino i ostalo pivo *lice;* za kožu *dlaka*; za kožu strojenu *stroj*; za ptice *perje;* za sukno *cviet*; za kamen *prah;* za željezo i kove *pjena*; a osim toga možemo skladati ili s pridjevom (adjectiv) ili s glagolom.

Sveto Pismo. Prevod g. Skarića.

I. Č. [1])

Znam kako se Slovjenci hvale i svojemu i tudjemu svietu, da se mogu naučiti svaki jezik laglje nego ikoj narod, jer da njihovo govorilo je vriedno izreći svakakov glas. Ali se kruto varaju, za što od dobra izgovora do dobra govora jest velika daljina, a u ničem drugom ne pretiču inih narodov. Dapače *njih* pretiču svi narodi u nječem. U čem? U tom što se tudjemu jeziku priučuju a svojemu ne odučuju, a Slovjenci ne mogu znati tudjega, ako svoga ne hábe i ne kváre. Za što njeki ne imaju vokativa, ni instrumentala bez predloga, ni dvojih (jošće manje trojih) glagolov? Jer toga ne ima jezik njim susjed. Za što njeki govore: *moram da idem, ne mogu da pišem, znam da kopam, smijem da govorim*? Jer ovako jim susjedi govore. Za što Slovjeni jednako misle a drugako govore, n. p. jedni: *krštjanska šena, hrvatski čovjek, Nazaretski Isus, Nazijanski Grgur*; a drugi: *šena hrištjanka, čovjek Hrvat, Isus Nazaranin, Grgur Nazijanac*? Za to, što u njekih krajih tudjemu jeziku privikoše, a svojemu od-

---

[1]) Ovo je deveti protres, što nam stigao o Sv. pismu gna. Škarića, ne brojeć onoga našega u predjašnjem broju. Ako li gnu. Š. ne bude dosta ovim, možemo ga služit i još kojim. Ona gg. što nam poslaše protrese neka se ne srde ako ih ne uzčitahu već do sada tiskanih; mi se držimo reda; tko prije što pošlje prije se i tiska. A g. Č. budući sabrao sve redomice i baš kako valja, okaniv se svake spekulacije zaslužuje prvo mjesto:

Mnogi će viknuti na način ovaj, kojim piše g. Črnčić i ne će obiediti toliko gna. Č. koliko nas, za što da primamo i tištemo članke pisane ovakovim jezikom? Tko tako vikne i obiedi nas ponješto ima pravo; jer mi do sada ne javismo nigdje ni slovca za što po nješto odustajemo od onoga načina kojim se do sada pisalo.

Hvala zdravoj ćudi našinaca, to pisaca, to čitatelja, bit će do ista dosta prilike razjasnjivanju i borenju; jer nam dolaze mnogi dopisi koji nas ili kude ili hvale.

Mi na sve ote dopise odgovaramo ovako: Osvjedočeni: da nije ni jedan jezik obrazovan za dan dva; niti perom oli umom jednoga pisca; niti voljom oli nategom jednoga družtva; da nam valja imati jedan jedini književni jezik; da se jezik svaki dan mora popravljati i obrazovati; da to mora bivati po duhu narodnom; da duh narodnoga jezika nije po svih krajinah naših jedan te jednak; da jedno jedino narečje ne može biti nikada narodan obćen književan jezik, nego ga valja obrazovati iz *svih* narečja i podnarečja i da u tom poslu nije razdora (kako njeki pomislili) nego najsjajnje jedinstvo; da bez nauke staroslovjenskoga jezika, bez temeljitog poznavanja svega onoga što su naši predci pisali (a mi toga vrlo malo znamo, nego nam valja učiti i mučiti se, a ne zabacivati i koriti, ako nam se što na prvi mah učini kao *nevaljalo*), da se *nigdje* po našem narodu ne govori književni jezik, ni dosadanji, jer ga književnoga i ne bilo, ni sadanji ni budući, jer tomu ne ima primjera u poviesti; da je narodni jezik osnov književnomu, a narodna naša narečja jesu vrlo razlika izmedj sebe, dakle nam treba učiti sva narečja naša; a to se ne može kad je zabranjeno pisati i onomu, koj se drži svih glavnih pravila: za to primismo ovaj članak i njemu podobne u Neven i primat ćemo ih, samo da su inače pravilni.

Digitized by Google

vikoše. Za što njeki imaju: postati *bogat*, *siromah*, *dobar*, *hud*, *blied* itd. a njeki: *zabogatjeti*, *osiromašjeti*, *odobreti*, *shudjeti*, *obliedjeti*? Za to što jedni znaju tudje, a drugi svoje. Za što njekim nije smiešno reći: Danas o pol`dne dojdoh u *jednoj* [1]) ladvi (ladji), a ne može doći u dvijuh?

Ovo je čim se hvalimo i dičimo! Velmi liepa hvala! sram nas bilo pred svimi narodi! A koga imamo najveć kriviti? Najveć svoje pisce, oni grde, oni smrade. Tà gdje nam je živ ostao dual? Ondje, gdje je bivalo najmanje pisac; indje su ga pisci skončali, ili pozakonili za množinu! ili ne haju zanj, bud da im ga puk ima, kako je u Poljakov! Pisatelji su krivi, što njeki južni Slovjeni bolje razumiju Kraljodvorski Rukopis nego sami Česi.

Nu čim ovo počeh, a namislih govoriti o prevodu g. Škarića? Ovo po mojem sudu pristoji, ovo može biti i njemu po volji, jer svjedoči, da nije sám, nego da ima drugov u nevaljalu jeziku. A što ću pisati o njegovu djelu, tà jih je jur devet pisalo, i sve proti? I ja hoću mu pokazati nekoliko tustih pogrešak, jer mu je sila popravljati, a ne zna što. Sila rekoh, zašt' mu vratjaju knjige.

Devetnajsti viek prama devetomu jest takov, da mu se može reći: više zna jaje nego kokoš. Koliko znaju i umiju ljudi *sada*, a koliko su *onda!* A što *onda* vieštáše Slovjenom?! Pak lje sv. Ćiril i njegovi učenici bolje su nam preveli njekoliko sv. pisma, nego XIX. vieka Katančić i Škarić! (ne vidjeh Kašićeva prevoda XVII. v. a Slovjenci bi mi zamjerili ako bih što o njihovih rekao). Čitajuć Katančićev prevod sto krat ovako uzklikoh: tko te je naučio ovako naopako prevadjati, valja da Aquila najgori prevodilac? Kako si se poufao ovo našemu svietu pokazati, tà nije Slovjenca, koji bi ti to razumjeo, ako ne umije po latinsku? ti nisi znao niti svih padežev [2]) našega jezika! bolje biaše sto putij one pjeneze siromahom razdieliti!

Ipak ne valja mu zamjerati koliko g. Škariću, *sadanjemu* pisatelju. Jer onda biaše malo učenih Hrvatov, malo dobrih slovnic, malo pravih slovnikov; onda ne znahu kako govore u ovom kraju, kako li u onom, gdje čisto, bogato, obilno, a gdje pokvareno, siromašno, ubogo; jer ne imahu ni jednih novin, ni jednoga javljanja, a ni pobranih narodnih pjesam. Onda ne mogahu se dobaviti niti naših knjig kako sada. Ali od poslie sve je drugako, sve se promieniło: čudo dočusmo, mnogo doznasmo, silu stvarij se naučismo. Tko sada krivo piše, ne možemo mu prostiti. Pogledajmo kako g. Skarić. Pitam, bi li itko oprostio onomu koj bi zapisao, pak svietu pokazao: Liber de officiis, auctore Marco Tullio *Cicero*? a on ima: Po Ivanu Matiju Škarić (Skarich!!) Valja da misli, da ne bismo uganali nominativa, niti *Njega* pravo poznali: Ovako sude, koji govore i pišu: Kata Bogović, Mara Plišić, Jelka Kirinčić,.... udaje se Manda Brusić, nubit Flavia Lucre*tius;* a svaki neuk i nepismen Hrvat govori: K. Bogovica, M. Plišica, I. Kirinčica, M. Brusica; ili: Bogovićka, Plišićka.... kako gdje, samo da bude po ženski, po Slovjensku.

---

[1]) Sravni ipak ovo jedan (jedna, jedno) s Vukovimi pripoviedkami t. j. s početkom: Bio jedan kralj, bila njeka žena i bio kralj bila žena.

[2]) Znamo da je težko s ovimi padeži kad ne priznavamo istine; ali je lahko samo recimo istinu: "to su padeži dvobroja, pa se rabe za padeže višebroja; no imajući mi padeže višebroja prave, rabimo prave, a padeže dvobroja gdje im je mjesta.

Digitized by Google

Nu ja namislih samo jednu glavu prorešetati — 47mu, koja je prva u 4 "snopiću „. Latini znaju dobro, da nije svejedno: *ipse* i *idem*, i Niemci, da nije svejedno: *selbst* (selber) i *derselbe*; a g. Š, ne zna, što znamenuje *sám*, a što *isti*! Evo njegovo, 6. "jere i Ejiptjani, i *isti* kralj, gojahu životinu.... 13. biaše glad obnevoljio zemlju, to jest, njezine pribivaoce, a po niki način i zemlju *istu* „. Italijani ga smutiše, oni miešaju svoj *stesso* i *medesimo*. *Isti*, *a*, *o*, *nikada* nije bilo niti može biti — ipse, selbst, kako je po *svem* njegovom djelu. Da što znamenuje ova besjedica? I. *verus*, (a *istina* je *veritas*) i *certus* ne samo u sjevernih Slovjenov, nego i u nas, n. p. za isto, doisto. II. *idem*. *derselbe* (ne svako, derselbe); kad kad ima uza se ova zaimena: ov isti hic idem, taj isti iste idem, on isti ille idem. Imamo i rekov: ti si isti otac, ona je ista mat'. U Dobrinju, na otoku (a može bit i drugdje) zovu *istice* one ovce ili krave, koje su vavjek gospodareve, bud da su u drugoga na paši, te ima pol ploda. Pogodba: moje istice, a plod "na pol„. III. *ista* — bubrezi (u njekih krajih); ali valja da je drugi koren? Ovdje su svi znameni, koliko ja znam.

Dakle nije po Slovjensku: ljubiti sebe istoga, škoditi sebi istomu, se ipsum, sibi ipsi, sich selbst. Da kako? Evo ovako. *Gundulić:* Tako sebe sám uživa. — Sám sobom se narešuje. — I da sámi oberemo smrt nemilu podat sebi. — Ustavi u tebi — Tužnu bies i plać taj, Ter sáma smrt sebi — Nepravo ne zadaj, — Nemilostna sáma sebi — Put ću od (sic) smrti objaviti. A *Palmotić:* I po sebi sám sudi se. — Rajska dieva, koja časti Sáma u sebi tej poznava. — Sám se sobom razgovarah. — Sjemo *Budiniću* Zadranine! Doklegod pokornik sám po sebi govori. I prem da tá, kí se ispoviida, uzvolil bi bitti upitan i uprašan, nego sám po sebi govoriti. — A *Urbanske Propovjedi* XVga vieka: ki tako sám sebe hvali, ta sebe čini idolom, sám sebe počtujući, — Zato ima biti zadovolje takovim, da sámi sebe iskuse. — Zač čk (človik) jednim ugojajem (complacentia, delectatio) sám sebi, mogal bi Boga veće uvriditi.... Bože moj! što moram dokazivati, — kakovu besjedu imamo za *ipse!* Ali da je ovo premalo svjedak; evo jih jošće. *Marulić, Spljeljanin*: Plačuć pade nice, sáma se bijaše (Susana).... — mladoga, ki želi Sám sebi naprudit.... *Š. Minčetić*: Tad nevim reć slovo, sám sebe zabudu. — *G. Držić:* Čudim se sám sebi, gdi možem živiti. — *H. Lucić*, Hvaranim: Mnokrat sa sobom sám misleći vrh teba, — Ni mogu tu, sáma da na se poziram (Robinja). — *Matulić*, Spljetjanin: Dodijah sám sebi.... — Koji si sám sebe za me dal i dušu. — *Vetranić:* Gdi svitlost po gori sáma sja po sebi. — Neg se sámi tako ruže. — *Čubranović*: Stvar, od koje sáma u sebe — Ne uzdah se (Jedjupka). Er mni biti sám bez sebe. — *Hektorović:* Već mi ne utečè, jer se sám zamotà. Dosta; ovo su sve goli (lauter) *Dalmatinci*, i svi svjedoče, da *sám*, *a*, *o*, jest — ipse, selbst, a ne *isti*, kako se je on smutio i jošće njekoji neznalice; pak se ufaju trubiti: ovako u nas govore, mi pišemo po svoju a ne po vašu. Recimo jim: vi pišete već po tudju nego po Slovjensku. Ovi isti svjedaci jednim glasom viču i proti onim, koji po latinsku pišu: samoga sebe, samomu sebi, samoj sebi, samim sebi, same sebe, ili: sama (muž) sebe itd. samu sebe (žena). *Sam*, *a*, *o*, *i*, *e*, (y), *a*, ima ostati u nominativu pred sebe, se itd. Ovakovo pravilo valja i za *vás*, n.

Digitized by Google

p. ti si se vàs ocrnio — te totum.... Nu ako *sam* ne ima uza se *sebe*, onda ovako: Kod *samoga* stana moga — Nagnjezdi se crni vranak. Jak da su skovane od srebra *samoga*. Vetranić. — Ljubmo ga (Boga) *samoga*, nada svim.... Marulić. — V tom dostojanstvi je njih *samih* (pope) počtoval.... Urb. Propov. — Vidjeti je odavle, da *sam* jest i *solus*; imamo rek: na samu (samě). Jošće ima i ov znamen: persönlich, personalmente: on će *sám* dojti (licem, glavom).

Evo njekakova druga nestaša, koja očito kaže, kako se tudjemu naučujemo a svojemu odučujemo, kako zaboravljamo što je bogatije i obilnije, 4. i zato govore sinovi Jakova (Jakovljevi); 14. i uneseno u blagajnicu kralja (-evu); 17. Pristaše Ejiptiani dobrovoljno besidi Josipa (— ovi — voj); 19. Kupi nas dakle na službu kralja (— evu, ili kralju na službu); 20. I tako stavi pod oblast Farauna (— ovu) i polje, (njegovo Slovjenac razumi ovako: subjecit Faraonem et agrum!); 22. Izvan polja sveštenikah (— ičkoga); poslima (sic) koji — se s pristojanstvom (sic) sveštenika (ovim) nemogu skladiti; 25. — polja, koja su upala u ruke kralja (— eve); 30 Bog Abrahama (— ov), Isaaka (— ov), i Jakova (— vljev). „ Mi smo se vriedni naučiti mnogo jezikov, i znamo jih čudo, samo onoga ne znamo što znaju i *djetca!* Svatko se debelo vara, koj misli, ili vjeruje da nam jezik ima samo sedam padežev, koji ono redom stoje u Slovnicah; on ima jošće njekakov padež, komu možemo reći, da je padež nad padeži. Za to Babić njegdje na početku 18 vieka zapisà u svojoj slovnici: Hrvati imaju *osam* padežev!! G. Š.. kako vidimo, veliku mu krivicu činjaše; ipak nij' mu djelo po sve brez njega.

(Dalje).

SMJESICE.

Iz Beča nam piše drugi dopisnik o zadnjoj *besjedi* medju ostalim ovako: " Ušav u dvoranu Šperlovića bljesnù me svjetljar kao sunce — stiene borići nakićene kao zelen gajić, rakna po stolcih kao po livadi cviećе — sieda puna puncata — na dobnjaka 8 sati i pol. Zamukoše ljudi — zaori sbor — odabrani pjevači, vriedna mladost. — Ne pitaj me, koja imala dragocjenije ruho, je li koja s tjesnjakom ili koliko ih bez njega, koja šira, koja u pisanih postolih, koliko tajaka (volants) na suknji — ne ću sijat sikavca ni ožigavice, imam i toga sjemena u torbici, zadrnuh njom o tvoj plot: tri brata: trn, drača i glog, nesretnici izgubiše sreću i tako sve uzimlju, drsnula se torbica, pada zrnce po zrnce, pa jedva padalo, pucalo i vikalo: Ej Slovjeni, *besjedini* redari! čemu francuzkog jezika na našoj besjedi? — Kad je ono vrieme, kad toga ne bi? — Ali što ćeš Nevenoviću, bilo je Francuza sila božja — ama toliko, da baš ni riečce ne čuh uz prskos uši napinjao! „ Dà ono vrieme — ali danas nije čudo; kako da se tištu pozivi i ino za besjedu, kad ne ima više ćirilice! Naše učene i uzorite glave dokazuju, da se naša

Digitized by Google

ćirilica od sada ne smije više zvati ćirilica nego klementovica, a glagolica da se ima zvat ćirilica: valjda to začula pismena u OO. Mekitaraca, pa utekoše — a valjda i ona u državnoj tiskarni — utekoše — baš u Maćedoniju, u svoj zavičaj — i ona, pa i sva ina po Beču — te za to se tiskalo francuzkim jezikom. Ja upravo ne znam, je li to upravo tako, ali nagadjam, jer uzroka inoga, za što se pjevalo ali ne tiskalo slovjenski ne mogu naći. Pomozi Bože kad je tomu tako. "Muči cjepidlako, moramo za *modom* (kad ona ne će za nami!) „ Pa baš da moramo, a ne da nam treba, da nam valja, da bi nam se htjelo! Neka tako djela onaj, koj je svoga jezika, svoje kaše, svoje smjese *sit*, nek se blazni tudjim, na zdravlje mu! Ogrči nam njekim francuzki jezik na *besjedi*, umirismo se *radi blažene sloge* kao i onaj naš *trs* što na štajerskoj, teče tomu sada sedmo godište, dokaživao da je glagolica starja od ćirilice, sad je došlo na njegovo, itd. Sbilja Nevene, ti se pišeš da si *na* Rieci a ne *u* Rieci; pravo imaš; u Rieci t. j. rieci ima voda, a da si u rieci kako bi se tiskao, dà kako bi živio, tà nisi riba, a na rieci, na kojoj živu ljudi i rade rád svakojaki. Što si na Rieci, neka bi i bilo, ali ti novotariš! kako to, za što to? Tko ti to dopustio? Ja te ne razumijem, ili pravje da reknem, ne hoću razumjet, nit me je volja razumjet. Glejte čakavca koj *štokavski* piše, ako je u *što* sav štokavizam (Prostite, u mnogih jest. *Ur.*) Čemu truhle krpetine odparà, na kolac u svojem vrtiću objesi, vranam na strašilo, gavranom na veselje, a i grlicam na radost (?).

— Na gimnaziji Chotjebužkom u dolnjih pruskih Lužicah ima tomu pol drugo godište zaveden je lužičko-srbski jezik pomnjom svećenićkih i školskih predstojnika kao uredni nauk. *Preuss. Cour.* javlja da je to za to učinjeno, jer u dolnjih Lužicah ima 32 župe, a župnici moraju znati narodan jezik, da uzmogu narodu protumačiti božju rieč. Toliko od prilike ima župa i u gornjih Lužicah pruskih, a u saskih i više. Kako je taj zavod dobrim se plodom poneso, dokazao je zadnji izpit što ga učiniše učenici što će poći na sveučilišta i to u bogosloviju; od njih četvorice jedan steče red *odličan*, dvojica *dobar* a četvrti *dovoljan*. — Doista bi znatno bilo, kad bi se i u nas začelo sravnjivat kako stoji na pojedinih gimnazijah i inih učionah naših sa naukom narodnoga jezika, doklje naime nauka uspjela i gdje je kako napredovala mladež. Koncem ove školske godine mi ćemo sl. čitateljstvu javit o tom samo ako gg. učitelji dotični uzhtiju nam malo pomoć. Stvar je to po sebi tako znatna, da će doista biti milo i roditeljem radi napredka djetinjeg, i gg. učiteljem, jer dok uzimademo školske novine, moći će se ovako gg. učitelji narodnoga jezika porazgovorit i javit jedan drugomu; to je u nas veoma nuždno, jer sastanaka u nas ne ima još, niti im se je skoro nadati; a od kolike su koristi ovakovi sastanci ne treba nam dokazivati.

— Sadanji car ruski, Aleksander II., koj je toliko zamahnuo prosvjetom u svom carstvu, zapovjedio je, da se imaju podignut ka-

Digitized by Google

zališta i to u 19 gubernija vel. Rusije; 4 u maloj; 4 u iztočnih krajinah, 8 u Kazanskom i Astrahanu, 5 po južnoj Rusiji, 5 po Poljačkoj. Uz kazališta imaju se podignut i opere; gdje gubernija ne premogne troška, pomoći će država.

Odgonetke za 7. broj.

Umjetna. — Brdar, brda, dar.

Rebus. — Krasna haljina mnogo puta srdce pokriva slabo i pamet prazno.

ZAGONETKE.

NARODNE, od Stj. N.

1. Sućur sjedi na vodi,
   što godj ljudi stekoše
   sve sućuru dadoše.

2. Izjedeno meljem.

3. Četir uha, dva trbuha
   niti glave, niti ruku
   niti nogu, nit što druga.

4. Nejmaš, daš; daš, imaš.

UMJETNE, od Lj. Sl. Bažanina.

123. Broj je meni brat ljuveni.
756. Lovac nosi, a čoban ne prosi.
6489. Kada pada, mnogi tuži tada.
567898. Branit smije, što svačije nije.
6548. Od sjekire, ta umire.
97865. Drága veli kad ženika grli.
94868. Kad zelena tad sam odjevena.
5987. Sienu služi, čovjek uzanj tuži.
5684. Ja i hrt zecu smrt.
387. Na vršaju me imaju.

Junad, ovca mene dade,
Brižna planinka imade;
A od triju što ostane,
Kad se čudiš tad osvane.
Sve ukupno sužanj bilo,
Te slobodu zadobilo,
Kadno poče popjevati
Perom ljude udarati.
Julijo Cesar me ljubio
Kadno biah predobio
Predobio Laberija,
Koj bi vitez i delija.

REBUS

od Lj. Sl. Bažanina.

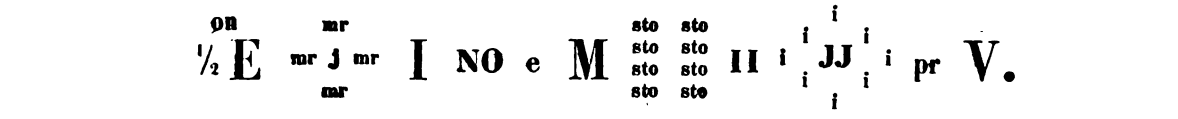

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. dd. U IV. knj. Arkiva na kraju.

G. S. u B. Strpite se malo, de skora čitat ćete u Nevenu sve što mogosmo doznat o *Stjepanu malom*; za ono pisasmo, ali do sada nam još ne stiže odgovor.

G. L. G. u V. Pogodio ste.

G. N. Vlad. podn. Čekamo još, samo ne zabudite.

G. A. B. u C. i mnogim drugim. Strpljen, spasen; redom, redom rajice!

G. T. T. Kratkog lika ne imaju pridjevi na *ski, nji, lji*, ali u Maruliću ima *divalj*, dakle opet i ipak kratak lik, a može biti našlo bi se toga i više, samo da se potraži.

G. u - b, u Dj. Dobro je. — I bogoslovi su djaci, za to valja polovica.

☞ *Molimo svu gg. što primiše prva dva broja, neka ne zamjere ako ne primiše i ostalih; neka se prijave, pa će im Neven doći.*

Naklada i tiska Ercole Rozza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 10. *Na Rieci 5. srpnja 1858.* VII. godina.

JEKA.

U žalosti pitah cviećе,
Posred gusta luga:
"Zar mi prestat srdcu ne će
Jadna nikad tuga?„
Jeka s' ruga:
"— Nikad tuga!„

"Zahman dakle gojih nadu,
Prosih neba luče?
Tužno srdce meni mladu
Dakle zahman puče?„
Jeka huče:
"— Zahman puče!„

"Okom zahman gledah tamo,
Gdje utjeha zori?
Grud'ma mir da nadje samo
Onda, kad izgori?„
Jeka s' ori:
"— Kad izgori!„

"Dobro; tad ću ovom lugu,
Gdje bar odziv zveči,
Kazat moju strašnu tugu;
Srdce, — grob nek liječi!„
Jeka ječi:
"— Grob nek lieči!„

A. V.

VEZIRAC I TEKIJE.

(Iz povietti naše).

Ilija Okrugić Sriemac.

(Dalje).

II.

Dosta od onda vremena minù, a naš mladi častnik željnja cilja ne dostigao, što je i uzrok promjene njegove u svem bitju i držanja. Više ozbiljan i sumoran nego li veseo prikladno dobi svojoj, samoću većom stranom ljubeć, dojakošnju druževnost izbjegavaše. Dosadanju gorljivost u obavljanju svoje vojničke službe zamieni njeka mlakost da ne reknem nemarnost; čistoću u njegovanju lica i oprave, što je

Digitized by Google

gizdosti naličila, sasvim skoro zapusti. Borbu njegovu nutarnju kako lice gubit se počimajuće tako i neobični dosad način u drugovanju izdavaše podpuno. Zanesen u misli za onim za čim čežaše, većom stranom zanesen i rastresen bijaše tako, da je čestje u razgovoru o drugovih zapitkivao; „*Što, što si reko? nisam te razumio?*„ te otim već nesnosan postavao. Drugovi njegovi već po običaju čestje bi ga, svašto o njemu misleć zadirkivali i peckali, ovaj ovo onaj ono mu predbacujuć; no veća strana u tom se slagala: da mora biti zaljubljen. On od ne davna u Varadin istom došav nije si još našao vjerna prijatelja, komu bi svoju mučnu tajnu povjerio.

Jednom prilikom kad mu se drugovi njegovi ponajmiliji i najiskreniji pokazaše, očitova srdce svoje opisav djevojku otu; no nitko mu kod tolikih Varadinskih djevojaka za otu ništa kazati ne znadjaše, od koga vremena o tom više nikad ništa popitkivati ne htjede, nego sam svu pozornost svoju na to obrati, da ju sám iznajde. Više puta bi samotan po uzkih sokacih gradskih hodao, pozorno na sve prozore oči bacajuć; više puta bi išao i u crkvu kako gradsku tako i onu daščaru gdje djevojku prvi put vidje, ali nigdje je vidjet ne mogaše. S toga bi sasvim poražen.

Sgodi se kad je tako jedan put samotan po sokacih hodao, dojde spram one kavane *carskom orlu* zvane. Veseli drugovi u njoj opaze ga te usiluju da udje, na što on jedva privoli. Ljubko, pitko i slatko ali žestoko Karlovačko vino uzpalilo i razigralo biše u drugova njegovih dušu i srdce; oči jim sjevahu, lica plamtjahu, a jezik kao suvača neprestano talandaraše, dočim je naš mladi častnik snužden muče ih motrio, i naravno strašno prama njima se razlikovao. Skleptaše se sad oko njega veseli druzi čaše pune vinom mu nudeć, dočim ovaj govoraše: „*Vince slatko, a grlce glatko! Pij brate pij!*„ onaj opet na njega se izdere: „*Pijmo jednu, pijmo druqu, da veseli budemo!* raztjerajmo našu tugu, deder da se kucnemo i da vince zucnemo! Pij brate pij!„ tretji opet mu zapjeva: „Rujno moje vince! rumeni mi lice! A ja ću te piti, dobre volje biti! Pij brate pij! al' se ne opij!„ a četvrti ponajveseliji medj svimi muklim već od pjevanja glasom zaurla mu, pružajuć punu čašu: „Tko ne pije vina, živi ko sv....! nije za veselje, za njega je zelje! Pij dakle pij!„ Na to se vesela bratja nasmiju, al' naš častnik piti ne htijući samo ih nepomično gledaše, na koje će jedan s kojim se on ponajbolje pazio uhvativ ga za ruku reći: *Eh! brate, ta što si nam se snuždio? Baci sve jade na stranu, pak budi veseo, kao mi!* Na što će onaj s promuklim glasom: Ta mani se ga Davorine! on je zaljubljen! Valjda se zaljubio u Varadinsku Maru! „Ha! ha! ha! grohotni smieh od sviuh po kavani se razlegao. Na što naš mladi častnik ovo za porugu držeć izteže svoju ruku iz ruke Davorina, i već se bio sablje mašio da onog veseljaka na boj pozove, da ga misao na ljubav njegovu, koja istom u svom zametku biaše, od tog ne uzdrža. Za to kao mahnit i biesan na polje srnu sve ostaviv te se kući uputi. Na ovo drugovi doduše ukore onog veseljaka, no on

Digitized by Google

znadijaše opet s novimi dosjetci i šaljivimi odgovori njih umiriti i na staro veselje povratiti.

Napomenusmo *Varadinku Maru*. Zbilja se u gradu ženska ta nahodila samo tim imenom poznata. Jer ne imade otca ni majke, nego sama o sebi življaše, sviet je svašto o njoj govorio. Riedko gdjegod u družtvih se vidjevala i ako se gdje zgodilo to bijaše na kratko drugovanje, vrlo malo je govorila i više zamišljena bila, nikad se nije smijala, što je sve njenom bliedom licu, uz one ozbilne riedko kad se mienjajuće poteze sasvim shodno bilo. Po samotnih mjestih, po groblju, po putevih izvan grada mogao je ju pozorni vrebać kad i kad vidjeti gdje šeta. Kadkad po mjesec i više dana nije se nigdje spaziti mogla kano da i nije u gradu. Njekoje gradske žene i babe medj sobom šaptahu: da je ona s vilovske strane, te da se za to za dugo vidjeti ne može, što odletivši noćju bog zna kud u sviet vilovskom kolu, ondje s Vilami se veseli i igra, te se ne vratja dok je one ne puste, i da je s velikog umora od igranja onako blieda. Ona se takodjer osobito od drugog svieta nosila: sad je bila u sasvim crno, sad u sasvim bielo, sad opet u sasvim gasito plavo ruho odjevena prosto; no crno ruho osobito njenom bliedom licu dolikovaše tako, da je svaki, koj nju tako obučenu vidjeo, htjeo ne htjeo izpovieditи morao, da na njenom licu i držanju nješto osobitog ima, što ga ljubiti mora, i silno obuzimlje. Mnogi mladi oficirčić začuv za nju ili ju vidjev, gledao se je s tom čudnovatom ženskom upoznati; ali kad ih ona ne toliko hladnokrvno koliko ganljivo tužno s njekoliko rieči odpravi, prestaše svi za njom se brinuti, uz tolike druge liepe i druževne djevojke; za to ju njekoji iz zlobe za suludastu proglasiše, drugi ju pako za njeku čudnovatu sanjarku i bludilicu držahu, i odtud oni grohotni smieh medj drugovih mladog našeg častnika, kad mu moj veseljak tu Varadinku Maru kao ljubovcu priliepi.

Mladi naš častnik sjedio je sad opet samotan u svojoj sobi, rad prošlog prizora u kavani veoma ogorčen, i sam sebe okrivljujući, što uljeze, kad je bez takove poruge biti mogao. Nu sva njegova ogorčenost minu, kad na svoju nepoznatu ljubovcu pomisli te si ju u duhu zamisli onakovu, kao što ju prvi put ugleda. Kad je onako u molitvi čarobna bila, da kakova u milom i ljuvenom razgovoru biti mora? Kad je onakova u tajnoj tuzi svojoj liepa, da kakova u srdčanom veselju biti mora? mišljaše on sebi: *Ah ta kad i kako ću ju najti, kad li s njom se porazgovoriti te mojemu ljuvenomu čudu zadovoljiti?* uzdišući šaptaše, pak se opet u čeznju svoju zadube misli.

Sunce baš na zahodu bilo. U taj mah kucnu njetko na njegova vrata, on se iz misli svoje trže i jedva: "Zdravo!„ kucajućem progovori. Ne malo na novo se sbuni, kad generala opazi. Jedva novu svoju smeću svlada, običnim pozdravljanja načinom generala susrietajući. Bio je to čovjek u blizu 60 godini, srednja stasa, glave prosiede, čela visoka, lica čista, puna i rujna bez bora, kao što ga je kod košnih starčića dan danas vidjeti — pogleda mila ujedno i ju-

Digitized by Google

načka, govore prve oštrozi pravo vojničkoj. Za ohrabriti rad smeće s njegova dolazka našeg mladog častnika odmah ljubko i oštro oslovi: "*No moj Mijo dragi sinovče i pobočniče! kako je, što mi radiš tako samotan?* Naš Mijo biše u istinu njeki rodjak generalov, kog je on sebi, jer od svog roda Mijo nikog ne imade živa, za pobočnika uzeo, te iz milosti sinovcem zvao. Mijo se odmah iznašao i razabrao te udvorno mu odgovori: *Hvala Vam velika, gospodine generale, na ne nadanom pokodu i pitanju Vašem! baš razmišljam u samoći svojoj što sam o Turcih i o Austriji u novinah čitao, te me njeka slutnja podilazi iz sveya onoy zaključujuć: da ne će dugo biti, te će rat buknuti.*„

"Dobro si sudio, dragi Mijo, već je sve na vratih. Dobio sam baš glede toga njeke tajne u gradu i izvan grada nam se osigurati valja. Čega radi baš sam namislio malo se po gradu prošetati, sve pogledati bolje, pak zatim shodne naredbe izdati; pak dojdoh da nisam sám, tebe na ovu šetnju zvati.„

"Za osobitu čast i milost scienim moći Vašim pratiocem biti„ naklonivši se odgovori Mijo, te odmah pripaše sablju i shodno se urede te pojde s generalom.

Po gornjo-gradskih se bedemih šetajuć razgovore se o svačem a navlastito o dojdućem ratovanju, koje je Mijo kao mladji bez ikakovih primetaba slušao i odobravao. A da to i činiti htjede ne bi mogao; duh mu bo je i uz generala kod svoje neznane ljube. "*Jest, jest! Tako je! To će vrlo dobro biti tako uredjeno!*„ biahu svi njegovi jednoliki odgovori. General je do duše tu raztresenost od davna već na njemu opazio, no kao pametan čovjek, k tomu kao njegov rodjak i dobročin ne htjede mu ništa kazat, dok se podpuno ne osvjedoči.

Kad se je suton hvatao, vratjahu se oni drugom stranom grada, onim putem kraj Dunava u grad doljni. Mjesec puni, već izišao, i obsijao, čarobnim bliedim svjetlom svojim sviet. Kad na gradska vrata unidjoše iz njeke na blizo onizke kuće zaustavi im korake umilno tužni glas njeke pjevačice ovo iz narodnih pjesama pjevajuće:

Tavna noći puna ti si mraka!
Srdce moje još punije jada!
Jad jadujem nikom ne kazujem!
Nejmam majke, da joj se potužim
Ni sestrice da joj jade kažem.

Ovdje prekide tu narodnu pjesmu, pak poče ovu drugu još žalostnijim glasom:

Jao mene jao! sirote djevojke!
Jerbo t' sam ti jadna u svačem nesretna!
Ja bosilje sadim, a pelen mi niče.
Oj zelen pelenče moje gorko cvietje!
S tobom će se moji svatovi kititi,
Ti ćeš mene mladu do groba pratiti!

Ovo ganljivo tužno pjevanje još većma ganu srdce Mije, no ne

Digitized by Google

toliko generala. Mijo se uzdržati ne mogaše zabavljen svojim neznatim uzorem, da ne rekne: "Ah da krasna pjevanja! Tko li je ta nesretnica?„ Na što general malo se naskubio doda: "Ha! zar ti se ljubi Mijo? To je valjda suludasta sanjarica Varadinka Mara!„ pak brzo popojde. Rieči generala biahu Miji kao oštar mač u srdce; jer sad već drugi put porugu s otom Varadinkom Marom pretrpiti morade, koja mu se tim veća činjaše, što iz generalovih ustiju proizteče. Sav kao ubijen mučeć idjaše uz generala. General došav blizu kavane, odluči tu večerati, pak i Miju pozva. Večerao je Mijo, al mu se svaki zalogaj u jed pretvorivao, u ušijuh mu pako sve zvonjahu one rieči tužne pjevačice: Jerbo sam ti jadna u svačem nesretna! Ja bosilje sadim a pelen mi niče! Oj zelen pelenče moje gorko cvietje! — to se sad podpuno s njegovim srdcem sudaralo.

Poslie večere odprati generala kraj crkve S. Gjurgja onim putem u gornji grad lahku mu noć želeć. Da nije rodjak i pobočnik generala bio, i da vojnički regulament ne zabranjuje bio bi otišao do one neznate pjevačice, ali tako morade opet želju srdca svog utamaniti, te za to tužan sve jednako one rieči opetujući: Oj zelen pelenče moje gorko cvietje! ode na počinak. Kakova mu sva noćca bila, znat će dragi moji čitatelji i sami.

III.

Zablisnu jutarnje sunce na obzorju modroga i čistoga neba te obasja brdine Varadina grada, koj sada u svem veličanstvu svojem sinù. Ta nije tako liep bio pogledati ni kad ga *Petar pustinjak*, od koga ime svoje nosi, nova sagradi. Njegovi visoki i široki svud izprekršteni bedemi, pod kojimi s jedne strane dolje brzi Dunav dere kano da se jedan s drugim u jakosti svojoj nadmeću, te Dunavu ponosito govore: Zalud iz pod nas dereš, kamen naš plavistienac podglodati i nas zaroniti ne ćeš! A svemu svietu kano da okolo podcikuje! "Zaludu sviete svi dušmanski napori tvoji, mi smo nepredobivi!„

U gradu je sve u živom poslu, Stoji trka tamo amo od vojnika popravljajućih bedeme i na njih na sve strane one ogromne topove vukućih. I izvan grada kopaju svud na zgodnih njestih male nasipe i obkope i kod one crkvice daščare bila su dva, i svigdje stoje straže.

A čemu sve te priprave bojne? Turčin prešao mnogom vojskom kod Beograda na našu stranu, pak se put Varadinu kreće. Rat je Austriji bio naviešten. To se pako dogodi ovako: Kad su Mljetčani god. 1716 jako ugnjetavani bili od Turaka u *Moreji*, zaprosiše utočište i pomoć kad našeg dvora. Zauze se dvor naš, te posla na njihove molbe u Carigrad posaobinu, ne bi li kakogod Turci od okrutničtva svoga odustali; a da toj svoj posaobini mljetačkoj u Carigradu lašnje bude uspjeti odmah na noge stavi gotovu vojsku od 70,000 i to pod vrhovnom zapoviedju *Principa Eugena Savojskoga*.

Digitized by Google

Ali Porta ovu priliku uhvativ a još prije gledajući Karlovački mir prekinuti naviesti rat Austriji, te posla vojsku od 200,000 pod vojvodstvom *Ali Vezira Kamuzdži-ća* prieko Dunava. Za to dakle sve te priprave bojne u gradu i okolo njega.

General gradski jer začuo biaše, da Turci u našoj strani brzo napreduju te su već blizo Karlovaca, a znajuć, da u boju mnogo dobra i zla uhode počiniti mogu, da se barem u unutarnjosti svoga grada u tom osigura strogu zapovied il bolje zabranu izdade: da nitko osim vojnika po bedemih il okolo njih hodati ili razgledati ne smije. Tjeralo ga je na to i to što ne znaše, gdje je Princip Eugen s vojskom svojom, i kad će gradu u pomoć priteći, — a Turci mu skoro već pod gradom stoje.

I u male gradske posade napram onolike sile bilo je smetnje dosta, no ipak se tješiše jakoštju grada i hranom za tri godine, a za oto vrieme mora pomoć kakva takva doći.

Častnici se opet kraj svega toga veselili što tko može. Samo naš Mijo ostà tužan. Jedan dva li dana poslie one večere s generalom nadojde taj glas od Turakah te od te dobe u generalovoj pisarni viek pisanjem zabavljen ne imade kada, onu neznatu pjevačicu potražiti, — da mu je mučno i težko bilo, po sebi se razumije. Da je u svom pisanju mnogo pogriešaka onakov počinjivao, i to se razumije; za to se poče general njemu čuditi i na njega ljutiti. — Ali nenadan slučaj svoj njegovoj raztresenosti učini kraj.

Bilo je večer i već su svieće u veliko gorjele kad u hodniku generalskog stana uz zveket sabalja i štropot koračaja ovi se glas čù: "*Vodite me generalu, upravo generalu!*„ I za mala dopušt dobivši stupe dva častnika u sobu, te prate žensku. Generala zdraviv stariji reče: "*Ponizno javljamo, gospodine generale, ova djevojka poznata pod imenom Varadinke Mare, pod izlikom molitve i pobožnosti bi uhvatjena tamo kod one crkvice daščare, razgledajući tamošnji obkop i bludeć očima prama Karlovcima odkud idu Turci.*„

(*Dalje*).

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

IX.

Snašice i djevojčice
Mlado vince svedj ljube,
Za kiselo rujno vino,
Što starije, volju gube;

Ja po svojoj ćudi ljubim
Sladak ejelov i misó,
Ali mladi vinčac onda
Kad je posve odkisó.

X.

Mi pijemo rumeniku,
I cienit ju znademo,
Vodopijam na sramotu
Svedj ju većma štujemo;

Rumenika je djevojka
Stvorena za ljubiti,
Tko obojeg ovdje ima
Nij mu neba tražiti.

I. Virovski.

Digitized by Google

BOŠNJACI.

(Iz naše poviesti).

FERDO FILIPOVIĆ.

(Dalje).

I.

"A to će biti„ primetnu Usein pozorno ih motreć "ako se sloge prihvatimo.„ Pa pileć u njih svojima vatrenima očima, dodà nješto tišjim ali važnijim glasom "ja već imam njekoliko hiljada u pripravi, pa ako ste voljni udarit ćemo najpre, na Ali-pašu koj nam je to maslo zameo, te će mo si postaviti vezira, koj će po našoj volji upravljati Bosnom.„

Poturice niesu se tomu uprav nadali, ali na zlo brzi, odgovoriše skoro iz jednoga glasa: "Hoćemo! hoćemo! nu ako ćeš nam ti biti vodja; jer tko što počme, treba da i dovrši„ dodaše za tim ne usudjujuć se nijedan toli pogibna posla na sebe primiti.

Usein uvjek pohlepan za najvećimi dostojanstvi i za samostalnošću, i scieneć da će mu se jedino tim načinom želji put otvoriti, ne izrečenom radošću poprimi ponudu, i da to utvrde izrukova se i izljubi sa svojimi prijatelji.

Medjutim bila je sofra uredjena i jestiva postavljena. Gosti svi posjedaju oko nje, a Usein kao glava zauzme prvo mjesto. — Poznato je da su Turci nećudoredni, a još više poturice. Ne će dakle biti čudo nečuveno, što nam takodjer i narodne pjesme jamče. Naš pjesnički narod mogao ili ne mogao se sa svojim silnikom mjeriti, svakako je svoj jád u pjesmu izlio, da si tako barem srdcu odoli, te će i ovaj dogadjaj biti, ili je barem u vrieme ove pripoviedke bio što god običnoga u Bosni: — Uz objed kao uvjek morale su i sada najljepše djevojke iz okolice služiti. To sve poturice obikli, gradeć se gospodari a druge sve robove, koji su samo za to stvoreni, da svojim gospodarom u svakom ogledu služe. A miroljubiva raja rado sluša zapoviedi svojih silnika, nu pozornim okom motri i pazi da mu se obiteljska čast ne povriedi, jer onda kao razjareni lav zažèdja za osvetom, i ne miruje dok ne vidi svoga okrutnika u krvi.

"Valaha, Useine, ti si ovdje kao Muhamed u dženetu u sred hurija„ reče Mustaj-beg kada se već prejeli tuste janjetine, i prepili rujna sokolovca, ogledav se požudno na djevojke, što jih poslužívale. "Maša ala! gledji kako je ova krasna kano da je od Jusufovog koljena„ *) primetnu za tim okrenivši se prema djevojki, koja

*) Mislim da ne će biti suvišna ova opazka koja ovomu mjestu i dolikuje, a može biti će biti mnogomu čitatelju i draga. Ovdje se razumije Josip Misirski, sin Jakoba patrijarke. Njega drže Turci kao najveću ljepotu ovoga svieta, kojega su potomci takodjer tako krasni bili, da ih je narod kao uzor najveće ljepote čak za prirečje uzeo. O njemu pričaju turci: Kada ga je kralj Putifar kao roba u svoj dvor doveo, zaljubi se u njega kraljica radi njegove prevelike ljepote. To se je brzo po cielomu kraljevstvu pročulo, i svi su joj prigovarali osobito žene u stolnomu gradu. Hoteći jim se za oto osvetiti, pozove ih ona jedno popoldne sve na zabavu. Isti dan bila je baš velika vrućina, te za oto prostre ona u jednoj velikoj palači mizki stol, oko kojeg svi posjedaju, i pruži svakoj da se hlade jedan krastavčić i srebrni nožić kojim će ga guliti. Kada su ga već počele

Digitized by Google

bojazljiva za njim stajaše "Kako ti je ime rajski cvietu?„ upita ju i pruži ruku da ju k sebi privuče.

Djevojka porumeni, i od stida umakne se plašljivo, ali je Mustaju vino mozgom zavrtilo, te po svom običaju pruži nestidno iznovice ruke za djevojkom sboreći: "ah, ah, stidjelice krasna! ma nebojse Mustaja — uz Mústu stid će prestat — a reci mi samo tvoje liepo imešce.„

Djevojka se otresne srdito, nu što ga je ona više odbijala, to je Mustaj više za njom prionuo.

"Da je više nisi dirnuo ako ti je život mio„ zagrmi iz vana njeki glas, i za čas skoči u sobu ovisok mlad čovjek, za pojasom mu dvie kubure i dugački nož, a u licu mu se je odlučnost i razjarenost jasno uvidjeti mogla. "A što se imena tiče, ne trebaš znati; ako ti baš želiš, pitaj mene a nju ostavljaj u miru„ i pristupi ma bliže.

"Ha, ha, ha, šejtana džaurskoga!„ nasmija se Mustaj porugljivo "kako milostnicu svoju čuva, al' ne straši se more, ne će njojzi Músto ništa„ i opet pruži ruku za djevojkom, koja je medju tim uz svoga zaštitnika pristala.

"Rekoh ti, da ne pružaš ruke za njom, ako ti je život mio„ odvrati opet isti, i lativši djevojku reče joj: "Hodimo Anice doma, nije tebi mjesta medju poturicami„ i pojdu na polje.

"Gledji gledji hajdučkog skota!„ rikne Usein koj je više pri sebi bio nego ostali, koji su se tomu prizoru samo smijali "kolika je to smielost. Ta to je njezin brat Jozo Kovačević, koj mi je već toliko puta izmakao, al' ni sada vala! ne ćeš„ i skoči golim handžarom na njega.

Jožo iztrgne takodjer svoje oružje, povuče se sa sestrom k stieni da ju lakše braniti može. Medju tim je njekoliko kavaza unišlo, i krvav se boj zametne. Mustaj je pun zadovoljnosti gledao kako se je megdan dielio i češće put bi se grohotom nasmijao, kad bi vidjeo da je koje Ture ranjeno ili poginulo.

"Peke, peke! kako bratac seku brani„ reče Mustaj grohotom nasmjehav se, kad se je Usein ranjen povući morao. "Ele, koja fajda kad će ipak moja biti„ reče, vidjevši da je opet njekoliko kavaza u pomoć došlo.

"Muči nevjero!„ vikne Jozo i opalivši samokres rani ga u lievu ruku.

Mustaj tek sada dodje u se, i razabrao sve što okolo njega biva, kao mahnit pograbi oružje i nasrne na njega.

"Rajetin neoprani! tu si došao nam zijam praviti — pamtit ćeš s kim si zametnuo šalu — a ona će biti moja te moja.„

---

guliti sovne ona Josipa da joj donese jastuk na kojem će sjedjeti. Stupiv u nutra bio je on tako liep da su se sve u njega zagledale, i ne mogoše s njega očiju odvratiti dok nije zamakao u drugu sobu. Vidi to kraljica, skoči sasvim zadovoljna od jedne do druge gledajući jim u prste, kad al' svaka se u prst zaresala. "Himbenice jedne„ reče im "samo ste ga jedan čas vidjele, pa ste se već u njega zaljubile, a meni prigovarate, koja ga vazda na očiju imam.„ I po tom ih otjera od sebe.

Digitized by Google

"Ni moja ni tvoja„ odvrati Jozo kad vidje da je sa svake strane obkoljen, i da ju istim požrtvovanjem svoga života spasiti ne može "bolje je i od bratove ruke pošteno umrieti, nego sa nevjerom sramotno živjeti„ te učinivši se ubojicom vlastite sestre, protura se sav izranjen na polje i izčezne.

Turci ostaše sasvim zapanjeni nad otim nečuvenim djelom. Premda je u njih umorstvo rodbinsko ništa nečuvenoga, već kod pravih osmanlijskih velikaša i vladara u njekih slučajevih čak i zakoni ustanovljeno, to ipak bijaše ovaj dogadjaj za bosanske poturice što god prećeranoga, pa još od hrišćanina! Dugo su oni tako stajali, i tek u njeke spaziše da im je protivnik izbjegao. Nemogavši svoj jád na njem izliti, izgališe si srdca na jošt poluživućoj Anki. Izmrcvarivši ju na smrt, baciše ju izvan grada, gdje je izložena psom i pticam za njekoliko dana sgnjila, a da bi se itko usudio pokopat ju.

Još iste godine pobuni Bosna izim jednoga diela krajine i Hercegovine protiva caru, a glava nezadovoljnikom bio je Usein kapetan gradačački. On sakupi silnu vojsku, udari na Travnik i protjera carskoga vezira Ali-pašu Moraliju, a sebe učini neodvisnim vezirom nad svom Bosnom. Nakon sebe ostavi u Gradačacu kao dizdara buljugbašu Durata poturčenog Madjara, koj je cielu okolicu tako globio, da su mnogi prisiljeni bili potajno u Slavoniju pobjeći, a sila ih se odmetnu na hajduke.

(Dalje).

NADPISI

od Dra. Nike Ivančevića.

Njekom špekulantu.

Brzo lahko
Obogatjè Ćiro.
Pitaš kako?
On je bankrotiro.

Mljezimcu.

Škole on izuči
Što sad činit kani?
Ide momak kući,
Da ga otac hrani.

Njekdašnjem fiškalu.

Kad fiškalom Ištvan tam postao
Baš pod živim Bogom ništ ne znao.
Jadan fiškal — mniješ da je bio!
Nij' istina — dobro je gulio.

NARODNE POVIESTI.

Iz staroga bogoslovja. Priobćuje Iv. Trdina.

7.

Svietom putujući našao Kurent slugu čovjeka te se uzradovao, misleći, da se hoće razgovarati. Nu čovjek biaše sjetan, neveseo; ugledav Kurenta stade plakati i jadikovati: Zle me nevolje snašle,

Digitized by Google

odkle sam se tebi pokorio. Slušaj pa razaberi, kakav si mi varalica bio. Imao sam tri biela grada. Visok mi biaše prvi, iz tvrdog kamena mu stiene a krov iz čistoga gvoždja, pa sve na okolo obticaše potok vode srebropjene. Nu došla mi sestra te me na pir pozvala, što ga s vojnom pirovaše, pa se joj smilovah, da ne troši ni pare ni čašice te se veselismo i prosipasmo prvi biel grad i krov iz gvoždja i stiene iz kamena. Nu na žao nije mi se dalo. Našao sam vjerna pobratima pa se namjestio s njime u drugom bielom gradu; stiene mu biahu iz čistoga gvoždja a krov iz suhoga srebra i sve na okolo obticaše potok, vrhom blistaše mu se voda srebropjena a u dnu glina zlatopjeska. Tu smo življeli ja i pobratim i vesele danke proživjeli, milujući se sedam godina. Nu tada mi je na grudiju zaspao te mi spavao i spavajući umirao a ja sam ga žalio i liepo sahranio. Razsipali smo i drugi bieli grad, nu ni to nije mi na žao se dalo. Još mi se bielio tretji grad; svojom rukom sagradiše ga Vile, ni iz kamena ni iz gvoždja, već iz bielog srebra te ga pokriše dragocjenim zlatom. A u krovu sjaše mu jasni biser, alemkamen, da ne bi mračna noć divnoga mi grada zamračila. Nu i okol grada bilo mi krasa i nakita. Širom mi se širila bašča, gdje dozrievaše gospodsko voće ljeti kanoti i zimi; a za basčom opet neizmjerno polje; nu ga nisam ni gnojio ni znojem kvasio, već posijao zrno, te vagan dobio i to sve čiste rumene pšenice bez drača i kukolja. I polje ne imaše mi medje kano drugdje: sve na okolo obticaše ga potok, i u njem bješe ti vidjeti srebrne pjene pa i zlatne gline, nu žedna usta tu ne bi se močila trieznom vodom, već pravo rujno vino ti se ciedilo i putnika kriepilo. Tu sam se namjestio pa dobio ljubovcu. Liepo diete ti biaše nu i lukavo bez stida i poštenja.

Silila me vinom, pa sam se opio i darovao joj zadnji svoj krasni bieli grad. Nu dodijao sam ljubovci, kuja me prognala iz grada, govoreći, da joj je sramota, prosjaka ljubiti. Na žao mi se dalo te sam se kajao, dok mi i suza nestalo a sada sam jadan siromah i ne mogu drugo, već da te proklinjem, što si me premamio, da vino pijem, te sam bez posla skitajući se nakon poludio. „

Kurent slušao i čuvši tolike jade, što su prijatelja mu našli, siromaha pijanca ogrlio te proplakao, jere biaše milostiv. “ Vidim, da ti nije sudjeno, bogatiti se i bielimi dvori prolaziti, nu za to me ne kuni, ta ni ja ništa neiman, do ove haljine, što sam ju ukrao, i do dobra prijatelja, pobratima Svetovida *). Deder de, dajmi ruku, da povedem i tebe k njemu, ne bi li nas darivao darom, tebe za te, nu i mene za te. Tri su dara u pobratima Svetovida, nije ti pomoći, dok tvoja nisu, jere si silan pijanica. Prvi mu je dar stara haljina, čudno odielo. Metni ju u rieku ili na more, pa legni i sam na nju i vidjet ćeš, kako će te držati i s tobom plivati, kano ladja, kojom upravljaju izkusni brodari. Mislim, da si dokučio, za što ti te haljine treba. Sada jadikuješ, nu opet ćeš se veseliti, pa piti opijati se kano

*) Narod veli: Sveti Vid. Slučajno je svetčevo ime nalik imenu poganskog boga Svetovida (Svantevida), pa zato, mislim, su te i mnoge druge stare tradicie laglje ostale.

Digitized by Google

i do sada te bi mogao bez ote haljine lahko se gdjegod utopiti. Nu bolji je drugi dar u moga pobratima, bolji i za te potrebniji, i to je desna ruka u Svetovida. Tko bi se te ruke dobavio, razumio bi ljudske posle bolje nego itko drugi, pa bi ga ljudi iskali i bogato mu platjali; tri dana bi radio a četiri pio, i to bez straha sve do zadnjega danka. Nu gospodaru Svetovidu ruka umjetnica ne prudi, jere je bogat i silan, da mu ničega ne treba, za to ću ga liepo moliti, da ti ju dade, i za nju tvoju neuku uzme. Nu ni ruka umjetnica neće te tuge riešiti, jer si iz ljudskoga plemena, te ti je sudjeno, da plačeš i jadikuješ. Ali u pobratima Svetovida ima i tretji dar, bolji od sviju, što jih nose i zemlja i nebo, nu nikoga ne bi njime darivao, a to je divni šarac Komogazac. Konjušna mu je u nebeskih dvorih. Prostrana su zgrada ti nebeski dvori; ne razsvjetluju jih svieće, već one sjajne zviezde, što jih tu sa zemlje gledamo; a pred vrati neima ti ni pieska ni kamena već gladka cesta, biela dúga. Tuda se šetju, kad jim posao gotov, kućne gazdarice vještice dugonoge i mlado pleme, zlatokose vile; tuda jaše na divnom šarcu Komogazcu i starac Svetovid, sedam puta amo tamo preko vedrog neba, dok se uzznoji i sve tuge zaboravi, da mu je sto godina srdce veselo. Ne da Svetovid nikomu drugomu, da mu šarca jaše; nu je dobar starac moj pobratim, lahko ćemo ga prevariti. Siromah nadzire sviet pa malo spava, zato ćemo ga usnuti, pjevajući mu sladke pjesne, dok mu brojna oka ne pozaspe, po jedno na svakome vlasu. A tada podjimo u nebeske dvore, ne bi li nas sreća pomagala, da se šarca dobavimo.„

Tako govoraše Kurent te dade čovjeku ruku i povede ga sobom pobratimu Svetovidu. Liepo jih dočekao Svetovid i doznavši čovjeku potrebu darivao ga starom haljinom i rukom umjetnicom, za uku primivši neuku. Tada počeše ga varati i pjevati mu. I kad bi zaspao, pritrče vile i vještice, da vide, što je gospodaru, jere im danas još ne dodje pa ne znadu, što jim je raditi. Ugledav Kurenta, razsrde se vile zlatokose te odapinju strielice, da ga ustriele; nu ne dadoše vještice dugonoge, jere jim silni junak omilio. Ali kad uzanj opaze čovjeka, razsrdiše se i one te se hvataše gromonosne munje, da čovjeka gromom utamane; nu ne dadoše vile zlatokose, jere jim bielo diete omiljelo. Tako se prašta i Kurentu i čovjeku, i gazdarice sastanu se s njimi i liepo razgovaraju. I kad bi njima posao razumjele, povedu jih u široke dvore, gdje ne sjaju svieće već nebeske zviezde, te nejma od spreda ni pjeska ni kamena, već gladka cesta, biela dúga. Začudio se čovjek, kad bi u dvore prispio; dizala se tri ogromna stola, a na prvome silan kup biele tuče, što ju sališe vještice, ni mjehom, ni iz rude, već svojimi prsti iz nebeskog zraka; a na drugome ležaše divno cvietje modre ljubice i zeleno bilje, što biahu natkale zlatokose vile, da posiplju i nebo i zemlju, da ne prestane nebo se modriti i zemlja se zeleniti. I na tretjem stolu mamilo je slastno jelo i slastnije pitje, da se podvaraju svi povoljni gostovi. Amo posadiše dobre gazdarice Kurenta i čovjeka te jih liepo podvoriše.

Digitized by Google

A kad se nagostiše, stadoše ljubiti, Kurent, silni junak, vještice dugonoge, i čovjek bielo diete, vile zlatokose. Kad se naljubiše, sidjoše u Konjušnu, gdje stajaše divni šarac Komogazac, pijući vino malvaziju, i jedući šećer i rumenu pšenicu. Pa zato biaše baš silan šarac, kad zahrza, nebom se razliegaše, kad zalupnu čilom nogom, nebo se tresaše, kad bielom dúgom pojaha, zaoblačilo bi se s gustog praha nebo. Sitno stane šarac poigravati, kad mu se vrata otvarala i rado primi Kurenta i čovjeka pa jaše s njimi preko vedrog neba gladkom cestom bielom dúgom, sedam puta amo tamo, dok bi se čovjek uzznojio i sve ljudske jade zaboravio. Tada povedoše šarca natrag te se z dobrimi gazdaricami liepo raztadoše. Na skorom dospješe u stan Svetovidov no on još spavaše i mučan sanak snivaše, da mu došli gostovi i šarca odveli. Kad se probudio, radovaše se videći Kurenta i čovjeka i misleći, da su sve neprestano kod njega bila. Bratski se oprostiše. Srećne dane čovjek odsele boravio. Tri dana služio a četiri pio, pijan čuvao se podarenom haljinom i brige nikakove ne poznavao. Nikada više nije dobrotnika Kurenta proklinjao.

KNJIGOPIS.

Sveto Pismo. Prevod g. Skarića.

I. Č.

(*Svršetak*).

Ja ću njemu i još komugod dati pravilo za ov dvoj genitiv. U nas je dvoje pitanje za genitiv, I. *čiji* (čigov). II. *česa* (čega). Prvo pitanje ima oboj genitiv: I. kada samostavnik nije sám, n. p. blago našega sudca, materinstvo stare koludrice, itd., a II.. kada samostavnik jest samcat, n. p. Sudčevo blago, koludričino materinstvo. Tko ovoga ne zna, ne govori, ne piše naški; dapače nam škodi, hábi, kvári, opáči. Istina, njekoji nikada ne sagriešе proti ovomu u *jednini* — ali u množini?! Što misle, da nam je jezik bogatiji u jednini nego u množini? Kad ter kad jest pitanje *čiji*, al ne rabi nam genitiv, nego dativ, i ovo je posve po Slovjensku. Drugo pitanje *česa*, ima svakad pravi genitiv, bio samostavnik sám ili samodrug, n. p. lonac zemlje (voll... pieno di..), kuća žita, četa Turák (una coorte *di* Turchi; a turska četa... *dei* Turchi), breme zlata, kùp ovác, sila ljudij (eine Menge von Menschen, ili brez von; a ljudska sila — die Gewalt der Menschen). Za to opet ima krivo g. Š. 1. dojdoše iz zemlje Kanaan (— a, ili ské) i eno su sustali u zemlji Gešen (— u, — skoj); 6. Zemlja je Ejipta otvorena (zemlja Ejipt, ili ejiptska, kako tko misli); 20. I kupi Josip sva polja Ejipta (— ská), budući (sic) svi prodali svoje vlastvo cića žestine glada (žestoka glada).... budući sve polje Ejipta (— skó)...; 26.... petina u svoj zemlji Ejipta (— u, — skoj). Ali će mi reći: kakov je to jezik, on nije kakovi su ini? — Što bismo radi, da bude onakov?! On je svoj, a pravica daje svakomu svoje.

Digitized by Google

Pogledajmo malo kako umije sklanjati: 4 "za stada tvojih *slugah*„; 6.... da je.... *ljudih* hrabrenih; 9.... sto i trideset *godištah*; 24.... za hranu vaših *obitilih*; 30.... više *uzrokah*. *Samostavnici* u genitivu mn. ne imaju *h* u nijednoga pisca, u nijednoga pjesnika *Dalmatinca* (exceptis editionibus....), a u g. Š. imaju! Da se je pisác *Dalmatinác* držao, smio bi reći: ovo dilo napisah ne samo za južne, dali i za siverne Slavjane,„ ali onako nije ni za jedne, ni za druge, er za onakov genitiv ne zna Slovjenstvo, a naša poslovica govori: a ja majko nametnice ne ću. Nu po sreći ili nesreći ima gdje ter gdje (ali preriedko) i bolje, to jest, ... genitiv: pastiri (3) ovaca; (18) izvan tilesa; onih bogova (22); (24) vaših sinova. Ovakov jest prama sveslovjenskomu kako 1: 50.; ipak jest nješto. A što je najpravilnije, najčistije, najbistrije, toga u njega najmanje: 15, 16, 18.... pinéz; a njegdje opazih: sinov, porodov. Onoliko i onakovo djelo nije za jedno ili dvie krajine, nego za već, za to bješe mu obrati sveslovjenski genitiv, kad već uzpisao "za *sve* Slovjence;„ provincialni jest za djelca pisana u narečju ili podnarečju, za koja ne treba iskati pomoći po svih krajinah. Lje njemu je i provincialni genitiv ljetnji snieg! Onda nij' se čuditi, što mu se i oni iznevjeruju, koji mu se zavjeriše. Ali on govori: kako biste ga poznali brez *h*? Gne Sću! kako su ga poznavali pisci *Dalmatinci*? Zar imamo pisati da oku ugadjamo, a ne uhu, a ne *najveć* razumu?! Tà kada govorimo jedan s drugim ne vidimo besjed, nego je čujemo protegnjenu? Evo kako je čuo tankouhi Budinić: dobaar (dobár), duuš (dúš), raan (rán), srdaac (srdác), otaac, vraat (vrata); a Kraljić: zaal (zál); i glasoviti Baraković: mallo daan, mladih leet, lakaat, babilonskih goor, paklenih jaam, glaav, osinaac, ruuk, miilj; a Gundulić i Gjorgjić i ini "dobaara„ itd. i sto inih sve po *Dalmaciji*. Nu mi sada ne podvajamo slov; ipak nitko ne krati pisati: gláv, mílj, srdác, t. j. s dugim naglaskom, da bude *i oku* pravo; a provincialno: gláva, srdáca, milja. Ovu istinu dokazaše i g. K. i g. P. A komu je *h* — kako Niemcem (od njihove strane i prišlo), n. p. wahr, wehren, neka piše: glahv, glahva, srdahc, srdahca, pak će i očima ugadjati!!

Onakov mu je genitiv u mn.; pazite kakov mu je dativ i čudom se čudite. 9. k Judeim (— óm); 12.... većima (većím) (*) veće, a manjima (manjím (manje; 15. I tako biaše kupovnicima (kupovnikóm); 16. Kojima (kojim) od odgovori; 22.... koje-je njima (njim) bilo pridano;.... kojima (kojim) se davaše (sic); 24.... ostavljam vami (vám); povrati Josip Ejiptianima (— nóm); 26.... daje kraljima (ljém).

Zar nam je ovakov dativ za množinu, nije li ovo dativ za dual? Smije li se itko pera dodjevati, ako ove istine ne zna? Kako je u pisác Dalmatinác? Ah da bi bio po njihovu pisao! sve bi pravo, da se je držao njihova dativa! Znam dobro, da su njeki skornji pjesnici, hoteći *i silom péti*, volili jezik kriviti nego mučati, ali *pjesnici*, a "pictoribus atque poetis.... Pak li njim *pjesnikom* nije svaki krat dual na mjesto plurala, nego njekomu svaki pedeseti put, njekomu svaki devedeseti, a njekomu nijedan (ovakov je pravi pjesnik): a njemu *prozaisti* jest svaki krat!! Dakle on pobrà

(*) 3) Sravni pasku 2) u predjašnjem broju.

Digitized by Google

pjesničke smiešne slobode prozi za pravilo?! Tako jest; doživjesmo, da je "scriptoribus prosaicis major audendi potestas quam pictoribus atque poëtis!! dočekasmo, da njeki vole sniet nego pšenicu!! Nu on ima opet njekakov *svoj* izgovor: "tko bi poznao onakov vaš dativ, onakov je i instrumental u jednini?„ — Tko?! — svaki pravi Slovjenac, koj nije pokvario svoga bogatoga jezika. A pak znam i razliku: om, em (v. Ostromira i ostale starije i novije) jest za instrum. u jed.. a: óm, em za dativ u množini; tko nije gluh može čuti razliku, n. p. hodmo "zà volom,„ i: "daj volom siena.„

Dovle dokazah, da su mu dva padeža kriva, za to možemo brojiti pogreške ne na stotine nego na tisuće. Ali toga je jošće više; da vidimo: 4.... leži na utopitim (—tih) livadam (—dah); 15. u tvojim (—jih) žitnicam (—cah); 24.... u drugim (—gih) državam (—vah); 25.... naš je život u tvojim rukam.„ *Ovdje* ima biti dual: u tvojiu, bolje tvojeju ruku, ili pol miša pol tića: u tvojih ruku. "U kotarima.„ I ov padež mu je svakakov, samo *naš* nije.

I četvrti nije po Slovjensku, er nije po Dalmatinsku. Evo; 6.... meju njima (njimi); 9.... s mnogim (i) i teškim (i) nevoljam (i); 22.... zabavljati se poslima (poslî); 30.... s mojim (i) otcima (otcî);... kosti njegovih starijih, s kojima (—kojimi —). Svakako!! nješto je naše, ali crno za bielo — dual za plural, a nješto — Bog znao čije. Kako umije sklanjati, četiri mu padeži ne valjaju, četiri nisu naši, četiri su po njegovu a ne po Slovjensku!! samo tri, tri rekoh, tri najlaglji jesu čitovati, *jer su podobni talijanskim!*

Ljudi pametni! pitam vas: ako bi tko izopačio latinskomu jeziku 4 padeže, bi li ostao jošće latinski jezik?! Pak ćemo mi za ovakovu mačku u miehu 40000 for. brojiti?! Ne ćemo ako imamo samo mrvicu pameti. Hoćemo i *više*, ako ga je volja, ako hoće popraviti sve što je krivo, sve što nije pravo.

Jošće mi se je vrtiti okolo ove iste glave — 47. U nas: *o*, *ob*, *na*, *pri*, *u* (pravo: *v*), *po* ne hoće *nikada* dativa, a on ima: 3.... o čemu (brez *u*); 6.... u najpićnijemu (b. u) mistu: 11.... u najboljemu (b. u) mistu; na ovomu (b. u) mistu; 27.... ono vrime u komu (ima biti ak.: u koje). Ovako ne smiju ni pjesnici! osobito u nas koji nismo vriedni poznati njihove slobode! Ali reci pravo, pak se ne boj ni Boga ni ljudij, g. Š. nije svaki lokativ izvjestnih pridavnikov krivo napisao u jednini, n. p. 9. "Premda se može i u *slovnom* razumku uzeti....„ A za što nije sve ovako, pravo? Čuvajmo bogastvo! ne skončujmo nijednoga padeža! Istina je, da jih imamo čudo prama inim jezikom, ali to nije sramota, nego dika. I njekakovo *e* ne valja dodavati: "s *njome* (brez *e*), *zatime* (b. *e*), čime,„ kako njeki Italijani: Dominuse Vobiskume.

Za tudji akuzativ nam rabe dva padeža, t. j. naš akuz. i genit.; prvi ako je rek positivan (kadagod i negativan?), a drugi ako je negativan. Opet nješto posve po našu! a mi se lakše tudjemu naučimo, nego svoje očuvamo! teže je pametiti dvie stvari nego jednu! jednu koju tú zaboravimo! I jesu jednu zaboravili, koji govore *i pišu*: "daj mi knjigu, što sam *je* tebi posudio,„ er *je* — eam negativno, pak uzeli i positivno! Ali *je* positivno jest u akuz. mn. I g. Škarić jednu zaboravio, on naopako uzeo *ju* — eam i positivno i negativno; za to ima i ovakovih pogrešak brez broja.

Digitized by Google

A tko ne zna, da nam ježik ima dvoja zaimena: me mene, mi meni, te tebe, ti tebi, se sebi, si sebi, ga njega itd. i da nam rabe njegda jedna, njegda druga? G. Š. ne zna svaki put — pázite! 6.... daj *njim* (hvala Bogu! ov dativ mu valja) zemlju...; 17.... jere — njim (jer jim) navlastito... koji bi njim (jim) pasli...; 18. jere — njim (jer jim) drugo...; 21.... hteći — njim (jim) učinit...; 22.... Za sve ove svrhe bi — njim (jim).... Nije svejedno reći ovako ili onako, velika je tu razlika; lani sam čuo od njeke starice Hrvatice nješto težko — nam naučnim drugakovim jezikom, ona pitaše svoju netjakinju: "je li prišó težák za tebe?) Mlada golica (djevojka po naših otocih prema češkomu *holka*) to razumjela, pak odgovorila: "za mene nij prišo.„ A što mišljaše prvá? per te, für dich? Ni blizu; nego: in tanto che tu v' eri, mentre che tu v' eri, während du dort warst! a druga: während ich dort war.... Ovo budi pridavak k onoj poznatoj razliki.

Tudji siromašniji jezici jesu krivi, što ima i ove nestaše: 1. Otišavši (brez — *ši*) dakle Josip.... povidi mu rekavši (b. ši).... 10. I blagoslovivši (b. ši) kralja.... pozdravi ga opeta nazvavši (b. ši) mu od Boga...; 24.... ostavivši (b. ši); 27. Nastanivši se (b. ši)...; 31.... Israel se pokloni Bogu prignuvši se (b. ši). Valja znati što je za jedninu, a što za množinu, što je za gerundij a što participij, što participij izvjestni, što li neizvjestni — ne valja u nas govoriti po tudju.

Dosta jih rekoh, ali premalo rekoh; jer pogreškam, nestašam nije ni kraja ni konca. Koliko je korova, preloga, pirca, trstike, ostruge u njivi slaba težaka, toliko je shabe u njegovu jeziku. Kada je tomu tako, što mu je činiti? dapače što je *nam* činiti, da ne hitimo novce u more? da nam se ne bude kajati, da nam se ne bude jaditi na ono što ima biti svakomu hrištjaninu molitva? Prisilimo ga, da nam popravi — u nas su i škare i sukno; ako nije vriedan sám, neka dá malo ovomu, malo onomu koji znaju. Ja sudim, da bi mu imali mnogi i mnogi predbrojenici pisati, da ono nije za naš sviet, sve dok se ne ponačini.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— G. Dr. I. J. Hanuš uredjiva sada *kritische Blätter für Literatur und Kunst* što se izdavaju u Pragu; ove su novine vrlo znatne, jer u njih čitamo o svoj književnosti naše carevine. G. je Hanuš u nas autoritet književni; sjetimo se samo kako je umno napisao *Mudroslovje slovjenskih poslovica* iz sbirke Čelakovskoga.

SMJESICE.

— Naš vriedni g. M. Ignj. Tkalac, dr. mudr. dobio je od Nj. vel. Aleksandra, cara ruskoga dragocjeni prsten s brilijanti za književne zasluge. Ovom prilikom napominjemo znatnu onu razpravu *De religione christiana in Slavis* (o krstjanskoj vjeri u Slovjena) i "Staatsrecht des Fürstenthums Serbien„ (državno pravo kneževine Srbije).

Digitized by Google

— Pr. g. Jure Dobrila novi biskup Porečki i Pulski (Parenzo i Pola u Istri) pozdravlja početkom svoga biskupskoga vladanja liepom poslanicom duhovnom, iz koje izvadismo ovo nješto malo kao primjerac liepoga narodnoga pisanja: "kad pomislim na pošteni ali siromašni kmetski stališ (*kmet* po otocih znači seljak), od kojega potičem, vrlo se veselim, da su Sveti Otac Papa i naš Presvitli Cesar po mojem uzvišenju Vas, predraga braćo, vele počastili. — Ali kad promislim veliku uzvišenost, popade me strah i trepet, jer.... znam da sam slab, nevoljan i nedostojan tako visoka i težka dostojanstva. — Težko je Bogu razlog dati za samoga sebe; a kako težko mora biti, oštroj pravdi božjoj odgovoriti za sve virne ovčice cile koje biskupije! Sdružite se dakle hrstjani preljubljeni sa mnom i s ostalimi mojimi pomoćnici u pomnjivom nastojanju za sveskupno spasenje. itd.

Odgonetke za 8. broj.

Narodna. — 1. Jaje. — 2. Uštipci na maslu. — 3. Svrdao. — 4. Retkva. — 5. Trn.

Umjetna. — Kal - ud - jer - ovac, Kaludjerovac u Lici.

Rebus. — Više um pomisli, no more ponese.

ZAGONETKE.

UMJETNE, od Ante Hra..... Senj...

To ti brate čudan stvor:
Mudro umije splesti čvor,
I kô grablje grabiti,
I kô maljem mlatiti.
Ala brate pasje dlake
Kô trakača pruža trake,
Više j' pauk nego l' kačka,
Izgrebst će te kao mačka.
Sada vabi, sad se grozi,
Sad se sklaplja, Bog pomozi!
Sad te češe gdje t' ne svrbi;
Sad ti s očla tare skrbi;
Uzhtije l' se zlobnom traku
Najdalje se pruža u miraku.
Tko sam pitaš koja vrst?
Kakva stvarca, kakav hrst?
Gdje svećenik diete krsti,
Gdje u šumi koza brsti,
Gdje te uči Isukrst
Da u vjeri budeš čvrst.

REBUS.

dan
g-o-d-i-n-a

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. A. M. u M. Habati znači čuvati; a ako čuste: Ne će me habat, može značit kao što velite *služati*, obedire; *kabiti* je kvariti, štetiti. *Špigec* do sada ne čusmo da znači jačmen; molimo Vas i svakoga, koj što o tom zna, da nam javi. Nije li može biti *špigec* kakov jačmen razlik od običnoga ili po zemlji ili dobi kad dozrieva ili po čemu inomu.

G. Pr. u Rr. Od one vrsti samostavnih jedini za sada znamo *ocao* što ima u 2, pad. *ocala* ali i to je tudja rieč (jer imamo svoju *nado*) a ostali svi izbacuju onaj *a* posao, kotao itd., posla, kotla itd.

G. V. V. Ovo dana dobismo pismo od g. N. Tomasea, ali ne spominje onoga što se i po novinah čitalo da će oči *operirat*, nego to nam piše da još ne vidi ni čitat ni pisat. Koliko nam bi drago bilo čuti, da mu se vid povratio, toliko nam je žao, što se ona Vaša viest nije obistinila.

G. K. M. u B. Njeke Vaše poslovice jesu vrlo krasne; samo Vas molimo ne bojte se; zabilježite poslovicu svaku, kako ju čujete, ne gledeć kako su rieči izpremješetene. Mnoge su skladane glagolom *svršenim* ali se za to ne može reći da se ne bi mogle čuti i glagolom nesvršenim i tako n. p. ona Vaša 5. čuje se obojako: "Čovjek udesi, a Bog razdesi„ i "Čovjek udešava, a Bog razdešava„ i "Čovjek udešiva, a Bog razdešiva„. Pravilo je vrlo težko naći, koji glagoli vole *svatí* a koji *ivati; evati* je po Primorju običnje.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Cieni mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Bobrinović i Prof. Vinko Paceli.

Br. 11. *Na Rieci 12. lipnja 1858.* **VII. godina.**

Molimo učtivo svu onu p. n. gospodu, što primaju Neven a ne plaćaju, da nam izvole poslati predplatu. Ujedno javljamo, da ove dane poslasmo našega povjerenika da skuplja predplatnike. Koliko se može mi se trudimo okol Nevena; za to nam je sva nada u čitateljstvu; ako čitateljstvo prione uz Neven, kako se nadasmo, Neven bi sbilja mogao cvasti; mi doista pokazasmo do sada, da ne žalimo truda nikakvoga; a da to i slavno čitateljstvo pokaže ne bi bila samo korist po narod nego i čast, do koje uvjek govorimo da nam je mnogo.

PRIJATELJU U DALJNI.

Evo sedmi put već gledim,
Mjesec mladi gdje se puni,
Gdje svjetlilom svojim bliedim,
Vrhe ličkih gora kruni.

Sedmi mjesec velim samo!
Ne — ne vjeruj što govorim!
Sedmo ljeto bi reć amo
Hrli svojim jedom gorim. —

I još žeže ljuta rana,
Tvog razstanka moje grudi;
Jer me svakog bielog dana,
Sladka spomen na te budi. —

O ne budi! jer u vječnom
Prezu moja duša strada,
Nadajuć se času sretnom,
Da ćeš doći iznenada. —

Al' me s tobom diele gore, —
Kojim tjeme oblak krije —
Diele zemlje — dieli more,
Kôm daleko kraja nije.

Doći tamo — udes krati,
I uzimlje meni nadu,
Al' ne može da odvrati,
Željni pogled pram zapadu. —

Srdca snagu — duše silu
U jednu sam strast salio,
Ne bi li mi u tvom krilu
Dan sretniji zasvjetlio. —

Sve zaludu! — iznenada,
Ti ostavi kraje ove —
Putujući stran zapada,
Kud te slave trublja zove. —

Sretno dakle! sretno tamo,
Dane tvoje ti provodi,
Al' te molim, da i amo,
K meni duh te tvoj dovodi.

Fr. T. Ličanin.

Digitized by Google

VEZIRAC I TEKIJE.

(Iz poviesti naše).

Ilija Okrugić Srlemac.

(Dalje).

II.

General pozorno sluša a oštro smatra djevojku ovu dosad nevidjenu, koju pogled njegov ni najmanje ne smuti; jer ga je i ona nepomično gledala. Mijo pako pri stolu pišući kako udje djevojka izbulji oči, misliš da će mu iz šupljina izskočiti, zadrhta sav na stolici, pero mu iz ruku izpade i malo što ne pociknu. Ta bo djevojka bijaše ona ista, koju prvi put u crkvici vidje.

"Dakle ju sumnjičite radi uhodstva?„ reče general.

"Tako je gospodine generale.„

"Jel to istina djevojko?„ upita ju oštro general.

"Kad me saslušate generale, osvjedočit će te se, da nije.„ odgovori Varadinka Mara srdčeno.

Na te slobodne rieči general migne častnikom da odu.

"Govori dakle što si radila na onom obkopu kod crkvice, al iskreno!„ reče general oštro.

"Ja kod obkopa nisam ni bila g. generale„ odgovori Varadinka Mara "nego da odolim bolnom srdcu svomu, odoh tamo onoj crkvici tražiti u molitvi utjehe. Našav ju zatvorenu, obidjoh okol nje Bogu i Bogorodici se moleći.„

"To je prazan izgovor! ti se možeš i kod kuće moliti Bogu. Zar ti ne čù za moju zapovied?„ oštro reče general.

"To je istina generale da se ja i kod kuće moliti mogu, al tamo onoj crkvici tjera me srdce; ona bo samotna siromaška crkvica slaže se vrlo s mojim samotnim i sirotnim srdcem. A drugo, da sam čula za zapovied Vašu do ista ne podjoh; ja sjedim uviek u svojoj samotnoj sobi a kako se s nikim nedružim, ne čuh ništa o zabrani.„ uljudno doda Varadinka Mara.

"Dà, ti nikud ne ideš, niti se s ikim družiš; ti si sanjarka i bludilica njeka kao što sam čuo,„ privati general jačim i kao poružnim glasom.

"Ja sanjarka nisam, nego me sviet suludastom i bludilicom učinio, pak takova sad kod svieta moram da budem; inače ne bi k Vami ni dovedena i kao uhoda obtužena bila. No to je sve iz zlobe njekog častnika, koga sam jedan put od sebe odpravila.„ reče Mara dočim joj oči sjevnuše, a lice rumen proleti.

Zatim se general mučeć malo u misli zadube, pak za mala opet nastavi: "Pak tko si ti, čija li si? od čega živiš? imaš li koga od roda svoga?„

"Ja sam samica sirota, a ne imam nikoga, na bielu svietu od roda svoga!„ tužno prihvati Varadinka Mara, dočim joj se oči zastakliše u suzah: "Ja sam se rodila ovdje u gradu. Moj otac, koga

Digitized by Google

nikad ni vidjela nisam nit upoznala, bio je častnik te proti Turkom vojujući u onih ratovih prije Karlovačkog mira pogibe — mene nije vidjeo. Takodjer i za milu majku si ne znam, jer moj život i porod zada joj smrt„ uz ove rieči počeše joj suze obilno nuz lice teći. "Imala sam tetku, dobro stojeću u Zemunu, ova me uze po smrti majke moje onako malahnu k sebi, te me odgoji. Ljubljaše me veoma, jer djece ne imade, smatraše me dakle kao svoju rodjenu kćercu, pak me iz milosti Varadinkom Marom prozva, od mog rodjenog mjesta, koje mi ime osta do danas. Ona me prosto ali kriepostno odhranila. Dala me je osim ženskih poslova učiti takodjer pjevanje i sviranje. Radi toga i mog priličnog lica, bila sam mnogo cienjena i od mnogih ljubljena. U mladosti moje zanesenosti zagledam se, po nesreću svoju u njekog mladića. Njegovo krasno obličje a još sladji razgovor na toliko me očara i omili mi, da za njega od ljubavi poginut ne bi marila. No on nije toliko tražio ljubav moju, koliko volji svojoj mnom si povoljkati pak me ostaviti, što ne dostignuv podlo me iznevjeri i ostavi, da ga nikad više ne vidjeh. Tim poražena, omrzih na sviet njekim načinom, te pojdoh sama sebi živjeti. Tetka mi zatim umre, a meni sve svoje imanje ostavi. Ja prodam sve, te odlučih Zemun što me na nesretnu ljubav opominjaše, ostaviti, pak se opet u milo i rodno mjesto Varadin grad povratiti, da si tu il bolju sreću najdem il u tuzi tamo do mile majčice kosti svoje sahranim.„ Ovdje oddahnu malo Varadinka Mara; general stoji sav tronut. Zatim ona opet nastavi: "Ali moja tuga prevelika i rane srdca još ne zarasle. Za to mladiće tužno i ganjljivo od sebe odpravljah u prvi mah, družtva izbjegavah sebi i tuzi svojoj živeć; s toga me i suludastom i sanjarkom ovdje prozvaše. Jedina molitva sa kriepostnog i pobožnog odhranjivanja tetkinog, jedini grob moje majke, i ljubav rodnog mjesta moga biahu mi utjeha. Pak g. generale„ pojde vatrenijim glasom govoriti "zar vi možete misliti da će ta ljubav rodnog mjesta moga, koja me unj dotjerala, sad me nevjernicom i izdajicom učiniti? Ah jako se varate! Premda samo slabu žensku pred sobom gledate, znajte, da u meni srdce što za svoje mari bije. Znajte da je u meni duh za dom i rod svoj odvažan na svako djelo! Znajte, da u ovoj slaboj ženskoj ujedno junakinja pred Vami stoji! Pitajte Zemun i okolicu njegovu, pak će Vam kazati, što je i kako je Turčina onog nadmudrila Varadinka Mara *). A ako još svemu tomu ne vjerujete, nadam se, kao što slutim da ću ja Vam i svemu svietu pokazati, da nije izdajica rodnog mjesta svoga Varadinka Mara!„ Ovo izrekav ušuti pozorno motreć generala, koj čuda svoga sakriti ne mogaše, te zatim utiešeno reče: "Žao mi te je, a ujedno mi i omili Varadinko Maro.„

A naš Mijo, koj sve ovo sa strane, srdcem ucviljenim i ujedno uzhitjenim a ukočenim u Maru očima slušao, sad od stola svog ne

*) Ovdje Mara opominje na ono svoje junačko djelo u narodnoj pjesmi:
Platno bieli Varadinka Mara
Na Dunavu, na pram Biogradu, i. t. d.

Digitized by Google

običnom slobodnostju, oslanjajuć se valjda na rieči generalove, skoči stupiv pred istog i Maru, pak reče: "Oprostite g. generale smielosti mojoj, da i ja koju reknem za obranu ove djevojke!„

"Zar ti nju znaš sinovče Mijo? Nude reci,„ malo u čudu reče general.

"Ja znam i ne znam; sad ju istom drugi put vidim, premda nikad ni rieči s njome ne progovorih. No sudeć iz onog kad i kako ju prvi put u onoj crkvici daščari potajno vidjeh kako se Bogu skrušeno moljaše, uzdisaše i suze ronjaše, i da ne budem svega ovoga čuo, prije bi o svojoj stalnosti i vjernosti posumlja, nego što bi na sumnju ili izdajstvo i pomisliti mogao,„ odgovori pouzdano Mijo.

Iza ovih riečij proleti rujni stid lice Marino, ona donikle Miju motreć, kad se pogledi njini sukobiše očima nikne.

"To je baš vruća da ne reknem pretjerana obrana sinovče dragi,„ odslovi opet general.

"A što dugo da šeprtljam? Naklonost Vaša blaga podpuno mi pouzdanja daje da smijem pred Vami iskren biti. Ne čudite se vrućoj obrani ovoj jer ide iz ljubavi. Ja ovu djevojku ljubim; no tomu nisam kriv. Da je onda onako tužne u crkvici ne vidjeh, nigda je možebit ljubio ne bi; al tuga i uzdasi njeni pobude u meni čudo pak s njim i ljubav. No od onog doba pokraj svega nastojanja moga ne mogoh je nigdje više vidjeti nit za nju začuti. Tim je većma ljubav moja rasla i odtud znajte g. generale ona raztresenost moja, koja Vašim očima nije umakla. Sad pako kad sam ju opet na toli čudan način spoznao, a izpovjesti njenom do dna srdca spoznao, još ju sad većma ljubim. A nadam se od dobrohotnosti Vaše, da ljubav otu moju prvu napram toli poštenoj i kriepostnoj djevojci odsuditi ne ćete. A ako Vi to odobrite, oh tad ne ću više biti raztresen kao dosad, — oh tad vidjet ćete me kao srčanog i odvažnog vojnika vriednog s rodstva Vašeg do skora prvog na bedemih turskih„ oduševljeno odgovori Mijo, čekajući odgovor generala.

Varadinka Mara pri ovakovoj izpoviedi nije mogla skriti svoje ljuvene smeće, lice joj sve u plamenu bijaše stojeć nepomično kao kip.

"A što će na to Varadinka Mara kazati?„ upita, skubeći se, general, te Miju te Maru motreć.

"Náda je svim žalostnim i zaljubljenim utjeha. Nadam se i ja dakle, da srdce njeno toli kriepostno, moje, toli iskreno prezrieti ne će?„ utješljivo pitajućim glasom reče Mijo.

"No to je bio ljuveni izpit„ reče posmiešno general. "Maro! ti si slobodna, proglašujem te za nedužnu: A Mijo dragi sinovče! želim ti sretan ljuven uspjeh! Budite oboje sretni, nek vam je od mene blagoslovno!„

Mara se nakloni i poljubi u ruku generala, od čudna tog prizora ni riečce proslovit ne mogaše, te pojde, na što on opet Miji: "Sinovče dragi izprati tvoju novu ljubovcu.„

Mara smireno primiv ponudjenu ruku Mije ode njime svojoj kući. Tu vidi Mijo, da je to ona ista kućica iz koje se ono žalobno pje-

Digitized by Google

vanje orilo. Mara Varadinka dakle bijaše ona nesretna djevojka što bosilje sadi, a pelen joj niče.

Što je u kućici onoj Mijo s Varadinkom Marom dalje govorio, što li osjetjao i uživao to nam ne treba ni znati; dosta nam je da znamo to, da je večer ova sastavila dvoje milih i dragih.

IV.

Tko je sretniji sada što je ovo dvoje? Tim više, što je general prepoznao za dva, tri li dana pošteno srdce Varadinke Mare, k tomu neodoljiva silna milost Mije svoga prama njoj, a zatim on i privolio da se zaruče, i odlučio da se skora takodjer vjenčaju.

Tekli su za to vrieme Mari i Miji dnevi puni slastne one razkoši, kakove ih samo duše i srdca prvom ljubavju opojena osjetjati mogu. Kako Maru tako i Miju odbjegla biše dojakošnja tuga i raztresenost, te i ne misleć na skore pogibelji od Turaka uživaše jedno u drugom, što prije očekivajući presretni časak oni, koj će ih za naviek sjediniti.

Išla je čudna ljubav ova po gradu od ustiju do ustiju, jedni se čude, drugi smiju; no to njih ni najmanje ne pobuni; — što više, tim točniji i veseliji biše Mijo na dužnosti svojoj vojničkoj! Videći tu njegovu valjalost general naimenova ga stotnikom, te mu izruči zapoviedničstvo vrh više satnija. Mijo, da još većma zahvalnost svoju pokaže, i gorljivost za slavom junačkom izmoli od generala, da ga izašalje izvan Varadina grada na bedeme proti Turkom. Privoli general; i već isti dan stojao je Mijo sa vojnici na jednom obkopu tamo kod crkvice.

Razstao se Mijo od svoje mile Mare lahko; eno ga dragoj svojoj na blizu, svaki dan kad vojničke dužnosti dopustiše, mogao je dojezditi na svom čilom doratu, vidjeti Maru, pak se tim srčanije opet na smrtonosni svoj bedem vratiti. Ali ipak pri razstanku plakaše Mara, ali on ju s onom pjesmom narodnom, koju ga ona nauči, tješio:

Ne plač ne plač draga, ne daj srdcu jada!
Dosta ćeš plakati, kad na vojsku pojdem,
Kad na vojsku pojdem a natrag ne dojdem!
Kroz goricu projdem, zelen listak najdem,
Listak ću trgati za klobuk metati,
Za klobuk metati, tebe spominjati,
Vezi ime moje na marame tvoje,
A i ja ću tvoje na srdašce moje!
Ako l' čuješ draga, da sam poginuo,
Ti ne žali draga do mog groba doći.
Svemu svietu javi: "ovdje leži dragi!„
"Koga sam ljubila, rukama grlila,
„Sad ga zemlja ljubi, i travica grli!„
„Oj zemljice crna, ne budi mu težka!
„Travice zelena, ne budi mu gorka!„

Digitized by Google

A što za to vrieme radiše Turci? Spomenusmo da su već blizu Karlovaca bili. U Karlovcih mala posada uz malo pučanstva, nije ni misliti, da se je onakovoj sili od 200,000 Turaka upirati mogla. Predadoše se dakle Karlovčani svaki zulum trpeć od nasilnih Turaka, dočim se posada Varadinu gradu povukla, da jim se tim bolje u predgradskih obkopih opre. Njimi se i mnogi Karlovčani srdca junačkoga pridruže, ne hoteći u Karlovcih proti Turkom, da tako rodnu varoš svoju od razora sačuvaju, ali odlučivši čvrsto, krvnom svom dušmanu izvan svog rodnog mjesta se osvetiti, pa makar glavom platiti. Ondje dakle gdje je današnja Varadinska tako zvana česma četvrt sata od Karlovaca malo gore više, ova četa mala al srčna na brzo se utabori i dobar obkop sagradi. Od strane Dunava bijahu sigurni, ovaj se bo izlio biaše skoro do druma, s druge pako strane oni brežuljci baš jim sgodni biahu za obranu i motrenje kako se kreću turske vojske. Tu misliše oni čarakanjem i puškaranjem zabavljati Turke, nadajuć se u velikoj sili pomoći iz grada, dok *Prinz Eugen* ne prispije.

Za sve ovo odmah sazna General gradski pak jim nješto vojske svoje u pomoć poslao, tim i gradu i njim dobro misleć. No kod svega toga u velikoj biše smeći što pomoći od Eugena još ne ima, zabrinuo se takodjer, ako i dojde, kako će Dunav kod tolike sile turske moći prejći? Ali Bog boguje, a čovjek luduje.

Bilo je koncem mjeseca srpnja, danica još ne pomolila lica, a od zore ni spomena ne ima, kad Turci nješto vojske svoje krenuvši od Karlovaca udare na ovi obkop blizu Varadinske česme. Misliše oholice turske, da će brzo s ovom šakom ljudij gotovi biti, pak obkop osvojiti, al se bore naši kao razdraženi lavi, pak Turkom ni blizo ne dadu. U toj stisci brzo našim pomoć priteče; a bijaše to za junačkom slavom hlepteći Mijo sa svojimi vojnici. Borio se tu srčano sve do biela dana; no kad danak dankati poče, uvidiv Turci, da od svojih piešaka hasne ne imaju, te onda naputе podvostručivši silu konjanike janičare biesne pod vojvodstvom ljute guje *Mehmed Age*. Lete konji janičarski kao vile po onih brežuljcih, te uprav na obkop jurišajući skaču. Naši se opet ne dadu jer ih hrabri junački Mijo. No tko je silu nadsilio, tko li nadjačao? Videći očiti svoj poraz, krenu Mijo boreći se natrag prama Varadinu sa svom vojskom i ostavi prazan obkop Turkom. Mnoga li rad otog boja zaplaka Karlovačka majka, mnoga li se u crno zavi Karlovačka ljuba i seka zakuka — ali većma platiše Turci, jer tjelesi svojimi bijahu izpunjeni jarci obkopa ovog; pa na čast jim slava takova!

Mijo se sa zaostavšim vojnikom svojim povuče u svoj predjašni obkop blizu crkvice. Turci oholi rad svoje pobjede odluče dalje, da se bliže prikuče gradu. Kad su jame obkopa dobivenog od trupala svojih očistili u njem se utvrde, i druge kraj onog kopajući, a nakite glavami na kopje nataknutimi.

(Dalje).

Digitized by Google

BOŠNJACI.

(Iz naše poviesti).

FERDO FILIPOVIĆ.

(Dalje).

II.

Sretan je narod, u koga uz sve nevolje, što ga sa svih strana tište, ipak ima muževa koji ne žale boriti se i krv svoju prolievati za najsvetiju stvar cieloga čovječanstva, a osobito svoga naroda! Takvi narod nuz svu svoju nesreću može se scieniti sretnim, jer se ipak nadati može da će se iz one male šake ljudij poroditi njekada množina koja će svoj dom od okrutničkog jarma osloboditi, svomu rodu osvjetlati lice i neuvehlimi ga lovori ovjenčati. A ti riedki ljudi u naših turskih pokrajinah jesu hajduci. Ne ću ovdje opisivati kakvi su oto ljudi jer ćemo ih iz pripoviesti i onako vidjeti, i jer su čitateljem već podobro iz narodnih pjesama i pripoviestij poznati. Medjutim hodimo ipak na Vran planinu, tamo ćemo vidjeti množinu takvih izvanrednih lica te ćemo se s njimi pobližje spoznati.

Tamo gdje se ota planina s najvećega strmena u dol pušta, kroz koju rieka Vrbas teče, jest jedna ogromna špilja, koje je zjalo prema Vrbasu otvoreno, i do kojega se bez velike pogibelji ne može doprijeti. Riedko komu je ulaz u nju bio poznat, koj čak s vrhunca briega kroz tjesnac u nju vodi, i koj je po svoj prilici voda načinila jer je i sada iz jedne slabe i skoro izsušile česme voda kroz njega dolje tekla. U otoj špilji bila je velika množina svieta obojega spola, koj u raznih i kao u sobe uredjenih prigradcih prebiva. Po njihovom izvanjskom sudeć ne bi nikada mislio, da su oto hajduci, — oni ljudi, koji da se uklone turskomu zulumčarenju, ostaviše svoj dom i nastaniše se u planini, da tamo ne samo slobodan život sprovode, već da i svoju jednokrvnu braću od barbarskoga nasrtanja brane; ljudi, u kojih uspomeni još traju njegdašnja sretna vremena Nemanićka; koji i dan danas oplakuju u pjesmi nesretnu kosovsku bitku, uzvisuju Miloša Obilića, žale za dobrim, kriepkim i junačkim nu prevarenim car Lazarem, a proklinju izdajicu svog ubiedjenog naroda, poznata ciela povjestnica od najdavnijih vremena sve do Crnog-Gjorgja i do dana današnjega, i koji, znajuć tim načinom prošastnost i sadašnjost svoju, i videć kako se i dan danas tlači; uzavriju za boljim slobodnijim životom, zažedne za osvetom svojih praotaca, pobjegnu u brda, i tamo su svojim bieli janjci, a Turkom mrki vuci.

Množina takovih ljudi, kako rekoh, sjedjaše pušeći i razgovarajući se u jednoj strani špilje.

"A i ti si vojevao sa Crnim Gjorgjem?„ upita jedan od hajduka svoga susjeda.

"Jesam„ odvrati mu drug, a po imenu Franjo "Bog mu dao plemenitoj duši pokoj — svi poskidaju fesove — to je bio čovjek kakvog skoro sunce ogrijati ne će. Posljedni put sam kao momak

Digitized by Google

od dvadeset godina vojevao s njim kad je prešao balkanske gore i u Suvodolu potukao mnogo jaču tursku vojsku, te Sitnicu prešao i došao u gnjezdo njegdašnjeg prostranog srbskog carstva. Divio sam se njegovom junačstvu kad zauzè Novi Pazar; gdje god je bila najveća pogibelj, tu je on bio, svagdje i na svakom mjestu mogao si ga vidjeti kako opominja, hrabri i bori se. Turci kad su samo čuli za njega, bježali su već od samog njegovog imena. Bio sam i kad obkolismo Prijepolje i tu mu stigne viest, da se je neprijatelj na iztočnoj strani kod Niša ojačao. Ovo najznatnije mjesto srbske neodvisnosti branili su prije nečuvenim junačstvom Milenko Stojković i Petar Dobrinjac sa ne više nego hiljadu i pet stotina junaka s jednim topom proti tridest hiljada Turaka pod Asif-pašom. On pošalje tamo takodjer oko tridest hiljada ljudij medju kojimi sam i ja bio, no po nesreću svoju i svoga naroda predade zapovjedničstvo nad vojskom Miloju Petroviću čovjeku slabu i nenavidnu nu pohlepnu za dostojanstvom i slavom. Došavši pod Niš popravili smo taki šanceve, od kojih su najvažniji i na prvom udarcu bili Kamenički, koje je branio Simo Sindjelić, sa tri hiljade svojih junaka. Poznat kao junak, kojemu je djela već i narod opjevao, bio mu je Miloje nenavidan i za oto mu nedade nikakove pomoći, već je nedjelju danah mirno gledao svakdanja nasrtanja turska, koje je on uviek hrabro i velikim gubitkom od svojih šanceva uzbijao. Zaludu je Sindjelić pomoći od Miloja iskao, on ga nije hotjeo ni saslušati.„ Njemu se pjesme pjevaju, a ne meni običavao bi uviek odgovoriti "neka se bori proti Turkom, da mu vidimo junačstvo.„ Oko Vidov dana, — otoga toli kobnoga dana za naš cieli narod — god. 1809 navali Asif-paša sa svom svojom silom od 40,000 na Sindjelića, što imaše samo još hiljadu i stotina ljudij. Miloje gledao je nedaleko otaj boj, a ne imao srdca, ili sám poteći svojoj braći u pomoć, ili im pako pomoći poslati. Boj je tako žestok bio, da su Turci već svojimi tjelesi šanceve napunili i preko njih u nutra skakali i tukli se. Sindjelić vidi, da se na nikakovi način obdržati ne može, i bojeći se da ne bi Turkom u robstvo pao, zapali sam džebanu što je još biaše, i digne se sa svimi svojimi junaci i velikom množinom neprijatelja u zrak.„

"Vječna jim spomen!„ rekoše svi jednoglasno dizući fesove, a u očiuh jim suze kao biseri zablistaše.

"Amin!„ odvrati Franjo tiho i nastavi dalje: "i ja sam oto čudo gledao, a nisam se usudio ići jim u pomoć; a što bi sámi i pomogao, kad se je medju nas iste nesloga uvriežila bila. Poslie otoga boja otvori se Turčinu put u Srbiju, te ju za kratko vrieme opet osvojiše. Crni Gjorgje pobježe u Njemačku a ja u Bosnu opet u hajduke. Turci su poslie toga boja od onih srbskih glava, što su na kamenici pali, načinili jednu kulu štono i dan danas stoji kao vječiti spomenik srbskog junačstva a turskog barbarstva.„

"Tiha voda briege dere,„ veli poslovica. Hajduci mučahu mramorke, i čuo bi muhu preko njih prozujiti. Svaki je promisljao svoje jade i čemu se ima nadat, te za čas zavlada u špilji grobna tišina,

Digitized by Google

da kasnije tiem jačom žestinom provali. U tom se čuše koraci i razgovor mnošine ljudij; za kratko stupi u nutra Jozo Kovačević sa svojimi drugovi, i sva se družina opet oživi.

"Dobro došo brate Jozo reče Franjo prenuo se iz svojih mislij, i skočiv sa svoga mjesta rukova se i izgrli s njime "i vi svi, braćo! da ste mi zdravo i dobro došli„ reče ostaloj nadošloj družini, te spustiv se opet na zemlju upita znatiželjno: "A gdje si, brate, tako duge? tri nedjelje, to nije šala, već sam se bio zabrinuo za vas! pa koje mi glase nosite?„

"Dobre glase, aľ još bolje ponude„ odvrati Jozo spuščajuć se takodjer da se odmori, što isto i njegovi drugovi učiniše.

"Hodi Mladene, „ reče za tim Franjo djetetu, što uz njega sjedjaše, i na svaku rieč mu pozorno pazilo, "kaži materi neka dobru večeru pripravi, jer su nam evo braća došla, pa su jako utrudjena; a ti nam Jozo sada sve pripoviedaj, što si za oto vrieme dobra počinio.„

"Znaš„ poče Kovačević "da sam se osvetom zakleo onom kletom poturici Mustaj-begu. Čuvši da je u Karafezijinoj vojsci kod Prilipa, pohitim tamo; nu bilo je već kasno jer je vezir Rešid-paša bio već potukao Mustaj-pašu skadarskoga i Karafeziju, kojih se čete na sve strane razprsiše, i tako mu ne mogoh u trag ući, već se vratim u Travnik da barem na Useinu svoj zavjet ovršim. Došav tamo bio je on izvan Travnika harač birajući. Tu sam se njeko vrieme zadržavao, doklem čuh, da je diždaru gradačackomu naložio, da mu harem doveze, s kojim se je već i Travniku približao bio. Da se barem jednom krvopiji svoga zavičaja osvetim, pojdem mu u susret i dočekam ga u busiah kod Vrandúka, kao što se odpadniku i okrutniku pristoji; on ti s moje ruke zemlju omasti, a harem mu zarobim. Znavši kako je Useinu, odem i dočekam ga u Travniku da s njim mir ugovorim, koga je sada u stiski dragovoljno primio da se samo njemu ne opremo. On nam podieli teskere s kojih se slobodno domu našem vratiti možemo, i mirno naše imanje obradjivati, a ja mu vratim harem.„

(Dalje).

DOPIS.

5. Svibnja imasmo u Požegi učiteljski sastanak. Najprije su se čitali odgovori na pitanja predložena Vis. namjestničstvom; pa su naročito mal ne svi odgovorili na pitanje, u kojem se tvrdi, da mladež u školi nesramniom i nečudorednijom biva. A svi su se i proti tomu izjavili; osobito pako braniše čast školsku svećenici. Njekoji tih odgovora vriede da se jave kao onaj g. župnika Fr. Thallera i g. Iv. Valetića.

Iza toga uzelo se pretresati mnogo, osobito pako, što:

1. Vis. namjestničstvo naredilo, da se za pučke učione ima sastaviti čitanka o gospodarstvu, a za glavne i gradske o obrtnosti.

Digitized by Google

2. Neka bi Vis. Namjestničstvo naredilo, da supruge pučkih učitelja obučavaju žensku mladež iz najvišeg razreda u različitom kućnom poslovanju.

Budući da mi se ova dva predloga čine vrlo znatna za stvaran napredak našega naroda, za to Vam evo šaljem svoje članke, u kojih ih razložih, te se članovi sastanka skloniše, da se primu u zaključak. (Vidji članak što je niže ovog).

3. Neka vis. Namjestničstvo naredi, da se zavede zaklada za podporu udovam i sirotčadi učiteljskoj u Horvatskoj i Slavonji. Za to neka bi se sazvali budućih praznika sposobni učitelji, da izrade osnovu, kako bi se ta zaklada učinila, a nie sumlje, da bi se ikoj učitelj uztezao štogodj za tu stvar napisati i izraditi.

Ovaj predlog mogla bi gg. učitelji i na inih sastancih podupirati.

4. Neka bi Vis. Namjestničstvo koncem svake školske godine izdalo "školski sbornik," u kom bi se priobćivali svi zapisnici i pismeni izradci o svih učiteljskih kotarskih sastancih u Hrvatskoj i Slavonskoj.

5. Neka se uvede biblička poviestnica kao učevna knjiga po seoskih školah.

6. Neka se učiteljem dade badava predprega kad im je ići na učiteljske sastanke.

Da se pismeno rieše, sastanku se predložila ova pitanja:

1. Koji su uzroci, što se naši mladići ne daju na učiteljstvo i kako bi se oti uzroci uklonili.

2. Kako bi se utemeljio pedagogički časopis. Glede toga neka bi se izradili predlozi Vis. Namjestničstvu. Gdje je novaca za radničke kuće, bolnice i ludnice, bit će ih valjda i toliko još da se plaća jedan čovjek, koj bi uredjivao časopis za pametne ljude, kao što moraju biti učitelji. Svaka škola bi se mogla obvezat da drži taj časopis; kad to može biti s gospodarskim listom što ga drže mnoge obćine, valjda bi i sa ovim.

To su Vam u kratko posljedice našega sastanka. Ja bi rekao da naše obćinstvo može biti zadovoljno tim prvim početkom. Dok se ljudi osvieste, bit će i boljih plodova.

Iv. Filipović.

Kako bi se školom podić dalo duševno i stvarno blagostanje našega naroda.

Iv. Filipović.

Doista da nikomu od prečastne i preštimane ovdje sabrane gospode nepoznato ne će biti, da se naše pučanstvo već od mnogo godina ne samo ne umnožava, nego očevidno baš umanjava. A tko to opazio nije, neka samo izvoli uzeti diecezanske šematisme od njekoliko godina nazad, pa će se odmah osvjedočiti o tom. Što je pako uzrok tomu za naš narod veoma žalostnomu pojavu? To je pitanje za našu narodnu budućnost, nu ne samo budućnost nego upravo za narodni naš obstanak tako znatno da ga se doista nitko, čim taj nazadak opazi, otresti ne može, ako samo iole čuvstva ima za svoj narod i za čovječanstvo u obće.

Tomu Vam ima više uzroka; nu izmedj ostalih mislim, da je ponajznatniji, što je u našem puku i ćudoredno i znanstveno posve zanemaren

Digitized by Google

ženski spol. Ćudnoredau zanemarenost dokazuje najbolje obće zavladavša razpuštenost, bezsramnost i bludnost kod ženske mladeži; a znanstveno velika neuputnost i veliko neznanstvo u upravljanju kućanstva kod domaćica i žena našega prostog puka. Tko samo malko zaviri u kuće naših seljaka te vidi, kako žene s kućanstvom barataju, kako se naše prosto ljudstvo hrani i kako životari, taj će se mahom osvjedočiti o prevelikoj gluposti i zanemarenosti, koja tu vlada, niti će se više čuditi, što se tako malo zdrava i čila ljudstva vidja, što nam je prosti puk tako surov i kržljav, što kućanstva većinom propadaju, što sirotinja i nevolja svuda vlada, i što svega toga radi narod nam ne samo ne napreduje, nego još sve više propada i umanjava se. Jer odkuda da bude zdravlja, snage i napredka u pučanstvu, kad su žene većinom glupe, pune predsuda, izopačene, bez čuvstva za obiteljski život, kad djecu raztjeruju, a rodjenu truju i more, neuredno odhranjuju i zanemaruju, kad u kućah ne ima niti reda nit čistoće, kad se ne ima zdrava nit užitka nit napitka, kad ni čestita krušca izpeći ne znaju, a kamo li što drugoga čestitog da bi znale skuhati i prirediti? Tu onda mora da gine i propada snaga naroda, i ja se tomu ni najmanje nečudim, nego samo hvalim Bogu, da nam uz takove žene već sasvim narod izumro nije. Ta obća razvraćenost našeg ženskog puka nije dakle samo mahna, nego upravo velika nesreća, da veće ne može već biti, jer će nam konačno narod upropastiti, ako joj se što prije ne stane na put, ako joj se što prije ne potraži lieka. I ja bi upravo reko, da je to golema i sramota i grehota, što u nas sve do dana današnjeg još ništa učinjeno nije za oplemenjivanje našeg ženskog pučanstva, gdje je očevidno, da bi jedino to narod naš i moralno i materialno podiglo i okrepilo, niti bi se sada morale podizati bolnice za bludne bolesti.

Ele što nije, može još biti, jer ako je zlo i veliko, ipak nije toliko, da mu se ne bi pomoglo dobrom voljom i dobrim načinom. Nu tko i kojim načinom da se pomogne tomu zlu? Tko drugi nego crkva i škola ugledom i obukom svojom, i država, koja bi initiativu ovdje poprimiti imala. Što da crkva čini, da se naš narod a osobito ženski spol ćudoredno popravi i iz kala i gnjusa razvraćenosti iztrgne, u to se ne ću da pačam, to ostavljam onim, koji su na to pozvani svetim svojim zvanjem; samo ću na kratko navesti; kako bi se školom blagostvorno u tom pravcu djelovati moglo. Ej, već znamo, kamo smjeraš, reć će se, rada si valjda, da se za ženski spol u svakoj županiji pod nadzorom i upravljanjem razumnih kućanica zavedu uzorna kućanstva ili ženske gospodarske škole; te da se onda tamo iz svakog sela pod moraš šalje po jedna il dvie djevojke, od kojih bi zatim malo po malo i ostale ukućanke i seljanke naučile se boljemu kućanstvu i gospodarstvu! To ja baš ne kažem, nu zar bi s gorjega bilo, kad bi se sbiljam, kao što se zavode za muški spol gospodarske škole, zavela koja i za ženski? Nu okanimo se toga, te jabuke previsoko za nas vise; do njih se penje samo po zlatnih ljestvah, a naše su sve drvene i ktom još vrbove i ohrdane. Dakle neka se zavode po selih navadne pučke škole za žensku mladež, kao što su to već zavedene po njekojih gradovih. Ni to ne bi s gorjega bilo, samo bi se te škole morale tada sasvim drugčije urediti, nego li su one po gradovih, ako bi sbiljam želili, da iz njih izlaze bolje i razumnije žene, matere i domaćice. Me-

Digitized by Google

dju tim ni toga ne želim, jer odkuda bi se uzdržavati mogle takove škole, kad i one kubure i kukavno životare, koje su već zavedene. Mi moramo kod velike sirotinje našega naroda gledati, da se kako što jeftinije toga cilja dokopamo, jer zavodeći po selih osebne djevojačke škole, seljaci bi u gluposti svojoj i nepoznavajući odtud proizlazeće koristi te škole mrzili radi tereta, koi bi s njimi skopčani bili, i svakojakimi bi načini gledali, da plodonosno djelovanje ti škola osujećivaju. I poznavajući prepone i predsude s kojimi se još uviek boriti moraju veće od duljeg vremena obstojeće škole, ne bi upravo nikakove dobre budućnosti ni proricati mogo osebnim djevojačkim školam u sadanjih okolnostih. Njim će hora biti tek onda, kad nam se narod malko osviesti, i kad uvidjati bude stao koristi, koje iz takvih škola proiztječu. A dok sine ta sretna doba, gledajmo da kako biednomu i sliepomu narodu pomognemo onim što imamo, onim čemu se je on već privikao, to jest školami. A vjerujte, da se može, ako se samo uzhtije, ako se sve sudjelujuće sile slože.

Ženskoj mladeži potrebna su sva ona znanja, koja se sada predaju u pučkih školah; isto tako kao i mužkoj. Neka se dakle naredba učini, da i ženska djeca kao i mužka zajednički polaze pučke škole. Pa to nije ništa ne moguće. Evo i u krajini obstoji ta naredba, te tamo i sbiljam zajednički polazi sveske škole mladež obojeg spola. A što tamo biti može, za što nebi i ovdje? Neka se nitko odtale ne boji zlih posljedica za ćudorednost; razboriti i revni učitelji znat će takove već preprečiti, ako bi ih i bilo. Za umni napredak pako bilo bi to svakako veoma koristno, jer iz izkustva, znam, da je medju djecom uviek više revnosti i nadtjecanja, kad se oba spola zajednički obučavaju, nego li obaška. To leži već u zakonih naravi čovječanske, te je to svatko već i sam izkusiti mogao, ako je našu narav malo pobližje promatrao.

Ovako bi se zadovoljiti dalo umnoj strani pučke obrazovanosti ženskog spola; nu tim još nebi pomoženo bilo potrebnoj narodnoj, kao što pomoženo nije u krajini; gdje se samo umna strana u obzir uzima. Jer kao što je muž bez praktičnog znanja za život nepodpun, tako ni žena ne može podpunom da bude, ako nezna što treba za vrstnu domaćicu i gazdaricu. Tomu bi se opet pomoći dalo, kada bi se naredilo, da supruge pučkih učitelja uz kakovu malu nagradu obvezane budu žensku mladež najvišjega razreda obučavati u ručnom i kućnom poslovanju. Nu ne u vezenju i sličnih ništarija, koje samo nepotrebnomu luksusu mladež priučuju; ne u prelu, švelu i krpanju, to mogu i trebaju da se nauče od matera svojih: nego u pečenju čestitog kruha, kuhanju prostih ali zdravih jela, u baratanju s mliekom, s kravami i živadi, u držanju reda i čistoće u kući, u obradjivanju vrtlarskom, i kako da se u božjemu strahu uzgaja zdrav i čil naraštaj. To je, u čem bi želio, da supruge učitelja obučavaju najveće djevojčice. A k tome nebi trebalo nikakovih osobitih sprava i naprava, nego da se malko ženitbe učitelja nadziru i da se zapovjedi, da svaki učitelj najprije preduzima i izpituje te djevojčice, a zatim da k njegovoj supruzi idu, te pod njezinim rukovanjem da obavljaju sve kućne poslove bez ikakve iznimke.

Znam da će mnogi ovdje prigovoriti, pa zar to nebi značilo školske djevojčice praviti služavkami učiteljicah? Nu ako bi to za ote djevojčice

Digitized by Google

koristno bilo, zar bi to onda bila kakova sramota, pa ma baš i bile služavke. Nijedan posao nije sramotan, a najmanje onaj, koj se radi sbog vlastitog nauka. A sumnje ne ima, da bi takove djevojčice, koje bi ovako jednu il dvie godine sprovele po učiteljevih sobah, po učiteljevoj kuhinji, po učiteljevoj jestbinici, po učiteljevom podrumu, po učiteljevom vrtu, pa ako bi bilo i oko učiteljeve male dječice — danas sutra u svakom pogledu bile i urednije i čistije, i marljivije i vještije, i razumnije i ćudorednije. Ovakove djevojčice bile bi najbolje sjemenjače boljega kućanstva, i za koju godinu bilo bi sijaset vještih i razumnih kućanica i gazdarica. Ovako bi se na skoro tako rekuć preobrazio sav domaći život našeg naroda, on bi se upravo na novi život preporodio, i uz mnoge svoje naravne sposobnosti, koje mu neodriču ni neprijatelji njegovi, procvao bi, da bi ga bila milina, pa bi postao uglednim i štovanim svugda i svagdje, a ne bi bio svagdje preziran i mržen, kao sada. O može li mu se veće dobročinstvo i pomisliti samot? Ako ne, a ono dajte prečastna gospodo i ostali prevriedni drugovi, ako smo prijatelji naroda, o čem ja nesumnjam, gledajmo i nastojmo, da se što u tom smislu učini. Predložimo ovu stvar Visokoj vladi, ona nas je pozvala, da se ovdje posavjetujemo o pučkoj prosveti, ona će dakle i u obzir uzeti, ako joj što sgodna predložili budemo za promaknuće toga cilja. A neka se nitko od tog ne uztručava može bit tim, da je tobože sramota javno priznavati golotu svoga naroda, i da će nas mnogi toga radi ukoriti i osuditi. Nije sramota svoju golotu priznati, nego je sramota nehotjeti ju pokriti. Što je do tog stalo, ako nas glupost i prostota toga radi i ukori i osudi; pametni ljudi zaista ne će. Neka se narodu pomogne samo, pa ma sviet onda govorio što mu drago. Uviek su suvremenici svoje prave prijatelje ružili i grdili; ali živa je istina gospodo i to: uviek je potomstvo pravu zaslugu postojno ocienilo i proslavilo.

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

XI.

Moja ljuba i čašica
Rumeno je oboje;
Rumen lica i rumenika
Ja to ljubim oboje;

Neka svietu sve ostalo,
Biser, zlato, dragi kami,
Meni dajte punu čašu
I sreću med ženami.

XII.

Nesretan bi uvjek bio
Da me veže Alkoran,
Ti o blagi soče vinski!
Bio bi mi nepoznan;

O neka vas Koranovci
Vam je jedno svedj ljubit,
Ja pak još uz svoju ljubu
Smjem i rujno vino pit.

I. Virovski.

Digitized by Google

— M. Stojanovića *Slike* iz domaćega života našega Slavonskoga naroda i slike iz prirode sa dodatkom *Slavonske pučke sigre* tiskaju se u Zemunu i bit će ovoga mjeseca gotove.

— Dr. Frant. Lod. Rieger u Pragu naumio je izdavati *naučan rječnik*. Tko se sjeća na Enciklopediste francuzke i sjeti se koliko je znanosti iz njihovih spisa crpilo čitateljstvo, da kako ne hvaleć im nesrećne namjere sebičarske, koja ne ide upravo za znanostmi nego ju izopači i žrtvuje načelu, tko dalje pomisli, koliko je koristi u svakoj kući dobar Conversations-Lexićon: taj će doista ovu misao g. R. pozdraviti kako valja; a to tim većma jer ga kani i što je naših slavnih ljudij uvrstiti u taj rječnik, ako mu naša gg. pisci pomognu.

— *Široko polje za književne procjene*. Tako se zovu novine književne, što će ih izdavati u Beogradu g. Dim. Tomić, član dr. srb. slovesnosti. *Sedmica*, iz koje ovu viest izvadismo, nješto na zlo gata sav taj književan posao, sudeć po proglasu, i medj ostalim kazuje, kako je badava posao svakoga pretresavatelja i prema pisca i prema čitatelja, i to radi samoga predplaćivanja, na što već tako svikosmo, da tu pomoći ne ima dok se trgovina književna ne ustanovi kako valja. Mnogo se o toj nesgodi do sada i pisalo i govorilo, ali uradilo nije upravo ništa; a kako je i spisateljem slabo za tim vidi se odatle, što i taj glas o *širokom polju za književne procjene* jedva sada prešao Dunav; a tako će doista i ostali dok nam se sudbina ne smiluje i dade nam čovjeka, koj bude ono što mora biti t. j. tiskar, štampar, pečatatelj i nakladavatelj, a nada sve vješt poslu i — novčat. Da smo mi čemu, već mogosmo od davna imati družtvo makar na *akcije*. Uzmimo si za primjer onu šaku naše braće u Lužicah; 90,000 duša, pa im novine imaju po 1200 čitatelja, a koledara se razpača po 2000 komada. To je dokaz, da ili mare više za svoje, ili su im vješći pisci — ili oboje. — Kad nam stigne proglas *Širokoga polja* i *ako* nam stigne, javit ćemo sl. čitateljstvu.

— Srb. Novine javljaju da je u Beogradu grof Medo Pučić, i da je poklonio srbskoj vladi znamenitu sbirku starih srbskih povelja i drugih pisama o srbskoj povjestnici, te da će ih srbska vlada tiskati.

— —

SMJESICE.

— Slavnomu junaku Sibinjanin Janku postavit će se skoro spomenik u erdeljskom Beogradu; troškovi će iznositi do 25,000 fr. Sbilja tu nam je napomenuti i ono što onomad napomenu i naš *katol. list*; da što je sa spomenikom za Grobničko polje? Ne bi li se našlo družtvance koje bi se toga primilo ljudski. Ne može biti, da je u nas utrnula svaka iskra za narodnom časti. Mi mislimo, da bi

Digitized by Google

se jošt toga mnogo skupilo (jer s onom kukavštinom do sada sabranom, ne može se ništa učinit) n. p. da naše družtvo za poviestnicu opunovlasti svoje povjerenike, a prije jošt da se pozove Sl. občinstvo na novo darivanje; novci bi se mógli kùpit na rokove, nekoliko puta na godinu; pa bi se za koju godinu skupilo toga više; jer ako i ne možemo sagraditi spomenika kako je osnova učinjena, koja je doista krasna, a ono makar samo gromača velika s crkvicom. Dok bi se gradilo mogli bi se novci dati na kamate; mnogi i tako viču da gdje su oni dosadanji novci? Ti su doista u dobrih rukah, samo bi trebalo na jedan put ma u knjižici progovorit o toj stvari i tu izkazat račune i koliko i tko je što dao, pa bi se sl. občinstvo uvjerilo, da nije pošlo sve po zlu.

— (Nevolja sa ljepote). Mnogi zna ili je barem čuo što o krasnoj Filipini Velzerevoj u Tirolu, kojoj se krasota još i dan danas spominje i ide "od usta da usta;„ ali malo tko zna za jošt veću ljepotu, Rozaura Montalboni, koju radi ljepote moraše zatvoriti. Ona življaše kad Ferdo Medicejski zavladao u Fiorenci. Rozaura budući bogata zalievala bi cvieće vinom a kupala se u mlieku. Krasote joj ne možeš izreći riečjom, a obmama joj čar nad sve čare. Kad bi s prozora gledala, navalila svjetina, stala tu da se ne moglo ulicom, gospoda i činovnici a i drugi ljudi zaboravljali i na jelo i djelo. Kad bi ušla u crkvu, narod se obraćao za njom, koj bude pobožniji a koj se zablenu i ode molitva; najbolje dokaza moć ljepote utaloživ bunu, što buknula tada u Fiorenci radi skupoće hrane; gladan narod navalio i na njezinu kuću, poubijao službad, što branila navalu — a kako se ona ukazala — okamene se svi "od divote tolike ljepote,„ i razidju se izcjelivav joj odielo. Tri puta bila je tužena ova slavna krasota, dva puta ju puštili, ali treći bilo je posla. Blagajnik naime velikoga vojvode zagledao se u nju, i da joj omili potratio silne novce državne. Kad izadje djelo na vidjelo on se ubije; a ona budući ostala živa, ostala i kriva, ako se baš i nemoglo dokazati da je ona s njime tratila novce. Osuda se izreče, da bude prognana i žigosana. Pred palačom *Pitti* sagrade kao stratište ili pravje da reknemo žigosalište. Krinkom na licu stupi ona na oto mjesto; žigosar uzme biel t. j. razžaren žig i pozavrne joj rukav do pleća lievog; kako zagleda ruku i pleće bielo kao mlieko lecne se, zaboravi što da radi i na mjesto da ju žigne, prigne glavu i cjelune ono mjestance gdje bi imao žeći. Radi toga prestupka odrube mu glavu; ali Rozauru pustiše na slobodu, jer se ne nadjè tko bi se usudio, ovu divnu pùt skvrnjivati. Ali joj nije bilo mira za dugo; slikar Lorenzo Frascati i prijatelj vel. vojvode Ferdinanda uzplamti takovim žarom s njezine ljepote da poludjè; u crkvi slikajuć madonu i andjele naslikao sve samo Rozaure; kad sve sgotovio, stao na prodikaonu i tri puna dana gledaše ove slike. Oni kojim ljubav i milost Rozaura vratit ne mogaše, obiede ju i tako ju četvrti put stave pod sud. Opet ju pokriše krinkom — jer tko bi ju obsudio gledajuć ono lice, one oči, one obrve, one trepavice, one ustne

Digitized by Google

onaj i onolik čar i sbilja ju obsude na zatvor dok je živa. Istom kad Cosimo III. zavladao, puste ju na slobodu; i tu izadje uvehao cviet što kao pupolj u tavnicu ušlo.

— Zadnjih šest planetoida imena su ova; Doris, Palas, Virginia, Neumasa, Europa, Kalypso. Daljina od sunca im je osjekom $64^1/_4$, $63^5/_6$, $54^5/_6$, $49^1/_5$, $64^6/_7$, $74^2/_5$ milijuna milja. Obidju okol sunca za 5 god. 174 dana, 5 g. 154 d., 4 g. 116 d., 3 g. 244 d., 5 g. 201 d., 6 g. 301 d. Dakako da je sav ovaj račun još necjelovit, nego samo iz dosadanjih paženja sveden.

— U Ruskoj će se sada u svakom glavnom gubernijalnom gradu podignut više škola, u kojoj se mogu djetca svakog staleža učiti; jer do sada nije mogao bez dozvolje svatko učiti koj bi htjeo.

Odgonetke za 9. broj.

Narodne. — 1. Mlin (vodenica, loparača, kladara, rekavica, rakajica, ladjarica, ladvarica). — 2. Posudjeno vraćam. — 3. Dva uzglavka (jastuka, vanjkuša). — 4. Svadja, a iza svadje nevolja svakojakih, (ali može ova zagonetka značit i još koješta tomu naličnoga).

Umjetna. 1) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 / P-e-t-r-o-g-r-a-d — pet — rog — grad — ograda — gora — drago — dràga — odar — ogar — tàr (na guvnu). — 2) Sir-o; Siro.

Rebus. — Napoleon je umro godine 1821.

ZAGONETKE.

od Lj. Sl. Bašanina.

Riečca sam ti od trih slov,
S lieva s desna čitana;
Svak me bježi kó otrov
Jer sam tuzi dragana.

Tko me ima na opak
Težko njemu kad bježi;
Nit je stojan, niti jak
Sgodno samo kad leži.

REBUS. RANJEN
ubijen.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. L. Gr. u d. K. Dobro je, i to vrlo dobro; rieči što možete kupite, samo zavirite prije u Vukov rječnik, da li nisu već može biti upisane; pa ako i jesu, a nije im dodato da znače isto što Vi čuste ili znate, opet napište: tako se istom može nabavit ono sve što treba. Isto tako radite i sa poslovicami i izrekami.

G. N. M. O. Što ćemo s uvjetnim (a ne veznim, jer doista *conjunctiva* u našem jeziku ne ima pa štalo to tiskano u 100 Slovnica od 100 slovničara) načinom? — Ja bi pisao, ja bih pisao, ja bim pisao — ovo se sve troje čuje. Komu je narodni govor za osnovu i dokaz evo mu, biraj od trojega koje hoć; ali mi se držimo *bi;* jer *mi bismo pisali* može u nas značiti i I. davno minulo vrieme jer pravo velite ima u narodu više načina kako izriče davno minulo vrieme; ali ne dva kako velite nego osam, n. p.

ja bih nosio	ja bih bio nosio
ja bjeh nosio	ja bjeh bio nosio
ja bijah nosio	ja bijah bio nosio
bio sam nosio	i polu minulim vremenom nosaše.

Istomu g. i g. B. Pitate za što pišemo *biah* i *bijah?* — Priznajemo da jedno ili drugo ne valja: nam se ipak pravilnje čini bijah; jer *ia* naš jezik ne ima nego sa pridahom *j;* vijati, lijati, Dalmacija (ali ne *Istrija,* nego Istra, jer tako narod izgovara) i. t. d.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Cieua mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za ciela godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Rječka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 12. *Na Rieci 19. lipnja 1858.* **VII. godina.**

☞ *Koncem ovog mjeseca svršava se predplata onim koji platiše samo za četvrt godine; molimo dakle da ponove ovom prilikom. Znajući da naše p. n. sl. občinstvo nije nehajno za knjišstvom, nego mu je inače bud s ruke bud nesgodno brinuti se predplaćivanjem, poslasmo prije njekoliko dana, kao što u prednjem broju javismo, povjerenika da obavlja taj sl. občinstvu dosadan posao; nu iznenada morao se vratit. Da ta stvar ne zapne, a sl. občinstvu da se što više ugodi mi molimo svakoga čestitoga g. Nevenaša, komu je do knjišstva te bi htjeo primili povjereničstvo na se neka nam se javi. No buduć ni smrt nije badava, za to nudimo evo ovim svakom povjereniku, koj sabere do deset članova deset postotaka, koj sabere više od deset do dvadeset članova, petnaest postotaka itd. Ovo vriedi i za one što do sada sbiraše predplatnike.*

Osobito molimo učtivo svu onu p. n. gg. što Neven primaju, ali ga ne platiše, neka nam pošlju novce što prije.

POVRATAK.

S ljubve strielom jao u prsih,
U ovaj se kraj povrati',
Da u divnom tvom pribitju,
Željeni mi mir procvati;
Da po dugom tugovanju,
Radi tebe dušo sveta,
U nježnosti, tvoje krilu,
Mogu naći mir opeta. —

Ah al moji svi predmeti,
Namišljenoj u zabavi,
Od raskošja što me čeka,
I ljubavi što me trави,
Vidim gdje se uništiše,
Baš kad luci željnoj stiže,
Kojoj me je brez prestanka,
Uvjek srdce vuklo bliže.

Omiljeno prohadjanje,
Njekad tvoga kraj prozora,
S toga me je obsjevala,
Tvoga oka rujna zora,
Pretvori se u bježanje
K skrovnom miru stana moga,
Ne bi li se umirio,
Rad odlazka sade tvoga. —

Digitized by Google

Čini misli i sve drugo,
Što životom mi protiče
Sjedinjeno sve je bilo,
Glasom jednim da izviče:
Da te ljubim — ko ljubiti,
Ne može se onak veće,
Da brez tebe nejma meni,
Tà na cielom svjetu sreće!

Pogled oka — stisak ruke,
Slatki posmieh lica tvoga,
Više mi je znao reći
Od govoranja od istoga,
Ah! u miloj kad bi smeći,
Tvoj me pogled susretio,
Tad sam sretan, tad sam miran,
Tad sam jednak bogom bio!

Sad u misli gordom vaju,
Cvjeleć strada ćuvstvo moje,
I po svietu preširoku,
Sliedi s umom stope tvoje.
Ajdte ďaklen misli tamo!
Gdje mislite da će biti,
Ona duša koju ista,
Kao i vas ljubav štiti.

Fr. T. Ličanin.

VRZIRAC I TRKUJE.

(*Iz poviesti naše*).

Ilija Okrugić Sriemac.

(*Dalje*).

IV.

2. Kolovoza baš sunce zalazaše za Karlovačke brdine kad Turci novom jačom silom pojdoše prama drugom našem bedemu pri onoj crkvici, kojim upravljaše vrli Mijo. Dočeka ih on junački, hrabreć vojnike svoje. Na glas prvog topa dojde mu pomoć iz grada. Odmah jurišaju konjanici janičari, al ih iz topova bedemskih kao snoplje duši š njimi upravljajući Mijo, dočim od topova turskih siguran biše, jer ovi ne imajuć po onih briežuljcih mjesta sgodna prebacivahu Mijin obkop, ili k njemu ni ne dopirahu. Biju se naši s Turci sve do mraka, al nisu Turci napredovali. U to dodje Turkom nova pomoć, te novom srčanostju uz gromoviti *Allah!* udare opet na obkop, kad u isti mah i naši povikaše: *Prinz Eugen!* pak se sa novom hrabrostju baciše na Turke. Turci čuvši viku ovu i vidivši neuzkolebivu smielost i junačstvo pomisle u mraku, da je došao Prinz Eugen u pomoć, te u isti mah počnu uzmicati. To Miju našeg još većma osmieli te se sa svojimi usudi izvan bedema u potjeru za Turci. Al ga u tom zla kob snašla. Okrutni *Mehmed Aga* vodja janičara kad vidje kako janičari uzmiču, vrisnù kao guja ljuta, te ih poče novom biesnostju kao marhu natrag tjerati, kunuć im se, da tu ne ima *Prinz Eugena*.

Digitized by Google

Od njega vodjeni i ohrabreni zaurlaše Turci kao gladni vuci pak na naše. Sieku biesni janičari što pod sablju smače, gaze kopitami što pod njih pada, nasta vika i vriska ranjenih vojnika. — Sad naši dadoše pleća, te uzmicati počeše u mrak kud koj. Nije kada bilo tražiti obkopa, nit ih više Mijo ohrabriti mogao, kad unidje strah i metež u vojnike. — Na glas njekojih u grad dobjegavših sam General s novom pomoću onamo pojde, ali je već kasno bilo. Turci prazan opet i ovaj bedem zauzeše, i još bi dalje bili gonili naše, da ih General tamo pošavši svojimi topovi ne preprieči. Tako se svrši taj večernji boj, s mnogim gubitkom, al najveći gubitak biaše: Mijo se u grad ne povrati, u ovom metežu il je pao ili ga zarobiše Turci.

Viest jedna crnja i gorja od druge u grad dolazaše o porazu naših. Ne prekidno urlanje topova, bježanje rapršenih vojnika u grad, jaukanje ranjenika očita i sigurna znače što je. Žene s djecom jaukajuć sakrivahu se trčeć tamo amo po gradu, što pak mogaše nositi oružja letilo je na bedeme, da se u posledniem strahu bori za svoje. U to se glas topova utiša i evo General se živ i zdrav povrati gromovitim uzklikom od sviuh pozdravljen. Tješio je doduše General posadu i pučanstvo, al ta utieha za kratko trajaše, pokraj one misli: da nebrojni Turci evo skoro izpod grada stoje.

U metežu otom trkala je i naša Mara tamo amo po gradu svakog propitkivajući: *gdje je stotink Mijo?* Ali na njenu veliku žalost nitko joj ništa kazati ne znade, a još većma joj čemer srdce stegnu, kad gradska zatvoriše vrata, a mili njen zaručnik Mijo ne dodje. *Oj zelen pelenče moje gorko cvietje!* zakuka kao mahnita, i ode upravo generalu, da njega pita.

„Ne ima Mije!„ naglo u sobu generala stupiv, suznim očima a lomeć rukama, biaše sve što izgovoriti mogaše Mara. Ni najmanje joj ne zamjeri general, nego tužnim glasom uhvativši za ruku reče: „Ne ima, da, mila Maro njegova srčanost vojnička na daleko ga ohrabrila, pak tako biedan il poginu, il je zarobljen. Ne zna se pravo za njega.„

„Ah što ću sada g. generale? jao mene s nova nesretnice!„ zajauka opet.

„Smiri se, od danas mila ćeri moja, ja ću se za tebe brinuti!„ reče tješeću ju general.

„Ah žalostna mi utjeha ota, kad mi ne ima Mije moga!„ jecajući doda Mara.

„Ne zdvoj još, ufaj u Boga! može bit još nije izgubljen sasvim!„ opet reče general.

„Ah crno mi ufanje moje! znam ja dobro krvoloke Turke! jao svakom tko u njihove ruke upade! Jao Miji mojemu, pa da je sve živ, gorko li će ga mrcvariti Turci! bolje bi mu bilo, da je junački pao!„ plačući reče Mara.

„Muči mila kćeri Maro, ne oplakuj u napried dragoga svoga; ta i meni je isto tako mio kao tebi. Još se ne zna za sigurno, što se je s njim zbilo. Večer nam ova tu žalost doniela, al starije je

Digitized by Google

jutro od večeri. Nadam se da će nam sutrašnji dan sve odkriti. Opet ti velim: ne opusti sve nade, nego idi doma, a sutra rieč ti moju dajem, da ćemo svega sigurno čuti, makar ja veziru pisati moro, „ gladeći joj uplakano lice i ruku stiskajući odpusti ju general, ona pako vatreno mu ruku ljubne, srdcem razkidanim ode kući.

Da joj je noć bez sanka bila, to se po sebi razumije. Njeno silno, ćutljivo, ljubeće srdce topilo se u suzah a venulo od uzdaha. Promatrala je nesretnu sudbinu svoju, koja ju od dana rodjenog uviek prati. Čezne za svojim zaručnikom dragim i misli i to: "što ako je živ, kakvim bi ga načinom oslobodit mogla? Ako li je pako pao, kojim bi načinom Turčinu se kako mu drago osvetila, pa makar i sama poginula. „ U otih mislih i nehotomice padoše joj one rieči pjesme svoje obljubljene na pamet: Oj zelen pelenče moje gorko cvietje! tobom će se moji svatovi kititi, ti ćeš mene mladu do groba pratiti! — U njih ona vidi kao za sigurno budućnost svoju žalostnu roneć suze i uzdišući sve jednako ove rieči opetovaše, u tom stanju i zora ju najde.

V.

Danak svanu i sunce ogranu, te čudna ti prizora iz pod Varadina. Turadija silna doline i brežuljke sve od Karlovaca niže pak amo gore od one crkvice pretisnula i poplavila. Sve se crveni i zeleni tamo amo vrveć, slično divljen rujno cvietnom maku — turčinjaku — medj želenim klasjem, kojim vjetar amo tamo vije. — Konj do konja, junak do junaka, na velike Alaje, oružani ubojitim kopljem i britkom demeskinjom uz kubure i duge šarke. Medj njimi se svud Alaj barjaci po zraku vijore, kao oblaci vjetrom tjerani. Na sve strane kopaju se bedemi na vrat na nos, pak se na njih navlače oni veliki topovi turski. — Tu vesela Turadija radi kao pomamna, — tamo opet uz zile, svirale i talombase igra, — ondje opet se džilitaju. — No još ljepše ti biaše pogledati ono šatorje svuda razapeto, kano jedra nebrojnih galija na sinjemu moru; misliš da se nebo svali, na sebi bi ga uzdržali. Samo ti je tu poznati šatore Paša, Begova, Aga i Janičara Spajolana; ovi bo su ljepši od drugih: sve od svile i kadife ponamješteni na zgodnih mjestih. Medj svimi pako najljepše u jutarnjem suncu sjao se čador *Ali Vezira Kamurdžića* na onom umilno uzvisenom brežuljku ne daleko od crkvice, od zelene svile, skerletnim oširokim rubom, bogato utkan zlatom i srebrom, s velikimi zlatnimi rojtami svud okolo, a na vrhu njegovom veliki zlatan polumjesec, što se blistaše u jutarnjem suncu, da u njega okom gledati ne možeš. A kad u čador unidješ oko ti se dosta nagledjeti ne može. Sve što slavohlepna ponositost i mehkoputnost turska smisliti može, sve što čuvstva prekomjerno razdraživa, tu je bilo u najvišem smislu bogatstva i dragocjenosti. Divani od skrleta misirskim zlatom vezeni, posudje porcellansko iz Kine i Japana, sagovi — ćilimi — šara svakoga, šarani suncem Persijskim, a tkani nježnimi prstići ljepotica iz

Digitized by Google

Kalkute i Kandahara, lule i ćilibari od najdragocjenjeg jantara s dragim kamenjem urešeni kao što ih sám Sultan u Carigradu imati može.

Na takovom divanu sjedi *Ali Vezir Kamurdžić* čovjek srednje dobe, čela visoka i široka oko koga se preko fesa velika čalma od persijskog šala savila, očiju velikih crnih upalih, nu oštro sjevajućih, nosa velika sokolova, povećih uzkih brkova iz pod kojih se jedva vide usta čvrsto stisnuta, lica puna, obla crvena bez ikakovih osobitih potezah, držanja Turčinu i tako velikom gospodinu prikladna, ponosita. Na gornjoj dolami široka prsa rese turski redovi, blistaju se u zlatu i kamenju dragu. Velik zlatan polumjesec s dijamanti medj njimi osobito ti oči mutio. Puši nargileh — vodom dim na daleko surla srkne kadkada, napunjava je velikimi dimovi miomirisnog sultan duvana čador svoj. Čvrsto u lulu svoju uprtim očima činjaše se kao da misli. Daleko od njega sjede četir Paše, bliže njemu s desna Paša Biogradski, s lieva pako Vodja Janičara ljuti *Mehmed Aga*. Gledaše oni ne pomično svog gosu čekajući da progovori.

Do mala prekide mučanje Vezir, ter obrativ se Mehmed Agi ponosito mu reče: "Pred najprvimi mojimi Pašami zahvalnost ti izjavljujem na jučerašnjem junačkom djelu tvomu čestiti Mehmed Ago! po komu gjaure pobismo, njihov bedem zauzesmo, te se tako bliže Varadinu prikučismo." Zatim odpetljavši red jedan s prsa svojih nastavi: Primi zviezdu ovu u znak zahvalnosti i kao spomen vječiti junačstva tvoga neka ti ona persa tvoja kiti!"

Ruku na glavu i srdce staviv te dubokim naklonom skut dolame Vezira poljubiv primi Mehmed Aga zviezdu iz ruku Vezira rekavši: "Ne isrečena ti zahvalnost čestiti Ali Veziru na priznanju tom! Ja sam samo dužnost svoju činio! Nastojat ću da još više otu milost zaslužim, na slavu Allaha i njegovog velikog proroka a diku našeg svamogućeg Sultana, makar glavu izgubio, ne marim!" pak si zatim zviezdu na prsa pripetlja.

"Budi junak kao i dosad al čuvaj glave svoje i jedan je Mehmed Aga samo — a trebam te sada veoma," opet doda Vezir.

"Uzdam se u pomoć Allaha i velikog proroka njegovog, da će me čuvati, jer vojujem za njihovu slavu!" ponosno prihvati Mehmed Aga, pak odmah zatim doda: "A što ćeš raditi veliki Veziru s onim gjaurom rodjakom Generala, koga zarobih živa i koga tebi poklanjam?" "Da vidim," za čas opet doda Vezir: "Nek se pred mene dovede!"

Za njekoliko časova bi naš Mijo u lancih pred Vezira doveden. Odlučno vojnički stupajuć dojde pred Vezira Mijo ne pomično ga motreć i čekajuć da ga oslovi. Vezir je takodjer Miju mjerio oštro od pete do glave, u kom mjerenju pozorni motritelj mogo je vidjeti, gdje se Vezir čudi i kao da mu je milo; no se vezir ne izdà, te priuzamši staro tursko ponosito držanje ovako Miji progovori: "No mladi gjaurski častniće! mislim da ti ne treba kazati pred kim stojiš, u čijih li si ruku, i što te čeka. Ali mladost tvoju pošteditи a žalostne posljedice robstva sebi olahkšati možeš, ako iskren budeš.

Digitized by Google

Kaži der mi: koliko je posade u gradu? koliko topova? za kako dugo hranom i džebanom uzdurati može? Ti si mislit možeš da ja ovo ne pitam, što se gjaura bojim; vidio si moju vojsku, Varadin mora pasti i moj biti kad mu tad mu; no hoću opet to da znadem. Reci mi dakle to, ako ti je život i sloboda mila!„

Odvažno mu odgovori Mijo: "Dobro znam Veziru da me kod tebe smrt čeka, no ne misli za to, da se je plašim, jer da sam se smrti plašio, u tvoje ruke pao ne bi, pak ne misli da se je i nadalje strašim, te da ću se za to iznevjeriti vojničkoj zakletvi svojoj te izdajicom postati. Vjernost je moja tvrdja od kamena, za to izdaju od mene zalud tražiš. Evo Veziru što imadoh na tvoje pitanje reći, ja ti sve odprto rekoh, više ni slovke odmene čuti ne ćeš! il ti volja — sad me sjeko ili peko!„

Zapanjen vrh smielosti takove gledaše ga Vezir i Paše, a Mehmed Aga već u biesnoći svojoj latjao se svog handžara. Poslie male stanke oštro mu reče Vezir: "Nu, to gjaurče golobrado, kad istinu kazati ne ćeš, znaj da imade u mene načina, koj će ti tvrdo srdce omehkšati, pak će ti i ne hotice istina na usta izletjeti!„

"Ma na kakove drago muke me metao, ništa ti hasniti ne će. Ja poginuti moram, al ti opet ne ćeš za to doći bliže Varadinu gradu s otim, a vjerujmi moja jedna glava bit će s hiljadami tvojih Turaka naplatjena, — mene će osvetiti tko mu drago, ako nitko, moja zaručnica Varadinka Mara!„ oduševljeno reče Mijo.

"Što? Što rečè? koga spomenu? Varadinku Maru? to zaručnica tvoja?„ uleti mu u rieč Paša Beogradski.

"Da zaručnica moja Varadinka Mara u gradu,„ odgovori začudjeno Mijo.

"A zar ju ti znaš čestiti Pašo?„ upita ga takodjer čudeći se Vezir.

Na ovo pitanje Vezira okrenu Beogradski Paša nješto turski govoriti, na što Miju iz čadora izvedu; a sad poče ljubav moriti Pašu Beogradskog.

Sad poče Paša Veziru pripoviedati kako on saznao Varadinku Maru, sve onako kao što narodna pjesma o njoj pjeva; opisa njenu ljepotu, njen duh osobiti i junački, riečju sve potanko, što sve toliko čudo u Veziru probudi, da odluči sve pokusiti da dobije Varadinku Maru. Rat baš mu na ruku bio, a osobito robstvo Mije. Posavjetovav se s Pašami odluči pisati generalu na ov' način:

"— Čestiti generale! Evo me na zapovied cara svoga svieta svemogućeg Sultana moga pod Varadinom gradom sa nebrojnom vojskom! Dva boja zadosta ti pokazaše, što silna moja vojska može i po što sam amo došao, a još ću crnje i gorje tebi i tvojim pokazati, ako mi se ne predaš, te mi ne pošljes ključe Varadina grada. Ne gubi dakle ludo glave svoje i male vojske, koja je napram moje kap vode u moru sinjem. — Dajem ti na žnanje: tvoj rodjak kod mene je u robstvu. Od njega sam začuo, da imade u gradu zaručnicu svoju njeku Varadinku Maru. Ja ti dajem tri dana roka t. j.

Digitized by Google

do 5. Kolovoza. Ujedno ti javljam želju, koja ti budi zapovied, ako ti je rodjaka tvog zivot mio, pošlji mi Varadinku Maru. Ne pošlješ li je, znaj, da će on krvavo umrieti i poslat ću ti tada glavu njegovu. A ne pošlješ li za ta tri dana ključe Varadina, znaj da ću ga na silu oteti. Ja u njemu biti moram! to je zapovied svamogućeg cara moga. Izaberi daklem što ti volja! Izpod Varadina u čadoru svom Ali Vezir Kamurdžić 3. kolovoza 1716.

(Dalje).

BOŠNJACI.

(Iz naše poviesti).

FERDO FILIPOVIĆ.

(Dalje).

II.

"Pa na što to, brate?„ upita zabrinuto Franjo "ja to ne dokučujem; a tko bi poturici vjerovao?„

"Taj bi sitom vodu grabio„ odvrati Kovačević, "nu kad smo mir ugovarali, niesam mislio takodjer, da se pravcem kući vratimo. Slušaj što ću ti dalje kazivati. Useinova zviezda već je potavnjela, Carigrad više ne strepi pred njim. Dvie najglavnije vodje Usein i Makmud-kapetan tuzlanski zavadili se, i sada su najveći neprijatelji, a i pećki Asan-aga, ne priznaje ga više za svoga gospodara. Osim toga vojska Mustaj-paše i Karafezije sa svim je potučena i razpršena tako, da je carski serašćer Rešid već pod Sarajevo došao. Usein skuplja svoje sile na palamskom polju, da tamo posljednju sreću pokuša. Vojska je već silna skupljena, i ako bude sloge, pobjeda će ga sigurno zapasti. Hodimo svi što god nas je, tamo, te pozovimo i našu drugu braću; teskere imamo da slobodno možemo ići kojim putem hoćemo, kamo ćemo za kratko vrieme doći bez svakog odpora. Kad se počme, padnimo Useinu u ledja, tim ćemo mu vojsku pobuniti, u nered staviti i nizamu pobjedu olakšati.

"Pa koja nam korist? djavla s vrata a dva na vrat„ reče na to Franjo.

"Ipak veća nego što bi s Useinom dobili„ prihvati Jozo "tamo će biti on i Mustaj-beg kojima sam se osvetom zakleo, a pod carskim vezirom moći ćemo se barem kući povratiti i u miru naša dobra uživati.„

Mnogim ne bijaše ota osnova po ćudi, ali ipak miroljubivi i za zavičajem svojim čezneći Bošnjaci iza dugog savjetovanja poprimiše otaj predlog, i jednodušnim glasom: "dobro je tako neka bude„ digoše se za večeru što ju medju tim priredišе.

Nije mi namjera ovdje opisivati način i običaj prosto-narodnog blagovanja, jedino sam željan ponješto duh odkriti koj je pri njemu

Digitized by Google

vladao. Tu su bili svi jednaki; a da tu nije bilo plemenitih jestila ni posudja to će svatko znati. Handjar im je mjesto svakog jestila, a ako se uprav desi što god za srkanje, to je imao svaki kod sebe žlicu, što no ju je sam iz drveta ili iz koštice izdjelao. Ali, kao što bijahu jestila siromašna i prosta, tako jim naprotiv bijaše jelo i piće dobro i obilno. Vina je bilo razne vrsti, ali najbolje bilo je moštarsko, štono za Useina pripravljeno bijaše, a njim u ruke palo. Kada su se već bili ponajeli, uzme Kovačević kondir moštarca, i napuni s njim iz drveta izrezanu kupu, što su takodjer i ostali za njim uradili. Ustav za tim poče ovako nazdravljati:

"Dugo smo se braćo! proti našem ukupno neprijatelju, proti oskvrnitelju naših najvećih svetinja, proti gnečitelju najvećeg čovječjeg dara, neprocienjive slobode, proti gadnomu Turčinu borili, kao što se slobodno stvorenomu čovjeku i svakomu našincu pristoji. Nedvojim, da ćemo i u napred otu našu uzvišenu zadaću i većimi djeli potvrditi, samo budimo složni kao što smo do sada bili, jer sloga će jedina slavom i krunom pobjede naše namjere ovjenčati. Neka živi sloboda i sloga!„

Hajduci mučahu pazeći na nesjetnu riečicu, a po dovršenoj napitnici gromovit "živila„ diže se put nebesa.

Raznolici razgovori zametnuše se opet, i svi bijahu dobre volje, a po kratkoj stanci uze Franjo kupu i natočiv ju, nazdravi drugu napitnicu:

"Ovu čašu, braćo! na uspomenu naših palih praotaca na kosovom polju, koji su se do posljedne kapi krvi hrabro borili. Bože daj i mi u sličnih slučajevih pokazali se vriedni i dostojni njihovi potomci! Rodio nam se još mnogi Miloš Obilić, i sinula nam još mnoga zviezda kao zviezda Crnog Gjorgja — svi poskidaše fesove — na obzorju naše slave! Ne žalimo nikad ugledati se u primjer hrabrog Sime Sindjelića i njegovih drugova, kameničkih junaka! Tada neka nam Turci slobodno od naših glava kule dižu, oni će se tim sami podkapati, a naša će slava ustati i zivjeti dok je i našeg naroda. Živila jim slavna uspomena!„

I po drugi put gromovit "Živila!„ zaori okolicom.

"A posljednu čašu u zdravlje svih što za dom i rod mare!„ nazdravi Franjo na koncu blagovanja, i počem jim se uznebesni "Živili„ iz junačkih prsiju po planinah i dolinah razleže, dokonča se večera.

Po večeri razidu se svi spremajući se za što skoriji odlazak. Podielivši svoju sirotinju na jednake diele, ostaviše već zorom sutrašnjega danka stan i busije u tvrdoj nádi opet je skoro zauzeti.

(Dalje).

Digitized by Google

DIVKONJIĆ.

Narodna pripoviedka.

od uč. Sk. Fabkovića.

Radjala jednom stara majka tri sina: kad su prvi pjetli zapjevali prvoga; kada drugi, drugoga a kad treći o pol noći zakukuriekali, rodi i trećega. Sva trojica bila su prvienca, sva donošćad majkom rodjena a vilinskim banom posijana; za to nije ni čudo, što su za rodjenja svoj trojici Vile nuz uzglavlje stojeć, srećicu porazdjeljivale. Prvicncu, s prvim pjetljuganjem porodjenu, dadoše sve zanate; porodjencu drugoga pjevanja trgovinu, a onomu zadnjega rodjenja, divkonjica s divnim kraljevanjem.

Hranila majka sve troje, košto najbolje mogaše, a kad je vidjela, da joj već nisu za dom, odpravi jih u bieli svieta, da si za mladosti svoje potraže staru starost. — Majci svojoj poljubivši ruke digoše se putovati po svietu, i tako tri dana hodeći dodjoše u sried guste šume do trocešća, na kojem se htjedoše razlučiti. Nije šala, tri su ceste; svaka drugim pokrivena ruhom! Jedna cesta samimi zanati, druga cesta pustom trgovinom, a treća je suhim zlatom i bielim srebrom, "Ja ću ovom," "ja ću onom;" "ne, ja ću ovom" — dugo bi se prepirkivali, a do mala se i ne počupaše, da jih nestade onaj od zadnjega rodjenja liepo svjetovati: "Braćo moja, sva tri prvienca; čujte i mene! Vežimo si jedan drugomu oči, uhvatimo kolo, zavitlajmo se do tri puta, košto smo i tri brata a na moju rieč: "Stoj" da stanemo kao dub u gori. Prama kojoj se cesti koji našao, njome da putuje, pratio ga bog!" Braća ga posluhnu i zavitlavši se tako do tri puta, na glas: stoj! stanuše kao mrtvi. Kad si oči oslobodiše, svak ugleda svoju cestu; najstarji cestu od zanata; srednji, cestu od trgovine a najmladji cestu suhim zlatom i bielim srebrom ponasutu. Sad se bratski izljubiše te odoše sudjenom si cestom. Kud najstarji ode u zanate a kud srednji u trgovinu, ne zna se; al se zna za najmladjega i po svietu priča, da ga sreća nanesla u pletaru ostarjelih starcev, i muža i žene, koji ga na njegovu molbu pridržaše u sebe, da jim pase staru kobiletinu i njeno krzljavo i karakušljivo ždriebe. Od sada ti mlado pastirče bude desnom rukom gospodaru svomu; ne samo, da je bio u svemu poslen, marljiv i poskočljiv, već je, ne zna se kako, staru si kobilu prije neždrebivu tako ugojio i pomladio, te se stala opeta ždriebiti a moj gazda ugleda za tri godine više liepih i žestokih konjev. Pastir, pasuć konje svoje, znao bi pridonašati, podžinjajuć kojekuda i tudju travu, konjem svojim, samo da su mu ugojni, i svakomu bi voljeo, do onoga siputljivca i karakušljivca; za to nije ni čudo, ako je ovoj svaki čas tudje trave što zapásao. Koliko put bi ga pastir u kvaru našo, toliko put bi se ga on do volje namlatio i izprebijao, a kad ga je jedne nedjelje, još prije sunca, tako učio pameti, — u jedan mah progovori ti ždriebe veleć: "Za što ti mene, pa upravo mene, toliko biješ i mučiš, — mene, koj ti

Digitized by Google

budem jošte u nevolji? nemoj toga više, već radje slušaj me!... Devet eto već godin služiš gospodaru svomu pošteno, te ga tvoja ruka s ništa i uboga — stvori gazdom prve ruke; on već sada ne treba tvoje pomoći: za to gledji dalje u sviet, pri tom pamti i ovo: kad te uzpita, što želiš za vjerno svoje službovanje, ne poželi ničega, do mene; nu ako ti što nuza me dao bude, onda ti volja uzeti. Sad znaj i to, da mi je pravo ime divkonjicu.„

Pastir posluhnù, te se još istoga dana prašta s gospodarom, a za plaću ne uzima ništa, do svoga divkonjica, ma mu gazda i najboljega ponudjaše. Divkonjić mogaše jedva torbicu novoga si gospodara nositi a kamo li njega, za to nije bilo druge, no pješice u sviet, divkonjica ularom za sobom vodeći. Al to ne trajaše dugo. Kad su se oni već podaleko selu odmaknuli biti, te se u šumcatoj šumici pridesili, da sada vidiš što je Divkonjić! Strese sobom do tri puta, te se migom pretvori konjem, kome u svietu druga ne bijaše. I tako se pretvorivši, reče gazdi svomu: "Sada sjedni, pa jaši divkonjica; al da ne svrneš okom ni lievo ni desno, veće da gledaš posred mojih ušiju, a jašit ćeš prvih sto ljudskih konakov.

Zmaj ti zmaja obkročio živo; voljani bože! Ciknù konjic, vrisnù junak, a ne bježe kao što to konji bježe, veće lete poput munje. Malo postojalo, te su već blizu prvih ljudskih sto konakov: još tri skoka, tamo su. — A gle! momak svrnù okom lievo, te opazi zlatno pero kraj puta i podviknù: "Stan' konjicu, eno vidjeh, gdje se nješto sjaje!„ — "Sidji, gazdo, uzmi si zlatno pero, koje ti bude zadavalo težke muke; — zar ti ne rekoh, da ne svrćes očima niti lievo niti desno.„ — Uzeo zlatno pero, baci se konjicu u sedlo. Tri skoka, tri ljudska duga dana — te prevališe stotinu ljudskih konakov.

Konjic ne će, da ga ljudsko oko gleda, onako nečuvena i nevidjena u svietu; za to stepe sobom do tri puta, i stvori se opet karakušljetom, košto i bijaše u staroga gospodara. U šumici njekoj prenoćiše, mirnu noćcu, a prije zore digoše se putovati drugih ljudskih sto konakov. Opet je konjic gazdi svjetovao: "Ne zametaj oči ni lievo ni desno, veće gledji medju uši moje!„ i pretvoriv se zmajevitim konjem, ciknù opet ko i prije; junak vrisnù ko i prije — pa ne bježe ko što konji bježe, veće lete poput munje. Junak gledi medju uši konjičeve, dok ga već na izmaku konaka ne osinù opet njeka svjetlost, te podviknù konjica: "Stoj mi konjicu, eno ondje nješto sjaje kano mjesec, šteta bi ga bilo ostaviti!„ — "Sidji gazdo, volja ti je podići zlatan prsten, koj ti zada muke tisućere; i opet si zaboravio, štono sam ti svjetovao; uzmi ga u njedarce!„ — Za tri trena dovršiše i drugih stotin ljudskih konakov, i prenoćivši drugu nojcu u njekoj dubokoj pećini, dignu se opet prije zore putovati trećih sto ljudskih konakov. Jopeta mu konjic svjetovao, kao i prije; al kad se stalo sunce u moru kupati, gledji opet nesreće: svrnuo ti jahač okom desno te ugleda zlatnu podkovu, gdje se žari, kao jarko sunce. "Ala čuda, — stoj konjicu! gdje ne vidiš onu zlatnu podkovu.„ — "Sidji gazdo, i po treći put, uzmi si ju, — a ne nahudjela ni tebi

Digitized by Google

ni meni! — Opet sada tri skoka, tri konaka ljudska prevališe. „ U to se zavuče i drugi suton, a valjalo bi negdje i prenoćiti. Ne znajući kuda, kamo — poprikroče obližnjemu gradu, te se uvuku tamnu lugu, što stajaše izred tvrda grada, i prenoće nojcu. Ranom zorom stvori ti se sada divkonjic na novo kožljavim, karakušljivim, krastavim i pljesnivim ždrebetom; koža se ježi, gledeći ga u zapahu gadnim pahom žabe krastavače!

(Dalje).

DOPIS.

U Turinu 24. Svibnja 1858. Mila gospodo! Hvala Vam na Vašem časopisu od koga jur primih više brojeva i koj mi se čini dostojan s mnoge ruke. Ja mu želim da i Dalmaciji omili, ali znate, i bolje od mene, zaprieke. Ono njih njekoliko, kojim je do našega jezika, razciepani su i vjerom i mnienji; a ni oni časopiši što ih Dalmacija rodi, ne raduju se s duga i cvatuća života. Ja Vam želim da se Neven tamo razširi, već i radi same sloge, jer se njom samo narodi upoznavaju i ciene; bez sloge je narod slab; slab i duhom i tielom, pa ga bilo mnogo i premnogo. Za uklonit zaprieke, dobro bi bilo poprimit jezik, koj je najbliži dalmatinskom; jer mi se ovaj čini i prost i plemenit; ali ne jezik gradski niti onaj uz žal morsku, nego onaj što ga narod planinski govori. [1]) Za prosti slog (prozu) ne imamo primjera u književstvu; i Obradović, koj prostije od svih pred njim pisao, micnjao živ ježik s mrtvim (starost). Jedini primjer, ali divan, koj se može pripodobiti najizvrstnijemu načinu pisanja starih i novih obrazovanih naroda, jesu narodne pjesme. Prilagoditi jezik ovaj prostom slogu a ne pretjerivati, težak je posao: ali tim je veće dobročinstvo, tim veća slava. Jezik što se govori po Dalmaciji (po brdih) Bosni i Srbiji [2]) tko bi taj umjeo rabiti, taj bi pomogao mnogo; taj bi učinio, da se ne bi ni osjetilo, kako nam nejma riečij i izreka *abstraktnih* kojih je u naroda obrazovanih i u znanostih; ova nestašica otežčuje pisanje u našem jeziku svakomu, koj nije voljan pisati načinom latinskim ili grčkim, francuzkim ili njemačkim, koji svi načini slabo pristaju duhu našega jezika, kao što se to čini u ruskom i u inih, žali Bože odviše, [3])

1) Ovo što g. T. želi svaki pojedinac; njeki, da mu se piše na bosansku, njeki da na kajkavsku, jedni da na čakavsku itd. To je tako težak posao da se ne može učiniti. Ugoditi svim, to je ona divna pogača koje lje ne izpeče nitko; ugadjati *koliko se može*, ali prema umu i razumu to nam je najsvetji posao. To se hvala Bogu vidimo radi već od njekoliko godina i za to se povelo onoliko razgovora o tom.

2) Al doista vriedi i jezik, što ga govori narod po Hrvatskoj, Slavoniji, Primorju Istri i po otocih to dalmatinskih to hrvatski da se nanj ozremo; ne ima kuta, gdje se mi bar čega naučili ne bi. Da je to sbilja treba dokaz nam je, da je za našu knjigu do sada mario jedva štokavac (mislimo narod, a ne obrazovane); znamo i to da za pojedine grane naroda knjige prosto narodne, upravo valja tako i pisat, dok danas sutra ne poprime sav narod jedan jezik — ako li ga poprime.

3) Ne treba nam tako daleko poći; mi sami svi pisci pišemo dosta puta tako po neduhu našega jezika, te se onda rugamo, kad je već pisano i tiskano; n. p. naši "pjevači pjevaju svoje *uloge*„ krasno, (ili kako već bude); takvih pjevača doista sav drugi sviet ne ima; jer *uloge* (podagru, kostobolju, trganje, trzavu bolest itd.) pjevati — to je narod to su pjevači!

Digitized by Google

Što treba jest, odrediti pravac (smjer) časopisu i uvjerit se tko i kakvi su čitatelji, t. j. jesu li učeni ili neuki ili srednje obrazovanosti; treba li ih glavno podučavati znanstveno ili književno ili ćudoredno — ili su ljudi koji čitaju od puke zabave. Ja priznajem, da u časopisu Riečkom ne nahodim samo jednoga smjera, i da je zabavnoga više. [1]) Ja sicienim, da članci poviestnički, izmjenice sa ćudorednimi, kojih svih ima udahnjivat ćudorednost skroz i skroz morali bi se birat nad sve. Za to odgovaram na pitanje Vaše, koji od mojih spisa talijanskih bili bi za prievadjanja, da nijedan ne dostoji ote časti. [2]) Nego ako kanite radi samoga rodoljubnoga čuvstva štogodj mojega obielodaniti, a ono se nadje u *Dizionario estetico* (tiskanom prije njekoliko godina, i koj se sada opet pretiskuje) članaka o spisateljih i o jeziku našem. Imam djelce još neizdato "*della sapienza riposta nelle radici della lingua slava*„ (o mudrosti što je u korjenih jezika slov.) na onaj način spisano kao što napisa "*Vico: de antiquissima Italorum sapientia*„ al moj je posao buduć u veliko započet, kao potočič prema rieci; i mal da ne reknem: Vikovo djelo, prem divno kao prvi početak i kao slutnja na ostala, ipak nije doseglo stvari.

Imam i drugo djelo, koje će se do skora valjda i utješiti: "Grecia, Italia, Illiria„ u kojem umstvujuć o otocih jonskih, o Dalmaciji i Korsiki digoh zastor sravniv razmjer, što je izmedj njih.

Da Vam pišem u Neven, ne mogu Vam mnogo obećati, ovako već od deset godina ne imajuć s kim progovoriti ni besjedice; a ne mogu sam ni čitati, *gotovo lišen blagoga vida:* nije mi druga, nego u pameti prebirati i ponavljati što znam pjesama ili ako mi talijanski strpljenik pročita velikom mukom po sebe i po mene koju stranu kako već može.

Kada primite ovo pismo i uzscienite, da bi bilo koristno, pisat ću Vam još *o pravcu*, što ga mislim da bi bio Vašem časopisu: a za sada Vas molim, da se čuvate gonetaka koje su samo za mlahave književnosti; [3]) čuvajte se izreka iz tudjeg jezika uzetih kad ih ima naš jezik dosta. [4])

Ovim pismom htjedoh ugoditi Vašem pozivu i želeć Vam sretan napredak pozdravlja Vas srdačno Vaš iskreni Nikola Tomaseo. [5])

---

1) Kako je u nas mučno s književstvom, o tom g. T. ne može imati pojma. A žali Bože dosta što znaju spisatelji. U nas se ne bi našlo čitateljstva za samu beletristiku, ili za samu jednu struku novinarstva.

2) Ovoj čednosti g. T doista nije primjera u nas.

3) Zagonetke zabavljaju, pa ih za to mnogi žele; a kako je Neven zabavan, poučan i znanstven, mora donositi i članaka zabavnih.

4) To je ono, čega se mi najviše bojimo, ali badava podkrade se i neznaške. Ali za to mi primamo drage volje svaku pouku; samo što naši književnici slabo mare, nego psuju samo iza grma; a da tim psovanjem štete Nevenu a sebi ne pomažu — to im nije ni na kraj pameti. Hvala im i na tom.

5) Ovo je sjajan dokaz g. T. koj na naš poziv ne pritajio se, nego na liepo izredi svoje misli u očitu pismu. Mi ga za to i stavismo ovamo; jedno radi toga: a drugo, da se vidi kako valja svedjer i svigdjer raditi okol onoga što je naše.

Digitized by Google

Knjigopisi Gundulićeva Osmana i Palmotićeve Krstovke u Vatikanskoj knjižnici.

Priobćio Dr. Fr. R.

A. Osman Ivana Gundulića ostati će uvjek ponos našemu umjetnomu pjesničstvu, a slava ugladjenomu Dubrovniku, pa mu se ovdje i ondje prigovaralo, našla mu se pogreška sad u jeziku, sad u obliku; ja uvjek mislim, da je laglje odkriti, gdje Gundulić posrnù, nego li poletiti za njim nebu pod oblake. S toga se vrlo uzradovah našavši i Osmana pod br. XVI. medj slovjenskimi rukopisi prebogate vatikanske knjižnice, o kojih budu u svoje vrieme pobližje izviestiti naše domoljube. Ovaj rukopis, što znam, do sada nije bio poznat; pa ipak jest najstariji od dosada poznatih, bar od svih onih, koje su imali zagrebački izdavatelji pri ruci; jer u taj par neimam dubrovačkoga izdavanja od god. 1826.

Najprije ću ga opisati. Pisan jest na papiru u osmini; imade 221 list ili 442 strane. Na svakoj strani jest po šest kitic. Na prvom listu na vrhu čita se: *Osman gospodina Giva Frana Gundulichia. Pieuagnie paruo.* Pred prvim listom (po broju) čita se drugom rukom napisano: *L' Osmano. Poema in lingua illirica dell' Illustriss. Sig. Giovanni di Fr. Gondola, Gentiluomo di Ragusa. Lasciato per Legato dell' Illustriss. Ab. Stefano Gradi, primo Custode della Biblioteca Vaticana morì a' 2 di Maggio 1683.* Na drugom (nebrojenom) listu čita se: *po Mihu Martellini na 12 Decembra 1667.* Zatim liepo perom izveden grb Martellinov s nadpisom: *Martellinorum insignia.* Grb jest razdieljen na dvie pole; gore sunce, a dole ruka držeća bat (martello-Martellini). Iz pod grba vije se zmija, kojoj iz čeljusti viri trortasti jezik; a podpis: *Suo conceptu periit invidia.*

Iz svega toga evo što izvadjam:

1. Da je vatikanski Osman imao biti pisan po Mihi Martelliniu. Tko i što bješe pisac? što bješe Ignatiju Martellinu, dominikanu, vještomu slikaru u sitnu i dobromu pjesniku, koj preminù god. 1656 u Napulju? na to ne znam odgovoriti; — ali oba bjehu rodom iz Dubrovnika.

2. Da M. Martellini imao početi ili svršiti pisati Osmana dne 12 Prosinca 1667; jer je mogô onaj napis i kašnje metnuti. Ova godina, kô što jest poznato, bila jest kobna za Dubrovnik; jer na 6 travnja silni potres skoro sav grad, izim tvrdjav i lazaretov i njekoliko sgrad poruši, i do 5000 duš ukopà pod razvaline, medj kojimi i Šimu Ghetalda glavara skupnovlade s mnogimi vjećnici.

3. Da ovaj rukopis bijaše Stjepana Gradića, rodom (1613) iz Dubrovnika, prvoga čuvara vatikanske knjižnice. Ovaj muž, jedan od najslavnijih, što ih porodi Dubrovnik, slava i ponos kaptola i sbora sv. Jerolima u Rimu, veliki ljubimac pape Alesandra VII, koj u popodnevnich učenich sastancih vazda htjedè imati kod sebe i Stjepana, te ga i poslà sa svojiem sinovcem k Ljudevitu XIV u Francezku — ovaj velim muž nadvisio jest samoga sebe nadkrilio sve krieposti u domoljubju. Čim doču nesreću, koja u crno savi Dubrovnik, pohiti sad k rimskoj stolici za pomoć, sad pospješi k francezkomu dvoru, da izprosi svomu zavičaju i podpore u nevolji i pomoć proti Turčinu, koj se spravljaše satrti skupnovladu, sada izposlovà mir medj mletačkom i dubrovačkom republikom. Ovaj indi muž, prem se medj njegovimi

Digitized by Google

mnogobrojnimi djeli nijedno ne nalazi u našem jeziku pisano, ljubio jest sve što niknù u Dubrovniku; s toga ili si dao Osmana prepisati po Mihi Martellinu, ili mu ga ovaj pokloni.

Toliko o povjesti rečenoga rukopisa. Sada zavirimo malko u njega. Čim ga primih u ruke potražih: što jest o XIV. i XV. pjevanju? Prevrnuv nadjoh na listu 149 odtraga poslie XIII. pjevanja istom rukom zabilježeno: *manka četarnaesti i petnaesti canat;* — tè sliedi devet praznih listov. Dakle — ni u ovom rukopisu Osmana, koj, ako ne prije, doisto pisan jest iste godine, kad se potres dogodì, neima XIV. i XV. pjevanja. Kô što se iz svega, što do sada slutilo se o ovih dvih pjevanjih, razabrati može, bit će najvjerovatnije, da nisu propala u rečenom potresu, nego da ih sam Gundulić nije bio razturio u bieli sviet, može biti radi toga, što bijaše naumio izpravljati — ali ga brza smrt zatečè. Da bi bila republika ova dva pjevanja odmah u žačetku uništila radi Turak, ne čini nam se vjerovatno, jer iz istoga obzira bilo bi joj cielo djelo uništiti, koje živo bojami opisuje što na kratko Cantù izrečè: "sve ono obstoji u Turskoj, što mi držimo za varvarstvo, tè hvalimo se, da smo već prevalili: nestalan imetak, jer sultan jest jedini gospodar . . . službe se davaju za platju, prodavaju se svjedoci, otimaju se žene za napučiti hareme, itd." (Stor. univ. VI, 801).

Ja sam za taj put samo na ona mjesta svoju pozornost obratio, koja su se činila sumnjiva toli dubrovačkomu, koli zagrebačkomu izdavatelju, nù bude li od potrebe još koje izdavanje, tè se bude izdavateljem svidjelo, drage volje sravnati ću sav rukopis. — U našem rukopisu čita se pjev. I., kit. 53 jednako kô što u zagrebačkom, a ne kako u dubrovačkom izdavanju. U pjev. VI., 19 čita se: *i čuvene (tužbe) od vjetrica*
ki okô nje tiho prši. Što je bolje' nego u Zagreb. *u čuvenju od vjetrica...*

U VI., 25 čita se: *nit ćeš, da s njim....* a ne *nećeš da s njim....*

U VI., 48 mjesto: *ona ista tebi budi,*
kâ si druziem vazda bila, čita se mnogo bolje:
ona ista drug ti budi,
kâ si druziem vazda bila.

U VII., 22 čita se ista kitica, koja i u dubrovačkom izdanju:
Šlje po otocieh na sve strane,
Djevojčice da izbiraju,
S druziem plavim crnce uzdane;
A on brodi k željnom kraju.

Zagrebačkomu izdavatelju svidjelo se ovu kiticu izpustiti; jer *nije ništa osobitoga, nego samo preinačena kitica 10.* Po našem sudu taj raslog nije valjan za izpustiti kiticu, koja se ondje vrlo dobro pristoji, osobito sravnili se sa 58 i 59 kiticom.

U VII., 97 čita se: *O to u mnogoj ču radosti*
Kizlar-aga glas pun slave
Od neizmjerne svim lieposti
Sunčanice pregizdave.

U Zagreb. izdavanju čita se drugčie:
Ali ovako Kiztar-aga

Digitized by Google

Jezdeć začù glas pun slave
Od uresa liepa i draga
Sunčanice pregizdave.

Odmah u sliedećoj kitici čita se:

Sried bieloga Smedereva
Na Dunavu (Zagr. plemenito) *porodila.*

U kitici pod br. 100 u Zagr. izd. ne ima; a 101 čita se:

Mnoge crnce liem sjedini,
Da podju vikat liepos novu.

mjesto Zagr. *A poć mnoziem crncem čini,*
Da iznahode liepos novu. Prvo čitanje jest ljepše i pravilnije.

Kitica 102 glasi: *Zapovidiè njim od prije*
Da na dalji put ne idu;
Dokli od bližnje Skenderie
Svako mjesto ne obidu. Nješto inače u Zagreb. izdavanju, prem isti smisao.

Kitica 103 u rukopisu je kako u Zagr. izdav.

U pjev. X. ne ima kitice 131 u Vatik. rukopisu; isto tako ni u XX. pjev. ne ima 125 kitice po Dubrov. izdavanju.

(Dalje).

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

XIII.

Biser vam je za djevojke
Njim si liepost većaju,
A vino je za junake
Da im srdca igraju;

Neka kaže tko što hoće —
Viek ću biser cieniti,
I ono vino na kom vienac
Biserni je viditi.

XIV.

Bog ti podaj dobru sreću
Blago vince biserno,
Bog mu podaj dobru pamet
Koj te ljubi tak vjerno;

Slabi dusi svedj te bježe,
Ne će s kâla nitko u zrak,
Ponosi se samo tobom
Onaj koj je duhom jak.

I. Virovski.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. Vas. u B. Oboje prve priče jesu iz našega života; ako povirite naći ćete, da tu ne stoji napisano niti *novela* niti *roman*; niti ih je tko mogao uzeti nego za puke *priče*. Sad vidite i sam da nas se ono ostalo, čim nas biedite ne tiče. — Da smo polovicu pogrešaka odstranili, ali drugu polovicu nanieli — da vidimo! 1. *svati* (imenovati, biti, postati) slaže narod i 1. i 6. pad. nije dakle pogreška, ako se ne slaže uviek sa 6. (a *biti* čujte kako se slaže: ja sam *Vašim prijateljem*, a zar ne, ja sam *Vaš prijatelj?*) 2. *o* slaže se sa 7 pad. to je ciela istina; i to je istina da narod govori: *o našemu otcu* prem je pravilnje u našem otcu; ako se gdje ono podkrade, dakako da je grieh; 3. gnojom je pogrieška ali tiskarska; nego Vi nam kažite, ima li se reći *mirom* ili *mirem*; jer se čuje oboje, i kada je u samostavnika (na — r) ovo *r* tvrdo a kad mehko. 4. Što mi razlikujemo *budne* i bude, *vidnuti* i vidjeti, *čitnuti* i čitati tomu imamo razlog. 5. Da se iza *ne* svigdje ima metnuti 2. p. to je istina za sve slov. narečja; ali doista nije svakad pogreška, ako se ne metne. 6. Pogledite u nar. pripoviedke Vukove: Bio kralj (bio čovjek; što da je ono *je* izpušteno ne smeta nikoga). 7. "*Evo* ima mnogo vrieme„ isto valja, što i: "evo ima mnogo vremena.„ 8. Što da mravad, potomčad, Hrvatčad, ružno zvoni? 9. "Zapisci *jednoga* lječnika„ valja; eno u Vuku ima 50 narod. pripoviestij; od tih 50 prip. 25 (velim dvadeset i pet) začimlju sa *jedan* (-dna, o); 14 sa *njeki* (-a, o;

Digitized by Google

njekaki itd.); 8 *bez jedan i njeki;* 1 ima jedan i njeki valje u prvom redku, a 4 ne imaju ni jedan ni njeki nego inače. Sad slobodno vjerujte, da je ono *jednoga* na svom mjestu. 10. Pridjeve jačamo kratkim *ji* (a ne *iji*) radi naglaska, i jer se tako govori: ali ne velimo da *iji* ne valja; ali golo *ii* ne valja doista jer ne ima pridaha "*j*„. 11. Što su Vam one njeke rieči "manje poznate tomu mi krivi nismo.„ 12. "Žlji„ od goreg ne velimo da je pravilno, ali otvorite Vukove poslovice, pjesme ili rječnik. "Žlji od goreg„ jeste poslovica. 13. "Koja radost uljeze mu u srdce može biti da je germanizam, a "može biti i nije.„ 14. On ima svoju glavu„ čini Vam se ne obično prema "on je svoje glave.„ Ovu izreku ("ima svoju glavu„) zabilježismo i mi kao sumljivu; ali može biti da je pravilna, ako uzmemo da se često zamieni glagol *biti* sa *imati* n. p. njemu je deset godina, on ima deset godina; oboje je doista bolje nego "on je deset godina *star.*„ 15. Položio se prvi kamen mjesto: položiše prvi kamen doista ne može biti pogrieška. 16. Ne primajte u zlo; jer to je prava *afektacija* i *negenijalnost* kad čovjeku smeta i ono što je po sebi čisto; toga još ne nadjoh da su *thugerac, sprdati se, šderati brbljati* itd. ružne ill blazne rieči. 17. *Prema* i *proti* razlikujemo: "prema duhu našega jezika„ jest drugo nego li "proti duhu našega jezika„ n. p. to je prema zakonu t. j. to se po zakonu može; a "proti zakonu„ što se ne može. Prema i proti miešamo vrlo često kao što i ona poslovica: "Prema glavi i otca po glavi.„ 18. Rešetar s Učke gore nije ošinuo nikoga nego koga ide; tko se kritike boji, taj je književna kukavica. Molimo Vas za usk. pjesme; a liepa Vam hvala gdje ustádoste i prvi zapitaste za ovo i za ono; mi smo Vam gotovi odgovorit što znamo, a što ne znamo, pomoć će druga dobra braća, koja znaju.

Odgonetke za 10. broj.

Umjetna. — Prsti na ruci.

Rebus. — Dan kratak, a godina duga.

ZAGONETKE.

od L. G.

Prva i druga slovka
Liepa je djevojka;
Tko ju je rad znati
Mora gonetati.

Srednju kad ostaviš
Prvoj treću staviš:
Pa to nam je bilo
I bit će ime milo.

A sve tri hoć štiti
Lje ćeš pogoditi:
Na vrat, i na glavu
U žep — ta vidji ju pravu.

REBUS

od Lj. Sl. Bašanina.

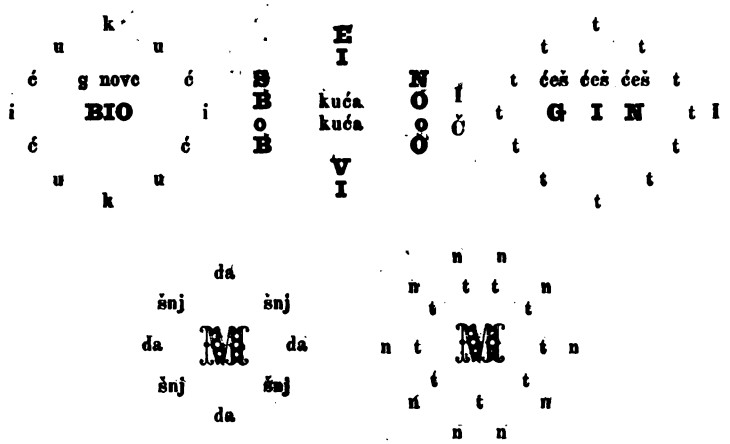

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 13. *Na Rieci 26. lipnja 1858.* **VII. godina.**

☞ *Ovim brojem izliče predplata onim koji platiše samo za četvrt godine, te je sad vrieme novoj predplati.*

Znajući da naše p. n. Sl. občinstvo nije nehajno za književnom, nego mu je inače bud s ruke bud nezgodno briniti se predplaćivanjem, te da se ugodi Sl. občinstvu što više molimo svakoga gospodina člana, komu je do književna te bi htjeo primiti povjereničtvo na se, neka nam se javi. No buduć ni smrt badava — za to nudimo ero ovim povjereniku, koj sabere do deset članova, deset postotaka, koj više, do dvadeset, petnaest postotak itd. ovo vriedi i za one što do sada sbiraše predplatnike.

Osobito pako molimo učtivo svu onu gg. što Neven primaju, ne plativši, neka nam pošlju novce što prije.

KATINKI J.

(po poljskoj pjesmi Al. Telinskoga).

Ptica da sam ja malena,
Perjem krilom odjevena:
Letio bi tamo spješno
Srdce, kud me neutješno
Za Katinkom liepom vuče.

Da ja vjetric mogu biti,
Hotjeo bi uzduh piti
Kojno Katu napojava,
Rujno lice obnovljava,
O obrazu nježno huče.

Potok da sam bistrovodni
Ma i kako brzohodni,
A ostavit brieg da mogu
Rekao bi Ljelji — bogu: —
Katinki me sad odvedi.

U zelenu ja bi goru
Posnješio teći k boru,
Kroz doline, lug zeleni,
Mladim cviećem urešeni,
Gdje Katinka sama sjedi.

Poznati se njoj bi dao
Tiho, smjerno prišaptao,
Od milosti što u grudi
Neprestano što me budi:
Volio bi da nje žari.

Al što prosim od sudbine?
Ah da svake bez družbine
Ja bi mogo kod nje biti
Moge ljubljen kraj nje žiti:
To da nebo mi podari!

Jeka od Osieka.

Digitized by Google

VEZIRAC I TEKIJE.

(Iz poviesti naše).

Ilija Okrugić Sriemac.

(Dalje).

V.

Ovo pismo odmah posla u grad generalu.

General baš pregledavao bedeme gradske, shodne naredbe davajuć za svak slučaj kad dragoman s Tatarinom pred gradska vrata stiže bielim barjakom vijuć. Na zapovied njegovu biahu upušteni. On jih ondje na bedemu uljudno doduše nu vojničkim ponosom primi, čega radi svoju zlovolju oholi dragoman sakriti ne mogaše. Pročitao list vezirov te rečè dragomanu: "Javite veziru da ću mu još danas pismeno odgovoriti„ i tim ih odpusti natrag.

Smutili su ne malo čudni uvjeti pisma ovog generala, nit bi išta za njih mario bio, da mu je posada jača, i da je štogod od Prinza Eugena začuo. To je znao: da se je on svojom vojskom krenuo, ali je l' se već bliže Varadinu prikučio? od tog ne dobi za dugo nikakova glasa. Boreć se sam sobom što da čini, ode kući. Premda je vjernost njegova neuzkolebiva bila, niti je i pomisliti mogao predati ključe gradske, ništa ne manje jer se o životu rodjaka radilo, a tu bila upletena i Varadinka Mara, — po njoj sinu mu kao njeki zrak nade, kojim bi se i život rodjaka spasiti a Varadinkom Marom namjera jurišanja na grad na drugi rok odgoditi mogla. Čega radi odmah zovne sebi Varadinku Maru.

"Je li živ moj Mijo?„ biahu prve rieči kojimi pozdravi generala, od noćne borbe, tuge i plača sasvim preobražena Mara, tako da ju je general jedva spoznao.

Ganut time odmah joj reče: "Živ je! Živ draga kčeri! ali tužan, turski je sužan! Čuj der što mi Vezir piše!„ Ustegnutim dahom, otvorenima očima i ustnicami slušaše pozorno svaku rieč reko bi progutala ih Mara. Kada pismo dovrši, uzkliknu veselo Mara: "Ići ću! ići ću mome Miji, pa makar s njim zajedno poginula!„

"Misli draga kćeri što ćeš da činiš, znadeš valjda što su silidžije Turci?!„ pozorno reče general.

"Al mala je sila njima, da uništi ljubav moju!„ oduševljeno doda Mara, pak za tim se malo zamisli te opet nastavi: a ne znate li gosp. generale da bi tim korakom mojim mogla hasniti ne samo momu dragomu Miji, nego što više i Varadinu. Mogla sam biti junakinja kod Biograda, za što ne bi i kod rodnog mješta u istom logoru turskom? Pišite dakle Veziru neka me večeras na večeru čeka, evo k njemu Varadinke Mare!„

Stoji od čuda mučeć general i gledi ovaj čudni junački ženski stvor, još ne odlučan što da čini. Za malo dočim je i Mara generala ne pomično motrila, opet vatreno nastavi: "Ne gledajte me tako u čudu generale! jest, ja odlučih čvrsto, ići ću Veziru za spas Mije moga i Varadina! što rekoh, ne porekoh! Pišite mu slobodno!„

Digitized by Google

General vidi postojanost čudne Mare, a iz nje uzdajući se dobru grada i Mije sjede pisati ovako:

"Čestiti veliki Veziru! Hitim tebi na pismo tvoje odgovoriti. Po želji tvojoj poslat ću ti Varadinku Maru; tim sigurnije se pako njoj nadaj, jer je to i želja njena. Ona te pozdravlja, da ju na večeru čekaš. Što se pako predaje grada tiče od koje mi pisa, za sad još ništa odlučio nisam; a i mislim da ti toga radi odmah štogod javiti ne moram, ti si bo sam rok promišljavanja za tri dana meni opredielio. Čekaj dakle do urečenoga roka, a zato vrieme zabavljaj se Varadinkom Marom. U Varadin gradu 3. kolovoza 1716. General.

Odmah posla pismo ovo veziru na koljena.

Ode Mara veselija kući obećav, da će ga prije večernjeg polazka naputaka radi još pohoditi. Osta general u čudu nad smielosti ove djevojačke volje i zajedno koliko toliko utješen, nadajuć se dobrom uspjehu i posliedicam iz ove nakane njezine.

VI.

Sunce zajde a noćca dojde, te prekri sviet; koja tim tavnija biše, jer se baš u vrieme mienje zgodi, te su se oblaci tavni po zraku vjetrom tjerali. Nigdje zviezde, nigdje svjetlosti, do onih vatara u logoru turskom po karlovačkih bedemih i dolinah što čarobno sjaju tako, da bi mogo misliti pri tavnosti neba, da se ovo na zemlju sa svojimi nebrojnimi zviezdami preselilo. Medju njimi sjaju se kao poveće zviezde šatori Paša, Begova, Aga i Janičara, a sred svih slično mjesecu ponajbolje čador velikog vezira. U njem sjedi vezir sam srkajuć kavu iz zlatna fildžana što mu ga Misirski paša poklonio, a pušeć lulu iz predraga ćilibara što mu ga sam sultan darovao.

Bio je u težkih mislih, — no misli njegove biahu duboke, jer su mu drugčije ozbiljno lice čestje znaci umilnosti i tajnom njekom veselju slični prelietali. Oči su mu sad živje sjevale i čestje bi velike brkove pogladio u znak zadovoljnosti svoje. Pokraj njega ležalo je pismo generala. Sad na pismo oči bacajuć sad kafu srkajuć i velike dimove puštajuć, za mala sam progovori: "Dakle ipak želja moja jeste gotova zapovied, koja se izvršiti mora! Varadinka Mara će dojći.... No gdje je do sada?... noć je već u veliko, a nje jošte ne ima.... Baš sam željan vidjeti to čudo od ljepote, što je toli Biogradskog pašu zanielo!... A za drugo: za predaju veli, da ga do roka čekam.... Vala gjaurine i, to će se opet po mojoj želji izpuniti!... To biti mora, što hoće Kamurdžić Ali Veziru!..." Opet se zamisli dočim je kavu posrkao.

Za njekoliko časova mučanja pljesne rukama. Kavaz, bogato odjeven, stupi unutra po običaju nakloniv se, komu on: "Drugu kavu, ali jaču bre!" reče oštro, te odmah od njeg pogled odkrene.

Kad momak izišao uznemiri se vezir; lice mu se sasvim zažari zlovoljan turi od sebe na stranu čibuk. Brkove opet stade frkati,

Digitized by Google

dočim je kroz veliki sokolovi nos glasno duhati počeo, — i opet nastavi: "Liepa je čudo Varadinka Mara, reče Biogradski paša.... Ali bi li me ljubiti htjela?... A za što da ne bi? Moraš kad u mojih ruku budeš!... Ali ona ima i zaručnika svoga, toga mladog roba?... To nije stvari!... jedan put demaškinjem, pak će biti mira!... Tko od gjaura u tursko robstvo upade, taj poginuti mora, to zapovieda veliki Prorok; a tko se svojevoljno ko Varadinka Mara predaje, s njime što nam volja:...„ Opet malo zamukne.... Kavaz donese kavu i drugu lulu, pak izidje.

Pojde vezir srkat kavu i pušit lulu: "Aha aferim jača kava!„ opet se zamisli, te se nemarno na divan izvali. Dočim je podulje mučao, opet rieč prihvati: "Ne samo liepa, i čudna je ta Varadinka Mara, veli Biogradski paša, baš junakinja, jer prevari i svlada Turčina ne bojeć se ga.... a ako i mene prevari?... Ha!„ razjaren povika: "sutra odmah glava zaručnika njenog s vrata, pak bi ju njoj njesto jabuke ljuvene poslao!... A kad mi se preksutra grad predade, ili kad ga na juriš otmem, sve ću kušat, da ju samo živu uhvatim, ona moja biti mora!...„ Ušuti za tim naglo i svu kavu u jedan mah popio, i opet se na divan izvalio. Kava opiumom smiešana i duvan jak za malo učine da mu san na oči pade. On zaspá i do zore se ne probudi.

Kad je u Varadinu udarao deveti sat, Varadinka Mara generalu u sobu stupi, kako obećà prije odlazka u turski logor. Veselo njeno lice pokazivaše odlučno i na sve pripravno srdce. "Evo me generale, da svjete Vaše primim i s Vami se može bit za navjek oprostim!„

General zanesen čudom vrh takove odlučnosti, ne mogaše na ino, nego zagrliv ju i u čelo poljubiv reče: "Da si mi zdrava junačka kćeri! Oprosti mi, čin ovi otčinski iz ljubavi čiste nad ne običnom tvojom kriepostju djevojačkom. U tebi kao a uzoru imam i gledam poručanstvo sretne budućnosti Varadina. A što da te svjetujem? Ljubav tvoja čista prama drugu tvom i milom ti rodnom gradu jamstvo mi je sigurno, da ćeš sav taj tvoj odlučni čin, po prirodjenoj ti mudrosti i srdcem junačkim na spas obojih obratiti....„ Kod ovih riečij presieče govor generala kucajući i u nutra stupajući častnik javljajuć radostno došastje jednog ulaka. "Nek u nutra dodje!„ reče general. Mara u kraj ode dočim u sobu unidje stranog puka Major prieko prsa vezanim vojnim pojasom, veselo generala pozdravljajuć i pismo mu pružajući.

Drhtajućimi prsti prelomi general veliki pečat pisma, koje je ovako glasilo:

"— Generale! Ja sam ovdje sa svom vojskom od 70,000 od Dunava prieko. Čim Dunav sretno prejdem, namislio sam s ledja napasti Turke. To Vam ravnanja s hodnog radi javlja Prinz Eugen od Savoja. —„

"Da živi Prinz Eugen!„ veselo uzkliknu general, te obrativ se Majoru reče: "Veselje moje i svega grada ne izrečeno izjavite

Digitized by Google

Prinzu, i što god osobitog glede ratovanja ovdje učinio budem odmah ću mu javiti.„ Na što nakloniv se Major ode.

"Eto ti mila kćeri kako se osvjedočavaju rieči one: Kad je nužda najveća, boža pomoć najpreča! Veseli se samnom, jer evo nam slobod! Sad ne trebaš ići Veziru,„ reče general Mari.

Kao gromom udarena stajala je Varadinka Mara; veselje joj minù s lica, tuzi mjesto ustupi, videći tako sve uništene osnove svoje, pak težko uzdahne reče generalu: "Slobod?... ali ne Mijine!„

"Ne zdvoj mila kćeri!„ tješio ju opet general "nit misli, da će zato Mijo poginuti, prem da je uvjet taj stavio Vezir, da će ga umoriti, ako ti ne dodješ. Još noćas kad začuje, da nam je došla tolika pomoć, zbunit će se, nit će imati kada misliti da pogubi Miju; jer je već samo ime Prinz Eugena strašno Turčinu. Ta još dobro pamte poraz svoj od Prinz Eugena kod Zente 1669 god. A ako se baš toga strašiš, evo sutra ranom zorom pisat ću Veziru, pak ću te izpričati radi nedolazka tvoga, što je večer ova tako mutna i oblačna bila.„

Al ja Miju vidjeti moram! moram! Prva moja ljubav nesretna bijaše s krieposti moje, zar i ova druga da još nesretnja bude s malodušnosti moje?!... Ne, ići ću Veziru, ja Miju moga viditi moram živa ili mrtva!...„ jecaše Mara.

"Al sad je već kasno mila kćeri, deseti sat prošo, dok dodješ i jednaesti.... Ova mrkla noć.... A Vezir....

"Vezir mene čeka, pak se ljuti, što nisam došla, pak će pogubiti Miju!... uleti mu u rieč plačuća Mara.

"Davno taj već spava — umiri se, dao je vjeru svoju glede Mije do u jutro.„

"Jao! žalostna vjera u Turčina!„ plačući jecaše Mara "ali kad Vi tako hoćete slušat ću; no srdce mi podilazi grozna slutnja, da Miju više živa vidjeti ne ću. Jao mene, jao sirote djevojke, jerbo sam ti jadna u svačem nesretna!„

"Sutra prije zore šaljem ulaka s pismom, da ćeš mu opet dojći, samo ako ne pogubi Miju!„ utješljivo reče general, "za to podji sanak boraviti, a u jutro ću te kad odgovor dodje od Vezira, k sebi zvati.„

Poljubi generala u ruku i od plača uzdiše Mara: "Jao crna mi je noćca, a crnji će mi još svanuti danak!„ i ode kući.

Kad je sutra prije zore bilo, posla zbilja general ulaka s pismom kao što obreče Veziru. Dok se ulak povratio i dan već svitati poće, no on ne donese odgovara nikakvoga; ne pustiše ga u logor Turci do Vezira dojti, nego ovi pismo pročitav poručit mu dade, da samo natrag ide. — Što ne malo smete i razljuti generala.

Kad je dan u veliko svanuo, hodao je general po bedemih gradskih, pak izvukav dug durbin gledao je na bačku stranu. Oh kako mu se srdce širilo gdje vidjè tu junačku vojsku Prinz Eugena, kako se uz Dunav dole kreće, a dalje dole i mostove pravi te polako prelazi. Sad se okrenu amo na turski logor. Vukuć durbin po njem

Digitized by Google

i nehotice dodje na čador velikog Vezira i u isti mah mu durbin iz rukuh pade. Ne zna, hoće l' durbinu il oku svom da vjeruje. Diže ga pak opet upravi na čador Vezira i osviedoči se da je istina što je vidio. Glava jedna na kopju nataknuta pred čadorom stoji, i to glava svog rodjaka Mije.

Vezir je u ustinu, davno pred zoru se probudio kad ga opium popustio, a osviedočiv se da nije dolazila Varadinka Mara, ljutit i pomamam s takove prevare odmah Miji glavu odsieći i na kopje pred svoj šator nataći dao. "Ha! okrutni Vezir, da Bog da ni tvoja glava na vratu ne ostala, nego psim Varadinskim za glodanje bila!„ vrisnù kao ljuta u prociepu guja general, te se odmah kući tužan povrati.

Mara ga već u dvoru tužna i zaplakana čekala, pred kojom i on svoju tugu sakriti ne mogaše, što ona kako opazi u plač udari: "Mijo moj dragi poginuo!... je l' poginuo?!..

"A što da ti krijem sladka kćeri, što se sakriti ne da? Ne imam doduše glasa od Vezira, al više je što mi oči kroz durbin vidiše: Eno pred šatorom Vezira na kopju nataknuta glava moga i tvoga dragoga Mije!...„ jedva rieči ove posliednje izusti u čemu Mara kao krpa probliedi, oči joj se zamutiše, preokrenuše te u nesviest pade. Ležala je tu Varadinka Mara slična S. Mandalini slavnoga *Kanove* kao da je iz mramora, bez kapčice krvi.

(Dalje).

Oj ljubavi, oj!

Romanca iz Alfreda od Vitjezslava I. Hálka. *)

Plakala dieva pod vrbom —
Plakala sama nad sobom —
Oj ljubavi, oj!

Ljubav i njen ocvatè čas
Na srp već čeka zreli klas —
Cviet jari — sad jesenski lis —
Plode cvieta, predivan ti s'!
Zaplakò bi, tko se smio,
Srdce u suzah utopio —
Oj ljubavi, oj!

Dievi kad prispjè tužni čas —
Otčevo sinku lice i vlas —
Oj ljubavi, oj!

Mene otac oduri tvoj,
Njegva s lica ti sine moj!
Lica, prama ti s otčina —
Odurit će majka sina,
Da se ne bi viek smijao,
Rieč što slušah u čas zao —
Oj ljubavi, oj!

Ubi plod dieva ljubavi,
Bistru vodu okrvavi. —
Oj ljubavi, oj!

Ljubav i njen povenù čas —
Žanje kosa s polja zrel klas,
Cviet jari — sad jesenski lis,
Radost sladka — sad crva griz,
Što bi posmjeh — crva sad bod,
Što ti cvietak — mrtvi sad plod —
Oj ljubavi, oj!

S češkoga prev. N. D. Špun.

*) Vidi broj 5. Nev.

Digitized by Google

BOŠNJACI.

(Iz naše poviesti).

FERDO FILIPOVIĆ.

(Svršetak).

III.

Vratimo se sada Useinu. Kada je on na čelu nezadovoljnika carskog vezira Ali-pašu Moraliju protjerao i Travnik zauzeo, sakupi silnu vojsku od 36 hiljada ljudij, punu fanatizma i oduševljenu za njega. Otom vojskom podje on u Carigrad da potraži pravoga cara, jer kako veli pjesma:

Još se Ušo hvalom zahvalio
Da će doći do Stambula grada,
I doćerat cara do duvara,
Je li Turčin care u Stambulu?
Pa se onda hoće zacariti.

Osvojiv sve do Peći obkoli i otaj grad, nu nemogav prisiliti ondašnjega pašu, da mu bude na pomoći, oplieni ga samo i podje dalje. Ovdje mu carski serašćer i nov vezir za Bosnu, Rešid-paša dodje u susret, nu bude od Ali-paše Vidaića — poturice iz koljena Brankovića, izdajice — koj je bosanske nezadovoljnike vodio, pomoću Mustaj-paše skadarskoga i Karafezije iz Sofije obkoljen i potučen tako, da je bio prisiljen s Useinom mir ugovarati; medjutim snujući prevaru slao je potajno ljude Mahmud-kapetanu tuzlanskomu da ga odvrati od Useina. "To je sramota da ti onomu služiš, koj do skora svinje po Posavini čuvao„ poručivao mu je Rešid "odmetni se od Useina, pak ćeš dobiti od cara ono, što Usein silom hoće: Pašaluk na Bosni„ A Useinu je takodjer potajno poruke slao da odustane od svoje namjere, da ne mori zalud toliku vojsku, jer ga je Mahmud-kapetan naumio izdati. Tim je načinom zavadio on dvie najglavnije poturice i vodje. Mahmud kapetan vrati se sa šestnajest hiljada kući, a Usein preplaši se i stane sa serašćerom mir ugovarati, pod uvjetom da dobije vezirstvo nad Bosnom. Nu kad mu to za rukom ne podje, načini si on sam ferman, da je postao bosanskim vezirom, te si ga dade po pouzdanih tatarih iz Novog-Pazara tobož od serašćera donieti. Zatim vrati se u Travnik, stane kupiti harač i vladati kao istiniti vezir.

Medju tim je serašćer Rešid Mustaj pašu i Karafeziju kod Prilipa potukao i Vojsku jim tako razpršio, da je Kara Mahmud-paša novi vezir, dosav sa 50 hiljada u Bosnu, lahko i skoro bez svakog odpora napredovao. Alaj-beg Todorović, hoteći tolikoj vojsci put prepriečiti zasieče ga kod Banjske, no bude potučen, uhvaćen i u Carigrad poslan. Isto se dogodilo diždaru Prijepoljskom Adži-Mujagi, koj je sa njekoliko topova most na rieci Limi branio. Tim sretnim uzpjehom nizamlija mnoge poplašene poglavice nezadovoljnika podvrgoše se dragovoljno veziru medju kojimi biaše najglavniji Mahmud-

Digitized by Google

beg kapetan Tuzlanski, sada najveći neprijatelj Useinov, i Pećki Asan-aga poglavića krajišnika. Tako je došao Kara-Mahmud-paša bez svake znamenite bitke, i tako rekuć bez svakog odpora tja pod Sarajevo na Palamsko polje, gdje ga je Usein svojom vojskom dočekao, da posljedni put svoju sreću pokuša. Cielo polje bilo je tako vojskom zastrto, da je podpuno istinito što veli narodna davorija

Konj do konja, junak do junaka,
A barjaci kano i oblaci,
Oštro koplje kano gora gusta,
A čadori bili kano i gradovi i. t. d.

Bilo je rano jutro. Zorica je na istoku tek zarudila, obećavajuć krasan danak, a u taboru Useinovu već se sve okretalo i pripravljalo na boj, dočim je u nizamskom sve tiho i mirno bilo. Usein, u sličnih slučajevih kao svagda tako i sada, ne samo junačan već i razborit, uvidi silu i duh carske vojske, a usuprot neslogu, slabost a najviše klonut duh svoje vojske. Za što odluči ranim jutrom, kad su svi u najtvrdjem snu, na nje navaliti, u nered je staviti i tako je može biti pobjediti i uzbiti. Nu kao češće tako se i sada po nesreću njegovu dogodi, da se jedan od njegove vojske carskom taboru prikradè i njegovu namjeru odkri. Taki se i u njemu sve oživi i u red stavi da dočekaju neprijatelja kao što mu se pristoji. Za kratko vrieme sudare se obe vojske. Usein se hrabro bori; gdje god je najveća pogibija, tu je on prvi; svakoga hrabri i opominje. Nu zaludu mu je, kad se je od njegove silne vojske samo tri hiljade borilo protiva tolikoj carskoj sili; drugi su ga svi ostavili. Ali i ove tri hiljade tako su se junački branili, da bi se još dugo opirali, da jim iza ledja njekakovi drugi neprijatelj nedodje,

Sve bajduci kano mrki vuci,
U njia je mučno i gledati
Kamo l' nije s njimi bojak biti,

pod svojima poglavicami Jozom Kovačevićem i Franjom Momčinovićem. Tada je tek pravo mrcvarenje nastalo. Useinovci videći takvog novog neprijatelja, i da su sa svake strane obkoljeni, hotješe silom na bajduke, koji su slabiji bili; tada istom:

Stade piska po polju junaka,
Stade vriska bijesnih hatova,
Stade prasak srebrnih pištolja,
Stade zveka oštrijeh mačeva
Stade lelek ranjenih junaka;
Jedni viču: "Jao moja majko!„
Drugi viče: "Ne boj mi se brajko!„
"Tu danaske ne pomože majka
"Nego sablja i desnica ruka.„

Nu pogledji, tko ono jezdi na dobru konjicu preko ravna polja, te izmiče obijem vojskami, koje se toli silno sudariše? Dobar junak valjda zaželio života ili s majke il' s ljubovce mile, te mu se ne veli krv prolievati za namišljenu slobodu ni čest junačku? Ili ga je može

Digitized by Google

biti sviest saprela, pa ne moguć njojzi izbjeć, goni dobra hata, da izmakne barem, svomu neprijatelju, što no ga je može biti u vojsci uočio? Al' odvrati oči s njega; neka izmiče, dobra mu sreća bila! već pogledji malo natrag kakvi ono junak leti, i kao munja sieče preko polja! Dobri konjic polegao mu leteć, i tek vidiš da se zemlje dodieva — rekao bi zrakom jezdi; mora da mu je za nevolju? Ali hajduk za nevolju ne zna. Fes mu je već od njekad s glave sletio, kosa mu se kao plamen vijala a u licu biesnila mu divljač. Pa kuda sieče plamtećima očima i goni pomamna konjica? Goni ga eno za prijašnjim junakom što no jedva pred njim već izmiče, i strašivo se na svog protivnika obazira. Bog ti dao duši dobro, kukavče! ako za nevolju padneš! — Smilovao ti se dobroj majci i ljubovci miloj! — eto te već sustiže. A ako li porad nepravde padaš kojom si mnogu siroticu ojadio? Pravica te božja stigla. Nu tko bio da bio, stani jadniče pa gini junački, zar ne čuješ gdje ti tvoj protivnik viče; "Pa da imaš sokolova krila, ne bi mi pobjego?„ Tako! ali — tko su ti junaci? meni su dost poznati i kao da sam ih negdje vidjeo. Da pameti! u Gradačcu kod Useinove gostbe; ta to su ti krvni neprijatelji Jozo Kovačević i Mustaj-beg kapetan drbentski.

"No hajdučki skotu, što si pobjegao iz bitke kao kukavica„ vikne Mustaj "pa si —„

"Sjećaš se Useinove grostbe?„ presieče mu Jozo oštro.

"Muči robe!„ odvrati mu beg, pa iztrgši svoj jatagan, zametnu krvav boj.

Bijo se dugo i junački, ali je Mustaj već prije rana dopao, te ne mogaše žestokoj navali svoga protivnika odoljeti, svojom krvju zamieni mnogu suzu i nepravedno prolivenu krv siromašne raje.

U tom se svrši i bitka. Useinova vojska bila je potučena i razpršena, on sam pobjegne sa još množinom poglavica medju kojimi su bili i Ali-Vidaić, Mula Sarajlija i Krupa kapetan, preko Županja u Osiek. Austrianski dvor dopusti mu milostivo najprije ovdje, a po tomu u Zemunu prebivati; napokon izradi mu povratak u Tursku, za kojom je on dušom i tielom čeznuo, osobito za Bosnom. Došavši najprije u Carigrad dopuščao mu je sultan povratiti se u Bosnu, ako obuče nizamsko hodielo. To Useinu kao pravom Turčinu — kakvim se je uviek scienio — nije sviest pripuščala, već je voljeo odabrati da otidje u progonstvo u Trebizond. Nu prije nego što je tamo pošao umre u Carigradu 1833 od trideset godina po svoj prilici otrovom.

Usein bio je mlad, liep i ohol kao svaki poturica. Osobito se je odlikovao svojim junaćtvom, radi česa bio je prozvan "Zmaj bosanski.„ Učenosti u njega nije bilo, osim ono malo oštroumja od naravi; njeki vele da nije znao ni čitat ni pisat, a samo malo turski govoriti. On da bude što god znanja u njega, kakovu je imao vojsku i oduševljenje Turke za se, koji su ga kao svetca poštivali, lahko bi si put k Carigradu prokrčio koj je pred njim već štrepio. Njegovu propast uskori takodjer njegovo okrutničtvo prama ugnjete-

Digitized by Google

noj raji, koje je toliko bilo i na tako daleko se glasalo, da, kada je Usein iz Zemuna pošao u Carigrad i u Biograd došao, sviet se penjao čak po drvlju da vide oto strašilo što je skoro istog vojvodu vlaškog Drakula nadvisivao. Svojim okrutnim načinom, dakako sve radi koristi, obogatio se je on kao bogati Gavan, te je za oto i mogo u početku ustanka svu svoju vojsku svojim novcem izplaćivati, i sve do onog vremena, dok je potukavši Ali-pašu Moraliju sam se zavezirio.

IV.

Jeseni god. 1832 radio je u Gradačcu jedan prosti Bošnjak okol pluga, a nuz njega stajaše diete, komu je sve tumačio kako se što na plugu zove, za kakovu je porabu i kako se rabiti ima. U to sjaše njetko s konja spram iste kuće, i za čas stupi njeki vremešni visoki čovjek u dvor i dodje pravcem k njemu. Za pojasom mu štrlje dvie kubure i handžar, a sa ramena visila mu je duga šarka.

"Pomoz Bog Jozo!„ nazove mu ovaj kad je već kod njega bio.

"Bog pomogao Franjo!„ odvrati Jozo "koje dobro donese te čak ovamo?„ upita ga za tim, kada su se već rukovali i izgrlili.

"Bre nikakovo dobro već najskrajnja nuždа„ reče Franjo "Mahmud-paša vezir, komu smo tolike usluge učinili, zapovjedio je sve hajduke pohvatati i povješati. Mnogu su nam braću već posmicali i za mnom su sad u poćeri te će skoro amo dospjeti. Sada vidiš da nejma vjere u Turčina. Ostavi se svega, već spremi što ti je nuždnije, pa bježimo u gore, da ponovimo staro hajdukovanje.„

Za čas bili su konji pohvatani, različitom prtljagom osamareni sve za bjeg pripravljeno. U tom je i večer nastala i svi pobjegnu sretno u brdine, Turci ih ne opazili.

Za kratko vrieme glasali su se hajduci opet po Bosni; Vran i ostale brdine vrvile su opet od hajduka, a glave jim opet bijahu Jozo Kovačević i Franjo Momčinović.

To je udes siromašne raje u Bosni. Gnjeteni sa dvie strane, ne znadu komu da ugode. Ako svojim odpadnikom poturicam gode, onda ih progoni njihov padišah; ako caru gode, onda ih progone njihovi begovi i baše, koji i onako s njih deveteru kožu gule; a ako pobjegnu u hajduke, onda ih svi progone. Nu svaki pravi Bošnjak voli u hajduke pobjeći, nego se dati tlačiti od odpadnika častnoga krsta i svog iznevjerenog roda, te ih gorje mrže nego prave Turke. U hajdukovanju smatraju svoj spás, a ono će jim ga doista i donieti.

Što da se još u pučkih i glavnih školah uči?

Više puta čuo sam prigovor, da pučka škola mladež dovoljno nepripravlja za budući život, i da se u njoj malo tog uči, što će danas sutra djeci trebati za svakdanji život. Što se prvog prigovora tiče, to je istina,

Digitized by Google

pučka škola mladež dovoljno ne pripravlja za život. Ali taj prigovor proiztječe samo iz nedovoljnog poznavanja zadaće i svrhe pučke škole i njezinih sila. Zadaća pučke škole samo je temeljni razvitak čiste čovječnosti u djeci, da mogu biti dobri kršćani državljani i ljudi; a posebne zadaće poljodjelske, obrtničke, trgovačke, umjetničke i. t. d. ona niti ima, niti imati može. Ta ide u posve drugi krug. Medjutim drugi je prigovor mnogo osnovaniji, te priznajem i sam, da se u školi malo uči, što će danas sutra djeca treba ti; niti je sumnje, da bi se bez uštrba obće zadaće u pučkoj školi još nješta i više učiti moglo, što bi djeci od sbiljne vriednosti bilo. Tako na primjer znamo, da se naša seoska mladež u školi ništa ne uči o poljodjelstvu i gospodarstvu, pa je li onda čudo, ako seljaka kadkak čujemo kako govori čemu da diete šaljem u školu, kad se ono tamo ništa pametnog ne uči. A to *pametno*, što on misli; nije ništa drugo, nego da iz škole izišavša djeca u ničem nisu pametniji ni prometniji ratari i gospodari. A kad bi se djeca u tom *što pametna* u školi naučila, pa onda iz njih s vremenom postali pametniji, srećniji i imućniji gospodari; zaista onda se ne bi onako govorilo o školi, i djeca bi se mnogo radije slala u nju, a i narod bi se doista pomogao. I naši gradjani mnogo bi više za školu marili, kad bi vidjeli, da iz nje izlazi za život mnogo sposobnija mladež, i da zanati napreduju i dižu se okretnošću i vještinom njihova naraštaja. Pučkoj školi manjka dakle ona pratična strana, kojom bi blagotvorno djelovati mogla na materialno stanje onih, koji ju uzdržaju. Mislim za to, da bi sveta dužnost bila svih što škole ravnaju nastojati, da se doskoči tomu pomanjkanju, jedno da se što više probudi nagnuća i ljubavi k školi u narodu, a drugo i iz zahvalnosti prama onim, koji školu uzdržaju. Tomu bi se pako zadovoljiti moglo, da se u školah po selih k ostalim učevnim knjigam pridoda još knjižica zadržavajuća nauku o najvažnjih za naš narod poljodielstvenih i gospodarstvenih strukah; a u gradskih školah o najvažnijih zanatničkih i obrtnih strukah. Te knjižice ne bi imale sadržavati suhoparnu i sistematičnu znanost gospodarstva i *zanatoslovja*, nego samo pojedine članke o predmetih za naš puk i gradjanstvo najvažnij, i pisane jezikom priprostim, uz koje bi se imale pridati i slike, da se zorno djeci stvari predstaviti i razložiti uzmognu. Dakle te knjižice imale bi biti upravo *Čitanke*, i to jedna poljodjelstveno-gospodarstvene, a druga zanatično obrtna; te bi se samo po selih pridružiti imala prva k Slovničkoj Čitanci i čitati u 3 razredu i u nedjelnoj školi, a po gradovih druga u 4. razredu i takodjer u nedjelnih školah. Kad bi se sastavile ovakove knjige i uvele u naše škole, to bi one onda više zadovoljavale i praktičnoj strani i postale bi polugom ne samo blagostanja duševnog nego i materialnog, bez kojega prvo nigda u nijednom narodu nit se napredovalo nit će igda napredovati moći; dakle ni u našem narodu.

Ovako bi onda prestalo i ovoga ponjesto osnovanog prigovora, i narod bi uvidiv praktičnu valjanost škole, više ju ljubio a tim i dragovoljnje sva moguća činio za njezin napredak i razvitak. Za školu bi sinula tada nova i mnogo sretnija doba, ona bi tek onda sbiljam podpuno se razvila i podigla na uzvišeno ono mjesto, koje joj idi po uzvišenoj joj zadaći. Zato molim, da bi se ovaj moj predlog primio u zaključak, te da bi se od strane ovog slavnog sbora zamolilo Visoko Namjestničtvo da bi ono uvažilo ovaj

Digitized by Google

predmet, te se pobrinulo za spomenute knjižice. Visoko Namjestničtvo dalo nam je već više primjera očinskog svog staranja za blagostanje njemu povjerenog naroda, ne sumljam dakle ni ovdje, da ništa ne bi učinilo, ako bi sbiljam i probitačnim bilo.

I. Filipović.

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

XV.

Tužan tko si, a ne imaš
Ljube da te veseli,
Ti se lati rujnog vina
Pak se tuga odseli;

Ak te ne će mlada dieva,
A prem mladjan još si ti,
Ne budali, u prkos joj
Samo staro vino pij.

XVI.

Ti djevojko omiljena,
Iznad svijuh krasota,
Vrhu sunca ješte ljepša
I vrh svijuh divota;

U ljubavi tvojoj cienim
Već neg cielog svieta vried,
Da m' njih cjelova i vina
Sve ino bi bilo jed.

I. Virovski.

DIVKONJIĆ.

Narodna pripovieđka.

od uč. Sk. Fabkovića.

(Dalje).

Prodjosmo, gazdo moj! tri stotine ljudskih konakov, za tri biela dana, i evo nas sada pred bielim gradom, našom novom postojbinom. Ako si voljan kraljevati, budeš kraljem; nisi li, a ti govori za vremena; ali tko će kraljevati, mora prije proći sito i rešeto! pamti i razmišljaj! — "Želja tvoja, volja moja„ odgovori na to gazda; a za to reci, što mi je činiti. „ — Uljezi prije svega u ovaj grad i gledji prosboriti s kraljem u glavu, moleć ga, da te primi u službu. Kralj te učini svojim konjušnikom, nu da se nisi podnipošto pogodio bez svoga Divkonjica. — Sve što konjic reče, izpuni se. Gazda ugovori s kraljem službu svoju, ode po konjica, a kad ga je preko kraljeva dvora nuza se vodio, sva kraljeva čeljad a i sam kralj, udru u smieh s karakušljeta, štono jedva kopita za sobom vucijaše. — Ne vodi mi oto krmežlje u moju konjušnicu, slugo, da mi se konji ne okuže s njega; već mu sagradi njeku pljetaru, a hrani si ga do volje, čim ti je milo i drago. — Sluga posluhnu.

Od ovoga dana služio je konjičev gazda kralju vjerno i pošteno; kraljeve konje dvorio bi što najljepše mogaše, a s prevelika dobra, kojega se iznenada dočepao. na svoga konjica skoro i zabo-

Digitized by Google

ravio: hranio ga samo, da živi; što više, začeo se i stidjeti s njime, nuz silovite konje kraljeve.

Jedne noći nestalo je slugi svieće a valjalo mu okolo pol noći polagati kraljevim konjem; u tom sjeti se iznenada onoga zlatnoga pera, što ga putujući na carskomu drumu nadje; uzme ga iz torbe i metne na postelj; al na njegovo čudo, pero sjaje kano mjesec a on polagaše konjem, podskakujuć od veselja. To opazi i ostala kraljeva čeljad, te se jedno za drugim dosumljavalo konjušnici, da vidi, s čega tolika svjetlost, pa uočivši neobično zlatno pero, hitro skoče kralju, da mu kažu, što su vidjeli; na što kralj pozove slugu, rekav mu, da mu dade zlatno pero, što sluga dragovoljno i učini. Iza kratka vremena opeta ti nestalo sluzi svieće, a on u mjesto nje uzme zlatan prsten, koj mu sjaše u pol noći, kao mjesec od 14 danov. I ovo opazila druga čeljad kraljeva, te na novo dopuzi do pred konjušnjicu, a ugledavši čudo još poveće, žurno pohite kralju pripoviedati sve što je i kako je. Kralj dozvavši slugu, zapovjedje mu donieti otaj divni prsten, što on ne rekav ni slovca, dragovoljno i učini. Na novo je kraljev sluga trebovao svjetla, al sada uze i ono treće svoje skrovno blago, zlatnu podkovu, te ju objesi o *dvojan* debeli, štono dieli konja od konja. Što bijaše svjetlost i od pera i od prstena zlatna! Sve bi to potamnjelo s težke svjetlosti podkovine, koja sjaše kao sunce okol podne usred duga ljetna danka. Čeljad kraljeva, ugledavša preveliko oto čudo, mahom dozva samoga kralja, koji ni pet, ni šest, prisvoji si i posljednje skrovno blago svoga konjušara. Dugo prodje; mirno se živjelo; nitko ni crne ni bijele.

Jednoga liepoga dana, kad je bilo pram proljeću, sjedjaše kralj, sam samcat, čudeć se svakim čudom divnu blagu, pola odtetu, pola darovanu. Mišljaše i mozgaše: jel' na zemlji ona patka, čije je ovo pero; jel' djevojka ona živa, čiji je ovo prsten a kakov li je one konjić, koga zlatnom podkivaju podkovom? U čas se razabrav, zovnu svoga konjušara te mu zapovieda veleći: "Slugo moja! gdje je mokro, tu je vode; gdje su ribe, tu su vode, a gdje zlatno pero, tu ima, ma preko svieta i zlatnih patak: — suproć tomu, da mi ni ne pisneš, radje gledji, da si mi, za tri dana i tri noći donio onu zlatnu patku, čije je ovo zlatno pero; nisi li to učinio, živa sam te i voljan i željan mesom razstavljati". — Hoću, kralju! rieči mi moje i službovanja vašega.

(Dalje).

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Glagoljska čitanka g. Ivana Brčića tiskana je sva do predgovora; bit će je do 8 tabaka; mi se radujemo ovomu liepomu daru.

— G. Matija Ban spremio je za tisak II. sv. svojih liričkih pjesama i kani ih još ljetos izdati. U njega su sasvim gotove dvie tragedije iz primorskog sredovječnog života; jedna od tih nalik je Gjulietti i Romeu, ali je posve iz našega života. Mi ne sumljamo, da će ih g. Ban izvesti svojim vještim umom, a iza one krasne prepirke što se rodi

Digitized by Google

iza Mejrime imamo se nadat krasnu djelu, osobito kad pomislimo kako se liepo može splesti onako klašično žalostan dogadjaj kao što ga shvati Shakespeare u svojoj drami *Romeo and Juliet*. Jednu tragediju kani g. pisac posvetiti Riečkim rodoljubom iz priznateljnosti što su prvi oni igrali Mejrimu i tim njega ohrabrili. Ova nas je viest osobito razveselila i dokaz je kako pisac umije cienit one, koji njegova djela ciene; a uza to uzminio i to da se Primorcem posvećuje primorski dogadjaj koj se neće postiditi pred svojom sestrom Mejrimom. — Sada piše g. Ban treću tragediju: Car Lazar ili propast na kosovu — predmet koga dosta ni narod ni naši pjesnici opjevat i oplakat ne mogu. Želimo samo g. Banu dobra Mecenata, da se djela uztiskaju. Mi imamo za sada samo dva dramatika Bogovića i Bana, ali nam vriede, te se nadamo da ne će čitateljstvo, priznav im već odavna vriednost, zaboraviti i rado kupovati knjige od ovakvih umova.

— Poljski grof Nostaviecki, darežljiv gojitelj i dizatelj poljske književnosti, razpisao je 4000 polj. forinta nagrade onomu, koj napiše najbolji rečnik *poljskih synonima*.

Knjigopisi Gundulićeva Osmana i Palmotićeve Krstovke u Vatikanskoj knjižnici.

Priobćio Dr. Fr. R.

(*Svršetak*).

B. U istoj knjižnici Vat. pod brojem XVII. i XVIII. medj slovj. rukopisi nalaze se dva s Palmotićevom Krstovkom. Na prvom čita se s preda napisano drugom rukom: *Christiade in Lingua illirica dell' Illustriss. Sig. Giugno Palmotta, nobile di Ragusa. Lasciato per legato dall' Illustriss. Sig. Abbate Stefano Gradi, suo Cugino* (Palmotiću majka bješe Uršula, Gradić), *e primo Custode della Libreria Vaticana a. 1683, fu stampato in Roma del 1670 con la vita dell' Autore da Giac. Mascardi.* Ovaj rukopis bio jest takodjer Stjepana Gradića, koj ga dadè u Rimu tiskati pod naslovom: "Christiade to iest Xivot i diela Isukrstova spievana po Gjoni Palmotti. U Rimu po Jacobu Mascardichu 1670 in 4. p. 633. Gradić je pisao u predgovoru žitje Palmotića. Ovaj vrlo krasni životopis izadjè takodjer posebice: *de vita, ingenio et studiis Junii Palmotta. Romae 1670.*

Toliko je svakomu našincu poznato. Ali težko će biti komu poznato, da je Palmotićeva Krstovka u ćirilskom prepisu. Takovu nam daje rukopis Vatik. knjižnice medj slovj. br. XVIII. Sastoji iz 404 listov, ili 808 stran na mal. 4tini pisanih. Na početku čita se: *Christiade, poëma in lingua illirica e carattere serviano dell' Illustriss. Sig. Giugno Palmotta.... trascritto dal P. Fra Michele Radnić, Custode della Provincia di Bosna Argentina; lasciato per legato dall' Illustriss. Ab. Stefano Gradi, Cugino dell' Autore, e primo Custode della Lib. Vat. a. 1683.*

Kojom prigodom i kada bješe prepisana ćirilicom ova Krstovka, čita se malo niže, jamačno rukom samoga fra Radnića: *Exharatus fuit hic liber manu Ad. Rev. Patris f. Michaëlis Radnić de Backa, Colocensis dioecesis, Minoris de Observantia a. dni 1676. quo tempore Romam advenerat ad Comitia generalia sui ordinis celebranda ac suffragia suae in Bosna argentina Provinciae.*

Digitized by Google

F. Radnić prepisà dakle Krstovku šest godîn kašnje, odkako prvi put tiskom na sviet izadjè. A zašto? scienimo da ju bješe naumio ćirilicom izdati ili on sám, ili pako sam Stjepan Gradić.

Radnić služi se inače bosanskom azbukom. Pred *r*-om piše svagdje *a*, debeli i tanki jer svagdje izpuštja; jać razstavlja u dvoglasac *ie*. Imade njeka pismena sada nami čudnovata, ali u ono doba obična. U obće težko se ikoj narod toliko borio u pravo — ili vrstopisu, koliko slovjenski; pa se ta borba nije jošte svršila; a Bog zna kad će? Tako zvano mrtvo pisme jest živa slika duhovnoga razdora u slovjenskom svietu.

Na koncu dodaje se: *alphabetum illyricum constans 33 litteris.* Pod ilirskom azbukom razumieva glagoljicu. Glagolica je ova da kako uglasta t. j. tako nazvata hrvatska. Izpod nje napisa njetko, vjerovatno Gradić ovu opazku: *Bisognerebbe che il F. Michele si compiacesse di prendere ciascuna delle suddette lettere e per esplicare il suo significato assegnare a ciascuna di esse una o più parole illiriche, nelle quali tale lettera entrasse; come p. e.* — tu su pisane glagolicom rieči: kruh, hodi itd. —

KNJIGOPIS.

„Jed i med. „Šaljivo-poučni članci, napisao ih za srbsku mladež i njene prijatelje Gjorgje Rajković. N. Sad. Dr. Dane Medaković 1858. 8na 138. ćirilicom. G. Gjorgja Rajkovića znamo jur iz Nevena dobro. One prave iskre uma ljudskoga posijane prostim slogom u *školskih ulomcih* i ono bodkavo cvieće u *nadpisih* g. je R. pokupio u jednu liepu knjigu i nadjenuo joj dosjetno ime *jed i med.* Školske ulomke ove sbilja ne možemo dosta preporučit svim učiteljem i svim onim koji uče ili odgojivaju mladež kao što su roditelji i svi prijatelji mladeži. Ako je istina da djeca mare samo za onoga koj za njih mari, a to je u toj knjizi mnogo naputka, kako i za što i čim treba vodkati djecu da bude danas sutra što iz njih; a što je glavno: *način* je žačin, te je g. R. napisao osobitim načinom umnim i dosjetnim: mi mu čestitamo njegovu slògu u kom je polak šale a polak sbilje, pa u ono polak šale opet je polak istine i sbilje. Odavna — to moramo priznati — ne čitasmo knjige koja bi se, kao što vele, sáma čitala; stran po stran vabi te što novoga i budi u tebi divne, pomirne misli. — Znatno je što piše g. R. u predgovoru, namieniv jeziku i pravopisu, kojim piše; "— kad pravopis g. Vuka, priznat kao najtemelnji, da se obšte primi ne će (ne sme?), onda nije čudo što moram i ja ovako natezati. — Medjutim gdje se ne budem po načinu nepokvarenoga našega narodnoga govora dosta pravilno izrazio; znak je da pravilnije znao nisam, a milo će mi biti, ako me ko javno il privatno (od privatiti — prihvatiti) o boljem pouči." i. t. d. Mili g. Rajkoviću, Vi priznajete, a znate; a mnogi niti priznavaju niti znaju tako pisat kao Vi. Jedino što smeta ovoj posve narodnoj knjizi jest ono nješto tudjih riečij; ali ako promislimo kako je težko pojamne (abstraktne) rieči prevest pošteno u naš jezik, onda moramo g. R. pravo dati, što je pridržao tudje; jer kakove nakarade postanu često ta-

Digitized by Google

kovi prievodi tomu žali Bože sto primjera za jednu želju! Samo je muka s tudjimi rieči, što ih osim izobraženjaka riedko će tko razumjeti.

Od pjesama najbolje su sve one što su poučne ili bodkave, a ove su od svih najbolje. G. R. slobodno neka se dade na ovakovo pjevanje, umom i mjerom može uspjeti liepo u ovoj struci.

Čujemo, da je naša občina pravoslavna u Karlovcu g. Rajkovića za učitelja si izabrala; to je liep dokaz za občinu da je znala tražit i naći čovjeka koj je vješt svomu poslu.

PITANJA DRUŽTVA

za jugoslavensku povieśnicu i starine na sve prijatelje domaćih starina i jugoslavenske povieśnice.

1. Ima li u vašoj okolici na gori ili na polju malih okruglih brežuljaka, koji su od ljudskih ruku naneseni? Kako se zovu, i šta se od njih pripovieda? Ima li stečaka i mašala s napisi, s uresi sa slikami?

2. Jesu li se ikada u vašoj okolici, podaleke od navadnoga groblja, slučajno izkopale kakove kosti i koje veličine i vrste?

3. Jesu li takove kosti ležale u zemlji, ili na zemlji? Jeda li je takovo mjesto, gdje su ležale, bilo ogradjeno kamenom ili opekom? I jeda li se je tu našle takodjer kamenitih sanduka, oružja, prstenja, novaca, dragoga kamenja, žara, uglevlja, pepela itd.

4. Ima li u vašoj okolici starih zidina nad ili pod zemljom? Od čega su sagradjene, kada i od koga?

5. Nalaze li se kod vas stare opeke (cigle), s kakovimi urezanimi znakovi ili pismeni?

6. Ima li kod vas ostataka starih vodovoda s gvozdjenimi, olovnimi ili zemljenimi cjevi?

7. Jesu li se našle u vašoj okolici kod kopanja ili oranja stare posude, što je u njih bilo? Ili su može biti druge kakove podobne stvari izkopane?

8. Jesu li ikad u vašoj okolici izkopane ili nadjene slike, kipovi, novci, igle, prsteni, kopja, mamuze, mačevi, šlemovi, štitovi, kacige itd. od zlata, srebra, meda, čelika, bakra, gvoždja itd.

9. Nalaze li se kod vas na polju ili u crkvah, na gradovih, kućah itd, kameni s napisi grčkimi, latinskimi, slavenskimi ili drugim kojim pismom nareženi?

10. Ako su ovakove stvari nadjene, gdje se nalaze sada?

11. Ima li kod vas imena gora, briegova, polja, dolina, klanjaca, špilja, ponora, pećina, litica, skalina itd., koja na staru dobu, mitologiju, ili na historiju spominju, i što se je ondje znamenita zgodilo?

12. Ima li u vas starih gradova, samostana, crkvišta ili drugih znamenitih sgrada i što se o njih pripovieda?

13. Ima li u vašoj okolici po crkvah, gradovih, ili gdje drugdje znamenitih starih ikona i slika od dobrih umietnika? Ili zar ima tu slika od gradova, samostana, crkva i čitavih predjela domaćih? Ima li slikanih ili iz kamena dielanih podoba slavnih muževa i žena, ili narisanih narodnih nošnja i dogadjaja.

14. Ima li u vasoj okolici gdjegod starih rukopisa, urešenih sa slikam, ili knjiga sa bakro-, medo- i drvorezi ili bojadisanom slikarijom?

15. Ima li u vašoj okolici kakovih arkiva, ili pismenih sbirka, ili pako pojedinih starih povelja (diplomah), rukopisa, knjiga i. t. d., bilo u kojemgod jeziku? Kada i od koga izdana je takova stara knjiga? Tko ju je počatao, gdje i koje godine?

16. Kod kog se nalazi takva knjiga i takav rukopis, može li se dobiti u prvopisu ili u prepisu?

17. Ima li u knjižnici biskupije, samostana (monastira), župe, eparhije, parohije ili u privatnih ruku kakovih rukopisa bili oni u kojemgod jeziku pisani, te govorili od ma koje grane znanosti, osobito pako o takovom predmetu koj zasieca u povieśnicu jugoslavensku? Od koga je pisan takav rukopis? koje godine? koliko ima listova? Ima li miniatura? Jeda li je vlastoručni rukopis znamenitoga kakovoga čovjeka? Može li se dobiti za prepis ili na prodaj?

18. Kakovi se nalaze u vašoj župi ili u glavnoj i područnoj crkvi umjetni predmeti? Ima li tu kamenitih ili drvenih liepih kipotvora? Ima li boljih slika slikani na drvu, medu, platnu ili stieni itd., od kojih se znade ime sačinitelja? Ima li krasno i umjetno izdjelanih crkvenih ikonostasa, posuda i odjeće, krstova, štapova, krstionica, propoviedaonica, klupi sa drvorezi i. t. d.? Znade li se ime onoga, koj ih je načinio ili poklonio, i u koje vrieme?

19. Ima li u vašoj crkvi ili u bližini vašega stana starinskih napisa na vidu, na nadgrobnih kameni, na svonovih, ikonah i krstovih, na svešteničkih haljinah, na crkvenih posudah?

(Dalje).

Nakiada i tiska Ercole Rozza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji** **Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 14. *Na Rieci 3. srpnja 1858.* **VII. godina.**

POZIV NA PREDPLATU.

Ovim brojem počinlje II. četvrt. Molimo svu onu ggu. što samo za I. četvrt platiše da ponove predplatu ako kane i dalje primati Neven.

Ovom prilikom učtivo pozivljemo slavno občinstvo naše, koje do sad ne htjelo pristupiti u kolo Nevena, da sada pristupi, osvjedočiv se dosadanjimi brojevi o vriednosti Nevenovoj.

Neven je ovdje počeo izlaziti uz velike nesgode; ne spominjuć ih, šaljemo uz ovaj broj svoj onoj gospodi, što lanjskoga II. Sv. ne priniše, otaj II. Sv., u čvrstoj nadi, da će sada prigrliti naš Neven, i moleć njih i svakoga inoga, neka ne biede nas onim, čemu mi krivi nismo.

Kao što smo dužni sve pravedne želje slavnoga občinstva poštivati i izvršivati tako smo pripravni primati sve dobre svjete; ali mi ne možemo nagadjati želje ničije, za to molimo sl. občinstvo da nam izvoli javiti svoje želje i misli.

Kao što mi ne možemo sve radit i pisat sami, za to pozivljemo i molimo svu ggu. pisce naše, da nam ne uzkrate pomoći svoje spisateljske, te za to javljamo ovim, da one razpisane nagrade i za drugu polovicu o. g. valjaju.

Molimo učtivo svakoga g. člana, koj bi htjeo na se uzeti brigu, da kupi predplatnike i novce, neka nam se izvoli javiti; a buduć ni smrt nije badav, drage volje dajemo postotke u predjašnjih brojih jur napomenute.

Mi pozivljemo na ovo osobito svu onu gg., što znaju kako je teško novine izdavati, kad skoro polovica kasni platom; da ovo tako ostane i nadalje, onda dakako morao bi Neven propasti. Mi smo na sve žrtve pripravni; ali ako su ove žrtve u zalud, to nam ne može nitko zamjerit, ako rečemo: te kriva bude polovica predplatnika.

Mi smo obalili cienu Nevena za gg. učitelje i za učenike; mal što se ne kajemo; obećasmo, ako se prijavi liepa kita učitelja, da ćemo pri-

Digitized by Google

dati Nevenu školski prilog, slabo nam želja uzplodila, malo do sada učitelja piše u nas, izuzev njih nekoliko doista vriednih.

Ovaj broj kao prvi nove četvrti godine šaljemo opet mnogoj gospodi na ponudu, poziveljuć ih uljudno da se udruže i ne pošale ono nješto pusta novca za jedini naš beletristični list, pomisliveši koliko pomašemo tudje književnosti, te bi i pošteno bilo, paće se morala pomagati svoja, ako ni rad čega inoga nego rad toga, što je naše.

Mi se brišimo za mnoge tudje književnosti i pomašemo ih dobro debelo; a koliko drugi za nas mare i našu književnost pomašu, to ne vriedi spomena.

Vrlo ih je malo, koji za knjigu i njom za narodnu prosvjetu mare, a badava im je sav mar kad narod za njih i za njihova djela ne mari. Oni što mare ne mogu sami za se i za druge mariti, kupovati knjige i plaćati novine. Otaj nemariš je kriv, što nas svatko biedi čim hoće. Ne dajmo tomu mrazu po obrazu!

Ove rieči molimo neka ne primi nitko u zlo; dušnost nam je to prema onoj gospodi, koja platiše, da im krivo ne učinimo; a svakako je bolje: reći nego li se kajati.

Molimo onu ggu. što ne kane primati Nevena neka nam pošlju ovaj broj natrag; a osobito molimo ggu. što do sada primaju Neven ne plativši, da podmire svoje dušnosti.

MOJ STRAH.

Na grančici u milenu gaju
Nježnim glasom slavulj tužno pjeva;
Radost mu s' u pjesmu ne prelieva,
Već on pojeć pomoć gleda vaju.

"Jasno ti oči, oj danice, sjaju,
Al jim nejma za me već usmieva —
Kroz krasotu milosrdje sjeva —
Nježne tvoje grudi bol moj znaju:

Ljubljah tajno ružu kao zora,
A tu ružu bolan ja izgubi' —
Bezćutnik ju utrže u zlobi."

Srdašce ti povenuti mora. —
I mé srdce bliedu ružu ljubi —
Oj slavulju, pred tvom drhćem kobi!

U Pragu. *N. D. Špun.*

Digitized by Google

VEZIRAC I TEKIJE.

(Iz poviesti naše).

Ilija Okrugić Srijemac.

(Dalje).

VI.

Kad nesviest popusti uprtima u generala očima reče: Ah! nije li slutnja moja istinita bila? Ah za što me ne pustiste ići? ta ne bi Mijo poginuo, — il kad bi poginuo, barem bi i ja s njime. Ha! generale. Vi ste ubojica rodjaka svoga i dragoga moga!„

"Ah oprosti Maro tužna kćeri moja! ta i mene srdce boli za Mijom kao i tebe! Barem da je poginuo na polju junačkom, dičio bi se njegovom slavnom smrtju, al pade jao od krvničke ruke!... Al tko bi sudbinu umom proniknuti mogao?!..„ tužnim glasom govoraše general.

"Ah! što sam sad činećа?!..„ zavapi opet jecajuća Mara, zatim se zamisli. Za mala proleti joj rumen lice, u znak nove velike misli, te odlučno reče djipiv s divana: "Mijo žaručniče dragi! od mrtvih te probuditi ne mogu, ali te osvetiti mogu!... hoću i moram!... Poginut ću sigurno, ali i što će mi ovaj žalostan život bez tebe! Poginut ću za tebe, al i za spas miłog rodnog Varadina, a na razor krvoloka turskih! A u to ime smrt mi je najmilija sada!... Za tim generalu: "Gospodine generale vi ste pisao Veziru, da ću mu doći danas, da Miju ne pogubi; al Mijo poginu. Kod sveg toga, ja ostajem opet kod toga da idem veziru, i za veću sigurnost i ja ću mu odmah pisati, a Vi ćete to njekoliko riečij podpisom svojim potvrditi. Prinz Eugena vojska kao što vidjeste niže Varadina već prolazi, no i kad prejde, težko će se ogledati moći tolikom ogromnom turskom silom bez poraza svoga; za to treba lukavosti, da sve za naša sreću izpade. A misao moja glede toga jeste ta: da je za taj posao noć. Pisat ću dakle sasvim zaljubljeno Veziru, kao da o smrti Mije ništa i ne znam, sasvim ugladjeno izpričat ću nedolazak svoj moleći ga da oprosti, pak za tim čvrsto mu obećati, da ću mu večeras doći. Ali kao uvjet stavit ću to: da ja bezopastno sama sobom mogu pogoditi noću u čador njegov, neka nigdje u logoru turskom po šatorih vatre il svieće ne pale do njegovog jedinog šatora. Tako dok mu dođjem i koju s njim reknem, moći se Prinz Eugen svom vojskom njim za ledja i pod bedeme. Što ću i kako ću se ja veziru rad smrti Mije osvetiti to je briga moja. Ako ne budem druga Judita, a ono će barem ovi korak moj biti za pobjeda Prinz Eugena i za Varadin. To za segurno držim, samo ako Vezir na taj moj uvjet privoli. — To ćemo odmah sad pisati i poslati Veziru i kako mojoj prošnji povoljno odgovori, odmah ćete to i Prinz Eugenu javiti.„

Umuknu Mara uprtima u generala očima, i čeka odgovora; ovaj ne može se dosta načuditi toj dosjetljivosti i junačkoj odlučnosti ženskoj, utješeno joj reče: "U istinu Maro poljubljena kćeri ja te obožavam i podpuno sa visokom i umjetnom tvojom mišlju se slažem!„

Digitized by Google

Kad je za tim Mara pismo svoje na Vezira dovršila, i isto general potvrdio, odmah bi drugi ulak Veziru poslan, s naputkom: da bez odgovora ne dodje. Osta Mara s generalom ovoga ulaka izgledajući.

Za to vrieme kao što spomenusmo zbilja je Prinz Eugen Dunav prelazio, a Vezir ni u čemu ga priečio. Mišljaše bo oholica turska tako; "Neka ga Prinz Eugena! pustit ću ga prieko, a kad sasvim bude prošao, potjerat ću ga od svijuh strana tako, da će mu od svuda tiesno biti, te će opet Dunava potražiti i u njemu sa svom vojskom svojom na moje veće veselje zaglaviti.„

Pustimo dakle i mi Prinz Eugena polahko prelaziti, pak ga bezbrižno motrimo s oholimi Turci.

VII.

Sunce zajde, nagiba se danak, danak što u krilu nosi svom tavnu noćcu, majku od pokoja. Sunce sjeda al se sve crveni, kao u rujnoj krvci okupano. Naši kažu: Kad je u veče nebo sve crveno znak je vjeran sutrašnjim vjetrovom.

General u sobi svojoj sjedi zadovoljan, što je zbilja Vezir na uvjet Marin pristao, i onako ju čekati odlučio; što je odmah i Prinz Eugenu javio, i od njega podpuno zadovoljstvo glede ove strategije razumio.

Kad je sunce posve sjelo, stupi mu u sobu Varadinka Mara; al kako se začudi kad ju spazi, jedva ju spoznade; bijaše bo sasvim u tursko ruho odjevena. Dignuv odmah zastor s očiju sinù joj toli divno i čarobno ljepota njena, da se general sav zapanji nit može riečce proslovit.

Crven fesić nakrivljen s dva niza od suhih zlatnih dukata, oko koga u širjih pletcih ona njena crna sjajna kosa na hero se obvijala, te liepo gladko čelo na pole sakrivala, — oči u taj čas ne obično zarko plamteće, ustnice rujne na umilan usmieh složene, lice doduše polubliedo no mu se sad dvie jagodice čarobno razvile, — vrat labudovi obnizan dukati i biserom — haljina od plave svile s crvenimi prugami gore uprav tielu prilegla s onih divno uzvišenih prsiju, a dolje u čiroke razpuštena bore, koje su se tim većma širile, čim užje uvito jelovom struku od onog tananog, kao od pauka odtkanog crvenog šala, što joj spreda skoro do zemlje vjesi, skupljene i steguute biahu, svrhu toga pako svega ona haljina gornja od fine crvene ugasite čoje, do koljena kratki no oširji rukavi svud na okolo zlatom i srebrom bogato izvezeni — sve ovo toli neobično divno Maru ukrasilo da bi se pomisliti moglo: nije ova Mara, nego jedna od čarobno liepih djevojaka ćerkeskih. Za malo oslovi generala Mara: "Poznate li sad kćercu Vašu Varadinku Maru?„ dočim se tužno naškubi.

"Jedva mila kćeri„ odgovori general.

"Bivši kod tetke svoje u Zemunu, kupi mi ona ruho ovo za

Digitized by Google

pokladsko veselje; i tko bi mislio, da će mi sad biti za smrtno vienčanje?!... „ uzdahnú i težko reče Mara. "Vrieme je kratko, a odluka moja.... dajte da se blagoslovimo i oprostimo mili otče, Bog zna, hoćemo l' se ikad još živi sastati. „

General tronutim srdcem primi ju za desnicu ruku i poljubi u čelo: "Primi cjelov otčinskog blagoslova i oproštaja draga kćeri! Bog nek te rukovodi i štiti u junačkom poslu, na slavu rodnog ti Varadina, na poraz pako kletih dušmana turskih!„

"Hvala Vam otče sladki — hvala Vam neizmjerna! tako isto Bog svamogući nek i Vas čuva! A ja Vam to velim, da ću odluku svoju točno u to ime izvršiti. Vezir će pasti, ako ne rukom mojom, a ono od hrabre naše vojske; ona će pobiediti njega!... Varadin će opet slavom sjati, — a meni što Bog dade i sreća junačka! — No u duhu vidim, da u pogibelji tolikoj pasti moram!... Ali što?! moj predragi Mijo jeste pao, za što ga i ja kao zarućnica vjerna sliedila ne bi? Smrt, ta će biti vienčanje moje, vienčanje za me puno radosti i utjehé, samo neka se Varadin spasi!

General sasvim ganut ni slovca reći ne mogaše, nego ju samo staklećim se očima gledaše. Za tim opet doda Mara: "Predragi otče kad ja poginem, sve moje imanje uzmite na zidanje nove crkve, mjesto one daščare, na slavu zaštitnice i utješiteljice moje B. D. Marije od sniega, kojoj sutra svetkovinu slavimo. Nikog ne imam, pak njoj sve ostavljam, da mi bude u pomoći u težkom poslu mom; i tu posljednju volju moju u ruke Vaše otčinske predajem „ predav mu pismo jedno. "To je sve! sad s Bogom mi ostajte, dok se na drugom svietu opet ne vidimo!„ ovo govoreć a ni suze ne pustiv ljubljaše generala Varadinka Mara.

"S Bogom predraga kćeri junačka, Bog ti u pomoći bio!„ bijaše sve što general izustiti mogaše.

General je sám još daleko Maru izvan grada izpratio, te još jedanput sretan joj uspjeh želeći tronutim srdcem opet se u grad povratio.

Mrak, noć opet kao i sinoć. Nebo tavno i oblačno, nigdje ni zviezdice slično logoru turskom, u kom nigdje vatre, nigdje svieće, sve je mirno. Tako zapovieda veliki Vezire. Samo šator njegov jako razsvietljen u noćnoj tavnosti blista se, slično onomu mladomu mjesecu, što se tamo duboko u zapadu na čistom nebu sjaji, te tužan rekao bi obrnuvši svoje paražčiće zemlji zalazi. Naši ljudi vele: Kad mjesec mladi svoje rogove dolje okrene, to će burovito il kišovito vrieme. Ne znam je li istina? Da vidimo. — Al tamo dolje nižje vidiš nebrojne vatre velike. To je logor Prinz Eugena.

U bogatom čadoru svom opet sjedi onako kao minule noći Ali Vezir pušeć lulu i kavu pijuć a izgledajuć Varadinku Maru. Lice mu se svaki čas mienja, čas mu se veselje tajno, rekao bi naslada njeka na njemu ukazuje, čas opet namrgodjeno ljutostju sjeva; u prvom slučaju slastno kavu srče, u drugom velike dimove pušta; no ipak su veselja ćuti pretežila; te se nasladjivao Veliki Vezir već u na-

Digitized by Google

pred čarobnom liepom djevojkom, od koje Biogradski Paša isti dan po drugi put ušesa i srdce mu napunio. Čeznuo je za tim nevidjenim i nepoznatim blagom, kao što čezne mladić u prvoj plamtećoj ljubavi svojoj za svojom jedinicom dragom. Nasladjivao se takodjer tim, što je general pokraj sve došavše mu pomoći ipak se prevariti dao i Maru mu poslati odlučio; mišljaše ujedno, da to sve iz nužde biva, jer se mnogo u nadošavšu pomoć ne uzdaje, nego se još Vezira boji. No to je on samo mislio; je li pravo il krivo, pokazat će posliedice.

Vezir čeka te čeka, al Mare ne ima; ona bo hotomice putem se zadržavaše, da joj tim kraća noć s Vezirom bude.

Na Varadinskom tornju već je deset sati udaralo i kišica tihačko sipit počela.

Vezir zlovoljan s divana ustade, te se po šatoru nemirno šetati poče. Dočim je njekoliko puta tamo amo i u nakrst po šatoru prošao, pristupi sluga javljajuć dolazak jedne kadune. — Mara je svud kroz turski logor bez ikakve zaprieke prošla, tako je unapred straže ubaviestiti dao Vezir, — to njoj pako tim lašnje bijaše, što je bila po turski odjevena, čemu se Vezir ni nadao nije — svud dakle slobodno projde, mišljahu bo Turci, da je to jedna od pašinskih kaduna.

Za čas stupi unutra Varadinka Mara, duboko se po turski nakloniv, te odmah zastor s lica na strani baciv: "Pred tobom stoji veliki Veziru po datoj svojoj riečі Varadinka Mara!„

Vezir kao munjom udaren stoji mahom, ljepotom Marinom očaran, ne znajuć da l' očima svojima vjeruje. Ona ga takodjer uprtima očima umilno i tužno motrila. Kad ih malo čudo minù, ponosnim glasom rečè Vezir: "Ta ti baš Turkinja Maro?!„

"I to za ljubav tvoju veliki Veziru!„

"Ha i tomu se nadao ne bi!... Ja sam te već odsudio bio,„ reče Vezir.

"I pravo si činio čestiti Veziru; nu nadam se od velikodušnosti tvoje, da ćeš mi se sad isto tako na praštanje skloniti, kao što te pismeno molih, i uviditi da imade vjere u Kaurina,„ moljaše Mara.

"Tim prije ti sad oprostiti moram, što sam te toli krasnu upoznao.„

"To ne čini moja ljepota, već srdca tvog dobrota,„ odgovori Mara, pak za tim: "A od dobrote tvoje se nadam, da me ne ćeš sad kao robinjicu tvoju smatrati.„

"Ja bi okrutnik bio najveći to čineći, — već hodi liepa Maro sjedi pokraj mene,„ reče Vezir primiv ju za bielu ruku te ju kraj sebe na divan posadi.

"Za veliku milost cienim ovu ponudu tvoju, a od tud se još i drugim milostim nadam,„ učtivo prije sjedanja govoraše Mara.

"Ne za milost već za ljubav drži to draga Maro, i u istinu u taj čas ne znam, što bi baš tebi mogla uskratiti ljubav moja!„ držeć ju još sve jednako za ruku, plamtećim pogledom a smiešeći se odgovori Vezir.

Digitized by Google

Mara već vidjela koliko je i što kod Vezira, da je posve njenom ljepotom očaran, opet ljuveno prihvati: "Ljubav samo ljubavi je plaća, ljubav samo za ljubav se vraća!„

"Ha prekrasna djevojko! mogu l' se ljubavi tvojoj nadati? Ah ako to, vjeru ti zadajem, tako mi Alle i velikog proroka, bit ćeš prva kaduna moja, odjevena u zlatu i srebru, i kamenju dragu!„ uzhitjeno govoraše Vezir, dočim ju strastno obimati poče.

Vidjev timi riečmi i činom kud Vezir šiba naglo mu se iz naručaja ote, s divana djipi i u isti mah pod haljinom sakriveni nož prama svojimi njedri uprvši reče: "Ne Veziru! tako daleko ljubav moja još ne dopire! Ne! prije ćeš me u krvi vidjet, nego li u tvom bludu. I ako sam ti iole mila, odustani od strastne želje tvoje!

Kao gladni tigar komu se proti volji plien iz pandža oteo, sjedjaše Vezir sav u plamu strastnom, poražen tim odlučno junačkim i kriepostnim činom djevojke, dočim se za malo strastno divlja narav njegova ukroti, te on opet umilno Mari probesjedi: "Maro prosti, što me strast u toliko zaniela: očaran ljepotom tvojom! Metni nož u korice, pak hodi opet sjedni blizu mene, i rieč ti moju dajem, da ne će više kraj tebe sjedjeti silni i mogući Vezir, no umilno, slabačko janje!„

Na takove rieči i ponašanje Vezira vidi Mara pobiedu svoju, umilno opet Veziru reče: "Za rieč datu i za poštenje tebi dojdoh, jer je bila ovo želje tvoja, to je mislim dosta uz tolike pogibeli za slabu djevojku dočim ja dosad od tebe još nikakove milosti ne uztražih. To misli čestiti Veziru pak ćeš čas po čas još bolje spoznati Varadinku Maru.„

Nije ovdje Vezira minuti moglo, kud spominjajuć milosti ona šiba, i već mu je na jeziku bilo, da ju za proštenje moli za okrutni čin svoj glede ubijenog zaručnika njezinog, al oholost turska premda do Mare sad pobijena, opet megdan obdrža, i on se zatajà. Al je Mara mudre glave, pak je svačemu doskočit umjela, te će i tomu na drugi način, samo sve u svoje vrieme. Vezir kao da je predjašnje rieči prečuo, posliednje kao samo uhvativ ponizno reče Mari: "Sjedi bliže dušo Maro, pak mi o životu tvom pričaj, da te bolje upoznam.„

Mára opet njemu se primaknù a desnom pod haljinom držak noža držeć rečè: "Hoću čestiti Veziru za ljubav tvoju,„ te pojde mu sav život svoj pripoviedati. Mara da se noć prikrati, a Vezir da radje sluša, Eugen pako svrhu svoju da lakše dostigne svoj je životopis prirodjenom sebi rečitostju umjetno liepimi riečmi izkitila i produljila. Vezir je bio sav trouut slušajuć ju. Kada svrši, došav do novog spoznanstva s Mijom reče joj ganutim srdcem Vezir: "U istinu krasna Maro ja te sažaljivam, ta vriedna bi bila, da te kruna resi!„ pak za tim: "al ti mi spomenù, da si dobra pjevačica i sviračica, deder molim te, da mi se tužno srdce malo razblaži zapjevaj mi jednu; i ja sam ljubim pjesme i svirke, a kraj ljepote tvoje moraš imati angjeoski glas. Ded, da čujem, pjevaj mi.„

(Dalje).

Digitized by Google

ŽELJA.

Iz Piskovca-vrelca
Sred bukova hlada
Bistru vodu crpi
Djevojčica mlada;

Bistru vodu crpi,
Tankoglasno pjeva:
"Samo časak da mi
Vlast božja dospieva,

Nevjestu bi i mrzav
Uništila kletu,
Da korena nejma
Na čitavu svietu;

Uzgojila svuda
Ljubavi ružice:
Da se braća grle,
I ljube sestrice;

Da se ljube bližnji,
Ko po bogu braća;
Pram narodu svomu
Ljubav da se obratja;

Domovinu majku
Srdcem ljubi vrućim,
Ko najveću svetost —
Za bogom mogućim.

Pav . . . .

DIVKONJIĆ.

Narodna pripoviedka.

od uč. Sk. Fabkovića.

(Dalje).

Sav smućen, pravac ide svomu Divkonjiću redko vidjenu a još redje hranjenu. Stupiv u brlog mu, vrizne plakati, kako nikad za života, grleć i obimljući zdriebe svoje. "Što je tebi, gazdo moj, a to upravo danas spram proljeća, gdje se meni, tvomu konjiću, otvara paša obilata, paša bogom dana a vilinskimi suzami orošena? Ako li si u nevolji, reci te pripoviedaj!„ — Zaće gazda, ta kuda bi — pripoviedati sve, što je i kako je, a moj konjić, kao da ne čuje, sve kao da preko sloga odgovara: "ta nisam gladan, ne dangubi, veće njeguj kraljeve hatove, koji su ti nad tvojim karakušljetom.„ — Oj konjicu, moje pouzdanje, sada ili nikada, pomozi — pomagaj!„ E dobro, gazdo moj! ti me uze od staroga gospodara i moga i tvoga, da ti budem u nevolji desnom rukom, a u dobru dikom i ponosom: nazobljи me zobi kraljevskih konjev, pa se spremaj sa mnom putovati. Tri nam dana treba tomu, a stotinu težkih brig; podaj bože, te bi dobro bilo.„ — Za čas se stade konjić jačati bujnom zobi kraljevskih konjev, i zobljuć, snuje svakojake smutke, kako da zadobi težka pliena; nije šala — zlatnu patku iz dvorov Vilinskih.

Na zapadu je sunce, te se sprema ronit preduboka mora, a u istu dobu pomoljava se sjajni mjesec, vjerni pratilac našim putnikom. Kraljev konjušar osedlao svoga konjića baš junački, tvostrukim ga poprugom opasao, te ga vodi dvorom kraljevim nuza se, kao majka čedo, kao vodja ostarjela sliepca. Sva kraljeva čeljad a i sam

Digitized by Google

kralj graknu u smieh pakleni, gledeći batajuće putnike, a kraljev konjušnik prašta se s njima, kao u tvrdo: "Smijete se, da proplačete, a ja uzdišem, da se jednom barem za života grohotom nasmiehnem." To rekavši izčeznu čitavu dvoru, iza dublja, okol grada posadjena.

Kada su već bili ljudskomu oku nedohitni, stepe sobom Divkonjić kao i vazda u potrebi, te se stvori divnim konjem, kakva čovjek jošte ne ugledà, i tako se obrev rekne svomu gazdi: "Baci mi se u zlatno sedlašce, da prodjemo do pol noći pola svieta našega." Junak u sedlu, a konjić ni na zemlji ni na nebu; sad bi rekao, pod oblacih je, a sad opet, morske hvata ribe. Bilo što mu drago, nješto prije polnoći stvoriše se putnici pred divnim gradom, zlatom pokrivenim, srebrom opasanim a dragim kamenjem sagradjenim; temelja mu nejma — veće sjedi na zlatnih glavah dvanajstero mladjahnih vil; žive su a ne dišu; oči imaju a ne gledaju, uši imaju a ne čuju; ni žive ni mrtve. "Sad na noge, gazdo moj, da se ne kajemo s naše krivnje. Ti si ponajprije uljego u vilinske kove dvorove sam samcat, a ja stoj pred njimi, kao kamen stanac, tebe čekajući. Imaš proći dvanaest divnih ložnic, sve iz jedne u drugu; što u kojoj uočio, da ne vidiš, dok ne budeš u posliednjoj. Kad budeš u njoj, svrni okom lievo, pa si ugledao nuz sreberna vratašca tri čarobne mazi: jedna maz je *žitka oli smrti*, druga maz je *debela driemanja* a treća je *munjina lietenja*. Zlatno pero paunovo što je tamo umoči u drugu maz, pa ajd tiše onimi vratašci. Kad si uljego u onu trinaestu sobu, u njoj nadješ jednu Vilu u prvom driemanju; ti k njoj, što najtiše možeš, podnesi joj nosu *maz od driemanja*, te pričekaj, dok ne klone glavom na lievu. Kad ona to, a ti joj oduzmi onu zlatnu patku, što ju čuva u desnoj ruci — a zatvoriv mala vratašca, žurno, skokom, da mi sjedneš u zlatno sedlašce."

Sluga kraljev i uk i uman i vješt, sve učini, kao da sám konjić radi. Sretno se dočepa dragoga pliena i eto ti ga svomu divkonjiću: Konjić skok, preskoči sto konakov, a prva se vila trže iza sanka; konjić drugi skok; preskoči opet sto konakov, a druga se vila probudi — a budi se treća — te sve redom do dvanaeste. Kad vidješe, e su oplienjene, podmažu si pazuha onom mazi od munjina lietenja, pa u potjeru. Konjić leti, vile lete; konjić dalje, vile bliže — prieteće i karajuće ljute nasilnike svoje, i sada ih uhvatiše, da ne preskoči konjić granice žemljišta njihova, izvan kojega su slabe i bezvlastne, poput crna mrava. "Sretno pošao s plienom! dodješ nam i po drugi i treći put, al nam lje ne utečeš." Malo postojalo, te se nadju pod kraljevim dvorom; Divkonjić se stepe do tri puta, pak je opet gnjusan, gadan i svakom oduran kao što i vazda drugom svietu. Kraljev sluga žurno pohitio gospodaru si s plienom svojim i podavajuć mu ga, reče: Evo ti, kralju moj! vjerne sluge tvoje s liepom ponudom duga putovanja! Kad ugleda kralj zlatnu patku — koraljevih nogu i bisernih očiju, začudi se, kao nikad za života svoga i pohvali vjernu slugu svoju.

Digitized by Google

Malo opet postanulo, te pregleda na novo kralj svoje skrovno blago, i svemu se mogao načuditi do onoga zlatnoga prstena, pola odteta, pola darovana. Mili bože — sobom govoraše — da divna prstena! ako li je samokovan, nejma gospodara; ako li je rukotvoran, divne su ga kovale ručice, a pram njemu za divnji stvor boži! — Što bi junak vatru izkresao — sjetio se kralj sluge svoje te ga dozivlje sam svojim glasom, a sluga je naučio posluhnuti; za to hitro skoči svomu gospodaru, da prihvati zapovjedi. Stupiv pred kralja, pokloni se do tri puta, a kralj mu reče: "Slugo moja! dok je sunca na nebesih, dotle je i svjetlosti; dok je dublja u šumici, dotle je i hlada; a dok je ovoga zlatnoga prstena, koj sjaje kao mjesec od 14 danov, dotle mora biti i djevojke, koja ga nosijaše. Tebi ju je, slugo, naći ma na kraju svieta, i u moje dvore donieti, — ako ti je omiljelo življeti! Idi, pa učini!„

Kud će suza, no na oko; a kud sluga, no svomu konjiću. Kad je konjić razumio zapovjed kraljevu i težku brigu si gospodara, uze ga, kao i prije grditi i huliti govoreć: "Zar ti nisam bio rekao, drugih sto ljudskih konakov putujući, da ne gledis ni lievo ni desno, veće medju moje uši; a ti ne posluhnù? A gdje si bio od onoga zadnjega putovanja, te me ne napoji studenom vodicom i ne nazobà zobi kraljevskih konjev? Sada sam ti dobar, kad si u nevolji. Dobro, gazdo, ja ti budem u nevolji, samo me nahrani zobi kraljevskih konjev, a dok sam se ojačao da si spreman putovati: nije šala gazdo, biela vila, zlatnih vlasa iz vilinskoga grada! Ne daj bože, to glavom ne platili s tvoga neposluha.„

Divkonjića zobca ogrijala bila, gazda mu je spreman putovati i već vodi ždriebe u povodu kao majka čedo si, a vodj ostarjela sliepca. Sva kraljeva čeljad a i sam kralj groknù smijati, gledeć jadne putnike a kraljev konjušnik, prašta se s njima, kao u tvrdo: "Smijete se, da proplačete a ja uzdišem, da se barem jednom za života nasmiehnem. To rekav, izčeznu čitavu dvoru, iza gusta dublja, oko grada posadjena.

(Dalje).

U SLAVU VINA I RADOST ŽIVOTA.

XVII.

Blago vince tko će tebe
Iza moje smrti pit,
Ti ćeš bogče tada biti,
Kad u zemlji budem gnjit;

Tako mnim ja u naprije,
Ja koj znadem što si ti,
Što te sveg izpit ne mogu
Još ću mrtav žaliti.

XVIII.

Smijat će se djetić mnogi
Komu bijah majstor ja,
Kad u grobu ja uzsnijem
Kak on vino piti zna;

Na čast Vam svim tad meštrija,
Veselo ga svak pio,
Ali sumljam da ga bude
Itko, kò ja ljubio.

I. Virovski.

Digitized by Google

LJUDEVIT RITTER PL. RITTERSBERG.

Često biva, da čovjeka tudja poriekla prednosti naroda, medju kojim žive, na toliko očaraju, da ga kao vjeran sin prigrli te mu sve sile posveti ne iz podlih uzroka — što u ostalom još češtje biva — nego iz čiste, muževne ljubavi. Podoban primjer bijaše za češki narod Ljud. Rittersberg, rodjen u Pragu 1809. Otac mu bijaše poznat njemački spisatelj, inače satnik u austrijskoj vojsci, a mati kći barona Vogelsanga, rodom iz Belgije.

Nježna blagost majčina odgoji u svoga za sve krasno oduševljena sina dobro i plemenito srdce, a s druge strane nastojaše otac okol izobrazivanja mladićeva duha, te utvori liepi razmjer medju srdcem i umom. L. R. se dadè na tehničke nauke, a svršiv je stupi u službu kod tadašnjega kameralnoga ureda. Uz to bavio se je osobitom naklonosti glasbom, gdje je na toliko napredovao, da je naskoro i spjevoigru *Idamor* sastavio, napisav si sam tekst njemačkim jezikom. Opera ova steče vrlo pohvalnu ocjenu. — Prvi ga glasbeni pokusi obodriše na toliko, da je odlučio službu ostaviti pa posve okol umjetnosti prionuti al otac ne htjedè pod nipošto na to privoliti. Tako ostadè još imenom činovnik, al djelom bijaše glasbenik. God. 1838 izdade svezak njemačkih pjesama, štono jih u glasbu postavi; u to doba zače i pisati u različne njemačke almanake. — Medjutim mu služba tako omrzi, da ju je ne mareć na prigovore otčeve g. 1841 sbilja ostavio primiv mjesto učitelja pjevanja u Lavovu.

Od toga vremena začeo je po R. nov život. Dosada bijaše korenit Niemac, ako ne baš neprijatelj, a to prilično hladan za slavjanski sviet — sada mu postade najvrućom težnjom napredak narodnosti i jezika slavjanskoga. Iskru ljubavi Slavjanstva probudi u njem vrli tada u Poljskoj živući češki spisatelj g. K. Vlad. Zap, koj mu do groba ostade najvjernijim prijateljem. — U Lavovu nastojao je učenike svoje izobraziti na temelju skladbe poljske i ćeskih skladatelja. Blagotvorno djelovanje njegovo presiečе prepirka s članovi glasbenoga družtva. R. se odreče svoga mjesta, te podje za učitelja glasovira.

U Lavovu pade R. hodeć gradom toli nemilo, da je nogu slomio. Dr. Slavinski, njegov šurjak, zače ga liečiti, a g. 1845 posla ga u Tepličke kupelji, gdje ga Dr. Krügner posve izlieči. Al na koga nesreća navali, toga i progoni, pa tako i R. god. 1848 pade opet u Pragu, te si nanovo jedva izliečenu nogu slomi.

Bujni duh R. ne zadovolji se samo poslovanjem na polju književnosti i umjetnosti. Kao tehnik bavio se je neprestano svakojakimi siloslovnimi pokusi, a konačno iznadje svoj *Samonor*, stroj za mjerenje dubljine morske. O stroju tome napisa poduži članak u Lumiru 1852. Pokusi učinjeni *Samonorom* na Vltavi pokazaše dobar uspjeh, te s toga posudi R. izum svoj englezkoj vladi, ali zaman. Praktičnim Englezom ne mogaše *Samonor* poslužiti.

God. 1853 bi pozvan P. u Zagreb kao saurednik njemačkih novina Ag. Ztg. no budući se već slavjanštini posvetio, vrati se već za nekoliko mjeseca u Prag. — Preklani najmi u Ugarskoj gospodarstvo, al mu se iznevjeri zdravlje. Za jednu godinu ostavi Ugarsku, al zdravlje mu se više

Digitized by Google

ne povrati. Posljednje vrieme preseli se iz Praga u obližnje selo Vršovice: al nit zdravi seoski zrak, nit nježna gojba mile mu sestre i kćerke nemogahu ga više nesmiljenoj smrti oteti. — Suha mu bolest tielo na smrt isušila. — Prestavi se 6. lipnja o. g.

Činost Rittersbergova kao českoga spisatelja počimlje godištem 1843, gdjeno zače razne članke u časopise češke pisati. God. 1850 odluči izdavati konverzačni slovnik imence opredjeljen čitateljem novina. Djelo to ne doživi konca. U kašnje doba izdade dva svezka novella u Jar. Pospíšila, a u Kat. Jerábkove historičku pripoviedku *Jaromíra Radímská*. Posljednje mu je djelo roman *Rozbroj Premyslovcu* u dva svezka. Iz francuzkoga je preveo Kockove romane *Dobrak*, *Trojlístek Pařižskych študentu*, *Voják a kněžna* te *Ukradene dítě*. Osim toga preradio je povjestnicu rusku najviše po Ustrjalovu. — Netištena ostaše mu ova djela: humoristička pjesan *Stolohybosláva*, povjestnica Indije, tragedija *Samo* i konačno prevod povjestnice poljske od Siemienskoga.

Rittersberg bijaše čovjek svestrano izobražen. Savršeno dobro umio je češki, poljski, ruski, njemački i francuzki, a pisao je u svih pet rečenih jezicih. Francuzki spisao je potanko svoj život.

N. D. Špun.

IZREKE

od G.

Tri su sreće ovog svieta:
Zdravlje, razum, duga ljeta.

Ako si žedan, napij se vode;
Ako si golan, ne traži mode.

Srebro, zlato i drago kamenje
Nizcjenjuje mudrost i poštenje.

Prazan trbuh traži hruha,
Ljuta zima topla ruha.

BASNE PO PHAEDRU.

Prev. Jos. Kostić.

Lav i magarac lov loveći.

Čovjek kukavica, kad uzme hvalit svoju slavu, zanese i zbilja neznance; no znancem je svedj na ruglo.

„Ko se hvali sam se kvari„
Narod. poslov.

Htjelo se lavu u družtvu s magarcem loviti, te magarca za grm, pa ga granjem i listjem pokrije, da ga koja zvier ne opazi; ujedno se pako s njim porazumi, da bi zaplašio ne običnim svojim glasom zvjerad te da ju tad usplašenu ulovi. Tad se zadrekne ovčiji konj sa svom snagom i uplaši dosele nečuvenom drekom zvjerad, koja uzè ustrašena brže bolje bjegati, gdje uljezla bijaše, a lav ju dočeka

Digitized by Google

te strašno pomori; izazove magarca te mu naloži da ušuti. Tad će ponosito magarac: Što veliš, kako sam te sa svojim glasom poslužio? Na što će lav: Nikad bolje; no ipak bi i sam zaplašen isto tako pobjegao, da nisam znao, tko si i kako si hrabrog srdca.

Jelen pri vrelu.

Što je male ciene i vriednosti to je često koristnije nego li ono, što čovjek u zviezde kuje.

Jelen se napije iz vrela hladne vode te malo opočinuv ugleda na bistroj vodi sliku svoju. Dočim se je hvaleć u čudu našao nad granatimi rogovi a kudio pretanane noge, ustraši ga vika lovaca te uzè nuz polje bjegati i nadtrčè brzih nogu pse lovačke. Težkom mukom dodjè do šume, gdje ga nadjè bieda na suhu putu; istom što u šumu unidje al ni makac dalje, zapne amo zapne tamo za granje rogovi te ga dotrkavši psi ljuto razderu. Na to će umirajuć: Tužan i jadan ti sam! sad istom vidim, koje mi bi koristi ono, što bijah prezirao a na koju mi se žalost ono dadè, što bijah hvalio.

KNJIGOPIS.

Smrt Smail-age Čengića. Pjesma Ivana Mažuranića. Novo izdanje. Zagr. K. Albrecht 1857.

Borba izmedj krstjanstva i musulmanstva već ovo puna četir vieka za vjeru i život narodni t. j. za ona dva pojma, s kojih jesmo što jesmo — ota borba traje i danas, i dokle će Bog sam zna. Svaki narod iz koga imalo što biti, morao se boriti; a što iza toga bojevanja sliedi po narode toga je mnogo i dobra i zla. Jednoga nam je valja da dosta ostalo, a to su narodne pjesme (junačke).

I ini narodi imaju junačkih pjesama, samo što ih zaboraviše, ako izuzmemo Turke i Španjolce; danas ini narodi po Europi bore se samo za svakdanji hljeb jer im narodan život već kao učvršćen ili — im ga ne treba jer padaju iz reda naroda; te narod ne pjeva junake, nego to rade pjesnici. U nas je obratne; narod opjeva junaka sám, te tako imamo narodnih pjesama toliko da njeki našinci voljeli bi da imamo čega drugoga više, pa i manje pjesama bilo. Bilo kako mu drago, za nas su narodne pjesme naše još veliko i doista slabo ocienjeno blago; jedva ih s jedne ruke zače u *Sedmici* vrstna glava rediti, tumačiti i prispodabljati s narodnimi pjesmami inih naroda. Andr. Kačić izmučio se sabiruć ih dosta njimi, ali kako onda nitko od obrazovanih i učenih osim naroda ne maraše za njih (a da on maraše i još mari dokaz je tomu što je pretiskana tako zvana Kačićeva *pjesmarica* dvanaest puta) za to su mu pjesme slabe ciene književne, da ne spominjemo kako bi i dan danas mučan posao bio, rediti ih ili po vremenu ili za kraljeve ili kraljevine. Dakako bolje izpadè sbirka Vukova, već i radi toga, što nije onako dosadno čitati iste rieči i izreke kao u Kačiću; jer tko je čitao Kačićevih deset pjesama neka si izpise imena i

Digitized by Google

mjesta, uvrstiv ih kuda treba, pa je sav Kačić gotov. Mi ovim ne pobijamo ciene Kačićevim pjesmam, jer su narodu omiljele, te se to ni ne može, niti treba. A sbirku Vukovu preporučat i hvalit ne treba, jer se preporuča i hvali sama. Uzmimo ih nekoliko il boljih il loših na oko i recimo da nisu na jedan kalup izvedene, ali su si vrlo nalik, i radi toga i jesu narodne, jedva se razlikuju po narečju ili po krajini, ili redjom kojom rieči ili izrekom; po duhu, činu i načinu sve su jednake.

Naši pjesnici od vieka, štujuć narodni običaj opjevati junaka (ili čin dostojan pjesničke uspomene) pjevaše takodjer n. p. Marulić Susanu, Gundulić Osmana, Palmotić Isukrsta, Betondić trešnju dubrovačku itd. ali ponajviše poprimiše oblike i načine i struke inih naroda; po načinu narodnih pjesama riedko koj podjè pjevati, ili ako podjè slaba bila pjesma (ako izuzmemo n. p. Hektorevića, a Gjorgjićeva pjesma o Kraljeviću Marku i nespjevana na narodnu, ne vriedi upravo ništa, prem da su mu ostale pjesme čisto zlato, osobito ljubezne).

Za to nas obasja divno čudo kad uzčitasmo jednom god. 1846 u *Iskri* Smrt Čengić-Age. Što je to? kako to? pitali se, te čitaj i pročitaj iz nova sve se to većma ljubila ota pjesma. Pjesma je po sebi narodna — ali kao i nije — dok najposlie nadjosmo da je pjesma i narodna i umjetna zajedno; narodna po duhu činu i načinu, umjetna po jeziku uzvišenu ali ipak narodnu i obrazovanu.

Da je prva medj svimi umjetnimi u svojoj struci, da je i sve narodne prestigla, da je čista mišlju i jezikom, kakove joj struke ne ima u našoj knjizi — da je jošt i više: to nas oveseli, al i želju probudi da jošt takva što uzčitamo s istih žica, bivši se i prije osvjedočili Osmanom (XIV. XV. pj.) da je tu živ izvor pjesmam. Da nam je opet čitati takovog pjevanja!

Čengić-aga g. M. razlikuje se mnogo od one pjesme o smrti Čengić-age, što je u I. knj. Banovoga Dubrovnika; ali je istinito ako i malo inače izveden, te s ote strane prikora ne ima. Nego, mnogim tako zvanim *strogim* sudijam nije po volji, što ima dvie vrsti stiha, t. j. osmerci i deseterci. Vrlo nam je težko poniati: po čemu da ta izmjena stiha vriedja ćienu pjesmi? Toga primjera ima i u svih pjesnicih svih jezika; dà, mnogi scliene da je ditirambička vrst prava vrst kojom se bi imala pjevat čustva i čini, a navlastito strasti što su razlike. Još da prigovoriše, gdje nisu redom izmienjani osmerci i deseterci, budi od svake kite bud kojim drugim redom, to bi još koje kako bio kao kakov *strog* prigovor, ali nije sve *osnovano* što je *strogo*. Jedina ona riečca *robljem* u 6 st. s početka mogla se sada izostavit, jer njom je deseterac cigli između 22 osmerca. Ime Čengić piše jedni Čengić i Čengijć; prema tomu ima dosta imena po našem narodu n. p. Ilić i Ilijć, Delić i Delijć, Atlagić i Alagfjć itd. od prilike sve one rieči i imena, što se u prvotnoj rieči svršavaju na — ija: Ilija, Čengija, Delija itd. Dr. kn. Ignjatijević Tkalac zaslužio je da mu se zahvalimo za to što je pretiskao na nove ovu divnu ljepotu od pjesme, a to tim većma što je sav dobitak posvetio *pensionom fondu za udove i sirotčad pravoslavnog svećenstva u Dalmaciji*. Pjesma je krasna, svrha je plemenita — vriedi dakle da se razpača.

Digitized by Google

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Ove dane dobismo: *Narodne pjesme* bosanske i hercegovačke, što ih skupio pokojni Iv. Fr. Jukić i Fr. Gr. Marić a izdao o. Filip Kunić Sv. I. pjesme junačke – i *Slovnicu* jezika latinskoga ilirski iztumačena za porabu mladeži bosanske. Za sada ih preporučamo sl. občinstvu, a o njihovoj vriednosti drugi put.

— U Kat. Listu čitamo kako je g. Skarić, dvie lepenke bio poslao u Djakovo da se izprave; ali radi golema izpravljanja g. je biškup djakovački predložio neka bi Nj. Uzoritost g. kardinal pozvao gosp. Škarića, da ne izdaje sada sv. pismo, nego neka dodje u Zagreb, pa da se tu u sboru izkusnih i vještih muževa, koje bi Nj. Uzoritost naznačit izvolila, djelo svoje što se jezika tiče popravi, te popravljeno tiska. Sad smo čudni, što će g. Skarić.

SMJESICE.

— Vriedno je čuti, piše *Srbski Dnevnik*, što jedan Bošnjak Turčin o boju na Grahovcu pripovieda. I ja se, veli, desih u boju tomu. Pokol je bio strašan, i malo nas je živih umaklo. Mi smo na mah razdvojeni bili, nijesmo znali jedan za drugoga. Ja sam se s mukom provlačio kroz vrleti i stiene na konju, dok ujedared začuh glas njeki ozgor. Maših oči i ugledah Crnogorca na stieni. Koj li ga šejtan gore popè — pomislih i vas utrnuh. Htjedoh pucati, ama, pravo da Vi kažem ne smjedoh. U taj mah povikà Crnogorac sa stiene: "Ostav konja, Turčine!„ Ja sidjoh s konja. "Ostav pusat Turčine!„ Izvadih pusat i ostavih. "Ostav ćesu, Turčine!„ Izvadih ćesu i ostavih. Tadaj Crnogorac sidjè, uzè sve troje, pa onda razdrlji prsi i povikà: "Vidiš li me, Turčine?„ Ja se od čuda uprepastih, kad u mjesto Turčina vidjeh Crnogorku.

— Zadajega rata u Italiji gledao naš krajišni nadporučik i pobočnik pukovnije u zemljovid, te izradjivao, kako će se smjestiti i kako će putovati momci, što imali doći za koj dan. Momak našega pobočnika, oštra glava, zavirkivao bi, čudio se, što li mu "gospod'n„ čitav dan zabuljio oči u ono kleto šaranje; "nit jede, nit pije, nit puši, nit počiva;„ to ga je peklo tako da se najposlie osmieli pitat, što je to šaranje izmrljano, nije pisano kao što ljudi pišu nego kao da su vrane ga pisale i što ti ja znam. "Ovo je Italija, a evo je gle Trst, a ono gle naša regimenta.„ – "Idite molim Vas gospod'ne, kad bi to bila naša regimenta!„ – "E, a kad nije, pa nije.„ – "A molim Vas gospod'ne, je li tu i naše selo?„ – "Jest evo ga.„ – Ala molim Vas pogled'te što radi moj otac.

— "Zgodnja Danica„ pozivlje neka bi se čitateljstvo sjetilo na ne davno preminulog misionara Ign. Knoblehara, rodom iz Krajnske; da se naime sklopi družtvo koje bi sabiralo prineske, iz kojih bi se tielo pokojnikovo dovezlo u krajnsku i spomenik se postavio tomu slavnomu Slovencu.

Digitized by Google

PITANJA DRUŽTVA

za jugoslavensku poviestnicu i starine na sve prijatelje domaćih starina i jugoslavenske poviestnice.

(*Svršetak*).

20. Koje godine zidana je glavna ili područna crkva vaše okolice? Od kojega graditelja? u kom štilu, da li sa oblimi, šiljastimi, ili četvero-uglastimi prozori i vrati. Da li ima svod ili čemer na krst ili na oblo. Da li ima kamenih rezarija, stupova, polustupova i. t. d.?

21. Ima li kakovih tiskanih knjiga ili rukopisa, u kojoj su popisane gorespomenute stvari?

22. Ima li tiskanih zemljovida (karta) vaše okolice ili slika pojedinih predjela; gdje bi se takove dobiti mogle?

23. Koji su kod vas običaji pučki kod poroda, kršćenja, ženitbe, kumovanja, smrti i pogreba? koji nadalje kod koledovanja, oko nove godine, kod svetkovanja uskrsa (vazma), kod ladovanja na Jurjevò, kod zborova na duhovo i brašančevo, kod kresa na Ivanje? Što radi puk na dušni dan, na božić i na badnjak? koje se pjesme pjevaju ovom prilikom?

24. Što kod vas pripovieda puk o vilah, vještičah, coprnicah, viškah, babornicah, vještačih, krstnicih, coprnjacih. vilenjacih, vračarih i vračaricah? Što o Rojenicah? Što o Ladu i Ladi, o Bielbogu i Perunu, o Triglavu, o Svetovidu i Svetem vidu, o zlatoj i Jagodi babi, o Dodi, Dundi i Dodeli, o Lelju i Lelivi, o Daveru, Turu, i Turici, o Živi i Živani, o Jeki, o Jaseni i Jesi, o Gromovniku i Svetom Iliji, o Kurentu, o Vukodlaku i vučjem pastiru, o Crnombogu, Biesu, Črtu i Čartu, o Heli, o Maliku i Maličcu, o Škrapcu i Škratelu, o Sablasti, o Mori i Morani, o Divih, Oriaših i Patuljcih, o Kugi i o Smrti? Što napoken o noćnih svićićah, o živoj vatri? i. t. d.

25. Ima li u vas koje osobito mjesto, o kojem se pripovieda, da se tamo sastaju vile ili vještice, ili da tamo takove stanuju? Ima li gora, špilja i rudarskih jama, gdje se po narodnom pripoviedanju nalaze zli dusi i mitologička bitja?

26. Što pripovieda puk o svojih bajkah ili pjesmah, o mitologičkih pticah i zvieradi; o sovi, kukavici, golubu, slavulju, bieloj kaći, kućarici ili drugih zmijah, o zmaju i pozoju, o biku, o šarcu? i. t. d. Što o zori, suncu, mjesecu, zviezdah, o mlaju, mladoj Nedjelji? Što o vjetrovih i oblacih, o gradu (tući) i o gromu?

27. Kako zove kod vas puk pojedine zviezde, što mu je mliečni put ili nebeski pas? Što pripovieda o vlastaricah ili vlašićih, o koscih, o kolih, o kresanju zviezda i. t. d.

28. Kakove vrsti narodnih pjesama pjeva kod vas puk? Što se pripovieda ili pjeva o starih naših kraljevih, banovih ili drugih vitezovih? Što o bojevih ti razbojih? Kakova je nošnja kod vas, koje se narečje govori, da li štokavsko, kajkavsko ili čakavsko?

29. Kakav se je znameniti čovjek, bio on spisatelj, umjetnik, svetjenik, vojnik ili što drugoga, porodio u vašem kotaru? Bi li se mogao dobiti njegov životopis.

30. Bavi li se tkogod u vašem kotaru sabiranjem ili popisivanjem starina? Jeda li bi se moglo od njega štogod kupiti ili na dar dobiti za narodni zagrebački muzeum?

Svaki prijatelj starina i poviestnice, osobito pako članovi družtva za poviestnicu jugoslavensku, mole se ovim uljudno, da barem na jedno, ako li je moguće i na više gore stavljenih pitanja pismeno u kojem im drago jeziku odgovore i svoj odgovor podpisanomu pošalju. Njihova imena stavit će se sa zahvalnicom u novine i njihovi sastavci tiskat će se, ako im bude povoljno, u arkivu za poviestnicu jugoslavensku. Zajedno se umoljavaju sva uredničtva hrvatskih, srbskih, slovenskih i bugarskih novina i časopisa, da ova pitanja u svojih listovih priobćiti izvole. Družtvu za jugoslavensku poviestnicu bit će milo, ako se odgovori na ova pitanja i u rečenih novinah ili časopisih objave, jedino moli isto družtvo, da mu se taka objavljenja prijateljski priobće.

Ivan Kukuljević. v. r.
načelnik družtva za jugoslavensku poviestnicu u Zagrebu.

Odgonetke za 11. broj.

Mor. — Rom.

Rebus. — Ljepše ranjen, nego ubijen.

***ZAGONETKE** od Dra. Nik. Ivančevića.*

UMJETNA.

Prva slovka rieč je mala
Al zadaje mnogo zala;
Tko se rado s drugim svadja
U toga se lahko radja.

A složiš li drugu treću
Obje skup u jednu riečcu;
Naći ćeš ju tam u gori
Gdjeno pustu zvjerad mori.

A tko sve tri slovke skupi
Nadje ih na našoj kupi;
One stoje ukraj vode
Naši ljudi po njih hode.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 15. *Na Rieci 10. srpnja 1858.* **VII. godina.**

STID U LJUBAVI.

(Anakreontika).

Slavulju! ako znadeš
Ljubeće srdce kako
Stidljivost mari jako,
Ostavi zelen lug:

Leti mi hitrim letom
Čim ruže prospe zora
Do moje drage dvora;
U nuždi bud' mi drug! —

Na njen se prozor spusti,
Preni nju od sna pievom,
I kaž' da za njom dievom
Ljubavi čistom vrem.

Jer se ja tužan uvjek
Avaj bez glasa stanim,
Kad joj god odkrit kanim;
Da samo za njom mrem. —

I. Sundečić.

VEZIRAC I TEKIJE.

(Iz poviesti naše).

Ilija Okrugić Srlemac.

(Dalje i svršetak).

VII.

"Drage volje!„ odgovori Mara, te čarobnim svojim glasom podje pjevat i zanosit tanko glasovito srdcem punim ćuti:

"Dvoje su se mladih upoznali,
Dvoje mladih, dvoje siročadi,
A bez otca i bez mile majke,
A bez bratca i mile sestrice,
Upoznali pak zamilovali,
U proljetju, kada cvate cviećе,
Kad gorica lišćem se odieva,
Kada slavuj u njojzi popieva,
Kad se trava vije u zavojke.

Digitized by Google

Dragi svojoj dragoj progovara:
"Srdce moje! ljubavi ti naše,
„ Kad prvi put mi se ugledasmo,
„ Prve rieči kada prosborismo,
„ Prosborismo pak se upoznasmo,
„ Upoznašmo pa zamilovasmo,
„ Srdce moje! ljubavi ti ove!
„ Za što dalje da sirotujemo?
„ Svako za se, jedno bez drugoga,
„ Ti uboga, ja jadna sirota,
„ Bez ikoga a od roda svoga?
„ Veće hajde da se mi uzmemo.
„ Kad inako samo jedna duša
„ U dva naša vjerna srdca diše!
„ Dojdi draga momu dvoru bielu!
„ Neprestance da te zlato grlim,
„ Neprestance da u tebe gledim,
„ Neprestance tebe ljubim dušo!
„ Da mi s tobom bude jelo sladje,
„ Da mi bolje ide poso od ruke,
„ Da ne tužim uvjek sam bez tebe!
„ Uzmi prsten ti sa ruke moje,
„ A daj meni prsten s ruke tvoje!
„ A kad crkva ljubav nam posveti,
„ Miłovanje i prstenovanje —
„ Nitko mi te draga otet ne će!
Što smisliše ono nakaniše.
Al ih mlade zla kob sukobila,
Zla kob crna noseć crnje jade.
Kad će biti vrieme za vienčanje,
Dragi otić na vojnu morade. —
Da j' daleko ne bi ni žalila,
Već na rodnog mjesta svog granicu.
Osta draga jadom jadujući. —
Nije dugo vrieme postojalo
Dragi svojoj dragoj poručuje:
"Draga ja ti crne šaljem glase:
„ Evo jadan robstva sam dopao!
„ Neg misliš li živa me vidjeti,
„ Prodaj dobro i moje i tvoje,
„ Pa dodj sama po me na odkupe,
„ Inače ću izgubiti glavu!
„ To je kletog dušmanina volja. „
Čini draga što joj dragi kaže,
Sve prodade što jadna imade
Pa za dragog pojde na odkupe.
Al je jadna putem zakasnila

Digitized by Google

Dodje, al već poginuo dragi,
Od dušmanske krvoločne ruke. —
Ljuto kune osamljela ljuba:
"Dušmanine živ te Bog ubio!
„ Što mi ubi sladka draga moga,
„ A ne čekà željena odkupa;
„ Tako bog i tebe ne čekao
„ Milosrdjem, i milostju svojom!
„ Guje ti se oko vrata vile —
„ Kao mač tvoj dragom oko vrata, —
„ Pa ti živom crnu krvcu pile!
„ Ubile te gorke suze moje,
„ Proplakao kroz sve danke tvoje!
„ Ubilo te uzdisanje moje
„ Uzdisao kroz sve danke tvoje!
„ Prokleta ti duša do vieka!
„ Prokleto ti deveto koleno!
„ Sav tvoj rod se tako potipao
„ Od nemila uviek do nedraga,
„ Ko što ću se ja nesretna ljuba
„ Potipati morati po svietu,
„ Bez svog milog i jedinog dragog!„

Mara svrši. Za pjevanja svog sve jednako je Vezira motrila, kojega se lice neprestance mienjalo; osobito pak kada u pjesmi na kletvu dodje, Vezir se uznemiri, i smeću svoju sakriti ne moguć, pri svršetku tronul reče: "U istinu Maro krasno pjevaš! Liepa bijaše ti pjesma, ali ujedno i strašna pri svršetku. „

"Strašna veliš veliki Veziru? „ odgovori još od ćuti oduševljena Mara. "Ali sad misli, kako mora biti srdcu onomu, koje ono što pjeva, sve propati? Srdcu koje nije imalo nikog na široku svietu svoga, do jedina njega, koj mu nesrećom otet bijaše; komu za ljubav ono samo sebe žrtvovà, da ga izbavi; pak kod svega toga opet ga krvoločno izgubiti morade! Oh! od ovakovog srdca nesretnije i žalostnije misliti se ne može! — Pak kaži mi sad veliki Veziru, zar oni okrutni krvolok ne zaslužuje ovakove kletve? „ zažarenim licem a sjevajućima očima pitaše Mara.

Vezir u tom okrutnom krvaloku sebe videć, koje istinom, koje neobično sjevajućim pogledom Marinim sav smeten i poražen, usilovan, kao da se nje boji jedva izusti: "Zaslužuje!... „

"Zaslužuje Veziru, dà! i još gorje kletve zaslužuje ako ih imade! „ reče drhtjućim glasom Mara, pak sve to većom žestinom nastavi: "Ha! Veziru, pa zar ne znaš da si si sam odsudu izrekao? Ha! Okrutniče, taj si ti! Krvoloče! Ubojico! Ti mene na viek nesretnu učini. Ti mi ubi jedino dobro moje Miju moga, ubi ga na toli nečovječni potišteni način! Ha! tebe da Bog da sustigle one kletve koje sam iz mog uzviljenog srdca pjevala. „

Vezir ovi, inače čovjek duha junačkog, sav poražen bijaše ne

Digitized by Google

smijuć joj ni u oči čestito pogledati, mučaše i slab bijaše sada kao slabahno diete.

U isti oni mah kad Mara posliednje rieči izusti, pučè ogromnom hukom top i ne daleko od čadora velikog Vezira stade mu tane po zemlji rovati. Što bi dlan o dlan osviesti se Mara odmah, da je to valjda znak od Prinz Eugena svršena posla, trže nož izpod haljine, poleti kao biesna na Vezira, koj takodjer u isti mah viknu: "Izdaja!„ — na što Mara: "Krvoloče tako ti se ljubav vraća! Na!„ udariv ga nožem u prsa "spoznaj sad junakinju Varadinku Maru!„ Nesreća je htjela da ga Mara dobro ne pogodi, jer se on odmah zgodno izmače, nego mu samo haljinu prorezav prsa prokrvi u koj isti čas on kao ljuta guja ciknù, iztrgav joj nož iz ruku, držeć ju, kruto ga u prsi satjera rekav: "Poznaj i ti Ali Vezira Kamurdzića, pak idji za dragim svojim!„ Ona se složi, a on kao biesan iz šatora iztrkà, da vidi što je.

Topovi turski odmah su odgovarali. Metež nastà velik u logoru turskom. Eugen se sbilja svojom vojskom dovukao u onom mraku skoro pod obkope i topove turske, ostaviv tamo u svom logoru vatre goreće, što je takodjer Turke prevarilo, a i to što je Vezir zanesen ljepotom njenom i zaboravio javiti dati, da se opet noćne stražarske vatre zapale, kao što je namislio, kad već dodje Mara; što je i Turkom čudno bilo.

Kad Vezir opazi metež, odmah usjedè konja te podje lietati tamo amo po logoru: "Gjauri! gjauri!„ orilo se od svih strana. "Juriš na njih!„ vikao je kao i biesan Ali Vezir.

Zora istom bieliti počela, te kad spaziše Turci Eugena s vojskom skoro pod logorom svojim, na zapovied Vezira sa svom silom iz logora zajurišaju na nju, uz gromovitu viku: "Allah, juriš na gjaure!„ Grme tutnjavom topovi turski sve jedan za drugim, misliš zemlja i nebo se trese, a naši tek kad i kad. Eugen je liepo i zgodno mjesto zauzeo s desna na onih neprohodih brdinah a s lieva štite ga one duboke močvare i ritovi. Napried bilo mu pješačtvo. Na ovo odmah udare Turci i obore ga odmah nemilice, kao snoplje. Jauk i lelek vije se po zraku od ranjenih vojnika, uz viku obiesnih Turaka, Eugen na ovo malo uzstupio, Turci napreduju; ali u svom neurednom napredovanju, ostaviše mu za njih pogibeljna mjesta kamo da udari, što on upotrebi, odmah s takovom se žestinom sa svojimi konjanici i oklopnici na njih baci, i tako ih krvno s topovi svojimi, dobro namješćenimi, zaokupi rušiti, da oni na skoro duhom klonuše, te u svoje obkope uzmicati počeše. Na što naši kao pobiedom oduševljeni slavom uz veselo klicanje: "Varadin! Prinz Eugen!„ zajurišaju na obkope njihove, a oni bez obzira na sve strane bježati počeše. Veliki Vezir videć očitu propast svojim podje takodjer svomu čadoru, da pokupi što je vriednosti pak da bježi, pratjen od svog mladjanog *Alaj-barjaktara*. Nu kad u čador dodje, kako se začudi, kad tu ne nadje mrtve Mare. Mah pomisli, da ju valjda nije u onoj buni svojoj dobro pogodio, te da je ona osviestiv se opet živa utekla;

Digitized by Google

kao što je i bilo. — Opet izleti iz šatora, pak podje po obkopih tamo amo tražiti, dočim su naši sve bolje napredovali i mnoge već obkope zadobili. Kad već nužda najveća bijaše, a on Mare ne nadje, opomene ga Alaj-barjaktar sve za njim jašeći: "Veliki Veziru pazider život, evo tu su već gjauri! „ Ne imajuć već kada u čador se vraćati, ne znajuć ni sam kuda, bježao je drumom tamo kraj crkvice. U isti mah spazi Varadinku Maru gdje se lagano vuče; trgnuv odmah pištolj iza pasa na nju uperi. Nu prije nego li upali, zgodi njega naše tane, on se sruši, zapoviedujući Alaj-barjaktaru, a pokazajuć na Maru: "Ubij! ubij ju! „ Na što ovaj da izvrši zadnju volju gôse svoga uperi pistolj na Maru — ona se složi. On je bježao kraj nje, ona biše licem k njemu obraćena. Došav sprem nje, kao munjom udaren stade ga vriska: "Ah jadan što učinih, ubih Maru — prvu ljubovcu moju!? „ Mara još posliednji put oči otvori na ovi poznat joj glas: "Ah Ivane, moj prvi nevjerni ljubovniče, a sad moj ubojico.... uzdahnù i izdahna. Poražen ovimi rieči do dna srdca svoga, za tili čas kleče kraj nje izvadi handžar svoj, u zemlju ga kraj Mare podboči i na njega se silovito spusti; "Oprosti jedina Maro! kad te u životu nisam ljubiti i grliti mogao, pravo je da te u smrti grlim i ljubim — pa izdahnu. — Ovo je bio u istinu oni prvi ljubovnik Marin u Zemunu; on u misli da ga Mara prezire ostavio Zemun, prebjegao u Tursku, poturčio se, te od Beogradskog Paše preporučen postao Alaj-barjaktarom kod Ali Vezira Kamurdžića.

Vojska naša pobiedu obdržala. Turci što mogaše uteći, vesela im majka, na bojnom pak polju ostalo do 30,000 mrtvih, 150 barjaka, 164 topova. Medju mrtvimi kao što znamo bio je veliki Vezir, 10 Paša, zajedno Janičarski vodja, ljuti Mehmed Aga. Dragocienosti Vezirovog šatora iznašale su do 300,000 forinta; u obće pako plien se računa na 5,000,000 forinta.

Iza boja nadjoše tielo Varadinke Mare i njenog dragog zaručnika Mije, pa ih u jedan grob postaviše ondje pod onim briestom kraj crkvice od strane druma; koj je takodjer tim znamenit, što je, na istom naš jedan general u boju od Turaka uhvaćen i obješen. Briest je taj s jedne strane za vječiti spomen toga okrutnoga turskoga djela s daskami okovan.

Iza dvie godinice već je stajala nova crkvica B. D. Mariji Sniežnoj, sazidana porukom Varadinke Mare i dragovoljnimi prinosci bogoljubnog krstjanstva. Narod i dan danas slavi pobiedu ovu na svetac B. D. Marije Sniežne.

RUŽA.

Uzhitjeno, milo, prekrasno je,
Za biserne rane rose iti
U šarene bujne perivoje,
Cvieće drago, diveć se, uzriti!...

Ruža žarka, ljubka i nježna lica,
Razvijena, toli puna čara,
Umivena u rosnih kapljica',
U cviet raja divno se pretvara.

Digitized by Google

Ruža žarka, i nevina biela,
Koja sniegu bielost nadbjeljuje
Koju isti, cieć rajskog odjela
Obožava lier bieli i štuje. —

Biela i žarka ružice goruća,
Ti carice, krasu naravnosti,
Puna slasti, ulja vonjajuća
Puna, puna nebeske tajnosti! —

Eno žarka, u rumenu zore,
Zaodjena tisućmi listići, —
A bijela, kao vila iz gore —
Gle! u njih je nješto! nij' postići.

Kad nevina ljubka prsa resi
Ruža žarka, il bjelahna lica,
Zatravljena istom se zakresi
Plamom baja plamteća zjenica.

O djevico! u cvietu mladosti,
Što je rumen tvojeg krasnog lica?
Je l' tve pùti bjelila zadosti
Da nadbieli bjeloću ružica!? —

Ružo žarka, ljubka, nježna, biela
Razvijena, toli puna čara,
Pa i ti si za časak uvela!
Tvoja dika na tla se obara!! —

Luka Grbanović.

BITKA KOD SLANKAMENA.

(Iz naše poviesti).

Ferdo Filipović.

Godine 1691. 10. svibnja imenovà sultan Sulejman II. velikoga vezira Mustafu Kuprilia serašćerom ciele vojske, štono se je podigla da Slavoniju na novo osvoji. On ga je glavom pratio do Jedrene, želeć i sám vojevati; ali vodena bolest, koja ga je sve više prinemagala, učini, da je u Jedreni koncem lipnja umro, a na njegovo mjesto stupi mu brat sultan Ahmed II. Vezir Mustafa u to doba već je odmakao; i dočim se je novi car zanimao podieljivanjem raznih dostojanstva i darivanjem svojih privrženika, skupi već Kuprili pod Beogradom sto hiljada izabrane vojske, kojom će Slavoniju osvojiti. Njegova dosadanja vojna, osobito u Srbiji proti našincem, bijaše veoma uspješna; i ne manjoj sreći nadao se je i sada, dočim je on silnu vojsku već imao, a našoj ne bijaše, da pravo reknemo, još ni glasa. Načiniv brzo most preko Save, prebaci cielu vojsku u Sriem i uputi se prema Varadinu. Medju tim ni naši ne stajahu prekrstenima rukama. Princ Ljudevit badenski skupi na brzu ruku njekoliko hiljada, i došao u tabor varadinski 29. srpnja; steče se tamo brzo dosta prilična vojska od 66,000 većinom Slavjana koje južnog, koje sjevernog iz naše države. S otom vojskom dižè se on proti neprijatelju, i skobi se s njim daleko izvan Slankamena; videć da je mnogo jači, povuče se k selu. Turci mišljahu da naši bježe, te će naglo za njimi u poćeru, ali ih naši valjano dočekaše i uzbiše. Tako padoše oboje vojske u tabor pod Slankamen 19. kolovoza g. 1691, razdaleko što bi topom dohvatio. Našince je zakriljivao od zada Dunav, s desne strane slankamenski obkopi, a s lieve Surduk. Vezir Mustafa ne imajuć ugodna mjesta, kreni noćom svoju vojsku u Bešku,

Digitized by Google

i stav tako medju Karlovce i našu vojsku, učvrsti se brzo pet hvati visokimi nasipi, i načička ih topovi. Po nesreću našinaca baš isto vrieme kada su Turci prispjeli u Bešku, dodjè tamo i grof Bucquoy sa 800 oklopnika pratećih 300 kola hrane za vojsku. Turci brojem i silom jači obkoliše ih, sasjekoše sve do jednoga i oteše hranu. — Kada su se već utvrdili, sazvà veliki vezir i serašćer Kuprilija vieće, da li će na neprijatelja udariti ili ne. Aga janičarski, Kulkiaja Eginli Mohamed, i siedi i u boju izkusni vezir Kodža Halil svjetovaše da se neprijatelj taki ne napada, na što će posljednjemu vezir srdito: "Ja sam tebe kao čovjeka a ne kao strašivu neman poveo„ a Halil uvriedjen tako oporimi odgovori proročanskim duhom: "život mi ne vriedi više nego jedne ovce; umro danas ili sutra svejedno mi je; ali nisam rada ondje bivati gdje pogibija i sramota državi prieti.„ — Dok su se oni tako prećerivali, odlučiše naši 19. kol. rano na njih udariti. Princ Ljudevit badenski, Guido Stahrenberg i Ivan Dragutin Serenji vodili su desno krilo; general Heinrich Dünevald lievo krilo, a sredinu sa 6000 izabranih vojnika Ivan Gjuro Barfuss; od zada stajalo je 6000 našinaca i nješto Madjara pod upravom grofa Adama Zrinja. Okol poldne približaše se naši Turkom, koji, ne imavši kada više viećati, pograbiše oružje i nasrnuše žestoko na naše, vezir najprednji. Prije toga već se je naša brodovna vojska na Dunavu počela sa turskom mjeriti, nu mnogo slabija bijaše posve poražena: a naprotiv ovdje na kopnu hijahu Turci sasvim uništeni kao što ćemo vidjeti. Izmedju najžestijih nasrtača turskih bio je Kemankeš Ahmed-paša sa 6000 turkomanskih i kurdijskih Konjanika. "Živili„ vikao jim je radostno Kemankeš, već vas izčekuju hurije!„ ali tek što prvi put opališe, nagnuše bježati. Ahmed ih opet njekako pokupi, i hrabreći ih nasrne po drugi put, ali mu opet loša sreća bi, jer i po drugi put mu Kurdi pleća okrenuše; isto mu se sluči i treći put. I već bijaše prorokova zastava sa dvoreznim mačem i nadpisom: "samo je jedan Bog Alah, i Mohamed njegov prorok„ u pogibelji da ju naši otmu. Spazivši to Turci ohrabre se, i tek sada dodjoše oboje vojske u koštac. Bivši oni mnogo brojniji, postaše skoro i prevažniji. K tomu se dogodi da je princ Ljudevit, došav okol treće ure po poldne sa svojom vojskom, sa 80 topova tako strašno dočekan, da mu je čitava vojska nagnula bježati. I taj čas bi sigurno za nas odsudan bio, da ne zadje Zrinji sa 6000 našinaca i nješto Madjara a Hofkirchen sa češkimi oklopnici njekako stranputicami neprijatelju za ledja te tako prodru i u tabor. Vidjevši Turci da jim je položaj preotet i da su u sklopu, smetu se i nagnu bezobzirce bježati; sam veliki vezir sa janičari ostade. On je još jedini bitku oživljavao, i janičari su se sigurno hrabro borili, ali sve badava. Hoteć se spasiti, i da može svoju razpršenu vojsku opet skupiti, naumi na kojoj stranom prodrieti, te za oto golimi sabljami prvi Ismail-paša Karamanac, koj je zastavu prorokovu nosio, a za njim Mustafa Kuprilija i drugi žestoko našince napaše. Ali najednoč umuča muzika, barjaci se pogniše, a janičari mjesto da se brane, stadoše strašno urlati, a

Digitized by Google

za što? za vezirom Mustafom komu puščano zrno skroz glavu probi. Tu izginuše oni strašno, onaj dan 35000. Naši pobiediše, ali ih ta pohjeda silu krvi stala; 5000 pade a medju njimi: knez i general Kristian Holsteinski Dragutin Souches, Filip Aremberg, Ivan Serenji, Adam Zrinji, Kaunitz, Bouquoy, Kolonić, Josip Pötting, Richard Stahremberg, Bülov i Kalkstein, sve same vodje i veliki dostojnici. Da je princ Ljudevit srećom Turke progonio, mogao bi kako Fessler veli, sa 30,000 brzo Beograd osvojiti, ali on to ne učini, a ne zna se za što. Od Turaka pade: veliki vezir i serašćer Mustafa Kuprili, beglerbeg rumeljski Ibrahim-paša, aga janičarski i vojni sudija Safer i mnogi drugi. U nijednoj bitki ne osta toliko dostojanstva praznih. Čitav logor zapade našincem, ali ne bijaše u njemu ništa osobitoga: 54 sanduka bakrenoga novca; 20 sanduka počastnih haljina; 100 komada sukna i 150 topova. —

Turci proglasiše Kuprilija svetcem i mučenikom, a u poviestnici ovječiše mu ime pridjevkom *pobožni;* a to po njihovom mnienju i bijaše jer se je strogo zakona držao. On bijaše prema svakomu iskren, uljudan i dobar, a vrlo je malo govorio. Bio je više učenjak nego vojnik, i putujuć s vojskom, uviek se je bavio čitanjem znanstvenih knjiga. On je jedan iz medju onih riedkih vezira, koji u milosti sultanskoj preminuše; a sigurno ne bi ni on da nije pao kod Slankamena. (Prispodobi Fessler 9 Th. S. 444—449; Hamer XVI. Lif. 59. B. S. 846—849; Pray i dr.)

DJEVOJKA I VINO.

Varalice crne oči,
Što djevojko namiguješ?
Daj mi čašu tu natoči,
Sladko srdce! ti me čuješ.

Nek se pjeni rumenika —
Neka biser gor uzvrije,
Ta ona me ljubovnika,
Ko i tvoja ljubav grije.

Krasno diete! tvoje lice
Iz čaše mi s' nasmiehava,
Vi'š na vršku nehotice
Med biserom koje plava.

Omakni se oj čašice!
Primakni se diete milo,
Da posrćem krasno lice
U čašici što je bilo.

I. Virovski.

DIVKONJIĆ.

Narodna pripoviedka.

od uč. Sk. Fabkovića.

(Dalje).

Kad su bili podaleko, strese sobom konjic po svomu običaju te sa obre divkonjicem, su dva krila labudova, da je jači putovati. Vrisnù konjic do tri puta i odskočiv s crne zemlje, leti nebom kao munja; nije sile, koja bi ga dostignula. Malo bilo, eto ti jih opet pred vilinskimi dvori, kao i prije, al sad imaš i što gledati: dvanaestero

Digitized by Google

ono vil, štono drže na glavah dvore, i gleda i vidi, i čuje i diše: sve su žive, samo što ne sbore. Divkonjiče nigom sakovao snutke, te govori svomu gospodaru: "Idi gazdo, kao i onomadne, u gradove vilinske — sve iz sobe u sobu a negledji ni lievo ni desno, dok ne budeš u ložnici dvanaestoj; ondje stoj, svrni okom lievo, te umoči pero u maz od *žitka oli smrti*, pa mi ga umah donesi„. Sluga je to učinio, a kad je bio opet na dvoru, prišapta mu konjic po natiho: "Evo vidiš dvanaest živih stupov, svi da su mrtvi! Idi od jedne k drugoj — te jih prsni ovom mazi u prsnuv, reci: umri! „ — Sluga je to učinio, i za čudo, vile su ko i prije, al ne vide, ne čuju i ne dišu: ni žive ni mrtve. — U tom stao konjic svomu gazdi dalje svjetovati: "Idi, gazdo, i opeta u Vilinske dvore; prodji sobu po sobu a u dvanaestoj stoj. Svrni okom desno, pa si ugledao opet tri kupice divne, sve jednoga imena, al trostruka tvora. Sve tri metni sebi u njedra, pa se onda uvlači onoj ložnici na desnu, gdje budeš imao što i vidjeti. Usred sobe stoji zlatan stol, na kojemu je dvanaestero ključev; dobro je motri a uoči onaj najmanji, kojim ti valja otvoriti onu škrinju, na kojoj sjedi Vilinski ban — golim mačem u ruci. U škrinji je zlatna ruka bez prstena; to je djevojka zlatokosa a bisernih očiju. Mazi od driemeža i onom od smrti pokropi noćnoga stražara, al da si prije rekao: umri! Kad si to učinio, uzmi stražu slobodno, te ju položi na zemlju; otvori škrinju, uzmi zlatnu ruku, pa u tom — da si mi u zlaćahnom sedlašcu. „ — I gazda je i sluga je, pa je naučio na vlas izvršivati posle svoje. Sve što konjic reče, bude za čas stvoreno: straža usne, junak otvoriv škrinju, uzme zlaćahnu, bez prstena, ruku — i već sjedi konju u sedlašcu. Al dok on u njemu, probudi se jedna vila, dok konj skok, trže se druga; dok on dva — eto ti treće, pa sve do dvanaeste! Stade u dvorovih tuka, buka, cika, piska, jaukanje, urlikanje: zemlja se trese s težke boli, koja obuze čitave vilinske dvorove! — Konjic leti kao munja, — a i podmazao si je krila onom mazi od munjina letenja, vile lete kao striele; konjic dalje, vile bliže; — repa mu se već dohituju; a sada ga uhvatiše, da ne preskoči granice vilinskoga zemljišta, izvan kojega su slabe i bez vlastne poput crna mrava. — "Sretno bježao i s drugim plienom, vikaše vile, — dodješ nam i po treći, s kojim lje, vilinske nam kose, ne utečeš! „

Kad se konjic vidjè na slobodi, svrne nješto s puta, da se napoji, i napojiv se do volje, reče gazdi svomu: "Der da vidim otu zlatnu ruku „! Gazda mu ju da, a kako i ne bi. Onda reče konjic: "Imadeš li one mazi od života i smrti? „ — "Evo je konjicu! „ — Prsni sada njom ovu zlatnu ruku, zboreć: *da si sobom živa!* „ To učiniv — al se ruka trgnù i stvori djevojkom, kakve ljudsko oko još ne vidjè: biela poput sniega; zlatnih vlasa a bisernih očiju; rekao bi, bogom posestrima. I vila i gazda konjičev, sjedoše si u sedlašce, a konjic u skok! Malo bilo, eto jih pred kraljevim gradom — gdje ti se konjic opet pretvori, kao i razda, za drugi sviet, gadnim, krzljavim i karakušljivim zdredetom. Zora jošte ne svanù a kraljev sluga već čeka

Digitized by Google

pred kraljevom ložnicom, tvrdo djevojku za ruku držeć, da mu se ne izmakne. Kada je kralj otvorio vrata, ugledà djevojku i prem je bio junak na mejdanu, popokroči tri koraka natrag s divne ljepote i s težka žara neobične djevojke. Uzè kralj djevojku za ruku, te ju odvedè u zlatnu ložnicu, niti dušom prije nastanjenu, niti okom negledanu, veleći: "Oj djevojko nepoznata mi roda i koljena! čija si godjer, sutra si mi vjernom ljubom i krunom kraljevskom; e, daj Bože, te bi tako bilo!„

Bude i sjutra. Kralj ustavši — žurno poleti zlaćahnoj djevojci — uzkliknuvši: "Ajd, djevojko, da se vienčamo, pa da si mi kraljevskom krunom!„ — "Ne ću kralju,„ odgovori ona, "dok mi tvoj vjerni sluga ne pribavi onih dvanaest jalovih kobilic, od kojih ti podkovu u skrovnici čuvaš i kojom se one na izmjence podkivale, pa ako jih on dobavio nije, kunem ti se zlatnom kosom svojom, da te nikad uzimati ne ću!„ Kad je kralj razumio djevojčine rieči, namah zovnù svoga konjušara, te ga kune i zdravljem i smrti, da mu bude u pomoći, košto mu jur dva puta bijaše, te ako mu ono dvanaest divnih kobil pribavio bude, da mu sagradi kulu pokraj sèbe, kao što je i u njega.

Odè opet sluga svomu pouzdanju, te mu pripovieda opet novu novcatu zapovied: "Dvanaest divnih kobil da kralju pribavim, koje se izmjenice podkivale onom zlatnom podkovom, što ju sam ja, u zao čas, s tobom putujući podigao, i što ju sada kralj u svomu skrovištu čuva.„ — Sluga je već sada lasno namolio svojega konjica, koj već sva i prije znavao bijaše. "Samo„ reče konjic „ prije nego uzmemo putovati, da ti tvoj kralj dade dvanaest bivolskih kož, nikad ne učinjanih; dvanaest nov novcatih oglavnikov i lopatu novu; a kad to uzimaš, donesi mi zobi kraljevskih konjev, da se jadan nješto opohranim. — Sve, što je konjušnik od kralja zaiskao, kralj mu je i dao; a kad se je konjic već podobro okriepio bio, digoše se putovati. Uzev sluga konjica u povodu — koracaju dvorom košto i prije — sve lagacko i batajuć, al da vidiš: ne smije jim se kralj ni zvjeri! — "To nije čist posao; sretno pošli — a nikad ne došli!„

Kada su se putnici na tri puškometa poodmaknuli bili, onda stane konjic, zavrnuvši desno u gusto šikarje. Tu ti sjaše gazda i uzev šilo i konopac, ušivao svoga konjica u ono dvanaest bivolskih kož, a konjic ti nabrekao poput vampira. Sad odoše samom šumom i vrletnom planinom, da jih nitko ne susretne, a kada jim bio vilinski dvor na tri ljudska oka podaleko, onda svrnuše lievo u vilinske lugove, gdje se pasu vilinske jalovice; na to će konjic: "Sidji gazdo, hvataj se lopate, te evo ovdje rij mi jamu — doboku, kao što sam ja nabrekao, a dugačku, kako sam od repa do vrata. Kad si jamu izkopao, povuci se za dvanaest dubov a ja legnem u jamu, nogami u vis. Kad uzčuješ moje prvo hrzanje, prva jalovica dodjè k meni čudeći se čudu momu, al u to da si skokom priskočio, jalovicu zaulario i odveo iza dvanaest dubov; koliko sam put zahrzao, toliko put nam dodje nova jalovica, a svaka bude po jednu kožu na meni razgrizla; što si s prvom učinio, to učini sa svakom.

(Dalje).

Digitized by Google

NADPISI.

od Gj. Rajkovića.

Odvjetniku.

Oj nedobo, ti si mudra glava,
E si dobro proučio prava;
Al s parnice da zaslužiš hljeba
Sudije ti još proučit treba.

Lukulu *(Martialis).*

Liepa ti l' je iz daleka
Posve ružna u bližini:
Dalek od nje muž joj bježi,
Jer mu s' tako ljepša čini.

Udovcu.

Zašt da gledim smutno tvoje lice?
Na stran brige, a prazni čašice!
Jer kud više da se javi sreće
Vjeruj brate više je bit ne će:
Tvoje vince — malvasija prava,
Tvoja žena — pod zemljicom spava.

BASNE PO PHAEDRU.

Prev. Jos. Kostić.

Lisica i gavran.

Komu je milo i drago, da ga kukavica hvali, nek se kaje, kada mrzko strada.

Gavran ugrabi njegdje komad sira te ga htjede, doletiv na visok hrast, pojesti. Ugledà ga lisica te tako uzè govoriti: More gavrane al ti se perje stakli! koja ti je krasota na tielu i na licu! Da ti je nuza to milozvučnog glasa sve bi ptice nadkrilio. No ludi gavran hoteći zaoriti preliepim svojom glasom izpusti iz kljuna sir, što ga lukava lisica brže bolje pograbi te lakoma smakne. Tad istom zablenut uzdihne gavran prevareni.

Iz crevljara (postolara, čizmara) eto lječnika.

Zaista bi reko, da to ide one bezobrazne, koji su svomu zanatu nevješti, te se sebični late druge zasluge.

Nevaljala crevljara stiže oskudica, a on put pod noge te se izseli iz tog mjesta pa će tamo, gdje ga ni živa duša ne poznavaše; tu on prodavaše njekog lažljivog aztuka (antidotum) te bi već na glasu, što ponudjivaše svoj liek rječitom lukavštinom. Kad li al iznemogne kralja toga grada težka bolest te se zovne taj lječnik na glasu; kralj pako, da ga izkuša, zaište čašu pa naliv ju vodom zamieša prašak toga uztuka kao da je bilo u čaši otrovi te mu zapovjedi izpiti obećav mu nagradu. Na to probliedi lječnik i smrtni ga znoj probije te se oda, da nije po svojoj lječničkoj vještini i po svojem znanju na glasu, već da ga je oglasio glupi prosti narod. Kralj na to skupi narod te izjavi: kakva vas je glupost našla, ala ste vrtoglavi! Vam je radio o glavi a prije mu nije nitko ni povjerio čizama podkovati.

Digitized by Google

UZDISANJE STVORA.

od Mijata Stojanovića.

Čovjek od zamande smatraše sebe za gospodara zemlje, i ne možemo se čuditi vidivši protegnuto prignutje k udobnosti kroz cielu poviestnicu čovječanstva, k onoj udobnosti, koja smatra poslovanje za prokletstvo, kojim je samo ono udareno.

Proklestvo ovo nalazi se već u najstarijih svjedočbah sviuh naroda izraženo, najrazgovetnije, najjasnije u 1. knjizi Mojsije. *„Prokleta ti tvoja njiva poradi tebe! Jadom ćeš se na njoj hraniti kroz sve dneve života. Trnje i dračje nek ti donosi, i u znoju lica svoga hranit ćeš se hljebom!„* Takvo proklestvo veli onaj spisatelj da je Bog vrhu čovječanstva izrekao. Nije indi čudo, što je čovjek taj pomisao učinio svojim, čim je bio udobniji, čim je više činilo se k tomu po istom pismu pozivan. Nikada nije koje proklestvo zlije i opačije djelovalo. Ono je zavadilo narode i uništilo narode, dočim je doneslo vrhu čovječanstva krvne, razbojničke osvojitelje. Ono je zamrazilo obitelji, i uništilo, upropastilo države, kad činiše kao Grk, smatrajući poslovanje (posao) za nečastno, poslenika za roba a izključujući samoga sebe od svakog posla na sladjačku lastnu brezposlicu. Ono izazvà krvne okrutnike i nasilnike iz svijuh kuta zemlje, razčlani ljude na poslujuće i uživajuće, na zle i dobre, na robove i gospodare. Nije nikakvo čudo, ako tada rob, komu se ugrabi i otè dostojanstvo ljudsko, na svoju ruku počè nastojati izbavit se tog proklestva — poslovanja, toliko puta pokidà zvoje lance porazujućom mišicom, i tako pade u istu pogrešku: da mogne putovati stazom života, posutom ružami i cviećem — brez nevolje, tereta, jada i muke. Crvena komunistička sablast našeg vremena zasvjedočava to još i danas. Ne leži u pojedinom ovo prignutje k udobnosti, ono leži u svih nas, i prokletstvo je samo za surovog, za prostakanju, a pametnomu je blagoslov, podbod na viša djela, najsilnija poluga i spotikač na nutarnje preobražívanje. Nitko to ne zasvjedočava bolje kao zastupnik obrtnosti, umni i radeni tvornik, posleni trgovac. Ali čovjek ne će ništa da uči od čovjeka, on je rad kao svagdje i u svačem, da ima viši obrazac i primjer, komu da se klanja. Obrazac, koj ne bi vriedjao njegovu oholost, koj ne bi ograničavao njegovu samostalnost, obrazac, koj bi stajao izvan i vrhu njega. Može li se takav naći? Za cielo! Ne od danas, ne od jučer, ne iz daleka, nego već hiljade godina i iz bliza drži on pred nami ogledalo, u kom duh naš vidjeti može uvjek čisti, nepokvareni i nezamutjen izvor svega poznanja, a to je viekom istinita — priroda! — Što ćemo vidjeti u njezinom zrcalu.

Nitko nije vidjeo prvi onaj dan, u kom jaje svemira (svega svieta) položeno padè iz krila prasnage (iz krila božjega) u neizmjerni, brezkrajni prostor, u svoju uzvišenu kolievku. Ali još i današnji dan naviestjuje vatreni jezik ognjenih gora (vulkana), silni glas groma, kako je strahovit biti morao prvi krič poroda, kada divji, oda-

Digitized by Google

peti življi uz sievanje munja i urlanje groma nastojaše sklasti se i pomiriti. Uzdišući i boreći se porodi se sviet u prostoru, nad kojim nas groza hvata i trnci nas, gledajuće ga, prolaze, — a ne na mehkih dušecih.

Iz tog u divjoj pobuni stvorenog, proizašlog jajeta svemira proizadjè svod nebeski sa mirnim tečajem (kolanjem) svojih svietova. Kao zviezde putuju ovi svietovi mirovno, za strašljiva čovjeka svjedoci velemožni mira u trudu, života u poslu. — Ali isti svod nebeski nikad ne počiva, brli napred trudnim putem razvitka k nepostiživomu cilju, i milijune novih svietuva skriva on u svom krilu, da i njih razvije, i nječim iz ništa da postanu.

(Dalje).

KNJIŽEVNA SRAMOTA.

Tako mi moramo prozvati onu naredbu popečiteljstva prosvjete u kneževini Srbiji, kojom se uredniku *Srbskih Novina* beogradskih naznačuje pravac, kako on ima pisati jezikom srbskim za Srbe.

Da i naše sl. občinstvo spozna, o čem se radi, mi prétiskasmo onu naredbu rieč po rieč, samo naznačismo one rieči koje ne valjaju u našem jeziku ništa, kosimi pismeni.

„ Radjeno u popečiteljsvu *prosvještenija* p. nr. 948. 31. maja 1858. god. u Beogradu.

„ Popečitelstvo je *primětilo*, da je g. *učrednik* "Srbskij novina„ od někog vremena u pisanju isty Novina uzèo takav pravac, *koim* se ne samo od Družtva Srbske Slovesnosti propisanyj pravopis *narušava* kao *naročno neupotrebljavanjem* pismena ě (jać) u korenima rěčij, nego i u govornom (?) jeziku *zabuna proizvodi*, tako, da čitatelji na mnogi' městi' Novine ne razuměvaju. Tako on je počeo pisati "čast„ (der Theil) město "čest„ (die Ehre) i obratno, kao i "čest„ (die Ehre) město "čast„ (das Traktiren) (?!) i ovym pravcem služi se i rěčma od isty' *proizvedenima* kao "*učestije*„ město "*učastije*„ (die Theilnahme) "*učestnik*„ město "*učastnik*,„ "počastnyj član„ město "*počestnyj član*,„ "bezčastije„ město "*bezčestije*,„ "zavěra„ (das Gelübde) město "*sazaklelije*„ (die Verschwörung); "ostrvo„ město "*ostrov*,„ "sědnica„ město "*zasědanije*,„ "zavod„ město "*zavedenije*,„ "otačbina„ město "*otečestvo*„ i tome podobna. Isto tako počeo je pisati "knez„ město "*knjaz*,„ "kneževina„ město "*knjaševina*„ "popečitelstvo spoljašnji i unutrasnji' poslova„ "město "popečitelstvo *inostranny* i *vnutrenny děla*,„ "popečitelstvo prosvete„ město "*prosvěšlenija*,„ "savèt„ město "*sovět*,„ "najviše rěšenije„ u město "Vysočajše *rěšenije*,„ i mnoga ovym podobna.

I imajujući Popečitelstvo po *vysočajšem* rěšeniju od 18. Nojembrija 1853. god. V. Nr. 1047. *naročno vnimanije* svoje na to obratiti, da se svako kvareně jezyka i pravopisa črez g. *učrednika* Miloša Popovića u pisanju "Novina Srbskij„ *vysočajšom* vlašću *primečeno, predupredjuje*, rěšilo je

Naložiti g. *určedniku* "Srbskij Novina„ Milošu Popoviću, da on po primětbama gorě *izložennyma*, i inače, okane se pravca, koi je preduzeo

Digitized by Google

na kvareně jezyka i pravopisa srbskog, da *se pridržava* pravopisa, Družtvom Srbske Slovesnosti propisanog u Glasniku ovoga (?) Svezki IV. god. 1852. pečatanog, kao i Srbske Gramatike od profesora Vladimira Vuića (!) i Rěčnika', od Isailovića izdany', kao knjiga', od *nadležny* vlastij odobreny i u školsko i javno *upotrebljěně* uvedeny. Isto tako naložiti mu, da zemaljske vlasti ne naziva i ne piše drugčije, nego što su one javnim *aktama* nazvane, i to ne samo zemaljske naše, no i *inostrane*, i da u pisanju *upotrebljuje* one *termine*, koi su u zvanično *dělovodstvo* uzeti; osobito pak da ne *zaměšava* pravoslovna *ponjatija nazvanijama proizvolnyma*, kao, n. pr. da ne nazyva "*punomoćije*„ "punomoćstvom„ i ovyma podobne. I budući da nije slobodno, Uredbe i zakone zemaljske drugčije pisati, nego što su one od *nadležny* vlastij napisane: to da se na pridržavaně ovoga pravila *uputstvuje*. Ovo *rěšenije* da se izda g. *učredniku* Milošu Popoviću zvanično. Popečitelj *prosvěšćenija* i *pravosudija* D. Cernobarac. Načalnik popečitelstva *prosvěšćenija*, M. Spasić.

Ako je ova naredba (što li je) maslo g. Jakova Živanovića, to ona ne može inaka biti nego što je; nego se čudimo gnu. Crnobarcu, koj je učio u Parizu, te se mogao osvjedočit da se francuzki jezik piše francuzki a ne latinski ili latinsko-francuzki.

Mi ovoj naredbi ne dodajemo za sada ništa više; sl. obćinstvo vidi i samo, ako ovako začnemo pisat — eno nas opet na početku svega meteža jezikoslovnog, iz kojega jedva i to težkom mukom i nategom izadjosmo; a osim toga mislimo, da svaka naredba (il zakon, što li bud) mora biti, sáma bez svakoga grieha; koliko grieha ima u ovom kratkom pismu, vidi svatko, te po ovom sudeć u nas (po Horvatskoj i Slavoniji) težko bi se našao učenik, koj bi pisao ovako pogriešno i *nedosliedno*; pa popečitelj prosvjete nije se zastidio podpisat ovu naredbu!

SMJESICE.

— U *Srbskih beogradskih novinah* čitamo: U našem narodnom govoru ima rieč "hrt,„ o kojoj su, kao što sam primietio, naši filolozi raznoga mnienja. Gosp. Karadžić tumači ju u svom rječniku kao "vrh od kakva brda.„ U predjelu pak naroda našeg, u kom sam ja imao priliku biti, "hrt„ sasvim drugo znači. Najviši "vrh„ planine, bila ova pod šumom ili bez šume, odakle se jedna voda na jednu a druga na drugu stranu razlieva, zove se "vis,„ "kosa„ i "povlora„ kako u kom mjestu. S ovih visokih gora obrazuju se "potočići,„ "potoci,„ a potom i "riečice.„ Obično se jedna riečica obrazuje od više manjih i većih potoka n. pr. dva mala potočića slivaju se te naprave jedan veći. Ove "slivke„ zove naš narod "raztoke,„ a zemlja, koja izmedju ovih potočića ostaje u raztokah zove se "hrt.„ Ovakovih hrtova u jednoj planini može imati odveć mnogo i razne veličine, i svaki izmedju njih pored obćeg imena "hrt„ ima i svoje vlastito ime, kao: "hrt polomiti,„ "hrt šibovit,„ "tiesni hrt,„ "Bojanski,„ "Vitkovac,„ "Kusačić,„ "dugi„ itd. Ovdje dakle narod naš zove "hrt„ one zem-

Digitized by Google

lje, koje se u samih raztokah nalaze. *Jakov Stanojević.* — Molimo učtivu svu ggu. što žive po narodu i znaju, čuvši ovu rieč, neka razpitaju za ovu rieč, pa neka nam izvole javiti. Dobismo do sada jur liepu kitu riečij, te ćemo ih do skora začet javljati. *Ur. Nev.*

— U *Vedomostih* je ova viest: Njeke tudje i njeke domaće novine progovoriše da će se u Rusiji uvest novi Gregorijev koledar. Uvlastjeni od duhovne i upravne cenzure oglašujemo ovim, da je niti pravoslavna crkva niti vlada ikad pomislila uvesti Gregorijev vremenoslov, koj premda ga mnogi sciene da je po zviezdarstvu pravilniji, ipak sasvim pravilan nije. Vremenoslovom hristjansko crkvenim upravlja samo Vselenska crkva.

— Sastalo se drago i milo u nevrieme za sutonom: "Mili Bože, blago si ga meni kad sam uz tebe zlato moje, sunce moje, janje moje, oko moje, dušo moja.... i tako redom izbrajao sve što znao i što mu na jezik došlo, kakono i sami znate...; čini mi se, niti sam ti na nebu ni na zemlji, već u toploj vedrini blizu žarkog sunca, bistre mi se oči — sve vidim, sve.... — Tu prolazio čovjek što izgubio konje pa ih tražio, i kako čuo: "sve vidim sve„ rekne: nude molim te, dobar čovječe, zirni do malo, ne bi li moje konje gdje po sreći zagledao. *Pav....*

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— G. St. Pavlović, što dobi nagradu, razpisanu od g. grofa Lukše Gučetića Orčarevića u Rimu za najbolji prievod s latinskoga (život Agrikole od Tacita) kani tiskati otaj prievod. Mi želimo gnu. Pavloviću što više predplatnika, jer smo sbilja radi čitati dobar prievod s latinskoga, a najpače Agrikolu Tacitovog, najbolje djelo njegovo. Tacit je prepisan za čitanje u gimnazijah, te bi se tako doista gga. učitelji i učenici vježbali i u dobroj stvari i u dobru jeziku.

— U c. kr. zakladi školskih knjiga u Beču izišao je prievod metodičke knjige: "Rukovodstvo za početnicu. Za pripravnike i učitelje„ priredio po njem. Franjo Klaić.

— Kat. List piše da g. Filip Kunić, što je izdao "Nar. pjesme bosanske i hrcegovačke,„ skupljene Jukićem i Martićem, da je i II. sv. otih pjesama gotov, te ako se prvog svezka barem tolika razpača, da se tiskarski trošak naplati, da će izdati i II. sv. *Bosanskoga prijatelja* što ga sastavio pok. Jukić i to sa slikom posljednje kraljice bosanske Katarine; ako i ovaj posao podje za rukom, onda bi nastojao izdati "Prodike„ pok. o. Franje Sitnića, župnika u Kotoru (jajačkom u Bosni); ote prodike omiljeti će doista ne samo sadržajem nego i osobito čistim jezikom za čudo.

— G. Gj. Daničić odrekao se tajničtva "Družtva srbske slovesnosti.„ Vrlo nam je žao, što se to slučilo, jer doista takovoga tajnika ne steče "Družtvo S. Sl.„ na skoro.

— G. Vačeslav Maržik učitelj, tumači u Nar. Novinah kako će se računati novim novcem. Primjeri su vrlo liepi i poučni; samo molimo g. M. neka nam kaže čim se računa, ako ne *glavom*; mjesto račun "na pamet„ i "*račun pismeni*„ on veli: *Glavo*računar*stvo* i računar*stvo* sa brojevi!

Digitized by Google

Odgonetke za 12. broj.

Umjetna. — Mara, mama, marama.

Rebus. — Bio o kući, bio izvan kuće, nosi uza se novce, inače ćeš poginuti sadašnjom svetinom (svjetinom).

ZAGONETKE.

I. (Logogrif) *od Lj. Sl. Bašanina.*

Kad dodjoh u 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, al 2, 3, 5 tko bijaše 1, 8, 6, 11, kog ugledà moje oko, nego 1, 2, 4, 5 moj drevni 1, 8, 11, 5; prem bijaše 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, i 3, 5, mi 10, 9, 10, 2 dvostruki 1, 4, 11, 7, 3, 9, 12 čas, 3, 2, ogrlih tvrda prijatelja. 1, 2, 8, 5 ponudi konak; a ja rekoh: 8, 9, 10 sam noćiti u tvojoj kući. Bijah 8, 7, 10, 11, 12, u besjedi. Noćca minù, zora ciče, a 10, 6, 9 iskrena i 10, 9, 6, 12, 7 znanca treba da se razidu. Da krv nije voda, to mi 1, 2, 4, 5 potvrdi, i ja 5, 10, 5 poslie štono se uvjerismo i zasnovasmo 3, 6, 8, 10, 5 naše pobratimstvo.

II. *od F. S. Krišević'ana.*

Gle, u nješto	Čovjek rukom
Čovjek vješto	Micat prestà
Rukom dira	Evo jada:
I prebira.	Ovca šuti,
Evo čuda:	Šuma više
Ovca bleje	Ne uzdiše.
Šuma zvoni	Konjic ne će
Konjic pleše.	Da se kreće.

REBUS *od Lj. Sl. Bašanina.*

ne ne
čuva teče.
Jok

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. R. u R. Za što ne odgovorismo do sad onomu pretresu g. D. J. u lanjskih Narodnih Nov.? — Pravo velite tko šuti valjda je kriv; ali pravo da Vam reknemo nije bilo kad; a odgovorit ćemo doista. — Na ono što Glas. Dal. od 8. lipnja o. g. prigovara našemu pretresu o S. "Ovieću„ odgovaramo ovo: 1. kad se piše *niedra* m. njedra, *niegov* m. njegov, *dievojka* m. djevojka, *piesma* m. pjesma itd. to su *pogrieške* a ne "razlike u mnienju o pravopisu s latinicom„; i to pogrieške za to, jer se nigdje po narodu *ne govori* niedra, niegov, dievojka, piesma itd. osim može biti u pjesmi za njevolju, kao što u Vuku *dijevojka;* a ne čusmo do sada, da se tako igdje govori. — 2. Što obzira ne imasmo na narodne pjesme *gleda odmora,* to doista učinismo pravo, jer onaj primjer iz Vukovih nar. pjesama, da ima pjesama bez odmora jest istinit, nego za to ipak ne valja, pa bila baš *narodna* pjesma; a ne zabudimo g. S. *Nije pjevao kraljičkih pjesama;* medjutim ima u nar. pjesmah dosta pogriešaka glede na odmor, n. p. I. knj. 141. pjesma

Gospodar sjedi — u zlatnu stolu
A noge drži — u hladnu vodu
Ni vodu *) muti — ni zlo govori
Nego govori: — Bože pomozi

Pomogo Bog *ku — ću* i njegov dom. itd. *Bosiok* da se govori u 1. padežu! Težko; nego se veli (u ostalih padežih) *bosioka, bosiоče;* pa da se i govori. griešno je, kao i kad se veli *vladaoc* m. vladalac, a odatle je vladaoca, vladaocu, vladalaca itd. — Pitamo uljudno g. Rec. u Glas. dalm. od kuda zna on da *pokušenje* znači esperimento, a *pokusi* tentativi? — Mi smo sbilja ogrezli u skladanju riečij tako da ono što narod reče prosto a liepo *glagolom,* mi to rečemo nespretno *samostavnikom;* a naš jezik budué *glagolni* (a *ne substantivalni*), ne izvodi tako lahko samostavno ime; doista narod ne bi rekao *pokušenje;* nego kad bi morao uzeti samostavnik glagolji a on bi rekao *pokúšanje, kušanje, pokušivanje,* jer (osim njih njekoliko n. p. poštenje, pozdravljenje, postanje itd.) narod ne gradi nikada samostavnika glagoljega od sveršenoga glagola, kao što je "pokusiti„ nego od nesveršenoga n. p. kušanje, (kušati), pokúšanje (pokúšati), pokušivanje (pokušivati); što su pisci naši uveli ovaj oblik na *-anje, -enje,* i ne gledeć da li je glagol sveršen ol nesveršen, tomu narod nije kriv, niti mu je to ikad omiljelo, jer timi nagrdami ne govori.

*) *Ovdje je 4. pad. a morao bi biti 2. vode. Vidimo odatle što onomad rekosmo, da se narod ne drži strogo* niječnog *2. pad.*

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 16. *Na Rieci 17. srpnja 1858.* **VII. godina.**

POSKOČICA.

U kolo nas sloga zove,
Jedan drugom ruke dajmo:
Izvodimo pjesme nove,
Nove pjesme popievajmo! —
Tapa tapa, neka neka
Crne zemlje stoji jeka!

Od lieve k desnoj strani
Okrenimo vrlim skokom,
Pak nek vitlja s' oblak vrani,
I nek lieva kišu tokom:
Tapa tapa neka duha,
Neka ječi, grmi i gruha:

Iza sloga dobro bahne,
Iza munje i oblaka
Zarko sunce ljepše grane,
Ljepša biva sunčja zraka:
Tapa tapa dobre volje,
Iza goreg dodje bolje!

Kolovodja vješti kako
Diže nogu mimo nogu,
Diž'mo i mi noge tako;
Kolo ište u svem slogu:
Tapa tapa što ne godi,
Cemu l' vješta ruka vodi!

Pravog žića kolo naše
Kazuje nam obraz divni;
Kad nas u njem ljubav paše,
Što nam može dušman kivni?
Tapa tapa, tko godj kopó
Pod nam jamu, u nju propó.

U kolu smo tielo jedno,
Duša, srdce, volja ista;
Nas nipošto nije vriedno
Što se u njem ne sja i blista:
Tapa tapa, vedrim čelom,
I najboljih želja djelom!

Gdje se naše kolo vrti,
Naše vile žive tamo;
Čezne oblast sna i smrti,
Dan i sunce vlada samo;
Tapa tapa dok je dana,
Nek i naša cvate grana!

Nek se koči Grk s igrama
Razglašene olimpjade;
Ali neka kola nama!
Do njeg igre ne imade. —
Tapa tapa, na čast tudje!
Nam od našeg bilo hudje!

U kolo nas svija sloga,
Jedan drugom ruke dajmo:
Proslavimo najpre Boga
Pa junakom odpjevajmo:
Tapa tapa tu Bog bdije
Gdje se naše kolo vije.

J. Sundečić.

Digitized by Google

LJEPOTA DJEVOJKA.

Od Dragojle Jarnevićeve.

Bila veèer mjeseca Lipnja. Istom progrmila žestoka nepogoda u zraku i blagi zapadnik protjera posljednje oblake u istok; padajuće sunce posmiehavalo se veselo na oporavlvše se njive i travnika, koji bijaše malo prije klonili od nemila žega njegova. Sva narav oživi u novom zelenilu i ugodnom mirisu. Kriepkim dahom napunjaše granata lipa u cvietu zrak i navabi milijune situih pčelica u medeno dno svoga cvieća. Pod njom okol stabla joj se ovijaše kamenita klupa, a po dnu njezinu stiraše se najkrasnija cjelina, i od tuda sve do dvora, nješto više stojećega. Dvor i dvorišće ogradiše bagreni (akacije) i bazag, pomiešano sa trešnjami, koje se sagibahu pod zrelim plodom. Vlastnik, gospodin Pero Slabeković sjedjaše na klupi, svraćajuć okom čas na krasan predjel pod briegom, čas na četiri djevojčice, djeca od devet do dvanaest godina, što igraše na cjelini, i tjeraše lepirića šarena, žutimi prugami po crnih krilih. Zalutalo blažce medj prokšenu djecu, i bježeći od nje, čini, da jedno djevojče, hvatajuć za njim na vlažnoj travi sklizne i po nesreći padne. Na jauk djevojčičin dopane naglo gospodja visoka, vitka i ugledna iz dvora. "Danice, moja Danice, jesi li se jako pobila?„ "Oh mamice — koljeno....„ jecaše djevojka. Gospodja vikne za vodu i na skoro bude krvavo koljeno očišćeno, zavito i Danica medj igrajućimi sestrami.

Gospodja sjedne stran supruga. On se bijaše dignuo na plač ćerin i sada opet sjeo.

"Jao, kako se bijah prepala! pa baš najmilije mi diete; sladka moja Danica. Sreća da si nije krasnog obraza razbila; mogla bi znamen ostati, pa ode dražest njezina.„ — "Hm, to bi joj bila najveća nesreća!... može biti znamen, kao da bi ju buha ujela....„ — "Ti si muž okorjela srdca, ne haješ ništa za svoju djecu,„ živo reče gospodja. — "Hm, hm....„ opet se podsmiehne suprug; onda za niekim šutanjem: "Ti ćeš mi djecu izkvariti, ženo! Tvoja taština činiti će jih opakih i jao si ga tada njim i nam.„ — "Gospodine Bože! kako ti to govoriš mužu?.... Zar ne imaju djeca od mene najbolje nauke? Ne učim li ih Bogu se moliti, plesti, šiti? da li ih svaki dan ne ravnam kako da se drže, hode, govore; isti smieh kako da im bude pristojniji!„ — "Da, da, isti smieh.... a to ti i je najludji nauk.... dà! Pusti neka se diete smije kako mu drago; čim se srdačnije smije, zdravija su mu pluća. Dosta je širok i visok svod nebeski, pa pod njim može smieh na daleko prošumiti! Pa baš Danicu, koja će po svoj prilici biti najkrasnija, najblažeg srdca i najvedrija uma.... nju baš učiš mi najgore. — "Najbolje, reci, najbolje.... Baš nju želim činiti dikom i ponosom naše obitelji, pa s toga imam ju najbolje u nauku....„ — "Da li si čuo onomadne, što reče gosp. Šùmić: da Danica kani biti ugled svim djevojkam.„ — "Gledajte„ reče "kako su joj krasne rukc, a prsti vitki, dugi upravo za klavir. Glas joj priliči pjevanju slavulja, a oko vedru, proljetnu svodu nad nami. Vitka će biti ugledna struka, kao i vi gospodjo, a uza to vilinska kretanja.„ — "Nosi mi se s tvojim Šumićem! — On je najveća bluna medj svimi mladići ove okolice — ma bio baš i tvoj ljubimac — najveća

Digitized by Google

neznalica...,. Pristani ti samo uz njegove rieči, pa ćeš daleko doći.„ — "Moj Pero, kakav si čovjek; zar nije učio Šumić u Pešti i Budimu; bio u Požunu, Gradcu i Beču; pa zar....„ — "Sssst! šuti mi o njem.... Ti me znaš....„ i tu si g. Slabeković dlani pritisne uha. Supruga mu već znaše, što je i kako je, te ušuti.

Košarica trešanja bude sada medj djecu donošena i roditelji gledahu, kakovom se slasti okol košarice jagmiše.

"Vidi der„ reče mati, "vidi Pero kako liepim načinom jede Danica i Marija; a Ljuboslava, bila ona baš i dvojčica s Danicom.... kakva je razlika od nje; ona jede pohotno i nepristojno kao i Mirka.„

Otac šuti i gleda u djecu. Opet će mati: "Perice, ti si blag i dobar vjeran si otac, drug i mnogo si mi već s ljubavi tvoje po volji išao; bi li mi htjeo i sada s koristi djece svoje po volji ići?„ — "Deder da čujem.„ — "Vidi kako sada i kod nas u Hrvatskoj sve po napredku ide. Mi ne imamo sina. Danica i Marija su sposobne kao što je malo djevojaka.... Ljetine su se ponesle obilato.... e imaš i prištedjenih novaca.... Ne bi li ih mogli dati ove dvie na odgojivanje u varoš?„ — "Za što ne! Pa kuda? u Varašdin, u Zagreb?„ — "Dragi Perice, ne bi rada u manastir...,. A i u Zagrebu goje djecu....„ — "Eh dakle kuda s njimi?„ — "Ja mislim u.... Gradac....„ — "Oho, kuda ti šibaš ženo! A s česa ne u Zagreb? onamo imamo rodjaka i znanaca.„ — "U Gradcu su izvrstnija odgojilišća i boljega napredka.„ — "Okani se takovih mislij....„ — "Bože mili! — imade četiri ćeri u nas, četiri, kao četiri sokolice.... pa sve da dospiju proste neuke seljanke!„ — "Uzeti ćemo jim učiteljicu ili jih pošaljemo u Varašdin.„ — Odlučno i pršno reče mati: "Puste ti rieči..., ja ne pristah nikada za manastirsko odgojivanje!... A odgojiteljice su slabe koje će na selo i od male bi bile koristi.... Koja će djevojka napredku i u varoš, mora biti izvrstno odgojena. Plesati, pjevati, risati, udarati u klavir i govoriti tri do četiri jezika....„ — "Ala brige me velike za to! mi ćemo našu djecu odhraniti za selo.... U našoj okolici ima mužkog naraštaja podosta; pa kad svrše na akademiji, imati će tu fiškala, sudaca velikih i malih, podžupana.... pa kad naše djevojke dospiju, neka biraju po volji.„ Gospodja plane i reče porugljivo: "Ne misli da bude Danica i Marija smještjena ikada na selu i budi za kakovim sudcem.... Njihove sposobnosti traže družtvenoga varoškoga života....„ — "Eh dobro, a mi ćemo ih odvesti u varoš na izložbu, pa će se naći i onamo prijatelja takovim ljepoticam, i olakšati me za koje toje breme....„ — "Na selu odgojene djevojke jesu družtvenom, varoškom životu nesnosan trh.„

Gospodin Slabeković smrkne i stane sukati brkove; a to bijaše kod njega znak da će do skora grom i munje. "Ženo, kadno bijaše sudac G.... odabran prije njekoliko godina u Beč, povede svoju jedinicu, svoju Ružicu sa sobom, ne hotio ju još tužnu radi smrti majčine samu ostavljati. Bilo je djevojčetu onda osamnaest godina, i ne prenoćilo još nikada do onda u varoši.... Njezina ju mati odgojila na selu, i naučila ju kuhati, hljeb miesiti, sire praviti i maslo izkuhavati; naučila ju šiti, vezti, plesti, prati rubinu, i znalo djevojče za silu i kravu pomuzti. Znalo dobu kad je trebalo koje povrtalje sijati, kuruz i krumpir ogrnjati, a uza to gojilo cvieće. A kada se

Digitized by Google

smijalo, stade jeka oda svih briegova. Pjevalo uz prkos svakomu slavulju, to u kući, to u vrtu, to na polju. A kada će žetva, uhvatilo se u kolo uz ženjačice i nihalo se vilinskom dražesti.... Pa ovo djevojče povede otac sa sobom u Beč. Bečkinje zavidjaše joj nevinost, a mužkarci se diviše tolikoj krieposti i čistoti naravi.... Mnogi otac stavi ju svojoj ćeri za ugled, a gospodičići svadjivahu se za njezin pogled, za njezin posmieh.... "Ovo nam je krasno i kriepostno hrvatsko djevojče jedno čudo," rekoše Bečani. A kada ona s otcem bila na odlazku, zaokupe ga pošteni ljudi i zamole za djevojku. On zapita diete i s njezinom voljom smesti ju za bogata trgovca. Štuje ju i ljubi svatko, što ju znadu; a ne davno nastani se i otac kod nje, ostaviv svoje imanje drugomu u najam.... Drži ti svoju djecu, kako bijaše držana i odgojena Ružica, pa te ne budi brige da je ne smjestiš pošteno.... Ajdemo k večeri." Digne se i ode; a mati ostane ponješto snuždena ponješto srdita, dok ne dojde Danica i milujući ju odvede u dvor.

Od ovog časa sponesta sporazuma medj supruzi, a djeca gledahu žalostno neslogu medj roditelji.

Jesenom bila obilata žetva, i škednji i pivnice, sjenici i svaki kutić napuni se blagoslovom božjim.

Gospodinu Slabekoviću bilo je ići u Zagreb, i zapita si suprugu, da li joj je po želji ako dovede odgojiteljicu.... "Ne trebam.... Ružica je nije imala pa sjedi u Beču...." On ode ali ga nijedna mila rieč ne odprati na put, kao što ga niti prime kod povratka. Ženin prkos paraše mu srdce. Bio je muž ljubeći i vjeran svojoj drugarici, i za ljubav njezinu odluči se bilo kako bilo po volji joj poći, samo da mu se sloga u kuću povrati. S toga dodje jednim jutrom i uzev ju za bielu ruku prihvati: "Ljuboslavo, što no već naš brak trinaest godina traje, ne bi nikad još neugodnih časova u našoj ljubavi; za što sada toliki mi gniev i prkos?" Plačuć preuze ona: "Da ima ljubavi u tebe, niti bi pustio mene tužiti niti bi zanemarivao svoju djecu." — "Što indi želiš?" — "Oj to ti je već poznato pol godine!" — "Dakle Danicu i Mariju u Gradac?" — Čas ona zašuti, onda rečè: "Što pitaš ako na to voljan nisi...." — "Spremi djecu, i prvim studenim povesti jih ćemo onamo." S time ju poljubi u čelo, koje se sada razvedri; a ona ga zagrli i jecajuć od radosti na njegovom srdcu, zahvali mu za otčinsku ljubav.

Gospodin Slabeković ne bijaše prebogat gospodar, no on kao i supruga mu razumievaše gospodarstvo, i s toga rastijaše do sada njihov imutak. Supruga mu bijaše uboga roda, ali baš liepa i svakomu poslu u kući vješta. On se je ćutio, da može ženu i bez njezina imutka hraniti, pa ga nije bilo brige za novce. Bila djevojka liepa vrstna za gospodaricu pa si ju uzeo iz čiste ljubavi i štovanja. Rodila mu četiri ćeri; a za sina bila ga samo pusta želja.... Najstarije su dvojčice; obje liepe, ali razlika srdca i duše. Koliko je Danica krotka i ljubka, primetna svemu dobru i plemenitih ćutij, to je Ljuboslava svojevoljna, prkosna i prokšena do Boga. Imala volju za ženska rukodjela, ali ne bi u nje strpljivnosti, i s toga ju preteče Danica na daleko. Marija doličila Danici, samo bijaše u nje više živahnosti i šaljivosti. Mirka pako, najmladja, bijaše smies svih značaja. Uz Danicu ona je tiha i poslena; s Ljuboslavom inatila se i prkosila, a s Marijom la-

Digitized by Google

krdije zbijala i podraživala Ljuboslavu. Ova posliednja opazivala pretežniju ljubav materinsku za Danicu i Mariju, pa već pri dobi uzela mrziti obje. Kako se sada rieč povede o njihovu polazku u Gradac na odgojivanje, hotjela da puče od jala, i samo štovanje, što imala prema roditeljem, uzdržalo ju od javnih uvreda.

Da ne uzbudu Ljuboslava i Mirka jalne na svoje polazeće sestre, povedu roditelji i nje u Gradac, i iza kako se one onuda site nagledaše kuća, kazališća, ljudij i naslušaše glasbe, vrate se u tihi svoj zavičaj, da se prime nauka, što jim ga mati odluči davati.

Na povratku reče g. Slabeković supruzi: "Ljuboslavo, može biti da se varam, ali njeka slutnja mi veli, da nismo činili dobro, ostavivši najbolju našu djecu a tudjih ruku. One djevojke, štono ih vidjesmo u kući tako nazvane odgojiteljice, posve su inog duha od naše djece, i ne će se ova moći s njimi slagati." — "Molim te prodji se takovih slutnja pa se smiri.... Onakav i mora biti duh izobraženi. — Do skora biti će i naša djeca onaka, pa ćeš vidjeti kako će biti ljubezljiva."

G. Slabeković ne reče ništa dalje, jerbo vidjè da nahodi neprestano na protivost, ali srdce mu više nego i kada težilo za djecom.

Što se umah kuća za odgojivanje u Gradcu našla, bio uzrok g. Šumić, kojega je gospodja u potaji pitala kuda bi s njimi; on znao njekoje obitelji ondje, dade joj naputa i tako si ostavi djecu kod jedne gospodje koja stajaše na dobrom glasu za odgojivanje djevojačko.

Iza dvijuh godina obidju djevojke svoje roditelje, i da ti bilo vidjeti, kakova se to čuda iz njih stvorila. To bilo okretno, to poskakivalo, klanjalo se, pjevalo na sve note, brbralo talijanski, franceski; deklamiralo iz novijih i starijih pjesnika; a osobitom gracijom umjela Danica: Laura betet! Engelharfen hallen itd. ponavljati. Marija pako imala živo srebro u svih žilah a ponajviše u jeziku.... Materi hoće da puče srdce od veselja nad tolikim napredkom, a otac stresaše često glavom, veleći: "Ženo, ženo ne valja kako djeca rastu." — On ih htjede kod kuće uzdržati, ali mati moljakaše još za dvie godine, a gdje koj prijatelj posavjetuje mu, da ne bi bilo probitačno uzdržati jih na selu, i tako slegne ramenima i veli: "Eh dakle još dvie godine — neka bude."

I ne bi bila šala, da jih je kod kuće uzdržao; niti bi bile ovamo nit onamo; a baš su najbolje dospievale izvrstnosti....

Tri dana prije nego će opet poći u Gradac bio četrnaesti rodjeni dan Daničin i Ljuboslavin, te mati hotjela da slavi ovaj dan upravo veselo i veleliepno: bilo joj za Danicu, da vide susjedi, kojih napozivala mnogo, kako su to dično napredovale. I zbilja stiže ona pohvalu sa svih strana, što mater još više obodri, novac ne štediti, samo da joj budu ćeri izvrstne.

Sada jih sama mati odvede u Gradac i dvostruko gospodji odgojiteljici preporuči.

Dok su si ovako ove djevojke u Gradcu svake vrsti znanosti, potrebite i nepotrebite, nabavljale, odhranjivala je mati Ljuboslavu i Mirku i priučivala gospodarstvu, i moramo joj na čast reći, da nije ništa zanemarila, što ne bi bilo koristno za djevojke. Ali sada, iza kako su one dvie kod kuće

Digitized by Google

bile i šeperile se po dvoru, ništa ne radile i njima se podrugivale, kad jim nisu na talijansku i francusku odgovoriti znale, uzè jim se vrlo na žao, da su one pred njima, a naime Ljuboslavi, koja je mnogo i u tjelesnoj draženosti zaostala za Danicom. Probudi se jal u njoj; ovim stane sade trovati i veselo srdce Mirkino, koja ne znajuć još ništa od ove gadne strasti, radovala se napredku sestara. Od sada imala mati s njom mnogo posla. Prkosilo djevojče često; ne slušalo roditelja, i svadjalo se u svačem. A kad će mati da pokara, a ono se osjekne: "Ako vam nije za volju, a vi čekajte dok se vrati Danica i Marija; one će umjeti bolje." Tu moraše sada otac na kormilo i zavraćati prkos.... Bilo tu i kresanja.... Počuti djevojče otčevu ruku, na što se stegne; ali u potaji gojiše otrov u sebi, i napije sestram zdravicu, kad se vrate. Javni mir povrati se opet u dvor, ali ne u srdce Ljuboslavino.

Već bila doba na izmaku da se djevojke opet u otčinsku kuću vrate, kad al mati na smrt obolje. To javi otac djeci, i zapovjedi, da imadu u mah kući, ako će posliednji blagoslov majčin zadobiti. Očekivahu jih željno. Ali kuku! mjesto djevojaka dopane list, pisan stranom rukom, i u njem bude javljeno roditeljem, da su obje djevojke oboljele od jedne bolesti; ospice da jim se izbacuju, pa su nemoćne. Otac se prepane na veliko, a mati željaše djecu. Kako će on sada tužan, da joj sobći što donosi pismo? Za dugim zatezanjem stade joj sve malo po malo kazivat da ne mogu djeca doći, i ako nakaniła zbilja umrieti neka jim u oporuci ostavi svoj posliednji blagoslov. Da li želja za djecom, ili joj još ne kucnu smrtni sat ali za čudo svih, a za najveće lječnikovo.... oporavi se umirajuća, i za koj dan eto ti nje zdrave opet okol dvora.

(Dalje).

PJESNIKOM.

Vi braćo pjevate od boja i klanja,
Junake sbrajate tolikog poznanja,
Od vojničke moći, od silna pomorstva,
Kako krv se toči, i od ljudomorstva,
Men' ne dadu grudi pjevat taku volju,
Gdje vidim da ljudi jedan drugog kolju;
Ja pjevam od vina, od djevojke moje,
Ne tražim načina pjet takove boje.

I. Virovski.

DIVKONJIĆ.

Narodna pripoviedka.

od uč. Sk. Fabkovića.

(Dalje).

Divkonjic se nije u ničem prevario: dvanaest put je zahrzao, dvanaest jalovic dovabio, a gazda mu sve redom, jednu po jednu pohvatao, na što konjic na noge, gazda na konjica, privezavši sve jedno o drugo, te skok dvoru svomu. Dok su oni tako vilinske jalovice primamljivali, sve se vile iz sanka trzahu, a kad lovci skočiše

Digitized by Google

putovati, dosjetiše se i posliednjemu svomu jadu; za to kao pomamne, i one što čuvaše blago i onih dvanaest, štono držahu od počela na tjemenih si divne dvore, pustivše ih sa glav svojih, pohitiše u poćeru kao munje: ljute se kao zmije, a i same zmije bi slinom svojom potrovale. Ćera zmaj zmaja, hvata munja munju; podvikuju, rekao bi, gromovi da ore; žvižde i uzdišu, kao da vihar puše: dublje se ljulja a dubići izkorenjuju! Ćeraše se po zemlji vilinskoj, al kad lovci preskočiše njihove medjaše — sreći su se svojoj dosjetili: te stadoše kao zapanjeni, ugledavši silnu vojsku, koja jih gonila, vojsku planinskih vil, mjesto mačev — baš zmije u ruci držećih. S težka jeda nisu jih vile ni grditi ni prietiti jim mogle, već odoše dvorom svojim, a što bi rekao: plesk! eto ti jih tamo; — ali ne idu da podižu dvore, već jih mažu svakojakimi mazi i spremaju na kraj svieta. Gromovi zagrme, zemlja se trese, a vilinski gradovi, ostavivši ovu zemlju, lete izpod oblakov: najstarija kormanji a sve druge mahom veslaju po uzduhu. Od ovoga dana nikad se nisu vile u onoj zemlji vidjale, a sviet si je porazdielio bratski njihove lugove, gaje, planine, sva vrela i sladjarice, kiselice, sumporice i travnice; mline kašikare, vjetrenjače i suhare, a naposlied zemlje težanice, oranice, mekote, njive, livade i ograde, a Bog sam znaj, kako se sve zvaše.

Kad lovci kući došli, a bilo je okole male južine, stegao se čitav sviet u kraljeve dvore, da vidi i da se nagleda divnih dvanaest jalovih kobil a sam kralj, plesnuo rukom po koljenu si, čudom se začudi i slugi si i njegovu karakušljetu i divnim kobilam, sviem bosonogim. Malo bilo, narod se porazišao a kralj ti djevojci reče: Evo ti pod našim krovom dvanaest kobil, štono si jih zaiskala bila, a sada, da se vienčamo!

Djevojka se, kao kradom nasmiehnula, veleći: "Lasno se je vienčati, kralju; al je težko ženu zaslužiti! Ne ću se vienčati, dok tvoj vjerni sluga ne nanuze od onih dvanaest jalovic, dvanaest punih vjedar mlieka, od svake po jedno."

Kralj, to čuvši, namah zovne slugu si, te mu oštro zapovieda želju naumljene si drugarice, te ako li mu to ne izvrši, živa da ga bude mesom razstavljati. Sluga odè opet konjicu svomu, koj, razabravši hitru želju djevojčinu, baš po konjsku zahrže, svomu gazdi rekavši: "Nemaj brige, gazdo; — tko sakupi i jaj i brašna i masla i soli, težke mu muke za cicvaru! Idi si kralju, te ga zamoli za onu zlatnu podkovu, samo na časak; kad ti ju je dao, a ti onda liepo i krasno u konjaru od jalovice do jalovice. — Svaku pogladi podkovom puno dvanaest put a to učinivši, podvrgni svakoj po akovče: čudom se načudiš, mili bože! ne muzeš, nedojiš — već se sámo muze, kano da kiša lije. Broj do dvanaest, a sudje ti je puno puncato." Sluga posluhnu — i stvorivši sve, što mu bi rečeno, za tili čas ukaže kralju punih dvanaest vjedar mlieckata mlieka.

Kralj dozovnù sada djevojku, i ukazavši joj dvanaest vjedar mlieka — s dvanaest jalovih kobil nadojena, rekne joj opet: Hajde sada da se vienčamo! Djevojka se opet, kao kradom nasmiehnula

Digitized by Google

veleći: "Lasno se je vienčati, kralju, al je težko ženu zaslužiti! Ne ću se vienčati, dokle tvoj vjerni sluga, gol golcat, ne skoči u onaj badanj, u kom je dvanaest vjedar mlieka, njegovom rukom podojena, pa ako li to učini onda, kralju, da se vienčamo. „ — I tomu je privoljeo kralj, te dozovnu na novo svoju slugu, da mu rekne, što ga čeka. Sluga, shvativši zapovied kraljevu a volju djevojčinu, požuri se svomu konjicu, da mu priča, što je i kako je. Nova ota i zapovied i želja uzmuti na časak sav um i pamet konjičevu, al za čas se razabere i gazdi si progovara: "Dobro, gazdo; — tebi je do tri puta zaroniti u ono bielo mlieko, — znaj — jedom nasićeno; al da nijesi ronio bez svoga konjica! Pamti! — Ja nadnesem svoju glavu badnju mlieka, da mu izsrčem, ako mogu, sav onaj otrov i jedjcu; ako li si zagledao, da mi iz nozdrve lieve zelen plam sukti, onda ti volja i sloboda roniti mlieko: ako li pako bude suktio biel plam, roniti moraš, al si jadan mahom izgorjeo. „ — Kralj gleda, djevojka gleda a narod se slegne opet, kao na pravo čudo; a nije smieha, roniti mlieko vilinskih jalovic! Divkonjiče srče, te srče, rekao bi, puče kao žaba; a kad znaše, da je sve u redu, pušća plama lievom nozdrvom, a plam sukti zelen kao zmijinska jedjca. — "Pomoz bože, rekne sluga: ne tri puta, već dvanaest put ronit ću ti kralju, mlieko! „ — To rekav, sad je u mlieku, sada vani — i to sve do dvanaest. Kad je već tako zadovoljio i djevojci i kralju, moj ti se konjic opeta nadnese mlieku glavom, te sav onaj otrao mlieku usopti, da bude, kao što i prije bijaše.

Kad to vidjè i kralj i djevojka, oba se kao zabezeknu — nije šala prvo mlieko pomljezivo, a kobile jalovice. Za časak se kralj upoznao, te govori mladoj djevojci: "Oj djevojko, sad da se vienčamo, e si vidjela, što učini moja vjerna sluga! „ — A djevojka, kao da se kradom nasmiehnula, govoreći: "Lasno se je kralju vienčati, al je težko ženu zaslužiti; ne ću se vienčati, dok ti sám, kralju, gol golcat ne uzroniš ono mlieko samo tri puta, pa kad si mi to učinio, zlatnih mi vlasa djevojačkih i tako mi roda i koljena, mahom smo se vienčali i svjedoke sakupili: sunce, mjesec i drugu mu, danicu. „ — Lakom je kralj na djevojku, pa se namah svlači, da pokaže i svoje junačtvo, misleći: "Što je i kako je moj sluga učinio, za što ne bi i ja? „ "U to moj kralj — žbljunk! poroni se, što najdublje mogaše, al kako to učinio, — upali se mlieko, kao ljuta prepečenica a momu ti kralju od onoga časa nikad ni traga ni glasa.

(Dalje i svršetak).

KATICI PLEMENITOJ.

(po poljskoj pjesmi Al. Telinskoga).

Tec'te misli želja moji'
Tamo, gdje mi Kate stoji,
Tužeć za mnom što 's' umara,
Medju četir da l' duvara
I vas želi.

Da vas zovne — ne čekajte
Mene vjerno poslušajte,
Poletite — ko nebesa,
Čujte na svoja ušesa
Sve što veli.

Digitized by Google

Kušajte u Kate što je,
Čustvo za me sad kakvo je,
Da l' se ona kad spomene:
Da je meni nad sve ciene;
Misli l' na me.

O razvijte lahka krila
Što Vam ih je milost svila,
Vratite se brže k meni
Dajte pozdrav mi ustmeni
Od nje same.

Jeka od Osieka.

UZDISANJE STVORA.

od Mijata Stojanovića.

(Dalje).

Milijuni milijuna mliečnih zviezda, stotine za časak vidljivih repatica to svjedoče. I njimi ne bijaše lahko razviti se.

Čim je veća njihova staza — kojom hoditi stvoritelj jim zapovjedi — tim je maglovitija, nejasnija još njihova nutarnjost; čim je kraći njihov put, tim je jedrija, gušća, sgustjelija njihova tjelina (masa). Ovamo mladiću, koj stojiš poplašen pred dugačkim putem k vještini ili umjetnosti! —

I zemlji ne bijaše lahko, postati kakva jest. To svjedoči njezina poviestnica. Hiljade svojih predjašnjih djela moradè ona zatajati, tisuće stvorova uništiti, pokopati i sahraniti pod razvalinami troje stvaranje, dok je postala kadra proizvesti i roditi čovjeka. Tek iz divje pobune, iz vatrenog, ognjevitog ležanja i kuhanja, iz nutarnjeg vrenja, izidje savršen miran razvitak, proizadjè mir — izmedj protivnostij. Tko se usudjuje kazati: koliko dugo trajaše, dok ona podižè u oblake pećinaste gore, Everest (Kauhinung), Dawalaghiri Chimborasso, sad najuzvišenije slike njenog neizmjernog veličanstva?

I ona nije rodjena kao maistoruša i umjetnica. Nije, nego još sveudilj uči se ona, hrli napred za veličinom i velikoćom. Još i danas podiže ona silne drtine gora Skandinavskih; još i danas iztiska ona iz dubljina morskih nova stanovišta za ljude, na silnih ostrovih. Ovamo oklievajući učeniče čovječanstva!

Misliš li ti, koj se trsiš silnim skokom u čas postići cilj, učiniti duh željeznim, da je lahko bilo tvrdomu živcu kamenu, gvozdenoj pećini stancu, vatru prosipajućem kremenu i prudu? Varaš se! I one, ove pragore naše zemlje, ne bijahu časom postale željezne sošice (stupovi): tek vatrom vulkana moradoše proći. A ti bi htjeo tako u čas postati majstorom, koj silnom šibom čarobnom plamenu života reče zapovjednički: Stoj! Promotri gore naše zemlje, koje se, u milijunih sapranih prašaka (zrnaca pieska) tvrdjega kamenja mirno slegoše u dubljinu mora, promotri drobljenje i zrnca pieska, promotri drobljenasti vapnjenak (krečni kamen), koji nikad ne bijahu u vatri. Ne sapira li ih očevidno stoletje jedno za drugim sa svojimi kišami i mećavami? O uči se od obodvaju! Uči se i od gvoždjotega (magneta), koj nosi i potèže centu, pokle je najpre počeo razvijati silu svoju sa funtom! I kad utrudjen tužiš se, da si u zapari, a ti onda pristupi amo, gdje se pomiruju protivne stranke zemlje, gdje se sklada

Digitized by Google

i sjedinjuje plin s vodom. Tad uči se, da i njih staje znoja, da su i oni u zapari. Kad već osupnjen počmeš klonuti pred zaprekami i potežkoćami života, a ti pogledaj kako i ledcu (goloti, kristalu), i nišadoru daje voda nutarnju toplinu, da se s njimi sjedini, pokle ohladni. Tu mora i voda, naš izbavljajući prijatelj, postajati iz kiselika i vodika na prasunju silno vrijući i štrepeći i trzajući se.

Preko zelenih usjeva kotrlja se u divjačnoj pobuni glas svibanjske oluje. Nanovo okriepljen tad uzraste mladi stabar i izidje na svjetlost da razvije svoj klas. Ovamo nježna djeco! O da možete razumjeti olujinami svoj svibanj t. j. mladost suprotivštinami zivota posjetjeni života Svibanj — dane cvietne svoje mladosti — u Svibnju prirode!

Ti izkusni čovječe, koj imaš pomiriti koga neprijatelja, bolje ćeš razumjeti. Pristupi i ovamo, gdje se pogadjaju i skladaju munjevne protive, privlačna i odbojna (positivna i negativna) munjina. Istina, krese se i prosiplju iskre, ali pomireni i sjedinjeni nose eno ovi protivnici hitrinom munje misli u munjevih brzojavih (telegrafih); sjedinjeni razvaljuju pećine, sjedinjeni pozlatjuju prsten ljubovnikom; sjedinjeni proniču bolestnika kao djelotvorne ljekarije. Ne će l' ti da podje za rukom, pomiriti svoga protivnika, gomila li on na staru grdnju i zagrdu novu, odi ovamo k jantaru, u kom se tek onda probudjuje munjina, ako ga tareš. Tako ćeš i ti tek onda pravo oživjeti, ako se tare o Tebe kakav protivnik. Mora on svakako proti svoje volje po tom postati tvoj najbolji prijatelj. Morati će ipak postati tvoja najviša snaga ono, što si smatrao za zlo!

To je najveći vještak čijeve vještine ne vidimo! Tako nam se pokazuje i cviet, ovo umiljno čedo poljane i dubrave, prost i brez svake umjetnosti, kano da ne bi ništa moglo laglje biti i prostije, nego biti i cviet i cviet postati. Život njegov čini se da je veseo, a i on uzdiše od truda i muke razvijajući se. Kakogod u njedrih čovjeka, tako isto bore se i u njemu protive, da mu se život poda. Zovemo ih stanice. Svaka ima svoj posao. Jedna ima priugotovljavati brašno i krutac, druga ovo preradjivati, treća odjeluje ulje, četvrta mliečac, peta šećer itd. Svaka obdjelava sebe, i svako preobraživanje taki prelazi i na druge. Za to jim je to tako lahko, jerbo teži svaka sebe usavršiti, i biti radina u skladnoj družbi. One su tako, i samo po tom i kroz to živu oni, jedna kroz drugu, jedna služi drugoj u državi punoj mirovnog izravnjivanja i sklada, punoj zakonite ravnopravnosti. Tim krasnije uspieva njihovo djelovanje. Ljubki cviet, čedo njih svijuh to zasvjedočava. Ali cviet zasvjedočava i to kako je ipak težko bilini poroditi čedo svoje. Ono se porodi u brigi i oskudici, jerbo bilina mora uzimati razvitku svoga listja ono, što davati ima postajućemu cvietu. Ali i cviet ne smije se poroditi u odvišku i obilnosti, ako nositi ima mast plamenite svjestlosti u svojoj krošnji. Ondje sve ode u listje, gdje ima u zemljištu odviška i obilnosti. Ne traži brodar jadrilnjake (stupove za jadrila) i katarke ondje, gdje je drvetu predobro zemljište; gdje drvo u izvorvodami obiluje: takvog

Digitized by Google

bo drveta srdčiku traži crv. Samo ondje traži to brodar, gdje drvo u oskudici srče rosu nebesku, po pustošnih pećinah i vrletinah, na oskudnom zemljištu. To svjedoči i bor alpinski. Čim visokije on stanuje i raste, čim mu je stanak njegov ledeniji, tim je on tanji, ali tim i snažniji njegovi godišnji koloturi! Za to, ovamo ti dodji težko izkušeni čovječe, ovamo k blištajućim se alpinskim ružam u snježne gore! I ako ti je to daleko, a ti pristupi k vinovoj lozi, što ju vinogradar u proljetje obreže, i koja u jesen niše se i koleba pod teretom svoga groždja.

(Dalje).

IZREKE.

Luka Grbanović.

S nosom liepo j i hrapavo lice —.
Man'te se mazanja, Boga Vam djevice.

Tko se rado rumeni i bieli
Rad bi doći do zloćeste cieli.

Liepa ti je odjevena dieva
Baš u sjajno svieleno odielo;
Al je ljepša kada ju odieva
Srdce blago, čast i dobro djelo.

GLAGOLJSKI NADPIS

na ploči u crkvi sv. Lucije kod nove Baške na otoku Krku.

Od Dra. Fr. R.

U poviestnici književnoj svijuh narodov opazuje se, da se na znatne umne proizvode tek onda pozornost svratja, kad su ili izumrli ili na umoru. Naše glagoljice u javnu svjetovnu životu jurve ne ima — njom se više ne pišu ni listine ni zakoni; u crkvi se po nješto uzčuvala, ali svetjenici, koji se njom služe, obično su bez više prosvjete, te je ne znaju pristojno cieniti. Uz ostale ovo je zalibože razlog, za što tako nizko padè. Prvi, koji znanstveno stadoše razpitivati glagoljicu, kô što jest poznato bjehu: glavni slovjenski naučenjaci naše dobe: Dobrovsky i Kopitar. Njihove iztrage umnožaše i izpraviše ruski slaviste: Preis, Grigorović, Sreznjevski, a českí: oštroumni Šafarik i Hanuš.

Glagoljskih spomenikov do sada se najviše našlo u staroj Bugarskoj i Hrvatskoj; ovi spomenici toli glede oblika pismen, koli glede jezika po nješto se razlikuju, ali tako, da i ove razlike pokazuju jedan te isti početak. Svi spomenici glagoljski, ležali oni u ovaj par u Beču, ili Parizu, ili Oxfordu, ili Moskvi, ili u Petrogradu, ili u Rimu itd., patre jednoj ili drugoj t. j. bugarskoj ili hrvatskoj obitelji. Od ovoga obćenitoga pravila glagoljske paleographie iznimlju se *po nješto* dva spomenika t. j. pražki ulomci Höflerom našasti a Šafarikom obielodanjeni [1]), i glagoljski nadpis na ploči u crkvi sv. Lucije kod nove Baške. O toj stvari izviestiti ću naše obćin-

[1]) Glagolitische Fragmente. Prag 1857. S. 62.

Digitized by Google

stvo obširnije na drugom mjestu — ali, da me svaki lakše razumije, primjetjujem sliedeća na kratko:

Glagoljski spomenici bugarske obitelji pisani su jezikom staro-bugarskim. Mimogred budi rečeno: Kopitar prozvà onaj jezik, kojim su pisane naše stare crkvene knjige i kojim pisà Cyrill i Metkod, panonskim ili panonsko-slovjenskim, braneći, da tim jezikom govorahu Slovjeni u Panoniji; njegov učenik Dr. Miklošić u tom odstupi od svoga učitelja, što veli, da iz ovoga jezika, koga on staro-slovjenskim prozvà, poteče sadašnji slovenski i bugarski; ova dva narečja bila bi dakle djetca staro-slovjenštine. Medju to "monumenta frisingensia„ iz X. vieka [2]) svjedoče, da narečje slovensko već tada imadjaše iste slovničke oblike, koje i sada — i da se težko staroslovjenski oblici iz njega protumačiti mogu prem se njihova srodnost ne može tajiti. S toga mi se držimo Vostokova i Šafarika, kojim staroslovjenski jezik jest starobugarski i to kakov vjerovatno bio u navadi u Slovjeniji (Sv. Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Meth. p. 14-15).

Krom toga glagoljski spomenici bugarske obitelji pisani su okruglom glagoljicom, koja ujedno što se broja pismen tiče udešena jest prema bugarskomu izgovoru, s toga su u njoj posebna pismena za nosne glase (nasales); a svih skupa ima 38.

U spomenicih hrvatske obitelji jezik jest ili staroslovjenski (starobugarski) ili narodni hrvatski. Staroslovjenski u crkvenih knjigah, a hrvatski u svjetovnoj književnosti. Staroslovjenski u glagoljskih spomenicih hrvatske obitelji u bitnosti jest isti, koj je i u bugarskoj obitelji; ali u hrvatskih spomenicih ne ima traga *rhinesmu*, jer ovoga ni sada nije, niti nije bilo, izim u njekoliko riečih, u hrvatskom narečju. Uprav radi toga u hrvatskoj glagolici ne ima pismen za rhinesam; s toga hrvatska glagoljica broji samo 32 pismena ne spominjajuć ni toga, da se samo u najstarjih spomenicih nalazi dvojaki *jer*, a u mladjih često jedan i drugi izpustjava.

Glagoljska azbuka hrvatske obitelje razlikuje se dakle od bugarske već po broju pismen. Ali još veća razlika jest u obliku, u prilici istih pismen; pošto — kako gore napomenusmo — pismena u hrvatskoj glagoljici jesu uglasta, u bugarskoj pako okrugla; odkle njeka se na toliko razlikuju, da će samo vješto oko razabrati njihov jednaki izvor. Ovdje dà kako mukom mimoidem cursivnu glagoljsku azbuku, koja se kašnje razvila za porabu svjetovnoj književnosti, navlastito za javne listine i sudove.

Dakle — staroslovjenski glagoljski spomenici navlaš po azbuci diele se u dvie t. j. u bugarsku i hrvatsku obitelj. Rekoh *navlaš po azbuci*; pošto stari hrvatski *crkveni* spomenici, kô što i bugarski imaju jedan tè isti jezik, u mladjih dà kako opazuje se upliv hrvatskomu narječju.

Navedoh gore dva spomenika za iznimku. Ova je iznimka u tom što su pražki glagoljski ulomci pisani bugarskom glagoljicom; ali jezik nije im čisto bugarski ili staroslovjenski, kô sto u inih glagoljskih spomenicih bugarske obitelji; već se opazuju mnoge forme panonsko-moravske. Odavle takodje po sudu Šafarikovu ulomci ovi bješe pisani u obsegu Velike Moravske i to prvih sto godin poslie sv. Cyrilla i Methoda.

(Dalje).

[2]) Kopitar: Glagolita Cloz. p. XXXIV et S. 9.

Digitized by Google

POZIV.

Iz Rima 5. srpnja 1858. Uz ine književne poslove pripravljam regesta za našu poviestnicu. — Već ih imadem do 2000 uredjenih.

Da taj posao valjano izvedem treba mi pomoći. Za to molim sl. Ur. ako zna, da tko po onih stranah ima latinskih i hrvatskih listin, osobito pako do XVI. ili XVII. stoljetja, neka umoli da mi ih pošlje (neposredno meni ili Ur. Nev.) amo u formi regest. Od svake neka najprije navede *godinu, dan, mjesto* gdje je pisana, zatim *ime* onoga od koga polazi, *kratki sadržaj*, ali u tom sadržaju treba da budu sva imena vlastita bila osob, bila gradov itd. Samo takova regesta mogu nam pruditi. Pisar i svjedoci imaju se takodjer navesti, a na koliko se može iste rieči iz listine. Za primjer ću ti navesti jednu srbsku (iz Tvrdkovićevih Spom.) a jednu latinsku:

"God. 1389, 25 Avg. *U Dubrovniku — pisà logothet Mileta Poporić. Voèvoda Radić Senković sliedeć darežljivost Osteje kralja bosanskoga daruje Dubrovniku "selo u primorju, na ime Lipec s vsemi seli i zaselci.*„

Sviedoci: *Župan Dabišić Čihović, Stjepko Ovroević, Hrebelan Bogoslalić, Župan Božičko Brlić, Knez Budislav Uporničić.*„ *Srbs. Spom. br. 86.*

A. 1335, Festo S. Andreæ Ap. Dat. in Višegrad: *Carolus rex Hriæ, Croatie etc. notum reddit "Mikó Bano totius Sclavoniæ,„ se consentire in emptionem "possessionis Vinodol„ factam ab Ecclesia Zagrabiensi; se item eidem Ecc. in perpetuum dare "possessiones Peek et Berezdin in Comitatu Zagr. existente,„ quas Episc. Ladislaus ab Abbate e monasterio Toplicensi in feudum prius tenuit.* —

Ovako po prilici imaju se regesta činiti; svako ime mjestno bit će za našu toli malo poznatu geografiju srednjega vieka. Pa ću biti zadovoljan i s listinami, koje inače s historiškog gledišta nisu od velike ili nikakve važnosti, kao n. p. s kupovnimi listinami, navlaš ako imadu upisano ime koje znamenite obitelji. U Primorju obično svaka listina spominje koga Frankopana ili Zrinja n. p. va vrime Bernardina Frankepana, Miklouša Zrinjiskog itd. Ovakove listine, ako i ne bi imale ine važnosti, jesu važne radi chronologije i genealogije ovih dvijih slavnih porodic, koje naš narod oplakuje, i pjeva — a naši učenjaci još dosada ne uvažiše. Za to molim, da bi mi se osobito na ove obitelji protežućih se regest što više priskrbilo. Ja jih imam podobar broj. Mi ne imamo toliko novae, pa ni duševne snage, da bi se mogli tako brzo odvažit na diplomatar — dobra regesta bi ga mogla nadomjestiti. Boehmer je sa svojimi regesti skoro toliko za njemačku poviestnicu učinio, koliko Pertz sa svojimi scriptores res. germ. — *Franjo Rački.* —

Evo, hvala Bogu, iza pitanja onih našeg *Društva za poviest i starine jugosl.* opet jednog poziva, što ga može svatko izvršit tko hoće; posao nije golem ali je veoma zaslužan. Mi smo ponješto odmakli onomu vremenu kad nam bijaše sva knjiga u samom pjesmarstvu, te je sada nastalo vrieme nauci i marljivu radu; dokaz nam je u Nevenu; nam dolazi toliko književnih viestij, da ih ne imamo kuda trpati, a bojimo se opet sl. čitateljstvu dosadjivat samimi, kako njeki vele, suhoparnimi članci. Ove suhoparine bolji su dokaz našemu književnomu, a tim i narodnomu napredku, nego li sto knjižurina pjesama, romana i podobnih maštarija. Mi ovim pozivljemo i molimo učtivo svakoga komu je do napredka, neka se malo potrudi i proučiv oba poziva (pitanja poviestnička g. Iv. Kukuljevića Sakcinskoga i ovaj poziv g. kanonika Račkoga) neka zamoči perce i napiše koj odgovor, i pisano pošlje kud koje ide, t. j. odgovore na pitanja gnu. Kuku-

Digitized by Google

ljeviću u Zagreb, a regesta Ur. Nevena; mi ćemo ih drage volje odpremati u Rim g. R. Osobito molimo svu gospodu narodnike po Istri, Dalmaciji i po otocih, neka se osvieste. Po Horvatskoj i Slavoniji radi se osbiljski, za što da zaostaju i ine pokrajine našega naroda kad je hvala Bogu dosta vještih glava po njih, koje bi mogle, pače morale nješto truda žrtvovati za se i svoje. Znamo mi, da je blaga književnoga dosta gotovoga; ali neka se to izvodi na vidik, da ne truhne za ludo s koje tašte misli ili nakane ili nehaja. Molimo svu gg. urednike naših časopisa da tiskaju ovaj "Poziv g. Račkoga„ neka se razobći. — *Ur.*

KNJIGOPIS.

G. Lav. Župan izdao je:

Putovanje po Bosni, od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Zagreb Dr. Ljud. Gaj. S. 58. 16na. 119. po 20 kr. — Ovo putovanje jesu oni članci što ih ljetos čitasmo u Nar. Novinah br. 60—81 pod naslovom: Uspomene na putovanje po Bosni, samo što je g. pisac izpravio sve što mu se činjaše vriedno da se izpravi.

G. Kukuljević proputovao je Bosnu, ne radi zabave — jer tko će po Turskoj putovati radi zabave — nego je prošao po Bosni radi nauke, posebno radi poviesti i zemljopisa. On je duševno bilježio sve što mogaše, te usijao gdjegdje i koju golo putničku misao; samo što se ove njegove misli razlikuju od običnih putopisa dubokim rodoljubnim čustvom.

Knjižica je mala, ali zanimiva; preporučamo ju osobito onim, koji ne mogoše do sada zaviriti u Bosnu — a i onim koji jur Bosnu znaju, gledeć preko korduna po vas dan u Tursku jer tu će oni naći mnogo koje čega, čemu se oni riedko kad domišljaju; ciena, 20 kr. nije velika prema stvari i namjeni, ali je prevelika za knjigu. Ovakove knjige moraju bit vrlo nizke ciene, ako hoćemo da je kakve druge koristi za čitatelja osim novčane za izdavatelja, g. L. Ž.

SMJESICE.

— Iz vjeravatnog izvora znamo da je vis. c. kr. ministarstvo prosvjete i nastave odlukom od 16. svibnja o. g.; blagoizvolilo odrediti, da se ovdje *na Rieci* ima ustanoviti izim jur obstojeće glavne talijansko-njemačke učione, *nova glavna učiona hrvatsko-njemačka* koja se mora otvoriti početkom nove školske godine.

— M. D. u Karlovcu dne 7 srpnja. Evo nas uprav od pokopa vriednog našeg umjetnika *Vjekoslava Karasa*, koj se je dne 5 o. m. utopio, u kupi se kupati hoteći. Truplo je u ovogradskoj bolnici ležalo; a za mrtvoga zvonili su samo u pravoslavnoj crkvi, ako prem je pokojni rimo-katolik bio. Na pokopu su osim njegovih bližnjih i vjernih prijatelja, koji su ga u crnom odielu sliedili, bili mnogi gradjani, gg. činovnici grada Karlovca, kao takodjer i mnogo drugoga spola: mnogo je suznih očiju vidjeti bilo, ako prem od roda nitko nazočan nije bio; poslie kako bi na Dubovačkom groblju materi zemlji predan bio, odpjevaše mu njegovi prijatelji, s kojimi je i pokojni za života svojim liepim glasom često pjevao, u osam glasova mrtvačku pjesmu, koju je naš Vjekoslav prije 10 dana osam puta na čisto prepisao. U njem je

Digitized by Google

umjetničtvo svoga člana, mi vjernog prijatelja, a domovina iskrenoga ljubitelja izgubila. Lahka mu budi zemlja, a u našem umu ostaje mu uspomena, osim one, što ju štjetka ostavila! (Molimo Vas za što obširnji životopis. *Ur.*)

— Kad je francuzki maršal Marmont tanaćio stvari crnogorske s predšastnikom pokojnoga Vladike crnogorska Petra t. j. s Danilom, medj ostalim Marmont će kao prikoriti vladiku: "Pa ti da si vladika, svećenik?„ — "Jesam.„ "A kud ti je znak svećenika, odjeća svećenika? Ti nošiš oružje mjesto da nosiš što bi se pristojalo za vladiku!„ — "To me je rimski papa Pio VII naučio.„ — "Kako to?„ — "Da on bude ovako izašao pred tvoga cara, Napoleona, ne bi on sada sjedio u Dižonu u tavnici.„ — Onda Marmont opet povedi razgovor, kako su Crnogorci barbari, sieku turske glave, pa ih nabijaju na kolac; na to će mu vladika odgovoriti; "Mi činimo to tako samo s' dušmanskimi glavami, a Vi ste Francuzi veći barbari od nas; Vi ste svomu najvećemu prijatelju, kralju Ljudevitu XVI odsjekli glavu, pa nabili na kolac.„ — Marmont onda, videć da se je težko prepirati, okani se toga i navede govor kako je on došao da se medja izmedj Turske i Crnogore već jedared odredi, a Vladika, koj zna da je tu zalud praviti medje, odvrati mu: Mani se toga imena ti božijeg; čemu je to, dokle turski top, dotle crnogorska puška, pa to ti je medja.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— 5. knjiga Arkiva za poviest i starine jugosl. što ga uredjuje naš neumorni g. Ivan Kukuljević Sakc. tiska se u Mljetcih, i do sada je tiskano već 10 tab. U njoj će biti izvadci iz znamenitoga Diaria *Marina Sanuta*, koliko se tiče jugosl. pokrajina. U tom djelu ima medju ostalim i mnogo podataka za poviest grada Rieke. Ovi izvadci pisani su, da kako i tiskani talijanskim jezikom.

— G. Iv. Kukuljević Sakcinski izdava troškom presv. gosp. Djakovačkoga, našega najvećega Mecenata gosp. Jur. Jos. Štrosmajera "Pjesmu Jerolima Kavanjina o bogastvu i ubožtvu,„ u kojoj spljetski ovaj pjesnik u 30 pjesama opjeva najprije bogastvo i ubožtvo, pa zatim sve slavne ljude i porodice našega naroda i slavne čine svega naroda slovjenskoga. Ovo je djelo najveće u našem jeziku. Do sada je tiskano 8 tabaka.

— Narodna knjiga "koledar„ g. Ive Filipovića učitelja u Požegi tiska se već ovdje u Rieci kod Erkole Rezza.

— G. Ivićević Stjepan, podestat u Makarskoj ima za tisak gotov prievod Danteove pjesme "o paklu„.

— U Zagrebu izašla je troškom g. k. Stojšica kod Drag. Albrechta: "Crna Kraljica.„ Izverna čarobna gluma s pjevanjem u dva razdjela i jednom predigrom, pod naslovom "Prokletsvo na Medvedgradu„ od Josipa Freudenreicha, člana nar. kaz. družtva.

— "Krist. Blæt.„ pišu: *Notizie sulle isole di Lissa e di Lesina* (bilježke o otocih Visu i Hvaru), što ih 1742 iz starih pisaca sabrao D. Ant. Matijašević Karamaneo (?) začela je *Cronaca Milanese* u 9. svezku ljetošnjem priobćivati; ote bilježke su od *Conte G. Sanseverino.*

Digitized by Google

Odgonetke za 14. broj.

Kar, lovac, Karlovac.

ZAGONETKE.

NARODNE od Novotny Stjepana.

1) Žlica masla svemu svietu dosta?

2) Trči Ture uz luku, niz luku,
u crvenu klobuku?

3) Trči trčuljak, visi visuljak;
al veli trčuljak: da mi je
onaj visuljak?

4) Pade sud sa tavana;
svi bačvari (sudari) doletiše,
sastavit ga ne mogoše.

5) Puna kuća djaka,
nigdje nejma vrata.

———

UMJETNE od Krasanina.

1) Tko me prvi čas upita:
Što sam ovdje sad napiso,
Ugodit će taj najprije.

2) Kite imam, drvo nisam,
Niti letim, niti vićem,
Nit u zemlji žile imam;
Kadkad se kô striela mičem
A što prem mi je više rasti
Nit mi j' plodit niti cvasti.

3) Rieč je ova ne preduga,
Sa dvie slovke sastavljena;
Sve što j' brzo ili lieno
Prvom slovkom potvrdjuješ;
Drugom samo što je lieno:
Ako prvu sdruziš s drugom
Značit će ti posve drugo:
A to ti je sasvim brzo.

REBUS I. *od Lj. St. Bažanina.*

„ **II.** *od T. Stefanovića.*

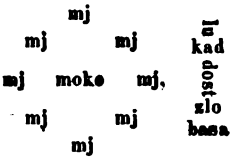

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. I. R. Za što riečcu *ne* razstavljamo od glagola (n. p. ne pišem), a opet sastavljamo u samostavnog i pridavnog imena (n. p. nesreća itd., nečist itd.) i u glagola složenih s predlogom (n. p. *odnesti*, *pribaviti*, *prosipati* itd.)? — Ne spominjuć toga, kako su rieči u nas složene, (samostavna sa samostavnom, n. p. glavobolja; samostavna sa pridavnom n. p. mrkogledja; samostavna s brojem n. p. dvokolice, ili pridavna s brojem, dvokatnica, dvoločan, itd. itd.), jer za to niti pitate niti je tko posumnjao, da su ove složene rieči ipak svaka (prem složena) ipak jedna rieč, te ju valja jednu i pisati; kao i one rieči, što su složene s predlogom, bud samostavnom, bud pridavnom bud glagolom n. p. naglavak, okretan, zapretati itd. jer se *znamen* rieči s predloga *mienja* (drugo je *glavak* a drugo *naglavak*: drugo *majka* a drugo *pomajka*; drugo *debeo* a drugo *predebeo*; drugo *pisati* a drugo *prepisati* ili *pod*pisati, *u*pisati, *sa*pisati itd.) Ako je *pisati* i *podpisati*, svako jedna rieč, a ono su doista *ne pisati* dvie rieči, *ne podpisati* dvie rieči itd. kojim se znamen (sa onim *ne*) nije *preinačio*, nego se (onim *ne*) nijeće. Osim toga *ne* nije predlog kao što je *uz*, *pri*, *na*, *s*, *sa*, *po*, itd. Dalje; što ćemo za *ne* kad uzmemo čitati: *Ne* rad moje već rad tvoje glave, hoćemo li pisati *nerad*? Pa čudnovato; pišemo: *ne* samo ja, nego i ti itd.? Za što da se ne piše onda *nesamo*. — Dalje razlikujemo *ne* kao lat. *non* i *im* (in), što i narod čini naglaskom n. p. *nèsreća* i *nè sretan*. — Onaj prigovor da bi morali pisat *ukući* (m. u kući), *nastolu* m. na stolu ne vriedi po našem pravilu, jer stol ostaje stol, pa i *na* stolu što bilo, znamen mu se ne mienja; a *predstol* znamen stolu promienio, jer sad nije više puki stol nego predstol. *Ne* je po sebi kao čisto nijekanje *veznik* (conjunctio) pa kažite mi, koj se veznik sastavlja s glagolom? — Po istomu pravilu pišemo: *sa što*, *sa to*, *od kada*, (od kad, kad kada), *od davna*, *sa sada* itd. Što pišemo *nije* (a ne *ni je*), može biti da i tu griešimo, ali nam je izprika to, što se *e* (od ne) pretvorilo u *i* (*ni*) radi blagoglasja, te je ovo (blagoglasje) dokaz da je to jedna rieč. Tako i Srbi rade nedosliedno, pišuć *kasa ću* m. *kasat ću* jer ću (ćeš, će itd.), moraju ipak razstavit n. p. kad *ćeš doći*; dakle ili dvie rieči, koje se ne razstavljaju (kazaću) ili jedna rieč, koja se razstavlja (kad *ćeš mi doći*). To ne valja, jer je iznimka, a nije pravilo; a za što da se držimo pravila? — Da *ću* nije *nastavak* (kao kralj, kralja, kralju itd.) dokaz je što se nastavak nijedan ne razstavlja.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskihri početaih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 17. *Na Rieci 24. srpnja 1858.* **VII. godina.**

CIGANI.

Šatorice ustran puta —
Naselila družba selo,
Kad nij' glada, sve veselo,
Il kad nije zima ljuta.
Glad i zima — zlo joj nosi
Svemu inom svedj prkosi.

Iz čadjavih tih šatora
K bližnjem mjestu mnogi teku,
Prosit, bajat, da što steku,
Il da kradnu kakog stvora:
A sa takve malenkosti
Ženam, djeci hljeba dosti.

Ciganice i cigane
Svud po sajmih vidjeti je,
Gdje njih nije, sajma nije,
Konju ciene tuj nestane;
A za konje — pa i loše
Znaju dobit dobre groše.

Starci kuju, drieulju, puše,
Kao guske, žene sbore,
Ugljevjem te ujeki dvore,
A mješinom gdje koj duše;
Hitra ruka gvoždje tuče,
Mol – čekićem, dok je vruće.

Njeki opet opočiva
U kolesih s truda svoga,
A sred sanka žudjenoga
Samo o vrlih konjih sniva,
Samo o konjih i kapari,
I o kradji i prievari.

Bake stare, bajalice
Nepomično u dlan glede;
A one što uz njih sjede
Mladje, ludje ciganice
Poučuju u znanosti
O bajanja svoj mudrosti.

Djeca mužkog, ženskog spola
Na pol gola drpaju se,
Konjem i psom igraju se
Okol, mimo, izpod kôla;
Njeki bičem popuckara
Kraj kljuseta, vele stara.

Kad kočija mimo gredc,
Eto djece, jao! kuku!
Za kočijom pruživ ruku
Uz nju, za njom trčeć slieđe:
Gospodine! daruj, daruj!
Jeh krajcarić ti ne žaluj!

Smiluje se mnozi tada,
Baciv nješto novca mala,
Al i bičem, nije šala
Kočijaš ih dari rada:
Bič jedini jer im krati
Dalje uz kola još trčati.

Tako cielo selo živi
Pet šest dana s jednog mjesta,
Poslie dalje vodi cesta —
I bog dobri dobrostivi;
Jer je svakog Ciganina
Nigdje i svagdje domovina.

I. Vitovski.

Digitized by Google

LJEPOTA DJEVOJKA.

Od Dragojle Jarnevićeve.

(Dalje).

Jesen bijaše osobita blaga i ugodna s početka; mati nakani, da ide sama po svoju djecu, od kojih dobivaše glasove, da jim se zdravlje slabo povraća. Kada je već spremna bila, izvali na nesreću zlo vrieme, suprug ju ne pustjaše od kuće, bojeći se, da ne bi, još i sama slaba na zdravju, povratila joj se bolest. Pisma dolaziahu ipak često, koja u ostalom moliše, da bi roditelji nabavili klavir dok djevojke dodju, da bo ne bi rado zaostale u naučenoj glasbi. Oćeš, ne ćeš, moraš sada otac u Zagreb, da kupi, ili, ako ne bi bilo upravo što prilična, da naruči iz Beča klavir. Majci bijaše najpreče da priredi sobe za one dvie ćeri. Po nesreći bilo malo soba u dvorića, za tu dade mati zbiti njeku daščaru nuz dvorić, da joj služi za izbu, a izbu okrene u sobu, pa turi u nju Ljuboslavu i Mirku. Ljuboslava nije znala što od gnjeva, a Mirka se smijala, seleć se u svoj novi stan. Otcu ne bijaše to po volji, da imadu one druge ikakvo prvenstvo u kućnom životu; ali mati ga omazi, oblaska, i on za ljubav supruzi dopusti, što kao otac nije dopustiti hotjeo.

Svakako potraje još njeko doba dok bude javljeno, da mogu djevojke na put i tekar o božićnih blagdanih spremi se otac po nje. Bijaše neobična studen, s toga ne hotijaše on matere pustiti.

Veliko bijaše veselje s kojim dočeka mati svoje ćeri. Ona pozove staro i mlado drugi dan božića u goste, i to s puke misli, kako će jim se sve diviti i obožavati jih a njoj, kao materi, zavidjati ovaku sreću s djecom. Svakako se nješto u svojoj nadi prevari. Gostiju se skupi sila, i pun bijaše dvorić; ali djevojke ne bijahu pripravne k tomu. Što mati prvi čas njihova dolazka opazila nije, ili što je držala za posliedice putovanja u žestokoj zimi, opazi tekar u jutro istoga dana, kada će da bude večerna zabava, to jest da je bila Danica blieda, nalik ubranomu lieru, i da su joj, inače opuna lišca, ponješto upala bila. Pobrinù se na veliko, i gladeći joj smedje kose sa visoka čela, zapità nježno, što je uzrok bliedu licu njezinu. Pogleda si diete mater, i u njegovu modru oku zasja suza kao biser. "Majko nisi marila večeras goste sabrati.... Boli me glava ne ću moći igrati...." s time osloni glavu o majčina njedra, i mati ju začu tiho uzplakati. Brižljiva mati spremi diete u krevet, a Marija sama zabavljaše goste; ipak ne s najboljim uspjehom.

Drugim jutrom diže se Danica sa kreveta i roditelji dopanu. Opitaše ju za zdravlje, za koje reče da je bolje; ali lica ostaše blieda i upala. Bila ona dospjela visoka i ugledna struka, lahka hoda, dražestna kretanja; ali za djevojku od minulih ne davno šestnaest godina bila preblieda, i da ne rečemo pretužna.... Mati ju začne tješkati: "Nisi se dosta odmorila diete moje, odpočini, pa mi se raduj." Dopane i Marija. Ona bijaše dosta rumena i opuna, ali i na njoj vidjela se njeka briga, koju nije mogla svladati, premda se silila vedru obrazu.

Roditelji odu, sestre se zagrle; njihove se suze pomiešaju; tiho prozbori Marija: "Zaklinjam te živim Bogom, Danice! ne daj si srdcu tolika

Digitized by Google

jada, nemoj da te izdaju jadi tvoji.... Mati toliko brižljivo okol tebe nastoji: gledaj da se ona odveć ne prepada. „ — “ Oj sestrice, skapati ću.... Vaj, da nisam nikada otčinske kuće ostavila, kamo li sreće moje! „ — “ Smiri se dušo, vrieme će izliečiti ranu, i veselo ćeš gledati sviet. „ — “ Nikada, nikada Marijo! ne oživi se već srdce moje; ono se okamenilo; oj da se može taka i čitavo tielo! „

Tako rekav osloni tužna bliedo lice o rame sestrino; ova joj otare suze sa tamnog oka, i zamoli ju još srdačnije, neka si ne da srdcu jada, već neka gleda vedrim duhom u bolju budućnost.

Sa žalostju opaze gradačke hranjenice, da su jim se one druge dvie sestre otudjile; a da jih osobito Ljuboslava na svaki način i gdje može vredja. Vesela duša Mirkina nije toliko težila da si uvriedi sestre, na toliko se znala svojom veleljepnom sobom našaliti i prilikovati ju sobi starijih sestara, koju bijaše mati sa raznimi slikami, ogledali, zavjesami i koje kakvimi sitnarijami nagizdala.

Materi bijaše njeka slabina iza bolesti ostala, te nije mogla ići za gospodarstvom kao prije. Danici se vidjelo da boluje, ali s česa, nije se znalo. Hotjela mati lječnika da prizove; Danica tomu ne privoli pod nipošto i materi kaže da ju ne boli ništa, već da će biti što je zrak promienila, a kad osvane proljeće da će nestati nemoći njezine. Okol gospodarstva ju ne pusti mati pod nipošto, već svali poveći diel na ledja Ljuboslavi, koja, zdrava i čila, svakomu poslu takodjer dorasla, sve vješto tjeraše, ali ne bez tajna jala i čestih javnih uvrieda.

Od žestoke studeni puca sve; otac morao u Zagreb, mati nije mogla podnašati zime; bolujuća Danica sjedila kod svoje najmilije zabave; to jest: sanjarila za klavirom, da bi moralo slušaocu srdce pucati od tuge.... Marija rado se sanikala i povela nejaku još Mirku sa sobom.... Ljuboslava pako trkarila za gospodarstvom: tu daj napolje krmu za blago, tu gledaj za drva onamo tjeraj služinčad za poslom, tu opet prizovi perad da joj baciš po koje zrno.... i tako od zore do mraka; kada se kasno u veče ponješto smiri, udje u sobu, s modrim obrazom i nabreklima rukama od studeni — nadje u razsvietljenoj sobi jednu sestru igrajuću, drugu tiho zujeću, to bož, pjevajuću, a treću prisluškujuću — ne da joj se na ino, već reče materi, koja sjedjaše u oslonjaču: “ Ej majko, kamo moje sreće, da si dala i mene na odgojivanje; ne bih trebala sada mazati si ruke i obraz lojem da ne izpuca; već bih se tuj veselila. „ Mati ju obično tada izmjeri ozbiljnim okom, i ako bila doba reče: “ Ne luduj već nosi večeru, „ a djevojka će onda rugljivo: “ Gledaj, malo ne zaboravih na moje slavuljice u kavezu.... Biti će, biti do skora. „

To i tako dosadilo već Danici. Bila ona zbilja izobražena.... Srdce i duša bijaše u njoj u krasnoj slozi i sporazumu. Proste, nagrdne strasti odbacivalo srdce, a duša ga podupirala u dobrih nakanah. S toga nije vraćala sestri, i praščala zadirkivanja, prem da joj u srdce dopiraše. Ćutila i sama svoje i njezino stanje, i ako baš ne privikla gospodarstvu, zamoli ipak mater, neka ju pusti Ljuboslavi u pomoć, i da će uz nju naučiti kućno djelo.... Tomu ne priveli mati. Blizanice ove biše na daleko u svemu razlike; i ona scienila, da tomu nije ino uzrok, već zabave i poslovanja nji-

Digitized by Google

hova. S Danicom zamislila daleko; što ne bi na toliko s Marijom, koja nije u ničem tako napredovala kao sestra joj; izim što ju je nadišla vazda vedrom i veselom dušom i srdcem; i da se ova neprestano šalila i govorila, dočim je ona zamišljeno sjedjela i često snuždena bila. Danicu ufala se za kakova velika gospodina pričuvati; i s toga ju držala u sobi, da joj se ne izkvari tanka bila koža na obrazu i ruku.... A da je Marijl mati posao okol kuće i ponudila, ne bi ti se ga ta biela ni popala. Nije to bilo čeljade za posao nikakvi; već kako nastale poklade, a otac se ne vratio iz Zagreba, tako je dugo okol matere moljakala, dok joj je dopustila pisati otcu, i ovoga moliti, da ju ovo vrieme od poklada u Zagreb uzme, pa da će kod tetke prebaviti. Otac privoli tomu i još Danicu pozove da ona dojde. Mati joj to umah predloži, ali djevojka podsmiehnuv se gorko, ovu ponudu odsloni. Marija ju zagrli i reče:

"Hodi sladka sestrice hodi; u Zagrebu ćeš se razabrati pa ćeš mi biti vedrija."

Marija bijaše godinu dana mladja od Danice, ali njezino srdce ležaše još posve u djetinskom pupolju, i ne mogaše dokučiti, kako bi čovjek mogao neprestano tužan biti.

Kada ove dvie udju u veče u svoju sobu da legnu spavati, napomene Marija opet Zagreb i reče: "Dušo sestrice, kako bi se otac radovao da dojdemo obje! Hodi mila, biti će veselja dosta."

Iz dubokih grudij uzdahnuv, odvrati Danica: "Marijo, što je tebi na um palo, nagovarati me na veselje! Da li ne znaš što mi srdce grize, ne bih ti zamjerila; ali ovako...." — "Bože moj!... Pa što možeš učiniti!? hoćeš li iz kože? — Nije li ti sve jedno, ili se snuždila ili plesala. Pod ovim nebom ti već ne bude drugačije,... A što se tiče tvoga ufanja, to ćemo do skora čuti. Hanka već mora pisati, znam da će biti stvar odlučena, dok tako zateza.... Ako pak budeš samo uvjek i uvjek plakala, oboljeti ćes pa umrieti...."

Hotjela dalje govoriti, ali Danici potamnu oči i silne joj se suze niz obraz obore; zajeca žestoko i pritisne glavu u jastuk od divana, Mariji se uzme težko na srdce, videć milu si sestricu plakati, i uz nju prosipljuć suze reče:

"Ala si mi čudna Danka mila moja.... smiri se, ufaj se, moli se dobromu Bogu...."

Prodju tri dana za koje se spremala Marija u Zagreb. Zaboravila već bila tugu sestrinu i samo na igre i pjesme misliła. Četvrto jutro bijahu već konji zapreženi, s kojimi da će Marija u Zagreb, kad eto dopane glasonoša s koje kakvimi listovi i medj njimi listić Danici. Srdcem kucajućim uzme djevojče list i ode u svoju sobu; Marija ostavi prtljagu i saone pa za njom.

"Da li je od Hanke?" bilo joj prvo kako udje u sobu. U to pusti Danica čitan već listić iz drkćuće ruke i klone bliedim licem. "Majko božja! evo je gdje umre!" vikne Marija skočiv sestri, hvatajuć za njom. Klik djevojčin dovabi mater i sestre, i nadojdu još dobro, da pomognu sestri uzdržati Danicu.

Digitized by Google

Otvoreno pismo ležaše na tlih i znalična Ljuboslava sagne se za njim; u dobri čas opazi Marija i kao nehotice pritisne ga čvrsto nogom; obrati se onda tako da je morala Ljuboslava ukloniti se, za tim ga ona naglo pobere i u njedra turi. Sumnjiva Ljuboslava posluti tu umah na kakovu tajnu, no izmakne joj prilika te u trag joj ne mogla sada ući. Svakako se ona od ovog dana pusti u naslušKivanje i vrebanje za sestrami, ne bi li do čega došla što bi joj moglo razjasniti, da što li je sa onim listom.

Danica oboli a Marija odustane od svog putovanju u Zagreb. Tako minu poklade, a na polju stane kopnjeti. Materina briga za svoje najmilije diete bijaše neizreciva, i kako se ona opet malo oporavi, bilo joj prvo, da ju prisili ići u Zagreb, od kuda se nakanio otac vratiti, pa da s njim onamo koj dan provede. Ali radila djevojka sve kao nesvoja. To hodila, ležala, sjedila, razgovarala itd. bijaše joj sve jedno, nigdje joj ne bi duše, nigdje života; razcviljenim srdcem hodila po svietu, i ljudi što s njom obćiše, divili se raztrešenosti njezinoj. Otcu ne umaknu jadi njezini; da to nije samo bolest tjelesna, bješe on opazio. U dnu srdca da grize crv, poslutio sa strahom, i nakani ju metnuti na izpit, što i kako je s njezinom nevoljom. Ali djevojče zagrli si roditelja i tiho prozbori: "Ne prepadaj se otče moj sladki; nije meni nevolje nikakove do njeke male boli u prsih, a s proljećem minuti će i ova, pa ću ti biti opet vesela."

Proleće osvane sa svom svojom krasotom i miłinom, ali njezina nevolja ne minu. Mati opita lječnika, a ovaj, ne znao ino, svjetuje toplice. Trebalo i materi toplica, pa digne i djevojku. Otimala se ova da ne ide, a sila kojom mati pritiskaše privoli ju i tako se spreme obje u Rogatac ili kako drugi vele Rohić.

Što ćemo opisivati topličke zabave, kad jih dan danas svaki zna. Zdravo i bolestno vrvi u nje. Reć bi da mnogo zdravo u toplicah traži bolesti da time valjali uzroka bude jednu dobu ljeta potratiti u neposlenosti škodljivoj srdcu i — kesi....

Ali i u ovom mjestu ne oporavi se Danica. Vječna ona buka, sviranja, lakerdije koje kakove, vrvljenje gostiju kao mravlje nerazveseli ucviljeno srdce njezino. Samo pusta mjesta tražiše ona okol toplica i tu se pusti u sanjaje i u plač.

Bilo je već na izmaku dobe, koju će provesti gja: Slabekovi ćeva u toplicah, kada se uredi njekakav koncert, i znajući da igra Danica klavir, zamole ju tu da i ona pomogne slavi toj. Ne bilo njoj ni najmanje do toga; ali kao gradačka hranjenica, i ne mogav materina nagovaranja preslušati, preuzme za jedan komad samo ponudu. Na pjevanju se ne dade pod ni pošto izgovarajuć se bolujući prsi. Igrala je vješto, materi sjevahu oči od radosti i pohvale, što zuji od ustiju do ustiju. Prema svrsi njezine igre stupe još njekoje osobe u dvoranu, ona digne oči kao nehotice jerbo njeki štropot počiniše. Tu joj ruke uzdrkću, i glasovi njezine igre slabljivaše. I sáma to ona opazi, zato se ohrabri, i hotjev izpraviti svoju pogrešku, udari svom snagom, prsti odlete od klavira kao grčem dirnuti i — iiiiiiiii zaječi žica da se slušaoci prepanu a njezine ruke klonuše niz koljena.....

Jedan od onih zakasnivših gosta ukoči svoje oči u djevojku, koja i svoj pogled u njega upre; ali za tili čas obori ona glavu i mati priteče k

Digitized by Google

njojzi. Ovaj slučaj uzbuni igraoce kao i slušaoce. Njeke gospodje zaokupe djevojku, i izdprate ju u njezinu sobu. To se držalo kao običan slučaj u bolestne osobe te se o tom nije dalje ni pogovaralo.

Ali jedno srdce bijaše koje ovaj slučaj inače protumačilo; jedno, koje počutilo odjeku raztrgane one žice, od koje i njemu u dubuni zaječi, i grozom mu živce prodje. — A to bijaše isti onaj kasni gost, koj je onako oči u djevojku izbuljio, kad joj ruke klonuše.

Danica ne izidje dva dana iz sobe, a treći će da odlaze. Bila zabavljena da sprema stvari i rubinu u kovčege. Gdje koja suza orosi joj blieda lica i od muke srdačne, klone glavom u rubinu što pred njom na stolu ležaše. Tu sada dopane sobarica poda joj pisamce sitno, mirisno, crveno. "Od koga to„ — zapita drkćućim glasom kao nješta sluteć. "Od njekog gospodina„ — i prije nego se odlučila Danica to pisamce uzeti, nestane sobarice, ostaviv ovo na stolu. Istom udje mati u sobu. Djevojče sakrije pismo. Kada ga pročita ne znamo; ali od ove se dobe smini, i bi reći vedrim čelom ostavi toplice.

Marija se uzraduje videć sestru jasnija oka i lasnija hoda. Otac ju zagrli ćuvstvom ljubećega roditelja, a Ljuboslava reče poluglasno: „Blistnula opet Danica na našem obzorju.“ — "Kako to, gdje se ne nadje koj grof.

(Dalje).

BILO PA NIJE.

Gdje je modra ljubica,
Gdje l' rumena ruža?
Gdje li izvor studeni
Rosu što im pruža?

Gdje je blažen onaj vrt
U kom ruže cvaše?
Gdje se dvoje milostnih
Često sastajaše?

Kud nestade djevojka?
Kud ljepota njena?
Što sa milim rajski cviet
Od srdašca mienja!

Jeka od Osicka.

DIVKONJIĆ.

Narodna pripoviedka.

od uč. Sk. Fabkovića.

(Dalje i svršetak).

Kad to vidjè kraljeva čeljad, sva se težko zamislila, e je izgubila dobroga si gospodara, a svakomu i nehotice padnu na um one divne rieči konjičeve: "Smijete se, da jednom proplačete, a ja uzdišem, da se jednom nasmiehnem„. Sad podviknù, što ikada mogaše zlaćahna djevojka kraljevomu slugi: "Ti si slugo, ženu zaslužio, ajde, da se vienčamo; da kraljuješ divno, a samnom da se ponosiš.„ — Sluša sluga rieči, al kao da jim ne razumije, za to skoči svomu konjicu, da ga pita, što je činećи. Konjic mu je liepo svjetovao: "Ne vienčaj se tako dugo, dok si nije djevojka zaslužila muža. Reci joj

Digitized by Google

da je sada u trećemu, od našega, gradu velik sajam a na njem divne trgovine a još divnijih zanatov; neka se ponudi tamo i prekupi svu onu trgovinu i sve zanate su dva njina gospodara, a više jih i nejma, te sve simo u naš grad smjesti, a onda istom da si se voljan vienčati s njom. „ Sluga uzev otaj svjet od svoga konjica, odè djevojci, te se s njom pogadja; nu ona dugo ne razmišlja, već uzjaši jednu od onih dvanaest kobil, te pravac u onaj grad gdje se sajam pridesio, a kad tamo: dva su samo gospodara, jedan divnoj trgovini a drugi svake ruke zanatom. Za čas bilo, te prekupi za silno blago i zanate i trgovinu, al se gospodari nikako ne dadoše: tri biela grada svakom obećala, i tri tovara pusta zlata — koje jim omiljè, te se prodaše.

Za tri dana dojakari ti djevojka sve zanate i trgovinu onoga sajma i njihova dva gospodara, a kad sve liepo iztovarila bila, onda rekne slugi kraljevu: "Sad junače, da se vienčamo, e si ti zaslušio ženu a ja muža si! „ — Nije sluga lakom kraljevati; za to opet ode svomu konjicu, da ga pita, što je činedi, — a on mu liepo svjetovao: "Ne vienčaj se tako dugo, dok mene, tvoga konjica sama djevojka ne dovede u onu ložnicu, u koju ju sam kralj smjesti, a kada sam tamo, i ona dva kupljena gospodara i ti i djevojka, sakupite se tamo, pa onda počamši od tebe sve do djevojke svako da ime tri put u gubicu poljubi a poljubivši, u glas tri put podvikne: da si mi brat! „ —

Ode sluga djevojci — da joj rekne, kada će se vienčati. Djevojka si htjela zaslužiti muža, za to skoči u plietaru po konjica te ga vodi u povodu nuza se i liepo namjesti u svojoj ložnici, onda žurno dozove ona dva kupljena gospodara te jim reče, što su činedi. Prvi se sluga latio posla i poljubi tri puta konjica a toliko puta podrikne: *da si mi brat!* U to se čulo, da je nješto u konjicu prasknulo kao struna. To učini gospodar od trgovine, i opet nješto prassknù; poslie drugi gospodar a potonja djevojka, a kad je ona podviknula: da si mi brat! prasknù konjičeva koža, a s konja se stvori čovjek mlad i zoran, zlatnih vlasa a bisernih očiju, živa slika djevojčina. Svi se skoro okamenuli s težka čuda, a kad vidjè novi čovjek, te se osvješćuju, skoči djevojci te ju obgrli veleći: "Zdravo, da si mi sestro mila, sestro prvorodjenice! „ pa onda k jednom i drugom gospodaru, te svojemu bivšemu gazdi, sve grleći i svim veleći: "Zdravo, da ste mi braćo mila!

Svi su braća jedne majke, svi se sada upoznaše s jednoga žiga na lopati lievoj, što jim vile namah iza poroda užigaše. Djevojku je majka prvu porodila u težku snu, niti je ikad znala, gdje joj je plod, e su joj ga vile odnesle; Divkonjica rodila je drugoga, a i njega su vile kradom odnesle, i pretvorile u konjica — pustivši ga u sviet, da se hrani grkom travom, a kad su ga okonjile — rekoše sve u glas: dok se sa svom braćom i sestrom si ne sastaneš i dok te svako tri put ne poljubi i glas ne podvikne: da si mi brat, — moraš konjevati.

Digitized by Google

Kad sad vidješe, da su braća rodjena, birahu si kralja na kocke; al je kocka pala na slugu kraljeva, na onoga od trećega rodjenja, kojemu već i same vile, srećicu dieleć, dadoše divno kraljevanje.

Sve imanje staroga kralja razdieliše si bratski — i življahu do svojega vieka kano bani, župani i knezovi, od ljudij štovani a od boga pomilovani.

VINSKIM VIKAEOM.

Staklen čaše napunjaju
Te se njimi pokucaju,
Svu trpezu jur poliše;
Pre još neg li se napiše;

Sad ovoga zdravlje piju,
A s mene se jadnog smiju,
Istom što se čaša dočè,
Opet ti ju vinom toče;

Još me zovu pijanicom,
Bezposlenom dangubicom,
A oni su isto tako,
Većma još što viču jako;

Namjere su u njih hude,
Znate l' za što mene kude?
Iz pehara što ja pijem
Pak ni kapi ne prolijem.

I. Virovski.

UZDISANJE STVORA.

od Mijata Stojanovića.

(Dalje i svršetak).

Napolje na sinje, brezkrajno morje k hridim i grebenom, k liticam i zubčinam od Norveške, gdje se valovi bijućega mora na podnožju grebena raztiplju. Pogledaj dolje u dubljinu! Tisuće puževa i ljuštura vidiš, sliku vidiš svoga burnoga života — gibati se usried trbuljine (bibavice, Brandung). Male su jim slike istina. Ali su stabloyite i snažne, jednake čovjeku, koj je viko i priviko se na terete i trude, te steko željezne mišice, snažno i jako tielo i jedno čelo. S njimi prkosi on sudbini, i osniva si prebivališta, koja su dorastla za odoljeti divjim življem. Tako prkose i ljušture, ovi prosti stvorovi morski u debelih i tvrdih kućicah trbuljini. A ti bi htjeo plašljivo oklievati, gdje iste proste živine, koje u ponosu svomu preziraš, služe ti za uzvišen obrazac? Brodi samo dalje na sinje mirno more, k njegovim žiteljem! Kroz mir omehkoputjeni, i stanovi su jim, kućice njihove lahke i lomne. Bura koja bi jih porinula u trbuljinu klisure, uništila bi ih! Što više: čim je burnija domaća obala, tim dublje ide ljuštura u dubljinu! Sliedi ju! Ptica baci svoje ptiče iz gnjezda, kad ga kani učiti letiti, u hršć (hrušć), koj još skoro puzaše tromo i lieno po zemlji, razastire svoja krila, napiri svoju snagu, kad ga baciš u zrak. Što može indi škoditi, ako tebe, bogusličnog čovjeka, život doriva do propasti? Tako si prisiljen: nauči se, počni trsiti se. Nijedan početak nije težak, težko je samo ono, što leži pred početkom! Od sebe ne dolazi snaga, nju valja steći. Mišica postane tvrda, kamenita ako se rabi. Mnogo rabljena desnica jača je od ljevice! Najvišu sjajnost razvije sjajna, žarka buba brazilijanska, kad se

Digitized by Google

draži! Ondje se više nikad ne ulomi udo, gdje je jedared slomljeno! Pogibija te čini jaka i pametna. Vrabac je pod tvojim krovom kao kakav profesor naprama svoga brata u polju. On dieli svoju mudrost sa pticom selicom, koja prolazi zemlje i putuje po bielu svietu. Pitome, kao što opisuje skazka životinje zemaljskog raja, bijahu ptice, Sokolskih adah (Falklandsinseln), kad ih posjeti Pernety. Nije bila riedkost, da one, kao što se i danas dogadja često na adah Gallopažkih, padaše na pruženu čovječju ruku, koju donde nikad ne vidjahu. Samo crni Labud ne pripadaše k njimi. On, budući ptica selica, bijaše već vidio pogibel, i naučio se pameti u tudju svietu. Za to i od tuda s tvojom žalbom za domom, ti raznježeno čedo majčino, pak hajd u sviet kao crni labud.

Sa čudom stupit ćete u veličanstvenu prašumu južne Amerike, pokle ste već prije vidjeli pustoši južne Afrike. Ondje gdje samo kukavne bilinice, izparom hraneće se travčice, Minoze i Pustinjavke pokrivaju poljane, gdje riedko koj pralug stere razgaljujuće sjene svoje vrhu spečena i scmarena polja, ovdje bi ste vi već utrudjeni nazvali prirodu siromašnom i mrtvom. Tad najednoč zaori rikanje lava! Jatomice prodje on, kralj pustinje, pored vaših šatora. Eno opet čreda od 150 Jednorogah, koji poput silnih orijaša pustinjskih, projuriše ne daleko od tuda! Ne bijaše Vam nuzda daleko pohitati, a stada oriaških, dugovratih Žirafa ugledaste. Slonovi proletiše jatomice istom oskudnom zemljom, a uz njih velikanski kafarski vol.

U jednom jedinom potoku mogoste ubiti tuce velikih konja potočnjaka (Flussferd), ako ste htjeli, isto toliko oriašnih Krokodila! Stada Antilopa mogoste sporediti s jati ptica selica. I sve to vidjeste na kukavnoj, oskudnoj poljani i dubravi, što je najorijašnije, najveće i najzamašnije medju životinjami, pored skrajne sirotinje glede na carstvo bilinsko! Za to čudite se, čudite se sad, kad stupite u veličanstvene pralugove južne Amerike, gdje su veličanstvene rieke, gdje je neizmjerna punoća i obilnost života. Tražili Vi i izpitivali kako Vam je volja, morate priznati, da ove prašume maušne i patuljaste imaju žitelje pored svojih od dvie vrsti Tapira, Kvanako, pored svojih jelena od tri vrsti, svojih opica.

Nije dakle odvišak i obilnost, što poradja velike stvari; to je posao, trud, koji prisili orijaške životinje pustoši, prelaziti i prevaljivati po hiljade milja, da žive.

Tako uzdiše posvuda stvor pod teretom i tegobom svojih briga. Da li bijaše proklestvo koje odsudi čovjeka da radi i posluje, to je istom proklestvu podpala i ciela priroda, a ne sam čovjek.

Ali uzdisanje prirode drugo je, nego li uzdisanje ljudsko. Ovdje nejma tužbe, nejma prokletinje! Tu je blagoslov što mi zovemo bol. Tu leži u poslovnosti i djelotvornosti klica razvitka i preobraživanja. I ako prem protive u munji i gromu, u vulkanu što riga vatru u divjem ili blagom polagačkom razorivanju slave svoje pomirivanje i izravnjivanje: prividna pobuna navjestjuje samo čas kad će se izbaviti iz svoje ukočenosti. Za to napred k djelu. *Život je samo bol i posao.*

Digitized by Google

GLAGOLJSKI NADPIS

na ploči u crkvi sv. Lucije kod nove Baške na otoku Krku.

Od Dra. Fr. R.

(Dalje).

Za drugu iznimku navedoh glagoljski nadpis u crkvi sv. Lucije blizu nove Baške na otoku Krku. Prije nego li o njem prosborim, evo njekoliko opazak što se tiču tako rekši njegove poviesti.

Pošto bi bio Šafarik jur dovršio tiskati svoje znamenito djelo: "Památky hlaholského pisemnictví (v Praze 1853) scienio jest za koristno u posebnom dodatku ovu viest slovjenskomu svietu priobćiti: " dne 12 sječnja pisa, nadjenoga od njega, jednoga krčkoga klerika i majora M. Sabljara u starom opatskom hramu sv. Lucije na ostrovu Krku. Niti meni niti učenim Hrvatom dosada ne podjè za rukom pročitati i protumačiti taj nadpis. Tude je pismen očevidno glagoljskim podobnih, ali i neglagoljskih. Nije li to tajnopis (cryptographia)? moglo bi biti njekakvo starije pismo — onaj temelj glagoljici, koj se izgubi. Sjetimo se nedavno našastoga lyčkoga i najnovije cyparskoga pisma.„ Tako Šafarik.

Od one dobe potrudilo se više našinac upoznati se s tim tajnopisom. Naš marljivi g. Ivan Kukuljević putujući god. 1856 u Dalmaciju i Italiju posjetio jest opet crkvu sv. Lučije; tè pomenuti nadpis — kako sám veli (Putopis p. 6) — " prepisao u tamnoj crkvi pri svjetlilu malene svjetionice i tanke vošćenice.„ Isti gospodin dne 20 Travnja 1857 pismeno me umoli, da bi i ja istu sreću pokušao dodav: "ja sam taj napis lanjske godine na brzu ruku prepisao, ali ga iz mog prepisa ne mogu protumačiti. Šafarik komu sam ga prie dvih trih godina u izopačenom prepisu poslao, mislio jest da pače, da nije pisan slavenskim jezikom. Iz moga prepisa osvjedočio sam se, da je jezik slavenski i to hrvatski; ali sav sadržaj ne znam jošte. A ipak bi vriedno bilo znati, što znači. Iz slike pisma, koja su bugarsko — i hrvatsko — glagoljska pomiešana, vidi se, da je pismo veoma staro itd.„ U putopisu, ovu dobu točnije označi veleći: " bit će taj napis iz XII. ili XIII. stoljetja.„

Jednog krasnog svibanjskog četvrtka prevezoh se dakle s drugom I. D. prieko sinjeg mora na Krk, ovu domovinu naših Frankopanov, kojoj ni gospodujući lav mljetački ne mogaše oteti slovjensku rieč. Crkva sv. Lucije leži u krasnoj bašćanskoj dolini, posutoj podrtinami drevnih monastirov i i inih sgrad, ovih spomenikov darežljivosti krčkih knezov. Istu crkvu spominju već listine XIV. vieka. Pomenuta ploča leži na podu uz stepen do samoga svetišta. Ima trinaest redak napisanih po širini. Kako je pismo izsakatjeno, oštetjeno i izlizano možeš si pomisliti, promotriš li: koliko ljudij po njoj do sada je gazilo i sveudilj gazi. Dobro umivši ovu ploću najprije pisme za pismenom — na koliko se dalo — izpisah; za tim pomočenim papirom i kefom snimih, tè sav posao nakon četir sata, koje klečeć i trbuške ležeć, kako tako dovrših.

Dočim si pridržujem o tom važnom nadpisu na zgodnijem mjestu obširnije progovoriti: priobćit ću na kratko posljedak svoga izstraživanja najvećma radi toga, da našince nanj sjetim.

Digitized by Google

Ovaj posljedak indi u tom sastoji: *a*) Glagoljica, kojom je sv. Lucijski spomenik pisan, jest bugarska; *b*) Sravniv ju s raznimi rukopisi bugarske obitelji opazih, da se veća stran pismen našega spomenika sudara u obliku s Assemanovim Evandjelistarom u knjižnici Vatikanskoj inter Slav. Nro. 3. Opazih takodjer, da njeka pismena, kao n. p. *k*, *t* i *jer* priblizuju se k uglastoj t. j. hrvatskoj glagoljici; *c*) Iz našega spomenika, na koliko u mom prepisu pred očima mi leži, malo ne sva azbuka može se crpiti. Ne mogoh medju to naći *Ž* i *t;* isto tako ne ima nikakvih pismen, navadnih u bugarskoj glagoljici, štono odgovaraju nosnim glasom. Za razlog će svaki znati; jer u našem jeziku ne ima rhinesma; s toga nije mu ni treba takovih pismen; *d*) Ima njekoliko znakov, kojim u meni poznatih glagoljskih spomenicih ne ima nikakova traga; tè će biti ili pismena ili vrstopisni biljezi; a vjerovatno njeka jedno, a ina drugo; takova opazih tri; *e*) Rieči na spomeniku nisu nikakvim prostorom odieljene.

Pitati će čitatelj: kakovu korist može crpsti glagoljska pismenost, tim i naša poviestnica, iz ovoga spomenika? Na ovo pitanje na kratko odgovaram: preveliku korist, koja navlastito vidi se u sliedećih:

1) Sv. Lucijski spomenik jest *jedini*, do sada u obsegu *Porphyrogenetove Hrvatske* našast, pisan bugarskom glagoljicom, a jezikom hrvatskim, tako da on, kako rekosmo, u tom obziru jedinu iznimku čini. 2. Na temelju postavnom ovoga spomenika smijemo po nješto izpraviti mnienje o odnošaju hrvatske glagoljice k bugarskoj. Šafarik najme (Pamatky hlahol. pisemn. XXII.) i Hanuš (Slav. Bibl. II., 217) smatraju hrvatsku glagolicu za stariju od bugarske; dočim Kopitar držaše bugarsku za stariju. Spomenik naš potvrdjuje mnienje Kopitarovo; iz njega bo vidi se, da je i u Hrvatskoj okruglasta (bugarska) glagolica njekoč obična bila, koja poslie uzmačè posvema pred uglastom (hrvatskom). Uglasta glagolica razvila se pod uplivom latinske paleografije; jer okruglasta latinica za vrieme Karla Velikog, dakle IX. vieka zavladavša, malo po malo prešav promjene longobardskoga pisma (osobito XI. vieka) postadè uglastom u frakturu od XII.—XIV. stoljetja. Da je njekada okruglasta glagoljica i u Hrvatskoj obična bila vidi se krom toga iz početnih pismen i u potonjoj uglastoj glagoljici; ona bo uzčuvala su se u prvobitnoj okruglastoj formi, kô što se svaki osvjedočit može, uzme li u ruke kakav glagoljski rukopis n. p. iz XIV. ili XV. vieka. Po mom mnienju okruglasta glagoljica uzčuvala se u Hrvatskoj najduže u nadpisih na pločah; odkle malo po malo izniknù. O tom mnienju bi se valjda uvjerili, da nam još koj nadpis preostà iz XI. ili XII. vieka: nù na koliko mi poznato najstariji od dosad našastih jest od god. 1303 t. j. nadpis na crkvi sv. Martina kod Senja. U obće — Glagolica u Bugarskoj bijaše kratko vrieme u porabi; a u Hrvatskoj rabila se više viekov. Dočim se indi u Bugarskoj uzčuvà u prvobitnoj podobi, u Hrvatskoj se promieni — život i poraba ne mogu ostati na jednom te istom stupnju; gdje je života tuj jest i razvitka. Napokom 3. iz dojakošnjih sliedi, da naš spomenik patri najstarjoj dobi medj hrvatskimi spomenici. Po mom mnienju bit će iz XI.—XII. vieka.

Ove misli porodiše se razmatrajućemu sv. Lucijski nadpis. One se osnivaju većma na obliku, nego li na sadržaju našega spomenika. O sadržaju

Digitized by Google

ne ću tude ništa progovoriti čekajuć sgodniju dobu, podje li mi za rukom još njeke nedostatke ukloniti. U onakovom najme položaju, u kakvom je sada taj spomenik, točna snimka, iz koje bi se mogle crpiti ne samo pojedine rieči, nego i sav nadpis bar po prilici pročitati, jest uprav nemožna. Ploča bi se imala dignuti, očistiti, i u stienu ovjesno uzidati. S toga umoljavamo tim učtivo *presvjetloga g. Vitezića, biskupa Krčkoga i opata Sv. Lucije*, da bi ovu uslugu našoj narodnoj pismenosti što prije ukazao. Umoljavamo ujedno koga vještijega obližnjega našinca, da bi za tim na sve shodne načine potrudio se isti nadpis snimiti — a dobro bi bilo da se i fotografovat dade. Ovakovu što točniju snimku pošlji na štov. Uredničtvo Nevena, koje će ju poslati meni, ili komu vještijemu; a mogla bi se poslati u više komadov na više slovjenskih književnikov. Nepustmo, da nam "tajnopis„ vazda tajnim ostane — sramota je, što mi gazimo po spomenicih naše drevnosti, dočim ini narodi velikim trudom svoje spomenike izkapaju, tè paze na nje, kano na oko u glavi; neumorno je uče i čitaju u njih i iz njih žitje svojih otac.

Iz Il. Praga N. D. Šp. Ima djela, koja su obično puki književni lepiriči, štono jedva prhnu, pa već i k zemlji padaju; a da se almanahi medju takova djela broje, to zna svatko, tko se je iole s čitanjem knjiga te vrsti bavio. Tim više cieniti moraš vriednost českoga almanaha "Mája„, štono na sviet izadje mjeseca svibnja urešen slikom K. H. Máche. Pravi ures ciele knjige su Vít I. Hálka "Písně večerní„ koje duboko proćućenom poezijom svojom čitatelja baš očarati moraju. K njim se pridružuju podobno krasne pjesme M. Brodskoga - osobito pjesma njegova "Dožij - dopij„ - zatim I. Nerude, R. Mayera, te male ali liepe pjesmice A. Heyduka. Prosaički dio "Mája„ začinja "Prívoznik„ od V. I. Hálka. Pučki češki život liči nam pjesnik u pripoviedci ovoj vrlo živo i istinito, a psyhologičke prevrate provede uprav umjetnički.

Novella "Dvojí probuzení„ od Kar. Svètle odlikuje se elegantnim slogom i čuvstvenim opisom boja medju ljubavju i dužnosti u djevojačkoga srca. K. I. Erben napisa sa svojom u českom književnom svietu obće poznatom vještinom bajku "Pták Ohnivák a liška Ryška.„ U poviesti "Chyže pod horami„ naslika vrla spisateljica Božena Němcová idillički život braće naše pod Tatrami krasno, da je milina čitati. Dobrodošlu promjenu čini učenoga Dra Jána Palackoga "Den v Sydenhamu„, uman opis krasne, inače dosta često opisane palače sydenhamske. Svršuje almanah "Upomínka na K. H. Háchu„ od pjesnikoga prijatelja K. Sabine. Turobnim srcem pročitat ćeš članak ovaj, jer iz njeg jasnije vidiš, koliko nade narod Slavjanski Máchom izgubi. O uredničtvu "Mája„ poskrbi se Jos. Barák. — O pjesničkih radnjah g. V. Lešetickoga bjeh prisiljen loš sud izreći, pa s toga mi je tim neugodnije novo njegovo djelo "Písně a ballady„ podobno usuditi. Jamačno je g. pisac osobito u svojih balladah glavno u tom pogriešio, da je za predmete izabirao kojekakve praznovjere, koje medju najprostijim pukom živu. Liepo je, kad se pjesnik narodnoga duha drži, al bi žalostno bilo, da nejma ništa uzvišenijega, u čem bi se narodni duh po-

Digitized by Google

kazivao, do pripoviedaka, kako vještice kravam mlieko u vimenu začaruju itd. Pjesme (písně) mu bolje izpadoše za rukom; dakako samo ako jih uzporediš s balladami. — Na polju humorističkoga romana, koje je dosada u českoj književnosti razmjerno slabo obdjelano, pojavi se takodjer nov život. Zaslužni spisatelj K. Sabina napisa najme hum. roman "Věčny ženich„, u kojem oštrim bičem promišljene satire nemilice bije, što je vriedno, da se bije. Zabavno ovo djelo obnašat će šest svežčića, od kojih dosada 2 izadjoše. — Odebeo svezak pjesama različna sadržaja izdade I. Uhlirž. Da uzhtiješ po ukusnom izdanju nutarnju valjalost djela ovoga prosuditi, ljuto bi se prevario; jer ćeš naći u njem svašta, al slabo toga, štono ljudi poezijom zovu. — Vrlo zanimivo djelo su "Slovenske pověsti„ od marljive Božene Němcove. Vriednost narodnih poviestij za poznavanje narodnoga značaja svatko zna, a osobito kad se nadje pero, koje jih toli vješto pripoviedati umije, kao gdja. Němcová. — Neće biti s gorega ako još o izdavanju djela Jos. Kaj. Tyla koju prosborim. Naklad preuze ovdašnji knjigar J. Kober, a izdat će jih u 40 svezaka po 20 kr. Tyl se može punim pravom nazvati tvorcem novočeske belletristike, a djela su mu pravom poviestnicom dobe, koje življaše dobe, gdjeno se novočeski duh iza dužega sanka opet buditi zače, da se pomoćju plemenitih muževa razvije u cviet, kojim sada cvate. Naše obćinstvo znat će Tyla, ako ne od drugda, a to kao pjevca pjesme "Gdje stanak moj?„ — I "Alfred„ V. I. Hálka doživit će naskoro drugo izdanje, prem ako je istom početkom ove godine sviet ugledao; to mu je najbolji dokaz valjalosti. Rečeni pjesnik pripravi takodjer za tisak sbirku svojih "večernih písni„, kojih se krasotom imadjaše obćinstvo priliku u "Máju„ nasladjivati. —

Obratimo se tim na polje praktične književnosti češke. — Velevažno poduzetje, kojega potrebu i naš narod strašno ćuti, je sastavljanje knjižne za češke zanatnike trudom od preko dvadesetorice spisatelja, ponajviše učitelja na ovdašnjoj zanatničkoj školi. Knjižna ova sadržavat će pod imenom "Prumyslová škola„ popularnu pouku o svem, što treba da zanatnik našega vieka barem iole znade. Dosada izašla je zoologija od Dra Ed. Grégra, mineralogija od I. Krejčoga i lučba od I. Stanka. Čitavo djelo izlazi pod upravom slavnoga starine prof. Dra Jána Purkyně, a bit će gotovo za tri godine. Kamo sreće da i naši književnici prionu o prosvjeti zanatnika te podobno, makar i manje, djelo izrade. Do sada nam žali bože zanatnik ili mora u tudjem jeziku da si ono malo izobraženosti pribavi, il je odsudjen, da u tmini neznanstva čami. — Dr. Ján Palacky zače izdavati ogromno svoje djelo "Zeměpis všeobecny vědecky srovnávací„ što je osobito onim, koji se dubljim naukom zemljopisa posvećuju, u dobri čas došlo; jer po začetku sudeć sadržavat će djelo ovo neobičnu množinu gradiva za rečenu znanost. —

KNJIGOPIS.

Pesme Jovana Ilića. Druga svezka. N. Sad Dr. Dan. Medaković 1858 dna. gg. ćirilicom. 30 kr.

Mi smo se veoma uzrodovali, čuvši, da će g. Ilić tiskati svoje pjesme i doista nije nas nada prevarila; jer ono nješto pjesama, što ih il čitasmo po

Digitized by Google

novinah, sjeti nas na našega pokojnoga Branka Radičevića, kojemu je g. Ilić pravi drug pjesnički. Žao nam je, gdje ne vidjesmo *prve svezke*, da uzmognemo bolje procieniti i shvatiti duh pjesnika. Ove pjesme su soneti, od kojih su njeki neobične krasote; onda sliede pjesme ine, ponajviše ljubezne, pune liepih mislij i čistoga srdca. *Mejrima djevojka i Dragiša Serdar* (pisana *jekavski*, inače je sve pisano *ekavski*) spjevana je narodnom mjerom; u njoj su one isti misli i rieči, kao i u narodnih pjesmah, te osim čina nije ništa nova u njojzi premda je duga; a narodne pjesme (ili njim nalike) ako nisu kao što je Luke Botića *Pobratimstvo* slabe su ciene. Balade *Lov Pembe Ajša* vrlo su krasne. "Hasau pepelar„ ostat će svakomu u živoj pameti, jer je upravo slika iz narodnjeg života. *Odgovor* je vrlo mudra pjesma, a *nadpisi* su zlata vriedni, mi ih preporučamo osobito g. Dru I. Ž. u B. i ostolim junakom i diplomatom pravopisa. — Samo molimo g. Ilića neka gledi (njemu nije težko) dosliedno pisat, a ne miešat ekavsko i jekavsko narečje u istoj pjesmi n. p. Lijepo je majka negovale — Sjaj mjesece, za oblake — sakri tvoje blede zrake itd. Gdjegdje bi paziti na mjerilo n. p.

Dosta si se ljube naljubio
I junačke nanosio glave (m. glave nanosio)
Danas ću ti glavu ukinuti
Tvoju vjernu obljubiti ljubu (m ljubu obljubiti itd.)

Knjiga je liepo tiskana, bez pogrešaka i nije skupa, tko si je rad razbiti brige i nevolje svakdanjega života i usladiti ga *pjesmami*, tomu možemo čistom savjesti preporučiti pjesme g. Ilića.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— G. Dra. I. Tkalca "Staatsrecht des Fürstenthums Serbien„ prevadja se sada na naš, madjarski i francuzki jezik.

— *Vilimskoga kralja kći* protumačio g. K. des Vilkinskischen Königs Tochter — i pita vrlo učeno: da to nije može biti "Vilkinus,„ otac junački u sjevero njemačkom bajoslovju.

— Naš vriedni g. A. T. Brlić, odvjetnik u Brodu prešao je s njekim g. Pachani u Bosnu i putuju u trgovačkom poslu. Hoće li nam g. A. T. B. kakvih uspomena iz Bosne donesti?

— *Sedmica* javlja: Svim prijateljem narodne prosvjeta javljamo radostnu viest, da je došla dozvolja za "Skolski list,„ što ga namjerava izdavati tiskarna Dr. Dane Medakovića. Ovo će biti prvi srbski školski list. Proglas i poziv izdat će se u svoje vrieme. Nadamo se da i mi Hrvati ne ćemo dugo izgledati takvih novina, a to tim većma, jer se začelo živo pogovarat po školskih sastancih.

— II. sv. Dr. Fr. Račkoga: "Viek i djelovanje SS. Cyrilla i Methoda„ dotiskuje se u Zagrebu; bit će koje kakvih 25 tab. G. pisac pripravlja sada III. sv. komu će dodat izvadke iz najstarjih rukopisa to hrvatske to bugarske glagoljice t. j. ako sl. občinstvo prione te se troškovi tiskarski s predjašnjih svezaka naplate.

— Ovih je dana u Zagrebu izašlo pretiskano djelo "Genoveva„ troškom "*Sbora duhovne mladeži zagrebačke*„ a tiskom D. Albrechta. "Sbor duh. mladeži„ prevadja već

Digitized by Google

od davna zabavne spise za mladež; djela do sada izišla jesu: *Genoveva* (10 kr.). *Gruberova katekeza* (30 kr.). *život kat. crkve* ili *Mali Goffine* (40 kr.) *Eustaky* (12 kr.) *Molitvenik Isaiov.* III.• put pretiskan (12 kr.) — Ako uzmemo: kako je plemenita svrha ovoga družtva; da su ove knjižice za mladež; koliko je mladeži po našemu narodu; kako bi se morao starat svaki učitelj da se razplodi dobra nauka iz dobrih knjiga medj naraštajem; kako su jeftine ove knjižice, i kako bi još jeftinije bile da ih se više razproda; kako se uviek više da ne imamo zabavnih spisa za mladež (a ono ih je okolo 40 knjižica): onda se ne možemo dosta prečuditi kakova su to protuslovja sama u sebi. Da je u nas književarstva kao što ga nije, pa da znaju svi učitelji ili kad bi htjeli znati kao što ne će, to bi tih knjižica nestalo na jagmu — a ovako, jao i pomagaj! da nije ovomu "sboru d. ml." pobude i podpore od strane našega Uzoritoga kardinala, preuzv. biskuga djakovačkoga i još dvajuh trijuh domoljubnih srdaca. Prinudjen bi dakle "sbor d. ml." uteći se vis. namjestničtvu, koje se i zauzelo namah i sboru naznačilo njeke spise za prievod. Isti se sbor utekao i c. kr. nadzorničtvu vojničkih učiona i nada se dobru. Preporučamo spise "Sbora duh. mladeži zagr." svoj gospodi školskim nadzirateljem, ravnateljem i učiteljem, osobito sada, gdje se svršava školska godina, te bi se mogla po koja knjižica u svakoj narodnoj učioni porazdieliti *za dar;* a to je jedino što se "sboru duh. mladeži zagrebačke" hoće, jer ga to potiče na novu radnju, pa do godine u ovu dobu mogla bi biti opet koja knjižica gotova. Mi želimo "skoru duh. mladeži zagr." dobar napredak i sjećamo ga, neka ne zaboravi štogodj i iz života n. p. nauke ili druge koje struke, što bi bilo djeci za život. Mnogo bi se moglo izvadit iz českoga časopisa: "*škola a život*," od koga je dosad izašlo pet svezaka. Molimo slavni "sbor" neka nam pošlje popis svih svojih i ostalih zabavnih knjižica (sa cienom); mi ćemo ga oznaniti u Nevenu, da se razobći.

— U nakladi školskih knjiga u Beču izašlo je na svjetlo našimi biskupi odobreni *Evangelistar* za hrv. slav. pučke nčione, naslovom: Poslanice (epistole) i blagoviesti (evangjelja) za sve nedjelje i blagdane crkvenoga godišta. Ciena 18 kr. — Naredbom min. bog. i nastave ima se ovaj evangjelistar uvesti u sve pučke kat. učione po Hrvatskoj i Slavoniji.

SMJESICE.

— Školski sastanci zarediše, hvala Bogu, i kod nas; svigdje se vidi i priznaje, kolika je korist, a još će se bolje uvidjeti i priznati, kad im jednom ugledamo i ploda.

— Ona viest, da je tielo sv. Ćirila (umrlog 14 velj. 859) pokopano u crkvi Sv. Klimenta u Rimu, navela je zemaljskog poviestnika moravskoga g. Dra. Bedu Dudika 1853 god. da potraži grob ovoga velikoga apostola slovjenskoga; i sbilja nadje g. D. da sadanja crkva Sv. Klimenta u Rimu stoji na razvalinah još starje crkve; iz otih razvalina pomoli se iza kratkog kopanja mermerni stup; to ga osmielilo da bi se moglo i dalje kopati.

Digitized by Google

Kath. Literaturzeitung kaže, da je, apostolski namjestnik u Beču prionuo uz misao gna. Dudika i da on sada dao kopat ote razvaline, ne bi li se još i što, a može biti i tielo Sv. Cirila našlo.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. R. u R. Od jakoga (a ne cieloga) lika "divlji„ dakako da je "divalj„ slabi lik; "divlji„ može biti da je jačanje (comparativ) od "div„ (ili divi. -a, -o,); ali se čuje i "divljiji„ kao jačan "divlji; „ oni pridjevi na ski, lji, itd. ne imaju jačanja, a ako su izvedeni od imena (ljudskoga, narodnoga; ili grada, brda, rieke itd.), onda ne treba jačati.

G. A. M. u M. Kako čujemo, po naših otocih *kabati* znači kako rekoste slušati (auscultare i obedire); a "habati se„ znači u kajkavštini čuvati se; *špijec* (a ne špigec) u Vrbniku i Dobrinju (na Krku) je isto što i "obhan ozimac„ (orzo pesto, gestampfte Gerste; kaša?) a u Senju čujemo da se veli špiljac; odakle su oté rieči, ne znamo: nego molimo tko što zna neka nam izvoli javiti.

G. Glav. Gosp. u Sopr. Ne znamo, kako sada stoji sa Šk. Sv. pismom; nego da ga popravit mora nije sumlja, kad mu svi vraćaju.

G. X. u X. Oprostite da Vam kažemo: ne imate pravo; jer ako svako tako reče (ta valja da nije spao Neven na moja 2 f. 30 kr.) onda su to krive misli; a tako sbilja mnoga gga. misle, jer niti kane plaćati niti vraćaju brojeve. Mi iza tolikoga moljakanja ne znamo što da mislimo o mnogomu g. Nekaniplatoviću, nego svršetkom godine uz imena gg. članova, naznačit i dan kasnoga plaćanja.

G. abc. Za što ne javljamo imena one gg. što odgonetaše. — Za to, jer je šteta novine napunjati onim, što ne ide u novine. Tko je slavićan, te mu je milo vidjeti tiskano *ime* svoje kao književno, neka izvoli napisat članak kakov, pa će mu drage volje, ako uzhtije, ime stvar, ili stvar ime proslaviti ne *kao* književno nego upravo književno.

G. M. M. M. Urednik da je sluga čitateljstvu? — Oprostite gospodine, niti je urednik čitateljstvu sluga, niti je čitateljstvo uredniku sluga; nego je uredaik upravo urednik, a čitateljstvo je čitateljstvo. Dokaz najbolji jest ovaj: kakov sluga može biti onaj što bi imao na stotine gospodara? A opet ne može biti urednik gospodar; za što; za to jer čitatelji toga ne daju. Ako Vi uzeste može biti ono urednik-sluga samo za primjer, onda Vam ne valja primjer. Ako uzeste "od nevolje„ a htjedoste drugo što reći, molimo Vas recite što mislite. Pogovor, gotov dogovor. — Ono drugo, što velite vrlo je zdravo i hvala Vam na svjetu, kušat ćemo doista, kao što već i u ovom broju vidite.

G. Fr. R. u R. Hvala; 6 fr. za G. u redu. Putopisu Jurja Husta veselimo se: glednite, da li on bijaše iz Rasinje, jer se onda ne može zvati Slavonac. Rasinja je medj Ludbregom i Koprivnicom, a druge Rasinje ne mogoh naći u Lj. Nagy: Notitiae politico-geographico-statisticae.

G. I. Virorski. Molimo Vas, javnite nam se i pravim imenom.

G. N. D. Šp. u Pr. Molimo Vas, javite nam, kud da Vam pišemo.

G. M. B. u Z. Iskrena Vam hvala na svjetu. Oboje bit će; jedno skorom, a drugo kako uzmožemo.

G. M.-N. u N. Kako da nazvemo nove novce? — Na to je vrlo težko odgovorit; jer bi valjalo znati i poznavati sve stare naše novce i imena im. Istina bog, lahko bi bilo skovati kakva nova imena; ali da li će narodu omiljeti — to je druga. Nego mi mislimo, najbolje će biti neka ih narod prozve kako on zna, pa onda ćemo si prokrčiti put one rieči koje budu najbolje; a da će tu narod izobreti riečij do skora, o tom ne sumljajte, jer se tu radi — *o novcu*. Medjutim molimo svu gg. koja čujnu bud koje ime, kojim prozove narod ovaj ili onaj novac, neka nam jave, pa ćemo ih u Nevenu oglašivati. Od svih imena što ih do sada čusmo za nove novce, doista su dobra ona, što ih oglasio "Gospodarske list„ jer ih stranom od prije narod zna, a stranom ih zna od sadanjih novaca. Bilo bi vrlo koristno, napisat knjižicu o novu novcu, jer će bit nevolje u računih.

G. Skd. V. u Vi. Tko ima pravo na lanjskoga Nevena pol godine, dobiva ovaj badava do početka listopada. Ono *j* medj dvoglasom *ie* (liepo, sliepo itd.) ne ima mjesta, za to ga izbacismo, pa se gdje i izgovaralo; jer se njim razteže izgovor a pravila mu ne ima po korenu; a po pravopisu još manje, jer bi se onda morale pisat, *ja sam bijo, ti si kodijo*, on ga je *našajo* itd. t. j, valjalo bi dva samoglasa sastavljati ovim pridahom *j*. Prvo nam pravilo budi, kad se pravi pravilo neka je jasno. Da mi što više znamo što je pridah i koje što čega ne znamo, laglje bi nam bilo s pisanjem našim. — "Uljezi ovaj grad„ nije naški, nego "u ovaj grad premda je pravo "obići šumu„ i "obići okol šume. „ "Težkom sam te mukom doišao„ t. j. težkom sam mukom do tebe došao) govori se; ali smijemo li slagati po nalici?

☞ *Molimo učtivo svu onu gospodu člane Nevena, koji do sada još ne platiše, a primaju ga, neka bi se jednom smilovali i platili; doista nije liepo, što ih moramo toliko puta moljakati, a da ne spominjemo, kako su ovi članci upravo ne književni.*

Naklada i tiskà **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 18. *Na Rieci 31. srpnja 1858.* **VII. godina.**

KRASOTI MILE.

Milice, rajska sliko!
Za što si tako krasna,
Da još i zviezda jasna
Zavidi čaru tvom?

Zar da me kiniš jače?...
Da moje oči sjeniš?...
Da moje srdce plieniš?...
Podlažeš jarmu tvom?

Bježo bi na kraj svieta
Duboka mora plio
U spile s' mračne krio,
Da tebi izbjeć znam;

Al zaman kad te svuda
Pred svojim zjenam gledim,
Pa trunem, pa se ledim,
Pa ne znam za se sam.

J. Sundečić.

LJEPOTA DJEVOJKA.

Od Dragojle Jarnevićeve.

(Dalje).

U veče razgovarahu se sestre dugo i dugo, Marija grli sestru i na posliedku reče:

„Nu eto dušo sestrice, ako ništa, to ti neka bude utjeha ucviljenomu srdcu tvomu.... Ne trpiš sama znaš da imaš plačidruga.„

Nastà jesen i mnogi se gosti pojáve kod gospodina Slabekovića. Pročulo se po svom predielu, da su mu ćeri glasite, liepe, vrstne za udaju i vješte gospodarstvu. A nije ni šala! četiri djevojke, krasne a dobre gospodarice; imalo se tu što izbirati. Pa došlo gospodičića sila, niti je trebao otac s njimi na izložbu — kako se to dan danas po šetališćih, balovih, koncertih, kazališćih i toplicah mora. — Tu se sjatilo sve okol njihove kuće i momčad ždrebala medju se. Kocka pala sad za ovu sad za onu. Ali hoće li djevojke tako? pitali se. G. Sumić bio tu kolovodja; ne bio baš najmladji, ali momče neženjeno, i dokučio se njekako do službice, kao sliepa koka do bobova zrna — pa mislio da mora imati drugaricu; to jest gospodaricu. Obećala mu bila gospodja Slabekovićeva da će mu dati jeduu ćer; ali koju? Danicom gledala bogata i ugledna gospodina; a bila mu, prem da

Digitized by Google

najkrasnija — preblieda. — Ljuboslava bila gospodarica kao njih malo, ali bila živi prkos i zloba.... Poznavao ju dobro. Marija bila krasna, vesela, malo za posao ali više na nakit i zabave. Mirka nješto premlada, ne imalo joj malo više preko četrnaest godina. Drugove njegove nije to ni malo smetalo. Išao svaki da pokuša svoju sreću. Udvorivali se jedan ovoj, drugi onoj. Danica tudjila se od svih i Marija ju za ludo nagovarala da bira. Mati pak kazala da ne ima tu ništa za nju, već da će ju buduće zime odvesti u Zagreb pa gledati da ju tamo smjesti. Ovim drugim kazala neka biraju, ipak da ne će prije Danica iz kuće, da bo nju prvu odpraviti mora. Za lud molila Danica majku, da dade djevojke dok ljudi prose, jer da ona ne će podnipošto ići za muža, a da ne valja držati sestre nje radi kod kuće. U to se ne da majka uputiti.

Tako prolažaše vrieme. O pokladah ne hotjaše Danica pod nipošto u Zagreb. Niti bila ona tužna niti vesela. Dobrovoljno, i da ne rečemo proti materinskoj volji poprime posao u kući, a izvan kuće upravljaše Ljuboslava. Ali pusta osta Daničina želja, sestru si predobiti; ona osta mrzla te mrzla prama njoj i sva njezina poslužnost bila badava.

Njeki imućni gospodin iz daleka, dojdè da si izabere djevojku. Vidjè Danicu i ona mu omiljè. Zamoli ju u matere, a ova priveli. Ali Danica rečè materi svojoj odlučno, da ona ne će za muža nikad, a da neka daje sestre. Dopane i otac i tu se povedu ozbiljne rieči. "Ne znaš li što me stojiš novaca, pa da sada tuj sjediš," rečè mati srdito. Gorko odslovi djevojka: "Da sam te stajala manje novaca mila majko, bila bi sretnija, a ti zadovoljnija." —

Tako minù navala ova. Isti taj gospodin obra si Mariju i oženiv se odvede sa sobom. Prije razstanka grliše se sestre; Marija utješi plačuću Danicu, veleći neka se smiri i neka materi po volji ide.... Ali ova reče: "U svačem ću joj voljkati, ali u tom nikada; — ti znaš što je — ne mogu drugačije.

Od svih ukućana bijaše Marija jedina, što se s Danicom pazila. Mati gojeć samo velike osnove s njom, razsrdi se žestoko, gdje joj posta tako neposlušna; otca ne bi mnogo kod kuće a sestre ju mrzahu, i tako življaše djevojka kao samotarica.

Godina minù za godinom. Danica se ne promieni u tihom svom poslovanju. Cviet njezine mladosti povehnu, i snuždena boravila duge dane sama sobom u sobi. Riedko dobivala bi listić i unj se zadubla. Kada bi mati opitala, odkuda, a ona odvratila, od prijateljice Hanke.

I Mirka se uda za njekog susjeda. Blizanice ostaše same u matere. Nije bilo materi po volji što ode Mirka; ali otac uvidjev, da mu supruga izkvarila svojom taštinom sreću Daničinu navalio svojom voljom i mora ju dati. Čim starija, postade Ljuboslava zlobnija. Ona smatra Danicu za uzrok što se ne smiesti, imajuć umah prvih godina priliku, i ne mogaše je žive vidjeti. Kao ris nazirkivala bi svuda za njom ne bi li do čega došla, čim bi mogla doznati uzrok njezinih jada i snuždenosti. Materi je bilo poznati, da se grizla u potaji s ponašanja Daničina; a otac izrekao to i javno; nu izvalio svu krivnju na mater, kojoj dojde na um, šiljati djevojke u nauke i odgojivanje. Na ovaki razgovor dopane jednom Ljuboslava; nu čuvša samo

Digitized by Google

posliednje rieči, shvati na toliko, da djevojka nješto od svih taji. Najbolje joj prilike sada, izkaliti srdce na sestri i na roditeljih.

"Jest„ prihvati u mah "ti si majko obožavala Danicu, a ona te najprva iznevjeri.... Ne misli da nije ona što godj kriva, i s toga je tako nevesela uvjek. Nije badava njezino dopisivanje, a ono prve godine i bolest na pismo što no dobi. Ta ako nitko, ući ću ja njoj u trag.„

Otac se zamisli, a mati prospe suzami.... Malo za tim dopane pismo od Marije da će jih obići sa svojom djecom. Danica se uzradjuje, a Ljuboslava uzme nješto snovati. Otac je bio sjetno neveseo, kad si pogledao diete svoje, Danicu svoju, a onda bielu glavu svoju, uzdrktao nehotice i pomislio kako će ju morat ostavit a ne znat što ju ubija. Napokon se odvaži i udje u njezinu sobu. Zatezao njeko doba, našav ju tareću si oči, kao da je plakala. "Danice moje diete„ prihvati konačno "Danice s česa ti plačeš, za što nisi vesela? — Koji jadi tebe tišće, da od samih roditelja, za koje znaš kako te ljube, kriješ ucviljeno srdce. Jer da ti je ucviljeno, to šuteć kažeš okom, obrazom, svim tielom.... Ima već njekoliko godina da te već tako gledam.... Šutio sam dosele; ali kako ću dalje, kad vidim bielu svoju glavu, da pomislim, da će kloniti vječnom počinku, a ne ću znati s česa mi najmilije diete gine.... Ćerko ljubljena, ne znaš me kao zla ni stroga otca, pa za što ne tražiš pomoći, utjehe barem u mene..., Danice, da li nisi što skrivila u kobno ono doba, kad bi daleko od svojih roditelja, tudjini povjerena?... Diete; čuj me: kunem ti se velikim Bogom i dvorom nebeskim, kunem ti se ljubavju otčinskom, i svim što bi mi ikada milo, — niti ukoriti te ne ću, samo mi kaži s česa boluješ, kakova ti je rana na srdcu.„ — Tu ju uzme za bielu ruku i pritegne na otčinske grudi.

Na ove mile, u srdce dirajuće rieči svoga roditelja ciknù Danica kao od ljute guje ujedena, zagrli ga i prospè obilatimi suzami; ali dugo joj se dade ni riečce progovoriti. Otac uzè siliti, moliti, izpitkivati, i konačno izlije djevojka sve iz srdca svoga i povjerì otcu.

Već bijaše davno ušutila ona, i još sjedjaše otac mramorkom šuteć, i držeć na grudih diete svoje. Bio on uzdrman u dnu svoga srdca; drktala mu svaka žilica, i s toga mu se stisnulo grlo da nije ni propisnuti mogo. Težkim uzdahom odlahnù konačno svoje grudi i prozbori:

"Sliepa materina ljubav izkopà jamu, u koju položi najljepši cviet djetce svoje.... Što će ona ako joj kažem?„ — Otče, mili otče! kao što ti mene ono malo prije zaklinjaše, zaklinjam sada tebe, ne kaži materi. Meni s time ništa laglje, a nju bi sviest grizla, znam bo, da me ljubi. Ona ne zna ino, već da me bole prsi, a to je nevolja što čovjeku dodje. Dosta je što ti znaš. Ne zadaj joj nepotrebite rane.„

Razmišljajuć još njeki čas, rečè otac: "Barem nješto ćemo gledat da pomožemo. Piši Hanki umah sutra da ja onamo dojdem, i da stvar ma najmanju uredim.„

Minù njekoliko dana, i otac javi svojoj supruzi da mora za poslom i njeko doba od kuće. I tako on ode na put.

Mati ponješto opet oživi, dobiv viest, gdje će ih obići Marija. Daleko od svoga rodjenog mjesta nije mogla često dolaziti; a zadržavahu ju sve

Digitized by Google

koje kakove okolnosti s kojih nije mogla evo već sedme godine obići si roditelja. Bilo djece troje; sve zdravo i čitavo, te s toga se sada lasnije mogla pustiti na putovanje. Bilo je jeseni i dosta veselja za djecu. Ona izadje žena opuna i s radostju gledaše ju mati; a još većom grliše si unućad koja skakaše kao srne podno voćaka, okol groždja itd.

Čudila se nadošavša sestra Ljuboslavi koja postala stran svih poslova i jala što ga gojila, omašna, i rumena kao jabuka; a naprotiv tužno motrila Danicu, koja prije svoje dobe povehla; ona ju tamnim okom pozdravi i zagrli.

Da su si sestre imale mnogo kazati, svatko može lasno misliti, te su jedva čekale da dojdu u samotnu sobu, gdje će opet zajedno spavati i srdcu si odlahnjivati. Do kasna su razgovarale i već odbije sat po pónoći, kad svieću utrnu.

Jedva usnu al jih njeki klik probudi. Slušaju i čuju, da dolazi iz Ljuboslavine sobe; one se dignu te i pohite onamo. Tu ležaše sestra krvavom glavom, skučeć i veleć, da je njekako po nesreći sa kreveta pala pa udrla glavom o stolac, i da si je takodjer nogu izčašila. Tu bilo sada trke i vike, svi ukućani pohite u pomoć. Ležala do tri nedjelje, i za uspomen ote noći osta joj na čelu znamen od rane što ju je od stolca dobila.

Ali jutrom iza te noći, kako služkinja dojde u sobu da podvori djecu, slušav razgovarajuće gospodje od nesreće sestrine posmiehnu se. To se uzme Danici na žao, prem da znaše, da joj sestre služinčad ne ljubi, i ukori djevojku. Ova se izgovori veleć, da nije zlorada njezinoj nesreći, već načinu da se smije, kojim je u nju upala. I pitajuće sestre saslušaju, da ju služkinja gledala, kako se ona vukla na onu dašćaru izbu tobož — koja stoji opravo pod prozori, pa da je tu tako dugo stojala, dok su svieću utrnule; imala njeke ljeztve kojimi se gori i dolje penjala; u noćnom mraku nije valjda dobro stala, pa se osklizla. Težkom se mukom odvukla u dvor i vrata zaključila. "Mislila sam ići u pomoć „ doda djevojka "ali bilo bi gospojicu stid od mene što sam ju gledala, pa s toga nisam se usudila; a opet ne mislih da će biti tako težka rana na glavi. „

Nehotice udare sestre u smieh. Njezina znaličnost nagrdila joj čelo, a bila bi mogla onako omašna još i gore proći. Kada ostanu same reče Marija "vidi der ti naše sestre; ne mogav na vratih dočim dvoja prieče, prisluškivati, privede ju znaličnost na nesreću. Mogla je što i čuti. Ići ću docnije k njoj, i gledat opriczit da materi ne kaže ništa. „

Iza njekoliko dana dojde otac. Sve mu se radovaše, a najbolje unučad. Ali i on se njoj radovaše po najviše.

Kada bude u večer, sjedne otac medj svoje gradačke odhranjenice. Ni jedna nije pitala ništa; ali njihove oči, uprte u njega, govorahu više od stotinu jezika. Iza kratka šutanja prosbori otac:

"Moja djeco najprije da vam kažem; vidio sam i govorio s Hankom. Pozdravlja vas obje od srdca i kaza mi, da je zadovoljna u svom koludričkom stalešu; i što najvećma želi, vidjeti svoje prijateljice iz zanesenih godina poludjetinskih.... Mati Hedvija mi na moje pitanje ovako odsloví: "Istina, da se bijaše zavjet vašeg djeteta iz mladih, nezrelih mislij rodio, ali bio je pol godine razmišljen i dobrovoljan. Zanesenost njezina bijaše velika, i neprestane suze i moljakanja odluče pokojnu nadstojnicu, osam

Digitized by Google

dana prije, nego se vrati djevojka kući, primiti njezinu zakletvu.... Nastojnica bila već žena pristara, i mislila si duši bolje mjesto uhvatiti, ako još koju nedužnu ovčicu nebu pribavi. Njezina je zakletva išla po zakonu; želi li biti ona odriešena, a to joj stoji prosto, javiti se kod biskupa. To su njezine rieči. Hanka mi kazà, da je sve onako istina kako ti je pisala, i da joj brat niti danas ne žali, što se pokaludjerio. Ako se ti pako ne želiš tvoje zakletve prostiti, a ono da bi bilo bolje, da dojdeš u manastir pa da ondje živeš u miru i redu.„ Tu ušuti otac i sve troje zadube se u misli.

Nakon podugog šutenja gane se najprva Danica i tihim uzganutim glasom ali odvažno nastavi:

"Žalim majku svoju, ali da ne bi nje, u mah sutra bih se spremila i otišla u monastir, kuda sam se zagovorila. Ali od nje moram kriti čin ovaj; prevarena u svojoj nadi glede moje udaje moram ju tim štediti. Oj; — ruka ljubeće majke ne mogaše me voditi u najpogibelnijoj dobi, već me slabu povjeri tudjim rukam, koje povedoše razmnivu krivim, prenapetim putem.... Mišljaše ona meni dobro činiti, čim mi otvori ponore ljudskim slabućam priredjene.... Otče moj, sada znadeš, koj je crv što mi grize srdce.... Oprosti mi, ja kriva nisam.... Da sam imala tebe uza stran moju onako ne bih bila učinila. Duša bi mi odviše sanjarska, i zanesenost kojom ono doba uz svaki sanak prione, biaše trajnija nego što je obično kod drugih.... Jedino me to tješi, što nisam pregriešila, ako sam i odveć romantičko učinila.... Svakako ostanem kako jesam.... ali da mile moje rodice nestane — onda moj ljubeni otče — onda — odem kuda se zavjerih.... tako bi ugovoreno kod moje zakletve.„ Posliednje rieči drktahu joj sa probliedjelih ustnica, i krijuć obraz o rame otčevo prestane.

"Stotina puta dojde, da ne valja ženi sve za volju učiniti.... Da sam ostao kod prve odluke svoje i doveo vam prikladnu učiteljicu, eno od vas svih četirih čestitih žena; ovako ne ima ni jedne.... da, da, nijedne.... Sve ste pošle krivim putem s mahnite taštine svoje matere„ — reče otac gorkim podsmiehom, prime Danicu i oslone ju u naručje sestrino, digne se i naglim, žestokim korakom odè.

Marija prigrli sestru i klone glavom. Posliednje rieči otčeve dirnu ju duboko; poćutila je, da se ovaj ukor i nje tiče. Pošla za muža koj ju je ljubio; ona postala raztrošna, a poslena ne bijaše nikad. Mnoga služinčad, velika družtva i sjajna kuća podkapaše imutak, i eto sada, gdje baš otca obide pogovoraše se, da je morala umaknuti od mnogih vjerovnika....

Kao nikada, otac se sneveseli. Skrb za djecu pritisne mu dušu.... Ljuboslava dospjevala nesnosna, i to više òto se pročulo, kako ona sa svoje znaličnosti postradà. Otac ju ukorio, a ona mu odslovila: "Tratio si imutak, a za koga? Sada znam što je Danica; — bilo vam na čast što vam zaleže ta sanjarka.... Mišljaste ju činiti groficom, pa gle sada vam raztjerava muhom svojom udaranjem po onom brundalu.„ Takovih bilo dosta prizora. Otac poćuti istinu njezina rugla, pa šutio, a mati mal da ne puče od boli što ju poćuti svaki dan pobolje.

Mirka je dolazila i odlazila, i nije si trla glave za neslogu, što se ugniezdila u roditeljskoj kući. Veselom dušom gledala i slušala sve, a kad joj dosadilo, okrenula ledja pa kući.

Digitized by Google

Iz svega je razumjela Ljuboslava, da mati ne zna za ništa, što je okol Danice, a da otac pomaže tajiti. Buknu u njoj silna vatra. Sav jal što ga već godine gojila, namjeri sada na sve strane razpustiti, i sve okol sebe otrovati kakono i ona otrovana bijaše. Zna ona, da još mati sveudilj s Danicom daleko misli. Prem da minula dvadeset i šestu godinu, i ponješto izvehla obraza i upalih očiju bila, svakako ostà joj dražest i milota, koja ženam, u istinu liepim, u visokoj starosti ostane. A svakako se još oporaviti mogaše. Da se osveti i materi, koja joj najviše kriva da ne ode za muža i ne stupi za sebe, odluči sada sve joj odkriti; premda ju Marija moljaše i mnogo obećavaše, neka ne smuti materin pokoj. Do duše, obećà sestri da ne će; ali jal nadjača zadatu rieč i ona se ušulja materi.

(Dalje i svršetak).

KOPRIVICE.

Fr. Tu. Ličanin.

Pitaš viekom: kakva tama
Pokriva mi vedro čelo,
Za što sjeva neveselo,
Iskra jasna prvog plama?

Jer ne pitaš: što tuguje,
Mrkla noćca brez zviezdica,
Što li vene ljubičica,
Kad je vrući vjetar truje?

Doisto bi znala tade,
Uzcviljena srdca vaje,
Kom' najmanji trak ne sjaje,
Bolje dobe — sladke nade.

ŠĆEPAN MALI.

Ovaj znameniti čovjek što nikao u našem narodu ne ima druga u poviesti našoj. Ako je sve istina što nam priča g. S. Ljubić u svom "Dizionario biografico,„ onda je Šćepan Mali„ još znatniji, nego u onoj drami od pokojnoga vladike crnogorskoga: Lažni car Šćepan Mali. Čujmo što piše Ljubić.

Zanović Stjepan rodi se u Paštrovićih 18. veljače 1751. Svršiv nauke u Padovi, dade se po naravi svojoj žestokom mačtom i duhom proničnim na čitanje pjesničtva starog i novog; odatle mu njeka želja za knjigom i njeka lahkota u govoru, koja ga pomagala poslie toliko u drzovitih poslih. Boraviv nješto u Mljetcih, vrati se kući i odtud odmah u Crnu Goru, tu se izdao za cara Petra III. Ne našav koji bi pristali uzanj, ode u Poljačku i tu si nadjede ime *Warta*. Kad se tu spoznao s mnogimi, odkrije im da je on knez Kastriotić, potomak Skenderbega, i da on ima u Albaniji jaku stranku, gotovu za bunu, samo da bude novaca. Tu on, kako dobije mnogo novaca za to, ode u Njemačku, prošav glavnimi gradi, svojim prijaznim načinom, umiljatošću svoga duha, različnimi svojimi znanosti steče prijateljstva u mnogih slavnih književnika i osoba. On je dopisivao sa Gluckom, Metastasiom, Voltairom, Rousseou-om itd, s carem ruskim, kraljevićem pruskim, knezom

Digitized by Google

saskim itd. Ali novci što ih sabrà u Poljačkoj ne mogoše trajat[illegible] vieka, te odišav iz Berlina dodjè u Beč, gdje ga zatvoriše g. 1778. Na zapoviest cara Josipa puste ga; on ostavi Njemačku, i stupiv u svećenstvo, pod imenom *Warta* ode u Rim, tobože da odoli zavjetu. U ovom gradu spozna se sa vojvodkinjom *Kingston*, koja se bijaše zanesla za njim sa sile pobiedne što je bi u njegovih pismih, koje joj pisà. Do skora ga i tu prepoznaju i iztjeraju iz Italije, a on prošav Njemačku pod imenom o. Zeratubladas, smjesti se u Amsterdamu i proživi tu njeko vrieme na tiho. Došav u Bruxelles izda se za kneza od Albanije, naužije se dobročinstva u vojvode od Ligne i drugih. Doznav da će se zaratiti Holandezi (sa carem Josipom) ponudi im vojsku Crnogorsku od 10 do 20000 momaka. Generalni staleži (sabor) ne prime ove ponude (28 pros. 1784), ali mu odašalju pismo, u kojem vrlo zaciene njegovu oblast nad onim narodom (Crnogorskim). Na ovo pismo on uzme od bankera u Augsburgu 80.000 fior. Ali malo za tim odao se načinom kojim počinio njeka bezumlja, te ga dadu generalni staleži zatvoriti, a Šćepan da se spasi od sramotne smrti, jer bi ga bio sud tako obsudio, ubije se 25. svibnja 1786.„ Tako piše Ljubić i navodi još i knjige što ih je pisao ovaj Šćepan-Mali: *Opere diverse* (djela razlika) Milan i Pariz 1773. 3 knj. 8na. — *Opere postume* (djela posmrtna) Draždjani 1775. 8na. — *Lettres turques* (turska pisma) Lipsko 1777. 2 kni. 8na. — *Epitres et chansonnettes d' un Oriental, ne' dans l' annèe 1751, le 18 fevrier, écrites à trédéric Guillaume de Prusse, et à Gertrude de Pologne; avec les ouvrages postumes du pacha de Caramanie et d' un anonyme.* (Pisma i pjesme njekoga iz iztoka koj se rodi god 1751. dne 18 velj. pisano Frideriku Vilelmu od Prusije i Gertrudi od Poljske; s posmrtnimi djeli prše karamanskoga i njekog bezimenovića, 1778. 8na s njegovom slikom i što govorio sa Gluckom (str. 74), jednim pismom Metastazia i s horoskopom Europe; — *L' Horoscop politique de la Pologne, de la Prusse* etc. Haye 1779. 12na. posvećeno caru Josipu II. — *La Poésie et la philosophi d' un Turc à huit queues, à trois plumes de hèron, à deux aigrettes et à un collier d' emerandes* (Pjesme i mudrost njekog Turčina sa 8 tugova, sa 3 pera čapljina, sa 2 perjanice i sa ogrljajem od smaragda) Albanopolis 1775. 8na. — *Fragment d' un nouveau chapitre du Diable boiteux, envoyè de l' autre monde por Le Sage.* (Odlomak iz novoga poglavja Vraga Hromoga, poslao iz drugog svieta Le Sage) 1782. — *L' Alcoran des princes destinés au trône.* (Alkora Carevićem i kraljevićem što će sjesti na priestol). Petrograd 1782. 12. — *Le fameux Pierre III., empereur de Russie ou Stiepan - Mali, qui parut dans le duchè de Montenegro* (Slavni Petar III. car ruski ili Šćepan-Mali, koj se pojavi u vojvodstvu Crnoj Gori itd.) 1784 — *Pensée de Stiepan Annibale, vieux berger d' Albanie* (Misli Šćepana Anibala, staroga čobana arbanaskog) etc. *Epilogue à Trédéric Guillaume, prince de Prusse, la (?) sage, la (?) magnifique etc.*

Digitized by Google

Kako da si sada tumačimo ovo što piše g. Lj. prema onomu, što veli Vladika crnogorski i drugi pisci; da naime Šćepan Mali nije umjeo ni čitat, a kamo li ovolike knjige napisat. U "Lažnom Šćepanu„ drami vladike čitamo, da ga je ubio Grk Palikarda Stanko god. 1774 mj. svibnja, a po Lj. ubio se sám god. 1786. 25 svibnja; tu je razlika od punih 12 godišta. U ovoj zabuni upitasmo g. Simu Ljubića, prof. u Spljetu, odkud mu ove viesti o "Šćepanu-Malom,„ i on nam odgovori, da je crpio ono iz životopisa njekog njemačkog u c. kr. arkivu u Beču. Za sada ovoliko.

LAHKU NOĆ!

Bog krčmaru, lahku noć!
Bog ti bio u pomoć!
Ajdmo danas rano spat,
Bude nam se skoro stat.
Jur danica vabi dan
Doć će skoro sunce van.
Ako l' bi te pito tko:
Kad sam s krčme otišo?
Nemoj lagat kaži tad:
Da sam rano prošo spat.

I. Virovski. *)

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME (**)

Od prof. Jos. Kostića.

Pjevanje I—VI.

"Frustra enim asseritur, omnia in Iliade mirifice esse inter se vincta et copulata.„
Heine. XVIII. pjevanju.

Smatrajuć tu veliku pjesan za narodnu koja nam predstavlja prvo doba naroda grčkoga, cienimo, da zaista ne rušimo tim mnienjem, koga se čvrsto držimo one slave, što ju imadjahu stari Grci u toj liepoj pjesni. Ta im je slava i dan danas no u toliko veća u koliko su narodne pjesme i u narodu procvale; istina pjesnik je narodu svedj na diku osobito kad opjeva običaje, koje iz naroda crpi a što više kad uza to občuva gorećimi pismeni slavu, koju si je narod po junačtvu stekao, da mu ne propadne i da je dojduć viek ne zaboravi. Jerbo ako je pjesnik a po njem i narod koj ga je odgojio i odhranio s toga u velikoj slavi, na koliko veća je slava i dika narodu, koj je sam opjevao svoje junake i dogadjaje, ne laskajuć si, već si živo predstavljajuć minule godine svojih djedova? Velimo velika je slava tomu narodu, koj umije odievati svoju prvobilost, svoje junačtvo, svoje liepe i proste običaje, kojih se radostno sjeća i gleda da ih priljubi; na to mnienje ne će zaista nitko udariti što nije subjectivno već tako cieni i njih tisuća drugih, a i sam narod dobro

*) U zadnjem broju Nevena pjesma g. I. Vir. zove se: *Vinskim vikačem*, a ne kako je ondje krivo i nerazumno.

**) Ovaj članak bio sam naumio ljetošnjemu gimn. programu Osiečkomu, no ne podje mi za rukom stoga što je povelik.

Digitized by Google

zna i ćuti, da mu je u pjesmi kriepak i čvrst značaj i da se pjesnikom odlikuje nad inim narodom koj je tvrda i sirova srca, te ne umije opjevati milim i nježnim glasom svoju prošlost. — Svaki narod, koj je iole nježne ćuti, koj u ljubavi i slavi živi, ima svoje pjesme, u pjesmi pojedine stvari, dogadjaje na mnogo pripoviesti, u pjesmi bez uvoda i tumačenja na pravi i važni dogadjaj nasrne i gdje samo pokaže tu i pogodi. Za to se ne čudimo, da u velikoj narodnoj pjesni grčkoj ima stvarij koje si nismo kadri dovoljno protumačiti, udarimo li pravcem ili stranputice; velimo protumačiti, no ne glede jezika iliti oblika već glede pravila pjesničkih po kojih bi imala biti ustrojena ta epička pjesan. Te nepravilnosti no i osobite i nečuvene iznimke ili se nalaze ili ih nestaje, kako se držimo ili amo ili tamo; učeni ljudi bo udaraju jednom ili drugom stazom to jest, mnienje je o toj pjesni dvovrstno: njeki tvrde, da je pjesan cielokupna te da ju pjesnik sastavio; drugi vele, da se je pjesan tek iz razkomadanih i razsutih pjesama u cielost sklopila. Bilo kako mu drago, u pjesni ne ima zdrave skladnosti, to se oboriti ne da, ako se i osniva na tom, da se napominje u svakom pjevanju Ilijade srdžba Ahillova; istina u gdjekom se pjevanju naročito govori o Ahillovoj srdžbi, u gdjekom se pako proteže govor na tu srdžbu, a u gdjekom pjevanju ne ima ni slova o toj srdžbi; dakle slab temelj za one koji na njem grade. Veća čest učenih priznaje, da od prave skladnosti u Ilijadi ne ima niti govora, no u tom opet griješe, što im je pjesnik svedj na pameti te se nikako ne mogu odlučiti, da pristanu na to, što je po sebi tako ravno i pravo, da se dade samo s toga gledišta podpuno i dovoljno Ilijada protumačiti; a to, na što da pristanu, jest: u pjesni ne treba da se traži cielost, gdje su same pukotine, već da se dokaže, da je sastavljena iz pjesama, koje su bile spjevane na trojanski rat po narodu, ne u jednom te istom mjestu, već po čitavoj jonskoj obali; dakle bi pristati na to, da je Ilijada iz narodnih pjesama sastavljena. To im nikako ne će u glavu, a to s toga, što i sbilja misle da narod nije tako pjesničtvu vješt, u čem veoma griješe kad se obazru na Slovjene, u kojih je dosta takvih pjesama; pa da bi se komu uzhtjelo, kakvih bi krasnih epičnih pjesama sastavio iz pojedinih pjesama što idu na jednu te istu stvar. A da je to kako rekosmo, treba da pokažemo i dokažemo; i to ćemo iznajti napose u svakom pjevanju, što si protuslovi, što je neobično, što se ne sklada što se ne nalazi po drugi put; da uvidimo, da tu nije bilo jednoga pjesnika, jedne pjesni, već da je to narod, koj izpievà pjesama iz kojih je poslè dugog vremena velika pjesan "Ilijada„ sastavljena. Te da nam je lakše na pameti ciela Ilijada, izcrpismo iz svakog pjevanja najpotrebitije što ćemo si raztresivajuć svako pjevanje, predmetnuti; a ujedno napominjemo, da pod ovim nebom prave savršenosti ne ima, te da ne bi dakle čestiti čitaoci pomislili, da sam svemu doskočio; može biti, da će štogod zaostati, na što će drugi dojti, te jošt više doprinesti, kako da se boljma naše mnienje dokaže, i utemelji.

(Dalje).

Digitized by Google

Što prof. Mart. Hattala misli

O POSTANKU SLOVJENSKOGA PISMA.

(Iz Hanuševih krit. Blatt. für Literatur und Kunst)

Tko dobro zna poviest slavistike, pristat će uz mene ako reknem, da se u nas Slovjena od početka slavistike pa do danas ništa nije prenebregavalo, čim bi se riešio upros. da li je Sv. Ćiril bukvicu ćirilsku ili glagoljsku izumjeo. Jedni se ne bojali radnje, a drugi troška, samo da se najstarjim spomenikom crkveno-slovjenskog pismenstva bilo doma bilo u tudjini u trag udje i na svjetlo iznesu. Slučaju imamo zahvalit na mnogoj našasti glede na ovu stvar. Da se sjetimo n. p. kako slučajno nadjè prof. Const. Höfler u knjižnici pražkoga metrop. kaptola "odlomke glagoljske„ te ih sa P. F. Šafarikom izdà. Bilo je i takvih muževa dosta, koji pošteno nastojaše da se sve, što se mukom i slučajem steklo, ocieni kako valja. Pred svimi timi stojà nesmrtni osnivatelj slovjenskog staroznanstva; čovjek, koj se za svega svoga književnoga života riedkom ljubavi i najsjajnjim uspjehom trudjaše, da razbistri što je tavnoga u Slavistici. Ali ništa ga tako silno i uztrajno ne mamilo i ne zabavljalo, što upros o postanku i razmjer dvoje slovjenske bukvice. Njekoliko puta poveo on o tom razgovor: u "časopisu českého Museum„ (1852), u posebnoj knjizi "Pomátky hlaholského pismenictví„ (Prag 1857), i napokom, upravo njimi potaknut u razpravah "o postanku i domovini glagoljice„ (Prag 1858). Ali smo još uza sve to daleko, kao da bi mogli priznati što prvi reče Dobner "da je naime Sv. Ćiril izumjeo glagoljicu„ kao što to i Hanuš tvrdi i za gotovu istinu smatra. Da još do toga ne dodjosmo, ne vjeruje ni prvi naš glagoljski vještak a to je G. Šafarik. On (na 4 str. zadnjega pomenutoga spisa) usudio se samo priznati, "da je taj spis namienio onim, koji su radi znati, što on o ćirilici i glagoljici potonje mislio i za istinu smatrao.„ Tko bi ovo mislio púku čednost u g. Š., koje je u njem kao što je u pravom čovjeku biti mora, toga sjećam na ovu istinu: da mi do dana današnjega ne znamo ni jednoga glagoljskoga spomenika, o kojem bi mi bili osvjedočeni, da je barem onako star, nekmo li starji od znanoga Ostromirskoga, što bi pisan god. 1056 ili 1057. Za onaj tobože najstariji glagoljski spomenik (podpis "svećenika Georgija od Hierise„) na grčkoj listini od god. 982 u samostana Iveri na Sv. Gori piše i sám Šafarik (u glag. odlomcih str. 57) da taj spomenik do sada vidjè samo Arhimandrit Porfirije (god. 1846), svjedok doista vjerovan, ali ipak samo *jedan* svjedok, i taj nam ga nije obielodanio vjernim prepisom„ (a mi dodajemo tomu) niti je što uradio, čim bi iztraživatelji mogli odrediti:*) da li je podpis iz istoga vremena iz kojeg je listina, ili je ono ime kašnje podpisano, kao što to češće bivalo. U "glag. spomenicih„ (Str. VII.) vidi se iz grčke njeke listine Cara Romana II. od

*) U Miklošićevoj Slav. Bibl. I. 200, i u Šafarikovih Pamat. hlah. pisemn. s. VII. spominje se, da je Porfirije umro g. 1850 u Jerusolimu; ali ono ga živa gdje razdriešiva egiptske, babilonske, samarske, fenièke i sinajske napise. Minule godine izdà u Petrogradu dva djela: "Pismena Kineja Manathi na sinajskih utesah. S 23 nadpisiami egipetskimi, vavilonskimi, samarskimi, finikijskimi i sinajskimi;„ i "Hristianski vostok. Egipet i Sinaj. Ako dodamo i to, da rečeni g. Arhimandrit Porfirije vrlo dobro zna, kako bi mi radi imati točnjih viestij o onom glagoljskom podpisu: onda da kako valja se vrlo čuditi njegovoj iztraživateljskoj nasladi.

Digitized by Google

god. 960, da je onda bilo bugarskih naselbina u Hierisu. Po tom mogo se "svećenik Georgije iz Hierisa„ pod grčku listinu god. 982 kao svjedok podpisat glagoljski, ali je to proti tadanjemu običaju grčkomu. Da li je to tako bilo, te da li je ovaj glagoljski podpis nalik onim gothičkim, što su na latinskih listina u Napolju i Arezzu kao što to g. Šafarik sudi (glag. odlom, s. 57) to se može tim teže prosuditi, jer ne znamo, žali Bože, ni sada jošte što je u onoj listini. Dok se ne dokaže, da je glag. podpis sa listinom vrstnik (dokazalo se to sámom ili kojom inom listinom); ili dok se ne nadje spomenik koj glagoljski, što bude starji od Ostromirovog: dotle se mora vjerovat, da je Sv. Ćiril izumjeo ćirilicu, a ne glagoljicu; dotle će se i ini ćirilski spomenici, koji su nalik glag. podpisu od god. 982, te se čine starji od ostromirskog, morat više štovat, nego li do sada. Medj ove spomenike brojim:

1. Listinu, o kojoj stoji (Miklošić Slav. Bibl. I. 147) u popisu listina što se čuvaju na Sv. Gori: 919 (6427), 28 travnja: Stara slovj. listina (ćir.), u kojoj su točno naznačene medje imovinam samostana Zografu. Začetak: "v' dni carstva L'va premudrago itd. U malom Zografu.„ U pazki se piše: "Kadno Dušan bi na Sv. Gori i vidjè, da samostan Hilantari ne ima drvi, darovà mu diel mal. Zografu, naknadiv ovomu dva sela. Za to izreza iz stare listine ona mjesta, na kojih bješe medje naznačene, i umjesti nove medje; podpisav listinu i pečativ ju zlatnim pečatom.„

2. Slavni jugosl. poviestnik Ivan Kukuljević Sakcinski nadjè god. 1856 u tajnoj kapeli vatikanske crkve Sv. Petra u Rimu sliku bizantinskim slogom na drvu, na njoj ćirilska pismena, za koja on i to pravo tvrdi da to ne može biti dar Kostantina velikoga, kao što to veli "pia traditio„ rimska, nego sluti da je slika ota od ruku Sv. Methoda, koj razumievaše slikariju, i da slika znači ono putovanje Sv. Methoda sa Sv. Ćirilom u Rim god. 867, i da kaže kako Hadrijan II. posveti Sv. Methoda za biskupa pannonskoga. (Arkiv za pov. jug. IV. 1857. str. 382—385).

3. God. 1852 nadjoše blizo Nježina u Rusiji 200 komada srebrna novca, od kojih najvrednje u novčanu sbirku kijevskog sveučilišta metnuše. Od ovih mnogi imaju napis: "Vladimiru na stolě„ (t. j. Vladimiru na predstolu) i "a se jego srebro„ (a ovo je njegovo srebro); ovaj je Vladimir po svoj prilici "Veliki,„ koj umr god. 1015. (Trudy komisii dlja opisanija kievskago učeb. okruga. Kiev 1853. T. II.) Tim nalike novce (Jaroslava I. sina i nasliednika Vladimira Velikoga) spominje i Šafarik (o postanku i domovini glagoljice s. 10). Oni imaju da kako tu prednost pred ovimi što su pravi.

Samo se sobom razumije, da je od ovih i ovim nalikih spomenika ćirilskih ono što je pod brojem 2. najznatnje. Podje li komu vještaku za rukom, te obistini što Kukuljević o slici sluti, to bi se tim jasno dokazalo da je ćirilice bilo za vremena naših SS. Apostola, pa onda sliedovno i to da ju oni izumješe (?); ali s toga ne bi sliedilo, da je ćirilica starja od Glagoljice: jer što reče Dobrovsky, da u Slovjena prije Ćirila i Methoda ne bi pismena, to nije do sada dokazano. Što se svjedoči Carem Mihajlom u "pannonskoj legendi„ i kaludjerom "Hrabrim„ to nije za to tako istinito kao da ne bi trebalo više riečij o tom prosipati: jer:

a) Mihajlo III. bijaše kako znamo razuzdanik, pa kao takov slabo on

Digitized by Google

maraše za znatnje poslove, te je mučno pomisliti, da se on htjeo osbiljno presvjedočiti, da li njegovi slovjenski suvremenici upravo umiju pisat ili ne. Obširnije o tom čitaj u bezimenoj razpravi o Ginzelovoj "Povjesti Slovjenskih Apostola Cir. i Meth. i slovj. božje službe„ (Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method und der slavischen Liturgie Beilage zur Allg. Zeit od 11 travnja o. g.).

b) Ako pisac pannonske legende veli da je Car Mihajlo ono i rekao, odatle ne sliedi da je sbilja i Car rekao; a nekmo li, da bude i rekao, da je rekao istinu.

c) U svem spisu kaludjera Hrabra ne ima ništa, iz čega bi se moglo samo vjerovatno izvoditi, da on imenom "Slovjenin„ misli "sve Slovjene„ a ne samo svoje zemljake Bugare. Črty i rezy (crte i reze) kojimi veli Hrabri da pogani Bugari umiju *čisti* (*čitati i brojiti*, sr. kako Slovenci obratno vele *brati i čteti* Ur. Nev.) i gatati, može biti da su mu bila pismena glagoljska, da kako nespretna i nesgodna prema ćirilskim.

d) Njeke svjedočbe, koje navode njeki kao da su "rune„ (pismo) poganskih Slovjena, može biti da su upravo pismo, n. p. svršetak onoga izvješća kako su mrtce Rusi početkom IX vieka sažizali, kao što veli Ibn-Foslan u svom putopisu; da su naime na onom mjestu, gdje stajaše brod na kom su na rieci mrtca sažgali, gomilu nagomilali, a sred nje na velikom polenu ime mrtca i kralja ruskoga *upisali*. (Fraehn, Ibn Foslans und anderer Araber Berichte über die Russen ælterer Zeit, t. j. Fræhn, Ibn-Foslana i inih Araba viesti o Rusih davnih vremena. Petrograd 1824. s. 105).

Dok se ne razberu i ne ociene osim spomenutih vriednostij ovoga uprosa (o postanku i medjusobnom pomjeru obijuh bukvica) još i ova vriednost i one što ih Sreznjevskij (u žurnalu prosvještenija 1848. Juli 5-18 itd.) cjelovitije nego li Hanuš (zur slav. Runenfrage s. 64 i 65) skupio, dobro je zadirkivati u ovaj upros o ćirilici kao i o glagoljici (Šafarik o post. i dom. glag. s. 7) a nikako ne misliti da je već sve svršeno i odlučeno. Odatle je svaki, koga se ovo toliko kao mene ili više tiče, dužan, okol toga što se može više raditi i nastojati da se stvar razdrieši i odluči. Ja se latih toga posla istom onda kad se uvjerih, da svrši g. Šafarik svoja dugotrajna i veličajna iztraživanja. Za što prije ne prionuh kao što sad začeh i nastavljati kanim, o tom drugi put.

SAMO
slovjenski kralj, izbavio Slovjene od jarma avarskoga.

Po Palackomu i Kremplu, spisao Slav. Porok.

Azija je kolievka čovječanskoga roda, kolievka obrazovanosti, obrtnosti i trgovine; od pravieka pospješna promicateljica i uskoriteljica svakog napriedka ostaloga svieta; al se uza to zarodi u njenih grudih i mnogo gorkih posliedica. Uzgoji, a i sveudilj goji u svom krilu izobraženih naroda, nu i silu okorjelih varvara, štono ponajviše u srednjem vieku, počam od "Seobe naroda„ tja do četrnaestoga stoljeća provaljivahu u susjednu Evropu, nasrtajući te uznemirajući blizke svoje susjede — Slovjene, koji su, tako rekši, viekom sko-

Digitized by Google

znovali nad medjami Evrope i zaklanjali jih, u koliko dospješe, od provale divljih Azijanaca.

Nismo medjutim nakani ovdje podrobno da izpisujemo svekolike zlopaćene jade i nevolje, od naših zloglasnih njekadanjih napadača; već ćemo se evo stegnuti u onom, što za predmet ovoga članka obrasmo.

Istom što se Česi i ostala onuda slovjenska plemena obezbiede sa zapada od sveudiljnih nasrta Duringa i Franaka; dok jim nuto od istoga dodje nova nevolja na glavu. — Već god. 558 provali u Evropu nov narod Avari ili Obri, izagnani od Turaka iz svoje doondanje postojbine; te zapriete gotovom propasću miroljubivim Slovjenom.

Oti sa ratobornosti i tvrdosrdja na glasu nesmiljenici, obore se iznajprije na Slovjene nad crnim morem, ove svladav nagnu k dolnjem Dunaju gdje podjarmiv ondješnja slovjenska plemena, obrate se upravo na zapad; tudjer se ugnjezde u Panoniji (zapadnom dielu Ugrske medj Dunajem i Savom). Nu sve to ne zasiti njihovu grabežljivost. Oni se polakome na susjedstvo slovjensko u današnjoj Českoj, Moravi i Lužici, pak na one ogranke slovjenskog roda što tuda i dalje na zapad stojahu. Ovako do groze i užasa narasla avarska, već po sebi ogromna, sila zadadè povrh toga mnogih težkih briga i susjednoj, burnimi navalami stranih naroda onemogloj i razvraćenoj istočno-rimskoj državi; gdje jim morade ista za njeko vrieme danak plaćati.

Malo ne čitav viek haračili su i činili nasilje po slovjenskih krajinah. Nedà mi se múkom mimoići njeke bagumrske i biesne crtice avarskog postupanja sa Slovjeni. U ratu bi podložne jim Slovjene uvjek prve ćerali da se biju te za njih krv svoju liju i ginu. Njim se dakako ne ima ni kud ni kamo van u svaćemu slušati svoje hrdjave gospodare; jer čim bi se išto upornimi prikazali, udilj bi jim Avari žgali stanove, pustošili polja te svakojake poganosti počinjali. Ne bi jim prosto drugdje stanova graditi, osim usred avarskih, tako zvanih, *var-a.* *) Iz sličnih utvrdjenih varah ili taborah nasrtahu i napadahu Avari susjedne žitelje da jih opliene il zarobe.

Stradajućim Slovjenom toliko vremena, moradu napokom i nehotice dozlogrditi Avari svojim biesnilom i opakosću. Bezuspješan bi svaki pokus da s bace njihov težki jaram; ne uzmože nit junačtvo a nit domoljubna oduševljenost slovjenska da odoli nebrojenoj kolikoći Avara. Nu iza zime toplo, iza kiše sunce; tako i njim sinù iza toli silovite mećave blago sunašce nade sa svimi svojimi blagodatmi, kadno jim Samo, junak od junaka onoga vremena, svojim mudrim savjetom i ratnom ličnosću u pomoć priteče. Bješe to muž osobita duha i pun životne snage, rad čega i stečè u svojih jednokrvnika glas i pouzdanje; al mu se žalibože ne zna točno za iztočaj ni kako stražnje dane svoga vieka izvije. Njeki davni spisatelj veli da no je

*) Rieč *var* dolazi često s mjestnimi imeni slovjenskimi i madjarskimi, kano: Varoš, Varaždin, Djakovar, Bielovar, Salavar itd.

Digitized by Google

iz Franačke zemlje k Slovjenom nadašao; drugi na suprot tvrdi da bješe oviejani Slovjen. *) Sudeć po imenu, liha sgolja slavenskoga, dalo bi se tolkovati, da bješe podrietla slovjenskih Veleta ili Lutica u Nizozemskoj, štono od Friza i Franaka za dugo kinjeni, moradu napokon god. 622 franačkim kraljem Klotaru i Dagobertu podleći. Vjerovatno, da Samo, htjejuć umaći sramotno nevoljničtvu, s čeljadju svojom voljaše proći k jednorodnim ogrankom na Polablju; da ne bi u istinu tomu tako, ono bi on jedva bio mogao tako na brzo stopiti se sa Slovjeni; steći u njih toliko pouzdanje i ljubav te učestvovati u njihovoj mržnji na Franke.

Već god. 623 znametnù Slovjeni sveobči rat s Avari. Samovo junačko prednjačenje vodjaše sdruženo slovjensko oružje k uzamanačnim slavodobitnim pobjedam; ter sila avarska, doule strahovita u Evropi, bude sada prvom a i za vazda uzdrmana. **) Češka pako i Morava nadje se sada prostom od svojih krvnika slobode.

Priznav Česi pak ina oslobadjana slovjenska plemena goleme zasluge Samove oko stečene slobode, uzvise ga god, 627 uzajemno na kralja. Kako Fredegar izkazuje, stolova sretno 35 godina, dakle njekako do god. 662; sa dvanàest žena narodi 22 sina i 15 kćerij. Samo postade time utemeljiteljem prve velike slovjenske države što joj ima u poviestnici traga. Srčika joj bješe Češka, a stolica jamačno *Višegrad*. Ali oblast joj se prostiraše na jug k štajerskim Alpam, na iztok k Tatram, a na sjever od prilike do Spreve i Habole. Vjerovatno da se i na zapad za medje današnje Češke pružaše, gdje pod Samovom rukom stojahu Slaveni za Hebom u Smrčinah na Mohanu i Radmici. Izvestno se dakako ne može o tom sboriti, za što ne dotiče vjerodostojnih podataka.

(Dalje).

SMJESICE.

— Čujemo, da se vis minist. osvjedočilo da je patrijarkalnost ipak za naš narod od velike znatnosti te da će se narodu pustiti otaj stari običaj, samo ponješto da se uredi. Tim će se sačuvati mnogo narodnoga blaga.

— Nj. Veličanstvo izvolilo je našega obljubljenoga starinu, preuzv. g. biskupa senjskoga Mirka Ožegovića Barlabaševačkog kao viteza reda Leopoldova povisit na *barona* s pridjevom *Beeski*, tim dodatkom, da ovo dostojanstvo zapalo i našega g. Metela Ožegovića, c. kr. dv. savjetnika i sinovca g. biskupa.

— U Cjelovcu preminuo je Sim. Rudmaš školski nadzornik koruški; u njem je izgubio narod mnogo. On uredjivaše njeko vrieme novine u Trstu "Jadranski Slavjanin„ i napisao liepih knjiga i članaka slovenskim jesikom. — Ovo dana umre i Jure Kobe župnik u Čatežu na Slovenskom, ostavio si liepih uspomena u svih skoro slovenskih novinah. — Javljamo svim znáncem i tu žalostnu viest, da u nedjelju 18. sahranismo ovdje Nikomeda Žanića, svećenika Senj. biskupije koga smrt pokosi u najljepšoj dobi iza skoro dvegodišnje bolesti.

— Zaklada za nar. madjarsko kazalište u Pešti napreduje vrlo liepo. Grof Gjuraj Károlyi poklonio je 25000 f. baron Sime Sina 25000 f. a knez Filip. Batthyányi 10,000 f. s tom namjerom, da se polovica od kamata na godinu potroši, a druga polovica glavnici pridaje.

— U gradu Kološvaru u Erdelju padala je njeki dan ne kiša nego riba sa kišom. Bijaše naime oluja ribe iz Samoša sa vodom zavitlala i sa kišom spustila u grad. Ribice su bilo 3 do 4 palca duljine; pa veli dopisnik da ljudi jako žale što nisu padali somovi, ili barem šarani i to pečeni.

*) Prvo tvrdi Fredegar; a potenje: bavarski "Anonymus de conversione Carantorum „ od god. 873. Kod Palackoga "Dějiny Narodu Českého„ Dílu I., častka I., str. 96.

**) Od tog poraza nasta poslie starocslov. jvenska poslovica: "Pogibeše aki Obri, ihže njest ni plemena ni nasledka.„ (Nestor).

Digitized by Google

KNJIGOPIS.

Slovnik umjetnikah jugoslavenskih od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Zagreb Dr. Ljud. Gaj 1858 v8na 112. (30 kr. predplatom).

Ovo je I. sv. od velikoga djela i bit će još ovakovih 4 do 5 svezaka, a uz svaki svezak bit će jedna ili dvie litogr. slike; ove dvie u I. sv. jesu vrlo krasne kao što je sve, to naš Anast. Jovanović Bugarin u Beču pravi, koj već njekoliko godina za sad skoro jedini je umjetnik, te se dao na slikarstvo i komenopis i fotografiju.

Dr. E. H. Costa piše u "krit. Bl." G. Kukuljević ima velikih zasluga o poviestnicu jugosl. zemalja. On je oživio Zagr. poviestn. družtvo, i uredjuje Arkiv. On je putovao u susjedne zemlje i u Italiju za arhivarske nauke. A napokon je mnogimi monografijami dokazao svoju prikladnost za poviesti umietnosti a osobito za životopisi umjetnika. Svojoj bogatoj sbirci podao je vriednost pomenutim djelom, koje kao "slovnik umj. jugosl." znatno dopunjava sve dosadanje rječnike umjetničke (Füssli, Nagler, Gerber, Schilling itd.) te se odlikuje bogatstvom i točnosti. U ovoj su knjizi svi umjetnici i prijatelji umjetnosti, što se u Dalmaciji Horvatskoj, Srbiji, Slavoniji, Istri, Bosni, Krajnskoj, Koruškoj, južnoj Štajerskoj i Goričkoj rodili ili u ovih zemljah živjeli i radili. Za to ima tu umjetnika svakog naroda. Tako bijaše bakrorezar Azelt iz 17. vieka, što za Valvosora djelaše, rodom iz Norimberge. Ako se uzme obzir na ove široke medje u kojih (kako mi se čini) g. pisac pravo čini, onda se ne ćemo čuditi, ako je tu mjesta i caru rimskomu Diokletianu (rodom iz Duklje) što se spominje radi velebnih sgrada u Dalmaciji. Kako je ovaj rječnik obširan, budi primjer ovaj: na str. 32. ima bezimen jedan kaludjer, koj okol polovice vieka XIV življaše i ne radijaše ništa nego što pisaše slike za onaj rukopis u Ljubljanskoj licealnoj knjižnici, što se zove "De civitate Dei." Književnost, što se tiče monografija i sbiraka, naznačena je točno." —

Ovomu sudu valja dodati još ovo: tko nije kušao sastavljati ovakovoga djela, ne može ponjati koliko je truda u ovakovoj knjizi. Ovakov trud morao bi se priznati, a toga mi bolje ne učinismo nego ako nastojimo da se djelo što bolje razbóri; a to tim većma jer valja pomisliti, da nam je ovim djelom g. Kukuljević osvjetlao lice, dokazav kako je u našem narodu bivalo i onoga, čemu se ne nadasmo ni u snu. U nas je malo umjetnosti, a ono što je i jest, slabo je glasita; tim više traži tako zvani obrazovani sviet od nas; do ove nepravde nam nije, ali nam budi do onoga što je naše, pa nas ostali sviet slavio ili grdio radi toga. Kako valja svoje poštivati najljepši je primjer ovo djelo g. Kukuljevića.

Onoj razpri što se bila podigla u beogr. Srbs. Novinah mogo se je g. K. ukloniti, da bude knjizi dao pravo ime, n. p. Imenik umjetnika koji su po jugosl. krajinah radili; ili kakovo drugo ime; jer je svakako težko, njeke od onih umjetnika medju naše brojiti. Svakako bi bilo bolje promieniti ime knjizi, a to je lahko dok još nije knjiga gotova. Mi znamo da je gnu. Kukuljeviću za cielo do istine; to nam dokazuju sva njegova dosadanja djela, kojih je doista na broju mnogo, te se nadamo, da će ovomu svojemu djelu nadjenuti pravo ime. Da tim djelo ciene ne gubi, pače pabiva, i to je istina neporočna.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Prof. Miklošića "Srbski diplomatar" dotiskuje se u Beču; bit će ga do 36 tabaka u 8ni. Učenici njegovi izdavaju njegovu sliku, koja će na skoro biti gotova.

— Ovo dana otišao je iz Beograda grof Medo Pucić, koj se poduže ondje bavio, davajući u štampu spomenike za srbsku poviest, što ih prepisao iz stare dubrovačke arhive. On je sada otišao u Rusiju, da tamo pohodi prijatelja svoga. Obećao je kad se vrati u Dubrovnik, da će nastaviti i iztraživati spomenike iz stare poviesti srbske.

— U 15 br. Nevena prva smjesica glede rieči "hrt pogriešna je; valja da bude" rt a ne "hrt" kako iz Narod Nov. pretiskasmo, ne imajuć Srb. beogr. Nov. u onaj par do ruku.

— Onakovu zapoviest, što ju dobi Ur. Srb. beogr. Nov. kako da piše (v. 15. br. Nevena: književna sramota) dobi i *Družtvo Srbske slovesnosti*. Po običaju bilo do sada u *Zvan. Nov.* u izvješću o "Družtvu Srb. Slov." sve, što se ovoga Družtva tiče; ali što je radi *toga* pisano pomenutomu *Družtvu*, to nije do sada javljeno, a čujemo da nije ni dopušteno da se javi. To sdara malo po turski — ali neka, neka — izaći će djelo na vidjelo.

— Braća Battara pretiskaše sada treći put *Kačićevu korabljicu Sv. pisma*. Ova je knjiga sada novim pravopisom izdana.

— Rusinska matica u Lavovu ima glavnicu od 14000 f. — Do skora ugledat ćemo i račune naše Zagr. matice; čusmo i to da će naša matica izdat sva djela pok. St. Vraza. — A Bog znao što radi matica dalmatinska, i koliko je kapitala?

— Schönwerth tumači u svojoj knjizi: Aus der Oberpfalz. Sitten und Sagen 1857 Augsburg; da je glavno pleme tamošnje gotičko, ali pomiešano *s češkim* življem na istoku i sa *vendskim* na sjeveru i zapadu, ali su se i Sasi naselili, a Franki zavladali.

— U Poznanju razpisaše nagradu za najbolju satiru proti igranju kartami. Mnogo prispje satira i za najbolju proglasiše onu što ju Gaczynski u Parizu sastavio. Satira se zove: "Obrazak z życia szlacheckiego" i tiskat će se u "Przegladzie poznanskim."

— Učeno družtvo u Kravovu (tovarzystvo naukové) razpisalo je nagrade, za koje darovao g. Wincenty Siemieński, član toga družtva 2500 fr. Zadaće su ove: 1) Narisat cvjetanu (Floru) polnoćne strane Tatara (brda). 2) Izkazat načinom svakomu pristupnim zasade, prava i prepise o oporukah i darovinah

Digitized by Google

u Austriji. Rusiji, kraljestvu poljskom i bivšem slobodnom gradu Krakovu. 3) Napisat po poviesti, kako i za što se preselila stolica poljska iz Krakova u Varšavu; i što je odatle bilo dobra il zla po Poljsku. 4) Izbrojit ćehe što se bavili umjetnostju u davnoj Poljskoj (graditelje, slikare i vajare). — Roka je do zadnjeg listopada.

— Troškom knjiž. Lav. Hartmana u Zagrebu izašao je hrvatsko-njemačkim (?) jezikom: Tabelarni pregled dosadanjih vriednota, sravnenih s novom austrijskom, talirnom i južno-njemačkom vriednotom, za porabu austrijskih državljana, napose za poslovatelje svake vrsti. Sastavio i izdao Jos. Ferd. Devidé, uč. trg. znanostij na sborno-tugov učionu u Zagrebu. Priložena je takodjer biljegovna tarifa u novoj austr. vriednoti. Ciena knjižica u m. 8ni sa 86 str. jest 12 kr.

— Sergija Solovjeva: *Istorije Rossii drevnjejših vremen* izšao je 8. svez.

— Družtvo učeno u Poznanju ustanovilo je da se imaju iztražiti popisat sve starožitnosti u vojvodstvu Poznanjskom, i tako da se sastavi obraz Poznanja statistički, zemljopisni, narodopisni i poviestnički. (Lum).

— II Knj. „Ruske Besede„ o. g. ima članak: Hr. K. Daskalova, *Vozroždenije Bolgar ili reakcija v evropskoj Turciji* i od Hilferdinga "*Bosnija, putevija zamětki.*„ Osim toga ima ruski prevod: *Létopis Hercegovini 1551 - 1837 goda*, što ga napisà č. o. Prokopije Čokorilo. *Sedm.*

— Grof. Leonh. Pininski, osobiti prijatelj mladeži, pozivlje u "Czasu„ sve pisce poljske, neka se do 1. pros. o g. na njegove troške pošlje rukopis, u kom da je 1) kratka poviest poljskoga naroda do naše dobe 2) zemljopis svega svieta a osobito Poljske s 2 krajobraza 3) razprava o svetih i viteških činih poljskih bogataša do naše dobe. Za rukopis koj mu budne po volji obećaje piscu 200 f. tim dodatkom, da ga pisac namah tiska, ali da tiskana knjiga ne bude preko 2 f. Grof Leoh. Pininski obvezuje se, kroz pet godina svake godine kupit 100 iztisaka ote knjige, što će ih razdieliti badava medju učenike.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. S. Proćitav Gj. Daničića: Razlike izmedju jezika srbskoga i hrvatskog, gdjeno začimlje ovako: Koliko je ime Hrvatsko čuveno u svetu, sam je narod Hrvatski vrlo nepoznat. U istoj književnosti, koja se najviše zove Hrvatska razpra je koje su Hrvati. Kako se narodi najjače razlikuju izmedju sebe jezicima kojim govore, moglo bi se i za Hrvate najpouzdanije znati koje su kad bi im se saznao jezik. Jezik njihov rad sam pokazati u ovom članku i to iz knjiga u kojima se ili izrekom kaže da su pisane Hrvatskim jezikom ili ako se u kojoj to ne kaže a ono je u njoj jezik sa svim onaki kakov je u onima u kojima se to kaže. itd. — Vi pitate, da što smo mi koji ne govorimo onim jezikom, koj je gnu. Daničiću jezik Hrvatski? — Eto Vam odgovora u dvie rieči: G. D. pogriešio je u tom, što se poviesti strogo držeć, iz koje se do sada još ne zna, koj je narod Porfirogenit zvao Hrvate, bez obzira zove Hrvate samo Primorce (naše, gorje). Ako Srbi dan danas svi govore *što*, a Hrvati i *što* i *ča* i *kaj*, odatle se ne može još izvesti, da su *Štokavci* samo Srbi, a Kajkavci i Čakavci samo Hrvati; dokaz je tomu, što svi štokavci katolici (pa bili u Hrvatskoj, Slavoniji, Krajini, turskoj ili našoj, Dalmaciji, Bosni, Istri, po Otocih ili gdje) zovu se Hrvati i vele sami da govore Hrvatski; a svi skoro Pravoslavni zovu se Srbi; velimo skoro svi, jer se čuje po Krajini i Dalmaciji gdje se narod i pravoslavni zove Hrvatski. To je istina koje ne može nitko tajiti, osim koga po ovih krajih ne bi. A osim toga po Slavoniji čuje se gdje se narod il iz neznanstva il rad običaja zove *Rac*, a jezik *ratki*. Ime Rac i racki nije ružno niti posprdno nego je staro i istinito, ostalo od propale Raške kraljevine, dakle dostojno štovanja; što ga mnogi a osobito Madjari izopačiše, tomu su oni krivi, te je ružno samo onda kad ga tko za ružno smatra il prima. Na koliko mi smijemo suditi, ime Hrvat i Srb danas znači sav naš narod, a vjerom se razlikujemo (Katolik je Hrvat, Pravoslovan je Srbin, a Muhamedovac je Bošnjak) to je istina, ali je i nesreća. — No to je sve šala prema ovome: *Ilir i ilirski jezik* (od njekle nestalo hajdede! obojeg al se ipak zove: Matica ilirska), *jugoslavenski*, (n. p. jugoslavensko družtvo za poviest i starine), *hrvatsko-slavonsko* (n. p. kazalište u kom se talijanski pjeva, njemački igra, španjolski i koje kako drugačije pleše; i hrv. slav. gospodarsko družtvo); *hrv. slavonski, ilirsko-hrvatski, ilirsko-slavonski, ilirsko-slovenski* (jezik n. p. traži se u razpisih uredskih), *ilirski jezik dalmatinskoga* (bosanskoga, srbskoga, hrvatskoga, slavonskoga, istranskoga, i sam Bog znao kakvoga) *narečju*; ne spominjuć kako mnogi naši stari pisci pisaše *slovinski*. — Čemu su sve ove trice? kad ćemo se jedan put okanit ote smjese? Za što ne prionemo uz ona dva imena koja su i po poviesti i po istini istovita: Hrvat i Srbin? Da kako lahko je naznačit što je Hrvatska ili Srbska knjiga, hrvatsko ili srbsko pismo; ali je težko odlučit kad tko govori, je li govori latinicom, ili ćirilicom (i to s jerovi ili bez pustoga debeloga i tankoga jerja i ostalih izlihoštij), ili glogoljicom. —

G. Br. u B. Za što mi pišemo *Slovjen* a ne *Slaven, Slavjan?* — Slovjen pišu najstarje i sve stare knjige, a u poznjih postalo Slaven i Slavjan. *Slovjen* razlikujemo od Sloven (Slovenac) i Slovin (Slovinac).

G. bogosl. u Gor. Slov. umjet. jug. II sv. nije još gotov; a dobit ćete ga kako izadje. — Parčićev rječnik razaslat će se za koj dan. Imena predbroj. nisu ovdje, nego u izdavatelja. Ciena mu je 3 f. za sada.

Naklada i tiska **Eroole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za ciela godina.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 19. *Na Rieci 7. Kolovoza 1858.* **VII. godina.**

ŠTO JE?

Kaži meni mila
Kakva je to sila,
Što mi ne da sanka
Do biela uranka?

I ako siromah
Oči sklopim, odmah
Draga si kod mene —
Da strašne obsjene!

O srdašce milo
Ne bud' mi unjilo,
Ne slušaj zlotvore,
O meni što sbore!

Ostani mi vjerna,
Moja ružo smjerna,
Pa će ljubav sveta,
Vječno da nam cvjeta.

Iz sbirke Jov. Budimira.

LJEPOTA DJEVOJKA.

Od Dragojle Jarnevićeve.

(Dolje i svršetak).

Upravo je mati u oslonjaču sjedeć razmišljavala, ne bi li mogla Danicu nagovoriti na njekoga bogatoga trgovca što ju već njekoliko puta pitao, da li bi ga hotjela. Bio udovac, ali čovjek priličan; željela je ona da bi Danica privoljela; jerbo ju bilo stid, da baš ona kći, kojom je tolike nade gojila i gradila se po široko i daleko — rekosmo, da joj baš ona kod kuće sjedi i stara se tužna, osamljela....

Ljuboslava ušav sjedne stran matere; isakako se opitaše uzajemno za poslove u kući i okol nje, što će se raditi i što je učinjeno..... prihvati djevojka: "Mamice gospodin Šumić bio opet ovdje; on je pitao za tvoje zdravje, a mene zamoli da se odlučim, i najkasnje za osam dana da mu javim, što sam nakanila. On kaza da mu ti obeća dok bijasmo sve mlade jednu ćer, i da je on čekao te čekao uzdajući se u tvoju rieč; ali sada da je i prieko dobe već;.... mene da najveljeo od djetinstva„ — tu joj malo uzdrhće glas — "pa ćs je doba i meni, ako ne ću da me nazovu starom djevojčinom." —

Digitized by Google

Mučno bijaše materi ali što da [illegible]? — ona dobro, da nije istine s njegovim čekanjem, jerbo je već mnogu djevojku snubio, ali mu kod svake zla kob bila.... Ljuboslavi ne javljaše se već ni jedan snubok, a starala se, i sve nesnosnija dospievala; da bi rada išla za muža, znao Šumić a da već ne ima, izbirati, niti mati, niti kći, i to bi mu dobro znano.... i tako si mislio: ja dobijem ženu, bar gospodaricu, a ona se dokopa muža. —

"Da samo Danica ode!, oh, da možem nju gdje godi prilično smjestiti!„ uzdahne na tiho, i zadubi se mati misleć! Konačno prihvati: "Moje diete, nakanila sam ma i na koj način da udam i Danicu, pa ako baš i tebe volja za udajom, bi li se strpila, dok ona ode; ili da zajedno idete.„

To je valjalo za Ljuboslava; to je želila; to joj bude znak da sada udari kako je namjerila.

"Ako li budem ja Danicu čekala, to se lje ne udah nikada!.... Ne znaš li mamice što je s njom? — što je udaja njezina? "Za što? što? kako?„ na dušek napita mati.

Zlobnom vatrom sjevnu oko djevojkino — a uzdahne iz dna grudij samo da ima više duše, s kojom da ocrni materi najmilije diete, i posliednje joj dane života otruje:

"Danicu veže zakletva na vječno djevojaštvo, pa kako ćeš da se ona uda?„

Kao razjarena lavica skoči mati s naslonjača; ali Ljuboslava, pruživ ruku proti njoj, pritisne ju natrag i produlji: "Sjedni majko pak slušaj. Kazala sam, da krije Danica njeka tajna od svih nas.... a ja se zavjetovah, ma bilo kako bilo, u trag joj ući. Rugaste mi se, što postradah, padnuvša s daščare; ali baš i ne žalim nositi biljege na čelu, samo da znam kako je s njom. Ako ćeš mirno sjediti pa slušati, sve ću ti po tanko kazivati; a ti za tim radi što ćeš i kako ćeš.„

Mati opet sjedne i oslone glavu na ruku a Ljuboslava prihvati:

"U Gradcu poprijatelji se Danica s ćerom istog gospodina čija bijaše kuća gdje stanovaše. Bilo ono djevojče najmladje u obitelji i jednakih godina s njom. U nauk idjaše Hanka u manastir, ali kod kuće bijahu one uvjek skupa. Naravi nekako jednake, pjevale bi iste pjesme, tlapale od jednog i istog uzora i tako rasle. Češće povede ju Hanka u obližnji manastir; a znaš kako bijaše Danica i od djetinstva nekana, i naklona tihomu poslovanju, razmišljavanju i samoći, — te joj tako omiljè samotni život koludrica. Marija nije za njom mnogo gledala, jerbo se više nakitom i družtvi zabavljala. A rekoše, da si nije odgojiteljica izvan nauka mnogo truda s njimi uzimala. Hanka imala mnogo braće, i medj tom jednog brata, koj bijaše odlučen za duhovni red. U istog tog brata zaljubi se Danica kao i on u nju. Za tu ljubav znala je samo Hanka, i ne htjela priečiti jim, ufajuć se, da se roditelji glede njega, još drugačije razmisliti mogu.

Došla medju tim doba, da se prosto sestre sa Gradcom, a kako će? Adolf zamahnitao a Danica malo ne poludila. Hanka molila roditelje, neka obrate na koju drugu stranu s bratom. Bila to trgovačka kuća, i na nesreću u ono doba pala. Kuda sada s djecom? nješto bilo priskrbljeno, a nješto i nije; s toga moraše i Hanka u koludrice, a Adolf u sveštenike. U to dobiše one pismo o tvojoj bolesti i da si na umoru. Što sada? ljubav za

Digitized by Google

Adolfom, njegovo stanje — sudbina prijateličina u manastiru — tvoja bolest, ovo je smete na toliko, da si pomoći ne znaše. Sada tekar opazi Marija o čem se radi.... Mamice ti znaš, da imade trenutakà u životu, koji su da poludimo kada mora čovjek izmedju zala birati, a ne zna koje najgore koje li najbolje.... Mladost Daničina, uzorita njezina tlapanja, zanesenost s kojom smatra manastirsko tiho življenje, a njekakvo tajno uvanje, da ćeš ti umrieti... odluči ju nješta učiniti, što posve čistim razumom učinila ne bi. Naime: da postane koludricom... Marija se na to prepane na smrt... Što si nakanila Danice! što će reći roditelji naši! Zar ti toliko stalo do ljubavi materinje, da ju sada toli ružno izneveriš? plakala ona oko sestre. Napast bijaše velika za Danicu, ona još nejaka posrne. Od svih zala izbere najgore.... Kaže sestri, da neka ide po posliednji blagoslov materin, a da će ona ostati u Gradcu i pokaludjeriti se... Marija plakaše, moljaše, prietjaše. Danica pane u vrućicu; a kako će da ju sestra ostavi! Sada dajde na odgojiteljicu javiti ovamo, da su obje bolestne i da ne mogu kući. Medjutim ozdravi i ti Danica. Ali pisamo da slaby u zdravju napredjuješ i opet stane uvati se Danica da ćeš do skora umrieti. Danica se javi predstojnici da se želi pokaludjeriti, a Marija ne hotjaše bez nje kući... Predstojnica razloži zanesenom djevojčetu sve i sva, što se moralo razložiti u onakovom stanju; ali Danica ostà nepomična kao stiena. "Šta mi će sav sviet„ reče u svome očajanju "kada gubim Adolka! svemu se dragovoljno odrečem, dočim se i on svietu odriče i t. d." Konačno joj posavjetuje, da ide obići si mater, s njom se porazgovori i neka se onda javi. Uzaludno! Što bi ona može biti i učinila bila, uzdrži ju Hanka i njezin brat. Ovi kukaše okol nje, velće, da kad jedan put ode, više se ne povrati, i da će jih obojicu izneveriti. Sada joj dade nadstojnica pol godine dobe za razmišljavanje. Ovo doba nakani provesti u Gradcu bilo kako bilo. Tako se bližiše božićni blagdani i ti navali, dočim su ozdravile obje da sé kući vrate. Tu se Danica odluči posve; ode nadstojnici i položi u njezine ruke zakletvu; da će se pokaludjeriti i podnipošto i kroz nikoga da ne odustane od toga. Da si pako materi srdce ne lomi, tajiti će od nje dok bude živa, a kako umre da će posve u koludrice. Svako ponudo za udaju odbijati, niti i koga ljubiti izim svoj red i prijateljicu Hanku. Po sebi se još ove dvie prijateljice zakunu na prijateljstvo svoje, kao i Adolf njoj da će i on prije uskrsa u kaludjere st. Franje.... I tako ti dojde, moja majko, tvoja Danica kući!„ Ušuti tinji čas i pogleda težku mater, koja sjedjašc kao smrt blieda u svom oslonjači, za tim produži:

"To još nije sve! Gradačka tvoja kranjenica igraše svoj roman baš krasno, ali gotov bio joj biti pokvaren.... Ono doba kuduo se spremljaše Marija otcu u Zagrab, stiže pismo Danici, i ona čitav ga, mal da ne umre od težkih jada.... Ali nije mi šala, što bijaše u pismu! Za onda osta mi tajna; sada znam, šta javljaše Hanka od svoga brata: Da ustaše njeki prijatelji prot toj njegovoj nakani, postati kaludjerom, i da se složiše i nabaviše mu službu kod ureda, gdje će moći za koju godinu čestit postati. Kajanje uzbuđa se u Daničinom srdcu, i ti znaš nevolju njezinu.... Kad no ti ode s njom u toplice, i ona se ono na Mavirom sruši, bijaše tomu njezin ljubovnik kriv, koj ne nadano u dvoranu stupi, a tekar onaj dan došav,

Digitized by Google

ne znaše da je i ona u toplicah. Prije neg odoste, dade joj dostaviti pismo, puno kajanja glede prestupka svoje zadate zakletve.... i obećà, videć nju tako nevoljnu, da će držati svoju rieč, i neka joj bude ovo utjeha, da ne trpi ona sama s nesmotrenosti mladjih godina već da će i on dragovoljno nositi polovinu što si za sav život naložišc.... I tako bi. On se pokaludjeri, što joj Hanka u mah javi. Njeka njihova tetka u monastiru, mati Hedviga, hotjaše i njemu priečiti, kao što je hotjela i Danici, ali sve bi uzaluđ. Kako se proču, da ne će Adolf u red — ona radila sve da bude Danica svoje zaklętve riešena; u to oboli nadstojnica i umre; a Hedvigina ostà pusta želja, pomoći Danici!... Tim dovrši Ljuboslava, i kao pitajuć: kako ti je to po duši majko? pogleda si mater.

Materin do sada mrtav obraz, oživi se kao u odsjevu živa ognja i žestoko mahnuv rukom, pokaže Ljuboslavi da odlazi. Ovoj bilo zadosta, da je izlila svoj jal, a ne bijaše ju brige kakovim će plodom uroditi. Da je pošao otac za tim, riešiti zakletvu Daničinu nije znala; ili prečula to, ili se ne razgovarahu o tom; ili materi ne kaže ništa o njegovom putovanju.

Mati sada sáma razmišljavaše po dugo, što da uradi, i kuda će Danicom. Ne bilo joj lasno, odlučiti se za to ili za ono. Znala ona što je zakletva, bila ova položena od mlada ili stara. S prve ruke hotjela navaliti na ubogu djevojku onda opet otcu kazati, i u njega pomoć tražiti. Ali kako će s njim? Sjetila se kako se on protivio odgojivanju u Gradcu; znala da je potratio mnogo novaca s ove mahnite njezine želje, koja joj ne zaleže ništa do mnoga jada i nevolje, stida i malo što ne osiromasiše. "Nečuvena posla, nečuvena posla, voljan Bože!„ viknù ona nekoliko puta, lupajući si prsi.

Na posliedku svrne misli po sve na ćer i tu se razjari materinsko srdce. Za toliku ljubav, za tolike žrtve, tolike brige i skrbi, pa što učini, nezahvalnice!.... Dalje ne razmisli ništa, već skoči, stisne pjesti i nahrupi u nježinu sobu.

Mirno sjedjaše Danica uz najstariju ćer Marijinu i učaše ju plesti, kada se vrata otvore, i mati nasrne na nju, kao lavica na neprijatelja:

"Ti nesrętnice! — Ti nezahvalnice! — Ti sanjarice!... Ti!... Ti!...„ ne mogaše dalje od gnjeva što joj grlo stiskaše silno; ali se sada nadnese nad ćer, i tko zna kakova bi ju bila kob skobila, da ne skoči djevojka sa stola umaknuv na sriedu sobe.

Mislila uboga s početka, da je mati poludila, i plaho se vrata dokopa.

"Koludrice! nesretna ti majka!....„ viknù mati za njom. Sada znaše djevojka pri čemu je, i ustupi se na vratih,.. Klonù joj ruke, klonù joj glava; padne u koljena i lomeć ruke prema materi zavapi polumrtvim glasom: "Oprosti majko! smiluj mi se!„

Poniznost ova smrvi gnjev materin; kao munjom udarena ostà ova u sriedi sobe stojeća, uprtim okom u klečeću i moleću djevojku.

Od biesnila malo prije pucajuće srdce raztopi se sada u silne suze, koje materi obraz obliju. Pane u oslonjač i zastre lica rukama. Danica poleti k nogam njezinim, i grleć i ljubeć skute i koljena moljaše:

"Oprosti majko, smiluj se! Njeka guja otrova ti srdce, ugrabi ti mir.... zaludo sam jadna tolike godine tajila.„ Obje plakaše....

Digitized by Google

U kući sada nestalo mira sa svim. Njekuda moraše da provali srčba materina. — To je bilo odveć za njezno srdce i ovoga preboljeti ne mogaše. Vrućica ju svali u postelj i tu bolovaše mnogi dan. Danica ju dvorila djetinskom ljubavju, no Ljuboslava ne smjede niti blizu. Od smrti se izbavi ali od dugotrajne bolesti ne....

Marija navali na Ljuboslavu ukori, što da nevoljna uradi i smrvi materin život. Ali ova se osjekne ovako: "A da! — varale ste mater, pa Danica joj uvjek: da se samo s ljubavi do nje udavati ne će.... Pa je mati i slutila da nješta taji; i bolje tako da znade, nego da se grize u dvojbah."

Otac mio inače i dobar, ali će sada da protjera klevetnicu iz kuće, tako se razjari na nju.

Pročuo se taj nemir na daleko po susjedstvu; Mirka dotrči i utješi otca. Da ne bude nje, još bi bio veći nemir; ali njezina vesela ćud sravna po nješta barem i one drugi ćudi u kući.

Gospodina Šumića ne vidje od tada nitko u Slabekovićevom dvoru. Zaprietio mu bio ovaj strašno. A i gospodja proklinjala ga, velec, da je on svojim laskanjem postavio temelj zgradji, koju je kasnije sama gradila: ali ne dobro osnovana porušila se i zakopala sve njoj milo i drago pod zaruševine.

Proljećem zakopaju mater. Drugi dan za tim pane Danica otcu na srdce. "Možeš li mi oprostiti otče," zamoli ona gorko plačuć: "Moja krivnja liši te prije dobe ljubljene drugarice, a sama sebi usadih crva u srdce, koj će kopati dok bude duše u meni. Sada mi se je s tobom prostiti.... Vaj da sam mogla barem to stići, da odnesem mirnu svjest u puste one zidine!"

Otac orosi siede svoje brkove suzami iz oslabljelih očiju i odslovi:

"Bijaše božja volja tako, dijete moje!... Doći ćeš u priliku, sudbinu svojih sestara za primjer moć postaviti mladjim.... Kazati moći majkam, što jim valja ljepota djece, ako jih ne povedu na pravi put, i ne ravnaju jim srdca svojom rukom.... Tudjina povede po svoju, i ne haje za tim, ako se razdružena jednom srdca nikada više ne sjedine i lagano jedno za drugim vehne.... Mir neka bude s tobom i moj otčinski blagoslov. Ponesi upokojeno srdce u samotne i puste one zidine, od kojih te čuvala mati i nastojala sa svom silom da se ne upoznaš s njimi.... Izpuni izvrstno zakletvu svoju; a da ćeš to moći, jamči mi dosadašnje življenje tvoje, jamči mi plemenito i čisto srdce koje nisi okaljala niti zlobnostju, niti osvetom. Prašćam ti sve, dijete moje, sve...."

Dalje ne mogaše ubogi; žestoko jecanje pretrgne mu rieč, i osloniv glavu na rame ćerino, ljuto uzplače.

Marija i Mirka tražeće otca, otvore vrata. Videć ovo dvoje ovako plakati pritrče k njim i grleći jih s obje strana, stanu jih tješiti. Ali što ćeš? kuda ćeš?!... I onako razcviljeno srdce, kako da to može drugoga tješiti? — Sve četvero sjedine suze, i plakaše uspomeni majčinoj i prašćanju sestrinom.

"Kuda Ljuboslava?" zapita konačno otac, brišuć suze s namrgodjena obraza. "Kako se ona uvjek uklanja... zla ju svjest od nas tjera.... Idi der Mirko prizovi ju. Nije dobe da jal uzajemno gojimo.... Što je učinjeno, učinjeno je...."

Digitized by Google

Mirka dovede Ljuboslavu. Ali kako izgledaše sada ta djevojka!? Bijaše probliedila, a oči upale. Vječni prkos njezina obraza izišao smjesa od plača, žalosti i njekog poteza kao od vrebanja na okol sebe.... Obori oči stupiv u sobu i ostane kod vrata. Otac smrknù i korećim okom ju pogleda; ali Danica pohiti u mah k njoj i primiv ju za ruku reče uz plač: "Ljuboslavo, sestro moja, došla doba da se za ovaj život prostimo.... Molim te, ne goj jada dalje na mene... Ako sam ti što skrivila, oprosti mi, kao i ja na sve, meni od tebe pričinjeno zaboravljam.... Što se medj nami udesilo, niti kriva ja, ni ti.... Bog je hotio da bude tako, i da tim izkusi slabe naše sile.... Dvori i pazi otca da ti bude podpun posliednji blagoslov njegov.... U svojoj usamljelosti moliti ću za svih vas, i dobri Bog uslišati će skrušenu molbu moju," tu ju zagrli i u suzah produlji. "Poljubi me sestrice za znak da se smiri, a ti otče blagoslovi nas.... pod tvojim blagoslovom biti će nam lasnije nositi sve tegobe ovoga života, i nikada se ne ćemo zaboraviti iz časova ovih...," tu se spusti pred otca u koljena i potegne Ljuboslavu za sobom. "Moja djetce neka vas blagoslavi višnji otac nebeski kao što vas i ja blagoslivljem," reče otac svečano, i položi ruke na njihova čela. Primiv ovako blagoslov očev, zagrle se sestre, i može biti prvi put za njihova života, da jim uzkucaše srda od jednoga čuvstva.

Tako ode Danica iz otčinske kuće, u sebi dobrovoljno odabrat stan. Odprate ju obje mladje sestre. Na tihom, tamnom ovom mjestu prime ju srdce, vrućе još za svaku ćut, i zagrle ju mišice, koje već dugo nikog ne grliše.

Kada se već Danica pokaludjeri odu sestre i na manastirskih vratih prostiše se za ovaj sviet s tužnom djevojkom, kojoj nješta boljega proricaše vile nad kolievkom njezinom.

Ljuboslava osta do smrti u otčinskoj kući, sjetna nevesela od nikog neljubljena, od nikog nežaljena, do od svojih sestara i od otca, koj mnogo plakaše s nesretne kobi svoje djece.

KOPRIVICE.

Fr. Tu. Ličanin.

II.

Prezaš za me kad k večeri
Pram mjesecu pohodim te,
Govoreć mi: pazi da te
Vjetrić koji ne properi.

A ne znaš li? ronac kako
U vrtlog se spusti mora,
Ne bojeć se da ga zgora
Satarisa stienje jako.

Primora ga žar ljubavi,
K vratolomnom drugom skoku,
Kad u dieve crnom oku,
Zasja njemu žar ljubavi.

A ja taštom da u prezu,
Odrečem se ljubve tvoje?
To ne! jer ja žari moje
Nakan nisam riešit svezu.

Boli moje — pečal moja,
Samo u tvom mrzu biva,
I života suhoće siva
Kad me grije ljubav tvoja.

Digitized by Google

NARODNA PJESMA

Iz sbirke Tome Mandekića.

Senjanin Juriša.

Zarečè se Senjanin Juriša
Da mu Bog da ljeta dočekati
Biela ljeta u nedjelju sunca,
Da će skupit po Senju Senjane
Sve po Senju i okolo njega.
Što je reko, porekao nije,
Bog mu dade ljeta dočekati
Biela ljeta u nedjelju sunca.
Ou pokupi po Senju Senjane
Tri stotine manje ni jednoga,
Te usječè ladju drva orihova,
Na nju meće vesla sipšikova,
Jadra meće od svile zelene;
Pa posjede sebe i junake
Te zajadri niz to sinje more.
Bacilo ih more na Podgorje,
Preplivaše Grku vodu ladnu,
Ujtiše se Prologa planine
Tute stoje pol godine dana,
Od Martinje do Jurjeva dana.
Još govore mladjani junaci:
Oj Juriša senjski arambaša!
Al nas vodi da mi izginemo,
Al nas vodi da blaga dobimo,
Naše su nam glave omrznule
Stojeć ovdje u gori zelenoj.
Još govori Senjanin Juriša
O družino mila braćo moja
Počekajte jedno malo vrieme,
Noćas jesam dobar sanak shio,
Eto idje silno tursko blago;
Al pred njime ljutu zmiju kažu
Ljutu zmiju cara Dukatara;
Pod njime je konjic plahoviti,
A na njemu sedlo šarovito,
U njega je sedam samokresa,
U keharcu šesdeset fišeka,
Po ramenu puška remajlija
Na njoj mi je šesdeset tulija,
Svaka linta od svoga cekina,
A koja se hvata pušci okol vrata
Ona valja šesdeset dukata,
Na njemu su na čegrk čelenke,
Perje čiči kano da je živo. —
Svi junaci mukom zamuknuše,
I u crnu zemlju pogledaše,
Kako raste trava djetelina
Kako stoje čizme do koljena;
Al ne muči mali Radojica,
Već je Juri tio govorio:
Vaj Juriša senjski arambaša!
Proći oću ako i doć ne ću
Jere mi je omrznula glava.
Ter on ide putu na razkriže
Pa mi sjede u zelenu travu.
Otud jaše care Dukatare,
Iz ustij mu vatra prosipaše,
Iz ušiju striele i gromovi;
Još je bliže njemu doskočio
I liepo ga care upitao:
Vaj ti Boga dělijo nezvano
Jesi li se junak pomamio,
Ali čekaš na roku djevojku,
Ali te je zaboljela glava,
Ali ti je na umoru majka,
Ali ti se ljuba preudaje?
Tiho njemu Rade odgovara:
Prodji me se care Dukatare;
Niti sam se junak pomamio,
Niti čekam na roku djevojku,
Niti me je zaboljela glava,
Niti mi je na umoru majka,
Nit se moja preudaje ljuba,
Nego čekam tebe na megdanu.
Hitar oganj Rade pušci dade,
Mrtav care u travicu pade,
Mali Rade kano Jelen krikne:
"Pali oganj Senjanin Juriša
Pali oganj hiljadu Senjana."
Tu se Turci vrlo prepadoše;
Nješto hiješ u crnu goricu,
Nješto skače u Grku vodicu,
Tu junaci silno dobe blago.
Mjere cekin na muške rakčine,
Svilu mjere na mužko naručje,
Škrlet mjere od jele do jele,

Digitized by Google

Po junaka deset dojelaka
A po Radu duga kabanica.
Ter odoše, Senju pjevajući,
Pjevajući, konje igrajući.
Gledale ih Senjkinje djevojke,
" Mili Bože čuda velikoga!
Kratak Rade, duga kabanica,
Na Juriši na boljem bi bila. „
Al govori mali Radojica:
" Boga vami Senjkinje djevojke,
Da je Jure bolji junak bio,
Bio bi ju i on zadobio „.

SAMO
slovjenski kralj, izbavio Slovjene od jarma avarskoga.

Po Palackomu i Kremplu, spisao Slav. Perok.

(Dalje).

Slovjenom zarudi sada zorica slobode; oni se prenu iza tolikodišnjega mrtvila i čamila ter sasma novim životom živnu. — Poljodjeljstvo, trgovina, obrtnost uzkrisi i procvjeta. Kukavne svoje koljebe i košare, u kojih dosle jadne danke boravljahu zamiene udobnimi kućami. Uzmu kopati željeznu rudu (navlastice na današnjem Štajeru) te raznoliko odanj graditi orudje. Trgovina jim se razvì imenito tkaninami raznimi, kamenitom solju; a i pivo su varili itd.

No budući Samo vladaocem toli raztegnute ove sa Franci susjedujuće države, ne uzmože nikako predusresti onim inatom kavgam štono se kad što izmedj medjaša porode. — Njekom nesgodom bude sila učinjena Frankom u vlasti slovjenskoj; otu sgodu uhvati franački kralj Dagobert, te odaslà k Samu poslanika, njekog Sihara, neka traži odštetu za odor. Samo ne htjede izprva ni preda se pustiti poslanika; ele kad mu ipak bude nenadno dozvoljeno predanj doći, te svojeg izaslanja svrhu razjasniti, opozvà se namah kralj slovjenski, kakono i Franci češće Slovjenom kidisahu; s toga da će biti svrsi najshodnije, kad bi se s obje strane raznovrstne počinjene krivde, takodjer zamjenito i nadovrnule. Na što kad ga uzè Sihar u brk klevetati i prietit mu, pa suviše snatriti njeku toboznju pokornost, dirnù Sama duboko u živac; ovaj utaloži medjutim svoj gnjev, što ga dade na vrat na nos iz svoje države izpratiti. Otaj slučàj bude povodom krvavog rata, štono buknù god. 620 izmedj Franaka i Slovjena.

Oholiti Dagobert, posliednji moćan vladalac iz koljena Merovejacah, scienjaše da pogrda svoga poslanika zahtieva krvnu osvetu. On saleti u jedan mah sa tri vojske Samovu veliku državu. Longobardi usunù jamačno kroz bližnju Korušku, a Alemani predvodjeni Hrodobertom provale njegdje Podunavljem prieko Pasova u današnju Austriju; to izpadè obojim sretno za rukom: al dobit im ne bi nipošto sjajna, za što zadovoljiv se po svoj prilici bogatim plienom i robljem, vrate se odakle su i došli, a vjerojatno da smjerahu tom svojom vojnom samo smésti slovjensku bojnu silu. Glavna vojska Austrazka pregnù put Šumave upravo na Sama. Nu za toga nit Slovjeni ne počase časa da primjeran odpor prietećoj opasnosti stave na noge: od Krkonoša sve do karničkih Alpa Samo, slovjenski zatočnik,

Digitized by Google

dignù narod listom na oružje, da mu golemom žrtvom tek izvojevana sloboda u ludo ne prodje. U Koruškoj vojvodovà za onda Valuh, pak i taj potaknù svoj narod, da si braći pomogne u živa usta. U taj par neizkazano dobro dodje Slovjenom i ona živa sgoda, što budu u to god. 630 Avari, stari razmirnici Samovi s Bugari u žestoki rat zamršeni. Kod Vagatisburga*) (Castrum Vogastense) sražiše se glavne vojske; borahu se lavski tri biela danka, dok ostanu Franci hametom poraženi a malina jih samo spasi se u bezobzirnu biegu.

Malo bijaše postojalo vrieme; glasovi o sjajnoj pobjedi dopanu i Drvana vladaoca Slovjenskog medju riekami Labom i Salom donle franačkog vasala, te ga napokom sklone, da se odmetne, pak stane pod okrilje Samovo. Uzanj se povede i više inih slovjenskih knezova. Pa taj čvrsti savez, bez primjera u slovjenskoj povjestnici, nanese grdnih rana i mnogo straha ućera u kosti Frankom, kojimi bijahu sada na kormilu slabi Merovejci; što podupire Fredegar veleći: "Anno XI regni Dagoberti, cum *Vinidi* jussu Samonis *fortiter saevirent* et *saepe* transcesso eorum limite regnum Francorum *vastandum* in Thuringiam et reliquos pagos progrederentur....," **)

Nastalom god. 631 izcrpi Dagobrt sve pokrajine svoje, da što ogromniju silu digne, kakvoj ne će tobož biti Samo jakostan da odoli; pa prodje kod Moguća (Mainz) Rajnu, namisliv u svaku cienu rogove prilipiti tobožnjom vavarskom smioniku! No vrati se praznih ruku; kronika bo šuti, da li se sbija i zametnu kakav rat. Kad li iza toga g. 632 svedjerni nasrti Slovjena ostarjelomu Dagobertu već i dodijaju, dade on, na državnom saboru u Metah, Austriazkim Niemcem za kralja svoga sina Sigiberta, a Duringom Radulja za vojvodu; pak im k otomu naprti breme, neka se u naprieda brane od Slovjena kako znaju. Radulf odolievaše doduše njeko vrieme Slovjenskim navalam: nu do mala se sprijatelji sa Samom i Slovjeni, pa zaiskà u njih pomoći; ne bi li i njemu pošlo za rukom oteti se gospodstvu franačkomu.

Sad obrati Samo svoje pobjedonosno oružje takodjer prema istoku, da Slovjene na Odri i Visli obvladà. O učinku ovoga namišljaja zna se medjutim samo toliko, da njekolike hrvatskih i srbskih plemena, ne hotjev se valja da podvrći Samu, a suviše obodreno pozivom bizantinskoga cesara, dojakošnja svoja staništa na gornjoj Odri i Visli ostavi, te nagne kroz Panonija u bizantinsku oblast, gdjeno jim cesar Heraklije, oko godišta 641, nove stanove naznači. ***)

Već god. 641, nastankom koje i povjestnicu čitave osrednje

*) Českih historika sudovi sudaraju se u tom: da se na dvorištu Vogatisburga dižu sadanje Domažlice.

**) Stavni članak Dra. Fr. R-ga u "*Nevenu god. 1855, str. 462*" gdje navodi i riječi arapskoga historika Masudi-a: "Glavni puk i kano korjen slavenskoga naroda — veli on — jesu Velinani. Njihovomu kralju Maček-u pokoravahu se ini slavenski knezi; al po nesgodi oslabljeni razciepaše se na razna plemena, kojimi vlastiti upravljaju kralji." Velinan odgovara bezdvojbeno drevnim Vinuloma-Vi(e)ndom, — tumači g. R-ki, a Maček bit će Samo-Samek ili Samko (sr. Vanko-Vac(č)ek) premještenjem suglasnika: Masek-Maček.

***) Constantin Porphyrogeneta de administr. Imper. cap. 30—32.

Digitized by Google

Europe više nego stoljetna tama krije, ne ima ni daljem djelovanju Samovomu ni traga i glasa, ako prem svejednako do god. 662 vladaše. Neizviestno je indi, kako ka kraju prigna i što mu se napokon sa porodicom sluči. Kraljestvo po njemu utemeljeno razpade se po njegovoj smrti; jedina srčika, današnja Češka uzdrža se njekako o njegovih neposrednih nasliednicih. Kraljevstvo ovo, bi reći, patri onim pojavom poviestnice, što poput blistajućih prikaza na nebeskom svodu nenadno izpred očiju izčezne: riečju prolieva se tudjer jasnost sa tamnilom, te historici nisu jošte na čistu. Željeti je svakojako da slovjenski historici svu svoju snagu i oštroumlje polože u to da nam mrkla noć osvane bielim danom; uzmnožan bo taj zatočnik i utemeljitelj prve slovjenske velike države zaslužio si je veće štovanje i uspomenu u potomstva, neg što li mu u istinu u dio pade. Već za Kuzmana *) izčeznu Samovo ime u slovjenskih poviestih; a češka mu poviestnica tekar god. 1775 u svojih zapizcih, ne bez odpora, mjesto ustupi. Na pozorištu svojih djela pojavlja nam se on jedinac odasvuda nevidjelicom obuhvaćen; jasnost njegovog duha i sile zrcali nam se samo u neprijatelja, ni malo u prijatelja ili podanika njegovih. Ne može se indi načrtati kakova prilika što bi nam živo izražavala ukupna njegova uznosita svojstva.

Les pleuples de l' Autriche, par Hippolyte Desprez (Narodi austrijski). Paris, au comtoir des imprimeurs Quai Malaquais 2. vol.

A. E. Wiesner piše o ovoj knjizi u *Krit. Blätter* ovako:

Kad Francuz napiše knjigu o tudjoj zemlji ili narodu, to ga Niemci (a često i pravo) ukore radi površna posla i neznanja; ali isti ukor gadja Niemce kako začnu pisat o slovjenskih narodih, slovjenskoj poviesti ili običajih; tu im nestane "njemačke temeljitosti„ a nastane pristranost i golo neznanje.

Djelo H. D. ne tiče ovaj ukor, jer je od najboljih i najučenjih što ih je na francuzkom jeziku o narodnom i zemaljskom stalježu sjeverno-iztočne Evrope. Valja nam valje s početka priznat, da je g. Desprez prijatelj Slovjenstva i da je proputovao veli diel evropskoga iztoka, a osobito slovjenske zemlje austrijskoga Carstva i Turske, tom namjerom da prouči poviest, književtvo, narodne i čudoredne običaje slovjenske svojima očimā i ušima.

Nauke ove poče u Trstu, od tuda će Ljubljanom u Zagreb, te tu sjede dulje vremena u stolnom gradu Hrvatske, učeć politički, poviestni i književni život. U Zagrebu osnuje crtu "Ilirstvo i Magjarstvo„ koja je Magjarom od slabe slave. G. Desprez pokušao je svojim zemljakom (Francuzom), zanesenikom magjarskim (ne znajućim ni Madjarstva ni Slovjenstva) da im oči otvori, te tu razvija mnogo kritičkog oštroumja i krupne logike, kojom obično Francuzi obiluju, kada razsudjuju politiško-poviestne crte, ubaviestiv se prije čim treba iztrajno i svestrano. Iz Zagreba prodjè g. Desprez austrijsku Srbiju, Slavoniju i slovjenske varmedje ugarske, svigdje neutrudno birajuć i motreć. Slovjenskoj narodnoj ćudi (ili kako nje-

*) Kosmas, kroničar češki, prestavi se u vječnost, kano dekan kaptola pražkoga, a osamdesetljetni starina, dne 21. Listopada god. 1125.

Digitized by Google

ki vele: značaju, srdcu) francuzki putnik podpisa svjedočanstvo sjajno, što će da kako njekim družtvom — kojim je pristranost pravo, a slaboumlje znanost — zadati tri sta jada. On veli da je Slovjen srdčan, naravnoga duha i žive okretnosti, da prianja uz obrazovanje i prosvjetu kako može *napredak iz svoga nutarnjega bitka slovjenske narodnosti razvijati.* G. Desprez scieni, da je za ludo uciepljivati Slovjenstvu tudje oblike i pravce, i dokazuje da je zaliho tim, što je sa svim razlika ćud slovjenska od ćudij susjednih naroda germanskog i azijatskog plemena, i poviestnimi dokazi. — Što se književestva tiče tu se je ubaviestio francuzki ovaj iztraživatelj baš kako valja, nabaviv si velikom mukom i iztrajnošću prievode slovjenskih pjesama, koje on zove *les restes d' une poesie antique* (ostatci pjesničtva davnoga), kojim nije struke "u smetenih i nesmisljenih srocih inih naroda". Osobito se našao u čudu s naših junačkih pjesama i sliepaca, koji ih pjevaju, te ga iz propala i prokšena sadanjega svieta prestaviše u klasičnu starinu. Jednom rieči, g. Desprez napisav ovo znamenito djelo kaže nam sve sposobnosti što se tomu hoće: Zdravo čustvo, ćud za právom, iztrajnost i jasan, shvatan način kojim priča što nadjè i vidjè, te kaže to čitatelju kao istinit i vješt vodj.

ŠKOLSKI ULOMCI XLVI.

Praktika je preteznija od znanosti. Diete od četiri ili pet godina razumije i govori podpuno materni jezik, a ovamo nije učilo sintakse kod dojkinje — *practica plus valet quam grammatica;* vi ćete mu pokazati pravila, kad dovoljno uzrazumije rieči; vi ćete preći na abstrakcije i spekulacije, kad budete protrčali carstvo istine i izkustva. Teorija i praktika rukuju se, podržavaju i podpomažu uzajamno. Obrazujte najprije snažno, okretno, lagano tielo, ako želite raden, kriepak i izobražen duh. Prije vremena ne pretovarujte djecu naukami, koje duh njihov oslabe, umne sile otupe a tielo omlitave: tu se dvojinom ogriešiste djeci; ubijate ih moralno i ubijate ih fizično. Držimo se prirode — ona je najpouzdaniji vodj.

Od prirode imaju djeca još iz malena industrialni ukus; djeci se dopada lupa u djelaonicah, rado se laćaju malog ručnog alata. Pogledajte ih kad igrajući se piesak vuku tamo amo, kad zemlju prevrću il ju voze u malih kolicah. Djeca imaju običaj graditi kućice, zagaćivati potoke, praviti male vodenice; — doviek su u poslu. Učinit ćete im neizkazanu radost malim čekićem, sjekiricom, testericom, malimi grabljami itd. — Zadat ćete im najveću tugu, ako ih primorate da okukaju nad knjigom.

To je dakle priroda, koja je tako htjela. Priroda je htjela, da se tielo prije svega drugog izobrazi i ojača materialnim vježbanjem; ona je u diete ulila volju, koja ga mami na slobodan zrak, koja ga goni na kretanje i rad, jer njemu je sve to potrebno. Priroda mu nije ulila ljubav za sjedjenjem u zapećku. Presjedjeti u sobi — to je za onoga, koj misli i premišlja, a djetetu se to ne smije prije vremena nametati. Kad na istu djetinju narav navalite poslom koj zah-

Digitized by Google

tieva dugo razmišljanje, pa kad vam se diete uzprotivi, to onda diete ima pravo, a vi ne imate pravo; jer vi ga napadate, a ono se brani. — Budalasto je takvom prilikom tužiti se na djecu i govoriti da su liena. Tužeći se da maleno diete ne voli nauku, toliko je pametno, kao kad biste se tužili, a da za što ne voli rakiju. Strpite se. Docnije će postati čovjekom, koj je kadar čitava dva sata bez razstresenosti jednu misao mozgati i piti čašu ruma s vami zajedno. Vi hoćete zrnevlja prije ovieta i cviet prije nego što potjera stabljika; — strp'te se!

Dakle je pravo odgojivanje to: da se razvitak prirodnih darova svakim možnim načinom pospješi. Tu ne pomažu mloga predikovanja i zapoviesti. Kad sunce u proljeće parokrug ogrijava a zemlju oplodjava, ono ne zapovieda ljubičici, da ružom cvjetava, ono oživljuje svaku biljku po svom rodu, svaku klicu po svoj odredbi. Raditi unatoč djetinjoj prirodi, najveća je nepravda. Diete koje se upućuje na druge radnje, a ne na one koje njegovo ustrojstvo sobom donosi, nikad se ne će moći mjeriti s onim djetetom, koje je, držeći se naravnog svog puta, iste radnje izabralo; kao što i svaka biljka, uzdrmana u svom osnovnom razvitku, krasotu svoga stroja i šara gubi, i tužno vene.

Considerant pripovieda za slavnog Vaucansona *), da ga je mati djetetom povela jedanput svomu duhovniku. Kao što se može vjerovati, ona je imala njeke griehe da izpoviedi i kratke pouke primi, za to je malog Vaucansona ostavila, te je čitava tri sata čekao u hodniku. O duvaru visaše sat. Kao što mu dosadjivaše vrieme, smatraše diete za koji časak skazaljku, koja pokazivaše sekunde, pa videći da mu mati još ne izlazi, a njemu sve neprestano dosadno čekati, ode izbliže smatrati sat, te na jedanput — što znaš bezazlenomu djetetu! — zaustavi šetaljku, pokrene ju i opet, i najposlie ju izvadi na polje, Do četvrt sata odvije svojim nožićem još dva tri komada, u kratko! kad mati poslie izpoviesti izidje, ali naš Vaucanson pune ruke posla: boči se kako da sat na novo sklopi, budući ga je svega razstavio. Mati, da bi l' se izpričala svećeniku, koj inače stvar nije toliko primao za zlo, ode čitati sinu bukvicu, kao što se tek zahtievati moglo. Ali se Vaucanson namamio na satove; za inat svemu predikovanju iznadje naš demon način, kako da poslie njekoliko dana učini s drugim satom pokušaj. Pa kao što uspjeh opravdava sve pa i same nestašluke dječije, tako i njega prestaše karati, a da mu se nadive umjetnosti i mudrosti. Tim načinom postade on najslavnijim lučbarom.

Da se ne bude Vaucanson uzmigoljio, čekajući vazdan na mater u hodniku gdje je sat bio; da bude on kao i drugi pošao putem, koj bi mu naznačio slučaj socialnih stališa iliti roditelji njegovi on bi brez sumlje bio običan čovjek, kao i mlogi drugi.

Primjer ovaj navodi se kao utuk, budući je Vaucanson čuven u

*) Sporedi *Théorie de l'éducation naturelle et attrayante; dédiée aux mères*: par *Victor Considerant* str. 110.

Digitized by Google

svietu; ali u običnom životu imamo svakidašnje sličnih primjera. *Ab uno disce omnes.* — Od ovud vadimo načelo, da je slobodan razvitak prirodnih darova pravo, istinito odgojivanje.

Da ne ima religiozne toplote bez rodoljublja, bez narodnog ponosa: to teorija priznaje, ali se praktika trudi okol toga, kako da narod ohladni prema svojoj otačbini, da zanemari čast narodnu. A poslie se iste da ono, što je život zapustio, škola popravi.

Škola nije staklena bašta; ona je kadra samo u toliko za život odgojiti, koliko i život za školu odgojiva. Možno je do duše u staklenoj bašti, i ne čekajući da na polju sijne proljeće, — podhraniti jagode i trešnje, ali su ove sa haut-goût pojedinih "otmjenih„ grkljana, a ne za narod.

Gj Rajković.

IZREKE

od Luke Grbanovića

Rubina ti ako nije ciela,
Može brajko biti uvjek biela.

Vatra grije, al i žeže,
Tko popušta taj i steže.

Kaži brate što ću te moliti:
Kako ću se duga ukloniti?
"Što godj kupiš to izplati,
Što uzajmiš to povrati.„

Ako hoćeš da ne patiš gladi,
A ti bogme i dan i noć radi.

Umjerenost u pilu i jelu
Ne dosadi lje nikada tielu.

KNJIGOPIS.

1) *Graničari ili sbor (proštenje) na Ilijevu. Izvorni narodni igrokaz s pjevanjem i plesom u 3 čina od Josipa Freudenreicha, člana narodnoga kazališnoga društva. Kupio i na svjet izdao K. Stojšić* (I i II. izdanje) Zagr. Albrecht Drag. 1857. 8na. 132 (45 kr.) (Posvećeno Pr. g. grofu Josipu Jelačiću Buzimskomu banu itd.) 2) *Crna kraljica. Izvorna čarobna igruma spjevanjem u dva razdjela i jednom predigrom, pod naslovom: Prokletstvo na Medvedgradu. S upotrebljenjem historičkoga gradiva u jednom činu od Josipa Freudenraicha člana narod kazališnoga društva. Muzika od Franje Pokornoga. Svojim troškom na svjet izdao K. Stojšić.* Zagr. Drag. Albrecht 1858. 8. 133. (45 kr.) (Posvećeno velečs. gu. Dru. Miroslavu Dražiću u Karlovcu).

Digitized by Google

Ovo su dvie glume, od prilike onakove, koje se zovu pučke, ne znamo je li radi toga što je predmet iz pučkoga života ili su puku mile, ili rad obojega ili nijednoga. Mi, koje je civilizacija zatekla sa svake ruke, ne mogosmo zaostajat za drugimi, te za to hajd dalje:

tjeraj kume logova,
preko toga korova —
daleko je ...ica
gdje se vari kiselica,

i tako eto ti nas, gdje se uzporedismo i glumom uz ostale prosvietljene narode. Mi ne osudjujemo tako zvane pučke igre, kao što to strogi vještaci rade; jer i recimo, da su to obično igre slabe po svom "uzletu," onda to valja samo za ine narode, a ne za naš, koj svojim pjesničkim duhom i dan danaske svjedoči da je u njem "uzleta," i preko dosta, kadkad i toliko, da je nevješt običnomu životu pa ga ini nadjačaše u mnogo čem; ali može pučka igra biti iz naroda (a tu imaju naši glumopisci dosta širokoga polja, pače jedva je tko tegnuo unj), pa tim poučna; i takovoj igri davamo prednost pred svakom izmišljenom. G. je Fr. u prvoj ponješto pogodio žicu narodnu; ali mu kvari posao ona blebetuša sobarica, premda je s nje najviše smiešna gluma; da ova sobarica ne ide u narodnu glumu sa svojim njemčukanjem nego u gradske i gospodske igre, to će nam valja da vjerovati g. Fr. Ali ovu igru nije pisao g. Fr. za narod što se zove narod nego za gradjane, ljude izobražene, te tu da kako od velike mu je pomoći onakva sobarica. Da su "Graničari" dobro primljeni bili u kazalištu to vidimo iz Nar. Nov. i doista razveselit će se mnogi čitanjem, kamo li ne bi igrom. Ali je drugo, kad se pita, je li ovakov pravac dobar i shodan za naš narod u obće, a za gradjana posebice, komu se hoće drugačije hrane pa bilo baš i pukom zabavom.

Sa "Crnom kraljicom" i njenom predigrom "Prokletstvom na Medvedgradu" g. je pisac zašao daleko s pravoga puta dramatičkoga; ovdje niti je namjera niti treba ponavljati one razpre, što se podigle iza "Nevjeste Mesinske" (Braut von Messina) "Djedovkinje" (Ahnfrau), ove dvie glume, u kojih su sve mahne *ludoga slučaja* i sve *čarolije čarnoga čaranja* kao u zrcalu najašnjemu. Da i u "Crnoj Kraljici" ima liepih stvarij, nejma sumlje; pojedini prizori izvedeni su vješto. U g. Fr. ima duha i upute za dramaturgiju dosta; želimo mu samo, da ga koja dobra kob navede pa iž čisto narodnoga domaćega života da segne koju crtu, tu je polja za oranje i po dvorih i selih i gradovih.

O jeziku se ne može reći da je rdjav, jer ima izreka upravo narodnih; ali ih ima i običnih krupnih (predigra, predstavljanje, upotrebljeanje historičkog gradiva, samo dostojanstveno, čime m. čim, upuščati se u poznanstvo, lukavi ko jopica kano ptice blagi, udivljeno, hvala Bogu da je jedanput odišo, u gnjevu mi svojemu naloži, no hoće li jedanput biti, itd.; tko ne zna njemački te si ne prevede prije, taj ne može razumjeti što su ove rieči.)

Ovdje valja nam napomenut gdna. *Stojšića*, doista Mecenata u ovo naše bezmecenatsko vrieme, koj je svojim troškom obje knjige izdao.

Digitized by Google

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— g. Janko Šafarik, licealni prof. u Beogradu otišao je opet u Mljetke kao lani, da traži rukopise i ostalo, što ide u poviest našu.

— K. Jar. Erben piše obširnu poviest češke književnosti; djelo to iznosit će do 24 tiskanih tabaka.

— Skimborović u Varšavi izdaje *Dzieje dziennikarstwa polskiego* (poviest poljskoga novinarstva).

— U Lipskom izdavat će se ruske novine "Stréla„ svaki tjedan jedan put. Uredjivat će ga Ivan Golovin, kojemu bi ne davno dozvoljeno da se smije vratit u Rusiju. U Lipskom se izdavaju jur jedne ruske novine "Sbornik Zagranični.„

— Slavni Joakim Lelevel, poljski spisatelj dao je svoje veliko djelo: *Polska, dzieje i rzeczy jéji*, tiskaru Županjskomu u Poznanju, da ga tiska, i sad je već gotov I. sv. (dziejepis, chronologia, historia, zemljopis, politika, kultura, imenik znamenitih ljudij, različnosti). Predgovor obširan i znatan, samopis života pisčeva, prodava se i posebice.

— Varšavski časopisi javljaju broj novih poljskih novina, što se zovu "Slovo„ te će se izdavat u Petrogradu, dva puta na tjedan, s mjesečnim prilogom (10 do 20 tabaka); uredjivat će ga g. I. Ohryzko.

— Englezki spisatelj, prof. Vratislav, što preveo kraljodvorski rukopis na englenzki, potomak onih Vratislava u Mitrovicah (čeških), sada je u Pragu koj mu toliko omilio, i uči češku književnost da opet Englezom pokaže i da ih upozna dalje s ovom književnostju.

— Redovna sjednica "Družtva Srbske Slovenosti.„ Praviteljstvo je na molbu "Družtva„ odredilo 300 talira na iztraživanje spomenika za srbsku poviest u Mljetačkoj arhivi.

— Član "Družtva Sr. Sl.„ A. Dragosavljević poslao je za "Glasnik„ članak: "Prigovor uz razlike izmedju jezika srbskoga i hrvatskoga„ u IX. glasniku od Gj. Danićića.

— Članak "o rekáma u Srbiji„ koj je po biljezkah pokojnoga Jovana Milenkovića izradio red. član Jov. Gavrilović, po sudu od sjeka za prirodne nauke bi odredjeno da se tiska u "Glasniku.„ — Grof Medo Pucić poklonio je "Družtvu Sv. Sl.„ prepis jedne povelje Poljičke od god. 1793, i jedno pismo pokojnoga Vladike crnogorskoga Petra Petrovića Njeguša II. od god. 1849, jedno pismo pokojnoga Adama Mickievića od god. 1844, i pet pisama pok. Jana Kolara od god. 1842–44.

— *Sedmica* javlja: Od albuma istorisko-znamenitih predjela naše otačbine, kojega smo još posle godine u ovom listu objavili, izišli su dosada šest listova: Futog, Erdut, Ljok, Nova Oršava, Sibinj i Hatszek i mogu se vidjeti u novoj knjižari u N. Sadu. Vještačko shvaćanje, izvrstan, poetički čar, koj je izliven na ovih izobraženjih, znamenitih u istoriji mjesta, daju im taku vrednost, da se mogu slobodno usporediti ma sa kakvim podobni proizvodima. Svega će izići od ovoga albuma 20 listova na najvećoj hartiji, a prenumeracija za svih 20 listova ne stoji više nego 20 f. sr. Ovako, maloj cieni a za tako liep posao nema para i svaki prijatelj liepih veština postarat će se, da nabavi ove liepe obraze, tim pre, što će kasnije ciena biti mnogo veća.

— "Czasu„ pišu iz Varšave, da grof Vladimir *Platen* izdavatelj "Pamietnikov„ (k poljskoj poviesti) predložio, neka bi se *Janu Długošu*, povjestniku poljskomu iz XV. stoljeća postavio spomenik, a osim toga neka bi se izdali njegvi spisi latinski s prievodom poljskim, da bi i narod uščitao. Gr. Platen posvetio je 1000 rubalja. Litograf Pek izdao je veliki panorama Varšave sa strane Prage (prieko Visle).

— Moniuško se je vratio iz Pariza u Varšavu i to s novom operom "Flis„ koja će se pjevat što skorje. Encyklopedia poljska, što će ju uredjivat F. Kraševski a nakladat S. Orgelbrand u Varšavi, začet će novim ljetom.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. Raf. Sek. u Raj. Selu. Vi poslaste 1 fr. odviše, jer je predplata za 3 četvrti godine 3 f. 45 kr. onaj fr. pretiče ili za drugu godinu, ili da Vam se vrati?

G. M. uč. Vi tražite popis svih dosadanjih (starih i novih) školskih knjiga, koje su ma za koju krajinu ima kojom bukvicom (glag. ćir. starom, novom i bosanskom, te latinicom bud kojom) tiskane, i da bi vriedilo svih njih protresti. Doisto bi to vriedilo; ali mi toga za sada ne možemo, jer naš popis nije podpun, a najslabji je onaj od gornjih Horvata u Ugarskoj; tu bi nam mogo *g. Glav. Gašp. u Šopr.* pomoći, a i svaki tko hoće. U prvom broju Nevena izredit ćemo Vam sve one knjige o *Pravopisu, Slovnice i Riečnike* za koje znamo. Za ono drugo strpite se dok izadje *Imenik naših pisaca*, što se sada sprema za tisak. Šafarik spominje: Catalogus librorum Slavono-serbicorum typographiae Universitatis Budensis. Bud 1798; ali ove knjige ne mogosmo do sada dobiti.

G. N. N. dom. u. S. Odavlje se odpravlja uredno; kako i za što sada istom dobiste od 15. broja, toga ne možemo znati, niti smo krivi; nego molimo svakoga, komu nije kojeg broja neka ga iztraži u otvorenu pismu.

G. D. G. u K. Hvala, ona sbirka riečij valja, samo Vas molimo, ne zabudite metnuti na svaku rieč naglas ali ne samo kako se izgovara u 1. padežu nego i u ostalih, osobito ako je poelovica, te se razlikuje od naglasa u Vukovom rječniku.

Gi Sk. Mi. Hvala za one besjede, molimo toga i više; ali zirnite uvjek prije u rječnik (ma koj) i ne zabudite naglasa.

Molimo, ako ima tko knjigu: *Istoria loretana od sfete kućice bogorodičine fra Bartula Kašića. Rim, Bart. Zanetti 1617. Ima prieko 142 str.* molimo da nam prijavi.

Digitized by Google

G. A. u M. Kako se tal. *fresco*, njem. frisch kaže naški? Šteta što ne imate Šulkova rječnika od kojega do sada izašlo sedam svezaka i koj je najgolemije djelo u našem književtvu. Nu kad ne umiete njemački, eto Vam izvadismo kako on tumači *frisch* pridav tomu što znamo. Za vodu *hladna, malopresnja*; *malopresnjica, skorašnjica* (mrzla, skora Ur.) za (uzduh ili) zrak *je ohladio* (hladan); disati *čist* zrak (ili uzduh); za maslo *mlado* (Butter se naški zove *maslac* Ur.) za lišće *veselo zeleno*; za robu *novu*; za voće *svieže* (voće *sa grane, rosno, neobrošeno* čuje se po narodu i može biti bi se takodjer dovoljno reklo, Ur.); za cvieće *svieže* (narod govori i *veselo* Ur.); za grob *nov*; za jaje *skorašnje* (po narodu se čuje *mlado, današnje, jučeranje itd.* Ur.); za ranu *priesna, skora* (znate li ili čuste li Vi ili tko drugi od gge. *živa rana*, i što znači *živa rana?* Ur.); za drvo *sirovo, sirovina* (komad *sirovica*); za kruh ili hljeb *mekan* (po narodu se čuje i *topao, današnji, jučeranji* Ur.); za sir *mlad*; za preobuku (preoblaku, rubeninu, prteninu, bjelinu) *čista* (*biela* se čuje po narodu; ali nije to dosta točno; jer košulja može biti prana pa ipak i ne čista; tako umstvuju njeki Ur.); za snieg *ponovac*; (izreke: *prinalazi, prinahodi snieg*); za olovo *čisto, bistro*; njem. auf *frischer* That ertappen, zateći koga na *samom* činu; frisch anstreichen, na *novo* (*na*) *liciti*, (na) šarati; vom frischen *iznova*; za sud (frischen Fass) *nenaćet* (frisch anzapfen načeti sud); za konje *izpokojni, drugi*; im *frischen* Andenken *živo* se opominjati; za djevojku *živahna, obrlna* (*živahan* je umanjiteljno od živ, bolje bi bilo reći *živa, okretna* Ur.); *frisch* von der Hand *ide od ruke*; za vjetar *kriepak* (*hladan*).

Pridajemo Vam ovamo jošt i ovo: za meso *sirovo, današnje* (al ne *priesno*, jer je priesno što nije dokuhano, dopečeno, doprigano, doprženo, dotenfano; *staro* ili *kuzljavo* meso); za mlieko *sinočnje, današnje jutrašnje, poldašnje, večerašnje, noćašnje*, (još *pjenasto, pjenavo?*); za čovjeka (diete itd. živinu itd.) *čil, okretan, hitar*. Ovdje moramo pitati nije li *čvrst* takodjer frisch, fresco; medj Vukovimi poslovicami ima jedna koja veli: Bolje je tudje *čvrstvo*, nego svoje *lieno*; a Slovaci i Česi sbilja govore *čerstva* voda. Molimo uljudno svakoga koj što zna il čujne kako narod kaže kad mu treba ova rieč *frisch*, neka nam javi, pa ćemo dopunjivat.

SMJESICE.

— Najnovji pokusi dokazaše, da kad duhan gori, t. j. kad ga pusiš, postaju osim običnih sgorevina što se slučuju, naime čipavca (amoniak) i smudnih ulja još dva plina, naime sumporni vodik i kiselina vodično-cijanska (Blausæure); i jedno je i drugo žestok otrov, prem da ih je vrlo malo u onoliko duhana; sada bi vriedno bilo da tko traži, da li se i trenac duhan, što se šmrca, u nosu raztvara tako lučbeno, da i iz njega oni otrovi postaju, jer i tu može bivati radi prekapkivanja (destillatio) da gori po tiho, jer odakle bi toliki hvale vredni i poglaviti dokazi na dotičnoj cjevi, što se zove nos.

— Knjižnica britanskog muzea je tako golema, da će popis samo tiskanih knjiga, bez novina, zemljovida, rukopisa, iznosit 2000 knjiga na čitavu tabaku i dovršit će se za 10 godina. Do pismena **H** je sada jur gotov i broji 623 knjige na čitavu tabaku.

— *Gazz. di Venezia* spominje u br. 147. njekoga odvjetnika mjetačkoga, što se zove Federico Castriota Skanderbeg. Da nije ovaj g. grančić od Kastriote Gjurgja? Gl. Dalm.

Odgonetke za 16. broj.

Narodne. — 1. Sunce. — 2. Kokot (oroz, pietao, pievac, pjeteh). — 3. Mačka i kobasa (il što bud jela obješena). — 4. Jaje. — 5. Tikva, (buća, bundeva kondirevica, misirača) dinja, grčka; i krastavac.
Umjetne. — 1. Što. — 2. Jelenji rog. — 3. Jelen.
Rebus I. — Više je dana nego godina.
„ **II.** — Mnogomu je oko mokro, kad kroz ludost na zlo nabasa.

ZAGONETKA.

NARODNA. Od Novotny Stjepana.

Turčin trči uz polje, niz polje,
Sve je polje krvavo — "Od čega je krvavo?„ —
Zaklo bratac sestricu. — "Za što ju je zaklo? —
Za medeni kolačić. — "Gdje su ti kolačići?„ —
Pali su na trnak. — "Gdje je taj trnak?„ —
Posjekla bradvica. — "Gdje je ta bradvica?„ —
Pala u močilo bočilo. — "Gdje je to močilo bočilo.?„ —
Gdje su žene jalove, a cure steone,
svaka rodi po troje, a Imenka po dvoje;
ne bilo im lieka, bez kisela mlieka.

☞ *Ispravit* molimo: u 17. br. Nevena na str. 266. ne ima čitav ovaj redak: dne 12. sječnja *dobih od g. I. Kukuljevića Sakcinskoga troj prepis nadgrobnoga nadpisa*, nadjenoga.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normaskih i početnih učiena) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za ciela godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitjonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Franjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 20. *Na Rieci 14. Kolovoza 1858.* **VII. godina.**

PRIJATELJU U DALJINI.

Žamor dana kad noći ustupi,
I zviezdice sinu po nebesi,
Mjesec sjajni s dlvnimi uresi,
Od istoka vaš zad gora stupi,

Dignem oko – i pomislim gdje si,
Prijatelju! sad k meni pristupi,
Da groz bole ne hara me glupi,
I vapaj se ne diže k nebesi.

Ali zaman! lice tvoje milo,
Samo vidim u snu uzhitjenu,
Gdje me okom duše pogledava.

Sudbina nas razstavi nemilo,
I ostavi srdcu zatravljenu,
Savez sveti – da ga obožava. –

Fr. Tu. Ivanin.

UBOJSTVO NA GREBEN-GRADU.

Iz naše poviesti XVII a.viek

od M. B.

I.

Štogod sunce obasja zemlje na jugu slavenskom, ne znam ima li igdje na tako tiesnom prostoru toliko različitih historičkih spomenika, koliko ih na pose ima u našoj malenoj, nepoznatoj, pa baš za to često prezrenoj hrvatskoj domovini. Ima ti kojekakvih starodavnih i znamenitih ostanaka, što su da kako ili već od davna razsuti, oštetjeni, ili pako zasipani, ali su za to ipak svedj još znameniti, budući jedni proizhode iz dobe silnog rimskog samodržtva, drugi iz tužne dobe srednjeg feudalnog vieka i krvavog

Digitized by Google

turskog gospodstva, ili pako iz ostalih manje znamenitih i kraćih prelaznih doba, što će nam ih sve redom napominjati poviest naroda našega, kad ju jednom dobijemo u ruke cielu. — Što se u obće tih spomenika tiče, to ih ja ovdje ne mogu da nabrajam, buduć to ne ide u tiesni krug ove pripoviesti, ali to samo mimogred ovdje hoću da napomenem kako u Hrvatskoj nejma gotovo nijednog predjela, osobito brdovitog, gdje se ne bi našla razvalina kojega staroga grada, o kojem, akprem kronika ništa ne kaže, a to jamačno naš narod o njem štogod pripoviedati znade, bio u ostalom historički dokazano ili ne. Uzmimo čitavu Hrvatsku, počemši od kršnoga Primorja, za tim gornju Krajinu i sve tri hrvatske županije redom, pa ćemo svigdje dosta starih gradova naći, bilo na najvišem vrhu ili glavici koje gore, bilo na strmom obronku, na boku, ili bliže nje podanka, kako se, ako prem jur od davna opustjeli i većom stranom razvaljeni, svejednako još ponosito koče sa visine svoje, baš kao sivi stari sokolovi, kojim je vrieme slomilo vita krila a žarko sunce izpilo bistre oči, te sad iznemogli i sliepi ne mogu više da gospodski lov love i da plaše plaha jata golubova i prepelica po dolinah.

Medju znamenitije i pomanje oštetjene stare gradine u provincialnoj Hrvatskoj broji se silni njekoć Greben-grad što će ga svaki putnik opaziti kad krene s druma Varaždinskoga prieko Novog Marofa prama Zajezdi i Konjščini. Jedva četvrt ure putovat će tù i eto — jur će opaziti s desne strane na strmom obronku gore Željeznice razvaline Greben-grada.

Čudna doista čuvstva obuzimlju svakoga putnika, kad okom svrne na te razvaline, ali još većma onoga, koj o liepom danu tù dodje da pohodi i s bliza da mu vidi ostanke. — Tu čovjek na novo uvidja, kako djela proizvedena ljudskom rukom, makar za koje vrieme Bog zna kako silna i čvrsta bila, vremenom ipak svu svoju silu i moć gube, dok ih po malo nestane sa pozorišta toga svieta. Istinu ovih riečij na očigled potvrdjuje taj Greben-grad, njekoć tvrd, gdjeno gospodovaše možni hrvatski velmože.... A sada?.... Eno gle gradine puste i razvaljene, dočim isto tako dotičnih velmoža i njihovog plemena jur odavna u Hrvatskoj nestà!.... Što je bilo, prošlo je!... Gdje se u tom gradu njekoč sastajala sjajna, mnogobrojna i veselo bučeća družba, tù sada neobična tišina vlada, samo povjetarce zadirkuje u vite grančice jergovana, vinjage i šipka, što ga tù ima u izobilju, te ih ljulja simo i tamo. Gdje se njekoč razljegao veseli zvuk trubalja i svirala sa triemova gradske palače gdjeno liepe crnovke gospoje sa gospodom u veselom kolu igre i plese sprovodiše, tù sad iz polu-razorenoga i grmljem obraslog triema crvenvoljka zapoje, dočim se plaha srna, tražeć valjda srnca svoga, izpod njekadašnjih vrata gradskih ukaže, te opaziv čovjeka, neobična tudjer gosta, skoči i trkom izčezne. Gdje je njekoč u sobah gradskih stiene resila zlatom i srebrom izvezena crvena kadifa, tù sada gole i razpukle stiene kroz puste prozore izmjenice pozlaćuje silazeće večerom sunce dočim ih noćju sjajna mjesečina kiti srebrom svojim. Gdje sa ponositih kula njekad vijaše svilene zastave, okićene grbom gradskih vlastela, tù sad polu-oborene tè kule ovija bršljan i zimzelen, dočim se mlada smreka i javor, nikli iz pukotina kule, lahko nišu kad vjetar u njih dira. Tamo s lieve strane grada, gdje njekoč po svoj

Digitized by Google

prilici ćerka ili sestra kojega vlastela sa onog shoda gledala ili dragoga svoga izgledala, eno slučajno šareni leptir obletje bus procvalog šipka, te nastoji da mu se kako godj približi. — Evo čudne i čarobne sile blage majke prirode, koja opet i ovdje sve izravna te učini, da njeka tajna rek bi duševna srodnost davnu prošlost skapča sa sadašnjostju, čim oku čuvstvujućeg i pozornog motritelja sve stvari tako predstavlja, da ga nehotice spominju na ono što se tù moglo sbiti njekoč.

Dà, dà, sbilo se u Greben-gradu svašta, dobra i zla, kao svagdje po svietu gdje ljudi živu i strasti njimi vladaju. Bilo je tù dosta liepih vedrih i veselih dana al je kadšto borme bilo i crnih a i krvavih, kao što ćemo to vidjeti iz dogadjaja, što se tù sbili početkom 17 vjeka, a za vlade Ferdinanda II.

Bilo je g. 1620, a upravo na Gjurgjevo, bad je zapovjednik Batjanijeva u ono vrieme grada Grebena slavio svoj godovni dan. Zapovjednik taj bio je plemić Gjuro Turković, čovjek inače prilično mlad i pristao, al neobično ozbiljan i blied. Činilo se, da njim već od njekoliko godina vlada njeka tajna tuga, al nikomu nije za rukom poći moglo da pravo u trag udje uzroku tè tuge, ako prem se nagadjalo, da je nesretna ljubav povod tomu. Nu bilo kako mu drago, na rečeni dan bilo mu se ipak inače potavnjelo lice malko razvedrilo.

Vrieme proljetno bilo vrlo ugodno, a Turković kao pošten i vriedan čovjek obće štovan, nije dakle čudo, što su tom prilikom mnoga plemenita gospoda iz obližnjeg Varaždinskog i zagorskog okoliša tù došla, da svomu priatelju čestitaju, i da se tom prilikom barem prijateljski razgovore, kad im ne mogaše biti da se onako, kao što bi trebalo, razvesele; buduć pravomu srdačnomu veselju, kao što je prije a i poslie mnokrat oduševljavalo hrvatska družtva, ne bi skoro ni traga ù ono doba, gdje je svakomu Hrvatu táma na čelo pala ne samo sbog gradjanskog rata buknuvšeg tad izmedju Ferdinanda i Betlena, već ponajviše sbog silovitog i okrutnog banovanja Nikole Frankopana, hrabrog doduše, ali u ostalom nevriednog potomka slavnih predja svojih. S tih dakle uzroka naravno je sasvim, što gostom sakupljenim u Grebengradu, po što sjedoše ručati, nikako ne podjè za rukom da veselim razgovorom, šaljivimi napitnicami, ili pjesmami razbiju támu na svom čelu, već njeka ozbilnost u razguvoru, a neobična umjerenost u pilu zavladà družtvom uz cieli ručak.

Pošto doručaše, uprav htjedoše da se dignu sa stola, kad li domaćin Gjuro Turković, dignuv punu čašu, reče: "Hvala vam na ljubavi, mila braćo i prijatelji, što mi ju izkazaste, došavši danas na moj god ovamo; žalim jedino, što onako veseli nismo kao što znasmo prije istom prigodom. Znam ja, da to nije moja a ni vaša krivnja, već je krivnja onoga, koj ne samo cieloj našoj domovini težke vaje zadaje, već na pose svakomu Hrvatu prirodjenu veselu ćud jadom truje.... Dao Bog„ nastavi za tim plamtećima očima "te ga čim prije našla zaslužena plaća za njegova opaka djela.... U to dakle ime, braćo, još ovu čašu!„

"Dao Bog da propane Niko Frankopan!... Nestalo ga bez traga!„ zakliče uz zvèk čaša sbor gospode, na što do dna izpiše čaše, te metnuv ih za tim krlepko preda se, ustadoše sa stola. Sa gospodom dignù se i ono

Digitized by Google

njekoliko gospoja, što bijahu sa svojimi supruzi takodjer tu došle da čestitaju Turkoviću i da tom prilikom pohode udovu majku njegovu i prekrasnu mu sestru Mandaljenu.

"Nuder mi kaži, Gjuro„ upita stari Balagović Turkovića, "što može biti uzrok tomu da tvoga vjernoga pobratima a i našega obće štovanoga prijatelja Ive Krušelića danas ovdje nejma?„

"Dà, dà zbilja, što je tomu uzrok?„ uzè u isti par više gospode pitati.

"Ne znam, što je„ odgovori upitani "Ivo mi je poručio prekjučer da će za stalno doći, pa ga ipak nije; nu bit će mu razloga svakojako, jer inače znam za cielo, da bi bio došo.„

"Dobro bi bilo, da nam je sad ovdje„ primeti Zmajilović "jer bi se tom prilikom s njim dogovorit mogli, kako da odsele kriepko na put stanemo zloglasnomu banu Nikoli.„

"Istina„ reče Berislavić "al budući Krušelića nejma, morat ćemo se posavjetovat i bez njega.„

Gospoje uprav htjedoše da odstupe, znajuć da će se sad medju gospodom ozbilan govor zametnuti, kad li eto na vrata naglo unidje Ivo Krušelić.

"Ha, evo ga!... U dobar čas!.. Zdravo, brate!„ zamni u gradskoj palači, gdje se još desiše gosti sa domaćimi. Svi se zatim stanu s Krušelićem rukovati radujuć se iskreno gdje dodjè.

Da je komu pogledati bilo liepu Mandaljenu sa strane stojeću, kako joj došastjem Krušelića uzplamtiše crne oči, kako li j j se iznenada zapali obraz, taj bi bio reko, da izmedju Mandaljene i Krušelića mora biti njekakve tajne sveze, pa može bit ne bi bio krivo reko, uzev na um kako je Ivan Krušelić ugledan plemić, vedre glave i hrabra srdca, te obće štovan radi osobite rječitosti i hrabrosti svoje, u ostalom pako da je u cvietu muške dobe, vitka stasa i vedra obraza, a k tomu još najbolji prijatelj i vrstijak brata Mandičina — što je sve skupa zaista kadro bilo da u srdce liepe té djevojke probudi ljubav prema tako izvrstnom mužu. Al pozoran motritelj bio bi nadalje isto tako mogo opaziti da ni glede Krušelića u tom obziru čist posao nije, jer čim se s gospodom rukovao, za tim Gjuri prijatelju svom u kratko srdačno čestitao, a i gospoje smireno pozdravljao, zaletale bi mu se vatrene oči svejednako na liepu Mandaljenu, dok je s ostalimi gospojami nestadè u obližnjoj sobi.

Ako je dakle Krušelić Mandaljenu ljubio, kao što se to slutit moglo, to za ista ne bi nikakovo čudo, kad se na um uzme, da je Mandaljena priličila ružici istom procvaloj. Bješe joj tek sedamnaest ljeta, i ne samo glede krasote tiela, već isto tako glede blagosti duše, obrazovanoga uma i srdca moglo se punim pravom reći: da joj u onom cielom okolišu ne bijaše ravne djevojke.

Da li je u ostalom komu štogod poznato bilo ili ne glede ljubavi izmedju Ivana i Mandaljene, to se ne zna, to se može reći za stalno da ih u onaj čas nije nitko podpazivao, buduć svakoga zanimaše ozbilnje stvari pred kojimi izčezavalo sve drugo.

Pošto gospoja nestadè, odmah se Krušelić razabrao te ujedno dosjetio

Digitized by Google

ponajglavnijem uzroku došastja svoga. "Oprostite mi braco„ reče "što sam zatrajao.... Bio sam u Varaždinu, a nehtjedoh krenuti odanle prije dok ne saznam što mi je znati trebalo„ zatim naglo nastavi "a znate li najnovije viesti o Frankopanu?„

"Ne znamo.... Kaži nam ih... Da čujemo!„ odgovoriše znatiželjno gospoda.

"Znat vam dakle valja ponajprije, da on sada grad Varaždin utvrštjuje, pa da vojsku kupi.„

"Što, vojsku? — a što će s njom?„ zapita, zakršiv Krušelića rieč, gorostasni Glavina.

"Čuo sam„ nastavi upitani "da je s tom vojskom nakan susretat Betlena, o kojem se glasa, da se s vojskom sve to bliže privlači medjam naše Hrvatske.„

"Što je za to, neka dodje„ reče Berislavić "bit će nas dovoljan broj, što ćemo ga ne samo prijateljski dočekati već i uzanj pristati, a to ponajviše za to, da se združeni s ovim možnim saveznikom tim krepčije osvetimo Frankopanu, od kojeg više živjet ne možemo.„

"Ima li još kakovih viestij o Frankopanu?„ zapita opet Glavina.

"Ima, bogme;„ odgovori Krušelić. "Tomu čovjeku nije dosta što progoni plemiće, otimljuć im blago, a siromakom kmetom njihovim, često i život i blago, već on sada na novo zagazio u bezakonje tim, što je prabilježniku našemu Stjepanu Patačiću silom uzeo pečat naših kraljevina.„

Sve nazočne viest ova silno uzbuni.

"To je nečuveno!„ poviče najprije strastno Zmajilović.

"Tako mi Boga„ zagrmi srdito Glavina "taj Frankopan misli da je Hrvatska kraljevina njegov pašaluk gdje on haračiti može kako ga je volja.„

"Umirite se, braco,„ primeti stari Balagović "pa smislite i kažite način dobar kako da se doskoči tim ranam našim.„

"A što pitate, dragi ujače„ prihvati Berislavić "tu nejma drugoga načina, nego da se odbije sila silom.„

"Ne valja tako, brate,„ reče na to Krušelić "barem za sad još ne, već mi treba da se u državnom saboru, što će se držati prekosutra u Zagrebu, s banom ogledamo na zakonitom polju i kod zelenog stola, ako li to ne mogne ništa, onda tek treba da se pomoći seghemo u sile.„

"Ja sve mislim„ primeti Zmajilović "da nam drugo i onako preostati ne će do jedino ovo, a k tomu je i najprečje, budući sablja u kratje vrieme riešava zamršenu koju stvar nego li mudre rieči makar se još tako tvrdo oslanjale na zaprašene kakove teftere, a zeleno polje ljepše mi se čini trkalište nego li zeleni stol.„

"Da, da, pravo ima Zmajilović„ javi se više glasova.

"Kad i kad jest tako, ali ne svagda„ primeti, osmjehnuv se Krušelić. "Nu sad još jedno treba da vam kažem: dočuo sam naime i to, da će u tom saboru Frankopan zahtievati od nas vojničke a i novčane pomoći prot Betlenu.„

"Bio nam kleti izdajica svaki„ poviče razdražen Glavina "tko mu god pomogne, bilo novcem bilo vojskom.„

"Ne bilo mu prosto pred Bogom i ljudem„ reče Turković trgnuv se

Digitized by Google

iz poduljeg razmišlanja. "Ne bilo mu prosto, tko godj s nami pregnut ne će da se opre tomu banu, koj nam jur sve naše svetinje pogazi bez obzira. „

"Ti Krušeliću govori na saboru„ reče zatim Berislavić "a mi ćemo svi pristat uz tebe, za tim pako, kud puklo da puklo, mi smo na sve gotovi. „

"Dobro, govorit ću kad želite,„ odgovori Krušelić "samo me vi podupirajte krepko. „

"Ne boj se za to!.... to ćemo za cielo!... „ obrekoše svečano svi, te se stadoše rukovati u znak tvrde vjere što ju medju sobom uhvatiše.

Pošto za tim u potanjem dogovoru i razgovoru još njeko vrieme prošlo, dosjete se gosti da je vrieme odlaziti, pa za to, oprostiv se liepo, odoše kući. Jedini Krušelić osta u gradu.

U krugu obitelji bio je u ono vrieme život blag, tih i srdačan, a to se svuda tim većma osjećalo, čim izvan toga kruga skoro svuda vladaše buka, nemir, razdor, nasilje, riečju: bezakonje. S toga nije čudo, što je Krušelić kao neoženjen ne imajuć u ostalom nikoga svoga, rado boravio u krugu Turkovićeve obitelji s kojom ga, kao što primetismo prije, i onako skapčala dvostruka sveza; prijateljstva naime i ljubavi.

Čim odoše ostali gosti, podje Turković sa svojim pobratimom, za tim s majkom i milom sestricom u gradski vrt, da tamo na čistom zraku do večere još koj čas provedu zajedno.

Bio je osobito liep večer. Sunce se uprav dohvaćalo gora na zapadu, dočim se proljetno povjetarce poigravalo sa mladjahnim tek prolistalim lištjem drveća i cvjeća. Žeglica pastirska čula se s bliza kako se oglasuje zvuku roga pastirskoga, što ga je bilo čuti tamo podalje iz prigorja obližnje šume,

Divni ćar toga neobićno ugodnoga večera tako silno dirnu spomenute osobe, da pomalo sasvim umukoše, posjedav pod granatom starom lipom usred vrta. Nu ako prem šutiše, ipak se svatko izmedju njik na tihom razgovarao s čuvstvom svojim. Majka Gjure i Mandaljene živo se sjeti u taj čas prošlih liepih dana, što ih provodi u sretnom braku sa pokojnim mužem svojim. Gjuro sjećao se nehotice nesretne ljubavi s koje mu u njekoliko godina mal da nepovenù sva nada i sreća toga života. Ivan i Mandaljena usuprot oniemiše s toga što ih posve svlada ćud medjusobne sretne i vatrene ljubavi.

Podugo šutilo to maleno družtvance; kad li u jedan put Krušelić, uslobodiv se, ustane, te uzev Mandaljenu za ruku, š njom pred majku i brata njezina stupi te ih u kratke nu svečano i srdačno zaprosi da mu ljubeznu tu djevojku dadu za ženu. Mandaljena obori glavicu sramežljivo, dočim joj ruka u desnici Ivanovoj zadrkće a srdašce silno u grudih zakuca. Majka njezina, videć tajnu svoju želju izpunjenu, od mila proplače, te milu ćerku ogrli, a Gjuro, opaziv već odavna ljubezni taj savez, prijatelju svomu vjernu desnicu poda: "To je najljepša čestitka na moj godovni dan.... Dao Vam Bog toliko sreće koliko Vam želim!„ reče za tim veoma tronut, dočim mu bliedo lice zasja, obasjano zadnjim trakom silazećeg sunca.

Kad se za tim zviezda večernica pomolila na vedrom nebu, vratiše se u grad majka sa sinom, oba umireni i utješeni, dočim ili sliediše novi zaručnici, oboje sretno i blaženo. *(Dalje).*

Digitized by Google

POPIVKA. *)

Pjesme su medju trudim života kao cvietje medju dračami, kao voda živa, koja izvire iz srdca zemlje medju stienami golim, kao glas nebeski, koj dolazi ne zna se od kud, i svuda raznosi miris skladanja.

Tomaseo.

Draga Majko slišaj
Hoću pripoviti,
Što mi se j' zgodilo;
Nemoj se čuditi.
Nije mnogo dana
Da sam ja vidio,
Angelsko obličje
Ko me je ranio!
Iz njejih očiju
Izkru je poslala;
U srdcu mojemu
Ona je ostala:
Jako me j' ranila,
Što ću učiniti:
Ja likarstva nejmam,
Kojim se ličiti.
Kad sam ju gledao
Malo se j' smijala,
Tad u srdcu momu
Krv je zaigrala.
Od onoga časa
Mira ne imajem;
Ni jesti, ni piti,
Ni spati ne hajem!
Ne mogu ja drugo,
Valja te moliti,
Za virnicu moju
Pojdi ju prositi.
Ako ju ne sprosiš
Ne hoću živiti!
I tebe ćeš majko
Ljuto ražcviliti! —

Za tebe bih sinko
Pol krvi prolila;
Kamo ne bih tebi
Virnicu prosila.
Ja drugo ne čekam
Idem ju iskati,
Do malo vrimena
Odgovor imati. —
Jesi li ju našla
Što t' je govorila?
Brzo, brzo kaži
Kako te j' primila. —
Vira moja sinko
Je se sramovala
I z očiju doli
Ponizno gledala:
Dobro me j' primila
I ona njeja mati;
Što smo besedile
Ni tribe kazati.
Najposli mi reče
Da će te ljubiti
Ako ti njoj vazda
Hoćeš viran biti. —
Viru ja njoj dajem
Čovika poštena
Da ću ju ljubiti
U svaka vrimena.
Sad ću ju početi
Vrh glave slaviti
Na ne črne kose
Cvitja postaviti:

U tebe je lice
Bilo i rumeno;
Takove lipote
Nije još rodjeno!
Tvoje lipe usta
Kada se otvore,
Čine srdce moje
Igrat kano more!
Tvoji črni oči
Kada me gledaju
Svem životu momu
Mira ne davaju!
A te bile ruke
Kada što deluju,
Hote usna moja
Da je poceluju.
Tvoje male noge
Kada sam vidio
U tancu igrati,
Sam se pomamio!
Od zemlje do neba
Ja te uzvišujem
Misecu i zvizdam
Jer te prilikujem.
Kad si u poredu
Medju divojkami
Svitliš ka i misec
Medj svimi zvizdami!
Svi naši grajani
Na tebe gledaju,
Pokle te vazvide,
Mira ne imaju!

*) Ova nam pjesma dodje slučajno u ruke; ovo je ona ista za koju se prije nekoliko godina u Nar. Nov. čitalo, da je neki naš pomorski kapetan složio i tiskao u Belfastu u sjev. Irskoj. Mi ju ovdje pretiskasmo samo našim pravopisom, ostaviv riječ po riječ kako i ondje tiskano. Po obliku ju valja brojit medju gradske pjesme već radi razrečja. Pjesma je inače vrlo ugladjena i sasvim pravilna. — Spjevao ju je g. A. B. Kozulić iz Lušinja Maloga. Od kako začesmo cieniti razrečja od onda nas i velika želja za svim što je i razrečjem pisano; za to bi nas g. pisac vrlo zadužio, da nam poda na ogled još koju od svojih pjesama, što ih ima kako čujemo dosta. A kad će se duša naći, koja će se smilovati i pobrati sve pjesme, što se pjevaju po Primorju, Istri i po otocih Hrvatskih! Tu ima blaga pravoga, valjalo bi se dakle pobrinut da nam ono ne pogine što je naše od starine. *Ur.*

Digitized by Google

Kako te ja ljubim
Da bi te ljubili
Viruj zlato moje,
Bi se pomamili!
Draga moja dušo,
Hoću još ti reći,
Na moju postelju
Ne mogu ja leći;
U noći se stanem
Tere ljem ištiti:
Ali pamet moja,
Ne hoće misliti:
Ti si ju uzela
U tebi se goji:
Oni dugi časi
Ona samo broji.

Još nije pol noći
Ona bi otila,
Da bi svitla zora
Nebo zabilila.
Ovi dugi dnevi
Od žarkoga leta
Ako sam pri tebi
Vrućina ne smeta;
S tvojimi rubcami
Ja se otarujem,
Od znoja mojega
Oli ga ne čujem.
A kad se odilim
Od tih tvojih dvori
Natrag ja pogledam
Ak si na prozori:

Ako te ne vidim
Sudce mi uzme!
Dokle se ne vratim,
Vazda mi ono gine.
Sada ti se klanjam,
Ljubim te viditi:
Do malo vrimena
Hoćeš moja biti.
Tada ću te dušo
Lipo zagrliti;
I u dne i u noći
S tobom ću živiti.

Serba.

ŠEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakarijaševića.

S poljskoga.

Dobom i težanom krune obaljen sadje Sigismund Augusto u grob. Narod žalostno zavirkuje u tmastu raku kralja svoga, ne znajući, hoće li na sviežoj mu mogili poteći krv gradjanska!

Mjestance Sulmerice već više dana spopadaše strah i užas. Gradjani pomaljaju se kroz prozore, jedan drugoga zapitkujuć, ovd, ond sgrću se u skupove, svjetujući se i razgovarajući, najposlie slože se svi u posliednjem sredstvu.... u molitvi. Jer tko nije ma kad u svom životu mašio se te utjehe? vapeć s psalmistom: Bože, nadó i utjeho moja!

Pak što li je to toliko uplašilo siromašne gradjane? Uprava zemlje bijaše im tudjom, oni nisu poznavali kralja, nisu brojili njegovih ljeta, nit vidjeli groba, koj se provalio pod nogama njegovima, a nisu nit slutili nesrećе, koja cielu zemlju u takvih sgodah snadje. Prostaci ubogi ne dopirahu okom iza njiva rodnoga mjesta, nit se starahu o promjeni dinastije; jer nisu imali povlastica i prava o kralju glasovati. A kada je počerala nuždа i nevolja, ta tomu bijahu navikli; jer su za grieh držali opirat se jačemu, ma on i nepravo radio.

Gradjani Sulmerički nisu dakle mislili ni o kralju ni upravi zemlje, no sav užas njihov izviraše odatle, što im je sudac naglo obolio. Al sudac i jest najznatnija osoba u mjestu i što je kralj plemstvu, to je sudac gradjanom. Na njem niče dobro, blago, čudorednost i propast mjesta, on bdije nad osobom i onog posliednjeg gradjanina, on je obrana udovicam i sirotam, sudac i naplatitelj. Vaj mjestu, gdje bi sudac krivom stazom zavrnuo! Uboštvo zasjedne u dom gradjanina, dom mu zanemaren ponikne, a na krovu, kao na mogili,

Digitized by Google

nikne mašina i korov! Nesloga obara strehu, domovi i ljudi razpršu se kao na vjetru!

A sudac po božjoj volji bijaše stari Klonović. Već petnaest godina služaše istu službu i premda bi u nekoliko godina novi izbor padao, ipak je mještance uviek njega nanovo izabralo. Za to je njegovo polje zvano u obće sudčevo polje i u cielom mjestu bijaše poznan sudčev pas, poznani sudčevi konji, volovi i krave i sve, što je bilo njegovo, bijaše zajedno i sudčevo, jer Klonović nije nikad prestao sudčevati.

Gradjani su dakle od sveg srdca želili zdravlje i dug život staromu Klonoviću, te podjoše k gospodinu župniku, neka bi sutra u dobru svrhu održao svetu misu k čudotvornomu obrazu Bogorodice. Gospodin župnik pohvali im kršćansku krjepost i obeća, da će i sam Boga moliti za ozdravlje sudčevo.

Molitve gradjana i župnika morale su biti vrlo iskrene, jer kada su sutradan gradjani poslie službe božje izlazili iz crkve, dodje im u susret mladić rumena lica i pozva najstarje od njih k staromu Klonoviću.

"Kako je tvojemu hranitelju, Sirotko?" upita jedan od gradjana.

"Dobro," odgovori Sirotak radostno "danas u jutro popusti ga bolest, ko da ju je rukom tkogod odneso."

"A zašto ta svečana odjeća na tebi, Martine?" pitali su gradjani mladića.

Martin Sirotak nosaše siv kaftan, pripasan crljenim pasom. Na ovo pitanje zastidi se i pocrveni, pak poljubivši ruku najstarjemu od njih, ciehmeštru svojega cieha, odgovori zapinjući:

"Ja ne znam, al mi je slavni moj hranitelj naložio, da što najljepše imam, danas obučem."

"Dobro, dobro!" reče ciehmeštar prištojnom važnosti "znam ja, o čem se tu vrti".

I gradjani se staviše u dugi red svojih dostojanstva i imućnosti, jer gros, poštenimi žulji namačen, oplemenjuje gradjanina, koj zna, kako je gorka poštena radnja.

Bijaše to pod jesen. Sunce svietljaše krasno, a uvelo lišće stabalja, kao zlato treptjaše na sunčanih tracih. U zasjenku staroga doma sjedjaše na klupi starac Klonović, podapirući rukom sieda glavu. Lice mu bijaše bliedo i mnogimi mrskami naborano. Vidjeti je, da je bolest prestala, al je takve tragove ostavila, da su se pošteni gradjani vrlo prepali.

Naprave polukrug, snemu kape i pozdrave. Klonović svim pruži ruku, hvaleć im kršćanski čin. Za malo uze im pripoviedati, kako mu se nočas ukazala Djevica Marija, utočište siromašnih, nagovarajuć ga, neka bi što ranije izveo dobre svoje nakane, da odlazeć s ovog svieta, ne ostavi za sobom sirota bez obrane. A zatim mahnuvši rukom Martinu, da ode, ovako progovori skupljenim gradjanom:

"Pitah ja dakle svoju sviest, slavni gradjani, da li ne ću ostaviti koju siroticu bez obrane. Osjećam, da je blizu kraj mojemu životu,

Digitized by Google

a Bogorodica ojači me današ, da izvršim ono, što izvršiti jošte moram. Poslušajte me!„

Gradjani se posade na duge klupe i poniknulimi glavami slušahu rieči svojega sudca.

"Pred njekoliko godina„ pripoviedaše stari Klonović "nadjè se zapušteno malo čedo. Ne mogaše se propitati za otca mu ili mater, samo se to znalo, da se zove Martin. Dječak tumaraše po mjestu i buduć nije znao, kako mu je prezime, nazovu ga Sirotak. Tada sam ja bio sudcem i mislio sam: mjestance naše to je velika obitelj za što dakle da ne priteknemo u pomoć ubogoj siroti, što je došla k nam i kuca na vrata naša? I ja uzeh to diete, a kad je nješto podraslo, dadem ga na koristni zanat. Susjed Mihalj Glava, slavni ciehmeštar toga zanata, može najbolje reći da je Martin bio odličnim šegrtom, a sada je bez ukora drug. Radin i štedljiv posluje po gospodskih dvorovih i razumije se dobro u predivo. Njegova tkanina prodaje se u Kališu, pak ni sam Slezak ne tka bolje. Milina je gledati na njegov posao. Za što ga ne bi mjesto uzelo u svoj cieh i jednoč za uvjek otrlo s njega to ruglo, da je nadjena protuha, da je sirota bez imena? A ja bih pokojno umirao, videć ga gradjaninom u vašem kolu; to bi mi utažilo težku žal moju, što sina svoga Sebastiana pa ovom svietu više ugledati ne ću!„

Gradjani se uzrujaše. Njeki su mislili, da bi to oskvrnulo slavne gradjane grada Sulmerica, kad bi čovjek bez imena i nahod zadobio povlastice gradjanske. Povriedio bi se tim ponos gradjana, osnovan na starodavnih navadah i običajih, kada bi za brata priznali čovjeka od neznanih roditelja, o kom se nije znalo, tko ga krstio, tko li mu kumovao. Takav čovjek viek je zametavan u tudjini; jer tko zna, kako mu je otac živio na svietu? A za uboga gradjanina, komu ne ostaju po otcu znaci i dragocjenosti obiteljske, nejma dražeg baštinstva od dobra i poštena imena, koje mu otac predaje, a to dobro i pošteno ime mora se gorko i kršćanski steći.

Zametnù se dakle žestoka pravda medju gradjani, ima li se Martin Sirotak u gradjanstvo primiti; medjutim uvaživši, da će tim zadovoljiti želju ljubljenoga sudca, koj hoće tu zahvalnost da ponese sobom kao uzglavje vječnom opočinku; a i to, da će tako utišati njegovu žalost za jedincem, koj uplinuvši u svìet ne vraća se u rodni dom, kako bi otcu si oči sklopio!... a najposlje razabravši, da je Martin Sirotak marljiv i štedljiv zanatnik, te valjalim življenjem omilio svim i svakomu: privoliše gradjani, Sirotka primiti medju se i učinit ga svojim sagradjaninom.

Stari sudac planù radošću, žadovoljan s tom odsudom najstarijih gradjana i ciehmeštra, pak osloniv se o rame Sirotka, koj se u to već na kraj razgovora u zasjenku pokazao, udje u veliku sobu, a za sobom pozva cielu skupštinu.

U sudčevoj sobi bijaše njekako tamno i turobno. Na čitavu pokućtvu vidjeti je, da gospodar već odavna nejma drugarice života svoga, da osamljen i ostavljen primiče se k svojemu grobu. Posred

Digitized by Google

sobe stoji ogroman lipov stol, a ukraj njega dvie klupe. Na polici uzporedano njekoliko kositernih zdjela i tanjura, ostatci to njekdašnje sudčeve imućnosti. Sada stoje zabačeni i prašni bez porabe. Zelena peć složena od šlezkih pećnjakah bijaše gdegdje pobieljena, a tmasti zapećnjak izgledaše kao fantastička okolina. Pod mjestimice sgnjio, a zidovi propukli od starosti, mal da se ne oborе.

Stari Klonović uzdahnù, razgleda se po sebi, |hi reć traži njekoga. A onda rekne gradjanom:

"Raztužen poći ću s ovoga svieta; jer nitko moj ne će mi stisnuti oči.„

I utrvši si suze, uze dalje govoriti:

"Tuj na toj klupi ukraj peći, kao da ga vidim, sjedio bi Sebastian i za dugih večerij zimskih prisluškavao razgovoru starog Bartola, koj je prije trideset godina bio brodarem i ne jednoč brodio do Gdanska. Mili Bože, mladi dječak uznosio bi se kao sokol i plakao od radosti, kad bi mu pričao, koli su krasni gradovi u toj zemlji poljskoj, koli krasni lugovi dižu se nad briegovi rieka? Odtada ga zanese želja, ostavi dom, pusti se u široki svieт i više se ne vraća. Kažu da se uči; ama Bože moj, čemu gradjaninu tolika nauka!„

Gradjani tronuti slušahu jadovanje starca Klonovića. A i pravedno bijaše ovo jadovanje; jer jedinac sin zanemari dom otčev, pak dugo ne bi mu ni traga, ni glasa.

Najposlje razbere se starac u gorkoj tugi svojoj i sjetiv se, za što je gradjane uzovnuo, zamoli ih, neka posjedaju i saslušaju zakletvu Martina Sirotka.

(Dalje).

NJEKOJE BASNE KRILOVA.

S ruskog preveo. Gj. Rajković.

Kukavica i pjetao.

" Ala dragi pjetle, glas ti gromko ori!„
— " Ala, mila kukavice moja,
Tvoje grlo divnog li je straja:
Baš ti druge nejma u svoj gori!„
" Tebe, druže, vazda slušat sam gotova. „
— " A ti, dušo, tek za koji časak
Prestaneš li svoj izvijat glasak
Težko čekam da odpočneš s nova...
Odkud tebi, — kaži mi doista,
Glasa tako nježna, visoka i čista!...
Mamne vezeš melodije:
Ni sluga ti slavuj nije. „
— " Hvala, dragi; al' ću za to reći,
Grlašcem si u stanju preteći
Rajsku pticu
Pjevačicu. „ — —

Digitized by Google

„Ha! ima li zbilja ovdje koga
Da privučem za svjedoka?
Desiv se od njekud vrabac progovori —
Bratac seju hvali!... Zar se ne stidite!
Oder'te se hvaleć!... Eda l' ne vidite
Da vam glas već ne može biti gori!„

Za što, grieha ne bojeć se,
Kukavica pjetla hvali?
Za to, što on kukavici
Utakmice tamjan pali.

Majmun.

Kol'ko hoćeš ti se trudi,
Al' uvjeren, druže, budi:
Nit ćeš zahvalnosti, niti steći slave,
Nejma l' u tvom trudu hasne i zabave.

Tek slavujak zoricu probudi
A težak se na livadi trudi,
Kosom maše, — raden ka'no pčela,
Znoj mu teče s ugrijana čela.
Svi što tuda mimo prolaziše
Pozastanu, poprosmotre djelo,
Tad mu odu javljat se veselo:
„Zdravo košče, vriedan i saviše!„
Čuv to majmun, zamuka mu bješe,
Hvala j' sladka, — ta svi za njom teže!
Te da s' tobož i on lati rada,
Tu se nadje njekakova klada,
On mi ažé natezat se njome:
Čas ju trudno valja pred sobome,
Sas ponese, a čas opet turi,
A znoj s njega kolik' grašak curi.
Najposlje je jedva disat mogao
A ne čuje hvale ni od koga.
Moj majmune nije čuda, — kaži
Tko će tvoje trude da uvaži,
Kad u njima — ma da s' znojak lije,
Od koristi ni spomena nije?

KARDINAL MEZZOFANTI.

(The life of Cardinal Mezzofanti itd. by C. W. Russel, President of Mary's College. London, Longman et Co. 1858.)

O ovom kardinalu, proslulom radi mnogojezičnoga uma, izadje god. 1853. u Parizu knjiga "Esquisse historique„ od Malavit-a. Ovaj načrt po-

Digitized by Google

budi Dra. Russela, predsjednika katol. sjemeništa u Maynoothu u Irskoj te on napisà gore pomenutu knjigu. Englezka ju kritika hvali da je Dr. R. savjestno rabio sve što mogaše, a da se je sačuvao od svakoga pretjerivanja. "Spectator" veli: pisao je nješto preobširno kao što pišu svi svećenici rimske crkve (?), osobito biyši izobraženi u Italiji; ali su im ipak spisi ugodni i vabe na čitanje.

Giuseppe Mezzofanti proživio je mirno i tiho, ako se odbiju dva ili tri slučaja, gdje ga politika uznemirivala. On se rodi 18 rujna 1774 (drugi pišu da bijaše 3 godine starji) u Bolonji. Roditelji mu bijahu vrlo siromašni, i uz prkos podučljivosti koja se javi u djetetu jur u samostanskoj učioni propà njegov mu, da rimska crkva ne skrbi kako će umne i podučljive glave iz prostog naroda za svećenstvo odgojivati. Ova briga, s koje i prosti narod diči se i koristuje crkvom, a i darežljiva dobročinstva i prigledavanje bolestnih, jest uzrok za što katoličanstvo prodire u narod, te se baš tim razlikuje od drugih n. p. od anglikanske, koja je plemićki ustav, koj prostom narodu čast daje, otu da slobodno plaća, ali se zanj inače slabo briži.

Za mladoga Mezzofanta zauzmu se dva svećenika, te se on mogo dati na nauke; a kako jednom uz njih prionu, napredovà silno. Nije mu bilo punih 23 god. postane profesor arabskoga jezika na sveuč. u Bolonji, i malo za tim bude i redjen. Kad god 1798 izgubi profesorstvo ne htijući ni mučke priznati vlast cisalpinske republike, te mu ostà samo 160 f. godišnjega prihoda, moraše učiti, posebno i tako življaše do god. 1803 kad ga imenovà za pomoćnika u knjižnici i malo za tim opet za profesora iztočnih jezika. God. 1831 smuti se i on kad Francuzi posade Jakin; bijaše i on jedan od poslanika što u Rim odoše papu proti temu osvjedočivat. Tu ga u Rimu učine "monsignorem," 1833 tajnikom propagande, pa onda na Angela Maja mjesto prvim čuvarom vatikanske knjižnice. Učeni što tuj s njim imadjahu posla, hvale mu čednost i prijaznost, ali bilo je i prilike za tužbu. God 1838. 13. velj. postane kardinalski svećenik. Ovo je bila prilika, gdje pokazà svoje jezične znanosti. Pozdravi ga naime 53 učenika iz propagande od svakoga naroda i svaki svojim jezikom. To je dakako novomu kardinalu laskalo, a on odgovori vatreno i umno svakomu njegovim jezikom. Politički dogadjaji u početku vlade Pia IX. uznemire i njega, slaba starca, ode i on za papom u Gaetu i u Napulj i tu umre, više od umora nego li od bolesti, 14. ožujka 1849.

Što je slava Mezzofantu pukla svom Evropom više je to s njegovoga uma jezičnoga nego li s književnosti. Po pravici, njega i ne ide ime književnika; jer nije mnogo pisao (Enkomium njekomu Pater Aponte i takve sitnice), niti je bio kakov slavan prodikač; i prem da su ga mnogo nukali da piše što godj o onih jezicih što ih zna, kako ih nauči itd. ne ima toga; osim što jednomu matematiku, gdnu. Libri reče: laglje je tudje jezike učit, nego li se to misli; svaki jezik ima po njekoju glavnu točku, koju treba osobito pazit, a kad to znaš onda je ono drugo lahko. Ali upravo o ovih glavnih točkah ne htjede on da se pušta u razmatranje. Zna se i to, a g. Russel zasvjedočava, da Mezzofanti nije znao ni jednoga jezika iz temelja, niti se može on reći filolog.

Digitized by Google

Njemu bijaše vrlo lasno pamtiti rieči i izgovorit jih; a budući Mezzofanti rad si gdje mogaše zapalio svieću da mu se slavica vidi, za to su ga Rimljani, kojim ako i nije od starih Rimljana mnogo ostalo, a ono je barem porug, prozvali "Monsignore Papagallo."

Medju ostalimi koji sudiše Mezzofanta znatno je što veli o njem Bunsen: Prvi put vidjeh Mezzofanta god. 1828 kao knjižničara u Bolonji, kadno sprovadjah sadanjega kralja pruskoga (tada jošte kraljevića) na putovanju po Italiji. Kad poslie budem u Rimu vidjah ga često u svojoj kući i u Vatikanu. Uviek bijaše on ljubezan, uljudan učtiv a govorio bi vrlo lahko razlike jezike evropske. S druge strane valja mi napomenuti što njeki Talijan odgovori kad mu se reklo: "Da li nije čudo, gdje jedan čovjek govori 42 jezika?" — Jest, bez sumnje; ali je jošt čudnije, što taj čovjek sa 42 jezika ne veli *ništa*. Ako bi Mezzofanti gorostas radi mnogih jezika, ali za to bi i diete u filologiji. Korenodubsti bila mu je velika naslada i sbilja našao je toga mnogo, osobito u romanskih jezicih; ali o filozofičnoj gramatici ne imaše ni spomena. Jednom kušà odgonetati grčki njeki stari nadpis, ali gore lje nitko toga ne učini. Od njega nam nije ni ostalo ništa znatnjega. Rieči i njihov zvuk ili glas pamtio bi vrlo lahko.

Koliko je jezika govorio Mezzofanti, to se upravo na zna. Sedam ili osam godina prije smrti posla on njekomu Rusu putniku rieč "Bog" u 56 jezika. To bi bilo nješto čega bi se mogli držat, ali znamo da je on poslie još mnogo naučio. Nećak mu izda imenik od 114 jezika, ali Russel se slabo pouzdaje u taj broj; nego on daje pregled u 5 razreda, kako je naime M. jezike znavao, a u 6. razredu izbraja i razrečja njeka i tu je dakako preko 100 jezika izredjenih. On veli da je M. govorio 30 jezika "siedkom izvrstnosti."

Smiešan je taj razred, kako R. djeli jezike, evo ga:

Stari	*Istočni*	*Današnji*	*Podredjeni (?)*
Evrejski	Arabski	Talijanski	Artautski
Talmud	Armenski staro	Spanjski	Maltezki
Kaldejski	„ novo	Portugeski	Holandezki
Koptički	Persijski	Francuski	Flamski
Grčki	Turski	Njemački	Ilirski
Latinski	Rumunjski	Engleski	Ruski
	Kinezki	Švedski	Poljski
		Danski	Češki
			Magjarski

Ruski nauči Mezzofanti za rana jer govoraše sa Suvorovom kad ovaj za rata bi u Italiji. Vriedno je napomenuti kako M. nauči švedski. Bolonjez Utini (muzikaš) oženi se u Stokholmi za Švedkinju; on umre rano a brat mu se zauzme za preostalo diete, koje došlo u Bolonju na izobražívanje, ne znav ni koje rieče iz drugoga jezika osim švedski. Tu nastane muka s djetetom, ne umije nitko s njim probesjediti; zovnu dakle Mezzofanta, i taj ne zna gdje da počne; ali to ga podbodnù, te on uztraži knjige iz kojih se diete učilo, i za malo dana on je govorio švedski.

Svi rječnici i slovnice što igdje dobiti mogaše, to je bilo Mezzofantu čisto zlato, tu je on virio i buljio, zaboraviv na jelo i pilo. Tako isto

Digitized by Google

on u Bolonji vrebaše na svakoga putnika tudjina da se što jezika odanj nauči, pa bio taj tko mu drago, grof il kalfa. Magjarski, naški i češki učio je od bolestnih ili uhvaćenih vojnika od god 1796 do 1800 a ciganski od Ciganina magjarske njeke regimente.

O predgovoru ovoj knjizi jesu bilježke o svih ljudih, od kojih zna poviest da su govorili mnoge jezike — ali svih nadkrilio Mezzofanti, i kralja Mitridata od Ponta, što govoraše 25 jezika svih svojih podanih naroda.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

Eto dobismo: *Posiv k predplati na "Školski list"*. Visoko c. k. namjestničtvo odpustom svojim od 17. lipnja o. g. br. 7933–1528 izvolilo je odobriti g. Dru. Dan. Medakoviću izdavanje *Školskoga lista* pod mojim odgovornim uredničtvom.

Pozivajući ja ovim na predplatu spomenutoga lista javljam sl. našemu obštinstvu, da sam ga namienio svim kojim srdce bije za mladež te priznaju, da nam je u jednu ruku u njoj sreća budućnosti, u drugu pak ruku da smo mi nju, kao svetinju koju nam je Bog povjerio, dužni što se bolje može njegovati i izobražavati, a da dužnost obrazovanja dječijeg vjerno izvršimo, moramo se i mi sami neprestano učiti. To pak najpouzdanije biva sobćivanjem našega znanja i izkustva, dakle književnim organom kao sredotočjem. To će nam odjako biti u *Školskom listu*.

Da učitelji i nadzornici školski, a osobito dječiji roditelji znaju čemu će se od lista nadati — da i dopisatelji, ako ih Bog dade, znadu šta će se unj primati, ja ću evo ovdje potanje naznačiti sadržaj:

A. *Odgojivanje:* **a)** *tjelesno:* kritike rdjavih običaja u ovom pogledu, predlozi za popravku uobšte i posebice, predmeti iz dietetike, gimnastike i dječijih igara, — **b)** *duševno:* kritike nesgodnih običaja u obziru ovom, predlozi za popravku, mnienja najboljih pedagoga, praktični pokušaji njihovih predloga; članci o odgojivanju religioznom, moralnom, hristoltičkom; odabrane biblične i druge religiozne i moralne pripoviedčice, priče, basne, izbor izreka iz sv. jevangjelja, apostola; izbor psalma i ostaloga iz biblije, iz crkvenih i gradjanskih knjiga i spisatelja, — za narodno-školsku djecu udešeno; izbor narodnih poslovica, pjesmica i melodija, i uobšte sve što bi bilo u duševnu korist djeci; — **c)** *umno:* kritike i predmeti iz gramatike i pravopisa, osobito iz sintakse, koliko se i *samo* kako se to tiče narodne škole; iz zemljopisa i istorije, prirodopisa i ekonomije, matematike i geometrije, — iz svijuh ovih nauka samo ono i onako, kako će biti najkoristnije po narodnoškolsku djecu; — **d)** *druževno:* kritike i predmeti o odnošajih druževnih, porodičnih, gradjanskih, podaničkih; i sve što je kadro probuditi ljubav i požrtvovanje za obšte blago, izredjeno i udešeno za narodnoškolsku djecu.

B. *Škola: unutrašnja i spoljašnja.* Kritike i predlozi o disciplini, o metodu pisanja, čitanja, računanja, pojanja i vjeronauke; postupanje sa pripoviedkami i pričami, s izrekami i poslovicami, s psalmi i molitvami, s pjesmami i melodijami; postupanje sa pojedinim komadjem iz crkvenih i gradjanskih čitanka; zadatci za kazovno pisanje (dictando) i sameizvode; zadatci za računanje, — sve *s neprestanim obzirom* na cielj narodne škole. Za tim članci o poboljšanju spoljašnjem i unutrašnjem (materialnom i moralnom) škole uobšte, i posebice: seoske, varoške, elementarne i normalne, i djevojačke i nedjeljne. U ovaj red ide i ukor pogdjekojeg nevaljalog običaja školskog, ili domaćeg, koj školi škodi; tako isto i kritike školskih i ostalih knjiga, koje bi sa školom i njenom cieli mogle doći ma u koju koliziju; poslie idu pjesme, zagonetke, aforističke misli i smjesice, a najposlie i svi školski nalozi, naredbe, izvješća, stjecišta, promocije, želje pojedinih obština i drugi oglasi.

Ovakovi list nije samo za učitelje, i sveštenike. Ja ga istina po struci ponajprije preporučujem njim, ali jim ga preporučujem i za to, da bi ga oni drugim najtoplije preporučili; List ovakov dakle meće se još navlastito *roditeljem* na srdce i na dušu. Uz to će *školski list* podticati učitelje na pedagogički napredak, on će — baš to će biti prava zadaća njegovog rada — živo se zauzimati za to: kako da spasonosan spoj škole čovječjim životom u velikih njegovih pojavih održi, učvrsti i povisi. Pravac je njegov važan po otceve i matere, budući će on podupirati istinito *narodno* obrazovanje. Po tom, kao što ću se već ja sám sa svom snagom poštene volje okol toga truditi, ištem i od dopisnika izrekom: što će god javljati il prilagati, neka biraju predmete, neka na zlatnom zrnu i jezgri bude i odjeća izabrana. Izrazi neka su predmeta dostojni — predlozi, brez raztezanja i običnog piskaravog mudrovanja neka se kaže *kratko* i *jasno* i *snažno*, a *praktično*. Izdavatelj *školskoga lista* g. Dr. Dan. Medaković rado će nagraditi valjale članke, kao poznat rodoljubac on kod ovoga lista ne samo ne izgleda koristi, na ni žrtve na žali; pa tim će više trudu gg. dopisnika biti pravedan. Inače dopisi na "ured ništvo školskoga lista" molim da se šalju pod naslovom izdavateljstva. List će izlaziti svakog četvrtka na cielom arku u 8mi; godišnja mu je cieua 4 for. sr. poštom, polgodišnja 2 for. sr.

Hoće li se naći prijatelja i dostojne podpore mladomu ovomu u nas posve novomu

Digitized by Google

preduzeću? Mi se nadamo, te ćemo se u toj nadi živo i *složno* truditi okol obrazovanosti narodne. *Složno!* Jest. Odjako da ne budemo kao izvori, koji posamce tekući tužno usišu u bezplodnom pieska; no da budemo kao izvori koji preliv se u potoke, riečice i rieke veselo žubore, poljane napajujući i po obalah život i blagostanje rasprostirući: da odjako ne budemo kao zvuci, koji se pojedince odjeknuvši gube, no kao melodije, koje srdca čovječija uzhićuju, u krasnoj harmoniji ereći se u slavu Boga i diku života. U Novom Sadu 26. srpnja 1858 — *Gjorgje Rajković* učitelj, urednik *školskoga lista*.

— Po predlogu popeč. prosvjete naredjeno je od najviše vlasti, da se g. Tkalcu kao njeka nagrada od strane praviteljstva srbskog za njegovo odlično djelo "Državno pravo kneževine Srbije„ kega se i srbski prevod s nestrpljivostju iščekiva, dade iz kase praviteljstvene 200 duk. ćes. U koliko nam je milo, što praviteljstvo svjetlaženbi obraz ovim poštupkom u toliko se dvaput radujemo, što je ono dar svoj doista dostojnomu mužu namienilo. Od pera njegovog mi imamo pravo očekivati još mnogo svjetlosti za tamne strane našeg narodnog života (Srb. Dnev.)

SMJESICE.

— Ovo dana proputova ovud mladi naš spisatelj Milan Čakra Novosadjanin, vraćajuć se iz Crne Gore i Dalmacije kući.

— Čavos, što je sagradio novu glumnicu (kazalište) u Moskvi, izumjeo je nov akustičan (čujan) sustav, kojim se i u najvećih glumnicah glas pjevajućega ili govorećega svigdje u svoj glumnici jednako i to dobro čuje. To je naime pretin iz najtanjih dasaka, što se njim sav zid kao pokrije. Otaj pretin nije drugo nego što je pod u gusala ili u glasovira, odzvuk (resonanca).

— U Rochestru (države New-York u Sjev-Americi) živi njeki I. O'Brien; njemu ima 106 god. Njegova djeca su vrlo razlike krvi. On se rodi u Bostonu; otac mu bijaše Irlandez a mati Indijanka (od plemena Oneida). On podjè u Francuzku, izučì lječničke nauke, vratì se kućí i služaše kao lječnik u vojsci što slobodila sjed. države. Kad se rat svršì on odè u Maroko (u Afriku) oženì se njekom kadunom cara marokanskoga bogato; s njom se vratì opet u Ameriku; tu mu ona rodì četvero djece. Iza njene smrti oženì se njekom Njemicom, i od nje mu ostalo dvoje djece; treći put uzme njeku Crnicu, i ona mu ostavi četvero djece.

— Gospodarsko družtve hrv. slav. imat će glavnu skupštinu dne 18. i 19. Kolovoza. Odbor odpravio je pozive podružnicam, moleć ih, da pomogu družtvo ovo, koje jedino zaradi *mljetavosti* pravo se podignut i procvast ne može. itd. Nar. Nov.

— Onomad navali vrieme na okolicu Bečku. U Badenu udari grom na šetalištu u divlji kesten, i tu ubije jednog od trojice koja tu stala od kiše, drugi umre dan kašnje i na prsi mu ostane slika onoga drveta; treći se spasi. Za čudo je sbilja, već se toliko puta vidjela ota hitropisna moć munjine, a ne može se protumačiti odakle je.

— U Karlinju (do Praga) dozidjuju sada oba zvonika crkve SS. Cirila i Methoda. Bit će to ljepota od crkve.

— Braća Grofovi Emanuel, Julio, i Aladár Andrássy poklonišе madj. kazalištu u Pešti svaki po 10000 f. dakle sva trojica 30000 f.

— Došao kum kumu u pohode i nadje ga gdje jede kupus sa slaninom. "Sjedi kume pa uzmi, evo ti glavca kupusa kao sunce, sjaji se od slanine, s kojom se u loncu uz oganj ogrijao„ — i skinuv slaninu turne kupus kao sunce pred došljaka. Ovome se kao na žao dalo; za to će reći: Ne kudeć kupusa, valja da je dobra slanina, jer sbilja kupus nije gluh. — "Ne vjeruj kume! kupus je i sam sobom dobar.„ — Jest, al je sa slaninom bolji doista. — "Pa da i jeste, ne daj srdcu najvolju; eto vidiš, ja bi voljeo jesti taj kupus, nego ovu slaninu; al badava, ne dam ja srdcu na volju.„

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. M. uč. Popis knjiga o pravopisu (tom primetbom, da ovo nije sve, nego samo što mi znamo, a molimo učtivo neka dopunjava tko može).

Zamanja Bernard: O pravopisu (kako se pravo zove ova knjiga ne znamo, jer je se vidjesmo) Mljetci, Ginami 1630.

(Od koga?) Anleitung zur croat. Rechtschreibung Budim. 1780.

Mrkalj Savo: Salo debeloga jera. Bud. sveuč. 1809. 8na. (ćir.)

Popović Petar: Sitnice iz propopisanija. Odesa, gradska tisk. 1840. 8na 17. (ćir.)

Došenović Jovan: Azbukoprotres. Bud. Sveuč. 1810. 8na. (ćir.)

Vuk Stef. Kar: Pismenica srb. jezika. Beč 1814. 8na XII. 106 (ćir.)

Gaj Ljudevit: Kratka osnova hrv. slav. pravop. Bud sveuč. 1830. 8na 27 (pol njem.)

Mikl I: Pravopis ilirski. Prag. 1836.

Dragosavljević Adam: Postanak slav. slova. Beogr. ksk. 1840. 8na 139. (ćir.)

Vuka Stef. Kar. i *Save Tekelije:* Pisma o pravopisu, Beč. jerm. man. 1845. 8na 95. (ćir.)

Agustinović Gjuro Dr.: Misli o ilirskom pravopisu. Beč Šmid 1846. m8na. 32 sa skrižaljkom (glag. i ćir.)

Daničić Gjorgje: Rat za srb. jezik i pravopis. Bud. sveuč. 1847. 8na f. 63. (ćir.)

Partaš Josip: Pravopis jezika il. Zagr. br. Župani 1850. 8na 31.

Solarić Pav: Troazbučni slav. bukvar. Mlj Pane Teodosiev. 1812. 8na 142. (ćir.)

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

VEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Br. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 21. *Na Rieci 21. Kolovoza* 1858. **VII. godina.**

SLIKA RUŽINA.

Ružica rujna na busu cvate,
Djevojke, što ju rado imate?
Čuvala ju je zima žestoka,
Grijana ne bi od Vašeg oka,
Niste Vi rado tam prihodale
Gdje su svu zimu ruže spavale.

Ružica rujna na busu cvate,
Djevojke što ju sada trgate?
Znam da se mlade njome resite
Ljepotu njenu muogo cienite,
Ne misleć u njoj primjer imati:
Ljepota sve da jednom docvati.

Ružica rujna na busu cvate,
Djevojke što se njome igrate?
Pramaljet tika nju je sbudila,
Kišica topla njoj je godila,
Vjetrici lasni nju su ljubili
S zelen puplja van izvabili.

Ružica rujna na busu cvate,
Djevojke što ju sad darivate?
Mladjahno momče štuje ju bolje
Jere on znaje njene nevolje.
Uzdarna ruža prem da povene.
Al mu ostavlja mile spomene.

Ružice rujna, o cvati, cvati!
Nemojte, djeve, meu zavidjati;
Ljepota ruža, ljepota vasa
Pjesniku Vasem dusu zanasa;
Viek ću slavit ljepote čari
Ružice rujne i djevojak dari.

Ivan P. Vrbovski.

UBOJSTVO NA GREBEN-GRADU.

Iz naše poviesti XVII. vieka.

Od M. B.

II. (*Dalje*).

U Zagrebu jur minu sabor, o kom se rieč povela na Greben-gradu, pa kako tada gospoda ugoveriše, tako je i bilo. Pošto se naime njekoji izmedju stališa i redova ponajprije javno potužiše sbog nasilnog bano-

Digitized by Google

vog postupanja, planù predsjedajući ban kao živa vatra, te ih stane psovati i ružiti, na što Ivan Krušelić ustade, tè progovoriv stane neobičnom vještinom i vatrenom rječitostju sve dosadanje protuzakonite čine banove redom nabrajati, s gledišta zakonitog pretresivati i strogo osudjivati. Znatna većina nazočnih, potaknuta kriepkim tim govorom, skoči, te se groziti poče banu, na što se taj još većma razljuti, pa pošto se zakleo da će se osvetiti radi uvrede nanesene sebi a i časti svojoj, razpusti sabor.

Stališi i redovi razidjoše se još nezadovolniji s banom nego li prije sabora, dočim se ban pun srčbe i pohlepe za osvetom u grad Varaždin opet vrati, pratjen sjajnom družbom svojom.

Stari grad Varaždin, štono je i sad usred varoši istog imena te kao vlastitost obitelji Erdödskoj patri bio je u ono vrieme vrlo dobro utvrdjen, jer ne samo što ga jake zidine gradske sa četvero tvrdih kula od navale braniše, već ga osim toga okružavaše silni nasipi i obkopi, gdje se mogla u vrieme obsade napuštati voda iz obližnje rieke Drave.

Čim Frankopan prispjè u rečeni grad, uputi se odmah u gradsku palaču, te baciv srdito crvenu samur kapu i sablju na stol, stane se po sobi gore dole šetati. Kad što bi postajao kad što opet tim hitrije šetnuo.

Neobičan bi to čovjek svakojako, te jedan izmedju one vrste riedkih ljudij, što svakoga nehotice, bilo ugodno il neugodno, tako dirnu, da ih, jedanput vidjev, ne može zaboraviti nikad više. Nu što se Nikole Frankopana tiče, može se reći, da taj nikoga ne dirnù ugodno. — Bilo mu je okol četrdeset ljeta; u ostalom pako bio je čovjek visoka i čvrsta stasa, čela uzka nu povisoka, crnih malenih očiju, što uvjek sjevahu vatrom, dugačkih i gustih crnih brkova i brade. Odjeven bio je narodno i bogato, te po ukusu onoga vieka: crvenom naime dolamom sa zlatimi tokami na širokih prsih, crvenimi hlačami i žutimi čižmami sa velikimi ostrugami. Opasan bješe zlatnim pasom, a okol vrata blistao mu se dragocjeni lanac sa slikom kralja Ferdinanda II. što mu ga isti podà radi vjernosti i hrabrosti njegove u znak kraljevske milosti i priznanja svoga.

Da je komu u napomenuti čas vidjeti bilo bana, taj bi se sigurno od njega bio propao, jer nabrano čelo, neobično sjevajuće oči, zlobni posmieh a pjesnice sgrčene — sve to ukazà muža toga, i onako upaljena strastju, sada još strašnijega, nego li što je bio obično. Valjda su ga spopale kobne i nemile misli.... Jao onomu, koga se tiču, tomu sigurno ne slute na dobro.

Po dugo se tako razmišljajuć i mrmljajuć srdito po sobi šetao ban, kad li u jedan put, smisliv valjda sve misli u jedno, naglo k stolu pristupi, srebrno zvonce spopane, te tako žestoko zazvoni, da je sva palača zazvečila.

Na poznati taj znak sluga sav bez duše upane.

"Reci kastelanu, da odmah dodje„ zagrmi ban, na što sluga kao sjena izčezne.

Skoro za tim unidje kastelan Ribić, poklonio se duboko pred banom.

"Je li se što znamenitog dogodilo u gradu za moga odsutja?„ upita ban dosavšega.

"Nije ništa, milostivi gospodine„ odgovori upitani smireno "jer bi inače to bio već javio.„

Digitized by Google

"Zar se moj pouzdani ulak Ignjatović još nije vratio iz Ugarske?„

"Nije.„

"A koj je to vrag da ga još nejma?„

"Ne znam.„

"Ta morao bi već tù biti sa glasovi, što ih nestrpljivo čekam glede kletog Betlena„ reče ban zamišljen, kao da se sam sobom razgovara, za tim pako opet kastelanu progovori: "Imaju li vojnici naši što im treba?„

"Podpunoma.„

"A jesu li što dobre volje?„

"Prilično, ali —„

"Što zatežeš?„ osieče se ban "Govori na sva usta što znaš il što misliš, ja ti zapoviedam.„

"Hoću kad zapoviedate, milostivi gospodine.... Ja mislim, a vojnici to baš i kažu, da bi sa svim dobre volje bili, kad bi znali da će skoro junačkoga posla za njih biti.„

"Bit će!„ primeti ban, nasmiehnuv se kobno, "bit će, i to još danas.... A ti sad idi, pa mi zovni najprije podzapovjednika Kraljića, za tim pako podaj vojnikom dobroga vina — daj im ga dosta, ali — da znaš — ne odviše.... Idi sad!„

Kastelan već htjede da odstupi, kad li ga na novo ustavi glas banov:

"Stani — još nješto da te pitam.„

"Zapoviedajte.„

"Kaži mi, što je radila kneginja, dok sam bio na saboru?„

"To što obično radi kad ste i Vi milostivi gospodine u gradu„ odgovori kastelan. "Svaki dan u jutro išla je u gradsku kapelicu te se tu Bogu molila, za tim se pako po vas dan bavila u svojih sobah, gdje je vezla, čitala, ili udarala harfu. Tek pod večer, ako je ugodno bilo, vidjao sam ju njekoliko puta u gradskom vrtu.„

"A je li tko dolazio k njoj?„

"Nije nitko, osim glasnik od njezinog brata gospodina kneza Janka Erdöda.„

"Od njega?„ primeti znalično i srdito ban. "A što će to reći?... Zar se iza mojih ledja opet nješto snuje?... Dà, dà, bit će takovo štogod jer svi u jednu tikvu pušu.... Svi su moji protivnici, počemši od žene.... Nu bilo što mu drago, saznat ću kašnje što je, pošto svršim prešniji posao sa Kraljićem.„

Ban za tim rukom mahne, na što kastelan odè, al za njim opet u kratko vrieme unidje Kraljić, podzapovjednik vojske banove u Varaždinu.

Dok se ban s Kraljićem glede tajne njeke namjere i osnove u palači dogovarao, nalazila se kneginja Marija u svojoj sobi na protivnoj strani grada. Odtud bio vrlo liep vidik. Vidilo se najprije iza ravnice Varaždinskoga polja Viničko Prigorje, zatim s obje strane Zagorske brdine, s Radobojskom gorom s desna, a s Ivanščicom s lieva; iza tih gora pako Štajerske planine u cigloj modrini.

U kneginjičinoj sobi, po ukusu tadašnjem vrlo udobno uredjenoj, vladala je podpuna tišina, samo što se njeko uredno klucanje i mirno dihanje čulo. Klucanje to prouzroči njihalica poveće ure na ormaru, dihanje pako

Digitized by Google

malo i vrlo nježno sviloruno psetance, tako zvano bolonjeske pasmine, što je mirno i tvrdo spalo na mekom dušeku kraj šivaća stola a uz noge sjedeće svoje gospe: Marije naime supruge Frankopanove, rodjene kneginje Erdödijeve.

Ako je ikad sudbina brakom sdružila dvoje ljudij dušom i tielom posve različitih, a to za čelo učini, čim ovu ženu sjedini s onim mužem, što ga jur opisasmo.

Kneginja Marija bila je još mlada; nu lice joj krasno probliedi prije reda s mnoge tuge i žalosti, jasne modre oči potavniše s gorkog plača, a rumena usta usahnuše s mnogih uzdisaja vrućih i težkih, te tako je, odjevena bielom haljinom, posve priličila cvietu lieru, što mu u pustom vrtu zao crv koren života nemilo podjedè.

Pred kneginjom nalazi se krasno na pol priugotovljeno vezilo, al se ga ona u taj par ne takne, već podviv biele ruke nepomično gleda onamo prama gori Ivanščici, kao da ju hoće s mjesta krenuti očima da vidi što onkraj gore biva u jednom njojzi milom gradu. Tako je njeko vrieme gledala, dok joj se oči ne pomutiše, za tim obori glavu, težko uzdahne, te se nješto duboko zamisli.

Nije dugo mislila, i eto — poznat joj se hod javi iz prednjih soba. Ona se prene, a i psetance njezino probudi se u isti čas, potaknuto valjda tajnim njekim nagonom, što ga ima i u nieme životinje buduć razlučiti znade prijatelja i neprijatelja svoga.

Jedva što se kneginja malko razabrala, već joj suprug stupi u sobu.

"Evo me, gospo!„ reče ban uz porugljivi posmieh. "Niste me se nadala tako na brzo, je l' te? Al šta ću, ljubav me je vukla ámo.„

"Ako opet dodjoste da mi što neugodna priobćite,„ reče kneginja mirno "a to Vas liepo molim, nemojte mi se barem podrugivati.„

"Bože sačuvaj!„ primeti zlobno ban. "Ta ja znam, kako Vi čeznete za menom, pa za to se vratih prije reda iz Zagreba. Nu ostavimo ljubezne té razpre, pa mi kažite, što ću Vas sad pitati.„

"Pitajte.„

"Kakav to glasnik ovih dana k Vami došo, i s kakovim glasom?„

"To bi glasnik od brata, što mi je donio list od njega.„

"Ne bi li mi dala taj list da ga pročitam.„

Kneginja se nješto uznemiri.

"Hoćete li skoro„ poviče ban srdito, na što se kneginja strese kao prut na vodi, te izvadi iz škrinjice stolića list. Ban joj ga trgne iz ruku te stane poluglasno čitati: "Ljubezna sestro Marice! Doznao sam sve što je i kako, te sad više ni najmanje ne dvojim o nevriednom postupanju, kojim ti život truje ne samo tvoj već i cielе naše domovine krvnik. Za to čini što te evo u kratko svjetujem: ostavi tvog mučitelja čim prije, te se opet vrati u krug rodbine, koja te ljubi i štuje. To ti poručuje brat tvoj Janko knez Erdödi.„

Pošto ban pročita list, baci ga kneginji na šivaći stol. "Gle ti njega!„ reče za tim porugljivo. "ala se baš ljudski uzžestio taj vaš plemeniti bratac.... Nu doć će vrieme, te će mu se ohladiti vruća krvca.... Sad mi još kažite, gospo, šta mu odporučiste?„

Digitized by Google

"Ništa do pozdrav„ odgovori kneginja mirno, "jer sam nakanila svakojako da govorim s Vami prije nego li se u toj stvari što odluči.„

Knez se dva tri puta po sobi prošeta, za tim stane pred kneginju: "Govorite dakle„ reče joj gordo "Evo me! — Sad je baš prilika tomu, kakove lje ne će biti tako skoro.„

"Hoćete li me do kraja slušati?„ upita kneginja.

"Hoću — to jest: ako budem donle imao dovoljno strpljivosti,„ odgovori porugljivo ban, za tim pako strogo nastavi: "govorite!„

"Gospodine„ uze kneginja, pošto se razabrala, odvažno govoriti "Vi dobro znate, da ste mi mladost i sreću vašom gordošju i strogošju pogazio, te sad uz Vas venem i ginem kao u pustoši trava bez rose. Šta je hasne duljit takav život neugodan meni, a po svoj prilici i Vam, već dozvolite da se dielim od Vas, i da ono njekoliko dana života svoga u krugu obitelji svoje sprovedem u miru.„

"E dobro, ne marim — neka bude tako,„ reče ban iza kratkog razmišlanja glasom "Al nemojte misliti, da ja na tù razstavu privoljujem s toga što je to Vaša i rodbine Vaše želja... Aja, gospo! — već ja to činim od svoje volje, budući uvidjam, da će mi znatno odlanuti kad se Vas jednom riešim; osobito sada, gdje ću imati posla na sve strane, bi mi samo smetala onakova žena kao što ste Vi. — Dà, dà, bolje da se razdružimo, pa dao Bog, nikad se više ne vidjeli. — Al još jedno moram da Vam kažem prije no se razstanemo„ primeti sa tim grozeći se "Mislite valjda da će se opet ponoviti djetinske sanjarije ljube Vaše ljubavi, što ju — znam ja — uz prkos četverogodišnjem vašem braku ipak tajno svedj u srcu gojite! — Varate se, gospo! jer njekadašnji Vaš ljubovnik, ubog plemić Turković zajedno sa svojim pobratimom Krošetićem prvi su, da znate, na rovašu mom, te će mi skoro platiti što su mi dužni, a platit će mi, tvrda vjera! krvavo taj dug.„

Kneginja se na ove rieči strese, te probliedi kao kip od mramora.

"Vidite li„ — prihvati opet smješeći se ban "Vidite li, kako Vas izdaje čustvo, probliedite kao krpa, a uzdrhtaste kao trepalo... Jelte, pogodio sam Vam tajnu žilicu.„

"Prodjite se jednom podrugivanja„ reče kneginja dostojno, čim ustade sa stolice. "Istina je, što je ne tajim, da me ustraši grožnja, kojom se zagroziste, ali me još većma uvriedi podla sumnja i pusto potvaranje što izustiste.„ Za tim ćutljivo nu ipak ponosito nastavi: "Vi ste dobro znao, da Vas nisam ljubila kad me prisiliše da podjem za Vas; znao ste nadalje da je ubog doduše nu za to ipak čestit i u svakom obziru plemenit mladić srce moje osvojio — na uviek; Vi znate napokon i to: da uz prkos toj ljubavi ipak u ničem ne ovriedih časti svoje ili vaše, pa da je isto tako u buduće povrieditи ne ću.

"To Vas ne bi zaista mi svjetovao„ poviče strastno ban "jer prije nego li se takva što sbude, iztrgnuo bi Vas iz sredine oblitelji Vaše kao jastreb prepelino iz jata svoga, te bi Vas dao na muke nečuvene! — Dao bi Vas, tako mi Boga, u najdublju tavnicu tog grada da Vas u mjesto Turkovića ogrli gvozdena Kata *).

*) Još kao djak na varaždinskoj gimnaziji, čuo sam od staraca tamošnjih pripovietdati: da u tom gradu ima podzemna tavnica, gdje su njekoč "torturom„ nesretne sužnje mučili,

Digitized by Google

"Sram vas bilo„ reče kroz plač kneginja "što se slaboj i nesretnoj ženi tim grozite.„

"Šuti, ženo! ciknù ban, te priskoči srdito kneginji, ali u isti mah zalaje malo psetance, te skoći na bana, koji ga nogam tako silno gurne da je ubogo pseto u kut odletilo uz strašni cvil. Kneginja sva protrne "Danas odmah da mi se nosite iz ovoga grada "reče joj ljutit ban.

"Ići ću ne imajte brige;" odgovori osviestiv se kneginja "prem da se ne pristoji da me kao kakovu prosjakinju tjerate iz grada mojih djedova."

"Ni rieči više, ako ne ćeš da te smrvim„ viknú opet ban kao biesan "Grad taj kraljevo je leno, a ja sam ban i namjestnik kraljev, dakle gospodar toga kao svakog drugog grada u Hrvatskoj. — Dakle još jedan put: danas u večer da te nejma više u gradu!„ Posto što izusti, odè, te silno zatrupi vrati.

Kneginja gorko proplače, te se sruši na stolicu.

Za tim nije gotovo ni sat prošo i eto na vrata gradska i kroz spusten most bilo je vidjeti bana, kako jašuć čila vranca svoga na čelu čete svoje krenù put Zagorju.

Dva il tri sata kašnje odè i kneginja iz grada, pratjena malom nu vjernom družbom svojom,

Kastelan Ribić, pošto vrata na gradu zatvori, vrati se klimajuć glavom i vrnčajuć nješto u samotni grad.

(Dalje).

SILA SPOMENA.

Uzmi umstvu moć spomene,
Zatvori mu vedre oči,
Da kud godje sobom krene,
Tamnilom se gustim boči:
Onda si mu sve odnio,
Što odnieti mu se more,
Buduć da si zatvorio
Njemu zraku rujne zore.

Što bi čovjek morô biti,
Kad bi u jednom ždrklju Lethe
Zaboravnost moro piti,
Na prošaste dane svete;
Kad se nebi sjetit moga',
Prve sreće i ljubavi,
Te zaniekô onog boga,
U mladosti kog proslavi.

Od nebesnih svih darova,
Što naš život krase, blaže,
Puni sreće — puni čara,
Spomen blago je najdraže.
Luči jasni zviezde ove
Značaj veći nam podaju,
Kad spomene glas pozove,
Iè gdje njena vrata sjaju.

Ah! da ne bi samo na te
Slatka spomen budila me,
A na one sretne sate,
Slab bi udes pao na me.
Ali živalj mog jestestva,
Svaki udar srdca moga,
Savija se pun od bratstva,
Spomenika okol tvoga.

---

pa da tù medju ostalimi najstrašnija bijaše tako zvana "*gvozdena Kata.*„ Kud bi koga jur dovoljno izmučili morao je dotični nevoljnik stupiti na njekakovu dasku, na što ga odmah — osobitim strojstvom s mjesta krenuta, gvozdena tá Kata susretala te raskriliv naručaje gvozdene na svoje grudi pritisla gdje je množinom bodeža probodjen dušu pustio. Da li je pako u istinu te il tim slične torture ikad bilo u varaždinskom gradu to za stalno ne znam buduć se o tom nisam uvjerio glavom. *M. B.*

Digitized by Google

I diže me kô na krili,
Gore više zemnog kruga,
Gdje prah s prahom medju dili,
I duh srodnog ište druga.
Gdje sve ljuske i slabosti,
Iznemoglo ljudstvo biže,
I duh sami pun svjetlosti,
Čist se k nebu gore diže.

Sreća traje — pa posrne,
Blago leži — nestane ga,
Čast naraste — pa se obrne,
Ne ostane ništa od svega:
Samo bajna spomen budi
Na prošasto nas do groba,
I živari nam u grudi
Do najkašnje naša doba.

Fr. Tu. Ličanin.

ŠEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakarijaševića.

S poljskoga.

(Dalje).

Sudac je vjerovao u dragu volju svojih sugradjana, jer je dao sve sgotoviti za primanje Sirotka u gradjanstvo Sulmaričko. Stara gazdarica donese razpelo i dvie svieće. Iz velike, majstorske škrinje izvade poveliku knjigu, pisar gradski primi pero, da Sirotka upiše medju gradjane. Iz pokrajne sobice zadahnjivaše miris pečenja, uz peć stajaše njekoliko velikih pehara. Valjda je sudac namjeravao za volju Sirotku po davnom običaju dati čast, a to je mnoge siromašne gradjane sdobrovoljilo.

Sprieda za stolom usjedne Klonović, uzanj prisežnici. Po dobi i gradskom dostojanstvu posjedaju i ostali na duge klupe, dva najmladja posluživahu. Sirotak stojaše na pragu, ne usudjujuć se pogledati toli častnu skupštinu, a srce malo da mu ne izskoči, kad pomisli, da prvi put smije svjedočit obredom gradskih skupova, o čem je dosad uviek toliko razmišljao! Danas je valjalo, da se dokine sirotarski njegov udes; on je imao postati članom obitelji i zasjedavat na duge klupe gradske. Koliko radosti, koliko razkoši za ubogu sirotu!

Klonović tri puta upita gradjane, imaju li što proti Martinu Sirotku, il znaju li, što bi bilo na sramotu njegovu imenu. A kad su ga svi priznali poštenim i radinim čovjekom, obrati se sudac k njemu i kratkim slovom razloži dužnosti njegova novoga stališa.

Napomenù mu, da od danas za dobro mjestanca mora se odreći vlastite volje i samo ono činiti, što skupljena braća za dobro priznadu. Da starje mora uvjek slušati i poštivati, bud to doma, il na ulici. Da svoj zanat mora ćerati po duši i saviesti, za svoj posao neuzimajuć više, nego je običaj. Da svako breme javno mora nositi drage volje, jer je gradjanin kao stup velike sgrade, pak ako se težkoći izmakne, lasno se može čitav dom strovaliti. Za tim ga nagovaraše, neka se siromašnijim od sebe uviek smiluje, a ako bi njekog sile ostavile, te se svojim hljebcem ne bi hraniti mogo, neka mu ne uzteže pomoćnice ruke.

To i još koješta govoraše stari sudac Martinu Sirotku, a on tronut, glave oborene slušaše otčinske rieči svoga hranitelja.

Digitized by Google

Za čas užegu se svieće, pisar pročita slova zakletbena, Martin Sirotak uzdignu pred razpelom dva prsta i govoraše zakletvu za njim. Za tim klekne, poljubi križ, ustane i pridje k staromu Klonoviću. Pustiv se pred njeg na koljena, poljubi mu ruku; tako i ostalim gradjanom. A ovi u znak bratinstva vrate mu cjelov u lice.

Sada donesu na stol pečeno meso i pehare s medom. Pilo se u zdravlje novog gradjanina. Sirotak prvi put u svom životu ućuti, da je pravo srećan i nije si više ništa želio, samo zdravlje i sreću svojemu hranitelju. Bijaše mu, kao da je nove sile namaknuo, kao da nije na dalekom svietu božjem tako osamljen!

Al ne bijaše srećan ni radostan njegov hranitelj. Gledeć rumene obraze Sirotka, otre si suzu s oka i rekne:

"Ti, Martine, već imaš rodbinu; no moj Sebastian sirota je i bludi po svietu. Kako si ti medju nami bio tudjicom, tako on živi sada medju tudjimi, pak tko će ga primiti za svoga? Tu mu bijaše gniezdo rodno, tu mogaše biti poštenim i štovanim gradjaninom, a on poput ptića prhnù iz gniezda, vjetrovi ga zavijaše njekamo, odkle nitko ne će čuti njegovo klikovanje."

Gradjani tješiše starog sudca, da će mu sin sdrav se vratiti i mnogo zlata doma donesti, da će ga u starosti medom kriepiti. A Sirotak cjelujući ruke hranitelju, obećavaše, da će on sam poći u Krakov, potražit Sebastiana i izručit volju otčevu.

Ali za njekoliko danah izdahne sudac Sulmerički. Zvona zamnjevahu dugo i glasno, dugo plakahu gradjani, a najduže Sirotak, pak je divno čudo, što mu srce nije puklo, kad su mu hranitelja u tamnu raku spuščali.

Vrativ se s groblja na zapuštenu sudčiju, uredi gospodarstvo po mogućnosti. Za njekoliko mjeseci, hoteć rieč održati, obuče sivi kaftan, pripaše se i prekrsti, pak se dade na daleki put, tražiti Sebastiana i dovesti ga u rodni, opuščeni dom. Prolazeć kraj hunke Sulmeričke, još se jednoč oprosti s pozorištem dobe sirotarske i koračaše u imenu božjem, pjevajuć pjesmu Djevici Mariji.

"Kad vrag sleti, il grom bije
Pomoć tad je u Marije,
I na suhu i na vodi
Viek nas ona oslobodi."

II.

Bijaše to okol polovice mjeseca Sječnja g. 1574. Kraljević francuzki, Henrik od Anjou, prikučio se do Krakova, da zasjedne prazni prestol poljski.

"Bijaše u običaju slavnim Poljakom" pripovieda Andrija Fredro "sahranjivati umrloga kralja pred samo krunisanje novoga, neka svojima očima zrije primjer umrlosti i nek se uči mariti za ljubav naroda i bojati se njegove odsude. I dobar je taj običaj bio, jer izabrani kralj imao je pred sobom nauku, da je prah i u prah će se

Digitized by Google

sasuti, i da o kralju nevalja ono: *de mortuis nil nisi bene* (za mrtvimi samo se dobro govori).... Strog sud sudi njim poviestnica!„

Sigismund Augusto bi posljednji odvjetak koljena Jagelonskoga. Povljednjemu Jageloncu ukazà Poljska čast viteżku.

Sav Krakov obklopio zidove hrama, gdje se nahodio trup kraljevski. Hram iz nutra zastrt crnim suknom, u sredini uzdignut krasni katafalk a nad rakom pršaše bieli orao spuštenih krila, gledeć na kraljevu lešinu.

Pred katafalkom stojaše dostojanstvenici zemaljski i poslanici stranih vladalaca kršćanskih, zavijeni u niemu žalobu. Orgulje se razliegahu turovno, i svećenik pjevaše tamnim glasom grobovim.

Najposlje odpjevan je *Requiem*; dim mirisna kadjenja zagrnu raku a po hramu jeknù plač i jaukanje.

I ustanu velikaši i oružje svojeg kralja predadu u ruke poslanikom. Poslanik cesarski uzme kacigu, francuzki štit, ugarski kraljev mač i sve to polože uz oltar. Za tim digne se vojvoda krakovski i skupljenim progovori njekoliko žalostnih riečij. Govoraše o posljednjoj usahloj grančici grdnoga stabla, pod kojega sjenom cvaćaše zelen poljskih njiva; govoraše dalje, da je Poljska sada nalik stepu bez sjene pak tko žedja, da mora tražiti izvor razblage u krilu te zemlje i raditi neumorno poput najamnika. "Ugasnù posljednje svjetlo Jagelonsko a zemlja Poljska sirotče kao pilići, kojim ugine kvočka. Uništimo, braćo, svoja odličja, slomimo pobjedne mačeve, budućnost nam zastrta!„

I to rekavši preda vojvoda palicu maršalsku, da ju prelome, a kanceljar svoj pečat, da ga smrskaju. U to začù se njeki glas na vratih od hrama svjetina se razdvoji, kraljevski dvoranik u podpunoj opravi hrupi na konju u hram, pak pri katafalku sa štropotom surva se na zemlju. To bijaše viteżki obred pri sahranjivanju posljednjeg potomka.

I nasta grobna tišina u crkvi, štropot slomljena oružja i skrbanih odličja raznosio se svetim mjestom, kao zadnje stenjanje iz prsij umirućega. Tiho i smućeno stajaše plemstvo, suznim okom motreć tjelesne ostanke posljednjega Jagelonca, još za malo, pak će kralju tudjinu položiti zakletvu, pak će u tudjinske mu ruke predati alem kamen svojih povlastica.... A tuj vreba susjed na ubogu zemlju imajući u pripravi svoga kandidata; mogući car nudi svoga sina, samo kako bi okrnuo granice Poljske.

Boljelo to svakoga, što se tudjin uzpinje na priestol poljski, ali pobožni Poljaci tješiše se tim, što je izbor izpao nadahnućem Duha svetoga.

Dok su se žalobni ovi obredi obavljali, stajaše pod stupovi kora ubogi gradjanin Sulmerički u svom sivom kaftanu, prepasanom crljenim pasem i lievaše gorke suze zarad kralja, kojeg ni poznavao nije i o kojem jedva je ikad u svom životu štogod slušao, prem je mnoge godine kraljevao. Uz njega bijaše mladić od prilike dvadesetljeti, ruku na prsa skrštenih, koj se je smielo razgledao. Vlasi mu

Digitized by Google

crni, kratko ošišani, sgora ščešljani, obličaj liep, pogled smiel i bistar. Crnim vlasom i gospodskomu stasu liepo pristaše zamišljive, tamnomodre oči, gdje su bliskale žeravice smielih pomislij i tinjao plamen spokojne i srdačne turobnosti. To je Sebastian Klonović.

"Razumiješ li ovu grobnu tišinu, Sirotku?„ pita Sebastian gradjanina. "To je sparna i zadahnjiva tišina pred divjom burom. Narod sluti tmaste oblake na jasnom nebištu domovine, do skora zaorit će grmljavina — ali grmljavina i oluja naplodjuje njivu, nam treba bure i groma... Sirotku, zemlja Paljske počimlje pústiti...„

Gradjanin baci okom na veliki, gotički prozor, ne će li opazit na nebu oblake; no dan, premda usred zime, bijaše ugodan i čist. Ne opazi oblačina, već jasno, modro nebo.

I sjetiv se, da je Sebastian o Poljskoj zemlji govorio, rekne mu: "Da zemlja bez obradjivanja pusta ostaje, to stoji; za to sam i došo po te, jer na zemlji otčinskoj narast će korov i kopriva.„

Al pjesnik nije slušao riečij gradjanina; vještim okom proziraše daleko u budućnost narodnju i nazrie ondje koješta, sa čega mu suze iz očiju kanuše.

"Kukolj i kopriva širi se na krasnoj zemlji Poljskoj„ govoraše pjesnik sam sobom, "a ne ima, tko bi zaredio plodnom zemljom i opljev rašće, što guši obilje.

Zemlja rodna, Poljska mila
Izniknula s božjeg krila....„

Gradjanin ne mogaše razumjeti pjesnika i ne hoteć razgovarat se o stvarih svjetovnih, klekne i prekrstiv se, stadè moliti: "Pokoj vječni...„

(Dalje).

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME

od prof. Jos. Kostića.

Pjesma I. Kuga, srdčba. Sadržaj.

(Dalje).

U uvodu naziva se boginja (vila), da podpomogne opjevati poraze, što ih prouzroči srdžba Akilova (1—7). Hrisses, svetjenik Apollov u trojanskom gradu Hryse, dodjé k brodovom Ahivskim, moleći, da bi mu dozvolili izkûpiti si uhvatjenu i Agamemnonu radi časti podjeljenu kćer (8—21). Agamemnom razjaren nemilo svetjenika odtjera, za to se osveti bog Apollo na srdačnu prošnju svoga svetjenika te stadè svoje pogubne strìele bacati na što kuga nastadè (22—52). Deseti dan pozove toga radi Ahill narod u sabor, u kom Kalhas, kobnik (prorok), izjavi, da je tomu uzrok sam Agamemnon što svetjeniku kćeri ne povrati (53—100). Usljed toga upali se Agamemnon te se svadi s Ahillom, no silomice pristane na to: svetjeniku kćer Hryseidu povratiti, za to pako, da bude čast u zajam, naloži svojim glasnikom Ahillu oteti liepu Briseidu, prem da se siedi govornik Nestor tomu postupanju protivi i na pomir savjetuje (101—357). Na pustoj mor-

Digitized by Google

skoj obali tužan Ahill vapije k majci svojoj, boginji Tetis, koja mu se ukaza te mu obriče u Zeusa pomoći izposlovati, kako bi se iz Aetiopije povratio (348—427). Hryseidu dovedoše u grad Hryse k otcu, koj ih ljubezno primi i tu žrtvovahu u slavu i čast bogu Apollu hekatombu (sto komada) marve, da bi ih oslobodio klete kuge te prenoćivši tu povrate se 428—488). Zeus odobri molbu božice Tetis te joj na samo obrekne, da će Trojanom dotlje pomagati, dok se ne namiri Ahillu osvetu (488—530). Here opazi, što joj suprug Zeus u potaji odluči, za to se malo popravdaju (531—567). Svi se bogovi nebeski poplāše a Hefaistos stadè otca i majku miriti. Here popusti te uvidi, da je bolje, kako joj sin veli, koj za tim cielo družtvo sa sladkim nektar — pitjem razveseli. Zapadom sunca odoše svi spavat (568—611).

Kako je začeto, tako teče sve skladno i razgovietno do stiha 424-425, gdje se veli: *Zeus bo jučer ode na Okeanu (more) k čestitim Aitiopcem na čast, a svi bogovi skupa sliediše*).

Zeus je dakle jučer k Aitiopcem otišao i to ne sam, već ga odpratiše svi bogovi; sravnimo to sa stihom 47 i 221, najti ćemo se u čudu, kako medjusobno protuslovi; u stihu bo 47-48 jasno veli: *On (Foèbos Apollo) dodje poput crne noći, tad se sjede daleko od ladja, pa izbaci strielu;* odkale Apollo na taborištu, zar nije u Aitiopiji? Tà kako bi zaostao bio? Tà on ide u red važnih i premožnih bogova, te udioničtvuje u svakom znamenitom dogodjaju; a tako isto sravniv stih 221, ne slaže se i sasvim protuslovi stihu 425, gdje je jasno, da nije nijednog boga na Olimpu, a ipak u tom stihu veli: *Ona (Atena) odè na Olimp u dvore egidu držećeg Zeusa k drugim bogovom.* Eto nam i Atene na taborištu a i božice Here na Olimpu, koja ju poslà puna ljubavi, privrženosti i brige prama Ahillu i Agamemnomu (125), da im pravdu utaloži.

Gdje pako da Zeus sam tako daleko putuje? I to bi moglo biti, ali ne ima više ni govora, da li su ostali bogovi odputovali ili da li će odputovati k Aitiopcem a nuza to se vratja Zeus dvanajesti dan i *svi* bogovi ujedno (495) iz Aitiopije; tu je rok upravo dvanajest dana a mi ne možemo nikako uviditi, kako da se to sve slaže; njeki vele, da se nejma baš strogo uzeti broj dvanajest, već da si čovjek misli taj rok za dan dva više ili manje; ne uvidjamo kako bi im vjerovali, jerbo je u tom pjevanju govor i o devetom, desetom danu, stih 53: *Devet dana padaše na vojsku striele bošje a deseti dan pozvà Ahill narod u skupštinu;* te bi nuza to imali svaki broj, koj je u Ilijadi, uzeti ma za koj mu drago. Na to ne će nitko pristati ako i navadjaju stih iz Odysseje, koj im nimalo ne dokazuje, što tvrde, jer sravniv i zbilja taj stih (II. 374.) razumieva se samo jedanajesti i dvanajesti dan, a isto tako i u pjesmi XXIV. 664-667, opredjeljiva se točno dan deveti, deseti, jedanajesti i dvanajesti. Njeki se opet oslanjaju na izraz "od tada„ (493) te misle, da su već zadovoljili, ako krivo tumače, oni bo vele, da se to ima razumievati "od tada„ to jest: od onoga vremena, kada se je Tetis s Ahillom razgovarala (425 st.); to bi bilo kad bi slika našla priliku, ali ima li, pitamo, primjera u Ilijadi, da se pokazno zaime na tako daleko proteže? To pokazno zaime, što se

Digitized by Google

u ničem ne razlikuje nego li obični spolnik, do jačeg izgovaranja, što nas prosodia uči, ne nalazimo u tom smislu. Iz toga uvidjamo, da je to tako pomršeno, da ne možemo na kraj izbasati. Tim bolje više dokaza, da su pojedine pjesme iz pjesama i pjesmica sastavljene.

U stihu 31 nalazi se njeki glagolj s četvrtim padežem i nigdje više, sto je vrlo smjesno, premda bi bilo i gdje drugdje na svom mjestu u tom smislu; taj glagolj izvorno znači "izaći pred koga, susresti se„ bilo to slučajno ili hotimice, bilo to prijatno ili neprijateljski; po tom značenju sastavlja se i s drugim i tretjim padežem ali nè s četvrtim; to će biti sigurno iz starije dobe; isto tako je i zastarjeli onaj glagolj (st. 449) osamljen, što ga ne ima u drugih pjesmah, gdje bi mu bilo dobra mjesta.

(Dalje).

Kako ljublježljiva majka goji tielo i duh svomu djetetu. Knjige ljećnika, uputjene svojoj ćeri, od Dr. G. M. Špora.

I.

Na Rieci mj. lipnja 1858.

Neprevidjena zgoda razstavi nas naglo mila moja Marijo, te tim mi ukinù prigodu da ti razbistrim njekoje slučaje i dužnosti, koje svakako znati moraš, ako tvojoj sadanjoj odluki kao gojka i majka umno i srdačno ugoditi želiš.

Po običajnoj misli bi se do duše suditi moglo, da tvoja obrazovanost i tvoje obilno, uljudno ćutjenstvo, spojeno s vriednim ponosom ženske dušević, tebi jur dovoljne načine pruža, da izpuniš žahtieve zabilježene na putu tvoje budućnosti; nu to bi posve jednostrano mnienje bilo, jer ako supruga i sve kućevne posle umno svršiti znade te svakoj prigodi svojeg stališu zadovoljeti umije, njoj ostaje svim tim još drugi, skoro u obće ne završeni, mnogo težji dio svoje odredbe, to jest: uputa u ona znanja, koja ženi, kao majki naložena jesu od naravi i od družtvenog zakona, za prvo tjelesno i duhovno obrazovanje svojeg otroka (djeteta).

Što se to znanje do sada nepristojno zensku spotu utegnù, to za dosti kaže naše dosadanje prosvjete tamnilo.

Odgojivanje djetce ustanovi glavni podpor osobnog i družtvenog zivota, te jest pretanka umjetnost ustrojiti izvrstni kalup za silnu sgradu, koja, ako te osnova izda, ma budi samo u malenih postranicah, svojoj svrhi već doprieti ne može.

Skladno spajanje tjelesnih i duhovnih snaga osvaja najshodnije načine za pravo uživanje života, koje se samo tom pogodbom prihvata, ako zdravje dostatno služi duši i tielu.

Naša tjelesa oslabiše u glupo doba prošlo, puno surovosti, sužanstva i pokolja; a naša duša u zalud traži oživajućeg sunca, luč u toj tmini neznanosti, bludnje i predsuda koje sve ušav u ćudi naše mladeži istim prvim razvitkom prosvjete, najviše odlučuje o svojstvih duše i tiela. Za to baš ono vrieme, kojim prvi vanjski uplivi pripravljaju temelj dospitnoj (kasnjoj) osobnosti, zahtieva svu pozornost, koja po najveće ide materi na obsluživanje, jer sila njezinog ljubežljivog ćutjenstva zazbistruje um i čini joj

Digitized by Google

sve načine, kojimi podložnost i podanost djeteta posve osvojiti može, ako joj služi u tako razabranu poslu, osim prave materinske ljubavi i obzirna vještina za odgojivanje mladjahna cvieta dovoljno.

Da se taj zamjerak podpuno dostigne, treba je do ista mnogih pomoćij, koje (daleko od mudroznanstvenih načela) najviše bivaju samo u poznavanju onih sila, kojimi se najlasnje narav djeteta predobiva te svaki vanjski upliv od nje oddaleči ol svom moćju u nju utisne.

Nu istom ovo znanje bijaše često nemarom i neumnostju, a kad kad i bezobzirnim poletom naše nemirne razmnive toliko zapušteno ol izkrivljeno, da se često vidi kako mjesto klanjati se gospodujućoj snagi naravi, mi tražimo sve izpunjivanje naših namjena često samo u nje smjehotini (karikaturi.)

Medju množinom nami vladajućih bludnja, glavna jest, da se tananoj djetci tjelesnim i duhovnim putem hrana daje, koja mnokrat, jer nenaravna i neprobavljiva, prirodnoj ustrojnosti (organizacii) nahuditi mora.

Već i majčino mlieko, više puti pokvareno nevoljom i strastju, slabe je i opake krieposti hranjive, a prvi mu povitci često prieče svaki slobodni tjelesni razvitak, dočim se duhovno već iza rana pripravlja i ugniezdi uzbudjena svoje volja i svakvrsne ine požude, koje stupimice truju srce i dušu otroka.

Dok ne svrnemo naše nesretne običaje, kojimi se našoj mladeži ugnjeću mnogi nezreli i razlogom ne dohitivi nauci, zalud sva naša muka, da svrhi pravog odgoja prikrmimo.

Mi još premalo cienismo veliku razliku medju vlasti uma pameti i razmnive, kojih svojstva sila se izopači, kako se neredno rabi te jedna radi druge nenaravne ponese.

Ipak surovost i neznanje što još dosti množno stoluju, tvore manje opakosti, nego obična stranom samo i smeteno dohvatjena prosvjeta, kojoj tužne posliedice krvavom uklesicom zaznamenova dosadanja poviest.

Mi jur tim mnogo sagriešismo, što našoj mladeži skoro svaku uputu pružamo tim samo putem, gdje se trbuhom za kruhom goni, te da se sve duhovne umjetnosti, — prave i krive — kao zavrtajem uture u mlade moždjane, samo da svaki umješlinu prigrli svojeg stališa, kojom mnokrat — dosti bezćutno zavoditi traži neumne i nevješte pouzdance.

Malo gdje nadjemo izvrsno: Čoviečja uzvišenost da se osvjedoči o obćem skladu svemožne naravi, ćutjenja bistro uzdiguta do vjernog ljudoljubja, prava probjeda pake svojeljubnosti, gizdavo spoznanje i počastjivanje neoborive i neprekršive duhovne vriednosti i negibiva kriepost da se obvrše dužnosti prama sebi i svomu iskrnjemu.

Istina, sveto bogočastje načine uči, kako se svemu tomu doprieti može; nu mnogi ruzmeti u vjerezakonskih očitovanjih nikli iz plitkog uma ili kojčega presjekoše te se ne mogao svcobći sklad tog svetog nauka osvojit i počastit; pa i neupokojiva borba u tomačenju neiztomačivih otajstva mnoge tvori dvoumosti, te tako i do nevjerstva progoni beztrudne dvoumnike, na mješto da se srce iza rana pitomi onim glavnim ćutjenjem, koje dušu, odgojenu vjernom podanostju u božje odluke i u svietovne neobhodnosti, nadari pokojom i neobaljivim štovanjem prema sve gospodujućoj krieposti.

Digitized by Google

I tomu treba krivinu tražiti u slabu odgoju mladeži baš u svom prvom temelju, to jest: u obrazovanju srca, što je organ fizično — moralni što ga čovječji duh svojimi kreljuti milo obastrie, da svoje gospodstvo nad njim zauzme te proti izvanjske ćudi vojuje, koje, svedjer podvorene od neupokojive razmnive, lasno pobiede naš razum, ako ga taj u srcu uzdiženi genius zaštitati na premože.

Ovaj Genius jest: *ćutjenje uljudnosti* u svom bistrom izrazu *milosrdnosti.*

Srce, kao glavni organ ove milosrdnosti okriljuje duh ljubavi, kojeg mu stvoritelj utisnu, da njim poglavito nad svimi stvori stoluje i tu, božanstvu najpriličniju svojnost rabi prema zamjerku. Srce ujedno jest sredina za žile krv dovodeće i odvodeće, koja je izvor sve tjelesne hrane. Nazadnje jesu živci, kojimi ćutjenja električnom silom sve strane tiela prolete.

Pritok i odtok krvi uzrokuje već kao mekanična sila svojim gibanjem i vječnim kretanjem jednu od najmnožnijih vlastitosti života, o kojoj sili i stoji kakov je oživujući sok najme kada krv užežena svojom vatrom sve strane tiela, kao vihar more, uzbuni, od kuda se ponukanje i družljivost živaca za prijetnost izvanjskih upliva lasno tomači

Sva skoro djela i sve strasti, kojimi nam oli svietu štetu zadajemo, su posliedice rano u malenom razmjeru uvedenih običaja, ol iztvori nemara, kojim se navadismo zapustiti opiranje svojevoljnom htienju tako da se izopači i nas dosta puta ne milo zavodi.

Zdravje u svom spoju tjelesnom i duhovnom, kao uvjet za blagostanje, jest doista krasan dar prirode, nu njegove izvorne sile su u čovjeku tako progibive i okretne, da njih ravnanje, ustezanje i ponukanje u djetinstvu dosti premože o dospitnom njihovom vladanju, te za to imamo još u prvo i pravo doba stupimice pripavljati u djetetu onu duševnu i tjelesnu prijetnost ćutivosti koja najprikladnija bude, da duhovna snaga zavlada nad tjelesnom.

Ovo malo riečij, moja mila hćeri, uputiti te može o zamjerku tvoje materinske skrbi u obće, koja je poglavito sva u tom da se izvanjska uticanja za djetinsku prijetnost tako uzravnaju, da samo putem ćutjenja i bistrog razsudjivanja uvedena budu u srce i razum djeteta, to jest: da se samo u tom uputi, što srcem oli razumom pravo dohvatiti može.

Tvoja materinska ljubav ne mari za trude ni broji žrtve prinošene tako plemenitu zamjerku, niti bude pobiedjena od navale mnogih predsuda, kojih preimućtvo mal da ne po svuda vlada, te istom u malenih slučajih i sgodah djetinskog života odlučuje o dospitnoj vrsti ćutjenstva i ćudi (temperamenta), što nije toliko iztvor naravi u osobnoj organizacii, koliko jur djetci priviknuta navadu u obćenju i načinu prvog živovanja.

Ota ćud, koja nas toliko puta stranputice tjera, većom stranom proizlazi od množnog doticanja i skupljanja krvi u pajedinih organih, u kojih tim preimućtvo zadobe ona fizična djelovanja, što ih ovi organi izvršuju.

Jed i nevolja djetci pripravlja čestim doticanjem krvi u jetra, jedovitu ćud; pohlepa, naglost i nemir razmnive dovabi obilnim krvi doticanjem u možđjane i pluća, krvasta (sangviničnu) ćud; negibivost tiela i duše i

Digitized by Google

lienost uzrokuje sopolinu i sopolastu ćud; a skupljena krv u slezeni, povod daje melankoličnoj ćudi.

Tvoja stavna vjera o dostojanstvu krieposti i iskrnje ljubavi ukriepiti će razlog, pa posliedice tvojih briga što će ti nicati postupice pred tvojima očima, za malo doba će te osvjedočiti o vriednosti tvojeg nastojanja.

Tvoja sreća ista jest

tvoga otca.

(Dalje).

SMJESICE.

— **(Moj susjed, pas i kišnik).** — Moj susjed Susjedović, starac, ali inače dobra duša, ne izlažaše nikada bez kišnika, ma bio najljepši, najvedriji dan. Ja sam ga motrio više godina, kako mu suho tielo, kao trtu, pokrivaše kaput sivi komu nije pametara, tako je od starosti čelav kao obrijan il oskuben, a on držeć se zida provlačio bi se izpod moga prozora. Crvena vlasulja i na njoj dug percin ne mame ti oči toliko, koliko stari kišnik od crvena platna, što mu pod pazuhom rek bi prirastao bijaše. Ako bi kiša i padala, neka bi padala, moj susjed ne razapinje svojega šatora, nego što više kiša lije, to ga on većma stiskao da mu rebra pucaju. Sa Susjedovićem mogo si se mnogo pošaliti, jer je mnogo mogo podnesti dok bi mu se rep zapalio. U njega bijaše gazdarica, koja mu kuću vodila; ali ležeć već njekoliko godina od nesretne boli u postelji upravo si je on sám kuću vodio, a i gazdaricu sám dvorio; on mogaše do duše uzeti jost jedno služinče, ali stari škrtinja, kao što bijaše, rekao bi: Da uzmem jošt jedno služinče valja da bi morao i to dvoriti; a s jedne ruke ne ima ni krivo, kakova je danas službad. Za to on ide svaki dan sám kupovati što se treba za život. Žepovi na čelavom kaputu propali do peta, ali nisu ipak tako široki, da shvate sve što se hoće za 24 sata u dva želudca, a košare ručnje niti može niti htjede nositi pod rukom, te za to on izmisli crveni kišnik; taj je kišnik kao šator ciganski — te Susjedović unj svaki dan što kupi repe, krumpira, krastavaca, luka svake ruke i ostaloga smoka furaj te guraj u kišnik, koj bi time nabubrio kao od vodene bolesti. Ali tko se može tomu sjetiti — da nije slucaja, koj mi izluči, odakle kišniku ona nenaravska debljina. Jednom ja čujem, sjedeć do prozora, izpod moga prozora podigla se vika i krika, a znam Susjedovićev glas hrapav kao od potrene stare lončurine — a ja poletim prozoru, tu ti i imam što gledati. Starac danas napunio žepove i kišnik da pukne oboje, valjda za goste; jer iz jednog žepa vjesi niz tanko glasnih kobasica, a iz drugoga štrlji rep od njeke ribe te maše, ne znam je l' živa, ili mu listanjci od noge odbijaju žep, a u žepu ribu te maše kao repom. Njeka okošta psina (da mu brojiš rebra) uhvatila dolnji kraj kobasica, što kao nihaljče na uri amo tamo se bibalo, te upravo kad Susjedović stupi na vrata mal što nadjeveno crievo ne izvuče sve, kad al srećom zapeo medjkobasak na oštru žepu te starac opazi, da ga nješto vuče; on se ogre. potegne — čim će — kišnikom za psom — al potegne i pas i izvuče i ono što zapelo i tu se provali kišnik, a izleti luk, krumpir, merlin, grah i ostalo. Starac psuje, a ostali što gledaše smiju se; ali starac pokúpiv što se moglo vrati se opet i kúpiv napuni žepove i kišnik. Ovaj kobasićni slučaj nije mogo svladati običaja, jer starac bi nosio uvjek kao i prije, samo kobasica nizanih ne kupovaše nikad više. Svet. Galac.

— Za magjarsko kazalište u Pešti skupilo se je do sada prieko 200000 fra a n popisu ne ima još mnogih imena, koja će dosta i svoju žrtvu priložiti.

— U Kanadi (sjev. Amer.) gradi se most prieko rieke Lorenz, koj će biti najveći od svih dosadanjih mosta na 24 oka svako od 242 stope, a srednje od 330 stopa praznine; sav most bit će s privozi s obje strane dugačak 8800 stopa, a 60 stopa nad riekom; sav most bit će sagradjen iz cjevij kao što je onaj glasoviti most u Eaglezkoj prieko mora (Menai) na ostrov Anglesea, što ga je Stefensan prije njekoliko godina sagradio.

— U Barceloni (u Španskoj semlji) stoji u viećnici, gdje se parnice razsudjuju (razvadjaju), slika gol čovjek, koj ove rieči progovara; Ja sam dobio parnicu, pa sam ogolio, a kakov je onaj, što je izgubio!

— Došao Turčinu "lipov krst„ i zaklinje ga: "Ej Mujo, za nevolju kume, dajder dina ti, posudi mi za harač toliko i toliko„ — Rado rajo, ali ne imam, nego kad ti ne uztreba a ja uzimam, drage volje ću u tebe pozajmiti.

— Koja je razlika izmedj kolovoza i kolomaza? — Ova, što kolovoza je svake godine 31 put ili 31 dan; a kolomaza nam je treba svaki dan — i to onomu koj i ne ima kola, pa ipak mora mazat, ako se i ne hoće vozit, nego koje kako kukavno hodit.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— **Znamenito djelo** "o gospodarstvie narodovem„ što ga spisá g. 1820 B. grof Skarbek, tadanji profesor u Varšavi izdat te na novo. Izdalo se i francuzki god. 1829 imenom: Théorie des richesses sociales.

— Ove dane razdava se *Riečnik ilirsko-talijanski o. Dragutina Parčića;* što ga

Digitized by Google

tiskao E. Rezza mSnom polutan tabaka, dakle 27 ciclih. Tisak je sitan ali liep i vrlo čitljiv. Cena 2 f. 30 kr. vrlo primjerena.

— Matica češka izdava malo po malo sve drame Šekspira; sad je opet tiskan I diel "Hinka IV.„ što ga prevco Jak. Maly. Da posao podje bolje od ruke, pozivlju se utemeljitelji matice češke, da bi za 12 svezaka u napried pl tili po 2 f. Za ovim svezkom izaći ce "Hinko V„ što ga preveo Dr. Čejka, a za ovim "Julio Cesar„ prevod od Frante Doucha; oba ova izdaje mat. č. svojim troškom.

— J Smolik izdao je "Nauku o slogu za grimnazije i stvarne škole.„ Tu je *a*) obća nauka o slogu; *b*) o slogu prozaičkom. t. j. poviestnom, naučnom i listovjim; i to češkim jezikom.

— Poljska je knjiga izgubila mnogo, jer umrè učeni spisatelj dr. Josip Mučkovski, knjižničar sveučilišta Krakovskoga a c. kr. prof. književstva i bibliografije. Prepisujućemu njeki stari nadpis u stolnoj crkvi padne mu kaplja. Od mnogih njegovih djela za Čehe je osobito znatan latinski spis u Krakovu g. 1838 iždan, a pisan od mešca Pavla Pražkoga. (Židek zvanoga) knjiga se zove Dvadesetere znanosti (viginti artium manuscriptus liber) i bila je pisana za Jura Kralja češkoga.

— Aleks. Obolonski i Grig. Ščerbačev namjeravaju od poč. god. 1859 izdavati novine "Narodnoe čtenie„ svaka dva mjeseca jednu svezku, i to za prosti ruski narod.

— U N. Sadu izašla je knjiga ćirilicom tiskana: *Žitije Teodora Pavlovića* novinara i spisatelja srbskog. Matici srb. posvećeno. Spisao *Konstantin Pejčić Dr.* itd. a svojim troškom izdao Jovan Pavlović, pokojnikov brat. N. Sad Dr. Dan. Medaković 1857, 8na 110, XI.

— G. Emanuel A. Melis, što do sada pisao razprave o glasbi u "Lumir„ dobio je da smije izdavati novine o glasbi "Dalibor,„ što će se razdavati svaki tjedan, a svaki mjesec priloga.

— Rusa Gagarina francuzka knjiga: "Hoće li se Rusija pokatoličit" izdana je i ruskim jezikom, naslovom "o primirenij ruskoj cerkvy s rimskoju„ preveo ju je o. Martinov, onaj isti, što je popisao slovjenske rukopise carske knjižnice u Parizu i izdao pod imenom: Les manuscripts slaves, i koje nam liepo razloži u "kat. listu„ naš g. Rački u Rimu.

— *Duh raroda srbskog* zove se knjiga od *Jovana Hadžića*, u književstvu nasvanoga *Miloše Svetića*. Karlovci Mitrop. gimn. tipa: grafija 1858, 8na 119. XI. U ovoj knjizi imo-Iskon južnih Slavena. Srbalja i Hrvata dolazak i njihovo smjestište — vjera, jezik i pismenost — život državni — stroj i sudbina. (Sedm.)

— U Budišinu izašla je 17 sv. "Časopisa lužičke srbske matice.„ Medj ostalim je tu oporuka njekoga Jov. Mih. Budara, što napisà g. Jenč. Budar. dobročin lužičkih Srba rodi se 1813, svrši prava u Lipsku i bude u Budišinu "srbski odvjetnik„ i steče mnogi imutak. 1767 napiše oporuku i ostavi sve siromašnim Srbom; umre 1789. Bo god. 1828 umnoži se imutak do 54892 talira, od tih dobi Pruska 3333 tal. te se tu razdavali novci često prot oporuci i namjeni pokojnika, a Saksoni diele kako bi volja njegova.

— Plebanjski, bivši onomad u Pragu imenovan je od pruske vlade za profesora Slavistike na sveučilištu u Vratislavi, gdje od 1849 god. kako Fr. Sv. Čelakovsky u Prag odè, ne bi profesora za slavistiku. U Pruskoj su dakle dva Poljaka učitelja slavj. književa, Cybulski u Berlinu, a Plebanjski u Vratislavi.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G. M. uč. Popis knjiga slovnica. Kašić Bartul:* Institutionum linguæ illyricæ libri duo. Rim. Alb. Zanetta 1604. 8na 189.

Sitović Ljubuški o. Lovro: Gramm. lat. illyrica Mlj. Ant. Bortoli 1713. 8na 266. — Mlj. ne znamo tko ju tiskà drugi put. — Mlj. Pietro Marcuzio 1781.

Relković Math. Ant.: Slovnica (kako li se zove) 1. Zagr. (tko tiska?) 1767. m8na prieko 506. — 2. (? tiska) 1774. — 3. (gdje i tko?) 1789.

Angjelić Fr. Gram. 1. Beč (? tko) 1774. 8na. — 2. Beč (? tko) 1789. 8na.

Lanošević O. Marjan: Gram. 1. Osiek (tko?) 1774. 8na. — 2. Osiek (tko?) 1789, 8na. 3. (gdje i tko?) 1795. 8na.

Szent-Martony: Anleitung zur croat. Sprache. Varaždin (tko?) 1783. 8na.

Kornig: Kroat. Sprachlehre. 1. Zagr. 1790. 8na. — 2. (gdje i tko?) 1795. 8na.

Gjurin O. Josip: Slovkinja, diačkim, ili talji. izgovorom napravljena. Mlj. Andr. Santini 1793. 8na 416, 16.

(Tko?): Rudimenta gram. croato-latinæ (?) Bud. Sveuč. 1797.

Fröhlich R. A.: Theor. practische Gram. der illyr. Sprache Beč Wenedikt. 1850, 8na 258.

— — Kurzgefasste theor. pract. Gram. der illyr. Sprache. Beč. Wenedikt. 1850, 8na....

— — Kuzgefasste serb. Gram. Beč. Wenedikt. 1853. 8na....

Stasić Andrija: Gram. della lingua illir., Zadar, br. Battara 1850, 8na 429.

— — Gram. illir. pratica secondo il metodo di Ahn e di Ollendorf. Spljet. Piperata 1855 8na 167.

Volarić Frane: Ilirska slovnica, Trst. vlad. tisk. 1852. 8na 185.

Brlić Andr. Torkv.: Gram. der illyr. Sprache. Beč Mek. 1854. 8na 164.

Danilo Ivan: Gram. della lingua illirica. Zadar br. Battara 1855. 8na 171.

Ninković Petar: Srb. gram. za niže gimn klase. 1. (Tko i gdje?) 2. Zemun I. A. Sopron. 1856. 8na 106. VII. (čir.) *(Dalje)*.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiena) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 22. *Na Rieci 28. Kolovoza 1858.* **VII. godina.**

DUMKA HETMAMA KOSINSKOGA

od Bogdana Zaleskoga,

s poljskoga prev. V. P.

Kas, kas! hitro konjče vrano!
Letni četam gdje je râno —
Samo malko — još te tako
Stavišću me meč'!
Od *Petgora*, *Pavoloče*
Buči četa i klikoće —
Nalevajke
Lahke šajke
Plove Dnjeprom već.

Gle barjaci gdje dohode
Čehringrad da oslobode!
Kad do zore — pjesme zaore
Udarmo juriš!
Igra zemlja od kopita,
Prah se diže, oblak kita;
Hurah grmi,
Nebu srni —
Zvišdiš i pištiš!

Ho ho zalud stepe klete
Tatarčani ne prolete.
Kak se biju, kud se krijn
Znam ko *Murza* klet.
Umjem naglo past na šije,
Corda sieče, puška bije —
Lievo, desno,
Hitro, kresno
Vatru, smrt naniet.

Predajte nam to Stavište!
Vjetar duhne, mjesto s' blište —
Daška veće — kô grom sieče,
A udara zvon.
Večernjača tužna blieda
Za Krzivieckí gaj zasjeda;
Konju vrani
Po poljani
Gonder brže gon!

Gle onamo dvore biele
Jek od trublje, cik od striele,
Gle dragate — oružje zlato,
Sokol, hrt i konj!
Gle gdje stoji uza drvo
Moje rano vranobrvo,
Krasne oči
Suzmi moči
Lomi rukolom!

Gorkih suza žali Bože!
Ruke lomit ne pomože,
Kada valja — radi kralja,
Doma vojštit nam.
Hitro hitro konjče gmiži
Nek se drago meu' približi
Stoj dok mignem,
Dok se prignem,
Jedan cielov dam.

Digitized by Google

Ne plač srdce srdca moga,
Smrt i život sud od Boga
Moli mu se — prosi mu se
Da okriepi nas!
Ne plač srdce srdca moga
Zdrav da prodjem, moli Boga
Šumom, dolom
S psom, sokolom
Ja u rani čas.

A kad u snu te zastanem
I probudim cjelivanjem,
Kliknem, zviznem, ćordom briz-
S čela otreš znoj. (nem —
Ne plač, ne plač, čas odhita
Budi zdrava i čestita
Prazna slava
Zdrava, zdrava....
Dalje vranče moj!

SEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historičnî od Jana Zakarijaševića.

S poljskoga.

II. (*Dalje*).

Sebastian stajaše oglédajuć se i motreć velikaše, a kad je štropot razkrhanih znakova zaorio, reče gradjaninu:

"Čuješ li tu buku? To satarišu znake vlade kraljevske! O Bože, slabo željezo i drvo lasno se slomi. Ali dok su ovi znaci sijali u ruci jednoga, doklem je njimi silna desnica vladareva ravnala, tko bi ih onda bio salomio?„

Još dugo stajahu njih dvojica pod stupovi kora; jedan se skromno molio za mir pokojnika, drugi je čelom ponosno uzvinutim motrio ukopne obrede, zamahujuć duhom u daleku budućnost narodnju.

Najposlje svrši se slavnost crkvena, trup kraljev spuste u grobnicu, a maršal Firlej s ostalimi velikaši poleti u Balice, da ugosti novoga kralja.

Sebastian i Sirotak izadju iz crkve; no od velike halabuke po ulicah gradskih nisu mogli razgovoriti se o gospodarstvu u Sulmericah. Krakovom prolažahu mnoga strajuska gospoda, službenici i vojnici, koji su došli kralja pozdravit. Uza sve to vladao je ipak njeki bojaz i nemir. Nije se smjelo pucati, gostione u znak žalovanja za kraljem bijahu zatvorene. Po Krakovu obilaze straže, svuda gluha tišina, svuda dosadno i neugodno usiljavanje.

Gradjan bi se u svakoga husara zablenuo, a Sebastian mu razsvjetljivaše stvari, o kojih nikad ni sniivao nije. Čulo se glasova, ružećih novoga kralja, a drugi su opet uznosili njegove sposobnosti, pripoviedujući, da kralj Henrik namjerava podići Poljsko brodovlje.

Tako miru dan. Uklaćen tim, što je vas dan gledao i slušao, usnu gradjanin Sulmerički, a Sebastian sjedne za stol, podapre si glavu rukom i premišljavaše dugo, vrlo dugo. Ako i nije bio plemić, ljubljaše ipak gorećom ljubavi svoju domovinu; jer je naučio iz rimske historije, da je svaki Rimljanin rado za domovinu umirao. Krasna, čutljiva duša pjesnikova gledala je Poljsku kao krasam, rajski perivoj, i razkošno osjećao je tajnu harmoniju, što se ozivala u dubljini duše njegove i kojoj je plemenito mu srce toli milo pristajalo. Čarobni gajevi, cvatući cvićem i mirisom titrahu pred njegovima

Digitized by Google

očima, a to sve jest domaće, domorodno! U pameti mu oživiše oni lugoviti briezi rieka domaćih, o kojih mu stari Bartoš toliko divota pričao! Gledaše plavi i šajke, štono plove njekam daleko s hljebom Poljskim i raznose urode zemlje Poljske... I slušaše pjesmu vraćajućih se brodara, što opjevaju svoje strasti i slasti na moru, a sad se radaju pragu rodne koljebe.

U to i dan svanu. Klonović bijaše blied, krvavih očiju. Sirotak se nadje u čudu, kad ga je smotrio, zapita ga, nije li bolestan?

"Duša je zdrava, za tielo ne marim. Mnoge divote rojiše mi se noćas u glavi, no ti me ne razumiješ."

Gradjanin muči i s poštovanjem pogleda druga djetinske svoje dobe.

"Veliki nauci kidaju san i pokoj," mislio je u sebi "i naš svećenik ne može noćom spavati."

Promišljanje ovo pretrže vreva na ulici. Kralj Henrik ulazaše slavno u grad. Dan je ugodan, sunce toplo sija. S krovova otaplja se snieg i velikimi kapljami kapa na zemlju. Sebastian i Sirotak poteku na ulicu da vide novog kralja.

Cestom od Lobzova pružio se dug red plemstva i vojske. Nadbiskup od Gnjezna sjedi u crljenoj kočiji, uzanj jaše deset husara. Za njim biskup Krasinski, imajuć pred sobom dvadeset konjika u aksamitu na talijansku. Mjelecki, kastelan Krakovski, obkoljen konjanici s pozlaćenimi štitovi. Maršal i vojvoda Firlej s njim tri sta konja, a s vojvodom Lubelskim dvie sto konjanika sa ždralovimi krili.

Litva na tri tisuće konja. Za Litvom vojvode Pruske, dalje Tučinski Jan i Andrija, Herburtovci, svi sa znamenitimi četami, a Stanislav s Tarnova, kastelan Cehovski, vodi dvie sto husara, odjevenih u kadifu i zlato. Najveća četa bijaše u Komorovskoga, tisuća pješaka.

Ne ima više tuge za umrlim kraljem, dvor poljački sjeva u bogatih, sjajnih odorah.

Divne li opreke medju tom zalihom i uboštvom mnogobrojnih seljana, stojećih za mjestom. Zemlja odjenuta sniegom naliči bielomu grobnomu pokrovu, a dalje na poljanah proviruju krovi selskih koljeba, zatrpanih sniegom. Žalostne postave u negrubom odielu pomaljaju se iz snježnih tih duplja, dubokimi nakloni pozdravljajuć kraljevsku milost.

Kao guja ujede tuga srdce pjesnikovo, gledajući tolik razsap uz toliku biedu i nuždu. Osloni se na stablo, gledaše na slavni ulaz i zatrpane koljebe, pak u duhu mišljaše:

"Vas priznaje narod gospodare svoje,
Al vi mu ciedite tih mučnije znoje!"

A kad je vidio kočije biskupa i na njih pozlaćene grbove, tada protrnu u svojem srdcu i opet mišljaše:

"Vaš gospodin ne ima grbova,
Nasljednici nužnih ribolova!"

Digitized by Google

Čisto inače gledo je na sve to gradjanin Sulmerički. Takvi prizori sasvim ga smetoše; zablenuo se na oba oka, diveć se i krsteć tomu bogatstvu gospodskomu. Pokorno pokloni glavu pred svakim velikašem; jer to ga je naučio sudac Sulmerički, njegov odbranitelj. On nije vidio, nije poznavao razslabljeno družtvo poljsko.

Dugo i potijano povlačio se pohod, popostovajuć svakim korakom. Blizu Florianskih vrata ustavi se red; jer tud je imao kralj na konju uljezti.

"Vidjè li, Martine„ vikne Klonović gradjanina, "onoga visokoga, ubranoga muža u mrkom plaštu? ono je maršal i vojvoda Krakovski, Firlej. „

"A onaj mali, sgrbiti, što s njim govori?„ zapita Sirotak.

"To je Jan Zamojski, starosta Belski, muž visoko učen. „

I oba su umukla, jer uprav je stao vojvoda sa starostom govoriti.

"Ti si kraljevski dočekao kralja, vojvodo„ rekne Zamojski.

"Vjeruj Bogu, još bih ga ljepše sproveo, da hoće Poljsku ostaviti„ odgovori vojvoda.

"Zar nije za njeg ciela zemlja glasovala?„

"Duše mi, starosta, Bog je njega Poljskoj za pokoru poslao!... Ta mogo je i Piast kraljevati. „

"Piast! Piast!„ klikne starost ljutito, "tim bi se njegova rodbina poniela, sva dostojanstva zauzela, a kud je onda jednakost plemićka? Čini se, vojvode, da si gotov, umah mu krunu skinuti.... „

"O samo da možem!„ uzdahne Firlej.

Baš su prolazili kraj Klonovića. Zamojski spaziv pjesnika pruzi mu ruku i nasmješi se. Gradjanin Sulmerički strgne kapicu i probliedi od straha, što toliki velikaš k njim prilazi i Sebastianu desnicu pruža. Kad je to smotrio Sebastian, smilovà se ubogom gradjaninu i posmieh lahke ironije sinu na ustnah njegovih. U to naidje i sám kralj. Sjedjaše na bielom jašcu pod baldakinom, obučen u crnu opravu, podšivenu risovjem krznom.

Gradjanin Sulmerički prepane se te osobe i Gaskonjaca što su imali puške, pak se uhvati Sebastianu za haljinu.

Nastala noć i prem su još dugo gorjele umjetne vatre, sprave se oba druga na konak, da poslje tolika umora odpočinu.

Gradjanin Sulmerički ne mogaše se za dugo sabrati. U glavi mu žamorio njeki šum, a oči zastrla tama, bi reć gledo je otvoreno nebo, toliko se divota danas nagledao. A kako je najposlje k sebi došao, zaželi se tiha mjestanca, štono bi ga postoljubne u svoje krilo savilo. I žudeć što ranije oprostit se bučna Krakova, upita Sebastiana, kad misli na put. Al mu ovaj ni rieči ne reče, samo uzdahne i zadube se u misli.

"Visoki nauci na štetu su razumu„ mišljaše gradjanin, gledajuć neuputnim okom krasni, nadahnuti obličaj prijateljev.

I za sbilja pjesnik bijaše u taj čas nadahnut. Velika, uzvišena drama razvijala se pred njegovima očima, vještim okom prodro je

Digitized by Google

karaktere igrajućih osoba i slušao nesuglasje horova, okružujućih veliki, narodnji dogodjaj. Snuždi se radi jaza, što je dielio stališe družtva poljačkoga, prepadè se radi budućnosti. No već su se razčistile magle s čela pjesnikova, lice mu se razradovalo i uzamši gradjanina za ruku, upita ga:

"Jesi l' vidjeo našu gospodu?„

"Da što, vidjeo sam; velika su to i bogata gospoda!„ odgogori Sirotak.

"A jesi l' vidjeo i naš puk, što je podalje stojao?„

"E da bogme, vidjeo sam sve, premda mi je treptilo pred očima.„

"Pak što misliš, ljube li se naš puk i gospoda bratinski, kao stanovnici jedne i iste zemlje poljske?„

"Nije već još nješto! što je gospodi do ove bogčije stalo!„ klikne gradjanin Sulmerički, osjećajuć ponosno, da je ne davno gradjaninom postao.

Klonović se gorko nasmiehne.

"Sirotku, svi ujedno, gradjani i puk, jesmo jedan narod, a u božjem narodu mora žariti zajednička ljubav od prvog do posljednjeg. No pohlepa za slavom i oholost trga narod i čini, te uprava naroda ne može onakva biti, kakva jednoga muža. Znaš li pako, što u takvoj nesgodi mudri kraljevi čine?... Razsadjuju po zemlji nauke i umjetnosti, nauka spaja ljude, kao kreč razasuto kamenje i tako se sagradjuje sgrada domovine. Muževi, razsvietljeni naukom, slažu više s nižjimi, a nisi li čuo, da zlatari, kad će nješto spojiti, rabe konce od kova najplemenitijeg?„

Gradjanin izpuljio oči, uhvatio se za glavu; ali toga nije mogo razumjeti.

"Vidiš li te zidine?„ govoraše pjesnik dalje. "Poljubi ih, jer u njih su biser i drago kamenje kraljice Hedvike. To je zavod za one uboge, koji sebe žrtvuju, da moga domovini svietliti naukom.„

"Jest, učiti se, ali što onda?„

"Glje, posred ovih zidova nadjoh ja djeteščem umiljati stan. Priprostom hranom zasićavao bih svoje tielo, tim marljivije duh harmonijom velikih pjesnika; tuj mi srdce srkaše napitak iz izvora velikanske minulosti!„

Gradjanin od čuda vrćaše glavom.

"Daklem ne misliš sa mnom u Sulmerice, gdje ti na otčinskoj zemlji raste korov i zanemaren dom se obara?„

"Zar ja da idem k vam? ja Acern!„ klikne pjesnik oduševljen; no odmah se razabrà i žalostno pridoda: "Zovu me Acernom, od javora.„

"Mogao bi biti gradjaninom„ govoraše Sirotak "a vremenom posto bi sudcem, Ime Klonovića u nas je od velike ciene.„

"Sudcem Sulmeričkim! Čestiti Sirotku! ti me ne razumiješ. Ja sam učitelj filozofije, to jest: učitelj velike istine na svietu. Sulmerice uzke su za me — moja rodna njiva jest ciela Poljska.„

Sirotak uzè o tom premišljati, al nije mogo shvatiti. Činilo mu

Digitized by Google

se, da s uma mora saći čovjek, koj bi žabačio nekoliko jutara vlastite zemlje, a u mjesto toga nazivao zemljom svojom čitavu veliku državu, koja je kraljeva i gospodska.... Samo ludjaci snivaju, da su gospodari cieloga svieta; to nikako nije išlo u glavu gradjaninu, on nije znao, da uz ludjačtvo koraca veliko uzvišeno čustvo, najveća krieposť na zemlji — ljubav prama čovječanstvu!

Najposlje rekne:

"Sebastiane! ja nisam pismen čovjek i ne dokučujem toga, što mi govoriš; ali ja bih ipak u svojoj prostoj pameti reko, da ne ja, već ti si sirota na tom svietu božjem."

Tanka magla zastre oko pjesnikovo. Zdravi razum prostog gradjanina proniko je u njegovu zapuštenost na zemlji — zapuštenost svakog uzoritijeg duha!

"Ne" rekne za čas Klonović "ne vraćam se s tobom."

"A što je s poljem, koje je tvoj otac njegovao?" upita žalolostno Sirotak.

"Za mene ne treba mnogo, što možem zaslužiti, biti će mi dosta. Imetak svoj u Sulmericah dajem ubogim i crkvi na slavu i hvalu božju!"

"A na grob?"

"O, za grob ima zemlje u Poljskoj...."

"No kada čovjek ne ide u nijednu občinu, za ta tri lakta zemlje u tudjini išću plaću...."

I otrvši kapajuće suze, lati se putne palice.

"Zdrav budi, Sebastiane!" klikovaše roneć suze, "meni valja polaziti, željan sam Sulmerica. Ja sam bio sirotom i znam, kako je gorak hljeb sirotinski. Budi hvala tvomu otcu, sad sam gradjanin i Sulmerice su otačbina moja. Za to i hrlim tamo. A ti.... ti polaziš u svieť..... hoćeš da budeš sirotom!

No Sebastian ne sluša rieči svojega druga, podapro si glavu a pred dušom njegovom razkrilila se tri svieta.... krila angjela uzniela ga u rajske dvorove i tuj gledaše odabrane, odjenute ruhom bielim s palmom u ruci, pjevajući veliku, uzoritu himnu a njegovo se srdce s njimi spojilo.

(Dalje).

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME

od prof. Jos. Hostića.

Pjesma II. San. Boiotia ili popis ladja.

(Dalje).

Zeus namisliv̆ši pošalje na Agamemnona san varljivi, koj mu se u slici staroga Nestora ukaza te ga nagovori, obećav mu da će predobit grad Troju, oružati svoje vojnike i na Trojane navaliti (1-40). Kako dan svane pozove Agamemnon vojnike u skupštinu; prije velikaše siede na savjetovanje, koji odobriše rieč njegovu i potajnu namjeru; za njimi ostali

Digitized by Google

narod (41-100). Tad mu izreče (da vidi, kakve su vjernosti i stalnosti) i nagovori ga pobjegnuti u milo domovinu; cikom i veseljem čuvši to narod začè se spremati na put (101-154). Božica Here šalje Atenu, da narod od toga odvrati, koja na Odysseja naidje te ga obodri, tomu u trag stupiti; on stadè velikaše moliti, prostake grožnjom i udarcem grditi te umiri tako skupštinu (155-210). Odyssej oštro kazni na porugu Tersita grdobu, koj bezobrazno izjavi svoje nezadovoljstvo (211-277). Za tim spomene: da im je Kalhas na prolazku iz Aulide na Troju prorokovao, da će desete godine Troju predobiti: dakle ostanimo, gdjesmo. Na to sjedi Nestor savjetuje Agamemnona, vojsku pregledati i razrediti, koj na taj savjet i vojnikom zapovjedi na boj se oružati (278-393). Žrtve se prinose vječnim bogovom; ručava se. Agamemnon napose žrtvuje te poziva starješine velikaše na obrok. Poslje obroka nalaže jasnozvučnim glasnikom ratoborne vojnike na boj sazvati (393-458). Silni narod brodova vrvom vrvi na cvatuće Skamandrovo ravno polje, tu ga na boj oružana vodje u red staviše (459-484). Zazivanje vila, da pri izbrajanju vojničke sile i moći pripomognu. Točno se opisiva broj vodja, ladja i naroda, što bi pod Agamemnom vrhovnim vojvodom protiv gradu Troji (485-785). Trojani i saveznici iztrkaju na poljane, čuvši, da se je neprijatelj na boj spremio. Na kratko se navodi moć i bojna sila Trojanska. (786-877).

Tek što uzmemo čitati začetak druge pjesme do ti protuslovlja i to kakvog. Na koncu prvog se veli:

(*Zeus*) *Tu spavaše pokraj zlatoprestolna Hera* a u stihu 2.

Sladki sanak ne obvladà Zeuza, dakle legao se spavati i spavaše, poslje "cielc noći ne dodjè mu san na oči." Tu je očevidno, da ne ima skladnosti; onim, koji su te pjesme do cielosti dotjerali, bilo je do toga, da i svaki pojedini stih umelnu, koga su im skupljatelji našli i upisali. To protuslovlje razmrsiti, kako se njekim vidi, nije probitačno niti odgovara svrsi, a nuza to je vrlo svojevoljno: komu bi palo na pamet tumačiti u pje. I. 511: da je htjeo barem spavati i da se je legao spavat, i spavao, no probudivši se zauzela ga briga, kako da izpuni, što je obećao. Da je tako, znala bi mu sigurno supruga Here i ne bi dozvolila, da odpremi varljiv san na Agamemnona, pošto se je već porečkala sa suprugom radi toga što je obećao Tetidi u potaji, da će Ahilla osvetiti (I. 551-560); kad joj to nije izmaklo, kamo li da joj izmakne, što Zeus pokraj nje stvara?

Agamemnon pripovieda u saboru starješina, što je u snu vidjeo i čuo, te će i zbilja na Troju udariti, no prije će pokušati svoje vojnike i naložiti im da se spreme kad će u domovinu: *i naložih ću bjegati na veslatih ladjah (74)*, narod je spreman te bi i zbilja u domovinu odbrodio, da nije bilo Here i Athene (155 st.) A što će tu božica kad nije za zbilja Agamemnon mislio odbroditi? Za što ne brane starješine po kraljevom nalogu? zar nije znao Odyssej kao vodja za tu lukavštinu? Tà on veli sam, da se ima *jedan* slušati, da je *jedan* kralj; pa što buni dakle narod, koj izvršava zapovied svoga kralja? — Nadalje udara njeka naruga Tersites na Agamemnona, kano da je već naložio narodu, da ostane, gdje je; i smisao je iz cielog tog govora ta, da je naložio Agamemnon dvostruko i protivno, a ni slova o tom, da ib je htjeo samo pokušati (75 st.) A i Ne-

Digitized by Google

stor govori, kao da su vojnici prekršili vjeru svoju, kao da su izdajicami postali na Agamemnonu. To sve, što se tiče skupštine i te naruge, nije u savezu i skladnosti. Veoma protuslovi stih 51 i 52; po smislu imali bi glasnici posakupiti *kozate Ahajce* a u skupštini su same starješine, na koje se ne ima pod onim izrazom ni pomisliti.

Promotrimo stih 144–146, gdje se sravnjiva nemir i uzbuna u skupštini sa morem, gdje udara voda na valove; a na to sa Zefyrom, čini nam se ovo sravnjivanje suvišno i zbilja bi bolje bilo, da ga i nije. A što će nam 253. tà i Nestor ne zna što govori, sve navlači, kao da će se u domovinu.

Eto nas do nabrajanja silne vojske, kojoj je Agamemnon vrhovni vodja bio, ta je nabrojena i obširnije i potanje, a Trojanska veoma površno, što se o onoj govori 265 a o ovoj samo u 114 stihova da ne bi pako brojali one stihove, u kojih se govori o čem drugom, tà ne bi bilo ni sto stihova, koji navadjaju i nabrajaju Trojansku vojsku.

Taj je popis očevidno ukrpan i bilo bi mu mjesta i drugdje; kako začima tako se i dovršuje, nije uzko spojen sa drugom pjesmom, mogao bi sam za se stati; začimlje se nazivanjem vila i u njem je stvarij što se ne slažu sa inim u Ilijadi napomenutim.

Da prorešetamo taj popis redom redice. Menesteus Petejov sin tako je sposoban i vješt vojničtvu da mu nije druga ni struke (553); o njegovoj vještini pako više nigdje ni slova. Agapenor, Ankajjov sin, Arkadski vodja (609); Nireus, Aglaijin i Haropov sin (672); Feidippos i Antifos, Tessalovi sinovi (678) ne napominju se više u Ilijadi. Tako ni slova više o Magnečanih (756). Eufemos, kikonski vodja (846) napominje se u Ilijadi ali ne tim imenom već imenom "Mentes„ (XVII. 73), da li je promienio svoje ime ili su mu ga nadjeli? Ne; Eufemos nije pao u bitki, a Mentes nije Eufemos, dakle dvie osobe za jednu; tomu se doskočiti ne da, razlike nije iz medju znamenovanja jednog i drugog što nam dokažuje u pjesmi III. st. 153.

Pyraihmes napominje se u Ilijadi jedan put a njekoliko puta i imenom Asteropajos, nije nam primjera, da su osobam po dva imena.

Protuslovlja i to znatnijega u popisu dosta, neskladnosti, kako rekosmo, a sravniv popis Agamemnove vojske s popisom Trojanske sile, najti ćemo se u čudu, kako je ovaj površan a onaj obširan; a što bi tad, kad naidjemo na vojnike Ahillove (st. 681); što će vojska na ravnom polju, kad joj nije vodje? Niti je u redu kao što su drugi vojnici, niti je ima tko razrediti. Vojska ide vodji te nuz vodju svuda a bez njega nikuda.

U toj je pjesmi sravniv ju s prvom, toliko prispodabljanja da se već i dosadi čitati; začetak isti, kako Zeus šalje s nalogom na Agamemnona san, kako se to obvršuje, pa kako opet Agamemnon tu stvar u skupštini razlaže, omrzne; i to s toga što je po treći put opetovano i povratja se sve rieč po rieč. A što se pretresiva u skupštini? Čovjek bi se nadao, da će bog zna kako važno savjetovanje biti, a ono slušaj pa šuti.

U obće da jošte napomenemo, da je popis Trojanske vojske nedostatan, u njem nije točno naveden broj ljudij, brodova; nisu ni navedeni narodi, koje u inih pjesmah čitamo. Tu bi mogli i nabrojiti njeke vodje, o kojih

Digitized by Google

više ni govora; no okanit ćemo se s tega, što su koje neznatni, koje pako što nije došo red na njih, da bi bio spomen u kom pjevanju. Napokon jošte jednu o izrazu "barbarophonoi„ (867) što li znači i u kojoj je smisli taj pridavnik, ne uviđjamo iz Ilijade. Taj izraz po našem mnienju, ide u novije doba, u Ilijadi ga nije u toj smisli, u kojoj je u Herodotovoj poviesti; po tom bi imao značiti "tudjince„ t. j. koji tudjim inostranim jezikom govore.

(Dalje).

NJEKOJE BASNE KRILOVA.

S ruskog preveo. Gj. Rajković.

Bure.

Prijatelj je molio prijana:
Daj mi bure na dva na tri dana.
Usluga je sveta stvar u družbi!
Bi l' on gotov mu na službi
Da se ište njekolik' zlatica —
O tom, brate, šuti poviestnica;
Ali bure, za št' da izdat krati?
Kad ga pijan posluživ se vrati,
Gazda u njem (sud je za tu sgodu)
Kao i prije ode vozit vodu.
Sve bi krasno, al' nevolje nuto!
Prilj arendaš, glup ka' isto puto,
U buretu jakog držo vina,
Te udara strašna kiselina:
Pa sad pun' ga pivom ili kvasom
Na vino će zaudarit časom.
S sudom gazdi kubura je prava,
To ga suši, to ga zaparava,
Mloge druge unj tečnosti lije,
Al' i tako vinski duh probije,
Te ne mogav podnositi jade
On najposlie s njime se razstade.

Otci mili, paz'te basnu ovu,
Otci dragi, mom' vjerujte slovu:
Zlom naukom napojte mladića,
Zao će ostat cielog svoga zića;
Kolik' rod se riečmi razmahiv'o,
Glas će loši odzvat mu se živo.

Čižak i jež.

U samoći čižak, tek što danak svanu, —
Poče pjevat skačuć sa grane na granu,
Ne da bi mu njetko pohvalio grlo,
Ne, on za se pjeva, — on je skroman vrlo.
Pogle'! Sunce sad se od istoka javi

Digitized by Google

U punoj krasoti, u svoj svojoj slavi,
Sobom život novi nosi stvoru svemu;
Te na susret njemu
Glas gromkih slavuja jekom odjekuje.
Moj čižak umuknu. "Tvoj se glas ne čuje?„
Bodljiv jež ga ode pitat posmiešljivo.
— "Za to, što ne umijem pjevat tako živo,
Što u mojem glasu nejma toga čara
Da bih mog'o sunce proslavit dostojno,„
Kroz plač tužni čižak ježu odgovara,
"A ne vriedi, suncu pjevat neustrojno.„

Da istinu kažem: i ja žalim evo
Što jačeg poleta ne dade mi s' sila,
Ja bih iz sve moći, — ja bih, braćo mila,
Aleksandra pjev'o!

Kako ljublježljiva majka goji tielo i duh svomu djetetu. Knjige lječnika, uputjene svojoj kćeri, od Dr. G. M. Špora.

II. *(Dalje).*

Na Rieci mj. lipnja 1858.

Tvoja me razumnost mila kćeri, u spoznavanju i uvjeravanju mojih tebi onomad razlučenih načela, zadovolji podpuno. Ti si znala točno razsuditi ono veliko – u obće još vladajuće krivo mnienje, koje pravo čovječje ćutjenje seboljubjem oskvrne, te tako tim kalnim svojstvom potamnjuje svaki napredak svetomu ljudoljubju, koje biti mora duša našeg družtvenog života.

Varljiva mnienja o izboru načina, kako da se odgojivaju djetca, razore još mnogostrano mladjahan porast, kojemu naravna sila sve druge kriepoće prikazati bi mogla.

Ja ne zahtievam, da ti tvrdim zakonom cieniš moja uputjivanja. Ja ih ustanovih samo kano putovne znake, koji tebe u pustoši izhaviti mogu od stranputa.

Kao sretna majka i gojka zdravog otroka, ti si jur tim zauzela cieli okrug svijuh ženskih odredba i raskošja; jer iskrena supružna ljubav i sva ina sreća sadanja kaže ti život djeteta svedjer kao najkrasniju sliku nade o svoj tvojoj budućnosti.

Ne hrani diete inim njegovoj osobnosti neprikladnim mliekom, jer njegovo tielo strana jest tvojeg i što si već ti u tvoju narav prijela biti će i njemu najprudnije.

Sretna ona majka, kojoj bolest ne prieči, da diete sama hrani, a nesretna ona, koja se iz tašćih uzroka uklanja toj sladkoj duznosti. Nu ipak i takov griešni nemar tvara manju štetu, nego kada majka obuzeta naglom ćudi pobiediti ne može pohlepnosti svog živovanja, što djetetu naime onda plodi zlobne vrstnosti kada jed ol tuga ol koje strastno napinjanje živaca zavlada majčino srce.

Digitized by Google

Pruži djetetu sisu samo u svoje doba, četiri puta dnevom a dva puta noćju. Ne odpusti takvom redjom radi njegova plača. Zdravom otroku dosta je ta hrana.

Naslieduj to gojenje dok ti narav veli, t. j. kad djetetu probiju dva zuba u svakoj zuberini te tim pokaže da se promjena hrane zahtieva, naime jestbine s mliekom i krupnom mukom, u govedjoj juhi dost zavareni oriži, ol koje tanko tiesto, sladki biskot razdrobljen u vodi, dočim se otrok po malo majkinog mlieka posve odvadi, što se tim lagje dostigne, ako se sise prije vodom pelinovom pomoče, te kasnje toplom vodom operu.

Čistoća tiela i okrepljivanje izvanjske kože otroka zahtievaju svakdanju kupelj u prostoj mlačnoj vodi, čemu jur narav diete privikne deveto mjesečnim životom u toploj vodi majkine utrobe.

To svakdanje kupalo naslednj, te sastasljaj ga i mliekom i varom lovornog ol narančanog listja, ako ti je dilete slabo ol nadareno suhom i sagibivom kožom, dokle samo uzkoraca. Za tim skraćaj po malo ta kupala tako, da do godinu dana ih samo po jedan put na mjesec trebuješ, i to svedjer manje mlačnom vodom, da kasnje mladić svoj slobadan kupelj u potoku ol moru bezbrižno opravit može.

Nu diete odmah navaliti pranjem ol kupanjem u mrzloj vodi, ne valja, jer vanjska koža, odiećom viek pokrivana dobije veću cutljivost, pa se sgrči od mrzline te tako čini da mnoga krv iz kožnatih žila udara u nutarnje strane i tim pojedine organe, naime maljahne žliezde ovim sokom odveče napunjuje, što mnoge bolesti u djetinstvu povede. Varuj se kolievke, koja ti vremenom neprilike umnaža, te za umiriti čedo i sna mu privabiti ne služi ni potrebi ni zdravju.

Naravan ležaj zdravog djeteta najsladji sanak primamljuje, a kad otroka na zibanje navadiš, bez koristi gubiš mnogo vrieme s takva zibanja, neredno teče krv i drugi sokovi. Nu nikada sna ne krati djetetu, kad ga po naravi obuzame, prem da se i tu njeki red bez sile uvesti može, ako diete poredno dva puta na dan k tomu pripravliš, što se najlagljе pjevanjem i mrklinom u sobi obvrši.

Uz to ne pusti na nikakav način, da pjestinja krivim pjevnim glasom uho mu uvriedja, što isto bilo bi kao uputiti ga u glasbu razdešenu glasbenim orudjem.

Pazi da se stvari nikada ne stave odveče na blizu k očima djeteta, da ga tim čuvaš od kratkovidja.

Okani se svake umjetne pomoći za njegovo pjestovanje ili hodanje. Tomu je naravne snage u djeteta dosta. Samo na oči tvoje neka čedo pjestinja stasom uravno, drži i nosa ol neka bude u hodu pomoženo upiruć tvoje obje ruke zgor njegovih boku, a nikada ga ne vodi samo jednom njegvom rukom, jer ako ti se naglo izmakne, oli da se svojevoljno iz tvoje ruke izvije, pasti će i prekinuti si lasno koju kost, ol uvinuti koje udo. Ako li već samo hodeć se tielom klonjenim podupira svojima rukama, ne maraj za to, toga se okaniti bude, kako više snage dobude. Odstrani sve šare igralje od njega. Nukanje u zabarini, da porastu zubi, naganja djetcu svaku stvar dometi u usta, pa slinom progutati oštra ol otrovna šarila, kojimi se običajno šaraju ovake djetinske igralje.

Digitized by Google

Ne brani čedu naravno tjelesno čistjenje namjenom, da ga u tom poslu što brže na vrčinu spraviš, jer tom naglostju narav kad i kad zapušta potrebu izpražnijvanja, na koju ga laglje navaditi možeš, ako ga više puta na dan a naime za svakom hranom na vrčinu posjedeš.

Djetca imaju veću tjelesnu vručinu nego odrasli, za to im odjeć i prokrivala na postelji valja da su tanja naime što se glavé tiče. Podglavja i runjavi kožuhi ne valjaju u naših krajih i nepridno umnažaju ćutljivost kože.

Povitak na oblik pasa o trbuhu nad košuljom, kratka suknjica širokimi traci o plećih heljica, bječvice (čarape) s konca, postelčice s vune, koje se kasnje kožom kao poplatom podšiju, pa ljeti tanka a zimi vunasta (oli svilena) pamukom podmetnuta kapa – to sve (ali da nigdje ne tiska oli pači) djetetu je dosti opravlja, a posteljica valja da je iz kukuruzne slamnice, iz strunca (stramac, matrac), iz komadića voštenog platna nad plahtom usried postelje pa iz pokrivača od vune, što sve radi čistoće promieniti se mora i više puta na dan.

Kako diete već samo hodi i poskače, valja mu obuti postolc od teleće kože, svezane zgor nežnih uda, koje se time učvrste, nu da se noga ne povriedi, a naime prsti ne gnječe radi tiesne obuće što najprija žulje dovabi.

Bistar uzduh daje zlatnu hranu, nu svim tim valja se uklonili njegovoj silnoj navali, vjetrom nazebu i namor tvora naime ako diete propuh zgodi, kada se znoji.

Kada ti nevrieme prieči tvoj stan po dva puta na dan bistrim uzduhom izvjetriti, čini da se svaki dan parom sirčeta, nalitog na razbieljeno željezo, oli sapom zavarenog lovornog listja promieni.

Da lasnije porastu zubi ne ima lieka; ako, užgale zuberine i bole to se najbolje pijavicom izlieči. Ako li to užganje nije odviše moćno, i mrzla je voda dosta.

Radi potrebne čistoće ustij, valja ih izbrisati za svakom hranom komadićem platna umočenog u vodi mješanoj sa njekoliko kapljica limunske oli sirčetne kiseline.

Ako koja buka, oli nemirno snenje uzbudi diete plahoćom i strahom, oli da se i bez sna od ista prepane, ti odmah preda njeg stupi šaljivo posmiehujuća se, nu nikada poplašena.

Ono se ne bude u par stobom posmiehnulo, ali takav način ne će ostati bez dobrog uspjeha, koj stupimice ti kazati bude, kako diete po naravi tvoje čine svedjer nasliedovati traži.

Ne može se dosta brižljivo pomnjiti, da strah i morenje djetcu ne hvata, koja s toga svakvrstnoj bolesti živaca podležena budu.

Takodjer i svi oni na opako rade, koji diete prietnjom oli tjelesnom pedepsom na posluh prisiliti traže, ne pomisliv na posljedice i duhovne i tjelesne.

Jur i to tvara dosti mrzosti, i u obće i nepokornosti ako se i tudje ruke neprijazno i na marvinski način na tielo djetce pruže, kamo li kad roditelji, koji ljubav i svu naklonost i zavjeru djeteta samo ljubavju i prijaznim pritezanjem predobiti mogu, odurnom udaljenostju sve veće odvraćaju od sebe srce svojega djeteta.

Digitized by Google

S druge strane tjelesne podepse kad i kad uzrokuju i dosta tužne posljedice, ne razsudive od starjih, jer ne samo, kako rekoh, strah i gniev djetetu priteže viševrstne bolesti, nego se može baš i smrt ista privabiti što sam i ja to više puta kao lječnik opazio, naime jednim slučajem u Dalmaciji, gdje od zaušnice desetoljetnu hćer za malo smrt zgodi, jer puknù u moždjanih krvna žila. Naopako rade i svi oni, koji svedjer samo sladačnim i lizivim načinom i darovi razmazuju svoja djetcu, što mekanosti, svojevolji i prokšenosti, uzroku tolikih dospitnih zala, povod daje, pa jedan put ugnjeteno u narav djeteta, već i komaj se skorenliti može.

U hipu nemira i dražljivosti ino ne možeš, nego da čedo ljuveznim načinom upokojiš. Ako tim svrhi ne dotečeš, valjá da spoznaje znamene tvoje nevolje, te ako i to nije dosta, čini da bude od tebe odstranjeno, nu za tim te ne smije nepokojiti i umekšati njegovo jaukanje jer uviek treba da svršiš, što si naumila. Ne boj se posliedka, za njegvu budućnost bit će bez dvojmbe koristan.

Ali i ti moraš tvoje i inih pritomnih osoba strasti i trpljenja izmaknuti njegovu pogledu.

Ako pred njim suze prolivaš i tužna zavijaš, to njemu ogledalom služi te i njegovo ćutjenstvo mukom uzdiže i nevriedno napinja.

Čuvaj se naime onih tugotnih kričaja, koje podižu slabe majke, kada im diete bolest ol koja druga nesreća snadje jer se tim nezgoda povekša a tvoja brižljivost, tada baš najvise potrebna, izgubi, oli omlohavi.

Kada čvrsto htienje pobiediti ne može takove, samo svojeljubnostju gojene majkine ćutljivosti, već se razlog odreče svakog preimućtva i umnu majku prostoj ženi prilikuje.

Ne sudi maljahne ol nadvrhne ove opomene. Jedinice nisu doista nego komaj vidive maglice na širokom nebu, nu kada se skupe i grmljavini dodaju uzrok.

Ne prieči djetetu kretanje, koje samo svršuje osim na kom pogibnom mjestu, gdje mu se tvojom uputom svaka nevoljna zgoda štomačiti mora. Tom prigodom jur učiti može prve gimnastične nauke u držanju stasa skladno podporu i kretanju nogama i rukama, kada bježi, poskače ol se penje. Iza umora nije pravo odmah pokojno posjesti oli polegnuti naime na hladnu travu, niti žedju utišiti, koju najbolje možeš kojom voćkom.

Još prije nego diete začne učiti, nastoj da ti se diete vježba glasbom samo po sluhu, čemu najbolje klavir oli maljahna arpa služi. Oštri glasi harmonike odviše draže tanane živce djeteta. Ne pusti da se bez obzira udara u glasbeni nastroj, jer mu tim veoma sluh kvariš. Dohvat prvih utisaka ove umjetnosti razbistruje mačtu ćutjenja mnogom ugodnostju, i srce pripravlja ganljivoj uljudnosti, koja je najkrasnji cviet oveg života. S druge strane čarobno utaži razmnivu, koja jur u doba djetinstva nemirna proletuje te se penje, da svojom silom prvo što niče iz uma obsjeni i zavodi.

(Dalje).

Digitized by Google

KNJIGOPIS.

Slike iz domaćega života slavonskog naroda i iz prirode, s dodatkom: *Slavonske pučke sigre*. Od *Mijata Stojanovića*, zemunskog c. kr. nadučitelja, čl. gosp, družtva i posluj. čl. družtva za pov. i stár. jugosl. Zemun Ignj. K. Sopron 1858 (a ne 1857) m8na 173 (30 kr.)

Evo knjige za mladež, gotova čitanka; ali tim ne mislimo reći da ove *Slike* ne bi bile i za odrasle. Tko ih godj uzčita oveseliti će dušu i razblažiti srdce. Samo želimo, da i one druge slike što leže u rukopisu, ugledaju biela svieta.

U ovoj su knjizi 1) Slike iz života, 2) iz prirode, a u dodatku 3) pučke sigre (igre).

Slika jedna ljepša od druge, a igre što ih narod igra. Ovako znatna zadaća, kao što je ova knjiga sama sobom, znatnija bude i tim što je pisana dobrim jezikom; tu joj dakle preporuke ne prestaje. Jezik je do duše liep, te u toj ljepoti tim su nam divnije njeke baš krupne pogreške, koje ovdje izbrajamo samo za to, da ih se g. pisac okani što može prije. — U srpnju, u kolovozu (m. srpnja, kolovoza). Noćne gluhe dobe duboka vlada tišina (m. vlada duboka tišina). Ovde, onde (m. ovdje, ondje); celiva (m. cjeliva); bdije nad obćom sigurnostju; k iztočnoj neba strani (m. strani neba); sa oštre oka zenice (m. zenice oka); strah užas groza nočne kobne tame zemienjeni su radostju; na sunćani*mi* žarki*mi* zraka*mi*, u sklopiti*mi* ruka*mi*, u biserni*mi* kapljica*mi*, na na*mi* ljud*ma*; cvatece cvieće; bezzazleno; veseliji, raspoloženiji (?); u kom*e*, po svom*u* življenja načinu; o kom*e* *zavisi*; živano predstavi (?); od čuda i začudjenja (?); sunce popelo se na najvisokiju točku svoje danje muževnosti (?); djelo se razvija; poslujuće*g* zrel*a* muža, koj*i* se trsi; da otima mozgu misl*e*; črvste, postojane za dobrim brl*etje* volje; ruka mu je poslujuća; doba dana, *u kojoj* priroda nespava; poldnevni objed; a po tom *noćne tame sjenka* zastre i pokrije i bregove i planine; nebo se okiti *pri* vedroj večeri; zlo je *zloupotrebljenje* dobra; dan je *pun živane radinosti*, bez svakog sviesti ukora; popne se sunce *do raka*, na najvisokiju točku ljetne muževnosti i tako privede svojom toplinom zemaljske plodove *do* zrelosti; sunce se primaklo do povratnika *k jarcu* (a g. pisac ne tumači ni što je rak, ni što jarac); nek pokuša tkogod *posjesti* za stalno budi koju ljepotu; *pri*dstavlja (predstavljati i nalaziti se, dva glagola bez kojih ne ima članka u današnjoj pisariji našoj); sudrug, subrat, itd. (što je to, ako ne drug i brat; čemu dakle sudrug i subrat); mogu priskočiti (valjda preskočiti) *skoro stojeć sebe visoku priskakaljku*; gledaoc m. gledalac; roditelji, učitelji i *od*hranitelji mjesto *hranitelji*; ne treba zaboraviti, kako naš jezik razlikuje ne samo glagol svršen i ne svršen, nego luči i samostavno i pridjevno ime da li je svršeno ili ne svršeno; odhranivatelj itd; roditelj je da kako pravo, jer je roditi u ovom smislu glag. svršen, te bilo pa prošlo; tako je pravo i učitelj od učiti, opet glg. nesvr. ali odhraniti je svršen; *vo*zpitanje, vidi*me* stvari.

Članak onaj "Ljepota„ vrlo je slab, u najlošoj estetici ima ljepši opis nego li je onaj.

Knjiga je liepo tiskana a ciena umjerena.

Digitized by Google

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Iz odberne sjednice matice Srbske u Pešti 24. 12. svibnja o. g. — G. Jov. Gjorgjeviću prof. N. Sadske gimn. dozvoljeno je uredjivat *Srbski ljetopis*, Starješina i čl. družtva g. Jos. Trifonović i tajnik g. Jov. Gjorgjević podnešo u dva prepisa spise što se tiču Matice i Zavoda Tekelina, da se čuvaju medju spisi. — G. Gjorgju Jovanoviću prof. gimn. narodnoga jezika i književstva u Temišvaru na molbu, da mu je težko učiti mladež bez pomočnih knjiga, te da bi mu se uz nižu cienu svi "Srbski ljetopisi„ poslali: odlučeno, da mu se ote knjige pošlju kao dar, za svakoga dotičnoga profesora srbs. jez. i knjiž.

— *Srbski ljetopis* za ovu godinu I. sv. (Godišta XXXII. knj. 97) što ga izdaje Matica srbska izišao je. Kao što se govorka i govoruca, bio bi i prije izišao, ali nješto — o pravopisu — dva tabaka tiskana — pa se moralo — to opet pretiskivat — naša stara nevolja itd. Dočut ćemo.

— Minule godine tiskano je u Rusiji izvornih djela 1425 i 201 prievod. Časopisa tiskalo se 115, od tih bijaše 14 novih, a nove dozvolje za izdavanje časopisa podieljene su 24. Uneseno je knjiga 1,613,902 (u j. 1,282,240 više nego preklani) a u Poljsku 121,124 knjige. U Poljskoj je cenzuri podneseno 564 knjiga, 20 više nego li predjašnje godine, a u Ruskoj samo 2 knjige više, te što nije više knjiga to je više časopisa.

— U Galiciji od svih tiskarna najviše radi tiskarna "Czasa„ u Krakovu, i narodna Ossolinkih u Lavovu, što ju ima u najmu g. Maniecki. — On tiska mimo inih: *Historia miasta Stanislavova* od svećenika Sadoka Baracza i *Rys dziejów zakona kasnodziejskiego w Polsce*. A tu je i tiskana *Rasprawa o ustawach względem wykupna i uregulowania służebnictw gruntowych* od Biegelmajera. — Njeki knjižar u Lavovu tiska svojim troškom *Julja Cesara* od Shakespeara, što ga prevede Adam Pajgert. — Dzikowski izdat će do skora *sedam tragedija Racinovih* u prievodu Vinc. Kopystynskoga. Dobitak čist namienjen je sgradi učenoga družtva Krakovskoga. — Od *Biblioteke poljske* g. Turowskoga izašlo je do sada 200 svezaka. — P. Ant. Stanislawski, profesor na Harkovskom sveučilištu preveo je *Danteovu Božku komediju*. — U Minsku izdao je Marcinkievič njekoliko knjiga na bieloruskom razrečju i to latinicom; a sada prevodi Mickievičeva *Tadeusa* na bieloruski; vidi se da su i Rusi začeli ozbiljno cieniti krasno i bogato književstvo Poljsko.

— 16. kol. bila je skupština *Matice Lužičke* u Budišinu. Najprije čitao je g. Dučman svoj članak, u kom piše odakle narod lužički zove *dołhe ranje* sjeveroistok, *krótko ranje* jugoistok, *dołhi wječor* sjeverozapad, a krótki wječor jugozapad. Onda je govorio g. Fiedler o *zimskoj cesti* i *maglovištih*; a g. Rostok nastavio je *nasivlje* za biljke.

— G. I. *Vondraček*, što onomadne izdao prevedenu s grčkoga pjesmu *Hero a Leander* izdao je sada liepu sbirku iz pjesama Ovidovih i Katulovih sa životopisi. — III. sv. *Zive* razdava se. — Opet je pun i ovaj svezak književne krasote. Da naši književnici doznaju kako liepo napreduje ovaj časopis, evo svih članaka, što su u ovoj III. knjizi: Domaća muha (Karel Stary) — Antarktička Amerika (Dr. Jan Palacky). — Odkud potresi (Jan Krejči). — O povjetrunih (meteorih) u obće a napose o českih (Pet. Hobza). — Kako proživi pčela godinu. — Ruža i njena rodbina, sa slikami (Lad. Čelakovsky). — Obširno izvješće o mojih starjih i novjih književnih djelih a osobito prirodničkih (Dalje) (Dr. Jan Purkině). — Sitnice (kojim načinom pogiboše poljni miši u okolištu Karlinskom — Jasen — Vapnenac silurski i kambrički. — Odkud samokovo zlato u kamenju). — Skupština prirodničkog sbora kr. českoga Muzea. — Domaći ljekar, priloga 6. (Kad se zapale oči novorodčetu. — Mlieko. — Voda. — Kad se krv skali. — Dužnosti i prava sdjetne i dojeće ženo. — Kad kriviš s noge — Četvrta sbirka lječničnog nazivlja (Dr. Čejka). — Promyslnik (obrtnik), priloga 6. (Kako se dobiva vodik za palivo, gorivo). — Crvac i kako se rabi. — Mazi od rude. — Metrička mjera. — Viša tkalačka škola. — Bilježke o željeznicih. Koliko se dobiva na godinu željeza. Plot od žice.

— O. *Marijan Jaić*, Reda Sv. Frane. prov. kapistranske umre 4. o. m. u Budimu. Pokojnika zna občinstvo kao plodna pisca hrvatskoga. Tko će napisat njegov život?

SMJEŠICE.

— Iz Like 8 o. m. slavismo ovdje u Lici čin, koga uspomena još dugo i dugo ne će u srcih Ličana struti, to jest svečano odkritje spomenika, koj je u slavu cara Josipa II., na trošak gospode Oficira ličke pukovnije podignut. Godine 1775 kada je onaj veliki vladar ostale pokrajine svoga carstva pohodio dojde i u Liku te putujući kroz Krbavić predjel Bruvanjske Satnije, više sela Glogova 7 Svibnja u sjeni bukve odpočinu, pod kojom se sada — da se ono mjesto od zaborava sačuva — krasni spomenik podiže. Gospodin pukovnik Ivan Pöck, koj je u revnom svom životu sa tolikimi krasnimi i potrebitimi djeli Liku usrećio, pozva — čim za to dozna — svu gospodu Oficire da se podigne spomenik, i prije nego bi se drugdje ova misao i porodili mogla, posta ona pod upravom ovoga vrsnoga muža činom. U gore rečeni dan sakupi se daklen u brdih Glogovskih mnogo puka od svih strana ličke pukovnije, te pod gromovitim "živio„ uz krasne glase muzike i pucanje mužara i kubura pade zastor sa spomenika i odkri ga. Gospodin Plovan Ivan Pilepić blagoslovi spomenik i iza toga odpjeva se "Bože živi — „ a gospodin Nadpručnik Franjo Turić progovori rieč skupštini, koja na isti način caru našemu Franji Josipu, i u slavu spomenika klikteći "Živio„ zagrmi. Satnik 7. Satnije gospodin

Digitized by Google

Skender Živković, koj je radnju spomenika nadzirao i neumorno okol njega nastojao, dade sa gospodom Oličiri svoje satnije sjajan objed za 40 osoba kraj spomenika. Na okolo pako podigoše se vatre i debeli janci pripekoše, te sa čašom vinca Dalmatinskoga gospodin pukovnik Pöck prvu zdravicu za dugo i sretno vladanje našega dobroga Cara Franju Josipa izpi. — Tekar okol sutona razstade se družtvo svaki svomu domu putujući. — Našemu gospodinu pukovniku pako, koj je ovomu slavnomu spomeniku prvi povod dao, i okol njegova podizanja neumorno djelovao, budi naša iskrena blagodarnost izkazana. Neka se uvjeri da će naša vruća privrženost prama njemu i onda živjeti i naša prsa podizati, kada on medje ličke ostavi, i da će se ime njegovo tja do ona doba spominjati, doklen i onoga spomenika kamen na kamenu stajati bude.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G. M. uč. Popis knjiga slovnica.* (Dalje). *Voltiggi Joso* (slovnica uz *ričoslovnik* 1810).

Appendini Fr. M. Gramm. della lingua illirica. 1) Dubrovnik (tko?) 1808, 8na. — 2) 1828, 8na. — 3) P. Fr. Martecchini 1838. 8na 384.

(Tko?) Horvacka grammatika Zagr. (tko?) 1810. 8na.

Starčecić Šime: Ričoslovnica il. jez. Trst. Gašp. Weis. 1812. 8na 126.

Vuk Stef. Kar.: (slovnica uz rječnik 1818).

Grimm Jakob: Vuk Stef. kleine serbische Grammatik Leipzig et Berlin, G. Reimer 1824. 8na.

Gjurkovečki J.: Kroat. Gram. Bud. (Sveuč?) 1825.

— — Jezičnica horvatsko-slavinska. Pešt (tko?) 1828.

Della-Bella o. Ardelio: Principj elementari della gram. illirica. Dubr. Martecchini 1837. 16na.

Šafarik P. I (Talvj spominje u Geschichte der slav. Spr. und Liter. na str. 102 da je i Šafarik napisao slovnicu našega jez.; ote slovn. ne vidjesmo; ako to može biti nije ona knjiga: Serbische Lesekörner).

Kristianović Ignj.: Gramm. der croat. Munddart. Zagr. (tko?) 1837. 8na.

— — Anhang zur Gramm. der croat. Mundart. Zagr. (tko i kada?)

Vidaković Milovan: Gram. Srbska. Pešt (tko?) 1838.

Babukić Vjekoslav: Osnova slovnice slavjanske narečja ilirskoga. Zagr. Župan, 1836. 8na 62. XIII.

— — Elementi della gram. ill. di — (preveo G. A. Kaznačić) Zadar, br. Battara, 1846. 8na 83.

— — Osnova slovn. uz Drobničev rječnik njem. od pisca) i talijanski (od Vlad. Vežića).

— — Ilirska slovnica. Zagr, Dr. Lj. Gaj. 1854. 8na 414.

Mažuranić Ante: Temelji il. i lat. jezika 1) Zagr. Dr. Lj. Gaj. 1839. 8na 128. 2) Zagr. Fr. Župan 1842, 8na 128.

Brlić Ign. Al.: Gram. der illyr. Sprache, wie solche itd. 1) Bud (tko?) 1840, 8na. — 2) Zagr. Fr. Župan 1842. 8na. — 3) Zagr. Župan 1850. 8na 412.

Rukavina Ljubački Ilija: Kroat. Abänderungs-und Abwandlungsformen, Trst, Marenigh 1843. 8na 189.

Kiridis i Avramović: Rukovodstvo itd. grčk. i srb. jez. Beogr. k. s. k. 1845. 8na 144. (ćir.)

Zaharijević Ilija: Srbska gram. Beogr. k. s. k. 1847.

Firholzer Lavoslav: Horv. slav. slovnica za početnike 1) Varaždin, Platzer 1847. 8na 107. — 2) 1850, 8na 109.

Daničić Gjorgje: Mala srbska gram. Beč, jerm. man. 1850 8na 80. (ćir.)

(*Tko?*) Kleine croat. Sprachlehre für Kinder. Zagr. Župan 1848, 8na 36.

Odgonetke za 15 broj.

I. (Logogrif) — Petrovaradin.

II. Javor gusle.

Rebus. — Koj ne načuva ne nateče.

Odgonetke za 19. broj.

Narodna: kvačka i pilići.

ZAGONETKE

od Fr. S. Kniževčana.

Kakova u vinogradu
ima kolja ponajviše?
Nek odvieste koji znadu,
pero je, njim da se piše.

A gdje valja rezat hlieba
gospodaru kad uztreba,
svatko da se ga užije
a hljeb da mu propo nije.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 23. *Na Rieci 4. Rujna 1858.* VII. godina.

SLOVINSKA PJESMA.

Gdje je naše pjesme savršenstó?
Gdje Slovinjan čuti to blaženstvo?
Je l' u gradu, u sjajnih palača',
Gdje po izbor naći je pjevača?
Je l' u školu liepih djevojaka
Na ulici sela malenoga?
Je l' u sboru mladjahnih junaka
Kraj čašice vina rumenoga?
Je l' u koje ponosne družine
Kad se slave koje svetkovine?
Jest — tuj pjesma svud Slovinskih grudi;
Al mu srdce jošte više žudi.

Gdje da čuješ pjesmu savršenu,
Slovinjanu toliko žudjenu?
Može biti usred naših gora,
Il sinjega u pučini mora?
Da li ondje kod vrlih oračа,
Da l' kod stada mladog čobančeta?
U pramaljet da li kod kopača,
Il u polju kojeg pastirčeta?
Il kad poju mladjahne snašice
Kad im dragi idu sa vojnice?
Jest — svud ore nju slovinski grudi;
Al Slovinjan jošte više žudi.

Kad noć tiha trudnu zemlju ovija,
Jasni mjesec kada ju obsija,
Sto titnca kada zvizda gledo
Gdje pod lipom Slovinjani sjedu,

Digitized by Google

Jednim mahom grla slovinskoga
Milogiasno ječi glas tambura,
Pak na kraju daha junačkoga
Grom žaori s vitežkih kubura,
Odživiju se ta slovinska brda,
Zrak se trese, pod njim zemlja tvrda:
Ah! to ti je znaj ono blaženstvo,
To slovinske pjesme savršenstvo!

K. P. Virovski.

SEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakariaševića.

S poljskoga.

III. (*Dalje*).

Svečanosti u slavu novoga kralja primamiše silno plemstvo u Krakov. U gostionah vrvi od svieta, po ulicah prolaze čete tudjinaca, znalično motrećih razpremljenu robu iza mora, jer kupci i trgovci došli su iz različnih krajeva i nude svoju robu za poljsko zlato. Grci, Talijani, Niemci i Šlezaci razapeli svoje šatre i na sav glas hvale svoju robu. Kadifu Lugdunsku, aksamit, baršun, koralje i jantar Gdanski, sve to izmetnuše trgovci, a tamo stari bradati Grk, sjedeć na uglu ulice, priča na dugo i široko o turskih pašah, koji u njega stvari kupuju i tri puta više plaćaju, nego li on sada u Poljskoj zanj išće.

Uz Grka sjedaše kramar Lublinski s koralji. Tih, blieda lica, sjedjaše ni slova ne sloveć; jer to su zanj govorili dugi nizovi rumenih koralja, što su hrpimice na tezgi ležali.

Mladi plemići jednako su prolazili pred dućanićem koraljnikovim, naglédajuć prozorom do nutra male sobice i ljutnuli bi se, što ne mogu ništa smotriti, do jedina blieda lica kramarova. Uza to ni kramar nije baš najboljim okom prolazeće gledao, jednako je žmigao, jednako mrmljao — valjda je malo tržio.

„Koga vidiš u nutri?„ zapita jedan od tih mladih delija.

„Vidim liepe, prekrasne koralje„ odgovori drugi.

„Na čast ti i koralji! U nje su krasnija usta od tih koralja.... a oči joj žare, ko dva draga kamena....„

„Čije to oči?„ upita njetko.

„Žar ne znaš? A tko od nas ne zna Kristinu, kćer koraljnika Lublinskoga?„

I svi nagnuše zjati u šatru kramarovu, ali tim koraljnim ustnam i tim očima, što žare poput draga kamena, nije traga ni glasa.

Kristina, kćerka kramarova, jest liepa, upravo krasna djevica. Njeni vlasi kao sadrena kora cedara, usta kao najljepši koralji, o kojih otac joj i dan i noć misli i razmišlja, pak kad se ta usta sklonu na posmieh, tada sine još milije blago, dva niza kraljevskih bi-

sera najčistijeg bielila. A što je sam posmieh? Nitl rani traci rujne zore ne rude toli krasno i umiljno na bliedu nebu, nit se prami sunčani ne odbijaju tako milo na modroj hladini vode, niti vjetric toli blago ne kruža vale na prozračnom kristalovom jezeru, kako sjaje ljubki taj posmieh na obličju njenu. Mislio bi, da te njim na prvi mah obaja i srce iz tvojih prsiju na uviek premami k sebi!

Kristine nejma u šatri, već dva dana ne vide je mladi plemići. Uzalud šetaju pred Florianskimi vrati, pogadjaju koralje a njekoje na očigled i kupe, krasnih očiju njenih nitko ne vidjè, niti bielih zubića, niti se osladi čarobnim njezinim posmjehom. Već dva dana sjedi kad kuće i lamlje rukama i zapitkava Margitu, nije li ga vidjela? Margita skreće rameninma i šapće molitvu, a Kristina lomi rukama i plače.

Tada njegda svrsi stara Margita svoju molitvu i prišavša k prozoru na veliku skrinju, rekne:

"Ne jadujte, Kristino, tu nije on jedini na svietu. Pisar iz ureda, ljepšan to momčić, gdje me god sunretne, uviek mi nješto u ruku utisne i šapće: Preporučam se gospodjici Kristini.„

"Pisan je liep djrčko„ odgovori Kristina, "ali ja takvu ne ću uzeti, koj a papiri pod pazuhom stoji u sjeni viećnice, dok vječnici u nutri viećaju.„

"Istina, istina, pokojnica vaša majka uviek bi mi govorila: Moja je Kristinka kao kakva gospodjica, kao krv i mlieko; Kristinka bit će jednoč velika gospodja!... Bog joj dao duši pokoj!... Bila je to dobra žena, vaša pokojna majka!„

Kristina otre zaplakane oči i zagledne u ogledalo. Ondje opazi crne oči i biele zube, te pomisli: "Ta i pravo je rekla moja pokojna majka, da ću biti velika gospodja!„ I gladeć si kosu, govoraše staroj Margiti:

"Ima njih još, osim pisara, što se meni umiljavaju. Pod večer znaju doći pod naše prozore, a jedan koj put i govori sa mnom. Znate l' Martina Šipka?„

"Kako ga ne bi znala? Ta na mojih je ruku i odraso. Gospoja Šipkova — Bog joj dao duši lahko — bila je dobra žena. Samo stari Šipak bio je ohol. Ježovite su kupili od njega kuću za novi kloštar i pošteno su platili. K tomu su obećali, da će na oltaru, što će na onom mjestu stojati, za sva vremena svake godine jednu misu služiti, kako bi Šipkovi na ovom svietu dobro živili, a poslje smrti u nebo dospjeli. Bog će Šipkom uviek svoj blagoslov dieliti!„

"Ja ni ne mislim na Šipka, jer mi nije po volji. Kaže svjet, da je škrt, a jedna, što je u njih služila, kazivala mi, da na svu u kući pazi, kao na oko u glavi. Šipak nije za me, škrtca ne ću.„

"Istina, istina„ odgovori stara služavka, "Šipkovi su škrti, kao što još nitko na svietu. Gulili su ubogi puk, a pokojna Šipkova — Bog joj dao — bila je zla, škrta, i svi su ju proklinjali.„

U tom se otvore vrata sobice. Kristina na brzo baci okom u ogledalo, sgladi vlase i stane ljubežljivo k vratim gledati. Ali na

Digitized by Google

pragu sobice ukaže se ujeka stara, ružna osoba s naprćenom torbom i palicom u ruci.

"Kristinko! Kristinko!" klikovala baba.

"Za Boga!... Marto!" drekne Kristina.

Stara Marta razgledje se po sobi i nakrivljujuć usta na smieh, rekne:

"Ja sam to, ja, stara Marta, Kristino — stara baba kao kornjača dopuzala iz Ruske ća u Krakov!"

"O Bože!"

"Različna je noć nebo i pakla," prihvati stara vračara. "Koga Bog čuva, boji ga se vrag, a tko drži s paklom, ni Bog mu na kraj ne stane..."

"Što ti to bronzaš, Marto?"

"Što bronzam?... Dok bude mladi mjesec, dudji s večera k meni, ja ću ukuhat prosa s bajnim korenjem, miešat ću i zaklinjat duhove..."

"Zar se ti razumiješ u zaklinjanje, Marto? O nolim te... gle ovaj djerdan... ove koralje... a za to ih, za... Što moram činiti?"

"Što moraš činiti?... Ništa, smielo i odvažno sjedi na zemlju, ja ću ti dati vračarskog korenja koje će te štititi od svega zla..."

"A gdje je on?"

"Taj mali koraljak... pruži ruku."

Kristina položi na stol bielu svoju ručicu, dva crna oka upre u vračaru.

"Sreće, mnogo sreće," govoraše tiho vračara, "biti ćeš ljubljena vrh svieh žena na zemlji...."

"A tko će biti moj muž?"

"Muž velik i slavan.... gospoda će se njemu klanjati i kralj će mu pružati svoju ruku...."

"Čuj li, Margito?" klikne Kristina, a oči joj zasjaju ko dva draga kamena.

"Vaša pokojna majka nije u ludo govorila, da ćete biti velikom gospojom! To je bila dobra, poštena ženica!"

"Što još, Marto?"

"Vidla sam ga u hramu blizu kralja i bacio mi dukat.... Sto husara bilo je okol njega...."

"Je li bogat?" pitala je Kristina.

"Šetat ćeš u svili i kadifi, a gradjanke Lublinske gledati će na tebe i govoriti: Ta ono je koi koraljukova, što je stanovao na slamnom predgradju!"

Vika joj prekine dalji govor. Spraviv koralje u torbu, ode, obećajuć, da će doći drugi put.

Pred kućom stoji ujekoliko oružanih husara i s poštovanjem sluša mladića, što je pred njimi od pete do glave u oružju stojao. Kad je mladić spazio babu, primakne joj se i rekne:

"Što, babo, jesi li govorila s njom?"

"Šut, šut," šaptala je Marta, pokazujuć na vrata. "Krakov

nije u jedan mah izniknuo„. I metne dva prsta na usta. Mladić joj baci komad zlata i kao vihar odleti na konju.

Ni Kristina, ni Margita sjedeć u sobici, nisu ni spazile toga. Rieči vračarice živo ih kosnuše u srce, te se ne mogoše razabrati. Kristina je šetala u svili i kadifi, sve Lublinske gradjanke glede samo nju i zapitkuju: "Ta je li to Kristina, kćerka koraljnikova, što je stanovao na slamnom predgradju?„ A Margita pripovieda, kako dobra i poštena bijaše pokojna majka, Šipkova pako zla i prokleta.

"Jesi li čula, Margito?„ reći će zamišljeno djevojče "biti će bogat i kralj će mu svoju ruku pružati!„

"Za što i ne bi? Starosta Belski i ne zove ga, nego: Dragi prijatelju!„

"Ali Sebastian nije nikako bogat,„ uzdahne ljubeća djevica.

"Nije bogat! Pa što za to? Kralj će mu pružiti ruku, a to će reći, kralj će ga učiniti gospodinom. Jer za što bi mu inače ruku pružao? A kako li je liep, kao stvoren za gospodstvo! U hramu stajaše kao kakov starosta!„

"Kažu, da je sin ubogog gradjanina....„

"A naš Krakovski savjetnik? Zvonarev sin, a sada mal ne prvi u Krakovu! U kog se kralj i velika gospoda zaljube, uzmu ga medju se, kao da je njim ravan, pak će mu dobro biti, kao i njim. O Sebastianu kažu divne stvari.„

Na te rieči otvore se vrata sobice, Sebastian udje.

"Tri dana te ne vidim!„ klikne Kristina i poleti svomu dragomu u naručaj.

"Tako! tri dana„ — odgovori pjesnik tužno, „ ota tri dana srast će se s mojom pameću do vieka!„

"Što je bilo? Starosta Belski.... il možda sam kralj....„

Klonović bijaše nujan i zamišljen. Na pitanje svoje ljube nije odgovorio. Za malo ustane i uze hodati po sobi. Kristina tužno gledaše za njim, srdeć se u srcu, što joj Sebastjan o starostu Belskom i o kralju ne govori. Jamačno je mu čim odlikovan!

"Za što si nujan, Sebastiane?„ upita ga, svijajuć se k njemu.

"Za što sam nujan?.. Hoću l' se radovati, gljedajući što se u zemlji čini? Jesi li čula pucnjavu?„

Na taj mah nastane trka po ulici. Klonović pridje prozoru i govaraše sam sobom:

"Vapovski, kastelan Promislovski! Bisja koža sva okrvavljena! Narod viče na ubojicu.... Samuel Sborovski ubojica!... O Poljska! crno nebo kao mrtvački pokrov vjesi nad tobom! Starja braća čine grieh pred Bogom i domovinom, a narod gleda i ubojstva onih, koji ga vode.

"Što je tebi za tim stalo?„ vikne Kristina ljutito; "nek se mlave.... a što ti je reko starosta?„

Sebastian dugo još stajaše na prozoru, gledajuć množtvo plemića i husara; vještim uhom prisluškavaše žamoru na ulici, svidje mu

Digitized by Google

se, da čuje zveku paklenih okova, da vidi pleme crljenih Judasa, gdje prodaju vjeru i krv otaca svojih....

Na cjelov svoje ljube prene se od sanjke. Razboljeno srce pjesnikovo oživi životom bujnijim, gledne preda se i spazi dva sametna oka, dva draga kamena i dva reda biela bisera.

„Ti si neharnik! ja sam za tobom plakala,„ jecuše djevojka.

„Ti si za mnom plakala? O Bog to vidi; ti si poslje Poljske i Muze meni najdraža!„

„A za što ne pred Poljskom i pred tvojom Muzom?„

I dvie biele ruke svinu se pjesniku okol vrata, ona ga žestoko privine na svoja prsa i goreći cjelov pritisne na njegovo čelo. Srce pjesnikovo uzplamti divnim plamom, a krasno oko zasja sjajnošću zvjezde danice. Halabuka prestala na ulici, a u sobici zavlada tišina. Sve, što mu je za tri dana srce tranilo, sada kao magla minu pred dušom njegovom, okol njega bijaše toli jasno, toli blaženo!... Izčezoše grozne pričine, već ne gledaše propasti haroda, što mu se malo prije ukazala; jer pred njim je stojala djeva, krasna kao angjeo i bielom ručicom otvarala zlatna vrata nebeska!

Mišljaše pjesnik, da mu je Bog rad plemenitih maka poslao angjela, koj bi s njim trpeć i cvilec s njim, vodio ga trnjem i bodljikom na stazi života.... koj bi ga uveo na otvorena vrata nebeska, gdjeno će ga preobući a bielo ruho i predat mu palmu odabranih.

Tako mišljaše pjesnik na zemlji; all na nebu razplakao se vrhu njega njegov angjeo stražarin, spuscajuć mu na glavu — trnovu krunu.

No pjesnik ne osjeti trnja; jer u dugom, vrućem cjelovu stopiše se u taj čas na uviek srca ljubovnikom.

IV.

Nad Bistricom stajaše mečesnovi dvorac pod sjenkom starih lipa. Turobna tišina prostire se okol njega. Na dvorištu ljuljka se malen ribnjak, mnoš pataka naganja se vodom. Pod kolnicom sprave gospodarske, kola, pluzi, zubače, a na strništu objesta se nekoliko konja. Sunce već nizko sjelo na zapad, lisce stabalja počelo žutjeti, a po nebu plaze sivi podzimni oblaci.

Mlad muž vraća se s polja; imao je ruke nazad složene i popostavao bi svakim korakom, pogledajuć na obližnje zelene visove, koji su bili osuti ovcami. Sunce zalazaše za goru, na razstanku pozlaćujuć vunu bielih ovaca. Krasan to prizor za pjesnika. Stajaše zamišljen, samo tihi uzdasi prsili bi iz njegovih prsa, a kad je opet oko bacio na goru, već ne bijaše tuj stada sa zlatnim runom, nit ovčara s grimiznimi opanci, samo tmasta, nelična, pusta sjen zavjesila se poput gole okostnice devine o jasno nebiste. On požuri k dvorcu.

U dvorcu je prilično tamno. Po stienah vise slike svetih, posred njih lik svetog Sebastiana, kako je o stablu privezan i smaknut strielami. Pred presvetom gospojom gori lampa. Na gredici od tavana

Digitized by Google

ima majstorski izrezan križ i napis: "Gospodine blagosovi ovaj dom i tko u njem stanovati bude."

A možda je Bog i blagosovio ovaj dom, jer iz očiju krasne ženskinje, naslonjene o velik lipov stol bliskaju dvie suze i vise na svilnih trepavicah kao dva bisera. To su suze potajne sreće i žudnje za gospodarom, koj izašav za poslom u polje, ne vraća se toli dugo! Nanj čekaju dvie labudje ruke, da mu se omotaju okol vrata, da mu pokažu suze čežnje i svinu ga na srce, odklem su i potekle one suze!

Jedva jednoč otvore se vrata od sobice.

"Sebastiane!" klikne krasna žena, "meni je već savise ove pustoši. S prožora vidim samo travu, oblake i nebo, svud na okol tiho, zalostno, te moram plakati!"

"A ja sam srećan sada, Kristino!" odgovori Sebastian i prime krasnu ženu na svoja prsa.

"Srećan?" ponovi Kristina."

"Sunce prerazkošno zapadaše," uze govorit razpaljen pjesnik, na polju je oralo njekoliko težaka. Ja sam se s njimi uz plug prohadjao i razgovarao. Pripoviedaše mi o krasnoj zemlji ruskoj, o visocih gorah, za kojih sunce počiva, a jedan mi pričaše poviest o ljubavi Fedorinoj, kakve ni Ovid nejma u svojih knjigah. Kristino! ja sam srećan, bi reć, da sam našo blago, veliko blago za svoju dušu.... a srce mi govori, da sam dužan to blago dati narodu!

Blieda žena pogledje crnima očima na krasno, oduševljeno obličje mladoga muža; ali nije razabrala njegovih riečij.

"Blago si našo, veliš; kakvo blago?" upitá naglo.

"Blago, kojim će se moj narod pred cielom Europom ponositi!"

(Dalje).

SLAVULJ PTICA U TUDJÛ JATU.

(Kao basna).

Bila slavulj ptica, pak doletila njekako k tudjû jatu. Ptice pjevačice ote slušaj danas slušaj sutra, naučila se pjevati i ona. Tko će se sad s menom, mišljaše sama sobom, i poigravaše od prieka veselja. Ala su ovo divni napjevi! Ima napjeva i u nas, ali nisu ovaki. I do mala tako joj omrznu napjevi materinji, da je skora želila da ih ne bude, nikad ni čula ni naučila, a gotovo se obetala više da ih ne pjeva. A kad bi tek pomislila da je iz tudjâ jata, kopnila bi od srama; pak da se kako odduži nevolji, spačivala se na svaku ruku. Nego, ne veli se badava da grieh ne hije već na pokoru: tako je i nju, kad je najmanje mislila, zmija najljutje ujela. Jer namieriv se njegdje na njekaku svoju staru prijateljicu, ova joj stane kazivati, kako su doznale u jatu ptice da je sa strane, i da ju je sram što je drugog roda i porekla, pa kako ju iza ledja kljuju i deru do zla Boga to jedno to drugo. Na što ona, koja je bila opazila već i sama, kako ju od njeko doba u jatu preziru i ominju, hotje sad gotovo da prsne od ljutine. Nemoj, nebogo, prijazno reče joj prijateljica, tomu si sama kriva. U našem jatu, kako vidje, ima svaka ruka stranih ptica to pjevačica

to grabežljivica, pak nije došlo još nikoj od nas ni na kraj pameti da u nje dira, i ne htje doklegod budu tudje hvale a svojim se ponosile. Jer o što se tko ocieni, ono i vriedi.

Našim gizdelinom i gizdelinkam, što se roda udmetnuše, da mozgaju kad se tudjinstva nadiše.

M. Bastian.

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME

od prof. Jos. Kostica.

Pjesma III. Zakletve. Nazivanje sa zidina. Boj medju Paridom i Menelajem.

(Dalje).

Obje si vojske idu na susret. Alexandro (Paris) ugledavši na čelu Ahivom Menelaja uplaši se te se potegne sred svojih vojnika (1—37). Hektor strogo i oštro ukori brata svoga, što se kao kukavica pokaza te ga dotjera, da se bije s Menelajom, koj to rado i primi. Pri tom se i ugovori da će pobjeditelj liepu Helenu i sve blago dobiti i obje vojske mir i prijateljstvo sklopiti. Menelaj zahtieva, da možni Prijam prisustvuje, i da sam ugovor sklopi (38—110). Poskidaju pružje i poamjeste se obje vojske; priredjuju se žrtve; Helena sa svojom ženskom pratnjom potaknuta od Iride božice ode na zidine, put skaičkih vrata, da vidi svoje rodjake i zemljake; tu nadje si tasta starca Prijama s odmetnimi starješinami, koj ju za najodličnije vodje Ahivske propitivaše (111—244). Prijam ide da se sklopi taj ugovor, prati ga Antenor; svečano se žrtvuje i ugovori: da ide pobjeditelju krasna Helena i sve blago i ako bi nadjačao Menelaj Priamova sina Alexandra davati će Trojani u buduće Ahivom globu (245—301). Prijam vraća se u grad; Alexandro i Menelaj oružaju se boju, te stupaju na okruženo bojište; tu bi bio Menelaj sasvim Alexandra nadvladao da ga ne zakri božica Afrodite, napustivša gustu maglu odnese ga sred sobe mirisave (302—382). Tamo dovede s visoke kule i Helenu, koja se izprva začè žestiti nad takvom kukavštinom i malo po malo tihija i milija postane (383—448). Badava razgleda Menelaj, ne bi li gdje opazio svoga protivnika. Agamemnon javno iziskuje, da se učinjeni ugovori izpuni (449—461).

Začetak se odnosi na drugu pjesmu, kako i treba; očekiva se, da će se poroditi velika i grozna bitka, no da li su odustali od te bitke ili su se boljemu spremili, ni govora. Bitke ne biju, koju su željno očekivali, već izilaze dva junaka na boj. Tu više ne ima ni saveza ni odnošaja na drugu pjesmu, kao da se nije ni znalo na što se spremiše junaci u drugoj pjesmi. Samostavnik (61) umjetnost dolazi dosta puta u Odysseji koja je po vremenu kašnje sastavljena, nego li Ilijada; što će dakle u Ilijadi, u kojoj nije toliko izobraženosti, u kojoj je prostota, prvobitno stanje čovječje. U stihu 124 veli se, da je Laodika bila najljepša kći Prijamova, a u pjesmi XIII. 365 govori se o Hassandri, da je ona najljepša; dakle koja je, obje ne mogu biti; da to nisu kćeri Prijamove već da su kćeri dvojih roditelja,

Digitized by Google

mogli bi držati, da izrazuje treći stupanj samo izvanrednu liepotu; ali tako se ne da tumačiti, i tu i tamo stoji drugi padež uz treći stupanj, po tom se ta dva stiha protuslove. Običaj da koju plemenitu gospodju dvie drugarice prate kad kamo izlazi, ide u kasnje doba, a eto nam tuga običaja u Ilijadi (143). Da su to prave drugarice bile, a ne robinje dokazuje nam isti korien toga pridavnika, koj je sastavljen te znači, koj se okol čega bavi, vrti, za što se brine, odtud i znamenovanje kako se pridavniku doda spolnik "poslužnik, a ne pravi sluga ali rob drug) a u ženskom spolu drugarica. Po tom običaju možemo slutiti i tvrditi da taj diel ide u kašnje vrieme.

Prijam zahtieva Helenu (166) da mu kaže po imence junake na boristu, te tu ona imenuje i navadja koga Prijamovo srce ište a to su baš junaci, kojih je Prijam za devet godina znati morao. To je razpitivanje veoma smiešno, odkud da Prijam ne zna nadvojvodu Agamemnona, Odysseja, Ajasa, tà to su prve glave u vojsci; pa sve da nije samo taj prizor desete godine, bilo je prilike bar s Odysseem se upoznati, koj je dolazio u Troju s Menelajem (205) radi Helene te se bavio devet dana u Antenorovu bielu dvoru.

A kako nam se vidi razgovor Helenin i Afroditin, kad na jedan put Afrodita (418) zastre magjom Parisa te ga izmakne i dovede u kućište; a Helena, ljuta i srdita na kukavicu Parisa, već zna što se je sbilo. Zar je to barantanje Afroditino shodno i odgovara li božanstvu, kako si ga ljudi za vremena te Ilijade mišljahu? Ne vidimo te ne upoznajemo li u toj pomisli o bežanstvu da je po novom kroju? Tà to je sprdnja što Afrodita stvara, pa jošte donesi stolac Heleni (424). Da su bogovi na tu cienu spali u toj prvobitnoj dobi, gdje je čovjek žrtvovao i klanjao se bogovom skoro cielog svog života, njih hvalio i slavio, ne imamo izvještja u starih spisih. I to nam budi veliki dokaz da je ukrpano, ili bolje rekši da je ta pjesma u tom pjevanju iz novijeg vremena, gdje se nije toliko pazilo i marilo za bogove, koji su vremenom u cieni padali, jer je razum čovječji začeo podublje promišljavati o naravi i bogovih, kojih je na stotine bilo.

(Dalje).

Kako ljublježljivo majka goji tielo i duh svomu djetetu. Knjiga lječnika, uputjene svojoj kćeri, od Dr. G. M. Spora.

II. *(Dalje).*

Na Rieci mj. lipnja 1868.

Ako vidiš da se tvoj Milenko na nikakav način s glasbom družiti ne hoće, što malo kada budè ti istraži da li se radje bavi kojom drugom umjetnostju, ali ti se i kojom mekaničnom igralijom ista nasadi, što mu u doba odmora od ini nauka za okriepu i usredovanje razumive služiti budè.

Ali za godinu dana izkusi opet poduèiti ga u glasbi svom ustrpljivostju; jer ova umjetnost, ako se samo s stranom osvojiti može, razum i srce najmožnije razvedrava u svakom položaju žitja.

Kako tvoj sinčić prve znake umnog dohita kaže, počni ga podučavati u abecedici slikovanimi pismeni s predmeti naraveslovja i obrtnosti; za tim

Digitized by Google

ga uputi nu bez nagona — u pouki brojeva, pa za tim stopra u pisanju, koje već u začetku po načrtanih redcih geometričnom pravednostju oblikovati se mora, da mu pored i krasota pismena odmah u oči udara. Za to i ne pusti, da ti dicte po svojoj volji lepenku mrči neurednimi pismeni il inimi grdimi slikami.

Brini se u obce, da tvoj sinak radio što bud tjelesno i duhovno — prikladnim poredkom postupa, koj na dalečem da mu i koju naravnu snagu potisne, u njemu uzdržati će opomenu da se valja neodstranivo podložiti pod sile živovanja, kojim se samo našom štetom opiremo. A do duše i isti ženialni duh ne će se takvim običajem uverižiti, jer ovaj zadosti hrane i plodja nadje u mnogovrsnosti svojih nastojanja.

Ne čudi se, moja Marijo, da ja sve ove upute samo tvojoj brigi nalagam. Strpljivost i podanost tvog Milenka najprudnije učvrstiti će se tvojom materinskom naklonostju i tvojim ljubežljivim načinom, izvršivša dužnosti uživala budes najveću radost, kad vidiš da su ti trudi naplaćeni. Kada se tvoj sinčić već do tud popne, da svojimi pojmi pravo smjeriti može svaku namjenu, onda stopra usadi prvo sjeme svetog bogoštovja u polje njegovoga cvatućega života.

Isti on će ti o tom najbolju prigodu dodati, kada ga po običaju jutrom zagrliš te njegovo čelo, usta i prsi svetim križom znamenivaš. On, jur više puta mučke opaziv ovaj tvoj čin, jednom će upitati i sám:

"A za što ti na meni biležiš ove znamene i uz njih tvoj pogled zgoru hitaš, kano da što blaga opaziš."

Na što ti njemu:

"Jest moje srce, ja blagi ovaj znamen moje bezkrajne harnosti dajem prvomu našemu otcu vladajućemu u nebu, koj stvoriv ne samo nas ljude nego i sva ina stvorja i ljubežljivo sa svojimi dari viek nas blagoriva. Uz to sve jednaka čutjenja gojim, kano ti sada o meni, milujući moju tebi neumorno pouzdanu ljubav."

On na to odmah dalje pita:

"A gdie si ti vidjela tog našeg prvog otca?"

"" On već odavna ne boravi osobom na tom svietu, nu jednoč u staro doba živio je kao čovjek da svoju djetcu što u grieh propadoše sam uputi jere njegove prave uredbe, koje im do tada znameni odkri spoznati i nasliedovati ne htjedoše."

"Ali kad ga ugledaše i čuše njegove rieči, postadoše posluhni?"

"" A moj sinko! u ono doba bijaše toliko zločudnih ljudij, koji krivom vjerom jur posve zaneseni na mjesto štovati njegove ulivne i blage nauke, sve u jedno ne prestadoše nasliedovati svoje slobne zakone; pače njega, koj za svog svietovnog života pusti božja narav i svoj rajski stan, da kao čovjek kaže, kojim bi načinom ljudi sretno i zadovoljno živjeti mogli, grieho vno napastovaše, i svakom mukom ohružiše, te konačno kao nevjernika njihove krive vjere usmrtiše, pribivši ga čavli u noge i ruke na dryeni križ, gdje brižno krvavu smrt protrpio jest, hotjev tako svietu kazati, što čovjek za svetost svojeg pravednog zakona podnieti može. Eto za to moj Milenko ostade znamen križa svetom uspomenom svim krstjanom, koj se od onda sve više umnažaše, prigrlivši pravu Isusovu vjeru."

Digitized by Google

Na što će tvoj sinčić odmah:

„A je li Isus svu tu zlobu oprostio ljudem?„

„Jest, moj sinko. Još na smrtnom križu, svrnav k nebu oči, progovori „Oprosti njim otče nebeski; oni ne znadu, što rade.„ Nu sveznan i svemog Bog bio bi mogo svoju djetcu prignuti pravoj vjeri, ali to ne bi služilo zamjerku našeg života, jer je Bog udielio čovjeku razum, da on sam sudi i cieni, što je pravo, što li krivo; pa i čutjenjem, da ne samo svoju radost i tugu čuti, nego da i tudje dobro i zlo do njegova srca udara onom sačutivošću, koja u obće ljudoljubje tvara, te da za to nikada ništa ne čini, što sebi ali svomu iskrnjemu nahuditi bi moglo.„

Na to bi tvoj sinčić izkliknuo:

„A za što svi ljudi tako pravedno ne misle i ne čute?„

Jer veća strana ne ima brižljivih gojitelja, koji bi svoju djetcu zarana i razumnim načinom uputili u nauke, kojimi se zlo od dobra razlučiti, i svaka opaka pohota uspregnuti mora, da se nikakva krivina ne uzroči. — Sada evo opetujem zabilježiti ovaj sveti znamen na tvoje čelo, usta i srce, da misliti, govoriti i čutjeti budeš, kako te ja po božjem zakonu ubavjestila budem. A odsele valja da ti svojom desnom na sebi činiš taj sveti znamen i da uz njeg uviek pomisliš, kako se samo nedužnim srcem i bistrom savjestju božja ljubav dosiže, i kako ikojom sagrišom napriječi, bi se zaludu napeo uzdignuti upokojiva čutjenja, ako se trsio nisi, da učinjenu opakost popraviš; i odobriš ono što ti iza ma koje nepokornosti samo vjernim odkritjem prama tvojoj majci pravo izvršiti bi mogo, jer znadem, da ti meni ništa zatajiti ne bi kadar bio, meni, koja svom ljubavju i užrtvujućom brigom tebi svaku sreću želim i samo tvojim blagostanjem svu svoju zadovoljnost izpunjenu vidjeti možem.„

Tvoje diete zapamtit će ovo.

Da i ja uz njeg tvoje zarkošje dieliti, bi mogo, to bi bila velika radost tvojemu otcu.

PODUPIRATELJEM ŠKOLE U X. GOD. 184.

Uviek glasi tužba naša:
Ne imamo velikaša,
Koji bi nam škola vrli
Podignuli — poduprli.

Laž! zar niste Vi didjeli
Da su u X poduprieli
Školu, kad se nocju sruši —
Mal što mestra ne uduši.

Akle.

Početne narodne učione u Belgiji, ili što sve treba u dobru učionu.

Težko je i najvještijemu učitelju, kad ne ima *čim* učiti. Mi mislimo obično, da je dosta za dobru učionu prostrana zdrava kuća, u njoj svjetle sobe, dobra peć, dost klupa, glatka crna tabla itd., onda vješt učitelj i djaci s knjigami. Vješt učitelj izbrojit će toga još i više; ali da vidimo što je najbolje, uzeh za primjer kako su uredjene učione početne po Belgiji.

Knjižar *Tartier* u Bruselu ima nalog od vlade, a za to i povelju, da nabavlja sve što treba za nauku. Što je iz toga nalogu izašlo, izredit ćemo evo ovdje.

Digitized by Google

Knjige i djela za početne učione diele se na više struka; a prvo mjesto ide djelo što se zove Musée des ecoles t. j. sbirka za učione. Ota sbirka jesu križaljke od 22 palca daljine a 18 p. visine, i tu su slike kamenopisane i šarane; slike su stvari koje svatko mora znati i razredjene su po razredih; tako su na jednoj križaljci obični utezi, na drugoj novci, sve tako kako je u istinu; opet na drugoj su tezlje (tegulja, težulja, tezlja, težlja, vaga) i to od svake vrsti (na most, desetinska, na jedan lakat ili skok, za ličbu, kazalom, na pera ili tako zvani silomjer); *Litre* u pravoj veličini; svakojaka mjerila; a sve tumačeno na kraju križaljke. Svaka ovakova križaljka valja 25 centima t. j. 6 krajc. Opet su druge križaljke o pisanju, crtanju itd.

Drugo takovo djelo jest Musée populaire t. j. sbirka za puk, slike iz poviesti, slavnih ljudij, krasnih sgrada, slike crkvene od znatnjih vještaka itd.

Ovih križaljka ima sada do 60, a svake godine doda im se 9 novih. Svih izredit ne možemo, samo da napenemo jošt jednu il drugu; na jednoj je slikano sve orudje za polje (ovanjo, kopanje itd.) i na svakoj pojedinoj slici upisano ime svake pojedine čestice; na drugoj su slike orudja koje trebaju za voćarstvo i sve što se tomu hoće; opet na drugoj pojedine krajine, od čega narod živi, tako i gradovi; opet na drugoj kako se u kojoj krajini odievaju; onda svaki zanat pojedinice sa svojim orudjem itd. Sve one slike načinjene su vrlo vješto.

Al najznatnije od svega jest djelo, *bibliothèque rurale, knjižnica ratarska;* u toj knjižnici je sve što mora seljak znati; knjige se uviek i sada izdavaju, jer kako se nakupi članaka za knjigu, od prilike 120 strana, onda se izda i prodava za 12 kr. Kad se komu hoče koja knjiga, on da na bližnjoj pošti 12 kr. pa mu knjiga dodje badava, jer ih pošta po svem kraljestvu raznosi badava. Od ove knjižnice izašlo je g. 1855 do 30 knjiga; 10 o krmi, 4 o stoki, 4 o zmoju, 2 o vodarenju, 2 o orudju, 1 o graditeljstvu seoskom, 1 o računvodstvu, 1 o zdravlju, a 5 za obća znanja.

Kako narod mari za ova djela, dokaz je, što se do g. 1855, t. j. za ne punih 5 godina prodalo 90,000 knjiga — a to je silna sila, ako uzmemo da u Belgiji ne ima više nego 4 i pol milijuna duša. I u ovih knjigah su dovorezne slike.

Toliko za ovi put, da ne spominjem toga više, jer bi mnogomu rasle zazubice.

Kako se naš ženski naraštaj odgojiva.

U Nar. Novinah, br. 170 jedan je članak natpisan: Prizor iz godišnjeg izpita na njekom pučebničkom obrazovalištu za gospodične.

Čitajuć taj članak mnogi će pomisliti, da je to šala; a nije, nego gola istina, žali Bože. Kakov je u nas stalež izobraživanja ženskoga i to je sjajan dokaz, što ne imamo u trojednoj tobožnjoj kraljevini ni jednoga znatnjega našega *savoda* za izobraživanje ženske djece. Svi to znamo, svi se tužimo na to, a nitko od onih koji bi mogli ne zauzimlje se za to; a što je najgore, ne imamo ni jedne ženske škole gdje bi se našemu domaćemu

Digitized by Google

jeniku ona čast dala koja ga ide; ne znamo, na koga je veća tužba ili na roditelje ili na zavode, ili na obje. Da je u nas samo jedan čovjek, koj bi vriedan bio započeti, obegatjeo bi doista za koju godinu. Sudeć po dopisih, koji nam stigoše, u kojih ljudi iz Horvatske, Slavonije, Dalmacije, Vojvodine, Kneževine i iz sáme Bosne propitkuje za dobre *zavode ženske* mislimo, da bi se iz tih krajina lahko sabralo to najmanje 50 pitomkinja, od kojih bi se jur prvih godina naplatio sav trošak. Ovo je stara naša rana koja ne može zarasti sama sobom; a da je jedina, nego je njih množina, a mi se slabo ili nikako ne brižimo kako da ih izvidamo.

Što i kod inih naroda ženske izobraživanje nije baš kakvo je mužko, to nas ne može tješiti nikako; jedno s toga što su im zavodi svoji, a mi takvoga ne imamo; a drugo s toga što su se ini narodi sbilju zabrinuli kako da se tomu zlu lieka nadje; a mi kao da nas nije ni briga.

Ne spominjuć ostalih uzroka ža što u nas slabo napreduje žensko izobraživanje, vriedno je napomenuti što se misli u obće o potrebi ženskih učiona.

Uzroka za što ne podje za rukom odgojiti žensko čeljade kako bi valjalo, nije u tom kao da se ne zna: što bi trebalo radit, niti ga je u tom kao da ne ima sposobnih učiteljica i učitelja, nego ga je u naših družtvenih razmjerih i u domaćem životu.

Sa svim je proti prirodi, što mora otac srednjega staleža sve svoje vrieme i zvu svoju silu (kao što se veli) žrtvavati svomu staležu a ne obitelji; te ostaje sama mati da odgojiva žensku djecu, a ne oboje, t. j. i otac i mati kao što bi to moralo biti; ali je još većma proti prirodi, svoju djecu povjeriti u tudje ruke; a to je ili duhovna lienost ili takvi roditelji podpisuju sami sebi svjedočtvo, da ono što im je Bog dao dječice nisu vriedni odgojiti. Ovo (t. j. da bi se moglo) i ono (da se opet ne može) jest izprika opet nove duhovne lienosti, koja se zove laž; ali mi smo u ovoj laži i poživjeli i odgojili se, te nam se i ne čini da jest, nego velimo: Ne znamo mi, kako valja djecu odgojivat, to zna bolje učiteljica koja ih je više odgojila nego ja — ili — nije mi kad, moram teći da što stečem itd. Nam je to razloga dost, jer privikosmo, te bi za ludu proglasili, koj ne bi htjeo ponjati cielu silu ove prividne istine.

Doista je smiešno, da *tjelesno* odhranjivanje ponjamo posve drugčije nego li *duhovno*; tako n. p. da ženskinje goje si tielu u javnih gojilištih (gostionicah) to nam je zazor i sramota; a da ženskinje goje si duh u javnih gojilištih (učionicah), to već inače ne može ni biti. A ne mislimo, da je tko, koj bi rekao, da je istimi uvjeti i ista pogibija za duh i srdce kao i za tielo s javnih odgojilišta, osobito za žensko diete.

A što bi dilo da začneme spomijati, kako su djeca razlike ćudi, te se svakoj pojedinoj otoj ćudi hoda druga ruka vodilica — ali za to ne mari nitko živ; jer je nam stalo da su sve ćudi jednake, barem na očigled (jer ih tako najlašnje odgojivati, jedna ruka za njih 50); a to se postiže najbolje, kad se njih mnogo ravna istom jednom uzdom. Dalje, zar su ženska djeca bolja, nego su mužka? — Nisu. — Neka se dakle i uče i odgojivaju jednako!

Tako se umstvuje obično. I to je sbilja dokaz nad dokaze. Da su ženske

ćudi razlike od mužkih, da je ženski život drugčiji nego li mužki, komu je za tim, kad nisu *bolja*?

I tako to ide, te bude sreće i nesreće, a ove više nego one.

Nu, kad se već ukorjenile i osvjedočile ove misli tako, da je zalih posao o tom progovorit i jedno, zavirmo malo i pitajmo, kakve su naše gospojice, kad ostave škole. Ne sve! — Prije nego ostave škole, učinit im je izpit; kakov je to izpit, onaj spomenuti članak u Nar. Novinah živa je istina. Ali tu valja još i to na um uzeti, da su ovi izpiti gola slava t. j. što se zna na izpitu, to je sbilja i za izpit naučeno; a da vidimo, što je naučeno za život, groza nas popada; jer kad nastane veliki izpit t. j. kad se djevojče uda, najbolje zna joj čovjek — ali taj ne kazuje nego šuti; nego mu to šutanje ne pomaže — još koja godinica pa ga izda sama svoja nesreća. Izbrojit sve čega u takovoj ženitbi bude i ne bude, to je liep posao za književnika; jer roman ili novelu splesti i izpresti ne bi bilo mučno. Mnogi će poviknuti: ali to nije roman! Tomu odgovaramo: je da li je naš život roman? — Pametnije bi bilo žačet roman pisat kad se dvoje oženi, a ne tim svršit; jer iz romantike dosadanje gdje je korist? zar u pretjeranoj tankoj čudi, gojeć i voljkajuć samo srdcu, uznoseć dušu i duh da lete ponad običnoga života kao šišmiši? zar nije dobroga srdca dosta na svietu i predosta? a koliko ima stanovita srdca (ili kako se sada govori *postojana značaja*? Svega toga je malo i riedko. Da se tko ovim ne uvriedi valja prlznati: Nismo svi jednaci!

Ono malo znanosti, što djevojče u učioni steče iz vjere, zemljopisa, poviesti, ručuna, prirodnih nauka ne valja sve skupa ni šuplje pare; jer iz vjere obično ne zna ništa više nego katehizis, iz zemljopisa i poviesti, Bog da prosti! obično samo ono, što ga uči kako su drugi svi boiji nego mi; iz prirodnih nauka ne zna za što diše, čim diše, ni što je kupus ni što repa, nego se to uči obično kod kuće; — ali ti zna malo cvieća gojkat, zna i to da je jedan cviet ljepši nego drugi, zna svaki ručni posao o vezenju, prstanju, okanju, pletenju, prešivanju itd.; zna na izust, koje je jelo za koj dan, ali kuhat ne zna; zna se cifrat što je mode i nije, ali krpanje ju mrzi; zna govorit u 3 ili 4 jezika, al ni jednoga pošteno, niti kojim što poštenoga; ali najgore zna svoj jezik. Sbilja je to veliko čudo, što drugoga koga naroda ženskad uči tudj jezik, to biva obično nješto "jer kao treba„; a više uči iz prokšije; ali svoj zna, tomu nije poroka. Nu u nas što se tudj uči "jer kao treba„ neka bi i to bilo, ali iz prokšije tudj učiti, a na svoj zamrziti, to je strašan dokaz naše nehajnosti. Sad da pitamo, tko je kriv? kriv ne može biti nitko, nego ili roditelji, ili učiona ili družtva; mi mislimo, ako na svakoga od ova tri krivca metnemo treći diel krivine, blizo pogodismo istinu. — Bilo kako mu drago, u svakom slučaju njetko mora bit kriv. Otu krivnju od sebe bačiti morala bi biti sveta dužnost naša. Načina je lahko naći, samo kad ga tko uztraži. Medju tim prvi način je učiona, jer je taj najlaglji; ovim da kako ne nadjoh ja ništa novoga, to se zna od davna, nego mi je za to: jer se na nadjè koj bi zadeo? Ota će nas mljetavost kazniti paklenskimi posljedicami; da ne inače, nego što će poviest na one od nas koji bi mogli i morali, pa ne će, svaliti svu sramotu.

SMJESICE.

— Caselli professor u Fiorenci izumjeo je brzojav nad sva brzojave. Sklopilo se i družtvo koje će tražiti koristi iz toga izuma; i kako stignu povelje, koje družtvo u svih vlada traži, začet će se tim brzojavom javljati. S malo riecij da Vam kažem, ovaj je brzojav ovako uredjen: običnim perom i mastilom piše se na hartiji lučbeno priredjenoj, a što se pisalo i ma kako, žicom prodje na drugo mjesto i eno ga pisano sve i ondje što i kako ovdje, ni piknje ni više ni manje. To je doista mnogo, ali evo još i više; isti čas može njih pisat nia desetorica; sve se doznaje od svakoga pojedinca na drugom mjestu i to ciglom jednom žicom. Korist je dakako od ovoga izuma neizmjerna, i usporediv ga sa dosadanjimi brzojavi, što su ovi prema njemu?

— Njeki prodikač dokančao bi uvjek propoviest ovimi rieči: „do čega nam Bog pomoži!" a osim toga propoviest je svršivao uprav kako deseta odbila, pa bilo tu pravoga kraja il ne bilo. Jednom propoviedaše iz knjige Ester o Hamanu, pa baš kad reče: „Pa što steče tim Haman? — Vješala" odbije deseta na zvoniku i on upravo po običaju svrši: „do čega nam Bog pomoži," a ljudi dodaju opet i oni po običaju „Amen".

— Naš njeki bosanski svećenik bio navikao reći svaki čas „što ti ja znam?" — Po Bosni se ne tople zimi crkve kao po civiliziranom zapadu, da ne samo da se ne tope, nego mnoge su crkvice daščare, tu će zimi navaliti mraz na ljude. Naš svećenik propoviedajuć rieč božju što od zime što od taštine (bijaše na šte srdce) zareklo bi mu se svaki čas: što ti ja znam? — Tu se onda jedan iz naroda javi: Vidimo mi da ti ništa ne znaš, otče; nego daj svrši da idemo kući, eto skapasmo od gladi i zime.

— Gdje je družtva radi družtva, tu je i laži radi razgovora. Njeki beg u Bosni nije se nosio na begovsku, nego onako prosto kao kakov prost čovjek. Jednom u kavi (kahvani) kao obično stade njeko pričat ovo i ono, i najposlje udari malo i u laž; ali kako ga ljudi rado slušali, jer znavaše mnogo pripoviedat, puste mu laž pod istinu. Na to će i onaj beg pričat, kako su mu miši pojeli vosak. A svi će onda na njega: Kakovi miši? pa kakov vosak? Pa to ne može biti! nit se čulo ni vidjelo itd. — Prodje njeko vrieme, a jednoga će petka, turskoga svetka, onaj isti beg doći opet u kahvu, ali bješe udario na se svilu i zlato — te opet u razgovoru, kad se izredila sva kahva, začme i on kao iz daleka, da u njega bilo do trideset pekava (pekve se užare, a gdjegdje i žeravicom ugrne, te se na hitru ruku izpeče kruh, pogača ili što) pa ih nesrećni miševi pozgrizli — te sada nije ni jedne ciele. Družtvo šuti, ali svila i srebro — „Bog i duša moglo bi biti" — „jaki su zubi u miša" — „da, ano sam i ja" — „a može biti bile stare pekve" — tako svaki prida nješto, i skoro svi se po gotovu uvjere, gdje izjedoše miši željezo. — Onda će onaj beg: „Vidite kakve ste hulje, onomad ne mogoše miševi izgrizti voska, a sad pregrizoše i željezo. Je l' to, to je radi liepih haljina, koje smiju lagat da potavne; a odrpanim ne vjerujete kao ni sebi, jer Vam je duša odrpana i iskrpana od samoga zla i nevaljalstva."

— Njeke novine pišu da naša v. vlada kani biskupije na novo porazdieliti, t. j. župe od jedne biskupije drugoj pridati.

— Koliko se čita u Sjedinjenih Državah Sjev. Amerike, vidi se odatle što imaju 2526ere novine; od tih su 562 knjižne, 191 crkvene, a 53 znanstvene; političkih ima 855 a smjesovitih 753.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Sedmica javlja: Ovih dana dobismo: *Crnogorske gusle* ili narodne pjesme, priče, podskočice i napijalice, izdaje Štef. Popović, u Beogradu, k. k. s. 1857, 8na 131 i 1 list. Svega ima 31 pjesma, 24 manje i poskočice, i 13 napijalica. (40 kr).

— U mitrop. gimn. tiskarni u Karlovcih tiskan je Original od kopije (?) *Buronjine*, što bi jur tiskan u 19 br. Sedmice.

— Dr. I. Bleiweis javlja u *Novicah*, da kani tiskati slavnoga Bossueta govor o občoj poviesti, što ga prevede s francuzkoga g. Verne.

— Početkom listopada začet će u Pragu izdavat češke novine o glasbi, što će ih uredjivat g. E. A. Meliš, dosadanji kritik glasbe u Lumiru. U tih novinah, koje se budu zvale „Dalibor" bit će pjesme, poviesti i humoreske iz života glasbenika, životopisi umjetnika i umjetkinja itd., a u prilozi glasbe za glasovir za ine nastroje, pjesme za četir glasa i za kore. Ciena je za 3 mjeseca 1 f. poštom. Naši glasbenici, organisti i ostali ljubitelji neka sada pohrle što više mogu, jer će tu biti hrane glasbeničke od najvećih umjetnika, pa im onda ne će trebat mučit se sa *Salon-Album* ili koje kakvim svirkanjem od kojekakvoga nadriglasbenika, komu bijaše najveća mudrija, svojemu glasbenomu *komadu* nadjenuti ime tanko čutljivo, da pukneš od milina kad ga čitaš, a da pukneš od jedine kad zaigraš. Da kako mnogi će zaklimati glavom: što ću ja sa češkim jezikom? — Ne bojte se malo muke, pa je trud liepo naplaćen. — Sad bi bilo vrieme, da se tko nadje, pa da izda onaj rukopis našega pokojnika *Lisinskoga*, ako li ga je još gdje; taj rukopis bijaše *rječnik glasbeni*, t. j. rieči talijanske o glasbi, protumačene češki i naški; on se je siromah dosta u Pragu okol toga rječnika izmučio, pa bi liepo bilo da mu priznamo trud.

— Ruski časopis *Molva* javlja, da je pokojni *Kirejevski* njekoliko godina skupljao ruske narodne pjesme i veći diel za tisak priredio; ali ga zateče smrt, nesvršivša svega. Svi što vidješe ovu sbirku, čude se kolika je. Iza njegove smrti njegov brat dà tu sbir-

Digitized by Google

ku pokojnikovu prijatelju *Pavlu Ivanović-Jakuštinu*, koj ih redi; ciela sbirka broji do kakvih 15 tisuća pjesama. (Glas. slov.)

— *A. M. Grabovski* izdao je u Varšavi "Melodie nowszych czasów„ što se njimi pjevaju poljske pjesme.

— Odsjek iztočni ruske akademije u Petrogradu izdava sada ove knjige: rječnik Japonskoga jezika; burjatsku slovnicu; Kurdsku slovnicu dvojega razrečja; izpiske kitajskih poviestnika; našasti književne pekinske misije; čitanku tatarsku; prievod Rašad-Eddina i mogulskoga ljetopisa; spise starinarskoga družtva istočnoga; azijatski sbornik itd.

— U Kazanu izdao je *Ilminski*, prof. iztočnih jezika tatarskoga odsieka u izvoru: *Baber Hame* t. j. zapise sultana Babera, koj bijaše pravi Tatar, prem mogulske krvi, nasliednik Čingisa, mali knez Turkestana, a poslie svladav Indiju osnovi novu vladajuću kuću Mogulsku. Bijaše to čovjek bistra uma, politik, pjesnik, zemljopisac i povjestnik. Ilminski veli, da su ovi zapisci pisani vrlo prosto, a da se mogu prispodobiti Cezarovim komentarom.

— Kazališni odbor oglasio je u Nar. Nov. ovaj *Razpis nagrada za proizvode dramatične književnosti:* U ime odbora kazališnoga daje se svim književnikom jugoslavenskim na znanje, da je za procvjetanje književnosti dramatične odlučeno razpisati nagrade, koje su upredieljene sliedećim načinom:

I. Za najbolju *izvornu dramu viziu*, bez obzira na predmet i formu: trista forinta.

II. Za najbolji *pučki igrokaz*, ili *veselu igru*, iz domaćega ili u obće iz jugoslavenskoga života narodnog crpljenu: *dviesta forinta.*

III. Za najbolji *prievod komada* od gore naznačenih struka: *sto forinta.*

Što se predmeta tiče, spisateljem se podpuna sloboda daje glede prve i treće točke; u obziru pako jezika preporuča se, da se onim načinom izvole služiti, kojim se sada služe naši javni listovi.

Komadi imadu se zapečaćeni poslati na odbor upravlj. narod. kazališta u Zagrebu do konca travnja 1859. Svakom komadu treba da prileži zapečaćen list sa stanovitom poslovicom, koja na dotičnom komadu ima istovetna biti, unutri sadržavajući vlastoručno podpis sastavitelja.

Nadareni komadi ustupit će se nar. kazalištu za predstavljanje; spisatelju ostaje pravo tiskanja i prodavanja.

Poslane komade sudit će po odboru u tu svrhu ovlašćeni književnici; nagrade dielit će se 14 dana poslie gore stavljenoga roka. U Zagrebu 1. rujna 1858. Ljudevit Vukotinović predsjednik kazal. odbora.

— *Škola a život*, pedagogicky časopis (češki). Izišla je i VI. Sv. U njoj su ovi članci: Iz puta urednikova po Moravskoj — Obćinske učione po mjestih, gdje je mnogo naroda — O odgojivanju djevojačkom, osobito u gradu. — Kako se ima tumačiti članak *Nebo* u čitanci. — Kako se račune novi novci iz starih i obratno. — Iz dnevnika. — Primjeri što je dobroga i pravoga u izrekah. — Zrnca. — Smjesice. — Viesti i dopisi. — Knjige. — Zabava i bistrenje misli. — U prilozi (Pjesma u rano. — Hajdmo igrat na zob iz Stojanovićevih *Slika*).

— *Času* pisu iz Varšave, da je g. *Mih. Gliščinski* napisao i izdao obširni životopis *Jana Husa* u dvie knjige. — Prof. I. Švajnic, što je pisao *poviest rimsku*, izdat će svršetkom o. g. *Dzieje starożitne* u 3. sv. — Sada se pretiskava *Poviest knjige poljske* od K. Vl. Vójcizkoga popravljena i umnožena. — Od 1. rujna izdava se u svezcih novi časopis u Varšavi *Obrazy i rozbiory krytyčne literatury współczesnej* (sadanje); uredjuju H. *Lewestan* i K. *Černjavski*, što napisà krasnu razpravu *o plesih* u Bibl. Varš. — Glasbene novine *Ruch muzyczny* napreduje vrlo liepo. — Opet je gotov svezak *Obrazi poljskih kralja*, što ih naslikao *A. Lesser* a opisao *Jul. Bartošević*; u ovom su svezku slike Jadvige, Jahajla i Vladislava III. što bijaše i kralj Češki i Ugarski, te kod Varne god. 1444 proti Turkom vojujuć pao. Ovi *Obrazi* imaju 900 člana.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G. M. uč. Protresi i pomoćne knjige okol našega jezika.* — *Stojan Novaković*

Mesko: Razgovori srb. i njem. Beč. Stef. Novaković 1793. 8na 192. (čir.)

Šimić Nikola: Logika srbs. jezika Bud. Sveuč. 1808.

Kunder Josip: Reč jezika narodnoga. Karlovac. Prettner 1832.

Luka Milovanov Georgijević: Opit k. sličnorečnosti. Izdao Vuk Stef. Kar. Beč. jerm. man. 1838. 8na 121. (čir.)

Svetić Miloš: Sud o gram. V. Babukića. Bud. Sveuč. 1838 . . . . (čir.)

— — Jezikoslovne sitnice. Beč. jerm. man. 1839 . . . . (čir.)

Vuku Stef. Kar.: Odgovor na jezikoslovne sitnice. Beč. jerm. man. 1839. 8na 15 (čir.)

Vukov odgovor na laži i opadanja u Srb. Listu. Beč. jerm. man. 1844. 8na 38. (čir.)

Vrkić: Ispuplenija M. Svetića u Utuku II. Beč. jerm. man. 1845 . . . . (čir.)

Subotić Dr. Jovan: Nauka o srbs. stihotvorenju. Bud. sveuč. 1845, 8na 152.

Begry Fr. Sav.: Njem. i hrv. slavonske rečih razgovori. Osiek, Divak ud. Jul. 1846. 8na 124.

Daničić Gj.: V. Lazić. Beč. jerm. man. 1848. 8na I. 20. II. 19. (čir.)

Vuk Stef. Kar.: Gospodinu sa dva krsta. Beč. jerm. man. 1848. 8na 8. (čir.)

Šetina Jerka: Vocaboli di prima necessità e compendio di gram. Illir. Zadar br. Battara 1850. 8na 204.

Izdaje i tiska Ercole Benza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 24. *Na Rieci 11. Rujna 1858.* **VII. godina.**

IZ NOVOGA SALOMONA.

Akio.

XI.

Nije sve na svietu zlato,
Što je žuto, što se sja;
To priznaje Jozo, Mato
Svaki to već davno zna.

Prije mislih, da suzica,
Koja pade ljubljenoj
Iz njezinih sjajočica,
Da je skupi biser moj.

Sad je mirja, ali duša
Sbilja mora želiti,
Kada žep mi toli kuša
Suzu u biser mienjati.

XVI.

Oj bezsramni kritičari,
Što bi radi dokazat
Da nam Eva život skvari
Uzrokom ju grieha zv

Istina je, da biblija
Kaže s Eve prvi grieh,
Kad ju bješe ljuta zmija
Prevarila s riečij zlieh.

Al' su druge misli naše;
Adam prije sagriešio,
Jer ga Bogo kaznivaše
Ženom što ga sadrieši.

UBOJSTVO NA GREBEN-GRADU.

Iz naše poviesti XVII. vieka.

Ot M. B.

II. *(Dalje).*

Prošlo je već nekoliko satu otkako krenu knezinja sa svojom družbom iz Varaždina. Noć je iza toga jur nastala i mrak se sve to gušći počeo hvatati, jer se nebo sa svijuh strana tako naoblačilo, da ne bješe izpred oblaka vidjeti ni jedne jedine zviezde. Vjetar s prva tihan, osilio je po malo, te duvajuć sve to jače, za čas u hrpe savijao oblake za čas ih opet razvijao i razstavljao, te ispred sebe tjerao, baš kao vuk što tjera stado strašivih ovaca. U gori Želježnici stade sve to veći šum, sve to silnija lomljava starog drveća, dočim se sedelina i jaruga gorskih plaha jeka neprestano

Digitized by Google

oglašivala silnoj toj huji i buki. Kiša doduše nije još padala, ali je bila sva prilika da će padati, čim ponješto stane silna ta oluja. — Od nikud ne bješe čuti glasa pitomoga ili živućega stvora. Divje zvjeri i ptice sakriše se kud koje bolje moguše da se uklone, dočim si narod one okolice, u kolibah svojih zaklonjen, nije mnogo trò glave za tu buru, znajući da će se do zore po svoj prilici opet razvedriti, što obično tako biva u naših stranah, osobito u vrieme jednači dana i noći, gdje se rado vrieme mienja.

U Grebeň-gradu bilo je sve mirno, ako prem je i tamo vjetar kroz pukotine starih hrastovih vrata i visokih nu uzkih prozora žviždajuć propuhivao, te limenim pietlom na kuli gradskoj škripajuć kretao. Da, mirno bijaše u gradu, ali nije tako u grudih zapoviednika mu Gjure Turkovića. On nije nikako mogo da usne, pa je za to stajao kod prozora, te gledao na polje njekim zadovoljstvom, budući je divlja ta borba živalja ponješto priličila silnoj borbi što mu tolikrat uzdrmala srce s nesretne ljubavi. Gledajuć dugo i nepomično bjegajuće pred vjetrom oblake, zamislio se Gjuro, pa jer mu se prikazivala budućnost isto tako studena, pusta i tavna kao god i sadašnjost, to se siromah misleć vratio u blagu prošastnost, gdje mu je plam sretne ljubavi grijao, oživljavao i razsvjetljivao život. Misleć tako, sjeti se kako je prije pet godina u gradu Varaždinu prilikom sjajne svatbe kneza Janka Erdöda sa kneginjom Jelisavom Zrinjskom prvi put vidjeo sestru mladoženje, prekrasnu Mariju; sjetio se kako mu odmah srce uzdrhtalo i uzplamtilo videći ju, i kako ga obasjala sreća po što se s njom pobliže spoznao, i po što se uvjerio o tom da ga i ona ljubi; sjetio se za tim blaženih onih časova, što ih sprovodio u družtvu Marije, koja iza spomenute svatbe još njeko vrieme u Varaždinu kod brata svoga ostade. Svega toga sjetio se Gjuro, te uzdahnuo težko, jer se u isti čas dosjeti nesretnomu svomu udesu, koj mu ugrabio Marija za to, što se nije mogo natjecati u bogatstvu i u časti sa premožnim banom i knezom Frankopanom, kojemu ju dadoše roditelji njezini, ne mareći za suze i molbe kćeri svoje, već pazeći jedino na odlikovanje i na čast, koju tim brakom na novo steče već odprije slavna obitelj njihova.

Da je Marija u braku sa Frankopanom barem u toliko zadovoljna bila, u koliko to biti može žena koja ne ljubi muža svoga, to bi Turković još njekako pregorjeo bio ljutu ranu na srcu svom, ali ovako, znajuć da je uz gordog i zlobnog vojna svoga posve nesretna, nije nipošto mogo da se umiri. Misao ta mučila bi ga neprestano, a i sada mu se s nova tako kosnula srca tako da ga od silne duševne boli njeka vrućica spopade. "Hoće li ikad biti kraj mukam što ih mučim„ progovori napokon strastno sam sobom, gledajuć pram oblačnomu nebu. "Bože, daj da se jednom umiri pusto srce moje, ako li to drugčije biti ne može, daj da prestane kucati, pa će za cielo tada mirovati„.

U taj čas stade na kuli Grebena udarati sat, te polagano izbije *jedanajst*. Turković se prene iz svoga razmišlanja, te otvori prozor da mu se ohladi vruće čelo i lice. Po što pako otvori prozor, opazi da je za vrieme njegovog razmišljanja bura ponješto prestala, al da kiša tim silnije pada.

Uz prkos kiši i oluji gledao je Turković u tavnu noć, te mu s početka uprav godio vjetar, ali po malo činilo se kao da ga u mjesto dosadanjih

Digitized by Google

mislij zanimati počè nješto posve drugo, jer se sve većma nagibao s pozora te, u koliko bi mogo, zaustavljao dihanje. Duševna čuvstva posve ušutiše u njem, dočim u mjesto njih sa svim mah preoteše ćutila tjelesna: vid naime, osobito pako sluh. Po što je njeko vrieme prisluškivao zovne: "Oj stražaru!„

"Evo me„ oglasi se iznad njega straža na kuli.

"Ne čuješ li ništa?„

"Čujem, do duše, uz prkos kiši i buri nješto izpod zidina gradskih da se miče, ali ne znam pravo što bi to moglo biti„

"Podaj trubljom znak posadi„

Stražar zatrubi tri puta, na što u gradu za tili časak sve oživi. Turković skoči, te sluteći svašta, spopane oružje, pa se brže bolje oboruža, na što opet pristupi prozoru: "Čuješ li još štogod!„ zapita stražara.

"Činilo mi se uprav sada„ odgovori stražar "kao da se nješto grebeć penje uz zid.... Ne bi li to može bit mačke bile?„

"Meni se pako čini, da su to posve druge zvjeri„ reče Turković. "Nu vidit ćemo odmah„, nastavi domisliv se nječemu, skine sa stiene pištolj, te ga opali kroz prozor. Čim munja s ejevi sjevnù, bilo je vidjeti izpod zida mnogo oružanih ljudij, a o zidu naslonjene ljestve, po kojih se jur pojedini hitro kao noćne sjene penjahu na obzid.

"Vidiš li, stražaru„, poviče Turković "to su vukovi što se nami prikučuju.... Na noge, momci, pa hajd na njih!„

"Nisi ni ti pogodio, već znaj da je nješto gorje od vukova„ zaori gromoviti glas banov. "Slušaj, Turkovića: Nije hasne da mi se protiviš, evo me već gradu na obzidu.... Predaj mi se u ime kralja.„

"Ne ću ti se predati„ odgovori odvažno i srdito Turković "makar da si mi u sobi kamo li na obzidu„ To izustiv poleti na vrata, gdje ga susretne stari i pouzdani njegov sluga Nikola.

"Hajde, starče„, reče Turković "skoči što možeš hitrije, probudi gospoje ako već nisu budne, reci im što je i kako, pa zatim neka te odmah sliede. Uzmi tri do četiri pouzdana momka sa sobom pa š njimi prati gospoje kroz gradski vrt na mala vrata, za tim pako prieko obzida po ljestvah bježte do Melemgrada.... Idi, idi, ne oklievaj.„

Starac odè, a Turković kao munja poleti po stubah u dvorište, gdje se iza toga već boriše njegovi momci sa ono njekoliko najsmjeljih protivnika, štono se malo prije već popeše po ljestvah na obzid.

"Ovamo, momci„, poviče Turković "oborite najprije ljestve„ te priskoči sa njekoliko svojih momaka k onoj strani obzida gdje bješe prislonjene ljestve.

"Za ludu ti je i to, jer ti ne će više hasniti„ odgovori glas banov s desne strane dvorišta, odkud se u isti čas začuje njeka silna kršnja i lomnja. Tamo bješe glavna gradska kapija koju ban sa njekoliko svojih momaka iz nutra razbije i otvori, visimost spusti, te tako put otvori ostalim izvana čekajućim vojnikom svojim koji silovito i mnogobrojno provališe u grad.

Akprem je kiša još padala a i vjetar duvao, to ipak za kratko vrieme zveka oružja i vika boraca oboje zagluši. Turković i vojnici njegovi

braniše se upravo junački, ali šta im hasnilo sve junaštvo njihovo, kad ne mogoše i njim da odole mnogo pretežnijoj sili protivnika što ih pritisnuše i obkoliše sa svijuh strana. Videći Turković da nije podnipošto kadar obraniti grad proti onolikoj sili, makar sa svojimi na mjestu poginuo, odluči jurišem kroz hrpu neprijatelja prokrčiti si put do glavnih vrata te provaliti na polje. Turkoviću tom prilikom nije toliko stalo do života, koliko do časti, pa upravo za to sčienio je da će bolje biti ako za sada neprijatelju ustupi grad za koj dan, pa da ga tad tim većom slavom opet osvoji, nego li da ga sada za ludu brani te zajedno s posadom gine, a grad u ruku neprijatelja ostavi Bog zna kako dugo.

Što na brzo Turković izmisli to odmah i učini. "Za mnom, junaci!„ poviče, te sa malom šakom vojnika svojih, što se bjehu ukol njega kao gvozdeno klupko sakupili, hitro i žestoko navali na banovce.

"Posiečite ih.... Ne dajte da nam izmaknu!„ zariknu Franklopan kao biesan ris, nastojavši da se kroz hrpu boraca protura do Turkovića, nu taj se iza toga već bio dokopao vrata, te zajedno sa malom nu hrabrom četom svojom srećno prevalio na polje.

"Potrpi se, bane„ oglasi se Turković jur izvan gradskih obzida "ako še ne sastadusmo danas to ćemo se sastat za koj dan za stalno.„ To izrekav zajedno sa svojimi vojnici izčezne u tavnoj i burnoj noći.

"Ne boj se, dočekat ću te kako valja, kad mi godj dodješ,„ poviče srdito ban, stojeći na obzidu i gledajuć onamo odkud je malo prije čuo Turkovićeve glase. Da je mogo, bio bi vatrenima svojima očima probio tamu noćnu, samo da vidi kojom stranom krenu Turković, da se odišne za njim u potjeru, al buduć sbog guste tmine ništa razabrati nije mogo, vratio se srdito u dvorište, gdje ga jur na čelu sakupljenih vojnika čekao podzapovjednik njegov Kraljić.

"Čestitam Vam, slavni bane, kao dobitniku i gospodaru Grebena„ reče Kraljić, stupiv smireno pred bana.

"Okani se čestitanja„ odgovori ban zle volje. "Šta mi hasni dobit grada, kad izmaknu Turković... Tom dobiti Grebena osvetih se samo Batjanu, nu ja bi se bio rado osvetio i Turkoviću, što ga živa trpjeti ne mogu.„

"Vi ste možan a i hrabar„ primjeti na to udvorno Kraljić. Neprijatelji vaši pred Vami strepe, jer ih redom pokoravate ili uništujete, pa za to ne dvojim ni najmanje, da će i na Turkovića skoro doći red isto tako kao na njegovoga pobratima Krušića.„

"Grom ga ubio!„ ciknu ban, te udari tako silno širokim mačem svojim o kamen-ploču pred vrati gradskimi da iskre poskočiše, za tim mu lice sjevnu njekom paklenom radostju s njeke kobne misli što mu tad kao munja proleti kroz mozag. "Kaži der mi„ upita naglo Kraljića "nisi li ti štogod čuo o tom da je Krušić zaručnik lijepe Magdalene, sestre Turkovićeve?„

"Da, gospodaru, čuo sam o tom„ odgovori Kraljić.

"Nikad bolje prilike da im se osvetim„ nastavi za tim poluglasno i zlokobnim posmjehom ban. "Da, da, to ću učiniti, tako mi sreće, a tim će u jedan par oba tá vjerna druga guja ujest, i to uprav usred srdca.„

Digitized by Google

Ban za tim pohiti u grad i u gornje sobe; tù zapali svieću, te po svih sobah stane tražiti gospoje, al ih srećom ne nadje nigdje. Njegova po svoj prilici djavolska namjera ne podjè mu za rukom, buduć gospoje, po savjetu brata i vjernog sluge Nikole, pod sigurnom obrambom, prilikom najžeštje borbe sretno pobjegoše iz grada.

Kad vidje ban da mu se i ova namjera razbila, biesnio je s početka po gornjih sobah gradskih kao krvožedna kakova zvier, kojoj se izmačè plien, nu po što mu se malko utaloži vruća krv, sjedne uprav u onoj sobi gdje se prije desio Turković, te stane svakojako misliti i razmišljati: kako da se bilo kojim mu drago načinom čim prije osveti Turkoviću i Krušeliću.

Dok je ban, ne mogavši spavati, tavne misli mislio i krvave osnove snovao, ponamještao je oprezni njegov podzapoviednik pred gradom i okol grada dobre straže, za tim je ranjene vojnike obskrbio, pa po što i taj posao svrši, odè s ostalimi vojnici u grad da odpočine barem do zore, što je već morala biti blizu, buduć već drugi iza pónoći zapjevaše pietli.

Toli silna prije bura i kiša iza toga sasvim prestadè, a isto tako ponestadè crnih oblaka na obzorju, gdjeno se sad ukaživahu nebrojene zviezde, kreseć se i blistajuć divno, baš kao da ih je u onaj čas ruka svemožnog stvoritelja širom po nebeskom svogu razsipala.

Blaga tišina zavlada svuda. Očištjen zrak opoji se običnim iza proljetne noćne kiše mirisom, reko bi: djevičanskim dahom blage naravi, pomladjene borbom živalja.

U gradu Grebenu i okol njega svuda u naravi sve mirno i tiho, kao da nije tù i tamo malo prije bilo borbe.

Eno gle! Iztoku na vrata zlatnim prstom lagahno jur kuca zora, a iz vrta gradskog oglasi se milozvučna slavuljeva pjesma kao prva himna u slavu novoga dana.

Izmedju stražara na obzidu grada ne bi nijednoga makar još tako okorjelog i prostog vojnika, komu se tom prilikom njeko blago čuvstvo srdcu ne prikradè, samo bdijućemu i svejednako snujućemu banu nije ni najmanje do opisanih naravnih prizora stalo. Ne mari on za blagi glas naravi kojemu se već odavna oglušio, već on sluša jedino glas divljih strastij svojih.

Voštena svieća uprav dogarala, kad li ban u jedanput, izmislio valjda nješto, što mu sa svim po ćudi bilo, rukom o koljeno udri, naglo sa stolice skoči, te se zlobno i grohotom nasmijè. Samotne sobe grada uzamnješe od toga smieha, straže pako, što ga tja na obzid čuše, u prvi mah uzdrhtaše misleć da se vukodlak vratja s krvne noćne gostbe, dok se ne dosjetiše da je to glas banov.

Skoro za tim i treći zapoju pietli. Zora na istoku zarudi, dočim joj na čelu ljepše no prije zasja sjajna danica. Jutreno povjetarce razvije lagahna krila te zašušti granjem, kao da želi tim probuditi ptice iz sna, šapćuć im: "složite glase, evo danak se radja." Ptice se probude, iza lištja proviruju, te stresav s kreljuta rosu, ponajprije cvrkuću, za tim pako, uslobodiv se, sve to glasnije pripievaju oglašivšemu se jur prije slavulju, slavnomu tomu kolovodji krilatog sbora svoga.

Digitized by Google

Svigdje sklad, pokoj, mir, ljubav i sloga vlada te glasno propovieda vječno i sveto slovo božje, samo u grudih opakog čovjeka ne nadje odziva, jer tu se uvriezi neskad, nemir, nesloga, mržnja i zloba, da prije ili poslje nikne vražjim plodom.

(Dalje i svršetak).

VJETRIĆ.

Zimno b'jaše već nastalo,
Smrzla zemlja — baš kô grudi
U svieta, koga nikad
Žar ljubavi ne probudi.

Sa sjeżnoga tad mi juga,
Što sve blago moje čuva,
Baš kô cjelov od mih milih
Tiho vjetrić tih saduva.

Nigdje zviezde — svud priroda
Turobnost sad razpostriela,
I men' srdce zebati zače,
Usred mraza ledna tiela.

Prišaptnu mi sladak glasak,
Ogrija mi srce njime,
Usred mraza, hjeh, u raju
Vjetric saplnu — tvoje ime.

N. D. Špun.

SEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakarijaševića.

S poljskoga.

IV. *(Dalje).*

"A ti ga daj amo — amo što prije! blago je jedina sreća, jer što je čovjek brez blaga i bogatstva? Svatko ga prezire, svi ga zameću, te mora zavuć se u pustoš, kao mi ovdje, dok drugi svetkuju i hode u svili i kadifi!... ja nisam zaboravila, što mi je stara Marta u Krakovu rekla, da ću biti bogata i odievati se svilom i kadifom. Glasba će nam zanmievati u pozlaćenih palačah, a susjedi govorit će jedan drugomu: Klonovićevi su bogati ljudi, kod njih je med u peharih po stolu.... Je li, Sebastjane?"

Klonović usjedne za stol, podupre rukom glavu i pusti se u duboke misli. Krasna žena grljenjem prekine mu misli. On joj pogledje u crne oči i rekne:

"Ne plači, angjelu, ja sam bogat, kao kralj zemaljski. Moje blago ne gori na ognju, ne tone u vodi, ne boji se kukaca — sve moje blago skriveno je ovdje."

I pokaže na svoje srce.

"A ti si, Kristino, vrh svega najmilje moje blago na zemlji."

To rekne i cjelovom dotakne svoju ženu, pak ju pritisne na goreća prsa. Lice mlade žene pospe jasna rumen, zemno njezino srce još jedan i posljednji put uzplamti plamom krasnih čutij mladjanih, jer se unj prelievalo veliko plemenito srce pjesnikovo.

"Ti si moje blago, Kristino!" govoraše pjesnik dršćućim glasom; "ali osim tebe ljubim ja jošte mnogo, mnogo ljudij! Sve, štogod od Karpata do sjevera mora stanuje, ljubim ja kao svoju braću, njihovom slavom i ja se ponosim, njihovo bogatstvo i moja je dika!"

Digitized by Google

"Stara Marta rekla je, da ćeš bogat biti," klikne žena nadajuć se preveliku sreću.

"Da ista! tko takvu ljubav čuti u duši svojoj, taj je bogat!"

Kristina skloni glavu na njegova prsa, suze roneć od radosti, što će poj muž biti bogat i što će ona nosit svilu i kadifu! I pjesnik se uljulja u sanjku o bogatstvu domovine, vidjè joj haljine iz zelenih gajeva i zlaćenih polja, prepletenu modrimi riekami i vidjè bogate kamene gradove. Ča divne poviesti ote zemlje i vidjè težaka, težećeg svoju njivu, sborećeg veselo sred svoje obitelji. Koliko blaga za pjesnika, koj ljubi svoju domovinu!

"Kristino!" kliknu dè mala, "ja ću te ostaviti... za dugo ostaviti!"

"Ti ćeš me ostaviti?"

"Tako nješto u meni vrije i kipi," govoraše dalje, položuć ruku na srce, "tako me nješto goni i mami, da idem na daleko, tamo.... gdje je strast domak gora," i baci rukom na sjever.

"A radi šta ideš onamo?"

"Idem trazit blago, koje mi duša naslućava, koje žudi srce u prsih...."

"Radi blaga?... A kad ćeš se vratiti?"

"Prije sniega."

"Idi dakle, požuri, ja ću te turobna izgledati."

I dvie biele ručice ogrle pjesnika, kao dvie svrži mirisne ružice. Pjesnik se opajao iz hladenca svoje sreće i cielom dušom motrio mladi, svježi cvietak svoga razkosja, ne slutoć, da će iz mladih svržij niknuti trnje, s kojeg će se splesti vienac za njegovu glavu.

Sutradan zorom bijaše Sebastian na putu, a Kristina sjedjaše na prozoru mećesnova dvorca, utapajuć oči u valove Bistrice i snivajuć o bogatih i barsunskih opravah.

To su bili najljepši časovi u životu pjesnikovu. Priprosto odjenut, s palicom u ruci išo je sam samcat po domovini, hranio se sulim hlebom, pojio se iz gorskog hladenca, išo je s pjesmom u srcu, čelom podignutim, ko da obilazi prostrana dobra svoja. Sborio bi s gajevi, prisluškavao romoru voda i žamoru vietra, prsećega od stepa Ukrajinskih. Iz daleka načuo bi kola Busnska, jer Busu

". . . . ne napaja nikad suhe osi,
Za to čuješ već s daleka,
Gdje voz škripi, bi reć, nješto prosi!"

Cielom dušom zaronio pjesnik u život narodnji i proniko najtajnija njegova otajstva. Iz ustiju puka tekle su čarobne poviesti: On je nazrio u dno srdca seljakova i osjetio saznaq njegove boli i razkoši. On ga je sprovodio od kolievke do groba; u hramu vidjeo je njegov krst, uz kolievku slušao je pjevajuću mater:

"Ne plač, čedo, još si malo,
Dost se budeš naplakalo,
Plač će biti pjesma tvoja
Po sve vrieme, ko i moja!"

Digitized by Google

I čedo odraslo kao čedo Spante, a u srcu mu planula ljubav. Pa kakva je ljubav to opazio pjesnik..u puka! Strastno srdce Rusinke ne žali nadarja. Vračara crnih obrva odmah će činiti čine ljubezniku!

Doba ljubavi proteče, srdce prestane kucati. Na nosilih povaljen trup seljanina, a žena mu nariče, što je ostavio sviet, a ovdje mu je polje, žitak, vrt, sedmero i teladi, toliko volova, petnaest krava, stado ovaca, množ gusaka, pčele.... sve to nastojalo okol njegove hasne, a on sve to zapustio, pa odišao na onaj sviet, da počiva naviek. Svećenik se moli nad rakom i zaziva ključara nebeskoga, da otvori vrata nebeska.

Od seoskoga groblja svrnuo pjesnik oči na gradove zemlje i zapjevao:

"Hranić imate, na njih križe,
Da vas uznose k nebu bliže!„

Vidio je i prnjave koljebe židovske, pa sluteći buduću nevolju zemlje, obore ga suze, te bržim korakom poteče k bregovom Bistrice, gdje mu je stojao mečeshovi dvorac, da u naručju svoje Kristine dosanja krasni san i opjeva sve, što je u kućarici seljačkoj čuo i vidjeo, o čem su s njime govorili dubi i jošići zemlje ruske. I vraćaše se bogat na ponosu, kao kralj, jer je u svojem srdcu nosio sva blaga, što ih je našo po gajevih i selih. Vraćaše se velik s ponosa; jer je velika pomisao cvala u duši njegovoj.

Odluči opjevat bogatsva žemlje ruske, odluči oličiti i ocienit život puka, njegove poviesti i običaje. Htjede puk preodjeti u svečano ruho, razkrilit ga pred slehtom, koja ga prezire i zavapit joj: "Nut ovo vam je vaš brat mladji, ljubite ga!„ Bila je to velika, gorostasna misao, jer on ju je prvi shvatio još u ono doba, kada su svi drugi pjesnici za svoje pjesme izvora u tudjini tražili. Radi te misli biti će vjekovječnim. Klonović je gledao osvjedočiti sviet, da na vlastitoj zemlji posred tih koljeba seljanskih cavti cviet pravega pjesničtva, ondje da se imaju oduševljavati narodni pjesnici.... To je bilo prije tri vieka!

Radost zasja na licu njegovu, kad je opazio mečesnovi dvovac. Srdce mu silnije zakuca, imao jo dragoj ženi tolike divote pričati!

U sobi pozdravi ga Kristina u žalobnoj odjeći. Sebastian se prepane.

"Ne plaši se!„ vikne Kristina, "nesreća, što ćemo? Moj otac u Lublinu umro je i ostavio nam sviet kuće.... Jesi l' ti donio bogatstva?„

Sebastian se razžali i izvadiv iz žepa svežanj papira, pokaže ga ženi.

"Što?„ krikne srdito, "to li je obećano blago? Stihovi, uviek stihovi, te opet stihovi! Čemu tvoji stihovi, za njih se ne daju svila i koralji....„

"Kristino!„

"Da sam pametnije uzela Šipka. On je gradski savjetnik, žena

Digitized by Google

mu sjeda u klecalih pred oltarom; a ja ovdje čamim u pustom dvorcu i trošim svoje mlade godine... Čini, što je volja, ako hoćeš i stihove pisati, ja idem u Lublin, gdje imam dvie kuće.„ Iz crnih očiju blisnu dvie munje; dvie suze zlobe kanu na svilne trepavice. Pjesnik se upropasti na taj pogled, u kojem je nješto nebo svoje sreće nalazio, i osjeti, da se je iz mlade svježe ruže, što je njegovu glavu vjenčala, pavi oštri trn projuče i duboko zarovalo u njegovo srdce.

V.

Godine 1584 držo se je u Lublinu slavni sud zemaljski. Šlahta (plemstvo) hrpimice hodaše po ulicah i razgovarajuć se o velikom sutrašnjem dnevu, razgledavaše prastare sgrade.

To je bilo druge polovine mjeseca Srpnja. Na čistom nebu plivaše sunce, ugledajuć se u tamne talase Bistrice i pozlaćene križe hrama gospodnjega.

Sutrašnji sud bio je velike važnosti. Sborovski su namislili pred kraljem podići tužbu proti hetmanu Zamojskomu, što je dao u Krakovu posjeći Samuela Sborovskoga. Taj hetmanov čin pobudio je silu halabuke po svoj zemlji. Porodica Sborovskih bila je medju prvimi porodicami Poljske, i rodjena braća Samuelova, Jan i Andrija, onaj kastelan od Gnjezna a ovaj nadvorni maršal zemaljski, brojili su na svojoj stranki silu plemstva, spravna braniti dragu slobodu zemlje.

Ali na priestolu Poljskom sjedjaše u to doba Stjepan Batori, kralj velika duha, koj poprimivši vladu Poljske, odmah je dokučio, gdje je najveća slabost zemlje. Tako zvana "zlata sloboda„ šlehte i velikaša, proizvela je ne jednuč škodljivu samovolju i oholost zemlji, što ne mari za dobro obće, već svoje vlastito. Znao je dobro Batori, da će to Poljsku kad bilo upropastiti, na to nakani, to zlo izkoreniti.

A to je bogme bio trudan i jalov posao. Za sve da je često puta porazio dušmane, zvala ga je šlehta tiranom slobode narodnjih; ali železna ruka kraljeva držala je u škripcu neskladnu četu nemirnjaka, koji su braneć tobože slobodu zemlje, uživali podporu od dušmana. To je Batori dobro spoznao i ogleda se po zemlji, ne bi li našo, komu bi odkriti smio i najtajnje svoje namjere. I nadje pouzdanika. Muž velike učenosti i prava srdca stajaše uz priestol i primi iz ruku kraljevih pečat i bulavu. Bijaše to Jan Zamojski. — Četiri godine kašnje 26. travnja 1584 pade glava Samuelu Sborovskomu, drzovitomu nemirnjaku, gazećemu ustav zemaljski. To razplamti još više nemirnjake. Množ prijatelja obkoli raku pokojnika. Medju ostalimi pristupi nepoznani u crnom aksamitnom županu, u krv pokojnika zamoči rubac i silnim glasom zapapi: "Ne osveti li ga tkogod od njegovih rodjaka, zaklinjem se živim Bogom, da ću tu krv osvetiti ja, i taj trenutak bit će mi vječiti svjedok!„

Tako piše očevidac. I dugo se u nesrećnoj zemlji vijaše okrvavljen rubac neznanoga!

Digitized by Google

Sutradan rano idjaše od zamka (grada) kraljevskoga sjajna četa u hram na sv. misu. Kralj klečaše na grimiznu jastuku, zlatom obšivenu i ponižnjuć pomazanu svoju glavu pred gospodinom u trnovoj kruni premišljavaše o junačkom Lešku, koj je pobjedivši Hedvičane, uzdigo ovaj hram na slavu sv. Mihojla. Pogledauv na veliku gotičku kubu, pitaše sam sebe, da li je i sam poslje tolikih pobjeda Bogu njekakov zavjet učinio; učini mu sě, ko da njekakav glas pokraj sebe čuje: "Ti ćeš uzdignuti hram Bogu najmiliji, jer ćeš uzdignuti veliku kršćansku Poljsku!„ I obazre se kralj Stjepan, uz njega klečaše Jan Zamojski. I pomisli u sebi: "Jedan stup te svetinje već je uza me!„

U to na trgu sgrana se silni sviet. Četo puka i plemstva obkolile viećnicu, velik dom posred trga, gdje je u bogatoj i grbovi urešenoj sjenici kralj vieće držao o stvari Sborovskih. Prostačtvo je u čudu ogledalo veliku i velikansku sgradu i gorostasne kipove, što su predstavljali vladu i pravdu. Dio šlehte sišo je u podrum u viećnici i kušao pivo iz Gdanska i Kažimira.

Pak se je i ovdje govorilo o važnih stvarih ovoga dana. Zastupnici Sborovskih častili su pivom i medom svoje privrženiko. Čestita šlehta povikivaše na kralja, a Krištoforu Sborovskom klicaše *vivat*, kao budućemu zaštitniku sloboda poljskih.

"Oko za oko! zub za zub!„ vikne omašan šlehtić u županu tamno crvenu.

"Glava kanceljarova! jer....„ ozva se njetko iz kuta, ali ne dovrši; jer se je prepao, što svi naokó mučali.

"Na sabor u sobu vjećničku izniet ćemo raku i njegovu siročad. Sav taj žalostni prizor dao je Krišto naslikati.„

"Bože, šta li će biti!„

"Sudnji dan....„

"Ja bih reko,„ ustane njeki neznan šlehtić u crnom županu, "da tuj ne valja duge šeprtljiti. Tko ima pravo, nek se lati mača!„

Na to trgne velik, širok mač, a drugom rukom razvije biel, okrvavljen rubac. Svi mukom umuknu i poglede na plemića, kojega nitko nije znao.

"Dok kralj bude iz hrama u viećnicu prolazio....„ govoraše neznani.

Još veća tišina zavlada u pivnici. Šlehtići jedan drugoga gledaše, svim u srdce zavuče se njeka turobna slutnja. U tom zajekne glas banduriste. On je pjevao:

"Nek se drugi kolje,
Mi smo dobre volje,
Gdje se rujno vino pije
I glas lire gdje zamnije!„

Neznanac uzmahne okrvarenim rubcem i gledeć banduristu, htjedè još nješto reći, kada puče glas: "Kralj ide!„ Sve izleti pred kralja, da ga pozdravi; neznanac u crnom županu i bandurista izniknu u onoj navali.

Digitized by Google

U velikoj palači usjede kralj Stjepan na prieštol od crvena aksamita. Malena stasa i žuta, upala obličja preletavaše žarkima očima cielu skupštinu. Na njem nema nikakva uresa kraljevskog! Mrk ćurak i nizka čapka s perom, to mu je cielo odielo. Uzanj posadi se Zamojski, s drugog kraja primas Karnkovski. Za njima posjedali drugi dostojanstvenci zemaljski i crkveni, a u velikom polukruga ustobila se šlehta u raznih krojevih, poljskim, španjolskim, švedskim i njemačkim pasom. Mladež zaodjela se na ugarsku; jer kroj ugarski bio je običan za Stjepana.

Govorilo se o raznih stvarih pred kraljem. Najprije stupi maršal Sborovski i pokloniv se kralju, uze jadovati na kanceljara, što je smaknuo Samuela. Govoraše o žalosti cielе porodice, o sramoti, koja je s toga na cieli dom pala, što je pokojnik kao plemić javno posiečen rukom krvničkom bez suda sabornoga, kako prava plemstva nalažu. Reče, da će krv Samuelova pred Bogom vapiti osvetu narodu koj nije kaznio zločin, no je zločinca još nagradio, uznesav ga na visoko dostojanstvo, kao svaka kraljeva.

Tuj nastane velika krika i buka. Privrženci Sborovskih uzburkaju se, zazveče sabljami i bila bi se jamačno pred kraljevskim veličanstvom krv prolila, da nije u taj par novi gost oči svih na se povukao.

Bijaše to plemić u visokoj dobi, s talijanskim pojasom na crnom županu. Visoko, narovano čelo i turobno, prijazno lice svjedočiše, da je taj muž u svojem životu mnogo mislio, mnogo cutio. Po ramenih pali uškovrtljani ostanci siedih vlasa, koji nekoć gladjeni rukom ljubljene Vezičke sada su pobiedjeli kao snieg, pod težom dobe i žalosti.

"Kohanovski! Jan od Črnolesa!„ kliknu u jedan glas šlehta i polukrug razdieli.

Ljubljeni pjesnik narodnji dodje u dobar čas. Angjeo sladke harmonije i ljubavi donese mir i slogu medju zavadjena braću. Nestade svadje, sablje padoše u korice, i nitko kraj pjesnika ne osmieli se samo jednim slovom kidati svetu tišinu, a to bijaše za siedog pjesnika najveća nagrada.

Kralj Stjepan pozdravi pjesnika, snimiv čapku se glave. Zamojski mu stisne ruku, a poćem se je Kohanovski kralju dostojno poklonio, rekne mu kralj:

"Čujem, da nekto tamo vreba na moj život, da snuje propast meni; no ja se do Boga nikoga ne bojim, samo si ti, gospodine, meni pogibeljan. Razkošne tvoje pjesme zanieše su čitav narod, te ja sad sám ne znam, tko je od nas dvojice prvi u narodu.„

"Ljubav za ljubav,„ rekne primas Karnkovski, "jer ljubi li još tko svoju zemlju, kao Jan?

Batori namršti čelo i rekne:

"Zaisto! bolestnik ne ljubi ljećnika, koj mu rane vida.„

Reče i nasmija se na Zamojskog; jer je on jedini mogo razumjeti gospodara svoga.

Digitized by Google

Medju to sva šlehta sgrne se okol Kohanovskog, da s bliza vidi pjesnika, koj svoj narod toliko ljubi, koj je sam o sebi reko, da se je samo dva puta u životu od uzvišene te ljubavi snizio ćućenjem više zemaljskim: jedan put, kad se zadragao s Dorotcom, a drugi put, kad je cvilio nad grobom predrage svoje Voršilke. Svi htjedoše vidjet izvanrednog čovjeka, koj se odreko kastelanstva, da ne bi *Kastelan* stratio, što je *Jan s Crnolesa* steko i obra si službu vojskoga, zaštitnika udovica i sirota.

(Dalje).

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME

od prof. Jos. Mestića.

Pjesma IV. Sadržaj. (Dalje).

Prekršene zakletve. Agamemnon vojsku pregleda. U sboru bogova izjavi Zeus ratobornog Menelaja za pobjeditelja i predloži, da bi država Prijamova uztrajala i da bi se Menelaju Helena povratila. Na taj predlog ne pristaše božice Atena i Hera, Trojanom najveće neprijateljice. Razsrdita Hera dotjera do toga, da joj Zeus na volju stavi, činiti, kako joj se svidi (1—64). Nuza to nagovori si supruga Zeusa, da pošalje na zemlju Atenu, da bi nadražila Trojane, prekršiti ugovor sklopljeni s Ahivci. Atena, puki sin Antenorov, utvori si Pandaru te ga nagovori, da Menelaja ustrieli (65—126). Pogodi no ne ubije ga. Uplaši i razcvili mu se brat Agamemnon te zaziva mudra i vješta lječniku Mahaona, koj mu ranu poveže (127—219). Na to navališe Trojani, koji se odmah oboružaše; Agamemnon pako stadè svoje vojnike obilaziti te hrabreći srčane a grdeći oklievajuće dodje i do Idomeneja, slavnoga vodje Kretjana, i do oboje bratje Ajasa, i do vatrena starca Nestora, koji već bijahu svoje čete na boj naoružali, ter ih pohvali i nad njimi se obradovà (219—326). Od njih dodje i do Menesteja, i do lukavog Odysseja i do velehrabrog Diomeda, koji izgledavahu ne bi li se prije tko drugi posla mašio; kad no Agamemnon vidi otezajuće, oštro ih ukori (327—421). Ahivci redomice mûkom mučeći u boj idu a Trojani hukom i bukom. S obje strane tad na ravnom i širokom polju, junak na junaka hrli, iskre skaču iz štitova, koplje se lomi, boj iza boja lutji se zameće. Bogovi Mars i Apollo Trojane hrabre a Ahivce sovinokasta Atena (422—544).

U četvrtoj se pjesmi nastavlja, o čem bi u trećoj govor, te je u savezu kako i valja, ali donjekle ne odnosi se ni na prvu ni na drugu pjesmu, što se sadržaja tiče; Zeus bi trebao izpuniti, što je obrekao u prvoj pjesmi, a tamu ni spomena; morao bi osvetiti Ahilla, za kog je Tetis molila, a on ostavlja Heri na volju, da čini kako joj srce ište (37) tè po tom nije osvete, što Hera podupire Agamemnona, koj ostà junak na borištu sa svojom vojskom. Do stiha 512 ni govora o Ahillu; a i ciela pjesma nije baš ni malo u savezu s drugom pjesmom, gdje je Zeus već gledao i namislio, kako da Agamemnon u škripcu bude, kad mu Trojani vojsku potuku; a to je i obrekao no zaboravio nije, tu bi bar bio mogao Ahilla osvetiti i Agamemnona prisiliti, da se ma kako s Ahillom pomiri. To u obće, napose pako već prvi stih u toj pjesmi nije u redu: Bogovi sjede u vieću te gledaju na Troju;

Digitized by Google

ne znamo, da li su svi ili ih je nekoliko, kako se opet posakupiše. Čitali smo, da Atena pomaže Ahivskim vodjam vojsku rečki (II. 446), našli smo Iridu kako vodi Helenu na zidine, da gleda dvoboj (III. 121), ostavili smo Afroditu u kući Alexandrovoj (III. 421), pa stu opet u vrieću: Atene (20) i Afrodite (10). A sigurno, gdje su te dvie da je i Iris što je božja poklisarica. U kojoj bi epičnoj pjesmi bilo takve slobode, da koja osoba, pa ma i koj bog, iščezne te opet na vidjelo dojde, ne navadjajuć u pjesni, da odilazi ili da je došao? Za isto u nijednoj, koju je sastavio i prozvec um pjesnički; no u pjesmi, koja je skrpana iz pjesama, što se na jedan te jedan dogodjaj odnose i protežu, nek bude svašta i neka i "Deus ex machina„.

Hera razjarena govori (27) kad da se je ona mučila i znojila kupeća porazsipanu vojsku Ahivsku, tà to i nije mi bilo nije se ni maknula već je poslala Atenu na borište k Vodjam Ahivskim (II. 163), koja odmah poslušna, Odysseja obodrivši te se nuzanj i sama posla lati (II. 279). Nadalje veli Hera, da su joj se i konji unorili, kad no kupljaše narod na Prijamovu propast, ali u drugoj pjesmi i ne stoji, da je Atena barem na kolih došla, ona sidje s Olympa na brzu ruku (II. 167) te svugdje pješko bijaše pomagajuća vojsku Ahivcem urediti i razrediti (II. 446). Velike li zaboravnosti! I u toj pjesmi dala bi se po koja pjesma dokazati, koja je na silu ukrpana i ne bi baš ni toliko dokaza trebalo, što je već očevidno i jasno da ne ide u savezu.

Nije točno i sa svim je površno i nemarno, kad je o Agamemnonu govor, da brabreć obilazivši junake nadodje i na Diomeda i Stenela (365) te tu se s njimi malo porazgovoriv najedanput ga ne stane i više ni govora, da li se povrati svojej četi ili ostà nuz Diomeda; i tu dakle imamo uzeti, da se po sebi razumieva, da se je Agamemnon povratio, odkud je došao. Ako bi pako stali sve tako tumačiti onda s bogom sve, što je jasno i točno; a gdje je štogod nerazgovjetno i tamno, nepodpuno, tu po volju umetnimo koje ovo koje ono. Ala bi definicia krasna bila!

Izvieštje *o stanju* Matice ilirske *od 1 sječnja 1854. do 31. prosinca 1857.*

Iza toliko godina jedan glas o *Matici našoj*. Moramo se zahvaliti novomu ravnateljstvu i na tom daru, jer sada barem znamo kaku stojimo i što Matica kani, i za što se prije računi ne položiše ili barem izvieštalo nije.

Ako rekoh da barem znamo na čem smo, tim još ne rekoh da znamo obširno i sve; tako n. p. ne znamo za što ne ima odgovora upravo na ono pitanje na koje nam odgovori *Glasnik Dalmatinski* pitajuć i on, da što je s onimi novci, što ih g. T. Petranović skupivši za *Maticu Dalmatinsku* posla našoj Matici pod njekimi uvjeti koji se (kako reče Glasnik) *ne obdržavaju*. Žao nam je što ne znamo tih uvjeta, te ne možemo dalje o tom za sada ni govoriti. Mi ne biedimo nikoga, ali Bog znao tko je kriv!

Iz ovoga izvieštja vidimo, kako je *Matica* sada treći put promienila svoju svrhu; jer iz prva bila je *Matičina* svrha izdavati stare rukopise i poučne knjige, onda je izdavala Neven, a sada kani izdati *sve* Vrazove spise.

Mi štujemo Vrazovu uspomenu, jer smo ju dužni štovati iskreno svi; Stanko će nam ostati liepa uspomena one prve borbe, od koje mi danas

Digitized by Google

uživamo kakove takove plodove; jer bijaše jedan od prvih boraca, a prvi borci *vriedą*: ne daj Bože da ih zaboravimo. Ali je sada drugo kad začnemo pitat, da li je probitačno izdavati knjige, od kojih još ima na prodaju toliko, i da li će bit prodje od novoga pretiska toliko, da se trošak namiri. Ne bi li bilo bolje izdavati najprije ono što nije do sada tiskano (Dziadi prev. iz Mickjevića, prigovdi iz Byrona, Moora itd).

Jedno pitanje koje nas svih peče mogla bi matica riešiti a najbolja joj je prilika u neprodanih knjigah; mislimo *knjižarstvo*. Čujemo da se je ravnateljstvo o tom već pobrinulo; ali ipak radi to napominjemo jer je sbilja krajnja doba. Kako bi bilo da se one knjige dadu na razprodaju poštenim ljudem, pa baš bilo i niz cienu prijašnju. U tih knjigah leži mnogo novca, a to je škoda velika po Maticu.

Gg. Matičari zaostali su plaćanjem ružno; svakomu našincu pada mraz na obraz kad sravni dohodke naše matice prema onim matice češke.

Nu ovaj prvi čin ravnateljstva kriepi nas nádom, da će se pobrinuti za korjeniti liek, kojim bi se *Matica* digla na ono dostojanstvo koje ju ide i da uzmogne danas sutra raditi po namjeri svojoj. Ali braco i gospodo badava je sav napor ako mi t. j. matičari i občinstvo ne priomemo živo, a to tim većma, jer nam je oprati ljagu, koja s onih praznina (neplaćenih prinosaka) bulji ne nas te nas opominje da više uzhajemo.

TALIJANSKO KAZALIŠTE

S kazališti je svigdje velika tegoba i pokora; neka nas to ne smeta ako i kod nas ne ide onako slavno kako bi radi; eno onomad čitasmo, gdje njetko nabraja koliko podpore dobivaju pojedina kazališta u najvećih gradih i kod najprosvjetljenih naroda. Od kada je svjetina, začela ponjati, da treba narodnu svoju silu razvijati i kazati u svem i svačem, od tada se i radi svemdilj i svaki bi narod rado da se pokaže pred drugim što bolji. Uvidjelo se to od davna i u Italiji, za to se sdružiše, bit će godina dana i misle kako bi podigli talijansko kazališta kako valja; te tako posta *Società del teatro drammatico Italiano*. Oto družtvo zamolilo je i parlament sandinski o pomoć, no odbijeno, namaže se kako zna, da podigne dostojno dramatičnu umjetnost u Italiji. Oto družtvo kani troje; jedno, naći čestito družtvo glumaca; drugo, osnovat dramatičku gimnaziju, koja bi imala biti učiona, vriedna izobraziti dobrih glumaca i glumica; treće, skrbiti, da bude dosta čestitih drama (izvornih talijanskih, dobrih prievoda s tudjih jezika ne zaboraviv ni starih klasičnih). Osim toga, kani oto družtvo izposlovat kod parlamenta, da se zakonom ukriepi što je imovina duha, te onda kod svih talijanskih vlada izradit, da se francuzka pravila glede pažto uzakone. Oto družtvo osnovaše Gugl. Stefani ravnatelj belet. časopisa "Il mondo letterario" i Giacinto Battaglia, književnik i dramatik liepog imena u Italiji. Člani, koji bi pregledavali glume i vodili sav taj posao, jesu: Marchese Ala-Ponzoni, grof Alfieri, odvjetnik Brofferie, Caval. Castelli, Cesare Correnti, Caval. Nigra, Prof. Capellina, naš Nikola Tommaseo itd. Družtvo bi sjedilo u Turinu, te bi tu najprije imalo igrati 100 puta, onda 100 puta u Milanu, Genovi, Firenci, Mljetcih, Trstu itd.

Digitized by Google

SMJESICE.

— Iz zapisnika o glavnoj skupštini dioničarskoj narodnoga kazališta u Zagrebu: Prijašnji odbor odreko se, novi izabran; podneseno je vis. namjestničtvu da riesi: čija je sgrada kazališna; isto tako podnesena su jur lani pravila družtva kazališnog da se potvrde; odredjeno, da se novi odbor drži proglasa, da se kamate od 10000 f. rabe na pribavljanje dramatičnih djela; da se računi pregledc itd.

— Čitatelje i novinare zabunila je viest, kako je mogo kurir iz Pekinga prije (i to za 50 dana) doći u Petrograd, nego li viest parobrodom itd. Tu se je opet pokazalo kako malo ljudi znaju da je zemlja okrugla, i da su sutečni (paralelni) kruzi što više k sjevernomu (ili južnomu) stožeru sve to kraći. Največi sutečni krug t. j. ravnik (aquator) od prilike 5400 milja, a sutečni krug n. p. grada Rieke broji od prilike 3818 milja, ako naime uzmemo da Rieka stoji 45 o 20' širine (a duljina joj je 120 6' 21'' od Pariza). K tomu valja uzeti i ono, što piše Dr. Aug. Petermann englezkomu časopisu Times: Ruski brzoteča dodje iz Pekinga u Petrograd za 26 do 27 Dana. Brzojav je od Petrograda do Moskve, a može se njim doseći i Kjahta, pa bi onda stigla viest iz Pekinga u Petrograd za 8 dana. Znamenitost rieke Amura kao sveza trgovačka ne može se dosta za cieniti. Nikolajevsk, na ušću Amurevu, što je sada već stovarište za svu trgovinu, bit će do skora što je London i Liverpool Azijatskoj Rusiji. Prije 8 godina bila je to pustoš, a sad cvate kao trgovačka varoš, a Ruska vlada podupire i obodrava sve priselce. Sada već plovi po Amuru 29 parobrodova, od tih je 14 ratnih. Amureva ušću su ledom 6 mjeseca zatvorena, ali 60 milja niže njih od zalieva Kastriskog kani Rusija željeznicu gradit, kojom se može 8 mjeseca vozit bez zaprieke.

— Lumír piše: I u Pragu ćemo ugledati poviestne francuzke vojnike, Zuave, koji su kod Sevastopolja igrali u kazalištu. U Pragu će igrati na Karlovum trgu, podignu Thaliji hramić kao na Krimu, te će i *ženske zadaće igrati*.

— *Slikar g. Jaroslav Čermak* otišao je iz Praga i kani proputovat sve slovjenske krajine austrijskoga carstva, najprije Ugarsku, Vojvodovinu, Slavoniju, Hrvatsku i Dalmaciju, a zatim i *gniezdo sokolova*, onu *divnu Crnu Goru*, o kojoj sadanji zapadni sviet ne zna ništa inoga, nego da je to zemlja hajdučka. Ovim će putem g. Čermak učiti kroje, obitališta, običaje i krajine. Osobito je nakanio učiti kroje starinske u Zagrebu i u Dubrovniku.

— Najstarji muž i žena živu sada u Burnfildu (Pensilvanija u Americi); Sindeeu je 111, a ženi mu 107 godina. Ljetos slaviše 90 godinu svoje ženitbe. U Abrudbanji (Erdelj) živi Rumunj *Nujcisko Vitor*; njemu je 118 godina, a potomstva (t. j. djetci unučadi i praunučadi broji 272.

— Kad Evropljan dodje u Ameriku najviše se mora čuditi velikoj tvorulja (mašinam); jer tu ima tvorulja za čizme čistit, jabuke i krtole bielit itd.

— Učenika ima sada u Rusiji svake godine sve to više; ove godine ih je u Moskvi 1725, a u Kievu 900.

— Samo mi budi dobar, sinko i poslušan; kad se budeš ženio, toliko ću telića poklati, da će svaki pas imati svoju glavu. — "E otče, a gdje bi mi toliko telića smogli?" zapita sin, "pasa je po selu mnogo a mi smo siromasi" — Ala si zelen, moj sinko; zar nejma svaki pas svoju glavu?

— Njeka Ruskinja, vele velika gospodja, umije plesti u jedan put istimi iglami dvie čarape; *Praška Novine* donose glas, da u Češkoj (Ousti nad Labem) živi gospa, koja ne samo da plete dvie čarape na jedan put, nego sa dvie niti plete i uči ovu umieću, tko samo hoće.

— *Carigradski Viestnik* piše, da je u Plovdinu (u Bugarskoj) osnovana škola SS. Cyrillu i Methodu, gdje se obrazuju bugarski svećenici i učitelj. Ljetos njeki već učiniše izpite pred metropolitom i konzulom. Djaci se djele u tri razreda, a uči se vjera, poviest i zemljopis, matematika, prirodoslovne nauke, a jezici bugarski, turski i grčki.

— U sjev. Americi, gdje maveza (pamuka) obilno plodi, ne znaše što da čine sa silnimi ostanci, dok jsu njetko ne sjeti, te začeo iz tih ostanaka činiti gradivo za kuće, koje vele da je vrlo lahko a jako i jeftino. Obretnik uzeo je povelju, pa gradi kuće t. j. eto mavezno kamenje za kuće.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— U zadnjem Nevenu javismo onaj razpis nagrada za igrokaze. Iza toliko godina ovo je sada opet poveći znak života književnomu; tim razpisom je novi odbor zaslužio pohvalu i od občinstva i od književničtva; a to tim veću, što nije skučio maštu i razumne pisateljske u nikakve lance nedramatične ili neknjiževne glede stvari same,

Dvoje nam je ipak, čemu prigovorit moramo, "u obziru pako jezika preporuča se, da se onim načinom izvole služit, kojim se sada služe naši javni listovi." — Ako ovim misli sl. odbor slog (i ostalo iz čega je slog) onda su zbilja pisci u zabuni; jedno za to što *naši javni listovi* ne pišu *jednim* načinom; tako n. p. liepo bi se zahvalio *Katolički list*, *Gospodarski list* i *Neven* kad bi se njihov slog sporedio s *Nar. Novinami*, t. j. s onim slogom urednim ili neurednim, po kojem se ove pišu u oba smisla, osim ako se odbije ono što se pretiska iz Gosp. lista, koj ne smije napisat povećega članka, da ga ne presade Nar. Nov. u svoj perivoj. A drugo što se ne samo *više drame* nego nikakve drame ne pišu ni u kojem jeziku *onim načinom kako se pišu javni listovi*, koji pišu najgore, a po gotovu ako je taj javni list struke političke. Ovomu dokaza ne treba,

Digitized by Google

jer se u tom slažu svi jezici svih vjekova, a najbolji su dokaz Nar. Novine.

— Atti dell' i. r. istituto Veneto di [illegible] lettere ed arti. Tom. III. serie [illegible] 5–8, imaju (u 6 d.) članak: *degli [illegible] della regione Slavo-Ellenica, parte [illegible] del socio Balbi.*

— C. Fr. Neumann posvetio [illegible] poviest englezke države u Aziji (Geschichte des engl. Reiches in Asien) narodu *englesa skomu* po Europi, Americi i Australiji, *koj nosi i [illegible]*.

— I. Pietraszewski napisao je *[illegible] sche Eigenthum seit drei tausend Jahren*, a od toga djela [illegible] poljeki imenom: Zend-Avesta ou plutôt Zeudaschta expliqué d' après un principe tout a fait nouveau.

— Naš g. Aug. Grubišić, prof. bogosl. u Milanu radi marljivo o našoj poviesti i pripravlja njeki diel za tisak.

— Sirkin u Mohylevu izdao je *Prohiezgi powiesciowe* što ih napisa A. Vilcinski, koj je pisao i *klopoty starego komedanta*.

— Poljak Severin Korzelinski [illegible] skoro četir godine (1852–1856) u Australiji, opisao je svoj put i dnevnik poljski te se tiska sada u Krakovu; tko se ne sjeća radošću na putopis našega Brodjanina Tomu Skalice u preklanjskom Nevenu?

— Kal. List piše o pokojnom Marjanu Jaiću, državniku reda Sv. Frane države Kapistranske, da je došav u poslu svoga reda iz Vukovarskoga samostana u Budinski tamo dne 4 kolovoza s kaplje preminuo, i dne 6. u samostansku raku sahranjen. Pokojnik kao redovnik i domoljub vrli muž pisao je mnogo u našem jesiku, te od njegove ruke imamo viš djela štampanih, od kojih napinjemo koja su nam kod ruku: *Ručna knjižica za porabu dukovnika* u dva diela u Budimu 1837; *Vinac bogoljubnih pisama* u Budimu 1856 deseti pretisak; *Napivi bogoljubnih crkvenih pisan* s notami u Budimu 1850; *Izvorna povjestnica* Gospe Radnanske u Budimu 1856. Dodajemo k tomu *Tome Kempiskoga od naslidovanja Isukrsta*, Budim 1833; a izdao je i Grdeničev molitvenik *Vrata nebeska*. Jaić se rodio g. 1795 u Brodu, gdje je radi siromaštva učio ne samo u tamošnjem samostanu pod rukovodstvom otca Marjana Lanoševića, a svojom marljivostju dotle dotjerao, da je bio jedan od najodličnijih članova ovoga reda. Više godina bijaše učitelj redovničkih pitomaca, za tim gvardian više samostana, poslje dva puta državnik reda, napokon čuvar reda, od koga dobru i napredku svuda i svagda je nastojao, kao što to ljetopis njegova reda zasvjedočava.

— Ilirski Sbor Sv. Jerolima u Rim izabrao je na predlog Uz. Kardinala i nadbiskupa zagr. g. *Stjepana Mikinarića*, župnika Lupoglavskoga za kanonika II. kaptola Sv. Jerolima u Rimu. Slava ovomu izboru; jer njim stekosmo vrloga pomogača na književnom polju.

— U Beču je tiskan molitvenik; *Ruščica slamenita* od Ilije Okrugića Sriemca.

— *Knjižnica posudna*, osnovano troškom Nj. Uz. g. kardinala i nadbiskupa Zagr. otvorena je 1. o. m.

— Dopisnik Č. iz B. nam javlja ovo: Škrilja u crkvi sv. Lucije u Bašćanskoj Dragi na otoku Krku ne *leši* već *stoji*, već ne će zadavati onoliko muke onim, koji bi radi doznati što je na njoj pisano. Presvt. g. *Ivan Vitesić*, biskup Krčki, dao ju je premiestit i nastavit prije nego je g. B. zamolio. Slava g. biskupu! Sada k ploči glagolskoj vještaci.

RJEČNICI O NAŠEM JEZIKU.

1) *Vrančić Fausto* (Verantius): Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum: lat. ital. germ. dalm. et hung. Mljetci Nik. Moretti 1595. 4.na 128 lista.
2) — — dictionarium septem linguarum; augment. boh. et pol. interpr. P. Lodereker. Prag (tko tiskao?) 1606. 4.na.
3) *Mikalja Jakov*: Blago jezika slovinskoga Loreto. Pav. i [illegible] Serafini 1649. 8.na 863.
4) *Habdelić Juraj*: Diktionar ili reči slovenske. Gradac Widmanstadt 1670. 16.na D d8.
5) Izgovornik talianskoga, i slovinskoga jezika (gdje i tko tiskao?) 1706 (? 1708).
6) *Della Bella o [illegible] Ardelio*: Dizionario ital. lat. illirico. Mlj. Kristofor Zane 1728 4.na 1785, 177. II. Dubr. 1785 4.na I. 395. II. 448.
7) *Belostenec Ivan*: Gazophylacium, seu latino illyricorum onomatum aerarium. Zagr. Jr. Bpt. Weitz 1739 (? 1740) 4.na 1288. i 650.
8) *Jambrešić Andrija*: Lexicon latinum interpretatione illyrica. germ. et hung. Zagr. Adlb. Veseli, 1742. 4.na 1068.
9) (od koga?) Vocabularium italiano-slavicum; Mlj. (tko tiskao?) 1751.
10) (od koga?) Německy i serbsky slovar. Beč Kurcpek 1781. 8.na I. 719 II. 226 (ćirilicom.)
11) *Relković Math. Ant*: (Šafarik napominje, a ja ga ne vidjeh) Lexicon njem. il. Beč (tko tiskao?) 1796. 4.na dvie knjige.
12) (od koga) Radices linguae latinae idiomate lat. croat. et germ. (Gdje i tko tiska?) 1801.
13) *Stulli Joachim*:
   a) Lexicon lat. ital. illyricum, Budim, sveuč. 1801. 4.na dvie knjige (koliko strana svakomu?)
   b) Rječosložje il. lat. ital. Dubr. Ant. Martecchini 1806. 4.na I. 727. II. 674.
   c) Vocabulario it. illyr. latino. Dubr. Ant. Martecchini, 1810. 4.na I. 838 II. 862.
14) *Voltiggi Joso*: Ričoslovnik il. it. i njem. jezika Beč. Kurzböck 1803. 8.na 710 (slovnica LIX).

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 25. *Na Rieci 18. Rujna 1858.* **VII. godina.**

POZIV NA PREDPLATU NEVENA ZA ZADNJU ČETVRT OVE GODINE

OD 1. LISTOPADA DO ZADNJEGA PROSINCA 1858.

Za domaće 1 f. za vanjske 1 f. 15 kr.

Početkom budućega mjeseca listopada nastaje zadnja četvrt ove godine, a njom i nova predplata Nevenu za one, koji se upisaše na pol godine, t. j. za domaće 1 f. za vanjske 1 f. 15 kr.

Razumieva se samo sobom, da tko je platio za cielu godinu, platio je i za prvu četvrt buduće godine 1859.

Za sada molimo svu gospodu članove koji se upisaše do svršetka ovoga mjeseca da izvole za ovu četvrt godine još poslati domaći 1 f., vanjski 1 f. 15 kr. predplate.

Končem o. m. minuo je rok onoj gospodi lanjskim Nevenovim predplatnikom, što do sada dobivaše Neven ovaj badava kao naknadu za lanjski; molimo ih, da ne uzkrate svoje podpore ni ovomu Nevenu, koj kani napredovat uz dobru volju i pomoć to čitateljstva to književničtva što bolje može. Od lanjskoga Nevena I. i II. sv. imamo jošt nješto iztisaka i ne dobi li koju od ovih tko od lanjskih predplatnika molimo neka reklamira.

Najuljudnije molimo osobito onu gospodu, što do sada (ili pol ili četvrt godine) uvjek još primaju Neven, **a ne plativši,** *da izvole poslat zaplatu, i ako ne kane u buduće Nevena primati, neka izvole namah prve broje od mjeseca listopada vratiti.*

Molimo uljudno svakoga g. člana komu ne dodje koj broj, neka se javi u otvorenu pismu, pa ako iza 8 dana ne stignu reklamirani broji, neka ne poštedi truda na novo reklamirat, jer ima zaprieka, kojih ne može Uredničtvo najboljom voljom ukloniti.

Digitized by Google

NAPIS NJEČIJOJ PIVNICI.

Čitaj! Ovdje u pivnici
Kapljе čistog vina nema,
Prem ga goso sam rad pije
I amo ga rado sprema.

On ga sâm ne pridjelava
Za gotovo ga dobavlja,
A mnokrati već krštena
U ove ga sude spravlja.

Ništa za to, jer običaj
Uvjeka mu biva čvrsti,
Kršćenika još jedan put
On da *svojom* vjerom krsti.

I. P. Virovski.

ŠEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakarijaševića.

S poljskoga.

V. (*Dalje*).

Nastalo tiho u cieloj skupštini. Najposlje progovori pjesnik. Obradovan i oduševljen, što su ga tako kralj i slehta primili uzdignù oči k nebu, a dvie suze kanuše na bliedo mu lice.

"Vjera i Bog," govoraše, "da bih želio amo doći s lirom pa udesit zahvalnu pjesmu kralju svomu i svojoj braći; ali razcviljena moja prsa ne zajekivaju danas pjesmom; samo žude i vapiju osvetu!"

I obrisav suze govoraše, da pred kraljem i cielim narodom vapije, što je brat njegove žene, Podvodovski, od Bisurmana ubijen proti svim pravom narodnim, koja govore, da je osoba poslanikova *sacrosancta*. I uzdignuvši ruke Bogu, zaklinjaše kralja i narod, neka krv Poljsku osvete na vratih Carigrada i na munarah iztaknu križ, znak spasenja.

Glas i ruke pjesnikove stadoše, drhtati, obrazi mu pocrvene, a oči se kryju zalise. Metne ruku na čelo, sav se uzdrma. Mehko srce pjesnikovo silnije poćuti grozu varvarstva, nego je narisati moglo — puče.

"Lječnika!" kriknuše svi.

"Vode!" vikalo se odasvud.

Proz hrpu slehte prodre mladi gradjanin Lublinski, digne Kohanovskog na ruke i odnese u pokrajnu sobu.

Kralj i velikaši sadju sa svojih stolica, velik nemir nastane u palaći. Na stvar Sborovskih zaborave svi.

U ludo prodje sav trud najvještijih lječnika. Pjesnik udaren mrtvicom, izdisaše na postelji. Kralj odgodi vieće, i hodajuć gore dolje po palaći, svak bi čas zapitkivao, kako je Kohanovskomu.

U pokrajnoj sobi ležaše otac Voršilkin, obkoljen lječnici i prijatelji. Uz postelj klečaše gradjanin Lublinski i držeć ruku pjesnikovu, suzami ju oblievaše.

"Komu ostavljaš svoju liru, brate?" pito je kancelar, stojeć uz postelju.

Digitized by Google

"Vjernomu službeniku tvojega doma," odgovori slabim glasom pjesnik i pokaza klečećeg gradjanina.

"Acerne!" reče kanceljar gradjaninu, "ti dobivaš liru, koja je udesivala samo narodu."

"Moja je muza sirotna, hetmane," reče Klonović, "ja nisam vrstan toli divnim pjesmam! Prestao sam ljubiti, i za to okorjeo i rezak."

"Pak to govori onaj, koj je onolikom ljubavi opjevao svoju domovinu?" uzklikne kanceljar.

"Ljubav, ljubav goj i zasadjuj svuda," govoraše umirući pjesnik, "i neka bi deset zrna frcilo u trnje i na skalu, jednajsto ipak će uroditi bujnim plodom... Ljubi sve ljude i reci im, neka se ljube medju sobom... nada sve pako ljubi svoju domovinu... U ljubavi toj budi sliep, kakono je mati sliepa u ljubavi prama djetetu svomu; jer u ozbiljnosti ne niče ljubav."

"Ljubiti?" zavapi Klonović, "ljubiti ono, što nije ljubavi dostojno, što se samo razoruje i gnjili, kao stajaća voda? O, sve sam ja to ljubio, što sam okol sebe vidjeo, zemlju i ljude.... ljubio sam djela, tu velikašku prošlost.... a sada vidim, da u zemlji nadjačava samovolja i nepravda, sad već nema apoštola davne naše vjere.... Judaši s kesami tudjih suza obnašaju službe, prodaju pravicu za novčić i varaju kralja, da zemlja dobro stoji. Pravo plemićko štiti svakog zločinca, a nitko ne vjeruje, da je prava plemenitost jedino *kriepost* i *radnja*.... Pak ja da sve to ljubim, što je ogavno, što prezirem? Ja da umiljno svoju liru udesim i sladke pjesme pjevam, gdjeno me nesloga zaglušuje? O pjesniče Črnoleski! uzmi si svoju liru, ja je nisam dostojan, ponesi ju u grob, jer nemam komu na njoj udarati!.... Imam ja bosebnu svoju liru sa željeznimi, oštrimi strunami, u nju ću ja udariti, ma da mi valja prste okrvariti...."

Tako je govorio gradjanin, a onda ponosnim pogledom razgleda okol sebe. U krasnu njegovu obličju već se mnogo izmienilo. Bistro, sokolovo oko upalo mu duboko u čelo, prhnuo je s njega lahki oblačak mačte i zamišljivosti, a privio se bljesak ironije i satire. Ne bijaše to više onaj čisti, snivajući pjesnik, no čovjek dospjeo srcem i glavom, koj prodrievši otvorenim okom u dno života, raztrgo je zastor varke; ipak nije oledilo njegovo srce, nije smalaksao polet duha. Odvažno se pusti stazom života, prem da je znao, da mora razbiti prsa.

Svi gledaše krasno lice, ponosni stas gradjanina. Spazivši, kako se kanceljar u misli zadubio, nasmjehnu se i reče:

"Ne divite se riečim mojim, gospodine, premda su grozne. Davno je meni medj očiju puklo, ja već vidim sve. Ja ću pjevati ono što gledim i slušam, pjevat ću istinu, golu istinu, prem da je istina mnogim trn u očima. Ljubav može nadahnuti pjesnika; ali ga može i gnjev. "*Si natura negat, facit indignatio versum*," *)

*) Kada narav ne će, pjevat će jad.

Digitized by Google

"Pjevat istinu?„ odgovori kanceljar "nuždno je, da pjesnik smion bude. Svjet ne ljubi istine, a pjesnik ni on....„

"Ja želim, da mi se grob ovjenča. Tad nad njegovim pepelom zamnjeti će slava:

"Fortisan ad Manes dulcedo posthuma laudis
Perveniet nostras, et seri sensus honoris.„ *)

U to zacuje se na vratih: "Kralj, kralj!„ Stjepan pridje k postelji. Kanceljar pokaza na Klonovića koj će naslieditи liru Koharovskoga. Kralj mučeć pruži ruku građjaninu. Medju tim Kohanovski uzdahnu posljednim na zemlji uzdahom. Nasmieh posmrtne sladkosti, gdjeno ga očekivala palma, obsinu oblik pjesnikov. Ta nje umirao kao posljednji bard svoje domovine! Još se jednom posmjehnu, podignu ruku ko da će svomu baštiniku uliti duh ljubavi; ali ta se ruka hijaše već okamenila! Još jedan tren — i pjesnik od Črnolesa više ne življaše!

Bijaše krasan večer mjeseca Srpnja. Na sinju nebu treptjaše mjesec, bliedim svjetlom razsvjetljujuć ulice Lublinske. U tom žaru čarobno izgledaše hram, podignut skoro u kraljevskoj ulici. Šest zamašnih stupova doričke vrsti nosi krasnu galeriju, a nad njom se veličajno uzpinjahu k nebesom dvie kule; zlatni križevi sjevahu u mjesečnom svjetlu bacajuć daleku sjenu na kraljevsku ulicu.

U zasjenku toga hrama stoje dvie mužke osobe.

"Hoćeš li ti govorit istinu, a imaš na to snage,„ rekne jedan, "a ti se najprije obazri.„

Drugi se sbilja obazre i spaziv dvie gorostasne kule, i nehotice zadrhće, ko da je sablast smotrio.

"Žacaš se?„ rekne opet onaj. "Tuj će se izleći golema nesreća za cielu zemlju!„

"To je samostan ježovitski.„

"Jest, Boga mi, razsipno sagradjeni samostan.„

"A kralj?„

"Kralj im ide na ruku....„

"A njegov kanceljar?„

Upitani krene ramenima.

"Taj muž bistre glave....„

"Zamost ogradjuje zidinami i nasipom, a znaš za što?„

"Proti Turčinu.

"Ne, nipošto„ odgovori prvi, "gle!„ i pokaže na zidove samostanske.

"Kako to?„

"Kanceljar,„ rekne šaljivo upitani, "kanceljar će utemeljiti u Zamostu akademiju, da zemlja ima čist, neoprljan izvor prosvjete.„

"Da podigne uztuk tomu zlu, što nas sad tlači.„

"Da, da, samo!....„

*) Valjda će duše naše osladit posmrtna pohvala i kasnije ćućenje slave.

Digitized by Google

I na to položi prst na usta; valjda ga je drug razumjeo, jer se je svud na okol ogledalo.

Muž u bogatoj kažajki pruži svojemu drugu ruku i rekne: "Zdravo, Acerne!„

A ovaj s poštovanjem prihvati srdačni taj pozdrav i odgovori: "Zdravo, uresu domovine!„

I najveća dva muža onoga vremena cjelunuše jedan drugoga.

Pognutom glavom idjaše Klonović kući. U čitavom gradu bijaše gluho i smutno. Smrt Kohanovskoga sve je raztužila. Nigdje nije čuti pjesama ni plesa.

Dodje do vrata svojega doma. Prozori sipaše žarko svjetlo na ulicu, u nutri se čuo smieh, šale i glasba. Pjesnik gledne na prozor i smotri, gdje Kristina lakho odjevena stoji medju opojenom mladeži, šaleć se s njimi i smijuć se glasnim smiehom.

Pjesnik polagano otvori vrata svoje sobe, otare si s oka suzu i uzme pero, da napiše elegiju na smrt Kohanovskoga.

Za te radnje nije se jedna suza sronila na papir. Iz pokrajnih soba zaletavao bi se k njemu razbludni smieh, a pred očima mu stajahu kule novog samostana, kao dvie crne nadgrobnice.

U to isto doba idjaše muž osrednjeg stasa, u širokom županu gradskom ulicom kraljevskomu zamku. To je Jan Zamojski.

VI.

Mnogo je godina proletjelo od onoga dogodjaja. Ime Acernovo došlo na glas po cieloj zemlji. Ali na nebo Poljske navukli se oblaci, što dalje, to grozniji, tamniji. Batora već ne bijaše, na priestolu sjedi Sigismund Vaza, kralj slaba duha i slaba srca. Običaja poče nestajati i ne bi nikad priznana krepost i prava zasluga.

Klonović je to sve gledao i radi svega toga u duši se grizo, pak zatvoriv se u svojoj sobici, izlievo je na papir krv svojega srca, izmiešanu žučjom, predbacujuć narodu zablude, koje su se unj zavukle. Pa što god bi napisao, skrivaše brižno pred svietom, jer je u gorećem srcu osjećao, da još nije svega izpjevao.

Nesrećan u domaćem životu, prevaren u prvih ognjevitih ćućenjih, nerazumievan od one, koju si je za družicu u životu izbrao, odvrne ubogi pjesnik oči svoje od svega, što je bilo u njegovoj domovini krasno, i vidjaše same mane i zablude. Sve bi satirom šibao i žučju škropio, ali to bi činio iz ljubavi prama domovini; jer je htjeo, da mu izsnivana ljubovca bude bez maće i poroka. No kratkovidi ljudi njega ne razumješe.

Uza sve to svi ga poštivaše kao muža neokaljane slave i velikih sposobnostij. Malo je vrieme postajalo, a Klonović usjedne na klupu savjetničku. Činec dužnosti nove službe, ne smetnu s vida uzvišeni svoj cilj, za koj je cielom dušom i srcem živio.

Sve to ipak ne utaži žedju u duši pjesnikovoj. Još jednoč uznese se narodni guslar višim poletom, zaželi se lire svoje, da zemljakom svojim odpjeva veliku, dražestnu pjesan. Ali na klupi sa-

Digitized by Google

vjetničkoj ne pjeva se takova pjesan: ondje mngaše napunit samo svoju "Kesu Judaša.„*)

Kao nekoč, za dneva zlatnih sanja, htjede pjesnik i sada približit se puku, uvući se u njegov život i tuj se nadahnjivat pjesmom i tuj razvezat strune razložene lire.

(Dalje).

ŠKOLSKE PJESME.

Spjeva Akle.

Tko?

Ta livada i ta polja
Puna jesu cvieća,
Kako samo k nami dodje
Vrieme pramaljeća.
Jedno bielo
Drugo plavo,
Treće cielo
Žuto zdravo,
Crvenih
Šarenih
Da je milina
Gledat očima!
Tko to liepo budi cviće
Kad nastaje pramaljeće?

Sunce, ono božje oko
Iz zemlje cviet zove,
Prem da ono previsoko
Samo nebom plove;
Da nas grije,
Da nas krije
Zimi, ljeti
Da nam svjeti;
Veselo
Okolo
Sjaje uvjek nam,
Prieči nesgodam
Ali tko to ravna, vodi?
Bog od kog nam sve dohodi.

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME

od prof. Jos. Kostića.

Pjesma V. Sadržaj: Diomedovo junačtvo.

(Dalje).

Boj se nastavlja, Diomedes junak ratnim plamom gori, čuva ga i brani božica Pallas Atena, koja žestokoga i biesnećega ratnoga boga Areja s bojišta ukloni te ga posadi na visoku obalu rieke Skamandra (1—94). Sjajni Pandaros rani Diomeda, koj na to kao lav razjaren zače Trojane pobijati. Aineijas nagovori Pandara, da hrle na kolih protiv Diomedu, koj na mrtvo Pandara ustrieli a Aineija, koj htjede tielo svoga prijatelja čuvati, ogromnim kamenom, što ga ne bi mogla dva čovjeka nositi udari te bi tada bio i pogiuo, da ga ne brani majka, božica Afrodita (95—318). Diomed zaplieni mu kola i vrane konje te udari na Afroditu i rani ju u ruku. Iris, bitih nogu iz bojišta ju izvede i na kolih brata joj Areja odveze na Olymp, gdje ju majka Dione ljubezno primi i požalivša tužnu izliječi a Zeus ju prijatno ukori (319—431). Na ranjenoga Aineija, koga sam Apollo čuvaše, navali opet Diomed, no izmakne kad vidi, da ga je po treći put Apollo odbio. Apollo u svetom Pergamu ostaviv Aineija pod obranbom božica Leto i Artemis izazove na borište Areja, koj stade hrabriti Trojane a Sarpedon,

*) "Worek Judaszów„ tako se zvala jedna Klonovićeva satira.

Digitized by Google

Trojanom saveznik, ukori Hektora, što je duhom klonuo, koj se odmah spremi te ljuti boj završè u koj dovede Apollo na veselje Trojanom Aineija živa i zdrava (432—518). Ahivce hrabre oba Ajas, Odissej i Diomed; s obje strane dosta ih pogine. Junaci su na borištu Hektor i Sarpedon, što slavnoga Tlepolema pogubi; Ahivci pako upazivši boga Areja s Trojani ne usudiše se više navaljivati (519—710). Vidjev Hera u kojoj su Ahivci stiski odè im na privolju Zeusovu sa oboružanom Atenom u pomoć te ih obodri a Atena potraži Diomeda te ga navede da na Areja navali i kopljem rani (711—858). Ares zavrišti kao deset tisuća junaka te stupi u oblaku na Olymp, tu se potuži Zeusu, koj ga pokara i naloži, da ga Paiejon izlieči. Na to dodjoše s borišta Hera i Atena (859—909).

I ova pjesma nije baš u savezu s prvom i drugom; boj se nastavlja i očekujemo, da bude zlo po Agamemnona, kako je Zeus obećao ali na to ne misli Zeus več stvara krivo, dozvoljava Heri, da Areja s borišta oddaleči te da Trojanom odmogne (765), koji su se bili malo oppravili; dakle ni tu se nije Zeus jošte sjetio na svoju zadatu rieč. Kako mu bilo, u toj je pjesmi proslavljen Diomed, koj je i glavna osoba a svi drugi te i sam Agamemnon nuz njega izčezavaju, kano da ih i nije. Punim pravom možemo reći, da je u toj pjesmi glavnim i skoro svim sadržajem pjesma o junačtvu Diomedovu.

Da vidimo kako je u pjesmi, da li ćemo čitajući za što zapeti. U stihu 43. pogubi Idomenej njekog Faista, komu nije ni traga ni glasa u popisu (pj. II.) a to je sin Bôrov iz Tarne; sravniv to sa stihom 864—866. u pj. II. vidjet čemo, kako je smiešano: Maijonce vode dva vodja, Mestles i Antifos, koji su se rodili pod Imolom; Faistos vodi lozu svoju iz grada Tarne, što stoji na Imolu, dakle stoji brieg mjesto grada; Faistos (drugo je grad Faistos) i Bôros nigdje ne dolazi a tako isto ni grad Tarne, što bi dakle sad izumjeli, da dodjemo na pravac? Velimo ništa, jer čim je više protuslovlja tim bolji dokaz, da nije Ilijadu jedan te jedan izumjeo.

Eto nam na borištu i Menelaja (50) a ni govora, da mu je rana zacielila, koju mu nevjerni Pandaros zadade (IV. 140.), prem da mu je podosta krvi izteklo i vješti mu lječnik Mahajon ranu zavezao (IV. 218). U stihu 152. navadja se Fainops otac Kzantov i Joônov i naročito stoji, da mu više nije bilo sinova do te dvojice, no u pj. XVII. 312. nalazimo jošt jednog mu sina Forkina. Što bi s tim, bi li rekli, kao što njeki tumačitelji? Tu nije protuslovlja, to je drugi njeki Fainops? Niti bi rekli niti smijemo tako tumačiti. Odkale se stvori Atene opet, nuz Diomeda (290), dočim je po stihu 133. nestadè? Bogovi su, rekao bi tko svemogućni i posvudni; no toga nije jošte u Ilijadi, gdje se voze na kolih. Za što i u pj. IV. 104. nije pobliže naznačeno, da je Atena izmakla, kad je Pandara nadražila na Menelaja strielu baciti? S toga, što je opet uzčuvala od smrti Menelaja te je morala prisutna biti. To protuslovlje ne može se tako lahko razmrsiti. Atena je po stihu 29. Areja, uzev ga za ruku s borišta odvela na obalu kraj Skamandra (36.) te tu ne ima ni govora o kolih; no Afrodita nadodje ranjena te joj Ares dadè svoja kola i konje, da se pusti na Olymp. I tu se je zaboravilo, da Ares za tad kola ne imadjaše, Diomed po nalogu bo-

Digitized by Google

žice Atene, koja mu dar podieli, da razpozna boga i čovjeka, ne smije udariti na koga boga do Afrodite (130), no Diomed kano da je zaboravio na taj nalog i tu zapovied udara i na istog Apolla po treći put, premda da je boga dobro opazio (431...); na to dalje čitamo, gdje Atene kara Diomeda, što se je snuždio, da joj odgovara, kan da i nije udarao na Apolla; spominje se pako, da mu je rekla, da se boga okani i da joj bude poslušan (818...). Dakle Diomed po nalogu ne smije na boga do Afrodite, ide ipak i nasrne na Apolla tri puta, a napokon veli sam, da ne smije i da mu se ne će u boj, što se boji. Kakva je to smisao! U tom klupku ni kraja si kohca. U oči nam udara čitajući, da je Ajnej opet na borištu (541.), koga je Diomed tako ranio, da se sigurno tako brzo nije mogao oporaviti (305—310), te kao „deus ex machina„ niti se veli, evo ga niti eno ga. Rekao bi tko, Apollo mu je u pomoći te ga je i sigurno svega za oslobodivši u boj doveo. No na to mnenje ne ćemo pristati, jerbo nas drugi primjeri boljemu uče; tu i Pandar rani Diomeda hrabroga (95—100), komu se rana joštе nije zacielila (695), premda ga je Atena ojačila i ohrabrila. Za što je Diomed od svoje rane još tolko bolovao, koja nije bila u toliko pogibelji i težka kao što je Ajnejova? ta slomio mu je Diomed čitavu nogu, bacivši se na njega kamenom, što ga dva čovjeka podići ne mogahu (305—310). Isto tako je mogla Atene ljubimca si Diomeda te tuge osloboditi, te ne bi bilo više spomena o rani; al se tu ne ima iskati, što bi se moglo i ne moglo, već tu se ima izreći, da si sve to protuslovi, što je o Ajneju, kako ga u hram Apollov odvedoše? kako se opet junakom pokaza; i da je veoma nemarno i površno umetnuto. U stihu 613. čitamo, da je Ajas pogubio Amfija, Selagova sina, o kom je pako i u pj. II. st. 830.. govor, ali tu mu otac nije Selagos već Merops; za ista veliko protuslovlje, koje se ne da riešiti; da je jedan te jedan i da nisu dva Amfija dokazuje nam koje to, što je oba puta naveden grad Pajsos, u kom stanovaše, (Paisos ili Apisos bijaše njeki grad nuz Lampsakos na Hellespontu u maloj Mysiji Herod. Knjig. V. poglavi 116.) koje pako to, što je govor i u pj. II. & VI o Amfijevoj nesreći (udesu), koja ga je navela Prijamu u pomoć poći i koja ga je tu i postigla; obodvoje stoji u savezu, što više od stiha 613. pj. V. čini nam se, da je nedostatno, ako si smisao ne dopunimo iz pjes. druge; dakle da su to dva različita Amfija, sigurno ne bi tako uzko po smislu spojena bila ta dva mjesta, gdje je o njem govor.

Kako bi pako to razriešili čitajući, da je Alastov, Hromios (677) i Pelagom (695) nuz Sarpedona kod Trojana, premda su ta trojica nuz Nestora bila. (IQ. 295). Tu su i imena pomiešana. Napokon joštе jednu o pojedinih izrazih, što se buš u toj pjesmi nalaze, pa se još na nje ili nismo navikli ili nam se čine sa svim čudnovati: *prije ne će drugoljе bili* (218) nalazimo ovdje i više nigdje; *nije mi po mojem plemenitom rodu*, (253) ne nalazi se više u Iliadi i spada u atičko narečje te ga čitamo često u Sofoklu, Evripidu, Aišilu, Platonu. Neobičan je onaj pridavnik (260) premda je, kako vrlo, Ateni dodan, koja je puna savjeta, razbora; rekli bi, da je taj pridavnik kašnjega vremena, što nam dokazuje i običaj, koj je u Ateni bio, da su se savjetnici, prije nego što nastupiše svoju službu, zaklinjali Zeusom i Atenom, te odtudi pridavnik onaj.

Digitized by Google

Ne imamo primjera u Ilijadi, da stoji glagolj u prelaznoj smisli nuz dva akusativa kao onaj 329, za to su već Alexandrinski tumačitelji i slovničari nagadjali, ne bi li bolje bilo izmieniti taj izraz.

Stari Grei imenovahu svoje bogove i po mjestih, u kojih ponajviše slavljeni bijahu; tako se zvaše Afrodita po otoku Kypros, na sredozemnom moru, Kypris; no to ime ne nalazimo u Ilijadi do pj. pete (330), prem da i u drugih pjesmah o Afroditi dosta spomena; tako nam dolazi prvi put i Dione, Afroditina mati u 370, a i božji lječnik Pajgon u 401.

U Ilijadi dodje gdjegdje *Krasis* no da je spolnik sa zaimenom, nismo našli do 386; ne običan je glagolj (408); isto tako pridavnici (448) u znamenovanju *svetište* (639) *smion*. Korelativno odnosno zaime (758), ne nalazimo više u Ilijadi i po liku čini nam se, da je produženo. Tu bi bili mogli jošte navesti njekoliko osoba, o kojih više nije spomena, no da ne budemo cjepidlakom, mimoišli smo ih, jer ne prinašaju baš toliko, da bi za naše mnienje dobar dokaz bile. (*Dalje*).

Kako ljublježljiva majka goji tielo i duh svomu djetetu. Knjige lječnika, uputjene svojoj hćeri, od Dr. G. M. Špora.

III. (*Dalje*).

Na Rieci mj. srpnja 1858.

Po tvojih zadnjih glasih, moja ljubezna Marijo, ti cieniš tvoju sreću tako priekoredna, da ti (kao njeka kobna slutnja) prieći: vjeru zadati postojanstvu tako neobičajne jasne sgode; jer po tvom mnienju, ne ima stalne sreće na tom svietu,

Takove su misli bez prava temelja, predsude i nemile sanje, koje nas otežavaju, dok ih bistrim umom ne pobiedimo. Našu budućnost pripravljaju mnogi, i tudjem rukom pleteni slučaji, koje mi prozirati ne možemo, te za to ni previdjeti umijemo.

Istina, da duhovne sile naravne imaju medju sobom njeku savislost, ali ova se samo u jednodušnih snagah kaže, a najmanje u tako mnogovrsnih i sgodnih slučajih, koji našim udesnim kolom kretaju.

Čovjek ne može, nego da pozorno svrši sve svoje dužnosti, a ostalo da položi u ruke božje, te da pokojom i nezgodu dočeka, jer bez nje ne ima života, ni u nas tolike krieposti, da bi mogli kojim pravom zahtievati izmimno stanje u obćem tečaju naravnih i družtvenih sila.

Sad evo me, da sliedimo zadnjoj mojoj knjigi oglašenu zabavu s tvojim Milenkom.

Opraviv ga i obukav, što se na tvoje oči svršiti mora, odvedeš ga k ručku. On će svomu otcu odmah pripoviedati, kako jur jutrom primi od svoje majke pouku, koje nikada zaboraviti ne će, a otac valje reče, da od njeg želi čuti otu uputu, što još prije ručka opremiti treba, jer svedje valja da posao idje pred uživanjem.

Ti sada pustiš, da sinak sve na svoju, otcu izpripovieda, što jutrom ču, a otac neka popravi svojimi opazkami, što onaj ne bi znao dosti dovršeno javiti, da mu još većma razbistri misli i ćutjenja o tako znatnu predmetu.

Digitized by Google

Tvoj suprug ponosan s tvoje brižljivosti blagoslovlí će ti pomnju, kazav ti uz obraz sinka svu svoju otčevnu harnost.

Ručak se, spraven četvrtim dielom kave i trimi dieli zdrava mlieka, pa prostim, lahkim, pšeničnim hrukom okonča, bez dodatka ikojeg drugog jela, a naime jaja, maslaca ali pečenog tiesta, koja jestiva samo otežavaju želudac, što potrebnoj, lasnoj probavljivosti hrane zlo služi.

Sad evo čujem, kako Milenko povikne umišavšemu slugi.

„Jakove, sretno Vam jutro, jeste li jur nahranio mog psića? „ Na što mu otac odmah vrati:

„„Moj sinko, ti već ne imaš psića. Ja sam ga jutros predao deraču, jer se njeko biesno pseto javi u našem susjedstvu, koje bi i našeg Silana moglo ujesti.„„

„A milí otče, „ bi sad sinak izkliknuo, „ja sam jur vidjeo kako se ljudi toj brigi oklone njekim železnim nagubcom ali konopom vodeć pseto, da se tako s ljudmi ne druži. Da sam ja to znao, ne bi bio prestao moliti, da kojim načinom slobodiš sirotu Silana.„

„„Ti znadeš, moj sinko, da ja svaku stvar svestrano razložim prije nego odlučim, a kad jednoč što ustanovim, već od toga ne odstupim. A da ti budeš igda vidjeo, koje strahotne muke radja takva samo s neopaznosti i nemara prolazeća nesreća, kada ranjeni ali samo slinom okužni ljudi ali živine tu smrtnu bol protrpiti moraju, doista bi rado svako tvoje veselje užrtvio, da zapriečiš neizmjernu nezgodu od tud dolazeću, naime kad bi znao da sve opreznosti kad i kad nisu dosta svom stavnostju sačuvati se od toga zla; jer njekoje jur zaraženo pseto bi se moglo dovući do naše kuće, pa tako i tvog Silana okužiti; a da onda siromah Jakov, pruživ mu hranu, pošast dobije te uz prkos svijuh lieka tužno pogine, kako bi ti za svog tvog života mogo protrpiti takvu, tvojim samo nemarom, dovedenu tugu i krivinu? Dosti nečovječno je to, kad se koje maljavno uživanje posvetiti ne će obću blagostavju, a bezdušno pak te krvnično jest, kada poznajući tako krute posliedice neposluhom uzrokujemo toliku žalost iskrnjim„„.

„„Nas zavlada pogrdan grieh ako i kojem zanemarenjem ali djelom uplodi sjeme, s kog običajno niknuti može mesa ali tudja nezgoda. Učvrsti si u pamet ovaj za svu budućnost neprekršivi nauk, te misli na koliko bi ožalostio tvoje roditelje ne obvršiv njihove uredbe, jer tim bi proti njim, kao proti neprijatelju radio, i kroto prevario njihovo ljubezno uzdanje, tako da bi i sam spoznati moro, kojim stidnim i nevriednim načinom ti zasjeniti moraš tvoje čine i tvoju saviest, koja tako počrnjena nikada više ne nadje svoj sladki pokoj. Takvo budi, moj Milenko svedjer tvoje ponašanje. Sad evo — stupi amo, daj mi srdačni cjelov, pa mi kaži, kako si razumjeo ove moje rieči?„„

On će se suznim okom hitnuti u naručaj svog otca govoreć:

„Razumijem te, razumijem, moj ljubezni otče, ako i ne znam gotovo izreti što mislim. Ali kaži mi, kako da se ravnam, kada ne znam kojim se putem ol sebi ol iskrnjem nahuditi može?

Na što odmah tvoj suprug:

„„To se znanje naukom zadobiti može. Istom za to — evo — već pripravih knjižicu za te; Ti ćeš ove knjige iza ručka svako jutro čitat po

Digitized by Google

koj listić, pa za malo doba znati ćeš sve za tjelesno blagostanje i za načine uzdržavanja„„.

I tako mu izruči knjigu urešenu krasnimi slikami, koje tvoj sinčić velikom željom ogleda počemši za malo čitati u nje prvu listića.

Ove knjige zamjerak jest uputiti tananu mladež u znanje naravnih snaga koje u obće utemeljuju čovječje zdravje. Svrha ta se dostigne, ako po duhovnoj vlasti mladeži tumačene budu tjelesne raduje i organi ova izvršujoći i tako one stoje o silah izvanjske naravi, kojom se družiti mora tielo čovječje. To sve je predstavljeno lasno razsudivim načinom samo po glavnih djelih fizičnih, pa predloženo slikami tako da mladež podpuno shvatiti može bistru pojmu tim utvorene.

Što se takav koristan nauk do sada zapustio te tako i najveća strana izobraženih ljudij posve neznana osta u tom na zdravo i sretno bistvo čovječje najpotribitijem znanju, to je dosti velika sagrieha naše darazovanosti, za to i vidimo, kako svi skoro ljudi o postajanju svojeg zdravja, obadjeni samo predsudom i smetenimi misli dosti naopako svoje zdravje ruše i sebe i sveg bližnjeg u napasti koje holesti, tužno i ružno zavedei.

Nu tvoje upute sloboditi te budu od takvih opačina, da u svakoj potrebi ondje tražiš pomoći, gdje ti razum kaže, da se vjerovatno naći može. Ako me starost ne prevari, to me na skoro naprtjena i tim poslom za milu mladež, koja u buduće blagoslovlti će moju dobru namjenu *).

Kako tvoj Milenko svrši odredjenu mu stranu za čitanje očevne knjige, ti ga najprije uči o podobnu glasu, t. j. gdje i kako uznositi il sniziti, o potrebnoj postani i pravodobnu odahu, gdje ukloniti smiešnu ćutljivost u izreki rieči i cielih stavaka, koje njeki izgovaraju nepridnim patosom, prem da ono što čitaju ol govore ne zalutieva ponosneg ćutjenstva, riečju o svem onom, što jest nenaravno i što se ne slaže s prostotom i s običajnim govorom i prikladnim ćutjenjem, koje odgovarati ima pojmom utvorenim predmetom iste stvari s kojom se bavimo. Ako li ti diete u izgovoru jezikom ječka, upri svu ustrpljivost da svaku težko izgovorenu rieč po sebi i po malo opetuje, što se mnogo puta kušati mora, dok se željenoj svrhi dospije.

Iza takve zabave pusti da ti se djete popnime lielokretnih igara, kojimi se smjera, da se mišice i uda i žile gibanjem — kao izvorom svega života — učvrste pa i izvanjske ćudi podoštre, što se u obće — kako jur znaš, sve prostim načinom, samo da bude pravedan izvršuje — najprije postajanjem i hodenjem u svakoj vrsti, za tim potrkom i potjerom, pa poskokom, penjanjem po deblih i ljestvah, najposlje dizanjem težih stvarij; sve to uredjeno umjetno i porcdno te stupimice, počemši lasnim gibanjem i kretanjem do težega izvršivanja svijuh tih tjelesnih micanja.

Da se podoštre izvanske ćudi treba je vježbati hitom na lopte proste i perne, s luka u zamjerak, i inimi igrami, da se naime što više oko i uho uputi na tanku napetost, jer se kriepe svi organi i svaka naravna snaga ne troši nego što premože tielo, a da se opet ne izmuči.

U tom obvršivanju treba pomnjiti da se najme pluća težko i čestje dihajuća ne umore, jer se tim lasno žliezdice u njih koži krvju napune pa

*) To bi bio posao, za svim dostojan pera gna. pisca a zadužbina velika po naraštaj.
Ur. Nov.

Digitized by Google

i tim lahko užižu. Varuj se svih drvenih jasno pošaranih igralija. Ne pusti da ti diete nakitjeno uresnom obukom igra vojnika ol popa, kralja, svetca, ol šta takva.

Takve igre su ništavije, koje oholost i svakvrstne druge strasti za rana bude. Nada sve se čuvaj drvenog konja, na kom djetca jezde, što mišice i živce pod sjedivicom odviše razdražuje.

Takove opake igralije neka se nadomjeste zabavami kao: rezanjem lepenke na slike, djelom s tvrde hartije za spremu djetinske robe, lahkim vrtljarskim poslom itd.

Ti već uz ovake igre kao nehotimice nastojati moraš, da ga po malo uvedeš u jezikoučni govor izpraviv mu svaku njegvu govornu manu, pa kada opaziš, da i naukom i vježbanjem, jur *dostatno* posvoji uredbe svog materinskog jevika, stopra onda i takvom zabavnom prigodom počni progovariti njeke rieči u tudjû jeziku, te samo takvim putem nasliedjuj tu pouku dok pravedno izgovara ove tudje rieči, za tim i pismenim naukom napriedovati možeš.

Sad već i doba dospje primiti se upute normalskih učiona, koje ti s tvojim sinkom kod kuće opremiti možeš, ne samo radi odveće natrpanih občenih učiona, u kojih običajno nezdrav uzduh vlada, nego i radi neprigode, koja tu biva, da se tolikim mladjahnim pukom sve ni za dosti čuti, kamo li učiti može, jer razvedene misli iznevjere jedva probudjen razbor, te ako diete nije jakoga razsuda povede se za tudjim, često opakim.

Učitelj vješt sinka tvoga samo pitanjem dovrši sve svoje upute i to sve u tvoje lice, čemu je dosta sat na dan. Pravo podučavanje, ima biti tvoja muka i tuj se ne smije ta znatna uredba zapustiti, da sve što uči, razumom i ćutjenjem dohititi mora; bez toga ne samo da nije koristi, nego ima i stranputica, tako da i razum i srce onemogne.

U svem budi ti zamjerak taj, da svaku teoriju razložiš na takov način da se nje djelovatna (praktična) strana odmah prikaže, te da mu se tim korist znanja uoči. Što se pak treće duhovne vlasti, to jest razmnive tiče, o njoj tvrdo nastoj, da se bavi samo, predmeti iz naravoslovja i umjetnosti koji svedjer sjedinjeni s ćutjenjem krasote i miline, krajeve uljudnosti nikada ne nadidju.

Ove nauke sliediti mora uputa u glasbi oli ako nije diete za ovu umjetnost, u koje drugim zanatnom vježbanju, da se tako za doba sata upokoji razum, pa razmnivi prigoda dade, da i ova razkrili svoje snage.

Iza ote upute na šetnju i to u družtvu kojeg drugog mladića, ako li se zgodi, da ovaj ne bi odviše različno odgojen i surove ćudi bio, jer bez toga ne bi ih nikada ne samu pustiti mogla. I takvim obzirom nije treba da se do pedantizma tjera, jer istom razna mnienja i ćutjenja povod dadu živoj izmjeni i znanju svoje i tudje ćudi.

Djetca se imaju svakom novnemenu obiknuti, premda je i potrebno postupati tim obzirom, da se naravne snage i običaji silom ne pretjeruju.

Trbuh i noge valja sačuvati dobrom obukom, to jest vunenimi hječvicami i pasom od vune oli svile u doba vele zime i mokrine. Ako se smoči ol ozebe, preobući se mora, kako kući dodje.

Okani se običaja glavu oprati mrzlom vodom iz studenca, što se zlo

Digitized by Google

slaže s vrućinom obično vladajućom u stanu. Nikl mu pusti, da si glavu u sobi kapom pokrije, jer tim samo umnaža čutljivost kože, koja nazebu lasno dovabi, kada na ulici ol u crkvi odkritom glavom postaja.

Kada začuje blisk i grmljavina, vrata zatvaraj, te odvedi sinka k otvorenu oknu, da mu kažeš krasotu takove uzduh razbistrujuće sile naravi, što mnogi, zapustiv ne samo da tim neumnu djetcu predaju strašivosti, nego ovu još poveksaju svojom plašivostju i drhtavicom, koju pobjediti ne umiju i tako i svoju djetcu nemilo straše, te ju iznemogu bolesnom čutivosti i grčevi.

Jednake tužne posliedice kažu one priče i pripoviedke o mrtvačkih sjenah, upirinah i inih noćnih prikazah, pa igre na Mikolj dan itd. da se plaše dietca; sve vele opaki običaji, koji srce i dušu mladeži samo mlohave, a ono malo čudoredna nauka, što je u njih, posve onemogu predsudami i krivomisli, koje se težko izkorjene, dočim svi opazi u obrazovanju penjati se moraju, da samo naravnim i vjernim putem napreduje svaka pouka.

Još jedno treba da ti ovdje zabilježim, to jest: tvoju bezkrajnu zaljubljenost, kojom ti svako svojstvo i svako djelo tvog Milenka sudiš, što njega jur sada u svem izvrsnog prikazati čini, dočim ti i ne misliš, da ga nepridno tjeraš na oholost i pogrdni svojljub.

Tjelesne i duhovne prednosti ne imaju postojanstva u djetinstvu i često opazimo, kako se tužno kad i kad i najjasnija izgledanja iznevjere u doraslih. Ovake lizivosti prama dietci nisu nego iztvori majkine svojeljubnosti. Varuj ih se da tvoje diete ne pomamiš na lasnoćudnost, kojoj se prije, nego pomisliš diete lahko preda.

Znam da sve ove tvoje brige i trudi u odgodjivanju tvoga sinka tebe, mila moja Marijo, bezkrajno zabavile budu, pa da tim mnoga družtvena ugadjanja i njekoji kućevni posli zaostati moraju nedovršeni, no i to užrtveno budi sreći tvojeg sinka, i ja ne dvoumim da se ti i tvoj suprug lasno sporazumjeli budete ljubavi vašeg djeteta posvetiti vaša družtvena razkošja i prije tudjim rukam predati njekoje kućevne posle, nego li odgojivanje vašeg sinka, ovu najsvetju vašu dušnost i najkrasnju nadu o budućnosti, koju mnokrat poraze inostranske slabe nevoljne i neprijazne ruke.

U ostalom i to vjeruj, da tvoji brižljivi načini u rednji svijuh snaga tvog sinka, omlohaviti ne mogu njegove naravne fizične sile, koje se svakdanjom gimnastičnom zabavom dosti kriepe; a s druge strane i duhovne sve većma razkriliti se moraju istom u višcvrsnoj razlikosti, tako da razum, pamet, razmnivá i čutjenje zamjenito počivaju gore spomenutim poredkom u naucih odredjenih.

Upri sve svoje pouzdanje na vještinu i vjernu ljubav tvojeg

Otca.

NAŠI GIMNAZIJALNI PROGRAMI.

Za one čitatelje, koji ne znaju novoga poučnog reda po gimnazijah valja najprije napomenuti, da su ovi programi *školske viesti*.

U svakom programu je obično dvoje: znanstvena kakva razprava i školske viesti; obojim se razlikuju sadanji programi od predjašnje klasifikacije.

Digitized by Google

Ovdje ćemo redom napomenuti što je u naših programih, navedši što je za čitateljstvo znamenitijega.

Zagrebški. U njem su dvie razprave. Prva od prof. Fr. Bradaške *Der Kampf des letzten Arpaden Andreas III. um seine Herrschaft namentlich mit dem Hause Anjou unter besonderer Berücksichtigung Croatiens, Slavoniens, Dalmatiens. 1290–1310.* (Borba zadnjega Arpada Andrije III za svoje gospodarstvo (vladu) naime sa obitelji Anjou s osobitim obzirom na Horvatsku, Slavoniju, Dalmaciju. God. 1290–1301). Monografije su uz ostalo gradivo liepa pomoć poviesti, a svakomu poviestniku početak potrebit. Da se je pisac trudio, dokazi su mi silni citati, da stvar izbistri. Istina da si nije izabrao baš najsjajnji dieo naše poviesti, ali je barem znatna bila ona doba za velikaše i plemstvo, i tim dakako posredno nješto i za narod. Toga dakako pisac i ne htjè, nego pokazat, kako je i koliko je vriedila trojedna kraljevina one dobe za magjarske kralje i zemlje. — Drugo nije upravo razprava nego *Resultate der meteorologischen Beobachtungen an der Agramer Station vom Juli 1857 bis Juni 1858.* (Svodi povjetrunskih smatranja na Zagrebskoj povjetrunari od srpnja 1857 do lipnja 1858) od prof. A. Zeithamra. Naš se je vièk prihvatio mnogoga posla, kadkada sbilja dosadna nad sve dosade; takov je posao smatrati povjetrune. Čitava skoro polovina učenih ljudij zauzela se za ota smatranja i tvrdi da će iza njekoliko godina biti laglje po gospodare i po negospodare ako se naime budu ravnali po ovih smatranjih; druga polovica opet veli da su ova smatranja badava, jer da će se najposlje moći i dan pogoditi kad će kiša kad li koje drugo vrime il nevrieme, ali da se tim ne će moći ukloniti niti kiša niti koje vrieme ili nevrieme. To je ciela istina, ali to nije ni zadaća povjetrunskih smatranja, za to su kako se obično krivo misli *barometri*, nego je prva zadaća njihova, naći srednju toplinu, vlažinu itd, i odatle izvoditi, bi li tuj ili ondje rasla ova ili ona biljka (bud za hranu čovjeku ili marvi); da se je samo na to kod nas pazilo i marilo ne bi danas naši gospodari kukali, od kuda da se prehrani tolika marva (osobito kad nadodje suho ljeto te trave ne bude dosti) niti bi se sadila loza od koje ne valja vino, nego ona koja je za naše zemlje; gojilo bi se bolje i više voća itd. Odatle bi već bilo koristi, da i ne spominjemo drugih.

Iz ovih smatranja vidimo da je god. 1857 srednji tlak uzduha u Zagreba 332.313; srednja toplina 9.11° R; tlak vlage 3.52; množina vlage (u postotcih) 75.45; srednji broj oblačnine (računajuć od 0–10) 5.9; kiše da je palo 255.43 Pariških linija; kišovitih dana 121; snjegovitih dana 32; gromovnih dana 18; maglovitih 32; tuča je padala 5 puta itd.

Iz školskih viestij. Učitelja bijaše 14 redovnih a za krasnopis, talijanski, jezik, risanje i glasbu 4 izredna; učenika bilo je 302 koncem šk. godine, 33 manje nego lani itd.

Ono su valja da pogrieške, ali su ružne, gdje se veli str. 45. da su učenici D. V. i G. F. itd. aus Carlstadt in der kroat. Militergrenze; mi mislimo da je Karlovac pod zagr. županijom, onda v. W. R. aus Peterwardem in der *banat.* Militergrenze; Petrovaradin je u *Sriemu* a nije u *Banatu.*

(Dalje).

Digitized by Google

SMJESICE.

— Vele za cielo, da iza tolikoga napora i morganja pošlo je za rukom njekomu te je izumjeo kola obična kako se mogu parom običnim putom voziti, kojim i sveka kola ma voze. To bi vrlo krasno bilo, osobito za naše kraje, gdje je dobrih putova sada hvala uredom, dustu; te bi se tako mnogo mnogo prišteditи troška za željeznice, a voziti se najnovijim izumom; onda bi valjda bolje i po naše knjiutvo bilo, te se ne bi kojige (Nar. bes. i herc. pj.) iz Osieka do Rieke vucarile, bit će skoro 3 mjeseca, kao što sada, kad je željeznica iz medj. Vukovara i Zagreba, ili izmedj Zagreba i Rieke vrlo se morala jako oštetit.

— Naš je narodni muzeum u Zagrebu preustrojen, sbirke su očišćene i uredjene, slike nove su gotove i u sobah, novo ošaranih obješene. Muzeum je od sada otvoren utorak i subotu od 10 s. do 2.

— Nj. Uz. G. Kardinal Haulik Varaljski Jurij osnovao je u Zagrebu knjižnicu za mladež – nov dokaz, kako se Nj. Uz. za sve briži što je duševan napredak.

— *Lumir* javlja, da će bit 3 studena *štov. besjeda* kod Svendnera u Beču.

— Poljacki grof Kosta Branjicki vrativši se iz Afrike bavio se nieko vrieme u Varšavi, i pokazivao je nješto lovine svoje Afrikanske što ju lovljaše sa slavnim francuzkim lavobijcem Geragdom. Ima dvie kože, jedna lavska a druga risja; lava je ubio momak grofov, Valorek iz Ukrajine rodom, a lava grof. Lavova je pahletina (koža) 8 stopa dugačka, a 4 široka, da kako neobično velika, sporediv ju sa onimi lavi zarobljenimi, što ih vidjamo po zvjerinjacih putujućih. Toga je lava ubio Valorek noćju iz blizine od 8 koraka; 8 koraka blizo lava nije šala, za to nije svaki lovac. Recimo da ga il puška izda, il hitac promaši ili lava samo rani — a lav ne prašta. Za to su se domišlili lavostrielci te izumjeli zrno, osobitna t. j. šuplja i nabijena njekakvim nesretnim prahom, koj kako zrno o što udre (bivši jur izpaljeno) pukne te se kao na sitnu raztrobi, te tako siromah lav dakako mora poginuti od oštroumlja ljudskoga više nego od junačtva.

— Njetko sa sela piše u varoš prijatelju, da mu kupi dobru uru; prijatelj sbilja kupi uru i pošlje ju, u pismu napomenuv da su na uri arabski brojevi — a naš čovjek na selu vrati mu uru odmah i u pismu navede, da on ne razumije arabski, niti ga je volja, sada se pod starost učit arabski nego neka on kupi uru itd. Živa istina, ne davno se sbila.

— U svoj Austrij rodi od prilike svake godine 40 milijuna viedara (akova) vina, od toga se proda i iznosi za medje samo 22 tisuće vindara, a ono ostalo propije se doma, dakle od prilike dodje na dušu (ili bolje na tielo ili na čovjeka) nješto više od *jednoga viedra*. To je da kako vrlo malo, ali hvala Bogu nije to istina, jer ne pije djeca, tolike ženske, a i toliki vodopije i vinomrze, — te tako dolje mnogo više na mnoga suha grla što stradaju od vječnite žedje.

— James Berreford, Englez, napisao knjigu u kojoj ima 300,000 *malu nevrlja ljudskoga života*. Za njim se nadje Francuz Teodor Pierre Bertin, a sada opet Francuz P. I. Martin radio je na tom polju više i kućma, koje nas nijednoga ne mimolaze. P. J. Martin nadkrilio je sve prijasnje *doticnike*, porabiv ono što u njih bi dobroga, a dodav novoga mnogo; jer kako je i sadanji život različan tako nastaše i nove nevolje. Osim toga g. Martin razdielio ih je znabitveno i odatle im još veća cienа. — Evo njekoliko primjera iz "družtvenoga života„ Nevolja je: kad imaš susjedu, mlado djevojče, svu nádu roditeljem, pa ota nádа pjeva 6 sati svaki dan. — Kad si u družtvu i još koj mlad čovjek, koj uprave pazi, da koju rekneš, a on ti ju presiječe i nadviče. — Kad te pozovu na večeru ili objed, a ti moraš platit. — Kad ideš u pohode da se razveseliš, a gospoja ti pokazuje što joj mile kćeri pletu, vezu, okaju, prstaju, prešivaju, a ti moraš hvalit jer ti je za nevolju. — Kad si navalio u družtvo kojom novinom, a čitavo ju družtvo već zna, pa si si badava namještao lice kako ćes ju što divnije kazivati. — Kad te pozdravlja, il klanja ti se čovjek, koga mrziš kao —; a što ga više mrziš on ti se sve bolje klanja i učtivije pozdravlja; a ti ne znaš kako da se ga otreseš. — Kad ti prijatelj piše kako mu je krasno i dobro itd., a na listu je biljega od 3 krajcara mjesto 6. — Kad si bacio u igri kralja mjesto dječka, pa se nadje tko dobro pazi i uzme dokazivati, da si sbilja pogriešio, prebaciv se; jer bi bio on rekao ga kecom itd. — Kad se pod večer s prijateljem pravdaš i pravdaš i pravdaš o tom i onom, te najposlje sabrav svu pamet u šake a razloge na prste (a ono se podobro već i smrknulo) te mu ih izbrajaš i izbrajaš, a prijatelj šuti; sad ti srce kuca od radosti, i hvališ Boga da si ga jednom sbio u kut te još jednu kaniš, da ga smrviš, pa ga za te pitaš: Ošte da ti još koju kažem, a on ne odgovra — ti slušaš što je, a on hrče od blaga sna može biti već pol sata. — Kad si se svadio tako ružno s prijateljem (može bit baš ovim što si ga razlozi svojimi zaljuljao) okol čega, te jedan il drugi nazvote se: Ti si l— ili što, a ti ga pozoveš na medjan, jer ste sad ljuti neprijatelji, jedan bi drugog u žlići vode utopio, i vi se složite, da ćete se bit na mule t. j. puške, a tvoj prijatelj, dobra duša, žali te, te ne nišani u te, nego u vjetar izbaci, jer te on ne će, a ono te ranio u lievi brk, ili desno krilo tvoga modroga fraka ili gdje te ne boli.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Madjarski epos "Toldi„ od Aranja Janoša prevedè na srbski Jovan Jovanović a tiska ga Medaković u N Sadu.

— G. *Ljud. Spanić*, prof. na trgovačkoj školi u Beogradu napisao je *Nauku o trgovini*.

Digitized by Google

— Poljski *grof Kazimir Vodzicki* napisao je knjigu za lov: *o sokolnictwie i ptakach myslivieckich.* — K. Vl. Vojčicki opisao je *groblja Varšavska;* a g. Marylski piše knjigu u kojoj će biti popisani grobovi svih znamenitih Poljaka što su ukopani izvan Poljskih zemalja.

— U Varšavi izdao je svojim troškom svoju knjigu *Davna Polska jako narod i jako panstwo* A. Morzicki.

J. B. Wagner preveo je Scribeov tekst opere *Hugenoti* na Poljski i izdao ga kod Novoleckoga u Varšavi. — F. M. Sobješpanjski izdao je *Provodića po Varšavi* Poljskim jezikom.

— Neumorni Vl. Syrokolma izdao je u Vilni: *Staropolskie zoraty i dwie pomniejsze poezie* — Djaci sveučilišta Kijevskoga izdavaju časopis: *Pisma Gromadzkiego,* koj dobro napreduje.

— *Glasnik Dalmatinski* a 61. br. ima ove književne viesti: "Ovih su dana izišla iz pečatnje braće Battara u jednoj knjizi tri kazališna diela (tri *diela* u jednoj knjizi? Valjda tri *djela:* Eto koliko Vam vriedi nerazgovetan pravopis Ur. Nevena), koja je napisao na talijanskom jeziku naš vriedni domorodac *Marko Vidović.* Prvo je djelo jedna (?) tragedia u pet činova pod naslovom: *Nepomuceno Orsino;* drugo je gluma u jednom činu, pod naslovom *Il re che non ha danari per pagar l' oste.* (Kralj koj nema novaca da plati krčmara); a treće je opet jedna gluma u četiri čina, pod naslovom: *Le sconsigliatezze in amore* (Nerazboritosti u ljubavi). Svaka pak knjiga zapada 1 fiorin U pečatnji Demarchi-Rougierovoj tiska baš sada vrsni g. Fichert jednu liričku pjesmu, pod naslovom: *La fidanzata immortale* (Bezsmrtna vjerenica), pa onda dodaje: "Mnoga bi radostnii bili da nam naši (?) domorodci u svom maternjem jeziku svoja umna djela pišu i izdaju; prem da odreći ne možemo da je kod nas potrebito da se piše i talijanski, budući na žalost da viši broj čitalaca poznaje bolje ovaj tudji, nego li svoje zemlje jezik.„

Ovdje bi trebalo ponješto oštroga komentara, čekamo dok nam dodju razsude od talijanskoga pera o tih talijanskih spisih.

— G. *Rezač,* urednik časopisa "Škola a život„ napisao je češku knjigu o životu i grobu Sv. Ludmile, koje se već i tiska. — *Tylovih* spisa izašla je 30. i 31. svezak. — *Zabavy pro mladeč,* što ih izdava Jaroslov Popišil u Pragu doprše već do 8. sv. u njoj je pripoviest *Karbanik* što ju napisà Jan Možny. — Od *Vitjeslava Hálka,* što napisa i u Nevenu jur napomenutu pjesmu "Alfred„ izaći će do skora poveća pjesma: *Hasan a Mejrima.*

— Osamnaesta skupština za filologe, učitelje i Orientaliste bit će u Beču od 25 do 28 o. m. na to pozivlju dr. Miklošić i Ant. Hammer.

— *P. Adam Jocher.* što napisà *Obras bibliograficno-historični literature i nauka u Poljskoj,* napisao je sada razpravu, kojom je rad dokazati. da je jezik hebrejski i jegjupski i fenički i punički svaki puko razrečje slovjenskoga, a punički na pose da je najbliži poljskomu. U Plautovoj komedii "Poenulus„ govori Kartagenae njeki punički, to g. Jocher izvraća slovce po slovce na slovjenštinu itd. g. 1851. izdao je rečeni g. Jocher latinsku razpravu u Vilni, gdje dokazuje da je otac il djed svih jezika jezik pelagijski ili (?) slovjenski itd.

— U Novom Sadu izašla je knjiga od *Rade Stratimirovića* Osvjetljenje urbarskih pitanja o spojenju i razsudjenju sesionalnih pristojbina i pašnjaka.

RJEČNICI O NAŠEM JEZIKU.

(Svršetak)

15) *Rakić, Vikentija:* Besedovniak illirsko-italijanski. Mljetci (tko tiska?) 1810. 8.na (koliko stranah?) (ćirilicom).

16) (Od kada?) Rečnik mali Bud. sveuč. 1814. 8.na 104. (ćirilicom).

17) *Vuk Stef. Kar.* Srpski rječnik. Beč. Jerm. man. 1818. 8.na 928 str. u dva stupca. (ćirilicom).

18) — — (Drugi put tiskan) Beč. Jermman. 1852. 8.na 950. (ćirilicom).

19) *Pomey Frane* o: Flos latinitatis (hrvatski tamnačen) Bud sveuč. 1820. 8.na 585.

20) *Bellosevac-Richter-Fröhlich:* Rukoslovnik Beč. Mih Lechner I. (il. nj.) 1839. 8.na 870. II. (njem. il) 1840. 8.na 460.

21) *Mažuranić Jv. i Užarević D.r Jakov:* Njemačko ilirski slovar. Zagr. D.r Ij. Gaj (1842. 8.na 488.

22) *Isajlović Dimitr.* Francuzko-srbski rečnik. Beograd, ksk. 1846. m8.na 742. (ćirilicom).

23) *Drobnić, Josip:* Ilirsko-njemačko-talijanski mali rječnik s osnovom gramatike ilirske od Vjek. Babakića. Beč. Jermnan. 1849. 12.na 812. XVI.

24) *Lazić Gligorije:* Rečnik srbsko-njemačko-latinski. Beograd ksk. 1845. 42.na 210. (ćirilicom).

25) *Veselić Rud. V.* Rječnik ilir. i njem. jezika Beč. Wenedikt. m8.na I. (il njem) 1853. 570. II. (nj. il) 1854. 775.

26) Juridisch-politische Terminologie, Deutsch-croatische, serbische und slovenische Separatausgabe, Beč. c. kr. drž. št. 1853. v8.na 694.

27) *Sulek Bogoslav.* Njemačko hrvatski rječnik Zagr. Župan. do sada 7 svezaka po 10 tab.

28) *Parčić* o. Dr. A. Rječnik ilirsko-talijanski. Izdao Pet. Abelić u Zadru, a tiskao E. Rezza na Rieci 1858. 16.na. 847.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 26. *Na Rieci 25. Rujna 1858.* VII. godina.

POZIV NA PREDPLATU NEVENA

ZA ZADNJU ČETVRT OVE GODINE

OD 1. LISTOPADA DO ZADNJEGA PROSINCA 1858.

Za domaće 1 f. za vanjske 1 f. 15 kr.

Početkom budućega mjeseca listopada nastaje zadnja četvrt ove godine, a njom i nova predplata Nevenu za one, koji se upisaše na pol godine, t. j. za domaće 1 f. za vanjske 1 f. 15 kr.

Razumieva se samo sobom, da tko je platio za cielu godinu, platio je i za prvu četvrt buduće godine 1859.

Za sada molimo svu gospodu članove koji se upisaše do svršetka ovoga mjeseca da izvole za ovu četvrt godine još poslati domaći 1 f., vanjski 1 f. 15 kr. predplate.

Koncem o. m. minuo je rok onoj gospodi lanjskim Nevenovim predplatnikom, što do sada dobivaše Neven ovaj badava kao naknadu za lanjski; molimo ih da ne uzkrate svoje podpore ni ovomu Nevenu, koj kani napredovat uz dobru volju i pomoć to čitateljstva to knjižeročtva što bolje može. Od lanjskoga Nevena I. i II. sv. imamo još njesto iztisaka i ne dobi li koju od ovih tko od lanjskih predplatnika molimo neka reklamira.

Najuljudnije molimo osobito onu gospodu, što do sada (ili pol ili četvrt godine) uvjek još primaju Neven, a ne plativši, da *izvole poslat* zaplatu, i ako se *kane u buduće Nevena primati, neka izvole namah prve broje od mjeseca listopada platiti.*

Molimo uljudno svakoga g. člana komu ne dodje koj broj, neka se javi u otvorenu pismu, pa ako iza 8 dana ne stignu reklamirani broji, neka ne poštedi truda na novo reklamirat, jer ima zaprieka, kojih ne može Uredničtvo najboljom voljom ukloniti.

Digitized by Google

UBOJSTVO NA GREBEN-GRADU.

Iz naše poviesti XVII. vieka.

Od M. B.

V. (*Svršetak*).

Malo je vrieme postajalo odkako ban Frankopan silimice osvoji Grebengrad, kad li opet iz nenada još većim nasiljem okalja čast i ime svoje, samo da odoli divjoj pohlepi za osvetom. Jedva nedjelju dana iza kako bi zauzet Grebengrad, kad bi naime Krušelić mirno sa slugom svojim jašio u Melemgrad da pohodi obitelj Turkovića, koja tamo kod kneza Patačića, vlastnika rečenog grada, sigurno utočište nadje, navale na njega iz nenada iz zasjede banovi momci, ubiju mu sluga, njega pako zarobljena i svezana dovedu pred bana. Taj ga obruži, u tavnicu baci, te tamo, kao što se poslje iz tužbe stališa i redova kraljevine razabrati moglo *), na težke muke dade, ne gledeć na to da je Krušelić ne samo obće štovan plemić, već da je i ugledan po časti što ju je obnašao kao podžupan Varaždinski.

Po što se glas o tom novom nasilju širom ciele zemlje razišo, omrznu ban još više cielomu narodu. Bila je sva prilika da će obće to nezadovoljstvo tako preoteti mah, da će se najposlje sila morati uzbijati silom, ne gledeć na moć i na dostojanstvo banovo.

Knez Batjani, očiti i najglavniji prevrženik Betlenove stranke u Hrvatskoj, steko je tim, što mu ban silovito uzeo Grebengrad, mnogo novih prijatelja, te s njimi javno pristupio Betlenu, koj je u prekodravskih ugarskih varmedjah znatnu vojsku jur sakupio proti kralju Ferdinandu. Možne obitelji Erdöda, Draškovića i Patačića, što ih već odprije uvriedi gordo i nesnosno gospodstvo Frankopanovo, sad uhvatiše sgodu, te sa svojimi prijatelji i privrženici iz plemstva, sveštenstva i gradjanstva javno svuda u Hrvatskoj pod banom stadoše kopati jamu, te proti njemu razpaljivati mržnju, izgledajući u ostalom sgodne prilike da mu vrate žao za sramotu. Odatle se vidi, da je ban imao dosta neprijatelja, kojim se broj dan na dan umnožavao; al izmedju svijuh, što ih je godj bilo, najžeštji ipak bijaše Gjuro Turković. Nu ako ćemo pravo, imao je i za što, buduć mu Frankopan tri najteže zadao jade: prvo, otrovao mu sreću mladosti, preotev mu ljubu; drugo: povriediv mu junačku čast, uzeo mu Grebengrad; a treće: razcvilio mu dušu, zarobiv mu najmilijega prijatelja. Tko će mu dakle u zlo primiti ili u grieh upisati, što je na Frankopana mrzio više no ostali, te dan i noć radio o tom da mu se svojski čim prije oduži duga. — Nastojeći okol te svoje namjere, sakupi Turković u kratko vrieme priličan broj vojnika, gotovih pod njegovom zapovjedju udariti na istoga vraga. Nu prije nego li će udariti na Greben, čekao je dok mu prispije za stalno obećana pomoć od knezova Erdöda, Draškovića, Patačića i drugih prijatelja, što mu za stalno obećaše da će mu na ruku biti u odsudan čas, poslav mu tajno pomoći. Zmajilović mu još poruči da će glavom doći.

Dok je to sve bivalo, sjedjeo je ban svejednako na Grebenu, baveći se najviše ratnom osnovom proti Betlenu, ako bi taj provalio u Hrvatsku

*) Medju spisi državnog našeg arkiva u Zagrebu napominje se medju ostalim *inter gravamina regni* tužba stališa i redova kraljevine hrvatske gdje se navodi: da je ban Frankopan Krušelica u Grebengradu zarobljena na okrutni način mučio.

kao što se glasaju; nešto je se ban kad [illegible] i mukami Krušelića, koj mu još većma omrznu nego li Turković, odkako se naime na saboru usudio javno ukoriti silovite i protuzakonite čine njegove. U ostalom ban nije mnogo mario za prietnje i tužbe što se podigoše proti njemu, i o kojih ga je kad i kad izvieštjivao tajni njegov glasonoša, ili bolje rekši uhoda Ignjatović, prost to inače vojnik, nu izvanredno zloban, lukav i smion, što je u svem dolikovao gospodaru svomu koj ga rabio kao vjerno orudje kad htjede izvesti tajni ili opaki kakav čin, što ga inače radi dostojanstva svoga ipak ne htjeo izvesti sam. — Ban dakle nije mario što ga mrze Hrvati, buduć se oslanjao na milost kralja, a osim toga na svoju moć i drzovitost svoju, koja novu silu steče tim, što mu prije niekoliko dana, te upray u dobar čas, prispje zahtievana te odavna željno izgledana pomoć, t. j. znatan oddiel tudje vojske, koju odmah u Varaždinu smjesti pod zapovjedničtvom Kraljića da njom brani taj grad, ako bi od potrebe bilo. Što se Grebengrada tiče, mislio je ban, da je posve siguran u njem, buduć se posve uzdati mogo ne samo u izabrane vojnike svoje, boju i pobjedam vikle, već i u tvrdi taj grad, što ga na hitru ruku još većma učvrstiti dadè. Nu kao što se i najboljemu računaru kad što pomuti i zamrsi račun, tako se dogodi i banu, jer jednom u večer, kad se već suton hvatao, te okol grada sve mirno i tiho bilo, Turković iz nenada s mnogobrojnom svojom četom navali na Grebengrad.

Borba se tom prilikom strašna zametnù. S obje strane biše se kao što se biju junaci, ali najposlje ipak, i to iza krvave borbe od tri sata, Turković sa svojimi mejdan održà posve nadjaćà i razbi banovce, te slavno opet osvoji grad, što mu ga tek prije mjesec dana oteo ban.

Slava Turkovićeva bila je tim sjajnja što tom prilikom zarobljen bude isti ban, koj se š njime sastadè baš u zadnji i odlučivi čas borbe. Turković tad već bio težko ranjen, ali po što bana opazi, sakupi svu svoju snagu, proti njemu kao biesan skoči, pozivljuć ga glasno na mejdan — osto ili propo... Ban jedva dočekav sgodu, da se krvavo osveti onomu, koj se usudio ljubiti ženu njegovu, odzove se radostno pozivu Turkovića... Oba jur strašno zamahnu sabljami, kad li u isti čas Zmajilović kao munja priskoči, te bana sa niekoliko momaka obkoli i razoruža, za tim pako objeručke prihvati Turkovića, što ga s posljednjeg silnog duševnog i tjelesnog napora, a još više s gubitka krvi, tako izdadè sva snaga, da se iznemogav uzljuljao kao podsiečen bor.

Medju tim borba minù. Banovi vojnici bjahu stranom mrtvi, stranom ranjeni ili zarobljeni, samo mali broj ih sretno izmako.

Zmajilović dadè ponajprije onesviesla Turkovića odnesti u gornje sobe i u postelj, za tim pako sam odè da iz tavnice izvede Krušelića, nad kojim junak malo da ne proplače, vidjev toga prije toli kriepkoga muža, sada blieda kao mrtvaca, te suha i propala s težkih muka što ih mučio nevoljnik.

“Za Boga!„ uzkliknù Zmajilović, tronut od milinja, po što zagrli uznika, “Zar si ti to Krušeliću?... Tako li u kratko vrieme izidjè iz kipa?„

“Ja sam, brate„ odgovori Krušelić slabahnim glasom i nasmiehuv se gorko. “Hvala Bogu„ nastavi za tim “što opet jednoga prijatelja vidim, jer sad barem znam da će prestati muke može„

"Ne boj se, brate, muke tvoje prestale su, jer znaj: u naših je ruku Grebengrad a i njim i tvoj krvnik Niko."

"Što veliš, ban je zarobljen?"

"Jeste."

"A gdje je moj milj pobratim Turković?... Za što ne dodje tu s tobom?"

"Nije mogo doći, buduć s rana, što ih malo prije zadnji u borbi, sad u sobi svojoj leži. Ne moj se prepadati, rane njegove nisu od smrti već od prebola, te će ih on skoro preboljeti, a ja sam već poslao pouzdanoga momka po najku njegovu i seku u Melemgrad, da dodju amo. One će mu sigurno biti najbolje vidarice."

"To hoće, za cielo," reče Krušelić malo živahnije. "Ne hajdmo brate, sad i mi k njemu."

"Dà, dà, prave imaš, hajdmo gore, jer i ti treba da se liečiš i oporaviš kao god i on," prihvati Zmajilović dočim je ostabljenog prijatelja podupirao, vodeći ga iz vlažne i tavne tavnice na bieli danak.

"Nemaj brige, ja ću se oporavit skoro, ako Bog dà," reče Krušelić, došav s prijateljem u gradsku hodnicu, gdje je malo postajao da se odmori, te željno upijao čisti zrak. "Ja sam, istina Bog, mnogo protrpio," nastavi za tim, stupajuć polagano s prijateljem napred. "Ali neka! Bilo pa prošlo. U tavnici tješih se mnokrat misleć: *Nakom tavne noći mora danak doći* — pa evo ga gdje dodje. Moja me nada ne iznevjeri, a što sam godj pretrpio, to je bilo za volju istini, kojoj se iznevjerit ne ću, makar i opet morao u tavnicu i na iste muke."

"Toga se ne boj više," planù Zmajilović. "Već sad ćemo mi Frankopanu krojiti pravdu i dati mu milo za drago."

"Ne moj tako, to ne valja."

"Za što ne?"

"Kazat ću ti kašnje razlog," šaptnù Krušelić, jer u to već stupiše u sobu gdje se Turković ležeći u postelji borio sa krutom žarnicom s dopanutih rana, koje mu upravo prao i ovijao njeki stari i temu posla vješti vojnik.

Krušelić već odprije slab i iznemoren, po što sad opazi krvavog i bolestnog pobratima svoga, jako se razžali te ga tako silno dirnù žalostni taj prizor, da jedva uzpravo stajati mogaše. To opaziv Zmajilović, odvede Krušelića u obližnju sobu pa tù i njega smjesti u postelj.

Po što se malko oporavio Krušelić, zapita ga svedj još uz poštelj mu stojeći Zmajilović na novo glede Frankopana, što naime misli kako bi trebalo da se postupa š njim.

"Ja te svjetujem, brate," odgovori upitani "da ga pustiš, nek ide kud ga je volja."

"Šta govoriš? — Tog zulumčara da puštim!" primjeti strastno Zmajilović "da nem prvom prilikom na novo pogazi naša prava i našu čast, otimljuć nam uz to imanje i život.... Ne, ne, to ne može biti nikako."

"Slušaj me, pa onda čini što za bolje nadješ... Vjeruj mi, ako itko imade uzroka da se osveti bana, to ga sigurno imam ja s težkih muka što ih prtrpih u njegovih ruku; nu za to ipak, ako sve dobro promislim, te stvar obou više uvažim nego li vlastitu, i opet svjetujem da ga pustiš na slobodu.... Čuj razloge za što: ti znaš da je ban, bio on u ostalom kakav

mu drago, ipak ban, te kao takav da je kraljev namjestnik u našoj zemlji; za tim znaš, da Frankopana ne samo sbog hrabrosti već i sbog vjernosti i privrženosti svoje prama kralju, isti miluje i visoko cieni. Onaj dakle koj bi htjeo kidisati banu, pogriešio bi proti zakonu, a ujedno bi uvriedio kralja, koj ga nedavno naročito ovlastio da brže bolje u njegovo ime kupi vojsku te s njom da Betlenu na put stane. „ Ali promisli samo,„ uzme Zmajilović, sakršiv rieč Krušeliću, al taj mu rukom mahne u znak da šuti i da ga sluša mirno do kraja. „ Znam ja „ nastavi Krušelić „ šta ćeš reći: da je naime ban krivac pred svietom i zakonom što ga povriedio toliko puta nesnosnim zulumom. To je istina, koju tajiti ne može nitko, ali uprav za to treba da mu sud kroji isti zakon što ga povriedio a ne pojedini ljudi. Sabor kraljevina, što će se opet na skoro sazvati morati, to ti je ono mjesto gdje ćemo se opet ogledati š njim, i gdje ćemo složnim zahtievanjem izposlovati da se ili sam odreče banije, ili da se zakonitim putem svrgne s té časti.„

Zmajilovića uvjeriše razlozi prijatelja, te za to na slobodu pusti bana, rekav mu, da se na tom jedino zahvaliti ima Krušeliću. Ban se strašno namrgodi uz to, te ne rekav ni rieči, uzjaše svog vranca i odjaše put Varaždina uz pratnju Ignjatovića i ono njekoliko vojnika njegovih, što ih takodjer na slobodu pusti Zmajilović.

Ima izmedju zlobnih ljudij na svietu i takovih, što ih pravedni ili velikodušni kakav čin neprijatelja većma razdraži nego li da im je isti nahudio Bog zna kako. I Frankopana vrlo razpali i uvriedi, što mu upravo Krušelić izposlovao slobodu, te se za to jašuć mučê zakleo da će se prvom sgodnom prilikom krvavo osvetiti tomu čovjeku, koj ga ne samo zazlozi, već i velikodušjem svojim na novo ponizi i osramoti.

Došav u Varaždin dočuje ban od Kraljića da posadnom vojskom domaćom, s tajnoga valjda upliva banovih neprijatelja, zao i oporan duh vladati počè, dočim se tudji i nedavno prispjevši vojnici vjernostju i odanostju odlikuju. Ban to razumjevši ne počasi časa, već stragostju s jedne a darežljivostju s druge strane uguši i svlada opasni taj duh, za tim pako odmah stadè sve to veću vojsku u Varaždinu i okol njega sakupljati, ne bi li mu sretno za rukom pošlo kako valja dočekati i uzbiti Betlena ako bi udario na Hrvatsku.

Dok bana zanimaše bojne té priprave, ne dav mu oduška ni vremena da svojim strastim popusti uzde, dotle u Grebengradu uz brižljivu i nježnu godbu i njegu liepe Mandaliene i majke njezine za čudo hitro ozdravise do dva bolestna prijatelja Ivan i Gjure.

U to prodje ljeto, a jesen nadodje, I berba prodje, a za njom i mjesec listopad, te posvuda obična u to jesensko doba tišina zavlada, samo u Grebengradu pojavi se, a to uprav u oči prvoga studena, živo i neobično njeko kretanje, što je slutilo na izvanredni njekakav dogadjaj koj se imao tù sbiti. Pa tako je zbilja i bilo, jer sutra uprav na dan svih Svetih, a ujedno na rodjeni dan liepe Mandaliene, imalo je biti vjenčanje njezino sa Krušelićem, koj je radostno i nestrpljivo očekivao taj dan, gdje će mu ogranuti sunce nove sraće u braku s ljubom svojom.

Ožudjeni taj dan svanu, te opet, kao u proletje na Gjurgjev dan, sakupiše se mnogi prijatelji i znanci Turkovića i Krušelića u Grebenu

Po što se svrše crkveni obredi vjenčanja, sjedoše svi u dvorani ručati. Domaći i gosti, svi bijahu tom prilikom veseli, samo u Mandalijene mogo je opaziti onaj, koj ju pobliže poznavao, da je nješto sjetna nevesela. Suprug, brat i majka pitaše ju na tiho, šta joj je, nu ona im ne znade ništa drugo odgovoriti do jedino: da joj nješto na srcu težko, — a šta li je uzrok tomu, ne zna ni sama. Bilo joj, kao da njeka tajna zavistna moć crnom koprenom hoće da zastre mladu sreću njezinu. Ljudi to čuvstvo obično zovu slutnjom, što mnogo skoro svakim čutljivim ženskim srcem manje više gospodi u odsudnih časovih života.

Vrieme uvjek hitro prolazi, kamo li u ugodnom družtvu; ne bi dakle čudo, što gosti sakupljeni u Grebengradu ni ne opaziše, kako sunce već odavna za gorom zadje, kako li jur nastade noć. Razigrani, kao što su bili, rado privoliše kad ih domaćin Turković pozva, da ostanu u gradu svi zajedno do sutra. Svakomu je milo bilo da može za njeko barem vrieme u veselom družtvu prijateljskom zaboraviti sve brige i jade, što ih svakomu na pose zadade tužno stanje domovine pod upravom Nikole Frankopana kojega ime tom prilikom, kao u dogovoru, baš ne spomene nitko, ne hteć, valjda tim trovati obću radost.

Moglo jur biti okol polnoći. Njekoji starci i gospoje već odprije odoše spavati, a mladoženja isto tako iz dvorane kradomice nestade, nu to nesmuti ni najmanje ostale, koji stadoše tim većma bučiti grajuć, pjevajuć ili medjusobno nazdravljajuć si punimi čašami. U to uniđje sluga te Turkoviću javi, da je njeki hodočastnik s daleka puta došo u grad, moleći za noćište.

Znati valja, da je bio u ono doba običaj hodočastiti ljudi do Jerusolima. Te hodočastnike ili "romare„ primali bi svigđje rado i gostoljubivo, pa za to i sad domaćin sa etolice skoči, izađje, te se za skoro opet vrati s hodočastnikom, inače čovjekom visoka stasa i vrlo guste sijede kose i brade. Oči tom romaru nitko nevidi, budući ih svagda pobožno oborivao, kad bi ga tko god pogledao. Odjeven bijaše širokom romarskom mantijom, urešenom na ramenih s obje strane pokrovačom, tim običnim znakom hodočastnika. U jednoj mu ruci široki šešir, a u drugoj veliki štap s cislom.

Sve nazočne njekako neugodno dirnu nenadani taj gost, koj ne htjede pravo ni jesti ni piti, tvrdeći svejednako da je umoran s daleka puta i da čim prije želi leći spavati. Nitko ga za to nije ustavljao ili molio da ostane, kad se dignuv sa stolice stao oprašćati, već mu je svaki radostno želio *lahku noć* kad je pošo za slugom, koj mu pokaza sobu gdje će noćiti.

Svim odlahne, čim taj čovjek ode, te za tim opet stadoše veseliti se, nu to im ne pođje za rukom onako kao prije, te tako okol dva sata iza ponoći već svi odoše spavati, što za ista ne bi učinili bili da ih nije smutio nadošavši te svim neugodni gost.

Jedva što je svanuo drugi dan — a to upravo kobni dan mrtvih — ustao je tiho Krušelić, ne mogav više spavati, te po što u čelo poljubi milu još spavajuću ženu svoju, ode u vrt gradski, da tu u samoći koj časak provede na čistom jesenskom zraku, i razmišljajuć o neizmjernoj sreći, što ju postigo od jučer, da dočeka sunce kad će izhoditi. Dva tri puta prošetao se kroz vrt, za tim sjeo pod stoletnu onu lipu, gdje je u proljetje izprosio Mandalijenu.

Digitized by Google

U gradu je sve još spavalo, gospoda i družina, a u naravi isto tako sve mirno i tiho bilo.

Da ne budu Krušelića posve zaokupile misli mile i sanjarije rajske to bi bio čuo kako iza njega u palom uvehlom listju iz tiha zasusti plazeća guja, al on toga nije čuo ni vidjeo.... On je nadalje sanjao.

Prodje sat, prodju i dva. Sunce već odavna svanulo a u gradu već svi na noge bili, te upravo pošli da za jutra ručaju, kad li glas puče da Krušelića nigdje nema. Svuda ga po gradu stanu tražiti, ali badava, nema ga te nema. U jedan put zavrisne ženski glas iz vrta. Svi polete odkud glasa čuše, i evo — pod lipom vide Krušelića mrtva.... Kleta mu ruka iz potaje probila plemenito srce.... Uz njega na zemlji leži Mandalićena onesvestjela s pregorke boli....

Svi se nazočni od užasa i jada s početka ukoče, za tim pako, razabrav se, Krušelića i Mandalićenu odnesu u grad, gdje sad u mjesto veselja i radosti, nasta jauk i plač gorki.

Otajstvenomu hodočastniku ne bi medju tim nigdje traga ni glasa. Ne stade ga kao sablasti noćne što bježi izpred svjetlosti biela dana. Nitko ga ne vidje kad je otišo iz grada i kuda. Strahovita sumnja porodi se u svih, i mnogi si po tiho prišaptivahu da je po svoj prilici taj sumnjivi romar najmljeni ubojica Krušelićev.

Opet danak minu, a svečanost, što jučer započe sjajnom svatbom bude danas svršena sprovodom.

Tajna ruka sudbine ne počiva nikad, već sve jednako dieli sreću i nesreću i to — kao što ljudi vele — većom stranom krivo, budući mnogi zlotvor kroz sav svoj život zdravo i sretno prodje, dočim u životu pravednika nesreća nesreću sustiže — nitko ne zna kazati za što, ali je tako.

Po što zdrava narav Mandalićene sretno preboli težku bolest što ju spopade po smrti ljubljenoga muža svoga, ode joj brat Gjuro prieko Drave k Batjanu, gdje ga pod stiegovi Betlenovimi skoro snadje junačka smrt što si ju želio i jedva dočekao. Staricu majku njegovu nenadana ta vjest takodjer svali u grob. Mandalićena njekako pregori i te težke rane, te se preseli u njeki samotni Zagorski grad na poziv kneginje Marije Frankopanove, s kojom je sred zabiti u najvećem prijateljstvu živila. Tu su obje zajedno, spominjuć prošastnosti gorke plakale nu za tim i tješile se medjusobno, tu su isto tako mnogo dobra tvorile, taruć kriepkom pomoćju krvave suze sirotniji kmetskoj, štono je u prostodušnosti svojoj gospoje te smatrala kao angjele ili blagotvorne vile, poslane od Boga siromakom na pomoć i utjehu.

A Frankopan, šta je s njim? — pitat će valjda mnogi čitatelj, koj valjda jur pogodi, da Krušelića iz zasjede ubi Ignjatović što dodje pretvoren u romara noćiti u Grebengrad. Dà, taj ga zlotvor ubi na zapovied bana, koj se poslie radi tog ubojstva izpričao tim što je tvrdio o Krušeliću da je s Betlenom bio u tajnom savezu; nu prijatelji Krušelića i Turkovića znaše dobro da je to zlobna izmišljotina i laž banova, te s toga na zagrebačkom saboru g. 1621 umoliše kralja da Frankopana svrgne s časti i da im drugoga bana dade, na što kralj druge godine zbilja i pristade, čim na saboru Požunskom Gjuru Zrinjskoga naimenova hrvatskim banom.

Digitized by Google

Frankopan za tim odè na svoja dobra u Primorje, gdje je kutrio kao samotni ćuk, dok ga g. 1641 opet ne pozvaše na sabor u Požun. Tu se iz nepada razboli, te odè da se lječi u Beč gdje skoro i umre. Mrtvo tielo banovo odpremiše iz Beča na Trsat iznad grada Rieke, i tuj ga svečano sahraniše. I dan danas vidjeti je tu na kamenoj ploči izrezan lik Nikole Frankopana s napisom, navodećim sve njegove časti i tobožnje krieposti, dočim mu zloće i mane ne spominje. Nu ništa za to, istina i pravda, koja kada tada na vidjelo iznosi sva budi dobra budi opoka djela, ubilježit će nepristranom svojom pisaljkom u listinah narodne poviesti: kako je banovao *Nikola Frankopan*. Tako valja, neka se zna tko je vjera, tko nevjera.

SEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakariaševića.

S poljskoga.

VI. (*Dalje*).

Klonović kupi brod i uze nanj tovariti živež. Gradjani si prišaptavahu: "Sebastian koće, da digne trgovinu, ide u Gdansko i odanle će dovesti atlasa, tibeta i skupa jantara. Otvoriti će dućan i bit će velik gospodin. Sebastianova ne će nas ni pogledati, kad bude šetala u srebru i zlatu."

Tako su razgovarali gradjani. A Klonović stajaše na briegu Bistrice, smućenim okom motraše modre joj valove i spominjaše onu dobu, kad će se na tih valovih zavesti u daleke krajeve. U pameti mu uskrsnuše priče starog Bartoša; priče, slušane u ranu zoru mladosti, kadno je okol njega bilo sve toli krasno, toli zlatno! Stari Bartoš mnogo mu je pripoviedao o kitnjastih obalah Visle, o nevoljah brodarskih na vodi i o radosti, kad se srećno vraćaju u krilo drage Poljske, svaki s novom čapkom i u novoj kazajci.

Sve to pjesnik htjedè vidjet na svoje oči, htjedè preporoditi se medj pukom, koj je razumievan i koj je oličiti umjeo. Ljubljaše ga baš onda, kad su ga svi pjesnici odbacili.

Najposlje zapliva brod u valove, kule Lublinske izniknoše u magli, iza njekoliko dana razkošnog brodenja, zakliktaše silna pusa pjesnikova:

"Rodna zemlja, Poljska mila,
Cvjet je krasan s božjeg krila!"

Briezi, gore, gradovi titrahu pred okom pjesnikovim, koj se je bavio o bogatstvu i blagu svoje zemlje. I kanogod je prije od jednog kraja do drugog obišao zemlju Rusku i obraz joj naslikao, tako se sada baci na sjever, zapisujuć svaki utisak, svaki otočić, svako slovce koje bi brodari izlanuli a njegovo uho čulo.

Gradjani izgledaše skupocjene robe, žena sanjaše o bogatih opravah, a pjesnik skupljaše blago za narod!

Puče na posljedku glas po Lublinu, Klonović se vraća. Kristina stane na prozor, očekujuć bogate haljine, srce joj silno kucaše a obraz goraše žudnjom. Snivala je o veliku dvoru. No u mjesto at-

Digitized by Google

lasa i nakita donesô je pjesnik svežanj papira, doneô je „Brodara„ *)

Podigne se domaća buna. Kristina u ladji narice, što nije radje uzela Šipka, koj svoju ženu odieva tibetom i damaskom! Ala bi joj damask liepo pristajao! Ala bi sametove njene oči u tibetu krasno odsievale!

No nije dugo Kristina naza rovila. Sutradan dodju u njihov dom gradjani i jave Sebastianu, da ga je grad obrao za načelnika, kao najdostojnijeg te časti.

Sreća i mir zakucaju na vrata pjesnikova; Kristina će šetat u svili, u hramu će sjedjet prva u klecalu pred velikim oltarom.

I sbilja bilo je mirno u domu Klonovićevu. Žena se njegova odievala, davala zabave i gostbe. Na muža se samo onda sjetila, kad je trebalo novaca na razbludni život. Sreća i obilje vladalo je na oko u domu načelnika Lublinskoga. Susjedi su zavidjeli tu sreću, misleć, da će Klonović dići nov dom, kao što su do sada svi načelnici činili; jer je ta služba plodonosna, mogaše ju koštiju sdlmiti, tko da se opre načelniku.

Tako su govorili gradjani, a siromašni pjesnik zatvoren u sobici, koja ga od nepristojnosti žene skrivala, preplakog bi prebdio noći, razmišljajuć o porocih svoga družtva. S novom službom imo je više prilike još dublje zaviriti u srca ljudska. Na zemaljskih sudovih vidjeo je skvarenost tadašnjeg plemstva, koje uholo radi svojih prava niže je preziralo, a domovinu smatralo kao veliku riznicu plemićkih prava. To je domovinu branilo, za nju krv lievalo, za nju život poklanjalo, više poletjeti nije moglo. Veliko srce pjesnikovo tugovaše rad tolike nepravde i razli iz sebe žuč, da ogavnoće izpali nane svojega vieka jer je on želio nekto bi „draga Poljska u obilnosti sjedjela, kao nakrilu božjem„ Poljska je ljubo gradjanin!

Opet minu nješeliko godina spokojne, krvave radnje. Što je Klonović pisao, što je ciele noći radio, nitko za to u gradu ne znaše. Samo svećenik iz novog samostana, idući o ponoći k bolestnomu s „Gospodom Bogom„ spazio bi u domu na uglu svjetlo, i kad je prolazio kraj prozora, vidjeo bi gradjanina, gdje sjedi nad knjigami i.... "piše stvari, koje noć pokriva.„

Starovjerska ura pokazuje osamnajst sati. Klonović sjedi u sobi, razbiruć pred sobom papire. Očinskom radošću gledaše mene ove svjedoke boli i razkošja svojih; srce mu je naglije kucalo, lica se rumenila. Prevrtaše listove, sad bi ih čitao, sad se posmjehavao, sada suze brisao; za tim ustade i poče hodati po sobi. Prerana sjedina gdje gdje pokriva prerano pljesivu glavu, uzmosit stas prignuo se k zemlji, silna goreća ćućenja navorala njegovo čelo. Okol ustiju prestrta žaloba i turobnost, oko ugaslo, prsa upala.

Dugo je hodio po sobi. Najposlje stane uz prozor i gledaše na

*) "Felis„ zove se jedna pjesan Klonovićeva.

ulicu, kao da njekog izgleda. Ali na ulici bi pomućno i glulo, nebesa naoblačena, tmasta, samo nad kraljevskom ulicom strčile su dvie crne kule novog samostana, popat dva ogromna nadgrobna spomenika. Klonovića popari mraz na cielom tielu: padè mu na pamet, da ga je pred više godina isti ovaj strah na ove kule spospao. Kao onda, tako se i sada prekrsti, preporučujuć se u obranu Gospe Marije, zaštitnice krune Poljske.

U to se otvore vrata njegove sobe. Klonović potrči, da čekana gosta pozdravi; no spaziv̀ši ga, začudi se. Bio je to njetko neznan, u dugu crnu odielu, lica, uvehla lica.

„*Laudetur!*„ vikne neznanac gledeć načelnika smetena.

Klonović mu ponudi stolicu, pitajuć ga, čemu tako kasna posjeta.

A onaj mu na dugo i široko uze pripovietati o njekakih sirotah, koje zaštićava, te moli načelnika, da im bude milostiv. Napokon kad uzgred napomene njegove spise, koje marljivo čita, navlastito hvalio je malu knjižicu njekog šlehtića poljskog, napisanu proti redu družtva Isusovaca. Klonović mu pogleda ostro u oči; no ondje opazi podpunu iskrenost. Priznadè dakle, da je on taj šlehtić i za divno čudo, upravo onda padè mu pogled na dvie crne kule novoga samostana.

Neznani gledaše na stol i pokazujuć na papire, rekne:

„Brez sumnje opet nova pjesan....„

„Jest.... to sam pisao samo tako radi zabave.„

Onaj se ironički nasmjehne.

„Liepe mi zabave, koja može čovjeka imanja i duše stojati!„

Klonović ukočeno gledaše neznanca; zla slutnja stisne mu dušu.

„Kako to?„ upita.

„*Victoria Deorum i Worek Judaszów*;„

Ubogi pjesnik pretrne. Tako je ekrstio bio dvie satire, koje je istom mislio u Krakov poslati. Odkuda mogaše neznanac za njih doznati.

„Acerne,„ uze neznanac glasno govoriti, „veliki naš pjesniče! za što pjevaš stvari, koje krije noć?„

„Govorim istinu.„

„Isukrst dodje, da svjedoči o istini, a kad Pilat zapita: Što je istina? Za što nije nitko odgovorio?... Hoćeš da popraviš ljude, koji su nada tebe uzvišeni? punom pregršti bacaš im istinu u oči, pak misliš, da će to teke lakko proći?... Smiehu izvrgavaš plemićke grbove, hoćeš, da grbom bude krieposti i zasluga.... Ti ništetni prahu! Ti nevoljni crvku! ti hoćeš da svieet popraviš? On će te prignjesti težom svojom, a ti ni pisnuti ne ćeš! Svieet će ići ko i dosad, brez tvoje istine, a ti ćeš uginuti, jadno uginuti! Govoriš o redu.... o liednji, umri čovječe! ohola dušo! u prahu valja ti se pretati i oči zasloniti! Pravis blato i prskaš njim, a možda.... možda ćeš s palicom božjačkom udariti na vrata samostana....

Klonović sjedjaše naproti neznanomu i sjevajućim okom gledaše njegovo obliče.

Digitized by Google

„Još je kada,„ reče dalje neznani i mašajuć jednom rukom papire; pokaza drugom oganj u peći.

„Došo si k meni u lavjoj koži, čovječe!„ krikni Klonović, odrinjujuć neznanca. „*Appaye, Satanas!*„

Neznani se prepao, što ga je Klonović silno grunuo, za to položiv ruku na prsa, uzdalne i ode.

Dugo stajaše Klonović na prozoru, srce mu nemirno udaralo, rieči neznanca ukazaše mu trnje, koje je do groba gaziti morao! A crni stas lagano koracaše gradskom ulicom, poput tamne sjene.

Sada istom dodje gost, kog je očekivo. Bio je to njegov prijatelj Sebastian Kajek, koj iduć u Krakov, imo je njegove rukopise predati tiskaru Strnackomu.

Klonović ih smota, sveže, blagosovi i zatakne prijatelju u njedra. Njekom žalostnom slutnjom rekne mu, neka, kada umre, napiše stih na njegovoj nadgrobnici. Čim je Kajek izašao, baci se Klonović na koljena i dugo, dugo moljaše, taruć grozne suze, a kad je ustao, bijaše mu obličje naduhnuto, i pričini se, ko da se njeki žar ovio okol glave pjesnika-mučenika!

(Dalje).

NARODNA PJESMA.

Iz sbirke Tome Mandekića.

Majka nevjera.

Dva su grada u poredi bila:
Jedno Janjac u drugo Budimac.
U Janjcu je Vide Jančarine
U Budimu Anica djevojka.
Prosi Vide Anicu djevojku,
Prosi Vide, al mu ne da majka.
Izprosi ju na sramotu majke,
Kupi Vide kićene svatove.
Vide idje po djevojku mladu,
Majka idje u goricu crnu,
Pak mi nadje zmiju jadovitu —
Te je tukla ljetni dan do podne,
Pa je čaše vreda natočila
A od pol je vina donalila.
Ali žarko upočiva sunce.
Svati idju bielu dvoru svomu,
Majka idje pred svatove mlade,
Čaše pruža Anici djevojki:
„Na Anice moje diete drago!
„ Primi čašu stare svoje majke,
„ Nerodjene kao i rodjene„. —
Mudra Ane tiho odgovara:
„„Liepa vala baš Vidova majko,
„„ Mene moja svjetovala majka;
„„ Da ne pijem prije mužke glave
„„ Moja majko ni vode ladjane;
„„ A kamo li vina crvenoga„„. —
Kad vidjela baš Videva majku,
Da Anica da popije ne će
Pruži čašu sinu jedinomu;
„Na ti Vide, moje diete drago
„ Na ti čašu vina crvenoga,
„ Namiešana meda proljetnoga„. —
Na majku se grotko nasmijao,
Dje se majka dobroj volji dala,
Živ priniče a mrtav odmiče.
S konja pade na zemljicu crnu.
Kuda mu je konja poštrapalo
Tuda mu se konjic razpadao.
Kad vidjela Anica djevojka
Da mi Vide crnoj zemlji pade.
„„Jadna bila ti nevjerna majko
„„ Što si svoga otrovala Vida
„„ Zbogu mene, djeteta tudjega.
„„ Ja sam mlada, steć ću i drugoga,
„„ Ne ćeš Vida, vjera ti je moja!„„

Digitized by Google

ILIJADA, GRČKE NARODNE PJESME

od prof. Jos. Kostića.

Pjesma VI. Sadržaj: Hektorov razgovor s Andromahom.

(Dalje).

Boj se bije po ravnom polju medju riekom Simois i Ksantos; padaju junaci; Nestor hrabri Argivee a Helan, sin Priamov najvještiji kobnik, obodri Hektora i Ameja razpršene Trojane posakupiti i spremiti ih na odsodnu bitku; nuza te naloži Hektoru u grad odići te materi Hekabi kazati: da starice Trojanke u hram sakupi te da se Ateni svečano zavjetuje dvanajest junica žrtvovati i da joj prikaže najveću, najdragocjeniju i najmiliju odjeću, što ju ima, ne bi li im se božica smilovala te ih oda zla i hudog Diomeda izbavila (1—101). Hektor dragovoljno izvrši, što mu se izreče. Na to izidju dva velika junaka na bojište, Glaukos i Diomed te se medjusobno propitaju, kog su roda i koljena; tu upoznaže, da su im se djedovi vrlo dobro pazili i iskreni prijami bili; okanišu se boja te si zadadoše, rukujući se, tvrdu vjeru junačku a oružje si izmieniše, no za svoje zlatno dobi Glaukos mjedeno (102—236). Hekabe po Hektorevom nalogu odè put hrama te sve izvrši, no božica prošnje ne usliša (237—312). U tom potraži si Hektor brata Aleksandra, koga ukori, što je postao nemarišem a narod pada kao pljeva; Aleksandro mu obrekne, da će ga sliedom sliediti. Na to se porazgovori s neveljnom Helenom, te joj kaza, da Aleksandra obodri, za tim potraži si suprugu Andromahu, koju u krasnoj kući ne našavši zastadè se sa svojim milim sinom Astijanaktom na Skaičkih vratih; tu se š njimi oprosti i tješeć ih odè put bojišta, gdje ga i Aleksandro u boj idući, stiže (313—529).

Ota pjesma čini nam se, da uprav nastavlja sve dogadjaje prvašnjih pjesama no podublje promatrajući rekli bi, da tomu nije sa svim tako. Diomed nije onako označen, kao što u petoj pjesmi. Da vidimo: Diomed pita Glauka tko li je, da li je bog; na bogove mu se ne će udarati (128). Kako da Diomed tu ne razazna boga i čovjeka, dočim mu je to Atena udielila (V. 128), gdje mu je sa svim jasno rekla: "Skinula sam ti s očiju maglu, da boga i čovjeka razaznadeš;" tu se ne pita i ne nagadja, da li mu je to udielila Atena za koj čas, očevidno ostaje mu taj dar, držeć se njezinih riečij, dotlje, dok mu sama Atena opet ne uzkrati, o tom pako nije ni govora bilo u petoj pjesmi, da mu je Atena uzkratila. S toga imamo i zaključiti, da je Diomed u šestoj pjesmi sa svim protivno obilježen, nego li u petoj. U razgovoru izmedju Alexandra (Parisa) i Hektora ni slova što bi se odnašalo na dvoboj u pjesmi trećoj (326....) pače Hektor mu veli, da je hrabar i s toga ne kudio ga nitko (532). Da je sve u pravom savezu, bi li mogao Hektor tako govoriti? Da mu je na pameti onaj dvoboj s Menelajem, u kom se Alekandro kao kukavica izkaza, bi li mu tako milo govorio? ne bi li ga cielog razgovora kudio toga radi? Za isto ne bi Helena svu krivnju na se navlačila (344), znala bi, da je tomu za sada sam Aleksandro povod; napomenula bi bar to, da joj se više ne će u Troji biti, jer se ima zadata vjera i rieč izpuniti; bi li se napokon Aleksandro mo-

Digitized by Google

gao odvažiti opet u boj pojti, koga za isto sav narod kao kukavicu mrzijaše (454)? Ota pjesma, rekli bismo puno srdačnosti, čuvstva i ljubavi, izuzamši njekoliko stihova, svjetli kao zviezda nad inimi jer je glavni sadržaj u njem razgovor i oproštaj Hektorev od Andromahe.

Nadalje ćemo udariti na pojedino, što nam se vidi koje nepravilno koje neobično a i na ono, što nije sa svim točno i jasno. Vlastita imena iziskuju za isto velike točnosti u pjesni te treba, ako i nisu imena glavnih osoba, da si ne protuslove t. j. da se jedno te jedno ime ne nametje i osobi i rieci ili gradu kao što je ime Aisepos i Pedasos (21); ako se ima izumjeti koje vlastito ime a ono će se pjesnik bar starati, da ne budu osobe, rieke i gradovi imenjaci, no gdje nije cielosti i jedinstva, gdje je narod pjesnik tu nema ni takvih pravila. Hektor govori (114), da će došavši u Troju starješinam i Trojankam naložiti, da Ateni žrtvuju, da ih oda zla i propasti oslobodi; no o starješinah ni govora (269....). Smiešno nam je čitajući, da se Diomed (123) u devet godina s Glaukom ne upoznade, a Glaukos ga imenom naziva (145), koj nije baš tako neznatan junak. U ovoj pjesmi nalazimo Dionysa, da se broji medju nebeske bogove, što podosta dokazuje, da je pjesma (142) kasnijeg vremena; isto tako i bilježenje čovječje što se po duhu tih pjesama ne slaže s naravom čovječjom, koja je za to doba više s božjom spojena, te čovjek neposredno ili posredno s božanstvom obći. Cieli sadržaj ote pjesme dokazuje, da ga je narod izpjevao, kad mu je zasvjetlila izobraženost, kad mu se je tvrdo i na tudjinu naviklo srce udomaćilo. Ima li više čuvstva, više ljubavi više pomirivanja, nego li u ovoj pjesmi? Doista ta pjesma ide u red najmilijih pjesama, što ih u Ilijadi čitamo.

Jedno po drugo iz svega vidit ćemo da u Ilijadi u pravoj cielosti ne može ni govora biti, jer da bi tomu tako bilo, ne bi nalazili takvog protuslovlja, tolike neskladnosti; da je po jednom pjesniku sastavljena ne bi bilo takih stvarij, koje su očevidno za sto godina kašnje, ne bi bilo takvih izraza i sastava, kojim nije para u ostalih pjesmah, već bi teklo kao bistra vodica na ravnom polju; što pako nije, jer je iz narodnih pjesama, koje učeni stari Grci u tu veliku pjesan sastaviše, kako im bi naloženo; bilo im je do toga, sve što posakupljeno bi, do cielosti dotjerati a ne paziti, da li je u savezu i skladnosti; da im je to na pameti bilo, i da nisu gledali svaki stih potomstvu sačuvati, ne bi im Ilijada toliko pjesama, toliko slihova imala; do duše su i rapsodi sigurno dosta dometnuli i umetnuli, jer je svaki gledao izgladiti što je opjevao, t. j. zanimivo začeti a milo svršiti. Te pjesme bile bi više izvorne po našem mnienju, da nije Hipparh najstariji iz loze Pisistratove i najmudriji Atenjanin za ono doba, koj je prvi u grad Aten te pjesme donio (Aelian razl. povjest. knjig. VIII. pogl. 2.) podmorao rapsode, do ih na svečanosti pjevaju. Po tom im je pružio priliku, da ih ili uglade ili naruže, što je i sigurno bilo, jer pjesme ne bijahu napisane; a prije nego li ih Pisistrat u Aten donese, bijahu te pjesme po dosta preinačene, jer ili Pisistrat ne sakupi u narodu, gdje procvatoše, u Joniji (Aelian raz. poviest. knj. XIII. pag. 13.), već koje kud po Grčkoj, kamo ih je donio po Aelianu i po Heraklide iz Jonije Lykurg, koj se je tu dulje vremena bavio.

Digitized by Google

NAŠI GIMNAZIJALNI PROGRAMI.

(Dalje).

Osiečki. Razprava: *Electricität und Magnetismus in ihrer Wechselwirkung* (munjina i magnetizam kako je jedno prema drugom) od Joh. Pexidera, u svojih razdielih: *Magnelni i munjini glavni pojari, Uzrok u sebi magnetnih i munjinih pojava, munjevno-magnetni pojavi, kako se tumače ovi pojavi, magnetna munjina, probudjena munjina s jedne stoseri, munjina čista, kako se rabe pojavi iz ovih zamjenitih djelovanja izvedeni* tumači mladeži znamenite pojave ove, kojim se ne možemo dosta načuditi, i s kojih mnogoga zaboli glava kad ih začne na tanko tumačiti, te liepo protumačiv sve, nadje se u čudu, gdje se stvar ne da, kao n. p. novom žicom što ide pod morem od Valencie (u Irskoj) do Newfoundlandije (blizo Amerike). Onomad dodje viest u Valenciju, da nisu kadri na drugom kraju žice razgonetnuti viesti i da to često biva i u jednoj poslanici i sbilja se osvjedočilo, da se valja duhu opet iz nova boriti. Jedni tumače da je tomu uzrok, što se zemlja naša kreće od zapada k iztoku, a drugi drugako, naime tokom morskim, magnetinom zemaljskom itd. Nije sumlje da će se stvar konačno urediti: ali je žalost gdje sbilja vrlo malo občinstva o toj stvari zna, jer što se čuje često pričati o brzojavih i podobnih novijih izumih, to je smiešno, za to je i napisana ova razprava da učenici a i občinstvo malo prionu uz bolje znanje.

Iz školskih viestij. Učitelja bijaše 13 redovitih; za pjevanje (osobitom pomoći od 150 f. godišnjih što ih velедušno daruje naš slavni Mecenat. G. biskup Djakovački Jos. Jur. Strossmajer), risanje, francuzki jezik, pišanje 4 izrednani. Učenika bilo je 279; 7 više nego lani; od tih 129 našinaca 141 Niemac i 9 Madžara.

Senjski. Razprava je *Stellung der Mathematik zu den Naturwissenschaften und zur Philosophie.* (Kako stoji matematiku prema prirodnićkim znanostim i prema mudroslovju od J. Šacha). Napomenuv znamenitost matematike u našoj dobi, g. pisac pobija ostarjelo mnienje o tako zvanoj *čistoj i porabnoj* matematici, a to je jedno bez drugoga, kao živo tielo ili bez kosti ili bez mesa, nego je čista matematika obći diel prirodničkih nauka; razlaže što je izkustvo što li mačtanje (speculatio), da se ne može reći da je mudroslovje i matematika mačtivna znanost, nego da je matematika pomoćna ili bolje rekši namjestna znanost, naime misloslovju (logici), a drugčije opet stoji mudroslovje kad se uzme kao *kritika.* Šteta što nije g. pisac malo više razpreo svoje misli navedši i koj primjer, kojih doista imamo dosta i predosta, a osobito bi vriedno bilo napomenut mudroslovje kao kritika, jer tu joj glavna je zadaća (a matematika najveća pomoć), koju danas njekako rado zanemarivaju i vještje glave, iz puke lasti.

(Dalje).

SMJESICE.

— Po službenom izvješću dale su občine po Hrvatskoj i Slavoniji od g. 1851 do 1857 za pučke učione 894.159 fr. to je liep dokaz koliko naš narod za prosvjetom stari, a to tim većma, što su to samo občine dale, te nije trebala država nikakovo pomoći dati.

— Godine 1770 bilo je u Lipsku 17 knjigarna; a sad ih je 1778.

— Pričaju kako je jednom njekoga Sultana, pošavšega da klanja, ustavio ubog njeki Turčin zamršene brade, podrtih haljina, šuplih postola i rekao mu prekrstiv ruke: Te-

žki padižahu, vjeruješ li što piše prorok? — "Vjerujem u rieč prorokovu." — U koranu piše prorok, da smo mi svi pravovjerni Musulmani jedna braća. Gospodaru brate, kad smo braća hajd da dielimo baštinu; meni pol a tebi pol carstva. — Sultan se nasmiehnu rad ovakovoga prosjačenja te mu da jedan srebrn novac. Siromah Turčin uzme ogledat novac sa svake strane i mašuć glavom progovori: Gospodaru brate! kakova je to dioba? u tebe je pusta srebra i zlata da ga sve mazge Carigradske ponesle ne bi; a moja djeca gladuju doma, da im se sraslo grlo od nejela. To nije diobe, jedva milostinje — Na to će sultan: "Da svaki moj brat dodje te da s njim dielim carstvo, jošt bi ti morao od toga novca nješto povratit" i ode. To se činilo Turčinu nevjerovno, jer reče: Il laže padišah jer mora da je siromah — il laže prorok, jer nismo braća — il lažu oba, jer sam ja gladan s bratstvom i bez bratstva.

— Bože naš občuvaj od velike slave, jer iza smrti istom pokažu se sve strahote njene; strašan primjer nam je i pokojni misionar Slovenac Knoblehar kojemu braća Slovenci kane dignut spomenik; da je to nek bi i bilo, nego se njeki digli, da ga razkomadaju; udo tiela da je u jednom a drugo na drugom mjestu itd.

— Liepo naše staro kresivo! Gdje si ti kud te nestalo? A ti slavna gubo (ili žegu) što rasteš na drvetu, ti bolesti njegova? ti jošt rasteš i cvateš, al tko mari za te? A ti divni kremenče, badava ti kremenila, sad ti je mira, nit te tko kopa niti tuče tvrdim nadom, jedva te još vidjet na kojoj staroj puški, da kresneš, barut zapališ. Ode Vam svim slava bez traga. Zašto? Nastale žigice (ili kako se zovu žižice, žigalice, užgalice, zapalci, zapalenke, ognjice, vatrice, šibice, žigala, plahnutice, ognjodrslice, ognjonosice, uzduvarci, oganj, vatra, plamenice, ognjotrice, sitni oganj, kresivice, kresivače, ognjokresci, divognjice, zamočice (one stare) itd. od svake ruke i struke. Al i njim ne bi slave do vieka, jer eno kako onomad Englez zapalio svoju smotku (pravu trabukos kako pišu očevidci). Vi znate što je munjina. Znate i to, da kad munjina prodje, svedena kroz dvie zice, s jedne u drugu, da iz obieh vrcaju iskre itd. Znate i to, da su metnuli morem žicu brzojava izmedj Engleske i Amerike. Onomad dodje Englez u ured brzojava toga, i veli da je rad nješto javiti u Ameriku. Činovnik mu odgovori da još nije brzojav za porabu občinstva. — "Ali gospodine, ja sam taj i taj, imam toliko i toliko dionica od toga brzojava i evo 200 guineja za viest." — A što bi rad javit? — "Molim slavni ured brzojavni u Newfoundlandiji, da neka mi pošlje što može jaču munjinu iskru, i neka javi kad će ju poslati." — Ured odgovori, da će zahtievana iskra za jednu minutu prasnuti. Englez sjedne, izvadi smotku i natakne gubu, primake gubu onamo, gdje će iskra vrcnuti, i — prsk! iskra prasnu, guba se zapali, a Englez s tako zapaljenom smotkom preporuči se činovniku, rekav "S Bogom." — Bog s Vami odvrati mu činovnik, te se sada Englezi nadtiču tko će pušit smotku zapaljenu ognjem amerikanskim.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— *Slovenskych pohadek a poviesti* od gospoje *Božene Njemcove* izašo je jur 10. sv. kod Jos. Šalka u Pragu.

— U Lublinu izdao je o. David *slovnicu Poljskoga jezika za djecu*, koju vrlo hvale.

— Ruska učena Akademija kani izdavati *Ruski rječnik*, na kom rade već od mogo godina, i koga do sada još ne ima; jer onaj rječnik R. Akademije nije rječnik čisto Ruski nego su u njem i crkveno-slovjenske rieči, a ono drugo je rječnik veliko Ruskoga razrečja.

— U 7. knj. ovogodišnjeg *žurnala obštepoleznih svedenij* ima izmedj ostaloga i jedan članak *Hercegovina i Crnagora*, a drugi *Nečto ob Akermanskih Bulgarah*. (Sedm.)

— Minule godine izišao je u Moskvi *Novi sbornik Ruskih poslovic i pričtej, služaštij dopolnenijem k sobraniju Ruskih narodnyh poslovic i pričtej*, izdanih god. 1848 od I. Snegireva.

— *Mačica serbska* (lužička) u Budišinu izdala je 17. sv. svojega časopisa i kani svake pol godine izdat jedan svezak. U ovoj su svezci *Zimske wobrasy* i *dwesač spěwow*, od Sejlera. G. Jenč pridbodje dalje *Jan Mihal Budar a jeho wótkazanje*; Od M. Hornika su dva članka — i *Wustawki belletristiskaje* i *Žiwjenopisne listki*.

— G. Mihajlo Gj. Gjelešević, arhivar suda varoši Beograda, preveo je iz Narodnih (?) knjiga (Čiji?) *život blaženo-počivšeg Cara Ruskoga Nikole I.* i sada poziva na predplatu na ovaj svoj prievod, koj će stojati 25 kr. Upisivanje traje do konca rujna o. g. kad će i knjiga biti za cielo gotova. Pisma iz Austrije neka se šalju knjižaru g. Soprono u Zemun a iz knežovine Srbije g. prevoditelju. (Sedm.)

— *Srb. Novine* javljaju, da su u Beogradu sahranili Jelenu, ženu pokojnoga Dim. Davidovića, zaslužnoga srbskoga književnika i diplomata.

— *Krit. Blatt.* javljaju ove dvie bezazlenosti. Dočim su u Njemačkoj (?) na pose u Berlinskoj akademiji Slovjensko nauke dopunitelјni diel učene izobraženosti (Bopp prvi pokaza učenomu svietu pravila staroslovj. jezika, J. Grimm piša predgovor Vukovoj Slovnici prevedenoj na njemački) to je slovjenština u Parižkoj Akademiji upravo gdjeno bijaše i grčki jezik za srednjega vieka: græca sunt, non leguntur. U sjednici ote akademije predà se 28 lipnja djelo Višeslavskoga, Ruskoga akademika *liepa i velika knjiga o podnebju Rusije*, koja je *nesrećom* pisana ruski. Istoj akademiji predà 29 srpnja akademik *Flourens* Nizozemac časopis češki *Živa* što ga u Pragu izdava prof. Purkinje; i se akademiji dalo na žao što je knjiga pisana *nesrećom češki*. (Cosmos I. livraison str. 18. i V. knj. 128). Nije druga, gospodo Zapadnjaci! Vi se zabrinuste za

Digitized by Google

učne gramatike sovjenskih jezika, J. Dobrovskoga, koj ni u svojih "Institutiones linguæ slavonicæ veteris dialecti„ ni u svojem "Lehrgebäude der böhmischen Sprache„ nije učinio ni što se umjereno ište. Ako za stari slovjenski jezik doista i vriedi izgovor da onda kad su "Institutiones„ pisane, god. 1822, najstarji izvori staroga slovjenskoga jezika još nisu bili tiskani i s toga pisac nije mogo doći do njih, opet ga treba prekoriti što je pišući češku sintaksu onako malo gledao na starje izvore češke književnosti, koji su mu bili otvoreni. Ali u tom pada na njega još jedan prikor, a to je što najviše primjera, koje navodi nije uzeo iz izvora, nego ih je sam načinio; a kad se tako radi, onda mjesto zakona u jeziku, kojega se drži sav narod, moraju doći misli jednoga čovjeka, t. j. samovolja. Iz ovoga što je rečeno izlazi što po mojoj misli treba prije svega iskati od naučne sintakse. Ona treba prvo primjere, kojimi potvrdjuje postavljena pravila, da uzima iz književstva, da bismo se uvjerili da pravila nije izmislio pisac nego da je ono doista zakon u jeziku. Drugo ona ne treba da se drži književstva svoga vremena, nego i starje i najstarje spomenike da pretrese, jer se u naučnoj sintaksi ne traži samo da se zna kako se sad govori, nego kako se i od najstarjih vremena govorilo, osim što i ovdje, kao i u nauci o oblicih starji zakon osvjetljuje sadanji običaj.

U koga su ova načela, on će doista radostno pozdraviti djelo g. Gj. Daničića, koj je sa više valjalih poslova u jeziku već na glasu, jer ono ne samo izvrstno odgovora rečenomu zahtievanju, nego se i sgodnom razredbom, točnošću i podpunošću vrlo dobro odlikuje. U njem ne samo nema ni jednoga pravila neposvjedočena, nego su i primjeri iz književstva uzeti; dalje ni jedna doba srbske književnosti nije preskočena, nego su spomenici njezini od XII. vieka do naših dana marljivošću, kojoj se doista diviti treba, izpitani i za sintaksu pocrpeni. Znam napried da će se gdjekomu učiniti, da je pisac stavljajući primjere učinio dobra suviše: ali tko promisli kako je važna stvar znati, dokle se u prošlo vrieme s kojim zakonom može doprti; tko uzme na um kako često dolazi pitanje je li što, što se u jeziku pokaže obće pravilo, ili je samo izuzetak, vezan za vrieme ili za mjesto, on će i u tom biti zahvalan piscu na bezprimjernu trudu njegovu. Ali mu na njegovom sa svim izvrstnom poslu ne može nitko većma zahvaliti od pisca ovih vrsta, koj je i dvjema knjigama svoje sravnjajuće gramatike, u kojih je nauka o "preglasu„ i "oblicih„ rad skoro dodati još jednu o sintaksi, i kojemu u ovom djelu Daničićevom stoji sve što mu iz važna diela srbske sintakse treba, i koj će osim toga iz njega pocrpiti mnogo oštroumnih primjetaba obće vriednosti. Podpisani misli da ima pravo kazati, da ni jedan slovjenski jezik o svojoj sintaksi ne može pokazati ovako valjala posla kao srbski u ovoj knjizi. Po svem ovom valja željeti da svršetak djela što prije na sviet izadje.

Ne može čovjek da ne nazove srbski narod srećnim, što dobivši od poštovanoga Nestora medju Slavisti nenadvišena sbirku svojih narodnih pjesama, kojim se sav prosvjetljeni sviet praveduo divi, i rječnik koj je ugled za rječnike, sad od mladjega čovjeka ima o jednom izmedj najtežih dielova u gramatici svojega jezika posao koj nauci tako sa svim odgovara.

U Beču 10. aug. 1858. Dr. Fr. Miklošić.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 27. *Na Rieci 2. Listopada 1858.* **VII. godina.**

POZIV NA PREDPLATU
NEVENA
ZA ZADNJU ČETVRT OVE GODINE
OD 1. LISTOPADA DO ZADNJEGA PROSINCA
1858.
Za domaće 1 f. za vanjske 1 f. 15 kr.

Ovim brojem nastaje zadnja četvrt ove godine, a njom i nova predplata.

Ovim brojem minuo je takodjer rok onoj gospodi lanjskim Nevenovim predplatnikom, što do sada dobivaše Neven, ovaj badava kao nakanadu za lanjske; molimo ih da nam ne uzkrate podpore.

Najuljudnije molimo osobito onu gospodu, što do sada (ili pol ili četvrt godine) uvjek još primaju Neven, a ne platise, da izvole poštar zaplatu, i ako ne kane u buduće Nevena primati, neka izvole namah prve broje od mjeseca listopada vratiti.

Onoj gospodi članom za ljubav, koja plata Neven za buduću cielu godinu unapried, *kanimo izdati Almanah, i to njim u pol ciene, koja ne će biti prieko 30 kr. sadanjega tr. 30 kr. novca. Da ne činimo troška suvišnoga, molimo svakoga g. člana kad prošlje cielogadišnju predplatu za Neven, da nam pavoli li dobiti pomenuti Almanah. Za ostale bit će ciela ciena. Ujedno molimo sve gg. spisatelje, koji imaju dobrih članaka bilo iz koje struke belletristične, neka nam ih izvole poslati uz naš trošak i ujedno uvjete naznačit.*

Digitized by Google

KAZNA NEVJERE.

Grof Belflor, jedan od najodličnije gospode na dvoru kraljevskom, bijaše strastno zaljubljen u djevicu Leonoru Cespedovu. Ne bijaše nakan, uzeti ju za ženu; kći prosta plemića ne činjaše mu se prama njemu; ne nakani nego učiniti ju ljubovnicom.

U toj namjeri sliedjaše ju svakamo, te ne propusti nijedne prilike pokazati joj tim nastojanjem svoju ljubav; ali niti je mogaše vidjeti, niti joj pisati, jer joj neprestano bijaše na vratu stroga i pazljiva dvornica, po imenu Marcela. S toga malo da ne sdvoji, te ćuteći da mu te neprilike strast sve to većma draže, ne prestade smišljati i snovati, kako da prevari Arga, čuvajućega svoju Jo.

S druge strane, opazivši Leonora, kako ju grof pazi, ne mogaše odoljeti, da i ona njega ne gleda.

Bivši tako, Leonora i vječna joj dvornica, idući jednoga jutra u crkvu, susretoše njeku staretinu, držeću u ruci jednu od najvećih krunica (čišla), koje bješe ikad pretvora splela. Srete jih sa sladkim posmiehom, i progovori dvornici: "Bog budi s vami i mir božji; dopustite da vas pitam, jeste li vi gospodja Marcela, ne oskrnuta udovica pokojnoga Martina Rosete". Dvornica odgovori, da jest. "U vrieme vas dakle sretam, reče staretina, da vam rečem, de imam doma starca rodjaka, koj bi hotio govoriti s vami. Došao je iz Flandrije, ne ima tomu davno; te ima vrlo važnih stvarij da vam priobći. Bio bi sam k vam došao, da se ne bude razboljeo; nu siromah je na umoru. Ja stanujem njekoliko koraka odavle; dostojte, ako vam je s voljom, poći za mnom".

Dvornica, pametna i razborita žena, bojeći se da ne zaluta, ne znadjaše što da radi; ali staretina ugoni što ju smeta, te joj reče: "Draga gospodjo, vi se možete u me posve uzdati; ja sam Šikona, licencijat Marko de Figverna i bakalaur Mira de Meskva reći će vam, da sam jim ja babica. Kada vas nukam da dodjete k meni, govorim samo za vaše dobro. Rodjak moj hoće da vam vrati nješto novaca, što mu je vaš muž uzajmio bio". Na tu rieč skloni se Marcela. Ajdemo, sinko, reče Leonori, ajdemo da vidimo rodjaka ove dobre gospodje; to je milostivan čin pohadjati bolestnike.

U čas dodjoše k Šikoni, koja jih uvede u nizku sobu, gdje nadjoše čovjeka na postelji, sive brade, koj ako i nije bio uprav bolestan, činjaše se ipak tako. "Evo, rodjače, reče staretina, vodeći predanj dvornicu, "evo mudre ove gospodje Marcele, s kojom želite govoriti, udovice pokojnoga gospodina Martina Rosete, prijatelja vašega". Na to starac, pridignuv malko glavu, pozdravi dvornicu, dade joj znak da se približi; te kada mu je bila do postelje, reče joj slabim glasom: "Draga gospodjo, hvalim Bogu, da mi je dopustio doživjeti ovaj čas; to bijaše jedino što sam želio; bojao sam se da ne umrem prije nego vas vidim, i prije nego vam uručim sto dukata, što mi bješe vaš pokojni gospodar, moj najveći prijatelj poklonio, da me izbavi iz njeke nečastne smetnje, u koju se bjeh zapleo u Brugu. Ne zabavljaše li vas nikad pripoviedanjem ote čudne sgode?"

"Zalibože! nije" odgovori gospodja Marcela, "nije mi nikad o tom

pripoviedao: pokojna mu duša! bijaše tako velikodušan, da je zaboravljao ljubavi, što bješe izkazao prijateljem svojim, te ne samo da se nije poput njekih stepiplepa hvalisao s dobra, koga nisu nikako učinili, već mi niti ne reče nikad, da je komu što dobra učinio„. — „Bijaše doista poštena duša, odvrati starac, ja moram biti o tom većma osvjedočen nego koj drugi; te da vam to dokažem, hoću da vam pripoviedim nesgodu, iz koje sam se njegovom pomoću sretno izbavio; ali budući da vam imam kazati stvarij, koje su vrlo važne za uspomenu pokojnika, bio bih veoma rad odkriti jih samo njegovoj čednoj udovici„.

"E dobro„ reče Stkona, vam ne preostaje drugo, nego pripoviedit joj to na samu; medjutim mi ćemo preći u moju sobu, ova mlada gospodjica i ja„. Rekavši to, ostavi dvornicu s bolestnikom, pa povuče Leonoru u drugu sobu, gdje joj bez okolišanja, ni pet ni šest, reče: "Krasna Leonora, vrieme je odviše dragocjeno nego da se zlo upotrebi. Vi poznate po vidu i ćud grofa Belflora: ima dugo vrieme što vas ljubi, te umire od želje da vam to kaže; nu od pažnje i strogosti vaše dvornice nije mogao dosada užiti te slasti. U sdvojenju svojem uteče se k umjeći mojoj; ja sam to uredila mjesto njega. Starac onaj, koga ste malo prije vidjela, jest mlad sobar grofov; te sve što sam učinila, nije nego varka, koju smo ugovorili, da prevarimo dvornicu, a vas dovabimo ovamo„.

Tek što dogovori, ukaza se grof, koj bijaše sakriven za raknom (sagom), te padši Leonori na koljena, reče: "Gospodjo, oprostite tu varku ljubovniku, koji nije mogao više živjeti, da se ne razgovori s vami. Da ne bude ova dobrotvorna osoba pronašla načina, da mi pribavi priliku, bio bih sdvojio„.

"Rieči ove, progovorene umiljatim glasom od čovjeka, koj se je ponješto i dopadao, smetoše Leonoru. Njeko se vrieme ne mogaše odlučiti, što da odgovori, nu dozvavši se napokon, pogleda oštro grofa, i reče mu: "Vi mislite valjda, da ste mnogo dužan ovoj gospodji, koja vas je dobro podvorila; nu znajte, da će vam malo koristiti ljubav, što vam je učinila.„

"Govoreći ovako, uzmaknu njekoliko koračaja, da se vrati u sobu. Grof ju zadrža: "Ostanite„ reče, "obožavana Leonoro; dostojte me samo časak slušati. Moja je ljubav tako čista, da vas ne mora ni malo uzbuniti. Imate, priznajem, za što da se srdite na varku, kojom se služim da se sastanemo, nu nisam li sve do danas u zalud kušao, da se s vami porazgovorim? Ima šest mjeseca, što vas sliedim po crkvah, po šetalistih, po kazalistih. U zalud tražim posvada priliku, da vam rečem, da ste me zaniela. Vaša okrutna, vaša nesmiljena dvornica znala je uvjek prevariti želje moje. S toga mjesto da me korite s varke, koju sam bio primoran učiniti, žalite me krasna Leonoro, što sam podnosio sve muke tako duga očekivanja, te sadite po svojih dražestih smrtne muke, što mi je ono moralo zadati„.

Belflor ne propusti začiniti svoj govor onim sladkim načinom, koj znadu liepi muškarci toli sretno upotrebljavati; prolijo njekoliko suza. Leonora se gamu, poče joj se i nehotice začinjati u srcu čutjenje nježnosti i milosrdja: nu mjesto da popusti slabosti svojoj, što više ćutjaše da postaje slabom, sve se više silovaše da uzmakne. "Grofe, kliče, sve su rieči vaše zaludne, ne ću nikako da vas slušam; pustite me iz kuće gdje mi je krieposti u po-

Digitized by Google

gibelji; inače ću vapajem svojim dozvati cielo susjedstvo, te javno osramotiti smielost vašu „. — To reče tako odvažno, da je Šikona, ikoja se je i onako imala bojati redarstva, molila grofa, da ne tjera dalje. On prestade protiviti se namjeri Leonorinoj. Ona mu se trgnu iz ruku; što donle ne podje za rukom nijednoj djevojci, ona izadje iz te sobe, kano što bješe ušla.

Netom dodje ona k dvornici. "Hajdete, draga „ reče "ostavite tašti taj razgovor, varaju nas, izadjimo iz pogibeljne ove kuće „. — "Što je „ prihvati čudeća se gospodja Marcela? "Što vas potiče, da hoćete tako naglo de idete? „ — "Kazati ću vam „ odgovori Leonora. "Bježimo; svaki trenutak, što boravim ovdje, preuzročuje mi novih muka „. Ma koliko želila dvornica saznati uzrok toli nagla odlazka, ne mogaše ipak razabrati s mjesta, trebaše popustiti prošnjam Leonorinim. Izpadoše obje ostavivši Šikonu, grofa i sobara njegova, zabunjeno sve troje, kano igrači kazališni, kada jim gledaoci zlo dočekaju igru.

Videć se Leonora na ulici, poče vrlo uzbunjeno pripoviedati dvornici sve što se bješe dogodilo u sobi Šikoninoj. Marcela ju slušaše vrlo pažljivo, te došavši kući: "Priznajem „ reće, "draga kćerko, da me vrlo muči, što mi evo pripoviediste. Kako se mogoh dati prevariti ovoj staretini? Ne htjedoh s početka za njom; da sam samo ostala stalna! Bila bih se morala ne uzdati u sladke i poštene rieči njezine; učinih ludoriju, koja se ne može oprostiti osobi moje ruke. O, da mi niste kod nje odkrila tu varku, bila bih joj skinula krinku, bila bih se nagrdila Belflora, i izčupala bradu lažljivomu starcu, koj me držaše za gusku. Ali vratjam se s mjesta, nosim mu novce, što sam dobila kano prav povratak; te ako jih nadjem skupa, ne će ništa izgubiti što su čekali „. Dogovarajuć, uze skinutu mantilu, te poleti Šikoni.

Grof bijaše još ondje; sdvajaše sa zla uspjeha varke svoje. Drugi bi se bio prošao trica; ali njega to ne smete nimalo. Uz hiljadu dobrih svojstava, imaše jedno slabo pohvalno, da se je davao odviše voditi nagonom za ljubav. Kada je ljubio koju gospodju, bijaše preveć vatren tražeći korist svoju; te prem da je bio po naravi pošten čovjek, bijaše onda pripravan vriedjati najsvetija prava, da postigne svrhu želje svoje. Razmisli, da ne može postići namjere bez pomoći gospodje Marcele, te odluči ne štediti ništa, da ju skloni na svoje nakane. Držaše da ova dvornica, ako se je i činila stroga, ne će moći odoljeti znatnu daru.

Tek što je došla g. Marcela i opazila ono troje, što je tražila, razmaše joj se jezik kano da se je pomamila; izriga hiljadu psovaka na grofa i na Šikonu, i baci povratak prama glavi sobarevoj. Grof podnese trpljivo tu navalu, i padnuv na koljena dvornici, da što zanimivijim učini taj prizor, zamoli ju da uzme natrag kesu koju bješe bacila, i ponudi joj hiljadu dukata povrh toga, zaklinjuć ju da mu se smiluje. Nikad je još nitko ne poticaše tako moćno na milosrdje; a i ne bijaše ju bas nemoguće umoliti; brzo se prodje psovaka, te sravnjivajuć sama sobom ponudjene novce sa slabom nagradom, koju je od Cespeda očekivala, nadje da je koristnije zavrnuti Leonoru na stranputicu, nego li ju voditi pravim putem. S toga uze oklievavši malo natrag kesu, primi ponudu od hiljada dukata, pomagati ljubav Grofovu, te podje s mjesta da izpuni što obeća.

Budući da jo poznavala Leonoru kano kriepostnu djevojku, čuvaše se

Digitized by Google

da joj ne da povoda misliti, da se razumije s grofom, bojeći se, da ne bi ona to prokazala Cespedu, otcu svomu; te hoteći ju baš upropastiti, evo kako joj progovori na povratku. "Leonoro, zadovoljila sam uvriedjenomu ponosu svomu; nadjoh ono troje varalica; čudom se još čudjahu neprestrašnomu uzmaku vašemu. Zaprietih Sikoni gnievom otca vašega i strogostju suda, i nagrdih se grofa svimi pogrdami, koje mi mogaše srditost nareći. Nadam se da taj gospodin ne će više takova što kušati, i da će ljubakanje njegovo prestati od sele zabavljati pazljivost moju. Hvalim Bogu, da ste se postojanosti svojom uklonila mrežam razapetim. Plačem od radosti; uzhitjena sam, što mu varka ne podje za rukom; jer velika gospoda samo od šale hoće da zavedu mlade osobe. I od onih veći diel, koji se grade poštenjaci, ne drže nimalo za grieh, sramotiti obitelji. Ne velim uprav da je grof takav čovjek, niti da vas želi prevariti, ta nevalja uvjek zlo suditi iskrnjega; može biti da pošteno misli. Prem da po svojoj časti može koju od dvora uzeti, vaša ga je ljepota mogla skloniti da se s vami oženi. Dapače liepo se sjetjam, kako je ta namjera njegova probijala iz odgovora na ukore moje".

"Bog s vami, draga" prekinu joj rieč Leonora. "Da je to nakanio, bio bi me već zaprosio u otca, koj ne bi nikako odbio čovjeka njegove ruke". — "Pravo velite" prihvati dvornica "slažem se s vami: postupak je grofov sumnjiv, dapače namjere nisu mu može biti čiste; malo da se ne vratim ukoriti ga s nova". — "Nipošto, draga" odvrati Leonora, "bolje je zaboraviti što je prošlo, i osvetiti se preziranjem". — "Tako valja" reče Marcela, "mislim da je to najbolje; vi ste razboritija od mene: nu s druge strane ne bi li mi zlo sudile o grofu? Tko zna ne radi li on tako iz udvornosti? Prije nego bi dobio dozvolju od otca, hoće, može biti, da vam dugo dvori, da zasluži vašu ljubav, osigura si vaše srce, da vam udaja bude samo cvietje. Kad bi to bilo, draga kćerko, bi li to bio velik grieh uslišati mu prošnje? Kažite mi što mislite; moje vam je srce poznato; jeste li radi grofu, ili bi li vas mrzilo zanj poći?"

(Dalje).

CESTITKA
bratučedu Franu na njegov imendan.

Bratučede Frane! silom mene sile,
Teh da zapjevam, naše slavske Vile.
Produte se mene moje mile sèke,
Ja pjesme začinjat ostavih na vieke.
U davnom mrtvilu mlednī duh moj vene,
Istite boljega pjeshika od mene.
Kako pjevat možeš kī od noge kvili,
Smuceno mu srce u gorkosti cvili? —
Al' su slavske Vile ostroga jezika,
Omraze svakoga ki njim što zanika.
Da mi ne oskubu moje sive vlase,
Ter na me metnu kakove zle glase,
Ovu Ti sam pjesmu složio premalu,

Tvojemu Vitezovu da bude na kraju,
U koj Ti za ljubav kratučedskog hara
Od Boga nazivam svakog dobrog dara:
Zdravlje, duga leta na sem svietu steko,
Nit se radi cesa, sam u sebi peko.
Andjeoske ćete vienac da Ti spletu
Od rusih ružica, ke u školi cvetu *).
Tri na njem bisera lastiva se sjajne,
Živa Vjera, Ljubav i Ufanje stajno.
Prvi da Ti resi čelo svjetlom slavom,
Drugi da Ti topi dušu božjim plamom,
Treći da Ti bude plaća težkih truda,
Kad sudac prispije sudit u dan suda.
Mila mati Tvoja koja Te rodila
I sdašnim mlekom slatku zadojila,
Otac Jerko, sestra Luce, i brat Ivo,
Kih slika u srdce još Te dira živo,
Tada Te sastreli, uz njih kraljevao
U vječnom se Bogu s njimi radovao;
Gdje iz živa vrela novi život pi,
Slasti se nebeske svegdjer nauživ;
Ter veselo žeo stostručeno sjeme,
Pokle dneva prodje i vrućine breme,
A oblak nad glavom na vrše pun grada,
Nit već grozna suza niz lice ne pada
Ne pogrdi svog, što Ti sjevah, redka;
Znaš, da ja sam slaba slavskih Vila jeka.

U Cresu 1. Listopada 1858.

Bratučedić.

SEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historički od Ivana Zakmardijevića.

S poljskoga.

VII. (*Dalje*).

Silne bure biesnile su u Polskoj. Zamojski već tri godine leži u hladnom grobu i ne bi nikoga, tko bi smielo uzdigao glas svoj.

Akademija Krakovska splela se u učene prepirke. Davni, čisti izvor njena nauka usahnuo, mjesto svjetla vijao se tmasti, udušujući dim...

Bijaše krasan, podzimni dan. Iz akademije rivala se mladež i halabučeć žurila za vrata Florianska, da i ona gledi neobične prizore. Navalila je tude množina svjetine, prem da nitko osim njekoliko vodja, idućih u bireti sredinom, nije znao, što će se tude dogoditi.

Na posljedku ustavi se ciela hrpa na malenom zelenom brežuljku. Tude je gorio oganj. Najstarji dobom stupi u sredinu i izvadivši njekaku knjigu izpod plašta, digne ju i rekne:

*) Ovi, komu sam čestitku namienio, ima častnu zadaću u pučkih školah.

Digitized by Google

"*Quid praemii verbis tam dignis?*"

"*Carnifex et ignis!*" *) odgovori njekoliko okolo stojećih.

I listovi knjige planuše na vatri.

Ustade vika i buka. Jedni kričaše ovo, drugi ono, svjetina se radovala, da ima što gledati. Knjiga i njen pisac prokletstvom udareni, a svjetina udari u smieh i ples, kako je to običaj u takvih prilikah. Nitko ne pita, je li to pravedno ili nije, dosta da se reklo i tisuće ponoviše za jednim to isto.

Malo dalje od te vrve stajaše gradjanin, znalično motreć neobično ovo pozorište. Imao je pune crvene obraze, modar kaput i crljen pojas. Uzanj stojao je mladji muž, i on u odielu gradskom.

"Što se to čini, Šimune?" upita starji.

"Ne znam, gospodine sudče," odgovori mladji, "ali se ja nječega bojim. Jamačno je to knjiga kakvog čarobnika.

I oba se gradjanina prekrste: osmieliv se ipak, il ih je znaličnost osrčila, pridju u hrpu, da što to saznadu. Njetko im odgovori, da je to knjiga poljskoga pjesnika, imenom *Acerna*, koj u njoj udara na gospodu i.... Čuvši to gradjanin, probliedi, a zahvaliv se neznanomu, uze Šimuna za ruku i rekne:

"Požurimo u Sulmeričce, jer moram dati na svetu misu".

Bio je to Martin Sirotak.

Mladji gradjanin ne mogaše dokučiti, što je sudca tako naglo promienilo. Zdrav i veseo uvjek je umjeo nješto šaljivo pripoviedati, šale sbijati i pjevati, a danas ne govori ni rječice, kao da su mu ladje potonule.

Tako su njekoliko dana putovali, Šimun u sebi moljaše za sudca Sulmeričkog, jer je mislio, morao ga je iz nenada nečastivi obsjesti, te je zaniemio. Samo bi uzdisao i glavom klimao.

Najposlje opaze lipe Sulmeričke. Pod lipami počivaše njeki putnik, glavu imadjaše o ruku naslonjenu i motraše križ crkve Sulmeričke. Sudac pogleda putnika i sudeć po ubogoj odjeći, da je prosjak, izvadi groš i dade mu ga, govoreć:

"Moli se za dušu Sebastianovu".

Putniku klonu glava; otre si suze i poglednuv crljeno lice sudčevo, upita:

"Je li vam bio u rodu Sebastian?"

"Nije, ali ja sam odrasao sa Sebastianom, koj je svoju dušu izgubio".

Zabavljen onim, što je u Krakovu vidjeo, ne opazi Sirotak, kako se putnik na njegove rieči u licu promienio, kako su niz njegove obraze ronile krupne dvie suze.

"A odakle idete?" upita za čas Sirotak.

"Iz daleka — iz Lublina".

"To možda znate štogod o Klonoviću?"

"Znavao sam ga, bio je načelnik... sad je propao".

*) Kakva nagrada riečim ote čiene? — Krvnik i oganj.

„Ah, moj Bože!“ klikne Sirotak, „a ... hajte mi, imam veliki dom, u kom ćeš što založiti. Mogao bi u njem mnogo pripoviedati.“

Putnik zahvali gradjaninu na njegovu gostoljubju i obeća, da će doći, dok malo poslje duga putovanja odpočine.

„Upitajte za sudca,“ rekne Sirotak odlazeć.

Opet sjedne putnik pod lipe i pokrije oči. Upala njegova prsa nadmu se dubokim uzdisajem, i na oči mu povire potok gorkih suza. To je Sebastian Klonović.

Pa tko bi ga takva u rodnom mu mjestu spoznao? Krasni mladić uzorita stasa pretvorio se u sgrčena starca, zamožni gradjanin u prosjaka. Crni, sjajni vlasi kitili su njekoč glavu, sada ju pokriva čela, a na prnjavu halju pada njekoliko osiedjelih kosa, kao uvehlo mrazom opureno cvieće. Usta opuzla od bola, ruke se osušile od radnje! Ni drug njegove mladosti ne poznade ga, — srce mu ne mogaše odgonetnuti u njem davna prijatelja!

Sjedjaše na zelenu čimenku, položiv onemoglu glavu u mirisno cvieće. Drugda bi to cvieće uzbudilo u njegovu srcu krasna, rajska ćutjenja i uljuljalo ga u zlate sanjke, sad mu se pričini kao zakadjeni tamjan kraj mrtva trupa, a bliestanje crvenih krovova goraše kao lampa na sprovodu... samo ne bi, tko bi mu *requiem* zapjevao! Tuj mu ne bijaše obstanka na zemlji baštinskoj, jer da na njoj odpočine, ne bi je bio smjeo prezreti, no pošteno obradjivati! Ovamo, gdje je prvi trak svjetlosti ugledao, dovuče sada same svoje kosti i valjaše mu sada u onih prositi milosti i smilovanja, koji su mu njekoč zavidjeli. Ne, nipošto, tu nije njemu odpočinka, jer tuj bi ležao kraj praha otaca svojih, a on je umrietl imao zapušten svietu! Kaleži gorkosti morade na dno izkapiti. Ovdje bi ga sjajno sproveli za volju njegovu otcu, a on je morao koračiti u grob kao prosjak, ne imajuć u ruci drugog poduška, do trnja i kamenja, koje su naň bacali!

Takova ćućenja trgaše uvehlo njegovo srce; ustane, otre si suze i podje u gradić.

Na trgu bieli se odugačak dom. Dva dimjaka, krov od daštica i veliko predkućište, sve to pokazuje na veliko imućtvo. Pred kućom sunča se velik, kudrav pas, jamačno je imao što stražiti u kući. Za kućom vide se voćke, medju njimi vire veliki stogovi žita. Tko je kraj kuće prolazio, obično bi snimio kapu s glave, jer bi na prozoru ili u predvorju navadno sjedjeo sudac, štovani i ljubljeni Martin Sirotak. Presjedjeo bi po ciele dane na ošaranoj klupi, jer je gospodarstvo predao sinovom, te je dobro stojao. Veseo, rumena lica, bistre duše, uviek bi se smiešio na prolazeće, s njimi sad o ovom, sad onom razgovarao, često štogod u šali rekao, u potrebi i savjetovao i pri tom uviek spomenuo, da je i njega stari Klonović, njegov odhranitelj ovako svjetovao.

Danas je došo s daleka puta, iz Krakova, kamo je bio otišo, da se pokloni tielu sv. Stanislava mučenika, i na njegovu grobu za-

hvali gospodinu Bogu, što je sačuvao [illegible], koj zajmi imao je srce tako čisto, savjest tako spokojnu, da bi mogo odmah k svetoj pričesti prikleknuti; no ipak u duši ga pekla njeka tuga, koje nikako nije mogo razbiti. Ne htjede mu nikako iz pameti, što je u Krakovu vidio i čuo, pa ni milostinja, koju je prosjaku pružio, nije ga mogla razvedriti. Sjednù na klupu, deset tustih krava izašlo iz njegove štale, i bojno skakuću okolo njega; veliki pas pristupi za njimi. Brzo se smati, prilegne k njegovima nogama i, uspjaskavši, lizati mu ruke. Ali gospodin Martin ne vidjè ni svojih krava, niti se nasmija na psa, niti na ikoga; dapače nikoga ni pozdravio nije.

Sudac mišljaše o jednom Sebastianu, koj valjda gdjegodj u tudjini ruke za milostinjom pruža! A kad da ludileji čovjeka, kojimu se knjige sažigaju, koji je možda svoju dušu zlu duhu prodao!

Gospodin Martin zadrhće, kad opazi onog putnika, koj mu o Sebastianu toliko pripoviedati. Pruži mu ruku i zamoli ga, neka ustavši sjedne na klupu. Sjeti se na starca Klobovića, koj bi mu rekao govorio: ne valja se od siroth uboliti.

Putnik mu kazivaše o Sebastianu, kako se s kraljem sukovao, kako je bio načelnikom, kako je brodio na Visli, pak kako je jednom pao u nesreću. Žena ga zanemarila, prijatelji se ga stidili, u cielom Lublinu nije mjestanca ni kutića, gdje bi skrio i smirio glavu svoju.

To pripoviedanje taknu dirnu sudca Sulmeričkoga. Uzè tugovati, što je Sebastian prezreo baštinu očevu, što je još za mlada glavu holo nosio, ponoseć se, da ima više mozga, nego cielo mjestance. Ne pridje, da oteu naklopi oči, a kad je on sudac, pošao u Krakov, govoraše mu Sebastian takve stvari, što se samo ludu čovjeku po glavi vrte. Cielu zemlju nazivaše svojom, a u toj čitavoj svojoj zemlji sada ne ima gdje bi odahnuo, što i posljednji naduičar ima iza duga, težka rada svoga. Još nadoda gradjanin, da je Sebastian ipak morao biti zao čovjek, dok ga toliko zlo na svietu progonja.

“Ljudi vele, da je pošten bio„ ozove se putnik.

“Pošten? A za što bi mu knjige palili?„

Gorki posmieh sinu preko blieda lica pjesnikova, sa očiju briznu mu dvie suze. Odkrene se, da ih gradjanin ne opazi.

(Dalje)

Kako ljublježljiva majka goji tielo i duh svomu djetetu. Knjige liečnika, uputjene svojoj hćeri, od Dr. G. M. Spora.

IV. *(Dalje)*.

Na Rieci mj. lipnja 1858.

Prem da jur doba dospjè, da ti oznanim, kćeri, svoja mnienja i načela o izboru gradjanskog stališa, komu se tvoj sinak predao bude, snim tim ti jur i sada o tom pomnjiti moraš, da dobro razlučiš što ti u toj smisli kaže nutrnje njegovo prignutje, što li samo upliv okolice podbadajuće njegove ćudi, jer tako i vaši svakdanji razgovori o trgovačkih dogodjajih ko-

jim, po dobitku ili gubitku, i pred njim priobćivati svoje tuge i veselja; i njega dozvaj, da možda pravo nagnjenje nosi k tomu stališu. Za to bolje jest okaniti se takvih govora pred njim, te pustiti, da se po naravnoj priklonosti to prignutje javi.

Kako vidiš, da sve želje u jedan biljeg smjere, ti valja da mu svakom prigodom predstaviš ne samo ugodnosti i koristi, nego i dužnosti i tegote svakog stališa, što će ga podražiti da i sam malo dublje razmotri svoje želje.

Čuvaj sinka od njekojih u mladih ljetih lasno dobavljivih nečednostij. Pohlepa za usvojivanjem ugodnih stvarij, naglo želja o saznavanju svakvrstnih nemarnih zgoda, što se razlučiti mora od pravoga znanoželja, neopaznost o čistoći, udvornost, neradbenost u blebetanju, pogrdjivanje tudjih čina i govora, nemar za pučanstvo i svoju službad, a naime oholost i nadvlastitost proti podložnim: sva ova mnoga štetiva svojstva moraju se iza rana iskorjeniti, ako nećeš da ti vremenom pokrade svu duševnost sinka. U njekojej djetci već se klanja ista narav tako pohlepnim požudam, te ona za mnogim lukavstvom dopiti se do sažeželjene svrhe.

Tako se i u tjelesnom odnošaju često nagone njekoja bolestna znamenja od crievobolij, žliezdavine (skrofula), žutjenice, bjelavice itd., koja djetcu natjeravaju, te kuse ogrebaju okrhanoga zida, pečatna voska, češnjaka, olovnice itd. proglatavaju. Ovake zablude čudi pobiediti valja strogom dietetikom i izpraznivimi liekovi, naime *magnezije*, račjih oka i rabarbara.

Što se pak tiče lieka za spomenute duhovne zagriebe, to treba da se najprije iztraži pravi temelj i uzrok njihov, te da se ovaj odaleči, što kad i kad zahtieva moćnih načina *). Izkušaj da sinka prijaznimi razlozi uputiš o posliedicah takvog stranputa; nadomjestiv mu minula zabavu kojom drugom ugodnostju; ako i to ne hasni, pokorit će ga tvoje strože občenje s njim, kojim načinom napredovati valja kad i kad tja do promjene družtvenoga i prijaznoga naziva *ti*, u podložno i inostransko nazivanje *vi*, koje s vami upotriebljavati bi moro, pače već i prietnja takve uredbe služit će dovoljno vašoj nakani. A nad sve će ga na bolji put spraviti tvoja tuga i uztezanje tvoje milote prema njemu, na koju jur obiknuv, odreći se je ne može. Za to i svi ovi načini samo ondje kažu željan uspjeh, gdje se djetca već u prvo doba pomenutim putem odgoje; a gdje jednoč premah dobije surovost i neposluh, tu valja i tjelesna pedepsa, uztegnuti jestiva i drugih ugodnostij uložiti, samo da se ne prime običaj njekojih odgojničnih zavoda, koji se takvim uztezanjem jela dobre okoriste.

U ostalom treba je opaz napeti na umna svojstva djeteta koja ti kazati moraju, do kada se pružiti može s uputom, jer svako u toj smisli naloženo mu breme, koje prevelikom tegotom nosi, pohabi mu duhovne vlastitosti te u jedno i one moći fizične snage, što se skoro ulstini, ako svojim razsudom sliediti ne može pouku, naime kad mu se pamet neprilično

*) *Opaska.* Još se živo spominjem prizora, koj me ljuto rani u doba moje prve mladosti. Zavodjen od mojih drugova u normalskoj učioni, počeh pušiti, te sporazumljen sa slugom tjerati tu nečednost većkrat na dan u njegovoj sobici. Jednoć izišav iz ove, zamantra mi se i ja kao nesvjestan srušim se na tla. Opet ukriepljen, nadjem se na odru sluge, koj mi pruži zavarenu komoniku te mi javi, da radi sporazumja samnom on može izgubiti svoju dobru službu. Što se pak mene tiče, nitko do mene ne smijaše dok se ne oporavih, haljine i rublje ne mienjah i tielo kupalom ne očistih, pridčeno mi biše iz sobice izlaziti. Da kako mojom krivnjom sluga ne izgubi službe, to me veoma ožalosti te odurnu mi učini lulu za više ljeta.

oteža nerazumivimi predmeti, koji ako mu se jasno razložiti ne mogu, bolje je, da mu se odmah kao dvoumni ili nerazsudivi prikažu, jer ne hoteć tim putem, izkriviti mu ćeš razumnivu, koja naprtjena nepodobnim kipom, nemirom poletjuje u prostore, gdje si sama svoje slike nerazumne stvara te tako i bistro svoje čutjenje zanodi.

U nauku bogoštovja ti uplodi svemogućtvo vjere u njegovo srce pomoćju čaštenja naravnih čudesa, kojih nedospjetno i nedosižno prvenstvo nas najčvršće nateže na iskreno moljenje stvoritelja, te tumačiti i jedno njegove svete uredbe, koje objavi, da čovječanstvo složi najbistrijem ljubavju i njoj služećom ćudorednostju, koje se svom podanbstjom prigrliti mora, jer u njihovu vjernu obvršivanju biva sva svietbna i nadsvietovna naša sreća.

Nemoj da ti na um pade darom ili novcem podražiti sinka na izvršivanje svojih dužnostij. Osim toga što se tim u djetci ozbudi lakomost i lasnoćudnost treba je da se mladež iza rana navadi, što pravo i dobro jest neodstranivo osvojivati radi svoje unutrnje vriednosti, koja sama po sebi dosta je, da uvjek živu drži želju za naukom.

Ovu doista valja kad i kad podbadati, ali to budi budjenjem čovoljubja za nadvisiti znanjem u naravnih i umjetnih zgodah, čitanjem ugodnih i šaljivih knjiga, daljim prošetom u krasne predjele itd. Sve to povekšati će ljubav i podanost tvoga sinka, koj vjerno skloni je na ova svojstva tebi se nikada izneyjeriti ne će. A hoteć ga kojom izvanrednom prigodom nadariti, ti to učini liepšim i većim zemljokrugom (Globus) ili krasnim zemljovidom, riečju, kojom stvarju nauku pogodnom, a ne jasnom obukom ili kojom ludom igraljom, misleća da takva zabava zadaveljeti i na veću marljivost podbadati djetcu more, što kako jur rekoh, stvara samo pohlepu za nemarne stvari i oholost i pokretne želje.

Niti vjeruj, ako ti kažu, da ostrapiv takve ludorije ti svagi sinka pritežeš nezreloj mudrini i tako djetinskoj ćudi uklониš potrebnu hranu zabavnu, što samo predsudom obuzeti misle, jer djetinske ćudi dostatnu i pridniju zabavu nalju ovršivanjem jurve spomenutih igara.

Dospjevši sada doba za gimnazijalni nauk, ti valjda spraviš sinka u obćene učione. On sada već spoznati može vjernu sliku družtvenoga života i natjecanjem napeti svoje snage, samo budi, da se iza svršenih nauka odveće ne bavi inimi učenici po ulicah i ostalih mjestih što kad i kad svakovrstne nečednosti dovabi.

Ja baš posve sporazumljen nisam s poredkom i načinom nauka u gimnaziji jer se stranom ne podieljuje po naravnom razvitku duhovnih sila koje se samo postupno oživljivati bi morale *).

Gdje nije temeljitnoga znanja biva površnost i smetnja, koja za cielog života mute naše misli i naša djelovanja, jer zavode razumnivu njeguvanu krivimi pomisli, koje se težko i dosti kasno izpraviti mogu.

Kruti je to promašaj djetcu zabavljati u družtvu pjesmenim izglašivanjem (deklamacijom) igrokaznim predstavljanjem, i čestim polodom ka-

*) To je svigdje, gdje se njih više na jedanput uče, razlika u razvitku pojedinih umova, to je učitelju najveća tegoba, a tu razliku manjeti zadaća škole. U koliko se to postići može stoji u učeniku pojedinom. Pr. Nov.

zališta, što razmnivi nenaravan i prenagao polet daje, to nju nad umom nevriedno gospoditi čini, naime kada i čitanjem romantičnih i inih izmišljotina, krvnih bistva, nemogućnih delijinskih slavodobitja, svoje bistro ćutjenje otruje i svoje izkustvo surovostju kali.

Pjesničtvo i govorničtvo tvaraju živi izraz veličanstvenog ćutjenja, ako uzdižene budu na čvrstom temelju istinitosti, skladorednosti i krasote, koje uzmnožne sile vriedno gospoduju družtvenim zakonom i sve tvarajućom naravi; a najveća umjetnost ondje samo prihvatiti se može, gdje se naravne i družtvene sile istom po svojem bistvu spoznati mogu, čemu nauci u gimnazijalnih učionah ponješto zadovoljavaju.

Da bi se mogli istinski stvori pjesništva razstaviti od onih, koji kao fata morgana hine nam vid, ne bi do ista nikakvo poticanje prikladnije bilo za ublažati dušu i srdce, u njih dno ukapati množno sjeme pravoga ljudoljubja te i uvještiti razlog mladeži; nu jer ta razstava istine od bluda nije moguća, valja da prerano napinjanje razmnive i ćutjenja nadgledamo svom pozornostju, te da njihov polet ondje stegnemo, gdje sliediti ne može mladjahan razlog.

Ali takvo se usprezanje ne smije silom uvesti, nego tu se hoće da mamimo ove naravne snage na drugi, za njihovo razkriljivanje pridniji put, a taj se nadje dovoljno vještinom koje umjetnosti, naime glasbe, koje preimućtvo u zabavi duševnih sila nikada ti se ne iznevjeri.

Ova ugodno dušu i srce pritežuća moć na uživanje blagostvornih i skladno glasnih ćutjenja, bude andjeo čuvar, koj i tvoga, na uzkoj daščici uz potok mladosti prebodećeg Milenka na vlasu držati bude, da zdravo predje.

Kada deblo sa svojimi koreni već okriepljeno stoji, izvanština mu jako nahuditi ne može, da mu prieči naravni porast. Jasnošarni i laživi pojmovi prolete pred razbistrenim umom, kao sanje, koje i u snu spoznajemo kao takve.

Mladić, kojemu duhovne sile najprije ukriepi naravoslovje s bogoštovjem i kojemu srce odhranjeno bi umjetnostju, znati će spregnuti uzdu svojim mislim i ćudim, častiti uredbe ćudorednosti i ljudoljubja te dovoljno napredovati na strmenitu putu opredieljenog nauka. Nu za to, što se tiče razreda u gimnazijalskih nauka, pobrini se što veće da se tvoj sinak ne zaplete nerazbornimi pojmovi, pa da i ti i tvoj suprug bistro mu razsuditi činite svaku dvoumnu i težku pouku, koju po vašoj uputi valja da pismeno izradi i na izust izgovori.

Ako talenat tvog Milenka nije odviše slabahan, okani se dati mu sada posebnog uputitelja. Znanje osvojiti se mora svojim nastojanjem i iztraživanjem, u čem ga tvoji i učitelja uputi u učioni za dosti pomagaju. Kako se još obnilnijom pomoćju oblakša nauk, vlast uma se zanemara, a pamet dobije premah suvišnim podbadanjem, pa za njekoje doba ga zapušta, kao nevjerni sluga svog gospodara, a to je pameti razum.

Ako se ne opazi pravi napredak u izvršivanju koje umjetnosti, tako da i protezana uputa ostaje bez željenog uspjeha, tu valja promieniti pouku kojim rukotvornim zanatom; jer ol jednim ol drugim mora se zabavljati mladež, da iza nauka doba odmora ne proteče, a da se ne upregnu vlasti

razmhive i izvanjskih čudij kojim tvarevnim poslom, osim onih gimnastičnih i inih igara, koje jur spomenuh.

Svakom prigodom zborno razsudi mnienja i djela tvog sinka, jer ova te ravnati moraju u postupnoj porabi i potrebi njegovih sila. Pravo spoznavanje sposobnostij zahtieva mnogu pomnju, da se tim laglje pogodi način i mjera poučavanja, što najprije izvidja majkina ljubav i briga, i što veoma odlučuje o budućem napredovanju mladeži.

Sama majkina ljubav ne čuti breme ustrpljivosti, koja potrebna jest tako brižljivom odgojivanju, nu ni razkošje takvo nitko ne užije, tko izkusio nije koju sreću tvara pravo izobraživanje svoga djeteta.

Pomisli, da si i ti takvom srećom naknadila sve trude tromu

Otcu.

KNJIGOPIS.

Srbska sintaksa. Napisao Gj. Daničić Deo prvi, Beograd, državna štamparija 1858, 8na, 643. str. (4 for.)

Možemo reći čistom saviesti, da je ovo jedna od najznatnjih knjiga, što jih ugledalo biela svieta u nas. Tko zna g. pisca ne će ni posumljati, da knjiga valja i to mnogo; sad ćemo se barem moći pozvat na svjedoka, koj nam je olaksao posao na ovom tužnom polju, gdje toliko orača svaki ore po svoju. G. Daničić crpio je gradju iz narodnih sbiraka i iz dobrih ili barem poboljih pisaca, izlučiv što mu se činjaše sumljivo.

U ovom prvom dielu ne ima nego puka nauka o padežih. Sa one množine citata i dokaza narasla je knjiga tolika. Daj nam Bože doživjeti i *drugi diel* što skorije.

Za sada ne možemo podrobno ocienjivati pojedina pravila, tomu se hoće više vremena.

Jedino nam je žao, gdje ovaj krasan posao grde *jerovi i tanki i debeli* i ona druga krparija iže, jery, jać i *resavsko razrečje*; da kako znamo dobro svi da g. pisac tomu kriv nije, za to i veli u predgovoru: *Što sam ovde pisao ovakim pravopisom, mislim da mi niko ne će primiti za zlo ko zna pod kakvim zakonima stoji književnost u zemlji gde se ovo štampa.*

Svakako imamo se zahvaliti *Visokoslavnom Popečitelstvu Prosvještenija*, koje je na preporuku *Družtva Srbske Slovenosti* izvolilo kupiti od g. pisca pukopis i štampati ga.

Državna štamparija kneževine Srbije daje svoje knjige samo za gotove novce, za to se ova Sintaksa ne može pošiljati u komisiju nikomu, nego tko bi ju rad imati, valja da ju naruči kod najbližega knjižara, a taj neka ju iste od knjižara g. V. Valožića u Beogradu ili neka upravo g. Valožiću pošlje 4 f. poštom, pa će mu knjiga doći. Ova je knjiga imovina državne štamparije ondješnje.

Ovo već bje složeno kad nam od prijatelja stigne ovaj znatan prepis iz Srbskih Novina Beogradskih kojih žali Bože sada više ne čitamo jer su zabranjene, te tim opet jedna znatna žica občenju književnom prekinuta. Otaj članak veli:

Izmedju svijuh dielova gramatike u Slovjena je najloše obradjivana sintaksa. Da bi se ovo posvjedočilo, samo treba pomenuti osnovatelja na-

učne gramatike sovjenskih jezika, V. Dobrovskoga, koj ni u svojih "Institutiones linguae slavonicae veteris dialecti„ ni u svojem "Lehrgebäude der böhmischen Sprache„ nije učinio ni što se umjereno iste. Ako za stari slovjenski jezik doista i vriedi izgovor da onda kad su "Institutiones„ pisane, god. 1822, najstarji izvori staroga slovjenskoga jezika još nisu bili tiskani i u toga pisac nije mogo doći do njih, opet ga treba prekoriti što je pišući češku sintaksu onako malo gledao na starje izvore češke književnosti, koji su mu bili otvoreni. Ali u tom pada na njega još jedan prikor, a to je što najviše primjera, koje navodi nije uzeo iz izvora, nego ih je sam načinio; a kad se tako radi, onda mjesto zakona u jeziku, kojega se drži sav narod, moraju doći misli jednoga čovjeka, t. j. samovolja. Iz ovoga što je rečeno izlazi što po mojoj misli treba prije svega iskati od naučne sintakse. Ona treba prvo primjere, kojimi potvrdjuje postavljena pravila, da uzima iz književstva, da bismo se uvjerili da pravila nije izmislio pisac nego da je ono doista zakon u jeziku. Drugo ona ne treba da se drži književstva svoga vremena, nego i starje i najstarje spomenike da pretrese, jer se u naučnoj sintaksi ne traži samo da se zna kako se sad govori, nego kako se i od najstarjih vremena govorilo, osim što i ovdje, kao i u nauci o oblicih starji zakon osvjetljuje sadanji običaj.

U koga su ova načela, on će doista radostno pozdraviti djelo g. Gj. Daničića, koj je sa više valjalih poslova u jeziku već na glasu, jer ono ne samo izvrstno odgovora rečenomu zahtievanju, nego se i sgodnom razredbom, točnošću i podpunošću vrlo dobro odlikuje. U njem ne samo nema ni jednoga pravila neposvjedočena, nego su i primjeri iz književstva uzeti; dalje ni jedna doba srbske književnosti nije preskočena, nego su spomenici njezini od XII. vieka do naših dana marljivošću, kojoj se doista diviti treba, izpitani i za sintaksu pocrpeni. Znam napried da će se gdjekomu učiniti, da je pisac stavljajući primjere učinio dobra suviše: ali tko promisli kako je važna stvar znati, dokle se u prošlo vrieme s kojim zakonom može doprti; tko uzme na um kako često dolazi pitanje je li što, što se u jeziku pokaže obće pravilo, ili je samo izuzetak, vezan za vrieme ili za mjesto, on će i u tom biti zahvalan piscu na bezprimjernu trudu njegovu. Ali mu na njegovom sa svim izvrstnom poslu ne može nitko većma zahvaliti od pisca ovih vrsta, koj je i dvjema knjigama svoje sravnjajuće gramatike, u kojih je nauka o "preglasu„ i "oblicih„ rad skoro dodati još jednu o sintaksi, i kojemu u ovom djelu Daničićevom stoji sve što mu iz važna diela srbske sintakse treba, i koj će osim toga iz njega pocrpiti mnogo oštroumnih primjetaba obće vriednosti. Podpisani misli da ima pravo kazati, da ni jedan slovjenski jezik o svojoj sintaksi ne može pokazati ovako valjala posla kao srbski u ovoj knjizi. Po svem ovom valja željeti da svršetak djela što prije na svjet izadje.

Ne može čovjek da ne nazove srbski narod srećnim, što dobivši od poštovanoga Nestora među Slaviste nenadvišena sbirku svojih narodnih pjesama, kojim se sav prosvjetljeni svjet pravedno divi, i rječnik koj je ugled za rječnike, sad od mladjega čovjeka ima o jednom izmedj najtežih dielova u gramatici svojega jezika posao koj nauci tako sa svim odgovara.

U Boču 10. aug. 1858. Dr. Fr. Miklošić.

Digitized by Google

SMJESICE.

— Sl. Občinstvo zna da ima novih škrinja za hovce, koje ne mogu izgorjeti niti razlupati ili otvoriti lupeži, dakle niti novci što se u njih spravljaju. Mnogo ih se je sbilja minulih djeta napravilo i razprodalo, jer *u ovu nesrećicu novcem* svaki gleda kako bi bolje sakrio i sačuvao svoje nježne tisućine, stečene na bursi *plimom i osjekom* obćeg mnienja. U Čehovcu su ove dana tbi, da lupeži ne mogav otvoriti takovu škrinju i to carsku kasu u kojoj ležalo 10,000 f. odnesoše ju sobom i čuj ćeš kako su je otvorili i da li su ju otvorili.

— Češki spisatelj Dr. Kodym izmislio je novu peć, koja je bolja od svih dosadanjih. Njega je *nužda* naučila kakova bi morala biti dobra peć, kao što je nužda naučila *Daliborov* gusle. G. Kodym imajuć naime peć koje nije mogo nikad tako ugrijat, kao što se poštena peć ugrijat mora, da u sobi ne zmrzneš, kušao je čas ovo čas ono, popravljao čas ovo čas ono, — te tako stečè sada što davno mišljaše. Čim nam stigne opis ete peći, javit ćemo ju bl. občinstvu, jer znamo kakove sbilje nevolje bivaju sa zlo peći.

— Od žice, što je za brzojav između Amerike i Evrope ostalo je u Americi od prilike 20 milja; taj ostatak kupio je njeki Yankee za 20000 dolara, i kani ju svu porezati na komade od 4 palca duljine, te ove komade prodavati *sa vjekovitu uspomenu* na ovu najveću znamenitost uma ljudskoga kao što on veli; on se nada dobroj prodji.

— Nije tomu davna, prodavao je njeki Portugez ogromni *alem* (diamant) i dilo se pričalo nekoliko kupaca, ali sumlja ponu- mislja da li je to sbilja *alem kamen dragi*? Vještaci u Becu rekoše, da to nije alem nego topaz, ne vriedi jedva nekoliko forinta, a on se nadao milijunom. Onomed kupaše u Mljetelu opet vještaci, da li je alem i to točkom (kolečem), a gle — alem kamen i drugi razmrvi se. Portugezac, vidjev se tako prevarena u svojoj krasnoj sanjarskoj nadi, skoči u more da se utopi ali ga spasiše.

— Zviezdar *Donati* u Fiorenci našao je 2 repaja o. g. repatica što ju sada vidimo svake čiste noći na zapadnom nebu ispod velike sedmerice (veliki medjed, kola itd.) Rep joj je pozamašan, ona je svaki dan sve to svjetlja, do svršetka avgusta viđena. Po veličini valja ju brojit medju zviezde 2. ili 3. reda. 13. rujna rep joj mjeraše 1.100.000 geogr. milja. Ova se repatica nije ispod sedmerice prema jugu te će 29. o. m. od prilike stojati pod zadnjom sjajnicom. U 10 sata zapada ali u 1 s. poslie pol noći već izhodi na sjevernom istoku. 17. o. m. bijaše 21.080.000 geogr. milja daleko od zemlje, a 13.640.000 od sunca. 29. bit će 18½ puta svjetlja nego li kad ju prvi put spaziše, izhodi u 2 sata u jutro a zalazi u 10 s. 8min. do večer, te je od zemlje 15,340,000 a sunca 12.158,000 geogr. milja daleko.. f. Listopada bit će najsvjetlja i najbliže sunca (12.122.000 geogr. milja). Ona ide protivnim načinom nego što ide zemlja okol sunca. Čini se da je slabo nalika onoj repatici od god. 1827, ali ovo nije ni ona repatica, što se iščekivala ovih godina.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Uredničtvo Srbskih Novina razposlalo je od svojega mjesečnoga *Prilога* svezke za ljenj i srpanj. U ovih se produkuje (!) prievod Istorije Srbskoga naroda od A Majkova (str. 241–288 i 289–336). Ovaj *Prilog* stoji 1 f. 30 kr. na tri mjeseca (Sedm.)

— G. Dr. *Jovan Subotić*, skupio je sva svoja djela i sada ih misli izdavati. Odabravši što je najbolje, razredio ih je u lirične i epične pjesme, pripoviesti i različita djela. Lirične pjesme izaći će oko 24 tiskanih tabaka, epične opet toliko, pripoviesti do 40 tab. a različita djela okol 40 tab. Za ovaj čas imade *lirične pjesme*. Bit će ih više od 250 komada, a razdieljene su na XI reda (za mladu djecicu, za posao i igra, uz vino, ljubavne, Bošnei, Vidovanj, Becke elegije, Kosmos, različite, epigrami, osobitnicem). Od ovih pjesama njekoje su bile štampane ali ih je trojinom više, koje sad prvi put na sviet izlaze. Kujiga se tiska u mitropolitsko-gimnaziskoj pečatnji u Karlovcih: koji će naprid javit, dobit će ju za 1 fr. a bit će gotova do Mitrova dne. g. Predplata se šalje u N. Sad g. Dr. J. Subotiću, advokatu. — U ovih Subotić pjesmi je našemu narodu kao jedan od prvih naših pjesnika. Mnoge njegove pjesme usvojio je narod i pjeva je kao svoje, mnoga se zuri po čaši vinca ili u kojoj drugoj prilici. Od njegovog kritičnog duha možemo se nadati, da iz ove sbirke svojih pjesama nije izključio ni jednu, koja bi zaslužavala da je i pozniji naraštaj zna. Cienu je ovoj knjizi odredjena tako malena, da će ju moći nabavit svatko.

— Skupštinu jezikoslovaca otvori ponedjeljak u Beču predsjednik g. Miklošić govorom o međusobnosti filologije klasične s jedne strane a i sadanje (germanskoj, romanskoj i slovjenskoj) s druge strane, napomenuv kako su i stara i sadanja dopunjaju i pomažu, jer jezici kao i vjere, i obćaji mienjajuć se ostaje im ipak trak srodnosti. Onda napomenu narodno pjesničtvo koje se liepo tumačiti može iz starine.

— U Karlovcih se tiska *druga knjiga sbranih djela* Miloša Svetića (dra. Jovana Hadžića).

— U Zemunu kod J. K. Soprona izišao je *Boj na Grahovu* o Spasovu dnu 1848 god., spjevao *Glika Zmaj*. Na 9½ 24 str. (10 kr.)

— Rimska vlada zabranila je u svojoj državi *Macijevskoga povjest slovj. prava* i njegove *spomenike povjestne, kanjenske i pravoslovne slovj.*

— Aleks. Petőfi-a *Vitez Janos*, preveo *Jovan Jovanović*, izdaje *Milan Cukra* i poziva na predplatu ovako: Tko je Petőfi o tom ne ču ni reke. Petőfia poznaje ciela izobražena Evropa i u njemu cijeni njegovo

bujne umotvore; Niemci ga odavna obgrliše, a i Česi od neki ga dan u svoju književnost uvedoše s velikom praskom i uzklikom, no mogu li se svi ti prevodi sravniti s prevodom J. Jovanovića (prevodčika Toldije) koga jugoslavensko pa i madžarska literatura onako visoko ocieni.„

"Ovaj je spjev razdeljen na 27 pesama i može se malim Eposom nazvati. Cela se radnja vrti oko Viteza Jovana, koga pesnik kroz mnoge sgode i nesgode života provodi. Pored mnogi lepota, pored prostote izgražaja, pored čudno verno izraženog pravog naravnog čustva pokazuje nam se neograničena vantazija Petöfleva, koja prelazeći guanice mogućnosti, nebo, zemlju, i sve divske i vilinske svetove u jedno spaja, da vredno mesto delanja sebi dobije.„

Djelo će imati do 6 tab. u 16ni. Predplata je 30 kr. G. Čakra izdaje to djelo namjerom tom, da smiriv sav trošak, pololovica zapade prevodčika a druga polovica neka je *udoricam Lickih svećenika*, ne bi li koju suzu više sa očiju sirotinje izbrisali. Novci se ne ištu napred, ali koj poslje veliku će mi ljubav učiniti.„ Predbrojnike i predplatnike prima i Uredničtvo Nevena.

— Djelo Fr. Miklošića: Monumenta serbica spectanti historiama Serbiae, Bosnæ, Ragusii itd. izašlo je.

Odgonetke za 22. broj.

1. Popucala (popucana). — 2. Kod susjeda prigodom molbe.

ZAGONETKE.

NARODNE od Novotny Stjepana.

1) Žuto maće pred Bogom plaće.

2) Dvie se nevjeste izpod grede glede.

3) Neva nevi poručuje, dajde nevo nadigalo, da se moj nadigne.

4) Crno malo na put palo: a gdje palo tu ostalo; tkogodj ide, ujuju!

5) Ja unidoh u ljeskaru i usjekoh malu stvar: dvoje naćve i lopar.

UMJETNA od A. St. Senjanina.

Korak kratak, lica uda,
Težko prijo k cilju stiže;
U čovjeka bolest huda,
Jao kome nokte striže.
Okani se natražnjaka,
Vriednija su dna ovaka.

Kad bezstidno na sokaku
Žena ženi vlasi čupa,
Sliedeć biesno ćud opaku
Jedna drugu metlom lupa:
Tu sam i ja, jauk, vika,
Javnog reda neprilika.

Od izhoda pram zapadu
Tragom za mnom idi;
Od zapadu pram izhodu
Redom, tko sam, vidi.

REBUS *od Lj. Sl. Bažanina.*

1) T R
O
M O R

2) odRB BRdo
ČOvjek kejvOČ

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G. S. u Z.* Dobro je, molimo Vas, pošljite jošt što.

— *G. F. F. u K.* Molimo Vas za životopis Vrančića. I u magj. njekom časopisu bio mu je život opisan.

— *G. K. D. u Z.* Vriedno i drago će nam biti, ako nas obveseliti jošt čim; valja da se ne ćete srditi, ako ime predmeta ne javljamo. Može biti, da bi njoj bilo drago — ali nas je njeka gospojica uljudno umolila, *da bi joj drago bilo kad joj se ime ne bi raznosilo po svietu.* Takovu čednost moramo štovat.

— *G. R.* Istina je ciela, da mi do sada ne imamo dobrih pravila za pjesme tiskanih; ali ih ima u svakom dobrom pjesniku za primjerac dosta. Odredit kada je *pisao, citao i gledao* dactylus možete i sam ako se držite toga kao pravila; da kako da su u Vukovoj pjesmi dva dactyla spočetka i docetka u svakom redku i u svoj pjesmi: Petar se gradu falio *Petar se falio*; tako može biti i u vašoj pjesmi *Mare se* dactyl, a u onoj drugoj *Mare se* je nije dactyl.

— *G. S. L.* Rieć *dogodovština* je prevedena nespretno iz njemačkoga, za to napisasmo *poviest*; a za što ne pišemo *poviestnica* možete i sam ugoniti ako pomislite, da je poviestnik to što je historik, a *poviestnica* je žensko prema *poviestnik*. *Historik, historia, historičan* itd. tudje su rieči, kojih ne treba kad imamo svojih. Ako nas tko potvori fanatiznom radi toga, što čistimo jezik od takvih rieči, taj nek se (po našoj poslovici) *prime sam za nos*; jer nije li upravo to fanatizam, uvoditi tudje rieči, kad nam ih ne treba.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Cigna mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. postom; za pol. god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih ucionа) i svi učenici plaćaju samo 3 for. postom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 28. *Na Rieci 9. Listopada 1858.* **VII. godina.**

KAZNA NEVJERE.

(Dalje).

Na to lukavo pitanje obori preiskrena Leonora oči i planuv rumenilom, prizna, da mu nije baš nesklona; nu budući da ju je čednost priečila, očitovati se jasnije, dvornica navali opeta, da joj ništa ne zataji. Ona napokon popusti prijaznim riečim dvornice. "Draga, odgovori joj, kada hoćete da vam iskreno govorim, znajte, da mi se Belflor čini vriednim moje ljubavi. Držim ga tako liepa, i čula sam ga tako ugodno govoriti, da nisam mogla odoljeti, te me je i ganulo draganje njegovo. Neumorna pažljivost, kojom ga znate odbijati, često mi prouzroči težkih muka, te priznajem, da sam ga kadšto u potaji žalila, i uzdasi mu svojimi nadoknadjivala muke, što je s vase pazljivosti trpio. Dapače velim vam da ga i sada srce moje i nehotice ne samo ne mrzi zbog drzovitoga čina njegova, pače ga još izvinjuje, i odbija podgriešku njegovu na strogost vašu

"Sinko," odgovori dvornica, "budući da me uvjeravate, da bi vam godio upros njegov, hoću da vam stečem toga ljubovnika." — "Vrlo sam vam zahvalna," odgovori razblažena Leonora, "na ljubavi, koju hoćete da mi učinite. Da grof nije jedan od najodličnije gospode na dvoru, već da je samo gospodin na običnu ruku, voljela bih ga od svih drugih mužkaraca; ali ne mojmo se varati. Belflor je velik gospodin, sudjen bez dvojbe jednoj od najbogatijih baštinica u državi. Ne nadajmo se nimalo, da će se sniziti do kćeri don-Luisa, koj mu ne može ponuditi nego posrednjega blaga. Ne, ne," doda "ne misli on tako dobro za me; ne drži me on za osobu, vriednu nositi njegovo ime; ne traži drugo, nego da me vriedja."

"Ta za što" prihvati dvornica, "mislite, da vas ne ljubi toliko, da vas oženi? Ljubav čini svaki dan velikih čudesa. Čini se, po vašem govoru, kano da je nebo vas i grofa neizmjerno daleko razstavilo. Budite pravičnija Leonoro; on se ne će nimalo sniziti, sjedinivši se s vami; vi ste starinskoga plemenitoga roda, te ga savez s vami ne bi zastidio. Kada ste mu sklona, treba da mu govorim, hoću da proniknem u namjere njegove;

Digitized by Google

pak ako su kako valja, pitati ću ga njekom nadom. „ — “Nipošto, „ kliknu Leonora, “ne mislim nikako, da bi ga imala tražiti; da posluti, da sam ja išto doprinesla tomu koraku, prestao bi me štovati. „ — “O! vještija sam ja, nego što vi mislite, „ odgovori Marcella. “Početi ću koreći ga, što je hotio da vas zavede. On će se htjeti opravdati. Ja ću ga slušati; pak eno ga! rječju, o ostavite to sinko meni; za vaše ću se poštenje brinuti kano za svoje. „

Dvornica izadje mrakom. Nadje Belflora okol kuće don-Luisa. Dokaže mu razgovor sa gospodaricom, i ne zaboravi pohvaliti se, kakovom je vještinom saznala, da ga ona ljubi. Ništa na mogaše biti ugodnije grofu, od te viesti; i zahvali se Marcelli što živije: to jest, obeća joj, da će joj sutra poslati onu hiljadu dukata a za dobar se uspjeh ujamči sam sebi; znadjaše bo dobro, da je zaljubljena djevojka napolak zavedena. Razstavši se za tim posve zadovoljni jedno s drugim, vrati se dvornica kući.

Leonora, koja ju nestrpljivo čekala, zapita ju, što joj ima javiti. “Najbolje, što možete čuti, „ odgovi dvornica; “govorih s grofom. Pravo vam govorih, kćerko, namjere njegove nisu nimalo opake: ne želi drugo, nego da vas oženi: zakune mi se svim, što mu je najsvetije u svietu. Tim se ipak ne zadovoljih, kano što si možete misliti. Ako imate tu nakanu, rekoh mu, za što ne govorite s don-Luisom, kano što je obično. „

“O! draga Marcela, odgovori mi nimalo smeten tim pitanjem, bi li vi odobrila, da ne znajući, kako me gleda Leonora, i ne sliedeći nego nagon slepe ljubavi, idem tražit ju silovito od njezina otca? Nipošto, njezin mi je pokoj draži od mojih želja, i ja sam odviše pošten čovjek, nego da po meni bude nesrečna. „

“Dok je ovako govorio „ nastavi dvornica, “pažah ga vrlo pozorno, i služah se svim izkustvom svojim, da razaberem iz očiju njegovih, čuti li cielu onu ljubav, koju je očitivao. Što da vam kažem? činjaše mi se sa svim probijen iskrenim čustvom; počutih radost, koju mu jedva sakrih; ali kad sam već bila osvjedočena o iskrenosti njegovoj, da vam osiguram ljubovnika tolike znamenitosti, učini mi se shodno, odkriti mu ponješto vaša čutjenja. Gospodine, rekoh mu, Leonora vam je odana; znam, da vas štuje, te koliko mogu suditi, njezino se srce ne će oglušiti na uprose vaše. Mili Bože, kliknu onda sav uzhitjen, što čujem! Može li biti, da mi je dražestna Leonora tako sklona? Što vam nisam dužan, draga Marcella, da ste me oslobodila te neizviestnosti? Tim me više uzhitjuje viest ota, što mi ju uprav vi donosite, vi koja, uvjek protivna mojim čutjenjem toliko me muka namučiste; ali dovršite sreću moju, draga Marcello, dajte da govorim s božanskom Leonorom; ja ću joj se zavjeriti i priseći pred vami, da ne ću biti ničiji, nego njezin. — Tim izrazom, nastavi dvornica, doda još drugih mnogo srdačnijih. Napokon, kćerko, zamoli me tako silno, da ga tajno sročim s vami, da nisam mogla odoljeti, da mu ne obećam. „ — “O! za što mu to obećaste? kliče Leonora ponješto srdita. „ Razborita djevojka, rekoste mi sto puta, mora se posve uklanjati takovim sastankom, koji moraju biti pogibeljni. „ — “Priznajem, da sam to rekla, odvrati dvornica, pa to i jest veoma dobro načelo, ali sada vam je prosto ne držati se ga u ovoj prilici, jer možete omatrati grofa kano muža svoga. „ — “Nije jošte,

odgovori Leonora, te ga ne smijem vidjeti prije nego se moj otac skloni na uprose njegove.

Marcella se pokaja u taj čas što je tako dobro odhranila kćer, koju tako težko svladjuje. Htjeći ipak postići svrhu, bilo mu što mu drago, "Draga Leonore" prihvati, "drago mi je vidjeti vas tako uzpregnuta. Sretni plodi moga nastojanja! Koristila ste se svimi nauci, što sam vam podielila. Uzhitjuje me djelo moje; ali, kćerko, vi ste dalje pomaknule ono, što sam vas naučila: vi nadkriljujete moje nauke, vaša mi se krjepost čini nješto prelivlja. Prem da se velikom strogoćiu ponosim, ne mogu ipak odobriti divlju mudrost, koja se jednako oružja i protiv općini i protiv nedužnosti. Djevojka ne prestaje biti krjepostnom slušajuć ljubavnika, kada pozna njie čistoću želja njegovih, pak onda nije više kriva, što mu vraća ljubav, nego što ju je počutila. Uzdajte se u me Leonoro; ja imam više izkustva, i vi ste mi više na srcu, nego da vas potaknem no korak, koj bi vas mogao mrziti."

"Dobro dakle, gdje hoćete da govorim s grofom?" reče Leonora. "U vašem stanu, odgovori dvornica, to je najsigurnije mjesta. Uvesti ću ga ovamo sutra u noći." — "Što mislite, draga?" odvrati Leonora. — "Što! da dopustim, da muškarac..." — "Jest, vi ćete dopustiti, prekinu rieč dvornica, tà to nije tako neobično, kano što mislite. To se sbiva svaki dan, i dao Bog da sve djevojke, koje primaju ovakove pohode, imadu tako dobre namjere, kao što su vaše! Pak i što se imate bojati? zar ne ću ja biti s vami?" — "A da nas otac zateče" primjeti Leonora. — "Ne brinite se za to, reče Marcella. Vaš se otac ne boji za vaše ponašanje; poznaje moju vjernost, uzdaje se u me posve". Leonora, tako živo poticana po dvornici pak i tjerana tajno ljubavlju, ne mogaše se duže protiviti, pristane na ono, što se je tražilo.

Grofu se to nemah dokaza. Tako se razveseli, da je svom opravniku pukloniо s mjesta pet stotina dukata s prstenom jednake vriednosti, Marcella, vidjeći da on tako dobro drži svoju rieč, ne htjede biti manje točna u izpunjivanju svoje. Sutra noć, kada je mislila da već sve spava u svojem stanu, načvrsti prozorom ljestve od svile, što joj bješe grof dao, te onda uvede toga gospodina u stan svoje gospodarice.

Medju to se ta mlada osoba zadubo u misli, koje su ju živo mučile. Prem da je bila zaljubljena u Belflora i uzprkos svemu, što joj je rekla dvornica, ukoravaše sama sebe, što je bila tako lahkoumna, te pristala na pohod, koj je vriedjao njezino poštenje: čistoća njezinih namjera nije ju nimalo bodrila. Primiti neću u svom sobu čovjeka, koj nije imao dozvolje od otca, i komu nije znala za prave namjere, to joj se činjaše postupanje ne samo ukorno, već i vriedno prezirania njezina dragoga. Ova ju zadnja misao najviše mučaše, te bijaše sva u njoj zadubena, kada je grof ušao.

On joj se baci s početka na koljena, da joj zahvali na prijateljstvu što mu je činila. Činjaše se ganut i ljubavlju i zahvalnostju, te ju uvjeri da ju kani oženiti. Ali budući da nije o tom toliko govorio, koliko je ona želila, "Grofe, reče, hoću da vjerujem, da ne imate druge namjere, al uvjerenje vi meni koliko vam drago, to će mi biti uvjek sumnjivo, dok ne bude potvrdjeno dozvoljom otca moga." "Gospodjice, odgovori Belflor,

"ima dugo vrieme, što sam ga hotio moliti, da se nisam bojao dobiti ju gubitkom pokoja vašega„. — "Ne prigovaram vam nimalo, da niste to dosada učinio„ prihvati Leonora; "pače odobravam vašu nježnost u tom poslu, ali sada vas ne prieči više ništa, jer treba da što prije govorite s don Luisom. ili odlučite se ne vidjeti me nikada više„.

"A za što„ odvrati on, "da vas ne vidim više, liepa Leonoro? Kako slabo marite za slast ljubavi! Da vi znate tako vatreno ljubiti kano ja, vi biste s radošću primala moje tajne pohode, i barem njeko vrieme i krila od otca poznanstvo naše. Koliko slasti ima ovakovo tajno obćenje za dva uzko sdružena srca„. — "Za vas može biti„ reče Leonora, "nu za me ne ima do muka. Ovako prepredena ljubav nedolići krieposnoj djevojci. Ne slavite mi više slastij toga griešnoga obćenja. Da ste me štovao, ne biste to bio tražio; pače, ako su vaše namjere takove, kano što hoćete da me uvjerite, vi me morate u dnu duše vaše ukoravati, što se nisam uvriedila. Ali žalibože!„ doda odroniv njekoliko suza, "slaboći svojoj moram pripisati ovu uvriedu; zavriedila sam ju, čineći što činim za vas„.

"Obožavana Leonoro„ kliče grof, "vi mi činite težku krivicu. Pretiesna krieposť vaša buni se bez razloga. Što, budući da sam bio srećan skloniti vas na ljubav prama meni, bojite se, da vas ne prestanem štovati? Kolika nepravda! Nipošto, gospodjice, ja poznajem cielu vriednost dobrote vaše; a ta ne može vas lišiti moga štovanja, jer sam pripravan učinite, što budete tražila od mene. Sutra ću govoriti s don-Luisom; nastojati ću iz svih sila, da privoli na moju sreću; nu ja vam ne tajim, da se slabo nadam„. — "Što velite!„ odgovori Leonora u skrajnjem čudu. "Zar otac moj da ne privoli prošnji čovjeka vaše časti na dvoru?„ — "Ta upravo ota me čast, odvrati Belflor, plaši. Ovim se riečim čudite, evo vam riešenja zagonetke. — Ima njekoliko dana, produži, što mi kralj očitova, da me hoće da ženi. Ne imenova mi gospodjice, koju mi namienio: natuknu mi samo, da je jedna od prvih na dvoru, te da mu je mnogo stalo do te ženitbe. Ne znajući za vaše nagnutje prama meni, jer vaša me je strogost do sada uvjek priečila, ne pokazah mu da sam išto protivan volji njegovoj. Po tom, sudite gospodjice, hoće li se don-Luis htjeti izvrći pogibelji, da na se navuče srditost kraljevu, primajuć me za zeta„.

"Nipošto, bez dvojbe„ reče Leonora, "ja znam svoga otca. Ma kako mu koristan bio savez s vami, prije će se ga odreći, nego da se zamjeri kralju. Ali da se i ne uzprotivi otac moj našemu savezu, mi ne bismo ipak srećnji bili; jer napokon, grofe, kako biste vi mogao pružiti mi ruku, koju kralj drugoj namjenjuje?„ — "Gospodjice„ odvrati Belflor, "uvjeravam vas, da sam u velikoj smetnji sbog toga; ali se nadam, da ću postupajuć nježno s kraljem, tako ga voditi, da ću naći način, da izbjegnem pogibelj, koja mi prieti: vi biste mi, Leonoro, također mogla pomoći, ako me držite vriednim saveza s vami„. — "Kako„ reče ona, "bih ja mogla što doprinesti, da razvrgnem ženitbu, koju vam je kralj ponudio?" "O! gospodjice„ odvrati on uzhitjeno, "da biste vi htjela držati u mene vjeru, ja bih vam se lahko sačuvao, da me kralj nimalo ne zamrzne„.

"Dopustite, dražestna Leonoro„ doda, baciv joj se na koljena, "dopustite da vas uzmem pred Marcellom: ovo je svjedok, koj će zasvjedočiti

svetost našega saveza. Tim ću se oprostiti mreže, u koju hoće da me spletu; jer ako me bude onda potiçao kralj, da uzmem gospodjicu, koju mi namjenjuje, baciti ću se na koljena vladaru tomu; kazati ću mu, da sam vas već duže ljubio, i da sam se s vami tajno oženio. Bio koliko mu drago željan oženiti me s drugom, odviše je dobar, nego da me liši one, koju obožavam, i preveć pravičan, nego da tako uvriedi obitelj vašu„.

"Što mislite, mudra Marcello„ doda, obratjuć se prama dvornici, "što mislite o toj osnovi, koju mi evo ljubav udahnjuje?„ — "Vrlo dobro„ reče Marcella, "treba priznati da je ljubav umjetna!„ — "A vi, obožavana Leonoro„ prihvati grof, "što velite vi? Zar će ju duša vaša, uvjek oboružana nepouzdanjem, zabaciti?„ — "Ne„ odgovori Leonora, "samo da ju dokažete momu otcu; ne dvojim, da je ne će primiti, kada ga vi uputite„.

"Treba se dobro čuvati, da mu se to ne povjeri„ prekinu ovdje riječ gadna dvornica; "vi ne znate don-Luisa, odviše je nježan glede poštenja, nego da se pusti u tajne ljubavi. Predlog će ga tajne ženitbe uvriediti, onda mudrost mu ne će uzmanjkati prestrašiti ga s posliedica veza o kojem mu se bude činilo da razvrgava namjere kraljeve. Tim ćete ga nesmotrenim postupkom natjerati na sumlju; oči će mu biti uvjek budne na sve naše čine, te će vam oteti sve prilike, da se vidimo„.

"Umro bih od žalosti!„ kliče naš dvorac. "Ali, Marcella, bojite li se sbilja, da će don-Luis zabaciti predlog tajne ženitbe?„ — "Ne dvojte nimalo„ odgovori dvornica; "ali recimo, da ga primi, nu kako je uredan i zaziran, nikako ne će dopustiti, da se mimoidu obredi crkveni; pak ako se obave u vašoj ženitbi, stvar će se taki razglasiti„.

"O! draga Leonora„ reče onda grof, stiskujuć nježno ručicu svoje drage, "treba li, da se zadovolji krivu mnienju o pristojnosti, izvrći se strašnoj pogibelji, da nas razstave za uvjek. Vi ne trebate drugih do same sebe, da budete moja. Dozvolja otca oslobodila bi vas može biti dusevne muke, nu buduć da nam je Marcella dokazala, da se to ne može postići, popustite nedužnoj želji mojoj. Primite srce i ruku moju; pa kada dodje vrieme izviestiti don-Luisa o svezi našoj, onda ćemo mu kazati naše razloge, iz kojih smo mu ju tajili„. — "Dobro, grofe„ reče Leonora, "pristajem i na to, da ne govorite taki s otcem mojim. Kušajte najprije kralja, prije nego primim u potaji ruku vašu, govorite s tim vladarom, kažite mu, ako uztreba, da ste se tajno oženio. Nastojmo, da tom krivom povjerom....„ — "O tako nipošto, gospodjice„ odvrati Belflor; "ja odviše mrzim laž, nego da smijem tvrditi tu izmišljotinu; dotle ne mogu da izdam sam sebe. Što više? takov je kralj, da kada bi doznao, da sam ga prevario, nikada mi ne bi oprostio„.

(Dalje).

KNJIŽEVNI PRETRESI.

Kritika, kritika, pa kritika! to vičemo na sva usta, buduć uvjereni da bez toga naša mladjahna književnost težko će se podići, a nikada ne će dospjeti do onoga savršenstva koje je književnost postigla u naprednjih od nas naroda. *) Bez kritike može biti darova, ali ne sviesti, a dar bez

*) Vrlo nam je žao, što ih je veoma malo, koji bi tako zdravo mislili; da ne samo što mnogi tako ne misle, nego im je misao u nakani zaostala za koj vjek. Tako n. p. mi smo se

Digitized by Google

sviesti često poradja nakaze. Za to opet laćamo se zabačenog pera da na tom polju po mogućtvu koristni budemo. — Gdje duhovi nisu na kritiku nanikli, kao što je to u nas, tu je odveć nježna i knjizevnička osjetljivost; pa s toga da bi izbjegli svake prepirke kojim prostor ovoga lista ne dopušta mjesta, to napried javljamo da ćemo se u istę težko upustiti, okrom riedkih slučajeva kada bi iz njih kakva značeća pouka proizteći mogla. Ali u obšte mi ćemo izložiti savjestno, poredačno i jasno svoje mnienje o svakom djelu koje nam u ruke dodje, i ne ćemo se osvrtati na nikakve oprovrge, nemoj samo kada bi ova posve osnovana bila; u tom slučaju izjavit ćemo bez svakog i najmanjeg zatezanja da su nas osnovi oprovržnika prinudili sa svim ili u njećem preinačiti svoje mnienje. To javno priznavanje ne će nas stati ni malo muke, da pače radostno ćemo tim i zavedeno obćinstvo na pravi put izvesti, i nepravdu spisatelju nanesenu popraviti. Najdublje smo uvjereni da svemudrosti i premudrosti nejma u nikoga.

Do 1848 mnogo se u nas pisalo, ali svakojako. Pjesništvo je bilo u modi; premnogo pjesnika, ali premalo valjanih pjesama; kritika je pak bila riedak pojav, i to se gotovo svagda neizviestnim korakom i bojazljivim glasom pojavljala; od nauka koje su nam glavna potreba skoro ni traga. Poslje mnoga burnoga vremena, kad su političnę brige sve duhove obuzele, nastupi desetogodišnje književno mrtvilo. Izmureni zaspasmo u cvietnom vrtu, a probudismo se na zelenoj livadi. Tu štete nejma; probudismo se sa svim drugi ljudi; cvietje ne obdielavano za toliko vremena uvehnu, a na njegovo mjesto poiznikuu trava; ali mi livadu uzesmo krčiti, orati, i već ju plemenitim sjemenom zasjejavamo. Druga miena tim nastaje u našem književnom tečaju: s pjesništva prelazimo na položiteljne nauke; i taj je prelaz tim razumniji i srećniji što se najprije prihvatismo poviesti. U početku umnoga razvitka treba nam prije svega razviti i obezbiediti sviest narodnu; a ova je u poviesti. Tu će većina naših spisatelja moći koristnija biti nego li na polju pjesništva; jer na ovom treba biti pozvan, a pozvanih je vrlo malo; polje pak poviesti i drugih nauka otvoreno je svakomu koj pronicateljnosti, razsudljivosti i priljěžnosti ima. Ovim što do sada rekosmo ne namjeravamo odbijati obdarene duhove od pjesništva, ili ovomu cienu pobijati; ciena je njegova od svakoga priznata; žrtvenik je pjesništva u rodu čovječjem nerazrušiv; ali koj god nedostojan k ovomu žrtveniku pristupi i okalja ga, gromom je obštega mnienja udaren i bačen u tamni jaz bezimenosti. *Mediocritas* tamo se ne trpi; tamo si ili velik ili ništa. To su već mnogi predjašnji stihotvorci uvidjeli, pak se razumno povukoše; to će i unapried mnogi još uvidjeti, pak će se okaniti posla, za koj nebudući rodjeni ne mogu ni sebi slave ni narodu koristi pribaviti; a tako, ili svo-

radovali iz svega srca čitajući u „Novicah" one neporične istine što ih u onu liepu Kitu sabra g. Levstik kako nitko prije njega „kako se kvari jezik"; a sada se digo proti njemu, dvo ista ne za svim čistom namjerom g. Hicinger, a i sam g. Urednik. To je žalostno, što moramo ovo reći u obranu g. Levstika; ali osvjedočeni, da bez lieka one bolesti (slabe i nevaljale pisarije) ne preboljesmo, usmieli nas dosadanji neuspjeh književnoga napora, ta velimo ovo čistom savjesti: „Pojte rakom zvižgat" svi spisatelji i pisci koji mislite da bez kritike može biti napredka, i Vi svi, koji vičete da je zloba i [illegible] kad koj pokaže: brado ne valja nam posao, istražujmo i naučimo što ne znamo, [illegible] što [illegible]. To je [illegible] kad tko ne priznaje istine, a nije ondje gdje se priznaje: Nit znam ja niti ti a ni druga tri itd. Ur. Nev.

jim razumom osvieščeni, ili izpred biča kritike, koja s goreoznačenom nastupivšom mienom mora van izaći zrela, stroga i odvažna, poklanjat će se prosti stihotvorci, a ostati će na poljani pravi pjesnici. S jednim od takovih mi započinjemo ove kritične naše pokuse, nadajući se da ćemo u ovom poslu i vrjednijih drugova vremenom steći.

1. Zlatka p. Antuna Kazalića.

Evo je već druga godina kako se u nas pojavilo djelo velike pjesničke vriednosti, a na isto naši se javni listovi ne osvrnuše, prešutaše ga nedostojnim mukom. Odkuda to? kako da Zlatka Kazalićeva u kojoj toliko pjesničko blago leži ne pobudi u našem književnom svietu onaj veleglasni žubor koj se pri pojavu podobnih djela u drugih naroda sa svih strana podigne? da li je to iz dovoljno ne razvijene kritične vještine, ili iz lienosti, ili je upravo krivica i samog spisatelja? Po našem mišljenju ima po malo svega toga, te Zlatku, ovo pravo zlato, čisto iznutra prem da vanka neugladjeno i izbrušeno, jošte ostaje bez ocjene i bez odjeka.*)

G. A. Kazalić odkrio je ovim prvim svojim pokušajem veliku silu uobraženosti i sposobnost zamišljene obraze točno nacrtati ili misli svoje izreći. Ta dva glavna svojstva označivaju pjesnika rodjena da stane u prvi red. Ali okrom toga g. Kazalić obiluje čustvom istinitim i dubokim: Zlatka, koja je ljubovni predmet da tako reknemo, svije od samoga čustva.

Ova čustva nit su utvrdena ni usiljena, nego postupno razvijaju se i teku sa svim prirodno kroz svoje različite miene kao veličanstvena rieka što teče sad tiha i bistra, sad burnovitimi valovi uzkomešana i izmućena. Poleti misli visoki su, sjajni i česti; ali su izlivi čustva savladajući, očarateljni; nježnost je pak neizrecliva. Mi dakle uvidjamo u g. Kazaliću sajužena sva svojstva koja dieli priroda velikim pjesnikom, a on je opet znao ta svojstva sam podići do visokog stupnja savršenstva. Kakav se vještak ne pokazuje u začetku cieloga osnutka! kakva se razmjernost medju pojedinimi odjelci a postupnost u njihovom razvijanju ne uvidja! Predmet je liep, ali poskudan, a pjesnik ga je znao obogatiti; sam dogodjaj jezgreno je nemoralan, jer žena iznevjerava zakonitog muža; ali pjesnik davši joj najnježniju narav, a pored toga muža umetnuta, bezobrazna, sa svim protivna uzoru što ga ona o čovjeku ima, pak ostavljajući ju u osamljenosti, a u istoj izvodivši na jedan put pred nju mladića koj njoj sjaje savršeno obistinjave, mladića nevina, nježna, vispreno izobražena kao što je i ona, pak ta dva stvora približujući polagahno, obavijajući ih čarovnim uzduhokru-

*) Što ćete?! Najboljom voljom mi do sada samo po čuvenju znamo, da ima knjiga od g. K. koja se zove Zlatka, a niti nje niti Tri sv. Vida od istoga g. K. ne mogosmo do sada zagledati ni jednim okom. Živilo naše knjižarstvo! Kad proizvodnik robu sgotovi prva mu je briga da ju proda, te nadje trgovca, a trgovcu ili dodju kupci ili im on robu objesi. Što je u obrtnosti proizvodniku mati priroda (to jest, njoj proizvodi, koje on traži, nadje, preradi, uredi te prodava) to je knjižaru, posebice nakladatelju ili izdavatelju um spisateljev. Ako napomenemo i to, da je i sam stvorac učinio razliku izmedj proizvoda prirode i proizvoda uma ljudskoga, do ista je golemo čudo, kako se svatko brži kako bi se lahko i hitro prodali vòrni proizvodi, a za prodaju umnih proizvoda ne briže se gospoda nakladatelji ili izdavatelji. Za što? Jeli ili misle, da ono što tiskaše i izdaše ne valja; a za što ga onda izdaše svojim troškom? — ili misle, da občinstvo za to ne haje jer mu knjižari knjige ne namiču, da niti mu nude kao drugu koju trgovinu, ili ne ima knjižar u knjižara povjere. Mi bi rekli sbog od ovoga trojega ne koje, tu bi književnikom morala biti prva briga, da se ovo zlo ukloni. Zar se zbilja ne bi moglo naći lieka ovoj rani? Mi odavna čekamo, da se koji od gg. spisatelja pojavi — ali tu vlada zbilja tišina, da se ne može šaptati. Evo prostora u Nevenu gospodi! Slobodno i dižite malo ruke! Ur. Nev.

žjem najživlje ljubavi, krajnimi sljedstvi, kojim stidljivo, neprimjetno najposlje podliegaju, jer prirodno podleći moraju; pjesnik tom znatnom vještinom čini te nesretnike predmetom najdublje simpatije, i natjeruje čitatelja ne samo da jim oprosti njihov grieh, da izvini njihovu slabost, no i da zaboravi gotovo njihov porok, a samo nad nesrećom njihovom da svesrdno plače. Ovaj dogodjaj tim istinitije na duh djeluje što se, kao što nam kažu, sbilja u Dubrovniku sbio. Oprezna razsudljivost pjesnikova nije mogla ostaviti predmet u samoj jezgri nemoralan, bez moralnog barem zaključka. Kazna postiže zabljudjele, te i žena i mladić i plod njihove nesrećne ljubavi postaju žrtva prerane smrti, kojoj predhode najžalostnije, srce clepajuće patnje. Tko, kada pročita ovu čarobnu knjigu ne će uzkliknuti: o Zlatko! najljepša, najnježnija, ali i najnesretnija ženo! kako je liep bio tvoj san ljubavi; ali vaj! kako kratak i često uznemirivan! kako si ti svoju privremenu zabludu užasno platila! nitko ti se navidi na tvom kratkom blaženstvu, nitko gotovo ne smije pohuliti tvoj očevidni porok, a svak te žaliti mora. Velik pjesnik podignuo ti je vječan spomenik, odpjevav najveličanstveniju himnu što se ikada na našem jeziku ljubavi odpjevala; pak od moje strane laka zemljica budi tvojim mučeničkim kostim!

Ako dostojno hvalimo Kazalićeve pjesničke kakvoće, ne ćemo i ne moramo oči zatvoriti ni glas ugušiti na njegove mane. On često oteže svoje misli, ili da se točnije izrazimo; on u obilnosti svojoj iz glavnih mislij suče prekomjerno sporedne; vidi se da se nerado zaustavlja; misao mu se odkine kao bujan potok, koj ne stane doklegod svoju silu ne izlije, ne oslabi u dugom putu, i neprimjetan najposlje u piesku se ne izgubi. On voli pokazati svoju obilnost nego li upotrebiti onu vještinu, kojom pjesnik sjeva nad dušom svojih čitatelja učestanom, živom i kratkom sjevnjom, ostavljajući jim tu nasladu da sami njegove misli razdrobe i iz jakih poteza svu njinu ljepotu uvide i razgledaju. Po tom pjesništvo g. Kazalića više naliči na prostranu svetrajuću, blagu svjetlost sunca nego li na silni i kratki sjaj učestanih munja, koj mnogo silnije od prve čovječju dušu potresa. I nježni Ovidije u istu je manu pao. Toliko za sad u obziru pjesništva. U dušeslovnom pak čini nam se da Zlatka, kojoj je pjesnik dao tako nježnu, blagu, pokornu i na svako trpljenje sviklu dušu, odveć žestoko i naravi svojoj neshodno tužbami ustaje protiv Božanstva sbog smrti svoga djetenca. Razumijemo da su njene nesreće prevršile svaku mjeru, razumijemo da gdjegod i najblažije duše u onolikoj biedi uzvionu protiv samoga Tvorca; ali da krotka i strpljiva Zlatka uzvione onako do zanesenosti bezbožnom, nepopuštajućom, strašnom žestinom, to ponjati ne možemo, i to je jedino mjesto gdje nam se pjesnik nesljedstven i neprirodan vidi. — Ova mana u smotrenju vještačkom tim većma odskače, što Zlatka neprikladno više žali za malim djetencem nego li za ljubovnikom, i tim mienja svoju glavnu zadaću, pokazujući se na svršetku čustviteljnija mati nego što se u početku ljubovnica pokazala, a to u spjevu kojemu je ljubav jedini zadatak. — U smotrenju pravonaravnom predmet je, kao što rekosmo, nemoralan; jer kad odkloniš sjajni zastor, koj je pjesnik osobitom vještinom znao baciti preko cielog dogodjaja što ostaje? ostaje naga preljubna žena, koja božjom kaznom postignuta ustaje bezobzirce protiv Boga. Nikakva vještina ne može

sakriti ovaku moralnu grubocu, koja svakomu pronicateljnomu čitatelju pred očima sine kako mu se stiša uzbunjenost čustva, pjesnikovom vještinom za kratko pobudjena. I podobni predmetu tim su opasniji za moralnost obstu što su više cvietjem pjesničkim okićeni, i primamljivom sjajnošću vještije zastrti. Ne želimo da se umnože.

Sila nam je najstrožija izjasniti se o jeziku. Ovaj je takav da ne pamtimo da smo još štogod onako napisano na našem jeziku čitali. Tu o jezikoslovnici ne može ni govora biti, jer kad bi stih po stih uzeli pretresati malo bi koj čitav prošo. S toga je čitanje ovog liepog djela tako neugodno da ga čovjek mora više puta srdito iz ruku baciti, s toga na mnogo mjesta misli su zamršene da jih ne možeš bez velika naprezanja sila i liepotu shvatiti, a na njekih pak tako su tamne, da, kad bi se od cieloga odvojile i spisatelju na tolkovanje podniele sumnjamo bi li sam on znao pogoditi što htjede reći. Zlatka upravo se predstavlja kao prekrasna vila u prljave odrtine obučena. To će biti bez sumnje ponajglavniji uzrok što ona nije pobudila u našem čitajućem svietu onu pozornost koju zaslužuje njena unutrašnja vriednost. Za ludu je krasota misli kad ove nisu i sgodnim jezikom propraćene; za ludu je vispren dan kad se u crne, neprovidne oblake zavija; pjesništvo da bude savršeno treba da je i iznutra i izvana krasno, jasno, svakomu pristupno; nejasnost, tama često prekrivaju slabost. — I drugu ćemo strogu primjetbu Zlatkinomu pjesniku učiniti, to jest, da iz Zlatke ne diše narodni duh; ona kao prkosi sadašnjoj obćoj težnji slavenskoj k sobstvenoj izvornosti. G. Kazalić čisto je posljedovatelj Bironove škole, koja je u nas bez budućnosti; on je velik pjesnik, ali niti je još izvoran, niti narodan; a to je znatna šteta i za nas i za njega. Mi mu stavljamo pred oči ova dva glavna nedostatka, uvjereni budući da će jih i sam uvidjeti, a moći jih se lahko otresti ako i u smotrenju jezika i u smotrenju narodnog duha zabavi se njekoliko Vukovom sbirkom narodnih pjesama. Pod tim samo uslovom on će visoko uzletiti, a take je snage da može i epoku naznačiti u našoj književnosti. Inače ostati će uvjek dostojno ne ocjenjen i tudjin medju svojimi. Opraštajući se sa g. Kazalićem čestitamo i na ovom novom pojavu staromu Dubrovniku, neizcrpivu u vrstnih pjesnicih, kojimi se neprestano podmladjuje, i na svojoj drevnoj književnoj visini održava.

M. Dubrovčić.

NADPISI

Dr. Nik. Ivančević.

Sveznalcu hvalisavu.

Ti se hvastaš, sve da znaš,
Da vještinu svu imaš;
Ja pak znam još, što ti fali:
Dobro, nitko te ne hvali.

Pijancu.

Čudite se, da on uvjek pije,
I da nikad triezan nije!
Kako bi se onda tek čudili,
Jednom triezna kad bi ga vidili?

Oholomu.

Svakog uvjek priek ramena gledaš
Glavu digeš, nikom počast ne daš,
Ti se tudjiš, od nas odlikuješ!
Prosto nek ti bude — ti kukuješ.

Digitized by Google

ŠEBASTIAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakarjaševića.

S poljskoga.

VII. (*Dalje*).

„Od ono dobe, što sam to vidio, „ govoraše gospodin Martin, „srce mi nemirno bije, bi reć, boji se njega„.

I opet na dugo i široko pripoviedaše, kako je to velik porok, u takve stvari zabrazditi, kao što je Sebastian; jer je jamačno upisao dušu djavlu, a tamo ga je zavela oholost, što je mislio, on je mudrij od drugih. I sužaljivaše druga svoje mladosti, koji sada ni poštenja, ni vjere nejma, te priznade iskreno, da bi se sustručavao, pružit mu pomoć ili ga spoznati.

Klonović nei mugaše dalje slušati. Ustade i htjede poći; sudac ga zaustavi, jer je dao umiesiti zanj hljeba na put.

„Uzmite taj kruh„ govoraše sudac, on je sa polja Sebastianova. Dodušé naložio je, da se proda sirotinji, ali ja sam razmislio, ako bi se kad godj vratio i trebao. Prikupio sam za to njekoliko jutara k svomu polju i što svake godine dobijem, spremam na stranu. Sada, kad je sužanj, dao bih mu te novce; no kako da ga nadjem, kako da ga nadjem!

„Vratio vam Bog!„ rekne putnik primajuć kruh i cjelujuć ga, a dvie gorke suze kanuše niz lice.

„Za što niste izvršio, što je naložio?„ rekne za malo sudac; „ta vaša štedionica može vremenom postati kesa Judaševa, i sacati vas, kao njega oni srebrenjaci„.

„Sačuvaj Bože!„ klikne gradjanin i problědi, jer mu na te rieči pade na pamet, nije li ubogom Sebastianu krivo učinio, što je četrnajst godina njegovom se zemljom služio. „Kesa Judaševa„ to ga zazebe u srce oli užasno, toli okrutno! Učini mu se, kao da je tu rieč već njegdje slušao.

Ubogi putnik htjede se odpraviti, no još umoli sudca, neka mu pokaže baštinstvo Sebastianovo; jer kad se o tom čovjeku već toliko govori, valjda je vriedno pregledati mu redište i zapušteno baštinstvo. I sudac je želio tu pustoš vidjeti, te oba odu k starom jasenu, što se vidjao iza domova gradskih.

Njekoliko jutara gojna polja ležaše pusto. Na brežuljku vidjeti je unku, obraslu korovom i trnjem.

„Tu stojaše dom Klonovićev„ reče sudac i pokaza unku, „i ovo su još ostatci peći, gdje smo mi, bit će tomu sada već pedeset godina, Sebastian i ja sjedavali, slušajuć starog Bartoša, koj je bio brodar i toliko nam divota o Visli pripoviedao„.

To rekav, štukne unatrag, jer je pod odrtinami spazio zmiju, kako se sunča.

„Bježmo odavle!„ klikne putnik, „tu nije mjesta za nas„.

Sudca obidje mraz na čitavu tielu.

Medju tim se sunce nagnulo na zapadi. Zlatni mu traci divno

obasjali tužnu pustoš, [illegible], vijuć se na vjetru poput vitežkih zastava. U daljini zablisnu biela pruga vode, a nad njom pršaše lahki oblačak, bi reć angjeo sa zlatnom čelenkom.

“Tuj nije mjesta za mene„ mišljaše pjesnik, “gradjani bi mene kao Joba hitili na bunište, nit bi tko vode dodao!... Oj sunašce, ti zviezdo mojej mladosti, praštam se s tobom! [illegible] žarilo si nada mnom i onda, kada sam snivajući naganjao po mojoj dolini šarene leptire, kada sam na svojoj luki [illegible] prame tvoje svjetlosti.... oj sunašce, sada je mračno u duši mojoj, osjećam, da se smračuje grobova noć.... što li će mi moj grob razjasniti?„

Sirotak protrnu od straha, jer se ubogi putnik divno preobrazio. Stas mu se izpravio, čisto se pomladio, a u licu njegovu, u licu bijaše nješto.... nješto znano.... No prije neg se osviestio, počuti kako njegovu ruku stiskuje ruka hladna, grobova i kad se je obazrio, putnika više ne bijaše tu, već je minuo u zahladju jasena kakono bljedaj sjena.

Tek kad se je smrkavalo, vrati se Sirotak doma. Njekoji gradjani dodjoše, da suca pozdrave, no on se zahvali i izgovori, što je odviše tim putem umoran.

Na posljedku legne i usne. Divni sni rojiše se po glavi njegovoj, neobične osobe pršiše pred očima njegovima. Pričini mu se, da gleda Sebastiana, kako se valja na brlogu, pak hoteć mu iz štedionice dati njegov novac, počuti, da si je prste kao na žeravi opalio. Pred njim se ukoči Judaš s nakostrušenom bradom, a u ruci mu kesa od risove kože. Sirotak se prekrsti i izmoli “Vjerovanje„ ali obsjena ne htjede s očiju. Obličje ubogog putnika gledaše nanj iz kuta sobice i svejednako postajaše spodobnije obličju Sebastianovu. Mislio je, da je njetko u osobi prosjakovoj došo k njemu s drugog svieta, kako bi ga spomenuo na tudji groš.

Sirotak otare znoj s čela i užeže svieću. Gledne na prozor, pak i tuj smotri Judaša, gdje drma kesom i u njoj trideset srebenjaka.

Sutradan rano ode Sirotak na svetu ispovied i smirivši svoju sviest, podpregne mala kolca i na dugo odputi se od kuće.

Zlokobni duh pjesnikov vabljaše ga za sobom.

VIII.

Podzimna magla polegla na ulicah Ljubljanskih. Bilo je tamno i vjetrovito, pred viećnicom viknu straža doba polnoćnu.

Na ulici Grobljevskoj jedva vidiš kup ljudij; nose nješto težko. Dokoknuvši na trg, požuriše pravo prama kulam jezovitskog samostana. Kule danas čine se njekako težke, križi i krovovi zavili se u gustu maglu, bi reć potapljaju se u masnih oblacih, i nijedna zviezdica ne blista na nebu.

“Otvaraj!„ viknuše na vratih samostana, kud se ulazilo u tako zvanu infirmariju (bolestionu).

Valjda je vratar očekivo goste u tako kasno doba, jer odmah na to zaruže ključi, [illegible] ljudij [illegible] u sa-

mostan. Opet ključ škripne, zaporine zalupnu, i opet nastá tiho i gluho.

Sutradan puče glas po cielom Lublinu, da u bolestnici ježovitskoj skončava Sebastian Klonović. Milostivi ljudi našli ga na ulici i ponesli, da mu u bolestnici izprose topli kutić, gdje bi na viek usnuo. Našli ga u pregrdnoj biedi, otrcana, izmazana, gdje skapava od gladi i bolli. Sad istom sjetiše se na Klonovića. Njeki su doletili na vrata samostanska i znalično provirkivaše rešetkom da mogu znancem o nječem pripoviedati. Bila je to pusta, nesmiljena svjetina, kojoj je sve jedno, vuče li se za sprovodom, leti li za svatovi, ili prati zločinca na stratište, tek da ima nješto gledati, nješto slušati. Pametniji ostaše kod kuće, samo da im tko ne rekne, da oni znaju čovjeka, koj je pogazio čast i vjeru.

Ali i u samostanu podigla se neobična ruja. Redovnici vrtiše se amo, tamo s liekovi i breviarom, kako bi bolestnomu utažili razpaljenu krv i nad umirućim molili psalm. Njekoliko pobožnih duša ušlo u crkvu i ne pitajući, što se to noćas sbilo, klekoše i skrušeno moliše Boga, kojega su sudi nedohitni.

Na pragu klečaše sied gradjanin. Siv kaftan s crljenim pasom jasno dokazivaše, da je tudj u Lublinu i da je od Šlezke došao. Moljaše vruće, klečeć baš na vratih ko onaj očitnik, jer je držao, da nije dostojan, bliže se primaći.

Moljaše dugo, taruć znoj s čela; najposlje ustadè i osmieliv se pridje k vratim sasostanskim.

Na vrata nagrnula silna svjetina i pripovieda nečuvene stvari.

„Ta ja sam ga na svoje oči vidjela„ govoraše baba iz špitalja. Vidjela sam, kad su ga nosili. Sjedjela sam u crkvi.... Zdrava Marijo, milosti puna....„

„To ipak ne može biti!„ vikne kovač, „ta on ima ženu„

„Ženu?„ odgovori baba, „kakva žena? S Kristinom se, već je tomu tri godine, razstavio...!„

„Jamačno bio je pijanica„ misljaše kovač.

„Ne vredjajte Boga, ne gubite duše!„ vikne baba....„ i rieč učini se pùt.... Imala sam parnicu sa židom radi svoje kućariće. — O moj Bože! da je on još sudcem, ne bih do prosjačije došla! Žida, koj ga je podmazat hotio, dade pošteno izlupati!... Sveta Marijo majko božja....„

„Sva njegova nevolja izvira odatle„ pojavi se njeki starčić, što je bio odviš pošten, to ti je. Dobro pamtim, kako je karao pisare, koji novce, što su iza blažene pameti Jana Cehlakova ostali, medju se podiele, a siročad ture u špitalj.

„Dà, dà, pošten, veoma pošten bijaše to čovjek!„ progovori njekoliko glasova na jednoč, „Bog mu dao lahku smrt!„

„A što njegova žena?„

„Ne znate ju? Sebastianova, kći onog koraljnika, što je stanovao na slamnom trgu? Ima dvie kuće, oblači se u svilu, a o njem ni da čuti!„

“Strahota, što to na svietu sve biva„ vikne kovač. “Njekoč tako dobro življeti, a sad leži na goloj slami.... kao špitalac! Ja bih mu bar stari kožuh prineso!„

“Idi ti radje za svojim poslom„ ozove se gradjanin u županu mrkom; “ne znaš li, da je to čovjek bez Boga? Da te tko čuje, pomislio bi, da si s njim u dogovoru„

Kovač probliedi od straha, ogledne se, pa skokom kuči. Hrpa znaličnika razspe se, sama baba ostala na vratih i moli “Otče naš„ a starčić utisne joj njekoliko grošića u ruke, nek se moli Bogu za lahku smrt *Acernovu*.

Na blizo tuj stajaše gradjanin u sivom kaftanu. To je sudac Sulmerički. Na bliedu mu obličju izčeznuo njekadašuji pokoj. Ustnice grčovito zatisnute, pretežka sudbina Sebastianova porazila njegovo srce. Dan i noć u nemiru dodje u Lublin; ali drûga svoje mladosti ne nadjè, nitko mu ne znade kazati. Toli naglo njega zaboraviše! Istom sada, kad je u bolestioni izdisao, sjete se jedni na Acerna, drugi na poštena i čestita načelnika!

Sirotak stajaše, slušajući što gradjani medju se govore, i ako mu je srce od tuge pucalo, ipak se ne usudi, priznati se mužu, kog je očevidno dosegla karajuća desnica božja!

Njekoliko šlehtića tuda prolazaše.

“*Acern* u špitalju!„ uzklikne jedan, čuvši razgovor.

“Na slami!„ šapne Sirotak, otre si suze i obazre se, da ga nije tkogod slušao.

“A druge učaše, kako valja živjet i umirat„ rekne šlehta.

“Prostačak uzpinjaše se nad plemića! načelnik Lubliński htjedè načelnikovat cieloj Poljskoj!„

“Napisà, da je samo *onaj* plemić, tko dobro živi, a onaj dobro živi, koj dobro umira! a sad bi sam na ulici umro, da ga milosrdna braća....„

“A toliko je na njih nasrtao! Hljeb za kamen„

Odoše šlehtići, ružeć njesnika, što je u plemstva tražio kriepost i zaslugu, a karao cholost i nepravdu.

Naidje njekoliko gradjana.

“Kažu, da su ga našli na ulici„ rekne jedan od njih.

“Čudna li čuda! Bio sudcem — a ništa ne steko! Tude novac curi u kesu! Krajkovski podigo dvie kuće!„

(Dalje i sbršetak).

O NOVOM DESETINSKOM (DECIMALNOM) NOVCU.

De mala stupit imaju u život novi novci, koji se od starih razlikuju samo nješto manjom cienom nutarnjom, s toga umanjenom, da se tim naši novci približe francezkim i pruskim, te da se ujedno uvede i kod nas desetinski (decimalni) način brojenja, koj je u računih od neizmjerne koristi, i koj je i do sada u kraljevini Lombardo-Mljetačkoj obstojao, bivši razdieljena dvadesetica u 100 stotica a forinta u 100 solda svaki od 3 stotice.

Od sada bit će i kod nas forinta od 20 grošića razdieljena u 100 n. kr. ili solda a na mjesto *dvadesetica* imat ćemo kao u prijašnje vrieme *petice* t. j. novac od 5 groša odkud i ime petica, dakle 4 petice po forintu činit će 20 groša kako i sada; *groš* kao dvadeseti diel forinte imat će 5 n. kr. ili soldina, 2 *groša* ili sadašnja šestica 10 n. kr., a *petica* ili 5 groša 25 n. kr., *talir* od forinte i pol 30 groša ili 150 n. kr., a *škuda* od 2 forinta 40 groša ili 200 n. kr. koji čine od prilike 5 franaka ili 100 francuzkih solda svaki od 5 stotica (centimes), dakle naša 2 n. kr. čine 1 soldo francezki, a 4 šestice ili dvogroške 1 frank, a budući da je 10 šestica u forintu, to forinta čini $2\frac{1}{2}$ franka, nu sve to s njekakovom malom razlikom, jer u jednoj našoj forinti bit će čistoga srebra $11\frac{1}{2}$ gramma, a u $2\frac{1}{2}$ franka $11\frac{1}{4}$ gramma, dakle je manje srebra za $1\frac{1}{4}$ novog krajcara, (i tim svaka gramma čistoga srebra vriedi 9 n. kr.) 5 franaka vriedi naša 2 forinta i $2\frac{1}{2}$ n. kr., a svaki frank $40\frac{1}{2}$ n. kr. Ruski srebrni rubalj vriedi 4 franka ili u našem novom novcu 1 for. i 62 n. kr., to jest 16 dvogrošaka i 2 n. k., a ruska dvadesetica (20 kopejk od kojih ima 5 u rublju) vriedi $32\frac{4}{10}$ n. kr. Pruski talir ima 30 naših novih groša, dakle upravo 1 for. i pol ili 150 n. kr. Valja znati da se naš novi krajcar ili soldin dieli ne kao prie u *fenike* 4 po krajcaru nego u *desetine*, i time $\frac{5}{10}$ bit će pol krajcare, a $2\frac{1}{2}$ desetine bile bi fenik ili *stotica* jedne petice, jer 100 ovih fenika čini upravo peticu ili 25 n. kraj., a 4 petice 400 fenika ili 100 n. kr.; ali što se dieli 1 n. kr. na 10 diela valja osobito za računjanje pri kupovanju i prodavanju robe, pri skontiranju i pridu novca, i kamata gdje se i na svaki deseti diel krajcare pazi prem da je to malena stvar, naime tisući diel forinte; ali tisuća diela forinte čine upravo forintu, a jedna forinta je ipak nješto.

Što se tiče nutarnje vriednosti glede sadašnjega novca, to je u malom novcu neznatna jer u grošu fali $\frac{1}{20}$ (dvadeseti) diel, u šestici $\frac{1}{20}$, a u petici $\frac{1}{20}$, i tim stari groš u novom novcu vriedi $5\frac{1}{4}$ n. kr. šestica $10\frac{1}{2}$ n. kr. a petica $26\frac{1}{4}$ n. kr., dakle u nov. grošu bit će manje od prilike $\frac{1}{2}$ fenika staroga, u šestici malo više od fenika, a u petici 3 fenika, te za to je i vlada odredila da stari groš, i stara šestica, dokle se ne izmiene, vriediti će kao i novi groš od 5 n. kr. i nova šestica ili sada desetica 10 n. kr., pa onda 2 stara krajcara 3 n. kr., a stari krajcar kao $1\frac{1}{2}$ n. kr., stare dvadesetice ($19\frac{1}{2}$ kr.) ili u novom novcu 34 n. kr., stara desetica 17 n. kr., a stara peturina $8\frac{1}{2}$ n. kr., a najposlje stari talir od 1 forinte vriedit će f. 1 i 5 n. kr., dakle novi forinti bit će manji za groš ili 5 n. kr., i tim 19 starih groša činit će od sada 1 novi forint. Svaki koj je komu štogod dužan povratiti u starom novcu, morat će k današnjemu novcu pridavati groš po forintu, ili na svakih 100 forinti još 5 for. n.

Od kolike važnosti imat će biti za občinstvo ovo novo dieljenje forinte u 100 n. kraj. već i to pokaziva što Francezi i Talijani do sada računali su sve male troškove u stotice, pa kad bi se ciena povisila robi, kruhu, mesu itd. to bi se povisilo za koju stoticu samo a ne kao kod nas do sada odmah za krajcare, dakle i kod nas bi se imao uvesti ovaj spasonosni način.

J. P.

SMJESICE

— Dopisnik Srb. Dnevniku piše iz Kragujevca: Pouzdano vam mogu javiti, da se i u Jagodini pozorištno družtvo sklopilo i već igralo „Smrt kralja Dečanskoga“ itd. Sad imamo u kneževini dobrovoljna pozoristna družtva u Beogradu, Kragujevcu, Jagodini i Negotinu. — Skorim će se otvoriti telegrafske štacije u Gurgusovcu, Negotini i Kladovu, pa kao što čujemo i Šabčani su podnesli Sovjetu praženje da dobiju telegrafsku štaciju.

— (*Kako se u Americi listi na pošti razašiljaju*). Njekoji listi opazio se da idu po svietu baš kao sami; jer mjesto da idu sjeveru eno ih na jugu tako da se mislilo tu mora biti njeka velika zapriska. Nije bilo druga nego odaslati činovnika da iztraži. On putujuć ujedno s listi dodje na njeku poštu, gdje poštarica primiv svežnje u torbi, razreže ju te bajd začne mjerit svežnje njekim rifom, te ih po toj mjeri baci listonošam. Tad ju upita činovnik, što tu radi? „Razašiljam.“ — A kako to i ne pročitav nadpisa? — „Čemu da ga čitam, eto vidim i sama, nisam sliepa, da ovaj najdulji svežanj ide najdalje, a ovaj najkraći ostaje ovdje“. Tu se razdrieši zagonetka. — Ovako od prilike razašilje se i Neven (—) bar nam se tako čini.

— S jednoga otoka u Mesikanskom zalievu piše njetko medj ostalim o tamošnjem životu ovako: Imam momka i dajem mu na mjesec stan i 20 talira; ali često on u jutro udje u sobu odjeven liepo te mi javi: „Gospodine, oprostite, danas me pozvaše prijatelji u goste, te vam dodjoh javiti, da si izvolite danas sam čistiti čizme, haljine i sobe pospremiti, jer mene ne vidjeste do sutra u jutro. „Dobro prijatelju — želim Vam dobra zabava“. Drugi put htjedoh ga poslat njekuda. „Ali gar ne vidite kako kiša lije, kao iz kabla“. — Vidim, te baš za to kanim poslat Vas a ne sebe. — „Kud mislite da si ja čizme kvarim po ovakom vremenu: ako ćete da idem, pošljite po kola da se odvedem“. — Ne treba prijatelju, idem sam jer imam i onako još njesto posla. Tako ja moradoh otići, a on je ostao mjesto mene moje cigare pušeć.

— Hvala Bogu, vozit ćemo se i mi po željeznom putu. Družtvo, kojemu je prodana južna austr. željeznica, mora sagradit do god. 1868 najkasnije ove ceste: iz Zidanoga Mosta preko Zagreba u Sisak i Karlovac — iz Kaniše u Osiek — iz Osieka u Vukovar, i još jedna kojom se ima skopčati Kaniško-Osiečka i Zagrebačko-Sisačka; napokon ima sagradit *odavlje* željeznicu do *Sv. Petra*.

— Utorak 28 m. m. doplovila je morem prieko Trsta kadetska škola iz Krakova ovamo u Rieku.

— Njeki putnik stane kod gostione i pita: „Tko je gospodar ove kuće?“ — „Ja sam gospodine“, reče domaćin, „moja je gospoja već prije tri nedjele umrla“.

— (*Primjer neoubstveni*). Sv. pismo sadržaje 31,173 stiha, 773,692 rieči, i 3,566,480 pismena. — Rječica „i“ nalazi se u njem 46,227 puta. Srednje poglavje jest 117 psalam, a srednji stih jest 8mi psalma 101. — Tko imade volje pregledati, da li su ovi brojevi izpravni?

— (*Povjestna skrižaljka*). Karlo V. rodio se 24 veljače 1500 g. u Gentu (?); 24 veljače 1525 pobjedi kod Pavie; 24 veljače 1527 bude njegov brat Ferdinand za českoga kralja izabran; 24 veljače 1529 Karlo V. u Bolonji okrunjen; 24 veljače 1540 uguši pobunu u Gentu proti Margareti; 24 veljače 1556 odreče se prestolja i podje u manastir.

— (*Kako je težko, kad odviše koliko drago dragomu*). Vele, da se onomad viencalo dvoje, te prvi dan u svom domaćem novom gospodarstvu iza doručka (fruštuke) udje kuharica i zapita u koju dobu žele mladi sretnici ručati. Sretnici se pogledaju, jedno ne bi rado drugomu da kvari volje ili običaja. Kuharici dosadi to gledanje i zapita još jedan put, a sretnika oba u jedan glas odgovore: kao i do sada. I tu mlada javi, da je obićavala objedovati u 6 sati do večer, a mladi, da je u 2 sata poslije podne. Mlada da kako popusti da neka bude u 2 sata, a mladi opet moli, da neka bude u 6 šati, te ne po moju, nego na tvoju itd. Kuharica ih sjedini da neka bude na njihovu i na njezinu, u 4 sata. I tako bi. Ali nuto nesreće, nije to trajalo koj dan, mlada se začne tužit, da joj je u 4 sata prerano, a mladi da mu je prekasno, i ne mogši se nagodit ni na koju ruku posvade se tako ljuto, da su se razstali od stola, te jedući u miru živeć: on ruča u svoje doba, a ona u svoje. U slast im bilo. Da vidimo dokle će!

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Akty odnosjaščiesja do juridičeskago byta drevnej Rossy. Izdany arheografičeskoju kommissieju pod redakcieju člena Nikolaja Kolačova, tako se zove znatna knjiga, što izdana bje u Petrogradu 1857 u tipogr. imp. akademii nauk, veli 4ina 775 str. X. U toj su knjizi: vybory, zapisi, gramoty, dannyja, doklady, doprosy, dosmotry, doezdy, duhovnyja, dela, delnyja, zapisi, izvety.

— U Berlinu je minule godine izašla knjiga: *Stephan Duschan*, Ein Guslarpoem aus dem Serbischen übersetzt von *Javorin*. Ova je knjiga nalik njemačkoj knjizi Dr. S. Kappera. Njeki vele da je i mnogo bolja, jer uz svoju veliku vještinu pjesničku mnoge su stvari g. Kapperu bile ili nedohvatne ili se ne mogu izreći njemačkim jezikom. Mi bi vrlo rado zagledali knjigu g. Javorina.

— U 2. sv. Časopisa česk. Museum ima liepa razprava od Dr. Fr. Lad. Riegera: Obrtnost i proizvodnost u obziru na blagostanje ljudsko.

— 5. rujna slavio je g. *Antonin Marek* u Libunju do Jičina petdesetnicu svećeničku. On se rodi 1785 god. a poznat je kao izvrstan češki spisatelj. God. 1820 izdao je pokus českoga nazivlja za mudroslovje.

— Srbs. Dnevniku piše se iz Kragujevca: Poznati naš kartograf g. Ilija Pčelar, činovnik ovdješnjeg okružnog suda, koj je prije

Digitized by Google

dvie godine načinio kartu okružja Krajinskog, namjerava skorim sastaviti i kartu okružja Crnoriečkog, zbog čega je ljetos tamo putovao. On će ju podnesti *Društvu Srb. Slovesnosti* na pregled i ocjenu. Do sada imamo kartu Okružja Požarevačkog i Krajinskog, samo šteta što se ne obje ove karte ne podudaraju sa svim granice. Dok dobijemo karte pojedinih okružja, kao što ćemo do skora okružja Užičkog i Crnoriečkog, moći će se sklopiti glavna karta Srbske kneževine.

— U Srbiji ima već više od 20 meteorologiskih stacija (povjetarskih pazilišta).

— *Kat. list* piše: Sva je prilika, da će otci Isusovci početkom nove školske godine preuzeti Požežki gimnazij, za što imaju već i dozvolju od vis. c. k. Ministarstva nastave; pače im je isto ministarstvo dopustilo podignuti u Požegi viši gimnazij. S tom predajom Požežkog sirotišta družbi Isusovoj skopčane znatne troškove namirit će, a i za uzdržavanje članova njenih potrebitu zakladu veledušno uložit će uzoriti g. kardinal i nadpiskup naš.

— U zadnjem 39. *listu Kat.* svršeni su oni znatni članci „o postanku i postojbini glagolice„ P. J. Šafarika. Oti se članci odlikuju osobitom ljepotom razlaganja, a svojom vriednosti osobito. O Glagoljici piše u *Kat. list* dopisnik Fr. M. iz Beča medj ostalim ovako: Glagoljica pada; sve je nje manje čuti tamo, gdje se ima po propisu čitati. Ne mare sa nju kao ni za lanjski snjeg; misle što će nam donieti ona? dočim talijanski jezik, kojim se bave, unaša ponješto u žep, ponješto u trbuh, ponješto na oholost, tim dakle dostojanstvo. Takovi ljudi jur odlučiše i svjetuju, da bi dobro i bolje bilo, da se glagoljica prepiše na latinska pismena. Liepe savjeta! to je velik korak XIX. stoljetnoj prosvjeti. — Ovomu dodajemo, da sbilja u nas propada ne sama glagoljica nego sve naše svete starine; s druge strane čujemo, da se zauzeo njeki naš visoki crkveni glavar za crkvene Hrvatske knjige. Vriedna bi bila zadaća kojega našega pisca da se malo zauzme za otu stvar i da malo pregleda i na vidik iznese občinstvu što je i kako je, da kako razpitav prije za sve, s glagoljicom dan danas u crkvi po one dvie tri biskupije, pa da napiše što je sa Zmajevićevim glagoljskim sjemeništem i sa onim u Prieku kod Omiša u Dalmaciji. — Dalje javlja isti dopisnik, da je g. Škarić počeo popravljati svoj prievod Sv. pisma, i to počeo je od Južnje; počeo je prije nu po svoju ponjegdje je ostavljao, al od ove knjige padeži su svi u redu niti mu može tko prigovoriti, i da mu se jedini drugi padež višebroja ne dopada. Već je doba, da se u tom složimo, al na bolje ne na gore. Što se tiče sprezanja, i to je na više mjesta popravljeno, nu još ima nješto toga kao i u slogu popraviti. Pokraj svega toga misli, da je prievod sada mnogo bolji.

— U *Slov. Glasniku* priča I. N. vrlo liepo: *Prve tri zgodbe, ki jih pametim.* Ove su *zgode* sa svim iz narodnoga života i mogu se reći tri zlatna zrnca. Od *I. Volčiča* ima liepa *Isterska narodna pesem.* Pjesme, što ih nam javlja g. Volčič iz Istre a g. Crnčić iz otoka Krka jesu prave Hrvatske narodne pjesme i dokazuju sa svim, da je Istra i otoci joj nješto podaleko od Firence na veliku žalost svakomu dokazivanju.

— G. Dr. *Ján Palacky*, izdaje svoj *"Všeobecny vědecky zeměpis„* i njemačkim jezikom. Kako je vriedno ovo zemljopisno djelo g. pisca sjećamo slavno čitateljstvo na onu njeku kritiku, koja nije znala drugo, nego mu predbacivala, da je o ovoj il onoj državi u neznanoj Africi više imao napisat, *nego li se do sada i zna!*

— Obrtnička i trgovačka škola u Beograda preustrojila se sa svim u trgovačku školu.

— *Studie o Rukopisu Královdvorském* uspješe u "Světozoru„ već do pjesme *o Jaroslavu.* Ote su razprave vrlo oštroumne i znanstvene.

— *Dalibora*, glasbenoga časopisa Češkoga izaći će prvi broj 7. o. m. u Pragu.

— Mladi Češki kipar *Herold* vrativ se iz Monakova, gdje se vježbao u umjetnosti, izkljesao je dva poprsja Čelakovskoga i Purkinja, kojim se svi čude.

— *Památky archeologické a místopisné*, što ih izdava sbor Musea kraljestva Češkoga nakladom Matice, uredničtvom K. Vl. Zapa izašao III. diela svezak 3.

— *Humoristických listu* izašao je 7. i 8 sv., nakladnici tiskaju i *Humoristički Kotedar.*

— *Sbornik*, učiteljski kolendar, što ga uredio P. Rezac, urednik časopisa "Škola a život„ izaći će za koj dan.

— OO. Mehitarci u Beču kane 13 put pretiska *Život Svetih* na Poljačkom jeziku od svećenika Petra Skarga.

— *Biblioteke Poljske* izašla su opet 4 svezka. U njih su spisi političko-historični, od Stanislava *Leščinskoga* kralja Poljačkoga i Jana Stan. *Jablonovskoga*, vojvode Rusinskoga.

☞ *Molimo tko ne kani primati Nevena, neka nam vrati što prije predjašnji i ovaj broj; a tko kani, molimo neka izvoli poslat što prije predplatu. Osobito molimo onu gospodu članove što do sada još zaboraviše platit i za prve dvie četvrti, neka se izvole sjetiti. Komu ne dodje koj broj, molimo neka ga reklamira u otvorenu pismu, ali neka ne prima nam u zlo, tko mu valje ne dodje; jer odavlje se oprema valje, ali kud i kako polazi dok dodje ili ne dodje tomu mi krivi nismo, nili možemo doznati tko je.*

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svako subote. Cieńa mu je 4 for. na domaće, za vanjske 5 for. poštom za pol godi po lovica.

NEVEN

Učitelji normalskih i pučnih gčiona i sve učenice plaćaju samo 3 for. poštom za čielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Vranjicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 29. *Na Rieči 16. Listopada 1858.* VII. godina.

KAZNA NEVJERE.

(Delje).

Nikada ne bih dovršio, da užmem ponavljati rieč po rieč sve, što je Belflor rekao, da zavede tu mladu osobu, te prem da se je zaklinjao svim, što mu je najsvetije, ne mogaše svladati kriepostí Leonorine, a dan, koj se je približavao, prisili ga i nehotice, da ide.

Sutradan misleći dvornica, da se radi o poštenju pace o koristi njezinoj, da se ne odreče svoje nakane, reče kćeri don-Luisa: „Leonore, ja već ne znam, kako da s vami govorim; vidim vas pobunjenu proti ljubavi grofovoj, kano da se ne radi nego o udvornosti kojoj. Ne bisto li bili upazila u tom čovjeku nješto, što bi vas mrzilo?„ — „Ne, draga, odgovori Leonora, nikad mi se ne pričini ljubeznijim, a u ponašanju njegovu opaziti novih dražestij„. — „Ako je tako, odgovori dvornica, ja vas ne razumijem. Cutite prama njemu žestoku ljubav, pa se ipak protivite primiti stvar, na koju vam se je dokazalo da je potrebna?„

„Draga, odvrati kći don-Luisa, vi ste razboritija od mene; ali jesto li dobro promislila posljedice, koje bi mogla imati ženitba, sklopjena bez dozvolje otca moga?„ — „Jest, jest, mišljah o tom sve, što je bilo potrebno, te me mrzi, što se s tolikom tvrdoglavostju opirate sjajnoj udaji, kojom vas sreća nudi. Pazite, da upornost vaša ne odbije vašega ljubovnika; bojte se, da ne otvori oči na svoju sreću, koju zabacuje poradi goreće ljubavi prama vam. Kad vam zadaje vjeru, primite ju bez okolišanja. Rieč ga veže a ne ima ništa svetije za poštena čovjeka; pak i ja sam svjedok, da vas priznaje ženom svojom; zar ne znate, da samo jedan svjedok moje vrsti dotiče, da pred sudom odsudi ljubovnika, koj bi hotio prevrnuti vjerom?„

Timi i sličnimi razgovori uzdrma kleta dvornica Leonoru, koja, davši se zasliepiti glede pogibelji, koja joj je prietila, poda se drage volje poslje njekoliko dana, opakim namjeram grofovim. Dvornica ga uvadjaše svaku noć prozorom u stan svoje gazdarice, i izvadjaše ga prije dana.

Jedne večeri, kada ga bješe malo kašnje opomenula, da odide, a zora

jur počela pucati, spremi se naglo, da se spusti na ulicu; nu nesrećom se tako nesrećno otisne, da se je strašno srušio na tla.

Don-Luis Cesped, koj je spavao nad sobom kćerinom, i vrlo rano bio ustao, da radi o važnu poslu, začu štropot. Otvori prozor, da vidi što je. Opazi čovjeka, koj se je uprav dizao težkom mukom, i Marcellu na oknu, hoteću razrlešiti stube sa prozora, kojimi se ne bješe grof tako dobro poslužio, da snidje, kako se bješe popeo. Protre si oči, jer mu se to činjaše zasjenom; nu razmotriv sve dobro, uvidi, da ne ima ništa istinijega i da mu svjetlost dana, prem da slaba, odkriva svu njegovu sramotu.

Uzdrman strašnim tim pogledom, razplamtjen pravičnom srditoštju, slomi se u spavaćoj haljini u stan Leonorin, držeći u jednoj ruci mač, a u drugoj lampu. Iskaše ju, nju i dvornicu njezinu, da jih žrtvuje ljutini svojoj. Pokuca na vratih od njihove sobe, zapovjedi, da se otvori: spoznaše mu glas, posluhnuše tresući se. Udje biesna lica, i pokazujuć svoj goli mač njihovima onemoglima očima: "Dolazim, reče, da u krvi gadnice operem ljagu, koju ona nanosi otcu svomu, i da kaznim ujedno opaku dvornicu, koja me na vjeru izdaje„.

Baciše mu se na koljena obje, a dvornica domogav se rieči: "Gospodine, reče, prije nego što primimo kaznu, koju nam pripravljate, dostojte me slušati časak„. — "Dobro! nesrećnice, odvrati starac, pristajem da odgodim osvetu na časak; govorite, kažite mi sve okolnosti moje nesreće; ali što govorim, sve okolnosti? Samo jednu ne znam, i to ime drznika, koji sramoti moju porodicu„. — "Gospodine, odvrati Marcella, grof je Belflor, o kom se radi„. — "Grof Belflor! kliče don-Luis. Gdje vidjè moju kćer, kako ju zavede? ne tajite mi ništa„. — "Gospodine, odgovori dvornica, evo vam pripoviesti s cielom mogućom iskrenoštju„.

Onda mu izkaza velikom vještinom sve što je grof rekao i ne rekao Leonori. Opisa ga što ljepše: dokazaše do je ljubovnik srdačan, nježan i iskren. Buduć da nije mogla zatajiti istine, reče ju, al i razloži obširno uzroke, s kojih je pristala na tajnu ženitbu, te jih tako liepo predoči, da je utažila gniev don-Luisa. Opazi to namah, te da posve ublaži starca: "Gospodine, reče, evo što ste htjeo znati. Kaznite nas sada; probijte mačem svojim grudi Leanori. Ali što velim? Leonora je nedužna, ona posluša samo savjet osobe, kojoj ste vi povjerio ponašanje njezino; na mene samu treba da trgnete mač svoj; ja uvedoh grofa u stan vaše kćeri, ja sam splela vez, koj ju veže. Osliepili se onoga, što je bilo nezakonito u udaji, koje niste vi odobrio, da vam stečem zeta, koga prijateljstvo znate, da je žlieb, kojim teku danas sve milosti od dvora; imala sam pred očima sreću Leonorinu i korist, koju bi vaša porodica mogla crpiti iz takova veza; s pretjerane revnosti izdala sam dužnost svoju„.

Dok je presijana Marcella ovako govorila, gospodarica joj plakaše, te pokaza tako žestoku žalost, da dobri starac nije mogao odoljeti. "Ublaži se; srditost se njegova pretvori u sažaljenje; izpusti mač, i promjeni lice srdita otca„. — "O kćerko, kliče, roneći suze, kako je pogibeljna strast ljubav! Ti žali Bože! ne znaš svih uzroka, s kojih treba da se žalostiš i sama sramota s nazočnoga otca, koj te zatiče, potiče te na plač sada. Ti niti ne slutiš svih žalostij, koje ti ljubovnik možda pripravlja. A vi

nerazborita Marcello, što ste učinila? U koju nas propast baca vaša pretjerana revnost za moju porodicu! Priznajem da vas je vez s čovjekom, kakov je grof, mogao zaslijepiti, pa to vas spasava u duši mojoj; ali, nesrećnice, zar se ne biste bila morala ne pouzdati u ljubovnika takove ruke. Čim ga više gledaju i paze, tim biste se ga više bila morala čuvati. Ako mu se svidi, ne držati vjere Leonori, što ću učiniti? Hoću li se uteći zakonom? Osoba njegove časti dobro će se znati uklouiti njihovoj strogosti. Uzmimo, da vjeran svojim zakletvam, hoće sbilja da drži riječ mojoj kćeri; al ako ga je kralj, kano što vam reče, nakanio oženiti s drugom gospodjom, bojati se je, da ga taj vladar ne prisili svojim ugledom„.

"O! prisiliti ga, otče, prekinu mu riječ Leonora, to nas ne smije ni malo uznemirivati. Grof nas je uvjerio, da kralj ne će takove sile mnjeti njegovim čuljenjem„. — Osvjedočena sam o tom, reče Marcella; jer povrh toga, što taj vladar odviše ljubi svoga ljubimca, nego da s njim tako silovito postupa, odviše je velikodušan, nego da tako težku žatost prouzroči hrabromu don-Luisu Cespedu, koj je sav svoj liepi život posvetio službi dražave„.

"Dao Bog! prihvati starac uzdišući, te me strah moj prevario. Idem grofu, da ga pitam da mi to razjasni; oči otca duboko proniču, zaviriti ću u dno duše njegove: ako ga nadjem kao što želim, oprostiti ću vam prošlost; ali, doda jačim glasom, ako iz njegovih razgovora razaberem nevjerno srce, objedvje ćete ići u samostan, oplakivat do smrti nesmotrenost svoju„. — Na to dignuv mač, ter ostaviv jih, da se razaberu od straha, što jim je preuzročio, udje u svoj stan, da se odjene.

Don-Luis izadje vrlo rano, i podje grofu, koj ne misleći, da su ga uvrebali, začudi se tomu pohodu. Susrete starca i zagrliv ga srdačno: "Kolika radost, reče, viditi ovdje gospodina don-Luisa! dolazi li dat mi priliku, da ga poslužim?„ — "Gospodine odgovori don-Luis, zapoviedite, ako vam je s voljom, da budemo sami„.

Belfior učini što je on želio. Sjedoše oba, a starac: "Gospodine, reče, sreća i pokoj moj trebaju da mi razjasnite, što vas evo pitam. Vidjeh vas jutros izaći iz stana Leonorina. Ona mi sve prizna, ona mi reče....„ "Ona vam reče, da ju ljubim, prekinu mu riječ grof, da se ugne razgovora, kogat nije hotio da čuje; ali ona vam slabo samo očitova sve, što za nju čutim; uzhitjen sam; predraga djevojka: duh, ljepota, kriepost ništa joj ne manjka. Rekoše mi, da imate i sina, koj dovršuje nauke u Alkali, vrže li se na sestru? Ako je tako liep, i ako ima išta vašega, to mora biti savršen mladić; vrlo bih ga želio vidjeti, te vam se sav ponudjam za njega„.

"Hvala vam na ponudi, reče važno don-Luis; ali vratimo se na ono što....„ — "Treba ga taki namjestiti, prekinu mu opet riječ grof, ja na se uzimam sreću njegovu: ne će čamiti u redu nižih častnika, o tom vas mogu osigurati„. — "Odgovorite mi, grofe, prihvati osorno starac, i prestanite prekidati mi rieči. Hoćete li ili ne ćete držati obećanje?... „ — "Jest, bez dvojbe, prekinu mu po tretji put riječ Belfior, izpuniću obećanje, što vam dajem, da ću pomagati sina vašega cielim ugledom svojim: uzdajte se u me, pošten sam čovjek„. — "To je odviše, grofe, kliče Cesped, ustajući: pošto ste mi zaveo kćer, smijete me još izsmjehavati: ali ja sam plemić,

Digitized by Google

te uvrieda, koju mi nanosite, ne će ostati nekaznjena. Dovršujuć te rieči, vrati se kući srca, puna ljutine, te snujuć osnove za osvetu.

Došav, reče žestoko Leonori i Marcelli: "S razlogom bijaše mi grof sumljiv, to je izdajica, komu hoću da se osvetim. Vi ćete obje poći sutra u samostan; spremajte se, i hvalite Boga, da se moja srditost steže na tu kaznu„. Dogovoriv, podje zatvorit se u stanicu svoju, da zrelo prosudi, što da čini u tako škakljivih okolnostih.

Kako bijaše žalostna Leonora, čuvši, da je grof nevjera! Nepomična stajaše njeko vrieme; lice joj probliedi kano smrt; sape joj nesta, sruši se u naručaj dvornice, koja mišljaše da je izdahnula. Dvornica nastojaše iz svih sila, da ju osviesti. Podje joj za rukom. Leonora se dozva, otvori oči, videći dvornicu oko sebe: "Okrutnice! reče, uzdahnuv duboko; za što me iztrgoste iz blaženoga stanja, u kojem sam bila? ne čutjah strahote udesa svoga. Što me ne pustite umrieti? Vi, koja znate sve muke, koje moraju uznemirivati pokoj moga života, čemu hoćete da mi ga uzdržite?

Marcella pokuša utješiti ju, ali ju sve to većma razljutjivaše. "Badava govorite, kliknu kći don-Luisa; ne ću da vas slušam, ne gubite vremena svladjajuć moje sdvojenje; vi ćete me još više razjariti, vi, koja ste me bacila u strašnu propast, u kojoj jesam; vi mi se ujamčiste za iskrenost grofovu, bez vas ne bih bila popustila ljubavi, što sam prama njemu gojila; bila bih ju pomalo svladala: barem ne bi se bio nimalo okoristio. Ali ne ću da vam u grieh upisujem moju nesreću, te ne korim nego samu sebe; ne bih bila smjela slediti vaših savjeta, primajuć vjeru od čovjeka bez odobre otca moga. Bili kako mu drago častni za me uprosi grofa Belflora, valjalo ga je prezrieti radje nego steći ga gubitkom moga poštenja; rječju, morala bih bila ne pouzdavati se ni u njega, ni u vas, ni u sebe. Po što sam bila dosta slaba vjerovati njegovim vjerolomnim zakletvam, i po što sam razcvilila nesrećnoga don-Luisa i osramotila obitelj svoju, mrzim sama na se; mjesto da se bojim samostana, kojim mi priete, htjela bih sakriti sramotu svoju u najstrašnijem stanu„.

Govoreći tako, ne plakaše samo grozno, već i trgaše si odoru, i osvetjivaše se krasnim kosam svojim za nepravdu ljubovnika svoga. Dvornica, da se povede za žaloštju svoje gospodarice, pretvaraše se plakati; silom iztisnu njekoliko suza, prokle sto puta sve mužkarce u obće i Belflora na pose. "Je li moguće, kliče, da je grof, koj mi se je činio pun iskrenosti i poštenja, tako opak, da nas prevari objedvje! Ne mogu da se još razaberem od čuda, pače ne mogu da to vjerujem„.

"Doista, kada si ga pomislim na koljenih, koja se djevojka ne bi bila uzdala u milo lice njegovo, u zakletve njegove, kojimi je tako smjelo pozivao Boga za svjedoka, u njegove uzhite, koji su se ponavljali bez prestanka? Oči mu sjevahu većom ljubavlju, nego što mu ju usta izrazivahu, rječju, činjaše se blažen s pogleda moga; ne, ne varaše me, ne mogu da to mislim. Otac moj nije može biti govorio s njim dosta oprezno, razžeštila se valjda oba, a grof mu je manje govorio kano ljubovnik nego kano velik gospodin. Ali ja si i laskam može biti! Treba da se trgnem iz te neizviestnosti: hoću da pišem Belfloru, da mu poručim, da ga ovdje čekam noćas, hoću da dodje umirit uzbunjeno srce moje, ili da mi on sam potvrdi izdaju svoju„.

Digitized by Google

Marcella odobri tu osnovu: pače se i nadaše, da bi grofa, prem da je ponosit, mogle ganuti suze, koje bi Leonora prolila prigodom toga sastanka, te da bi se odvažio na ženitbu.

Za to vrieme Belfor, oslobodjen dobrićine don-Luisa, mišljaše u svom stanu o posljedicah, koje bi mogao prouzročiti dočeк, kojim ga je evo podvorio. Sudjaše, da će svi Cespedi, razljućeni uvriedom, nastajati, da ju osvete; ali to ga malo uznemirivaše: mnogo ga više zanimaše ljubav njegova. Mišljaše, da će Leonoru vrći u samostan, ili bar da će ju odsad živo čuvati: da je po svoj prilici ne će nikad više vidjti. Ta ga misao mučaše, te tražaše u pameti svojoj način, da se odvrne ta nesreća, kada mu sobar donese list, koj mu bješe Marcella uručila: bijaše to listić Leonorin, ovako pisan:

„— Sutra moram ostaviti svjet, da se zakopam u samostanu. Biti osramotjena, mrzka i obitelji svojoj i samoj sebi, to je plačno stanje, u koje sam dovedena, što sam vas uslišala. Čekam vas još nocas. U sdvojenju svojem tražim novih muka: dodjite mi priznat, da vaše srce nije znalo za prisege, koje su mi usta vaša činila, ili dodjite opravdat jih ponašanjem, koje samo može ublažiti strogost moga udesa. Budući da bi moglo biti nješto pogibelji u tom sastanku, poslje onoga, što se je sbilo medju vami i otcem mojim, neka vas doprati koj prijatelj. Prem da tvorite cielu nesrecu moga života, ćutim da mi je još stalo do vašega „.

Leonora. —

(Dalje i svršetak).

SEBASTJAN KLONOVIĆ.

Obrazak historični od Jana Zakarinževića.

S poljskoga.

VII. *(Dalje i svršetak).*

„Nije mu tuj,„ rekne drugi i pokaže prstom čelo. „Mjesto da otvori žep, otvorao je svakomu srce, a mjesto da zatisne usta, kad mjesto opazi, zestio se i govorio kao Petar Zlatousti. „ *)

„I za to sad umire na slami!„

„Pjevao je i pisao.... a kakva mu korist odatle?„

„Umirá kao spitalac!„

To i drugo, tomu sličnо govorahu gradjani, zureć se na posao. A kad je pósla, tada je vrieme dražje od zlata, šteta svakog časka, koj proteče bez dobiti, škoda suze, jer za nju ne da nitko nist!

Siromašni Acerne! Sad si za sve tudjin! Više nisi sudac, nisi načelnik, a što si narodu, to za sada ne dokučuje nitko! Zapušten malakšeš, kao najnevoljniji prosjak, a oni, u koje se tvoje pero zadrlo, smješeć se gledat će samrtnu tvoju posteljicu, govoreći medju sobom: „Je li taj čovjek dobro živio, da u spitalju na slami umire!„

Siročak ne mogaše dalje podnositi. Zaovili gorko radi druga svoje mladosti, otvori vrata i udje u samostan.

*). Petar Skarga, svećenik i najveći crkveni govornik.

Digitized by Google

U vlažnoj ćeliei na snopu slame ležaše blied starčić. Ne doba, no trapnja i boli obieliše mu vlasi, izsasnuše krv njegova tiela.

Uz bolesnika sjedjaše moleći se špitaljnik.

"Sebastiane!„ kliknu Sirotak i padè na kameni pod.

"Jesi li ti to, Martine?„ uzme slabim glasom govoriti bolesnik. "O da ti Bog vrati! Došo si za rana. Oprostit ćeš me pečali, koja me kao oganj pali.„

To rekne i iz njedara izvadi komad suha hljeba.

"Uzmi taj hljeb, Martine, ja ga nisam dostojan. To je hljeb s mojeg baštinskog polja;... pa sam ga prezirao.... volio sam živjeti od milostinje!„

Suze ga oboriše i za čas umukne.

"Kao da ga vidim,„ govoraše za sebe,„ onaj mali dvorac otčev! U zahladju jasena sjedavao bih s tobom, promatrajuć zapadajuće sunce. Mislio sam, da tamo na daleko, odkud se ponalja sunce, ima ljudij, koje Bog ljubi, i da k njim moram i ljubit ih, kako Bog zapovieda. I ja sam ih ljubio i iz te ljubavi razkošje srkao! U kućici otčevoj bijaše mi pretiesno, u sjeni jasena prehladno; ja ostavih otčev dom i baštinsko polje, da potražim širju otčevinu. A kad sam u toj otčevini nagledao se mnogo zla, tada zavapih: Vaj, vaj tvojoj izvraćenoj djeci! A njeua djeca podigoše na me kamenje....„

Rieči mu zapadoše u grlu, suh kašalj zajeknu po ćelici.

"Sebastiane!„ rekne Sirotak plačuć, "mi smo držali, da si bogat, da sjaješ u časti i dostojanstvu....„

"A ja dodjoh k vam prosjak, ti me nisi ni poznao! Udielio si mi milostinju, taj komad hljeba, a on me je pekao, ko kamen goreći.... ja sam ga prezirao. Živio sam i radio za domovinu, a kad me je stao glad moriti, u cieloj prostranoj Poljskoj ne bijaše za me komad hljeba, niti samo jedne blagotvorne ruke, da Acernu vode pruži!„

"A ja ne znadoh, da si tako ubog i jer sam kruh s tvoga baštinstva! Sebastiane, oprosti mi taj težki grieh, ... i moli Boga, da mi i on oprosti!„

Sirotak kleknù uz ležaj, rukama zakrije obličje i stade glasno plakati.

"Vriedna dušo!„ reče pjesnik angjelskim posmiehom, "tebe saviest peče, što si na tom svietu premalo dobra učinio; a što bi reko onda, da si vidio i shvatio one nepravde, ona zločinstva, koja sam ja vidio?.... S uma bi sišao!„

"Nek nam Bog oprosti!„

"Oprostit će Bog, Martine, ali ljudi ne će oprostiti, ako ih razsudiš. Gledji mene. Bijah uzmožan, dobro mi idjaše; a gdje sam uzeo ljudem njihove poroke i opačine predbacivati, oteše mi imetak i haljine, pogaziše mi čast i slavu, pak ne će mi oprostiti, dok se u grob ne svalim!... Ljudij nemoj viekom vriedjati, jer gnjev njihov dotle će te progoniti, dok te pravda božja pred njimi u grobu ne sakrije. I još će plesati od radosti nad trupom tvojim; no ti ljubežljivo poglédaj s neba na njih, jer ne oni, no ti si svladao.„

Digitized by Google

Sladak posmieh sinù na licu pjesnikovu, uzdiže oči prama nebu jer odanle razvi mu se palma odabranih.

U to zveknù zvonce. U ćelicu stupi izpoviednik. Sirotak i stari špitaljnik ustanu, da odu; no izpoviednik ih zadrži, da budu svjedoci učitovanja umirućega.

Tiho bijaše u cielom samostanu i bijaše tiho u ćelici. Njekoliko znaličnika približalo se k vratim. U nutri se čula samo molitva svećenikova. Za kratak čas začme razgovor medju izpoviednikom i umirućim, razgovor to žešči, to življi; čuo se plač i uzdisanje, dugo... dugo.... na posljedku sve umuklo. Izpoviednik na glas izgovori rieči odriešanja; ozovnù se umirući.... plač Sirotkov i molitva starog špitaljnika.

Za njekoliko ura svoniše svona samostana ježovitskoga; siromašni ljudi moliše za dušu Sebastianovu, drugi se smijaše, govoreći: "U špitalju umro!„

Po gradskih ulicah bludjaše gradjanin u sivom kaftanu. U ruci nosi komad suha bljeba i viče na svakoga: "Ne srdi ljudij, jer Bog oprosti, al ne oproste ljudi!„

Siromašni Sirotku! ti si samo vidjeo umirućeg Acerna, i već si sišo s uma, no on trpljaše sav život!

Na sprovodu pročita ježovit posljednje očitovanje umirućeg, slaveć milosrdje božje, što se je griešnik obratio i očutivši posljednji čas žalost i kajanje, opozvao sve, što je napiso proti redu. I moljaše u ime pokojnoga, neka mu svi oproste.

IX.

Sirotak se vratio u Sulmerice; ali k pameti više ne dodje. Njegovo dobro srce ne mogaše razumjeti, kako može čovjek toliko na svietu trpiti.

Gradjani Sulmerički dugo se savjetovaše o nesreći svojeg sudca, najposlje dodju na to, da zaostalu iza Klonovića zemlju pritišće gniev božji. Svi već s daleka kloniše se toga polja, te je na njem niko korov i koprive. Nitko se ne ćede njega dotaći.

God. 1663 pokloni tu zemlju gospodja Razdraževska crkvi, što je kralj Kažimir godinu dana kasnije i potvrdio.

Sirotak je pao i umro u velikom ubožtvu. Samo se očešao o pjesnika, pak je zli demon i njega zahvatio. Sve do smrti svakomu bi govorio:

"Ne razdražuj ljudij, jer će Bog oprostiti; ali ne će oprostiti ljudi.„

I taj čovjek govoraše istinu.

Tri je vieka trebalo, da sviet oprosti Acernu! Istom sada pletu mu vience i začimlju tražiti njegov grob. No prieko toga groba prepršiše tri vieka, tri piramide Faraona i zaviše ga pred očima gledajućih! Nejma groba Acernova, u njegovu rodnu mjestu u Sulmericah dignut će se pjesniku spomenik.

Tako kasno praštaju mu, a on ih je toliko ljubio!

(Pr. Iv. F.)

KAKO RADE KRASTI ZNADE.

[illegible]

Bio jednoga oca jedini sin, po imenu Rade. Po običaju [illegible] Rade [illegible] bijaše jako [illegible] svoje [illegible] da ne treba bolje. Sad [illegible] zato [illegible] mogao [illegible] lupeža, koji je svemu [illegible] gdje [illegible] Radina. Često bi se susjedi tužili Radu pred njegovim ocem, [illegible] je uvijek govorio [illegible] svakom [illegible] poštenije. To [illegible] valjalo; [illegible] dosadi [illegible] poglavari [illegible] posla? [illegible] glas [illegible] Car vidje golemu bijedu svojih podložnika i [illegible] vještinu hajduka Rade; [illegible] put [illegible] njegovog [illegible] Starac dodje pred cara [illegible] te čeka, što će s njim biti. [illegible] car: „Čuješ starče, čuo sam i ljudi mi kažu, da tvoj Rade velik zulum čini, [illegible] tužbe dodijale, pa bi rado da ih od [illegible] više. [illegible] Nuder ti kaži svome sinu, da sam ja rekao, ako noćas moga dorata ne ukrade iz pojate, neka sjutra s njom i glavom. Jesi li razumio, starče?“ — „Jesam, čestiti care!“ odgovori Radin otac, ničice se pokloni pred carskim licem i ode kući kukajući.

Već izdaleka spazi Rade oca, gdje jauče i nariče, te potrči predanj. „Za ime Božje, što ti je, oče, da jaučeš? koji su te jadi dopali?“ upita otac; a ovaj mu stane redom kazivati sve što je i kako je, te najposljedi doda: „E moj sinko, što si uradio? kako ćeš ti iz careve pojate ukrasti dorata? Bojim se, ne ćeš iznijet žive glave.“ Na to se nasmije Rade, veleći: „Ne budali, moj oče! lako je lahko; samo kad nije ništa gore. U ostalom budi ti miran te lezi spavati i ne brini se za Radu, on zna što valja činiti.“ Starcu se ne dade [illegible]

Kad sunce počinulo, ustade Rade na noge lagano, zaodjene se [illegible] prosjačke haljine, uze u torbu čuturu rakije, te se odputi [illegible] dvoru. Ali tu imaš što vidjeti! Usred dvorišta sjede sluge za večerom, pa se [illegible] što piti ne imaju. Car htjede, da mu budu trezni i da bolje paze na konja; ali to njima nikako po volji. Primakne se Rade bliže k njim, da ga opaze. Istom što jedan od njih reče: Pomoz Bog, djedo! „Bog pomogao, moja lijepa družino!“ odvrati Rade, „ali kako vidim, vaša je večera [illegible] ne imate ništa piti. To sam ja bolji junak!“ Reče i izvadi čuturu iz torbe, prinese k ustima i učini se, kao da pije. To vidiše sluge i [illegible] se vrlo, jer kako su lakomi, to [illegible] skočivši na noge obkoliše Radu i oteše mu čuturu. Misli Rade, u dobri čas po me — hvala Bogu; a naoko stade se srditi i psovati sluge, kako je igda mogao. Medjutim ne znadu sluge za šalu, nego se mašiše na blizu kolaca, da [illegible] ali Rade imadjaše dobar nos, pa to zanjuši, te izmaknu, i utekao [illegible] mu majka, a sluge udriše po čuturi i izpiju sve do kapi. Ali Rade mudar bio, pa u rakiju namiešao njekakove trave, što čovjeka [illegible]

U to se smrkne, a Rade (se) vrati u carski dvor te se njekako uvuče na dvorište, pa hajde, hajde sve polagacko do pojate. Tude stane i sluša, je li se šta miče? ima li gdje živa duša? Ne vidi nikom i ne čuje nigdje ništa. Kad uniđe kroz otvorena vrata u pojatu i začude se, da vidi! U sriedi dorat privezan za jasle, [illegible] u ruku jednoga sluge, koji je uz konja čučnuo na zemlju, baš kao zaklan. Drugi sluga sjedi na konju i zakopao u grive ruke, a treći drži konja za rep; i dobro te spavaju. [illegible] a nije se ni čuditi, [illegible] Radina rakija. Kad to vidje Rade, nasmije se baš od srca, [illegible] dade [illegible], što drži ular, [illegible], a onomu, što drži rep, metne u ruke za tim slame [illegible] s papira i namjesti ga na popriečnicu, izvede konja [illegible] kući [illegible].

Sunce se pomolilo, ali ide starac izpod carevih prozora ponosnim korakom i veselim licem. Ugleda ga car te ga pita: "Na, starče, gdje je tvoj sin? što radi?" misleći, da su ga sluge [illegible] ali [illegible] se začudi, kad mu odgovori starac, da je Rade na [illegible] carevu [illegible]. Na brzo se car osvjedoči, da je istina. [illegible] kaže starcu: "Čuješ, starče! to je odviše; ali neka bude još jedno: kaži svojem sinu, kad [illegible] ukrade [illegible], pa će biti čovjek; ako toga ne učini, da znaš, ne ima [illegible] na njem glave." "Jesam, čestiti care!" odgovori Radin otac, ničice se pokloni pred carskim licem i ode kući [illegible] kajući.

A otuda ide s rieke Rade i vodi dorata. Čim spazi otca, gdje ide od carevih dvora plačuć i jaučuć, pohiti k njemu i pita ga, što mu je opet. "E sinko! ne ćeš iznieti žive glave," prihvati starac i javi mu sve onako, kako je car naložio. Opet se Rade nasmieši i rekao je: "Ti ne znadeš, moj otče, i lahko za to. Samo ti sjedi, jedi i pij pa lezi i spavaj, [illegible] ne boli glava, domisliti će se Rade." [illegible] Kad opet se noć [illegible] bilo, skoči Rade na noge lagano, te se ponese k obližnjem groblju. Iskopa tamo mrtvaca, oprti ga na jedno rame a ljestve, koje uze [illegible] od kuće, postavi na drugo, te pođe k carevu dvoru. Bila mjesečina [illegible]; i Rade prisloni ljestve uz gradu na tavanski obluk, digne mrtvaca pred se, te se počne penjati i uzpevši se do tavanskoga prozora, turi najprije mrtvaca kroz obluk. Dok je to bivalo, [illegible] na tavanu [illegible] spaze u mjesečini ljudsku priliku, te opale iz svoje puške, misleć da je [illegible] Rade; a taj da potvrdi njihovu misao, rine mrtvaca kroz obluk unutra tako, da je velikim štropotom pao na tavan [illegible] podje [illegible] njekoliko [illegible] niže. Vojnici čuše, gdje je palo mrtvo tielo ustrieljena tobože hajduka, te poteci i ponesi niz stube u carevo predsobje, [illegible] javit smrt njegovu. Medjutim to došlo dobro Radi; [illegible] kako je [illegible] popeo se uz [illegible] na tavan, [illegible] dvie kriške [illegible] niz ljestve [illegible] doma.

Sutra dan, kad sunce pomolilo lice, ide opet starac — Radin otac — izpod carevih prozora ponositim korakom i veselim licem. Opet ga kao jučer ugleda car i upita: "E, starče! gdje ti je sin? čini mi se da mu je došlo [illegible] do gusta [illegible] Valaj neka, kad se nije poštenjem [illegible] zanat [illegible]." Nu kako se car začudi, kad mu stane starac kazivati, da je Rade kod kuće

i da snaži carove slanine, koje je noćas vucarći po blatu zaprljao i oblatio. Na to će car: "Ne hunčaj luda glava, ta šest kitaca opališe naj noćas moji vojnici, a više ni vragu ne treba da skapa." — "E čestiti care — prosbori starac — ti se obsvjedoči, da li je na tavanu Radino trupło ili čije drugo." Ode car i obsvjedoči se, da nije Radino trupło, nego mrtvac, koga su uprav jučer bili zakopali. Prekrsti se lievom rukom i povrati k starcu te reče: Čuješ starče, tako mi moje brade, tvoj sin je mudra glava! Ali odviše čini, što čini. Još ću ga kušati jedan put; pa ako to izvede, onda prosto nu bilo zanat tjerati, gdjegodj voli. Reci mu, da sam ja kazao, ako noćas izpod carice — moje žene — ne ukrade ponjave, neka se čuva, — dat ću ga pogubiti. Jesi li razumio, starče?" — "Jesam, čestiti care! — odgovori Radin otac, ničice se opet pokloni pred carskim licem i ode kući puno žalostniji nego prije.

Došavši kući, nadje sina, gdje se još mantra sa slaninom, strugajuć i prebacivajuć ju sad na ovu, sad na onu stranu. Suze niz lice prolivajući izpripovjedi starac sve, kako je i što je. — Bome zamisli se Rade jedno vrieme, ali se odmah dosjeti, kako će, te umiri otca. Pod večer pugrabi s police lonac i napuni ga smrdjevinom nekom te podje kradomice k carevu dvoru. Sreća mu dobra bila te on unidje u dvor da ga nije nitko ni čuo ni opazio i prikrade se do careve ložnice; ali tu se sukobi sa služkinjom caričinom. Ne zna sad siromah što će, nego počme joj sve potanko izkrajati svoje jade i ljutu nevolju i umoli ju, da ga ona kako u odaju caričinu spremi. Služkinja jeste bila srdca milostiva, i žao joj bude gdje će Rade izgubit glavu, pa ga uvede kriomce u caričinu odaju i turi pod postelju. Sada bijaše Radi srdce na mjestu. — Malo za tim nastade noć: car i carica legoše spavati, a nije im hajduk pod posteljom ni na misli. Na jedan put stade hrkanje spavajućih, što bijaše znak, da je car usnuo. To čuje Rade, izvuče se izpod postelje, izvadi iz lonca smrdjevine, pa s njom kud, kamo? — u caričinu ponjavu; obavivši to sukne opet pod postelj. Za časak prene se car i probudi si ženu veleć: "Čuješ ženo! meni nješto udara; što je to? nuder gledaj okol sebe." Pogleda carica okol sebe i osjeti, što udara. Brže bolje smota ponjavu te njom pljus pod postelju, to siromah Rade i dočekao, pa njom u vjerenicu torbu. Čuva ju kao oko u glavi, a nije šala, jer vriedi glave. Prije zore, dok je još car spavao, izvuče se Rade iz neugodna mjesta — izpod postelje i ukrade se do vratiju. Tu ga dočeka prijateljica služkinja i van ga izvede: na što se Rade opet kriomce izšulja iz careva dvora i uzevši put pod noge dodje zdrav i čitav kući.

Kad on kući, a nuto nadje otca u jednom plaču, jer se stari u istinu pobojao za svoga sina, da ga nisu pogubili, dočim ga prijašnjih noćij tako dugo nedozsjajaše. Nu kad ga zagleda zdrava s ponjavom pod pazuhom, obeseli se vrlo, zagrli ga i poljubi te dragajuć po licu stane moliti i zaklinjati, neka se ostavi kradje nego neka prione uz pošten život. Rade ne obeća ništa, nego reče otcu, da neka ide k caru, pa što on reče, to će biti. Oni tako u razgovoru i sunce se rodi. Pohiti starac pod carove prozore i ide ponositim korakom a još veselijim licem. Ugleda ga car s prozora i nasmješivši te upita: "Nu gdje ti je sin, starče?" — "Bome kod kuće, čestiti care, prihvati Radin otac i pere ono ponjavu carice, tvoje gospodje."

Digitized by Google

Caru to i pomučno bilo čuti te ode, da se obuvjedoći, je li istina. Kako stari rekao, tako je i bilo. Tada car da ne krši riečî — oprosti Radî sav zulum, što je do sada počinio, i uzè ga u svoj dvor, gdje su ga na brzo svi obljubili radi njegove vjernosti, postojanstva i točnosti, tako da se je ze kratko vrieme popeo na visoku čast, stekao podpuno carevu milost i bio najbolji od svih njegovih dvorana. *St. N—y.*

KNJIGOPIS

„Kyril a Method nepsali nikdy hlaholsky než kyrilsky. Vypravuje a kriticky dokazuje F. J. Jezbera. Pripojeno vypravování o Slovánech v království neapolském. V Praze 1858. Str. 72.„

Priobćio Dr. F. R.

Čovjećja misao, koja u naše dane htjela bi nadvladati svekolike tegobe vremena i prostora, ne zadovoljiv se sa sadašnjostju trudi se pobjedonosno uljezti u tamnu i davnu prošlost. Ona na materialnom polju pokoriv si našim djedom jagmaste življe odkri si novi svjet — ali takodjer na znanstvenom polju slavne pobjede stečè. Povjestnik i starinar izrovà zemlju, ukopà se u zaboravljene jurve pismoshrane; pa prisluškavajući, što besjedi kamenje, što pripovieda starostju osiedjeli papir — začudjenim suvremenikom obznanjiva govor, glas i život jurve propaloga svieta.

Iza ovih — kô što bi se komu činilo — bombastičnih riečij ne ću oglušivati štioca ni novijimi odkritji Asurske prošlosti putem klinovoga pisma, ni tumačenjem Etruskih spomenikov putem Semetičkih jezikov itd.; nego upozornut ću ga na novije, znamenite stečevine naše glagoljice u znanosti.

Ove stečevine ima naša glagoljica, do onomadne prezirana, slavnomu Šafariku s veće strane zahvaliti. Priznavamo do duše zasluge, koje si oštrumni Kopitar za glagoljicu stečè; ali Šafarik jest prvi, koj razna pitanja o glagoljici na čast znanosti popè. Pa u tih pitanjih koli razborito ne koracaše? On, da se ne izgubi u ovom labyrinthu, uhvati se za spomenike; tè držeć se ih strogo samo njim svoj sud podčini, Jedino tim načinom mogaše obuzdati maštu, koja jest tim slobodnija, čim manje nalazi um temelja, na kog da se upre.

Prinudjenu novimi obreti Šafariku bješe tečajem kratkih pet godinic dva puta bitno promieniti svoje mnienje o postanku glagoljice. Kad god. 1853 Šafarik obielodani „památky hlaholského písemnictví„ znanstveno odstupiv od Dobrovskoga, što se tiče dobe, koje bi bila mogla postati glagoljica, približavaše se Kopitarevu mnienju; ali što se tiče njezina obretnika, odrešito protestirao jest proti Cyrillu (ibid. p. XV—XVI). Iza toga nisu minule četiri godine, kad obretom znamenitih Pražkih glagoljskih ulomkov Šafarik bude prinudjen dopustiti, da je mogô i Cyrill obreti glagoljicu. Napokon ljetos u obširnijoj razpravi (über den ursprung und die heimath des glagolitismus. Prag 1858, p. 52) Šafarik dokazuje, da obretnik glagoljice nije ini, nô sam Cyrill. Evo god. 1853 Šafarik ne htjedè o Cyrillu ništa čuti, a god. 1858 proglašuje ga za obretnika glagoljice!

Digitized by Google

Tko promisli, kolikom tegobom promieni se u znanosti kakovo mnienje, a kamo li čitav sastav; tko znade, koli pozorno stupa Šafarik u svojih iztraživanjih: taj ne će ni najmanje dvojiti, da oni razlozi, uslied kojih Šafarik sastav svoj o obretniku i postojbini glagoljice promieni, imaju biti vele važni. Prem ne ćemo ni najmanje, da nas tko uzporedi s tolikim učiteljem, mi smo njegovu razpravu točno i strogo sudili; pa ćemo na drugom mjestu štiocu svoje razloge navesti, ovdje jedino opazujemo, da gdjekoj razlog, kojimi Šafarik podupira svoje mnienje, dolikuje Ahilevoj peti; ali svi skupa uzeti dolikuju dobro uredjenoj vojsci, koja se ne će tako lasno svladati, bud i razbila joj se pojedina četa.

Šafarik tim — kô što natuknusmo — Slovjenskoj znanosti otvori novi sviet. On ne traži početnika glagoljice ni u fantastičnoj Sarmaciji, ni u predhistoričnoj dobi Slovjenstva, ni u sv. Jerolimu itd. itd.; on nam prstom kaže na svaki dan većma poznatu osobu Solunjana Konstantina filozofa, inače Cyrilla. Uprav radi toga, što Šafarik znanstveno razvi, što su ini samo slutili, imali bi Slovjenski naučenjaci, kojim su kreljuti podrasli, te mogu toli visoko poletjeti, Šafarikovu razpravu dostojno uvažiti. U takovih pitanjih vriedno i ugodno jest čitati i protivna mnienja.

Kao protivnik pojavi se Čeh Jezbera u gore navedenom djelcu. Prem poznati profesor na pražkom sveučilištu g. M. H. — u prijateljskom dopisu na kratko izrečè mi svoj sud o tom djelcu: "cena jeho je dle mého zdání tak chatrná, že nestojí ani útrat poštovych do Rima, ja sam ipak — da pravo kažem — željno ga izčekivao; po što me zanima u taj par sve, što u glagoljicu zasieca. Scienim takodjer, da ne će biti s gorega i naše občinstvo s istim spisom na kratko upoznati.

Kô što se iz samoga nadpisa vidi pomenuto djelce dieli se u dva odsjeka, koja ne stoje u nikakvu savezu; prvi bo govori o obretniku glagoljice (1—64), a drugi o Napuljskih Slovjenih (64—69); na početku dodata jest cirilska azbuka, a na dočetku (70—72) molitva Gospodnja u raznih Slovjenskih razrečjih.

Jezbera odmah na početku jasno izrečè, tko jest obretnik glagoljice: "ako je sv. Kyril — veli — ikakovu abecedu sastavio i njom pisao, tako jest ona ta ista, koja je po grčkom alfabetu sastavljena i popunjena do danas naziva se kirilskom azbukom" (p. 7). A kojimi razlozi podupira ovo svoje tako stanovito osvjedočanje? Ovo su njegovi glavni razlozi:

1. Sv. Kyril kao rodjeni Grk, Grčkom prosvjetom opojen, Grčkomu jeziku i književnosti veoma vješt "iz prirodjene mu ljubavi bio jest više naklonjen Grčkomu jeziku i pismu, nego li tudjemu" (p. 9). S toga vjerovatnije jest, da je on Slovjenom sastavio azbuku na temelju Grčkoga alfabeta; nego da bi jim bio novu kakovu azbuku (glagoljicu) obreo, tim više, po što "Slovjenom koji pred tim kako tako Grčkimi pismeni pisahu, bilo bi još težje glagoljsko pismo". (Dalje).

DOPISI O ITALIJI. I.

Dragi Vinko!

Malo da ne pukoh od smieha, pročitav tvoj zadnji list, ili što no tijaše, poslanica, ili knjiga. Dakle uviek da putujem, a ništa da ne pripoviedam?

Što ćeš, brate, koliko ljudi, toliko ćudi. Ima ih, koji od slamke prave greda, a ima opet drugih, koji niti što vidješe, niti što čuše, i pak vendar kazivati ne prestaju. Ta sjećaš li se onoga našega druga u sjemeništu? Koliko nije više vidjeo i čuo od onoga, što je s njim bio na istom mjestu? Ta to stoji, ako nije tko laža i paralaža, u maštiji kako je komu živja ili mrtvija. Njetko vidi Baru, pa si stvori Angjeliju, a drugi od Chrisostoma stupa Panteliju, napokon drugi vidi stubu Jakobovu, gdje je samo prahom vjetar zamutio nebo! — Ja pako, ne budući nadaren zlatnom maštom, u svietu vidim samo sviet, malo ljepši, malo grdji, ali uvjek sviet, te ne znam, za što da o svietu pripoviedam ljudem, koji stanuju u svietu. Njesto krivnje moraš odbiti i na lienost moju, gdje nisam uvjek voljan za razgovoru. Prijatelji me s toga kude, ali ja se u blaženom njekom nehaju često naužívam blaženosti lastovanja, a njim začudjenim odgovaram: *ignoti nulla cupido*. — Pak i zloba zavlada kadšto čovjekom, jer na što da otkrivam po mojoj pripoviesti prelesti rajske miline, do koje sam se ja morao dokapati preko Tartara i Stygove smradjevine, plativ da kako strašnu cestarinu razvaljenomu Cerberu? Ali sve ove zaprieke strovali netom misao, koja ako i jest s vana slaba, u sebi je ipak moćna drmati svietom, misao presvetoga domoljublja i rodoljublja, koja me nuka, da progovaram. Jer ako je istina, da svaka ptica svomu jatu leti, ako svi narodi čine, počam od ponosnoga Engleza, pa sve do Karavlaha i Karabogdanca, ako se svaki za svoje stara, osim njekolicine odpadnika, koje čovječanstvo žigoše žigom vječne sramote: to treba da i mi, koji se inače rado povode za tudjim primjerom, nose i u srcu i na čelu znak podrietla i porekla svoga. — Napomenuv zlatno ovo i prastaro načelo čovječanstva, hoću da ti iskreno kažem, što me bješe sjetos nagnalo, da se zaputim.

Lagao bih, rekav, da me je plemenitija koja svrha istjerala iz mile sobe, i razstavila s obljubljenim divanom mojim. To ostavljam onim mnogim sasvietovnjakom mojim, koji grimižnim plaštem hoće da sakriju gmižajuće tielo svoje. Prašina školska, ukočene kosti, stinula krv u žilah vikahu mi neprestano: zraka i hoda, hoda i zraka!

Jest, ali kamo? Hrvatsku prilično poznajem, Slavonija se praši, Dalmacija prži, Turske se pokrajine s dušom bore, a Ilirija je već davno prestala razigrijavati živce naše. U toj neodlučnosti ozove se u srcu mojem riec Italija. Ha, Italija, zemlja obećanja, hodočasnje Evropljana, gotovi perivoj Evrope, s prostranim oklopom Apeninskim, blaga neba, dražestnih polja i livada, a puna sve s vječnim vrelom umjetnosti. Pa i znadeš, jošto sam i kako sam. Veli se rieč: *Vox populi, vox Dei.* Nije dakle neumjestno ime ono, kojim me u šali zovu prijatelji. Na drugoj bih se otresnuo, ali ovim neka bude prosto. Rodjen u domaćoj Italiji, jer Rieka je da kako na čistoj Fiumari koju su na silu Rječinom *njeki* nazvali; odgojen u po-

Digitized by Google

vojih Talijanskoga jezika, jer što su mnoglase Firenze prama ovoj quintessenzi Primorske blagozvučnosti; proživiv djetinstvo u družtvu samih Talijana, Liburnija bo bijaše rimska naselbina: planuh gorećom željom vidjeti Italiju.

Čim se pročuh ta moja namjera, pomisliše njeki moji prijatelji: Sada ćemo viditi tu čarobnu zemlju kao na dlanu. Za to ovaj preporučuj, da opišem slike i prilike, koje su već tisuću puta opisane; onaj nalaži, da jih izviestim o kiporih, u svakom putopisu proslavljenih; drugi opet, risum teneatis itd. željkuj znati, nije li može biti Italija pod drugimi meridiani, nego što ju do sad vele; a njeki, ali to samo medju nami velim, zahtjevaj, da bilježim ciene piva i jestiva, ne bi li i oni k ljetu mogli za mnom poći.

Jok valaha! niti trebam knjige niti šestila, uživati ću bez prestanka; svimi ću cutili i osjetali sisati slast blaženu novih prizora; što ostane u glavi samo sobom, ono neka bude u njoj, i onako je pretežka; ali srdce, sada u svietu sami zanemareno srdce neka uživa, neka si ugadja, neka se razblažuje. Neka i ono znade, da žive, pače neka jedared gospoduje nad glavom, vječnom i ukrutnom silnicom svojom. — Gadnih načela! reći će mnogi tankoumac, pače tankoglumač, koj samo za to pred svietom dlaku na četvero ciepa, da može u zakutku što deblje presti. Ali kamo sreće, odgovaram, da imamo više srdca a manje uma: istina da ne bismo stvarali novih svieta, ali ne bismo ni upropastjivali staroga, inače zdrava i čila. Nije li plod uma vašega, da treba sve sile čovječje jednako razvijati, dederte dakle, pokažite mi plodova srca, neokužnih abstrakcijami i spekulacijami uma vašega. Malo jih pokazaste!

Ali kamo sam zabrazdio! Kada tko istinu gudi, gudalom ga po prstih biju, a dosadnu se prodikaču okrenu ledja, pa bjegac! kroz vrata, ako ima mjesta. Za to bjeh i ja nakanio samo uživati. Ali prošav njekoliko talijanskih pokrajina, pade mi na um spasonosna misao: ima li, ne ima li toga i kod nas? Da te tko zapita ob ovom ili onom, ne bi li bila sramota, što je i u njekih drugih sgodah velika krjepost, razboritost, i što ja znam što sve ne jošte, to jest: jezik za zube. S toga poćeh bilježiti ovo i ono, te sravnjivati naše pokrajine s prehvaljenom Italijom, a odatle su postali ovi listovi, da i ti ne samo znadeš, već putem, pače žicom tvoga letigrafa Nevenovića razneseš po narodu, u svačiju glavu i srce, da svatko nauči, pa da se ponese, zastidi, razvedri i smrkne, kako mu se što kosne uma ili srdca.

Ali dosta, reći ćeš, ad rem, dosta je već sevrdenja i okolisanja. Nu ček, počekaj malko! Tko se dima ne nadimi, onaj se ognja ne nagrija! Pa znaš, da svako djelo treba predgovora, pak tko je u drugih često ovaj duži od onoga, za što da ne bude u mene barem deseti dio. Ta to je naše od starine: mnogo dima, malo vatre! Za sada budi uvjeren, da ću pisati, onako, kano što me znaš, iskreno i istinito, puklo kamo puklo! Zdravstvuj i budi voljan na čekanju, dok budem ja voljan na pisanju. Uviek tvoj

A. T.

Digitized by Google

SMJESICE.

— U. Petrogradu 14-26 rujna. Obećao sam da ću se prijaviti sa sjevera. Evo Vas na istu pozdravljam. Dne 8. kolovoza ostavih Karlovac, te pricko Ljubljane u Beč; gdje podpisav u Pruske i Ruske posaobine putni list odoh u stari Krakov, koma svaka kuća o prošlih dogodjajih sprogovara kao u zlatnoj Pragu. Za tri dana razvidjeh sve, što mogoh. Za 16 sati stigoh u krasnu Varšavu, koja je uređena ljudmi i lieпimi kućami; tu je sajnih crkvij i polata. Poljskog plemstva Potockoga, Zamojskoga itd. šetališta su osobito krasna. Kazalište su dvaput u jednom slušah liepu Poljsku operu *Halku* i balet *Faust*. *Vilanov*, uru od Varšave su ljetni dvori gr. Potockoga, s velikom raskoši, kojoj struke na ovom svietu ne može biti. Dne 20. kolovoza odoh iz Varšave i za 6 dana i toliko noćij prodjoh 160 milja, ravnicom, uz plodne oranice, zelene livade i guste šume; cesta uviek ravna a gradjena kao naša bečka. Sela uz cestu liepo su uredjena. A što da Vam kažem kad prekažah Dnjepar i Berezinu, kakove tu misli na me navališe, mnogo tu leži Hrvatskih kostij, mojih i vaših rodjaka; a čemu padoše tu? Lahko je odgovoriti al je težko pojmiti; jer onomu za koga su trahu, ne bje od nud koristi, a palim još manje. Tako iz Poljske stupih prieko male u veliku Rusiju, a 26. kolovoza u oči veliko Gospe podnh u Moskvu, gdje je baš veliki Ivan, zvonik na Kremlju, poradi sutranjeg blagdana velemožno bio razsvjetljen. Dana 27 ne ću nikada zaboraviti, kad sam sa 400 crkvij sva zvona zvoniti čuo, kad sam u *Uspjenski sobor*, glavnu crkvu Kremlja stupio, i u sjajnom ovom hramu božem, koj bje dubkom napunjen, svečanosti prisustvovao. Ljepota i krasota Moskve ne može se nit opisati; njoj se ni jedan grad Europeki prispodobiti ne može. Prostora zauzima koliko i London, a veća je od Pariza ili Petrograda, a osobita je pogledati sa višega koga mjesta, kad gledi na ona 2000 svatnik, od kojih su mnogi debelo pozlaćeni, pa kad ih sunce obasje, ništa onda pojah što će reći baš naša izreka: sinu kao sunce — i tu mislih da nisam na zemlji nego gdje u raju — pe-tom il devetom. Da kako da pohvalim slavne muževe: Pogodina, Bodjanskog i Aksakova, koji su mi gNili kao brat; g. Bodjanski govori naški kao da je naučnjak tu najbolje sve naše knjige i tebe Nevene, baš najnovijo brojo. U Moskvi prošlih 19 dana, kao 19 hipa. Dne 14. stigoh u Petrograd; za 20 sati prevali se ono 86 milja. Petrograd je najsajnji i najliepši grad Europe, a to u Pariza i u Londona nejma, krasno okolište! Da Vam je viditi *Svietlu*, *Carskoje selo*, *Pavlovsk*, *Petrhof*, Oranjenbam, a *Gatčinu*. Pa onda *Kronstadt*, koga Englezi jezikom zovu, za 5 sati, a kad tamo, pravi su mi nazirali ga 5 mjeseci, i očima strieljali, ne bi li se kako spetio: kud mu ne bje srdce udarat nanj. *Petrhof* je na more, *Carskoje selo* je najljepši grad a Gatčina je najveći. Cesta sam kod *Bodjanskog* ta ć ćuti Nevene, kao i u *Hilferdinga*, koj je liepoga momka iz Hercegovine ovamo doveo, te ga dao na nauke. Znamo svi kakovo je veselje u svietu, daleko od kuće naći znanca. U Moskvi sretoh našega. Su i Kv. su gospojom; St. batk u Moskvi i kod Kv. sam svaki dan na večer, te uz šuškajući *samovar* govorimo i sve su nam misli u Hrvatskoj. Još se tu sretoh sa Kost. i Jov. Pav. iz Srbije.

— Dne 2. kolopoda ostavljam Petrograd, pa morem do Štjetina, odanle u Berlin, tu ću koj dan u uzduhu nadumne mudroslovije prodisati, pa de se ah bkužim neprakticnom mudrostju, eto me okol polovice listopada u svoj mili Karlovac. U Berlinu knjiju ljudi mnogo pripoviedat, da vidim, no bi li ča što naučio, jer znam kad dodjem, da bi trebalo bar 2 jezika i ćelovra pluća. Vašemu *Miroslavu*.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Eto dobismo Srbski Ljepotis za godinu 1858. Svezka I. Izdaje *Matica Srbska*, uredjuje *Jovan Gjorjević*. Do sada je bilo mnogo znamenitoga u Ljetopisu, ali je ovaj najznamenitiji. U njem su ovi članci: Predgovor prednikov (u kom g. uredjnik po tanko razlaže i dira u mnoge žice do sada riedko dirane, i to perom vještim i iskrenim); pregled svijuh jerarseških stolica u Sv. pravoslovnoj iztočnoj crkvi; besjeda na Sv. Savu 1858 od Vukićevića; slovo kako, tej članak odgovorit ćemo do skora, jer je u razlozih ovih kojih slova iz našega jezika ljerju sa svim, uz mnogo nauke i dosta krive nauke); pjesme (Andrijev dan, od Dam. Pavlovića-Dragojlo i majka jmu, od Ž. Kl. — Ledeno cvieće od Proke Kosmanovića — Nije kolo, već je vjenac od B. K. K. — Suze od istoga. — Sesti dan od L. K. Na Gragvu od istoga); Gjuraj Branković, istor. roman, od Jakova Ignjatovića, (produženje!); Prevod Ilijade (Z, 390-502) od L. K.; Narodne pripovedke (Bolje umeti nego imati od Gj. K. Stefanovića — Stan u mladosti, tu i sada pazi! od istoga — Mačija i. pastorka, po golovu sva kao u Vukuvih); pregled naroda slavenskih i njihove, najglavnije razlike (po Šafariku); Matica srbska (osnovatelno pismo Save Tekelije, testament Save Tekelije); Naredba srb. popečiteljstva prosvete od 31. maja 1858. br. 948; nove knjige (srbske, slavenske, strane, koje se nas tiču); nekrologija; smesice (časopisi na jeziku češkom, slovenskom, srbskom, Dutima, Anast Tomori, Ján Holly, Val. Vodnik, Jak Ignjatovića romani, mađarski prevodi naših narodnih pesama).

— *Gosp. list* javlja, da je Vis. c. kr. namještenstvo dalo napisati *napitak u konjarstvu*, koj je upravo sada na svietlo izišao.

— *Narodna knjiga*, kalendar za god. 1859 od našega Ivana Filipovića unapredak dobro, te se nije bojati, da će tako kasno izaći kao ljetos.

— Narodnih poviestij prof. Valjavca tiska se sada 14. tabak.

Digitized by Google

— U *kat. listu* br. 40 je opet znamenita V. *poslanica iz Rima o Rima i naših stvarih od Dr. Fr. R.* iz koje medj ostalim doznajemo da je u propagandinoj tiskarni tiskana knjiga: *Razmišljanja razlika sastavljena po sv. Alfonsu od Liguori, prinesena u slovinski prosti jezik za probuditi duh bogoljubnosti u dušami svoje biskupije od presv. i prip. g. Karla Pootena, arkipiskupa Barskoga u Arbaniji i prvostolnika srbskoga kraljestva.* Tiskarna propagande ne ima naših pismena, te je za to ova knjiga tiskana Poljskim pravopisom. — U istoj poslanici čitamo, da se traže moći Sv. Cyrilla u crkvi sv. Klementa troškom samoga sv. otca, koj taj posao povjeri graditelju Martinuzzu i starinaru vitezu Rossi. Do sada nije se našlo još ništa. G. Fr. R. naišao je u crkvenom ljetopisu kard. Baronia što ga nastavio o. Aug. Theiner na poslanicu Stanislava, biskupa Holomučkoga, kardinalu Ptolomeu, u kojoj ga moli da bi podupirao njegovu molbu kod pape Grgura XIII, kojom ga prosi za moći SS. Cyrilla i Methoda i tu navodi, da je Sv. Cyrill ukopan u crkvi SS. apostolorum, a sv. Methud u crkvi Sv. Klementa od Coliseum.

— Kako Dopis u *Kat. Listu* javlja g. kan. Škarić popravlja svoje Sv. pismo marljivo; jedno ipak ostaje nepopravljeno, ostaje ono tankoglasno "*i*„ koje zovu Dalmatiusko; kojim pravom, to znaju oni — te tako opet i opet imati ćemo Sv. pisma *ikavski* pisano, i to za ljubav njekoliko njih, koji za Hrvatski jezik toliko mare, da vole ma koje razrečje samo ne jednoga jedinstvenoga književnoga (ne znajući ni jedno ni drugo, niti mareći za jedno ni drugo). No što ćemo mi smo već obikli na to, da se u nas ne gledi ni ne sluša onaj koj zna; dokaz je i Sv. pismo ovo i ukaz jezikoslovni Beogradski kako da se pišu Srb. Novine. U Srb. ljetopisu ovaj je ukaz ocienjen koko valja. — Kako iz pomenutoga dopisa doznajemo g. Škarić drži se čvrsto onih čifutskih enklitika; u njega *se, je, te* itd. *nisu* rieči, nego njekakvi nastavci, prišiprtlje, podrepine itd., koje ne dostoje, da se pišu kao pojedine poštene rieči, nego se s milosrdja njekoga privežu uz rieč n. p. *podnašajte-se, nestrasite-se, on-te, jer-je* itd, Da g. Škarić zna što je sklon i njegov znak, il toga ne bi činio ili bi pisao dosliedno *podnašaj-te-se, nestraši-te-se, brat-a, brat-u, brat-om hodi-m, piš-e-m,* i Bog zna što još i kako još. Samo ne znamo kako bi pisao ove tužne rječice kad se uslied sintaktickog pravila premjeste, n. p. *Ako se, kad me, je li to tako;* onda bi valjalo, prem da *je* stoji na početku izreke metnuti ipak onaj znatan značić n. p. *-je li to istina* itd. Je da li je može biti tanka kakva razlika za to, da se vidi, da to nije cieli oblik nego skraćeni? Da je i to, krivo je; jer je i skraćeni oblik ciel; ako nije, onda bi se dosliedno morala pisat i *-sam* (od jesam), *-ću* (od hoću) i u sto drugih slučajeva, ona enklitika.

— Dobili smo *Poziv na knjigu drugu djela Jovana Hadžića u književnstvu nazvanoga Miloša Svetića.* Godine 4855 izišla je prva knjiga djela mojih, u koju sam skupio *pjesme izvorne.* Sad se pečata knjiga II. u kojoj su moji prevodi spjevni iz prvovrstnih (klasičnih) pjesnika, kao, Homera, Virgilia, Horacija, Marcijala, Herdera, Getea, Šillera i pr. zajedno sa pjesmom (slovom) o polku Igorevom. Mnogi od ovih prevoda već su do sada po razni' povremeni' listovi' od 38 godina' ovamo, kako se na polju književstva nalazim, pečatani. No bit će medju njima novih, koji do sad još pečatani nisu. Knjiga se pečata u Karlovcih u mitr. gim. tipografiji, na velikoj osmini i lieposj bartiji, kao što je i prva knjiga. Bit će do 20 tabaka velika, dakle bar u četvrtinu veća od prve; a ciena joj je 1 fr. i bit će gotova do konca mjes. oktobra, itd. Tko sakupi 10 predplatnika, dobije jedanaestu na dar, itd.

— C. kr. naklada školskih knjiga u Beču izdala je češku knjigu — *Gospodarstvo u obrascih sa mledeš* u 2 diela. U I. je: kako se teži zemlja, goji blago i radnje gospodarske, sa 300 slika. U II. je Svilarstvo, pčelarstvo i ribarstvo, lov, zeljarstvo, vinarstvo i hmeljarstvo; biljke trgovačke, voćarstvo, šumarstvo; gube i otrovne bilje,

— Kod Mekitaraca u Beču izašo je krasni album cesarski; u njem su pjesme na svih jezicih austrijskih; od naših su pjesme od Razlaga, Baštiana, Preradovića, Demetra, Ostrožinskoga, Vrdoljaka, gr. Pucića, Radojčića, Subotića, Pavičevića; slovenske od Slomška, Trstenjaku, Potočnika, Tomana i od Turnogradsko Tomanove.

— S veseljem smo dočuli, da gg. Kukuljević Iv. S. i Vukotinović Lj. izdavaju *Almanah;* te će tako sl. čitateljstvo imati dva almanaha za godinu. Ako se ikada občinstvo smjelo potužit na spisatelje, da ništ nerado, to se ne smije sada, jer mislimo od kada je Hrvatske knjige, nije se više pisalo i radilo što sada; ali za to valja priznati, da nije ni občinstva bivalo, koje bi tako slabo marilo za književnost što sada; a tomu je uzrok jedino to, što ne imamo knjižara. Ovo mi izrekosmo nješto iz svoga izkustva a nješto i iz dopisa čestih i prečestih o toj stvari.

— Prof. *Sundečića* spis *krvava košulja* tiska se ćirilicom i napreduje dobro.

— Poljački spisatelj *Syrokolma* piše kao da piše paruljom kakvom, pa ga ipak ne možeš ukoriti površnošću. Upravo sada izdao je u Vilni zanimiv obraz iz prvih godina vlade Augusta III. koj se zove *Starosta Kopanjickoga tamnovanje u Sonnenburgu.* U jedno izišla je kod Orgelbranda u Varšavi njegova komedija u 3 čina *Seoski politici* (Wiejsci politycy).

— *Drame* Don Pedra Calderona de la Barca izlaze u prievodu Poljskom od *Karla Balinjskoga* u Poznanju.

— *Nova Gigantomachia,* spis latinski o obsadi Čenštohova god. 1655 od Aug. Kordeckoga, izašla je prevedena na Poljski od Jos. Lepkovskoga.

———

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol. god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 30. *Na Rieci 23. Listopada 1858.* **VII. godina.**

SONET I CJELOV.

Ak ti liep sonet sakujem, tada
Mi za njega cjelov obećaješ;
Okretnice, al ga skupo daješ,
Nescieneći golema mi jada!

Drhćem.... Znoj i groza me popada.
Što ti, zlobna dušo, za to haješ?
Okrutnosti ti se sve ne kaješ!
Nu gle!... Dva četvorka!? Dobra nada!

Žila presta. Što ću jadan sveta?
Oj Apollo ti me traći obsjaj,
Podajder mi samopis perćeta.

Nu sva borba zahman! Sudbo kleta!
Ne, ne! Dodji ráno te mi cjelav podaj!
Tad gle dušo gotova soneta!

Stanko.

KAZNA NEVJERE.

(Dalje i svršetak).

Grof pročita dva tri puta ovaj listić, i misleći si kcer don-Luisa u položaju, kako ga je opisala, uzdrma se. Udje u se, razum, dobrota, poštenje, komu je svojem strastju uvriedio sva prava, počimahu ga osvajati. Ćutjaše, da se osvieštjuje, poput čovjeka, oslobodjena žestoke grožnice, stidjaše se riečij, stidjaše se nerazboritih čina, što su mu se izmakli; sramljaše se svih podlih varaka, kojimi se je poslužio, da zadovolji svojim željam.

Što sam uradio? reče, nesretnik! koj me djavo bješe osvojio? Obećao sam oženiti Leonoru! a i Boga sam zazvao svjedokom: izmislih, da me

je kralj ponudio ženitbom: laž, nevjeru, oskvrnutje, sve upotrebih, da zavedem neduznost. Kakav bies! Ne bih li bio morao nastojati, da uništim svoju ljubav, nego da joj zadovoljim tako opakim putem? Sada gle djevojke dobra roda zavedene; ja ju ostavljam gnievu njezina otca, koga osramotjujem s njom, te ju činim nevoljnom, da sebe usrečim: kakova nezahvalnost! Ne moram li radje izbrisati ljagu, kojom ju prznim. Jest, ja to moram; hoću da oženiv ju izpunim rieč, što sam joj zadao. Tko bi se mogao protiviti namjeri tako pravednoj? Milost njezina mora u meni uzdrmati vjeru u kriepost njezinu. Ne, znadem, kako sam težko slomio upornost njezinu... Manje se poda žaru momu, nego li vjeri... Ali s druge strane, ako se sûzim na ovaj izbor, činim si veliku štetu. Ja, koj se mogu nadati najplemenitijoj i najbogatijoj baštinici u državi, ja da se zadovoljim kćerju prosta plemića, sa bogatstvom srednje ruke! Što će misliti o meni na dvoru? Reći će, da se smiešno ženim.

Belflor, kolebajuć se tako izmedju ljubavi i ponosa, ne znaše na što da se odvaži; nu prem da se ne bješe još odlučio oženiti Leonoru, spremaše se ipak, da ju sutra noć posjeti, te naloži sobaru, da javi Marcelli.

Don-Luis provede dan razmišljajuć, kuko da si povrati izgubljeno postenje. Stvar mu se činjaše vrlo zapletena. Utecí se gradjanskim zakonom, značilo bi, razglasiti svoju sramotu, pak se i bojaše punim pravom, da ne bi pravica bila na jednoj strani, a sudci na drugoj: za to ne smjede baciti se kralju na koljena. Misleći, da je vladar taj nakanio oženiti Belflora, bojaše se vrlo, da mu ne bude svaki korak uzalud: ne preostade mu dakle nego ouružje, pak o tom mišljaše duže vrieme.

U žaru gnieva svoga htjede pozvati grofa na boj; ali razmotriv, da je prestar i preslab, da se povjeri mišicam svojim, odluči ostaviti to sinu, koga udarce držaše sigurnijimi nego svoje. Pošalje jednoga od sluga svojih u Alkalu s listom, u kojem naloži sinu, da s mjesta dodje u Madrid, osvetit se uvriedi, nanesenoj obitelji Cespedovoj.

Taj mladić, imenom Petar, plemić je od osamnaest godina, savršena uzrasta i tolike hrabrosti, da su ga u cielom gradu Alkali držali za najstrašnjega učenika.

Mladić taj ne bijaše onda u Alkali, kano što si je otac mu mislio. Želja vidjeti gospodju njeku, bješe ga dozvala u Madrid. Kada je zadnjega puta bio kod kuće, sklopio je bio to poznanstvo u Pradu, šetalištu Madridskom. Ne znaše joj još za ime; zahtievaše bo od njega, da ne će nikako nastojati, da ga saznade, te se podloži, prem da s težkom mukom, toj okrutnoj sili. Bijaše to gospodična plemenita roda, koja zaljubiv se u njega, scienjaše, da se ima slabo uzdati u razborist i stalnost jednoga učenika, te ga htjede prije dobro proučiti, nego što mu se odkrije.

Više ga zanimaše neznanka njegova, nego filosofija Aristotelova, pa buduć da je bilo malo puta od Alkale do Madrida, dolažaše on često u pohode. Da mu otac ne saznade za te ljubezne puteve, običavaše stanovati u njekoj gostioni na kraju od grada, gdje se namjeravaše sakrivati pod tudjim imenom. Ne izlažaše nego jutrom u stalno doba, kada mu je valjalo poći u kuću gdje se djevojka, koja ga je odvratjala od njegovih nauka,

Digitized by Google

izvoljivala s njim sastajati u pratnji svoje sobarice. Ostajaše on dakle kod kuće cieli ostali dan; nu čim se smrkne, skitaše se cielim gradom.

Dogodi se jedne noći, te kada je prolazio niekom krivudastom ulicom začu glasova i glasbenih nastroja, koji povukoše na se pozornost njegova. Stade da sluša, bijaše večernica (serenada): plemić, što ju je činio, bijaše pijan, dakle i surov. Jedva što ugleda učenika našega, uputi se prama njemu naglo, te bez okolišanja: "Prijatelju, reče mu osorito, idite svojim putem; znaličnji ljudi uvlje vrlo zlo prolaze". — "Mogao bih odići, odgovori Petar, uvriedjen timi riečmi, da ste me ljepše molio: nu sada hoću da ostanem, da vas poučim govoriti". — "Da vidimo, odgovori roditelj glasbe, trgnuv svoj mač, koj će od nas ustupiti".

I Petar trgnu mač: borba stoji. Prem da je roditelj bio vrlo vješt, ne mogaše ipak odbiti smrtna udarca, te se sruši na pločnik. Drugovi njegovi, koji su već bili pobacali nastroje svoje i trgnuli mačeve, da mu priskoče u pomoć, pristupiše, da se osvete. Navališe svi skupa na Petra, koj pokaza sada što je umjeo. Povrh toga što je divnom okretnošću odbijao sve udarce protivničke, zadavaše jih strašnih, te zahvljaše na jedan put sve neprijatelje.

Medju tim bijaše jih toliko i tako silovitih, da prem da je bio vješt mačevnik, ne bi se bio mogo oteti propasti, da ga nije obranio grof Belflor, koj je prolazio tom ulicom. Grof bijaše hrabar i velikodušan. Ne mogaše gledati toliko ljudij oboružanih proti jednomu čovjeku, da se zanj ne zauzme. Trgnu svoj mač, te poredivši se s Petrom, rastjera tako silovite glasbenike, da su svi pobjegli; jedni ranjeni, a drugi od straha.

Poslje uzmaka njihova, učenik htjede zahvaliti grofu na pomoći, koju bješe dobio; ali Belflor mu prekinu rieč: "Prodjimo se toga, reče; niste li ranjen?" — "Ne" odgovori Petar. "Idimo odavle, prihvati grof: vidim, gdje ste ubio čovjeka: pogibeljno je ostati duže u ovoj ulici: redarstvo bi vas moglo zateći". Podjoše namah brzim korakom, zavrnuše u drugu ulicu, pa kada su bili daleko od one, gdje se bješe bitka sbila, stadoše.

Petar, tjeran pravednom zahvalnostju, zamoli grofa, da mu ne zataji imena čovjeka, kojemu je toliko dužan. Belflor mu lahko kaza svoje, i zapita ga za njegovo; ali učenik, ne hteći se izdati, reče, da se zove don Juan de Maros, i osigura ga, da će se uvjek sjetjati onoga, što je zanj učinio.

"Noćas, reče grof, dati ću vam priliku, da mi vratite zajam. Imam sastanak ne bez pogibelji, baš sam pošao, da tražim prijatelja, da me sprovede: znam hrabrost vašu; bi li vas smjeo moliti, da podjete sa mnom?" — "Ta me dvojba vriedja, odvrati učenik; ne bih mogao poslužiti se životom, što ste mi sačuvao, nego dati ga za vas. Ajdemo, evo me s vami". Tako dovede Belflor don-Pedra do kuće don-Luisa, te uljezoše oba prozorom u stan Leonorin.

Don-Luis stanovaše prije u drugoj kući, te don-Pedro ne znaše, da ga Belflor u otčev stan vodi. Belflor zamoli učenika, da ostane u prednjoj sobi, dok on bude u sobi svoje drage. Učenik pristade, sjede se na stolicu s mačem u ruci od straha, da ga tko ne zateče. Sanjaše o milosti, koju da Belflor prima od ljubavi, te željaše biti isto tako srećnim: jer prem da ga

Digitized by Google

nije mučila neznanka, ona ne bijaše ipak njemu tako dobra, kano Leonora grofu.

Dok je on tako razmišljao, osjeti da njetko kuša lagano otvoriti vrata, koja ne bijahu od sobe ljubovnika, te i opazi svjetlost kroz ključanicu. Ustade naglo, pristupi vratim koja se otvore, i naperi rat od mača na otca svoga; jer to bijaše on, koj je dolazio u stan Leonorin, da nije li grof tude. Dobričina ta ne mišljaše, da će za onim što se je sbilo, kći mu Marcella smjeti joj primiti grofa; s toga i bješe propustio u drugi jih stan zatvoriti; ali nagadjaše ipak, prije nego što sutra udje u samostan, da bi se ipak htjela još jedan put s njim sastati.

"Tko si god, reče mu učenik, ne pristupi, ili ćeš glavom platiti„. Na te rieči, don-Luis opazi don-Pedra, koj ga sa svoje strane motri pažljivo. Spoznadu se. O, sinko, kliče starac, s kojom sam te nestrpljivoštju očekivao! čemu nisi mi javio, da si došao? jesi li se bojao, da mi ne smeteš sna?„ — "Zali Bože! ne mogu se ga uživati u strašnom položaju ovom. Otče! reče don-Pedro sav zablenut, jeste li to vi? ne varaju li me oči varavom sličnosti?„ — "Odakle to čudo? odvrati don-Luis, nisi li kod otca svoga? nisam li ti javio, da u ovoj kući stanujem već od osam dana?„ — "Bože! odgovori učenik, što čujem? jesam li dakle ovdje u stanu svoje sestre?„

Kada je dovršivao te rieči, grof, čuvši viku, pomisli, da mu udaraju na drûga, te izpade mačem u ruci iz sobe Leonorine. Tek što ga opazi starac, pobiesni, te pokazujuć ga sinu: "Eno, kliče, drznika, koj mi je ugrabio pokoj, i koj hoće da upropasti našu porodicu. Osvetimo se, kaznimo toga izdajicu„. Rekav to, trgne mač, što je nosio pod spavaćom haljinom, i htjedè navaliti na Belflora; ali don-Pedro ga uzdrža. "Stanite, otče, reče, umirite, molim vas, ljutinu svoju: što ste naumio?„ — "Sinko, odgovori starac, uzdržujes moju desnicu! misliš valjda, da ne ima snage, da nas osveti. Dobro, zadovolji dakle ti uvriedi, koju su nam nanesli, ta to je, za što sam ti poručio, da dodješ u Madrid. Ako ti pogineš, stupiti ću ja na tvoje mjesto; treba da grof pade pod našimi udarci, ili da nam obòjici otme život, po što nam je oteo poštenje„.

"Otče, odgovori don-Pedro, ne mogu da dopustim nestrpljivosti vašoj, što od mene traži. Mjesto da radim o glavi grofu, došao sam ovamo, da mu ju branim. Dao sam rieč svoju; poštenje to zahtčeva. Ajdemo grofe nastavi, okrenuv se Belfloru!„ — "O strašivice, prekinu mu rieč don-Luis, gledajuć don-Pedra srditu: ti se sam protiviš osveti, u kojoj bi morao iz svih sila raditi. Sin moj, vlastiti moj sin puše u jednu tikvu s vjerolomcem, koj mi je kćer zaveo! Nu ne nadaj se, da ćeš umlažiti moju srditost; pozvati ću svu svoju čeljad, hoću da se osvete ovoj izdaji i ovoj podlosti!„

"Gospodine, odvrati don-Pedro, budite pravedniji prama sinu svomu. Prestanite potvarati ga podloštju, ne zaslužuje on toga mrzkoga imena. Grof mi je spasio život prošle noći. Umoli me i ne poznajući me, da ga sproveden na njegov sastanak. Ponudih se dieliti pogibelji, u koje bi on mogao pasti, i ne znajaći, da je moja zahvalnost ponudila nesmotrenu desnicu moju proti časti obitelji moje. Rieč me dakle veže braniti ovdje njegov život: tim zadovoljujem njemu; ali ja ne ćutim ništa manje uvriede,

koju nam je učinio, a od sutra ćete me vidjeti, gdje ću s jednakom revnostju tražiti priliku, da prolijem krv njegovu, s kojom danas nastojim, da ga spasim „.

Grof, koj done nije mogao doći do rieči, jer ga bješe tako zablenula čudnovatost te zgode, pograbi rieč: “ Slabo biste mogao, reče učeniku, osvetiti tu krivicu oružjem; hoću da vam podam sigurnije sredstvo, da si povratite poštenje. Priznajem Vam, da do danas nisam bio nakan oženiti Leonoru, ali jutros sam dobio od nje listić, koj me se kosnu, te plač njezin dovršuje svoe djelo; sreća postati joj mužem čini sada moju najveću radost „. — “ Ali ako vam kralj namjenjuje drugu ženu, reče don-Luis, kako ćete ga smiriti? „ — “ Kralj mi nije ponudio nikakove ženitbe, presječe mu rieč Belfior sav u stidu; oprostite, molim vas, ovu slabeću čovjeku, komu je ljubav razum pomela; to je opačina, na koju me žar strasti moje potaknu, i koje se tim riešavam što vam ju priznajem „.

“ Gospodine, reče starac, po tom priznanju, koje dolikuje poštenu srcu, ne dvojim više o iskrenosti vašoj; vidim da hoćete da popravite uvriedu, koju smo primili; gniev se moj ukazuje na rieč, koju mi dajete: dopustite, da u naručaju vašem zaboravim srditost svoju „. Dogovarajuć, pristupi grofu, koj ga predusretе. Zagrliše se oba do dva do tri puta; za tim okrenuv se Belfior don-Pedru: “ A vi, krivi don-Juane, reče, vi, koj ste već steko moje štovanje za pripodobivom hrabrostju i plemenitim čuvstvenji, dodjite, da vam ponudim bratinsko prijateljstvo. Rekav to, zagrli don-Pedra, koj primiv grljenje njegovo ponižno i žedno, odgovori mu: “ Gospodine, obećajuć mi tako dragocjeno prijateljstvo, stičete si moje; uzdajte se u čovjeka, koj će vam biti privržen do smrti „.

Dok su se gospoda ta ovako razgovarala, Leonora, koja je bila na vratih od svoje sobe, slušaše i čù sve što se je govorilo. Htjede se s početka pokazati, i baciti se sried mačeve, ne znajući čemu. Marcella ju bješe zadržala. Ali po što je ta izvježbana dvornica opazila, da stvari dobro idu za rukom, mišljaše, da nazočnost njezina i njezine gospodarice ne može ništa pokvariti. Za to dodjoše obje, s rubci u ruku, te se bacišе plačuć na koljena pred don-Luisom. Bojahu se punim pravom, po što jih je zatekao prešle noći, da im ne zasjede kano kost u grlu opetovani prestupak; ali on diguv Leonoru, reče joj: “ Kćerko, utari suze: ne ću da te više kudim: buduć da tvoj ljubovnik hoće da drži rieč, koju ti je zadao, zaboravljam što je bilo „.

“ Jest, gospodine don-Luis, reče grof, oženiti ću Leonoru; i da još bolje popravim uvriedu, koju sam vam naneso, i da vam još bolje zadovoljim, i da sinu vašemu dadem zalog prijateljstva, što sam mu obećao, ponudjam mu sestru si Eugeniju „. “ O! Gospodine, kliče don-Luis uzhitjen, kako sam vam zahvalan na časti, koju iskazujete sinu momu! Koj je otac bio ikad zadovolniji? Vi mi pružate toliko radosti, koliko ste mi bio prouzročio žalosti „.

Ako i je razveselila starca ponuda grofova, nije don-Pedra; jer buduć da je bio jako zaljubljen u svoju neznanku, bijaše tako smeten, da nije mogao ni riečce progovoriti. Ali Belfior, ne pazeć na smetnju njegovu, izadje veleć, da ide naložit, da se spremaju priprave za tu dvostruku ženitbu, i da čezne za srećom, biti s njimi spojen tako uzkimi vezi.

Digitized by Google

Po odlazku njegovu, don-Luis odpusti Leonoru u njezinu stanu, i uzljeze u svoju sa don-Pedrom, koj mu reče onako očito, kano što učeniku dolikuje: "Neka te, otče, molim vas, da oženim sestru grofovu; dosta je da on oženi Leonoru: ta ženitba doliče, da se povrati čast našoj obitelji." "Što, sine, odgovori starac, bi li se ti protivio oženiti se sa sestrom grofovom?" — "Jest, otče, odvrati don-Pedro, savez bi taj bio za me okrutna kazna, pa tomu ne ću da vam tajim uzroka. Ljubim, pače obožavam, ima šest mjeseci, drazestnu gospodjicu, i ona mi ljubav vratja, ter ona sama može činiti sreću moga života.

"Gle nesrećna otca! reče don-Luis; djeca mu nisu malone nikad sklona činiti, što želi: ali koja je to ženska, koja te je tako zanela?" — "Ne znam još'e, odgovori don-Pedro: obeća da će mi kazati, kada bude zadovoljna sa stalnošću i razborom mojim; ali ne dvojim, da nije od najodličnijega roda u Španjolskoj.

"Pa ti misliš, odgovori starac srdito, da ću ja htjeti odobriti tako lahkoumnu ljubav? Ta da dopustim, da se odrečeš toga najsjajnijega veza, koj ti može ikad sreća pružiti, da ostaneš vjeran osobi, kojoj niti imena ne znaš? Ne nadaj se tomu od dobrote moje: pače ugasi čutjenja, koja gojiš prama osobi, koja može biti nije vriedna, da ti jih je razgnietila, te nastoj samo, da zasluziš čast, koju grof hoće da ti i kaže." — "Sve badava, otče, odvrati učenik; čutim, da ne bih nikako mogao zaboraviti svoje neznanke: ništa me ne može s njom razstaviti. Pa da mi nude infanticu...."

"Dosta, viknu ljutito don-Luis, to je odvise drzovito, prćiti se stalnošću, koja pobudjuje srditost moju: nosi se, te mi se ne kazi prije na oči, nego što budeš pripravan slušati".

Don-Pedro ne usudi se ništa odgovoriti na te rieči, da si ne navuče srditijih. Zavuče se u sobu, gdje probdije noć, razmišljajući ugodno i neugodno. Mišljaše sa žalošću, da će se svaditi sa cielom svojom obitelju, odbiv sestru grofovu; ali se i razveseli, pomisliv, da će mu neznanka biti zahvalna na tako velikoj žrtvi. Laskaše si također, da poslje tako liepoga zasvjedočenja vjernosti, ne će propustiti otkriti mu svoj stališ, za koj držaše da je barem prama stališu Eugenijinu.

U toj nadi izpade o zori, i podje šetat u Prado, dok dodje ura, da ide u stan gospodje Juane: to je ime gospodji, kod koje se je običavalo svakoga jutra sastajati sa svojom dragom. Očekivaše taj čas vrlo nestrpljivo, te kad dodje, pohiti na sastanak.

Nadje neznanku, koja dodje prije nego navadno; ali ju nadje u gorku plaču s donom Juanom, te se činjaše proniknuta težkom žalošću. Kakav to prizor za ljubovnika! Približi se k njoj sav smeten, i baciv joj se na koljena: "Gospodjice, reče, što da mislim o stanju, u kojem vas vidim? Koju mi nesreću navještjuju te suze, koje mi cieparju srce?" — "Vi ne očekivate, odgovori ona, strašnoga udarca, o kojem vam imam kazati. Okrutna će nas nesreća razdvojiti za vieke: više se ne ćemo vidjeti".

Te rieči izgovori s tolikimi uzdasi, da ne znam, je li don-Pedra više uzdrmalo ono, što je ona govorila, ili žalost, kojom se je činila proniknuta, kada jih je izgovarala: "Bože! kliče on, kano u nekom bješnilu, komu nije mogao udoljeti, možeš li trpiti, da se prekine savez, kojemu nedužnost

Digitized by Google

znaš! Ali, gospodjice, doda, može biti ste se bez uzroka uzbunila! Je li istina, da vas otimaju najvjernijemu ljubovniku, koj može ikad biti? Nisam li ja najnesrećniji čovjek izmedju svih ljudij?„ — Nasa je nesreća posve izviestna, odgovori neznanka: moj brat, do koga stoji moja ruka, želi me danas, malo prije mi to sam reče„. — "A tko je taj srećni vjerenik? prihvati don-Pedro naglo, kažite mi ga, gospodjice, u sdvojenju hoću da....„ "Ne znam mu jošte za ime, presječe mu rieč neznanka, brat mi ga ne htjede imenovati, reče mi samo, da želi, da sama vidim prije mladića„.

"Ali, gospodjice, reče don-Pedro, biste li se vi bez protivnosti podvrgla volji bratovoj? Biste li se dala odvući k oltaru, i ne tužeći se na okrutnu tu žrtvu? ne biste li ništa učinila za me? Evo! ja se ne bojim izvrći se srditosti moga otca, da se za vas sačuvam: prietnje njegove ne mogoše uzdrmati vjernosti moje; te postupao sa mnom ostro kako mu drago, ne ću oženiti ženske, koju mi nude, prem da je vrlo sjajna ženitba„ — "A tko je ta gospojica?„ upita neznanka. — "Sestra grofa Belflora„ odgovori učenik. — "O! don-Pedre! prihvati neznanka, sva u neizmjernu čudu, vi se varate bez dvojbe, vi niste siguran ob onom što velite. Je li to sbilja Eugenija, sestra Belflorova, koju su vam ponudili?„

"Jest, gospodjice, odgovori don-Pedro, grof mi je Belflor ponudio njezinu ruku„. — "Što, kliče ona, je li moguće, da ste vi mladić, komu me brat namjenjuje?„ — "Što čujem, kliknu učenik, sestra grofa Belflora da je moja neznanka„. — "Jest, don-Pedre, odvrati Eugenija. Ali malo da ne vjerujem više, da sam ja to sada, tako se težko uvjeravam o sreći, o kojoj me osiguravate„.

Na te rieči obaje joj don-Pedro koljena, za tim primiv ju za jednu ručicu, poljubi ju cielim žarom kojim može plamtiti mladić, komu se neizmjerna žalost u čas pretvara u prekorednu radost. Dok se je on razgaljivao u žaru ljubavi svoje, Eugenija ga sa svoje strane dragaše nježnimi i sladkimi riečmi. Kako bi mi brat, reče ona, bio mogao prišteditî mûka, da mi je imenovao vjerenika! O, dragi don-Pedre, kako sam vas već mrzila!„ — "Koliko dražestij, krasna Eugenija, odgovori on, ima za me ta mržnja! Hoću da si jih zaslužim, obožavajuć vas cieli svoj život„.

Po što su si ljubeznici već podali dosta znakova medjusobne ljubavi i nježnosti, Eugenija htjede znati, kako da je mogao učenik steći prijateljstvo njezinoga brata. Don-Pedro ne zataji joj ljubavi grofa i svoje sestre, i povjedi joj sve, što se bješe dogodilo prošle noći. Ona poćuti neizmjernu radost, čuvši, da joj brat ima oženiti sestru njezina ljubovnika. Dona se Juana odviše zanimaše za sreću svoje prijateljice, nego da se ne razveseli s te srećne sgode; ona joj očitova tu radost, kano i don-Pedru, koj se oprosti napokon s Eugenijom, po što su se dogovorili, da se ne izdaju, kada dodju pred grofa.

Don-Pedro vrati se k otcu, koj videć ga sklona svojim željam, tim se više uzradova, čim je jamačnije poslušnost njegovu prisvajao načinu, kojim bješe prošle noći s njim govorio. Očekivahu glasa od Belflora, kad al dobiše list od njega. Javi jim, da je dobio od kralja dozvolju za ženitbu svoju i svoje sestre sa odličnom častju za don-Pedra; da će se sutra moći sklopiti te dvie ženitbe, jer da se njegove naredbe o tom tako mar-

Digitized by Google

ljivo izvršuju, da su priprave već malone gotove. Poslje podne potvrdi jim sam glavom, što jim hješe pisao, te jim dovede Eugeniju.

Don-Luis dragaše tu gospodjicu, što je više mogao, a Leonora se ne utrudi primanjem milovanja. Don-Pedro, prem da je bio veoma uzbitjen ljubavlju i radoštju, suztezaše se što bolje, da ne pokaže grofu nimalo od dogovora.

Buduć da je Belflor upro osobito motriti svoju sestru, činjaše mu se da je opazio, da joj se don Pedro dopada. Da se još bolje osvjedoči, pozva ju čas na samo, te mu ona prizna, da joj je mladić vrlo po ćudi. Kaza joj za njegovo ime i rod, što da joj ne htjede prije očitovati, bojeći se, da ju nejednakost stališa ne odbije od njega; ona se pričini kano da sluša, kano da ne bi bila ništa znala.

Napokon, poslje mnogih naklona s obje strane, odluči se, da se pir obavi kod don-Luisa. Obavi se večeras, te još nije gotov, evo, za što stoji veselje u ovoj kući. Sve se veseli. Sama dona Marcella ne spada u to veselje: ona plače sada, dočim se drugi smiju, jer grof Belflor izpovjedi poslje vjenčanja sve don-Luisu, koj dade zatvoriti tu dvornicu *en el mosterio de las arrepentidas*, gdje će joj novci, što je dobila da zavede Leonoru, služiti da čini pokoru cieli svoj život.

(Po Lesage: Le diable boiteux A. T.)

Nješto o Pelaškom jeziku ilitì Ilirskom sada Arbanaskom,

od prof. S. Ljubića, upravljatelja c. k. Muzeja u Spljetu, uda c. k. Odbora za uzdržavanje i iztraživanje starih spomenika u Beću, Arkeologičkog družtva u Rimu itd.

Svakomu je već poznato, da se je od skora jako bilo pojavilo medju jugoslavjanskimi knjižeznici nadgovaranje o jeziku, kojim su besjedili stari Iliri, narod, koj je u staro vrieme stanovao u sadašnjoj Dalmaciji. Njeki u glavu si zasjekavši, svom moću natezahu se dokazati, da taj jezik Ilirski bijaše uprav Slavjanski, ostali pako da bijaše Pelaški, koj se je do današnjeg dana uz malo promjena, po sudu najslavnijih sadašnjih jezikoslovaca sahranio u Arbanaškom jeziku. Uz to moja je ipak misao sada proizvoditi temelje takovih mnienja i prikazati u kratko, s koje li strane stoji razlog, da se tim putem obielodani barem po njekoliko prva doba naše poviesti.

Iz medju onih, koji su se postarali da dokažu, da se je u staroj Ilirskoj govorilo Slavjanskim jezikom obćenito u prvašnja vremena, za začelnike imaju se stanovito držati Otac Dolci (*De Illyricae linguae vetustate etc.*), Katančić (*De Istro ejusque accolis etc.*), Appendini (*De praestantia linguae illyricae etc.*), i k tomu nedavno nadpop Kapor omjerio je golemim književnim dielom: "*Dimostrazione dell' antichità della lingua slava, Spalato 1844*" sreću pokušati. Nu u istinu jedini razlog, kojim su ze ovi služili, da takovo mišljenje potvrde, vadili su iz nauka korenodubja, za što ostali njihovi dokazi, koje su iznosili, ili su bili sasma slabi, te od malene ciene, iliti bi bilo prem izgubljeno ono vrieme, koje bi se imalo potratiti pobacujući jih. Ovi dakle da svoje rodoljube i ostale štovatelje Slavjanskoga jezika svakojako na takvo mnienje pritegnu, bili su na

Digitized by Google

brzu ruku primili su čitanja knjiga starih zemljopisaca, te kako bi nahodili uz težki trud koje ime osobe, grada, rieke itd. u Ilirskoj, koje udaraše po slučaju Slavjanskim zvukom, odmah su to iznosili na svjetlo, uz to s bezrednim veseljem i jakim glasom navještajući jugoslavjanskim književnikom, da su Iliri bili što su čisti Slavjani, i da su govorili Slavjanskim jezikom, iz koga kao što su jošte tvrdo mislili, svi ostali jezici novi i stari izidjoše. Ali da rečem pravo, tud odmah uzpoznadoše naši književnici prem dobro, da je taj način učenja bio odveč neredan i ludomniv, i uprav dostojan, da se sbilja izbaci iz književnosti naše. I doisto to nije bilo bez kriepka razloga. Ova korenoizhodna iznašašća nisu bila sastavljena na pravi način i po naravi rječoslovnoga protrěsanja, već jedinito po volji različnih pisatelja. U obće ovi bistroćudni korenoučitelji, izvodeći ove rieči, otimali su jim kadkad koje slovo, nadostavivši jim koje drugo, a kadgod umetnuvši i cjelovitu slovku i više, kako jim je drugo bilo ili veće prudilo, da svrhu dosegnu.

Evo ti dakle kako pravi nauk korenoslovja oni štetiše, jer su se oni posve udaljili od stavnih načina Slavjanske slovnice, hoteći bolje sliediti uzlet svoje razmnive nego krenuti se na put istine i stanovitosti. Dosta je, da sam taknuo takove nespretnosti, i to da na očigled pokažem, kako čovječi um, kad se na lažne temelje naslanja, sliepo tumara i izgubi pravi put, srtajući sunovratce straputicom. Po njihovom dakle sudu vlastita imena: *Agron*, *Teutd*, *Gentius*, *Pleuratus*, *Ettritus*, *Teuticus*, *Belus*, *Elleva*, *Daorisii*, *Docleas*, itd. odgovaraju uprav Slavjanskim riečim: *grom*, *teta*, *djetić*, *vlerad*, *stric*, *telak*, *biel*, *jetrva*, *dogorci*, *diklici* itd. Iz toga može se vidjeti, da toli ludasto rječoslovje prem razlogom ostade prosto gorepomenutim snivaocem, i dopade se samo njihovim, ali prem malo, bistrookim nasljednikom.

Onim je pako, koji su držali, da svi jezici izlaze iz Slavjanskoga dobro i bistro bilo iztomačeno, da taj način učenja u korjenu bijaše izopačen, za što bez temelja uzeše graditi, t. j. primili su za istinito, da do danas ostaje najprvi jezik, kojim je govorio Adam, velju Slavjanski, iz koga svi ostali izhode. I o tom besjedeći naš slavni Tommaseo veli: „*Non imitiamo i medici d' oggidì, che per voler recare ad unità le cause de' mali, non fanno semplice, ma scempiata la scienza. Chi tutto reca ad un sol concetto dice a giorni nostri d' aver fatto un sistema, ma il costringere non è stringere, e chi male unisce, avviluppa* (*Stud. Crit. Part. II.*)„.

S druge strane branitelji protivnoga mnienja, t. j. da stari Iliri nisu govorili Slavjanskim nu Pelaškim jezikom, što do danaska u Arbanaškoj žive, započeli su pravim i naravskim načinom držati za temelj svojih uvjerenja sravniteljno izkušavanje svijuh prijašnjih jezika medju sobom, po taj način u djelo stavljajući pravi nauk rječoslovja utvrdjen pravim zakonom Slavjanske slovnice, i tako uhvativši pravi kraj pravilnosti svoga nauka. *Leibnitz*, neumrli radi mnogovrstnih spisa, kojimi kriepostno nadari cjelovito čovječanstvo, držao je jurve u velikoj cieni sravniteljni način u učenju jezika, i ostavio je upisano, da kad bi samo onaj nauk hitropametno upravljen bio, mogao bi razjasniti jako izhode i naseljenja prijašnjih pukova. Ovaj bi prvi, koj svu pamet stavi, da jezikoznanje na dostojanstvo zna-

nosti uzvisi. Dobitio je njegovu važnost, da se bolje razbistri i obogati staro sgodopisje narôda i kroz mrklost prvih uspomena napred prolazi. On upozna još potrebu, da se najrazlučniji jezici sravne medju sobom radi, dalečine mjesta, gdje se govore; tužio se, da brodari nisu zadosta pomnjivi bili u sakupljanju vjernih i bogatih ogledala od mnogovrstnih jezika, niti marili na svjetlo izvesti jih, i nuka, da se pomnjivo pokupe rieči, koje najprostije stvari znače te i prve začetke i najpotrebitije čovjeku u življenju, pa da se na svjetlo izvedu poput sravnitetjnih kazala, da se na taj način odkrije skladnost, koja je medju jezici. Iza njega premudri *Bakon od Vorulamia* u svojih knjigah jako je preporučio taj sravniteljni način onim, koji se primaju iztraživanja običâja, uljudnosti, iztočenja, sastajanja i preselenja starih puka.

I doisto tako dubokim i mudrim razmišljanjem mnogi izvrstni umovi uzbudjeni, rado su se primili sakupljanja najpotrebitijih riečij za življenje u različnih jezicih, i prikladali su jih. Lovro *Hervas Pandura* od Družbe Isusove mnogo se je za te poslove postarao, i jako je obogatio sbirke prije njega na svjetlo izvedene u svojih knjigah: „Kazalo jezîka poznanih i svidjenje njihova svojstva ili različnosti 1784. — Razbroj navôda, i razdiljenje dôba kod iztočnîka. — Izvor, razvijanje i skladnost jezîka Indianskih, 1785. — Slovnik mnogojezični s predgovori vrhu sto pedeset i više narjećjah, 1787.„ *Katarina* carica Ruska, najprije začela je u misao, pak onda, šta je više, pod svojim uredjenjem izvela je na svjetlo i uputila veliko djelo sravniteljno različnih jezika. God. 1784 bilo je sastavljeno družtro u Kalkuti, koje svom moću primilo se iztraživanja i učenja svijuh razrječja, koja se govore u Azlji iztočnoj i zapadnoj, i tako budu tiskani rječnici i slovnice jezika do onda nepoznatih. Stanuju još njeke strane istog družtva u Bombay-u i u Madrasu s glavnim sredociljnim stanom u Londri. Časopis Englezki „Aziatička itraživanja„ izdaje sve što gorerečeno družtvo odkriva. Drugi skup pod istim imenom sastavljen u Parizu, postade god. 1822, i izdaje časopis naslovom „*Journal Asiatique*„. I drugo iztočno družtvo složilo se u Parizu god. 1840. Francuzi su navlastito zabavili se učenjem Kinezkog a Englezi Sanskritičkog jezika. Ali u tom poslu pristoji Rimu najveća slava, za što on prije nego svi drugi tvrdo i srećno primi se toga posla. *Ivan Wendin*, pod obranom sv. Skupštine od razprostiranje vjere, izdao je njekoliko djela o slovnici Sanskritičkoj, o sgodopisju, bajanju, i bogoslovju Indijanskom. *Kristofor Adelung* god. 1806 počeo je izdavati knjigu pod naslovom *Mitridates*, koja je radi vriednosti svoje i bogastva na glasu. (Dalje.)

KNJIGOPIS

„*Kyril a Method nepsali nikdy hlaholsky než kyrilsky. Vypravuje a kriticky dokazuje F. J. Jezbera. Připojeno vypravování o Slovánech v království neapolském. V Praze 1858. Str. 72.*„

Priobćio Dr. F. R.

(Dalje i svršetak).

Nù da bi bio Cyrill sastavio azbuku na temelju Grčkog alfabeta, kako bi bili mogli sami Grci — i ne spominjajuć Latinov —

Digitized by Google

na Slovjensku azbuku napadati? Ovo pitanje, koje Šafarik takodjer stavlja, trudi se Jezbera tim oslabiti, što veli, da su Grci radi toga na Slovjensku azbuku napadali, jer "sv. Kyrill uvede nova pismena za one glase u Slovjenskom jeziku, koji se ne mogu naznačiti Grčkimi pismeni. Nješto podobnoga biva i danas. Kakav boj ne bi podigli i sada mnogi Česi i Poljaci, da tko n. p. u Češtini ili Poljštini mjesto kukavnih pismen č, cz — š, sz — šč, szcz — uvede krasnija i jednovitija pismena cirilska?" (p. 8).

2. Izmedj trih glavnih resultatov Šafarikova iztraživanja Jezbera nastoji oslabiti dva. Šafarik naime veli (op. cit. p. 6): "da po jednoglasnom svjedočanstvu starih spomenikov pismo, koje Konstantin obretė, bješe do ciela novo pismo t. j. sadržavaše nove oblike, koji ne biše ni Grčki, ni Hebrejski, ni Latinski". Na što Jezbera odgovara, da se "ovo o glagoljskom pismu do ciela ne može reći; jer upravo i glagoljska azbuka ima mnogo pismen, koja jasno pokazuju, da su potekla iz Hebrejskih, Grčkih i inih;" a sam Šafarik veli, da je obretnik glagoljice imao biti vješt iztočnoj pismenosti; on bo pozajmi iz feničkog i judinsko-samaritskog alfabeta pismena *a, e, j, c, h* i *š* (p. 11).

"Ako Konstantin — veli nadalje Šafarik — obretė azbuku s novimi pismeni, dakle tako nazvanu glagoljicu, ve polazi od biskupa Klementa tako nazvana cirilska azbuka s pismeni Grčkimi s veće strane" (ibid). Šafarik svoje mnienje o obretniku ćirilice osniva na izreki, koja se čita u Grčkoj legendi o sv. Klementu Velickom biskupu, i koju u rukopisu iz XIII vieka nadje Ruski učenjak Grigorović: "izmisli takodjer — veli legendista o Klementu — znake ine pismen, razgovjetniji bješe oni od tih, koje obretė mudri Kyrill". Kako Šafarik ovo važno mjesto tumači, Jezberi se ni najmanje ne godi. Njemu ove rieči po svema ino znamenuju t. j. "Klemente može biti je dodao k Slovjenskomu (cirilskomu) pravopisu koje pisme, ili isti pravopis jednovitijim učinio i usavršio; ali o abecedi sasvim novoj ne može biti spomena" (p. 17). Na ova inđi njekoja ina pismena imale bi se protezati rieči legendiste; a ne na njekakvu inu azbuku, tobože od one različitu, koju obretė Cyrill. Glagol ἐφεῦρε pako uzimlje Jezbera u strogom značenju — i detegere, a ne invenire (" znamená objeviti některá jinde již známá písmena, tedy nikoliv písmena zbrusu nová). Ili na kratko: po Jezberi legendista nije htjeo ništa drugo reći, nego da Klemente usavrši ćirilicu, koju obretė sv. Cyrill, dodav ili preinačiv gdjekoje pisme. Isti ljetopis — misli Jezbera — zahtieva, da se ovako legendista tumači. On bo piša XIII. vieka, kojega već svi Slovjeni pripisivahu glagoljicu sv. Jeronimu, a ćirilicu sv. Cyrillu; misli li dakle legendista s navedenimi riečmi jednu azbuku, to jamačno misli ćirilicu a ne glagoljicu. Da kako — što će štilac sám lašno opaziti — Jezbera ovdje mieša rukopis s legendom; rukopis može polaziti od XIII. vieka, ali legenda može biti — kao što i jest u istinu — mnogo starija.

3. Mohan Hrabr, vrstnik učenikom Slovjenskih apostolov, su-

vremenik Simeonu, Bugarskomu caru († 927) jamačno znadijaše kakovu azbuku sv. Cyrill obrete. Kô što se iz njegove razprave „o pismeneh„ jasno vidi, u njegovo doba kod Slovjenov nije bile ine azbuke do one, koju Cyrill obrete; bar u njegovoj razpravi ne ima spomene o dvojakoj azbuki. Hrabr indi mogô bi našu razpru riešiti. Ali i tuj nastane opet nova bieda! Mi imamo najstariju razpravu monaha u rukopisu od XIII stoljetja, odkle ju oglasi naš Vuk Karadžić (Primjeri Srpsko-Slovenskoga jezika. Beč 1857, (p. 7—9) pod naslovom: *Slovo sv. Kyrilla itd.* Nu ova razprava jest vrlo izkvarena, a kô što sudim slobodno preradjena po starijem i izvornom textu samoga Hrabra, koj se u bitnosti bolje uzčuva u rukopisu synodalne knjižnice Moskovske pisanom god. 1348. Ovaj rukopis, s kojim se u bitnosti slažu rukopisi: monastira Savinskoga iz XV. vieka, duhovne akademije Moskovske i Vratislavski, pri svih iztraživanjih ima se za temelj uzeti, a Vukov prem (?) stariji može gdjegdje za parafrazu služiti.

Srienim, da se štilac ne će prenagliti uzkliknuv: tà evo! monah Hrabr pisao jest azbukom, koju Cyrill obrete, svi pako Hrabrovi rukopisi jesu cirilicom pisani, dakle sv. Cyrill obrete sada tako nazvatu cirilicu t. j. azbuku na temelju Grčkoga alfabeta. Ovakovo umstvovanje ne bi bilo častno za razboritoga štioca. Mi nemamo autographa Hrabrova, već — kako rekoh — same prepise, i to dosta kasne. Nastaje indi pitanje: zar nisu ovi prepisi mogli biti prepisani iz glagoljskoga izvornika? Ovo pitanje bilo bi da kako posvema neosnovano, jer bez svakoga razloga, da se nije do sada odkrilo mnogo rukopisov, o kojih ne ima dvojbe, da su cirilicom prepisani iz glagoljskih izvornikov, dočim obratnoga slučaja do sada ne ima. S toga je ono pitanje posvema osnovano. Šafarik (über den Ursprung. p. 16—17) misli, da je u cirilskom rukopisu monaha Hrabra mnogo razlogov i znakov, da on polazi iz glagoljskoga izvornika. U tom slučaju bio bi Cyrill nepogriešno obretnik glagoljice. I dr. Hanuš jest istoga mnienja. Naprotiv učeni jezikoslovac prof. M. Hattala (Sr. Mnich Chrabr. V. Praze 1858, l. 13) u svojoj znamenitoj razpravi, na koju ću se vratit u svoje vrieme, dokazuje kritično, da u Hrabrovih rukopisih, kako sada pred nami leže, ničesa ne ima, što bi nas uponavlastilo, da pomislimo, da su ovi rukopisi prepisi iz glagoljskih izvornikov. Jezbera je takodjer na strani prof. Hattale, s onom vjendar razlikom, da se Jezberini razlozi nit iz daleka ne mogu sravnati s Hattalovimi; s toga ih ovdje da ne dosadimo štiocu mukom mimoidemo (sr. 48—52).

4. Iza ove polemike dokazuje Jezbera svoje mnienje njekimi navodi iz starijih spomenikov. Tudè se imenito pozivlje na poznati ljetopis popa Dukljanima iz XIII. vieka; tè ga navadja u Ruskom po Hilferdingu, i Češkom prievodu (p. 13) — na Žeglovski životopis sv. Cyrilla od gramatika Vladislava (g. 1479) — i na Bugarske poviesti (p. 16—17).

5. Jezbera uzimlje za stanovito, da se u Češku još za Methoda

uvukla Slovjenska liturgija uz Latinsku, s liturgijom i Slovjenska književnost. Tà i mladoga Vácslava, kako veli slovj. legenda (ed. Miklošić: slav. bibliothek II, 272): "I vida i baba svoja Ljudmila naučiti knigam slovenskim po slědu popovu." Nù pita se kakove bjehu ove "knjige slovenske?" Jezbera ni najmanje ne dvoji, da bjehu glagoljske (p. 25—26). U tom mnienju Jezberu ni najmanje ne smetaju glagoljski ulomci, koje dr. Höfler u Pražkom metropolitskom arkivu obretè, a Šafarik protumači, i koji po Šafarikovu sudu imali su biti pisani u Češkoj ili Moravskoj (Svatoplukovoj) prije god. 950. Jezbera bo ove ulomke stavlja tek do druge polovice XI stoljetja (p. 22). Dokaz nam dà kako i ovdje ostadè dužan. — Isto tako sudi Jezbera, da na glagoljski podpis Jurja Jeriskoga popa na gori Athonskoj, koga Ruski arhimandrit Porfirij Uspensky vidje na grčkoj listini od god. 982, "nebi se imalo stavljati toliko cieńe; jer bi moglo nastati još oštroumnije pitanje: je li bješe pisana prije ta listina ili taj podpis. Što podobnoga biva i danas; mnogo put bje pripisan kasniji podpis u knjigu jurve od davna pisanu" (p. 28).

6. Dakle — Jezbera nikako ne će čuti, da sv. Cyrill glagoljicu obretè. A što sudi on o glagoljici? Zar i on njezin početak stavlja s Dobrovskim do XIII vieka? Nipošto. Jezbera misli, da "kad na Spljetskom sabora god. 1059 bješe zabranjena liturgija Slovjenska s pismom kirilskim, kojim se služahu i danas služe takodjer Slovjeni praveslavne vjere, nad tim se raztuži njeki Slovjenski duhovnik, rodom iz Dalmacije ili iz Hrvatske. Da on bar u kakvom inom ruhu Slovjenski pismo uzčava i Slovjenski jezik pri božjoj službi sahrani, sastavi glagoljicu na temelju cirilice, pridržav njeka pismena bez promjene, ina promieniv, a ina na temelju inih utvoriv. Nò da se ovo pismo — sastavljeno za razlučit ga od cirilice — uzmogne razširiti, ili on sám ili njetko iza njega pripisà ga sv. Jerolimu! (p. 34)." O povodu glagoljice Jezbera se dakle slaže s Dobrovskim; ali ne u dobi, on bo obret iste stavlja u drugu polovinu XI stoljetja.

7. Ovo su glavne misli Jezberova spisa, koje se vrte sad na ovu sad na onu stranu, ali izvan ovoga kola nikamo. Mi smo gore napomenuli, da bi velikom slastju čitali razprave upravljene proti Šafarikovu sastavu; ali pročitavši navedeni spis možemo izkreno i saviestno izpovjedjeti, da Jezbera ovomu zadatku ne samo nije dorasò, nego da mu pače šteti. Šafarik stupi na bojište sa strašnimi baterijami paleografičke, historičke i filologičke sprave — a Jezbera dosmuca mu se iza lédj u nakani, da mu oružje otme; nù gledalac, koj bi se iz milosrdja može bit slabijemu pridružio videći, da niti iz daleka ne ima nade nikakovoj pobjedi, napokon skoči k jačemu. Mi nismo mogli naći ni jednoga razloga u čitavoj razpravi, koj bi bio Šafarikov sastav u ičem oslabio; na isti sud doći će i štilac, koj obijeh dokaze bezpristrano sravna. Njekih razlogov, na kojih se Šafarikov sastav bitno osniva, Jezbera nit ne dotaknu; tako n. p. Šafarik za postojbinu glagoljice smatra Panonsko-Moravsku zemlju, kao djelokrug sv. Cyrilla, po njem obretnika glagoljice. Da to do-

kaže navadja iz glagoljske recenzije sv. pisma mnoge Panonizme, kojim su tragovi i danas u Slovenštini i Čakavštini, te koji su u kasnijih cirilskih prievodih ili bolje u cirilskoj recenziji sv. pisma izmienjeni s drugimi, cirilašem razumnijimi riečmi. Sada bi imali Slovjenski jezikoslovci izpitivati: je li su takove rieči pravi Panonizmi, kako Šafarik misli, ili ne? A baš na ovo važno ali mučno pitanje Jezbera se ne spusti. Gore spomenuti prof. M. H. — kako me sám izviesti — sada o tom radi, da dokaže, da se one rieči, koje Šafarik drži za čiste Panonske, jur u starom Bugarskom jeziku nahode. Tim bi da kako Šafarikov sastav mnogo od svoje jakosti, ali ne sve izgubio; jer sv. Cyrill, kao Bugarsko-Macedonskoj Slovjenštini vješt, mogaše nju u cielom obsegu tako dobre upotriebiti, kao i crpiti njeke rieči iz ust Moravsko-Panonskoga naroda, koga je u vjeri podučavao. A tko ne zna, na koliko jest srodna Slovenština i Čakavština staroj Bugarštini? S toga i jest naše mnienje, drugdje izraženo da su Čakavci staru Liburniju posjeli prije Hrvatov; pa da su oni po svom jeziku bili Bugarsko-Slovjenske obitelji, od koje su se tečajem tolikih viekov odvrgli primiv na dar više Hrvatsko-Srbskoga življa, kano većega i jačega. Ta na koliko se nije stisnula Čakavština od posljednja tri vieka? — Ova stvar pobližje se tiče nas Hrvatov; za to vriedno bi bilo, da tko od vještijih domorodcev po našem Primorju, osobito po Liburničkih otocih kupi i bilježi rieči, kojih ne ima u Hrvatsko-Srbskom jeziku; te da ih u kom časopivu n. p. Nevenu oglasi. Jezikoslovje na poviestnom polju samo po sebi lasno se izrodi, ali sdruženo s inimi spomenici jest od velike koristi.

Jezbera indi ovim spisom nije vješto branio stvari, koju kanjaše; ali zaslužuje, da priznajemo gorljivost, kojom istu ogrli. On cirilicu na toliko obljubi, da ju srdčeno preporučuje svojim zemljakom; pače on želi, da bi svi Slovjeni njom se služili; o čem obećuje obširnije progovoriti u novom spisu: "lettres sur tous les dialectes slaves et leur orthographe" (p. 58). Jurve u tom djelcu pokaza, kako bi se imala Čeština cirilicom pisati, pisuć Češkim jezikom a cirilskim pravopisom sastavak "o slovaneh v kralovstvi Napolskem" polag spisa poznatoga iz Glasnika dalmat. i narodnih novin: "delle colonie slave nel regno di Napoli. Lettere del professore Giovanni de Rubertis. Zara 1856". O sudbini ovih jugoslovjenskih naselbin mi očekujemo obširniju razpravu od našega Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Što se Jezberove preporuke tiče, mi bi bili za sada zadovoljni, da svaki izobražen Slovjen znade čitati latinicu i cirilicu.

SMJESICE.

— Evang. senior g. Jan Molnar piše *Pražkim Novinam*: Putujuć minuloga mjeseca po Meklenbur-Zvjerinu pozove me g. Reuter župnik u Pritjeru da ogledam kalež što je u Valahnu do Bralsdorfa, jer je na njem pisano nješto, čega on ne umije pročitat. Za divno čudo moje nadjeli ovaj Češki napis: ANIŽKA. SKOPCZOWA. Z. SEREBOWA. TENTO. DALA. KTOMUTO. ZADUSSY. S. MIKULASSE. W. HRNCZIRCICH. KE. CZTI. A. CHWALE. WELEBNE. SWATOSTI. TELA. A. KRWE. KRISTA. PANA. NA. SWUL. WLASTNI. GROSS. UDELATI. LETA MDXCVIII. — Kalež je ovaj visok 14 palaca, sav od srebra i debelo pozlaćen, teži 1 funt i 4 lota. Ukras je nalik onomu što je na pojedinih glavah *Kraljičke Biblije*.

— Umjetnik Selecki koncertirao je ono-

mač u Požunu na *flauti dvojici*, što ju je on izumjeo. Vjestaci vele, da je vrlo znamenito sluščati napjev i provodit točno da kako, kako samo dva najvješća flautista svirati mogu.

— Ruska vlada kani osnovati *glavni conservatorium*, Grofu Sologubu naložio je car, da primi sav posao na sebe i da do skora podnese cielu osnovu nā.

— Englez Buckle napisao je knjigu *History of civilisation* (poviest izobraženosti). U toj povjesti on medju inimi znamenitosti vodi račun o samoubicah, i dokazuje da što je više izobraženosti tim se više i ljudij ubija. Da li je upravo izobraženost tomu kriva mi ne znamo za cielo, ali se tako čini kao da jest. Za 5 godina (od 1852 do 1856) u sjedinjenih Engleskih kraljevinjah pogubilo se 5415 ljudij (3886 mužkaraca a 1519 žena); osjekom 1000 na godinu. Mi Hrvati, (čeviji narod da kako) mi smo pametniji, čekamo dok nas smrt pokosi, je da li se hoće više junačtva nositi nevolje ovoga života, ili priekim sudom usmrtili se, ne treba govoriti, jer to zna svatko, ali da je uz prkos neizobraženosti više junačtva ljudskoga a i više vjere svete u nas, pokazuju oni riedki primjeri samoubojstva u nas. I s ove zuke nije nam žao, ako nismo tako silno presvjećeni kao što su Englezi, koji se drže da su prvi ili Francuzi, koji se takodjer drže da su prvi ili Niemci i Italiani i svi ostali koji se drže da su prvi. A tko je izmedj tolikih prvih najprvi? — Ne znamo, ne čekamo dok se riesi kojom velikom zgodom.

— U Bruselju u Belgiji skupili su se književnici svakojačkoga naroda i viećaju kako bi se proizvodi uma (spisi, slike, rijevine i ostale struke razmnožanja imovine uma) obezbiedili, da prestane kradnja književna, kojoj je baš u Bruselju do sada stolica bila. Ota je skupština viećala i pretresala otu stvar i složila se u tom zaprositi sve vlade, da se, 1) načelo medjunarodno prizna za zakon kojim se čuva književna i umjetnička imovina spisatelja ili izumnika kod svih izobraženih naroda; 2) ovo načelo da bi se primilo i ondje, gdje nije ugovora medjusobnoga; 3) tudji ili domaći spisatelj ili izumnik da su pred zakonom jednaki; 4) tudji spisatelj ili izumnik da ima pravo na svoj spis ili izum ako se je prijavio kako bude propisano; 5) sve države da se drže jednoga zakona glede toga. Svi ovi predlozi odobreni su. Uslied ovoga imala bi se sva carina o knjigah i umotvorinah ili sasma dignuti ili znatno sniziti, a neprodane knjige i umotvorine koje se vraćaju, jer neprodane, da ne plaćaju carine ništa; poštovne pristojbine da se snize, i po težini urede, biljegami da se slobode (kao i listi), izpravljeni tabaci da se sravne s tiskanihami; da se uklone sve zaprieke koje otegoćuju trgovinu književnu. Od strane Ruskoga popečitelja prosvjete stigao je ovomu zboru list, u kojem javlja, gdje mu je vrlo žao što ne može biti na ovoj skupštini i obznanja, da je Ruska vlada niekoje točke otoga zbora sama riešila, doznačiv spisatelju il izumniku umotvorine dok je živ pravo za uživanje, a baštinikom 50 godina.

— (Novci novč. austrijske vriednote). Zlatni: *Zlataš* = 13 f. 80 kr. austr. vr. = 13 f. 8½ kr. dosadanjega novca; *pol zlataša* = 6 f. 90 kr. austr. vr. = 6 f. 34½ k. d. n. — Srebrni: *2 taljira ili 2 škude* = 3 f. austr. vr. = 2 f. 51 kr. d. n.; *1 taljir ili 1 škuda* = 1 f. 50 kr. austr. vr. = 1 f. 25½ kr. d. n.; *2 forinta* = 2 f. austr. vr. = 1 f. 54¾ kr. d. n.; *1 forint* = 1 fr. austr. vr. = 57½ kr. d. n.; *1 peterina* ili *četvrt* forinta = 25 kr. austr. vr. = 14¾ kr. d. n.; *desetica* = 10 kr. austr. vr. = 5⅗ kr. d. n.; *petica* = 5 kr. austr. vr. = 2⅘ kr. d. n.; — Mjedeni novci: *3 nova krajcara ili stotiša ili novčića* = 3 kr. austr. vr. = 1⅘ kr. d. n.; *1 novi krajcar ili stotiš* ili *novčić* = 1 kr. austr. vr. = ⅗ kr. d. n.; *pol krajcara ili stotiša ili novčića* = ½ kr. austr. vr. = ³⁄₁₀ kr. d. n.

— Uslied one viesti u Nevenu, da njeka gospa u Očakoj umije plesti dvie čarape jednimi iglami, trudila se je gna. A. B. učiteljica u Dubašnici na Otoku Krku, kako bi to izumjela i eto pošlo joj za rukom, te će početkom tek. godine svoje učenice učiti plesti u jedan put sa dvie niti i jednimi iglami dvie čarape (ili kako ovdje govore *blace*).

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— *Bibliotěka Polska* što izdava Kaz. Jos. Turowski u Krakovu donosi u zadnjih svezcih ova djela: Kazanja sejmove od *Petra Skargě*; Obleženie i obrana Saragosi 1808 i 1809 od *generala Jos. Mroziňskoga*; Pisma polityczne od *Jos. Werescinjskoga*; Dworzanin Polski od *Luk. Gornjickoga*; Poezje Mik. S. *Sarbiewskoga* i *Tobie Višnjovskoga*; Zdanie syna Koronnego od *Petr. Grabovskoga*; Ustawy prava ziemskiego polskiego od *Jan Tarnovskoga*; Zivot I. K. Chodkievicza od *Ad. Naruševića*; Rozmowa okolo exekucji korony polskiej od *Stan. Orzehovskoga*; Pisma poetyczne polskie *Seb. Fab. Klonovića*; Glos wolny *Stan. Lešcinskoga*, *kralja polj.*; Kretky rzeczy polskich sejmowych *Jan. Poniatovskoga*; Skrupuł bez skrupułu w Polsce.

— Učiteljskoga časopisa *Škola a život* izašao je VI svezak, kako i *Školnik na rok 1859*.

— *Palestina neb země svatá* zove se knjiga, što ju napisao Franc. Šefr, a tiskao Pospišil, te je rukovod za bibličku poviest.

— *Česko-moravská pokladnice* na rok 1859 izašla je kod Bellmana u Pragu. Do skora će izaći Fr. *Palackoga* opet jedna knjiga *Českych dějin*, i II. knj. *Dějepisu města Prahy* od prof. V. Vl. *Tomka*.

— Češki prievod Puškinovih spisa tiska se u Pisku, u 1. svezku bit će *Boris Godunov*.

— U Spljetu kani izdavati g. Marpurgo talijanski časopis *Annuario dalm.*

— U Lenčici u Poljskoj umro je 20. lipnja Varšavski kanonik Jos. Mentlević, bivši profesor i pisac Poljski. To je opet velik gubitak za knjigu Poljsku.

— Francuz *Lejean* izdao je u Gothi goropisni zemljovid Turske s poviestnimi opazkami iz života naroda našega.

— U Parizu izašla je knjiga franc. "Opisana Albanija„ od franc. konzula Hecquarda u Skadru.

— Kardinala Gousseta *tkeologia moralna*, prevedena na Poljski jezik izašla je u Varšavi kod Ungera.

— Saurednik *Dzevnika Liter.* Basil Holub, što onako umno i proničnо opisao Bugarsku, Carigrad itd. napisao je u Londonu slike njege o Englezkoj i o Englezih. Do skora donosit će nješto toga Dziennik.

— *Ferd. Kop* preveo je najnovju dramu Al. Dumasa *Levoboček* (le fils naturel) na Češki i predao ju je da se igra u kazalištu Pražkom. Gotov ima i prievod *Adelchi* od Al. Manzona i *Francesca da Rimini* od Silv. Pellico.

— *Tylovih* spisa izašlo je 33 svezaka. U zadnjem su manji spisi: Svátky na Vyšehradě, Dalimil, Slečna Lichnická itd.

— G. *Hanka Vaceslav* izdao je sada po drugi put svoju slovnicu *posvatnćho jazyka slovanskćho*; na kraju su vježbanja *glagoljska* i to iz rukopisa Vatikanskoga, Svetogorskoga (Grigorovića V. I.) po fotografiji P. I. Sevastjanova i iz Kloca.

— *Anthologia iz literature ceske srednjega vieka* od Jos. Jirečka izašla je kod Tempskoga u Pragu. Tu ima izvadaka iz 70 pisaca XV. XVI. i XVII. vieka. Vis. Ministarstvo nastave preporuča otu čitanku za više gimnazije.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G.* — —. Sva pravila naša il misli o jeziku razvijati u Nevenu, ne možemo nego polagahno, jer je toga premnogo. A i nije nas velika volja kad oni koji bi se morali brižiti tim, ne odgovaraju i ne prigovaraju i ne dokazuju. A opet tiskat sve u knjigu, i ne znajući valja li, il ne, bi li moglo biti bolje, toga nam se ne će, a to tim većma, što je onaj pravopis, što je odobren i propisan, velika smetnja. Nego mi mislimo ovako: kako bi bilo (p. n. gg. pisci i drugovi!) da mi činimo što i drugi čine t. j. da se sastanemo i porazgovorimo n. p. buduće godine 1859 mjeseca rujna u Zagrebu toga i toga dne. Mislimo, da bi iz trojedne došlo njih njekolicina, koji bi za koj dan, posavjetovav se i pretresav uredili i odredili glede na pravopis, slovnicu i ostalo što nas muči. — Ovo mi samo predlažemo za sada, a ako se prijavi do nove godine njih njekoliko, moglo bi se začet radit u napried, da dodje svatko s kakvim posiom — a ne na golo hvalisanje i laskanje a najposlje i svečano blagovanje. Nam ne može biti za tim, ako se ogledimo kakovo nam je književtvo. Dakle: hoćemo li? — a možemo samo ako hoćemo.

— *G. N. Š. u Dj.* Dakle po S. viču na Neven i izturčili se? Žao nam je i na jedno i na drugu; ali obojemu nije lieka u nas; jedno bi se moglo pomoć samo da znamo gdje, za što i kako. Da vikači kvare, to su rieči stare, al vikat ne valja, ak se ne popravlju. Nego dajte gg. vikači recite što ne valja i za što ne valja, i kako bi bilo bolje, pa eto nas gotovih; jer znajte *sveznanstva mi nismo zakaparili.*

— *Gg. b. u. P.* Hvala, tri puta hvala Vam za one iskrene rieči; tako valja! Da Vam dokažemo kako nam je milo tako svjetovanje, prizvajemo da "čaša zveka„ ne valja (ali je naša krivnja a ne čija druga), za to već i u ovom broju vidite bilježen naglaskom. Osobito nam je drago gdje se osvjedočiste da *h* ne može naznačiti da je predzadnja slovka duga, za to ćemo i bilježiti *na sumnjivih mjestih* naglaskom 2 p. v. — Što se tiče kratkoga 2. p. v. glede na naglasak ne imate pravo, jer se ne smije izgovarati *otác, stolóv, žén, vremén* nego *òtác, stòlôn, žén, vrèmén* t. j. uprav kao i *òtácá, stòlôvá, žénâ, vrèmêná*, odbaciv zadnje *a* koje je svakako postalo *iz debeloga jera* (u Staroj slovjenštini). Sravnite onima, m. onim; ovome m. ovom (pa odatle se i pomiešalo *ovome, ovomu, ovom*, te mnogi i ne zna i ne će da zna za kakvu razliku — osloniv se na narod koj govori svakojako i koga doista valja jako učiti osobito kad se hoće *književan* jezik iz njega gradit, jer sva razrečja ne mogu biti književna).

— *G. Laj. u Kriš.* Ove godine izlazi Neven 3 četvrti, za ove 3 č. je i platit; što ostaje, da kako uračunismo u I. četvrt buduće godine.

— *G. A. Truh. u Valp.* Neven Vam je poslan umah, i to od 1. br. i šalje Vam se nredno; kako da Vam ne dolazi, ne znamo; jedino to znamo, da ima poštara svakojakih. Za ono se strpite; kako uzmognemo dobit ćete.

— *G. Fr. Bud. u d. Kupč.* One suvišne broje molimo pošljite nam natrag. Platit imate za ovu godinu 45 kr.

☞ *Ovim molimo najuljudnije i opominjemo zadnji put svu onu p. n. Gg. članove, koji uz prkos svemu dosadanjemu moljakanju i opominjanju ne platiše za Neven, neka to što prije učine, da im ne bude žao i krivo s one sramote koju na sebe i na nas bacaju.*

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 31. *Na Rieci 30. Listopada 1858.* **VII. godina.**

NARODNA PJESMA CRNOGORSKA.

(Iz sbirke J. Budimira).

Men' zaklela majka
pri času postajka,
da prave govorim
da nikog ne dvorim,
da sam sve slobodan
a nikomu poddan,
da stojim u boju
za slobodu svoju,
a za Gorsku slavu
da ne žalim glavu.
Ne um'jem orati
niti trgovati;
puška mi je sestra
a pomajka česta.
I jos što mi treba
to je mjesec s neba,
pa nek za me kosi
koji kosu nosi,
i nek za me žanje
i hljebom me hrane,
a ja ću za sviju
stojati u boju,
za našu slobodu
u vatru i vodu.

NA BEREZINI.

Mjeseca studena god. 1812 odstupi Maršal Victor okol 9 sati u večer sa visina Stucianskih, koje je vas cieli dan branio — i ostavi jošter 1600 vojnika posade, s nalogom da most što je na Berezini do krajnosti brane. Posada ova rada spasti gomile dundaša, koj prtijag polasmrzla vojska ne htjede ostaviti činjaše sva moguća; no zaman to bi, uzalud je prosipano junaštvo ove posade. Razsuta u gomile vojska, prekrilivši obalu rieke, nadje tu na svoju veliku nesreću kôla i svakovrstnih priprema, koje je središte vojske — prelazeće dne 27. i 28. prieko Berezine, za sobom ostaviti morale. Našavši se iz nenada u takvom bogatstvu — o kom ni sanjali nisu, — a k tomu zimom i nevoljom sa svim uništeni, jedino su za pokojem težili; koj čas prospavati mirno, bijaše najveća želja — a zaista i najveća potreba. Radostno se oni sad smjestiše po upražnjenom taboru, pogradiše kolibe naložiše vatre, bacajući u nju sve što im šâka pade — da se to bolje razgori. Gladju umoreni pobiše ze okol stovina otimajući jedan od

Digitized by Google

drugog, a po objedu — legoše okol vatre, pokrivši se kožom, platnom ili bieljem, što su iz vaznih kola popljačkali, te tako mjesto da su put svoj produžili obnoću mirno prieko Berezine prešli, predadoše se oni pokoju i sladkom snu. — Bedčastvo ovih nesretnika samo onaj može pojmiti, koj je po snježnih pustinjah bludio, i komu je više dana snjeg bio i hrana i postelja. Smrzle repe, šaka brašna, i komad konjskog mesa bijaše poslastica, koju je presretni posjedovalelj više puta opasnostju života od drugova braniti morao. Tako dospješe ovi posljednici, zimom, gladju, nevoljom na svim izmoreni obali Berezine, gdje drva, vatre, koliba — u kratko sva nuždna za prepitavanje i odmor najdoše. Selo Stucianka bješe iz temelja razoreno, a gradja na snježnu poljanu prenesena. Razvaline, koje je ustupajuća vojska zaostavila, davahu strahoviti izgled mjestu — žalostno pribježište, no ipak mnogo prijatnije od krvavih snježnih poljana. Dvadeset sati u okolo prostiraše se ova hoja naseibina — u kojoj podpuno nevolja i tuga vladaše. Prezirvanje života, i prevelika težnja za pokojom, bijaše jedina želja ovih nesretnika. — Medju tim sjevaše vatra iz Ruskih topova, koji s lieva na ove po sniegu razsute gomile pucahu, no ovi polusmrzli prezirahu smrtonosna zrna topova — koja su i tako bolestne i umirajuće gadjala. — Neprestano nadolažahu nove gomile — upale oči i podbuhlo lice, izražavahu podpuno nevolju i bledu. Nadošljaci ovi, hodajući od vatre do vatre i proseći mjesta, da se malo odmore i odgriju — no od svuda odbijeni, skupiše ih se po njekoliko, da i oni sebi kolibu sagrade, te da se bar jednu noć po volji odmore. Zalud vika oficira da će sutra Rusi zorom udariti i sve ih potući; ono malo snage, što imadoše, mjesto da upotrebe pa da prieko Berezine predju, ostadoše oni na ovoj strani gradeći kolibe — da se za noćas odmore. — Misao da još mogu prije smrti koj časak prospavati i odmoriti se ukloni im najmanji strah iz srdca. — Sve je koje kako bilo dok trajaše drvi, platna, vatre i hrane; al i to sad već evo sve imade svoje gospodare. Sad nastupi nasilno otimanje, u kom boju kao obično, slabiji podlegoše. — Oni koji posjeduju nadojdoše ne našavši ništa čim bi se koliko toliko od zime sačuvali, hladnokrvno polegahu po sniegu — odkud se više i ne digoše.

Gomile ove, s novodošlima umnožene, neprimjetno — tako poljanu prekriše, da je put Maršalu Victoru, koj se s pet hiljada još urednih vojnika k središtu vojske Napoleonove 27 i 28 sretno prieko Berezine prešavšoj, digo put sa svim presieden bio: videći Maršal da liepim ništa izraditi ne može, stade nemilice sve pred sobom gaziti, tući i goniti ne smatrajući ni na narodnost niti na domorodstvo; no žalostnici ovi radije su se i tući dali, nego da bi navali Victorovih vojnika ustupili — i tako težkom mukom zadobiveno mjesto, opet otimati morali. Na taj način množina ih poginu, i ne misleći na Francuzke, a posljednji radostni pogled bijaše izdišućoj vatri posveten, pored koje se grijahu.

Vojvoda od Beluna prispje tek okol 10 sati u večer sa svojimi na onu stranu Berezine. Prije nego l' je se u Zembin krenuo, povjeri svoju otragu Generalu Eble-u. Neustrašiv ovaj vodja ostavi okol ponoći s jednim oficirom svoju kolibicu, koja je uz most bila, i uze na oko obadbvati tabor, koj se ismedj obale Berezinske i puta vodećeg Borisovu prostiraše. Već

i Ruski topovi zamukoše; neizbrojne vatre osvjetljavahu površinu sniežne poljane, po kojoj se grdne gomile nesretnika razsute ukazivahu. Nije šala 30,000 žalostnika svake narodnosti, koje je Napoleon — zar da svojoj strastnoj težnji za osvojivanjem zadovolji — sa sobom na Rusiju poveo, ležahu eto izmiešani po sniegu, i žrtvovahu lakkomisleno i bezbrižno život svoj.

„Svi moraju biti spašeni„ reče general: „sutra će prije zore Rusi udariti i Studianku osvojiti, a most se mora opaliti kako se oni jave. Budi bodan prijatelju! gledaj da prodreš do one visine, gdje je general Furnie; njemu reci da ono mjesto ostavi, i da gleda da sa svojimi do mosta prodre. Ti pak kad se on krene, izaberi još njekoliko odvažnih vojnika i bez svakog milosrdja spali sve kolibe i kola — i štogod je u onih gomilah. Nagoni sve k mostu! natjeraj sve koji još ići mogu, da na onu stranu predju. Sad nam je još vatra jedini spas. Da je Bertier prekjučer dopustio da to pokušamo, za cielo ne bi rieka nijednu dušu proždrla — osim mojih nesretnih pontoniera; petdeset izabranih junaka, koji vojsku spasoše i koji će biti zaboravljeni„.

Tek što se adjutant jedno 40 koraka udalji, kad general Eble sa pet do šest svojih vojnika najbliže k mostu ležeće kolibe poče da pali, i ukućanjene spavače na onu stranu Berezine pretjeruje. — Medju tim dospije adjutant teškom mukom do jedne kolike, koja se jedita u Studianki čitava nalažaše. Uz nju stajaše njeki oficir, i čas po čas odbijaše sabljom koru od drveta, kojim je koliba sagradjena bila. „Je li puna prijane„ zapita adjutant; „moraš vješt biti u guranju ako se u nju smiestiti želiš„ odgovori oficir i ne osvrnuv se i ne prekinuv posla„.

„Ta jesi l' ti Filipe?„ poviknu adjutant poznavši prijatelja svoga. „Jesam„ odgovori major: „a što ti ovdje radiš, ja mišljah da si ti već u velike na onostranoj obali. Donosiš li nam poslastica da prismačemo? to nam dobro došao„. U tom opet odvali po dobar komad kore od kolibe, davši ga svomu pored sebe stojećemu konju da se zahrani. Na to mu adjutant pripovjedi čega radi je došao; a major čuvši o maršu povika: „Ta me novost veseli: imam sobom prijatelje koje sam rad spasti, njih radi i sebe čuvam. Ta njihovog spasenja radi čuvam i hranim ovog konja, inače bi ga davno zaklao i potrošio. Imaš li prijatelju u torbici koj zalogaj hljeba? Evo već trideset sati kako ništa ne okusih, a pored toga se moradoh kao biesomučan tući, da ovo malo života održim„.

„Nejmam brate baš ni mrvice; no molio bi te, da mi kažeš — ako znaš — gdje se general odmara, je li u ovoj kolibi?„

„Ne idi unutra! koliba je puna ranjenih vojnika naših. Ne popni se onamo na onaj brežuljak, ondje ćeš s desna vidjeti jednu kolibicu kao na marvu tamo je general sad sazvao vojnički savjet. Zbogom prijane. Ako Bog da te se kadgodj u kom god Parižkom salonu nadjemo, ali ćemo —„

Grozni sjever, koj duvajući sve zaledjava, ne dade mu ni dočeti, a adjutant pobježe, da mu se lice ne smrzne. Sad nastupi tišina, koja je jadikovanjem ranjenika u kolibi, i rskanjem konjskim čas po čas prekidana. Filip turiv sablju natrag u korice, jedva razstavi konja sa žalostnom hranom; „hajde brzo, dobri konjiću, ti jedini možeš Juliju moju spasti, izdrži još ter sad samo, pa ćemo se onda oboje odmarati„.

Udaljivši se jedno pet sto koraka od kolibe, upazi Filip grdnu vatru na onom istom mjestu, gdje je jutros svoje putne kočije pod zaštitom jednog vjernog i bodrog vojnika ostavio. U strahu i nadi pohita što bolje može obkopu, za koj jednu mladu groficu, drugu svoga djetinstva, i svoje najveće blago od neprijateljskih topova zaklonio. — Putne kočije bijahu na istom mjestu, al' nedaleko od kočija sjedjaše, jedno trideset dundaša okol vatre koju su s komadjem razbijenih barutnih kola i laveta naložili. Ovi su po svoj prilici posljednji nadošli, te gladju i nevoljom primorani, nasilno kola otvorili, tražeći, ne bi li što za jelo našli; jer su, Julija i strari general muž joj, u kolih u japundžeta i bunde zamotani, ležajući zaostali, a sad eno i njih pored vatre, gdje sgureni oboje sjede. Kola stoje otvorena, a vrata smrskana na zemlji. — Tako sjedeći okol vatre nikomu iz družtva ne pade razgovor na um, šute gao kamenje; nu tek što konjski topot začuše, željno i u radosti svi jednoglasno kliknuše: konja! konja! u isti par dvojica trojica već zanišane na konja s vikom: "na stranu oficiru! na stranu!„ Filip staviv se pred konja, stade gromovnim glasom psovati: "nitkovi! sve ću vas u vatru stjerati! eno vam na brdu dosta crklih konja, pa dovlačite ako ste gladni!„

"Djavolan naš oficir!„ odgovori jedan gorostasni granatir od garde; "hoćeš se ti ukloniti oficiru? jedan! — dva! — ne? a ono kako ti Bog da!„

U tom planu puška, no ženski njeki glas nadviknu prasak. Filip na sreću ne bijaše ni ranjen, al mu se vranac u krvi valjaše. Trojica iz družtva doletiše te vrancu bajoneti muku olakšaše.

"Marvo a ne ljudi„ psovaše Filip sdvojavajući: "ostavite mi bar pokrovac i pištolje!„ — "Pištolje hajde de!„ odgovori granatir, ali pokrovac je namienjen ovom bodrom voltižeru, koj već dva dana ništa nije okusio. Mi smo ga sebi za generala izabrali, a on gledaj — nam na sramotu — mrzne u svojoj tankoj haljinici. Filip ušuti kad vidje voltižera, na kom sve bijaše izdrto; noge su mu kroz cipele virile, a na glavi mu njeka žalostna kapica, koja ledom i injem obložena, kao srebrna izgledaše. Dok je major pištolje zadievao za pojas, već su drugi vranca k vatri privukli i sabljami ga razložili, kako se moglo i dalo. Vješto odsiecani komadi bijahu na žeravicu bacani da se iztište. Major sad pohita Juliji, koja je vikom svoj strah njega radi odala, i nadje ju sjedeću na jednom jastuku od kočija pored vatre — duvajuću u prste. Ona ga sa svim hladnokrvno pogleda, niti joj se po licu razsu sladki osmjeh pri dolazku njegovomu. Ne daleko od kočija ležaše čuvar u sniegu ranjen, i on je — nadvladan većinom — pri pljačkanju kočija komad platna ugrabio, koje je mjesto japundžeta upotriebio. Evo i on vatri pristupa, da si komad mesa izpeče. Lice mu ne kaže tuge ni boli, pače radost radi gostbe. Pored Julije sjedjaše na drugom jastuku general njen suprug, koj je ovo tri dana sa svim djetinjast postao. Mutnim no šuhim okom neprestano gledaše u vatru, niti je prasak puške, niti dolazak Filipov pozornost njegovu smeo; ta ni samo borenje okol njegovih kočija, ni pljačkanje ne pokrenu ga iz zadubljenosti.

Filip sjedeći na jednoj gomilici sniega, koja se pored vatre sve većma i većma poče topiti, držaše ruku grofičinu u svojoj. I on ćutaše, ne-

misleći ni na što, zaboravi na sve nepogode i opasnosti, koje još predstoje pored drage — vatre. Nestrpljivo očekivajući kad će mu vojnik s pečenjem mesa gotov biti; miris pečenja sve mu većma glad razdražavaše, a pored gladi čutaše i srdce i ljubav i svako drugo čustvo.

Svi okol vatru skupljeni zadubli se u duboku tišinu i mir. Svaki se sam za sebe brinuo. Lica već i samom zimom i nevoljom sa svim iznurena bijahu još osim toga davnim nepranjem s prsta gadom obložena, pod kom su se čudave brazde od suza, koje su i nehotice curile, popravile. Prljave i neočešljane braderine, ružiše još većma žalostna lica. Odjeća pojedinih bijaše vrlo smiešna; jedan se zavio u šal, drugi obmotao pokrovac, ili se zamotao u krpetine, koje se smrzle, a sad pored vatre počeše topiti, i s njih voda curiti. Iz opljačkanih majorovih kočija, bijahu i mužke i ženske haljine medjusobno podieljene, a dragocieni nakit i srebrno posudje grofičino ostade ne dotaknuto; izderani, kožusi i naopačke obučene haljine davahu ovim ljudma čudnovati izgled; jedan nosaše na desnoj nozi čizmu, a na lievoj cipelu ili papuču. Ne nikomu ne pade na um da se svemu drugu smije. Duboka tišina, koja jedinstveno puckanjem gorećeg drveta, buktanjem plamena, il žuborenjem — koje je iz ne dalekog tabora dolazilo, ili pako odjekom sablje, kojom su najgladniji vojnici komadje — od majorovog vranca odsiecali, bijaše prejednako prekidana. Njcki od ovih žalostnika već i duboko spavahu.

Ako se je nehotice koj od spavajućih u vatru odkotrljao, niko ga iz nje izvlačio nije; ovi vojnički mudraci držali su se strogo načela, da će neumršeg bol opomenuti kad ga vatra zapeče. Probudi li se taki jedan slučajno u vatri te sbunjen ne uzmože se spasti, pa se uslied toga u ognju izpeče, niko ga sažaljevao ne bi; najviše što su činili bilo je to: da su jedan drugog — začudjeno poglcdali, i tako nebrigu svoju, nemarnostju drugih opravdali. Šta više i sama nježna grofica vidje svojima očima već dva takva nesretna slučaja, no pri svemu tomu ostade i ona hladnokrvna i nepomična.

Jedva se nješto izpeče komadje mesa; „trideset pješaka na jednog konja, toga čuda još nije bilo!„ viknu granatir — koj je vranca ubio. — Poslje časti zamotavši se svaki koj je u što imao, polegalu koj na daske, koj na čebeta pored vatre, i pospaše kao poklani. I major se već prilično odgrio, i svoju česticu pečenice potrošio i nmeo se. I njemu se počeše oči krpiti; u borbi s trepavicama, koje se silom — snom obterećene — zaklapaše, baci nehotice pogled na Juliju, koja je pored njega, zamotana u kornjaničko japundže, ležala. Dražestno lice grofičino bješe šalom zamotano, a glava Astrakanskom šubarom pokrivena — počivaše na jednom krilju poprskanom dušeku. Bijaše li to ona ista divota ženska, — kraljica balova Parižkih i ponos ljubeznika?

(Dalje i svršetak).

CRTICE IZ PUTOPISA JURJA HUSTOGA.

(Po vatikanskom rukopisu bibl. Reginae N. 931, fol. 30, pag. 60).

Od Dra. Fr. R.

Ima tomu nekoliko godin, što iz siedih papirov, koje moće domoljubna ruka tražiti i prevratiati, više put pojavi se novo, do tada nepoznato lice, koje je trpilo istu sudbinu s našim narodom. Ugodno

Digitized by Google

je nam, kasnim potomkom upoznati i ona lica, koja ako i nisu zviezde prve veličine što maljušnostju svojom kite nebo, sad tamno, sad vedro, štono krije prostrane zemlje jugoslovjenske, najbližje posestrine krasne Italije i umne Grčke.

Nu hoteći se upoznati s jednim našim do sada nepoznatim zemljakom imamo se umom prenesti u prvu polovinu XVI. vieka.

Tuj ćemo se opet sastati sa starim neprijateljem, bez koga ne ima skoro niti narodne pjesme, niti narodne pripovjedke. Iza nesretne Mohačke bitke (29 Kolov. 1526) ništa više ne mogaše obuzdati ratobornost divlje Turadi. Ona poplavi kano nagla bujavica nesložnu Ugarsku, Slavoniju, Hrvatsku, plieneći obližnju Štajersku, Korušku i Kranjsku. Silni padišah Sulejman odluči na svaki način izvesti osnovu, koja mu se god. 1530 pred Bečom razvrže; s toga god. 1532 uputi se u Austriju s 300,000 vojske. Ali i sada vječnja promisao osnovu mu smetè; jer obsjednuvši Kisek, kojega branijaše slavni Senjanin Nikola Jurišić samo s 800 izabranih vojnikov, nagazi na toliki odpor, da se tuj velikim dobitkom više od tri tjedna bavijaše; tè ne usudiv se udariti na Beč, u kom se medju to bje sakubila znatna vojska, okrene put Štajerske, gdje poplieni Gradac, Maribor i Optuj. Iz Štajerske prieko Drave provali u Hrvatsku, gdje opustoši Varazdin, a Rasinju razori. Ovdje jedan diel svoje vojske izruči svomu štitjeniku Zapolji, koj se s njom povrati u Ugarsku prieko Križevca, Začešnja, Maslavine i Kraljeve Velike, a s drugim oddielom sám Sulejman na Koprivnicu, Viroviticu, Sriem i Beograd udari put Jedrene.

Medj mnogobrojnim robljem, s kojim se strahoviti sultan vrati, bješe Juraj Husti. Sudeć po imenu imao je poteći iz obitelji Češke ili Slovenske *), koja se doseli u Rasinju, kako sám Juraj govori, mjestance "u (tadanjoj gornjoj) Slavoniji". Latinske učione bješe izučio u Pečuhu; pà netom vrativšeg se u domovinu stiže nesreća, koju on sám ovako opisuje: "Kada bi bio god. 1532 Turski car Suliman velikom i okrutnom vojskom obsjeo Kisek (Kewzegh), inače Njemački Güns, grad u Ugarskoj, a na granici Austrijskoj, tè iza nesretnoga vojevanja, bio bi se vratjao kući kroz Slavoniju (per Sclavoniam) moju presladku otačbinu, razorivši tude mnoga mjesta i poplienivši što mu pod ruku dodje, s mnogimi inimi i ja bjeh zarobljen, tè ravnim putem odpratjen u Carigrad. Ovdje bilo mi pretrpjeti mnoga zla, mnoga bičevanja, i svakojake nevolje; dočim četiri godine (1532—36) bio sam nesretan, žalostan i preziran rob u dvoru Škendera Čelebije, sultanova vrhovnoga blagajnika, koga Turci thefterdarom zovu".

Od njegda je Turska politika tamo smjerala, da krstjane zavede na islam, tè je pretvori u poturice; a našinci dobro spaziše, da je

*) Žitelji podkarpatski zovu se *Slovaci*; to je samo ina forma od Slov-jen. Ali — koliko mi znamo ne čine iz prve, nego iz druge pridjev; s toga ne vele "Slovacki", nego Slovenski", poznata jest n. p. njihova poslovice: "mily brachu, ješče mnoho Sloven'keho (ne "slovačkeho) pojiš brachu". Isto tako svoj zavičaj ne zovu "Slovačka", nego "Slovensko" ili Slovenčina. Posljednja forma čita se već u povelji kralja Ljudevita od g. 860 (Mon. boica XI, 119): "Ultra Salan fluviolum usque in Slougenzin marchan".

jedan poturica gorji od stotine Turák. Ako pod ikojim sultanom, to se je pod Sulejmanom ova politika odvažno gonila. On je broj janičarov, samih poturic, od 12,000 do 20,000 dotjerao; te njihovom najveć zanesenostju dvanaest put zavojštio, i protegô granice carstvu na iztoku do Vana, na zapadu do Oštrogona, a na jugu do Nubije. Krom toga nastojaše Sulejman svoje carstvo prosvjetiti; on sám rado čitavaše *Cesara*; pjevaše imenom pjesnika Muhibba; podupiraše pjesnike, izmedj kojih lirik Abdul-baki proslavi njegov priestol; u Carigradu, Jerusolimu i Meki sazida mnoge mečete, koje po svom slogu imaju se uvrstiti medj najbolje tvorbe Turskoga graditeljstva. Vele, da Sulejmana na sva ova pobuzetja najvećma nukaše liepa *Roksolana*, njegova supruga, po rodu iz krvi Poljskih kraljev, ko što pise Poljski povjestnik Naruszewicz.

I našega Jurja čekaše u Carigradu ista sudbina. Sačuvši bo gospodar, „da znadem — sám pripovieda — latinske nauke, koje sam malo prije u Pečuhu, prem za kratko vrieme učio, predade me svojim duhovnikom ili učiteljem, koje oni Hogalare zovu, da me upute u mohamedanskih naucih; jer se nadahu, da će me na taj način lakše zavesti ili prinuditi, da Isukrsta zatajim„. Nu naš zemljak bio je tvrd u vjeri; on ne htjede nikako prionuti uz *al-koran*; a da se oslobodi od naukov, koje preziraše, zaprosi, da bi mu se pustilo učiti bojnu trublju i poći u vojsku; jer se nadaše, da će doći do prigode za uteći. Po što se vidjelo, da mu nauci mohamedanski ne prijaju, po njegovoj želji gospodar ga izruči Usti-Pervani, vrhovnomu carskomu trubljašu, koj imaše kuću u Galati. Ali i ovdje imao je koješta trpiti od Turskoga okrutničtva.

Na skoro zasjà Jurju zviezda slobode. Sgodi se naime, da god. 1533 okol rujna „s velikom slavom prispije u Carigrad Stjepan Verböczy, poslanik Ivana Zapolje„ koj se — kao što je poznato — iza smrti kralja Ljudevita boraše s Ferdinandom iz doma Habsburžkoga za krunu Ugarsku, i za koga bila je takodjer u našoj domovini znatna stranka, kojoj na čelu stojahu: Kristof Frankopan, Šimun Bakač biskup Zagrebački sa svojim bratom Petrom, Ivan Tahi prior Vranski, Petar Mortis knez Požežki i Valpovački, i Ivan Banfi knez Virovitički itd. Verböczy udari svoje šatore blizu carske tophane (arsenala); a nedaleko od pribivališta mogućega Ibrahim-paše. Ovaj velmoža Turski, reć bi, da se igrao sa srećom; pa je vriedno, da ga štiocu nacrtamo. Rodom bijaše Grk iz Parge, gdje ga oteše gusari kano diete i prodaše Turkinji udovici blizu Magnezije, koja ga odgoji u islamu. Za tim dodje u carski dvor, gdje Sulejmanu nokte rezaše i inako službovaše; ali što svojom podlostju, što lukavostju, što smionostju tako mu omili, da ga silni car učini velikim vezirom i beglerbegom u Rumeliji; za njega ustanovi čast novu seraskerata (generalissima) s godišnjom platom od 60,000 dukatov; oženi ga svojom sestrom, i zapovjedi, da mu se svatko pokori. Juraj Husti podje k Verböczju, i umoli ga, da bi mu ili slobodu izprosio, ili ga bar odkupio. Ali mudri diplomat prvo ne htjede, a drugo ne moga-

še; jer ne imadě tolikoga novca za odkupiti roba od tako bogatoga gospodara. Što je bio inđi Juraj činoći? On se dogovori s Verböczevim liečnikom Jerolimom “Adurnom„ i još s drugimi ukućani, da će se medj nje umiešati, i tako se s njimi doma vratiti. Tako i bi! S Verböczevom pratnjom ode i naš zemljak te 23 Studenoga 1533 sretno dodjě do Smedereva, blizu kojega Verböczi šator udari. Ali Skender Čelebija ne htjeo se lišiti takova umna roba; s toga posla potjeru za njim. Po nesreći Juraj uljezne u grad; te bje ondje upoznat, uhvatjen i bačen u tamnicu; a po što ga svojski izbiše, odvedoše ga opet u Carigrad. Ovdje dodjě opet na batine po tabanih; a po što ozdravi od tolikih muk, bude predan carskomu trubljaču.

Malo kašnje naš Husti izmieni gospodara. U Perziji naime šah Izmail, utemeljitelj nove dinastije, rastari Sulejmana, koj ga i onako kano šijitu mrzijaše; za to Sulejman podignů proti njemu vojsku; “osvoji Babylon„ — ali ovom prigodom zapovjedi objesiti Škendera Čelebiju, obtuženoga s izdaje. Sada naš zemljak dodjě seraskeru Ibrahimu u vlast kano rob. Ibrahim podje odmah u Perziju s vojskom; osvoji Tebris; malo za tim pridruži mu se sám sultan, te skupa osvojiše Bagdad; a po što bi bili do tri mjeseca boravili u ovoj staroj stolici kalifov, vratiše se slavodobitno u Carigrad. Osam dan slavile su se pobjede u Carigradu; a naš Juraj s ostalim Ibrahimovim robjem moraše javno navjestjivati slavu i hrabrost svoga gospodara.

Uslied ovih častij i slavnostij Ibrahim se na toliko uzoholi, da svojom gordostju vriedjaše inostrane poslanike; pače na Perzijsku nametnů si naslov seraskersultana. Sulejman dugo je trpio i podnašao hire svoga ljubimca; ali napokon povjerovà zavistnim prišaptnikom, koji — kako Husti veli — Ibrahima obiediše, da se sniotri proti svomu gosparu sad s Perzijani, sad s carem Karlom V; pače da je u potaji krstjan. Na što Sulejman god. 1536 iza ramazana zadavi ga nočju, u istoj sobi po navadi spećega.

S ostalim Ibrahimovim blagom dodje i naš zemljak Sultanu u vlast; ali mu Sulejman malo kašnje podieli slobodu; nu kako se vidi nije smjeo iz carstva. Iza četirih godin robstva, punih tuge i nevolje, mišljaše Juraj kamo će? Odluči ići za trubljača njekomu kapetanu, rodom Arapinu, koga car bje poslao k paši Memfitičkomu u Misir; nadaše se bo, da će mu poći za rukom iz kojega otoka Sredozemnoga uteći na kakovoj Europejskoj ladji. Ali došavšů na Chios i Rhodos zabranilo se ikamo odmaknuti se; svedjer se nanj pazilo. U Aleksandriji boraviše duže vremena; jer tuj u predgradju imadjaše kapetan svoju kuću. Iza toga na děvah po noći putujući prispješe najprije u Rosetu; a za tim po Nilu u Al-Kahir, “latinski Memphis, Turski Misyer, velik i sjajan grad„; kamo dodjoše iz Aleksandrije za tri dana.

U Kahiru življaše naš Juraj sa svojim gospodarom dvie godine (1535–38); samo kad i kad odputovahu na kratko vrieme u A-

leksandriju i na Crveno more, gdje imaše kapetan nadzirati okol popravka Turskoga brodovja. U to vrieme upozna se Husti sa starinami, običaji, stanovnici i prirodom starodavnoga Misira. A na koliko sve ovo pozornim okom pratijaše, vidi se iz njegovih opisov, kojimi nacrta piramide, do kojih dodje sječnja i veljače god. 1538; narisa narodne igre, kod kojih opazi takove nečednosti, da napisa proti njim čitavu glavu, koja bi se mogla uvrstiti u svaki moral, pa mimogrede prošiba „naše plese, na kojih ruše se čovječja srdca„ (corhea — corda ru-unt); dva puta vidje izaći rieku Nil iz svoga korita, koj veličanstven pojav veoma ga uzbiti, isto tako vjest i zanimiv jest njegov opis o balsamu, sikomoru, lemunih, narančah; o raznih životinjah Misirskih, kanoti o lavu, slonu, krokodilu, majmunu itd.

Iste godine uputi se naš Juraj u daleke Azijatske zemlje. Za Emanuela kralja ugniezdiše se Portugezi u Indiji posjednuv Gou; te nastojahu gospodovanje svoje ondje ne samo učvrstiti, nego i razširiti. Osnova mogaše jim tim lakše poći za rukom, što Indija bijaše podieljena medj mnoge domaće gospodare, Mogolske, Turske i Uzhečke. Tim se zbude, da Portugezi „nadvladaše gospodara pokrajine Zambre„; otevši mu glavni grad Devo (Dijo) protjerahu ga iz zemlje. On se obrati za pomoć na Turskoga sultana Sulejmana, koj se rado ovom prigodom posluži, da se umieša u Indiju.

Sultan indi zapovjedi svomu imenjaku, Sulejmanu, paši Misirskomu, da krene s vojskom put Indije. I doisto — na Ivanju (24 lipnja) god. 1538 odplovi Crvenomorsko brodovje, brojeće 54 broja i 4 galije; a s njim takodjer naš zemljak kao carski trubljač. Na svom putu dotaknuše se više gradov Arabskih, kao Tore („in terra Madian„), Cidana u kamenitoj Arabiji; te listopada prispješe k Adenu, tvrdjavi i glavnomu gradu sretne Arabije. Sulejman paša uputi svoje ljude ka gradskomu glavaru, moleći ga, da bi brodovju dozvolio uljezti u luku, gdje će se odmoriti i potrebitim živežem obskrbiti. Glavar dopusti; ali ga ujede zmija! Paša bo tobož iz harnosti i gostoljubja pozva ga na svoj brod, te iz zasjede objesi ga na jadrilo, a grad vojskom osvoji. Ova nevjera Turska, kojom je okaljan svaki list Turske poviesti, pobožno i pošteno srdce našega Jurja na toliko uzbuni, da ju u svetoj uzbitjenosti sljedećimi latinskimi stihovi ožigosa:

„Insignis Aden, civitasque regia
Cum regulo subacta fraude turcica,
Pugna cruenta capta Zebetho altera;
Quo non scelesta penetrat gens omnis dolo?„

(Dalje i sorocitak).

DOPISI O ITALIJI. II.

Dragi Vinko!

S trbuhom za kruhom, veli narodna poslovica. Eto sramote i prikora, reći češ jamačno, evo Hrvata, pa ne zna hrvatski: *S trbuom za kruom*, veli naš narod. Nije vec još njesto! Narod naš stuje i puni cieli svoj tr-

buh pošteno kako valja, te ne podnosi da mu tko drzovitom rukom otimlje, što unj ide, a kamo li da mu se onaj poetički hak iz sredine iztrgne, mudrovali o tom mnogi što im drago. Načelo ovo o trbuhu može biti da je epikursko, al je i naše uprav narodno, pa se ne čudi, što ga i ja kano svoje zagrljujem. Prva briga mora biti čovjeku za trbuh; jer kad je ovaj ili prepun ili preprazan, od sunca postane mrak, a sviet, čarobno ovo kazalište ljudskih prizora, tišti nesretnike poput težke more. Što je dakle naravnije, nego da počimajući opisivati Talijanske miline, zametnem govor o Hrvatskom trbuhu.

Tko nije pio Hrvatske kave, pržene ni za dlaku niti više niti manje, nego što treba, i zabieljene gustim skorupom Hrvatskih pretilica, onaj ne zna, što je tjelesna slast na svietu. Jer ako i jesmo daleko zaostali za inimi narodi u drugih umjetnostih, umićom smo jih kavnom kud i kamo nadbitili. Beč zalieva kavu mliekom, pa to sve zamutjuje brašnom, i da se bolje promieša s razvodjenom kavom, hranećom valjda više, a ne dražećom toliko, i da se doskoči nestašici mlieka, i mležini žednih grla; Bavarska i osobito Saksonska u mjerícu crne kave velikodušno utaplja napršnjak plavetnoga mlieka; Isl, slavni s prsobôlja namjenjuje svoju guštaru poluprazním prsnim žliebom, daveć zdrava pluća; Italija pako pruža obilato i jednoga i drugoga, ali niti ima u kavi kave, niti u mlieku mlieka, misliš, da su njeki surrogati. Što napokon radi ostala Europa u tom velevažnom poslu, o kojem se vrte ili lepiri ili muke naših krasotica, toga ti ja uprav ne znam, ali mislim, da nas ne će biti nadkrilili, te završujem, makar i tako zvanim logičkim skokom, da mi u kavi pijemo pravi nektar. — Takovom kavom ponudi nas krasna ženčica našega tretjega druga, koj se zaputi s nami, da idemo: on na muke u Beč, a mi na zabavu u Italiju. — Poslje kratke stanke, jer tko da se ne odmara iza tako golema posla, donese domaćica na taci nješto salâma i rujna Hrvatskoga vinca, kano da hoće da simbolički naznači odnošaje Hrvatske družine s prvobitnom domovinom salâma. Bog te živi, Bog nas živi, živili mi svikolici, stade žubor u sobi prijateljskoj sred driemajućega Zagreba. Poljubivši ruku domaćici, pokazasmo, da i sred divljači svoje razumijemo nješto o bon-tonu, kojim se ugladjenici upravljaju. Cigare se zapale, kočija se otvori, a tri site tjelesine razvale se po sjedalih, te nakon deset mjeseca začujemo prvi put pucketanje zamahnuta biča ponad Hrvatskimi vilovnjaci! Pa sada reci, da nismo pravi Hrvati!

Jesl Hrvati, odgovoriti ćeš, ali ne ljudi, već nješto drugo, izkvareno, izrodjeno, čemu ne ima primjera. Tal tko da u jutru vino pije? Ne zaudara li to barbarizmom? — Nipošto! *De gustis non dispis!* Znaš li za ono staro rimsko: *ab ovis ab mala*; a ne počimaju li svietoslavni Englezi pečenkom, a završuju čorbom? Pozvao bih se i na Ruse, ali neka onih barb..., samo zapad je ogledalo čisto neporočno. Amo dakle vi ravnatelji môda; ne ima li u vaših jelih svega osim jela, a ne troši li Italija svega, čim je Bog zemlju nadario? Čemu se dakle zamjerava Hrvatu, ako se ma jutrom pričesti vincem svojim nektarskim? Dà dà! u jutru pričesti; o podne toči, a na večer zalievaj! Nije li to odviše? — Bolje malko više, nego premalo, kada čovječanstvu nije dano udarati sredajom stazom mudrâca, kojih nije

nikad bilo. Život je ljudski pravi syllogismus cornutus, bacajući čovjeka od jednoga roga na drugi: od odviše do premalo. Ne imaju li njeki ljudi odviše, a drugi opet premalo? ne uživaju li jedni odviše, a drugi premalo slasti života? Koji ljudi jedu previše, oni imaju dosta svega, a koji zalažu premalo, oni trpe oskudicu, a koji bi uvjek jeli samo kad i dok su gladni, i pili, kad i dok su žedni, te možeš uzalud tražiti Diogenovom lampom; jer da jih ima, ne bismo trebali toliko liečnika i ljekàra, koji su već dotle dotjerali izkustvom svojim, da kad koga zub zaboli, lieče mu želudac, a Talijanski eskulapi toče krv na vrče, jer da je tobože suvišna krv udarila, gdje boli. Ali predjimo na duševno polje. Ne nastoje li njeki, da se pretvore u same duhove, a ne robuju li drugi samoj putenosti? Koji bi davali svakoj česti svoga sućtva svoje, riedki su kano biele vrane. Ovaj neprestanimi molitvami hoće da si živ utvori nebo, a drugi samo onda spomene sladko ime Isusovo, kad ga je već napolak koje zlo prigušilo. Koji uvjek rade što treba, svetci se zovu. S toga nisu badava stari mudraci izrekli načelo: aurea mediocritas, in medio virtus, i ja najvolim sredaju stazu izmedju previše i premalo. — U ostalom, da se učinim krivo suvratil narodu, moram izpovjediti: da pravi Hrvati piju, samo kad su žedni, pak budući uviek žedni, uviek piju. Ali gle, hoteći biti ozbiljnim, podmiče mi se uvjek šala! Dakle mutato animo, ozbiljski. Kuda sam god doslje putovao, najbolje mi se dopadaju Hrvatski običaji okol pila, ne za to što su moji, već što su doista najbolji. Dok Niemac, ili mudrujući s drugovi, ili sam sjedeći u zakutku koje krčme po pol mjerice izpije po dvie oke za večera; dok se Englez, zatvoren sam u sebi kano školjka u ljušturi, zalieva svojim *krokom* u svako doba dana; dok na stolu istih učenih glava Ruskih samovar neprestano prekipiva kinezkim čajem; dokle pravi Čeh kod svoga *šbanka*, koj se neprestano nalieva, do pol noći prečuči; dok Talijan, ugrijan svojom crvenikom, kavge zametje i koje šakom koje nožem udara: Hrvat pije samo jednom na dan, ali nikad sam, već u družtvu svojih prijatelja. Što veće družtvo, i što bolji prijatelji, to je više žedan. Pa kada se nakisjo vina, onda ljubežljivošću, iskrenim ponašanjem, šalom i smiehom kiti i začinja obće veselje družtva, dok razgaliv se pjevati ne začne koju krasnu, i budi domorodnu, budi ljubeznu, od kojih onda razlieva cieli stan i sve do noći. Riečju u Hrvatskih družtvih jedan živi za sve, svi za jednoga. Ako se naška gostba sravni sa sestrami svojimi kod inih naroda, gdje družtvo ili sjedi ukočeno od premudrosti razumnika, ili navaljuje razuzdano s razjarenih živaca, onda treba priznati, da je ona, pod upravom vještih kućegazde, prava kraljica družtvenih zabava. Priznaju to i stranjani, kad jim je do iskrenosti, a kad nas opet kude, sliede naravi ljudsku, koja nije s ničim za dugo zadovoljna. Što takovih zabava ne mogu imati drugi narodi, krivo je kod njih, što ne imaju gostoljublja, što je izključiva baština Slavjanskoga srdca. Jer u bajke spada od hiljade i jedne noći, ali je živa istina, da u Hrvatskoj, osobito na selih, domaćin, koj slavi kakov svetac, sprema obilan objed, a ne zna za koga, kada netom okol podne navale s čestitkami susjedi i znanci, bližnji i daljnji, do dvadeset trideset osoba, koji su svi uvjek dobro došli; a kada putuješ našimi pokrajinami, gdje te zateče podne, zakreni u dvorište budi vlastelina koga, budi župnika, pa ćeš naći svoga

Digitized by Google

dara božjega, osobito otvoreno srdce domaćina, nota bene, ako si poznan kano valjan čovjek; jer kukavicam se i kod nas, navlastito u najnovije vrieme, zatvaraju vrata pred nosom. Za to bih ja izbrisao iz broja naših poslovica onu, koja mora da je postala gdje u pograničnih zemljah našega naroda, gdje mu je studeno tudjinstvo stegnulo polet i uzlet, naime: *Ne pozvanu gostu za vrati miesto.*

Krasno ne ima prigovora; ali gdje je svietoborni hillikum, gdje mu njohitri vanderčak, gdje ostale napitnice, izpijane suhim vinom, kojim ne ima ni kraja ni konca; nije li to previše? Opet to nesretno previše! Kaži razigranomu od vjetrova moru, da uzpregne valove, kojimi treskajuć o stiene i grebene, svoj stan oštetjuje. Pusti ga, da se izbiesni, pak će onda za dva dana obale sinuti još ljepšom ljepotom; jer vječni je mir isto tako škodljiv, kano i vječne bure; od onoga ho krv stine, a s ove se užive. Ne ću kazati, da se u takovih družtvih ne prekoračuju kad što granice umjerenosti; ali moralno je manje zamjeriti razigranim, nego hladnokrvnim neumjerenikom. Povrh toga, prilike se takove ugledaju sve to redje, a inače je Hrvat uzor uzpregnutija u pilu, pije bo samu čistu vodu; pak i ona stara žestina popuštja sve to većma, te se već i kod nas vino krsti, a i diplomatički se priznaju vodopije. Al o trbuhu za sada dosta. *(Dalje).*

Nješto o Pelaškom jeziku iliti Ilirskom sada Arbanaskom.

od prof. S. Ljubića, upravljatelja c. k. Muzeja u Spljetu, uda c. k. Odbora za uzdržavanje i izvraćivanje starih spomenika u Beču, Arkeologičkog družtva u Rimu itd.

(Dalje).

Frederik Schlegel izdao je na svjetlo god. 1808 svoj glasoviti umotvor: "O jeziku i mudrosti Indiana", i umro je u Beču god. 1830, dočim se bavio mudroslovjem jezika. *Gulielm Hamboldt* izpisao je ne malo knjiga o jezikoslovju, a navlastito prem dostojno je da spomenemo sliedeće dvie: "Iztecanje pismenstvenih načina i udahnuće njihovo vrhu zamotanja namislih (opomene, koje je pročitio u mudrozboru Berlinskomu god. 1822 — 1823); — Jezik Kawi na otoku nazvanomu Java" itd. Nauč. *R. Lepsius* izdao je god. 1834 djelo naslovom: "Pismoslovje kao sredstvo za smatrati narječja, prosvjetljeno saskritičkim izgovorom". Ova knjiga, po besjedjenju vrlog *Wisemana* sadržaje prebogati skup žeđnih i izvornih iztraživanja. *E. Bournouf* učitelj sanskritičkog jezika u kralj. Francuzkom sboru izbistrio je glavnopismo Zendsko Zoroastra, dao ga na svjetlo, i po taj način uspeo je na čast znanstva pvaj jezik. *F. G. Eichoff* obogatio je nauku jezika s knjigami: "*Parallèle des langues de l' Europe et de l' Inde 1836* — *Histoire de la langue et de la littérature des Slaves, 1839*", i ovo djelo prekoristno preveo sam na naško. *Adrian Balbi* god. 1826 izdade u Parizu korienoslovno ogledalo, gdje su jezici izvedeni po načinu svoga izvora. *I. B. Biondelli* god. 1842 počeo je izdavati u Milanu: "Ogledalo jezikoslovno Europejsko". Obećao je još, da će na svjetlo dati sravniteljnu slovnicu indo-europejskih jezika.

Svojstva, koja su se od prije bila samo slabo opazila izmedju jezika razlučenih još u izvoru svom, kao što nam kaže sgodopisje i zemljopis,

Digitized by Google

počela su se pokazivati iztomačena i stavna. Poznalo se, da su nove i važne naličnosti nahodé medju jezici, tako da bi se mogla sjedniti po putu velikih obitelji i ljudozbora narječja svijuh naroda. Vidilo se, da su teutonički izgovori nemalo svjetlosti stjecali po persijanskom jeziku, da je latinski bio nješto srodan s ruskim i još s drugimi jezici itd. Bilo je pokazano, da jedan jezik (predmnivi), inokupno prelazvršan, obilice svu Europu i Aziju, obima narode mnogorazlične medju sobom izvorom, redovanjem, oblikom i ramjerom. Jezik, ili bolje obitelj jezika tako iznadjena prozvala se Indo-europejskom. Najpoglavitije grane ove obitelji, po sudu *Wilemana*, jesu jezik sanskritički t. j. staro i sveto narječje Indijansko, stari Persijanski i sadašnji, Njemački s mnogovrstnimi izgovori, Slavjanski, Grčki i Latinski.

Prvi i najnaravniji način toga napredovanja, koj je bio uzrok toli znamenitih zaglava, bi dakle sravnjivanje riečij iz mnogo jezika izvedenih. Velebrojna djela po izboru prikazala su sravniteljna ogledala. Ono podpukovnika *Vans Kennedy-a* sadržaje 300 riečij, koje se nahode u sanskritskom jeziku i tako u mnogo drugih. (“Istraživanja vrhu izvora i srodstvu najpoglavitijih narječja Azije i Europe.“ Lond. 1828). Riečí, koje su po taj način iznašle se sasma naličnе kod različnih jezika, nisu takove, da bi po pošljednjem obstojanju bile mogle biti iz jednoga u drugi jezik uvedene; pa ipak nam priobćivaju i izglasivaju najprostija stuhja govorenja, i one prve namisli začete u pameti u početku svieta, koje bi ipak njegda porieklo promienule.

Potrebito je ipak da napomenemo, da suglasje riečij ne bi nigda izpunilo želje književnika, da nije još bilo združeno s većom podobnošću, koja se nahodi u pismenstvenoj sastavi svijuh jezika. Slavni *Bopp* god. 1816 prvi je upoznao znamenitost tolikog izkustva, s po putu tankih i razboritih istraživanja svrhu sanskritičkog glagolja sravnjenog sa slaganjem riečij kod drugih grana občinske obitelji, bistro je upoznao i objavio, da nije sumnje o njihovom unutrnjem prvobitnom srodstvu. (“Vrhu reda slaganja riečij Sanskritičkog jezika prama Latinskom, Grčkom, Persijanskom i Njemačkom. Frankfort 1820. — Slovnica sravniteljna Sanskritičkog, Zendskog, Grčkog, Latinskog, Litvanskog, Gotskog i Njemačkog narječja. Berlin 1833.“).

S ovoga uvidjamo, da najbolji jezikoslovci mogu se slobodno i pravo na dvie strane različiti, od kojih prva išče srodstvo u riečih od mnogo jezika, a druga u načinih i upravah pismenstvenih, i za to se ova njihova blagoučenja mogu zvati izgledno rječuslovna ili pismenstvena. Najglavniji branitelji prvoga reda navlastito su u Francuzkoj, Englezkoj i Ruskoj: *Klaproth*, *Balbi*, *Abel-Remusat*, *Vans-Kennedy*, *Goulianoff*, *Adelung* mlađi i *Merian*; u Njemačkoj: *Hammer* i *Friderik Schlegel*. Ovi govore: riečí su temelji i podloga jezika, a pismenstvo je oprava ili začinje, i u djelu na skoro izdanom od vrlog *Meriana* po *Klaprothu* bila su predstrio i sliepim načinom prikazana sva nučela, po kojih on i nasljednici njegovi idu napreda u takovom naučanju, i svi pojmi, koje su uz to srećno dosegnuli i zadobili, utvrdjuju se (*Principes de l'étude comparative de langues. Paris 1828*). Odvjetnici drugog reda osobno broje se u Njemačkoj: *Guilelm. Schlegel* i *Guilelm. Humboldt*. Ovi hoće, da je pismenstvo bitni i rodni živalj jezika, i da novo slovstvo ne može biti primljeno od

puka po volji i napose, ili silom, no kako on priljubi načine, naravno da ima još primiti i podlogu jezika. Niti su ovi slavni umovi zadovoljili se po izvanjskoj skladnosti sastava jezika koje su sravnjivali, nego su nastojali da skroz i skroz pronikne jestestvo njihovo, da jim se tim savršenim upoznanjem jezika ukažu zakoni njihova razvitka po čovječjem duhu, iz kojega po njegovoj naravi izvire sličnost njihova i odkud dohodi počelo svih naroda, koji su onimi jezici prije govorili i sad govore. Oni su dakle sdružili mudroljubje s jezikonaukom.

Ali da sjedine ove dvie učionice, ustali su tu nedavna njeki izvrstni jezikoslovci, koji su dokazali nedovoljnost ovih dvaju dokazivanja ponaposa uzetih, i uz to potrebitost da se oba sadruže u jezikoslovnih iztraživanjih. I isti goro pomenuti *A. Balbi* u predgovoru svoga jezikoslovnog ogledala javno pokaza, kako je doisto potrebito takove nauke sadružiti. Kroz ta vježbanja *Oduard Dulaurier*, učitelj oceaničkih jezika u Parizu, izveo je god. 1843 njekoliko prudnih sliedjenja u djelu s naslovom " *Memoires.... sur les langues malaye et javanaise*„.

Gledavši pako na poglavito i značajno svojstvo kojeg jezika, na koj mu drago način malo po malo se on izbistrio i obogatio, to ti je istinito, da njegovi posebni i znatni bjeljezi, njegovo živo vrelo i njegov duh prikazuje ti se po sve obrazan, niti se više može promieniti. Ako li se je ipak sgodila koja promjena, tomu ti je uzrok što uzkrsć jezik mal da ne iz pepela staroga; i još ondje, gdje se ovo kvarenje dogodilo, kako n. pr. u izloženju Talijanskog jezika iz Latinskoga, i Englezkog iz Anglosasonskoga, nahodi se njeki potajni zastor, koj krije cjelovite takovu promjenu, i mi ju više ne vidimo, doklegod se onaj ne pokaže kad već kad manje liepo izobraženim, i več nepromjenivim.

Iza ovoga razlaganja moram moje rodoljube svjetovati, da se sa svim ostave unimanja riečij, koje spadaju na jedan ili dva jezika kod različnih obitelji, da iz njihoveg srodstva, koje može biti slučajno ili uvedeno, izvedu sljedstva na cjelovita obitelju spadajuća, kako se kod nas obično do sada činilo, navlastito u naučanju Slavjanskog jezika; nego da sravnaju i oni, na izgled gorepomenutih izobraženih naroda Europejskih, zajedno rieči prostog zlamenovanja i prvobitne potrebitosti kroz cjelovite obitelji prolazeće, i da paze, jesu li kod njih prvobitna. Na primjer: broj *šest* (Litvanski *šesi*, Ruski *šest*, Poljski *šešć*), odgovara rieci *xax* kad Indiana, *xxas* ili *xvan* kod puka Irana, SEX kod Latina, hex kod Grka, SAIHS kod Mesogota, *) *sechs* kod Niemaca. Kod Semitiskih jezika takodjer nahodi se ŠES za muški spol, a ŠIŠA za ženski, a u sprezanju ŠEŠET; kod Židova ŠET i ŠITTA, kod Kaldeja; itd. U Kamitiskih narječjih jest CO, COO, izgovoren još COOY *sou* za muški spol, a COE za ženski kod sviju izgovora starog jezika jegjupskog i koptijskoga. U Etruskom jeziku imamo *ševen* ili (*Bulett. dell' Inst. di Corispo. Archeolog. di Roma per l' an. 1846. P. Secchi*). Evo načina, po komu imaju se samo tražiti izvori korjenja riečij, i da pravo rečem, ovaj jedini put mogao bi jako pruditi nauku slavnoga našeg i krasnog jezika, i prosvietliti ga. (*Dalje*).

---

*) Ne imajući nego Latinskih pismena, utiskasmo njimi ove tudje rieči. Ur.

SMJESICE.

— 1. list. nakupna je Dora Drenšek, rodjena Tacibat, umrla na Jelsi do Karlavca 112 god. dovršiv.

— U njekih mestima tužise njeki lopežnik da će okolica Gorička (Vlašku Goricu mislimo ovdje) steći ime s mrcvarenja ptica činkavaca, jer se tu gve tužne pjevačice razbieljenom žicom ili iglom oslepe, te onda tobože pjevaju cielе godine. Tuj se uslipi svake godine do 6000 ovih nesretnih ptica. To je sbilja opet jedna od mnogih sramota, koje grde naš vlek. Tko je prošao malo naše zemlje mogao je ujamiti dosta puta, kako mnogi mrcvare siroti životinju, koju nam je Gospod Bog dao da nam služi, a čovjek na mjesto da prigleda i njeguje blago s kog živi i koje mu je kao prijatelj u nuždi, on s njim upravo tako uradi kao i s prijateljem, t. j. krivo i prama vamu i prama kolesi. Istina Bog, da nas Sv. vjera uči kako valja čovjek s čovjekom da živi i radi, ali to nije bilo dosta nego se morali ustanoviti zakoni, te zakon, kako tako brani čovjeka od čovjeka. Ali kakov zakon krani tužnu živinu od čovjeka? Jedva ajeto ura i po koje družtvu proti mrcvarenju blaga. — Da napomenemo medj ostalim, kako je čovjek slieb proti prirodi, samo onaj primjer hemumni, što se tamane po krajinah naših ptice, koje su od neizkazane koristi za sve usjeve itd. Tu je dužnost prosvećenog svakoga upuljivati nemoćne il zlobne. Po inih zemljah za oto se sklopiše družtva. Mnogi će poviknuti: da, treba nam još i takovih družtava, ne imamo li jih došta? Pa opet da plaćam toliko il onoliko na godinu? Pa ne bi li bolje bilo da se sklopi družtvo proti mrcvarenju ljudij? itd. – Istina Bog, da bi nam takovo družtvo prieče trebalo; ali za to je zakon, to je njegova briga; a se bi li se moglo naći i družtvo, u koje se ne bi plaćalo ništa; mi upravo mislimo, da bi se to moglo postići, samo kad bi se htjelo. Ovom prilikom javljamo, da je gi Josip Pilepić, tajnik družtva proti mrcvarenju živine u Trstu dobio veliki krst brilјanti i postao vitez Sv. groba Isukrstova u Jerusolimu radi svojih zasluga okol rečenoga družtva.

— Pričaju o Nasradin-hodži, da su ga nudkali i moljakali, neka bi im propovjedao u mečetu, kao što to čine i *hodže tipičnoga kroja* (svećenici Krišćanski) i govorili su sbilja, a on začeo ovako: Pravovjerni! znate li što ću vam propovjedati? — Ne znamo. — Ne znate? kad ne znate, a Vi ajte svaki svojoj kući, tu proniš svoj život, pa ćete znati. — Drugi put začeo opet: Pravovjerni! a znate li što ću Vam danas propovjedati? — Znamo. — Kad znadu, a Vi ajte svaki svojoj kući, i pokaj se na svoje grihe. — Treći put začeo opet: Pravovjerni! znate li ili a njeki odgovore da znaju, a njeki da ne znaju; tad će on: Ajte kući, pa Vi koji znate, kažite onim, što ne znaju. — I to su bile tri propovjedi njegove. Vriedno bi bilo sabrat sve što se po narodu našem priča o Nasradinu i sravnit sa knjigom: Himbenost pritanlog velemudrstva Nasradinova (iz talijanskog u *arnaški* jezik prev. Nik. Palikuća iz Prukljana. Jakin Pet. Ferri 1771. Ove nam knjige sada ni pri ruci te je ne možemo usporedit se Nasradinom, što ga minule godine izda Pet. Abelić u Zadru.

— *Običaji* u Arabiji nad Crvenim morem, gdjeno lietos iza pokola Englezi uniše svoje saveznike izobraženosti, jest u Avaba sveto mjesto, jer uni vele da je tuj prot naših kun i pramajke Eve.

— *Wandrer* u njetko piše, kako je naš narodni muzeum u Zagrebu sada krasnim predjeo, itd. Geognostička sbirka raste svaki dan. I jest prava slike glavnih brda. Osobito je krasna sbirka paleolontička od Radoboja i Podsusjeda; numismatička sbirka broji do 31000 komada; osobito znatni su slovjenski novci ali ima i drugojakih dosta. *Samo je šteta, da ovaj zavod ne ima stalne godišnje podpore semaljske.* Kad već tudjin taku piše, što da mi rečemo? tomu ne ima primjera ni u kojoj krunovini Austrijskoj.

— U *Dražđjanih* gledaše netom njeko čudo. Ulicom hadao Lužički (Srbski) pozivač svatovski u svom narodnom odielu bajnom, nakićenom srebrom i šarimi vrpcami u ruci. Tu je da kako živo čudo, kad unuci ne znaju djeda svoga.

— (*Kad se ne ima kud*). Došao čovjek na pustu i moli za 10 fr. biljega pasturnih, sve samih šestanica i pruzi *postovnomu* 10 f. samih šestica. Poštovni ga odbije da mu nije kud brojiti. "E dobro a Vi mi dajte molim Vas jedan" on mu da šesticu. "Pa sada još jednu" i da tu da šesticu "pa opet jedan" i opet da šestiću itd. "i tu" "i ovu" "i jost jednu" itd. — A hoćete li Vi tako kupovati, biljege za svih onih 10 f.? — "Da što ću?" — E kad je tako, eto Vam svih u jedared. — "A što ih i Vam, svih u jedared za toliko redi".

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— U *Glasniku Dalmatinskom* ovaj je znamenit kajiževni oglas: Svet nazi na trud, i a trud za hranu. Ljudi lienе se na radnju, a radnja ih odieva i obuva. Književnici otežu se na koristne zabave, a koristne zabave slavom ih krune. Trudo dakle budi čast: radnji dika, a zabavi hvala. Premogući trude! Ti uzdržavaš sve što diše. Radajo veličanstvena! Kuda misao hitrim okom, tuda, po suhu i po moru, ti skokom. Koristna zabavo! Ti si ures i prosvjeta narodu, i trublja slave obraditeljim književnim. — Stulli i Stefanović marljivo se trude; Della Bella i Drobnić radi izvrstno, a ostali riečoslošitelji (valje da kapitalji Ur. N.) paljekovaše i prepisivaše koristno.... A što će biti od novih riečoslošitelja? Od žalosti imaju plakati kano i Aleksander Veliki, gledajući tolika slavodobitja otca Filipa, misliše da njegovoj slavi nu će biti prostora. — Istina da svojeljublje činilo je plakati Aleksandra Velikoga; ali jest istina i ovo da on nije se svim tim zapuštavao vježbanje u junačkim

Digitized by Google

djelih; i to s jedinom namjerom da bude koristan obranitelj otačbini. Tako i riečokupitelji moraju se vježbati u knjižestvu sa samom vrlinom da prinesu nove koristi i nove urese, ako ne slavnije, barem svjetlije nego predci, kojim je opredieljeno s visoka.... *prvenstvo*. Ne plačimo i ne zlosrdimo se da Nestor Srbski.... odnese barjak. Bit će slavodobitja uko bude junaštva. — Evo ima i dobrih 17 godina da paljetkujem. Pa što upeljetkovah, kitu rukovjetij oli snopića. Kitu po kitu, rukovjet po rukovjet nakupi se i snop. Kako je moguće! Lahko. Žeteoci videći da se žito skupo može razprodati brzo ženjahu, ne hajnć za množtvo klasja što je izpadalo i ostalo za njima, jerbo milostivi i duševni govorahu da po starom zakonu valja i siromahom pustiti da priživu. — Već je vrieme da kažem sreću u paljetkovanja. Nakupio sam 7000 riečij; a može biti da ih skupim još barem tisućak, i sve rečene rieči ne nahode se u Stulli-u. Eh, eh, tute će biti muteža i taloga. — Polagahno sumnjom. Znaj sumljivče, da u ovoj radnji držat ću se pravca vriednog Drobnića, t. j. ne ću upuštati nijedne rieči koja ne bude pristojna i potrebita našemu jeziku. A one rieči koje ne budu od rečenoga kova, nadodat ću na svršetku rječnika, zajedno sa staroslavjanskimi i turskimi. — Ovi rječnik bit će barem dvojinom veći nego li Drobnićev. Tko pošalje 100 riečij potrebitih, što ih ne ima u nijednom rječniku, ja njemu fiorin. Drugi put ćemo raztumačiti našu osnovu, i njekoliko novih riečij iznieti. U Spljetu na Lučinj dan 1858. Andre Stazić, ravnatelj glavne ućione Spljetske.

— Nar. Nov. javljaju, da je g. Vaćeslav Križek gimn. prof. u Varaždinu napisao: *Poviest književnosti katoličkih Jugoslovjena* i poslao Matici češkoj da ga svojim troškom izda.

— G. K. Albrecht u Zagrebu izdaje djelce *Filotea ili Bogomila t. j. naputak k pobožnomu životu* prevedeno s lat. *Sv. Franje Saleskoga*, za duhovne pastire, hranitelje i sve prijalelje pučke prosvjete. Knjiga će imat s običnimi molitvami do 15 tiskanih tabaka Ciena joj je 30 kr. a za školsku mladež pučkih učiona 24 kr. Na deset dobiva se jedanaesta knjiga.

— Glasbenih novina "Dalibora" stigoše nam prvi broji. U prvom broju ima znatna i vrlo jednovita razprava kako valja učiti glasovir od Fr. Blažka, učitelja sklada u zavodu orguljaškom. Ggi. učileljem preporučamo ove novine, da se ne muče učenjem na staru.

Odgonetke za 27 br.

Narodne. — 1) Svjetiljka (kandilo) u crkvi. — 2) Ogledalo. — 3) Kvas. — 4. Ugljen. — 5) Orah i lješnik.

Umietna. — Rak, kar.

Rebus. — 1) Gdje je tor, tu je mor. — 2) Brdo se s brdom ne sastaje, a čovjek sa čovjekom.

ZAGONETKE *od Novotny Stjep.*

NARODNE. 1) Sjedi vila ukraj vira,
Čeka sina Vedomira,
Da se rodi, da ga vodi.

2) U mene: što ćemo. — U tebe gdje ćemo. —
Trpši mjesta: kako ćemo. — U djevojke: [illegible]
Žežene je a ne priesne.

3) Crvena malena batvića,
na glavi joj krastica,
a ostraga palica.

REBUS *od Lj. St. Bažanina.*

MUKLA

[illegible]

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G. E. K. K. u S.* Bješe se javit prije, dok je bilo kad. Za D. sintaksu čitnite Nevena 27 br.

— *G. Vuc. St. u B.* Molimo Vas za sva tri rukopisa. *Zrinjskog, staro pismo od g. 1651, i adnotationes.* Sve što vriedi, mora se oznanit, da ne leži badava, nego da se njim koristimo.

— *G. I. Šav. u Bis.* Za ovu četvrt. 1 f. 15 kr. ostalo za bud. god.

— *G. Drag. D. a Slad.* Pošljite svakako, poštom kao list; platit imate za ovu četvrt.

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 32. *Na Rieci 6. Studenoga 1858.* **VII. godina.**

NEBESKE PERJANICE.

I.

Palo jato Posavinom
Bielieh čapalja,
Kano zviezde vedrim nebom
Nuz mjeseca kralja.

"Da pomáže sada štogod
Čarka il prevarka —
Eto meni perjanice„
Reče graničarka.

Al graničar bez odmora
Čuje, ne dangubi,
Veće svaki perjanicu
Nosi svojoj ljubi.

A za koga ti ju nosiš,
O tajna večeri?
Daj mi kaži kad te molim,
Kaži po namjeri!

Gdje je kalpak, gdje je glava
Gdje velmovsko tielo,
Koje bi tu perjanicu
Smielo podnielo?

Ili si se nakitila
Sada njome sama?
Kô da ne bi trebovalo
Junačine nama!

Sve odrašte — isti silni
Duh našega vieka
Napried ide, smest se ne da
Na nikog ne čeka.

Podaj njemu perjanicu
Neka glede ále
Kakov je to snažan junak —
A one premale.

Ivo.

NA PERNZINI.

(Dalje i svršetak).

Filipu se činjaše, da će mu sa snom i ljubav za na vieke izčeznuti. Već evo i on strastne snove polubudan u velike sniva; ali ga i u snu muči misao, da će svi izginuti, ako i on zaspi — misli si: ja ne smijem spavati, nipošto, i ne ću spavati; ali u tom evo i on hrče u najdubljem snu.

Tužni i grozni jauk, i prasak razpadajućih se upaljenih barutnih kola na jedan put ga trgoše iza sna; skoči i vidje okol sebe nepregledno more

Digitized by Google

blistajućeg plamena, koj se sve večma i večma približavaše, i sve, na što naidje, najprije zasjenjavajućim crvenilom pospe, pa za tim silnom moći svojom uništi. Sdvojavajuće kukanje i zapievanje prosjećaše uzduh; njih jedno hiljadu ljudij od otrage ne mareći i ne pazeći na lelek nesretnika, prokrčiše sebi silom kroz te zapievajuće gomile put k mostu. "Evo se već i Furnie povlači k mostu„ viknu major "nada je izgubljena — sve je izgubljeno„.

Nječiji umiljati glas iza ledja progovori: "Ja sam ti kola sačuvao Filipe„ bijaše glas adjutanta.

"Ipak je sve izgubljeno!„ viknu sdvojavajući major: "konja su mi prožderali! pa kako ću ovog djetinjavog starca i posve oslabljelu gospu iz tako dubokog sna probuditi?„

"Vatrom ih natjeraj da se probude?„

"Šta moju Juliju — vatrom?„

"A ti Filipe s bogom ostaj!„ odgovori ljutito adjutant: "ja se moram žuriti da prieko mosta predjem; jer mene čeka živa majka u Francuzkoj. Ovo ljudstvo radije se peče u vatri, nego li bi se diglo iz sniega. Hoćeš i ti da tako ludo propadneš? Sad je četir sata u zoru, za dva će sata Rusi opet na novo udariti, da nas na novo smrtonosnim zrnjem pozdrave, pomisli na sebe — pa hajde„.

"Bez Julije?„ odgovori žalostivo major i u taj mah podiže groficu i stade ju u zabuni kao bez duše drmati, dok nije očiju otvorila; sad joj glasno viknu na uho: "Il' se usili pa hajde, il' si inače propala„ Grofica mjesto da odgovori, u malo, snom preobladana, ne pade na drugu stranu. Adjutant u to spopade plamenu ugaricu, te joj stade izpred očiju iskre tresti, a major videći da ne može tužna k sebi da dodje, odnese ju putnim kočijam. Sad okrenuše Filip i adjutant pljačkati haljine sa spavajućih vojnika, te upljačkanimi kožusi, bundami i japundžeti zamotavati groficu i starog generala, pa suviše jošt i jedan komad pečena konjska mesa baciše u kut od kola. "Šta ćemo sad činiti?„ zapita adjutant.

"Da sami vučemo kočije do mosta„ odvrati major. "Prijatelju je si li ti pri sebi; ta iza što koraka past ćemo obojica — pod teretom kola.

"Pravo veliš„ odgovori Filip prekrstiv ruke ne znajući što da počne. No u jedan put spopade junačku desnicu svog vjernog sluge, i reče mu: "Evo ti i po drugi put povjeravam ovo dvoje, samo na jedan sat; ne puštaj nikoga živ kolim!„

Za tim uze sandučić s dragočjenim nakitom grofičinim i došav do vatre stade pljoštimice sabljom udarati i buditi okol vatre one, koje je neustrašive — i žive mislio. Tako probudi gorostasnog granatira i s njim još druga dva vojnika, kojim se žalostno odjelo ne može razpoznati, ni kakvo je ni što je. "Propadosmo„ viknu major. "Vidim i sam„ odgovori granatir, "al' mi ništ ne koristi„. — "A vi kad već i tako zrtvujete svoj život, hajde da bar spasemo jednu mladu i prelepu gospu!„

"Volim ja spati„ odgovori jedan od one druge dvojice, i leže na novo u snieg: "ako li me još jedan put dirneš il' probudiš majoru, vjere mi, razporit ću te sabljom od uckura do grla„.

"Što mu znaš majoru?„ prihvati granatir, "to ti je razmaženi Parižanin, mora da mu je zgodna postelja„.

"Evo ti ovi brilijanti i sav dragocjeni nakit, bodri granatiru, poklanjam ti ga, ako me uzslušaš. Rusi su jedno 10 minuta odovud, oni imadu dosta kônja: hajde pa ćemo da od prve bateriję dva kljuseta odvedemo."

"Al' što će Ruska straža reći majoru?"

"Jedan od nas trojice nek uzme stražu na sebe," odgovori major. "I ti ćeš valjda s nami brate moj i prijatelju," reče Filip adjutantu. Adjutant mahnu glavom da hoće.

"Moraš onda i mene primiti majoru na putne kočije," primjeti mu granatir.

"Bit' će, samo ne moj da kožu na bojištu ostaviš. Obećaj pak da ćeš ako ja poginem groficu spasti."

"Uvjeren budi majoru, da ću lebditi nad njom i braniti ju kao da mi je od srdca odpala:" reče granatir, i sad se sva trojica bez i najmanjeg straha digoše na dva kljuseta, i praćeni zrnjem Ruskim, što su stražari za njima u potjere stali. Hrabri i velikodušni adjutant poginu, granatir se zdrav i čitav, a major u rame bajonetom ranjen povratio. Pored sveg bola, ne htjede pustiti konja — no evo ga dojaše do kôla koja nedotaknuta na svom mjestu zastade.

"Morate me prijaviti majoru, da i ja dobijem kolajnu!" rese granatir prežući konje; "do vraga sad su opet užeta prekratka — morat ćemo sve okol nas ležeće opljačkati, da šalovi i krpetinami nadostavimo što nam ne dostaje.

Kad prvog poče da skida, viknu smiešeći se; "ta gle vjere mi, ovaj je umro. Čini mi se svi su odputovali u vječni pokoj. Bar jim ne će više zima škoditi?"

Sad poče i major drktati, i sad tek osjeti, da je sve to većma zahladjivalo. Ne znajući jel' živa il' mrtva, stade buditi groficu, drmajući ju i vičući po imenu. Julija jedva i težkom mukom podiže glavu i oči otvori. "Hvala Bogu! kad još živite sad smo spašeni."

"Spašeni?" odgovori grofica, i slaboštju obladana izvali se na novo. Evo i konje već upregoše; na jednom jahaše granatir, a na drugom — sa žalostno zavezanom ranom, i pištolji za pojasom — major; čuvara kočija, kojemu se za kratko ono vrieme noge smrzoše, bacišе takodjer u kola. Granatir udaraše bajonetom konje, koji su kao biesomućni s kolí letjeli. No za kratko vrieme stvoriše se medju grdnimi gomilami k mostu bježajućih vojnika. Sad se jedva korakom moglo voziti i to pod neprestanom prietnjom, jer su po svoj prilici bjegunci namjeravali konje utući.

"Ta hoćemo li se jednako gegati?" zapita granatir majora: "želite li da u jedan put na mjesto dojdemo?"

"Na svaki način!" odgovori major.

"Napried dakle gdje je rata nije brata." Za tim ošinu još jednom konje bajonetom i natjera ih s kočijami na gomile bježajućih. Nemilice stade gaziti sve što mu u put dojde, a pored toga jednako gromoglasno vikaše: s puta! s puta goli sinovi! — i sam se major sgrozi, videći kako konji nemilice sve pred sobom gaze i tuku, a granatir mu se poče smijati govoreći: "Sad je već svejedno, il' kola il' zima ili konji il' Ruska tanad, u-mrieti — umrieti."

Digitized by Google

Nedaleko od obale, izvrnuše im se kola; "davno sam se ja toj sreći nadao i samo čekao, kad će nas naći„ reče neustrašiv granatir. "Ta gle ovaj je jadnik unutri umro„.

"Nesretni Laurentio!„ uzdahnu major.

"Što se on Laurentio zvaše, onaj od petog lovačkog puka?„

"Jest on je„ odgovori major.

"Gle čuda! ta to mi je stric. Al takvi psećiji život ne vriedi ni da ga čovjek spominje a jošt manje da ga žali„. Kola i konje ostaviše na istom mjestu, gdje su se i izvrnula, jer bi se dizanjem kôla i izprizanjem konja mnogo vremena izgubilo. Prevrtaj kola probudi i Juliju„. Gdje smo mi Filipe?„ zapita stradalnica; "što se je dogodilo?„ "Jošt imamo jedno sto koraka do mosta„ reče major, "prieko smo bez napasti; u Vilni ćeš mirno moći spavati„. "Ne dao ti Bog da izkusiš, koliko sam muke tebe radi podnio!„ — "Ti si ranjen?„ — "Nije stvari„. — No al' sad gle belaja.

Rusi evo udariše i osvojiše Studcianku, te sad nemilosrdno naperiše topove na ovu ljudmi prepunu dolinu, sipajući pljuskom tanad na nesretne bjegunce. Jadnici ovi bjegajući prekriliše kao mravi most; no pomostnice bijahu sad na zapovied generala Ele-a spaljene. Most puče i skrši se u vodu a s njim ciela gomila na njem ljudij, bujici podobno, s potmulim jaukom suva se u rieku. Hiljade mrtvih tjelesa pokrivahu površje vode, a hiljade ustupajućih od obale i mosta udariše se s gomilami nesretnih bjegunaca, koji k mostu navaljivahu. — Konji bijahu u metežu tom ugušeni i izgaženi. Major i granatir ubijahu izpred sebe sve, tko jim god u put dodje, da tim svoj život održe. Njekoji, pored sve opasnosti, kojom im je rieka grozila, skočiše na sante i od česti sretno se spasoše, druga veća polovina pobježe natrag u poljanu Rusom na susret, tako da je okol kôla sve prazno ostalo. Njih od prilike jedno petdeset skupiše se okol majora i odnesoše grofa s groficom k razvalinam mosta. Major im predloži da splav prave, i brzo se raditi započe. Generali, pukovnici i prosti vojnici, jedan pored drugoga, dovlačiše dasaka, jedeka, točkova i laveta i svašta što bi za splav dobro bilo. Malo njih što bijahu naoružani, braniše poslujuće od Rusa. Mlada grofica sjedjaše pored svog u duhu posve raztresenog supruga; svojima slabima ručicama nije ona ništa pomoći mogla; sve većma i većma približavaše se burah! Ruskih vojnika. — Evo u njeke i splav sgotoviše i u vodu spustiše, no i u jedan put napuni se ljudstvom. Major držeći Juliju i generala za ruku, videći da nejma za njega i njegove mjesta na splavu, sav se zadrkta od jeda, i jarostno povika: "čudovišta a ne ljudi! ja dadoh misao kako ćete se spasti — ja sam vam spasitelj, pa sad da nije za mene mjesta na splavu, mene sad ovdje da ostavite?„

Potmulo gudjanje bješe odgovor, a ljudi na okrajcih splava gledahu kako će isti od obale odbiti. Sad okrenu granatir svojim gromovitim glasom grditi: "Sad ću vas pobacati u rieku, marvo a ne ljudi, ako majora s njegovima na splav ne pustite!„ stade sabljom prietiti i tako predupredi te ne odbiše splav od kraja, i zapovjedi im da se još stisnu. Ovamo, onamo po gdje koji padoše u vodu, i samo se jedan laćman usudi pokušati, da granatira u vodu strmoglavi. No granatir to blagovremeno spaži, te sgrabi laćmana za jaku i baci ga u rieku, "nagutaj se sad pakostno pse-

to!„ viknu za njim: majoru dva su miesta prazna; hodi unutri s mladom gospom! ostavi tog matorog psa pored tebe na polju, itako će do sutra svršiti.

Žurite se! brzo hajd, vikahu stotina njih kao biesomučni, a i granatir reče: "nemoj otezati majoru. Evo vidiš da već mrmljaju, a imaju i pravo. Hajde! hajde!

Stari grof kao da se u jedan put osviestio, skoči, sbacivši japundže stajaše u generalskoj uniformi. "Grofa moramo spasti„ reče Filip žalostivo; Julija mu na to stisnu ruku i obgrlivši iskrenog i vjernog prijatelja reče mu kroz plač "sbogom ostaj!„ — Oni su se razumjeli. Grof skoči sad na splav a Julija sljedovaše. Ljubko i žalostno pogleda jošt jedan put prijatelja i ljubeznika. Na to poviknu granatir: "evo vam moje mjesto majoru, ja i tako više u Francuzkoj nejmam ni kučeta ni mačeta; zapoviedajte pa ću da skočim u vodu.„

"Povjeravam ti moje prijatelje!„ odgovori major pokaznjući prstom na grofa i Juliju; granatir mu na to reče: "čuvat ću ih kao zenicu u oku„.

Splav bijaše s takvom snagom od obale odbijena, da su se već na njoj stojeći poplašili bili, da se ne razbije o sante. Grof koj na jednom okrajku stajaše nehotice stropošta se u vodu; u tom odrubi mu santa glavu s' ramena. "Majoru majoru!„ viknu jošt jednom granatir. — "S bogom ostaj!„ izusti Julija.

Strahom i umorom iznemogo, padne major na zemlju, i tu bijaše od Ruskih vojnika zarobljen, a poslje u pustoši Sjeverije u robstvo otjeran. Iza mnogih biednih i nevoljnih godina vrati se opet u Francusku i tražeći Juliju svoju najde je na veliku žalošt u — ludilištu. Do posljednjeg časa bila joj je jedina rieč "s bogom ostaj!„

Pere Athanasievič.

CRTICE IZ PUTOPISA JURJA HUSTOGA.

(Po vatikanskom rukopisu bibl. Reginae N. 931, fol. 30, pag. 60).

Od Dra. Fr. R.

(Dalje i svršetak).

Po što bi bio lukavi paša Aden Turskim gradom proglasio, i nješto posade ostavio, krenu dalje put Indije. Tude jurve na Kalkutskoj granici poče boj s Portugezi. Turska vojska obsjedne grad Dijo; tè ga je po zapoviedi samoga paše bila četrdeset dan s kopna, a rečeni kapetan s mora. Portugezi vrlo hrabro odbijahu neprijateljske nasrtaje; nu ipak Turčinu podje za rukom osvojiti jednu kulu i uhvatiti do 80 Portugezov. Ali po što se približavaše Portugezko vojeno brodovje da pomogne gradu i obsjedjenikom, a paša ne bi bio imao snage odoljeti mu, dignu obsadu i odtisnu se u more put Misira. Povratak bio je vrlo nesretan i uzburkan; more prietilo jest brodovje progutati; pa dočim iz Adena dodjoše u Indiju za 19 dan, iz Dija do Adena doploviše tek za 34 dana, što se putovanje toli zadočnilo, dogodi se, da jim i hrane i pila nestane: "pili smo — jadikuje nas zemljak — vodu smrdljiva, i to na mjeru;

jeli smo plešljiv i crvljiv baškot, meso slabo osušeno i prodimljeno, luk s nevaljalom solju i sirom; riedko dobismo ulja od masline ili kvasine.„ — Došavši Zebetku u luku zaratiše se s Arabi, i potukavši jih osvojiše grad; napokon lipnja nakon čitave godine doplovišе k Svezu "k trgovištu Tori;„ gdje snidoše na kopno.

Naš Juraj okolnostmi prinudjen nije samo služio Turčinu; već pozorno biljezio sve znamenitosti, koje proživje u daleku svietu na ovom pohodu. Osobito ga zanimaše način, kako Arabi koralje iz mora vade; pà ga točno opisuje; isto tako narisà prirodne dražesti i krasote, kojimi tvorac nadari predjele okol Crvena mora.

Došavši u Misir ostavi carsku službu; tè priviknuv putovanju naumi još njeke zemlje posjetiti. Uputi se dakle dne 8 sječnja 1540 s njekimi Grci i Jakobiti prieko Arabske pustare, gdje tumači Husti biblička postojališta Zudijev, put Sinaj-gore, kamo nakon 15 dán (23 sječnja) prispjè. Na pismenu preporuku misirskoga patrijarhe primiše ga gostoljubivo kaludjeri na podnožju Oreb-brda, kod kojih bavio se jedanaest danov, i dva puta popeo se na vrh Sinaju i Orebu. Odavle vrati se opet u Misir s arabskimi trgovci. Iza njekoliko dán naš Juraj hoteći posjetiti sv. mjesta udari put Gaze u Jerusolim, kamo dodje koncem Ožujka iste godine. U sv. gradu — kò što vlastoručno svjedoči jerusolimski guardjan — "mnoga dobra ukazà otcem sv. brda Sionskoga koji bjese zatvoreni u tvrdjavi, i trpiše mnoge nevolje;„ s toga preporučuje ga isti guardjan *) (de dto 16 Aprilis 1540) svim krstjanom po sv. zemlji. Iz Jerusolima za 28 danov proputovà cielu Palestinu; imenito: podjè k Jordanu, koga prispodablja s riekom Vagom u Ugarskoj; posjeti Sihem Samariu, brieg Tabor, Dothaim itd; tè dodjè u Damask, gdje se desio čitav tjedan.

Iz Damaska naš putnik krene put male Azije; za tim preplovi uz Cipar na ostrov Chios. Ovdje skinuvši Turske haljine ukrcà se za Siciliju. Poslje sretna 14 dnevna putovanja dojadri u Messinu; odakle na Španjolskom brodu dodjè mjeseca listopada u Napulj, a koncem prosinca u Rim. "U Rimu — veli Juraj — primi me na stan, nedaleko od crkve sv. Petra, prec. g. Pavao Šindin (Scyndinus) tada suffragan crkve Zagrebačke.„ On ga njegovaše i u bolesti, u koju iza tolike nevolje naš zemljak padè. Oporavivši se hodočastio u Loret; a za tim podjè u Jakin.

U Jakinu ukrca se; tè se odtisnù u Jadransko more. Ali uzburkano more željni put nu toliko zadocni, da poslje velike pogibelji tek iza tri dana stigoše "u Rieku, grad dalmatinski„ (dalmatae Raekam illam (Fiumen) vocant). Iz naše Rieke pohrli na Metliku u Zagreb; a "napokon u domovinu, Slavoniju, iza desetogodišnjega odsutja.„

Pošto naš Juraj desio se u trih stranah svieta; svega se nagledao i natrpio došavši u naručaj svojih zemljakov„ sjetio se izreke;

*) Imenuje ga "Georgius Huszti de Rassynia Selavonie.„

Digitized by Google

Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.

Ali u kakovu stanju nadje Husti svoju domovinu! S onih ran, koje joj divljost Turska pred deset godin zadade i svaki dan davati ne prestavaše, malo ne premnu. On nadje razrušene gradove, osvojenu zemlju, potučene zemljake; a uz sve to nesklad medj velikaši — tà Ivan Šubić i Šimo Bakač kao dva najzesca neprijatelja blesnjahu jedan proti drugomu!

U takovih okolnostih Husti, ne nasav mira u otachini podje kroz Štajersku presavši Varaždin i Radgonu u Požun, gdje se napokon naseli. Požun sa zapadnom cesti Ugarske bio je u vlasti kralja Ferdinanda navlas iza ugovora sklopljena (1538) s Ivanom Zapoljom. Naš Juraj, poznat i s daleka putovanja i s mnogih nevolj, koje pretrpi, nadje milost kod kralja; je ovaj primi god 1549 u Beču smeženo poklonjene si koralje, koje Husti iz Azije donese. Isti Husti upozna se s c. kr. savjetnikom i komornikom Jerolimom Beckom Leopoldsdorfskim; a po svoj prilici na njegovu ponuku, je i on bijaše mnogo sviета prosô, opisa svoje putovanje, koje istomu posveti i htjede obielodaniti; ali do sada sto znam svjet ne ugleda. U posveti naime veli Husti: "volui hanc mei itineris et peregrinationis qualemcumque recitationem sub nomine tuo in lucem prodere, ut et opusculo ipsi inde aliquid fidei et ponderis accedat, et ut tibi occasionem et calcar praebeam melius de hoc argumento scribendi. Verum quidquid est hoc omne, rogo, ut placido vultu perlegas, et tum me, tum libellum meum patrocinio tuo, fayere digneris. Deus te et nos omnes conservet. Amen. Data in Jarenderf die 27 Octobris anno gratiæ 1566."

Odavle se vidi, da Juraj Husti još god. 1566 življase; a kada preminu ne zna se; on si medju tim sam sastavi ovaj grobni nadpis:

"Vita fugax homini duri data, plena laboris,
Heu stabile excepta nil pietate tenet.
Pannona cum Geticus vastaret regna tyrannus,
Et Sclavos, patriam diriperetque meam
Ductus in exilium misere juvenilibus annis
Vincula, servitium, verbera dura tuli.
Casibus et variis actus terraque, marique,
Vidi Arabos, Indos, Niliacumque solum.
Et terram in sanctam Christi ad cunabula raptus,
Rupe tuaque Syon, rupe Synaegue fui.
Omnibus exhaustis portum, finemque malorum
Haec dat, et exiguo me tegit urna solo.
Posteritas sis, ono, memor, placidaque quietem,
Tu quoque per vitae turbida fata pete.
Quod petis, hoc solum pietas dabit auspice Christo,
Hanc colui, hac salvus mox super astra ferar."

I doisto iz svakoga redka oroga putopisa viri pobožna i poštena dusa Hustova, koja nad svim stovaše svoju vjeru; te u oči

oliko sjajnoj budućnosti, koja ga u Turskoji službi čekaše, odrekne li se vjeri? ne samo ne htjede joj se odreći, nego za nju svakojake nevolje i muke strpljivo podnašaše. Krasan primjer za junake naše dobe, koji vjeru mienjaju, kao što se haljina mienja. Vidi se takodje, da Husti bijaše čovjek dosti prosvietjen i vješt osobito klasičkoj književnosti, jer u svom putopisu na mnogih mjestih navadja Homera, Aristotela, Juvenala itd.

Rukopis, iz koga povadih ove crtice, pisan po svoj prilici od samoga Husta, sada je u Vatikanskoj knjižnici, i to u dielu knjižnice kraljice Švedske Kristine, koja 2291 rukopis poklom papi Aleksandru VIII. Odavle se vidi, da taj rukopis s mnogimi inimi imali su Švedi u vrieme trideset godišnjega rata u svoju domovinu ponieti; a s Kristinom dojde u Rim, ovo stečište izobraženoga i učenoga svieta, koje tisućoljetne plode uma čovječjega svijuh narodov u svojih sbirkah krije, do kojih će i buduća koljena vazda hodočastiti.

DOPISI O ITALIJI. II.

(*Dalje i svršetak*).

Dragi Vinko!

Prije nego što se ovoga puta razstanemo, čuj de nješto, ali pod spovjedno ime. U Brežcih, pograničnom nam gradu sastanemo se s čovjekom, svietski i svetski ugladjenim, rekao bi pravi pastir stada svoga. Ne našav prilična mjesta na lienom dostavniku zamoli nas, da ga primimo u svoju kočiju. Ali gdje češ, da Hrvatsku svoju udobnost žrtvujemo neznanu došljaku pak i po živahnom kretanju njegovu uvidismo, da nam skoro ne bi bilo mjesta u kočiji, za to mu hladnokrvno odbismo prošnju. Došavši u Vidmo, što su Niemci prokrstili Wieden, po čem počeh sluditi, ne bi li i sadanji Wieden u Beču bio pastorak svoga poočima Vidma, došavši dakle u Vidmo, ne pusti nas s oko neprestrašni jurišatelj. Sluči se pako, da poslje hrdjava objeda za skupe novce, jedan od mojih drugova uze pripoviedati, da je u Dorfbarbiru čitao njeku pripoviest, koju se od davna vrti okol Niemaca, al ju tankoumni urednik premetne na Hrvate, da mu barem nješto izvorna bude u novinah, koja je u kratko ova: Isukrst i sv. Petar zapute se s graničarom, koj jim nješto ukrade, pa ne pošav Isukrstu za rukom, da prisili graničara na dragovoljnu izpoviest tatbine, uze to na se Petar, sastaviv od novaca četiri kupca, reče graničaru: Evo već dugo da s tobom putujemo, sada treba da se razstanemo i novce podielimo: ovaj je kupac Isukrstov, ovaj moj, tretji tvoj, a čtvrti onoga, koj je ono ukrao. E dobro odgovori graničar, dakle oba su zadnja moja. Saslušav tu pripoviest pažljivi naš nesudjeni saputnik i razmozgav nješto u slamnatoj glavi zaskilji malenina crnima očima, primjeti: To ne može biti, Schauplatz je promienjen, jer težko da je Isukrst bio u Hrvatskoj. — Mi malo da ne pukosmo od smieha. Što ćemo, na svietu treba da je svakojakih! Ustadosmo i izpadosmo, da mu se u brk ne smijemo.

Al ta me bajka potaknu na svakojako razmišljanje. Bože moj, što li ne čini ona zlatna latinska poslovica: *Stat pro ratione voluntas*, koju su

Niemci vrlo dobro i kratko preveli svojim Willensmeinungom. U svakom se narodu krade, pače mi svi krademo, pak se ipak sam graničar dize na vješala. Tko više, kod nas krade nego jižni sušjedi naši, a znaš za onu Bakarsku: *háram*, hoteći naznačiti tata; što pako biva po svih velikih gradovih Europejskih, kako se danju obijaju ključanice, i o podne porobljuju cieli dućani, to čitamo u Novinah. A kako ćes zvati ono, kad izza bogata pokojnika, tutori u kratko navještjuju svietu, da je masa krila, ili kada ko po tri puta u jednom gradu bankrotira; ili kada troškovi parnični iznose tri puta više, nego što je glavnica? Što radi onaj koj naprestanom razuzdanoštju, otimlje zdravlje sebi, a obstanak porodici svojoj? Pa kada koj gospodar zahtieva, i da u katoličkoj zemlji podložni mu ljudi ne samo petkom nego i svetkom obične poslove obavljaju; nije li to vrieme Bogu ukradeno? Al umjetnjakom se praštja, a prostaci se vješaju: *Stat pro ratione voluntas.* — Kada se već graničar ili Hrvat navadja kano uzor tatbine, da vidimo, ne bismo li i u tom mračnom činu našli njesto svietla. Ta svaki pravnik znade za olakšajuće okolnosti: Graničar, ili Hrvat koj životom svojim brani i čuva sigurnost svoje domovine a po tom cielog carstva, susjedstvu divljakah, koji mu često izpred očiju ukradu, što ima najboljega prirodjenim čovjeku nagonom hoće da si silom oteto povrati, pa ne imajući drugoga načina, silom otima. On dakle s početka krade od sile, ne od obiesti, pak ako vremenom privikne takovu zanatu, te ukrade što mu je za život potrebno, nije li manji tat od onoga, koj krade, da se obogati te život u bezposlici i opačinah gadno proboravi? Pak i koliko uma pokazuje često graničar, ili hoteći što ukrasti ili braneći se pred sudom, mogli bi zasvjedočiti mnogi Auditori, koj ne imajući ključa, ne mogu se prikučiti do zakutaka uma i srca njegova. A kako se umno znade graničar poslužiti varkom, da se što prisvoji, neka dokaže ovaj primjer, komu sam očevidac: U Karlovcu, kamo svakoga petka dolaze graničari na sajam, boda važno i odvažno graničar s prebačenimi preko ramena tek kupljenimi hlačami; pa budući da je na takov način onaj diel hlača, gdje su škuljice, otrega visio, tu priliku upotrebi drugi za njim idući graničar, te zakopčav tudje hlače za putac svoga prsluka, u čas jih prebaci na svoja ledja. Kada se je onaj prvi netom okrenuo, da uhvati tata, reče mu posve mirno drugi: E dà! da si ti ovako skopčao svoje hlače za dugme od prsluka, ne mače ti jih nitko s mjesta. A ja moram priznati, da sam poradi umne hitrine, kojom tatbina učinjena, manje zamrznuo na tata, nego da je prostije izvedena; pače moradoh mu se i nasmijati!

Ne misli, brate, da tim opravdavam kradnju, jer ništa ne mrzim više što ovu opačinu, ali tim hoću da reknem, da u kradnji graničara ima manje sramote, nego u gori navedenih slučajevih, pače da se često tatbina izvadje umno šaljivo i smiešno, te s toga da čovjek i ne osjetja sve grdobe, koja je s gadnim tim činom skopčana. Sada mi reci, ne bi li stara Sparta ovjenčala bila lovorikom glavu takova tata?

Troj A. T.

Nješto o Pelaškom jeziku ilitti Ilirskom sada Arbanaskom.

od prof. S. Ljubića, upravljatelja c. k. Muzeja u Spljetu, uda c. k. Odbora za uzdržavanje i istraživanje starih spomenika u Beču, Arkeologičkog društva u Rimu itd.

(Dalje).

Po izkazih ozgor prestavljenih mogu se slobodno izvesti sliedeće prekoristne zaglave, t. j. da je

1. Bilo jedno ljudsko podrietlo, i tako da je bio jedan jezik kod prve obitelji, da je

2. Noevim jezikom govorila ista prvašnja obitelj potopljena; da se

3. Sto pedeset i tri godine poslje izašašća Noeva iz korablje sgodila smetnja jezika, ali da uprav nije moguće znati, koliko jih se je po taj način poredilo;

4. Poznato je samo da puk, u ono vrieme živući, porodjen tiekom 153 godine bijaše razdieljen na tri obitelji; t. j. Jafeta, Sema i Kama, i da je tako otišao ponapose naseliti se;

5. Moram ipak reći, da je svaka od triju ozgor napomenutih obitelji, imala svoje vlastito narječje porodjeno u vrieme Babilonske smetnje; i tako da su osobe pojedine svake obitelji govorile jednim istim jezikom, i da su se medju sobom čisto razumjele.

6. U vrieme spomenutog dogadjaja sastojao je po svoj prilici vas narod čdvjećanski iz gore pomenutih porodića, što se narodio kroz 153 godišta, i moram reći, da su tri narječja postala po napomenutoj smeći, i da iz ovih sva ostala zagubljena ili još živuća narječja proizhode.

Ovdje prije nego zaglavim ovu stranu moga sastavka, prudno je, da nadodam nekoliko razmišljanja, koja ili su slabo ili po sve nisu bila promotrena od jezikoslovaca, navlastito prilikom iztraživanja svojstva medju jezici, no koja bi uprav mogla biti od velike koristi u jezikoslovnom naučanju, to jest: pomnjivo izkušanje tajnstvenog udahnuća zemaljskih zvákja u cievnike govorenja. Za istinito držim, da bi se ovim putem moglo ne malo obogatiti umstvo jezikonauka, tim lasnje upoznati način, po kom se je prevelika različnost razvila medju izgovori, koji na istu obitelj spadaju. Evo jih u kratko:

a) Svatko će mi dopustiti, da namisli začete vremenom od ljudskih gomila poslje njihova razdjeljenja od občenite obitelji, nisu ipak bile jednake u količini i u kakvoći kod svakog podrietla, niti su bili jednaki u broju isti glasovi, kojim su se izgovarali; i tako će mi prispodobiti različnim zvečanjem iste začetke, i to ne po slučaju, nu za nevolju t. j. po udahnuća podnebja;

b) Ovomu neprestanom uplivu bit će ipak podložni bili ne samo zvuci naumlij iznova stečenih, nu i oni prvašnjeg iznasašća. Radi različnih udahnuća od nejednakog podnebja imalo se dogoditi kod podrietla razdieljenih od prve obitelji (t. je. Sema, Kama i Jafeta), i od obitelji porodnih, da su se zvečanja ona, koja su sobom doniela, više ili manje pokvarila po tom kako su mnienjali podnebja, pod kojim su se naselili;

c) Moglo se ipak sgoditi, da kadkad zvuci, na koje mjesto doneseni, bit će se na taj način pokvarili, da je isti korjen mogao izčezniuti;

Digitized by Google

d) Živući pod uplivom podnebja, koje bi smutiti moglo prvašnje glasove, i dignuti jim kad kad isti korieniti zvuk; ne može biti, da sva zvučanja, na novo izvedena od sliedećih koliena ne budu prilična ni malo riečim prajezika; ali misliti ipak možemo, pa se je i tu uzdržao jezik prvobrazni;

e) Primivši za istinito takovo razlaganje, reći se ima, da podnebje jest jediniti uzrok, da je toliko jezika, koji nikako nisu medju sobom nalik, niti se može reći, da su od jedinstvena izhoda, budući da se mora vjerovati, da su istinita izkazanja svetoga pisma;

f) Vidjeti je ipak, da koliko je manji bio broj osoba naseljenih pod različnim podnebjem, kao što se je zgodilo u prebrodivših njekoliko Engleza na Amerikansko kopno, toliko je lašnje postala smetnja zvukova sa sobom donesenih; za što udahnuće različnog podnebja prima se većom ili manjom brzoćom čovjeka, po tomu kako su od naravi uda osobe sastavljena. Budući da se pako u malenom broju osoba i takovih malo nahodi, koji bi mogli za njeko vrieme oprieti se preumožnomu uplivu podnebja, bit će se dogodilo, da je veći dio naseljenika bio podložan zloukrenuću, te bit će ce pokvarila u malo vrieme zvučanja sobom donesena: i koliko kraće jest vrieme, toliko je lašnje, da smeća raznese još i korien isti;

g) Da je podnebje u tvorenje jezika uticalo, osim što nas uči naravoslovje, kako ćemo do mala ugledati, nahodimo i u načinu toli različnom izgovaranja zvukova u istom jeziku; i za to seljaci vele različitije izgovaraju rieči nego ljudi po uljudnih naucih odgojeni. Svi sprovode dne pod istim podnebjem; no za što je seljak veće podložan udahnuću, za to i veći upliv trpi nego čovjek uljudan, koj različno živući, manje ćuti podnebsku moć;

h) Imamo dosti prilika, koje iziskuju najobilnije bdjenje književnika. Zadosta je i jednu da izvedemo. Ako sravnamo ostatke prvašnjeg Latinskog jezika, to jest: pievke Arvalskog misničtva, i Salskih svećenika s pjesmami krasnog doba Augusta, nahodimo u onom njeke rieči, koje isti unuci Remula i Nume nisu mogli poznati a kamo li bi oni (*Marini. Atti dei fratelli Arvali.* boc.) Polibio kaže da pismo, na komu je bio upisan urok medju Rimljani i Kartaginesi, god. Rima 245, toliko se razlikovalo od jezika onda govorenog, da su najznatniji ljudi njeke stvari jedinito mogli uz težko učenje razumjeti. (*Polib. knj. 3. §. 22*).

i) Opet valja misliti (nek reku naravoslovci, je li ovo istinito), da upliv podnebja, t. j. tajnstveno udahnuće zemljišnih živalja, različni načini življenja, dugojaka zvučanja, koja naravno dopadaju čovjeka u različnih mjestih, gdje žive, mnienjanju na različni način izgovaranja istog zvuka običnog u izreknuću iste namisli. I doisto to je jedini uzrok toli raznog izušćivanja iste rieči, koja ima isto zlamenovanje kod različnih pukova. Gosp. *Virey* preizvrstni naravoslovac mudro razmišlja (*Dict. d' Hist. nat. Voix*), da u jeziku Japanezkom, Kinezkom, i Mosikanskom ne nahodi se slova R niti da ga mogu izgovoriti, niti ovog jezika narodi, Crnci, radi upliva neba i zuba na usta; da bukvar groenlandeskog narječja ne iznosi slovo C, D, i F, da Brasilianci ne znaju suglasnice F, L, Z, S, R, da Francuski jezik i Talianski ne imaju *th* Englezkog, *ch* Spanjolskog, *dh* Arap-

skog, itd. Radi toga držim, da oni, koji se bave sravnjivanjem riečij iz ovih jezika izvedenih, zakonito mogu bi ona slova nadoložiti, kojih ne ima gdje valja da budu, i to ondje gdje je potrebito, da se navesti more razborito naličje *).

S pomoću do sad izvedenih poznanjah na skoro su jezikoslovci obćenito umstvo vrlo okoristili. I doista poviest naroda do sada u preteškoj mi klini krivovjere i čudesa stojeći, prikazala se za prvi put bistra i istinita, poslie nego učenje jezika po taj način počelo je napredovati. *A. U. Schlegel* vrhu ovoga pravično je pisao (Bibl. Ind. I. Pref. 16.) da, gdje nejma svjedočanstva upisanih, ostaju nam svjedočanstva na ploči, ili kad bi tog ponestalo, stara narječja naroda čovječanskog. Sgodopisje starog svieta ni nam zaprto; potrebito je samo, da dobro upoznamo se putem, po komu se valja napred protisnuti, da stramputicom ne sunovratamo. Otole se tada dogodilo, da su najizvrstniji ljudi pogled upravili k Aziji, k vrelu čovječanstva, jer se samo odonud moglo dočekati nješto svjetlosti; i to osobito smatrajuć jezike, kroz koje se mogaše još na tajstvo ljudskog duha uvesti, upitati ga za svoju naravi i zakon, da se po taj način poviest iztočnjaka sovječanskog pokolenja izbistri.

Ali vraćajuć se odkle smo se jako odielili, već nam treba, da su pomoću do sad izvedenih kušanja sravnitelnih jezika, i polag starih sgodopisa, jezikoslovci jednoglasno dokazali, da se je u staroj Ilirskoj jednako Pelaskim jezikom govorilo, koj je ostao do današka živ u Arbanaškoj sa malo promjene. *Leibnitz* bi prvi izkušatelj Arbanaškog jezika, budući uzeo sto riečij, da jih sravni. I prem da njegov sud nije bio posve istinit, pisuć, da je ovaj jezik u svojstvu sa Njemačkim i Gotskim, ništa ne manje ni se vele od istine odaleći.

Književnik *Thumann* s djelom: *Untersuchungen über die Geschichte der östlicken europäischen* Völker„ i s drugim: "*Geschichte der Albanesen und Valachen*„ jako [illegible] stranu stare povjesti; i po tankih smatranjih vrhu poviestnih vrljanja Arbanaškog naroda, zaglavio je, da se u njem nahodi trag starih Ilira, koji su, kao što i Vlasi, po svojstvu jezika i plemena pokolenja Tračkoga i Macedonskoga. Isti je sud izveo glasoviti *Herder* u djelu: "*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*„ gdje veli, da Arbanasi i Vlasi nisu narod stranjski i novi, već bolje stari Europejski, njegda prvi, prem da se vili sada, da izlazi iz poraza mnogih naroda.

Malte-Brun, Danez, u časopisu "Anales des Voyages 1808„ podao je na svjetlo sastavak Andjela *Marsci-a* s naslovom: "Ogled vrhu izvora, običaja i vrhu sadašnjega stanja naroda Arbanaškog„ gdje je očigledno pokazano, da su Arbanasi unuci starih Ilira. Utemeljio je taj sud na svjedočastvu starih pisatelja i na mnogo drugih okolovština, a navlastito na kušanje jezika. Isti *Malte-Brun*, poznati jezikoslovac, pri-

*) Isto misli Eichhoff, pišuć: "Les racines ou éléments constitutifs des toutes les langues indo-européennes étant originairement les mêmes, les mots seraient parfaitement identiques si la prononciation modifiable déterminée par les localités, les climats et mille autres circonstances accessoires, n' avait successivement changé dans les lettres de même organe, les fortes en faibles, les faibles en aspirées, les aspirées en fortes, et confondu même des lettres d'organes bien opposés. Les mutations, qui s' observent dans tous les idiomes du vaste cercle indo-japhétique, se rencontrent aussi dans les langues slaves„.

klonio se na sud Talijanskog pisatelja, smatrajući nekoliko riječi Arbanaških, začudjen ostao je, videći da je u Arbanaškom jeziku prem malo Slavjanskih korena iznahodio, a nješto Grčkih, Njemačko-gotičkih i Celtiskih. Za tim zaglavio je, da je jezik starih Ilira i onaj sadašnjih Arbanasa isti, i da njegovo počelo mora se odvoditi od vremena najdalečnijega, kad su se Grčki, Iberski, Celtiski, Slavjanski, Teutonički i Gotički jezici svaki u svom okolišu zametali. *Adelung* u svom "*Mithridates*" o Tracih besjedeći, veli, da istinu podobno Arbanasi, prem da puno odrodjeni, vrelom izhode od Tràka. G. S. *Baster* u predgovoru knjige: "*Vergleichungstafeln der europäischen Stammsprachen*" pokazuje, da se ne smije nijedan bra jezik Europejski u svom sačinjenju zaboraviti, a toli manje Arbanaški, budući je ostanak starog Tračkog jezika.

Leake u predgovoru svoga djela: "*Researches in Greece. London 1814*" bilježi, da istinopodobno Arbanaški jezik isti je s onim, koj se u staro vrieme Ilirskim nazivao. I poslie u glavnopismu, smatrajući sgodopisje Arbanaško, izvodi nekoliko opovjedivih poznanja. *Arndt*, koj se potrudio vrlo u slaganju "Sravniteljnog rječoslovnika svijuh jezika" podanog na svjetlo po *Katarini* Cesarici Ruskoj a uredijnog glasovitim *Pallas*-om, složio je još prekeristno djelo, koje je bilo poslie izdano po svjetniku *Klüberu* naslovom: "*Über den Ursprung und die verschiedenartige Verwandschaft den europäischen Sprachen*" gdje veli: "drži se da Arbanaški jezik jest najprednji u ovoj pokrajini, i doisto tomu nema protivnosti, za što nijedno narječje ne može se pokazati starije, koje se na tu stranu govorilo". U književnom ljetopisu od god. 1829. temeljito pokazano je, da Vlaški, Bugarski i Arbanaški jezik puno se medju sobom slažu, da se Vlaški i Bugarski sastaju u Arbanaškom, i da ovaj zadnji jest doisto jezik starih Ilira.

(*Dalje*).

KNJIŽEVNI PETRESI.

2. *Srbski Car Stjepan ili smrt Dušanova od prof. M. T. Jankovića.*

Početkom godine pojavio se prvi put na polju beletristicnom ovaj novi stihotvorac sa predimenovanim epickim spjevom, koj je već napried našu opitljivost živo popudio tim što je veleglasno dva puta naviestau bio, to jest, njemacki prievod od istog stihotvorca, i jedan članak u srbskih Beogradskih Novinah, koje nas prejzpunize lienom nadom da se nasa jugoslavenska književnost obogaćava djelcem osobite pjesničke vriednosti, iz čistog narodnog vrutka crpljenim. Dobismo djelce u ruke, s kraja ga na kraj pročitasmo; ali vaj! u nadi svojoj ostadosmo ovaj put, kako još'te ne bismo nikada, prevareni. Ne nadjosmo ni pjesništva, niti bar kakvog pouzdanog traga koj bi nas o budućem pjesniku obnadeždio. Mi od smrti Dušanovoj ne bismo upravo ni pisali da nam ista ne pruža sgodnu priliku označiti glavni kamen, o koj više ili manje udaraju neopazno mnogi izmedju onih koji pohvalno nastoje da dubom narodnim nadahnu svoje pjesništvo. Okrom toga na petresanje istoga djelca primorava nas i onaj njemački prievod, jer kad mu narodna kritika ne bi opredielila mjesto koje mu ide, Niemci bi za cielo vrlo nizko mislili o ukusu i

Digitized by Google

pjesničkoj razumnosti našeg obćinstva; a najposlje odlučismo se na petres i po onoj dužnosti koja nam nalaže bojazljivost hrabriti, skromnu vriednost dvostruko hvaliti a neosnovane pretenzije kao škodljive samim pretendentom uzbijati.

Visoke pretenzije pjevca Dušanove smrti prodiru iz cielog njegovog predgovora, iz namjere koju kaže da je pri samom sastavljanju zaćeo sa svojim djelom najprije upoznati kakav strán narod, i iz brižljivosti kojom nam hita javiti: da ga je pečatao *obodrem prijateljskim savetom slavnoga nemačkog spisatelja g. I. Grima.* Prijateljski savjet g. Grima ne pridodaje nimalo vriednosti samomu spjevu, a nam ne daje vrlo visok pojam o pjesničkoj razsudljivosti stavnoga savjetodavca, ili bar čini nam misliti da je on odveć štedljiv i snishoditeljan htjeo biti sa g. Jankovićem, koje ne valja u književnosti ni pri najvećem prijateljstvu. — Počem je ovdje riječ o predgovoru kazati ćemo da su predgovori u obšte već preživjeli svoju modu; kritika jih je oborila viđući da su oni ponajviše zastirač spisateljeve taštine. I doisto spisatelji obično tu govore o sebi, o svojih pobudjenjih i podobnih stvarih, za koje obštinstvo ne mari, niti vriede da ih zna. Za ludu se tanko pritvornom skromnosti često kaže da je djelo pisano u vrieme odmora, i samo radi spisateljeve zabave; svak je uvjeren da kad se tko godj odvaži pečatati, odvaži se iz uvjere da je ono doista dobro, i da će drugim od koristi a njemu od dike biti; jer kad bi o protivnom ubiedjen bio, zaisto ne bi se usudio obelodanit nizku mjeru svoje sposobnosti, sebe izloživ nizcjeni obštoj i i biču nepodmitne kritike. Budi dakle jednom za svakad o predgovorih rečeno da su ponajviše izlišni, da su vrlo često samo izlivi maloumne taštine zastrte pokrivalom lažne skromnosti, a da su samo onda koristni kad naučna spisateljeva našela odkrivaju, i prinose što godj da se objasni i lakše shvati samo djelo. Počem kod nas ne malo spisatelja vrlo rado o sebi obštinstvo zanimaju, više o sebi nego li o svom predmetu govoreći, počem se pri malim sposobnostim često velike pretenzije pojavljaju, počem se, jednom rieči, pravila mudre skromnosti počimlju odveć gaziti, to da nas ne bi zajazilo takovo zlo, koje bi dosta otežalo naš duševni razvitak, i umnu nemoralnost u književnosti zavelo, mi ćemo imati o osobitom vidu sve nadmene pretendente i hvastalice, i bičevat ćemo jih bez obzira. Tko gordo stupa pred obštinstvo, pravo je da ga obštinstvo strogo sudi.

Sada pristupimo k djelu g. Jankovića. On je mnogo čitao narodne pjesme, i shvatio je njihov duh; ali ne imajući dara pjesničkoga nije se uzvisio do njihovih krasota, a budući bez razbora i plastičnog ukusa nije znao izbjeći njihove rugobe i prozaizme. To je ona mahna koju smo htjeli označiti da u nju upadaju svi oni koji ne imajući ni dara ni vještine za pjesništvo, misle da je lahko narodnim pjesmami podražavati. Prosti ljudi, koji su ove spjevali, sljedovali su prirodnomu nagonu svoga duha, ali bez razbora i ukusa; kao i priroda, uz veličanstvene i lepe stvorove postavili su u gomilu kepečne i ružne. Pjesništvo je njihova prokopana vrela zlata;

Digitized by Google

ali zlata ne očišćena, zlata još u stanju tame nahodećega se. Samo daroviti i vješti ljudi mogu čisto zlato od inorodnih lataka odvojiti i krasno izdjeljati; to rade pravi pjesnici; stihotvorci pak inorodne latke za čisto zlato uzmu, i predstave narodno pjesništvo s njegove ružne ili poročne strane; to se dogodilo i g. Jankoviću.

(*Dalje*).

SVETO PISMO. PRIEVOD PREČ. G. ŠKARICA.

I. Č. u Beču.

II.

Prava je istina, koje ne može nitko tajiti, da je težko prevadjati. Težko je reći sve *pravo* po Slovjensku što je rečeno po Latinsku ili po Grčku, ili po Židovsku; i naopako, težko je reći sve pravo po Latinsku, ili po Njemačku, ili po Talijansku što je rečeno po Slovjensku. Pravo je, ako nije uviek samostavnik gdje je samostavnik, ili pridavnik gdje je pridavnik, ili glagol, gdje je glagol, niti isti padež, niti isti broj; ako ne ostaje svaki rek opakov i onolik, kakov i kolik je u matici, niti sve onako redom, niti sve na istom mjestu; ako prevod ne daje onim jezikom, iz koga su misli, kako nino često daje jelovinom, ako je bilo u jelovi, ili trešnjevinom, ako je bilo u trešnjevi buovi. Pravo je prevedeno, ako ne moraš iskati i pitati maticu, da uzmogneš razumjeti. Pravi je prevod, ako nije poznat da je prevod: Ali ovakov je malo, koj, jer je znati dva jezika, *dobro*; a glasoviti muži svjedoče, da je to vele mučno, pače da se ne možemo naučiti dva jezika — po sve. Za to žaliti je on jezik, u koj mnogi i mnogo preljevaju misli iz inih jezikov; kvare ga, haše mute, prevraćaju. Što je učinilo prevadjanje po Slovjenstvu!!

Ali prevodilcu Sv. Pisma nije znati samo dva jezika, nego najmanje četiri: svoj, Latinski, Grčki i Židovski; dapače potrebuje, ili mu je korist znati još tri: Arabski, Surski i Haldejski. A tko može sve to premoći?? Njeki naš jako učen jezikoslovac sudi, da tko danas klasika prevodi *gladko* i *lagko*, to da je velik junak, taj da svojimi prsti kremenje drobi!! A koliko je teže prevadjati Sv. Pismo, kada moraš toliko jezikov znati! tko može njega lagko i gladko prevadjati? Najbrže nitko, ili malo tko sam; jer mora zapustiti koliko? toliko, ili prvi, ili drugi, ili treti, ili četvrti jezik; a nije dosta samo svoj i Latinski. I Preč. g. Skarić nije mogao čada ubititi. A pak još je nješto. Poćeo je pisati jur prije 26 g., kada u nas ne bijaše dobre slovnice, ni dobra slovnika (Stullić udaudjuje kritika), kada ne skrbljahu južni Slovjenci za *jedan* jezik, nego mišljahu, da je slobodno svakomu pisati onako, kako se je naucio u svojem selu, ili u svojoj krajini, bio ondje jezik čitovat, ili shabljen, bio potalijančen ili poniemčen ili poturčen, bio on kakov mu drago. Dakle valja više kriviti ono dobu, nego g. pisca, što narn je onako napisao prve knjige, dobu rekoh, koja ne hajaše mnogo za naš biser. Ali i njega krivimo, što ih onakove danas štampa, u ovo doba, ljeta 58. g., kada marimo malo ne svi za svoj mili jezik, da se očisti i ugladi, da oliepi i procvate; kada malo ne svi skrbimo, da zavlada jedan s književni jezik, brez kojega nije pravoga napredka, nije prave prosvjete; nije dobra govornika, nije dobra predikača; nije dike, nije slave; nije koristi, nije uspjeha. Za to prosasmo, nagovarasmo, vikasmo, bučasmo, več nego ikada na ikoje djelo, jer hotijasmo, da djelo, kojega u nas do sada nije nitko napisao, bude književno, a ne provincialno i loše. Dakle naša želja nije bila opaka; da bismo ju svi gojili i zalievali! Pak što dobismo; Prečastni g. Skarić usliša nas; hvala mu i čast! Mi se radujemo! nikada ne ćemo zaboraviti njegove muke i mnogo trideset godin djela za naš narod!

Jedanaestu knjigu je dopala sreća, i dopasti će sva njejine sliedeće sestrice, pače svaka mladja, nadamo se, bit će sretnija od starije. Može bit sviet želi znati, što i koliko je popravljeno. Ja ju pomnjivo pročitah, i vidjeh, da je drugako obučena, ljepša i krasnija, nego su joj starije sestre: na njoj nije onakoga kroja, ni tadje nošnje. Slava g. piscu! Sámi čitatelji mogu lagko poznati, da je istina; ipak hoću njekoliko pokazati, da mi ne reku: znao si kazati što je krivo, a ne znaš, ili ne ćeš, što je pravo.

Najprvo o slovnici, — pústa bila, kada nije jedna! U nas njetko piše ovako, a njetko onako, i svatko govori: ja pišem po slovnici! — i ne laže žali Bože! Jer imamo svakakovih slovnic, njeke kažu kako govore u ovoj krajini, a njeke kako u onoj; mnoge imaju svu shabu, sve provincialisme, sve razrecje; na kratko imamo slovnic, koje nas uče krivo, i koje pravo govoriti. Nije li ovo nesreća nad sve nesreće, nevolja nad sve nevolje? Vjeru mi, jest; ali smo sami krivi, što svakakovim slovnicam dajemo na vidik; pače je hvalimo i preporučujemo! G. S. sada je počeo pisati po onoj, koja je najbliža književnomu jeziku, koja ne mari za ono, što nam ini jezici pokvariše, nego se drži onoga, što je u mnogih naših krajinah ostalo čisto, čitavo, naše; kojoj stoji na čelu: *aliud est latine loqui, aliud gramatice*. Mislim onu sl. g. Babukića, i druge slavne gospode, kojim su slovnice onakove. Ono "aliud est" hoće, da ne pišemo nijedan *-og*, *-eh*, nego *-oga*, *-ega*, niti *-om*, *-em* (dobrom, vraćem) u dativu jednob., nego: *-omu*, *-emu*, niti: o, *pri*, *na*, *po*, *u -omu*, *-omo -emu*, nego: *-om*, *-em* u lokat. jedn. jer ovako je pravo

po Slovjensku, ovako imaju sve davnije knjige, ovako uči naš narod ondje gdje je svoje očuvao. U 11 snopiću ovo je sve u redu: i onoga *e* (s dobrime, s njome,) već ne najdoh. Hvala g. piscu! Krivo je govoriti: Rimljan, gradjan, Dubrovčan, Završan, itd. ali on ima pravo: Rimljanin, gradjanin, i ostalo sve *-anin*. A što hoće ono "aliud est„ da pišemo: *vo, so, deo*, seoca... ili: *vol, sol, diel*, selca itd.? hoće li, da oboje? Nikakov! Ja sudim, da samostavnici i pridavnici ne bi imali po našoj krivici gubiti svoje *pravó* udo *l*; a što sudiš ti Nevene, koj toliko mariš za naš jezik? što ini naši marljivi jezikoslovci? Progovorite koju. U naših slovnicah jest 15 opazák o *l*, a da bismo se držali onoga "aliud est„ ne bi bila nego 1, ili 2.

Ovoliko o jednobroju. Praví red hoće, da sada povjedam štogod o onom broju, koj nam knjige grdi i resi, blati i krasi, nacinja i ruži, šára i cára; resi je i krási, ako svoju službu vrši, a grdi i ruži, ako tudju, koja mu ne pristoji kako ni guski sieno: o dualu. O dualu?! Što je to, kakovo je to? Ovako ga znaju njeki naši pismeni ljudi, i pisci, i slovničari! On najbolje svjedoči, koliko škodi jezik jeziku, kako je težko samo dva dobro znati, da ostane svakomu svoje. Ne ima ga Latinski, ni Talijanski, ni Njemački, ni Magjarski, a naš sviet se je od davna poćeo učiti ovim jezikóm, pak se je metež dogodio. Ali ga ima Grčki i Arabski, i Bog zna koliko inih po svietu. A u južnih Slovjenov *sada* jest ova istina: jedan dobar diel naroda ga poznaje, i čini ga djelati sve ono što je njegovo, a na tudje mu ne da; drugi veći diel jest *malo ne po sve* brez njega; a tretji diel ga ima kako prvi, samo malo manje; ali mu ne zna službe, za koju je bio stvoren, jer mu daje često onu, za koju je drugi sluga. Ove istine ne može nitko tajiti, ako nije *peregrinus in patria*. Nu pred njekoliko ljet bijaše drugako, dual *vjerno* služaše u *svih*, to svjedoče nebrojni svjedoci, nebrojne knjige. Prečastni g. Š prizná ovu istinu. Ipak hoću ju jošće potvrditi, da ju i drugi priznaju, ako jih je volja, jer ino ne potrebuju.

God. 1853 najdoh u Dobrinju na otoku krku veliku knjigu pisanu Hrvatskimi slovi, za koju naš sviet ne zna a liepa kitica je našoj književnosti – predike su, nazvah je: *Vrbanske*, a ne *Urbanske* kako je u 9 broju ovoga lista, jer je napisao njeki Vrbničanin od l. 1424–1569. Ovdje ne ću o njih više reći; meni je sada samo do duala. One imaju ono: *ma*, ali *nikada*, nikada, rekoh, za množinu, nego za dual. Dragi Nevene! daj mi malo prostora, daj koliko možeš.

Dativ i Sociativ: Mesto, kadi je rojen Hrist (H), bilo je medju *dvima* hišama. — Osće na to govori sti Avg(ustin), da muž i žena ima imati o sebi 4 stvari; ako jih ni, nigdar medju *njima* ni mira.. — ..strojitel' bil je učinil... s svojim gdnom (gospodinom) arhižaknom: ki bi god meju *njima* prvo umrl... — Bil jo niki muž ki je s svojú ženú va veliku miru prebival... po tom baba učini svadju meju *njima*. — *A* tá prijur reče *dvima fratroma*, da *rečeta* vsaki 1 misu. — Ta (fratar i pop) se stavita na molitvu, da bi *ima* gdn B. (Bog) javil...; po treti dan vidi se *jima* ta duša... — Kada je rekal *dvima učenikoma*.

I njekomu *Dalmatinu*, predikaću 16 vieka nije ono "ma„ rabilo *nikada* i *nigdje* za dvobroj. I ovoga knjiga *koristnenjak* — je nepoznata našemu občinstvu: našao ju je njeki g. pop Valle, ne znam je li u Zadru ili u Spljetu gradu: i ona je pisana Hrvatskimi (glagolskimi) pismeni. Sjemo, pak svjedoči!

Dativ i sociativ:... rukama tvojima... — S onima nečistima starcema (govor o Susani).

Samo ova dva padeža u dualu imaju: *ma*, kako svjedoče sve naše crkvene knjige — komu se grusti sve ćitati čitaj samo ono gdje su po dva svetca u Breviariju, ili Levakovićevu, ili Karamanovu, ili u čijem mu drago, pak bude dosta. Ovako uče i dobre slovnice, Dubrovskoga, Kopitarova i Miklošićeva; i Babukićeva i Volarićeva itd. Hvala g. Škariću, u 11 snopiću nigdje ne opazih "ma„ nego gdje mu je mjesto.

A kakovi su drugi padeži dualu? Evo kako kažu *Vrbanske prop:* Nomin. i Akuz: muž i žena da *imata* biti umiljena. — Treto... ako *bista* 2 *človika*... i ako *bista prijimala*. — Bila *sta dva fratra* v nikom kloštri... prigoda *se, da oba umreta*. — A kada mu je pomogal, tada *sta oba lahko dvignula*. — Najposli obojej vojski ugodno bilo je, da *ona samo* ("Eraklij i sin Kozdroev„) *na mostu staneta se*... — *Bili sta dvi ženi besni*. — *Er kada dva sagrišita*. — I počneta *oba* verovati babinim besedam. — ...druga *dva* ležala *sta*... — *Bila sta dva kmeta*... — Kako da bi imeli *dvi sti* ili *tri sta* lét živiti. — *Bila sta dva človika osujena* od pravde, da *se imata* sažgati, itd. Sve ovako je u njih, od početka do kraja. Velećastni g. Franjo Volarić dobro pameti, kako mu je baba liepo znala za dual, paće svi njeni vrstnjaci i vrstnjakinje; ali: prišli bućane pak su zignali kućane! A imenovani predikać, Dalmatin:... ti bi mogal reći da *jesta dva človika*... — ...kruh da ga *sneve* ja i moj sin... i *umreva*, zać *nimava česa*. — *Oba jesta jednaka*. — Druga sumnja jest ovo: ako *bista bila dva*, ka *bistà bila*... I toliko plaka da mu *oći isplusta* z glave, itd. Reci tko, da ga nisu svi Slovjeni imali! A mi sada ne znamo, valja li pisati n. p. dva vola, koja ili koji...? *(Dalje).*

ODGOVORI UREDNIČTVA.

G. Fort. u Brd. odavlje se Neven šalje tamo i dolazi na zadnju pošta tamo; molimo Vas, ugovorite s Vašom pošton, kako bi Vam Neven dolazio urednije, jer to je izvan naše vlasti i obvezanosti. Neven nije ni u kakvu savezu s utemeljitelji matice.

— *G. Jos. Tur. u Kralj.* Vi imate platit za ovu četvrt 1 f. 15 kr.

Tiskala i tisak Ercegle Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Cjena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 33. *Na Rieci 13. Studenoga 1858.* **VII. godina.**

NEBESKE PERJANICE.

II.

Što se resiš gizdava
I lijepa noći?
Zar će dragan bio dan
Bržje za to doći?

Zar ti nije bilo dost
Vienca i alemlja
Što ti nebo na radost
I što spremi zemlja?

Što su zviezde, što mjesec
Pram zore i jutra...
A što sva noć pram suncu
Iz vana iz nutra?

"Vid je sunce, vid svjetlost
Sve je drugo sjena,
Da te gledje zar bi rad
Bijona i mrena?„

Oj carice predivna
Bisernoga plašta
Kad si tako dražestna
Za što si i tašta?

Nebo ti se prevedro
Sja — zemlja miriši,
A stan ti je mirni stan
Najdraži, najtiši!...

"Groza hvata gdjegod je
Ta moja prosvjeta,
Isti luzi kraj vatre
Strašila su kleta!„

Perjanicu što si sad
Zadjela za glavu?
Zar ćeš steći veću moć
Il diku il slavu?

Što se njome ponosno
Sad kitiš i resiš?
Samo da na zapadu
Liepitom se kresiš?

Ivo.

PREVOZNIK.

Slika iz Českoga pučkoga života od V. I. Hálka.

Preveo Napoleon Špun.

I.

Kad mi bilo pet godina, zapita me otac: "No, što će bit iz tebe?„

Dvojio sam, je li bi reko: "Bit ću gospodinom,„ ili "Bit ću prevoznikom!„ Al za to sam ipak sigurno kazao: "Bit ću prevoznikom!„ — Otac se nasmijà, kao da si je mislio: "Dobro, dobro; al će doći vrieme, kad će te se i gospodske misli latiti„.

Istrenio izpovriedam, da mi se je uvjek prevozničtvo najbolje dopadalo, a da si nisam kasnije zabio u glavu gospodske misli, sigurno bi sada bio iz mene prevoznik.

Kao što svatko k tomu, čim je hljeb postati, ciel život čuti njeku naklonost, na bilo iz njega i nješta posve drugoga, — tako sam i ja neprestano čutio najviše naklonosti k prevozničtvu.

Vjere mi, prevoznik je živ most. Od rana do večer se vozi od jednog briega k drugomu; na njegovoj je klupi uvjek njetko, neprestano je tamo živo, a razgovor ne zna konca, kao oganj, gdje se neprestano priláže. Tu dodje ovaj pa pripovieda, kako je na sajmu u gradu; tu opet onaj, a pripovieda, da si ide na ored po oglase — riečju, na klupi je uvjek živo, kao u mlinu. — A kamo li danas rano, kad se je vesela čeljad prevažala na polje! — Moram spomenuti, da većina Vrbenskih susjeda ima polja svoja na drugoj strani. — Kako l' Kubšev orač zadirkuje u Libihovo djevojče, da zna, veli s kim uvjek u večer na vratih stoji; djevojče se smije, govoreć, da joj ne pregovara, jer i onako nejma ništa na svietu do to malo ljubavi — al Tomsovoga Jozifka kao da trnom ubodeš. Misli si: "Vraži taj Kubšev — što sve iz prsta ne izsisà! Al počekaj, doći ću ja i tebi u trag, pa ću sve na prevozu izpripoviedat!„ Al Kubšev, kao da mu je misli pogodio; nasmiję mu se, po si misli: "Nagreznut ćeš ti već! Da nije Libihova Madlena na svietu, pa da nije s tobom na vratih stajala — može bit, da bi se ogledao za drugom — al tako ne bojimo se„.

A kad se na večer vraćala čeljad s polja — opet veselo i živo. Tomsov Josifek lje nije dugo čekao na priliku, da to Kubševu plati. Još je večeras pripoviedao, kad su se vraćali: "Kubšev se danas često ogledavao na sunce, da vidi koje je vrieme. Haha! znamo se. Je li kano da se je danas mnogo za tobom ogledavao!„

Kubšev se nasmija veleć: "Što, trice, samo smo si njekoliko puta namignuli!„ Al si je mislio: "Čekaj, pasja nogo, pripoviedat ću ja sutra nješto o tebi!„

Bili su na pó rieke, kad su k prevozu dolazile dvie harfenice.

Momci jih odmah opaziše, a jedan od njih reče: "Hej, momci, danas će u Vrbnu bit veselo! Harfenice idu k nam!„

Momčad, štono još nije harfenice vidjela, obazirala se na tu stranu, odkud su dolazile.

"Hoj, to će bit veselja!„ reče jedan.

"Ihuhu! to će bit pjevanja!„ reče drugi.

Digitized by Google

"Te ćemo si poskočit!„ govoraše treći, a da nije stajao na šajci, bio bi zaigrò.

"Razumije se, Franišče, da ćete takodjer doći u krčmu!„ reče opet drugi prevozniku, kojemu je po prilici dvadeset i tri godine bilo.

"Samo se zabavljajte sami!„ odgovori prevoznik. "Ja imam danas stražu„.

"Ajde do biesa! Svaki dan imaš stražu. Samo dodji, čekat ćemo te„.

"Ne, hvala ti, danas ne ću doći„.

Taj, što prevoznika u krčmu pozvà, pomisli: "Hm, to ne će samp tako bit. Čini mi se, da Franišku nješto po glavi vrta, što ne će da pokaže. Od njekog vremena nješto malo govori„.

Čim momci u selo prispješe, odmah se je raznesło, da će danas harfenice doći. A kad se je prevoznik prevažao na drugu stranu, već ja stajalo jato djece na drugoj strani, pripovjedajuć si, prem ako je to svako znao, da će danas bit u Vrbuu harfenice.

Sunce nedavno zajdè, a mjesec danas rano izajde. Već se i ponjekoje zviezde ukazaše; dà, sve jih je pribivalo, kao te djece na prevozu.

Nad riekom se prostrie milošumni mir; rieka si muklo, hučila, tečaj, okol vesla žuborili mali valovi, lagani kao misli te djece tamo na prevozu.

Harfenice i s njimi mnogo čeljadi, što se je još kasnije s polja vraćala, stupe na šajku. Zaigraše njekoliko akorda; djeca na drugom briegu umuknuše, samo si šaptajuć: "Već igraju!„

Glasbenik u nas uvjek igra, kad se prevaža, a prevoznik me bi za cio sviet od njega primio novaca. Glasbenik je svagdje dobro došo, a utješi li raztuženo srce, to je više nego novci. Glasbenik je slobodan, kao ptica, a plaća tim, što ima — spjevom i glasbom.

Kad su već bili dobar komad od briega, začeše harfenice: "Když měsiček spanile svitil *).

Čeljad na šajci slušaše — jedva dihaše, a djeca na drugom briegu ni ne dahnuše.

Harfa i spjev večeri na vodi osobito je dražestan. Sve tako tiho — ribe si traže mjesto, da odpočinu — na nebu ta modra svjetlost — na briegu grmovi jedva što zadriemaše — medju to čist spjev uz harfu — — al već izstupiše sví na drugi brieg.

Kod vode je umuklo: František sjedjaše na šajci čekajuć, hoće li još tko doći, da se prevaža. Zagledà se u modru vodu, kao da je u njoj nješto tražio. Pravo rekši nije ni znao, da u nju gleda, jer su mu se misli po glavi križale kao danom ribe u toj vodi.

Ne daleko od prevoza otvore se u jednoj kućici vrata, a iz njih izadje mladić. Naš prevoznik toga ne opazi. Dà, mladić taj sjedjaše već na šajci a František još nije znao, da je njetko tamo.

"Ej Franišče, hoćemo li?„ zapita momče.

František se prenù, te sad istom opazi, da ima u čunu gosta.

"A gle, gle! Tonjiče Kmohov! Nisam vas ni vidio. Kamo ste to tako kasno hodao?„

*) Češka narodna pjesma.

Digitized by Google

"Bio sam u Strnadovih na divanu.

"U Strnadovih? — A da; tà vidio sam vas pred večer tamo ići„.

"Ala tà Marjanka čovjeka umije zadržat, da ti se razstavit ne da„.

Franiška kao da si ognjem polio; drhtalo mu je cielo tielo, a čudo da mu nije veslo izpalo. Radovao se je, da je večer, te da Kmohov ništa opaziti njje mogo.

"Što, ne ćete ostati u Vrbnu? Imamo ovdje harfenice„.

"Harfenice? Boga mi to nisam ni znao. Ti znaš, uz Marjanku čovjek zaboravi na čitav sviet. Al ništa za to; i onako nisam novaca ponio — svarit ću se doma po novce, pa po tom ću se prevezt k vam. — Harfenice, a ja da ne budem tamo — to bi bilo! Znaš sto, Františče, počekaj me na toj strani; za mali četvrt sata sam tu„.

Moram primietit, da su Netolice, odakle je Kmohov Tonik bio, stojale na drugom briegu upravo naproti Vrbnu, njekoliko koraka od vode.

"Ako nitko prije ne dodje, počekat ću„.

Kmohov Tonik se brzo odpravi u Netolice.

Mladi prevoznik ostadè kao na trnju. Upró se je na veslo pa gleda na drugi brieg prama kući Strnadovih. Na prozoru treptila svieća; valjda je tko s njom po sobi hodao. Sad ju postavi na stol. Jedan prozor kao da je sjena sastrla; možda je tko na prozor gledao. Sjena s prozora izčeznu, a Frantik opet opazi svieću, kako trepti na stolu. Na to zaškripnu vrata a. — "To je Marjanka!„ reče prevoznik te ne mareć, što je obećo Kmohovomu, da će ga počekati, odrine šajku od kraja, ter veslajuć iz svih sila bješe na drugom briegu još prije nego je Marjanka k prevozu sišla.

"Je l' bio u tebe Kmohov Tonik? zapita brzo.

"Ne u mene, al u nas„.

"Lažeš, ti si ga samo tako dugo zadržala„.

"Pa da sam ga zadržala, što je za to!„

"A tako, valjda si mu rekla, kad mu je opet doći!„

"Al ajde, ludjače! Za njega marim, kao za piriku na njivi.

"To valjda ide za tvojim otcem?„

"Alaj molim te, ne srdi me. Kad ide k nam, okani ga se. Da ga krivo pogledam, mrmljali bi otac i mati na me čitavu nedjelu. Otac svašta govori; to su prazne rieči„.

Frantik primi Marjanku za ruku; Marjanka se nije branila.

"Marjanko imaš li me iskreno rada?„

"Ta to znaš, kad sam ti već sto puta kazala„.

"Marjanko imaš li me zbilja rada?„

"Al molim te ne mući me tim. Zar mi ne znaš ništa drugoga kazat?„

"Ta dobro. Al to ti kažem da ću toga Kmoha čestito izplatiti, ako bude neprestano k vam dolazio„.

"Od moje strane radi što hoćeš; ja za njeg ne marim„.

"Marjanko, poljubi me„.

"Makar dva puta„.

"Tonika Kmohova još nikad nisi poljubila?„

"Molim te, kani me se već tim Kmohom„.

Digitized by Google

"Marjanko, danas ajdemo skupa u krčmu; tamo su harfenice, možemo malo zaigrati„.

"Ajdmo. Samo počekaj, dok podjem na vodu, pa se malo prestrojim„.

"Indi ideš!„

"To znaš, da idem. A što ne bih tebi za volju učinila!„

"Do duše danas imam stražu — al ću zamolit Martina, da me zamieni„.

Marjanka podjè doma, a Frantik pogleda, je l' ide Kmohov Tonik; ne vidiv nikoga ode doma, a za čas se vrati s Martinom.

Martin sjede na šajku, a Frantik podje k Strnadovim, te počeka tamo Marjanku.

II.

Martin pogledà najprije na drugi kraj, ide li već Kmohov, da ne mora dugo čekat. Vidivši da nikoga nejma, legne na ledja te brojaše zviezzde. Najprije mu je čudnovato bilo, da jih toliko ima i da su tako guste; njekoje su tako jasne a druge drobne kao magla — dà kao magla! Težko jih je gledati — čovjeku se čini magla pred očima, a ta magla se sve sgušćuje; već je kao prava maglà. Već je skoro tama od te magle, kao noćju — oči se zaklapljaju — a Martin zaspà.

Da se tomu nitko ne čudi, što Martin tako brzo usnu, moram spomenuti, da je Martin najslavniji i najveći pospanac bio u čitavoj okolici, tako da mu na daleko ne bijaše struke.

Kao što rekoh, zaspà. Sanjalo mu se je, da je sviet ovaj obastrt maglom, kao žutanjak bjelanjkom, da je to — strašno. Čas mu se čini, da se čitav sviet u toj magli utopi, dà već htjedè sa svieta uteći, al dotrča ćak na šajku. Tu se diže silni vihar te otrže šajku, od briega — te š njom do pol rieke. A Martin bez vesla. Maglu do duše vihar raztjerà, al kako ćeš na kraj! Tu pripliva — vrag bi znao odkuda velriba, pa upravo na Martina. Martinu stajale po čelu škraplje znoja debele kao bób. Velriba zieva po Martinu — Martin se razgledaše po svietu kao u vidjenju, ne mogav dokučiti, što se š njim dogodi. Istom se oporavi čuvši, gdjeno njetko s drugoga kraja zove.

"Hola hó: — trista vraga — gdje je tko — to je prevoz — sramota — hola hó!„ zvaše Kmohov glas, koj je Martin dobro znao.

Martin se ne mogaše odmah spomenuti, gdje je baš protivni brieg, istom kod su se psovke i grdjenja sipala kao kiša, naravnà si kapu na glavi, te uzam veslo u ruku, na koliko mu bijaše uz prirodjenu lienbst moguće, tetunjaše sa šajkom na protivni kraj.

Stupivši Kmoh na šajku, reče:

"Ta mislio sam si, da je Martin zaspó. Tebe bi mogli hajduci odnieti tri milje daleko, a ti ne bi ništa znao„.

"A što bi s menom počeli!„ branio se Martin.

"Gdje je Frantik? Obećao mi je, da će me počekati!„

"Ne znam. Samo mi je kazao, da za njeg danas prevažam. Njekamo je pošó, ne znam kamo, jer me napade kao mali driem„.

"Čovječe, kad ćeš se ti jedan put naspavat?„

Digitized by Google

„To sám Bog zna! Često se srdim da čovjek danom mora bljeti„

„Pa jesi li od malih nogu tako pospan?„

„To baš ne. Spavao sam doduše uvjek rado, al odkako je Pejpalova Andula za onim vojakom otišla, — no badava o tom pripovietat. Radje spavam, nego da na to mislim. Prvi čas nisam dugo spavao, te sam već mislio, da ću se spavanju odviknut. Al sam si mislio: Što to sve hasni! Kako je, tako je; od tog vremena se ne mogu sit naspavat.

Kad izadje Kmohov na drugi kraj, zamisli se Martin u Andulu; progonio je mislim nju i vojaka — već jih skoro dostiže — tu utekoše u šumu, grm jih zastre. Martin jih ne mogaše naći — opet mu se maglilo pred očima, a on opet zaspa.

Ostavimo ga neka spi, pa zavirimo u krčmu za svojimi znanci.

U krčmi bijaše kao da si nabio. Mladih i starih, gospodára i čeljadi, momaka i djevojaka — svega tu baš dosta. A tko ne bi rad slušao glasbu i spjev, a tko ne bi mlad zaigrô! Veselje to nije samo u krčmi. Pod prozorih takmila djeca hrvajuć se. Pepik Pokornov uprav izrinu Jenika Ramšovoga iz kola, štono pod prozorih uhvatiše; Jenik se pusti za Pepikom, dječki stanu vikati, razbjegnu se, da Pepika uhvate — živo je po cielom selu.

„S timi dječaci baš — bože mi griehe odpusti — to je jakara!„ reče jedna teta susjedkinji, s kojom je na prozor gledala.

„Kad su tu danas harfenice!„ izpriča susjedka djecu.

Harfenice zaćeše najprije pjevat a po tom zaigraše poskočnicu, a kad stupi Kmohov u krčmu, zaigraše poskočnicu — kako Bog hoće.

(Dalje).

Dragi Vinko!

Da bude svačega ponješto, nakanio sam u ovom listu odmaknuti se malko od tiela, trbuha i ostale puke tjelovnosti, i prikučiti se bliže duhu, ali ne čistu i tanko izpredenu, jer od njega se zazirem, kano od težke napasti, već u koliko se on čarobnim vezom spaja s tielom.

Bolje je svoje jaje, nego tudja kokoš, veli naš narod, ali tko da se povodi za prostačtvom, to jest za zdravim, zrelim, praličkim razumom, kakova ima za čudo mnogo u našega naroda; sav je svieat pošao za ugladjenostju, kojoj je pretjerano gladjenje iztrlo svu jezgru prirodnosti, te nalaziš u njoj sve promozgano, proračunano i preračunano: svieat voli tudje jaje, nego svoju kokoš.

Ali to nije mahna samo našega vieka. Već je Adam volio tudju jabuku, pa još i zabranjenu, nego sve ostalo svoje voće u cielom raju, pače nego svoj liepi mir i vječno blaženstvo; Židovi, zabacivši svoga Boga, volili su klanjati se tudjim kumirom; Grci su polazili tudju Aziju i Egipat, da se svojoj mudrosti nauče; Rimljanom je i onda, kada su se bile već sve znanosti i umjetnosti u Rim preselile, bila učenija, veličanstvenija i milija padajuća Athena od svemogućnoga njihova gorostasa, tako da je Horacij morao zaoriti: *alii claram Rhodon, aut Mitylenen etc.*; u srednjem vieku svlada tudji Latinizam sve jezike Europejske; za Napoleona progovori Francezki skoro sva ugladjena Njemačka; Englezi poznaju jamačno

Digitized by Google

bolje cielu tudju Evropu, nego prirodne divote svoje Škotske itd. Da ad vocem Englezi, da ti kažem nješto. Nikad nije nitko imao vjernijih privržnika od Englezkoga putopisca Murray-a. Kamo je on stupio svojom nogom, to je svim putnikom Englezkim sveta Meka, kamo treba da i oni hodočaste. On jih šalje pržit se u Siciliju i Napulj, a zebst u Švajcarske alpe na vječni led Montblanca, po njem uznemiruju oni mrtve kosti staroga Rima i plaše ptice po Saksonskoj Švajci; pače on je tako silan, da jih prevjeruje katoliciznom; ne ima do znatnije katoličke crkve u Europi, u kojoj se ne bi bili poklonili čudesom ljudske umjetnosti, a ujedno izsmijali veleljepije i tobože taštinu katoličkoga bogoslovja: riečju, što je u njem tu su bili, a čega ne ima, to je za njih *tabula rasa*, prem da čujem, da već mnogi ne vjeruju u njegovu nepobitnost, te da ga sa svih strana muče dopisi, izpravci i nadbmjestci. A da koj zabasa u naše krajeve, iznevjerio bi mu se jamačno kano nevješaku.

Kada sam onomlani na sjevernom putu povodom putopisaca posjetio Saksonsku Švajcu, vrvili su upravo ondje Englezi: mužko i žensko, mlado i staro. *Tko nije vidio crkve i peći se klanja.* Nu sačuvaj Bože, da tim reknem, da Švajca ta nije lepa, pače i dražestna, ali na me nije tako divno djelovala, kano što na moje saputnike, s toga i srdeći se malko, pomislim, ne bih li ja već više puta vidio sličnu pokrajinu, da se ovdje u čudo ne pretvaram, te se napokon sjetim, da i kod kuće imam takovih krasota. Jest, put od Zidanoga mosta do Vidina posve je sličan putu od Drážđjana do Ustja (Ousti), pače držim, da se koj putnik čudom kojim netom premjesti onamo ovamo, da ne bi ni osjetio promjene. Ondje Laba, ovdje Sava, ondje ponad riekom željeznica, ovdje krasan drum, a do skora Zagrebačka željeznica; ondje gore s obje strane s liesnimi prodoli i klanci, ovdje isto sa živahnijim zelenilom viših gora gušćjom šumom zaraslih; i ondje i ovdje male livadice; na sjeveru romantični Těšin, na jugu Bradna sa romantičnijim Lichtenwaldom na klisuri ponad Savom, koja moči pete selu istoga imena; ondje vrtovi plodni voćem, ovdje perivoji. Nu da budem pravičan, ondje se puše parobrodi, čega ovdje ne ima, ali sam vidio nješto drugo, što je kadšto i koristnije, a svakako romantičnije. Reci, onim parobrodom, da za nizke vode lete lienom Labom, pače pripregni konje, da jih budi niz rieku tegle, budi s plitčina pomaknu; ali naše splavi plove ovdje mirno bez svake pogibelji: kopnom voze Kranjci bačve pune vina Hrvatskoga, a niz rieku skaču kano vjeverice po praznih bačvah skupa svezanih, pa to su jim splavi. Mogu reći, da mi se je taj pogled vrlo dopo. S druge strane ne ima ondje onoga, što je ovdje najveličanstvenije: ne ima onih munjovoda za obranu gorostasne gorske sgrade; ne ima onih crkvica koje na svakom većem vršku do oblaka strše; divan doista vidik! Ne znam, što je Kranjce i Štajerce nagnalo, te su po onom gorostasnom sljemeništu gora ujedno i alpa pogradili toliko kapelica; ali mislim, da jim je bila povodilja ili čut prirodne krasote, koja sav naš narod osobito odlikuje, ili grieśna saviest, te su držali, da se valja penjati nebu pod oblake, da se oproste težki griesi; a svakako je prilično izvijani ze u mješevitu družtvu izmedju granja, da se duša opet ogriesi, pak opet na vršak potegne: *nitimur in vetitum!*

Digitized by Google

Odavle izvadjam ovo: Što irostranci ne poznadu ove naše okolice, prem da je onoj posve slična, pače u nječem još i ljepša, a što onu u zviezde kuju i polaze da nije ničija zasluga, nego pisaca, koji su onu proslavili. Kano što u obće ima u svietu mnogo toga, što je samo za to liepo, što ga je koj auctoritet za razigrane mašte liepim prozvao. Tà i malena Grčka ne bi bila pozobala ona dva miliuna Perzijanske vojske, da se nije Thukididu svidjelo tako napisati, ali mu je i zaorio Ciceron svoj: *Quid non potest Græcia mendax.*

U Zidanom Mostu razstadosmo se s Bečkim drugom, što misliš kako? Na Hrvatska: oni piše bratinstvo, a ja svjedočih!

Od Zidanoga Mosta, koja se škulja može prozvati strašno liepom, ili strašno romantičnom, pa sve do Ljubljane ne dogodi nam se nižta znamenita, osim što na željeznici sjedosmo u tretju klassu. Zar od skuposti? Skupac ne putuje, već u vražjem kutu broji žutake svoje. Dakle od nevolje? Tko od nas ima u žepu tri stotine forinti, i puši tudje cigare sve po devet krajcara srebra, kano što sam ja činio, onaj ne zna za nevolju. Ali pomislismo: Do prve ne dotiče nam niti diplomatička ugladjenost, niti kesa; drugu kano svoju dobro poznajemo, hajde da učimo tretju, da vidimo kako se narod vlada na gospodskom mjestu. Da je tu bilo dosta pušenca i trenca, pače da je trebalo mnogo trenca, možeš si pomisliti, ali u kakovu si kolu, onako pleši, te ja zametnem govor s okitjenim Kranjcem. Nesrećno grlo, a još nesrećnija želudčetino, što me opet tjeraš iz umnih sanjarija mojih? za što dušnomu poletu momu svigdje put zakrčuješ? Ali neka te, i po krvi si i po mlieku srodan momu, da vidim što ćeš poroditi. Prijatelj mi Kranjski zaklima vikati, kako mu ima već šestdeset godina, pa da mu još čišta krv teče u žilah. Na rieč "čišta„ uzdahnem duboko, te kakova je moja, pomislim: nečista, okužena siedom i okužena neumjerenoštju, okužena kužnim zrakom gradskim, ali neka bude, evo me kržljavca. Ako me vjetar propuše, evo kašlja, ako prokisnem, eno nazebe, ako me sunce od ljubavi nješto vruće zagrli i obasja, eto glavobolje; ako se popnem dva hvata u višinu, eno ti vrtoglavice. Ali što? kržljavca? Nipošto! Ako i jesam, ne ću da budem, kano i onaj brat Kranjac, koga su vordali uz neprestanu viku njegovu: *Jaz se pa le ne dam!* Ako ne mogu drugo, a ono mogu sjedjeti i ležati, pak i to je junačtvo, ma i žalostno, ali svakako veće, nego li onoga pijanca u Rogatcu, koj si je uvjek želio kakov ležeći posao! Na to stadoh razmišljati o uzrocih sadanje kržljavosti, proplakah nad narodom paličastim, uzkoprsnim, okostničkim. Ali pomisliv, da je ljepše vidjeti, gdje se hlaće previjaju oko štapičnožica, nego kad na mužku napeto stoje, da odkako se je čedna suknjica izobrazila u krinoline, od iglica postaju bumbače; da se sada izpredena tjelašca zovu nježna, vita, tanka, a napokon da nisam sam u toj sitnoj družbi, razvedrih se ponješto. Eto, brate, kano što pčela i iz pelina sisa med, tako ti i ja od trbuha dodjoh do prekrasnih abstrakcija, al si njedno poželih onu jezgrovitost svoga govor — druga, do koje se ne ću jamačno nikad domoći, jer *urit mature, quod vult urtica manere.*

O Ljubljani ti mogu kazat, da je u obće čištja i ljepša od našega Zagreba, osim položaja, komu ne ima skoro druga, pa to me žaloštju po

Digitized by Google

klopi; ali pomisliv, da su našega starca stali u najnovije vrieme liepo *biksati i voštiti*, ako i u posudno ime, razvedrih se ponješto nadom, da će ga divni položaj i umjetno nastojanje do skora uzporediti s ljepšimi gradovi. Njekoliko Ljubljanskih ulica, osobito pako ona, kojoj na kraju stoji stolna crkva, zanose nješto na Gradačku, Bečku, velegradsku, ostalo je razštrkano, ali čisto. Da se je grad uzastopce popeo na ono brdašce gdje stoje one dvie kuletine: jedna kulica, a druga podrtinica, krasna bi mu brda, kojimi je sa tri strane zaokružen, služila za sjenu, u kojoj bi on sjao kano žarko sunce; nota bene, da ne ima magle, koja se ovdje kano u svojem zavičaju širi i bani, uprav kono što si je bura obrala bieli, pače mrki Senj, za sredotočje orećega djelovanja svoga. Početkom kolovoza, kada se prozračno svodište nebesko razastire nad cielim našim svietom, Ljubljana zastire gustom koprenom Ambrozijanske maglice dražesti svoje, da jih znalično sunce ne razgleda: upravo kano kada stidna djevica jutarnjim odjelom sakriva dražestno liere svoje: do deset sati u jutru ne vidiš u Ljubljani skoro ništa. I ta bi me prednost bila razšalostila, da me ne bude razveselila misao, da je naš strašno romantički Brod (na Kupi) još mlogo maglovitiji; ovdje se bo čini, da su se sve vještice, more i vukloďaci sastavili, da se neprestano povijaju nad pritištjenim gradom, ili kakovo je ime onomu fantastičnomu zakutnjaku. Nije dakle čudo, što su se bratja Kranjci, braneći se od strašnogo toga silnika, sdružili sa nepredobitnim uprav naškim Vinkom Lozićem, koj netom razpršuje i brige i maglu: gdje se bo oči krese, ondje i najguštja magla postaje zračnim svjetlom. Da živi čovjekoljubni naš domorodac! — Ne ima jamačno grada, u kojem bi bila svjetlija sgrada, nego što je u Ljubljani; u njoj bo ima golemo ognjište: odakle prskaju iskre svih mogućih umnih oganja: tu se je namjestila elementarna škola, gimnazija dolnja i gornja, koje si bistre um muzeom i bogatom knjižnicom, razblažuju srce čarobnom glasbom, a čvrste i uvijaju uda tjelovnom vježbom, pa svemu je tomu pristupila još prpošna realka, vičuć na sve grlo, da su druge vatre samo žalostni ugarci prama buktećemu plamenu njezinu. Toliko se svjetlo potamnjuje mrkom odorom, valjda poput staro-grčkih mudraca, koji su svjetlu glavu svoju mračili razkuštranom kosom i dugučkom nepoćešljanom bradom, jer da se sjaje i jedno i drugo, zableštjivalo bi oči. Ali muzeja ne vidjesmo, jer o praznicih valja da i čuvari praznuju, a ostalu sgradu pokaza nam prijatni ravnatelj realke, koga nadjosmo kod Slovenskoga vratara. U liepoj knjižnici, brojećoj 22,000 knjiga nadjosmo bogatu podknjižnicu slavnoga Kopitara, koja bi mogla dobro poslužiti Slovenskim filologom, ako se ne drže bibličke izreke: *Litera occidit, spiritus autem est qui vivificat.* Čusmo, da i drugi zavodi imadu knjiga, ali da jih čuvaju samo kano osebunjke, valjda, pomislih, da se i u tom pokažu kano vjerni sinovi razkrpane majke.

(*Dalje*)

Nješto o Pelaškom jeziku iliti Ilirskom sada Arbanaskom.

od prof. S. Ljubića, upravljatelja c. k. Muzeja u Spljetu, uda c. k. Odbora za uzdržavanje i istrašivanje starih spomenika u Beču, Arkeologičkog družtva u Rimu itd.

Linhart u djelu: *"Versuch einer Geschichte von Krain"*, poslie nego je vrlo i tanko razložio vrilu izločanja i povesti Arbanasa i Slavjana, završuje: "Dakle Skipetari su unuci starih Ilira, a ne Slavjani u Slavoniji, Hrvatskoj i Dalmaciji... Pisatelji povesti Slavjana ili s lјepočinstva, ili radi taštog častoljubja, ili po svjedočenju vodjeni, neteměljito su Slavjane imenovali Ilire, po taj način su taj laživi začetak razglasili, da Slavjanskomu narodu, koga su ponješto poznavali, dobave jedno častno starješinstvo, po djelih i udesih ovog puka toli slavnoga". *La Saye* drži stanovito, da su stari Iliri govorili Arbanaškim jezikom, i da je ovaj ostanak Pelaškog narječja (*Atlas historique*).

A. Balbi u djelu: *Atlas ethnographique du globe, ou classification des peuples anciens et modernes d'après leurs langues, Paris 1826*, sadinjenju dulnovite izvjestnosti, bivši sakupio mnienja svijuh prednjih pisatelja i sravnao jezike pomoću najvrlijih umova svoje dobi, čisto spovieda, da Arbanaški jezik jest jezik starih Ilira. I *C. Cantù* u občinskom sgodopisju (knj. 6. Torino 1845) piše: *"Lungo la riva meridionale del Danubio sta l' Illirio... l' abitavano parte Celti, parte Illirii, istanziati nell' odierna Albania, e così nella Dalmazia propriamente detta Illirico, nell' Istria e nella Pannonia, e forse si perdettero, mescolandosi cogli Slavi, che occuparono dappoi quel paese"*.

Premudri *Xylander* s djelom: *"Die Sprache der Albanesen oder Schkipetaren von G. Ritter von Xylander, Frankfurt am Main, 1835"* okoristio je veće, nego svi drugi gore imenovani ovaj pretežki opori djelak domovinskog sgodopisja. Na dospjetku slovnice pomenute iznosi 48 listova na način nadometka s naslovom: *"Andeutungen über Verwandschaft und Abstammung der albanesischen Sprache"*. I ovdje poslie nego je izvedio mnienja najizvrstnijih jezikoslovaca da pokaže, da su sadašnji Arbanasi unuci starih Ilira, i da njihov jezik jest upravo stari Pelaški, kaže što je s ovog on isti naučio. Govori, da u jeziku Ščipetara nahode se njeke rieči bez bistrene razluke, a njeke druge u korjenivom naličju, koje su pako sada u običaju u njekih jezicih. Uz to izvodi 3500 riečij Arbanaških, po njemu sakupljenih i upoređenih, na način rječoslovnika i njih sravnjuje s drugimi isto značećim od različnih jezika uzetimi. Kroz takovo sravnanje upoznao je, da ono 3500 sadrži mal da ne 1800 riečij inostranskih. U ovom broju ima: *190* Turskih, *400* Grčkih, *650* Latinskih, *500* Njemačkih, a *60* Slavjanskih. Razmišlja uz to, da ono 1800 riečij, koje su ostale nerazdieljene, no spadajuće na Indo-Germanski jezik, umalilo bi se, kad bi se još dignule rieči Baškog i Čudskog narječja; i po taj način veće postalo bi utvrdjeno starinstvo veliko Ščipetarskog izgovora. Za tim po urednom imenoizhodnom pretresanju pokazuje svojstvo u njekoliko rječij Arbanaških s odpovieđivim Germanskim i Sanskritičkim sabranim iz medju imena svakojako potrebitih čovjeku živućem u stanju prvašnje prostoće, i još iz je-

Digitized by Google

dnakosti pismenstvenih načina medju istimi jezici izvodi, da Arbanaški jest grana Indo-germanskog, i za tu opadjuće na starodavni puk. Napokon zaglavljuje, da su sadašnji Arbanasi unuci starih Ilira, a obćenito prepodavnih Traka.

Najskoli dodati ćemo sud najizbitnijega muža, koj se je skoro o ovom predmetu jako postarao, i koj ga je na ponajviši stepen svjetlosti podignuo, velju D.ra Ivana Jurja *Hahn-a* (*Albanesische Studien Wien 1853*). Piše ovaj iza dugog i predubokog pretresanja svakojakih jezikoslovnih i povjestnih dokazivanja: dass *Die Albanesen* keine Slaven sind, und mit keinem andern bekannten Volke nähere Verwandtschaft zeigen, die freilich kümmerlichen Quellen ausser der slavischen keine Einwanderung melden, die bedeutend genug wäre, um ein grosses Volk zu schaffen, so darf man annehmen, dass die heutigen Albanesen die Nachkommen der vorslavischen Urwohner des Landes seien„ (s. 213). A malo podlje nadomeće: "Die nördlichen Verwandten dieser Pelasger, welche in Epirus, Makedonien und Illyrien sassen, behilten aber ihr angestammtes Idiom bei, bis die Bulgaren in Makedonien und die Serben in Illyrien einwanderten, und das was etwa vom pelasgischen Resten dort übergeblieben war, in den Zuwandrern auch sprachlich aufging. Albanien wurde zwar auch von Serben und Bulganen überschichtet, hier gelang es aber dem alten Volkselement das zugewanderte zu besiegen, und auch sprachlich zu verdauern. Die Albanesen verdienen dieser Ansicht zu Folge den Namen Neupelasger„ (s. 224).

Iza svjedočanstva do sada izvedenih iz knjiga najglasovitijih jezikoslovaca Europejskih, kojim se jedinito pristoji, da ovaj predmet razsude, nadodat nam je iztraživanja našeg prijatelja i sunarodnika *G. P. Nisitea*, koj se jako potrudio, da razjasni ovu stranu domaće povjesti. Opisao je pomnjivo običaje starih Ilira i Slavjana, i po tom jih sravnao, da tim načinom upozna stupanj njihovoga narodnoga roulstva. Smatrao je najprije pomanjse obsluženja mrtvačka i pirna, igne, kolo, učitanja itd., koja su se nahodila u običaju kod Ilira i Slavjana, navlastito po djelu Lanbarta, i budući jih sravnao radi njihove najveće neskladnosti izveo je da Iliri i Slavjani sasma su različni, i za to da naše najstarije izločanje nije Slavjansko, već prije Pelaško, i da jezik Arbanaški, ostanak jedini Pelaškog, bio je prvi, koj se u ovoj pokrajini govorio. Evo kako taj pisatelj naš piše kad povieda, kako ovaj jezik Arbanaški iz Dalmacie izčeznu: "Kad bi se tko „ zabavio, da razbroji ljude smaknute u vrieme Rimskih vojevanja, koja „ istomu Rimu, je svjedočenju Rimskih povjestnika, biahu skuplja nego li svi „ Punički ratovi, a Ilirskoj donesoše mal da ne cjelovito opustošenje; kad bi se „ nizložilo smanjkanje naseljenika, koje se dogodilo u Dalmaciji, kad se „ uvjetova podati carstvu 70,000 vojnika svaku godine, koji su vipak na da- „ leko tja do Arapske vojevali; kad bi se upoznao broj ljudij pobijenih „ mnogo krat na hiljade u vrieme zapadnog i istočnog cesarstva od pridо- „ hodnih naroda, koji su kadkad u pustoš obračali ovu državu razoružanu „ i oslabljenu, i straćenih kroz unutrene strašne bune, kojim su uzrok bili „ nemili usilnici, koji, da svakojako dostignu kraljevinu, mnogo puta su ove „ strane porazili, gdje se razaširala njihova ponosnost i osorštvo; kad bi „ sgodopisci naši ovim redom potrudili se, da izpišu domorodnu poviest:

Digitized by Google

„ lasno bi se upoznao uzrok opustošenja Ilirske, i vidilo bi se, da se je „ iza takih nevolja ono malo što osta od staroga Ilirskoga pokoljenja, uz„ držalo do danas u Arbanaškoj, osim onih, koji su sa skoronaseljenici „ stopili se„.

(Dalje i svršetak)

KNJIŽEVNI PRETRESI.

2. *Srbski Car Stjepan ili smrt Dušanova od prof. M. T. Jankovića.*

(Dalje).

Njegov spjev počinje ovim stihom:

Oj, Bože mili na svemu ti hvala!

svaki pak period ili podobnim, ili od prilike ovakim: *Bože mili i Bogorodice! Vala Bogu, vala jedinome! Oj vala Bogu i Bogorodici! Bože mili čuda velikoga, čuda nevidjena!* i tako u spjevu od blizu 1100 stihova ima do 15 ili 16 takovih uzklika. Vidi se iz svega spjeva da ga je stihotvorac osobitom pobožnosti kanio pomazati; to mu ni pošto ne ćemo zamjeriti; ali pobožnost ne ima izticati ovakimi prozaičnim uzklici iz ustiju samoga spisatelja, nego izdjela predstavljenih lica. Kad se, na primjer, Dušan nakanjuje da osvoji Carigrad, da ova stolica kristjanstva zajedno sa rišćanskimi svetimi znamenji ne bi pala nevjernikom u ruke, kad Carica Roksanda pobraja, prem da do dosadljivosti dugo, sve crkve od loze Nemanjine podignute, i dodaje svojemu mužu

Tvoji dvori kuća sirotinska,
U njima su tri sovre zastrte
Pune ljeba i crvena vina.
I prismoka, kad je čemu vreme.
Nit se prazne niti pribiraju,
Do što s jednom obnoć pretriesu;
Obdan s menja ništi i ubogi,
Te so rani ljebom bijelijem,
I crvenim pričešćuje vinom;
Jošt ti tkaju hiljadu razbojá
Moro sukno i bijelo platno,
Te odevaš ništa i uboga.

na ovih je mjestih pobožnost udesno izražena. — G. Janković odveć se i svačemu čudi u svom spjevu, gdje baš čudu ne ima mnogo mjesta;

No da vidiš čuda nevidjena:
Car i dosle slavu proslavljao,
No vojvodam poručivo nije
S sobom sitnu da dovedu vojsku
Bože mili čuda golemoga!

I tako čuda, inače sa svim prirodna, na sto mjesta skaču pred oči spisateljeve. — Ako tko godj obične rieči progovara njemu se svagda po narodnih pjesmah zahtjelo reći da mudro besjedi. — *Suze* pak to vrlo lahko i obilno teku: *plače* car što ga carica pita za uzrok svoje brige; on *plače* kad ide na vojsku i s Caricom se razstavlja; *plače* patriar kad je car pobrojao svoje junake i prijatelje; *plače* vojska kad se car pobolio, i *plače* kad je umro. Okrom ovih posljednjih suza g. Janković mogao je sve ostale slobodno uštediti, i

Digitized by Google

ne predstavljati nam tako plakavih junaka. — *Sunce* nije moglo izostati; da pače ono igra veliku rolu u smrti Dušanovoj; *sunce* sagleda djerdan na carici, i caru Stjepanu puce pod grlocem! *sunce* bi svoju stazu ostavilo, triput bi silazilo moru, tamo se umivalo, i opet k nebu podizalo, i boravilo nad Sofijom, crkvom do sudnog dana! Sreća za rod čovječi što veličanstveno sunce ne zaustavlja tako lasno svoj tečaj, već naučeno na divni stroj milióna svietova i ne osvrće se na take sitnice kao što su Caričin djerdan, carevo puce, pa i crkva Sofija. I same hyperbole moraju biti razborito izabrane i predstavljene, inače ili su nakazne ili smiešne. Takim istim napreginutim glasom Carica je zorica, a car uvjek sunce, koje se vrlo rado u moru kupa; pak kad se car uputio s vojskom k Carigradu, i same vile, kao njeke lude bake varaju se i misle da je sunce obratilo svoj tečaj od zapada k istoku; no srećom njihovom tu se desiše tri svetitelja: Petar, Nikola i Ilija, koji ih obavješćuju da ne luduju, jer ono nije sunce, već je car Stjepane. Ovdje je stihotvorac povriedio ono poznato pravilo kritike koja zakračuje *miscere sacra profanis*; i doista nakazna je ova smjesa poganskih vila sa hristjanskimi svetci. Vilam nije bilo nikakva mjesta u spjevu koj je sav zadahnut duhom onako hristjanskim. Pa i svetitelji ničemu upravo ne služe; spisatelj nije jih znao tako uplesti u dogodjaj da tamo nuždni budu. Na protiv on jim je tako nevješto rolu opredielio da je ova za njih poniziteljna, i na koncu njekako smiešno izpada; jer svetci, počem su Vile obavjestili, uzimlju se razgovarati medju sobom, te sveti Nikola kaže s. Petru: Ja sam kao sprovoditelj putnika otišo za carevom vojskom, Ilija ide da ustavlja munje i plahu kišu; ali kakva ti, Petro, ovdje imaš pošla? a sv. Petar odgovara da se Carigrad ne će bez krvi uzeti, i za to da on ide tamo da pribira duše, i vodi jih raju nebeskomu. Pa na koncu što se dogadja? u prkos Iliji, gospodaru groma i kiše, kiša i snieg padoše, te car nazebe i umre, vojska se bez boja kuće vrati, a za njom sv. Petar praznima rukama; a sv. Ilija vrlo po svoj prilici ljutit što ga ovaj put kiša i munje ne poslušaše. Jedini sv. Nikola nije se badava trudio s neba pod Carigrad ići! — G. Janković uzeo je iz narodnih pjesama i ono povtoravanje kratkih perioda, koje je on prieko mjere umnožio. U tom ne leži nikakva pjesnička ljepota, već dosadljivo otezanja. Onako povtoravanje znak je prvobitne patriarkalne poezije, koje se u sadašnjoj poezij, na ukusna pravila svedenoj, ne može trpjeti. — Spisatelj je i u jeziku narodnu povočnost i nepravilnost sljedovati htjeo: tako ćeš naći: paćaršia (patriaršia); namastir; karivil (karanfil); na zor; zakvaliti; jelek; avaz; Ozia (Azia); molim se tebe (tebi); prosti mene (meni); slava tebe (tebi). Može se reći i govori se "*silu crkavu i zadužbina*„ ali ne *silne crkve i zadužbine*; ove nijesu sinne; rieč mora točno izražavati misao. Takodjer valja izbjegavati *pleonazme*: "*a bez broja mnogi svoštenici*„ kad su *bez broja*, na što ono *mnogi*? — Sam ti jedan tužan i nevoljan,

Sam ti jedan crne brige brineš!

Digitized by Google

Kod prvoga stiha izlišan je drugi. — Izuzimajući ove mahne, jezik je u g. Jankovića zamamno lieп, jasan i dosta pravilan, a stih mu je tečan; ali ne lina kratkoće ni vibracije u slogu. Ne odobravamo ni smjesu razrječja ekavskog sa jekavskim: uzmi li jedno, ili drugo. — Predmet je spjeva sa svim mršav; jer u stvari ne ima drugo nego pohod jedne vojske, koja, izgubivši cara, vraća se s pol puta nazrag i ne opazivši neprijatelja. Na izbor predmeta valja svagda zdravo paziti; samo stvarajućim duhovom dato je mršave oploditi, i tada još veću slavu zadobiju; ali duhovi neplodni svakad padu pod bremenom takog preduzetja. Što ima sa smrti Dušanovoj? Carica u gradini, prem da kaže naivno kao prosta šena iz narodnih pjesama:

Zazor mi je u te i gledati,
Da kamo li s tobom besjediti!

pita cara za uzrok njegove brižljivosti; car joj se ne izjasnjava, nego pozivlje na slavu vojvode, i tu im kaže da je naumio osvojiti Carigrad. Sa slave ide se na Kosovo polje, a odatle put Carigrada. Car umira na putu, i vojska se vraća kući. Gdje je tu pokreta, gdje raznobraznosti, gdje one žive zanimljivosti, koju svaki epični spjev pobuditi mora? Što se u dviesta, trista stihova izkazati moglo, za to je spisatelj upotrebio blizu 1100! nije čuda što mu je spjev izpao onako otegnut i razslabljen. — Ali g. Janković i drugu je veliku pogrešku učinio u obziru predmeta. Ovaj je istoričan, a on se na istoriju nije osvrtao. To kritika ne dopušta. Tko je iz poviesti predmet odabrao, taj je sebe za poviest vezao, i ne može je premebregnuti. Dopušteni su mu mali anahronizmi, da što preinači, ali jezgra poviestna mora čitava da ostane. Car, pobrajajući svoje velmože i države, imenuje među prvimi mnoge izmišljene, ili koji su prije i poslje njega živjeli, ili koji za njegovog vremena nisu još sjedali među velikaši; a od drugih spominje kao svoje, zemlje kojimi nije nikada gospodovao, kao što je: Slavonija, Hrvatska sa Zagrebom, Krajina sa Ljubljanom i Trstom, Dubrovnik u Dalmaciji, Solun u Macedoniji itd. Od srodnih plemena s kojimi u ljubavi živi spominje Dušan kraljicu Moskovsku, prem da je onda Moskovsko carstvo stenjalo pod Tatarskim jarmom, podieljeno na kneževine, i da je veliki knez u Moskvi bio krotki Ivan Ivanović; tako spominje i kraljicu Poljsku, prem da je onda u Poljskoj vladao Kazimir veliki; tako u Češkoj kaže da liepo živi sa Ljubušom, prem da je Ljubuša umrla prije tisuću godina. Tu Dušan spominje i cesara Bečkoga i kralja Pruskog, kao svog prijatelja, prem da u ono vrieme Austrijskomu carstvu i Pruskoj kraljevini ovije ni traga bilo. Žena Dušanova zvala se Jelena, a ne Roksanda; Uroš, kad mu je otac umro, nije bio nejako djetence, nego mladić od 19 godina; Vukašin nije za života Dušanova bio kralj, nego je takovim postao počem je Uroš na izpražnjeni carski prestol sjeo; vojska koju je Dušan poveo na Carigrad nije trista nego osamdeset tisuća iznosila; najposlje ovaj car ne bi sahranjen u visokih Dečanih, nego u hramu s. Mihajla, arhistratiga, blizu Prizrengrada. Ovake pogreške poviestne tim manje

Digitized by Google

daju se opravdati što niti su nuždne bile, niti su okrasile spjev. Sve skupa uzevši g. Janković, okrom jezika, nije razumne čitatelje u ničem drugom zadovolio; nije njim pokazao ni duha ni pjesničke vještine; mali broj ljepušastih mislij što je tamo amo razsjiao uzeo jih je iz narodnih pjesama, a nije jih ukusnom razboritosti rabio. On će pametno učiniti ako se sa svim oda narodnoj ekonomij, koju je izučio, i u kojoj je već dao o svom znanju ljepih dokaza; tamo će on moći biti i koristan i dičan; ali ako ne posluša naš iskreni i dobronamjerni savjet, no ostane uporno kucajući na vrata pjesničkoga hrama, možemo mu, mislimo, slobodno proreći da se iste ne će pred njim nikada otvoriti.

M. D.

SVETO PISMO. PRIEVOD PREČ. G. ŠKARICA.

I. Č. u Beču.

II. (*Dalje*).

Grčki dual ima samo dva padeža, iliti dva lika za sve padeže; i Arabski ima ovoliko; ali naš je bogatiji, on ima tri. Ove iste pisane knjige, prave Hrvatice, svjedoče, kakov je tretji lik na dva padeža: Genitiv i lokativ. Evo iz *Vrbanskih Pred.*:

I tako na ta isti dan *obiju* (Ivana Krstitelja i Evangjelista) je blagdan, er sta se oba ta dan prestavila. — I dva, ka sta tim istim jadom (otrovom) umorena:... poj (d) ter póstavi moju suknju na telesa *mrtviju*. — Tudie (mahom) je djaval pobigal od *njiju* (muža i žene). — Er to matrimonij (sic) ni učinjen s voljû *obiju* (mladóga i mladé). — Ere Adam je imel 2 sina, Kaina i Abela, od *kiju* jedan.... — Abraham dva sina je imel, od *kiju* jedan, to je: Isav.... — Kako veran artir (sic) popade artira neverna.... er dela *njiju* ne skladaju se. — Zapovidi jesu i *tiju dviju vremenu*.... — Da ćk (človik) ima nadstojati *v dviju stvariju božanstveniju*.... — I ćiča *tiju dviju uzroku* ne samo se vesele anjeli.... — Zač se zvoni proti vrimenu? Ćića *dviju stvariju*. — Od *dviju postolaru*, od *kiju* jedan.... — Bila sta dva čka osnjena.... jedan od *njiju* vele krat prizival je Bzenu Divu Mariju. — Ča si se zaplakal na *očiju*? itd. — A *Predikac Dalmatin*: I ona dva sina Eli-erejeva izidosta van proti neprijateljem.... i kada povidaše otcu *njiju*.... — Da bi bila dva čka.... a jedan *njiju* da bi bil domaći: — Sagriša po dva zakona va *njegoviju dviju zapovidu*.... — A po njé *dviju sinu* moreš razumiti naš razum. — Ove svete i posvećene besede jesu rečene po Isuhristu svojoj dragoj majki, kada staše ona pri *nogu* svojega sina na križi viseća (a ne: *visećega*). — Ona žena imiše 2 polenci (polence), od *kiju* jedno.... itd. — Vidite, dragi čitatelji, kako liepo i vjerno luče dual po svih trih spolih, i po svih trih padežih, vjerno rekoh, jer tako mi istine, ni *jedan put* nije na mjesto višebroja, nego *svagdje* vrši svoju službu *). A tko ovako nauči predikača? Za isto ne Latini, niti Italijani, niti Niemci, niti Magjari, jer za ovo ne znaju. Otci i majke, susjedi i sudjede, seljani i seljanke, gradjani i gradjanke, rodom Slovjenci i Slovjenke, ovako njiju naučiše: kako znáhu tako učáhu. A sada? Sada nam ne znaju i mnogi gramatici ovako učiti! njekim se i ne sanja o dualu, ne imaju o njem ni slieda u svojih slovnicah! dapače njeki se čude, rugaju, sramote, ako ga uči koj slovničar! Ali naopako onomu je sramota, koj ga ne poznaje, a piše slovnicu. G. Babukić i ovdje pokaza, da je *aliud latine loqui, et aliud grammatice*.. Slava mu! Ipak i njemu moram malo prigovoriti. Njegova slovnica kaže, da je dualu genitiv i lokativ ovakov: *bo-kuh, rak-uh, nog-uh, oči-uh, uš-iuh*.... a ovo nije istina; jer ne samo dva imenovana svjedoka, nego tisuća inih ne ima onoga *h* na krafu — pravo *ni jedan* pisac (devetnaestoga vieka ne računam) ga ne ima. U nijednoj knjizi nij ga našao Dubrovsky, u nijednoj Hanka: za isto nije ga našao ni g. Babukić. Da za što ga je prišlo? On sam zna najbolje, a ja bih lagko pogodio. Ove mu je velika pogreška! — A valja li pisati: *ušiu, očiu*, ili: *ušiju, očiju* itd.? Prava je istina, da žadnje valja. Da, najdoh u njekih naših pjesnikov: ušiu, očiu.... ali *vanjek* za tri slovke, dakle....

Jošće prigovaramo g. Babukića, što dvobroju nije dao pravoga mjesta, pak ga učenik prvim pogledom ne vidi, niti ga može lagko zapametiti; mjesto mu je u sriedi, medju jedninom i množinom, jer „opposita juxta se posita magis clarescunt„. Ona je strahovita, koju vidjeh u njekih slovnicah: da -*ma*, -*u*, -*iju* (*hljebima, sužnjimo, ženama, stvarima, kostiju, ušiju, očiju, vašiju, kokošiju, nitiju* itd., *sviju, njiju*...) je za za višobroj! Risum teneatis amici! I ti Nevene imaješ: *sviju* m. svih! A njeki nam

*) (*U zadnjem br. Nevena, na zadnjoj strani u drugom stubcu, u 14. redku izostala je riječ nego; smisao je dakle ova: nije ono ma rabilo nikad i nigdje nego za dvobroj. Ur.*)

pisu: "5, 13, 17 *noguh* visoko!„ Tà što je *dèvè nogè* visoko, nije 5, ili 13, ili 17....

Pokazah, a može bit i dokazah, da imamo dvobroj, i kakov je, i koliko ja je — Bog dao da bi koristilo! ne bilo već meteža ni onoga nagovaranja učiteljskoga: za Boga ne čitaj té knjige, ni toga lista, ni toga časopisa, jer se naučiš krivu jeziku! Sada bi mi dokazati, da *triala i kvadriala*, n. p. "tri vola, četiri vola„ ne ima čisti Slovjenski jezik, nego za ovoliko da mu rabi višebroj, kako svjedoče sve naše knjige pisane do onda, do kada pisci znahu, što je i kakov je dual; ali mi se ne će, niti mi je lazno, prem da bih mogao iz lagka, jer imam sve gotovo za ovu istinu — jur je njekoliko ljet odpokle pobiram svjedoke. Meni se ne da *sa sve jurare in verba magistri*, osobito kada ov uči ovako a on onako. — Prečastni g. Škarić čudom će se čuditi, za što sam ovoliko govorio o dualu. Prvi razlog jur napomenuh, a drugi jest ov: da svatko vidi, koliko pravo imasmo onako tužiti se na njegov metež. Još će je jedan razlog: ne valja ono "ma„ za tri padeže, nego ca dva; za lokativ je: "u„ i "ju„ ("uh„ i "juh„ po njedan način). Da bi i na ovo pazio! — Sada mi je štogod poviedati o tretjem broju, o množini. Hvala i čast g. piscu: u 11 "snopiću„ lièpo su popravljeni oni tri padeži: 3, 6 i 7 po svih trih spolih. Kolika korist našemu svietu, kolik napredak našemu književnom jeziku! kolika pomoć našim popom, našim predikačem! A kakov mu je sada on padež, o kojem bi se moglo napisati glumu i tragediju, drugi višebroja? Onakov, za kakov ne znaju Slovjeni — *ah*. Mi ga prosimo i molimo, da nam i ovo očisti. Da bi nas uslišao! Nadamo se da hoće, jer onakova pogreška ne smije ostati u onakovoj knjigi. Jur njekoliko krat rekoh, koliko škodi jezik jeziku: i što se je sgodilo našemu hu, drugi jezici su krivi, naši susjedi. Ov glas, ili pismo za ovakov glas, ima u južnih Slovjenov trojih prijatelj; jedni ga nemilo gone iz njegove prave starine, koju mu brane nebrojeni svjedoci: dakle oni su mu neprijatelji; drugi ga sile, da više djela nego mu je odredjeno od svih naših djedov: dakle ovi su mu nepravedni; a tretji mu davaju što je njegovo, što ga dopalo: ovi su mu pravi prijatelji. Vele nam je drago, što se g. Š. čuva prvih (lje najdoh: *orvati* mjesto *hrvati*), kojim je pisarija mútna, tamna *), zapletena, smiešna, pravo ne Slovjenska.... kako da su njekakovi Vlasi ili povlašeni Slovjeni. Sbilja! rad bih znat, tko je kriv, što onako krivo govore, jer djedi im nisu onako; što onako i pišu, znam tko je kriv, nevaljalo, nespretno načelo: *piši kako govoriš*. A tko ne zna, da "svaka vas ima svoj glas?„ Čuvajmo se onakove odluke! a držmo se ove: *piši pravo i govori kako piše, koliko može*. (*Dalje*).

SMJESICE.

— U Englezkoj vele da nije ništa bilo od tako očevidne koristi, što su javne knjižnice. Javne se zovu za to, jer tu može ulaziti, tko hoće, gospodin i negospodin, seljak, vojak itd. tko umije čitat. Tuj su po stolih časopisi za narod, knjige i to najnovje; u što je najljepše ne plaća se ništa, nego trošak se kupi od dobrovoljnih prinesaka.

— Nesreća što je postigla parobrod "Austriju„, broji se medj najveće nesreće parobrodarstva; od 538 duša što je bilo na njem, poginulo je 471.

— *Slovenske Noviny* spominju, da je Rimski car Vespazian, 60. god. od por. Is. prvi zapovjedio stalne plaće učiteljske. Ako uzmemo, kako je to davno bilo, a sad se spominjalo, skoro da i nije čudo, što mnogi učitelji imaju takovu plaću, kano da je i ne imaju; n. pr. prije 10 godina bjè razpisano mjesto učitelja u — ne znamo kako se zove, i tuj su izbrojeni dohodci učitelja, kojih doista nije malo, jer su *osmeri*; evo: 1) od svakoga djeteta dobije na mjesec 3 kr. i po jaje. 2) Za orgulje što igra čitavu godinu 2 f. 45 kr. 3) od sprovoda kad dobro pjeva od svakoga "otče naša„ 3 kr. 4) Za svako dìcte *zimi* 10 glavanja drvi; 5) Od kapelana (ako jeste) jedne čizme (a kapelan ima sàm 2 f. na mjesec gotovoga); 6) Od scoskog sudca na mjesec 8 kr. za duhan, pušio ili šmrcao ga il grizo ćiku; 7) od mrtve mise (za organ i pjevanje) koliko mu se dadne, biva od prilike 2—3 fr. na godinu; 8) za svićе i ostalo svega skupa 22 f. 14 kr. na godinu. Danas ima učitelj toga mjesta 300 f., ral zemlje, 10 hvati drvi, bašću, i još koješta i još se tuži da se slabo hrani.

— U Zagrebu kaže njetko svoga psa, koj nosi slavni ime "Caesar„. Taj je pas čudovište, kažu. Ne samo da tjera vještinu s kartami, nego računa na svoju pasju pamet sve četir vrsti računa itd. Onomad vele da je odgonetao ove zadaće. Ako je 100 opeka za forint, koliko treba dasaka za moj ziden dimnik? ili Ako je do Savskoga mosta četvrt sata, po što su jedni opanci u Karlovcu?

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *Gosp. Jos. Mišk. u Djak.* Dobro, Hvala šta sabraste molimo i više. Preporučamo Vam se još za kojega Klon.

— *G. Grèk. M. u B.* Oni broji Nevena poslani su *Fr. Jel* u *S.* neka ih odanle traži. Vam su broji poslani već dva puta i sto Vam ih opet poslasmo.

— *G. Grèk. Rom. u Glav.* Neven Vam se sveudilj šaljeo pitajte poštu, pa ako ne dobijete svih broja, prijavite se.

*) *Lani vidjeh čudo: Hrvat Hrvata nije razumio samo za to što jedan bez h govorio: ovo je prava istina.*

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 34. *Na Rieci 20. Studenoga 1858.* **VII. godina.**

Njegovom Preosveštenstvu
VISOKODOSTOJNOMU GOSPODINU
SERGII KAĆANSKOMU,

Novouzvišenomu Episkopu pravoslavne Eparhije Karlovačko-Kostajničke, Ličko-krbavske, i Primorskih grada Trsta, Rieke i Senja; pritjažatelju zlatnoga krsta za zasluge, i pr. i pr. i pr.

Nova zviezda sinù na istoku,
Blagim svietom Apostolskih svieća,
Svaki prostor zraka svog hoteća
Obratiti sunčanom utoku;

Da razjasni umjetnost visoku,
Po kojoj se stiže i osjeća
Lick, utjeha i pomoć najveća,
Bolnoj duši, a slabomu oku.

Ta je zviezda — po Carskoj milosti,
Uzvišeni Sergije Vladika,
Naše crkve zlatni stup i dika;

Kog duh dušom i srdcem se slaže,
Da nam sjajnim uzpjehom pokaže,
Svu blagodat duševne krieposti.

Nik. Boroević.

PREVOZNIK.

Slika iz Češkoga pučkoga života od V. I. Hálka.

Preveo Napoleon Špun.

II. *(Dalje).*

Na jednoj klupi sjedjaše prevoznik uz Marjanku. Tetam, gledajućim s prozôra u sobu, ne utečè, da se Frantik "k Strnadovoj njekako priteže„.

"Što tomu velite, kumo?„ zapita jedna namignuv drugoj, koja to odmah razumjè.

Digitized by Google

"Ee, mladost je radost! Samo se tomu čudim, da se je danas Frantik u krčmi pokazao; obično tu ni nogom o prag ne dirne„.

"Da, taj momak nije kao drugi. Al meni se čini, da to nije badava. Tiha voda brieg kuje„.

"Aj! gle! gle! Sad ju uze Tonik Kmohov k plesu. A ne čujete li ništa, da ju Kmohov hoće da uzme?„

"Što, može biti; oboje je mlado. Stari bi tomu, kako mi se čini, privoljo, jer Kmohov ima liepu kućaricu„.

"A što će prevoznik tomu reći„.

"Ene, što će reći! Kad to bude, bit će. Glavu si ne će odtrgnut„.

"E, e, gledajte, sad sjedi prevoznik i Kmohov uz Marjanku; svaki na jednoj strani„.

"Čini se, kao da se prepiru„.

Sadiju se zametnu medju njima prepirka.

"Ti si me liepo čekao! Ja sam se bio mogao razvikati, dok sam toga truhloga Martina dozvao„.

"Al si ga ipak dozvao?„

"Al kad! Da sam u onaj čas na drugom kraju bio, bacio bi ga bio u vodu„.

"U vodu?„ reče prevoznik kao ugrižljivo. "A za što u vodu? Ta valjda te je prevezó? Il si amo preptivo obučen?„ — Radovao se je, da se Kmohu nješta neugodna dogodi. — "Ja mislim, da je Martin bio na svom mjestu„.

"Al kad je spavó, morao sam ga probudit„.

"Baš za to je bio na svom mjestu„.

"Baš za to nije bio na svom mjestu„.

"Jest bio„.

"Tri sta vraga, nije bio„.

"A za što nije bio?„

"Za to, jer nisi ni ti na svom mjestu!„ Kmoh bijaše kao oganj. Uze prevoznika za desnicu, hoteći ga s klupe odrinut.

"Oho, gospodaru! Ti tako? Tamo ti je tvoje mjesto, patuljče, a tako samo làneš, pokazat ću ti istom, gdje si ti na svom mjestu!„ zaviknu prevoznik, te popadnuv ga za prsa zamaše s njim, da je kolo plesačem prodro, i u pol kola zatetunjao, te se na zemlju svalio.

Sve se dadè u smieh, te je bilo viditi, da je Kmoh osramoćen. Kmoh se diže hoteći se navalice pustit na prevoznika. Al ti što nisu plesali doskočiše tomu postavivši se medju njega i prevoznika.

Za časak bilo veselo kao i prije.

Prevoznik imadjaše Kmoha već dost. Na prevoznika se sapat — do vraga, to mu se još ne dogodi! A kako bi tu sramotu trpio, da se možda sutra o njem na prevozu pripovieda, da on — prevoznik ne znadè kako valja Kmoha ukrotiti!

Kmoh nije više plesao. Sa žbanjkom u ruki, hodao je od jednoga do drugog, davajuć pripijat [1]).

1) U Češkoga naroda nije običaj, da se čašami kuca, već tko hoće, hodi od jednog do drugog, nudeć, da mu se iz čaše napije. To se zove pripijati.

Digitized by Google

"Kmoh mi traži ortaka„ šaptjaše njeki sinak[2] prevozniku u uho, ali tako, da je Marjanka čuti mogla.

"Taj će jih nakupit!„ reče prevoznik na pol njemu, na pol Marjanci. Ponosio se je tim, da je skoro sa svimi sinci drugovao. A tim se mogli hvastat pred svojom djevojkom — Boga mi to je i vriedno, da se hvali.

"To ti kažem, Marjanko, da nisi više š njim plesala„.

"Kako ti drago. Al ako dodje, ne mogu mu odreći„.

"Samo kaži da ja to ne trpim. Ili ti je do njega toliko stalo, pa ti se ne će to reći?„

"Al molim te, ne počimaj opet. Inače ćeš vidit, da ću s tvojim Havlaš poći na ples„.

"Mani se šale. Velim ti, da š njim ne ćeš plesati„.

"A to ne ću„.

Ne trajalo dugo, a Kmoh dodje po Marjanku, da š njom zapleše.

"Ja ne hoćem s vami plesati„ odvrati mu Marjanka.

"Rad bih znao za što?„

"Frantik je tomu protivan„.

"Rad bih znao, za što?„

"To ne moraš znati za što! zavikne prevoznik„ popadè ga za ruke, u odtiže ga od Marjanke a baci ga natrag.

Kmoh se diže, te navali na prevoznika.

"Makar sto puta zasebice„.

"Vala mi to više ne ćeš učinit!„

"Lje ni jedan put!„

"Čim pružiš ruku za Marjankom, imat ćeš to opet!„

Kmoh bijaše najviše razjaren. Posegne za Marjankom.

"Odlazi, il ćeš odtegnuti noge!„ te ga Frantik tako srdačno sune u ledja, da je skoro pao.

Kmoh uhvati prevoznika za prsa, te se pusti š njim na hrvaču. Frantik ne bi lien, neg š njim pade o zemlju, te ga kao igračku iz krčme iznese.

"Sad, kukavice, odlazi. Ako se vratiš, kosti ću ti izlomit!„

Kmoh se više ne vrati. U krčmi bilo živo. Sve se skupi oko prevoznika, a svaki pripoviedaše, kako je znao, o tom što se dogodi.

Marjanka je bila, reko bi, uplašena.

"Momci, vidit ćete, da ću ja Kmoha izplatiti!„ reče prevoznik.

"Molim te, okani ga se već!„ presječè mu rieč Marjanka.

"Okani ga se ti, pa se ne će okol tebe vrtiti, ti gušćerice!„

"Frantiče, to si zapamti!„ Marjanka se od njeg odvrati. Frantiku istom sada na um padè, što je govorio.

"Marjanko, sad ajdemo doma!„

"Ajde sam, ja ću ostati. Toga nisam od tebe zaslužila„.

Frantik bi skoro zaplakao bio. Žao mu je bilo, da je Marjanku uvriedio.

"Marjanko, molim te, oprosti mi. Ta kukavica je svemu bila kriva„ pružaše Frantik Marjanci ruku.

---

2) Sinak (synek) se zove sin mogućnijeg seljaka.

"Sad ću se i ja jogunit!„ presječe mu: ona ne dade mu ruke.

"Pa dobro„.

Frantik si sada jednu pjesmicu za drugom davaše igrati. Više ni nogom ne ganu; sjedi za stol, popadre si rukom glavu te zače piti kao za inat, ne govoreć ni rieči.

III.

Drugi dan se govoraše na prevozu po najviše o tom, kako je komu juče u krčmi bilo. Jedni pripoviedahu to, drugi to — svaki nješto; svakomu se nješto dogodi, što je moglo biti dovoljnim uzrokom, da se o tom danas govori.

I o Kmohu se je koješta govorilo. Jedni o njem šalu stvorili, jedni ga žalili, jedni mu se smijali, opet drugi drugačije.

Frantik je za sve taj govor slabo mario. Drugač bi on koju progovorio, al danas baš ni rieči. U ostalom ja bi pogodio, za što se u razgovor danas ne mieša; dosta mu je, o čem bi promišljao, da mu sve uteče, što se okol njeg čini il govori.

Da kako, da ga danas tko vidi kako prevaža, priznal bi, da baš da nas veslom upravlja, kto da je zanj i upravo stvoren. Al tako nam se često dogadja, da poslove, o kojih nam misliti ne treba svojski ovršujemo; a misli — Bog zna, kamo blude!

O tom, kako se je čudno Frantik razstao s Marjankom, o tom se baš ni ne govorilo. Malo tko je da to znao, a tko je znao, čemu o tom da govori? Bože moj, komu se to još ne dogodi, da se nije s ljubovcom kako valja razišo, ili razsrdio, ili, možda — kao što kažem, nikomu ne padè na um, da o tom dva puta premišljava. Inače je tomu bilo u Frantika. On nije bio čovjek, koj će danas ovako, sutra onako. Al što si jednom u glavu zabi, to moradè izvršiti ma to i o glavu išlo. Ne govoraše mnogo, al za to mu je rieč vriedila. Takav čovjek štogod u glavi krije, a to biva tim jače, čim manje o tom rieči troši.

A danas se je Frantiku toliko koješta predi oči turalo: toliko, da skoro nije ni znao, što upravo pred njim stoji.

Zviezde već izadjoše. Frantik je ćutio, da je danas njekako slabiji nego obično; danas mu se je činilo, da je posao, što ga obavi, zbilja posao — drugač na to ne bi ni mario. Danas je barem ćutio, da se je umorio, veseleć se na čas, kad legne, te uz san kao što je mislio, na koješta zaboravi. Danas je istom ćutio, kako je san blagotvoran. Inače bi legó, jer je vrieme tomu bilo; danas bi se veselio, da uz san na mnoge stvari — da skoro na sav sviet, na sve zaboravi.

Razsrdi ga, da danas ima stražit. Jer juče je Martin za njega bdio, il barem imao bditi, te tim nastadè novi red na stražu, a danas bilo na Frantika. Drugač mu to ni na um ne bi palo, da se rad straže srdi. Drugač bi legó u čun, a kad bi usnuo — usnuo; il bi o koje čem premišljavao veseleć se, da bdije pa o tom može premišljavati. Al danas ga je ta straža mučila, kao da mu je kamen na srcu bio.

I zbilja podje u kolibicu uz prevoz, te zamoli Martina, da mu samo još danas učini ljubav, pa za njega bdije, da će mu to sutra dan nagradit. Za što, dakako to mu ne reče. A što si je Martin i trú glavu za to?

Digitized by Google

Martina tu dijaše prano; barem reći, da mu je sto sve jedno. Ta da što — spavat tu, il na šajci; velike razlike tu nije.

František dogmi dodaše, ali on mu ni govora. Bio je tren, al te misli ne hijedoše mu iz glave, da nije čuo ih vapa, kao Martina, mogo bi bio mislit, da si je danas sam put zameo k ljudem.

Ta čeljad — kako je danas objestna! Jedan govoraše o tom, kako su se dvoje ljubili, pa kako su se popišmanili, drugi kako se drugih dvoje imaju rado, a treći, na izpleto veće, da se iz tog ništa ne bi izleglo — a svi se dadu u smieh. Frantiku se činjaše, kao da se njemu smiju.

„Vidit ćemo," mišljaše si, „hoće li se izleći tog što izleć ili ne. Ako ne bude, to ne će pasve ništa, i to za nikoga."

Prenù se pod te misli, te se bojaše ljudem u oči pogledati; možda bi mu ipak tu tisto mogo njetko iz očiju pročitat. Za čas, kao da se je obrabrio, navlaš pogleda svim u oči. A tko uniije čitat, što u nas biva! Nije li to smiešno!

Frantik se zbilja nasmijà. Barem se je činilo, da je sam sobom zadovoljan, da se je znao tako, što mišljaše — tako nasmijat, da nikomu nije moglo na um pasti, kakve je misli prije imao. To bijaše jedini posmieh ciela dana; a čudnovato, svakakve misli mu se vraćaše opet rojit po glavi.

To sve bijaše ohlan. A kad legnu, činilo mu se je to sve istinitijim i koješta potrebnijim, da o tom promišljava. Da, koješta mu na um pade, što bi upravo reko, da je čudnovato; ali njemu to bijaše dosta naravno.

Tako mu se je sve divno predočilo, da je počeo dvojit o tom, da li čovjek može sretnim bit. Barem siromah čovjek malo kada da dodje do sreće, a čim je čovjek siromašniji, tim da je više oddaljen od prave sreće. Što mu se je tu namitale ljudi — inače ništarije, a jer su imali sigurni imetak, sve je s njimi postupalo prijateljski, svagdje im otvarali vrata, svagdje ih rado gledali. I on je ćutio u sebi iste sposobnosti, da ga ljudi jednako štuju; da, može bit da je i sposobniji nego mnogi drugi. Al siromašna čovjeka, mišljaše, pošipaju svuda kao stvar, svagdje ga zapostavljaju.

Za što se nije htjela Marjanka juče s njim pomiriti? Da kako da ju je uvriedio; al mu se je činilo, da je to ne bi ni uvriedilo, da se ima nadati kakvomu imanju, te da bi mu bila odmah oprostila. Ta Knoll se također nije k njoj odveć krasno ponašao, a ipak —

(Dalje slieđi).

DOPISI O ITALIJI.

III. (Dalje).

Osobito odkada su realci došli u sgradu, rekoše nam, da ne ima mira niti sloge: *tout comme chez nous*, pomislim, ali ne glede realke, niti glede knjižnice, koja nam je zajednička, već glede nesloge družtva, koja razom gube sile svoje; ali što ćeš, navala je navala, a što narod zove svoja volja, to bit je kratko tvrdoglavost, sebičnost. Ad vocem realke, sada se sve slama u realku, valjda što svaka nova metla dobro mete, ali ako tako dalje podje, bojim se, da ne će morati i kod nas ustati kakov gromo-

vnik, kano što je Horacij, kada su svi Himljani hotjeli hvatati za plugove, zagrmio umnu svoju odu: *Beatus, qui procul negotiis, paterna rura bobus exercet suis, solutus omni foenore!* — Ja mislim, da je i tu najbolje: In medio virtus. — Ovo neka medju nama ostane; ali moram napomenuti, da su razredi gimnazijalni razštrkani po cieloj sgradi: Bog zna, kako se ondje nadzire, da li je koj učitelj pol minute kašnje došao u školu? — Napokon, da sve misli u jednu utopim, čudio bih se bio Ljubljanskomu, drvenomu pločniku, da nije i nas preazboritost usrečila drvenom ništicom izmedju Grabena i Neufundlanda.

Željezna cesta, kojom treba iz Ljubljane krenuti, zahtieva, da se malko odmorim, jer tko da na jedan dušak slrva i drva i kamenje i željezo? Da je vruće, pače usijano, još bih ga udario na nakovalo, al ovako čekaj, dok se razpiri ugasla moja vatra, da ti sakujem sliku i priliku. *A. T.*

IV.

Drugi Vinko!

Željeznica je željeznica! Tko je nije vidio, mogav se na njoj voziti, neka nikomu ne kaže, al u sebi neka se i stidi i žalosti. Zar mora ta parna nakaza baš mimo nosa zasopotati, da ju čovjek vidi? Pače nije li to čudo našega vieka vriedno, da se malko natresemo jamastih cesta, pak da se onoga načudimo? Istina, da jedini mi Hrvati a može bit još koj pustarski narod, možemo pregorjeti toga orijaša, štono po mnienju našega naroda *kolomota*; jer valjda nigdje drugdje ne viče kočijaš: *Gospodine! držite se kala!* A iz Jastrebarske mogu samo onakove dvie Hrvatske mačke, na kojih sam se ja njekoć s Nacom vozio, za dva sata dojuriti do Zagreba. Čuo sam takodjer, da se je njeki Magjarski velikaš srećno natjecnuo sa željeznicom, al mu parip crče pod nogama; Hrvatski bi konji bili održali pobjedu, al se ujedno i zdravi nazobali zobi i napojili makar vina. Sve to znadem, al ipak opetujem: Željeznica je željeznica! Preko močvara, sred raztepenih klisura, na rubu od propasti, po bujnih livadah i duž mora preleti čovjek u čas neizmjerne prostorije, na koje se je prije njekoliko godina zaputjivao, pomiriv se s Bogom i oprostiv se s ljudi. Sada možemo s onom propalicom Zagrebačkom, što je onomlani po svih novinah trubio: Ne ima više ovoga i onoga, i mi vikati: Ne ima više prostora! Sada se tekar mogu prispodabljati naravi raznih pokrajina, jer tek što si umoran zatvorio oči, eno te već u drugom okolišu, te možeš, ne zaboraviv jošte ništa, opaziti, čega ima ovdje, a ne ima ondje i protivno. Ako k tomu uzmeš, da sjediš kano u sobi, pače da se puna trbuha možeš i razvaliti kano na domaćem divanu, da je to jedino mjesto, gdje ti ništa ne smeta nesretna krinolina, jer obručine one ili se moraju stisnuti, ili puknuti od navale putnika, koj je svoje mjesto platio pod udobno mjesto, te se ne da stezati: ako velim, sve to uzmeš, onda možeš biti siguran, da ti je altera pars tvoga Icha (t. j. *jastva*) podpuno zadovoljna. A i duhu se pruža prilika širiti granice znanju svomu. Jer kada vidiš, gdje se je čovječanska njeka slika koprenom posve zastrla i sama u se zadubila, divote naravske poput burokratičkih *piesa* hladnokrvnim pogledom bi reć *erledigovala*, možeš sigurno reći, da je to Miss Coqueril prava dika ponosno-ohologa Albiona; kada ti se tko osvrtje

kano vjeverica, eno ti okretno-površnoga Franceza; po viki i halabuki poznati ćeš Talijana; gdje se sitnice učenim apparatom razglabaju, tu ti se sastao s Niemcem; a kad se s daleka ori milozvučna pjesma, pogoditi ćeš rekav, da je to Slovenska družba, vratjajuća se od Marije Celjske; riečju, po ljušturi poznati ćeš jezgru, ma kako ona nastojala, da se pretvori u tudju ljusku. Naprama tebi sguri se trgovac, do tebe se razpuhuje vlastelin, iza tebe šaptju državljani, a okol tebe viče narod: sada si u druztvu, razprostirućem znanje na način devetnaestoga vieka, te se i Ti možeš razgovarati o svačem površno, a o ničem temeljito, ipa to dolikuje *eterićnosti* naših tjelesa, koja ne mogu nositi trha duboka uma. Riečju željeznica je najbolja učionica današnjega vieka. Ako si pako obljubio temeljitost, razvali se po klupi, ali ne govori ništa, već razmišljaj o taštini ljudskoj.

Vukodlad zapišti, pak eno te s vilenicami, ali ne u zraku na metli, već u truhloći, pače nad truhlocom prirodnom po dobrosinstvu željeznice. Da nije bilo mûha, onaj bi utrenik željezni vodio preko Nove-Ljubljane, ali ovako trebalo je pokazati začudjenomu svietu, da se može i barami letjeti. Zemljište, kojim vozi željeznica od Ljubljane do Francensdorfa, crno je, gnjilo i truhlo, razpuklo, gdje zaraslo trskom, gdje zaplavljeno kaljužinom, bez kuća i ljudij, pače bez gniezda i ptica, a rekao bih i bez riba, osim gadnih dvoživaca magjaròna, pusto i žalostno. Kod Francensdorfa stoji ponosno cestovod na ogromnih stupovih, te služi uprav na čast napredujućoj Austriji; gorostašnjega nisam vidio, do može biti, onoga u Bavarskoj.

Već prije toga cestovoda, a osobito iza njega, opazih nješto što mi je razigralo srce.... čudoviti krš. Ako je i gol, moj je, pomislih s narodnom poslovicom, moj po krvi i po mlieku, moj po zibci i vježbalištu, moj po sladkoj uspomeni preblažene mladjahne dobe. Lasno je voditi razbludno kolo po svilenih livadicah Slavonskih, lasno ubroditi tragove zvjeri po prašumah Hrvatskih, ali preskakivati stienovlje, propinjati se po klisurah i kukavih, *hic Rhodus, hic salta*, osobito ako se još pržiš na golom suncu, sure nogo pržolice na živoj žeravjci. To jaci tjelo, to kriepi duh, tako se leti *s Daedalom*, punem umnih istina, a ne pada s *Ikarom* u more razkvasenosti. — Ako je plašljivi Horacij prokleo prve mornare uzvišenom onom odom: *Illi robur et aes triplex circa pectus erat, qui fragilem truci commisit pelago ratem primus* itd. to se ja moradoh prepasti s drzovite umjetnosti ljudske, koja je onoliku silu kamenjaka razkrhala i prosjekla, da se provuče do ključa Jadranskoga mora, do najmilijega njegovanca vladina, do kamenoga Trsta. Ako se prispodobe zaprieke željeznice preko Sjevernika s ovimi prieko Krša: to su one veće, ali kratje, a ove su možda manje, ali svakako mnogo duže, pa za to mislim, mnogo veće, te ne znam, čemu da se više čudim, smielosti onoj, ili ovoj postojanosti. Kada kolomotivac cielu uru neprestano sopolje, to znaš, da se je dobrahno pomaknuo, pak u toj strašnoj pustoši, gdje ne ima ni traga živomu stvoru žive čovjek, po imenu *Wärter*, koj ne bi hrkanja ovoga željezničnoga zamjenio za sirenske glasove, jer se s njim razgovara mjesto ljudskoga glasa. Kako živi, odakle se hrani, kako mu ne stine krv i ne popucaju kosti od ledene bure, a opet na uzavrije mozag od nesnosne žege, to zna samo Bog i on!

Digitized by Google

Pa kakov mu je nosac? Čolni mu je u dan pokućni prilom, [illegible] slepom sopotniku, koj da i hoće, ne smije izvan svojih dvijuh [illegible]. Nije li to strašna oprjeka izmedju gorostasnosti života i siromaštva [illegible]? Kad se spomene ime Sjeverije, onda nam se javlja kuća, jer mnogo je daleko, ima ovo se svoje, i ne obaziremo, jer to mora tako biti, prem [illegible], da je ovo gore od onoga, jer ondje te zalida samo led, ovdje su [illegible] ledena bura i zakvačuje žarko sunce; ondje zavijaš s vukovi, ovdje tuliš sam u biedi svojoj! Lahka im priroda!

(Dalje.)

Njesto o Pelaškom jeziku iliti Ilirskom sada Arbanaškom.

od prof. S. Ljubića, upravljatelja c. k. Muzeja u Spljetu, člana Odboru za uzdržavanje i iztraživanje starih spomenika u Beču, Arkeologičkog družtva u Rimu itd.

(Dalje i svršetak.)

A sve da se i nije tolikimi porazi satrlo Ilirsko narječje, to se dokle moralo sgoditi u vrieme dolazka Slavjanskoga naroda, koj u Dalmaciju [illegible] lazeći, sve pod mač okrenu i opustoši. Uz to poznato je svakomu, da su Rimljani zauzimali oblast nad životom i imanjem predobivenih pukova, koji nisu ni trgovati mogli. Najpoštenijii Rimljanin u svoj vieni držao se od najplemenitijeg čovjeka zarobljenoga. Iliri, da se toli težkom podlačenju iz-maknu, sgrabivši oružje, slavno su svoj život okončavali.

Osim toga poznato je, da su Rimljani tražili svakojako, da uništu Ilir-ski narod; a ovaj, po slobodi ponosit, kao lav razjareni branio se, tja do poraza. Evo kako isti Rimski pisatelji bilježe ove strahovite bitke. *Vellejo Paterkulo* piše: "*Tum demum Daersii et Desiates Delmatae pacati sunt, cum pene funditus eversi forent.* Rimljani klali su Ilire tako, da su jih obično prisilili biti se ili za pobjedu ili za smrt. Što ne učini Asinijo Pollio? Veli *Floro*: "*Asinius Pollio gregibus, armis, agris mulctaverat.... sed Augustus perdomandos Vibio mandat, qui esterum genus fodere terras coegit, aurumque venis repurgare*„. Bato Dalmatinski, glava silenih vojnika uhvaćen, reče Tiberiu: "Sajdoh na boj proti tebi, no tomu si ti isti krivac, da ste predstavio vi nami, da vlada nas, ne pastira, nu vuka, da čuva tvoje stado„ (*Dio Cassio*). I s ovog upoznaje se uzrok smanjkanja Ilir-skoga naroda.

Po rečenomu stanovito držim, da su se svi oni od istine vrlo odale-čili, koji hoće, da se je u staroj Ilirskoj govorilo Slavjanskim jezikom, i da Arbanaški jezik nije upravo narječje starih Ilira. Ali uz ovo napomenuti ću još da izmedju 3000 riečij, koje se nahode na nadpisih izkopanih u Dal-maciji, ne ima ni jedne, koja bi izhodila iz Slavjanskoga korjena, a opet je poznato da se u nadpise urezana imena uprav onako, kako su se izgo-varala u staro vrieme, dočim jih s druge strane u knjigah nalozimo kljasta i iskvarena po bezumnosti rukopisaca. Ima jih nješto Grčkoga korjena, a nješto jih nije moguće ni razumjeti. Jesu li Arbanaska, nek razvide oni, koji znadu ovaj jezik. I u Francuzkoj, Njemačkoj, Englezkoj itd. izkopalo se njekoliko nadpisa s imeni po sve različnimi, i bilo je dokazano, da ta imena

izlaze iz starog jezika, kojim se je u prijašnja doba po onih stranah govorilo. Glasoviti spisatelji iz ovakovog koreniodubja nakanise proučiti one narode polag izgleda starinika *Lanzi*, koj u poslu Etruskih nadpisa znojeći se, sakupi ostanke onoga slavnog naroda. Držim, da će se i mnogobrojni nadpisi, koji se nahode po sudu *Balbia* u gornjoj Arbanaškoj, s vremenom dati na svjetlo, i da će vrlo koristiti našoj povjesti i našem rječoslovju.

Učitelji starina sahranili su nam grčke nadpise, izkopane iz oborina naših gradova (*Boekh. Inscrip. Graecar. n. 18376 i t. p.*). Isti *Galeno* (*Medic. II. gener. c. 1.*) kaže, da je Augusto poslije razorene Promone i podpuno vladane ove državе naše, iz Dalmacije preveliki broj izvrsnih rukopisa Grčkih, Latinskih i drugih od najdaljnijih vremena, i obogatio s njimi svoju knjižnicu. Znano je pako, da je devet Dalmatinskih gradova, još prije nego isti Rim, kovalo novce, koji novci nose Grčki nadpis. *Prisko*, Carigradski povjestnik petoga vieka povieda, da u ono vrieme u Ilirskoj govorilo se grčki (*Volgariz. di P. Manzi. Milano 1831 p. 390*). Isto misle *O. Bedeković* (*de natali solo S. Hieronymi part. 1. 5.*) i *Timon* (*Imago Hungariæ. Part. I. II.*). Za to može se slobodno tvrditi, da se Grčkim jezikom obćenito govorilo u Ilirskoj prije i poslie Rimskoga gospodovanja. A i ovaj Grčki dospje s uzroka istog s kog i Arbanaški, jer na mjesto njih nastade Rimski kao vladajući jezik. I ovaj zadnji podržao se je opet i poslie navala Slavjanskih, ako ne kod seljaka, barem kod gradjanskog plemena, i njim su se služili srednjega vieka gradjanski upravitelji u zakonih i misnici u čitanju Svete Sliovnice, dok se nije Talijanština ukazala istim putem, kao što se u Talii sgodilo.

ODGOVOR GOSPODINU C.

U Nevenu Br. 8. i 10. ove godine.*)

STAROG DIDUŠARA.

[illegible] vriemena pogledne,
nego da zidimo koje kakov. *Posl. Kuk.* [illegible]

Zlo bratjo Dalmatini!! Što ti je, Starče? Što mi je? Golema tuga i ljuta žalost. Bolan nebio, kakva je to tuga, kakva li žalost? Još me pitate; a nevidite li na tvardinam nebiskim 1) kako se je, evo ima nekoliko večeri, ušetala zloudesna sviezda repatica? Pak da se ušetala nije parvi put. Baš jest parvi put. Zviezdoznanci kažu da je niko nije vidio, nego sad parvi put Donati. Reci im ti da im niko nije kriv da su nepomljivi i čoravi bili. Ona je morala viditi se više puta gdje se vidi i sada. Ona se vam čini pišta. Ali ja velim da odkad je sviet svietom, ove varste zviezde ljudi daržahu da su zlokobnice, i tako jest. Zviezda izvanredna i neobična, štije se u S. Evangjelu, da je predvodila tri kralja od istočnih strana do Betlema.

*) Ovaj članak štov. g. pisca utiskasmo kako bi pisan, bez ikakve opaske za ovaj put. Hvala g. pisacu na dobroj nakani. Koja je nakana bolja, kušat ćemo izbistriva što prije. *Ur.*

1) Miesto na tvardinah nebeskih, buduć da *ne hoće* 3 (?) padež u jedinst. dakle i u množstvenom. Ovako puk u Dalmacii govori.

Dakle zviezda ... ... li dobroskobna rečena zviezda krivobogovim... Nemoje dakle govoriti pak.... pak, i da je sve ... ... jednu kao i ... velju vam, da mi nije draga. Jedina stvar, što me poštogod tiši, jest, da ona za njom ... brojna svietlina ... oko prebažuje kao perje naših starih junaka...

Dobro je dakle rečeno da jest zlokobna zviezda, i jerbo donese rat književni pod vidom kritike ili prosudjivanja.

Kritika, u pravom smislu, jest plemenita stvar, kad bi kritik bio jedan izvarstit klašik, kojem ne bi mogao naći nikakve mahne, ni u slogu, ni u vlastitosti rieči, ni u slovnici, ni u korenoslovju, ni u razloženju, ni u mudroznanju, ni u politiki knjižnoj, ni u ljubavi bratinskoj, ni u skladnosti. Ali gdje taki čovjek? *Quis est hic, laudabimus eum.* Neima ga, žalosnim glasom vapiem, neima ga [2]). Nu, ovu istinu neće da priznadu poletarići, današnji neki spisatelji, i vele: Mi hoćemo čistiti naš jezik. Dobro. Dakle vi hoćete i zahtievate da ste savaršeni pisaoci. U tom neslažem se s vami. Dali priznajem da je vaša misal temeljita i dobra. Plevac lepečanjem svojih krila razbudi sebe, pak budi ljude. Zašto dakle vi nečistite knjige koje su po vašim učilistim [3]) i po vašim Dnevnicim? Ovde niko ništa neodgovara. A neima što ni odgovoriti; jerbo ovo je živa istina, kako jest istina da *Donatòvica, Donatišna Donatuša* [4]) šeta na nebu.

Da moji štioci [5]) nepomisle da sam ja kakav klapalo, klapavica, (čepljaskalo, plaštilo Dubr.) pieskavica (Istria) i da neosnovano govorim, oli od zlozeseli strasti (nedaj Bože nigda), navodim iz druge Slovničke Čitanke za katoličke učione:

Stran. Red

1 1 *Jednega dana na koncu mieseca* miesto: Jedan dan na svaršetku mieseca.

2 *Izpotržonu zemlju* m. prestahu zemlju.

5 *Prevari ženu i razgledav se, neznam što znači.*

7 *Desetgodišnju,* m. desetogodišnju, bolje od 10 godina.

4 *Blištati,* m. sjati, svietliti se, svietlackati se.

15 *Penjuć se,* m. uzlazeć na stablo oli gdje se nemože hodit, penje se.

19 *Više i više,* m. tovlše, itd.

Ako ovliko pogrešaka ima na strančici parvog lista, što će biti na ostalim? Neima ih više! odgovaraju obranitelji čistitelji. Neima više? Nu prevarnimo još koj listić i naćemo slideće izraze:

Stran. Red

137 18 *Često si torgaju zalogaj od ustijuh.*

141 9 *Dečaku je prut konjem.*

240 9 *Čemu se ugiblje biesan pas.*

2) Istog je mnenja i J. F. u Nevenu Br. 2. str. 29. — Pišemo koješta, ali sami poznajemo, da nepišemo kako bi imali pisati itd.

3) Ovako u Dalmacii, a ne ih. ih.

4) Tako od prizimena Braović-Braovača: Simunić-Simunjača: Gargurević, Gargurača-sna; Matovac-Matošuša-sna: Zelković-Zeljkuša.

5) Običnije u nas neg čitatelj.

Digitized by Google

246 3 *Zdravstvenim* pomnoženje *roditeljem.*
261 6 *Je li se* naklanjaju.
282 20 *Ostanite nasieli mojim dobrim* priatelje.

U Sarbskim knjigam ima dosta rieči, koje narod bije krnjo, pak ih nema i nepoznaje, kako se vidi u školskoj knjižici — Pismeni sastavci — U Biogradu 1851.

Blagodijejanija m. dobročinstva.
Razpoloženi m. razredjeni.
Vospitanije m. odgojenje.
Pobožan m. bogoljuban.
Uvaženije m. štovanje, uštovstvo.
Nagraditi m. nadariti.
Počitanije m. poštovanje.
Nježnost, dobrodjetelj, m. milina ili plemenitost, krepost.
Opasni, razblažiti, m. pogibni, utišiti se.
Suprug, lik m. muž, ili čoviek, obličje.
Polzovati se, pritika, m. koristiti se, prigoda.
Poklonili, možda m. darovati, zar bilo može biti.
Pokorno, usardan m. ponizno, sarčeni.
Slučaj, usluižan m. dogodjaj, zgoda, posluša.
Šiljati, visoko počitajemi m. slati, mnogopoštovani.
Izvestovati m. izviestivati, oznatjivati.

Sad po duši što će nek reče, imadu rečene rieči pak koji bolje govori u Dalmacii, u Bosni, u Serbii? Zašto dakle nevikaste dneva i nocju na rečene knjige? Zašto.... *Fabula significat.* Razumiem ja sve dobro. Što ga *ajtor*, što od *strah* (miesto straha), što od nemarnosti, a što za korist, pa sve na uzačas našem jezku:

Teško zlatu na debelu platnu
I gjerdanu na gatavu vratu.

Dalmatini dosad sve to gledaju zamišljeni, niki smutjeni, a niki u sebi marinjući, kudili bi neredanost napredovanja; ali nijedan neoglasi se protiva Harvatim (po Dalm. protiva hoće 3 padež) ni protiva Sarbljim. A zašto to nisu? Zašto poznajuć ukočnost naše književnosti, uzstegli su se radi sloge i ljubavi bratinske (gospodari su bili u svojoj pokrajini dielovat, kako im se bolje vidilo), da ne reku im da težimo na razdor, i da im hoće preprečati.

Prilagam još i ovo da umierenu Dalmatini darže stanovite da je sada kritika o jeziku škodna, nebuduć se još dobro složili Slovničari u svojim pravilim (po Dalmatinsku). Kako je dakle moguće da se spisatelji slože? Evo primiera. Harvatski Slovničari po starim Gram. i po izgovoru Otočana i inih primoriaca Dalmatinskih, hoće lokativ. A Dalmatini, koji su osnovali svoje Slovnice po izgovoru krajišnika, što najbolje govore, neće ga. A zašto. Zašto od Neretve do Zadra krajišnici neimaju ga.

Slovničari Dalmatinski, po govoru rečenih krajišnika, vele: *u* u jedinstvenom br. hoće 2i 3i 4i padež, dakle i u mnoštvenom broju mora se reći, u priatelja, u priateljim (oli na staru-om) u priatelje,

Digitized by Google

i to jest nesklonjeno, tako (čitam še) u Čar-
čovnu jeziku. Dakle [illegible]; a pisateljih, i prijatelji
Budući da ga niki stari Dubrovčani, koji su sliedili točno, imaju,
možemo ga pritapljati, ali primiti nigda. Dakle zašto zimaše na Dalmatine da ne pridu, da nauka pišu? Tko nije bio u Dalmacii, i tko ne zna njihova jezika, jezik za zube. Je li bilo vazloga dakle navaliti na Dalmatina Šk., kad nije kriv toliko koliko nadlinje se dokazati gosp. Č.

Svaki prevoditelj ima dvie poglavite stvarih: da vierno prevede i da se dobro razumie. To je Gosp. Š. postigao, izvršio. U Slovnici nije do kraja točan (esatto). Ali evo njegove sreće da pogriešiće Grammatikalne neomračiše nit pokvariše smisla (senso). Dakle jest dobar pisac, a klasik nije; a bolje bi bilo da jest (m. je). *Na dana pope sto daje.* Nudem da izvedimo na dvor te strašne griešine Gosp. Š.

Bohemskog miesto Českoga. — Da li m. dali. — Koim m. kojim. — Rekao je m. rekotje. — Pridajem m. predajem. — Sinov m. sinova. — Umrie m. umre. — Ko je m. tko. — Zemlje Kanan m. Kanaana. — Zemlja Gesen m. Gesem. — Polja Ejipta m. Ejipska. — Sluga m. sluga. — Ljudih (?) m. ljudi. — Godištah (?) m. godišta. — Judeim m. Judeom. — Većima m. većim. — Manjima m. manjim. — Kapovnicima m. kapovnikom 6). — Njima m. njim. — Ejiptianima m. Ejiptianom. — Kraljima m. kraljem 7). — Na utopitim livadam m. utopitih livadah. — U tvojim žitnicam m. u tvojih žitnicah.

Braćo, pope Vaso, Du. Petre, kad vas je Bog denio, da vidite griešine kojima kore Gosp. Š. kažite mi pravo, tako zdravo, je li naš prevoditelj S. Pisma, zaslužio gardne ukore? Pop Vaso odgovori: Pogledajte na Š. a pogledajte na Č. pak ćete viditi da je garbavie nego Š. A što veliš brate Du. Petre? Bil' bi moj Du. Petre mogao odriešiti našeg prevoditelja od rečenih griešaka. Bi lako, jerbo ne vidim u njemu nekakve opakosti, a šta bi za šćetja nit' od velike štete, niti mogu veću škodu prenieti ni narekovati. A bili tako lako odriešio kritika Č.? Aja; ne bi ga ni u Biska poslao, nego naput Papi u Rim. Papi! A zašto? Zašto bo brez temeljitog razloga jest pred svim svietom ozloglasio jednog vriednog kanonika, buneć sunarodnike protiva njemu, nastojeć ocarniti mu obraz pred slavianstvom cielim, a osobito pred Dalmatinima, i pred susiedima, dajući im svieto koji bi poružili njega i svu Dalmaciu. *Teško tomu ko za tudjom pameti ide.* Posl. I da bi ih on primio, nek se ne vraća u Dalmaciu, jer bi smeo ga nečoviekom zvati. Dospievaju li ovde sve štete i sva škodjenja? Nijedno zlo ne dolazi bez velike pareije. Posl. Čin Gospodin kritik hotiaše usmanjiti njegovu vriednost; pre-

6) Kod naroda *dativ* na om umroje. Pokoj mu duši.
7) [illegible] na *em*, Bog mu daj raj.

Multa renascentur, quae jam cecidere, cadentque
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi. Horat.

koristiti s [illegible] štetami, [illegible] Dosta po Bogu brate Du. Petre. Kako dosta [illegible] se [illegible] mi se kao krvi napije, otrovio bi se. Kad doplavica [illegible] zati i graditi golemu i jake nasape da [illegible]

Kad je Gosp. Ć. [illegible] želju čistiti jezik, da [illegible] S. pak ga svietovo [illegible] čitati za ugodnije Slavjanim (tom) *Fabula significat.* Sad dosta.

Možemo, bratjo Sveštenici, još ovde nadostaviti, da je bila dužnost Gosp. kritika izložiti sve vriednosti [illegible] prevoda, pak onda bi se mogle [illegible] pravi [illegible] grieške. Ovde je bilo učinjeno neprav Gosp. Š.

Sada možemo naglasiti slobodno [illegible] njena po pravim pravilom, i da na mjesto koristi doniela je veliko štetu preveditelju da budi rat medju književnima [illegible] može uzrokovati razdor medju Bratjom, i da će se doistiniti [illegible] slovioca.

Kad je rat, nije brat bratu.

Ovaj kamen prišiven Gosp. Škariću: *Trudio se je s prievodom kakvih 30 God., štete velikoga truda* [illegible] bolje bi [illegible] Gosp. [illegible] koji je uložio trud [illegible] nikakve koristi [illegible] počinio težke štete, koje mučno bi bilo naknaditi.

Ja s ovim člankom nisam imao misli zametnuti rat, nego dokazati istinu i opravditi [illegible] načinom [illegible] što je bilo dostojno ugovora.

U Splietu na 8 Listopada 1858.

[illegible]
Andre Stanić

ZNATNA KNJIŽEVNA VIEST.

Dobismo ovaj liep *Poziv*: Ved odkad sme odredili, da u pokrajinskom bogoslovnom Sjemeništu u Zadru uče mladež Staroslovenski Jezik pisan Glagolskimi Slovi, i koja jedno [illegible] bijahu [illegible] obredom, a poslje dvanaestoga stoljetja ostadoše u samom Rimskom; obzirao sam se, ne bi li našao priručnu knjigu, koja bi služila učećoj mladeži, da u onom jeziku čita, i da se u njem vježba. Davši mi se nazlo, što takove knjige ne uzrijo, da bi želju kakogod izpunio, sastavih djelo, što je već izašlo izpod tiska Djece Bogumila Haase u Zlatnom Pragu, a zove se *Chrestomathia Veterosloveniсae Linguae charactere glagolitico e codicibus, codicum fragmentis et impressis libris*; to jest *Čitanka Staroslovenskoga Jezika pisana glagolskom azbukom iz rukopisa, odlomka od rukopisa i tiskopisa.* — Djelo sam u dva diela razdielio. Prvi Diel sadržaje trideset [illegible] što sam ih vadio iz Misala i Časoslova zadnjega izdanja učinjena u Rimu tiskom i troškom S. Skupa za Razprostranjenje Vjere, u kojih gdje sam popravio pravopis i tvari prama najstarijim rukopisom, a gdje sam ih uzdržao, kako se nalaze u rukopisih i izdanjih XII^ога stoljetja do XVII^ога. U tom sam na to išao, da bi pokazao kakav primjer izpravljenoga jezika, ona-

Digitized by Google

kva kakvim valjalo bi se služit kad bi se liturgičke knjige pretiskale. Da bi se pak u staroslovenskom jeziku razabrale promjene i prolazi, a od ovih i stepeni, ter da bi se tim promjenam, i prolazim iznašli pravi uzroci nastavši tečajem stoljetja i silom dogadjaja: u Drugom sam Dielu skupio izglede, što sam ih digao iz 55 rukopisa i tiskopisa IX^oga stoljetja do XIV^oga. Metnuo sam ih po dva, po tri, i po više, a i po jedan samo od svakoga izvora kako mi se je dalo, i svi su tiskani izvornimi svojimi slovi ili okruglimi il uglastimi. Pred jednim i drugim dielom jesu azbukve, kojim su tiskani. — Ovo zaista malašno djelo cienim da ne će bit suvišno, nit bez koje koristi, budući da ne samo učeća mladež, za čigovu sam ga laznost navlastito sastavio, nego i ljubitelji otačbinskih stvarij, jezikoslovja, slavjanske liturgije, i starinoslovja mogli bi se u njem po sreći namjeriti na ono, što ih se tiče. Jest najviše za to, što se usudjujem preporučit ga. — Uglasta pismena bit će nova: itd. — Djelo stati će za predbrojnike do 1. Prosinca forint jedan i dvadeset krajcara staroga ugovornoga novca, ili forint jedan i četerdeset novčića novoga. — Tko kupi dvanaest odtisaka, il tko skupi dvanaest predkrojnika dobit će trinaesti odtisak mukte. — Djelo će se razposlati predbrojnikom mjeseca Prosinca tekuće godine. U Zadru na 17. Listopada 1858. *Svetjenik Ivan Berčić Zadranin.*

POZIV.

Tko ima i hoće da proda ove knjige pod priličnu cienu za gotov novac, neka se najavi uredništvu "Nevenovom„ ili Dru. Tkalcu u Zagrebu:

1. Nauk krštjanski Kanizijev, ponašen *Budinićem* (Rimsko izdanje ćirilicom pečatano).

2. *Catiforov* život Petra velikoga cara Rusije. U Osieku, 1794.

3. *Badričevo* ukazanje istine medju crkvom istočnom i zapadnom. (Mljetačko izdanje od g. 1714 i Dubrovačko od 1829).

4. Commentarius rerum a Stephano rege (Hungariae) adversus Magnum Moschoviae ducem gestarum. (Auctore *Gyulai*). Claudiopoli 1581.

5. *Basilowicz*, Joannicii, brevis notitia fundationis Theodori Koryathovitz pro religiosis Ruthenis ordinis S. Basilii Magni in Monte Cseruck prope Munkacs. 2 partes. Cassoviae, 1799-1805.

SMJESICE.

— Odkada podmorski brzojav njekim tajnim uzrokom postao *nejav ništa ili malo*, pomisliše njeki, da bi pametnije bilo, izvest žicu prieko ciele Rusije (Azijom) u Ameriku, kojoj ne bi trebalo ni toliko troška ni napora. Tu njeki veli: gle sbilja, ali... čuje se sbilja, da jedno Holandezko družtvo kani povući žicu, a drugo gradit željeznicu do Amura.

— G. *Jaroslav Čermak* slikar, Čeh rodom što živi i radi u Parizu proputovao je onomad ovudaj u Dalmaciju, da prouči lica i odiele našega naroda u raznih pokrajinah.

— Nastale su opet velike sumlje, da li će kako onomad javismo Osiek siromah dobiti svoju željeznicu; ali se zauzeše Varaždinska i Zagrebačka trgovačka komora i kane zamolit da se zabrodi Drava ne samo do Legrada nego do Varaždina. — Vinov cviet (prepečenica, prežganica, špirit) slabo se peče po naših krajih te se je bojat, da te obrtnosti ne stane sa svim.

— U Ugarskoj podigla se u njekom mjestu škola za Cigane god. 1856; od 30 djaka tadanjih digla se na 70. Sad će valja da i Cigani pokazat da nisu za same gajdaše i kovače nego i za što drugo.

— U Francuzkoj ima 1027 tiskarnica, tu radi 9500 slagača, 8000 tiskača, 900 izprav-

ljača [illegible] 250 [illegible] lja. Za godinu ti svi utiskaju do 8000 knjiga.

— U Vratislavu (u Pruskoj) podigli su već i škola pivarska.

— U Francuzkoj začeše od njekle praviti krovo od stakla! Tko se vérao kao u velikih gradovih usred podne jasnoga, ljetnjega dne, kao usred mrkle noći, hvalit će Bogu za ovakovu plemenitu porabu stakla.

— Njekomu kobasaru pojeo pas nješto kobasa. Će kobasar podje odvjetniku i zapita ga, da li ima pravo ako zaište naknadu za štetu. Odvjetnik mu odvjeta da ima. „Molim Vas dakle, platite Vi meni 2 f. za kobase što ih poješe Vaš pas.“ Nije druga, poštena se ne poriče, odvjetnik plati. Za pol sata stigne kobasaru od odvjetnika račun, da plati 2½ f. za odvjetnički savjet. Pazi s kim ćeš se razpriti!

— Zvjerad u Americi kao da nije ni nalik na našu, jer medvjed i kune nije, drobahno je kao šaka; vuk slab i kašljav, a pas ne umije ni lajat, jedva što reži; lava nejma, a ris je kao mali pas; ali za to ima plazivu svakojakoga u izobilju, kao, kakvoga dobroga dara božega. Da Vas minemo izbrajanjem ostaloga gada, napominjemo samo kako su štipavci u Brazilija-Gore, kao dobar nek iz naše Dobre t. j. pedalj dugi; to su naši Primorski kao [illegible] ili keper prema njim.

— U Gjula-Jovanu u Ugarskoj ondješnji župnik ne vienča nijednih mladjenaca dok se ne dokaže, da su posadili svako po 12 mladih stabala i zagojili jih bar dotle da se vidi, e će iz njih porasti stabar. Ne bi li se to i [illegible] moglo [illegible] mislimo u Primorje, gdje je bura svaku godinu to jača, a to samo za to, jer joj ne ima što razbiti sile. [illegible] Nuderte gospodo župnici; to bi bilo na korist svim.

— Na njekom mostu u Trojednoj plaća se od marve mostovina. Onomad vidjesmo namiru da je za vola plaćeno, te tu se čita ovako: Gosp. N. N., vol, platio toliko i toliko. Primjerac za namire!

— Najnovija iznašast jest, da na našoj zemlji t. j. [illegible] svietu ima 1283 milijuna ljudij; od tih ima Evropa 272 mil., Azija 750 mil., Afrika 200 mil., Amerika 59 mil. i Australija 2 milijuna. Tko ne vjeruje, upitaj prof. Ditricha u Berlinu, i one koji su mu pomogli brojit. Doista nitko se ne bi čudio, da nam taj gospodin il njemu podobni kaže, Evropa broji 272 milijuna; prem da znamo da se o Turskoj ne može znati koliko ima stanovničtva; za to bi vriedno bilo poslat ovu gospodu na popise Turske, pa da vide kako se broji. N. p. koliko paši stigne poreza (glavarine same, koja se opet plaća svakojake) toliko je valja da i ljudij; ili ako se prikaže [illegible] toliko i toliko glavarine, a ono mora biti toliko ljudij, pa ih bilo ili ne bilo. Ova učena gospoda misle, da se tu popisuje, kao u izobraženih zemljah. — A što da reknemo koliko im ne vriede brojevi za Afriku, Ameriku, Aziju i Australiju, gdje takodjer popisa ne ima, a živi naroda svakojakoga, do kojih još i ne dodje Europska noga, niti donese izobraženja.

— U Banffe u Škotskoj živi čizmar, inače učen čovjek, koj dopisuje u znanstvene novine članke i razprave učene o biljkah i [illegible]; ali se za to ne odreče [illegible], nego tjera svoj zanat i dokazuje, da čovjek može nositi silom u koži i perom po [illegible]. Najveću mu pohvalu daje Athenaeum, gdje veli, da su i njegovi članci učeni i čizme bez prigovora, te navodi odatle, da po svoj prilici što je zanatlija učenji to mu je i djelo bolje.

— Kitajci kako znamo ne voze se kao mi na kočijah, karucah, hintovih, faetonih, [illegible], taljigah ili kako se već zovu kola svakojako, nego oni upregnu njekoliko momaka pa sjednu na nosila, te ih ljudi nose. Englezki kralj Gjorgje III. poklonio bijaše prve karuce caru kitajskomu, koga zovu [illegible] sina neba, cara, svjetla, razuma i svieta, pa bio car kakov će. Pripoviedaju, da je bilo mnogo veselja, kad te karuce prispješe, i zbilja mandarini nagovore cara, svjetla, razuma svieta, koje se baš ne vozi nit mu se treba voziti, te on sjedne u te kočije; ali [illegible] biede — mjesto za kočijaša izvišeno je više; to ne smije biti, da tko sjedi više od cara, za to on mora sjesti na kočijaševo mjesto, a mandarini se strpaju u kočiju, te tako se vozao car kočijaš.

— Do godine 1800 [illegible] računao se forint po 105 soldim, baš kao današnji novčići; forint se dielio onda na 5 libar, a libra na 20 soldinu. Soldin se dielio na 2 beča; sada se pita, što je taj beč ili bec i kakov je novac? — Onomad donese Neven kako bi se zvali novi novci, i to četvrt forinte reče da bi se moglo zvati i peticom. Gosp. list misli da rieč petica ne valja; jer forint (stotinjak) ne ima 20 grošića. Na ovo odgovaramo: Po Primorju, Krajnskoj i Krajini petica je narodna rieč i znači srebrni novac od 5 [illegible] groša, što imavši 15 kr. [illegible] novca, te sada više ne vriedi. Četvrt dvadesetice t. j. 5 kr. zvao je narod peturinom (a gdje gdje i peticom). Da li će narodu omiljeti rieč *petica* ili *peturina* ili *četvrt*, to se ne zna jer novoga novca još i ne ima osim novčića; nego ako je rieč *dolar* dobra za taljir, *stotinjak* za forint (prema novomu novcu), onda je doista i *petica* dobra za četvrt (prema staromu).

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Županjski u Poznanju izdao je znatno djelo sa Englezkoga preveđeno o žalostnoj smrti Dimitrija kneza velikoga i cara Moskovskoga.

— U *Lumiru* se tuži njeki putnik, da u njekom Češkom gradu i to povećem ne ima po gostionah i kavanah Čeških novina; a moj Bože! da šta bi rekao taj g. putnik, da prodje gostione i kavane po trojednoj kraljevini i po ostalih naših zemljah!

— U Kraljevom Gradcu izdao je Ladislav Pospišil *Teodora Golovina* prognanstvo u Sjeveriju, (preveo Lovr. Lomnicky), put u zlatu zemlju Kaliforniju i druge narodne spise.

— "Jinoch s pouti po Slovanstve„ zove se knjiga što ju Mih. Luborecky izdao u Bal. Gjarmotih. U toj knjizi ima vrlo liepih crta iz Slovjenskoga života.

— Thiers-a spis "o imovini„ preveo je Karel Forster na Poljački i izdao ga u Berlinu Behr.

— Braća Slovaci kane izdavati *Sbornik evangelický*. G. je Prof. K. Kuzmany glava tomu poslu.

— Bečka dvorska knjižnica kupila je za 80 fr. po predlogu g. Miklošića stari rukopis Srbski, u kom su životi Sv. Simeona Nemanje i Sv. Save, što ih spisaše monasi Dečanski (Svetovid).

— Ovo dana igrali su na Češkom kazalištu u Pragu Körnerov Prievod *Zrinja*.

— Od nove godine izdavat će u Pragu g. Müller, koga znamo iz Musejnika, novi politički časopis *Vlast*.

— U Tuju nad Vltavom kane izdavat svake godine almanah kazališni.

— Kod K. Albrechta u Zagrebu izasle su: *Kitice crkvenih pjesama s napjevi* od Pav. Stoosa. (30 kr.)

— Davno izčekivana knjiga Ruskoga generala Nepokojšickoga o ratu u Erdelju izašla je.

— *I. E. Vocel* pobija u W. Z. a i Palacky ono potvoranje, kao da rukopis Kraljodvorski nije istinit nego podmetnut i lažljiv, vrlo ostroumno.

— U Poznanju nakladom Lud. Merzbacha izišao je I. svezak djela: *Zbiór piesni s melodyjami*, što se pjevaju u Rimskoj crkvi od najdavnije dobe; sastavio Teofil Klonovski, učitelj na sjemeništu Poznanjskom.

— Narodni zavod Osolinski u Lavovu imao je 13. m. m. godišnju sjednicu, tu je medj inim javljeno, da je car Alexander poklonio zavodu djelo "Starožitnosti Ruske„ Rječnika Lindeovog, što ga izdaje ovaj zavod gotov je 13 tabak V. svezka.

— Prof. knjige Turske Muhlinski na sveučilištu u Petrogradu uvrstio je u IV. sv. *Teke Vilenske* svoj prievod spisa Turskoga *o Tatarih u Poljačkoj za vlade Zigm. Augusta*. Ovo je izvješće napisao Tatar njeki iz Litve. Onda tuj bijaše Tatara do 200,000 glava.

— *Stan. Moniuško*, slavni skladatelj opera *Halka i Plarac* (Flis) imenovan je za ravnatelja Poljske opere. Njegovu najnovju operu *Rokycana* hvale osobito. Stihovi su opet od Korženovskoga Jos.

— Orgelbrand u Varšavi izdao je "*Pjesmu o semlji*„ od preslavnoga Vinc. Pola.

— *Društvo Ss. Cyrila i Methoda* u Moravskoj izdat će do skora Dudikovo djelo: Poviest mučenika i *Životopis Kapistrana*.

— *Slov. Novine* javljaju. Da je njeki prijatelj Slovačke knjige 2 zlataša novoga novca odredio za najbolju *deklamovanku*. I to je liepo, tko ne može mnogo, neka pomogne malo. Ovo bi moglo biti za primjer mnogomu gospodinu zlatašu u nas, a osobito *onomu gosp. hvalisavcu domordcu i podupiratelju našega jezika*, koj još ni do sada, valjda od samoga domorodstva i podupiratelistva zaboravio, da Nev. itd.

— *Merzbach* u Varšavi izdao je VII. sv. Mickievičevih Spisa; u ovom šezku su jur čitanja o Slovjenskih književnih, a uza to 3 slike. Merzbach je takodjer izdao: Prirodopis (pokojnoga) *Lešnjevskoga*, što bijaše profesor na Sveučilištu Varšavskom.

— Gospodja Gregorevska napisala je pripoviedku *Nevjesta*. a Dmochovski izdao je *Spomenike* od g. 1806 do 1830.

— Kod H. Dominikusa u Pragu izašla je knjišica u zrcih koja se zove: *U naš*, veršovane krotké avantury ve čtyrech velmi nestejnych zpevich.

— U Zemunu izašla je I. svezka knjige: *Prilozi za srbsku istoriju od Ljub. Nenadovića*. Dopisnik veli: da se je jedva koja knjiga razjagmila kao ova, tako da mnogi davaju za ovu svezku po 2 f., (prem da joj je cieua samo 30 kr.) samo kad ju mogu dobiti. Tko zna g. Ljubomira Nenadovića, sjetit će se, kako su se njegovi spisi uvjek na jagmu razprodavali; da spomenemo samo njegove *pjesme, drame i Sumadinca za Sumadinca*; obuje ove bješe omiljelo narodu radi šale kojom g. pisac izrečè mnogo istine.

— *Kat. list* javlja da je u Osieku izašla knjiga (po 12 kr.): *Tri lipe ili grieh neokajan neoprošten i Prelja*, dvie pripoviedke od Janka Jurkovića gimn. prof. — G. je Jurković već sa njekoliko spisa dokazao, kako on umije pisat baš za narod. Ova je knjiga namienjena upravo školskoj mladeži; neka si ju dakle zabilježe ona gospoda kojih se tiče. Ovdje moramo molit neka nam oproste ona gospoda, koja nas bijahu zamolila da im naštampamo u Nevenu za obću korist *popis knjiga onih, koje bi bile za školske darove*. Ne imajući mi kod ruku ni knjiga ni popisa onda zamolismo njekom prigodom izdavatelje takvih knjiga da nam pošlju popis, ali toga ne dobismo, za to ga i ne javismo. Da u nas krivnje nije za to ovo javljamo.

— Nar. Nov. pišu, da su izašle *Narodne pripoviedke* skupio u i okol Varaždina Mat. Kračmanov Valjarec. Varaždin, štampao Jos. Platzer 1858. Sna 314.

Nar. Nov. javljaju: Čusmo i znamo kao za izviestno, da ćemo na godinu nastojanjem dvaju literaturi našoj već poznatih učitelja na Zagrebačkoj realki imati i mi *Hrvatski školski list*.

— U Lipsku umro je 6. listopada Vil. Gerard. On je preveo njeke naše narodne pjesme i pripoviedke, te su u njegovih knjigah imenom *Vila*.

— G. *Korn. Stanković*, slavni Srbski glasbenik izdaje 24 narodne pjesme s glasbom, složene za glasovir. Tko je imao priliku slušati glasbene skladbe g. Stankovića, osvjedočit će se iz nova, kako on vješto umije shvatit duh našega narodnoga pjevanja.

— God. 1845 imao je g. P. Dominik u Optuju gotov rječnik Slovenski; od prilike je tu bilo takvih 30,000 riečij. Govorkalo se tada, da će se izdati taj rječnik; al gdje je sada?

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samu 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 35. *Na Rieci 27. Studenoga 1858.* **VII. godina.**

PJESMA U SLAVU

KAD PREČASTNI GOSPODIN OPAT

VAČESLAV SOIĆ

POSTÀ

BISKUP BEOGRADSKI I SMEDEREVSKI

Jer milosti redom dieli
Bog u svojoj mudrosti,
I milostju vječnom cieli
Rane svoj čovječnosti:
Starcu radnû, ostarjelu
Daje Tebe u pomoć,
Da od Tebe po počelu
Mnogo nam će dobro doć.
Jer se gospod smilovao,
I jer nam je Tebe dao,
Biti ćeš nam utjeha;
Bit ćeš nova ureha,
Kriepost Tvoja obriče,
Tak nas Mirko navičè.

PREVOZNIK.

Slika iz Češkoga pučkoga života od V. I. Halka.

Preveo Napoleon Špun.

(Dalje i svršetak)

Ali ne, to ne smije biti! Kmoh je nije tako uvriedio kao on. A da se od Kmoha sramotit dade, ne, radje bi u vodu skočio. — Al kad ju je odmah molio za oprost! — Može bit da je nije dobro molio, može bit da je u glasu njegovom još bilo ostataka gnieva. Da je bolje molio, tà Marjanka nije od kamena. Možda. —

Digitized by Google

Nije mu se [illegible] ju [illegible] pa možda će sve popravit.

Ustane te podje sbilja [illegible] kolibe. Al što — nije joj dosta, da ju je jedan put molio? Ne bi li se ponizio, da ju još jedan put moli? Budi kako mu drago — odluči se [illegible] podje k Strnadovoj kući.

Već je stajao pod prozorom sobe, gdje je spavala Marjanka! To je taj isti prozor, pod kojim je njegda ciele sate stajao govoreć s Marjankom; taj isti prozor, pod kojim su si rekli, da se imaju radi i da će biti svoji; taj isti prozor, pod kojim su si pripoviedali, kako si već kuću spremaju, i kako će si ju još spremiti, taj isti prozor, pod kojim ju je toliko puta kudio, da tako slabo za njega mari, a pod kojim su se toliko puta opet pomirili.

A pod tim istim prozorom sada — —

Bol mu obuzè srce, da je mislio, da ga će smesti; ne znade puta, kojim bi ga se izbavio.

Već htjede zakucat, da probudi Marjanku, al mu ruka dva puta iznemože. Činilo mu se je da je vrlo griešio, što je Marjanku uvriedio; ona ne bijaše nikad tako zla, ko što je kad kad mislio, a da mu sada to dopusti, možda bi svu krivdu u nje izplakao, da se očisti.

Konačno pokucà. Iznutra se nitko ne oglasi. Frantik nije čuo ni daha.

"Marjanko!„ zazovè poluglasno.

Marjanka se ne oglasi. Drugač bi ga odmah čula.

Opet pokucà.

"Tko je?„ zapità Marjanka, naglo probudjena iz tvrda sna.

"Marjanko, otvori prozor, ja sám„.

Marjanka poznadè glas. Pootvori prozor.

"Molim vaš, Frantiče, ne pravite buke. Mislim da smo gotovi„.

Zatvaraše prozor.

"Molim te za Boga, oprosti mi, što sam ti skrivio. Vjeruj mi sveto, da se to više ne će dogoditi„.

"Ja Vam ne imam više što opraščat, a molim Vas, da me od danas pustite u miru„.

"Marjanko, je li to tvoja posliednja rieč?„

"Ako hočete, još ću vam jedan put ponovit. U nas ne cvatu za vas ruže, a od danas je naša kuća za vas zatvorena. Zaboravite, što smo si bili, te pojdite drugom stazom„.

To rekav, zatvori prozor.

Frantik ostadè dugo pod prozorom. Glava mu se je vrtjela — može bit da ne bi ni pogodio k prevozu.

Za sat se istom saberè. Pojde na šajku, pa stadè budit Martina, da legne, da će on sad imat stražu.

"Kad si već otišo, ajde do vraga — s bogom!„ govoraše Martin kroz san.

Frantik ga pusti, da spava, sjede na dasku, štono bijaše poprieko na šajci.

Ciela mu se ta stvar divno, divno plela po glavi. Sve mu se je činilo tako zapleteno, da nije znao, kako bi se ka koncu dokopao.

Toliko nije očekivao. — Do rana nije ni zažmirio.

Zalost mu se obrati u gniev; čutio je, da je uvriedjem u dnu srca.

Toliko ponižen — — ne, tu se ne može mirovati.

IV.

Prodje nekoliko nedelja, a danas upravo bijaše nedjelja.

Nedjeljom biva na njekih mjestih osobito živo; na prevozu barem uvjek. Što se ljudij na ta božu nedjelju prevezu! Poslenim danom nejmaš časa, ni dva puta da pogledaš prieko vode, za to si to nagradi nedjeljom. Znam, da mnogi ciel tjedan žele na drugu stranu, al sad dodje ovo sad ono, sad dodje njetko, sad opet njetko; te se od kuće ni ne odkineš. Nedjeljom si svaki nadje vremena, te skoro svaki rad izadje iz sela. Osim toga se ide iz Netolica u Vrbno u crkvu, a tu ima prevoznik posla dost.

Prevoznik ima baš u nedjelju najposlenji dan; a da ne vidi ljude, što prevaža svečano odjevene, ne bi možda ni znao, da je nedjelja.

Čudnovato — Frantik bijaše danas obučen kao da je poslen dan. Što, možda je zaboravio, da je danas nedjelja? Ta drugač bi se obuko kao kita, da ga je bila radost pogledati. Da se danas nije posmijehavao, to mu se skoro nitko nije ni čudio; jer se Frantik već dugo nikomu ne posmija. Bog zna, što mu je u glavi, a čovjeku nije uvjek ni do smieha. Al da nije danas svečano obučen bio, to je već ponjetko opazio; njetko da kako samo onako na to pogleda, njetko si to samo pomisli — al drugi je o tom promišljavó, a treći si konačno drcne susjeda, te mu to tiho u uho prišapne, il mu namigne, da pogleda Frantika. Dugih razgovora dakako o tom ne nastade; jer prvo nije bilo vriedno, da se o tom govori, da je Frantik na posó obuko svagdanju haljinu, a drugo bilo je tu o važnijih stvarih govoriti.

Njekoji se tomu smijahu, što je Martin opet u crkvi spavó.

Martin uprav izadje na šajku, da bude Frantiku na ruku.

Na strani je Martin tumačio, da je težko danom ne biti pospanu, kad čovjek ciele noći nejma mira ni pokoja. Noćas opet prevezę Kmoha amo i natrag. Al osim toga, pripoviedašę dalje, da od njekog vremena život ovaj nije vriedan ni lule duhana.

Za tim mu padè na um Andula, te si preduzè, da se još za živa mora osvjedočiti, živi li Andula, pa da li uz tog vojaka, za kojim je otišla, i na njeg još koj put pomisli.

"Danas se je oglasio Kmoh sa Strnadovom," reče jedan susjed. "Gle ipak. Eno, djevojče, čini se, da je čestito, a Kmoh takodjer nije baš najgori."

Al drugi, što je uz njega stajo, drcne ga laktom, pokazujuć glavom na Frantika, da ga opomene, da tim sada muči. Al Frantik ne samo da je te rieči čuo, i to kó što se čini navlaš slušao, al i opomenu opazi, te oštro pogleda toga, štono je na njega pokazivao. Frantik nije drugač mislio, nego da mu se izsmjehavaju, a onaj da navlaš o tom govori. Tim prije mu je to moglo na um pasti, jer sada obratiše svi oči na njeg, a jedni si začeše šaptat, a drugi ga tiho motrit.

Zbilja se Frantik zažari čak do ušiju, a to si tim više na njem mogó opaziti jer već dugo, a osobito danas bijaše izvanredno blied.

Digitized by Google

Martin skoro opazi, da upravu o Frantiku govore; samo mu je to bilo čudno, da se o čovjeku može govorit, ma se i ne ženio, jer mu je na pamet pala poslovica, da se o čovjeku tri puta govori: kad se narodi, kad se ženi i kad umre. Malo ga je to i razsrdilo; jer za što bi se uprav o jednom govorilo, kad o njem nitko ni ne lanu, kad mu je Andula za onim vojakom otišla!

Za tim opet predjoše na Vrbensku stranu, gdje jih je množina čekala, da se preveze. Medju njimi bijaše i Kmoh.

Frantik stajaše na kraju šajke, kad su ljudi ulazili. Kad je Kmoh kraj njeg prolazio, neobično ga to kosnu. Da, i Kmoha kosnu, kad je vidjeo, kako dirnu Frantika. Al kad sjede, motrio je drzovito Frantika, kao da mu htjeo reći: "Gle, evo ti šila za ognjilo!"

Frantika ne minu pogled Kmohov; al je gledo, da se pretvori. Odluči sam o tom začet govoriti, al ne izusti ni prve rieči; jezik kao da mu je odrvenio a usta hao zakovana. Da skoro nije znao, gdje stoji; glava mu se je vrtjela, noge kao sapete, a ruke mu klecahu kao drvene. Baš turi veslo u vodu; al na jedan put, kao da mu ga njetko iztrže iz ruke — Frantik veslo pusti, te klecne na koljena. Al tu skupi svu silu; sabere se, pa odmah uhvati veslo tako, da se je činilo, kó da je klesnuo na koljena, da se po veslo nagne.

Frantik pogleda Kmoha, Kmoh se podsmiehavaše. Frantik poznade, što to znači.

"Vala još nisi pobjedu održó," govoraše sam u sebi, pa zaškripne grčovito zubi, a u ruku je stiskao veslo, kao da ga je htjeo razdrobit, te je hitro grabio veslom vodu, tako hitro, da se već Martin ljutio, ne moguć ga dostizati.

V.

U Strnadovih se pripravljahu na svatove. Švelja ne korači ni iz kuće, otac se zadovoljno usmjehavaše, mati radila ovo, ono, zaručnica se činila, kó da je nemirna — riečju bijaše to kao pred svadbom.

Bilo večer te iste nedjele, o kojoj sam baš bio pripoviedao.

Večerni zrak, činjaše se, da je tako ugodan, svagdje tako zdravo — tih ptica tam u grmu, kó da si jih nasijao, a tomu pjevanju ne bijaše ni konca; ta čista površina rieke, ta zviezdami obsuta modrina — — boga mi, na tom svietu je ipak liepo.

Frantik se skoro razplaka, videći sve to okol sebe. Činilo mu se je, da bi se bio kadar pomiriti sa svimi, i s Kmohom. Tomu više ne trebaš, nego se raduj tim bogatim krasotam, što su na svih stranah okol nas, pa ne češ naći časa, da komu budeš neprijateljem. Tako je žalio, da se je ikad na koga razsrdio, da bi odmah svakoga molio bio, da mu oprosti, pa ne bi dva puta pitao, da li se tim ponižuje, il ne. Činilo mu se je, da takova časka od kako je živ ne poćuti; činilo mu se je, da se sve pomiruje, da stare borbe prestavaju, a na njihovo mjesto da stupa blag mir. Činilo mu se je da se oganj i voda sprijateljiše — gle! kako taj mjesec tiho po ugladjenih vodah brodi; da medju zemljom i vodom ne treba razlike činiti — gle, kako se tamo otočić polagano niži u vodu, da ne možeš razaznat, što je kopno,

Digitized by Google

sto li voda. Za što bi razlikovao gorke dane od sladkih časova? Zar nije bolje misliti, da je cielo to vrieme bilo vienčem časova u slasti užitih?

Ne, tako daleko nije moguće poći. Sa svim se pomiriti, to bi bilo sve zaboraviti. A ipak su mnogi časi tako gorko zapisani u pameti, da izaziviju nezadovoljnost cielog života, da jih proklinjemo kao prieku djecu, koja nam dovedoše jade i nemir u srce.

A bogme ne trajaše dugo Frantikova pomirljivost; svi se življi u grudih njegovih razpadoše u protivna počela. Za što bi on bio dužan sa svietom se pomiriti, što mu je imao zahvaliti? Možda to, da je živjeo, da vidi kako je gorko živjeti, kako je grozno, biti prevaren u ljubavi?

S druge strane njetko zaličnu. Frantik je čuo, ali mu se činilo, da nije čuo. Barem se ni ne obrati, da vidi. Zaličnu opet, a Frantik se ne htjede obazreti; može biti da se je bojao, da ga tko ne iztrgne iz mislij, kojimi si je život osuljivao. Zaličnu još jedan put, opet — dok se obrati u grdjenje i psovanje.

Frantik poznade po glasu Kmoha. Nije mu se htjelo dva puta prevažat na drugu stranu. Podje u kolibu da probudi Martina, koj je danas imao stražu.

„Ajde do vraga; idi sam, ostavi me;„ govoraše Martin kroz san. — Frantik ga pusti spavajućeg, pa podje sam na drugu stranu. Martin mu ne htjede iz glave; činilo mu se je, da je za pamet najveće dobročinstvo san, a za život — ne bit živu.

„To si ne bi mislio, Frantiku, da već i vi ne marite, kad čovjek zove„ pozdravi Kmoh Frantika.

Frantik se pravo rekši sad istom spomenu, da je po Kmoha išo.

Ne odgovori mu ništa.

Dok su se prevažali na Vrbensku stranu, okrenu Kmoh ledja Frantiku. U Strnadovih svietili, Frantik i Kmoh su gledali po prozorih Strnadove kuće. Koli različnim okom svaki!

Frantika obuze silna bol okol srca, da mu se je činilo, da će mu srce puknuti. Bilo mu je, kao da se je sve na njega svalilo, a on ne mogaše toga podniet. Stade drhtati po svem tielu kao zimničav, a zubi mu klepetaše kao u sablasti.

Veslo pusti iz ruku, a ni ne opazi; ostade na dno zataknuto, a on toga nije ni znao.

Šajka bijaše u pó rieke — tamo gdje voda najviše priteže k matici. Šajka se gonjaše po vodi, kao da ju vjetar nosi, a Strnadova kuća ostajaše sve više na lievo.

„Tri sta vraga, kakav si mi ti prevoznik! Ta idemo k Draždjanom„ reče Kmoh, ne opaziv, da Frantik više vesla nejma.

Frantik ko da nije živ.

Kmoh se k njemu obazri.

„Frantiče, sad ti zapoviedam, da čestito prevoziš!„ zapovledaše Kmoh.

Frantik nit je znao, gdje je, nit što radi; samo je znao, tko s njim govori.

„Grom te udario, velim ti, da prevoziš!„

„Ej izvrstan sam ja prevoznik!„ zaviknu divje Frantik, skoči na Kmoha,

uhvati ga okol prsiju, pritisne ga k sebi, te prije neg bi riec izustio, prebaci se s njim u vodu, vičuć: "Samo dovdje te htjedoh prevezti!„

Voda se nad njima zapjeni, zavrije, a — na okolo tiho. —

Drugi dan sustavise po prilici sat od Vrbna praznu sajku, a pod Vrbnom dva mrtvaca, štono se čvrsto držahu ogrljena.

Veslo je još u jutro u pol rieke strsilo u dno zataknuto. Najviše se je tomu čudio Martin, kad se jutrom probudi, kako je moglo doći u pol rieke. Al kad doznade, što se je s Frantikom dogodilo, zaplače prvi put od kako je živ.

Marjanka se iza zgrade ni ne ukaže; ljudi pokazivahu na nju prsti. Strnad prodade kuću, te se odseli drugamo, da se izmakne izpred ljudskih riečij.

Grob Frantikov ne ostade pust. Martin bi ga krasio cviećem, kakvim je mogó; te više puta na Frantikovu grobu, bad bi imo kada, usnu, pa spavaše baš do rana.

DOPISI O ITALIJI.

IV. (Dalje).

Dragi Vinko!

Ali gle! zabrndni mi u brkove, kojih ne imam, da se prenem, te uvidim, gdje sam i komu progovaram. Zbilja, prijatelju, sada ćemo prijateljski! Ne čuješ više sopotanja, kvrc, kvrc! Adelsberg! zavri hrapav glas kondukterov. Hm! Adelsberg, conducteur, a tebi više *po-stoj* biela Postojna. Da i ne budemo nakanili postojati, Slavjanskoga se toga glasa ne bismo bili mogli oglusiti. Jest, ali skočiv s vagona, nije ti do postojanja, već pete na rame, pa žurno prieko Slavjanskoga mozaika. Na zagonetnu ovu riec mašiti ćeš se valjda svoga ogromnoga *Društveno-riecnjaka*, ne bi li našao gdje na taj slavni izum. Kano da je sve slavno u rječniku! Ondje čitaš, što su znali i htjeli napisati oni, koji su po njem piskarali: rječnik je takovo subjektivno sve-zrcalo objektivnih nedostiživih lica božjih! Pak izum je ovaj i njesto noviji, i teži, te se nije još mogao dokopati do pjeskovitoga Brlin-grada. Pomisli si, brate, gromaču, niz koju se spuštja po 128 stuba, svu sastavljenu od kamenja jednake veličine, bez iolice melte, podnoseću trh razduhanoga orijaša sa strašnim repom od dvadeset golemih vagona, i prkoseću buri, koja odpuhuje teretna kola od petdeset centa poput lagana perca, pa reci, da nije ovo mozaik, komu ne ima prilike; jer dočim u Rimu spajaju one kamenčiće njekom umjetnom meltom, i čuvaju slike u zaklonu veličanstvenih crkava, Slavjanski se rahli mozaik bori s bjesnećimi življi. Da koj umjetnik namasti ono kamenje sa 20,000 različitih mastij, pa da mu uljem naslika izvornik, kano što to sve u Rimu biva, sastavio bi nas Primorski mozaičnik Krajnca s naprsnjak-lulicom i modrim kišnikom, a Kranjicu s jaji i pilići u košari na glavi.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus! Kako sam ono, puseći tudje cigare po devet krajcara, bio prpošan, držeći se za *granda* Španjolskoga, a kako sam u Postojni postao snižen i malen! Valjda opet na strašnu *komandu: Postoj*, to jest odustani od obiesti. Ne znam, koj nas je

nečastivi natentao, da krenuvši od Postojinskoga *Bahnhofa*, nismo uzeli fakina za svoje torbe, hoteći prištediti koj grošić. Razvali oči, pa pogledni dva kržljavca, koje torba k zemlji vuče, kabanica neprestano pada s ramena, a *thermometer* i lula moli, da se ne raztreska, pa uzmi još nesnosnu žegu, grebenastu cestu, a grad pol sata daleko, te ćeš se dosjetiti Sisiphovim mukam. Okladio bih se, da nije starim Rimljanom bila teža ugrabljena i otimajuća se Sabinka, što su nam naše prtljić-torbe. U Postojni vrve krčme, pače gostione, mi hoćemo da u prvu unidjemo, al ondje sve zaokupljeno; hajde dakle dalje, jest ali odasvud nas tjeraju, a mi se prebijamo od praga do praga, kano zabludjeli Preradovićev putnik, badava tražeći konak u tudjanina. Ljudi nam se čude i smiju, a mi se srdimo, žalostimo i smijemo: divne doista smjese, protivnih čutjenja, i krasna uzora vještu slikaru. Prokleta skupost, koja uvjek dvostruko platjaš, mi smo platili stostruko: zagovorismo se, puklo kud puklo, da ne ćemo više ulaziti u tudje gajeve, osobito pako u slavno područje fakinsko!

Opravši se u posljednjoj gostioni, podjosmo da vidimo glasovitu Postojinsku spilju, koja je dobar četvrt ure daleko od mjesta. Hoćete li, upita nas Verwalter, spilje da vam se razsvietli u cielo za deset, ili napolak za šest forinti srebra. Ded, bora ti, ako si tanka uma, pogodi, što si obrasmo! E dobro, kada si pogodio, ne ću da ti kažem. — Badava se stari Grci i Rimljani ponose svojimi podzemnimi riekami: Tartarom, Hylom i Corytom, i kod nas ima takovih divota. U spilju ovu utiče rieka Poik, koja proplákav neznane one rupetine, izlazi iz spilje prekrštjena imenom Unc, ali skoro ušav u drugu spilju, i oprav joj sve zakutke iztiče kano Ljubljana, tvoreć savršenu sliku *metempsychose*, ili naški predušenja i preimenovanja. Nad spiljom je svuda ravnica, koja se samo na jednom mjestu uzdiže do brežuljka. Što je do sada nadjeno, dieli se u tri spilje: *Franzens — Ferdinands — i Franz-Joseph-Grotte* po imenu vladara, koji ju pohodom svojim usrećiše. Put je u njoj širok, visok, suh i zračan, da ne počutiš obilazeći nikakove težkoće, samo što sada propadaš u nizinu, a sada se opet uznosiš na vršak, te amo, te tamo, neprestano se krivudajući. Voda, što sa svih strana prokapljuje, pravi neizmjernu silu prerazličitih tvorova, od gorostasnih stupova pa sve do najsitnijih živinica, i najtanjih tkanina. Ovdje stoji mladić, ondje poskakuje djevojčica; ovdje opet reži lav; ondje plazi zmija, a tu kreketje žaba i kopita se želva, pa sve to ili ulazi u veličanstvene hramove, zavješene što tanjim vezilom, ili kolo vodi u prostranoj dvorani, ili dobiv sušicu od plesanja počiva na groblju. Tvorovi su različite masti, osobito pako biele kano propadano mlieko, crljene, plave i zelene. Na više mjesta fali samo njekoliko kapij, da se dva stupa ne saliju u jedan. Imena davaju slikam inostranci, osobito Englezi a tumač si jih zapamtjuje u raznih jezicih: u Njemačkom, Francezkom i Englezkom, pak jih pripovieda novim gostom. Što se ništa ne zove po Slavjanska, uzrok je valjda i nemarnost u polaženju, i čednost Slavjanska u izmišljanju: uma bi dosta bilo, samo da ima volje! I progovaraju ti tvorovi, kad jih udreš batinicom ili gruneš toljagom, pa sve od *bassa profonda* do piskutajućega *diskanta*. Najkrasniji su ovi dieli: hram, dvorana, i groblje, te bis prisegao, da se tu ukapaju mrtvaci. Pa kada se to sve razsvjetli, i namakne

ciela banda, onda ne znam, kako da čovjek ne smalakše od čara i užasa. Kada je njegovo Veličanstvo Franjo Josip posjetio tu spilju, bilo je sve razsvjetljeno usred noći kano usred biela dana, a svirale su dvie bande, i plesalo družtvo neizbrojno. Pa kamo ćes većega čuda i divote! I sada se svake godine pleše na trojački ponedjeljak u prostranoj dvorani, a gosti se sabiru na hiljade. Sve to biva u mjestu, kamo možeš iz Zagreba doći, stono naši Kajkavci vele: *Kaj bi čehnul*, pa koliko imade našinaca, koji su vidjeli to čudo prirodno? na prste bis jih, čim mi se izbrojio! A što radite vi brzonoge krasne Hrvatice, za što ne pohitite ovamo na obljubljene si plesove, barem onda, kada se *Terpsychora* u Zagrebu posve iztroši, barem na trojački ponedjeljak. Što ondje težkom mukom skuckivate plesove, skočite na vilinske noge, pa u kola, pa u Postojnu, gdje ćete se i naplesati i nagledati čudesa kakovih ne ima u Evropi, pa sve to za šestdeset forinti, muž i žena, tamo i natrag. Sada Vam barem ne treba puniti sanduka nebrojenimi ukočenimi brhani: sada sama krinolina, koju možete na sebi ponieti, stoji za deset brhana, pa tko zna: ne će li vas ti baloni brže pomaknuti, osobito ako udare vjetrovi. Ne bojte se inostranih takmica: dražestnom krasotom, ukusnom *toaletom*, ugladjenim ponašanjem sve nadkriliste: biti ćete prve u vienču ruža i pupoljaka. Jedno samo treba da vam kano prijatelj napomenem: govorite medju sobom Hrvatski, jer ako upitane odgovorite komu, da ste iz Hrvatske, a ne budete znale maternjega jezika, mogli bi vas ružno izsmijati, jer što vi u tom pogledu držite za mudrost i ugladjenost, to vam sav ostali sviet krsti glupoštju, ili ako volite Francezko-Njemački *Bornirthajlom!* A plesati ćete moći sve, što noge mogu izplesati, do jedinoga kotiljona, za koj ne će biti stolica, ali mjesto njega zadovoljiti će namjeram vasim tresuća se *Ceplovica*. Pa što ja znam, vrag je vrag, ne bi li se u obćenitom uzhitu onom dopala komu Talijanu koja naška djevojčica: u njih ima zlata na ruke i okol grlasca, a težke svile poput paunova perja, a i Madjarčić se koj može namjeriti, da ponovi stari savez *cum partibus adnexis*, pa znate, ili dajte si protumačiti onu latinsku poslovicu: *Extra Hungariam non est vita* itd.; pače ako ima medju vami koja jačega duha, koja se udaje samo da se uda, mogla bi zakvačiti koga bogatoga Engleza, da proputuje s njim cieli sviet unakriž i unakrst. Evo koliko vam obećajem, da se zapnite. Pa vi, koje ste tako mocne prama svojim muževom, da ne vide bielega dana, nagovorite jih, da vam odrežu tu malicu od svoje malene ili velike platje, ako li koja ne može ni toliko, neka založi, ako ima, koju narukvicu više: skrušena će i pokorna buduća korizma sve izpokoriti. Naplesavši se, sjednite, niti ne stupivši u preskupe gostione, na željeznicu, pa se kano dobre gazdarice vratite kućam svojim, da vam ne bude poroka!

Ali vratimo se na put: probavivši u spilji pune dvie ure i pol, i naspavši se dobro debelo, sutradan krenusmo prama Trstu. Na tom putu ništa nova, osim na rtu morskom u domaku grada krasna villa nadvojvode Ferdinanda Maxa, zvana *Miramare*. Villa se gradi, a crkvica se u vis dize, kažu, da će biti prekrasna, vidik je barem divan. Mi ga ne vidjesmo, razumjevajući samo gotovim sgradam. — Mili bože na svem ti hvala! čudna li imena Miramare! Da mi sakujemo kakov *Gledajmore*, ružno li bi

Digitized by Google

prošli od našega mjek nezadovoljnoga občinstva, komu bi se bolje domala svakom nakanom Gesundheitsojeder hergestellunasmittelmischungskundiger od našega liepoga liekara mjesto apotekara. Ne izmuniava li se tu ona biblička izreka, koju je njeki ponješto veseli način ovako promienio: *In oculo fratris non videt trabem, in oculo autem suo videt lantucam* (mjesto *festucam*).

Ali dosta je bilo koprivica, ne ću da rečem, ako i jesam bio nakanio zašutati jer znadem, kakova si, čudi, da ne bi onako rado očekivao buduéega lista, kano što ću ti ga s radošću skoro pisati uvick Tvoj

T.

DOPIS.

Petrograd 6/18 listopada 1858.

Ljubezni pobratime!

> "Evo sedmi put već gledim
> Mjesec mladi gdje se puni,"

tako zapjeva naš Ličanin u 11. broju liet. Nevena prijatelju u daljini; zapjevao bi i ja, da sam pjesnik kao što nisam.

> Evo des'ti put već gledim itd.

od kako se s tobom, mili moj pobro, razstadoh sele ci se iz starodrevne Hrvatske u daleki bratski sjeverni kraj, i kako ti riec zadadoh da ću se kadkada oglasivati u tvom Nevenu, koj onda bijaše *siva selja* — znaš ja dobro, da bi i ti od ono doho po koj put zapjevao bio — da ti je uz Neven do pjevanja — "S bogom neharna dušo!" itd. nad toli sistematičkim šutanjem mojim i to protivno zadatoj tvrdoj rieči: da ću je duševno po koj put pod vrletnimi onimi tvojimi Hrvatskimi stienami posjetiti.

Nu kao što tebi ne bi do pjevanja, tako bre! ne bijaše ni meni do spisivanja u Neven, i to radi kojekakih 77 Nevenovih uzroka, a iz ove najvećma i toga radi: buduć da o nevenovanju Nevena i ne znadoh u groznoj udaljenosti od mile otačbine, a na ono što ne poznaješ, niti te želja vuče. Vjeruj, u ostalom, brajno, da ti ni danas ne uzčita ovo njekoliko mojih redaka, da me k tomu naša uzajemnost ne potaknu. Tekar ovo dana, vrativši se iz Moskve u grad sv. Petra *), u obće slovanoga i slavjanstvu poznatoga učenjaka g. Sreznj. — koj sveslovjensku književnost veledušno podupire — uvjerih se da liepi naš Hrvatski Neven liepo napreduje, te daj bože! i brojem *pred*pletnika pohvaliti se mogao. (Ah! Ur. Nev.) Koli se uzradovah opazivši u 18 brojeva toga lista liepu kitu umnog i domorodnog cvietja, sabranoga po svih krajih trudoljubivoga Hrvatskoga plemena.

Al kako dospje Neven u ledene te kraje, tko tamo umije po Hrvatski? pitao bi mnogi umno-ledeni čovjek; to je za njega zagonetka, oledenio! Nu, umiri se, ima i tamo ljudij, govorećih liepim našim Hrvatskim jezikom, eh! pa da ne bi i bilo, zar ne čuješ, jadniče, kako duje vjetar sa

*) Najmenovanje Petrograda sa St. Petersburgom, i na istom Ruskom jeziku podkralo se je; da se grad ovi Ruski grad sv. Petra zvao, vidi se iz nadpisa na piedestalu dvih Sfinxa iz Egipta amo dopratjenih, i pred akademiom umjetnostij smještenih, gdje se Petrograd (grad sv. Petra) nazivlje. Opaz. dopisatelja.

sjevera, razigrao se po neprevidnih ravnicah i poljanah sjevera, te pao zvižd istoga i u sriedu Hrvatskoga naroda (umom, kao i izmedj ostalih naroda); odvratja jug sjeveru, zazviždi i on od svoje strane, uzdrma se pod njim, prem da on blage ćudi stoljetni dub, te se sukobe u neizmjernosti; ne će vjetar vjetru nalluditi, nego sdruživ se u metež, te složni il ustruje urnebes užasni, il pako blago propuste sinuti sunce. Tako nalik vjetrom, i misli čovječje, sile uma i duha zvane, od juga k sjeveru, i obratno nošene, učiniše sinuti blistateljno sunce književne uzajemnosti Slovjenske, a ova ti doproti Neven i u naše udaljene strane. Slična vijavica misli, nalik opet vjetru ne da se ograničiti ogradom čovjeka, a za što? jedino za to, jer što radi pod štitom oplemenjivanju duha i nravij, t. j. *razborite civilizacije*, koju danas već i čista Turska poduprieti bi željela.

Ne mogu ti opisati radost, koju počutih smotrivši ljetošnji Neven, imeno: prvih 18 brojeva; ja mislim da nijedan narod na svietu u tudjini ne uzradaje se "svojemu„ toli srdačno, koli upravo mi Hrvati, i to bez razlike vjere i pokrajine, te to mi se čini najbolji znak različja plemena našega ma od kojega god inogh susjednoga il daljega. Kolika slast za domoljubno srdce razkapati po novoj knjizi il časopisu! a čim si dalje od domorodnoga kraja, tim ti je ta slast ugodnija.

(*Dalje*).

RAZPRA

o Libušinu Sudu i Kraljodvorskom rukopisu.

Sigurno nejma čitatelja Nevena, koj ne bi barem po imenu znao *Palackoga* — muža kojim se ne ponosi samo Češka njegova domovina, nego cielo Slavjanstvo od "ledenoga mora tja do crnih žala„. Taj isti muž, koj si je vječni stanak u srcu naroda svoga već osigurao, podiže se nedavno da porazi neprijatelje, štono se kao sablasti od njeko doba ukazuju, da neposvećenom rukom svetinje Slavjanskoga naroda oskvrnu a najvrstnije muževe žigom varalica ožigošu. Kratak bijaše do sad boj, al je ipak na toliko važan i zanimiv, da ne mogu na ino, nego vas o njem izviestiti, a tim više, jer su članci Palackoga samo u jednom ovdašnjem časopisu tiskani, pa jih s toga naše občinstvo ne će lahko u izvoru uzčitati.

Prije mjeseo dana začeše u njekom ovdašnjem Njemačkom listu izlaziti članci pod naslovom "Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten„ u kojih neimenovani pisac zlobnim i neprijateljskim načinom na "Libušin Sud„ i "Kraljodvorski rukopis„ navaljuje, proglasujuć oba ta, reko bih, bisera književnosti staro-česke i Slavjanske u obće za puku laž i prevaru g. Hanke, kojemu je, kao što čitatelj znade sreća poslužila, te je god. 1817 rečene rukopise našao. Svatko će priznat, da je svetost predmeta zaslužila, da joj muž kao Palacky na obranu priteče, jer kad se valjanost tih starih djela dokaže, pada surovo načelo: "Slavjanin je od naravi stvor, kojeg istom Niemac čovjekom učiniti mora„; a uprav to načelo nastoji, kao što sám Palacky govori, neprijateljska stranka sve to više razširiti, klevećuć i osumljujuć sve, što jim stazu zaprećuje. Narod

koj je vriedan iz IX i X stoleća pokazati plod duha svoga makar i slabiji od "Lib. Souda„ taj narod jamačno dokazà, da je viši stupanj izobraženosti doživio, i da ne treba drugoga naroda, koj bi iz njega ljude tvorio.

Dobrovsky i Kopitar niesu već god. 1819 htjeli vriednosti "Libušina Suda„ priznati, o toj pjesmi je dakle zazpra već stara. God. 1840 oprovrgoše Palacky i Šafarik *) sve navale tako, da od onda ne bijaše više junaka, štono bi jim protuslovio, do našega Neznanovića. — Rukopis "Lib. Souda„ razlikuje se vrlo od inih podobno starih rukopisa glede pergamene, mustila i pisma samoga; a s toga već od prije mnogi starinari mišljahu, da je krivostvoren, ne mogavši neobičnoga pojava raztumačit. Medju tim nijedan protivnik se ne podiže tako površno, kao baš posledniji: on opetuje sve, što je Palacky sám nepravilna opazio, pa iz tog na prosto rukopis odsudjuje; al P. razjasni nepravilnosti, a neimenovani pisac razjašnjena mimodjè, kao da ih ni nejma — to je svakako najlaglje, a i najpovršnije. — Uprav izvanrednost rukopisa svjedoči, da je prastar, a to isto je i znanstveno lučbena iztraga dokazala. — U ostalom se P. sám na svoju razpravu "Die ältesten Denkmäler„ pozivlje, iz kojih će se čitatelj potanko ubaviestit moći.

Ne samo "Lib. Soud„ al i sám "*Kraljodvorski rukopis*„ **) usudjuje se neznanac napadati, o kojem još nijedan starinar ni najmanje posumnjio nije. Tko o vriednosti "Kralj. rukopisa„ dvoji, veli P., taj ili stvar posve ne razumije, ili o starinarstvu nikakova znanstvena temelja nejma. Ako je "Kralj. rukopis„ neprav, onda nejma ništa ni u Češkoj ni u Njemačkoj književnosti, o čem bi se dokazati moglo, da nije krivotvoreno. Jedino u tom se ne sudaraju starinari, da li rukopis taj na konac XIII. stoljeća ili u dobu Karla IV. pada, a to je svakako veoma važno. — Dokazi navedeni proti "Kralj rukop.„ tako su loši, da se P. "skoro stidi, što jih pojedince pretresati mora„ pa s toga jih ni ja ne ću ni da spominjem. — Slušajmo, kako P. induktivnim načinom dokazà, da *nije moguće*, da je Kralj. ruk. krivotvoren:

Jedna pjesma Kralj. ruk., veli P., slavi junačtvo "Beneša Hermanova„ koj je Sase iz Češke protjerao, štono navališe, dok je Češki kralj odsutan bio, "k Otě daleko zajel„ ko što izvor glasi. Tumačnici Kralj. rukopisa tvrdili su svi, da se je opjevani dogadjaj za Otona Brandenburžkoga u Češkoj (1280) dogodio. To se dakako nije dobro slagalo; jer Vaclavu II. bilo je g. 1280 istom 10 godina, a pjesnik bi ga težko tako mlada zazivao, da domovinu brani; nadalje nas poviest uči, da Oto nebijaše Čehom daleko, dapače preblizo; a to protuslovi rieči: "*daleko* k Otě zajel;„ g. 1280 nije više bilo u Čehova patronimičkih imena — Hermanov — već su

*) V. Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache, od Šafarika i Palackoga; u Pragu, 1840.

**) Upozornjujem čitatelja, da "Lib. soud„ od "Kralj. rukopisa„ razlikovati valja. G. Hanka izdao je pod jednim naslovom: "Kraljodvorsky rukopis„ i pjesmu "Lib. soud„ koja je od ostalih pjesama za četirsto godina po prilici starija.

zavladala bila u to doba baštinska obiteljska imena; konačno suvremenik Dalemil ne zna za Beneša Hermanova, premda ako sve Češke junake svoje dobe slavi. Istom odkako ja začeh (1829) Češki diplomatar sakupljati, nastavlja P., i odkako ja dokazah, da je Beneš Hermanov kao jedan od najvažnijih velikaša od g. 1197–1222 živio, od onda se zna, da je taj Beneš sin Hermana Ralskoga, praotac obitelji Mihalovickih i da je 1217–1222 bio kastelan u Budišinu. Ova data nije mogo do g. 1829 u Češkoj nitko znati, a da je kralj. ruk. krivotvoren, morao bi bio nepoznani krivotvorac kao svetim duhom nadahnut sve to već g. 1817 posve točno znati. — Ovaj jedini dokaz mislim da je tako čvrst, da je sám o sebi dovoljan; za to ne napominjem još druga dva podobna, što jih P. napisa.

Al Krivotvorac bi još veći majstor bio u jeziku nego li u poviesti. Ustroj jezika u kralj. ruk. ne bi bilo moguće pogoditi po rukopisih poznatih pred g. 1817 a medju ustrojem jezika u kralj. ruk. i jezika u Soudu Lib. opet je razlika cielih stoljeća, pa kad to primisliš, dokučuješ, kolik veleum bi onaj moro biti, koj bi tu razliku sam bio iznašo.

Još i u starinstvu i u lučbi morao bi krivotvorac izvanredno vješt biti; jer koliko vještine treba, da tko pergamenu i pismo umjetnim načinom onako priredi, kako ju samo upliv živalja kroz mnogo stoljeća pretvoriti i promieniti može? — al osim svega toga, koliko nevidjena pjesničkoga duha bi čovjek imao, koj bi umjeo različitost, srdačnost i sredovječnu naivnost s pjeničkim uzletom spojiti, da nijednom malenkoštju moderni postanak ne izda. A svu tu divnu vještinu da si je neznanac sam o sebi skrovno pribavljao samo za to, da se jednoć zašali, pa zemljake svoje prevari!

Napadač tvrdi, da je g. Hanka krivotvorcem rečenih rukopisa. Sve da g. Hanka sám izpovjedi, da je zbilja izreka ta istinita, veli P. to bih ja ipak svećano protuslovio. A ovdje nam P. očito događjaj pripovieda, po kojem jamačno g. Hanka tim krivotvorcem biti ne može. God. 1826 bijaše g. Hanka u čitanju starih listina toli nevješt, da mu nije pošlo za rukom jednostavnu listinu iz XIII stoljeća izpravno prepisati. Upraviteljstvo Češ. muzeja naložilo mu je, da opis po izpravi Palackoga još jedan put prepiše. A taj isti muž da je 10 godina pred tim čudesa u starinarstvu tvorio!

To su glavne točke u razpravi Palackoga; kratkoća mjesta ne dopustja, da o njoj obširnije govorim. — Palacky je jamačno zaslužio, da mu ciel naš narod iskreno zahvali, što mu je čast i ponos važnom svojom rieči toli dično obranio i proti toj posliednjoj navali. Težko da će se itko još osmielit, da „Lib. Soud„ i „Kralj. ruk.„ za laž i prevaru proglasi. A ako se zbilja osmieli, sigurno će smielost svoju istom sramotom platiti, koja je i sadanjega napadača postigla. — Dok nam je muževa kao Palacky, ne bojmo se klevetnika!

U Pragu. *N. D. Spun.*

Digitized by Google

Naši gimnazijalni pogrami.

Požežki: *Razprava* kako se držu pare u uzduhu napisa Njemački p. Eus. Bauer. U kratko i skoro prekratko razloženi su zakoni prirodni, to je šteta za članak. — Školske viesti pisane su barom našim jezikom i što do sada vidjesmo od svih naših programa, to je jedini članak Hrvatski pisan. — Za čudo Dalmatinci nas osramotiše, kako ćemo kasnje vidjeti kad zaredimo dalje. Što li je tomu uzrok, da naša gg. gimn. učitelji ne pišu razprava našim jezikom; da li je nekajstvo? Nije, jer nam svjedoče spisi njihovi. Da što je? Pometnoj glavi jedno oko dosta. — Za nas najznatnije u ovom programu jest ono četvero na kraju: *Njeka o pravopisu u ovom izvjestju upotrebljenom*. Štovani g. ravnatelj gimnazije razlaže za što se on drži onoga pravopisa; a na pose veli: 1) Poluglasnik *e* pred *r* ne izostavlja kao Srbji i ostali njeki Sjevero-Slaveni u toga, što se poluglasnik *e* u pjevanju svakako čuje i kada bi se izostavljao, pjevanje bi smilešno izpalo; n. p. u pjesmi: O Mario majko mila, majko milosrdnosti, gdje se slovka *srd* u napjevu provlači (kroz iglu? valjda *otéže*) i bez poluglasnika *e* pjevano, glasilo bi kao roženje pasa — za tim lagljega izgovora za djecu, početnike osobito inostrance.

Što se pjevanja tiče, žao nam je na g. pisca gdje ne zna da je slovka *srd* (sama sobom i u svih složenih i izvodenih riečih) uvjek kratka, te se ni u prostom govoru ni u pjesmi ni u pjevanju otézati *ne smije nikada*; a što toga onaj nije znao, koj je prevéo iz latinskoga, to nas ne veže da mi moramo za to odulјivati ili otézati kratke slovke. U ostalom što se pjevanja tiče neka nam g. pisac dokaže iz *narodnoga* pjevanja, da narod pjeva rieč *srdce* itd. otežuć *r*, pa ćemo mu se pekoriti namah i začet opet pisati má što on hoće pred *r*; ali neka se okani svakoga dokaza koj nije iz narodnoga života. U navedenoj pjesmi, prem da ju pjeva narod nije dokaza, jer je prievod.

Što g. pisac misli da djeca i početnici laglje izgovore *krst* kad se napiše *kèrst*, nego li *krst*, tu se on očevidno i silomice sam vara. Neka se ogledi g. pisac po tudjih jezicih i slovnicah, pa neka nadje koj je narod i njegvi spisatelji tako lud, te je pravopis tako utrojio, kako bi ga *mi* laglje izgovarali. A što se djece tiče pitamo g. pisca kako smo se mi dok bijasmo djeca i kako se sada djeca uče izgovarati *krst* od svojih roditelja? Valja da *krst* a ne *kèrst* ili *kàrst*, dokaz je tomu i to, što djeca njeka, ne moguća izgovoriti *r* vele *klst*.

Dalje pitamo g. pisca kako će on pisati ove četri rieči: *krst*, *čvrst*, *drndalo*, *srna*, koje se razlikuju naglaskom sa svim jedna od druge? Hoćemo li pisat kèrst, čvèrst, dèrndalo, sèrna? Kud je onda onaj znak, da se *e* ne izgovora?

2) "Genitiv množtveni kako kod samostavnikah, tako i kod pridavnikah pišem sa *h* na koncu„ (za što? slušajmo!) "buduć razloga *neuvidjam*, da ako se kod pridavnikah piše, za što ne kod samo-

stavnikah„ i „osobito jerbo se po izostavljanju pismena *h* često put (odkud Vam kratki genitiv? mjesto po vaški *putah*) smisao govora muti. —

Tu je da kako težko s g. piscom razgovarati se, buduć on (i mnogi s njim) ne uvidja da je *velika* razlika kako se sklanjaju *samostavnici* a kako *pridavnici*. A kad to uvidi, valja da će se osvjedočit i on i mnogi drugi. A da je g. pisac sbilja osvjedočen, da je sve jedno samostavnik ili pridavnik, svjedoči drugi redak na 13. str. programa, gdje je *pregled osoblja učiteljskog i predavanih po njima* (osoblju?) *predmetih* (ako nije ovo pogrieška). Za naglasak gna. pisca i sve one koji pišu *h* u 2. pad. višebroja nije ni briga. Dajte der gospodo osvjedočite nas, da je radi *h* predzadnja slovka *duga* pa eto nas, pisat ćemo *h* uz prkos svemu što bi do sada.

Ne možemo zamučat liepu jednu priču. Njeki naš vrlo dobar znanac a i spisatelj, komu sbilja ne ima prigovora htjede nas lani il onomlani pobiti tim „da je i Gundulić i Gjorgjić i Palmotić i svi Dubrovčani pisali onaj *h*„. — Tu da kako istom iza naše grohote pregrohotaste on se zablenu i vidjev rukopise, koje mu pokazasmo osvjedoči se i zapita da za što su im ipak djela tiskana sa *h*? Odgovara jošt i danas od nas ne ima i ako uzčeka nanj, preživjet će sve vjekove. — Jedini onaj razlog da ga *njeki* Crnogorci govore ne valja ništa, jer kako već jednom rekosmo: Ne skudiv im junačtva, *sklanjat ne znaju tè ne znaju* niti traže od nas, da se od njih tomu učimo.

„Osobito jerbo se po izostavljanju pismena *h* često put smisao *govora* muti„. — Tu se g. pisac još većma vara, jer za čudo je kako se naš narod još i sada uvjek razumije, niti mu smisao *govora* muti! — Ne samo u govoru nego niti u *pismu* se ne muti smisao! Ako nam ne vjeruje g. pisac, molimo ga, neka pobroji sve *druge padeže* što su u Vukovih knjigah, pa neka pobroji, one gdje Vuk moradjaše naznačit naglaskom drugi padež, osvjedočit će se, da se je morao služit naglaskom 1 put prema 1000 puta, ako ne i manje. U Vas gospodo je dakle iznimka pravilo? A to je doista liepo pravilo!

Mi koji ne znamo jezika, te trpamo *druge* padeže množtvene gdje ih i ne treba mislimo, da je svakako pametnije naznačit ga onim čim ga *sav* narod a i njeki spisatelji u govoru umiju naznačit t. j. *naglaskom*.

Ali je najljepše što g. pisac misli o kratku obliku *drugoga pad. viš.* Po njegovu mnienju taj kratki genitiv *izumili su pjesnici iz nužde*. Čudo! dakle i najstarje spomenike iz stare Slovjenštine pisali su pjesnici n. p. Konstantin, Hrabr, o Igorevu plku slovo, itd. Ali kako su naučili Rusi, Poljaci, Česi, Kajkavci i Čakavci, Bugari i ostali svi ovaj kratki genitiv, molimo neka nas poduči g. pisac.

Što misli u 3. točki, tomu je odgovor u Nevenu 16. br. u odgovorih uredničtvu.

(Dalje).

SVETO PISMO, PRIJEVOD PREČ. G. ŠKARIĆA.

I. Č. u Beču.

II. (*Dalje*).

Naš g. pisac ima u višebroju malo ne svaki put razlegnjene padeže: "bogovom, m. bogom, sinovom m. sinom, vragovom m. vragom; knezovi nam. knezi, Israelovi sinovi m. Israelovi sini, itd. Najbolje i najpravilnije bi bilo, da ne bi *nikad* raztezao, jer po pravoj pravici samo genitiv (ne svaki) ima "ov, evi" sinov. I on je kriv, što njeki druge padeže raztežu. Jest padež nedežu ... živi su koji to svjedoče. Uzmnožak: kad ter kad ne da pravo razumjeti, n. p. "Banovi momci pradeno gonjahu neprijatelja" kako ljetos negdje najdoh za: i bani guerrieri... — Naše slovnice uče, da se samostavnikom zadnje *k* mienja u *c*, *h* u *s*, *g* u *z* u *trih* padežih viš., a ja sudim, da samo u dvaju: u nominativu i lokativu: u sočiativu se ne pretvara. Prvi svjedok mi je Staroslovjenski jezik; drugi, Češki; tretji, njeki sadanji naši pisci, a četvrti, naš narod, n. p. "Idem lugi (lugy)" za Niemačka: *durch*. Ovako je historije, ovo potrebujemo. Što ti odgovaraš, dragi Nevčne, a što ini naši pisci? Razvidite malo?

Svakomu govorniku i svakomu piscu jezik je táman ako ne ima svih padežev, svojih sviećć. Niemac ima samo četire kakove takove, i pri četirih dobro vidi; ali Slovjenac ne može ni pri sedam dobro vidjeti, nego mora tražiti pipati dokle ih napipa, jer on jih osam potrebuje. Osma svieća našemu jeziku jest ono: *ovo-ova-ovo, in-ina-ino*, i *ski-ska-sko*, brez koje ni govor ni pismo nije svietlo, neg je mračno kako u noći kada je nebo oblačno. Tko može razumjeti Katančićevo: Ja sam Pavla, a ja Apola, a ja Cefe, a ja Krsta?? Ovo znamenuje kako je komu ime, n. p. ja sam vojvoda, ja sam Mate, Jure, Ive..., a ne čiji je tko; bješe mu reći: ja sam Pavlov, a ja Apolov, a ja Cefin, a ja Krstov (Hristov), pak bi svatko razumjeo, ne samo tko zna matica, nego i tko je ne zna. A koj Slovjenac može se domisliti, da njegove kralj Židova, kralj Asiriana, Kaldéa.... je — k. Židovski, Asirianski, Kaldejski... rex Judaeorum itd.? Kada ovoga što je najlaglje, nije umjeo prevesti, kako je ono što je teže i sto puti više zapleteno? Koliko je mraka u njegovu prevodu!

Prečastni g. Škarić razvjetlio je 11 "snopić" osmim svjetilom, i u jednini i u množini, kako hoće naš jezik. Mi niečemo po Slovjensku n. p. literatura Hrvatov ili Hrvâta, nošuja Magjarov ili Magjâra, povjest Rusov ili Rusa, običaji Turak itd. kako nam i naši bože mnogi pisu. Za to sada hoću dokazati: što znamenuje "*ski, a, o*". Sveti Matej Evan. ima u gl. II. r. 2. ubi est qui natus est Rex *Judaeorum?* — gl. VIII. r. 28 Et cum venisset trans fretum in regionem *Gerasenorum*. — gl. XI. r. 8. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus *regum* sunt. — gl. XXIII. r. 4. et imponunt in humeros *hominum*. — gl. XXVI r. 56... ut adimplerentur Scripturae prophetarum. — gl. XXVII, r. 11. Tu es Rex *Judaeorum*; r. 29. Ave Rex *Judaeorum* a Marko u gl. XV, 26 Et erat titulus causae ejus inscriptus: Rex *Judaeorum*; a Luka gl. XIV, 1.... cum intraret Jesus in domum cujusdam principis *Pharisaeorum*; gl. XXIII 37—38; a Ivan gl. II, 6.... secundum purificationem *Judaeorum*; gl. VII, 2... dies festus *Judaeorum*; gl. XVIII, 12... et ministri *Judaeorum* comprehenderunt Jesum. — Kako valja prevadjati ove *samcate* genitive? Pogledajte, dragi čitatelji! u Evang. Ostromirovo pisano XI. vieka, u glagoljaki misal tiskan 1483, u Levakovićev i Karamanov, pogledajte jošte u djelo Antona Dalmatinu i Stipana Istranina tiskano 1562, i u ona Evang. koja imaju Slovjeni iztočne crkve, pak ćete vidjeti, da je u svih onih *ski*: car ili kralj Judejski ili *Židovski*, v stranu *Gerasensku*..., v domih *carskih*.... někoga kneza *Parisejskoga* itd.

Ovi svjedoci niti su vratajaci niti zemljaci, njeki su preveli iz Grčkoga, a njeki iz Latinskoga, kako je vidjeti, njeki su potvrdili što su našli; pak jie imaju svi jednako, jer znahu što je naše. Ali ja imam jošte dokazov. *Palmotić* u 23 pjev. "More i zemlja svakolika Puna slave i veselja Poj *ljudskoga* slobodnika. — Od velika od veselja Jedni na dvor teku izljesti. Da *ljudskoga* spasitelja s mnogom slavom budu srjesti. — A u 19: Ali Višnji od viek vieka Stanovito koji odredi, Sve na ovi način neka Kad koristi *ljudske* sliedi„. Ne znači li "ljudski„ hominum? — A koliko puti ima *Gundulić*: "kralj Polački„ il re dei Polacchi, "Car Turački i Turski„ l'imperatore dei Turchi. I pjesnik *Radojević*: "I pada ga molimo da pomože v ove sadanje potribe *Karstianske* in miseriis Christianorum; — Peti kralj *Turački* imenom Baezet.... Da ga (Budin grad) ti povrati U ruke *Karstianske*, Majko i Divice! Iz ruke *Turjačke*„ — *Vetranić*: Oružje pogrezju u kàrvi *Karstjanskoj*. — *Njekakova glagolica*: Hlebe Anjelski panis Angelorum! — A *Vrbanske Predike*: "Da to imaš dobro, er si vraždoval dela *Nikolajska*..., opera Nicolaitarum„ iz Apok. gl. II; Ako jaziky *Anjelskimi* ili človečkimi vzglagolju, si linguis Angelorum vel hominum loquar„ I Cor. c. XIII; Milosrdje Božje veče gleda *Človeku* (hominum) korist, nego svoje počtenie; — A *Židorska* (Judaeornm) srdca jesu tvrdja od kamika; a kada je Jerusolim mesto bilo *kraljevsko* (regum).... tako su meli (Vlsvi magi)... — *Ivan Zadranin*: I cesare ti krstjanski, Ki protivnik jes *Poganski*; — *Budinićev Ispravnik*: ... na šcetu ili škodu *Kàrstiensku* in damnum Christianorum. (*Dalje*).

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Kat. list primio je od prijateljske ruke radostne viesti da je ovih dana već doštampano djelo *Kanavelića: Ivan sveti, biskup Trogirski*, troškom preuzv. g. biskupa Djakovačkoga I. I. Strossmayera. Ima ga 39 štampanih tabaka, veće je dakle od Osmana

Digitized by Google

Gundulićeva. Izdanje je krasno, a. g. I. Jurković, profesor Osiečke pimnazije, koj je tisak toga djela rukovodio i izpravljao, sdušno je nastojao, da bude u svakom pogledu savršeno. Predgovor je od istoga gna. Što se nutrnje vriednosti toga djela tiče, u Kanaveliću ima mjestimice i to ne riedko takovih ljepota, od kojih je svaka o sebi vriedna onoga troška, što ga je ponielo cielo djelo. No treba kazati svemu svietu, da bi Kanavelić težko bio ikada ugledao bieli sviet, da mu se ne nadje velikodušni zaštitnik preuzv. g. biskup. A ne dolikuje li upravo liepo, da život svetoga biskupa objavi svietu muž, koj ga u svem nasljeduje, i još k tomu biskup! Njegova blagodarna ruka izvesti će, ako Bog da iz zasjene smrti i oteti propasti još njekoliko spisa naših veleumnih i pobožnih pjesnika Dalmatinskih, koji se već nalaze u njegovih ruku. (Liepi naši stari pisci Dalmatinski, koji ste pobjegli iz otačbine, jer za Vas ne mari bi reć nitko ili njih vrlo malo, dobro ste došli u dobre ruke; koliko nam je to drago, gdje Vas nadje dobra kob, toliko nam je žao, što nam se ne pruža prilika, da bi tako mogli pohvaliti i koga preuz. g. biskupa Dalmatinskoga. Ur. Nev.)

Isti preuz. g. biskup. Djakovački nakan je izdati o svom trošku *Jezgru sv. pisma novoga i staroga zavjeta od Fra. Pavića* (Mirka? Ur. N.) Ta knjiga bila njekada po Slavoniji veoma čitana i obljubljena, al sada se već slabo gdje vidja. U njoj je izvadak iz svega sv. pisma obojega zavjeta. Jezik je čist i gladak, milinje ga je čitati. U knjizi su 102 slike. — Bit će svega 50 do 60 štampanih tabaka. Ako već puk ima čitati sv. pismo, a ono neka ga čita ovako, gdje će u slici pripovjedke sve lahko razumjeti, a tumačenje rukovodit će ga, da u smisli nigdje ne posrne. Znamenita je ta knjiga i s toga, što je ona iza Turskih ratova, kad je bila velika oskudica svećenstva u Slavoniji, te se bogoslovne znanosti nisu mogle predavati podpuno, sačinjavala njeku vrst encyklopedije istih znanostij, i bogoslovci toga vremena zvali su se *Jezgraši*.

— G. *Korn. Stanković*, slavni Srbski glasbenik izdaje 24 narodne pjesme s glasbom, složene za glasovir. Tko je imao priliku slušati glasbene skladbe g. Stankovića, osvjedočit će se iz nova, kako on vješto umije shvatit duh našega narodnoga pjevanja.

— God. 1843 imao je g. P. Dominik u Optuju gotov rječnik Slovenski; od prilike je tu bilo takvih 30.000 riečij. Govorkalo se tada, da će se izdat taj rješnik; al gdje je sada? Gl. Sl.

— *Matica Češka* izdala je prievod Šekspireva *kralj Hinko IV.* od dra. Jos. Čejke; to je 60 knjiga što ih izdalo Matica a *deveta* Šekspirevih drama.

— *Tylovih* spisa izišla je svezka 34 i 35. To je napredak; kad će toga biti u nas?!

— Urednik *Lumira Ferd. B. Mikovec* izdaje poveće djelo *Starožitnosti a památky země české.*

— Na skoro će izaći u Zagrebu "Računstvo na pamet u novoj Austrijskoj vrednosti od učitelja g. Vačeslava Maržika.

— U Zadru izaći će do skora za god. 1859 Koledar našim jezikom štampan; izdava ja g. Abelić.

— Ruski tajni savjetnik g. Muhanov u Varšavi sastavio je odbor, koj će urediti nazivlje za lučbenu znanost.

— Onomad oglašenih: Djela *Jov. Subotića* izašla je I. knjiga. Pjesme lirske. U Karlovci, Mitrop. gimn. tipogr. 1858. 16na X. i 400.

— G. *Pavle Nikolić* napisao je život pokojnoga Mitropolita Stefana Stratimirovića i kani ga štampat.

— Još god. 1849 izašla je u Petrogradu znatna knjiga: *Biblički i Biografički rječnik* od Jackievića i Blagovešćenskoga u 4 velike knjige.

Odgonetke za 31. br.

Narodne. 1) Mačka i miš. — 2) Naušnice, mindjuše. — 3) Šipak.

Rebus. Izpod mukla do dva vuka.

ZAGONETKE *od Lj. Sl. Bažanina.*

NARODNE. 1) Kraj vode bez mozga laje?
2) U zrak bielo, na tlih žuto?
3) Crven jarac medju dvjema gredama dreči?

UMJETNA.

Oko j' bistro	Noge nose	Bog me gleda
Čelo čisto	Te ne prose	Bog i ne da
U mene.	Pomoći.	Da ginem.
Srdce rodi	U sred danka	Pa sviet cio
Jezik plodi	Idem vanka	Poumrio
Govore.	Ljubim dan.	Ja ću stat.

REBUS. G • S • O • A •

S • U • E

Nakłada i tiska Ercole Rozza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 36. *Na Rieci 4. Prosinca 1858.* **VII. godina.**

Molimo Vas, p. n. g. čitajte!

Clara pacta, boni amici, t. j.
Čist račun — mirna Bosna.

Jedni nam pišu i zapitkuju, da li će Neven sbilja i na godinu izlaziti i čude se, klimajuć glavom što Neven jošt živi.

Drugi naš tješe, da se ne bojmo, nego da Neven šaljemo kao i do sada, da će ljudi platiti, da je to staro nehajstvo, a za ime Boga da ne dajmo Nevenu propasti, da će biti bolje i mnogo toga i takvoga.

Mnogi će zapitati, kad uzme ovo čitat: kud je to i čemu je to?

Slavno obćinstvo i čitateljstvo Nevenovo (a osobito njeki —)! S Vami moramo progovorit, jer je blizu nova godina; za to valja učinit čist račun, po mirna Bosna. — Uz *ovakovo nepomaganje* Neven dalje od nove godine ne može izlaziti, osim ako

ona gg. članovi koji nam duguju podmire svoje dužnosti, jedno kao ljudi a drugo kao člani prema onim koji točno platiše, a da ne spominjemo kako nije liepo da dobra volja jednih strada uz nehajstvo njihovo;

ako svi koji žele dobivati Neven, *do nove godine* pošlju to najmanje za pol godine predplatu, koju morasmo radi biljegovine povisiti na 5 f. 30 kr. stara novca ili 5 f. 75 novčića nova novca; molimo pako da nam se pošlje predplata tim točnije, jer ne možemo radi biljegovine više tiskati nego se prijavi;

usiljeni smo ukinuti razliku što bijaše do sada glede na predplatu; onda ustanovismo dvoju cienu, što je skoro ne čuveno, da bude kakve olakšice, ali nam ta dobra namjera zlo urodi.

Razumieva se, da ona gg. što platiše i za I. četvrt buduće godine, imaju samo doplatit ostalo. Ujedno molimo, da nam javite kanite li primiti *Almanak* i priložiti (ili doplatiti) predplatu za cielu godinu. Tko ne pošlje predplatu za cielu godinu, ne dobiva almanaka nego za dvoju cienu.

Digitized by Google

Ne tražimo milosti, a čini se kano da njeki predplatu smatraju za milostinju; to nam je dosadilo, a čista nam savjest kaže, da je bolje prije odkriti rane nego se poslije tužiti kad je kasno, i da nas poslije ne kudite, gdje ne izjavismo i gdje ne znaste, kako stoji s Nevenom, evo dokaza! Broji neka razjasne, tko je kriv, jer njimi prestaje svako nmovanje i ine prazne rieši i prazni savjeti o boljem vremenu. — Dužni smo rad *pred*platnika i rad sebe ovo prosboriti, da svatko zna o čem je i kako je s Nevenom, ako mu je s nehajstva sudjeno dokazati da smo mi *jedini* narod u svoj carevini koj u ovaj prosvjetljeni viek ne mari za beletristični svoj jedini časopis, ako mu je to sudjeno neka se zna tko mu to dosudio, a mi njegovi gojitelji ne ćemo se stiditi sebe radi nego občinstva radi.

Člana ima Neven blizo		1000	
Za cielu godinu platiše jedva		60	člana
Za tri četvrti	” ”	100	”
Za pol godine	” ”	140	”
Za zadnju četvrt	” ”	190	”
Dužno nam je dakle za tri četvrti godine . .		120	”
” ”	za pol godine	180	”
” ”	za ovu četvrt godine . .	210	”

To je taj račun što ga morasmo oznaniti. Koliko štetujemo ne ćemo Vam izbrajati, jer nam bram *delikatesa*, ali odavle vidi svatko da šteta nije mala a nitko ne može kazati, da nismo dosta puta molili i opominjali tako da je moralo dosaditi i čitateljstvo kao i nam.

Ako zapitate, tko je štetu platio, odgovaramo Vam: *plaćeno jest*, prem da ne predplatom. — Je li tako pravo, neka sudi tko hoće. Je li tko, koj ne vidi iz ovoga računa, da smo učinili više, nego što bijaše naša dužnost? I bi li nam tko mogao zamjeriti ako prestanemo Neven izdavati?

Mi ćemo Neven izdavati do svršetka godine (to budi odgovor onim, koji nisu prijatelji Nevenu i koji bi radi da kako sramotno Neven zaglavi), a ako plate ona gg. članova koji su dužni, i prijavi se dovoljan broj *do nove* godine, izdavat ga ćemo i dalje, all od nove godine ne može se slati nikomu osim tko plati to najmanje za pol godine *unapried*.

Kad uzesmo njegovati Neven i presadismo ga na krško Primorje, nismo se plašili ni truda ni gubitka, jer da smo se plašili toga, ne ima već Nevena od davna, a kamo li do konca godine. All dalje ovako stvar voditi bio bi posao bez glave; jer kad občinstvo ne mari za stvar i ne misli ni malo, da je *dužno* u svoje vrieme predplatu poslati onda prestaje i svaka dužnost od naše strane.

Ili može biti Neven ne vriedi? Onda da kako da mu je hora da prestane i radovat ćemo se iskreno, ako ga tko drugi uzmogne izvrstnije i boljom srećom. — Znamo da pod suncem nije stvari što ne bi mogla biti bolja; isto tako i Neven mogao bi biti bolji; tako n. p. odjeća mu nije čista, štamparskih pogriešaka više nego treba, pače ima ih vrlo mnogo. Imate pravo; ali vjerujte i tomu je kriva

Digitized by Google

nepredplata. Da bude ote, i odjeća ota bila bi bolja a tim i snažnije tielo; jer naopako po onu gradju, gdje graditelj sam mora vapno miesati, kamen krčiti itd. a tako je s Nevenom. Da bude predplate nasao bi se, tko bi ga čistio, mazao, česao, umivao, ugladjivao i čista svietu predavao.

Hoćemo li i od sada tako? Do ista ne ćemo.

Konačno da bude čist posao, javljamo onoj ggi. koja predplatise za cielu godinu t. j. do svrsetka ožujka 1859, te imaju pravo na Neven, ako bi prestao novom godinom, da će im se vratiti što ide za ona tri mjeseca svakomu, tko bude *reklamirao*.

Ovim prokazasmo sve nase rane i ne mislimo prekoraciti medje *delikatesi*, ako jos jedan put ovim opomenemo onu gospodu koja Neven primaju ne plativsi ni sada jošte, neka nam izvole predplatu poslati.

Ovako budi svakomu svoje, sl. občinstvu ova prieka istina a nam žalost, gdje morasmo ovu neugodnu dužnost ovršivati, ali za nevolju bje; te kako začesmo, tako i savršujemo izrekom: *Čist račun, mirna Bosna.*

Uredničtvo Nevena.

PRSTEN.

Mrkla, pozno jesenska noć, prihvatila se bila zemlje; sjever jaukao je lugom i na daleko odnašao uvehlo, hrastovo lišće, što je stranom silovito otimao stablu, stranom već izvehlo, samo odpadalo i tiho žamoreć svoj grob tražilo. Vršike stabala ljuljale se amo tamo od sile vjetra, i vidjeti jih bilo kao orijaše, koji se bore s neprijateljem o svoj život; šušnjanje njihovo i opet zviždanje vjetra jedinilo se kao jauk ginucih u daleko, noćnoj samoći; i činilo se, da će uzbunjeni življi i posliednu spomen od minule blage jeseni razoriti, i samo pusti grob životu naglo otvoriti. U najvećoj svoj buci pobielilo je obzorje na izhodu, i bliedi mjesec pomolio svoje lice nad zaljaljanimi, noćnimi sjenami. Zvieznde, što su malo prije jasno tiftrale sa tamnog nebišta ginule su sada malo po malo, i samo gdje koja još ostala, prkoseć svojom vatrom bliedoj mjesečini. Jaukanje vjetra u pustoj ovoj noći, činilo se, da bijaše najžešće preko luga na cestu medju Karlovcem i Jastrebanskom; jerbo je gdje gdje tako silovito zapirlao, da su morala tri putnika od Karlovca iduća, i pred sebom šest natovarenih konja tjerajuća, obustaviti se, i kao uneplieni nieko doba stajati, dok se urlikanje s tihim zviždanjem izmienilo, i oni mogli opet svoj put nastaviti.

"Neder Gjuka zapjevaj ga„ reče visok i po izgledu i držanju sudeć ga vlad čovjek, zavijajuć se u crni svoj plašt i tiho zažvizdnuvši konjem, da idu dalje.

"Aja, si baš poludio Stjepane!... da zapjevam pa da nam vraga na vrat nakopam... Ovuda vrve *iberajtari* kao mravlje, pa da dočuju i najmanji glas, eto ti jih već okol nas, pa onda bježi kuda znaš, i hvali Bogu ako

izneseš živu glavu na vratu, odvrati mu drug, nješto niži ali krupnji od njega.

"Sutite bekrije nijedne!... čuje se štropot konja;... ne bi li mam već u tragu bili; stanite da s'ušamo? izdene se treći, i po svoj prilici najstarji medju njima, jerbo bijaše sgurenih ledja i sijedih kosa što se od mjesečine uzeše laskati kao srebro.

"Baooh!" tiho Gjuka reče i slape na što se obustave i konji kao prikovani, a druzi mu nasluhnu.

Čas ne bijaše čuti ništa, jerbo odnašaše vjetar svaki glas od traga; ali za malo utiši se halahuka i u taj par bijaše čuti štropot podkova, koji kajućih za njimi od Karlovca.

"Nije šala junaci, u tragu su nam; potjerajte konje u grm a mi ćemo leći u jarak," reče stari Jašo; i "dura mrcino!" gurne konja pred sobom da ipu desno prieko jarka. Konji krenu onamo i da će preskočiti; ali prije nego su to težko natovareni konji činiti mogli stiže jih samac na konju.

"Dobra večer ljudi!... ako Bog da?" nazove im jašilac.

"Putem kako vidite," odgovori drzovito Jašo, srdit što ne mogoše izmaknuti.

"Doteržalo vam, da putujete u ovakovoj noći," prihvati opet jašilac.

"Valaj, upravo kao i vam!.... Ne marite se niti vi ovakovom silom vjetra boriti.... znam da vam nije od nevolje," opet Jašo.

"Eh, svaki u svom poslu.... Pa hoćete li daleko da idemo zajedno?" opita jašilac pridržavajuć konja laganim korakom.

"Deder Gjuka ošini ga iza šiška, da mu ne pane više na um vrebati ići na poštene ljude.... Ovo bi je *iberajtar*, i samo došao da vidi koliko nas ima; ako se vrati po drugove, propali smo," gurne Jašo tiho Gjuku.

Kriomčari, kako si ih mogao već upoznati, stisnu glave skupa, i prošapću nješto, dočim jih je jašilac bezazleno motrio; za tim se obrati Gjuka, i gurne jednog konja u potaji, da je na lievo odskočio, i onda čineć, kao da će ga hrpi pritjerati, obide jašioca, i hipši mu s lieve strane, uzmahne s nadjakom iza šiška mu, i prije nego si mogao trenuti, bijaše ovaj zemljom sastavljen. Konj pod njim uplašen, zabrza, izbaci stražnjima nogama, i obrati tragom Karlovcu, od kojega bijahu netom pol sata odmakli.

"Sada bježte, da nas drugi ne stignu; eno već je vidjeti Koretinac i kada stignemo onamo bezopasni smo," reče Jašo. I već potjeraše konje u bieg, kada začuju izpod širokoga plašta ubitog jašioca plač nejaka djeteta. Stanu i nasluhnu.

"Šta ti uradi Gjuka, da te Bog ubio!" reče Stjepan, obrativši i sagnuvši se ubijtomu, i vadeć iz plašta zagrnjeno mu pod mišicom dijete, "nekriva i nedužna si ubio; ovo nije *iberajtar*."

Na ovo stupe i ona druga dva bliže i razgledajuć dijete, od 2-3 godine, reče Jašo:

"Ded lupi i tim obatla; kad se tako prevarismo bolje da ga umah nestane, no da još ove noći tu od studeni izgine.... Mi ne znamo kuda š njim."

"Ne ćeš striče, ne, svjetla mi očinja! ubiste nedužna čovjeka, pa da

Digitized by Google

sada još uzmete na dušu i život sirote.„ Prihvati Stjepan dižuć diete i umatajuć ga u ruho okol njega viseće, i tako prigrnuvši pod svoj plašt.

"Ta luda glavo pa kuda ćeš ti s njim!„ rekavši gurne u ledja Jašo.

"Ne budi te briga.... ali ga valaj ubijati ne ćeš? ako smo i kriomčari ubojice nismo.... Ajde stupajte dalje„ odgovori mlado momče.

Kako je Stjepan iz naručja ubita putnika diete uzeo, pala ovom ruka zemlji, i tu se nješto na prstu zablisnu. Prem da ne bijahu kriomčari razbojnici ni hajduci, ako jih baš nužda ubojicami čini, to ne prezirahu oni ipak zlata, i s toga se ne mogaše Stjepanu na ino, već skine kobno to rudo mrtvomu s prsta, i u tinji čas blistaše se na njegovoj ruci pečatnik prsten od znamenite vriednosti.

"Nije probitačno junaci da ostavimo tu strvinu ovako u sriedi puta; umah s danom našli bi na nju, i na nikog živoga ne bi pala sumnja nego na nas.... pa onda tri glave za jednu.... Držite.„ Tako rekavši sagne se Jašo mrtvomu i maši mu se nogu; ona druga dva prionu za glavu i odnesu ga za grm koj šušteć primi potajno zlotvorstvo trojice objestnika, koji za uzdržati si tovare griešnoga blaga, ne otezaše ni časa, proliti krv nedužna čovjeka.

Opet pritjeraju konje u hrpu i za kratkim putem svjetiše im se svjetlo kroz prozor samotne krčme u Koretincu.

"Baš dobro smo prispjeli još Martin ne spi i umah ćemo biti bezopasni.„ Tako u rieči Jašo i već stajaše konji pred vrati pristare i lomne kuće u kojoj stanovaše krčmar sa ženom i slugom.

Ova kuća stajala je na samu i u mjestu što se zove Koretinac; upravo na onoj gomili iza mosta okol kojega i pod kojim leže s desna i s lieva bare i močvare; a od Karlovca se može računati dobrog pol sata daljine. Ondje počimlje lug, i većom stranom raste nizko ali gusto grmlje sve na okolo, gdješto i po koja njiva il izpašnik. Za onda (bijaše doba dogodjaja ovog na izmaku osamnaestoga vieka) bilo divje i strašivije onuda, i ova kuća, jedina na daleko i široko, stajala je ondje pusto, i bila većinom sastanišće razbojnikom, tatom, i kako to sada vidimo, kriomčarom. Ono nemirno i nemalo za svu Europu kobno doba dirnulo i Hrvatsku na toliko, da ne bijaše krvoprolitja ovuda, ali morahu njezini sinovi, po izbor junaci na oružje i u daleke zemlje.... s toga se nemiri gdješto na medjah pojavljali, s kojih bijaše i u sriedi zemlje za putnike dosta pogibelji, a za ovake krčme, kakova bijaše Koretinac, dovoljno sumnjivih gosta i potajnih ročišća. Mnogo se pripoviedalo o robljenju i ubojstvih na ovoj cesti, ali si nije nitko glavu tro, niti vrlo za iztraživanjem ižao; bilo je što navadnoga za ono doba; jerbo bijaše bjegunaca od vojske iz svijuh Austrijskih naroda, i ne mogaše poglavarstvo tako lasno doskočiti tomu zlu. Mnogi dvor bijaše oplienjen, stanovnici poubiti a putnici izrobljeni. Kriomčarenje bilo onda kao i dan danas od mora, ali mnogo većom pogibelji skopčano; ubojstva se dogodiše često, jerbo čitavim poradicam bila je sudbina često od ovakoga jednoga tovara, te kriomčari, kada došlo do glave ne hotjaše odmah u bieg, već se borahu s nadziratelji carskimi, da često i s vojnici, koje ovi u pomoć kod velikih potjêra uzimahu. Bijaše jim za život, i s toga odmah na ubojstvo skionjeni. Većom stranom Primorci, pa onda Bri-

Digitized by Google

njani, za onda divji, surovi ljudi. Ovi što ovo ubojstvo počiniše i pred usamljenom se krčmom obustaviše bijahu Brinjani, i Jašo jedan od najgoropadnjih, jerbo si je već nekoliko krati kod kriomčarenja okrvario ruke; a nješto se i pogovaralo, da je doista mladjih svojih godina hajdukovao. S krčmarom se poznavao dobro, i ova kuća mu vazda svratišće bila. Dupanuvši sjedi pred krčmu, vikne gosu i zažviždne mu; na to se otvore vrata tiesnu dvorištu i tjerajuć konje unutra, zapita Jašo. "Je li sve u redu Martine?„ —"Ne boj se Jašo ne ima nikoga... Jutros prodjoše tri *iberajtara* ovuda, mislim u Jastrebarsko, ali ni ogledati nijedan.„ S tim pritvori vrata, i iza kako obskrbiše konje, i porazbacaše tovare koje kuda po kutovih uljegnu u krčmu, gdje tinjaše uljenica na stolu, a prostrana peć toplinom zaudaraše. Krčmarica sjedila kod peći i na jedno oko driemala, jerbo joj drugo već od godina svjetlu zatvoreno bilo; nježnost supruga njezinog u njeki neugodni čas liši ju ove blagodati bože i tako se mučiše biedna samo onim jednim, što joj često od sûza takodjer uzkraćivaše.

"Dobra večer Nježo! mislio sam da si jur u perinah ali vidim, da si vjerna i da nas strpljivo čekaš„ nazove Jašo; a Stjepan naglo prihvati: "Ta ne vidiš striče da jednim okom i spi; ali drugo bdije i milo na tebe gleda„ — "Gle obješenaka kako me uvjek zadirkuje; ta čekaj lupežu, doći ćeš i ti jedan put mlatcem u šake, koji će ti proćerati tvoj jagunluk„ razljuti se krčmarica na njega. — "Ne srdi se kumo, donio sam ti dar kakova nisi svoga života imala„ utješi ju Stjepan; i odgrnuv plašt spusti joj diete na koljena. "Oj cigane, gdje si to nzeo! Bogami to si gdjegodj zaplienio; pa ćeš u trgovinu dati„ reče Nježa, pridignuv plaćuće diete sa skuta svojih. Da utješe sirotu, podadu joj vina i hljeba pa ju uzmu razgledati. Bilo mužkarče bieloputno, krasna visoka čela, rumenih ustiju, svjetlih očiju, smedjih rudeža i bielih sitnih zubića. Bilo diete opuno i zdravo a na izgledu baš gospodsko. Tanahno ruho okol njega i tople haljine u koje bijaše umotano, označilo ga kao preimućna roda. Od ove okol njega stojeće družbe predalo ja uboga, i časom zavristalo, kao da ga zmija ujeda. Nije baš ni šala bila ako je amo tamo po stolu vršilo, kuda ga bijaše uzdigli, jerbo bi i stariji se bili prepali od ovakih nakaza. Nježa, vremesna, čorava i na jednoj nozi broma; istom pristupivši krčmar, krivoust i krivonos, a neugodnim, kreštalim glasom; Jašo mator zguren i sied s debelom donjom ustnicom koja mu je malo bradu viseć pokrivala; Gjuka povisok, dugih vranih brkova, zagorjela neprijazna obraza, a mrka nestašna pogleda; jedini Stjepan imaše spretan izgled.

Bio je mladjan; netom dvaest godina; blaga, modra oka i smiešecih se ustiju; prèdajuće od onih nakaza, okrililo ubogo diete prama njemu nježne svoje mišice i stiščuć mu se na grudi vrištalo: "Karle boji! Karle boji!„ Na ovo bi uzdigla Nježa ruku da ga udari, srdita što je od nje predalo, i misleć da će ga tim ukrotiti; ali ju gurne Stjepan u stran, pritisne sirotu k sebi i milujuć i tješeći ga reče njezno: "Ne boj se Karle, ne boj; šibati ćemo babu ako ti šta učini„. Za tim uzme diete na koljena, i sjedne š njim za večeru; tu ga nahrani i napoji ljudski, te tako umiriv se, oslonjeno mu na grudih usne. Sada ga položi u krevet i Nježi ga izruči ovako: da ga neka hrani i goji, ali ga pod živu glavu ne pusti na

Digitized by Google

cestu, niti u krčmi komu na oko, inače da će ona propasti. Neka mu skine ove haljine i kuda godj sakrije, a nove mu kroji, za koje će on dati što treba. Da će se on do skora opet vratiti, platiti joj trud i troškove a diete sobom povesti; što sada ne može od studeni i inih zaprieka... Volio bi ga on bio umah sobom povesti, ali je predao od izdajstva kroz diete, i težka odgovora za čovjeka, što je nosio diete; pa bi morao on i drugovi mu, ubojstvo glavom platiti. A omiljelo mu bijaše diete, ufao se, da će ga Nježa za dobru plaću dobro držati, i tako joj sirotu na dušu privezao.

Za malo odu svi ukupno leći da borave kratak sanak; i netom trenuše časak kada već i pietao zapjeva, koj pozva kriomčare na noge. Oni se dignu prije zore i svaki krene k sebi. Stjepan prihvati konje i povrati se k domu svomu; a njegovi druzi uzeše razmitati robu, da nose kuda koj zna.

Dan zabieli ali sunce bijaše sakrito gustimi oblaci, koji stuše obilatim, sitnim sniegom sipati.

Ovako sakrije ista narav gadno ubojstvo bielim čistim plaštom svojim. Prije noći ležaše sva okolica visokim sniegom pokrita, i grm se pod svojim trhom žalostno sagibaše nad otvorenim, ipak tajnim grobom, dočim Nježa, prem da ne znajuć ništa o ubojstvu ipak nješto o zločinstvu sluteći, za tim se poskrbi, da diete preobrazi; ona mu navuče drohjke na nježno tielo, omota nožice u omazane krpe, i kada stalo ubogo plakati, izlemala ga i u zapećak turila, od kuda se nije smjelo ni ganuti; ono je sirota predalo od nakazne žene, stisnulo oči u maljahne šake, i tako čitave dane u strahu probavilo.

(Dalje).

DOPIS.

(Dalje).

Petrograd 6-18 Listopada 1858.

O moj pobratime! stotinu te puta blagosovih u duši mojoj za oni trud i one žrtve koje duševnoj naroda obrazovanosti doprinašaš u družtvu upravo uglednih sinova roda našega, uredjujući taj jedinac umne naše prosvjete, potucajući se od nemila do nedraga, te komu je "sudjeno„ da nevenuje u sriedi našeg naroda, da nas oživi umno, da nas okriepi duševno, da nam bude, riečju, na slavu. Koje sve *phase* javnog i osebnog života nije izkusio; kakovih se prijatnostij i neprijatnostij ne doživje; koju nepostigne on pohvalu ol porugu, nenavist i obodrenje! 7 godišnje njegovo nevenovanje pružalo bi liepi predmet historičnog nacrta, zanimivoga i za iste ne-Hrvate.

Budite mi dakle pozdravljeni prije svega Vi pobratimi na posutom polju umno-uravstvenoga obradjivanja narodnoga; ne klonite nikada duhom; pomagači narodni, ako i driemlju, jamačno ne spavaju, probudit će se, uvjeren budi, iz narodnoga mrtvila, koje jih opoganjuje, te će začeti za mala i oni sudjelovati k umnomu napredovanju naroda. Zar ne moliš kao sljedbenik Hrista-Boga "Vjerujem uskrsnutje mrtvih„ — je da li spavajući i driemljući zaostati će za mrtvimi? To ja kao Hristjanin "ne vjerujem„ — Meni su zaprieke Nevena još iz mjeseca sječnja ove godine, kod Vas baveću

se ponješto poznate; nu to su zapricke, koje se dadu ukloniti, i koje se pod blagom prosvjetu naroda želećom vladom i uklonit će. No imade tu neuklonjivih mal ne zapricke, prouzročujućih iz nas samih, hotomice ili nehotice uzrokovanih, te koje samo kad odpadnu mrtve kore iz srdaca naših, koja nas sramoti, možno bude odstraniti. Neven, uz prkos toj mrtvoj kori, niknuo je iz zemlje; strašna je sila nečuće se prirodnosti od duševne snage: toj se ništa protiviti ne može; bačeno u zemlju plodnu sjeme, pa i pećinu navalio na istu, niknuti će — a Hrvatska je zemlja plodovita po svih svojih krajih — od Dunava do Albanije, u svakom kraju, i u svakimi svojstvi uma. Nevenu našemu shodno svojstvu koje pred inim biljem imade, svojstvu bez smrtja, — sudjeno je boriti se za to svojstvo; što ti ino mogu dakle željeti i kao domoljub, i kao prijatelj, nego da se strpljivostju oboružaš; a da to učiniti hoćeš, jamči nam umne tvoje a ne sliepo domoljubje.

Velim "ne sliepo„ domoljubje, jer imade u krugu mile naše Hrvatske majke domovine domorodaca, da budem kratak u izrazu, duševno sliepih.

Prije nego nastavim razlažiti misao ovu, moram se ispričati pred tobom i čitateljstvom; za što da se udaljem od vas, ipak izključivo s ondješnjimi okolnosti bavim, a ne opisujem putovanje, i ovdješnje hiljadostručne predmete, što bi valjda vrćma zanimalo čitateljstvo Nevena? Oprosti, ako predstavljam svetinju domoljubja svakoj ljubopitnosti; kojoj zadovoljiti, imati ću tečajem listova mojih dosta još i vremena i prostora; a i to je neoprovrživa istina, da čim je čovjek dalje od svojega, tim ga njeka neodoljiva i tajna sila sve to žešće k svojemu privlači. Ja ću se dakle prije svega baviti sa ovo 18 brojeva Nevena, a onda začeti ću tumarati po svietu i čitatelja sobom i na silu vući. Evo me dakle k Nevenu spještećega.

Kazao sam, da imade sliepih "duševno„ domorodaca. Za ludu tražih ja u onih 18 brojeva mnoga u književnom Hrvatskom svietu "liepo„ poznata imena, stranom na Rieci, stranom izvan nje po raznih Hrvatskih krajevih živućih književnika naših; mogo bi jih i imenom navesti, nu neću, u mene je samo 18 brojeva, a od 18 do 52 jošte je daleko — mnogi će se jošte čestito pojaviti; a za što nevina koriti, kojega valjda dosad 77 uzroka uzržaše, da vrućoj želji do sada zadovoljiti ne mogaše. Nu imade tu takovih, kojih će domoljubni čitatelj jošte 3 puta 52 puta uzalud izgledavati; ovih se tiče glas moj iz daljine, a daj Bog! te ne bio iz pustinje! Ja ne znam što bi čovjek mislio o takih domoljubih? Što je to gospodo, za što se na polju narodnog obdjelivanja ne pojavljujete? Vi koji umijete krasno voditi domorodnim perom? Za što zadužbinu ne odužujete narodu, kojemu mi svaki nas dugujemo već po tomu: jer njemu samomu — in ultima ratione — zahvaliti imademo da misliti umijemo; nije li dakle sveta dužnost da ga prezirana, već puta zavedena, umnimi svojimi silami, svaki u svom kroju i području podupiremo i držemo?

Ja ne znam kako mnogi ljudi shvaćivaju pojmove "narodnost„ "domoljubje„ i "domorodac„; je da li samih sebe smatraju domovinom, narodnostju? Sudeći jih po činih, moramo zaključiti tvrditeljno; nu ako tako, tad ih sažaljujemo iz dna srdca; bolje bude da šute, jer govorom svojim uništili bi narod, za kojega bi govoriti htjeli. Ali s druge strane, neka si ne prisvajaju častno ime "domorodca„ jer čestit domorodac mora prije sve-

ga zaboraviti "samog sebe„. Ima mnogo tobožnjih domodoraca, koji ako vide da se njihovim pravopisom, slogom, pismeni itd. ne piše, odtudje se od poduzetja kao biesni od vode. Nu neka takovi promisle: ako je stvar njihova čista i valjala da će napokon nadvladati; neka sisavši s puta istine narod poduče i na pravi put napute; neka se miču, rade, pišu itd. uvjereni sa mudroljubom Royer-Collardom da "raison finit toujours par avoir raison„, imajući takvu povjeru u zdravi duh svoga naroda; ne uspiju li pako nikakovim načinom, tad neka se smatraju mučitelji istine, koju će barma potomstvo uvidjeti i cieniti znati — inače su njihove namjere — *fixe idee*.

Bože sahrani! da se ukor ovi proteže na premnoge naše pune slave domorodne, koji ili uredjivajući ine domorodne listove ili u ove trudove svoje unašajući, ili pako kajige pišući "ne dospiju„ u Nevenu umne svoje sile obnarodjivati; ne, ukor ovi ide one, koji ni tu ni tamo ne rade ništa, nego pod marljivimi mrežu odgovaranja stiru, te tim golotu svoju kriju. Nu ja opet tvrdim: Vjerujem u sud Božji; no vjerujem i u sud narodnji! — Znamenite su rieči velikog jednog vladara, koje u ovi par po Europi okoljuju, znamenitije tim većma, jer se u duševnom smislu mogu prekrasno i na našu domovinu protegnuti: čučenja sebična prieče svaku dobru stvar.

Evo pobro moj! što mi ukupnih 18 brojeva tvog Nevena zadade žalosti i mjesta sličnim promišljivanjem — moguće da mečta razcviljena izseljenika umnoži pogibelj duševnu, daj bože; nu tako jest, udaljenost već puta predmet čistjim predstavlja. Da je moguće sav naš narod potjerati na njekoliko vremena u tudji svjet, većma bi obljubio svetinju narodnosti. Koliko duhom klonuvših bi se obodrilo; koliko dvojećih u samih sebe bi se izpravilo; kolike inih, ne znajućih vriednost "samih sebe„ bi se ocienilo: uzlet pojedinih, postao bi obćim uzletom, oživljajućim narodno mrtvilo. Ali čemo ribe po zraku hvatati? Imade naš narod, slava Boga, jošte ljudij jakih duhom i značajem; uzvišenih misli; kriepkih uzletom časti i postojanosti; uznesenih napokon svim što je liepo, nravstveno, domorodno. Napokon, ako i imade protivnika uzoritih otih kriepostij, sigurno to ne biva iz zlobe nu većinom iz neznanstva, okolnostij, ili slabosti, nu protiva ove trostruke bolesti imade lieka, a lahko je izliečiti onoga, koj hoće da se lieči. Nu kad sto ne ima družbe bez Iskariota, isto tako najplemenitije čovjeka i družtva težnje ne manjkaju izroda, nu takovi napokon "projectis 30 argenteis, laqueo se suspendunt„.

(Dalje).

LJUBA SAVELIĆ VEZIRA.

(Narodna pjesma iz Djakovštine).

I. B.

Rano rani Savelić vezire,
U subotu u oči nedjelje,
Rano rani hitar lov loviti.
Liepo ga je izpratjala ljuba
Kako carski valja i trebuje.

Kad se mlada povratila dvoru
Gledao ju care gospodare
Iz visoka, sa gornjih pendžera,
Pa govori care gospodare:
"Dušo moja vezirova ljubo!

Tanka jesi u svilen pojasa,
Otruj dušo Savelić vezira,
Ljubi mene cara čestitoga,
Kod njeg dušo čistu svilu nosaš,
Kod mene ćeš i srebro i zlato,
Po svili ćeš mladjana šetati,
Na to ljubi vrlo žao bilo
Nevesela po dvoru se šetje;
Jedva čeka vezirova ljuba,
Da joj vezir još iz lova dodje.
Kad je sunce pribjegnulo mraku,
Al se šetje Savelić vezire.
Iz daleka ugledala ljuba,
Još se bliže pred njeg izšetala.
Nevesela dobra konja prima,
Nevesela djakoniju spravlja,
Nevesela rujnim vinom služi,
Nevesela jasnom sviećom svietli.
Pitau ju Savelić vezire:
"Dušo moja vezirova ljubo!
A što si mi nevesela jako?
Ili ti je blaga malaksalo?
Ili ti je svila *poveščala?*
Ili su ti *neuvolji* dvori?
Ili sam ti junak *neuvoljan?*
Il su tebi došli hudi glasi
Od starice mile tvoje majke?
Da je tvoja na umoru majka?"
Al govori Andjelija ljuba:
"Dragi druže Savelić vezire!
Da je meni blaga malaksalo,
Ja bi drugo prebrajala blago.
A da mi je svila poveščala,
Ja bi drugu *sakrajala* svilu,
A da su mi neuvolji dvori,
Ja bi dvore druge sazidala,
A ti si mi draži od očiju.
Da su meni došli hudi glasi
Od starice mile moje majke,
Da je moja na umoru majka,
Stara jeste umirati mora.
Kad si justros rano uranio,
Uranio hitar lov loviti
Liepo sam te izpratjala mlada,
Kako carski valja i trebuje.

Gledao me care gospodare
Iz visoka, sa gornjih pendžera
Gledao me pa mi govorio:
Dušo moja vezirova ljubo!
Tanka jesi u svilen-pojasu.
Otruj dušo Savelić vezira,
Ljubi mene cara čestitoga.
Kod njeg ljubo čistu svilu nosaš,
Kod mene ćeš i srebro i zlato,
Po svili ćeš mladjana šetati.
Al govori Savelić vezire:
"Ne boj mi se moja vjerna ljubo,
Sjutra nam je nedjeljica mlada
Gospoda se u crkvu *ušetju*
I ja ću se u crkvu ušetati,
Pa ću njemu za to spomenuti."
Kad u jutru biel danak osvanu,
Bieli danak i nedjelja mlada,
Gospoda se u crkvu ušetju,
Al se šetje Savelić vezire.
Sjede care u stola u crkvi,
Sjede vezir do njeg u drugoga.
Tu junaci riječ prekaraše,
Nit ko čuo niti je vidjeo.
Al govori Savelić vezire:
"A boga ti care gospodare
Ja sam juče rano uranio,
Uranio hitar lov loviti,
Košuta mi kod dvora ostala;
Tvoj ljeljan mi mamio košutu."
Al govori care gospodare:
"Oj boga ti Savelić vezire!
Ako ti je košutu mamio,
Nije t' škode nikve učinio,
Mene je jučer sanak *zadolio*,
Jelen mi se s očiju smetnuo,
Pa mamio tvoju košuticu."
Al govori Savelić vezire:
"Čuvaj care ti ljeljana svoga,
Ak mi bude mamio košutu,
Strieljat ću ga strieljom tatarkinjom.
Gdje pogledim promašiti ne ću,
Gdje udarim zaraštjeti ne će,
Gdje junaku melem ne trebuje,
Baš u puce, gdje mu srce tuče.

KNJIGOPIS.

Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii. Edidit Fr. Miklosić. Vindobonae 1858. XII. 580.

Priobćio Dr. Fr. R.

Bilo je vrieme, kada se povjestnici najviše naslanjahu na ljetopise. Suvremeni ljetopisi cieniti će se do duše vazda; ali toga ne će nitko tajiti, da i najvjernije ljetopise, gdje se ikoliko može, treba nadzirati pouzdanijim spomenikom. Za takove priznale se listine, što javne, što sukromne. S toga osobito u najnovije doba prevratjuju se arkivi, premetju knjižnice da se pokupe listine, koje će nadzirati, razjasniti, potvrditi i popuniti ljetopise.

U nas neumrli Lučić odieliv svimkolicim protivštinam sabrà više stotin listin, što po Dalmaciji, što po inostranstvu, te stadè razjasnjivati prošlost našega naroda. Punim pravom možemo ga prozvati otcem naše poviesti, i s mnoge ruke možemo ga prispodobiti Českomu Dobneru († 1790). Pored Lučića okol listin najveće zasluge si nabavi Isusovac Farlati, a kritici inače mnogo manji od umna Trogiranina. Ali jedan i drugi sabiraju samo Latinske i Talijanske listine; pače, osobito Farlati naške listine dadè prevesti po Latinsku. U naše dneve marljivo se kupe Hrvatske listine, pisane Latinicom i Glagoljicom; ali izmed tisuć istih samo njekoliko jih svjetlo ugledà, što u Danici, Kolu, što u Arkivu itd. Sbirke Hrvatskih listin, kô što i Latinskih protežućih se na Hrvatsku poviest tek očekujemo.

Lučić i Farlati obielodaniše takodjer više Latinskih listin, što no se tiču Bosne i Srbije. Ali veći dio Srbskih, valjda i Bosanskih listin pisane su narodnim jezikom, ili bolje rekav Hrvatsko-Srbskim pomiešanim s crkvenim Slovjenskim, a pravopisom cirilskim. Više takovih listin oglasi Rajić, Vujić, Šafarik, Avramović itd. a navlastito Karano-Tvrtković u svojih Srbskih spomenicih (Beograd 1840.)

Medju to sve, što ovi i ostali vele zaslužni muževi okol Srbskih listin do sada učiniše, daleko natkrili učeni prof. Miklosić u spomenutom djelu. On ne samo što u jednu knjigu pokupi sve listine Srbskim jezikom pisane, koje su raztresene po mnogih djelih i časopisih; već iz uloda znatan broj listin do sada još nikada nestiskanih, koje stranom on sam sabrà u c. k. Bečkom arkivu, te na svom putovanju (god. 1856) po Dalmaciji, bivšoj Dubrovačkoj skupnovladi, i Crnogorij, stranom dobi od Danila, Fiedlera, Gagića, Hilferdinga, Vuka Karadžića, Kukuljevića, i pokojnoga vladike Petrovića Njegoša (p. VI.)

Svih listin ukupno ima 497, med koje izdavatelj uvrsti takodjer njeke nadpise, kojimi se razjasnjuju listine, i u obće Srbska i Bosanska poviest. Sve ovo razporedano jest po godinah; svakoj listini na čelo metnuta jest godina, i kratki sadržaj Latinskim jezikom, a na koncu, gdje leži listina, budi u matici, budi u prepisu; pa sve ovo izdavatelj izvedè vješto, točno i savjestno. Isti izdavatelj ništa ne promieni u maticah, ali u prepisih nastojaše povratiti maticu; s toga ukloniv Rusizme povrati Srbizme; a da mu taj posao za rukom podjè, jamči nam njegovo Slovjenskomu i inostranomu svietu slavno poznato ime. Sve kratice cjelovito i razgovjetno dadè

Digitized by Google

otisnuti, da se čitatelj s njimi ne muči, kê što se jest mučiti onomu, koj listine u rukopisih čita.

Od kolike važnosti za Srbsku, Bosansku, Dubrovačku, i u obće jugoslovjensku poviest jest Miklošićeva sbirka listin, to će buduci povjestnici najbolje oceniti. S toga mimoišav kojekakve opazke, na koje bi došô, da prostor ovoga lista dopušta, i da govorim sámim povjestnikom ex professo, dotaknut ću se jedino njekojih pitanj, koja valjda ne će našincu dosaditi.

Mimoišav prva tri spomenika od god. 1117, 1181, i 1186, izmed kojih tretji jest Srbski podpis (na Latinskoj povelji) velikoga župana Srbskoga Stjepana Nemanje, i bratje njegovo Stracimira i Miroslava, najstarija listina u pohvaljenoj sbirci jest od 29 Kolov. god. 1189 t. j. trgovački ugovor med Kulinom banom Bosanskim i Dubrovačkom vladom. Matica je sada u č. Petrogradskoj knjižnici. Od ove dobe nije nijednoga vladara Srbskoga ili Bosanskoga, od koga ne bi imali više narodnim jezikom pisanih listin; a osobito plodan jest naš slavni Dubrovnik, kojega veliki duh, navlastito u prometu i trgovini, malo ne iz svake listine viri, tê ga uvrstjava med prve gradove Europske srednjega vieka. Najkašnja listina jest od 30 Nov. 1618 pisana od "vrdiana i opata Ilariona s svom bratiom sv. monastira Hilandara na sv. gori Athonskoj Petru Dmitroviću sv. biškupu Zagrebskomu i svega orsaga Hrvatskoga i Slovinskoga,„ u kojoj blagodare bratja hilandarska Dmitroviću "na vašemu preždnjemu dočekaniju, i umilovaniju našu bratiju, koja k Vam prihode, i šalju u Zagreb duhovnika Grigorija Peašinovića i popa Melétia„ (p. 559-560).

Izim 17 listin sve ostale pisane su od XII-XV vieka uključivo. Sravnimo li dobu i znatan broj ovih Srbskih listin, ne pominjuci naših Hrvatskih, s listinami inih narodov u srednjemu vieku, doisto ne samo ne ćemo se pred njimi sramiti, nego širit će nam se grudi od ponosa i radosti. Grčki i Latinski jezik bijahu dva vladajuća u Europi u srednjem vieku za javne listine; onaj počem od VII. stoljetja na istoku u Byzantinskom carstvu, ovaj po svem zapada. Pored ova dva klasička jezika malo po malo digoše se i narodni jezici na čast diplomatičnu. U Italiji mnoge listine počem od VIII. stoljetja pisane Latinštinom prepletene su pučkim Talijanskim jezikom; ali najstarije listine Talijanskim jezikom pisane jesu tek od XII stoljetja, pošto sám Muratori misli, da one tri listine, koje on nadje na Korsici, a bile bi od IX stoljetja, izvorno bijahu pisane Latinskim jezikom, tê g. 1354 po njekom bilježniku bile bi potalijančene. — U Francezkoj bit će najstarija listina pučkim jezikom pisana od god. 1133; jer listina, koju bi bio dao Ljudevit Tusti gradu Beauvais-u god. 1122, bit će po svoj prilici prevedena. — U Englezkoj ne može se dokazati nijedna listina, da bi bila pisana prije XIII vieka u narodnom jeziku. — I u Njemačkoj, na koliko mi poznato, nije ni jedne listine narodnim jezikom pisane (tuj se negovori o inih spomenicih) pred XIII. stoljetjem; za najstariju drži se listina Rudolfa Habsburžkoga od god. 1281. — Što se ini dobe tiče, možemo slobodno naše listine uzporediti s Talijanskimi, Francezkimi, Englezkimi i Njemačkimi.

A glede na jezik? Kakve ti ovdje razlike? jer dočim starije listine

Digitized by Google

pisane Talijanskim, Francezkim, Engleškim i Njemačkim jezikom, bio jim koliko ti drago vješt, ne možeš nikako razumjeti bez znanstvene pomoći, uzmi slobodno Miklošićeve spomenike, pak pročitaj najstariju, Kulinovu listinu našemu prostomu seljaku, krivac ja, ako je ne bude podpunoma razumjeo. A kolika nije tu jasnost u izrekah, pravilnost u likovih, bujnost u riečih! I glede na jezik u naših listinah smijemo punim pravom reći, što drugom srodnom prilikom reče učeni Niemac Schlözer: *"Izmed svih novih jezikov Slovjenski se najprije savrši. Kako ti je Njemačkim, Francezkim, Engleškim itd. jezikom u XIII. i XIV. stoljeću? Osobito, kako mi Niemci sakasnismo, navlas čutim, kada čitam kakvo Rusko, zlite, n. p. iz XIV. vieka, a za njim kakvu Njemačku postillu god. 1674 liskana.... Ondje nadjem red u pripoviedanju, zatvorene periode, izreke spujene putem desetovrstnih pričastnikov, blagozvučne rieči pune snage i krasote.... a prema tomu poslie siromašni Njemački Postillant!..."* (Russische Annalen. Göttingen 1805, Th. III., p. 224–5). Šta sliedi odavle? Da naš narod, komu se duh u tako liepe i kriepke oblike bijaše obukô, do kojih mi u XIX stoljeću ne mogosmo doljerati, nije imao biti toli surov; nije imao biti nesposoban za osnovati si narodnu prosvjetu na temelju narodnoga jezika, ko što bi rado mnogi Schlözerovi zemljaci, koji bi ga rado uplesti u dikemu dvostuke inostrane prosvjete (Sr. Allgem. Zeitung, 1858, Beilage zu Nr. 315. p. 5089—91).

Miklošićevi spomenici, prem imamo jih smatrati za ostanke neznatne inih propadših uslied burnih vemen, koja prekinuše razvitak jugoslovjenskomu narodu, svojim brojem i raznovrstnostju jasno pokazuju, do koje znamenitosti bijaše se popeo naš jezik. On je isključivo vladao u Srbskom kraljestvu (a kašnje carstvu) u svih javnih poslovih. U rečenoj sbirci naći ćeš listin od svih kraljev i carev Nemanjina roda počen od Stjepana (p. 3—6) velikoga župana, pa sve do Stjepana Uroša II cara (p. 135—175). Isto tako ima jih od nesretnoga cara Stjepana Lazara, pogibšeg dne 15 Lipnja 1389 (p. 193—200, 202, 205—207). Poslie razora Srbskoga carstva podiže se i razširi susjedna Bosna; pa osobito od ove dobe jesu mnogobrojnije listine Bosanske; tako jih ima od kralja Stjepana Tvrtka I. (p. 209—212), od kralja Stjepana Dabiše (p. 220—222, 224—227), od Stjepana Ostoje (231—237, 247—250), od kralja Stjepana Tvrtka II Tvrtkoviča (p. 253—57, 260—262, 316—318, 329, 374—76), od kralja Stjepana Tome (p. 427, 438, 447, 481, 483); te od posljednjega kralja Bosanskoga Stjepana Tomaševića (p. 485, 488—491). Nadalje, ne ima nijednoga važnijega Srbskoga despote, velikoga Bosanskoga vojvode, hercega sv. Save, kneza Humskoga, Zetskoga itd., od koga ne bi bila u tuj sbirci jedna, ili više povelji.

Na što jest još znamenitije za naš jezik, isti inostrani vladari služahu se njim u svom trgovačkom, diplomatičnom ili medju narodnom savezu s našim narodom, navlastito s Dubrovačkom republikom. Tako ćeš tuj naći listin od silnoga osvojitelja Carigrada Mohameda II, od Amurata II i njegove supruge Srbkinje Mare, od Bajazeda II, Solimana II itd. Mnogi od našinac ne će ni slutiti, da bi bio našim jezikom povelju izdao Matiaš (Korvin) milošću Božjom kralj ugarski, dalmatinski i hrvački i k tomu (na

Digitized by Google

Brodu Savskom 2 Nov. 2465, p. 494); ili Janoš (Zapolja) kralj ugrskij, hrvatskij, dalmatinskij, pomoravski i lužatski markolab (U Vel. Uaradu 30 Okt. 1537 p. 553—556), ili Arbanaski junak, Gjuro Skenderberg.

I ne pazeći dakle na poviest, od kolike važnosti nisu nam Miklošićevi spomenici glede na jezik, kojega bogatstvo nam odkrivaju; glede na dobu, iz koje polaze; glede na osobe, od kojih potekoše; glede na države i pokrajine, u kojih niknuše itd. S toga ne možemo dosta blagodariti učenomu g. Miklošiću, koj nam takovim djelom književnost obogati; ne možemo dosta preporučiti ga našincem bili oni jezikslovci ili povjestnici; ali uza to ne možemo sakriti svoje žudnje, da bi što prije ugledala božje svjetlo jednaka sbirka Hrvatskih listin, što latinicom, što Glagoljicom pisanih, kano predteča diplomatara, bez koga ne ima nam narodne poviesti, a bez poviesti ne ima nam razumnoga domoljublja.

BASNE PO PHAEDRU.

Prev. Jos. Kostić.

Magarac starcu-pastiru.

Gdje se promieni vlada i poglavarstvo tu siromak čovjek izmieni samo ime gospodara svoga.

Na zelenoj livadi magarac pase a čuvar mu je bojazljiv starac. Eto ti zvuke i buke, starac se obazre al neprijatelji za ledjima. Na to uzè starac uplašen nagovarati magarca, da bjega, da ga ne bi uhvatili. No tromi mu magarac odgovara: Molim te starče, što misliš, da li će tad pobjeditelj na me dva samara? Sad će starac: Tà kako bi na te dva samara metnuo, dosta ti je jedan. E pa po mene bolje, veli magarac, što mi je do toga stalo, komu da služim? samo da nosim svoj samar.

Ovca, jelen i vuk.

Kad si varalica zovne nevaljala čovjeka, da se za njega ujamči, ne namjerava tad odužiti se već gleda prevariti.

Jelen moljaše u ovce, da mu uzajmi mjerov pšenice i dovede vuka, da jamči; ali ovca pobojav se u napred prevare veli: Ti vuče po svojoj navadi, kad što ugrabiš, put pod noge a tebe jelene! bržih nogu ne bi ni striela bjegajućeg stigla: pa gdje bi ja vas sirota na rok potražila.

Ovca, pàs i vuk.

Laža plati gdjekad glavom svoj zločin.

Pàs zaplete nevinu ovcu u krivinju te s njom pred sud, gdje ju obtuži, što mu ne vratja uzajmljenog hljeba; krivo mu vuk svjedoči te zlobna srca govori: Ovca mu je istina bog dužna no ne jedan hljeb već deset. Odsude ovcu po krivom svjedočanstvu, da plati, što dužna i ne bijaše. Za njekoliko dana opazi ovca u jami uhvatjena vuka te mu veli: To ti je Bog platio tvoju prevaru i zlobnu laž.

Digitized by Google

SVETO PISMO; PRIEVOD PREČ. G. SKARIĆA.

II. Č. u Beču.

II. (Dalje i svršetak.)

Ali za što ja nabrajam svjedoka po svjedoka, dosta mi je reći: svi do devetnaestoga vieka ovako pisahu, svi, jer samo ja mogu jih jošte trideset imenovati. A govori ovako naš narod? Čudno pitanje! ta inako ne bi jedan drugoga razumio: i pisca ne razumiju, ako ovako ne piše. Dakle dokazah, da "ski, a, o„ rabi u višebroju za ono, za što "ov, a, o, i in, a, o, u jednobroju, iliti: ov i in: genitiv jednob. — ski: gen. viš. Za to onomu, koji piše: literatura Hrvatov m. Hrvatská.... običaji Turaka m. Turski ili Turacki, smijem reći, što je ljetos rekao vele vriedni književnik Šembera onim, koji u njih pišu: kral Čehuv itd. m. kral Česki. Što? "Tak piší nedouci„. — Ako "ski„ znači čigovo je što (čegu ne može nitko tajiti), bila li strahovit metež govoriti i pisati: ja sam katolički krstjanin, Slovjenska žena, Hrvatska mati.... za ego sum Christianus Catholicus, mulier slava, mater Croata?! ta ovo je — ego sum Christianus Catholicorum, mulier Slavorum, mater Croatarum (Bog zna koja je bila). Tužni Slovjeni, kakove zapletanice moraju slušati i čitati! oni jedno razumiju, a govornik ili pisac drugo!. — Da kako valja? Ovako: ja sam krstjanin (kristjanin), katolik, žena Slovjenska, mati Hrvatica, trgovac Francus, pisac Dubrovčanin.... kada želiš povjedati, tko je, ili što, ili odkle, rodom. Nas mûti Njemački jezik, koj ima po sve inakovo pravilo za samostavnike; ali našemu pristoje i mnogi samostavnici u svih jednom padežu, kako Grčkomu i Latinskomu. I živini liepo luči domovinu naš narod, n. p. "Ovca Vrbanka„ "vol Gorinjac„ "junjac Baščanin„...; a: ovca Vrbanska je Vrbnicensium, vol Gorinjski bos Gorinjcensium, junjac Baščanski juvencus Bescanorum. Dapače i za nežive stvari valja moje pravilo; evo kako naš narod govori: "Smokve Gorinčice„ — Bnetkinje„...; "Hruške petrovke i petrovčice„; Stulli ima: smokva ozimica, docnica, pucalica, plakavica, vodenjača, petrovača. Mletkinja!... Za me stoje i ovi: Da ako Virgilio poganin čovjek.... ja karstjanin spievalac, Gundulić; Vojsku mu smogoše ljudi inostranci, Barakovič; Slovinkinje slavne vile, Ivaničić; I srdcem još ljutji od lava gladnika, Lucić; Razmišljajući koliko se ne pristoji človiku kàrstjaninu nenaviditi brata svoga, Budinić; Latinko gospoje, oholi tvoj urès.... Vetranić.... i sto drugih. — A narodne pjesme: Al nuz vrelo vila podgorkinja.... On snilazi sa konjica žanca. — Al govore Budinke divojke... Poranile Senjkinje divojke. — Biele platno Niškinje divojke; — Ali idu Turci Lijevljani; — Pustaše ga Turci Janjičari; — Pit mu daje vina malvasije; I nuz konja sablju Demeškinju; mači jadna sabljo misirkinjo; To su ti glasi od Budima grada; I zaklinjai Posavljane Turke; Ne budali ljubo Posavkinjo; Pu besedi posestrimi vili, itd. itd. itd.

Za to pravo ima Preč. g. Skarić: Gora Gurizinu, u gradu Jerusolimu. jer "ski„ bi značilo nješto drugo, ono, što dokazah. A je li u 11 "snopiću„ svagdje ov in i ski gdje je komu mjesto? Malo da nije svagdje, a što nije, to je valja da oko krivo. Evo što se domislih, naše litanije imaju: "Mati Stvoritelja„ "M. Spasitelja„ što ne valja; pravo po našu jest: "Mati Stvoriteljeva„ "M. Spasiteljeva„. Joste manje valja, što nam njetko ukoso napisa: "Pomoćnice Krstjanska„ "Kraljice Angjelah!, a što naših pisac ima: "P. Krstjanska„ "Kr. Angjelska„; u knjizi Katarine Frangepanke najdoh i "Kraljice Patrijarska„ "Kr. Proročanska„ "Kr. Apostolska„; ovako vidjeh i u njekoga glagoljca.

Sada možemo odsuditi, je li naš slovničar Babić, Dalmatin, pravo ili krivo rekao: da naš jezik ima osam padežev. Ja sudim, da je oboje. Jer "ov„ "in„ i "ski„ znamenuju ono što pravi padež inih jezikov, dakle (logice) imao je pravo; ali se sklanjaju kako pravi pridjevi. dakle (gramatice) imao je krivo. Čudnovat nam je jezik prama drugim, n. p. za patris moraš preko dvadeset puti mienjati našu rieč "otac!„ Ovo bogastvo jest i krivo što mi krivo govorimo i pišemo — jer obikosmo tudjemu siromaštvu.

Prava je istina da ne valjaju ništa ovakovi samostavnici: "odpuštenje„ "obsluženje„ "shranjenje„ "spitanje„ "prinešenje„ "pristupljenje„ itd. jer su potekli iz svršenih glagolov; za to neka jih se čuva Pr. g. pisac. A da piše, žali Bože! sve po ikavsku, to jur zna naš sviet. Ovo je škoda našoj slogi, za koju mnogi ne mare, ali je još nješto, što čitatelja jako mûti. to je: pri- (prinesti) m. pre- (prenesti). Da, valja pisati pri gdje mu je mjesto, n. p. prignati adducere, pribiti adfigere, priteći adcurrere, pristupiti accedere, prizidati subaugere, priženiti uxorem cum dote ducere; ali za traducere valja govoriti i pisati: pregnati, za transferre prenesti, prenašati, a za transgredi prestupiti, i sve ovako. I ja sam rodjen gdje govore: lipo, misec, niki, svit (ipak: delo. leto, bel....), ali ne mogu govoriti brez: pre. A pak ako i ne luče gdjegodj, ima lučiti pisac, jer aliud est latine loqui et aliud gramatice. A za isto svi sadanji pisatelji ćute ovu razliku; pače njekoji i preveć sile pre, t. j. i za: pro (probili); ali što je bielo nije crno.

Dragi čitatelji! sada znate kakov je 11 "snopić„ obučen je po Slovjensku, pak ga i oni mogu razumjeti, koji ne znaju mrtice. Hvala Pr. g. prevoditelju! Neka gg. predbrojenici šalju novce, proseći ga i moleći, da i ono izpravlja što je ostalo neizpravljeno u ovom svezku, jer Sveto Pismo nije kakovo takovo djelo, a kasno je za gràdom zvonit.

SMJESICE.

— U mnogih dopisih tuži nam se mnogi, da na zadnjoj besjedi u Beču nije se pjevala nego samo cigla jedna pjesma naška, prem da je na oglasu pisano: pjesme a ne pjesma.

Digitized by Google

Što ćemo Vam dragi Vi, ne oslanjajte se da Vam drugi pjevaju naše pjesme, pjevajmo ih sami. Dà, to je žalost, kad naši mladići ne umiju pjevat kao Česi. Čeh je svaki glasbenik, a Hrvat riedko koj; tako se dobro sjećamo i mi sami, kako godine te i te u Pragu u družtvu od jedno 60 učenika mi 4, velim slovom četir Hrvata ne razumjesmo se u glasbu a ostali naši sunčenici svi se razumješe. Daleko smo mi, što se tiče *nas svih*, u umjetnostih iza drugih, prem da imamo pojedinaca izvrstnih, kako nas uči rječnik umjetnika jug. od g. Kukuljevića.

— (Tri pričice o napredku našega jezika). 1) U krajini njegdje sastali se crkven otac i ostali, da preglede crkvene račune; otvoriv knjige začne vodiračun: "Braćo ove smo godine *ajnemovali* 500 f., a *avsgebovali* 300 f.; dakle *iberštajguje ajnam ausgab* za 200 f. a otoga *iberštajgovanja* nejma„. — "Kako da nejma?„ — "Nejma„. — "Čoče Joco, kud su ti *gelderi ajngeovali*„. — Čovo Joca sluša, u njega su novci, al što će biedan ne zna on što ova dvojica pletu, ne razumjev ni rječce, dok ona dva na njega navališe, tu se i on osviesti i stvar se izbistrì; moramo napomenut da je Joco čovjek prost krajišnik, ali se najposlje osmieli i zapità: "Ta kakvim Vi ono jezikom govoriste malo prije nego me izpsovaste„. — "Kakvim jezikom? naški!„ — "Naški! Ako je to naški, ja ne znam više govorit naški, nego ću od danas lajat kao i Vi i moj šarov okol tora„.

2) Došao naš čovjek u Primorski njeki grad (imenu se ne sjećamo), ali čuvši gdje svi govore jezikom za njega kao njemuštim, on sve napinjaj uši i oči ne bi li našao, koga bi mogao zapitat za kuću gospodina X. I sbilja činilo mu se gdje dvojica govore jezikom, koj kao da i jest kao da i nije *naš*. On zapità i dobije odgovor: "*Filàj drito* do onog *kazàménta*, gdje *sotò škale* u *pòrtùnu kàliger* šije.

3) Sastao se Turčin i kaur na tiesnu putu i tu uzmu pričat kako im bi od kada se ne vidješe. Turčin kazuje: "Moj otac ne bijaše više *kail* životu, za to ga ni *mukaet* bilo za nas svih; pa baš da ti pravo rečem, u *dženet* kud li ga, eno ga u *mezar*; a kad sam *sehir* taj *murtat*, *taman* i *surgjat* činim se bogat, pa mi je *djuzel* životovat, dok *izmet* činiš, i dok nam je *izun turkovat* i *rahatlisat* nad takimi kao što si ti„.

— Javljamo žalostnu viest, da je poginuo nesrećnim načinom u Peškieri Herman Pukšec Murski c. kr. kapetan od indjinirskog kora. To je bio prvi, na koga su zazviždala Madžarska zrna kod Murskog mosta do Varaždina kad je naša vojska pod banom Jelačićem prelazila. Tko je pokojnika poznavao, doista se mora razplakati nad smrću ovako mladoga čovjeka.

— Lučbar njeki a Brlinu izumjeo je svjećnik, u kom se tvori i izlučuje svjetlilo bolje i jevtinije nego li su sva dosadanja svjetlila.

— Francez Prevotte vele da je izumjeo gusle u kojih nije ni gornje ni dolnje dno izrezano; on veli da takove gusle ne moraju biti stare ako se hoće onaj *starozvučni* i *mladobitni* i *divnoglasni* glas što ga davaju i razliegaju one skupe gusle, za kojimi čeza obično svaki guslač.

— Čitamo u Agr. Zeit. od 6. o. m. "da je Turska vlada u Carigradu ustanovila cienu kruhu, mesu i ugljevju„ pa još velimo i vičemo da je Turska vlada slaba. A što bi naši žitari (koji cienu dižu za to: il je odviše blagoga sunašca, il odviše blage kišice) pekovi, mesari i dućanari rekli, da im se zapovije ciena? — Mi bi svi morali izginuti od glada.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— Od časopisa *Život i škola* izašo je VIII. svezak, te je opet pun svakojake krasote pedagogičke. U nas se pogovaralo takodjer nješto, pa opet umuknù sve, te se bojimo, kao što vele *Narodne Novine* da će doći nova godina, a mi ne ugledasmo davno očekivanoga *školskoya lista* kojega već i braća Srbi imaju. Kako to ide u nas žalostivo onomad je njetko razlagao u *Wanderu* i bojimo se da ima pravo gdje veli, da u nas samo za to ne može napredovat ništa, jer u nas nejma sviesti ni pouzdanja u same sebe, nego sve se nješto nadamo od inih. A moj kume ne uzdaj se u me, nego u se i u svoje kljuse.

— U Petrogradu će od nove godine izdavat novi satirički tjednik "*Iskru*„ koja će donosit 400 nakarada za godinu. Uredjivat će ju *Stjepanov* i *Kuročkin* pomoću prvih umjetnika Ruskih.

— U Petrogradu izišao je I. i II. diel *Dramatičeskoga sbornika*; u tih su knjigah drame najznatnije Ruske i inih naroda i jezika. U ovo je dva prva diela 16 drama, ponajviše samih Ruskih.

— *Glasnik Dalmatinski* javlja s radošću, da se od *Parčićeva rječnika* razprodalo već do sada do tisuće iztisaka. To je veseo glas, i daj Bože, imali priliku javit što prije više takovih viestij.

— Na Bečkom sveučilištu tumači ovoga polljeća g. Miklošić: Staroslovjensku čitanku — o najstarjih spomenicih Srbskih — o tudjih pismenih u staroj Slovjenštini.

— Kod Medakovića u N. Sadu izišla je knjiga: *Novci stari i novi*.

— U Monakovu izašlo je ljetos djelo: Codices manuscripti bibliotecæ regiæ Monacensis gallici, hispanici, italici, anglici, svevici, danici, *Slavici*, esthnici, hungarici. Knjiga se zove takodjer: Catalogus codicum manu scriptorum Bibliotecæ regiæ Monacensis. Tomus. VII.

— Ove godine izlazi uz *Rusku Besjedu* i *Selskoe blagoustrojstvo*; od nove godine izlazit će *Parus*; donosit će članke o gradjanskom, duhovnom i porodičnom životu svega Slovjenskoga naroda; izdava ga J. Aksakov. U budućem broju javit ćemo program sav iz Besjede.

Naklada i tiska Ercole Rezza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. Josip Evanjelicanji Dobrinović i Prof. Vinko Pacel.

Br. 37. *Na Rieci 11. Prosinca 1858.* **VII. godina.**

PRINKIPOS *).

15 listop. 1858.

Ovdje, dušo, gdje sve ljeto
Maslina se zeleni,
Na štapima gdje pripeto
Loždje svud se crveni,
Gdjeno more liže stiene
Vječno žuboreć,
Ovdje sjedi kolak mene;
Prozborimo rieč.

Vidj' otoke, dušo, one
Milo li se slievaju,
Protos, Kalki, Antigone
U moru s' ogledaju,
U daljini kako sjaje
Bieli Carigrad!
Kak Evropu cjelivaje,
Azija grli sad!

Šta ćeš draže? kamo sreće,
Ovdje s tobom živjeti,
Svako jutro, svako veče,
Jednako se ćućeti,
Iz uzduha, iz naravi
Crpsti tajnu slast,
U zabiti, u ljubavi,
Provest život vas.

Ženske tamo po zapadu
Vježbaju se vazdano,
I o svačem one znadu
Razložiti sveznano,
Kako ladju goni para,
Diže samolet,
Kak se žicom razgovara
Prieko mora sviet.

No što će im ta nauka
Što li srdcu koristi?
Od pameti sama muka
Hoće srdce da tišti;
Prodj' se, dušo, mudrovanja
Tog nepriličnog,
A drži se svoga znanja
Znanja starinskog.

Ti znaš da je Grčka sila
Ovdj' u davnom vremenu
Na Aziju navalila
Za ljepotu Jelenu;
Ti znaš da je svieta care
Ostavio boj,
Klepatrine rad prievare
I stekо k njoj;

*) Protos, Antigone Kalki i Prinkipos otoci su na Mermerskom moru (Marmarà) sa strane Azijske.

Digitized by Google

Ti znaš da je ljubav davna
Sveza cieloj prirodi,
A ljepota staza davna
Koja k njojzi dovodi;
Ti znaš da si sad mladica
U razvitku ljet,
Od Peranskih ljepotica
Najvgledniji cviet;

Ti znaš kada bi t' izdala
Ja po Peri pratio
Kako si se obzirala
I duh bi ti treptio;
Ti znaš da je mjesto ovo
Blagosovljen kraj,
Da nam može bit gotovo
Od ljubavi raj...

Što ćeš drugo? eto sreće
Ovdje skupa živjeti,
Svako jutro, svako veče,
Jednako se ćućeti,
Iz uzduha, iz naravi
Crpsti tajnu slas',
U zabiti, u ljubavi
Provest život vas.

Gr. Medo Pucić Škatić.

PRSTEN.

(Dalje).

Božićni blagdani minuše; visoki snieg pokrivaše zemlju a Karlovački stanovnici dogovarahu se, kako će bližeće poklade probaviti. Svu brigu i skrb bacišе oni za ovo doba na stran i samo zabave razigravahu im srdca; ali sred ovih veseljaka imaše ipak mlada jedna gospodja, koju niti razvedri igranje ni pjevanje; nujna, nevesela sjedjaše ona kod prozora i gledaše ulicom, ne bi li joj se vratio suprug, koj je već od sedam nedjelja, njekakvim kobnim načinom izginuo, a kod svoga polaza obećao za 2—3 dana vratiti se. Bila žena od netom 17—18 godina i dosta liepa; no blieda lica i mutna, suzna oka. Pošao bio nevrativši se suprug njezinoj sestri, na dobarce dva do tri sata daleko od Karlovca prema Jastrebarskom; i čekajući ga ona nedjelju dana, prepane se, da li nije oboljeo, i pošalje onamo da pita, kako joj gospodar i što ga prieči te se ne vraća kući. Ali joj dodju glasi, da ne bijaše niti glasa kod sestre od njega. Još se strpi koj dan i nemalo dodje do zdvojenja, čekajući ga tako, a ne dočekav ništa. Bio je odjašio kasno u noći gdje je pirio sjever studeni. Ali od studeni nije postradati mogao; za ono doba pako nije se glasalo ništa da bi putovi opasni bili. Put do sestrinoga dobra poznavao je dobro, i nije mogao zalći, pa i da je, smesti se ne bi morao. Na misao se jedinu držala, s koje je i mnogo plakala: Da je jašuć u tamnoj noći, zagazio gdje godj u koja baru i onako se s konja svalio; budući se konj u zoru pred kućom osedlan našao. Sada ga dade po močvarah i barah, kojih bijaše više okol Koretinca nego danas, tražiti. Ali to bijaše za lud. Snieg zapao bio na visoko, i pokrio svaki trag po lugu i cesti. Da se nije kakovoj nesreći umah jutrom dosjetila, kako su konja pred kućom našli, bilo je krivo, što je konj već njekoliko puta izmaknuo kada je gospodar sjašio, i svaki put uredno došao kući, ma bio

Digitized by Google

put i još tako daleki.... Na kobne ove glase dodje joj i sestra, i na sve strane bude za izginulim traženo. Isto poglavarstvo zauzme se marljivim iztraživanjem za tu stvar, ali svakako bez uspjeha. Ovaj slučaj dade povoda raznim sumnjam, i sve žališe ženu, netom tri nedjelje udatu, pa već udovicom postavšu. Što je najčudnovatije kod ovog slučaja bilo, da se nitko živ krčme na Koretincu ne sjeti niti se u njoj ništa ne opita; bilo s toga, što se nije već od njeko doba ništa o zločinstvih čulo, ili što se znao krčmar u sumnjivih stvarih tako očistiti, da su tužitelji vazda zlobnici i klevetnici ostali. Bivši Martin isto ono jutro u Karlovcu, kada se raznio glas gdje izginù gospodin, dodje kući i kaže to svojoj ženi; žene su često oštroumnije i dosjetljivije od muževa: posumnja ona odmah na kriomčare; jerbo je zamjetila na Stevanovoj ruci prsten od velike vriednosti i širok, crn plašt gospodski, što ga smotana pod sedlo jednomu konju, prije odlazka, sakrio. Ne vjerujemo, da je u krčmi iztraživanje bilo, da ne bi bila ona kazne dopala. O djetetu nije se ništa napominjalo i u tom se smutila. Svakako išla ona, pa ga izštetila i odrezala mu liepe rudeže ne malo do gole glave; izmazala ga po obrazu salom i izmrzkala ga vitkom šibom; zamazani dronjci visjahu mu o ramenih i nazvala ga Hanžom. Neka je sada tko pitao dražestno ono diete u ovoj nakazi..... I ovako je ostalo diete u sirotinji i uboštvu svom pod rukama nemile žene, koja ga je nemalo svaki dan zlostavljala.

Nesretna ona gospodja, koja budè na ovaki kobni način supruga lišena, bijaše od ugledne i preimućne obitelji. Jedva razcvjetajuća djevojčica, zaljubila se bila u njekog djaka, što bijaše došao u Karlovac učiti, i opazivši to njezini roditelji, hotjahu da mladića iz ove varaši uklone. Ovo bi jim bilo jamačno na rukom pošlo, da se nije djevojče od petnaest godina odlučilo, i kazalo im: da ako on ode iz Karlovca, da će ona u vodu skočiti, pa da će im biti sramote više od utopljena djeteta, nego bi jim bila, da puste mladića izučiti, pa da ju onda uđaju. Imali njezini roditelji djece samo dvoje; Jadvigu ovu mladju, pa Ružicu, što bijaše na ladanju za jednim vlastelinom. Ružica si ljubila sestru neobičnom ljubavju sestrinskom i tako dugo moljakala i plakala okol roditèlja i svoga supruga, da su Antuna, ljubovnika Jadviginoga pustili gimnazijalnu šestu učionu proći pa ga onda u njekoj trgovačkoj pisarni namjestili, da se izvježba na trgovca; što mu bijaše tim laglje, budući je nješto imutka od svojih roditelja imao. Medju tim se to sve tako snovalo, polazio Antun kuću i Ružicu na njezinom dobru. Mnogi časovi su čovjeku pogibni i prije no se može prenuti posrne gdje godj, pa si padnuvši ulomi vrat. Tako se sluči i mladim ovim ljubovnikom. U nesretan čas se zaborave, i Jadviga se ućuti materom prije vjenčanja. Pečetkom sakrivala je po mogućnosti svoje stanje; njezini bo roditelji bijahu u svakom obziru, a u tom osobito strogi; onog bi se vremena riedko dogodio takov slučaj u Karlovcu. — Tim više prèdala je Jadviga, čim su česte i stroge opomene otčeve bile, da se ima do dobe vjenčanja u najboljem redu zadržavati, i mati ju mnogo, ali u zaludu stražila. Ne mogavša dulje svoje stanje tajiti, u skrajnoj nevolji ode sestri, i roneć ljute suze odkri joj se. Ljubeća ju sestra prepanè se, ipak se hitro sjeti i pomože lukavo. Ona javi roditeljem, da je Jadviga oboljela, a nju hitro u krevet

Digitized by Google

strpa, pokrije čvrsto, i tako dočeka mater, koja uboga brižna za bolestno diete umah s liečnikom dodje. Ovaj prepiše lieka od tiskavice s koje ona izlišno bolovaše, i utješi mater, da, budući je brza pomoć nije straha od smrti. Tako bolovaše ona tjedan za tjednom, i mati dolaziše često prigledati bolestnici; dok ju Ružica ne uputi, da se neka toliko na kolih ne lomi već kod kuće ostane, a da će ona sestrinskom pomnjom Jadvigu dvoriti. Za njeko vrieme ozdravi ona posve, i lukavščina i vještina ženska odvrati strašnu nepogodu od mladih ljubovnika; nitko na svietu se ne dosjeti, što bi mogao biti uzrok ove bolesti, i istomu liečniku inače za tada vještu zapališe rog za svieću. Molimo neka ne zamjeri nijedan liečnik, ali poznamo i dan danas sinova Eskulapovih, koji su se nalazili u čudu, da je bolestnica ozdravila ondje, gdje bi njihov neizrečeni napor u zalud, i iza njihove izreke, da mora bolestnica umrieti, ona se kao od mrtvih opet pridigla, i njihovim se znanostim smijala.

Sve bijaše indi dobro za rukom pošlo, i nejaki sinčić u Karlovac dojkinji odpraćen, da bude barem uježnoj majci bliže. Ružica se za sve to poskrbi, i uredi tako, da nije ni ova žena znala, čije ima diete na svojoj brigi. Tako minu skoro dvie godine i stignuv Antun svoju svrhu, dopuste im roditelji da se ženc. Dok su bili ovi živi nisu se usudili novovjenčani maloga Dragutina k sebi uzeti, bojeći se prognanstva i neprijateljstva svojih roditelja. Ali dicte bijaše gojeno baš ljudski. Istom u dobi njihova vjenčanja oboli ova žena na smrt. Mladi se dogovore supruzi, čemu i Ružica privoli, da dadu diete, ako žena umre na ladanje u dobru kuću njeke kmetice Ružičine, a da će ova na njega dobro paziti. Žena umre zbilja, i ne imajuć vjernjega pratioca za diete od otca, uzme ga ovaj burne one večeri pod prostrani, topli svoj plašt, zagrne ga dobro i uzjaše vranca tastovog. Što se uputio tako prikasno u noći, bijaše uzrok punica mu, koja je istu večer dulje no obično kod Jadvige sjedjela, a on nije hotjeo nikakove sumnje u njoj probudjivati. Kako je ubogi s otčinske ljubavi postradao, u početku smo već kazali.

Da tim Jadvigu težki dopanuše jadi, može si svatko lahko misliti. Vesele dane poklada, gdje je svaki i sliednji za zabavom i igrom lovio, sjedjela je ona od mraka do mraka plačuć kod prozora, i držala sliku izgubljenog supruga u ruku; a časom je tako zaučala, da je one, koji su ju slušali, kroz mozag probijalo. Svi napori roditelja bijahu u zalud; ona je pripala težkoj bolesti, i dočim se je po varoši radostno uzklikavalo, i posljednji dani poklada s bukom se propratjivali, ležala je ona medju životom i smrtju. Konačno preboli ona bolest težku i lagano se vraćaše životu ali ne veselju.

Snieg okopne i crna zemlja, zaodjevena već gdje što zelenilom pokaže se jasnomu sunašcu proljetnomu. Govedari zatjeraju na jedva proniklu travu svoja goveda, i tu se iz njih glas raznese, da leži čovječansko truhlo tielo pod jednim grmom na blizu Koretinca. Staro i mlado povrvi onamo, da vidi što i kako je to. Slučajno da nije došla divja zvier i razniela, ga, ili mrav iztrošio nemalo sve do kosti. Sada dirnuše u ostanke i digoše dronjke razpale suknene odjeće. U ovoj hrpi truhlosti nadje se konačno jedna zlata urica, jedan ňožić rdjav, istina, nu ipak stvar, po kojoj se mogao vlastnik prepoznati; i ostanci listnice u kojoj bilo novaca bakrenih i srebrnih, i komadi gnjile artije, što mogahu biti banknote i druga pisma.

Digitized by Google

Sve bijaše doneseno u varoš i zlosretna Jadviga upozna ove stvari; ali od djeteta ne bijaše nikakvog traga. Od hajdûka dakle nije propao, kad mu ostale sve dragocienosti izim pečatnika prstena, što mu je tast poklonio na vjenčani dan. Sada je upravo znala da je mrtav i da je ona udovica. Za ostanke od djeteta se uzlezala pitati i to ju činilo dvostruko nesretnu.

Od toga vremena moglo se reći da je životarila samo. Minuše godine ali nju ne mine tuga. Otac se već stao š njom srditi, mati se u potaji veoma grizla i hotjela ju opet udati, a Jadviga se nije dala ni za ruh tim uloviti.

Nastaše kobna vremena. Jedan dio južne Hrvatske i š njim Karlovac dospješe pod Francuza. S toga su se mnogi grizli i Jadvigin otac, ne mogav koje kakove nove naredbe pregorjeti, od samog jala prestavi se s ovoga svieta; a za njim se upuli na skoro i vjerna njegova supruga. Jadviga ostane sada sama i bez zaštite; a sestri se na ladanje nije dala. Petnaest godina minuše, što je udovicom postala, i vrieme izvida ranu iz mladosti njezine. Davno izčeznulo rumenilo njezinog obraza stalo se opet javljati, i ruže procvatu na njem, kao u prijaznoj, toploj jeseni kad što na ružičnom grmu koj pozni pupolj u znak sočna života u korjenu.

Od vojske stigavaše nemalo svaki dan ranjenici i osakaćeni, u bitkah nesretnici. Karlovačke bolnice a i druga gradjanska stanja bijahu upotrebljavana za silu onih od vojske pošiljanih primiti, koji su stranom bolestni stigli, stranom posve nevaljani ondje privremeni stan dobivali. Jadviga bila je dobila u kukavnih svojih danih jednu prijateljicu i š njom veći diel vremena provela. Onoj bijaše suprug poginuo na vojsci, i tu su imale predmeta izobila razgovarati se o svom snuždenom i usamljenom životu.

Jednom dobije ova njekog odpuščenog častnika, graničara na stan, što bio liečen u bolnici na mišicu, koju mu smrvilo tane, i ukočena mu ostala. Bio je muž čilih još godina, i dosta krasan. Oči modre i jasne kao proljetan zrak; mirnih crta u obrazu, i gibka ugodna glasa, koj prionuo umah srdcu, kako se s ustiju izmaknuo, i umiljatog, dražestnog kretanja. Viša izobraženost mu je manjkala, kao svakomu, koj na oružju svoje godine boravi, ali bijaše razuman i blage naravi. Oporavljajući se u mirnom stanu od težke bolesti, i podvoren često od nježnih ruku ženskih, koje se pomno okol njega baviše, sklone se on Jadvigi, i njezina prijateljica uzradova se, videća, da se i u Jadvigi opet topao život javlja, koj joj iz očiju, iz kretanja tiela, da i iz istih riečij probijaše. Kapetana Bunjovića kóbila je sretna kob u dosta još krasnoj, i što više, čudorednoj i krotkoj Jadvigi. U svih svojih razgovorih š njim, nije ona nikada svoje prošlosti napominjala, niti je mogao Bunjović slutiti, kako je njezina mladost nesretna bila. Imutak je ona nasljedovala od svojih rditelja dosta prilićan i tim se uredi sa svojim suprugom, kojemu se i Ružica, kao svomu svâku vrlo uzradova; ona se oćuti sretna u sreći svoje ljubljene sestre i hvališe Bogu, što je zlosretnica opet blagi život stigla.

Krčma na Koretincu uzdržavaše si svoj glas a i zanat uredno; bijaše utočišće svakoj vrsti od zloće, i samo kobna ona vremena bijahu uzrok što nije poglavarstvo odvažno s njezinimi stanovnici postupalo. Bjegunci od vojske iz svih obližnih pokrajina Hrvatskih skupljeni, imadjahu ondje ro-

Digitized by Google

čisća svoja, i plien bude dielen što bijaše zaplienjen po cestah, dvorovih i plovanijah. Ali kada se podigne sumnja o njoj, i baš bi se što godj iztraživalo, svagda imadoše svjedočanstva dovoljnih i pustiše sve opet u miru. Kriomčarenje od mora bijaše pod Francuskom vladom nemalo sa izgubitkom glave skopčano, i ovaj posao tjerahu samo onaki, što ništa više na svietu ne imaše. Od Madjarske medje bijaše pako kriomčarenje s duhanom; i tako Hrvatska, sa svih strana zatvorena, imala je ljudij, pripravnih svakomu zločinstvu; i ovake vrsti ljudi skupljali se u Koretincu kod Martina i Nježe, koj ništa bolji od njih krili su zločine njihove.

I u sriedi ovakih nakaza rasao je uboga sirota Dragutin, ili da rečemo Hanža; jerbo je siromali zaboravio i ime svoje i ono doba gdje mu je dobro išlo. On rastijaše prust, zanemaren i proganjan. Stjepan bijaše obrekao da ga neće, pošto se opet vrati sa sobom povesti; ali proleće osvane i jesen opet dodje, da ne bijaše od njega ništa čuti ni vidjeti; a i njegovih ondašnjih drugova ne bijaše nikad poslje. Već po drugi put zaodjene se loza krasnim svojim zelenilom, i još se nadjaše Nježa. Tu dodjoše sada opet kriomčari od mora i Nježa se opita za stare svoje znance, Jašu, Gjuku i Stjepana. Kazaše joj: da je Jašo umro, Gjuka ubit kod kriomčarenja, a Stjepan morao na vojsku.

Od sada nastanu još gori dani za ubogo diete. Ova žena, koja nikada ni dobrog nagona u sebi ne poćuti pustila diete stradati i hranilo se samo onim, što mu je milosrdje gòsta darivalo, ili što je komu preostalo; pa se još moralo i za ove ostanke hrvati sa psetom, dok, ili su si podielili, ili je tko došao na njihovu buku, pa jih je raztjerao. Ipak je uza sve ove nezgode raslo diete zdravo i čitavo, i da ne bude onako zanemareno u odjeći i čistoći, dosta krasno. Dvanaeste svoje godine hitalo se već momče s govedari na paši, nadjačalo obično starije i veće od sebe, a u skoku bilo brzo kao ptica. Zloće, koje se obično nalaze kod ovako zanemarene djece, a žali Bože gdje kada i kod dobro uzgojene, kao: ukrasti, prevariti, lagati itd. ne nalazilo se kod njega, a opet ga je i lienost mrzila. Radio neumorno, a mnogi posao i preko snage svoje, samo da zadovolji uvjek bučećoj i proklinjajućoj hraniteljici svojoj. Žena, čim starija, bivala je i goropadnija, i momče se od njezina zla hiljadu puti gorko naplakalo; da i odlučilo je bilo izmaknuti u Karlovac i onamo bolju sreću tražiti; jerbo mu ona često kazala, da je nahod, a ne njezino diete, i da njezino milosrdje uživa. Već je on bio visoko momče i okol petnaest godina, kada se opet na cesti prema Jastrebarskomu nješto ubojstvo dogodi. Poglavarstvo, sliedeć trag ubojicam, dodje upravo u krčmu na Koretincu. Nješto sumnjive stvari nadjoše se u krčmi, i ako ne hotjaše krčmari propasti, nimalo iznevjeriti svoje goste, dočim se oni prilično izkopaše. S jednom stvari bijaše toga i više odkrito, i iz velike milosti budu krčmari bez svake kazne odpušćeni, ali jim rečeno, da se imadu spremiti i odlaziti u svoju domovinu u Črnomlje u Kranjskoj a krčma da mora biti razvaljena. Hanži kazaše Nježa često kod spremanja, da neka ide kuda mu volja, ona bo ga ne će povesti sobom kada se bude selila. Tu se momče ozbiljno razmisli, i težko mu pade na srdce, da mora sada ovako golo i prnjavo u svieť; svakako nije želio š njimi seliti, i nakani budi i kako životariti po svietu, nego dosadanji život živjeti

Digitized by Google

Bijaše, da je već sve Nježa spremila i u hrpe svoju sirotinju spravila, kada se dosjeti još jedne škulje u koja nije već od godina ulazila, ali nješto starine u njoj imala; u tu uljezne sada. Hanža stajao je oslonjen na vratih i duboko razmišljavao. Iz toga razmišljavanja sprohudi ga nemili glas Nježin, koja ga, nješto iz one škulje povlačeć, u koju se bijaše uvukla, vikne: "Na Hanžo to ti tvoja baština; to si donio sobom, pa ti i ostavljam; preko dvanaest godina ležalo ti ovdje u miru, pa ako ti je nije izjeo molj, možeš imati veliku korist„.... Tako rekavša, turi mu pred noge njekakvu maljahnu, zaprašenu i lomnu škrinjicu. Momče, bez nijedne rieči, sagne se za njom, pograbi i iznese na dvor, da tu razgleda, čim mu se zlobna žena porugala. Isa kako je izmahao s nje paučinu otvori ju. Sada stane iz nje komad po komad izvlačiti djetinske haljine fina sukna, ali izjedene malo ne posve od molja. Prtena ruha u nješto boljem stanju i zabilježeno jednim slovom, koje ali ubogi, neuki ne poznavaše, i k tomu maljahne čizmice pljesnive ali ciele. Kod razgledavanja ovih stvarij porodi se njekakva neobična ćut u djetetu: Da je on nahod kazala mu ona, a ovo da je sobom donio.... Dakle je on dieće gospodsko; gospodska bo samo dieca ovake stvari nose; on jih se ovakovih nagledao u kriomčâra i u tâta, i oni kazali, da takova što samo gospoda nose: "Gospodsko dieće„ govoriše mu u srdcu, zavrtilo mu se po mozgu, zašumilo sve okol njega. Sve misli smisli on sada u jednu i odluči se u tinji čas. Hitro strpa sve ove stvari opet u škrinjicu, zatvori ju i odnese do bolje prilike u gusto grmlje, gdje je bio uvjeren da je ne će tako brzo tko naći. Onda put pod noge i u Karlovac. Nježa zamrzi mu se sada tako, da mu se grustilo vidjeti ju, više, a Martina ne bijaše baš kod kuće. Iduć putem mišljaše on misli svakojake. Ponosito dižuć glavu mislio, da mu svaki "gospodsko dieće„ na čelu čita; i opet, da će moći u gospodskoj kojoj kući pristati i umah svoje roditelje naći. S toga je, došavši u varoš nastavao pred velikimi kućami i trgovinami; razgledao se po dućanih, i zavirao u kavanu. Početkom mislio ubogi da će to sve u skok ići. Ali poldan minu i nitko ga ne poznavaše niti mu što ponudjaše. Sada se pojavi glad. Moljakati u ime božje stidio se, a sve više stala ga glad napadati. Odluči se i ponudi ljudem svoju službu; ali ga ne trebaše i odpravišе ga nemilosrdno. Tako čini u više kuća istim uspjehom. "Majko nemila„ uzdahne sirota; "čemu si me na ovaj svìet porodila!„ Gorke ga probiju suze i sjedne uz ugao velike kuće, glavom na koljena klonivši. Ali glad bila je tu, i on ju morao proljerati; tim više, što nije slučajno od sinoć ništa jeo. Digne se i uljeze u kuću. Bijaše gostiona. Tu ponudi svoju službu. Nu mu kažu da ga ne trebaju, i da se dalje nosi. Zgodan miris jestvina zaudaran je iz kuhinje, i još bolje kroz ovo njegova glad razdražena, reče on ponosito: "Ja sam gladan, ali vas, ne molim u ime božje; već bi si rado djelom zaslužiti jela„. Ove rieči dopadnu se kuharici, i smijući se opita ga: odkuda dolazi i za što se nije čišće zaodjeo, već u takove zamazane dronjke? Prosto srdačno odvrati momče, da je od Koretinca, i budući bude krčma razvaljivana da se je morao izseliti. Brzo mu ona na ovo nješto jela dade i odpravi ga rekavša: Idi u ime božje budući si od onuda; ono je bilo pristanište tatôva i razbojnika„.

(Dalje).

Digitized by Google

DOPIS.

(Dalje).

Petrograd 6/18 Listopada 1858.

Na kada, sreće mi, zabasah ja s mojim 18 brojnim Nevenom? Jošte ne vidjeh toli hladnokrvna čovjeka, koj bi se mogo uzdržati — primiv novu koju knjigu — da ju gdje svu, štono rieč pogledom i pregledom ne proiguta, nego ju stane sustavno čitati. I ja proletih tih 18 brojeva, smatrajući više na čislo i imenoslov pisateljah, nego na sadržaj pisanoga; neugodni izostatak poznatih mnoge imena, kadar bijaše preñavedene misli izrojiti, kojim, dobrom srećom, nadam se u sljedećih čislih ne bude više mjesta. Ako se "domoljubje" i "domorodstvo" punim pravom, u svojih posljedicah nazvati može "sredstvom umnoga i nravstvenoga oplemenjivanja kojeg plemena čovječjega" crpljenoga iz narodne filosofije, krijuće se opet u narodnih običajih, poslovicah, povjestkah tog plemena (kao svjedoci njekdašnje pračistote i nepokvarenosti njegove, koju jošte dotičej sa zlobom i opakosti ne povriedi, i koju opet, kao *jedini* pravi uzrok narodnog padanja, na istih pravonačalih oživiti valja) to sam uvjeren da i naši zemljaci, domoljubi razvijajući se, osviestiti će se, te će pomagati i oni razvijati prerečena prvonačela narodnje prosvjete, osvjedočeni od svoje strane, da kao god svaka država, politički smatrana, imade svoje "temeljne ustanove" služeće uztokom klenutja političke samosviesti, isto tako da i narodnost imao svoj *palladium* proti propasti narodnoj u svojih narodnih svojstvih koja svaki čestiti domorodac dužan je obdjelavati i njegovati.

Ne mogu odoljeti srdcu momu da se ne samo u obće sa Nevenom ne bavim, nego takodjer da sadržaj brojeva potanje razmotrim, da tako oćutjenu žalbu nad izostatkom mnogih lica, glede na jezgru priobćenoga osladim, te tugu s radostju paralisiram.

Baciv pogled na sadržaj ljetušnjeg Nevena, iskrenu počutih radost nad liepim kolom pisatelja i dopisatelja, koji umnimi svojimi silami u Neven, kao narodnu košnicu narodnje prosvjete, unašaše trudove svoje. Bi reć da se je pleme Hrvatsko "samo krenulo", da k prosvjeti najstarijeg na Slavenskom jugu naroda, po mogućnosti doprinese. Ne imade Hrvatske pokrajine iz koje se umni cviet, poslani u taj naš jedinac znanstveno zabavni list svoje struke, kao zastupatelj narodnih misli, nahodio ne bi. Od Dunava i ravna Sriema tamo do Albanije, od kršnog Triglava i više, tamo i do onkraj Bosne rieke zazibao se je duh naroda, koj viče: prosvjeta, narodna prosvjeta nam treba prije svega — a sve ino slediti će samo sobom. Nejma obražovana Hrvata, bio on ma kojeg izpovjedanja, da ne bi zaželio stupiti u kolo ostalih obrazovanih naroda, te doprinesti od svoje strane k toli žudjenomu cilju svega nravstvenog i umnog napredovanja. U tu svetu svrhu prije svega nužno je, da se razkomadana i razbacana uda jednoga naroda opet sjedine, da se upoznaju; a upoznati će se uzprkos svih zaprieka kroz narodnju knjigu. Poviest, nepodmitljivo ovo zrcalo naroda, do sada nam tvrdi, da ne bi u Evropi kretanja ma kako niz(anoga), u kojem Hrvatski narod dostojno ne zauze mjesto. Da je u životu čovječanstva jedna od najvažnijih doba bila kad se pronadje tiskanje knjiga, bez dvojbe jest; tada zavlada mjesto fizične, umna sila, mjesto mača pero. Je da li naš na-

rod zaostà? *tiskana djela* Hrvatskih muževa, plod uma izključivo Hrvatskoga bjelodano svjedoči, da Hrvatsko pleme umjedè pojmiti duh vieka svojega; zlobom bi bio i neprijatelj istine, koj bi mu uslugu zatajiti htjeo; a pogrdni tat tudje svojine, koj bi se bezsramno njegovim hijed kititi perjem. Tri vieka minuše za tim, te se borba medj mačem i perom "za gospodstvo" vodiše; u trovječnoj toj borbi duha nad tielom narod Hrvatski umjedè uztajnikom u prvom i posljednjom uzdržati se, ne osramoti se ni u jednom ni u drugom. Napokon za naše dobe nadvlada pero; uzalud hiljadu funti ni topovi Turadi, uzalud leteća vatra sve porazujuća, jedan narod može imati i toga i onoga, no ako umom ne može vladati, badava mu i ovo i ono, on će ostati rob svecbôj, rob uma čovječjega. Najmanji narod, boreći se umom proti nasilju, nadvladat će, jer će za njega biti pravda i zakon, zaštitjena cielim umnim svietom.

I upravo iz ovoga uzroka razveselih se tiskoći muževe, sve slave dostojne, kao na bojištu umnom, koji imenu svomu i naroda svoga čast na polju umne radnje za vječna vremena ustanovljuju. Pobjeda duha nad tielom najveće je blago čovječanstva; u borbi ovoj svieta, pomoću Božjom, i Hrvati će znati zauzeti mjesto koje ih ide, i koje si sami do sada u poviesti niekom odrediše; i oni utidješe da je "narodna knjiga" najbolji liek proti propasti narodnoj; poviest naših dana bjelodano nam dokazuje, da jao i naopako narodu koj se za tudje umlje ugiblje, a sam sebe za volju zaštite, ždere nalik Baalu proždirućem djetcu svoju. Žalibog! da mjesto umne prosvjete i suplemeni nam jedan narod, širokim tim putem se požuri, očekujući od tuda spas!

Ja nisam naumio *recensiu* 18. brojnog Nevena ovdje pisati, ne; ja sam odlučio ugoditi si srdca prošavši na brzu ruku sadržaj tih brojeva, da označim u jednoj kao kiti sve Hrvatske pisce, kojim sreća naroda na srdcu leži, te koji na polju prosvjete narodnje neumorno rade kroz Neven i izvan njega, da narod uznogne štovati muževa radnje i dieliti ih od bezposlica i napadača na polju.

Kao što žena častna ures je čovječanstva, isto tako *poezija* ures jest ozbiljna djelovanja. Ja ću dakle prije svega nješto progovoriti o toj strani književnosti Nevenove; imade tu duboko ozbiljnih istinih i šaljivih predmeta. Hrvatska poezija može se diečiti djelom slavnoga našega Dubrovačkog Slavulja-Paciča; bi reć da se duh starih Hrvata Dubrovačkih oživljuje u tom pjesniku, — šteta da samo nastavljenje u Nevenu čitamo, ne mogući se prvim dielom pjesni nasladjivati. Gdje bi ja ovdje izpisao sve pjesnike ljetošnjeg Nevena? to bi moje pismo naraslo kao Neven sâm. Ja samo u kratko ovdje napominjem ozbiljna Ličanina, vesela Virovskoga, koji se i ovdje veoma dopadaju. Skromni jedan pjesnički cvjet, nazvan "Neven" ugodno medju ostalimi cvjetići, nije li sa onim njekolike struka na kratko izražena ne samo sudbina, no i poviest Nevena našega. Malo imademo toli "mila para" pjesnika Hrvatskih, ko što je naš skromni Nik. Borgj, kojeg liepi značaj iz pjesama uvidjeti možeš. Kamo sreće! da češće zapjeva, da nas razblaži pjesmom svojom. Gosp. Bukavina, njeki Akle, vriedni Mirko, Joka od Osieka, Sundečića, njeki A. I. i ini bezimenovici, Luka Grbanović, to mladi naš pune nade Šrun ne samo okrasiše i narasiše u ovo 18

brojeva Neven, nu i dokazaše, da obrazovana srdca i uma budući, slogu Hrvatskoga naroda svoga ljube nad sve, umijući vitkom pezijom mnogu istinu narodu izkazati, koju, radi unutarnje vriednosti, valjalo bi na izust proučiti, da tim dublje u srdcu suplemenika se ukorene. Pun dosjetljivosti Bažanin bi reć da je neiscrpljiv u svojih zagonetkah, iz koje se mnoge odlikuju riedkom vještinom. Neobhodno bi bilo da se uz zagonetke marljivo priobćuju i narodne poslovice, pravi izvor narodne filozofije.

U struku pezije patre i narodne pripovjedke, svjedok narodne nepokvarenosti, na kom polju gl. Sk. Fabkoviću ide bez dvojbe prvo mjesto, te na kojem se on plodonosno pomoli. Kuda sreće da imademo više muževa koji bi se pustom ovom, no toli nuždnom svržju upravo narodne radnje zanimati htjeli. Što drugi narodi u tom obziru već učiniše, to debele knjižurine dokazuju. Jao narodu koj ne ima valjanih narodnih pripovjedaka, za što? iz prostega onoga razloga: što se ne može dičiti pračistotom nravij i narodnjeg poštenja; iz pripovjedaka upoznati ćeš narod; a u našega naroda težko da imade povjedaka iz kojih čistota nravij ne bi proizvirala; logički dokaz da je narod po korjenu pošten i čestit; gdje od toga pravila odstuplja, tamo je se tudji upliv nečepo.

U tu struku, napokon, patre i bajoslovne poviesti i u obće bajke. Mnogo sam već čitao tečajem 24 godišnjeg umnog i književnog preporadjanja našega na lepom našem Hrvatskom jeziku pisanoga, u raznih strukah i granah znanja; no iskreno ću izpovjediti da me na obradovà tako skoro narodno slovo, koli me obradovaše članci g. prof. Trdine o Slavskom bajoslovju sboreći. Osim važnosti nutrnje, koje polje je kod nas najneobdjelanije, kakovu radost počutih videći učenog tog gospodina stupiti iza pokojnoga Stanka izmedju Sloveno-Hrvata u kolo ostale svoje Hrvatske bratje, ne mogu opisati. Hrvatski narod može ga smieło u družtvu sa gosp. Matijom Valjavcem pozdraviti sa uzklikom: "Zdravstvuj! iprva iskro našeg žara!„ Ja mnijem da ne imade ne samo Hrvatske, nu i Slavjanske duše koja se iz dna srdca ne bi uzradovala nad korakom, kojeg su samo dublje učena i obrazovana srdca, i dalje videći umovi kadri učiniti. Hrvatski narod ukupno, kojega zloba i neznanstvo u tiesni krug Sloveno-Hrvaštine stisnuti odlučiše, znat će zahvalno primiti u krug svoj marljivo i učeno suplemé Sloveno-Hrvatsko, te učene članove istog suplemena, tim srdačnije pozdraviti na književno-narodnom polju Hrvatskom. Činom tim: učene ove gospode izpuni se stara Hrvatska pjesma u kojoj Sloveno-Hrvati ponosito sbore: "stari smo i mi Horvati, nismo zabili, da smo Vaši pravi brati, zlo probavili„ — da, dà, zlo svako ljude u družtvenost goni; *zlo* je čovjeka iz prvobitne šumske slobode u družtva sbilo; *zlo* ga kasnije prisili da su srodni zvuci sastajali se, te narodnosti sastavljati počimati; *zlo* ga prisili da se manje pleme većemu priključi, da se obezbiede narodne svetinje; dà kako da bi *zaljda* bolje bilo da čovjek u prvobitnoj slobodi po šumah i poljih gol i bos skače; da bi bolje bilo da ma i najmanje pleme čovječno neovisno od drugoga se razvija, ako se samo razviti može; ali što ćeš kad nužda jednoga u dvoje, jedno pleme u drugo po zakonih bi reć prirode sbija, jer bolje je, da dva srodna spojeno žive, nego da ih razdružene treći proguthe. Nu tajna ova i nepoznata sila upravo se može za

Digitized by Google

svetu iskru *čovječanstva* smatrati, tim se čovjek od zvjeri i životinja ostalih razlikuje; zakon je prirode da mala riba veću guta, da se veliki brieg na manjega ruši; nije dala promisao tog dara životinji da se dvoje slabih u jedno manje sa drugim većim složi ili spoji na obranu napramu trećemu jačemu; ne, dar taj ima jedino čovjek samostalno ili u družtvu živući — on se combinativno jedini braniti umije. Nevolja i zlo razstavlja, nu zlo i sastavlja. Razloge uma i poviesti sama glupan i zlobnik slediti se uzteže. Nadati se je da će i g. Trdina i g. Valjavac najpuštje polje, i na ugaru ležeće, radnjom svojom umnom obdjelavati nestojati, već iz toga prostoga razloga: jer su bajoslovna odkritja najvaljanji dokaz da su sva plemena Slovjenska jednog izvora, te jednoista; i kojih je samo vrieme i usuvljeni narodi u više tobož naroda razdieliti kadro bilo.

U struci umjetne novellistike poznata pera Mirka našeg, Lije Okrugića, i umiljate naše Hrvatske spisateljice Dragoile Jarnevićeve natjecaše se u izpunjanju nabavne Nevena zadaće svoju doprinieti stranu.

Na polju znanstvenoga djelovanja opet se sastavi lepa kita suradnika narodnih, imajućih za cilj kroz Neven obogatiti književnu risnicu Hrvatskoga plemena. Budući je poznavanje „samoga sebe„ vazda bilo temelj svakomu inomu znanju, to i narod želeći poznavati pobliže ina, nuždno je da prije svega sám sebe upoznade. Za to nećjem u prvi red historiom baveće se muževe roda našeg. Uz zvjezdu i diku Hrvatskoga svekupnoga naroda, Ivana našega Kukuljevića, koj bi mnogoj bistroj glavi za primjer gvozdena truda i riedke vještine služiti mogao, kao vjenan pobočnik truda i znanja pridruži se učeni g. Dr. Franc Rački, kojega ista blaga sudbina stavi u taki družtveni položaj, da se narod Hrvatski — ponoseći se njim — najljepšoj umnoj budućnosti od njega nadati ima. Ovo prijanjanje uz odkritje minulosti svog naroda tim je hvale dostojnije i uzvišenije, budući mnogi domaći sinovi, ne gledeći na golotinju domaće dotične struke, prijanjaju "za daljnje tretje„. Ja mislim, i tako misli sav misleći svjet, ako si ti i brat tvoj gol, da ćeš prije svega *sebe* odjenuti pa za tim za brata pobrinuti se, jer to ne učiniv kazao bi ti hladnokrvno da si dobar ljudjan no misli si takav nenarodni sebičnjak: ako sebe odjenem, nitko me ne će pohvaliti, a za tretjega radeći znalo bi što od kuda sinuti. A je li to čestito? To je drugo pitanje! Ja sam a i ti si uvjek toga mnienja, da sabirajući svojr, ako ti se bratinskoga što pod ruku ukrade, poberi i priobći bratu svome, bit će ti pred Bogom i narodom slava, nu svoje zanemariti a za tudju luduriti — opet si ludjak. (*Dalje*).

O CRKVENOM ODHRANJIVANJU.

(Iz Tallinnskoga).

Odhranjivanje mladeži smjerajuće na svetjenstvo jest, i ima pravo biti najveća skrb svakoga biskupa, jer po njem uzbivaju izpovjednici vjere, službenici istine i propovjedatelji evangjelja govorenjem i življenjem po svem svietu.

Vladike ju — otu skrb zbilja više naučivanjem u svojih sjemeništjih, koja oni sami nadziraju, i koja posve o njih samih više.

Pravu narav, veliku važnost, bitne značaje otoga odhranjivanja zabilježi nam i podpunoma naznači u kratku govoru grof Julio Ar-

Digitized by Google

regoni nadbiskup Luccanski, koga evo, kô do duše uzor jedre i ozbiljne rječitosti jako veselo kako tako pranjeh na naš narodni jezik.

Taj se govor može reći pravi oblik, prava slika svetjenskoga odgoja, u kojem sve ima biti mudro, gluboko — ništa lahotno, testeno, tašte. Da je mladi kler takav, kakav bi imao biti po živu gamu ovih Arregonjevih besjed, koliko ne bi bogoljubnije, moralnije, podučenije bilo porieklo čovječansko.

Kada sam ja bio, počimlje nadbiskup, naredio da od vas koj, revni upravljatelji i učitelji crkvene mladezi, koja se ovdje odhranjiva, svake godine na ovaj praznik shodno i prilično prosbori o vjerozakonskih i znanstvenih naukah, koje su jezgra vasega obučavanja; nije meni da kako tada ni na kraj pameti bilo, da se ja tim odrečem — meni premila veselja — vam sám kad ter kad zaustit, iza kako težko mi je da ne iznožno u zaborav ubit važnost preveliku za crkvu moju ovoga zavoda klerikalnoga odhranjivanja. Crkveno predavanje, prvobitne vladičke učione, prepisi svetih saborov, osobito Tridentinskoga, naredbe sveta najsvetijih i najučenijih pap, na kratko ciela crkvena poviest svi su u tom da pokažu biskupu kako tanko ima pazit na one nauke, po kojih se puti mladež svetomu službovanju. I pravo govorivaše bo sjajno ono svjetilo apostolske krieposti i učenosti B. Grgur Barbarigo, da kao što godj pada zgrada, kojoj nije temelj na mjestu te tvrd, tako i biskupija, koja ne ima dobra te uredna odgojilistja; a da će biskup sam za zle posljedice pred licem božjim odgovarat. — One su mi pak rieči uvjek živo na pameti ostale, koje sam drhtjuć prošao u svetom Alfonsu od Liguori: "mili Bože! koliki se crkveni pastiri pogube što samo nisu nastojali kô što imali na red svojih sjemeništi.

Te to vam je, bratjo, razlog što me tako gusto s vami vidjivate obćit, s vami se razgovarat možda sve na uštrb vašim težnjam, vašim nakanam, vašemu učenju, vašemu namjerivanju, vašim govorom, a tko zna da 'l ne i veselenju vašemu, što ste mi na vrhu svih mislij mojih, što vas gledam i motrim ne znam više li ljubeć il se strašeć — al obadvako živo, i što mi najzada míli samomu vam danas govorit. Vi ste moja prva skrb — jer moja náda i trepet moj, iza kako iz vas mi li spas ili poguba, i ne meni samo, nu i crkvi koju je u glubini svojih mislij ljubilo Bogu povjerit mojoj slaboći.

(Dalje).

KNJIGOPIS.

Riečnik ilirsko-talianski polag (t. j. blizo, bolje bi bili po *ili kako inače) najnovijih izvorah sastavio ga o. Dragutin A. Parčić, trećjeg reda sv. Frane. U Zadru izdao Petar Abelić 1858, tiskao na Rieci E. Rezza, 16na 847, XIV. (2½ for.)*

Oskudica što nastala za ovakvim rječnikom i želja da što i on svoga truda žrtvuje knjizi, ponuka gna. Parčića na ovaj posao. Da g. pisac dobro zna, kako ga valja poprimiti vidi se iz predgovora, gdje prizuaje, da ne valja zaboraviti trude naših predja, nego ih ra-

Digitized by Google

biti što više, čemu ima još i sada vrlo mnogo protivnika i medju današnjimi pisci, al hvala Bogu sve to više danas nestaje.

Uz onolike različne misli o pravopisu nije moglo inače ni biti nego su mnoge rieči u neazbučnom redu n. p. bieliti, bieli (m. bjeli), bieljar (m. bjeljar i to radi naglaska, jer je slovka *ar* duga pa se radi toga prednja skrati; tako isto mnogi ne hoće pojmiti da je slovka *ik* u *rječnik* duga, te se ne bi imalo pisati *riečnik*). U tom je dakle g. P. pogriešio, ne razlučiv *ie* i *je*, (srieća, vrieća i tim podobne rieči kao i *vremena*, *ždrebeta* ne valja pisati su *ie*; ako sreća Nevenu posluži donest će skoro razpravu o *ě*), kao i u tom ne metnuv *naglaska* (osim najglavnije razlike n. p. pětak i pętak, a ne pętak; težak i težak, a ne težak itd.) koj je bitna stvar svakomu rječniku i rječnici ili slovnici, i bez kojeg gubi svako pol cjene; jer kako se razliko izgovaraju rieči po našem narodu morale bi naše početnice knjige i čitanke kao i slovnice i rječnici imati bilježene naglaskom rieči, inače ne će barem tako zvani il psovami izobraženjaci nikad izgovarat nego kao do sada uvjek svaki svojim razrečjem; tako n. p. vrlo krivo čine ona gga. učitelji, pa baš po seoskih učionah, koji ne uče izgovarat djecu kako valja književno, nego u jednom se selu (ili gradu) izgovara *liepo*, u drugom *lipo* a u trećem *lepo*; ako već mi ne znamo pošteno izgovarat, trebalo bi pazit da barem omladina bolje nauči i zna nego mi. A da tudjin bez naglaska ne može pogoditi kako se ima rieč izgovorit, dokaz može si naći svaki u sebi, čitav ovu ili onu do sada ne čuvenu rieč, kojoj je često dosta težko pogodit pravi glas. I onu bezposlicu ě pred r mogao je lahko izostaviti.

Ovaj je rječnik samo rječnik (vocabulario); za to mu čine krivo koji od njega više traže n. p. frazeologije; na ovako malom prostoru toga ima dosta u ovom rječniku, i to je najbolji dokaz da se je sbilja g. pisac trudio.

Narodne piesme Bosanske i Hercegovačke skupio (pokojni) Ivan Franjo Jukić Banjalučanin i Ljubomir Hercegovac (Fr. Gr. Martić), izdao Filip Kunić Kuprišanin. Piesme junačke Sv. I. dva odiela (jedna knjiga). Osiek, Lehman 1858. 8na 616. (2 f.)

Onomadi je g. Fr. Rački u Nar. Novinah tako liepo očienio ovu knjigu i sve naše narodne pjesme, da bi se težko moglo što ljepšega od njih napisat; za to se i ne upuštamo u taj posao napomenuv samo to, da sbilja o noviju dobu riedko se nadje što onako krasno pisano, kao što je ona pjesma o životu Jukićevu, što ju napisa Martić; oto bi pero moglo čudesa počinit; upisalo toga više! Nam je sila prosborit koju o tom, kako se izdala.

Recimo, da može biti g. izdavatelj iz stovanja prema prerano umrlomu pokojniku Jukiću ne htjede promienit ni pismenca nego naštampa sve, kako bi pisano: onda to štovanje mogaše povećat, izdav knjigu prema današnjemu napredku (ako Bog da!) našega pravopisa. Tako n. p. dobro znamo da narod po Bosni, a osobito juž-

Digitized by Google

noj i po Hercegovini liepo razlikuje izgovorom *liep* i *ljepota* (a ne liepota); djevojka (a ne djevojka) i tim podobna; tako isto znamo, da tamo narod ne govori: Upregnute mjesto bedevi*h* — čuješ li ne, od Kotora*h* Janko itd. Kolika je luda zanesenost za ovim *h* u nas nastala vidimo i odatle, što nam onomad njeki g. pisac napisà njeku obranu za ovaj *h* i veli ne bi li bolje bilo sa svim popravit naš 2 pad. viš. te da uzpišemo: *od naših otcih, od naših djevojkih* itd. Mi preporučamo ovaj izum (sbilja pravi izum!) svoj ggdi. braniteljem ove *gramatikalne nepravilnosti*, a g. izumnika molimo što najpreče može neka pokuša svoju sreću najprije kod Crnogoraca, ili još bolje niže Crne Gore, gdje se govori *otacak* itd.

Ali okanimo se toga bit će prilike odgovarat, jer čujemo da njeki naš g. učeni pisac sbilja piše obranu za *h*; samo ga molimo neka napiše barem nješto temeljitije nego li ju jur napisà njegdje; a da se sbilja tomu veselimo, ne treba kazivati, jer kad koje ludorije nestane onda nam se srdce širi, a da je taj kumir *h* sbilja velika ludorija, začeše i mnogu gg. braća pisci uvidjavat, tomu su nam dokazi u šakah. Nego, dok je koja ludorija samo ludorija, neka ju! ali kad je i dok je *strast*, onda je poštenomu borcu pravde i istine dužnost, takovu okadjenu nadrisvetinju izsmjehavat, porugavat i zlostavljat, dok ili um nadvlada ili — bezumlje. Da smo mi Hrvati *veliki* sitničari u tom kao što i braća Srbi (jerje debelo i kratko, suho i tanko itd., sravnè sramotnu razpru što se digla u Matici Srbskoj proti uredniku *Srb. Ljetopisa*) i kao što i ostali narodi i da vrieme tratimo za takove ludorije ne će nam zamjeriti nitko tko zna o čem je jezik i da je nam do pravilnosti njegove koliko i svakomu inomu narodu.

Ali kud zadjosmo! Ne mojte se čudit, morasmo zaći, jer su nam narodne pjesme uz pripovjedke i poslovice najpreče blago, te nam vriedja oko, ako li je *i rieč jedna* u narodnoj pjesmi provriedjena bud čim.

Jezik je u ovoj sbirci isto toliko znamenit, koliko je i u Vukovih narodnih pjesmah; tu ima bogastva takovoga, koje ćeš riedko naći u svih naših dosadanjih knjigah, bud glede same rieči i njezina značenja, bud oblika, bud kako se slaže s glagolom itd.

Jedno moramo gnu. izdavatelju zamjeriti, što je tiskao ove pjesme u dvie knjige, a mogle stàti sve u jednu, te je sebi i obćinstvu umnožao trošak više no treba. Da nam knjiga treba, o tom smo osvjedočeni svi, ali smo još osvjedočeniji, da nam ih treba što jeftinijih. Ove obje knjige nisu skupe, skoro tabak po 3 stara krajcara, dakle su vrlo jeftine, al mogoše biti još jeftinije; nu znamo da je g. izdavatelj mislio, da ovakovo blago, kao što je ova sbirka valja i iz vana uresiti dostojno i s te ruke ga mi izpričivamo sa svim proti onim, kojim se vèdja kupit ih, jer su tobože preskupe; a napominjemo i uza to, da su se Vukove narodne pjesme prodavale 3 knjige svaka po 2 for. pa te kako su na jagmu prošle!

Digitized by Google

SMJESICE.

X. Kad bi se svako zlo odkrivalo, a svako dobro pred svietom pohvaljivalo, onda bi zaista mnogo manje zla, a mnogo više dobra na svietu bilo. Evo, i malo zla a i dosta dobra za Vaš list. Prije njegdje nanese me put u Tamišvar poglavitu varoš ciele Vojvodovine, gdje čujem, da u ondješnjoj gimnaziji ima i Srbskog jezika katedra, zaželim se upoznati sa ondješnjim učiteljem Jovanovićem, što je pri tomu učitelj i elementarne škole — jer ovo mu pravi posiv, a gimnazija mu je mimogredan stvar, jer za gimnaziju nejma više na godinu od 200 f. od koga razumjeh a i vidjeh, da ga bezplatežnim Nevenom baš oveseliste. Kako je to, i odakle je to, on ne zna, komu će najnerdnije blagodariti moći. (gnu. Mar. Ur. N.)

Njegova škola ima malu knjižnicu, koju je pokojni Grije biváši podnamjestnik Vojvodovine zaveo, u kojoj ima liep broj knjiga — a većinu je sam g. poklonio, prem da i dunas dobija i od namjestničtva i od policije ondješnje, kad god koja Srbska dodje.

Dalje mi reče, da je prije njegdje dobio od Srbske matice sve ljetopise i druge knjige, koje je Matica do sada o svom trošku tiskala, al te knjige odoše u gimnazijalnu biblioteku, pa sad veli samo on može čitati, a učenici se ustručavaju i iskati, jer bi odmah rečeno bilo, *imate vi i bez toga što čitati.* — Dalje mi napomenu, da g. Medaković od svega, što god u njegovoj štampariji izidje, po jednu knjigu, opet na gimnazijalnu biblioteku šalje, pa tako i to, kao i ljetopisi prolazi.

Ono je gore za Neven liepo i pohvalno, za to vam se najtoplije i najusrdnije od sviju oni — koji vaš Neven čitaju — blagodari, i to tako da vas sviet čuje; ovo pak dole o ljetopisih i g. Medakovića poklonjena, ako je i blagorodno i pohvale zaslužno, opet je bez tako reći ikakva uspjeha, bolje bi po mom mnienju bilo, kad bi to sve na ime g. Jovanovića išlo, pa tim, da se obogaćava školska biblijoteka, te bi tim i omladina gimnazijalna lakše do liepih knjiga dolazila, a i biblioteka bi se i to Srbska tim većma punila i napredovala.

Al na žalost moradoh dalje razumjeti, da ota omladina Srbska, koje ima svake godine 80—90 učenika, ni sa koje strane više ništa ne dobija. Dodjite bratjo kod nas u Češku, te da vidite, kako kod nas na sve strane Pflichtexemplar-i lete. Od *jugoslavenskog društva* ni slovca ne imaju, od *društva srbske slovesnosti* još manje, tu nejma ni Srbskih ni Hrvatskih novina, tu nejma Glasnika ni Arkiva, tu nije vidjeti školskih knjiga, tu nejma Bečkih, nejma Zemunskih Srbskih listova, a svake godine — ko što rekoh — 90 mladića,.... to se hvaliti ne može, nego se moliti, da se sa svih strana ruka pomoći pruži, ako želi obodvoje: Srbstvo i Hrvatstvo da više dobra na svietu bude.

— Na državnih željeznicah kane počiniti nova kola, koja bi bila za čitave obitelji i njihovu službad.

— Dne 25 stud. bilo je vidjeti u Holandiji na rieci Leku čudan prizor. Po Leku vozište saonice, po Noordu parobrobi, po travnicih pasoše stada, po ribnjacih se sklizaše, a po baščah muzoše krave. To su sbilja bila sva povjetarja ili vremena zajedno.

— U svoj Evropi vele da ima 27 milijuna konja, svi ti konji vriede 1615 mil. for.; govèda ima 80 mil. što vriede 1800 mil. for.; ovaca 191 mil. što vriede 1433 mil. for.; osala (ako se ne prevarište u brojenja). 1,800,000 što vriede 28 mil. for.; kòza 16,800,000, a vriede 76 mil. for.; *štetinadi* (da nam tko ne zamjeri podavšim im pravo ime) 37½ mil. u vriednosti 225½ mil. for. itd. Kova se vadi i to: zlata u Evropi 18000 grivana (grivna je pol funte) u vriednosti 54 mil. for.; srebra 300000 griv. 6,300000 for.; željeza 35700000 centa, vriedi 267 mil. for.; mjeda ½ mil. centa to je 24 mil. for.; olova 2,334000 centa, to je 10 mil. for.; kositra 94000 centa, za 5½ mil. for.; žive 244000 centa, to jest 3½ mil. for.; kamenoga uglja 536½ mil. centa, to je 201 mil. for.; smedjega uglja 10 mil. centa, čini 1 mil. for.; soli (kuhinjske) 53½ mil. centa, čini 100 mil. for.; šumpora 22500 centa, čini 218 mil. for. itd.

— Po svem se čini, da nije šala, što se od nikoliko godina pisalo te pisalo toliko po novinah da već nitko nije htjeo ni vjerovati, da će bit ista ikada spojeno more Sredozemno sa Crvenim morem od Peluzija do Sveza, pa eto, podpisalo se toliko dionićara u samoj Francezkoj da ostaloj svoj Evropi ne dotiče ni dionica. Dočim Francezi i ne dvoje da će im dionice nosit dobra prida, Englezke i Njemačke novine sumljaju štono njeki vele *zdravo.* Priekop taj ima biti 23 milje dug 26 stopa dubok, na izlivih u more 329 stopa širok, a inuda 268 stopa. To je da kako djelo veliko, ali je to ništa prema onomu što mi mislimo da bi se imalo uradit izmedj *Primorja* i *Karlovca*, a to jest: *Kupu* iznad *Čubra* dizat sisaljkom običnom na *Jelenje*, ili *Ravno Podolje* gdje je i priroda sama učinila kao veliku luku za pristanište brodom ili parobrodom, a odatle jednim trakom vodit *kanao* u Brod a dragim u Rieku, kud bi krodi mogli prelažit kao i drugimi kanali. Dalje mislimo da mati priroda nije nam jednoć u njekom trenutku razblažene strasti badava darovala onoliku buru. I tu bi valjalo prišit da nam služi n. p. ovako: na Osoju ili gdje sagradit velik zid, od prilike kao Kitajski, ali ne tako dug nego viši s luknjami i vapsmi; kroz ove vape neka bi bura puhala koja bi brode tjerala u Rieku (t. j. ako li se uzplašite da bi nam bure od inud, Krajnske ili Senjske premalo bilo za domaću porabu n. p. zimu), a ona bura što bi tjerala brode niz brdo u Brod, ta bi se morala odbijat na onaj zid tako, da bi baš služila čemu treba. Ako je istina, da je Arhimede spržio brodovlje dušmansko pred Sirakuzom dubkimi zreali, a ono može biti i ovo istina. Mešetari, kad ste, ovamo Vas, evo Vam krasne misli! Tražite pošteno družtvo dionićarsko! Mi ne tražimo nego 1 po sto od čistoga dobitka, a za gubitak ne marimo, neka bude Vam, nek se znade čija kuća mastra! — Ili ako — paće bolje bi bilo i jedno

Digitized by Google

i druge, t. j mogla bi se prorovati sva brda od Broda (Kupskoga) upravo ovamo do Rieke, pa onda što hoćete ili na željeznicu ili na brode; kad Sardinija kasi i rije već brdo Cenis, ovo bi bila prava šala prema onomu.

— *Dmochovskoga* knjiga: Wspomenia od od r. 1806—1830, što ne davno u Varšavi izašla, ima ovu pričicu kao dokaz, kako bijaše u Poljačkoj onda kad Napolean darova izbornomu knezu Saskomu *veliko vojvodstvo Poljsku*. Putnik njeki došav na granicu zapita: "Kakova je ovo zemlja„ — Kneževina Varšavska. — "Tko je vladar?„ — Kralj Saski. — "A čija je to vojska?„ — Poljačka. — "Kakovi su Vam zakoni?„ — Francuzki. — "A novci?„ — Pruski.

— (Što se hoće dan danas dobrej djevojci za udaju). *A.* Vrieme ti je prijatelju, da mlada u dom dovedeš. — *B.* Jest, da, vrieme; ali koju da vodim? — *A.* Uzmi Vukosavu, djevojku slavna plemena. — *B.* Hvala ti brate. Slavna [redacted] djevojka svojim redom ponosi, a [redacted] se trpim. — *A.* A ti uzmi Vi[redacted] je kao sama mudrost. — *B.* Ni p[redacted] mudra bi me nadmudrivala i uvjek podlicavala. — *A.* A ti uzmi *Milicu*, blagih i sladkih riečij. — *B.* To ne valja odviše, jer to baš svi muškarci traže, u nje bi se toga odviše našlo. — *A.* Uzmi Krunu, puna duha i uma, koja puno naučila, a umije govorit u toliko jezika. — *B.* Nisam rad da mi se u kući sastaju na skupštine ljudi i da tu triebe stvari što ih ja ne razumijem, a može biti i jezikom za mene tudjim; jao si ga mužu, čija žena više jezika zna ili ima nego on, prodat će ga — *A.* Ono ti Dragicja, krasna da ne može bit ljepše u sve četir strane. — *B.* Bože sačuvaj, ta je najloša od svih onijeh. — *A.* Sad već ne znam nego samo jednu jedinu s dobro novca. — *B.* S dobro novca? Gdje je brate da ju odmah vjerim. (Iz sbirke Jov. Budimira).

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— U pečatnji Dr. Dan. Medakovića štampaju se za god. 1859 ovi Srbski Koledari: Godišnjak, Lasta, i Danica.

— Na saboru evangeličkom u Oravi (u Slovačkej) predložio je poslanik Njitranski g. M. J. Hurban da se imenuje i odredi družtve, koje će izdavat Slovenske školske knjige, na što svi ostali pristupiše.

— Urednik Varšavskoga "Kurjera„ g. K. Kluč svršio je tri komedije, koje se zovu "Ulica nad Visłom„ "Tajnica staroga mjesta„ i "Ura kod novinara„.

— Od znamenitoga romana Češkoga "Pan Vyšinsky„ što ga napisa Gust. Pfleger, izašle su sada u jedan put knjige III. do VI.

— Uprave nam stignu *Dalmatinski koledar po kat. i istočnom zakonu za pr. god. 1859*. Zadar, izdao Pet. Abelić, tisk. Demarchi-Rougier. 8aa 32 str. (25 n.) Dobro došao prvi Dalmatinski koledaru (barem iz novije dobe)! Osim običnih koledarskih stvarij u njem su ovi članci: Kako gore činu (valjda *čine*) da lieti (valjda *ljeti*) obiluju kiše — o svilenih bubah — o suncu, i imali (valjda *ima li*) u njem stanovnikah (odatle vidimo da se već i po Dalmaciji uči narod Crnogorski sklanjat) — Krčki Otok (valjda *otok Krk* kao i grad Zadar a ne Zadarski grad). — O moru — Kada su se najznatnije stvari izumile i iznašle — i skrižaljke potrebite.

— Opet nam je javit veselu viest, da su u Beogradu dotiskani i gotovi našega gr. *Meda Pucića Skatića Srbski spomenici od g. 1395 do 1423 t. j. pisma pisana od republike Dubrovačke kraljevima, despotima, vojvodama i knezovima Srbskim, Bosanskim i Primorskim*, što ih je prepisao iz Dubrovačke arhive prehvaljeni gospodin. Eto opet jedan liep kamen za sgradu poviesti naše. Obširnije dok nam stigne knjiga.

— U Nar. Nov. čitamo da će još prije božića izaći zabavnik za god. 1858 *Leptir* što ga urediše i izdavaju gg. *I Kukuljević* S. i Lj. *Vukotinović*. Ukrašen će bit sa dvie slike i vignetom. Ako uzmemo da su zabavnici svi skupi, to je doista ona cieua 1 f. 25 n. vrlo mala.

— Nar. Nov. javljaju, da je u Rimu 11. stud. umro mladi duka Ivan Torlonja, jedan izmedj najbogaćih plemića Rimskih, a ujedno pjesnik Talijanski i mnogo vješt inostranim jezikom. Prije njekoliko godina posjetio je i Zagreb putujuć u Njemačku, obljubiv jezik Hrvatski i Gundulića toliko, da je preveo mnoge naše pjesme na Talijanski. On bijaše poč. član našega družtva za poviest i starine, te ga i marljivo podupiraše; za to ga možemo uvrstiti medj Cavanjinu, Della-Bellu, Appendina itd.

— G. *Maržik* Vačeslav, učitelj na gradskoj glavnoj učioni u Zagrebu izdao je upravo sada "Računstvo na pamet„. Uz mnoge ine i te nam je knjige trebalo. I ne vidjev je ime nam g. pisca jamči da knjiga valja.

— Ove dane dodjoše nam *Nicolai Aloysii comitis de Posza patricii Rhacusini carmina* Venet. Jos. Grimaldo 1858. 8na. 70. To su pjesme strica našega grofa Meda Pucića Škatića; elegije, pisma, i epigrami, sve liepe uspomene ljepšega vremena kad veseloj ćudi bilo i komu i čim i za što pjevat. Kao što su se uvjek Dubrovački pisci odlikovali osobitom njekom medjusobnom ljubežljivošću, tako je i tu dobar diel ote krasote ljudske (Phylantus, ad Barth. Prosp. Bettera itd).

— Našega *M. Bogovića* drama *Stjepan, posljednji kralj* Bosanski prevadja se na Češki. Pr. Nov. pišu da će se do skora igrati u Pragu. Iste novine javljaju takodjer da je gotov i *Mutija Gubac kralj seljački*. Pod tiskalo njim! *Frankopan* i *Stjepan* su mu dobro put prokrčili.

— U Zagrebu su izašle *Crkvene pjesme* za školsku mladež i za puk izdane po Ivanu Stohlu i Josipu Torbaru, 8ni, 70 str. (50 n.)

Naklada i tiska Ercole Rexza.

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 38. *Na Rieci 18. Prosinca 1858.* **VII. godina.**

DA TO SRDCE PROROKOVAT ZNADE.

Da to srdce prorokovat znade
Gorku tugu, kojano mu prieti,
Ako mu se iznevjere nade,
Što jih u njem rodi plamen sveti:

Krilo bi se pred ljubavju vieke,
Baš ko cvietak, što se pred mrak svije,
Da listiće svoje nježno-meke
Pred crninom crne noći skrije.

Da to srdce prorokovat znade
Svu bleženost, koju ljubav daje —
Nebo gdjeno oblaka nejmade,
Nebo što za ljudske ne zna vaje:

Tražilo bi u ljubavi stanka,
Ko što rosa stan u cvietku gleda,
Da sačuva od sparine danka
Lica svoja biserna i blieda.

N. D. Šnun.

PEŠTEN.

(Dalje).

Težko mu se kosnu srdce ove rieči, i nije mogao niti zahvaliti na daru. Više se nije usudio kazati da je od Koretinca, ali svakako ga nije nitko hotjeo u službu. Ponudjao se ali u zalud. Sunce pane a on još ne imao konaka. Sada stigne pred jednu krčmu, i gledajuć kako ulazine množina unutra uljegne i on. Tu se stisne u zapećak. Dio je u oči sajma i trošilo se ljudski. Svjetina što bila uljegla u krčmu gurala se amo tamo i tako dospje dobrocud njeki seljanin do Hanže. Mirno, tiho ovo momče dopa-

Digitized by Google

dne mu se i pružio, mu čašu vina, opita ga od kuda jeni kamo će. Onaj mu odvrati da bi rada služiti. "A ti li ti [illegible] mene?„ opita ga seljanin. Kamo sretnije kobi za ubogu momku, već nije znao što da počne pa evo sada hljeba. Gospodski roditelj izidjoše mu posve s uma i bio je zadovoljan da ga je novi njegov gospodar tako liepo nahranio i napojio. Sutra dan mu kupi novu rubinu zaodjene ga ljudski i odvede sobom, gdje je išao kupovati volove, i kada jih kupio dao momku da jih tjera kući, onamo prieko Kupe i medju one gore što se odvajaju sve od Karlovca pa do Save. Mimoiduć svoj njekadašnji stan nije se usudio ni pogledati onamo. Po škrinjicu nije mogao ići i ostavio ju dobroj kobi. Ali za malo imao je ipak priliku da si ju poveze; a to je bilo kada je vino u Karlovac vozio. Našavši ju sretno na istom mjestu gdje ju bijaše sakrio, poveze ju sobom, misleć ne bi li mu još ikada što koristiti moglo ono što je unutra. Krčma bijaše već razvaljena, i njemu laglje na srdcu samo da nije kasnje, kada se opet u varoš vozio, gledao i spominjao se tužne mladosti svoje. Škrinjicu je sakrio u sjenik kao kakovo blago, s kojega se bolji i vredniji poćutio od drugih, i s kojega je baš bolji i bio; jerbo njegovo poštenje, ćudorednost, vjernost i poslenost omilila gospodaru, i držao ga u kući kao rodjena sina; i videć, kako bijaše na veliko zanemaren u najpotrebnijem i za seljanina nauku, podučavao ga u vjerozakonu i nastojao čovjeka iz njega učiniti.

Uza svoga ljubljenoga i dobroga supruga nastavila Jadviga sretan život; i da joj ne bi bila misao na sina često vedrinu omračivala, bila bi se po sve zadovoljila. Bilo je ljeto kako se ona udala, i za nedjelju dana za tim dodje Ružica da jih odvede k sebi u zdravi zrak gorski. Vozeći se kroz Koretinac ogleda se Bunjović za razvalinom prijašne ovdje krčme, i opita kakova tu zgrada bijaše? odgovoriše, da krčma, ali radi zločina razvaljena i stanovnici njezini protjerani u domovinu svoju. Zamišljen voziše se on dalje; nu i Jadviga bijaše tronuta i suze orosiše trepavice crnog oka njezinog. Ružica sluteć što zabavlja misao ljubljene sestre nastojala je da prekine mučno šutanje, i činila zamišljene pozornih na daljne gore i na ugodnost ondje života. Tako stignu na dobro Ružičino, i u sriedi dobrih ljudij prodju im do tri sedmice, iza kojih se onda sjeti Jadviga, da mora kući i mnogo spremati što je u neredu ostavila. Oprosti se srdačno sa sestrom i vrati se opet domu svomu.

Prvo joj bijaše, došavšoj kući, da razredi suprugove stvari koje još u velikom neredu ležahu. Kod muža samca, a često i kod oženjena... je veliki nered medju stvarmi njegovimi, i s toga imaše ona do sada zanemareni red opet uvesti. Supruga njezinog radovaše ova ženska poslenost, i vjerno joj stajaše po strani prateć ljubeznim pogledom svako kretanje njezino. U sanduku bijaše najveći smjes i bio joj najpreći posao da ga uredi. Izvadi iz njega sve do dna, i zamoli supruga, da joj ga pomože uzdignuti, da ga laglje izmete. U to joj se nješto iz jednog kuta zablišta i obodvoje maši se rukom u nutra. Ona dosegne prije, i veliki zlatan pečatnik prsten laskaše joj se na dlanu; ogleda dva na njemu urezana pismena, i probliediv poput smrti pusti drkćuću mišicu u skute, a glavom klone na prsi;

Digitized by Google

prsten sklizne na tle i pod krevet, a ona ostane ustubočena, bezživotna... Bunjoviću trne srdce u grudih a noge mu uzkrate; njeka slutnja ga napane; on zaboravi svu udvornost prema supruzi svojoj, niti se sagne za prstenom da joj ga doda; predajuć gledao joj je u smrknuli obraz i kolebajuć se o stol oslonio.

Bio je za oboje strašan, mučan prizor. — Prvi suprug i milo diete predstavi se u mahu njezinomu duševnomu oku, i okostnica, nadjena njekoć u grmu uzbuni joj misao. Prsten, što je onda falio, predoči joj se sada i to u sanduku drugoga supruga, što ga je malo ne ljubila kao onoga, i ovaj predajuć, blied, izbuljenima očima stajao je pred njom i ubojicom se je obtužavao prije no je ona i jednu rieč izustila. Ovo njegovo ponašanje sprobudilo je sumnju u njezinoj duši, i kao sudac, koj nad krivcom izriče: smrt — tako izdahne ona prieko smrtobliedih ustnica kobnu rieč: ubojice!

Ova rieč oživi opet Bunjovića, koj je kao očaran negibivo na mjestu stajao, i muklo kao iz groba odvrati ubogi obiedjeni: Ženo ne vidjela božjega lica, što to reče sada!„

Smrtna ona nemoć prodje sada Jadvigu; krv stane kružiti po žilah, i kao anđeo osvete digne se na noge. Prietećim, uprtim okom, iz kojega sjevahu munje kao u tamnoj, nepogodnoj noći, upre se prema njemu o krevet i drkćućim, tihim glasom opita: "Stevane odkuda tebi prsten ovaj?„

Da je njegova supruga ovaj prsten, kao vlastitost putnika, ubitog njekoć od kriomčara upoznala, sa strahom osvjedočio se je sada kapetan Bunjović, ali u kakovom savezu je mogla ona s njim biti, nije poslutio, i s toga, na pitanje joj ne odgovoriv zapita on nju:

"A šta je tebi taj prsten i onaj čiji njegda bijaše, Jadvigo, da ga poznaješ?„

Ne mogavša žena uzbunjenu svoju ćut udušiti i ne razmisliv nakoliko će ovim supruga ubiti, reče razpaljena:

"Ovo bijaše prsten ubitog mog supruga, a ti i nitko drugi, si ubojica njegov„.

Kao munjom udaren strese se obiedjeni čovjek i krleć mišice reče svečanim drkćućim glasom:

"Nisam ženo života mi moga!... nisam da mi Bog umirajućemu ne pomogao!„

"Odkuda ti dakle ovaj prsten?... ti predaš videć da ga ja poznajem„.

"Kazati ću ti sve, sve Jadvigo!... ali nisam ubojica i ne biedi me više tim, tako ti sunca!... smrtno si me udarila i nikada toga preboljeti ne ću„.

Jadviga se pod krevet za prstenom sagne i opet ogledajući ga, probiju joj ljute suze s očiju; otac njezin, koj darova supruga na vjenčani dan ovaj prsten; mati, diete, sve joj se predoči, pa onda još i godine izgubljene mladosti njezine, pridruže se k tomu; i s toga ne mogaše ino slieditи, već da joj omrzi onaj muž, koj ju je svega lišio.

Bunjović se našao u velikoj zabuni. Ona žena ga je ubojicom nazvala, koju je jedinu ljubio, i uz koju mu nastaše tih zadovoljan život. Nepripravna ga je ovo stiglo, i počutio kajući se, da je njegovo ponašanje tomu krivo. Da je mjesto predanja, drtovito umah kakovu dosjetku joj kazao, ne bi bila o njemu posumnjala, ali ovako se sam odao. Sada je već

Digitized by Google

bilo kasno, i on se morao na sve pripraviti. Istina, odlučio je kazati sve ma kuda puklo da puklo. Da mu je bračni mir narušen, počutio je u dubokih grudih i da će mu jedva procvala ljubav naglo izvehnuti opazio je već sada. A kada začne govoriti o djetetu što da reče? Kuda mu trag? Kakav mu život? Krčma razvaljena, a o stanovnicih ni glasa.... Nije šala, do mala petnaest godina minulo, pa da traži sada momka od sedamnaest; a po čem da ga poznade? Kuda da traži odhranitelje njegove? Sve ovo smisli u jedan mah i pogleda si suprugu, koja smuždena na sanduku sjedeći ogledaše prsten i kupaše vrelimi suzami. Ovo mu se kosnu srdca. Ne mogav gledati da mu žena tako trpi, bojazljivo ali nježno sagne se k njoj, zagrli ju i pritisnuv oborenu njeznu glavu na grudi si poljubi ju u čelo i reče tiho:

"Jadvigo ljubo moja jedina, ne kidaj srdca radi toga što znam da si već dosta, da i odviše oplakala.... Ne judi života i onako dosta jadnoga.... Zaboravi kobno svoje proljeće i uživaj mirne, jasne jeseni, koja ti ne će bez cvieta proći.... Zar ne znaš, mila! da ima i kasna jesen cvieća, ako ne baš mirisna proljetna, a ono trajuća i liepa, te se duša i srdce njim razveseli.... Da i ovako ću ja tebi birati cviće, plesti krasne vience i milu mi tvoju glavu kititi; neka ti ljubav zrelije dobe nadomjesti što ti je cvatuća ugrabila; pa ćeš vidjeti dušo! kako ćeš sretna i zadovoljna biti uz svoga Stevana, koj te čitavom dušom ljubi, i koj će nastojati da svali sa sebe crnu sumnju kojom ga ubojicom biediš„.

Ali niti najmanje ganutu riečmi ovimi, obrati se Jadviga od supruga, pokuša izviti mu se iz naručja, strese glavom i lagano ga od sebe rivajuć reče tiho:

"Prodji me se!... Prsten ovaj veliki je svjedok proti tebi, i koliko kriv bio da bio, ti bi dionik ubojstva s koga ja sirotom postah„.

"Ne reci više tako Jadvigo!... Kunem ti se živim Bogom i svim što mi je milo i drago, da nisam bio udionik ubojstva onog nesretnika, ali ga ni spasiti u onaj mah ne mogoh.... svakako ne postrada diete uz otca, i njega sam oteo smrti, koja ga je u nemilom čovjeku kóbila„.

"Diete moje! Dragutine moj! siroto uboga!„ zaplače jadna žena i krijuć žestokim jecanjem obraz šakama pritisne glavu u skute.

Bunjović se našao u sdvojenju. Ne mogao si utješiti suprugu, i videć, kako ga ona sve to više mrzila, ode pa napiše Ružici list i samo ju zamoli, da glede važnih uzroka odmah kola zasjedne pa u Karlovac dodje. Reče za tim Jadvigi, da odlazi od kuće i da će joj poslati prijateljicu koja će ju bolje od njega tješiti. Ode onda u varošku kuću, opita se za udes njekadašnjih krčmara na Korelinca, i dobiv o njih izvjestje, odluči ići jih potražiti u njihovoj domovini. Okol podne se vratio kući, i našao Jadvigu mirno se razgovarajuć s prijateljicom; težku srdčanu bol nosila je svaka črta njezina obraza, ali je umjela nositi i šutiti. Bunjović se sjeo uza nju, i kazao, da će još prije večere od kuće, samo da će čekati Ružicu da nju prije razgovori. Ostali diel dana minu jim obojim vrlo mučno. Srdačnost i pouzdanost ona, s kojom si do sada, prem da kratko doba, susretahu, izginula je u času i bez traga; sumnja bo, što je zasjela srdce Jadvigino, imala je sve više hrane, a truda si nije dala, da ju protjera i mirnomu

Digitized by Google

razmišljavanju i čistomu osvjedočenju mjesto ustupi. Od kako je čula da će doći Ružica, sjela se Jadviga uz prozor i čezneć niz ulicu gledala, hoće li do skora niknuti. Prijateljica nije znala o čem se radi, ali slutila je neugodni slučaj, koj je narušio sreću njihovu. Bunjović spremao se medju tim na put, i često ulicom gledao. Sa tornja st. Trojice stane zvuk večernog pozdravljanja, i ženske se prekrste, da izmole večernu molitvu, kada se dočuje štropot kôla. Jadviga dignu na noge i na susret dolazećoj sestri. Prijateljica se osjetila u ovom krugu sada suvišna i na krhko se oprosti, a Jadviga si pala sestri plačuć okó vrata i u čudu se nasavšu, što bijaše tako naglo u varaš pozvata, njekom silom u sobu dovuče. Šuteć, uprtim ju motreć okom, pruži joj tu prsten pred oči; Ružica ga ogleda i zapanjena od čuda reče:

"Ovo je bio prsten tvoga prvoga supruga, Jadvige, tko ti ga dade?„

"Dakle ga poznaješ i ti Ružice?„ tihu, zapinjajućim glasom zapita Jadviga.

"Kako ne bi biljege ove poznala, što jih sama za ovaj prsten narisah.... Ali gdje ti je bio do sada?„

Mjesto odgovora uzme žena opet plakati, i stisne se sestri na grudi. Ova ju zagrli i reče: "Ti si dan danas djetinska kao prije petnaest godina; imaj pamet pa ne oplakuj tako davne dobe„.

"Ah da ti znadeš Ružice odkuda mi prsten ovaj?„

Tu prihvati Bunjović, uloviv Ružičinu ruku. "Draga svasti, od Jadvige ćeš slabo izvjestje dobiti, ako ne, da me obiedi, i većim pravi krivcom nego jesam. Čekao sam da dojdeš i da vama objema zajedno kažem, kako je s tim prstenom. Ni za dlaku ne ću slagati; a ti sudi, koja si bezstrastvena, mirna duša, što sam ja tu kriv. Ali razmisli prije dobro no me odsudiš„.

Zapinjajućim glasom i nemirnim pogledom nastavio je Bunjović pripovedati. Što će već i čitatelj slutiti, bio je Bunjović isti onaj Stevan kriomčar, što je diete smrti izbavio. Sve po istini kazivao je on sav slučaj o ubojstvu, i kako je diete krčmarici izručio, čvrstom nakanom, da će ga drugi put svojoj kući povesti; što onda nije mogao od straha, da bi ga tko otca radi na odgovor povukao, i studeni radi, koja je onda nastala. K tomu doda vrlo tužan. "Uza sve moju dobru volju diete na svoju skrb uzeti, nije mi ipak pošlo za rukom. O novoj godini uzeše me na oružje i morah k vojsci u Italiju; a nikoga pod Bogom ne mogoh naći komu bi svoga nahoda izručio bio. Prijašnji moji drugovi ne hotjahu ništa o tom znati, a drugi se ne spremaše za ono doba nitko. Vojevah u Italiji, Austriji, Rusiji; i tako dotjerah do kapetana. U bitci kod Lipskog bijah ranjen u desnicu ruku, i bolovah dugo u bolnici; još dodjoh i ovama boležljiv, ali blagotvorna, nježna ruka izvida me posve. Gledao sam odmah za krčmom, ali ju nadjoh razvaljenu, a od krčmara i moga Dragutina ni traga ni glasa. Konačno sam našao ljubav i mir kod mile moje supruge, ali kobni taj prsten lišio me sada i te sreće. Rado bi dao svoj život, da bi ga mogao i gdje za momka izmieniti koj je drag Jadvigi mojoj. Ali sada znadem kuda su krčmari, i još večeras polazim onamo, da Dragutina nadjem. Ti mi tješi suprugu Ružici, i dokaži joj da ne bijah nikada zlotvor, a što bijah kriomčar, s toga me mrziti ne smije.... Ostajte s Bogom, za dva da-

Digitized by Google

na se opet vratim, i dovedem ili Dragutina, ili donesem izvjestje o njem?„ Tako svršiv oprosti se sa ženama i ostavi ih nadajući se dobru uspjehu od svoga putovanja; one pako sjedoše na tiesno skupa nadajuć se, da će dobri Bog njihove molbe uslušati, pomoć mu se srdačno i legnu kasno spati.

U mučnom očekivanju minuše jim dva dana; pred večer sjednu k prozoru, i bivša jasna mjesečina, gledahu neprestano niz ulicu ne bi li nahrapio Bunjović sa svojim nahodom. Sat za satom zujaše sa tornja, i u to doba prevariše se čestje, slušajuć stropot kola, ali ne zakretajućih pred njihovu kuću. I dvanaesti sud odzuji već i upravo se posljedni udarac razliegaše nad opočivajućom varoši, kada opet zaštropoću kola, svrate u ulicu i pred kućom stanu. Ružica uzme svieću i pohiti dolazećemu na susriet. Jadviga ustupi se u sriedi sobe; plahim okom i predajuć očekavaše dolazeće; nada i bezuzanje mienjaše se u njezinoj duši, i malo da se ne svali od neizrečene bojazni što joj srdce pritisne.

Bunjović dopane i za njim Ružica; a kada vidi Jadviga da ne ima trećega, željno očekavanoga, skrili mišice i zakuka:

"Oj! slutilo je to srdce moje. Vaj, siroto! na kojoj strani svieta ti od nevolje gineš! ne sjalo mu sunce što te tude spremio!.... i ne malo skapav od težke srdačne muke sakrije obraz na uzglavju od kreveta.

Mrkim čelom i smućenim okom, kako bijaše Bunjović u sobu stupio, prošao ju je njekoliko puta gore i dolje, onda skinuo srdito škriljak i bacio ga preko kreveta i onda se naglo, štropotajuć na kanape sjeo. Srdilo ga što nije ništa izposlovao, i opet što ga stala supruga proklinjati. Ne dočekavši svrhe njezina plača, digne se konačno, i postaviv se iza nje reče strogo: "Duge kose kratka pamet.... Što si se razcvilila sada, a petnaest si godina bezuzana bila.... Što ti vajde od tuge koja život podgriza?... Molila si se Bogu do sada, pa mu se moli i od sada.... Ne proklinjaj mene, ja ti se zadužio nisam, i ne moj da ikada više čujem ukora tvojih„....

I Ružici dosadilo je cviljenje njezino; koriti ju stala i ona, i onda tim tješiti, da još sve izgubljeno nije, a da se umiri i ne vriedja muža, koj je pripravan za njezinu ljubav sve i svašta učiniti. Za tim reče Bunjoviću, da ga se naučila kao razumna čovjeka poznavati, ali da u tom nije razuman bio, kada je onaj kobni prsten vraćajuć se u domovinu i dalje još zadržao. To je i sam pripoznao i ljuto se kajao; ali kasno.

Razide se napokon sve troje i odaleči; kakovim koje ćućenjem, to se može lasnje misliti nego opisati. Najtužnijim Bunjović. On je počutio da mu je narušen, ne samo bračni pokoj, već pokoj za čitav život njegov. Stala se u njem radjati zmija kajanja, a to je zmija, što najljutje grize — i on je uzeo proklinjati krčmaricu, prsten, svoju ludu pamet i najposlje žene, koje su kadre naj čovjeku na svietu stvoriti, pa iz maloga često uzroka, i kao što i od samih trica, razoriti ga, i pusti život do smrti otvoriti.... Sutra dan sastaše se kod doručka. Bunjović, nije bio sinoć o ničem još izviestio ženske, i s toga pohiti današ da jim kaže što je s krčmarí izposlovao. Martin da je umro prije godine dana, a da mu je kazala Nježa o mladiću što ga traži: da je izmaknuo i to u Karlovac; i ponio sobom škrinjicu sa rubinom svoje djetinje, što mu je dala da lagljе nadje roditelje svoje; a da je zanatu budi kakovomu veliku volju imao, i jamačno će se gdje

Digitized by Google

godjer naći.... A da je momče izbjeglo od ljute nevolje, toga mu nije kazala, ali zatražila plaću, što ga je hranila i ću branila. K tomu on primieti: "Da mi je momka pokazala, ma samo mjesto označila gdje da ga nadjem, hiljado bih joj dao forinta, i riešio ju biede u koju je propala.„

(*Dalje i svršetak*).

VRIEDNA MARA *).

Vriedna ti je Mara udovica;
Dosadi joj svaki dan preslica,
Tri povjesma ukrstrava lana
Oprela je za godinu dana,
Otkala je sebi za rukave
Ako joj se svatovi pojave;
Izkrojila od dvie polo skute
Da se šeće sinu na minute.
Ostalo joj četir prsta platna
I preteklo tri četiri vlakna,
U Cifutsku dala je kapelu
Da joj se zlo ne sgodi na prelu,
Da joj ne bi nahudili svetki
Il utorki ili mladi petki.

DOPIS.

U Zlat. Pragu.

N. D. Šp. — Ranije nego u inih Slovjena prestade u Čeha doba *narodnoga* bojovanja, pa s toga i brzo prestade Češki narod slaviti djela junaka svojih, pjesme o njih pjevajuć. Al buduć se svedjer sačuvao duh pjesnički, ta baština Slovjenskoga naroda, s toga začeše Češki pjevaoci predmete pjesama tražiti na inom, užem do duše i skromnijem polju, na polju svoje ćuti, a tim se u njih razvi na mjesto epičkoga lirično pjesničtvo. Što su naše narodne pjesme u epici, to su Češke u lirici — jedne i druge odlikuju se jednakom krasotom, a jedne i druge biti će uvjek ponos cieloga naroda Slovjenskoga. Vrlo je prirodjeno, da je u nas i u Čeha bilo pjesnika, koje je ljepota narodnih pjesama na toliko očarala, da jih stadoše napodobljivat, i to stranom vrlo vješto, kao što u nas Kačić, u Čeha Čelakovsky, Kamenicky, Kamarýt i drugi.

No svakako su sretniji pjesnici, koji u duh narodnih pjesama proniknu, te se toga duha i u svojih radnjah drže al tako, da jim ipak ne možeš reći, da su ikoj uzor uprav napodobili. Du sbilja ima tako sretnih pjesnika, to u nas sjajno dokaza Ivan Mažuranić. U Čeha bi do sad težko našo tako čisto narodna, i uz to posve samostalna lirika, kao što je naš Mažuranić čisto narodan a ipak posve samostalan epik. Tim više dobro došla mora biti Češkoj književnosti najnovija sbirka pjesama *Vitězslava I. Hálka*, što no pod naslovom "*Písně Večerní*„ nedavno izadjoše.

*) Ovu sam pjesmu izvadio iz sbirke Filipa Šafara, opančarskoga majstora i narodnoga pjesnika u Jasenovcu.

Ign. Bartulić.

Digitized by Google

Ako se u obće liričke pjesme s epičkimi uzporedjivat smiju, to se Hálkove pjesme mogu punim pravom dičiti istimi prednostmi, kojimi se Čengić-aga diči. Priprostim a ipak pjesničkim jezikom dosiže pjesnik najviši stupanj pjesničkoga uzleta i krasote; prispodobe su mu gdje treba tako nježne, a opet drugdje tako kriepke, te uz to svagda narodne i prirodjene, da i nehotice čitatelja ganut i uznesti moraju. — Kad slušaš Čengić-agu, čini ti se, kao da ti sám Crnogorski koj pjevač uz gusle o braći svojoj pjeva — tako čisto narodni duh sačuvà veleumni pjesnik kroz cielo svoje djelo; a s druge strane opet nalaziš u njem glede umjetničke uglađjenosti bogatstvo, kakovo bi u narodnej pjesmi naravno zamán tražio. — A isto valja obzirom na Češtinu o Hálkovih pjesmah; i u njih se javlja najčišći narodni duh oplemenjen pjesničkom umjetnošću, a uz to su proste svega robskoga napodobljivanja. — *Písně večerní* zauzimat će vremenom u Češkoj književnosti jednako mjesto kao Čengić-aga u našoj — mjesto, kojim se pjesnik jamačno ponositi može.

Prelazim na drugo djelo, o kojem već jedan put u Nevenu na kratko progovorih, naime na "*Pana Višinskoga román ve verších*„ od *Gustava Pflegra*. Duže vremena već prodje, odkako je začetak 1. i 2. knjiga — sviet ugledao; istom nedavno izadje nastavak tvoreći 3ću—6te knjige. — Družtveni roman išće, ako kani bit valjan, vrlo vješto pero. Polje, na kojem se kreće, je široko, da svestrano, pa s toga moraju da budu i pjesnikovoj vještini široke granice, inače mu posao ne će za rukom poći. Naravno da je tu opet mnogo prilike, gdje se vještak odlikovati može. — Po začetku *Pana Višinskoga* mogo je svatko sudit, da je Pfleger djelu, kojemu se odadè, sbilja i dorasto; jos ljepše nam to dokazà drugim svezkom. Čin romana razvija pjesnik vješto i zanimivo; vele obratnim slogom pripovieda vodeći čitatelja sad po družtvenih dvoranah, sad go ladanjskih sielih, a sad opet po manjih gradovih — a svuda liči umno i živo krieposti i nekrieposti družtva, u koje zadje. Poviest i opis propliće svagda *humorom* punim duha i života čuvajuć se tim jednostranosti i mrtvosti. — Podobnoga djela pisanoga vezanim slogom još do sada nije u Češkoj književnosti bilo; Pflegrova je zasluga, da je i toj struci književnoj stazu prokrčio.

"*U nás*„ je naslov knjižice izdane od neimenovana spisatelja Češkoga. Djelce to sadržaje Satire o stanovitoj stranci književničkoj. Pisac — po svoj prilici *I. Neruda* — težio je za čestitom i pohvalnom svrhom, bojujuć proti tvrdoglavosti i pedanteriji književnih sila, ili bolje rekši nesila, štono neokretnošću svojom zaostaju, gdje ostali sviet napreduje. Satire su oštre, al elegantno provedene te se ni najmanje ne klone k prostoti, u koju obično pada satirik, kojega narav i izobraženost ne obdari dovoljnim duhom. — Mi Jugoslovjeni trebali bismo naški "*U nas*„ skoro nuždnije nego li ""bohemski„„ narod. Da začme tko bilježiti, što se *u nas* dogadja — — al ne smijem dalje, jer bi mogo koga "uvrieditì„ pa se ne bi "smjeo vratit u — —„ kao siromak gos. Č. u Beču, koj će rad puke kritike u prognanstvu morat umrieti.

Trudom *I. Vilímka*, dosadanjega urednika "Humorističkih listova„ izadje pobratim njihov: "*Humoristicky Kalendár*„. Prem ako podobni plodovi ne imaju trajuće književne važnosti, napominjem ga ipak, jer je dobro sa-

Digitized by Google

stavljen, pa će Čehe može bit danas sutra braniti od Hans-Jörgla itd., a to je dost velika usluga. — "Hum. listi„ ne će više izlaziti, prem ako jim je u novčanom obziru posve dobro bilo (Česi bo *pravilno predplaćaju*). Preobratit će se od nove godine u drugi časopis pod naslovom "Obrazi života„. List ovaj biti će *illustriran*, a po pogramu sudeć vrlo bogata sadržaja.

Vrlo važno djelo, o kojem je nade, da će se po cielom Slovjenstvu razširiti, začelo je izlaziti pod imenom: "*Starožitnosti a památky země České* od *F. B. Mikovca* urednika "Lumira„ sa slikami Čeških umjetnika *Herolda i Helicha*. — Nijedan se skoro Slovjenski narod ne diči tako sjajnom poviesti kao Česi. Kamo god okom kreneš, svuda ti se pokazuju niemi svjedoci njegdašnje slave. Mnoga takova svetinja iz starih vremena leži sada razrušena i potlačena stranom od neprijatelja, a stranom i od naroda samog za nesretnijih časova, gdjeno se je izpunjavala izreka Sigismundova: "Hoc autem persuasum mihi habeo, Bohemos non nisi a Bohemis vici posse„. Mnogim se je spomenikom slabo i traga jošte uždržalo do komada zidine crne — kao da se od žalosti za prošlošću u crninu krije; al i svaka ta zidina mora da bude narodu sveta kao zaostavština pradjedôva, te zaslužuje, da se svagda u pamet sačuva. — Dosadanjimi svojimi radnjami u struci starinarstva zaslužio si je g. Mikovec vrlo častno ime medju Češkimi starinari, pa tim ne više radovati možemo, da se je odlučio k većemu djelu na polju gdje je toliko vještine pokazao. — "Sarožitnosti„ su izdane krasno, sa svim primjereno nutarnjoj vriednosti djela.

DOPISI O ITALIJI.

V.

Dragi Vinko!

Vi ste na toj zagonetnoj Rieci čudnovati ljudi: ja barem ne znam, kako bih Vam ugodio. Prije si me ukoravao, da ništa ne pišem, a sada veliš, da odviše pišem o ničem: mnogo dima, a ništa vatre. Ili zar ne znaš za ono: *sedma nevriedjaj!* osobito ako kvariš (? *U. N.*), što treba da bude svakomu nas presveto, narodne poslovice, ne mareć za ono: *Audiatur et altera pars*. Gdje si čuo, da je dim ikad bio prikoran? Pače slave ga, kada ga godj spomenu. Dimom se obuhvatjuju tajne, o kojih visi mnogo: spas ili propast ljudij i državâ; da ne ima dima, propadoše tajne, a s ovimi šaptanje, a s ovim poëzija života; dimom se je obavio Romul, kada mu se je svidjelo izviti se iz dima praznovjerja narodnjega; dimom, da kako uz prasak, lome se brda i otvara put trgovini, blagostanju i prosvjeti; a dokle ćeš uzvisiti dim pravoga Rumeljčana, uz koj se snuju najuzvišenije misli? Barem do zviezda. Nije dakle sve zlo, što se kudi, osim pretjeranosti, koja u ničem ne valja. A da ne ima ništa vatre, to je ono, što okrenuti početak *žalosti* tvori, za što bih mogao tražiti *restitutionem in integrum* (? U. N.). Ako i u množini pljeve ima žita, neka ga, žito je, barem ne ima kukolja. Postoje literature, u kojih se knjižurine pišu o disalih nalievaka, i to načinom duboko umnim, svečanim; njeka knjiga obavija ništice dražestnim viencem svega blagorječnoga cvietja, da niti sam pisac ne može pogoditi, što je pišuć mislio; druge opet grizkajuć i bockajuć potiču na čudo, a njeke se zamataju

Digitized by Google

plaštem turobnosti, kano da se narodu zvoni na oplelo; pusti dakle da i mi, sliedeći svoj nagon, šalu mješamo s istinom, te plešuć i pjevajuć učimo. Ta i tvoj njegovanac Nuven nosi na čelu biljeg zabave, pouke, a najposlije znanstvenosti, posve prama naravi našoj. Tko bi ga dakle ukorio, da je zrnce namjestio sred tiših i pupoljaka; istim bi se pokusom iznevjerio sebi istomu. Pak i ne smiješ zaboraviti, gdje i odakle pišemu. Nije sala iztrgnuti se na za časak izpod stroge sbike posluha i obzira, te plandovati pod vedrim nebom božjim i u takovu stanju, čovjek mora postati objestan i razkulašen, a od takova ne traži mnogo ozbiljnosti.

Trst hoćeš da ti opišem vjerno i točno, povodeć se valjda za našimi pomorci, koji vele, da ne ima u širokom svietu, koj oni dobro poznaju, ljepšega grada od Trsta; ali meni se čini, da oni i tu slede Slavjansku narav svoju, koja svoje ljubi na i gole, što ću lahko opisati, osobito sebi. Uzmi povećavajuće staklo, kroz nj pogledaj Rieku, dodaj u misli željeznicu prama Volovskoj, posuši Mojsijevom palicom bogate izvore studenice Riečke, a mjesto njih povedi vodovode, pak ćeš ti što vjernije slike Trsta. Badava se on propinje, da je nješto drugo, veličanstvenlo; mje, brate, nego potrostručena Rieka, a uzkrati mu zaštitajuću ruku vlade biti će skoro i manje toga. Ovdje i ondje predgrad, luka, brodovi, gomila, nad gradom stražeći kaštel, a okolo njega gola, tri krat izpržena priroda, samo što je Učka prama Rieci veličanstvenija od patuljaka Trštjanskih. Kuće su u oba grada, osobito na predgrađu, goleme, uređene za trgovačku porabu, ali bez osobita graditeljnoga ukusa, sve na jednu ruku, da vidiv jednu, ne treba ti više kriviti vrata, da učiš druge. Jedinu iznimku čine ovdje i ondje kazališta, ondje crkva sv. Justa, ovdje sv. Vida, ovdje prekrasna sgrada morsko-vojničke akademije, ondje budući Miramare. Ako svemu tomu dodaš u Trstu bursu, a u Rieci trgovačku kazinu, pa i ovdje i ondje jednako uredjene bolnice, uviditi ćeš, da je jedan grad učio od drugoga, kako da se razširi, učvrsti, obogati i ukrasi; koj od koga: da ne budem pristran, reći ću, Rieka od Trsta, koj je i stariji i naprednji. Ulice su se po oba grada jednako pružile, u starom su uzke, krivudaste, strme i ponješto zamrljane, a u novom široke, ravne, i čiste kano usred plesaće dvorane, samo što se je Trst pobrinuo, da mu se s pločnika, komu da ne ima na svietu druga, i koj se cielim gradom jednako prostire, već ista mladež ljudska i konjska uvrsti u registar velezaslužnih i velezabavnih škripaca, a dok čovjekoljubnija Rieka, uvažavajuć načelo, da i noge imaju prava, ceste navaža prudom, pritisnuv pločnik uz kuće. Koliko se u oba grada poznava prava umjetnost, lasno možeš razsuditi po nesgrapnoj crkvi sv. Antuna novoga u Trstu i po posve neplastičnom spomeniku cara Franje Josipa na Rieci, koje bi oboje umjetnički Tuljani ili porušili, ili čuvali u posebnom kutu za opomenu, da se ne prima dlieta i šestila, koga nisu vile uzhjihale. Nu gdje je Trsta uzvišeni Trsat, s proslavljenom slikom Bogorodičinom, s propalom u jarugu papirnicom, i sa kutijičnim Školjićem na Rječini; *Občina* s golimi Giardini slaba je zamjena za one divote i plode veličanstva i bližine. Oba su grada, kano sjajni alemi, pače kano Češko staklo, okovani u zlato Slavjanskoga naroda: ondje Kranjaca i Istrijana, ovdje Hrvâta, a koj od ovih ima u sebi više tjelovne i duševne snage, neka pogadjaju

Digitized by Google

čitatelji, ja bo ne bih bez namjere prošao. Ali da mu više ne tjeram mrav na obraz, hoću da završim, nagovarajuć te, ako još ne shvatjaš sličnosti od oba takmaca, da sravniš jaje domaćih naših kokošij s jajem modrih kokinkina, pa ti za života ne treba tečnije prispodobe.

Slabo si poslužio, reći ćeš valjda, obćinstvu tim prispodobnim opisom. — Ja i nisam nakanio ugadjati onim našincem, koji čujeći i čitajući svaki dan o pojavih i čudesih morskih, ne može potruditi se preko romantičkoga Gorskoga kotara do biele Rieke, da jih se ondje siti nagledaju, kano što i nisam nakan opisivanjem nutarnje Hrvatske razblažiti one Primorce, što ne vidiv crkve i peći od klanjaju, misleći kano što uprav misle, da ne ima grada nad Rieku. Svaki napredujući, pače samo snažno živući Hrvat, morao bi polaziti sve pokrajine svoga naroda; iz Primorja bi morao hodočastiti u Hrvatsku i naopako; a Hrvat, kuj hoće duhom da prednjači, morao bi brigom svojom zagrliti sve krajeve naše, da se u prednosti bratje svoje popravi, a s nedostataka pla otme ili usavrši. Po ovakovu zatvoru, u koj smo se zabili, biti će svatko nas, ne samo Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba, već uvjek Martin budi nikad iz Zagreba, budi uvjek samo u Zagrebu; a po tom biva, da ili ništa ne znamo o svietu, ili iz opisa često tudjih i zlobnih, crpimo znanje stvari, do kojih možemo sami skokom!

(*Dalje*).

O CRKVENOM ODHRANJIVANJU.

(Iz Talijanskoga).

(*Dalje*).

Koliko je pako razborito i pravo klerikalno odhranjivanje od koristi crkvi, toliko je zbilja i družtvenomu dobrostanju. Neka se medj sobom kako vole progonjaju i preklaju oni politici pùtenoga znanja o izvanih sreće ili nesreće koje države; veći ipak i pametnji diel družtva, koje drži da tù nikako ne dočima udredba obitelji ljudske, da se je črede svietnih promjen predalo desnici svemogućega Boga, što po svojoj volji viši i niži knezove i narode; koje gleda kako se na zemlji zapored sliede pravica i grieh, radost i žalost, sreća i nevolja, a to najveć sve po dobru il zla uplivu klera; svi, i dim, pametni i mudri ni časa ne stoje očito izpoviedat, da klerikalni je odgoj prvi temelj svakoga osobnoga i obćenoga dobra.

Kada tako osjetjaju svi od kolike je važnosti — za sviet vas shodan odgoj mladih zvanih k svetoj službi, potražimo malo na kakovih se načelih težka ota i sveta dužnost ima zasnovat, kojim pravcem ima udarit, kako se razvit i na što težit.

Veli se, a i ja velju, da se klerici imaju odhranit u bogoljubnosti i u znanosti.

Te da začmem iz prve, prve veleважnije bez koje ne ima zvanja k svetjeničkomu stališu, za bogoljubnost razumijemo mi živo i čisto, po nauku crkve ravnano religiozno ćutstvo smjerajuće na zastavljanje te čuvanje čistoće i zikrine našega srdca, razumijemo marno, pozorno i ne umorno nastojanje u izkorenjivanju i ništenju — božjom pomoćju — podlih i ne vriednih težanj, kojim klanja čovječanska na-

Digitized by Google

rav; razumijemo tvrdu i ne uzkolebivu volju mirno vršit sve imaanje (omnia officia) naše, ponizno prehaljat svakakove žrtve, hrabreno predabljat sve kolike težkoće, srdčeno zavojštit na svaku potištjenost i vuhvu, svaku podhibnost i mrzkoću, pûtenost i blud. I to iz uzrokov ne malih, ne bršljivih, ne zemljenih, dà, bratjo, sve za spas vjernih duš, za slavu božju, za slavodobitje crkve, za ovršaj najplemenitijega postanstva što ikada imao koj Adamov sin. To je prava i djelotvorna bogoljubnost, na koju se ima privadit mladi svetjenik; to bogoljubnosti kojom pripravljat i jačit duh na ovršivanje evangjelične velike službe. — Nu uznosit na tu visinu i svetost bitnje čovječje; razsvjetlit i prilično mu obučit um i srdce; premoć i očistit mu pût slabu i mljednu — u vremenih u kojih omljetavili i duh i tvar, i vjera i narav, u vremenih razpokšćenih i objestnih, oteščalih i oblienjenih — Bog i duša — nije drugo, stvar je to, izpoviedam, pregrka i pretežka. K tomu nam treba ljudi naobraženih i kriepostnih, ljudij pûnih i duše i vjere u Boga i njegovu rieč. Njim je nástat, da u življenju mladeži koja na svetjenstvo kani, svega najprije ne bude pokvarena, izhabljena, svega za tim bude čista, prava. Bilo bi nesnosno, da odhranjivatelj bud kojega življenja smieni prvi onaj čisti, prosti, zikri mladačji život, životom tankim, ražmaženim, nenaravnim, životom omehčalim, vuhvenim, licumjernim: a hudje, kad bi to bivalo u odgojivanju najsvetijem — u klerikalnom. U tom bih ja išao na uvjete: popustio bih u umienju. Umjetja bo, kako znate, razbor i pamet, u govoru vez i rod; velju sposobnosti one i ona svojstva u umstvovanju, mišljenju, gananju i u tom, poklad je samo nječija. Ali u življenju bratje, u ponašanju i u bitju zateguuo bih do uzla; i one njekoje podmukle i hinbene ćudi, one laži — svetce i paralaše, one vuhlice ne bih je trpjeo ni kako: znam ja bo zdence, iz kojih ranje il kašnje grez proteče ne malo grdeć čisto svetjenstvo.

Za to dopustite mi da vam ovdje pokažem, kako mladac više patij po samoj odhranjivateljevoj nespretnosti, što ludo hoće da sve na jedan brus nabrusi, i jednim šestilom omjeri, kako, rekoh, po njegovoj nepameti pasti se zavest — te se pretvori. To vam je bo opet velim griešno i ne malo pogibno, iza kako, hoteć mladić i priljubit onu formu onako strogu, mu sobi stranu, tudju; hoteć i unić po onih vratcih onako uzkih i nenaručnih — u jedinim spasom svojim: ne će li on il se skončat preslabiv moć, il se sliepac obrazit podbuo i ojačio: te tako prehinjat i pričinjat, a vam iznić čovjek - slika, varalica. U puni misli, ne doumjeli zidari, da ste vi hramove sazidali ravno, razmjerno i skladno, niste unatač nego podigli grobove iz vana biele, a iz nutra smrdljive, balave. Ne, ljudi se ne tvore teslicom i mjerilom, po svih pravilih i tanjarijah umjetnosti po put vaših bivalištj, nit' se oni ravnaju kosori kô ploti vaših sadov; nego se imade tu po jedinoj moći religiozne bogoljubnosti te govorljiva razuma vjerit i čistit ono što je u srdcu slaba, mljetava i truhla: toga se uvjek kaneć, što je posve svoje, osobno, *značajno*. Čovjeka, ne imate ga djelat vi; njega je stvorio Bog, a stvorio inaka,

Digitized by Google

raznolika; imate ga pako odhranit, nu to tako da mu ne potušite onoga života i one moći, koju mu dade Stvorac — liš na koliko se potudji, poodsvoji i izvrgne: ima, dîm, bit da priučen i navikao, ne bukvan, bujak, tùpina!... Silu onoga živila i prikomjerna života, što ga vidite oplivajuć u tih mladih, nastojte ju obrnut pravo, očistite ju i pokrotite; nu i tu gledajte da im onu duševnu poslenu i ranu moć, kojano goni postojano i ne uzkolebano htienje navrnete na pobožnost i učenje, na ždenje i teženje k budućemu službovanju, a da tim ne htjedete podvrć ju ne vriedni kakvî, tjesnî i mljedni normi.

Odviš nam, ljudi bratjo, treba svetjenstva jaka, sdušna, moguća po djelu i svjetu, te zaveno (zaradi) toga, imaju svaki dan mladi ovi zvanci u religioznîh svojih vježbanjih prosit od Boga tvrdu i ne pobitnu sviest, jako i stalno srdce da im ne dogrsti múka, ne trud, ne *žrtva*. Vi pako, kojim je upravo predstât otoj normi i otomu putu imate upotriebit najuspješnije religiozne razloge u njih lijući pravi duh izuće zatajе (sublimis abnegationis), te tvrde odluke apostolstva. To biv, vadite i tvrdite, jačite i cvrstite: za Boga ne mećte njihovoga života, neka svikne múci, neka trudu, neka svakakovoj pečali: neka budu kršni, svoji a ne sužnji: tîm bo se, viete, k svrhi bliže svetoga poslanstva, koje imat će trpljivo vršit — tu gnjetuć obiest i pût, tu kriepeć nevolju i biedu, tu nizeć nepokoru i prkos, tu tòleć bol i mùku božjim obećanjem kraljestva nebeskoga. Nù i toga ne bude, ako se u mladosti ne priuči trpjet i podnašat, u mladosti bivat krotak i smjeran, miran i pokojan, jak i tvrd. Patnji tako, trudu i mùci, podnašanju i trpljenju budi sviklo njihovo tielo: to su nam bo, sinci jedini ostatci na trubli zemlji! — Ljubav svietne praznine, koja se izji i izdere kô odore naše; prekomjerna skrb kojekakve loše koristi — težnje koje plitke i testene imaju se posve izskubst iz srdca onomu, koj se pripravlja na svetu službu; oni pako koji odgajaju i odhranjaju imaju svaki dan Krsta mu pripoviedat i njegov život: neka se unj udube, ugleda; te ako iza svega toga, božjom pomoćju, toliko moći ne ima da ga sliedi, a hoće silom da u red stupi, da se svetjenskom haljom prekrije: izdajica tako crkve svete, koja mu, pravedna, vjeruje: dignite glasove vaše, zavapite u samom múku svetoga redjenja, pokažte mi ga, toga nevriednika — stàt ću, ruke zategnut, odpudit ga od božjega žrtvila.

Sve dakle u tom pripravištju na krstovo apostolstvo budi visoko i plemenito, budi prèstojno i gluboko — budi življenje ne poročno: po vjeri i razboru. *(Dalje i svršetak).*

BASNE PO PHAEDRU.

Prev. Jos. Kostić.

Koteća kuja (kućka).

Čuvaj se zločesta čovjeka, kad ti uzme laskati, prevarit će te.

Kuja koteća zamoli u druge kuje, da bi joj dopustila u njezinoj kolibici okotiti, što joj prosto bi. Za njeko vrieme eto ti gosto-

Digitized by Google

ljubivo kučke zahtievajuće svoj stan; na što će joj gost velikom prošnjom, da joj jošte dotle ljubav učini, dok štenad poholjma ojača. I to bude, kad li pako uze za zbilja gazdarica vikati i iskati, da joj odmah izilazi iz kolibice, tad će ukućanka kučka: Tko jači taj i tlači; ustupiti ću ti tvoju kolibicu, ako si se kadra sa mnom i s mojim porodom pohrvati.

Gladni psi.

Ludo namišljeno, na opako i na propast.

Psi ugledaše u rieci kožu, gdje se kiseli, no ne mogahu do nje od velike vode; za to uzeše svom snagom vodu srkati ne bi li kako vode nestalo da kožu izvuku te požderu: no prije razpuknu nego li postignu, što htjedoše.

Ostarjeli lav, vepar, bik i magarac.

Tko nije u svojem dostojanstvu i prijašnjoj uglednosti, taj je slabijim i plašljivim, kad do gusta dodje, na porugu.

Kad lav omatori i onemože izvaliv se na crnu zemljicu ležaše na umoru; k njemu dodje vepar te ošine kresećimi zubi po lavu i osveti mu se za učinjenu nepravdu. Malo za tim eto ti ide siloviti bik te uzè lava bosti šiljastimi rogovi. Kad li magarac vidjè, da se tu nejma ništa bojati, stade se bacati stražnjimi nogami te kopitom lava u čelo. Tad će lav umirajuć: Nevoljno sam pretrpio, što me pogrdiše hrabri i moga para; no što moram trpiti tvoju pogrdu, nagrdo jedna, čini mi se, da umirem po drugi put.

Lasica i čovjek.

To ide one ljude, koji sebični u svojoj koristi u zviezde u lado kuju pred nesmotrenimi svoje zasluge.

Ulovljena lasica kad vidjè, da će ju čovjek pogubiti htjedè se tè smrti osloboditi te govori: Ne moj, molim te, tà čistim ti kuću od gadnih miševa. Na što će on: Da bi to mene radi činila, bio bi ti zahvalan i oprostio bi ti molećoj se za život; no jer velikim naporom nastojiš, da se dokèbaš mišjih ostataka, što bi ih i sami pogrizli a i nje ždereš, ne primi mi dakle to za bezplatno dobročinstvo. Tako izrekav pogubi lažljivu lasicu.

Vjerni pas.

Budali je povoljan čovjek, koj mu se u jedan put pokaže podašnim, no izkusnomu badava pletke plete.

Tat uvuče se noći u dvor, gdje ga šarov dočeka, te mu baci komad hljeba kušajuć ne bi li ga malo zabavio, da toliko ne laje. Na to će mu šarov: More kradljivče! ta ti bi, da ja jezik za zube, te da ne lajem za svojinu moga gospodara? Jako se varaš. Tvoja nenadana darežljivost kaže mi, da budem na oprezu, da ti ne dodje s mojom krivnjom štogod ruke.

Digitized by Google

SMJESICE.

.— Ne možeš uzeti ni jednoga broja Čeških novina, bud kojih da ne čitaš dopise da se čas tu, čas tamo, čas gdje *igre Čeških*, ili kako njeki vele *predstavljaju kazališne komadi*; n. p. u Pragu *Pan Čapek* i *Rekrutirka* u *Kocourkovo* u Mladoj Boleslavi: *Zeman se starého času. Cop a frak, Pražsky flamendr, Lumpaci, Slepá nevěsta, Po svatbě, Korytané v Čechách*, u Hlinskom: *Bál v Milatičih*, u Kutnoj Gori: *Paní hospadská*; u Žiželicah: *Lakomec*, u Humpolcu itd. itd. itd. upravo kao u nas u n. p. u Zagrebu, u Karlovcu, Varaždinu, Križevcih, Krapini, na Rieci, u Bakru, Senju, u Sisku, Osieku, Požegi, Virovitici, Vinkovcih itd. itd. itd.

— U Galiciji umroše onomad dva starca, Armenski arcibiskup Stefanović od 107 god. i pandur I. Blejevski od 110 godina.

— Njeki liečnik kune se živim Bogom da je *stezalo* (t. j. mider) mnogo čemu krivo kao i *krnjolina*. On veli: Kad moja ženi koj dan ne obuče ili pravo da rečnem ne stegne se stezalom, ona je mirna kao ovca, podatna dobroj ćudi, ljubazna djeci i meni (a i mojoj materi, svojoj svekrvi); kad se stegne, prva osjeti to njezina djevojka t. j. sobarica, jer tu začne kleftanje: kako si mi danas prodielila kosu? Opet me glava lieva boli, valja ću 3 il 4 vlasa više s jedne strane. Podaj čizmice: ne ove nego one; ovu haljinu ne onu; kud su rukavice? Ljenobo jedna, hitrije itd. — Kad se hoće pokazat moja žena kako je vitka, onda se joj žuć izlije još više, jer se je stegla još više; a na opako, kad se sprema na ples, gdje se *nadvišuju* žene — tu i mene dopane koj oštar baš ne srčan pogled s početka, onda navale uzdasi, ako se joj odsmijem, iza toga i koja suzica, ne bilo jih! jer tu slomi svaki čovjek vrat svemu svetu (ako li srdce ima vrat); ako nije stojan, te ne izvrne šalom suze u smieh ili u što bud, samo da zavlada ženinom ćudi sta koja strastca. Ali što je tu sve prema krnjulini. Kud su moje riečci, kud dokazi, kud molbe, prietnje, djelovi pusti (i danas ih žalim, jer se mnogim djelivanjem oćvišo raztežu usta ili nabreknu — ili odebele i omesnate itd.) — sve u zalud. Najposlje čitam te čitam *sve* novine — ali što čitam? Ništa, nego *što* bilježim nesreće koje su postigle koju krasoticu; kako je ona postradala kojú je točak u njekoj tvorionici ščepao i smrvio; kako je ona pala po obruć puko, te kao nož joj se zario u srdce tako da je ostala mrtva; kako je ona izjerana sramotno iz kazališta; ne mogav se smjestiti na skromno mjestance svoje; kako je ona gospa onomad, posav sa parobroda zapela na skeli i pala sa djetetom te diete utonulo za uvjek a nju izplivaše; kako su dvie prijateljice postale najzešće dušmanice radi toga, što na njekom uzkom mjestu htjedoše obje stajati uzporedo, pa se te ne mogle, nego tu se i muži svade i drugi dan u jutro kuburom htjedoše krnjulini dosuditi, pa ostala mrtva oba i dvie lipe udovice itd. (jer njihnih nejma ili ako ima, nisu im od koristi krnjuline kao ni osi brus!) i tu dovlačim svaki dan njekolike novine i crvenilom zabilježim sve one nevrieće; ona ih da kako čita, ali ja se činim nevjest, jer ona kao da ne mari. Ali, kud će suza no na oko, onomad ja opazih, da je krnjuline sve to *šira*. Na moju sreću uzčitam baš drugi dan da su se one dvie *lady* (to će reći gospujine ili gospodične, što je pridjev od gospodić) u Engleskoj spalile radi krnjuline i jedna i druga umrose iza strahovitih muka. Tu ti ja pomislim i zapitam svojú krnjulinsko zlato: Drago zlato! reci mi po duši speče li se ti ikada gdje? — Ne opeholi, nego ono jednom samo oprlih kadno bijedoh, ti pokazat da ja umijem bolju kafu kuhat nego li naša kuharica, pa ne znam kako — ofuri me voda; nego sam si zapamtila u vrh glave; za to i ne kuham više, volim platit 2 il 3 f. na mjesec više, samo da se ne prlim i mažem u kuhinji — a boljelo me je strahovito. — Čuješ dušo, zlato! ne dao Bog, ali ja mislim da ti se gdje preširoka haljina prižge, pa da mi izgoriš, ja bi poludio — i tu kako sam pušio, potegnom rukom i cigarom, ali pozorno, vas u muci, što bi ja da mi zlato izgori, njoj po ruci i licu i oprlim ju ženavicom maljutahao, ne bi li izlječio vraga. Da Vas mjerom onim što bi iza toga, ali badava — tako ja imam podnositi dvie velike muke, stezalo i krnjulinu i hvalim Boga, gdje još nije koje treće nevolje; ali kako je naš vieк iznajdljiv, bojim se, doći će još koja pošast u modu, jer do tri puta Bog pomaže; ovdje ženam, a nam odmaže.

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— *Narodna knjiga koledar Iv. Filipovića* izašo je ove dane ovdje na Rieci kod Er. Rezza, i razposlan. Knjiga je liepa i možemo reći puna prekrasnih članaka.

— Pariške novine *Revue Américaine et Orientale* donose početak opičnoga djela o Crnoj Gori, što ga piše g. Al. Chodzko, Poljak, prof. Slovenskih jezika i književstva na collège de France.

— Petar *Maudun*, Dubrovčan poče u njedro riti turinsku sliku Sv. Petra i Paula, što je naš Kukuljević možemo reći opet našao u Rimu i bit će gotova do uzkrsa. Istoga umjetnika odlikovala je u najnovje doba Rimska vlada, povjeriv mu da izrije Rafaelove *freske*, a mimoišav slavne ritelje kao što je Mercurio, Calamatti, Schizzini itd. Za otaj posao, dobit će on kakvih 6000 škuda, koja mu iz srdca ustimo.

— U Ljehovi našao je u sbirci municipia *aquarelista* Florieli Rimljanin rukopisnu knjigu snimi sitnimi slikami našega neumrloga Hrvatskoga skladatelja I. 1. Kloviæ. Slike su ove iz djela Rafaelovih i inih slavnih suvremenih umjetnika.

— Götheov Egmont preveo je I. 1. *Kotar* na Češki, a sada ga prevodi i Jar. K. *Erbar* takodjer; Kolarev prievod igrat će se valjo iza svetaca, a Erbenov će se tiskat u sbirci igrokaza što ju izdaje Matica Češka.

Digitized by Google

— *Dèjepis emancipace Ameriky* od Jak. Maloga, što na Češkom jeziku izlažaše, sad je opet izašao IV. sv.

— U Lipskom začelo je družtvo njeko izdavati *Biblioteku powiesci historicznych*. U I. je svezku *Lechia* IX. vieka od Vic. Budzinskoga.

— Naša "Matica„ javlja u Nar. Nov. da knjigotržac Drag. *Hintz* u Novom Sadu ima skladište svih matičinih knjiga, na koga neka se izvole kupci obratiti.

— U Njem. Gradcu udružilo se njekoliko mjadjih sila, koje kane izdavati igrokaze prevedene na Slovenski jezik.

— Kar. *Sabina* napisao je roman za *biblioteku izvornih romana* što se zove *Hedvika*.

— (Slovjenska pisarnica kod uredničtva "Ruske besjede„ i "Parusa„ u Moskvi) uredjena je da olaksa učeno-književni savez medj Rusi i inimi Slovj. narodi. Zadaća je: da naručuje na zahtiev Ruskih čitatelja knjige, časopise itd. što izlaze Slovj. jezikom bud kojim i obratno da prati Ruske knjige i časopise u Slovj. zemlje; da dopisuje u svakom poslu, koj se tiče nauka i književnosti, a takodjer svih potreba crkvenih; pisarna je obvezana odgovarati, nu ne dopisivati niti se zanimati politikom ili stvarju koja na politiku smjera; da prima i razašilje priloge za pravoslavne crkve i škole; priobćivati svojim čitateljem česte i istinite viesti o napredku nauke i književnosti kod Slovjenskih plemena; za to će se u *Ruskoj Besjedi* više prostora odredit toj namjeri, nego li to bi za ove tri godine do sada; izdati obsirnu zemljopisnu kartu Slovjenskih naroda, koja će se dati badava svim predbrojnikom *Ruske Besjede* za god. 1859; uza to izdati georgr. i stat. pregled Slovj. naroda s kratkom poviesti naroda i knjige mu i razrečja; odrediti i u *Parusu* diel za Slovjenstvo, u kojem će se staviti najnovije viesti, dopisi, izvadci iz knjiga i časopisa itd.; nabaviti za pisarnicu Slovjenske sve vriedne rječnike i slovnice; imati prevoditelja koliko treba; urediti za granicam posrednike; sve poslove, tičuće se učeno-književnogu občenja sa Slovjeni prima pisarnica na svoj račun (izim naručivanje knjiga, časopisa itd. tu valja poslat novce). Tko želi iz Rusije dobiti knjigu koju il novine, časopise itd. ili želi priobćiti što književnoga, dopis, viest, razprave književne, članak učeni il književni, neka se obrati na Redakciju Ruske Besjede u Moskvu neposredno ili posredno Frani Vagneru knjigaru u Lipskom; a na skoro će mu se javit, gdje i kojim putem će dobit naručenu knjigu ili časopis. Urednik R. Besjede A. Koselev; Urednik Parusa I. Aksakov.

— U Zagrebu je izišao: Tumačnik c. kr. urbarialskom patentu od 17. svibnja i dobiva se kod I. Suvića u Zagrebu.

— II. sv. Slovnika umjetnika jugoslavenskih od Iv. Kukuljevića Sako. sa dva obraza Anastasa Joanovića i J. Julija Klovija izišo je ovih dana izpod tiska i može se dobiti kod svih (m. sve) gg. sabiratelja predprojnika i kod samoga g. spisatelja po 30 kr. Dućanska je cieua svakomu svezku 40 kr. (Nar. Nov.)

— Uz Budimske novine *Cyrill a Method* izlazit će od nove godine kao priloga *Priatel školy a literatury*.

— Od nove godine izlazit će tri Češka časopisa više no do sada: *Hvězda* u Holomucu, *Ohlas z východních Čech* u Hrudimu, u Pragu *Vlast* a pretvorit će se *Humoristicki listi* u *Obrazy života*.

— Francuz *Michelet* napisao je i izdao knjigu što se zove *l' amour* t. j. ljubav. Ote se je knjige za dva tjedna prodalo 12000 iztisaka. Michelet je čudnovata glava. Njemački ga rešetari prekoruju tim da je njeke izreke iz njihove književnosti preveo i zaodjenuo Francuzkom vještinom i dosjetljivošću, ali ne po volji sadašnjega stanja ljubavi u Francuzkoj, jer on slavi brak (ženitbu, sveti zakon); a kako izobraženi Francuz ili Francuzkinja o toj svetoj stvari misli, dokaz je *demi-monde* i sve ono što stoji ili visi o ovoj rieči. Michelet veli pravo, da je brak osnova družtva ljudskoga, te je o toj osnovi napisao sve što se o njoj pomisliti može, pa se brak smatrao ma sa koje strane. Da ovo smatranje nije baš svigdje najčišće, tomu nije on kriv nego družtvo Francuzko i pojmi Francuzki o časti, krieposti i vriednosti braka. Kad je koje družtvo tako palo, da ga gadi zanažana rubina te mu je to dosta da ga tim mrzi brak, onda da kako da si može triezan čovjek misliti koje što o stanju Francuzkoga družtva. Kada zavlada mečta u kojem družtvu toliko, koliko u Francuzkom te nastane onakovo obožavanje ženskadije da se uzanj i uz prkos njemu ipak ženskadija ili sama smatra ili ju mužkadija smatra kao svaku drugu stvar n. p. kao posoblje, onda oto obožavanje i slavljenje osudi zdrav razum vrlo lahko. Nu mi se kao neobraženjaci tješimo tim što znamo, da tomu ima u Francuza novaca i sposobnosti a čini se i kad, a mi za to hvala Bogu ne imamo ni jednoga ni drugoga ni trećega.

— G. *Levstik* izbrojio je u *Novicah* liepu kitu, naslovom *nàpake*, kako naime mnogi pisci Slovenski pišuć jezik kvare; mi smo u svoje doba sjetili sl. občinstvo kako je njeki g. H. i uredničtvo Nov. navalilo bilo nanj i na njeke koji vele da bez kritike itd. Uredničtvu Novica svidjelo se, te nam je odgovorilo, da mi ne razumjesmo članka itd. a sada čitamo u Glasniku Slov. da je g. Levstik napisao odgovor, te smo mi dobro razumjeli.

— *Bila pani* (biela gospa) zove se knjiga od Jos. Perčirke; to je narodna pripoviest kao dar za ove svetke.

— *Starožitnosti a pamatki země České* od urednika Lumireva g. Ferd. B. Mikovca izašao je II. sv.

— U pečatnji Dr. Dane Medakovića u N. Sadu dotiskan je I. diel *Dra. Božidara Petranovića: Istoria književnosti svih naroda*. (1 f. 30).

Naklada i tiska **Ercole Rezza.**

Digitized by Google

Razdava se svake subote. Ciena mu je 4 for. za domaće, za vanjske 5 f. poštom; za pol god. polovica.

NEVEN

Učitelji (normalskih i početnih učiona) i svi učenici plaćaju samo 3 for. poštom za cielu godinu.

ZABAVAN, POUČAN I ZNANSTVEN LIST.

Izdava ga narodna čitaonica Riečka.

Uredjuju Dr. **Josip Vranjicanji Dobrinović** i Prof. **Vinko Pacel.**

Br. 39. *Na Rieci 25. Prosinca 1858.* **VII. godina.**

U CRKVI.

(Po Češkom).

Blieda, zaplakana
U crkvu dohodila,
Bogu se molila
Milica djevojka.
Sto ti je, Milice,
Te si obliedjela,
Sto ti je, djevojko,
Te si zaplakana?
Veneš li, Angjele,
S tog neba stratjenog,
Plačeš li s nevolje
Svieta pokvarena?
Nego se Angjeo
Prekrio rukama,
A bola sažareno
Lice zatajio —
Za me se molila!

Y.

PRSTEN.

(Dalje i svršetak).

Misliše sve troje, kuda da bi moglo ubogo ono momče krenuti. "Za vojsku„ rekoše "ne ima godina, a da je išao zanat učiti, ima i odviše godina„. Svakako se digne Bunjović i predje pitati od ceha do ceha, je li toliko i takovo momče, iz one i one dobe ucienilo se u koj zanat? U zalud mu bijaše trud. Nježa mu opisala momka po sve tačno i ovako ga on posvuda pitao: Vitkog uzrasta — svietlih, velikih, crnih očiju, smedje zarudane kose i gustih svedenih obrviju; visoka čela, podugovata obraza, i liepih bielih, zdravih zubova. Samo ne onako bieloputna kako si ga mati predstavijaše, i kako bijaše nejakim djetetom. Sunce, zrak, a može biti i smrad u kojem ga pustila nemarna žena umah početkom još čamiti, činiše ga smedja lica; ali ona kaza, da je momče svakako spretno i dosta krasno. Na ovako pitanje bijaše mu mnogo momaka predstavijeno, i svaki kazao kako se zove i od kuda je rodom; ali onaj koga tražaše ne bi nijedan, i nujan i nevesco vrati se kući. Jadviga se bila na skoro posve promienila; niti je više plakala niti naricala; tiho mirno obavljala je kućni posao, i brižna bila u svakom mjestu; ali je trajala šuteć čitave dane; sa

Digitized by Google

suprugom samo najnuždnije prozborivala, i to ledeno, nijednim ga ne pogledav okom. Lica zaodjela su joj se smrtnim bliedilom, a vedar pogled potumnio. Nikakovo milenje i njegovanje od Bunjovićeve strane nije bilo kadro ukorjenilu u njezinom srdcu prema njemu mržnju ublažiti. Opazivši to Ružica stala si sestru koriti, i predstavljati joj nesmotrenost njezinoga postupanja, od kojega ona sama najviše trpi, a onda suprug joj, koj je dobsta nekriv kod kobnog onog slučaja. Ali bi joj Jadviga odgovorila: Nemoj me s toga koriti, ljubljena sestrice; nu ja ne možem dobra biti čovjeku, a još manje ljubiti ga, za kojega znam da bijaše udionik ubojstva, da čijega drugoga, dosta bi bilo, a kamo li supruga moga, što sam ga ljubila prvom gorećom ljubavi mladosti svoje, i za kojim će me uvjek srdce boljeti... Pa dirao još u mrtvoga i oplienio mu ruku; i onda ostavio ga u grmu neblagoslovljena, nezakopana... Ah prodji me se i ne reci ništa više... ĉeru mi je pred očima mojima, i srdce me boli od mržnje... Jedino to što je suprug moj, prieči mi, da ga javno ne obtužim radi ubojstva i zakonom ga predam... a to mi srdce izjeda i nikada ne ću preboljeti grdne rane ove."

Na ovake rieči morala je dakako, ušutiti sestra, počutila i sama da nježnomu, ženskomu srdcu ne treba mnogo, da ga što zamrzi, a kuda ne bi čovjeku, što je i sam svoje udioništvo priznao, mrzio je prije i još toliko obljubljen. Ipak ju sa toliko nagovori, da se prema njemu pred služ-benici i gdjekojim dolazećim blagije ponaša, i ne navuče sumnje o neložnom i nezadovoljnom življenju na sebe. I tako ostane...

S tužne svoje kobi gristo se je Bunjović u potaji veoma. Gledao je kako mu se supruga svaki dan pobolje tudjila i narušen njezin i njegov mir sve dublje propadao. Od čega je još predao bijaše; da ga ne bi Jadviga u promjenjivoj ženskoj ćudi zbilja iznevjerila i kao ubojicu osvetljivim srdcem javno obtužila. Ovako on jednoč svoj strah i Ružici priobći, ali ona ga glede toga utješi, i doda: da neka Jadvige prodje, niti ju tješi, ni njeguje; a da će vrieme ublažiti uzbunjenu sada njezinu ćut, i ona prenuvša se iz svoga mrtvila, opet se oporaviti...

Vrieme odmicaše ali Bunjovićeva ohrvanje se ne ostvari. Jednako mirna i posteljna potraje, ... izgled njezina bleda obraza i upalih očiju ne svjedočiše od pokojne duše i ublažena srdca. Približi se jesen i Ružica dodje opet prigledati sestri; ona se prepane od bleda izgleda njezina i silovaše ju, da podje s njom na ladanje i ondje se, uživajuć jesenske radosti, razabere i prodje duševne griešne bezposlenosti i žalosti. U smućenom oku, na modroj, gdje kada grčevito uzdrhtaloj ustnici, upozna brižna sestra, da je posliednji ovaj slučaj smrtno udario, i da ga preboljeti ne će. Ljutim [illegible] kaže Ružica svoj strah i Bunjoviću, uza to ga i opita što mu radi supruga i kako se ponaša. Uzdisajuć odvrati on: "Gdje kada poslena i odviše se tim snuždena sjedeć na nizkoj klupčici i kao od čega predajuć. Gdje što razgovarajuć me na malo u hladno, onda opet se gledajuć ne ostave dane. Uzme izabrano od mene vesele i jede, ali ne zahtieva ništa. Meni srdce puca od njezina pogleda, a ne znam kuda pomoći tražiti."

Obje ju uzme nagovarati, da ide na ladanje, u ... studeno;

odvrati: "A šta ću onamo? ti sa svojim suprugom i djetcom idete okol gospodarstva, a ja bi vam dosadila i morali bi mi se samo uklanjati." Nu sestra ne prestane tako dugo tkolo nje zabavljati, dok ju ne konačno na sklone, i sestri dopusti, gdje što za put spomniti. I Runjevica zamoli da pođe što njima, što ona rada učini; i tako posjedoše kola. Vozeći se kroz Koretinac, stala se Jadviga u obrazu mienjati; Ružica, bojeći se, da gorka uspomena prešle dobe, boležljivoj sestri ne slomi posve srdca, stane navraćati razgovor te joj tako za rukom pođe, odvratiti misli od mučenja, i smiriti dušu.

Gospodarstveni posao na ladanju pružao je sestram dovoljne zabave. Tu se spremalo za berbu šljiva, vina, i ostalo voća, čišćenje i skadanje za grah, kukuruz i t. d. oranje za zimsku sjetvu, nabijanje posudja za mast. Ružica vodila bi sestru okol svoga dobra, pokazivala joj marve, šiljala svoju dječicu s tetkom u vinograde, u voćnjake i tako joj mnogostručnu zabavu pribavljala, samo da se žena ne grize i ne troje života.

Jednom večeri sjedile su sestre pred dvorom. Bijaše nedjelja, i muževi još jutros odišli njekomu prijatelju prieko brda, da se u družtvu dobrih susjeda malo razvesele. Dugo šutjahu obje, svaka udubena u svoju misao. Upravo bijaše pun mjesec svoje lice iza brda pomolio, i prosuo svoje svjetlo nad mirovnom zemljom, ptičice čvrkale su kad što pojedince iz grmova; milijuni od šturaka sve na okolo po njivah i vinogradih, uzdizali su takovi urnebes, da je ženskinjam zujilo u ušiju. Jadviga sjedila je, glavom o zid oslonjena, i motrila rasprostirajuće se mjesečno svjetlo. Njekoliko puta uzdahne težko, na što ju Ružica pogleda i prihvati: "Za što ne prestaneš težkim tako srdcem uzdisati, Jadvigo? uvjek si dušu na muke stavljaš."

Tiho, šapćuć odvrati joj sestra: "Ta večemu dielu čovječanstva je sav život muka, pa vjendar dotraje kasnih godina..." ušuti časom, onda lagano kao razlagajuć nastavi: "ali u čovjeku živi njeka osobita snaga, kažu čestica velikoga onoga duha koj nas je stvorio... te ga uzdiže nad sve neugodne ovoga života... i podbada ga u borbi proti napastim, što su ostanci zemaljskih počela iz kojih smo stvoreni, i što kao priliepci okol nas vise — ali da se ne bi božanstvena ona iskra u nas držala bezkonačnog uhvanja, kakove bludnje bi su iz slabogoga čovječanskoga srdca rodile, koje uvjek napastovano sa tisuće je maha ostavljeno, u bjesnom bi moralo bezufanju sdvojiti o milosrdnosti stvoritelja..."

Začudjeno ju pogleda Ružica; ovako nije još čula sestru zboriti; s toga reče: "Kako si to ti uzela umotvorati Jadvigo? uz svu tvoju bieđu, ne moraš tjerati do bezufanja... Mudrost božanska je bezkonačna, i vaj onomu koj o njoj dvoji... Hrani iskru božanstvenu, koju u sebi ćutiš, hrani, hrani ju, da ne izgasne, i ne padneš u vječne mrake, gdje bi ti se omračila duša i propala za vieke."

"Ne boj se sestrice, da ću bezufatkom ne tajim, da za malo već ne bijah na tom putu... omračila se bila moja duša i malo ne utrnula iskra ona božanstvena u meni; bijaše posliednje trnanje iznemogla duha... ali u istoj onoj borbi nadvlada ipak svjetlost, i gle ja mirnim duhom strau tebe sjedim.... strau tebe, što si toli sretna prema meni.... sretna u ljubavi supruga svoga, sretna u djetci svojoj, koja ti sve troja zdravo i veselo ži-

vot slade, sretna u zdravlju i u napredujućem imutku svojem.... A ja!?„ rieč joj zapè, nu za čas drkćućim glasom produlji „ja prema tebi do zemlje sgažena.... Jednim silnim mahom lišena svega što mi bijaše srdcu milo, i za davnimi godinami opet iz pokoja uzdrmana što si ga bijah težkom mukom nabavila, i prisiljena onog mrziti, što sam ga bila tolikom ljubavju i ufanjem zagrlila.... ljuta me zmija iz cvieća ujede.

Pa za što to meni? — zar ja ne imam istoga prava od života očekavati ono, čim milinne drugih nadaruje? zar moram medju tolikimi jedina biti kojoj se blagodatne sunčane zrake sakrivaju, i prokletinja trajnog mraka ju pritišće! Zar trnje uvjek da biram, a drugi se ružami nasladjivaju?....„

“Koji su Bogu mili one k sebi prizivlje.... A ti si jedna od onih odabranih što ju je pozvao, jerbo ga razumije.... Da Jadvigo, ti si me zavjedočila, da kriepak duh tobom vlada; božanstvena ona iskra u tebi živi, koja utrnuti ne će ma budi još tolike nevolje zemlji te pritiskale. Ovako ćeš preživjeti sama sebe, i konačno kada se sve strasti utupe, moći ćeš se podsmiehnuti svemu što si pretrpjela, i za malenkost sve smatrati.„

Gorko podsmiehnuv se strese Jadviga glavom i tiho odvrati:

“Liepe utjehe srdcu koje već ne ima ništa izgubiti.... To je toliko kao da bi rekla: razstavi s tielom duhovnu snagu, pa njom tlači stradajuće tielo dok iznemogne, i drkćuć najotajniji živci odumru; pa tad sjedni uz otvoreni grob pa slavi snagu onu.... Da, da! traži ti u žene snage kao u bršljana podporu za drugo rastje.... Žena je ona izrod koja će se junačiti svojom ćuti.... ona svakako propasti mora, jerbo joj je tjelesna uzkraćena snaga, a volja nikada slobodna.... žena mora samo da trpi, i s toga trostruko više trpi nego muž koj može poslovati i iz vana tražiti, što u sebi gubi....„

Ružica zausti da joj dokine umstvovanje kada začuje iza vinograda zvizdanje, i u tinji čas ugleda hrte, koji radostno okol nje skačuć staše se milovati. “Evo ih, evo gdje idu naši!„ rekne Ružica, digne se pošavša dolazećim njekoliko koraka na susret. Radostnim pozdravom približe se muževi, i Ružičin suprug stupivši Jadvigi stane ju razgovarati, dočim uhvati Bunjović svoju svast pod mišicu, povedši ju nješto dalje. Oko mu sjevaše kao od njekog radosnog ćućenja a ruke mu drktaše; velo bio je uznemiren i netom da su bili njekoliko koraka od Jadvige, reče, pritisnuvši Ružicine ruke na svoje grudi:

“Ne znam kako da ti priobćim sretan slučaj današnji!... Našao sam Dragutina, sina Jadviginog: ali ja ne znam kako da joj to kažem; ti ćeš to znati na priličniji način priobćiti joj, i odmah sjutra idem po njega.... Vidiš kako je dobar Bog, te se smilovao i meni i Jadvigi.„

Iskrenim veseljem slušala je Ružica ovu viest, i odmah razmišljavala kakovim načinom da to i sestri sobći. Večeras se ne može i ne smije, mislila si, tronuta i onako od prijašnjeg razgovora, mogla bi ju ova viest nepripravnu ubiti, odgodi za to na zgodnji čas sutrašnji i oboje odu sjesti onim drugim. Za malo odu gore da sjednu za večeru. Ma i koliko se Bunjović silio, utišiti radostno uzgonjeno srdce svoje, ipak mu podje slabo za rukom; konačno pomisli Jadviga, da se je čovjek u veselom družtvu na-

Digitized by Google

trusio, i zamjeriv mu ovo digne se na skoro da ide leći. Sestre spavahu u jednoj sobi, i prije nego će leći, reče Jadviga žlovoljna:

"Vidi mi se, da je danas Bunjović posve zaboravio, da ima kod kuće bolestnu suprugu; još ga ne vidjeh pijana do danas„. "Zar da bi bio zbilja pijan?„ nasmiehnuv se opita Ružica. "Da nisi opazila njegove vatre?„ "Od vina?„ "Da od čega? bio je u družtvu, pa se ponapio... to mi se njekako neugodno srdca kosnu... Oči mu sjevahu hao munja, i činilo mi se kao da je hotio zabaviljati...„ "Nije on čovjek zlobne naravi... meni se tako ne vidiše kao tebi, što te je zamrzio; ali može biti ima uzroka, dobre volje biti„.

U tom legnu, sestram se nije dalo trenuti. Ružici od misli, kakovim će načinom sestri nadjena sina prokazati, a Jadvigi od drugog čučenja što se bilo u njoj porodilo. Minu giuho doba, i još se valjahu obje bezsnene po krevetih. Opot se javi Jadviga: "Ah Ružice ja ne možem pod nipošto trenuti... vidjeti ćeš da mi se će na skoro što slučiti... neobično nješta mi grudi spreza i ne da mi se pokojiti; ne možem da odišem od nemirne krvi„.

Ovaj čas činjaše se Ružici najprikladniji da joj sobci Bunjovićevu tajnu i s toga navede: "Slutnje dolaze od Boga... on je milosrdan, i biti će da začuješ od koje strane što godj od oželjenoga svoga djeteta. Čovjek često sluti, kada će da ga šta neobična sretne... A može biti je Bunjović što od njega čuo pa s toga njegova dobra volja koju si krivo osudila„.

"Ah sestro, istina, da bi to bila sreća za mene, ali ja je preživjela ne bi... meni bi srdce od radosti puklo„.

"Ne bunčaj Boga ti! uvjek čutiš i govoriš izvanredno... pripravi se da što čuješ? Kazao mi sinoć da je donio njeke novine, ali da će ih sutra sobeiti, i s toga da je veseo„.

Jadviga djipi iz kreveta i jednim skokom k Ružici; grleći ju i suze ljuć reče: "Ružice, sladka, ljubljena sestrice; sam bi to Bog s tobom govorio! Oh Bože, Bože, kako bih ja onda sretna bila! Diži se, diži mila moja, da ga idemo pitati da li je to zbilja uzrok njegovomu veselju. Oh diete moje! oh sladko diete moje! Ta diži se Ružice da ga idemo pitati!„

Ružica grleći ju stisne ju k sebi i stane joj pripoviedati onako, kako je njoj Bunjović kazao. Da je našao mladića i upoznao ga, kao njezina sina. Nu sve lagano, kao dvojeći o tom da ju ne bi nagla sreća obeznanila. Od sada nije imala mira Ružica. Silom ju digne Jadviga iz kreveta i morala se zaodjeti. Onda ju povuče na vrata da ide vikati Bunjovića, koj da ide odmah po Dragutina. Velikom mukom nagovori ju Ružica da se primiri još za koj čas dok zarudi zora, da bi se uzbunila družina i djeca. Jadviga razjazi prozor, i sve na okolo gledajuć po obzorju hoće li skoro zora svitati, dočeka težko prvu zraku biele zore. Sada ju ne mogaše ništa više držati, i sviećom u ruci otrči počivajućemu još suprugu. U čudu se našavši motrio on dolažeću ženu: "Diži se Bunjoviću! kako možeš tako dugo spavati!„ vilme ga ona i potegne za ruku. Ovako mila ne bijaše ona od davna, i veselo grleći ju opita„. Dakle ti je kazala Ružica?„ "Jest, jest, kazala mi sve; samo te molim dragi Stevane, da se spremiš i ideš mi po diete, za kojim materinsko srdce od želje umire„.

On se digne i uze se za put spremati; i dok budu konji uredjeni i

pod kola uhvatjeni, zamoli Ružica, da im obširno kaže kako je do momka došao. Velikom ne strpljivnosti slušaše ga Jadviga, koja željaše da je već pošao i vratio se; ali on ne hotjev prije dana na put se krenuti produlji ovako: "Kako ono bijasmo jučer po objedu izišli s kućegazdom na dvor, vodiv nas razgledati se okol gospodarstva, donesoše njeki momci brente za sjutrašnu berbu. Postavivši posude u red stanu slušati gospodara koj im za sutra odredjivaše posao. Bijaše čestita momčad, i medju njimi otimaše mi se oko osobito za jednim. Vitko momče, smedjih rudeža, svjetlih očiju i poduga obraza. Činjaše mi se, kao da sam već gdje ono lice vidjeo, i čim sam ga više gledao, tim mi se bolje poznat činio. Gospodar jih odpusti i krenuše s mjesta. Oko mi se otme za ponositim momkom; njegov hod, njegovo kretanje uzbuni me, jerbo bijaše sav hod, sve kretanje Jadvigino; viknem ga sada i skočim za njim; on se vrati. Da, sada sam upoznao i obraz.... obraz sav iz one slike, što ju ima Jadviga od prvoga supruga, i smieh iz nježina oka i ustiju. "Od kuda si ti momče? bilo mi je prvo pitanje. "Iz sela eno na briegu„ "Je l' ti otac još živ?„ Momče me njekako čudnovato pogleda i zatezajuć odvrati: "Ne živi„. Pitam ga za ime, za mater; da li je ovdje rodjen itd. Sve lagano i kao razmišljavajuć odgovaraše mi redomice, tako saznah sve što znati željah. Konačno me odvede svomu stanu i tu k njekomu sjeniku, gdje izvadi iz njekog kutića zaprašenu škrinjicu, a iz nje dječinsku odjeću, što mu dade odhraniteljica njegova. Ovu upoznah odmah kao istu onu u kojoj ga donesoh prije petnaest godina krčmarici na Koretincu. Sve mi je tako kazala i Nježa, samo mu nije ostalo krstno ime, već ga ona nazvala Hanžom, a on se ovdje naimenovao Ivanom. Odmah sam ga mislio sobom povesti, ali sjetio sam se tvoje boležljivosti i da bi te naglo ovo dolaženje ubiti moglo; s toga sam odgodio za danas, i išao mu gospodaru, da ga zapitam, je li ste godj valjano momče; a on mi odvratio, da je vrl mladić, pošten i čedan, samo što se rado zamisli pa tada u najvećem poslu sustane. Kažem mu da ću ga danas odvesti, što mu se vrlo na zao uzelo; zahvalim mu za dobra što mu učinio i obdarim njegovu djetcu. Kakovim sam veseljem kući došao opazile ste odmah; sretan sam opet postao, to čutim u sebi; Jadviga će biti sretna u svom krasnom sinu, a meni će opet uz nju ruže procvasti„.

Jadviga prospe suze radosti, i grleći si supruga reče: "Da moj Stevane, sretni ćemo biti svi, jerbo će nas opet vezati ljubav i povjera.... Bog se je smilovao jadom mojim i sina mi povratio, za kojega sam toliko stradala.„

U tom osvane dan. Konji već bijahu zaprežen, i Ruža sjedne s Bunjovićem. I Jadviga hotjela je ići, ali čuvajuć joj rodjaci slabo zdravlje, zadržali ju kod kuće. Težko je čekala ona poldana, kad se obećaše putnici vratiti. A kada je već nagnulo sunce prieko polovice nebeskog hrana, ona se popne uz vinograd nad dvorom, i mjeriše željnim okom put, odkuda će oni. Konačno opazi gdje se cestom prah uzvi, i naglom poleti niz brdo. Da, nije ju prevarilo ljubeće, željkujuće srdce materinsko! Bio je sin nježin, milo nježino diete koje ona toliko doba oplakivala. Kako se kola približe razkrili mišice prema njima, a iz njih djipi vitko, dražestno momče u čistoj, tanahnoj sebskoj odjeći, i poleti prema

roditeljici svojoj! Rekoše mu kako ju ugledaše, da je to mati njegova, i uzkuca mu srdce kod pogleda njezina. Da, da, krv nije voda — ! a nije niti šala, iz nenada doći do majke, što ju je djetinsko srdce od godina več vručom željom žudjelo, i u raznih si ju slikah predstavljalo. Iz nenada velim, mala ovako na jedan put vidjeti ju, grliti ju, nasladiti se na grudih, što su hiljade noćij bezsanena težkom skrbi stenjala za izgubljenim, i Bog dobri neka znade u kakvoj biedi živućim djetetom. „Diete moje! sinko moj!„ „Majko mila„ bijaše samo slušati iz ustiuh njihovih. Ali sila čućenja svlada bolestnu Jadvigu, i da ne bude čilih mišica sina njezinoga, sklizla bi mu bila iz naručja u prah; ovako ali držaše ju na grudih, dok se ne približe kolima, kuda ju tada oboje uzdignu. Za mala se prenuvša, uhvati sina za ruku, koju već nije do kuće izpustila. Uboga mati nije se mogla zadosta nagledati sina, koj je srdačnom ljubavi i djetinskom podanosti okol nje nastojao. Ona mu je gladila rumno, mekano lice; onda smedje kudrave; gledala mu u svjetle oči i gdje kad progovorila: „Jest, jest, sav otac! iskreni mu pogled; visoko čelo, mili posmieh, — da li nije, Ružice, sav otac?„

Ružica je i sa suprugom svojim to isto priznala, i nitko od njih nije dvoumio, da to nije Jadvigino diete.

U škrinjici bijahu djetinske stvari razgledane, i Jadviga odmah sve upoznala; plačuć od radosti, oslanjala se djetetu svomu na srdce, i veći diel dana tako provela. Mladić bio je zahvalan za toliku ljubav materinsku i ljubio obraz i ruke njezine.

Sutra dan zaključe odmah u varoš mladića odpratiti i ondje učitelje mu nabaviti, koji ma uz velike novce, da ga u nauk uzmu, i izgubljene godine da se stignu. Sva ona njekadašnja pripoviest o ubojstvu, što je već zaboravljena bila, obnovi se opet u Karlovcu i nebrojeni znanci i neznanci dolaziše obići Jadvigu da joj vide sina, o kojem nisu do sada ništa ni znali. Sada joj nije bilo do ništa stalo; ni do ogovora ni prigovora, ona si je našla diete, i tim bila je sretna. Sa suprugom se pomiri i postane mu zahvalna za muku, koju on imaše s ravnanjem Dragutinovim. Opet joj se obveseli sestra, da će sada potrajati mir i sreća koju je stigla; ali ista ova sreća podkopala je posve i ono malo zdravlja što je imala; vidljivo je ginula te kad osvane proljeća pade posve u bolest. Svi napori, opet joj povratiti zdravlje, bijahu u zalud; skrajni joj se čas približi, i smrt ne natezaše dugo.

Jasna bijaše vedra proljetna večer, sunce u zapadu, a od Ljubovca, sa brda Majke Božje Snježne, čujio je glas zvona, bili će za njekim umrvšim, kroz tihi večernji zrak. Bolestnica opočivala je u naslonjaču i blieda smrt joj se već bila na obrazu prostrla. „Otvorite mi prozor i dajte me bliže k njemu, da čujem kako milo zvoni i pokojnu pozivlje; sunce će se skoro sakriti, pa da i njemu s Bogom naziem„ zamoli ona. Sin i suprug ju primakoše, i smiešeći se tiho namigne ona pršćajućemu se sunašcu; onda reče sinu:

„Dragutine diete moje, idi sjedni mi ovdje uz koljeno na podnožje.„ To učini mladić, i ona položi svoju desnicu na glavu njegovu, a klone glavom natrag u naslonjač. Suprug se osloni iza nje, opazivajuć problledjel

DOPISI O ITALIJI.

V.

(Palje i svršak)

V.

Digitized by Google

kavu, ili zaokupi krčme, pa uz umjerenu časn pripoviedaj, pogadjaj, platiaj, i sklapaj nove ugovore trgovačke. U njednom trgovačkom gradu ne možeš progovoriti tolikimi jezici, kano ovdje, jer drugdje oskudieva Slaviana, kojih ima ovdje sila, osobito krasnih mojih Liburnjana. Jadni Zagrebe s kramarenjem tvojim i propalicami tvojimi! — Karûca ne ima ovdje mnogo jer u pomorca su zdrava pluća i čvrste noge, ma se tielo u hodu i njijalo, koliko mu drago. Što biva po kućah, ne pitaj me sada, o tom ću govoriti, kada stupim u pravu Italiju: Trst je sveeuropski!

Uz prkos svoj toj sili ljudstva i poslova, ako nisi trgovac, u Trstu moraš skapati od dosade a usta su ovdje mnogo šira, nego drugdje po svietu, od zievanja. Nikad nisam drugdje osjetio važnosti talijanskoga načela : *Dolce il far niente*, što naški po prilici glasi : *Bezposlen, Muja, fišeke suče!* U jutru ustani, padni u kavanu, popij lošu kavu, zapali cigaru, pa gledaj i zievaj, zievaj i gledaj. Onda se pomakni, prebrusi njekoliko ulica, pa gledaj uvjek ono isto. Za to sjedni umorenih gnjatova opet pred kavanu, gdje će ti se mnogo puta prevrstiti sve, sve, što ima zdrave noge, pa pij opet nješto, kavu ili što drugo, ako si se od pila i razkvasio; jer *bottega*, naški *marker* hoće da bar nječem odkupiš sjedalo, koje mu osobito pred kavanom izpuniš. Ti si ti pravi mučenik mučenih želudaca. Po ukusnih ovih kavanah sjede čitav dan ljudi, samo držeći u ruci novine inače ti bottega opet zaori svoj strašni *commanda*. Tako danas, tako sutra, sve do sudnjega dana!

Jedini Slavjanin može se ponješto oteti toj dosadnosti, smatrajuć vitke *Mandrijane* i rumene *Mandrijanke* ; ovako zovu Tršćjani Slovene i Slovenke što stanuju u području gradskom. Ako Hrvatu, poznajućemu Primorje i Posavinu Hrvatsku i Slavonsku udaraju u oči ovi hranitelji Trsta, to si možeš misliti, da su liepi, čisti i bistri, da od seljaka ne možeš više tražiti. Biela peča, što ženskam sa povrh glave niz pleća do vitka stasa leprša, čarobne rumenim jabučicom onom; a mužkarci, to su ti sami *Apolloni Vatikanski* plemenitostju lica vitkošću stasa i ravnomjerjemličnštju udova. Medju sobom govore Slovenski, a s Tršćjani Slovenski Talijanski, da dokažu svietu, da tudjinstvo probavlja samo pljevu, niposto vrno naroda djelujuć nanj samo s vana, a ne prodiruć, do obiteljnih krugova. Žuljevi svojimi hrane oni kameni grad, a ovaj jim vraća gradska zaliha, koja jih nije ipak još posve osvojila. Mladje ti ljepše djevojčice nude kitice snježega cvietja, te bi tim simbolički kazati htjele, da je ženskam odredjeno cvietjem posipavati pute života ljudskoga, da za te kitice ne traže zamjene od njekoliko kukavnih bakrenjaka, i tako nestaje čari poetičkoga, te sto čovjek i nehotice sjetja onih mnogih žena, koje trnjike i korov siju po stazah života. Opis ovaj o Slovencih ovih završujem željom, da si Ti bio s nami, kada smo se popinjali do crkve S. Justa, u kojoj se svake nedjelje služi propovied Slovenski, onda bi i Ti priznao, da krasnijega naroda nije ima u svietu!

Ali poslje nego se rastanemo, čuj čuda, niti vidjena niti čuvena. Gledajuć na nasipu Tršćjanskom u more, opazih, čega nisam na Rieci nikad vidjeo, svu smradu ribu, ali što je, jos divne ljepote, koju zovu obično *Pesce martello*. Sastoji od glave, prko koje visi biela modrimi potezi iz-

vezena kabanicica, prostiruća se do pojasa, odakle se snuje opet druga iste masti i lika. Ne plovi brzo, već sopetje kano dupin, gdje je najviše gada. Ljudi kažu, a i učitelji kukaca i kopriva potvrdjuju, da taj stvor postaje od samoga smrada, zahvativ ga da se sav razpuzne, a dodirnuv se ga da te posipaju čirovi, kano od kužnoga bilja. Tko da tu ne pomisli sa mnom na one pogubne ljude, koji rodivši se u trulnoj moralnoj *atmosferi*, i domogavši se vječnim pretvaranjem vlasti, zaodjenu se čednom i ugladjenom vanjskoštju, dok jim se po tielu razlieva žuč prirodjene zlobe. Ne razpuznu li se i oni, kad hoćeš da jih za danu rieč primiš, a primiv jih, ne okužaju li te otrovom naravi svoje? Za to mislim, da je sigurnije braniti se od pasa morskih, nego li od ovih *bolla*, jer oni te valovitim morem, koje u srčbi svojoj s daleka dižu, opominju, da se odmičeš, a ova te vanjskom krasotom k sebi vabi, da ti otrovom sve žile probije. Ali najbolje ćeš proći od obojega, ako mu prođeš narav, pak okrenuv se zaviknes: *Dalje van kuća!*

Oprosti, što se od ljutosti s ovakovih izroda za sada oprastja s tobom, kratkim s Bogom tvoj — A. T.

O CRKVENOM ODHRANJIVANJU.

(Iz Talijanskoga).

(Dalje i dovršetak).

Prepiranju i prehtanju, kojekakvu praznu knjižtvu, vrkočenja i sladjenju na mjesta ne bud — nei bud, ni slieda ni trohe: sinci su mi bo premili i predragi, kojih k inu — ne svietu drugove čekam.

Ne mogu nikako srdcu od gnieva sudit, kad godj čujem pravec, da imade još na svietu svjetu svećenikov — kaki pravo pisivaše s. Jerolim Evstachiu, gizdelinov, načinjalac i pomazanac koji se rese i glade, rado i redo, blazne i mile, te kad jih ugledaš, vidiš si, držiš, vrkoča mjesto popa. To vam je jabuka, to uplodjenik neuspretna odhranjivanja onih, koja za Krst i Krsta ikad i ne snješe. A od tih da vam se crkva Isusova nada? od takovih da čeka? oda, čeka zazor i sramotu, pogrdu i porok, a ni druge!... Bože daj da a ja se prevarko!

Za to, ne vam, poštovani i predobar način jačeti srdce i mozag mladim otim svetim zvanikom: Odhranite jih po duhu crkvene jedinosti: neka budu poslušni i vjerni Petrovu sjedilu: tamo nam se je bo miljani stoj [illegible] obazirat, tamo gledat, da ne pogriešimo i ne pustimo griehe uzbijajući i izmišljotine vieka i mudrosti i obrnut. Tu je naše oružje i izmišljotine naše. Po njemu valja diler odgojit, ako je zbilja istina, da ima složno na bojište hodit proti javnim hajenicam *civilizacija* vieka do zla boga razprokšćih te bahih, što je složno hodjivao proti tupoći i glupoći onih sirovih i vucmastih. Zaklopi se okol Rimske stolice, ne prevarne one učiteljice svih skupa mjenikov, neuće se razići nimu mišljenju nimu ljubljenju, ni u učenju ni u djelanju, ni jedan jedini promaknut će, razširit i ojačit svetu crkvu, i pako [illegible] dve vjerne i svoje Bogu, sebi i svietu. — Tako vele sviedni, tim načinom i putem odhranjeni bi dragost neka pride,

Bogom, bodra i dostojna sveta i mogućna po svom življenju. A za odgojit kako valja, mislim najzada, da odpadi da kako svako mlohavost i prekršenost, ne treba kojekakve pregrke strogosti i ostrine; to su bo majke na dobra puka: Po sirovi i grubi hudoći uine-zoste i ogrstiste zvl ste velikani oholija, srdca gnjev. Al zapovied i naredba — dobro i svieta kuga i jad, gdje na protiv blagost i slad, — samo ne podao i sliep pripitomi i prikroti, primami i priveži. Kad ste blagi i drag, mladac vas priljubi i privoli, svrši sve kolike opomene i nagovore vaše, te vam ne treba ni zakona ni naloga: vi ste mu živuć pokazao krotkost i dražest, kojom imat će — na razsaoj putit i učit u crkvi i vani. Svetjenik, što Samuele odgaja u svetom mjestu, ako ima biti sam ozbiljan, mudar i pametan, to je ne téman i mučljiv, da pretegne medj sobom svaku vjeru i ljubav. Mlade ove godinice, puna bienja i života, pogibaju več po sebi veličinom i ljepotom zvanice, pak božje na Kristovo apostolstvo, pút [illegible] na način pravi, s Kristom u desnici, vidjet ćete jo medj sirovim nevjerničtvom [illegible] čudesnih drevnih viekov prvoga krštjanstva. Nu ako u prvih ljetih [illegible] ote dobice ledena kakva [illegible] rđava ruka srdce im prikrije mladjahno i ljubko, to onda one zakržljavi i nagnjili, uvehne i usahne, a mladica bolovelju dobra i kriepostna. Zlo ako onu čistu iskru, koju valja živit i podpirivat malo po malo, zagubi i potuhne, pirenje prenapeto, predebelo. Joh ako obnie, mjesto da ga vješt i spretan jezdilac priuči i prikroti čas uztežuć, čas mu švale popuštajuć, zajaše i zabocka ne sposobno momče. Tada je izgubljena je sva narav [illegible] se pokoli i bili, i se u njoj ugasi sva plemenitija ćut [illegible] što lipše, ili se opre, ide batajuć i klapeć kud ju zvivede.

Ali ako ta tolika grubost i ostrina stižu te otežke posliedice, nije inkrivo ono prijanjanje, ono domaćenje i slobodarenje ne spretno i lakkoumno ne manje vam škodi. A ovdje mislju, da način ponašanja medj podlitnom i mudrinom, bolje od mene moći će uganat i ustanovit visoka pamet razboritih upravljateljev ovoga pripravištja svetoga odhranjivanja. Znat će oni, domišljati i sviestni, da imaju ondje sve vidjet i razumjet, sve izaznat i razsudit, da u paženju tajnit, da u pogibelih previdjat, a u prigovorih ne naglit u mjeriti, da najzada nastât opomenut, da kako nevrjednike i neposlice, nu prilično [illegible] skladno [illegible] pristojno [illegible] od djete, u bazne namient boljih ne osjeti. Znat će oni, da imaju biti ravni i mirni [illegible] pametni i umjeni, da [illegible] i [illegible] i ni hladni i promjernii. Ljepi i radini [illegible] na pokajni [illegible] I ako uzmite priljubit koga boljega u obitelji mladim, prouči; tako življenje drugih, te budi riedko i mudro slučajno samo, kad treba, [illegible] strani, čuvajuć se pristalic, koji su i [illegible] najveći [illegible] Postić će to pak sve, kada ja budu vodilo mislju ono [illegible] dilo, koje daje duhu onaj pravi, bistri i zdravi [illegible], što će jih najprije naučit sobom zapoviedat; a pak uvjek bivat [illegible] vriedni i postojani [illegible], da tako [illegible] plemenitosti

mišljenja, onomu neizmjernu poštenju, onoj smjelosti i ljubavi, koje danas jošte imati ćeli neprestanim napomenutim naroda i države.

2. Predjimo sada na kršćansko učenje, koje tade počimlje, i koje se ima pak svakako napredovat: svetjenik bo je dužan razmišljat i razmatrat. Pametna tudje. Ondje se ima kazat o katoličkoj samo dogmi i u dom moralu, podvrć uvjek nepreviarnomu sudu crkve naše majke, ima bit od naših (doctrinarum, disciplinarum) važnih, zdravih, shodnih, mukom pobranih u svetom pismu, u svetih otcih, u ključkih saborskih, i u ustanovah papinskih: a ne kojekakvih enciklopedičnih pobkarijah pedantih ljutarih knjiga, te vjerozakonu i pravoj mudrosti. Učenje tudje, bez hinjenja i krivljenja, ima biti učenje pravo, učenje puno davne odeomoći, učenje prezielo u umu i misli, i zajedno ne posve strano onomu učenju svietovnomu, koje se njegdje skupa stiče. Apustol redi Timotea, kojeg znašu, da je bio iz mladosti rasan u božjem znanju, i nije prestajao puteć ga, ovako mu pišuć: "Attende lectioni, exhortationi et doctrinae (1. Tim. 4. 13.); attende tibi et doctrinae: insta in illis. Hoc enim faciens, et te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt (1. Tim. 4. 16)." Glupića svetjenstva zakrila sebje uvjek u najveća nesreća i vjeri zakona i družtva. Njezini su vazda uplodjenci bili uvjek smjera moralnoga i pučkoga blagostanja, ili brakova il oslakova, il veća il manja — nij drugi sliedi se je uvjek ružnija i spočit svetinji i vjeri. Pače što je godj veća, to je grdja, za kako meži je grieh što veća i dužnost. I ne samo da vam je zla od sebe, što biva uzrok pogorčanoj nespretnosti i nevještini; nego je i lakoma, skrita i tamna, te se ne moguć uprit gore, i razmotriv pravu istinu, već kao vječni crv gmiže gljista po zemlji — po najgadnijih kalih i barah; stoji puž i obuj počinjeno najgnjusnije nagone čovječje: i njegova lakomost, njegova tašćinu i njegova ohdliju stmina tako mjesto svjeta orna zamrdljiva blatna i grebna. Svetjenik, što po svojoj krivnji tup je i gluh, i nij više pušij ne sposoban samo crkveni, dlu ni ne dobar čovjek. Tko kaj i sada javno je onej da uvjek, kad dah nemoće da gospodatu predobije put pohudna i gluhi.

Iz toga učenja, dočim je po sebi velmi znamenito crkvenomu odhranjivanju, bina se mnogo važnije u putjenju katolicizma i mišljenja moralnu. Bistrenje i tanjenje razumljenja, razmatranje istine bez istine osobito mladostvenem naneseno duhu, ne malo svietiti čista: vidjelo. Kadi vam se duša u mudrost zaljubi, mina djarj hotnja brijak o prej, Smrtnoga mama i laskanja. Duh se onda izvlači i podigne, i znam obtanju ohlei moral i dobrota, ugaspledi ili nazgi misao I — padajući pas put i velika. Čovjek prvo naučen pun je sam sebe; to počutjeli moć svoje pameti se mnoći čisto božju, predjega da mišljenje koje kakvo debelo, na probavilo. Te shodno i priklada svojoj dostojanstvenosti. Te na to velju bez oklievanja, da je učenje božji naših stvari odilje za pobožnosti prie to da se probudi i bojači mladih moral, ter da razovate i uplodi podobnu ideal.

I ne prigovarate mi da, kako i jenela u glupoću, ne ima svega

i učenost razsvjetla, kô što je hudo ponašanje, hotjenje i želje; jer bih vam odgovorio, da akonadjim kojekakva takva plitka i površna znanost, to ljudi ne, il riedko kad, pravo i istinito. Pače, ona vas uzdržava u putu, i jači u djelanju (Prov. 8, 14). Ona izidje iz vječnih boravišti, da dâ kriepost i život (Prov. 8, 35); koj na nju mrzi, u tom mili smrt (Prov. 8, 36).

Popovska učenost nij, bil ne ima bit kakvo suhoparno umstvovanje i razglabanje, il mrzlo umjenje i mudrovanje, nego življenje po vjeri i sviesti, kojim da se uputi uzbunkani i griešni sviet k pokori i pokoju u božji naručaj; ima bit čista i svemoguća ljubav, koja premaže vas koliki sviet; ima razabiranje i njegovanje ljudskih beskonačnih slabinj, i razmišljanje nebeskih istin, združeno skupa s pravim služenjem Krista.

Nu, da pravo izpoznate, koja ima bit duhovnička učenost, valja da si predočite poslanstvo ono božastveno, koje zove svakoga svećenika, i mjesto na kojem mu ga je vršit.

Očuvaj Bože da vam ja pretjeram nevolju njegova družtva; pače vidite, hoću vam spomenut njekoja dobra načela, koja, čini se, da se u njem uvriežuju, neka se tako zna crkvenik pomoć, te obraniti i ojačit u svojem putovanju. Sva je prilika — pače ne dvojno, da se je razsvjeta naša u svoj svojoj visini obazriela da nječesa ne ima, koga njoj sviet i put ikako pribaviti ne će: njekakovu prazninu u sebi, koju ne mogu napunit stvari kojih nestaje, kad nestane i čovjeka. Onaj diel bolji i razsvjetljeniji narodov, koj se pod bršljivinom svojom doumije zdraviju i čiliju mišljenju i ćutjenju, poče, kô naši praotci, nuda uvidjat, da je nag — te se perjem pomaže. U svoj obsjeni, u svem ogromnom plohu svietnih dobitâk — što bi mogli bit dobri i pohvalni — strah njekakav tajan i grozan zatrnuje čovječanstvom, koje ozeblo i pretrnulo, mora — ogledavj se — priznat da mu je odjeća suše i vije. I suše je svaka veličina krasoća izvana za dan življenje; to koj pravo misli i svedjer ne miruje u tih okolnih obsjenah, zna unan, da upravo to uvječno koprcanje i premetivanje polja na veliku nu tajnu želju blažene vječnosti. Mnogi put nepokoj i nemir znamenje je luda razpreglâ — i imade duš dâ, koje i u pablenoj buci čovječanskoga družtva robinjice uzdišu, i prekruto želeć glibu se izkopat, a slobode dokopat sinov božjih (Rom. 8, 20. 21). Ako i jesu ludorije, te hude požude današnjega mišljenja presmele i razumni pravi pojam svoje dostojanstvenosti većini ljudi; imade ih ipak — hvala Bogu! — kojim se srdca tače, ne tuposna muka svoje ljute boli, koji ne mogli zavikuju u žalostne posljedice, i vapiju želeć pomoć kakovu — nu pravu i istinitu biednomu družtvu: koje reklo svakako hote, da što se priečinja — bude, što cvate — rodi, te uz vjerovati napriedak — i napriedak drugi stalniji i čvrstiji, što je k Bogu brodi.

Ova spasonosna želja, otu srećnu težnju imade kler promicat, živit i k svrsi vodit: ta eto mu zadaća, to mu posao, o kojem ciglem visi il život il smrt narodov sada, a spasenje duš (svrha, po-

Digitized by Google

kojoj službi ništa na drugom svietu. Iz nda zaključite što imate učiti i što nastojati, što kaniti? — Svjetiljkom ti rabi svete glave probuditi svieseli, otvorit umjela, razsvjetlit razum — i veliku otu potamnjelu sliku božanstva, odkupit narode, sviet je i puti oprostiti, prividjati ju opet u bratinstvo pod krst, u jedinstvo pod pastiraj i u časnu oblast — pod crkvu i Krsta. A kakvu će pomoć, kakvu utjehu tu, u nezemnom svetom tom poslu od ljudij imati duhovnik? Nikakvu. Sve imat će čekat od samoga Boga, koj ga je zaputio. Zanemarivanju i prigovaranju ne će da kako biti konca, kada ostavi za Krsta svaku lagujju, svako dobro, svoju ladjicu, svoje mreže; kada za ljubav tudju preboli svoju i obitelj, kada za ljubav dime svietu, ne bude imao gdje već zakloniti glave, onda sjat će mu tjemena glogovim lovorom, onda dizat mu se mučila i rubila, onda šikljati krv iz svih strana, onda muka, onda smrt, onda i za Njega, i dika i slava.

Oh vi sinčići, hvale moje! koji ste na pragu crkve čekajuć svete redove, razumijete li vi ovo govorilo? Strani prepadanju i bojenju, dosta li vam u duši odluke i jakosti? Hoćete li umjet, htjet božjom pomoćjom prije nego slabijom obljubit Krstovo apostolstvo iz svetjeničke se odjeće preobuć u mučeničku? O za Boga osviestite se! Te ako vas vjera vjeri, ako moć moći, pristupte k meni: veseo i rad vahitit ću vam odjelo popovje, i k žrtvilu vas privest muke i ljubavi. Nu ako pak iza svega toga, došad doba u kojoj budete imali zdraviti — po moći — veliku ovu obitelj što strada, i što otca ima Boga, vidio bih vas prekriženih ruku dangubit i stat, i nemajuć za uzdisanje nebogih čovječanskih duš; onda — spomente se — meni ne bi preostalo drugo, nego suzami namočit stola, svu koja zaqvratih, i žrtvilo komu vas posvetih, proseć od milostivoga Boga jedinu smrt. U tom toga, dokla me bude kriepila nada, koju sam zasnovao na pameti vašoj i želji vašoj, zavapit ću svim glasom, dan koji kada religiozno i znanstveno odhranjivanje mladih ovih Levitov, taj gudi cielo čovječanstvo, svetu crkvu — samoga Boga.

Ovdje završujem, prem da mnogo mi toga preostaje, nu što radi kratkoće vremena puštjam za drugi put.

Oh vi upravljatelji ovoga mjesta, u kojih mi počine duša u najžuščijih časih svega života, koliko god moćem — srdcem i dušom preporučujem vam ove božje zvanike. Dajte, nastojte što više možete, neka bude njihov odgoj takmen zvanju, koje jih vodi k časti; neka bude prav i svet, čist i svestran, te po svem prilagodjan ljubavi koja ljubi do skonče života; vjeri, koja u smrti mili pobit i slavu; ufanju, koje miruje samo u pravici i u vječnom milosrdju. Čuvajte ne umrčit izbrane ove duhove; daleko bud od jih svaka tašćost i slastvina, svaka prešnina i zla požuda. Živi jih u ravnoći svako plemenito čutstvo, svaki visoki razbor; budu jim stupale na zemlji, a misao na nebu. Odhrante jih u onoj poniznosti i krotkosti, koje preporučivaše Isukrst ovako govoreć: "Kraljevi na zemlji, upravljaju zapoviedju.... vi, pako ne tako, nego koj je veći medj vas

mi, budi kô najmanji, a onaj koga ide prvenstvo kakovo, budi kô slugov sluga (Lucae 22. 25. 26). I dospjev vrieme njihovoga službovanja, recte jim, da ako bi se dogodilo, da bi koga morali opomenut, neka se na sievca ne žegu, nego njega mole kô otca, mladež kô bratju, starice kô majke, djevice kô sestre — pristojno i čedno (1. Tim. 5. 1. 2). Riečju, neka živu onako kako je živio nas Spasitelj Isukrst.... I ovdje u svoj svojoj smjernosti znam da bijaše vremen, u kojih se mogaše pridat: gledajte da se krieposti ovih mladih ugledaju u one svojega pastira. Nu, mnogo manji nego sam imao bit, u svem znanju svoje maloće i nizine, koju evo iskreno izpoviedam Bogu i Vam, prosim Vas molite Gospodina, da me se barem ne stidite, i po meni ne pogubite. *Plišić.*

KNJIŽEVNI VJESTNIK.

— *Tylovih* spisa izdan je 38. sv.

— Petrogradske *Vèdomosti* donose viest, da se je g. *Sevastianov* vratio ove dana u Paris s velikom sbirkom sa Sv. Gore. Javismo, da je pomenuti g. odputovao onamo, da fotografiski prepiše kao što i učini sa *miljopis Ptolomeja, glagolsko vangjelje, krisovulje, listine* itd. Tu je i onaj Glagolski podpis od god. 982. Prije dvie godine prepisan je tim načinom codex argenteus u Upsali; ovo je dakle iza toga početka ne samo prvo djelo nego i mnogovrstnije.

ODGOVORI UREDNIČTVA.

— *G. Teo.* i *g. Z.* u *S.* imate platit za ovu minulu četvrt, a g. R. platio je do svrš. god. dakle obojica i za buduću.

— *G. Gj. Gj.* u *Obor.* Predplata je u redu samo do svrš. ove god.

— *G. Tor. L.* u *Z.* Pretiče 15 kr. jer 30 upisasmo za Almanah.

— *G. J. Marš.* u *Temišv.* Izvolite nam javiti, kojih vam brojeva nije.

— *Gjci Dr. J.* u *Pr.* Molimo Vas počaljite što prije, za ono Vam hvala na povjeri. U nas je Vaša povieat Marija Margareta, ali je prvi tabak tako se raspao, da Vas moramo pitat imate li priepis?

— *G. C.* u *B.* Gospode! prosti im, jer ne znaju što čine; a da će se kajat, čini nam se slute i sami. Žao nam je na njih!

— *G. V.* Molimo Vas prijavite mu se sám, ne pačamo se rado u tuđju zamršenu predju — dost nam je i naše.

— *G. F. F.* u *V.* Gdje je životopis: oglednite što je pisano u knj. II. i III. *Monumenta Hungariae historica.* Pešt. 1857: de rebus gestis Hungarorum ab inclinatione Regni Ant. Vrancius.

— *G. Z,* u — Za što one neugodne stvari napominjeno? Moramo; nam nije niti do ugodnosti niti do neugodnosti, nego do istine. Bobijte ju ako možete, evo Vam prostora.

— *G. D.* Žao nam je gdje se ugasste badava. Kako od one dvojice, što ih na dokaz prisiviljete jedan misli, čitat ćete u 1. br. bud. god. Na sve Vaše misli Vam ne možemo odgovoriti sada nego onda kad nam javite, da ste kadar čitat što i mozgat bez strasti, koje pobacite što možete i više i prije. Zahtievane broje primiste? Sad Vam ih poslasmo drugi put i to svojom rukom.

— *G. N. Dr. S.* u *Pr.* Molimo Vas oznanite nam Vaš stan i stalež.

Odgonetke za 35 br.

Narodne. 1) Prakljaća. — 2) Jaje. — 3) Jezik,

Umjetna. Istina.

Rebus. Kakov gospodar, onakove i sluge.

☞ *Ovim brojem svrši se ova godina. Preporučamo se u ljubav p. n. sl. občinstva i buduće godine (koja Bog dao! svim dobra bila) svoj gosyodi pomagačem, i predplatnikom i dopisnikom. Ujedno molimo onu ggu. što do njekle Neven primaše pa onda uznehotješe, da nam povrate i ostale primljene broje, a osobito broj 23.*

Naklada i tiska **Ercole Rozza.**

24. V. 1929

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

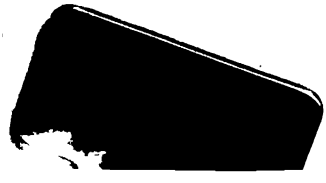

Digitized by Google

Digitized by Google